Druk nr 3422

Warszawa, 25 kwietnia 2019 r.

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII kadencja
Prezes
Instytutu Pamięci Narodowej
Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
BIK-041-1(4)/18

Pan
Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku

Stosownie do art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tj. Dz. U. z 2018 r., poz. 2032 z późn. zm.) w załączeniu przekazuję

- Informację o działalności Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2018 r.,

która zgodnie z ustawowym obowiązkiem, została zatwierdzona przez Kolegium IPN uchwałą nr 5/2019 z dnia 12 marca 2019 roku.

Z wyrazami szacunku,

(-) dr Jarosław Szarek

Uchwała Nr 4/19

Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

z dnia 12 marca 2019 r.

w sprawie Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2018 r. – 31 grudnia 2018 r.

Na podstawie art. 23 ust. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 2032, 2529) uchwala się, co następuje:

§ 1

Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu zatwierdza przedłożoną Informację roczną o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w okresie 1 stycznia 2018 r. – 31 grudnia 2018 r.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący
Kolegium Instytut Pamięci Narodowej

prof. dr hab. Wojciech Polak

Wojciech Polak

PRZEWODNICZĄCY
Kolegium
Instytutu Pamięci Narodowej
Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu

prof. dr hab. Wojciech Polak

Pan dr Jarosław Szarek
Prezes
Instytutu Pamięci Narodowej

21441

Pismo z dnia:	Znak:	Nasz znak:	Data:
-	-	KOL-0001-2(8)/19	*Warszawa, 28 marca 2019 r.*

Szanowny Panie Prezesie,

Prostuję omyłkę pisarską w uchwale nr 4 z dnia 12 marca 2019 r. polegającą na błędnej numeracji uchwały „4", podczas gdy właściwy nr uchwały powinien być „5".

Z wyrazami szacunku,

Wojciech Polak

do wiadomości:

Joanna Zowczak-Krajewska, dyrektor Biura Prawnego IPN

Sporz./wyk.: E. Dąbrowska tel. (22) 581-86-03

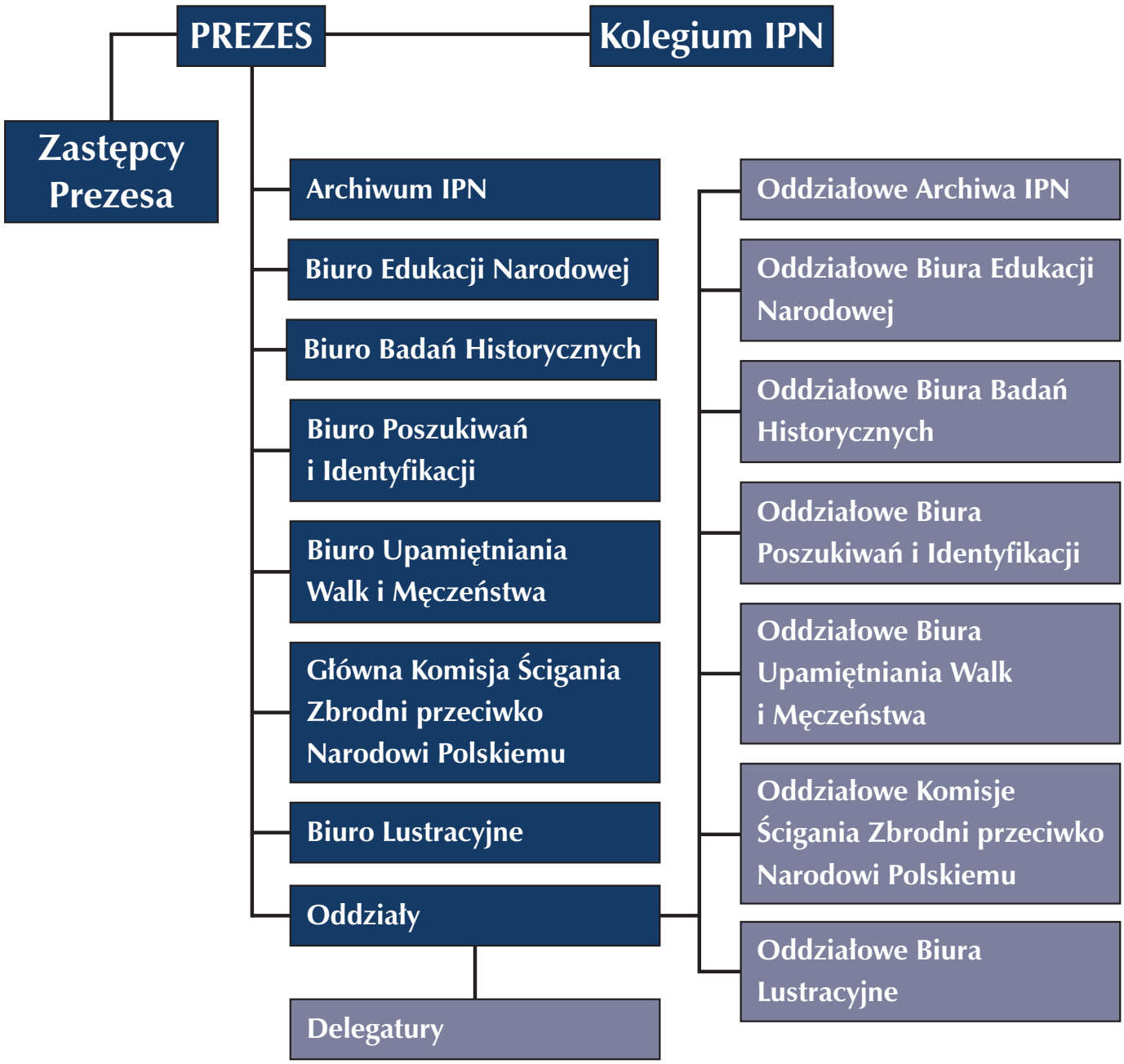
INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ – KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI

1 STYCZNIA 2018 R. – 31 GRUDNIA 2018 R.

Warszawa 2019

Struktura IPN

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ – KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI

1 STYCZNIA 2018 R. – 31 GRUDNIA 2018 R.

Warszawa 2019

SPIS TREŚCI

Wstęp 7

1. Informacja o działalności Kolegium IPN 15

2. Działalność krajowa 23
2.1. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi 23
2.1.1. Współpraca archiwalna z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi . 29
2.1.2. Współpraca IPN w dziedzinie edukacji z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi 32
2.1.3. Współpraca w zakresie upamiętniania walk i męczeństwa z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi 35
2.1.4. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi w zakresie poszukiwania i identyfikacji 38
2.1.5. Współpraca pionu śledczego IPN z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi 39
2.2. Kluby Historyczne im. gen. Stefana Roweckiego „Grota” 41
2.3. Nagrody 42
2.3.1. Nagroda „Kustosz Pamięci Narodowej” 42
2.3.2. Nagroda „Świadek Historii” 43
2.3.3. Konkurs „Książka Historyczna Roku” o nagrodę im. Oskara Haleckiego 44
2.3.4. Konkurs im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku” 44
2.3.5. Ogólnopolski Konkurs na „Audycję Historyczną Roku” 45
2.4. Nagrody i wyróżnienia dla pracowników IPN 46

3. Współpraca międzynarodowa 49
3.1. Współpraca polsko-ukraińska 49
3.2. Europejska Sieć Instytucji Archiwalnych Zajmujących się Aktami Tajnych Służb 50
3.3. Platforma Europejskiej Pamięci i Sumienia 50
3.4. Współpraca z węgierskim Komitetem Pamięci Narodowej 53
3.5. „Warszawski Dialog na rzecz Demokracji” 54
3.6. Wizyty zagraniczne Prezesów Instytutu Pamięci Narodowej 54
3.6.1. Jarosław Szarek, Prezes IPN 54
3.6.2. Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN 60
3.6.3. Krzysztof Szwagrzyk, zastępca prezesa IPN 62
3.6.4. Jan Baster, zastępca prezesa IPN 64
3.7. Wizyty zagranicznych gości w IPN 69
3.8. Inne działania międzynarodowe 74
3.8.1. Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (International Holocaust Remembrance Alliance) 74
3.8.2. Twitter anglojęzyczny 74
3.8.3. Reakcje na dyfamacje godzące w dobre imię Polski i narodu polskiego 74
3.8.4. Współpraca z Apulijskim Stowarzyszeniem Włosko-Polskim 75
3.8.5. Akcja Paczka – Pomoc Polakom na Wschodzie 75
3.8.6. Obóz letni dla dzieci i młodzieży z okręgu święciańskiego „Do źródeł Niepodległości – śladami Marszałka Józefa Piłsudskiego” 76
3.9. Międzynarodowa współpraca archiwalna 76

3.10. Międzynarodowe działania edukacyjne IPN 80
3.10.1. Wystawy Instytutu Pamięci Narodowej 80
3.10.2. Współpraca Biura Edukacji Narodowej IPN z Polonią i Polakami 81
3.10.3. Gry planszowe za granicą 82
3.10.4. Konferencja dla zagranicznych edukatorów „Polska w sercu Europy” (Poland in the Heart of European History) 82
3.10.5. Zagraniczne Przystanki Historia 83
3.11. Międzynarodowa współpraca naukowo-badawcza 83
3.11.1. Konferencje międzynarodowe organizowane przez BBH IPN w kraju i za granicą 83
3.11.2. Zagraniczne kwerendy archiwalne. 84
3.12. Współpraca międzynarodowa Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN. 85
3.13. Współpraca międzynarodowa w zakresie upamiętniania walk i męczeństwa. 86
3.14. Współpraca międzynarodowa prokuratorów Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu 87

4. Działalność archiwalna 91
4.1. Ewidencja 92
4.1.1. Wielkość zasobu kartotecznego i ewidencyjnego 92
4.1.2. Porządkowanie i zabezpieczanie zasobu ewidencyjnego 93
4.1.3. Kwerendy i sprawdzenia 94
4.1.4. Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej. 94
4.2. Zasób – gromadzenie i opracowywanie 95
4.2.1. Gromadzenie zasobu 95
4.2.2. Opracowywanie zasobu 101
4.2.3. Skontrum 103
4.2.4. Konserwacja. 103
4.2.5. Magazyny archiwalne 105
4.2.6. Archiwum Zakładowe 107
4.3. Zasoby cyfrowe 108
4.3.1. Tworzenie pomocy archiwalnych 108
4.3.2. Digitalizacja 110
4.3.3. Opracowywanie dokumentacji audiowizualnej 113
4.4. Udostępnianie dokumentów 116
4.4.1. Główne kategorie wniosków 117
4.4.2. Realizacja ustawy o działaczach opozycji 121
4.4.3. Realizacja ustawy dezubekizacyjnej 121
4.4.4. Wnioski służbowe 122
4.4.5. Wnioski o nadanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności 124
4.4.6. Udostępnianie dokumentów w czytelniach 124
4.5. Działalność naukowa i popularyzatorska pionu archiwalnego 125
4.6. Obsługa bieżąca. 130
4.7. Archiwum IPN – dane statystyczne. 131

5. Działalność popularyzatorska i edukacyjna 147
5.1. Edukacja historyczna 147
5.2. Współpraca z instytucjami zajmującymi się kształceniem nauczycieli oraz działania edukacyjne skierowane do nauczycieli 149
5.3. Działania edukacyjne skierowane do uczniów 150
5.3.1. Ogólnopolskie projekty edukacyjne. 151
5.3.2. Regionalne projekty edukacyjne 153
5.3.3. Udział IPN w XLIV Ogólnopolskiej Olimpiadzie Historycznej 153
5.3.4. Konkursy historyczne 154
5.3.5. Rajdy, gry miejskie 156
5.4. Program Polonijny. 157
5.5. Współpraca ze szkołami wyższymi, środowiskiem studenckim oraz uniwersytetami trzeciego wieku 160
5.6. Współpraca z samorządami 160
5.7. Uroczystości rocznicowe. 162
5.8. Obchody 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości 167
5.8.1. Akademia Niepodległości 167

5.8.2. Projekty i konkursy . . . 167
5.8.3. Wystawy . . . 169
5.8.4. Zajęcia i seminaria . . . 170
5.8.5. Gry, publikacje i inne materiały promujące . . . 170
5.8.6. Tydzień Niepodległości . . . 171
5.8.7. Filmy i multimedia . . . 172
5.8.8. Mój Pierwszy Zeszyt . . . 172
5.9. Inne formy ogólnopolskich działań edukacyjnych (niezwiązane z 100. rocznicą) . . . 172
5.10. Działania wystawiennicze (niezwiązane z 100. rocznicą) . . . 173
5.11. Popularyzacja historii z wykorzystaniem Internetu . . . 174
5.12. Planszowe gry historyczne . . . 179
5.13. Edukacyjny Pokój Zagadek . . . 180
5.14. Notacje . . . 180
5.15. Projekty filmowe, radiowe i multimedialne . . . 181
5.16. Współpraca z mediami i inne działania popularyzujące wiedzę . . . 185
5.17. Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia” . . . 187
5.18. Pozawarszawskie\Krajowe Centra Edukacyjne IPN „Przystanek Historia” . . . 190

6. Badania naukowe . . . 191
6.1. Centralne Projekty Badawcze IPN . . . 191
6.1.1. Polacy w Rosji i Związku Sowieckim . . . 192
6.1.2. Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX wieku . . . 192
6.1.3. Dzieje Żydów w Polsce i relacje polsko-żydowskie w latach 1914–1989 . . . 193
6.1.4. Województwa wschodnie II Rzeczypospolitej . . . 194
6.1.5. Komuniści w II Rzeczypospolitej . . . 195
6.1.6. Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945 . . . 196
6.1.7. Podziemie niepodległościowe w Polsce 1944–1956 . . . 196
6.1.8. Opozycja i opór społeczny w PRL 1956–1989 . . . 197
6.1.9. Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989 . . . 198
6.1.10. Partia komunistyczna w systemie władzy w Polsce 1944–1989 . . . 200
6.1.11. Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989 . . . 200
6.1.12. Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych . . . 201
6.1.13. Rok 1989 – mechanizmy transformacji ustrojowej . . . 201
6.1.14. Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990 . . . 202
6.2. Oddziałowe Projekty Badawcze IPN . . . 203
6.3. Konferencje naukowe i popularnonaukowe . . . 206
6.4. Dotacje dla podmiotów zewnętrznych . . . 211
6.5. Ekspertyzy . . . 211
6.6. Informacje o uzyskanych stopniach naukowych . . . 212
6.7. Letnia Szkoła Historii Najnowszej . . . 212
6.8. Wydawnictwa IPN . . . 213
6.8.1. Działalność wydawnicza . . . 213
6.8.2. Nagrody dla publikacji IPN . . . 219
6.8.3. Dystrybucja wydawnictw . . . 220

7. Poszukiwania i identyfikacja . . . 223
7.1. Badania historyczne . . . 223
7.2. Poszukiwania . . . 229
7.3. Identyfikacja . . . 240
7.3.1. Organizacja prac poszukiwawczych . . . 242
7.4. Pozostała działalność organizacyjna . . . 243
7.5. Działalność edukacyjna i informacyjna . . . 243

8. Upamiętnianie walk i męczeństwa . . . 245
8.1. Ewidencja i sprawowanie opieki nad miejscami pamięci . . . 247
8.1.1. Opieka nad miejscami pamięci . . . 247
8.1.2. Opieka nad polskimi miejscami pamięci poza granicami kraju . . . 249
8.1.3. Groby weteranów walk o wolność i niepodległość Polski . . . 252
8.2. Ekshumacje i badania archeologiczne . . . 252

8.3. Opinie . . . 255
8.4. Dekomunizacja . . . 259
8.5. Trwałe upamiętnianie faktów, wydarzeń i postaci związanych z miejscami walk i męczeństwa . . . 262
8.6. Organizacja obchodów i uroczystości upamiętniających miejsca walk i męczeństwa oraz związane z nimi historyczne wydarzenia i postacie . . . 271
8.6.1. Reprezentowanie IPN na uroczystościach i wydarzeniach . . . 273
8.6.2. Edukacja Historyczna . . . 279

9. Ściganie zbrodni . . . 283
9.1. Stan zatrudnienia prokuratorów w Komisji Ścigania . . . 283
9.2. Działalność śledcza Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w liczbach . . . 284
9.3. Działalność Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w sprawach o unieważnienie orzeczeń . . . 292
9.4. Udział prokuratorów KŚZpNP w postępowaniach sądowych . . . 296
9.5. Udział prokuratorów w identyfikacji osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych . . . 303
9.6. Nadzór służbowy nad działalnością pionu śledczego IPN . . . 304
9.7. Szkolenia prokuratorów i pracowników komisji . . . 306
9.8. Realizacja obowiązków pionu śledczego IPN, innych niż wynikające z ustawy o IPN . . . 307
9.9. Wybrane postępowania Komisji Ścigania prowadzone w 2018 r. . . . 309

10. Lustracja . . . 319
10.1. Ewidencja oświadczeń lustracyjnych i publikacja informacji . . . 320
10.1.1. Przyjmowanie oświadczeń lustracyjnych oraz informacji o ich uprzednim złożeniu (SEiS) . . . 320
10.1.2. Przygotowanie i publikowanie informacji o osobach pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy lustracyjnej . . . 325
10.2. Przygotowywanie i publikowanie katalogów w Biuletynie Informacji Publicznej IPN (WPiPK) . . . 329
10.3. Przygotowywanie postępowań lustracyjnych . . . 333
10.3.1. Sprawy zainicjowane zgodnie z treścią art. 52a pkt 2 i 3 ustawy o IPN . . . 333
10.3.2. Sprawy przejęte po byłym urzędzie Rzecznika Interesu Publicznego . . . 341
10.3.3. Wydział Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi Biura Lustracyjnego . . . 341
10.4. Działania analityczno-studyjne . . . 342

11. Budżet . . . 345
11.1. Budżet w układzie klasyfikacji budżetowej . . . 345
11.1.1. Wykonanie dochodów budżetowych . . . 345
11.1.2. Wykonanie wydatków budżetowych . . . 347
11.2. Budżet Instytutu w układzie zadaniowym . . . 368
11.3. Zatrudnienie . . . 371

Aneks . . . 375
Załącznik nr 1: wydawnictwa IPN . . . 377
Załącznik nr 2: publikacje pracowników IPN . . . 391
Załącznik nr 3: wystawy IPN . . . 449
Załącznik nr 4: wykaz konferencji oraz sesji naukowych i popularnonaukowych . . . 459
Załącznik nr 5: wykaz wystąpień pracowników IPN podczas międzynarodowych konferencji i sympozjów za granicą . . . 467
Załącznik nr 6: wykaz notacji zrealizowanych przez IPN w 2018 r. . . . 475
Załącznik nr 7: spotkania klubów im. Gen. Stefana Roweckiego „Grota" w roku 2018 . . . 487

Wykaz skrótów . . . 493

Mapa oddziałów i delegatur IPN . . . 497

Adresy biur, oddziałów i delegatur IPN . . . 498

Fotografie dokumentujące działalność IPN . . . 501

Wydawnictwa IPN 2018 . . . 579

Wstęp

Rok 2018 był dla Instytutu Pamięci Narodowej szczególny z kilku względów. Setna rocznica odzyskania niepodległości – mimo iż ten okres znalazł się w zakresie badań IPN dopiero od nowelizacji ustawy z czerwca 2016 r. rozszerzającej je o lata 1917–1939 – stała się dla Instytutu głównym polem aktywności w minionym roku, czego rezultatem było ponad tysiąc przedsięwzięć zorganizowanych w kraju i za granicą, a jeżeli dodamy do tego uczestnictwo w inicjatywach zewnętrznych, to liczba ta będzie co najmniej dwukrotnie większa. Kolejną wyróżniającą się kwestią była nowelizacja ustawy o IPN wprowadzona w styczniu 2018 r., z której wycofano się kilka miesięcy później. W jej wyniku Instytut – powszechnie uważany za inicjatora, a nie jedynie wykonawcę jej zapisów – znalazł się w ogniu krytyki, szczególnie poza granicami kraju, czego efektem był międzynarodowy bojkot ze strony części środowisk naukowych. IPN nie tylko przetrwał ten czas, ale wzmocnił nacisk na konieczność systematycznego badania zagadnień okupacji niemieckiej z lat 1939–1945 i zatrudnił dodatkowych historyków, którzy zajmują się tym tematem. Ponadto w 2018 r. IPN zakończył budowę dwóch nowych biur, które powstały po nowelizacji ustawy z 2016 r. – Biura Poszukiwań i Identyfikacji oraz Biura Upamiętnienia Walk i Męczeństwa, a także zakończył pierwszy etap nabywania na własność nowej siedziby centrali IPN.

Setną rocznicę odzyskania niepodległości Instytut Pamięci Narodowej rozpoczął już w grudniu 2017 r. – w szkole podstawowej w Stróży (gmina Dobra), w której murach funkcjonowała Oficerska Szkoła Strzelecka Związku Walki Czynnej. Miejsce zostało to wybrane celowo – niewielka wioska, przez którą przewinęła się w ciągu kilku tygodni znaczna część elity legionowej na czele z Józefem Piłsudskim, Kazimierzem Sosnkowskim, o czym pamięć trwa do dzisiaj. IPN ufundował postawienie przed szkołą kilkumetrowej szklanej fotografii przedstawiającej jeden ze strzeleckich plutonów szkolących się w tym miejscu w 1913 r.

Przywracanie lokalnej pamięci o niepodległościowej tradycji – skupianie wokół niej młodego pokolenia, z którego wyrosną przyszłe elity – stało się główną osią rocznicowych działań Instytutu Pamięci Narodowej. Dlatego w Stróży po raz pierwszy pokazaliśmy plenerową wystawę „Ojcowie Niepodległości". Prezentuje ona w języku polskim i angielskim liderów walki o niepodległą Polskę w 1918 r. Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Wincentego Witosa, Wojciecha Korfantego i Ignacego Daszyńskiego. Do wystawy dołączony został pakiet edukacyjny z zestawami ćwiczeń od najmłodszych po licealistów, m.in. płyty CD z kilkudziesięcioma audycjami przygotowanymi przez Polskie Radio Szczecin, będącymi zapisem wystąpień, fragmentów wspomnień itp. „Ojców Niepodległości". Tą wystawą zainaugurowaliśmy w maju 2018 r. w Węgrowie i jednocześnie w kilkunastu miastach w całej Polsce biało-czerwony szlak „Moja Niepodległa". W czasie tej wędrówki do końca 2018 r. została ona pokazana w blisko 300 miejscach w kraju i za granicą, m.in. we współpracy z MSZ w Australii i Ameryce Północnej. Pokazując tę wystawę, IPN zachęcał społeczności lokalne do poszukiwań miejscowych „ojców niepodległości", czego ilustracją stał się m.in. album *Węgrowskie drogi do niepodległości*, w którym współcześni mieszkańcy odnajdują swych przodków sprzed stu lat. Przedsięwzięciem adresowanym do środowisk lokalnych była Akademia Niepodległości, którą powołano w kilkunastu miastach – najczęściej powiatowych. Przyjęła ona formę cyklicznego, regularnego rozpisanego na cztery lata cyklu

wykładów prezentujących drogi, które doprowadziły do państwowego odrodzenia Polski w listopadzie 1918 r. Wykłady wygłaszane w ramach Akademii Niepodległości niejednokrotnie uwzględniały też wątki historii regionalnej. To m.in. dla uczestników tych spotkań IPN rozpoczął wydawanie „Biblioteki Akademii Niepodległości", w której prezentowane są często już zapomniane tytuły, zepchnięte w czasach komunistycznego zniewolenia w zapomnienie.

Odbudowie międzypokoleniowej więzi służył – ogłoszony również w Stróży – konkurs dla młodzieży „Niezwyciężeni 1918–2018", jego celem była prezentacja osób odznaczonych Krzyżem lub Medalem Niepodległości odnalezionych w kręgu najbliższych w rodzinach, wśród absolwentów szkół itp. Ogromne zainteresowanie – zgłosiła się młodzież od Chicago po Lwów – spowodowało, że konkurs jest kontynuowany w 2019 r.

Już 5 listopada 2016 r. Instytut Pamięci Narodowej zainaugurował, we współpracy z Kancelarią Prezydenta, tzw. debaty belwederskie, w ramach których najwybitniejsi historycy spotykali się co kwartał, omawiając kluczowe wydarzenia sprzed wieku prowadzące do naszej niepodległości i odrodzenia polskiej państwowości. W 2018 r. odbyły się cztery debaty z wieńczącą je listopadową na Zamku Królewskim „Sto lat z tysiąca. Drogi do Niepodległej". Z kolei inauguracją działań naukowych związanych z rocznicą była sesja „Magna Res Libertas. Ku Niepodległej", która odbyła się w Rapperswilu z udziałem historyków ze Szwajcarii, Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii. Jej miejsce – Muzeum Polskie w Rapperswilu – wybrane zostało, aby podkreślić znaczenie emigracji dla odzyskania niepodległości. W kraju natomiast zorganizowano kilkanaście sesji naukowych w oddziałach, m.in. „Roman Dmowski i ruch narodowy. W 100. rocznicę odzyskania Niepodległości" w Łomży, „Warszawiacy wobec niepodległości…" w Warszawie, „Łódzkie drogi do niepodległości", „Losy powstańców śląskich po 1922", „Militarne aspekty odzyskania niepodległości", także „Bilans rozbiorów. Refleksje i pytania na stulecie odzyskania niepodległości". Sesjom towarzyszyły często wystawy. Jedną z nich była monumentalna ekspozycja zaprezentowana na Zamku Królewskim „Powstała, by żyć" poświęcona m.in. wysiłkowi zbrojnemu (Legionom Polskim, Korpusom Polskim w Rosji oraz Błękitnej Armii) i intensywnej działalności politycznej i dyplomatycznej w okresie odbudowy państwa polskiego. Podkreślenia wymaga także ekspozycja poświęcona I Korpusowi Polskiemu w Rosji pt. „Białe Legiony", której towarzyszył album pod tym samym tytułem; wyjątkowa publikacja, w której zamieszczono po raz pierwszy wiele fotografii. Z kolei czyn Lwowskich Orląt utrwalała poświęcona im wystawa, a setną rocznicę powstania wielkopolskiego – portal internetowy przygotowany przez poznański Oddział IPN z udziałem kilkunastu instytucji z Wielkopolski.

W skali ogólnopolskiej Instytut przyjął wspólny dla wszystkich działań związanych z obchodami logotyp #MojaNiepodległa, który wzmacniał identyfikację przedsięwzięć. Wymienionym powyżej działaniom towarzyszyły także setki wykładów otwartych, zajęcia w szkołach, konkursy edukacyjne, wystawy, audycje telewizyjne i radiowe, dodatki historyczne do prasy, książki, koncerty, spoty i filmy edukacyjne, m.in. „Gra o Niepodległość", infografiki, rajdy turystyczne itp.

Biuro Upamiętnienia Walk i Męczeństwa Instytutu Pamięci Narodowej było fundatorem bądź współfinansowało ponad 50 obiektów związanych z obchodami 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Wśród nich m.in. remonty pomnika Orląt Przemyskich w Przemyślu, pomnika Józefa Piłsudskiego w Krzywopłotach czy upamiętnienia w Michałowicach poświęconego przekroczeniu granicy zaboru rosyjskiego przez I Kompanię Kadrową. Prace remontowe objęły także liczne mogiły bojowników o niepodległość, zarówno z lat 1914–1920, jak i z okresu powstań narodowych. IPN przeprowadził m.in. renowację grobu premiera Walerego Sławka na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie; grobu gen. Aleksandra Litwinowicza, oficera I Kompanii Kadrowej – w Szczecinie; grobu Alfreda Białokoza, naczelnika miasta Białystok z ramienia Rządu Narodowego w czasie powstania styczniowego. W Cieszynie, Chorzowie i Mysłowicach przeprowadzono remonty grobów powstańców śląskich. Spośród nowych obiektów można wymienić pomnik Marszałka Piłsudskiego w Brukseli, pomnik Chwała Lotnikom odsłonięty w Warszawie

oraz upamiętnienie 100. rocznicy wybuchu powstania wielkopolskiego na budynku urzędu wojewódzkiego w Poznaniu. Ponadto IPN był w całości bądź w części fundatorem murali m.in. Ignacego Paderewskiego w Ciężkowicach, bitwy pod Łowczówkiem w Tarnowie, Wojciecha Korfantego w Katowicach, Ojców Niepodległości w Białymstoku.

Wydawnictwo IPN przygotowało kilkadziesiąt publikacji związanych z niepodległościową tematyką. Wśród nich monumentalne albumy poświęcone „Ojcom Niepodległości", a także m.in. gen. Orlicz-Dreszerowi, Korpusowi Obrony Pogranicza, „Białym Legionom", serię „Bohaterowie Niepodległej", „Biblioteka Akademii Niepodległości", a dla najmłodszych – serię komiksów.

Oprócz działań związanych z najważniejszą w roku 2018 rocznicą odzyskania niepodległości, Instytut Pamięci Narodowej prowadził systematyczną pracę – odwołującą się do innych ważnych wydarzeń, m.in. w 80. rocznicę Kongresu Polaków w Niemczech odbyła się w Opolu sesja naukowa „Związek Polaków w Niemczech i jego członkowie w dwudziestoleciu międzywojennym i w czasie II wojny światowej" oraz zaprezentowano wystawę „Prawdy Polaków. Manifestacja odwagi i wiary" (w języku polskim i niemieckim), która była następnie prezentowana m.in. w polskich skupiskach w Niemczech. 75. rocznica ludobójstwa nacjonalistów ukraińskich na Wołyniu stała się okazją do zorganizowania międzynarodowej sesji „II wojna światowa w stosunkach polsko-ukraińskich – stan badań, perspektywy badawcze w Warszawie" 5–6 lipca 2018 r. 50. rocznicy Marca '68 poświęcono kilka sesji naukowych m.in. „Po Marcu. Konsekwencje Marca '68 dla kultury, nauki i mediów w Polsce Ludowej"; a zdławieniu praskiej wiosny: „Okupanci. Interwencja wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 r.". W Krakowie w 50. rocznicę ogłoszenia encykliki *Humanae vitae* odbyła się sesja „Człowiek – rodzina – komunizm". W 40. rocznicę powstania Wolnych Związków Zawodowych zorganizowano sesje w Katowicach i Gdańsku, gdzie upamiętniono tablicami nieżyjących już działaczy WZZ. Z kolei 40. rocznica wyboru na papieża ks. kard. Karola Wojtyły stała się okazją do zorganizowania wspólnie z węgierskim NEB międzynarodowej sesji naukowej w Krakowie i Budapeszcie z udziałem historyków z państw obszaru posowieckiego „Papież zza żelaznej kurtyny...". Podobny wymiar miała sesja „Za naszą i waszą wolność" z udziałem historyków i świadków w 30. rocznicę powołania Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej.

Z okazji, po raz pierwszy obchodzonego, Narodowego Dnia Pamięci Polaków Ratujących Żydów, IPN przygotował ekspozycję wystawy „Żegota – Rada Pomocy Żydom" w Sejmie RP oraz w placówkach wojewódzkich Poczty Polski. Przygotował także w nakładzie 250 tysięcy egzemplarzy dodatek do jednego z ogólnopolskich koncernów medialnych oraz spotu, także w języku angielskim. Instytut Pamięci Narodowej był najaktywniejszą instytucją zaangażowaną w obchody tego święta.

Rytm pracy naukowej i edukacyjnej był, poza rocznicami, wyznaczany przez wieloletnie programy badawcze i edukacyjne – o charakterze ogólnopolskim (centralnym), jak i regionalnym (na poziomie oddziałów czy delegatur IPN). Duże znaczenie w tych działaniach miało rozbudowywanie kontaktów międzynarodowych przez organizację konferencji międzynarodowych, współpracę z zagranicznymi instytucjami badawczymi czy archiwalnymi, a także przez poszerzanie sieci działających za granicą „Przystanków Historia" – punktów edukacyjnych IPN. W 2018 r. zainaugurowano zagraniczne „Przystanki Historia" w Chicago, Mińsku, na Zaolziu w Gnojniku, w Londynie, we Lwowie i Żytomierzu, gdzie odbywają się cykliczne zajęcia dla uczącej się młodzieży.

Kontynuowano rozpoczęte w 2017 r. działania mające dostarczyć wiedzy na temat Operacji Polskiej NKWD 1937–1938. Rezultatem umów zawartych z archiwami ukraińskimi w Odessie, Winnicy i Chmielnickim (Płoskirowie) była prezentacja w tym ostatnim mieście, a następnie w Warszawie wystawy „Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938".

Misja IPN jest realizowana niezależnie od trudności, których kumulacja nastąpiła na początku 2018 r. w związku z szeroko komentowanymi w kraju i za granicą przepisami nowelizacji ustawy o IPN. O ile jednak Instytut nie uczestniczył bezpośrednio w komentowaniu tych zapisów, o tyle czuł się w obowiązku zabierania głosu w sytuacjach, kiedy w dyskusjach pojawiały się niepraw-

dziwe informacje związane z najnowszą historią Polski. Również przy innych okazjach władze Instytutu uważały za swój obowiązek publiczne zajęcie stanowiska. Przykładem takiego działania było wydane już 1 maja 2018 r. oświadczenie Prezesa IPN w sprawie Pomnika Katyńskiego w Jersey City, w którym znalazło się jednoznaczne wezwanie burmistrza Stevena Fulopa do rezygnacji z pomysłu usunięcia lub przeniesienia monumentu upamiętniającego ofiary Zbrodni Katyńskiej.

W 2018 r. pion archiwalny IPN kontynuował wypełnianie zadań związanych z gromadzeniem dokumentów, ich porządkowaniem i opracowywaniem oraz udostępnianiem archiwaliów wnioskodawcom. Szczególnego zaangażowania wymagała realizacja spraw wynikających z tzw. ustawy dezubekizacyjnej i ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2018 r., poz. 690). Archiwum IPN kontynuuje również przedsięwzięcia związane z cyfryzacją, przede wszystkim przez rozbudowę systemu Cyfrowe Archiwum i digitalizację dokumentacji.

Na zasób Instytutu składało się na koniec okresu sprawozdawczego 92,3 kilometra bieżącego materiałów archiwalnych. Wśród pozyskanych do IPN w 2018 r. jednostek znalazły się dokumenty spełniające przesłanki włączenia ich do zasobu IPN pochodzące z różnych instytucji państwowych oraz dary osób prywatnych i kopie archiwaliów przekazywane na podstawie umów z partnerami zagranicznymi. W związku z kontynuacją projektu Archiwum Pełne Pamięci, zachęcającego darczyńców do przekazywania lub udostępniania swoich zbiorów, odnotowano dwuipółkrotny wzrost liczby darów i kolekcji pozyskanych przez Instytut. Zwiększyły się również znacznie zbiory cyfrowych kopii dokumentów przekazanych przez instytucje zagraniczne współpracujące z Archiwum IPN – o około 387 tys. plików, czyli o 165 proc. więcej niż w 2017 r.

Informację o zasobie oraz narzędzia do zarządzania nim zapewnia system Cyfrowe Archiwum, systematycznie wzbogacany o nowe funkcje oraz uzupełniany o kolejne opisy archiwaliów. W 2018 r. wprowadzono 396 tys. rekordów indeksu osobowego oraz prawie 81 tys. opisów jednostek archiwalnych, w tej liczbie blisko 22 tys. rekordów odnosiły się do jednostek należących wcześniej do tzw. zbioru wyodrębnionego. Archiwum powiększa również liczbę opisów jednostek archiwalnych w powszechnie dostępnym, elektronicznym inwentarzu prezentującym zasób Instytutu. W 2018 r. baza ta powiększyła się o 160 tys. rekordów przygotowanych na podstawie danych z Cyfrowego Archiwum. Obecnie w Inwentarzu znajduje się ponad 1,95 mln rekordów.

Zwiększa się liczba kopii dokumentów w formie cyfrowej, co z jednej strony sprzyja ochronie oryginałów, a z drugiej ułatwia użytkownikom korzystanie z zasobu i przyspiesza proces udostępniania. Potwierdzeniem znaczenia digitalizacji jest udział kopii cyfrowych w ogólnej liczbie jednostek, z których skorzystali wnioskodawcy w czytelniach Instytutu, który wynosi 40 proc.

Liczba wniosków związanych z udostępnianiem dokumentów z zasobu IPN utrzymuje się nadal na bardzo wysokim poziomie. W 2018 r. do komórek pionu archiwalnego wpłynęło łącznie prawie 118 tys. spraw. Tak duża liczba realizowanych wniosków wynikała przede wszystkim z realizacji wniosków uprawnionych podmiotów w celu wykonywania zadań ustawowych składanych na podstawie ustawy o IPN, tzw. ustawy dezubekizacyjnej a także ustawy z 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych. Łącznie stanowią one 40 proc. nowych spraw przyjętych przez pion archiwalny.

Pion archiwalny udostępniał dokumenty również na podstawie wniosków służbowych składanych przez pracowników innych biur Instytutu (28 tys.). Spośród nich zdecydowana większość (14 tys.) wpłynęła z Biura Lustracyjnego i oddziałowych biur lustracyjnych.

W ewidencyjnej części zasobu archiwalnego na potrzeby spraw realizowanych dla służb specjalnych, pionu lustracyjnego oraz dla komórek organizacyjnych właściwych do spraw udostępniania wykonano 385 tys. sprawdzeń.

Jednym z istotnych zadań Archiwum IPN są prace związane z nadawaniem odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności. Na podstawie ustawy o orderach i odznaczeniach (Dz.U. z 2018 r., poz. 400 ze zm.) zarejestrowano 1 336 wniosków o nadanie tego wyróżnienia. Archiwiści z Centrali, oddzia-

łów i delegatur IPN współorganizowali też 37 uroczystości wręczenia odznaczeń działaczom opozycji, które odbyły się w kraju i za granicą.

Od 2018 r. na pion archiwalny nałożono nowe zadanie polegające na przeprowadzaniu kwerend dotyczących kandydatów do odznaczeń Krzyż Wschodni i Krzyż Zachodni, nadawanych osobom narodowości innej niż polska, które udzielały pomocy Polakom lub obywatelom polskim w czasie wojny i w okresie reżimów totalitarnych.

Archiwum IPN prowadzi też różnorodną działalność naukową, edytorską i edukacyjną. Wydano kilkanaście publikacji, w tym tom 10 „Przeglądu Archiwalnego IPN". W Internecie, w czterech portalach tematycznych, zamieszczono kolejne dokumenty z zasobu Instytutu. Przygotowano też ekspozycje, wśród których należy wspomnieć przede wszystkim prezentowaną na Ukrainie i w Polsce wystawę poświęconą represjom stalinowskim podczas tzw. operacji polskiej. Organizacja tego wydarzenia i szeregu innych przedsięwzięć była możliwa dzięki rozwijaniu współpracy archiwalnej i naukowej z instytucjami zagranicznymi.

Oferta edukacyjna w 2018 r. kierowana również była do Polaków i Polonii zamieszkującej za granicą. Corocznym ważnym elementem programu polonijnego są Polonijne Spotkania z Historią Najnowszą – dziesięciodniowy kurs dla nauczycieli i edukatorów pracujących w polskich placówkach poza krajem, który odbywa się w lipcu. W 2018 r. podczas wykładów i warsztatów uczestnicy wgłębiali się w historię odzyskiwania przez Polskę niepodległości.

W ramach pracy w programie polonijnym dotarto do kilkuset nauczycieli oraz kilku tysięcy dzieci i młodzieży mieszkających za granicą. Wszystkie te działania wspierają Polaków poza granicami kraju w zachowaniu tożsamości narodowej i upowszechnianiu wiedzy o historii Polski.

Dotychczasowy dorobek wystawienniczy IPN obejmuje niemal 500 wystaw edukacyjnych popularyzujących najnowszą historię Polski. Wystawy te są bezpłatnie wypożyczane szkołom oraz placówkom kulturalnym i oświatowym w kraju i za granicą. Wiele z nich funkcjonuje jako materiał otwarty – gotowy do pobrania i wydrukowania. Tylko w 2018 r. IPN przygotował łącznie 42 nowe wystawy oraz zaprezentował 166 wystawy z lat ubiegłych.

Duże znaczenie w działaniach IPN ma dokumentacja relacji świadków historii, m.in. przez utrwalenie notacji w formie wideo. W ten sposób powstaje unikatowy zbiór relacji służących celom naukowym, edukacyjnym i dydaktycznym. Zebrane notacje są źródłem historii mówionej, na podstawie, którego powstają filmy dokumentalne oraz relacje udostępniane w Internecie.

Biuro Badań Historycznych i jego oddziałowe biura realizowały swoje obowiązki zgodnie z zadaniami określonymi w ustawie o Instytucie Pamięci Narodowej. Oprócz zadań wynikających ze zobowiązań podjętych w poprzednich latach i badań prowadzonych według wcześniej ustalonych planów, w 2018 r. szczególny nacisk został położony na zaangażowanie pracowników w przygotowanie publikacji i przedsięwzięć związanych z obchodami 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę.

W 2018 r. BBH IPN zorganizowało lub współorganizowało w kraju i za granicą wiele konferencji. Wśród nich m.in. „Niemieckie i sowieckie ustawodawstwo karne wobec Polaków i obywateli polskich 1939–1945", 21–22 maja w Łodzi, „Prymas Stefan Wyszyński a Niepodległa. Naród – patriotyzm – państwo w myśli i nauczaniu Prymasa Tysiąclecia", 25 maja w Warszawie, „Praca przymusowa podczas II wojny światowej, jej pamięć i konsekwencje", 8–9 maja w Szczecinie, „Urząd ds. Wyznań: struktury, działalność, ludzie", 5–7 czerwca w Warszawie. Międzynarodowa konferencja „Between Enslavement and Resistance: Attitudes towards Communism in East European Societies (1945–1989)" odbyła się 15–16 czerwca w Poznaniu, a w Krakowie zajmowano się „Obserwacją w służbie SB" – 18 września. W Gdańsku historycy dyskutowali na trzydniowej konferencji „Dąbrowszczacy w trzech odsłonach: wojna domowa, II wojna światowa, PRL" – 26–28 czerwca oraz „W przededniu wielkiej zmiany. Polska w roku 1988" – 24–25 września. Na temat „Wspólna historia? Pięćdziesiąt lat doświadczeń Polaków, Czechów i Słowaków w warunkach niepodległości, okupacji i reżimów totalitarnych (1918–1968)" dyskutowano we Wrocławiu 4–5 października, a w Tbilisi „Polska–Gruzja: sto lat wzajemnych relacji 1918–2018" – 23–24 października, w War-

szawie historycy i z Polski z zagranicy spotkali się na konferencji „Communist parties on the road to full power (after World War II)" – 6–8 grudnia 2018 r.

Bardzo istotnym przedsięwzięciem były rozpoczęte w 2016 r. debaty belwederskie koordynowane i prowadzone przez dyrektora Biura Badań Historycznych IPN, prof. Włodzimierza Suleję.

Ponadto do ważnych przedsięwzięć należały konferencje: „Need to Know VIII: Access to Secrets: New Sources and New Interpretation of Intelligence", Bodø (Norwegia), 29–30 listopada 2018; „Communist parties on the road to full power (after World War II)" – Warszawa, 6–8 grudnia 2018 r., i konferencje współorganizowane ze Studium Europy Wschodniej UW w ramach Polsko-Gruzińskiej Komisji Historyków.

Pracownicy Biura Badań Historycznych prowadzili badania naukowe, ale również przygotowywali liczne ekspertyzy, opinie i recenzje na rzecz innych pionów Instytutu oraz podmiotów zewnętrznych. Badania prowadzone przez pracowników pionu Biura Badań Historycznych były realizowane przede wszystkim, ale nie tylko, w dotychczasowej formule w ramach Centralnych Projektów Badawczych i Oddziałowych Projektów Badawczych. W roku 2018, pracownicy Biura Badań Historycznych oprócz prowadzonych badań brali udział w licznych inicjatywach – naukowych i edukacyjnych – związanych z obchodami 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę.

Oprócz prowadzenia działalności naukowej pracownicy Biura Badań Historycznych brali udział w różnych inicjatywach związanych z działaniami edukacyjnymi i popularyzatorskimi. Wśród nich należy wymienić m.in.: udział w programach telewizyjnych, audycjach radiowych, debatach organizowanych przez różne piony Instytutu Pamięci Narodowej i podmioty zewnętrzne, a także liczne wywiady i wypowiedzi dla mediów. Wiele zadań było realizowanych w ramach współpracy z innymi pionami Instytutu Pamięci Narodowej.

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji zarejestrowano 439 nowych spraw badawczo-historycznych oraz kontynuowano sprawy podjęte w poprzednich latach. W trakcie ich realizacji prowadzono kwerendy w zasobach archiwalnych: IPN, Wojskowego Biura Historycznego, PCK i MKiDN oraz innych podmiotów publicznych, prywatnych i kościelnych. Gromadzono i analizowano relacje świadków. Wydział Poszukiwań Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN w roku sprawozdawczym przeprowadził prace poszukiwawcze, archeologiczne i ekshumacyjne w 51 miejscach na terenie Polski oraz w Szwajcarii i Gruzji, a Wydział Kresowy przebadał 9 stanowisk na terenie Litwy.

Podczas prac poszukiwawczych przeprowadzonych w 2018 r. odnaleziono szczątki ludzkie należące do nie mniej niż 193 osób (109 w ramach śledztw prokuratorów oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu oraz 84 w wyniku prac nieobjętych śledztwami). Badania genetyczne szczątków ekshumowanych w sprawach objętych postępowaniami karnymi zlecane były przez właściwych prokuratorów oddziałowych komisji. W pozostałych przypadkach badania genetyczne ekshumowanych szczątków były prowadzone na wniosek pionu poszukiwań i identyfikacji. W Bazie Materiału Genetycznego IPN w 2018 r. zabezpieczono i zarejestrowano 310 próbek materiału biologicznego od żyjących krewnych ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu. Poza tym odbyły się dwie uroczystości wręczenia not identyfikacyjnych rodzinom ofiar terroru niemieckiego oraz komunistycznego (1 lutego i 4 października).

W Gdyni-Oksywiu odbył się uroczysty państwowy pogrzeb śp. oficerów, podoficerów, marynarzy, ofiar zbrodni komunistycznej: kontradm. Adama Mohuczego, kmdr. pil. Kazimierza Kraszewskiego, kmdr. Wacława Krzywca, kmdr. Mariana Wojcieszka, kmdr. porucznika Roberta Kasperskiego, kpt. mar. Adama Dedio, kpt. mar. Zdzisława Ficka, bosm. Edmunda Sterny, st. mar. Jerzego Sulatyckiego. Wśród uhonorowanych byli m.in. uczestnicy wojny polsko-bolszewickiej, obrońcy Helu w 1939 r., żołnierze Armii Krajowej, działacze antykomunistyczni. Walczyli w obronie Polski, po wojnie zostali oskarżeni o niepopełnione zbrodnie, a następnie zamordowani lub uwięzieni.

W ramach organizowania prac poszukiwawczych przygotowano we współpracy z Biurem Prawnym 117 umów o udostępnienie nieruchomości w 43 lokalizacjach na terenie całego kraju, w tym m.in. z osobami fizycznymi, jednostkami samorządu terytorialnego, jednostkami Państwowego Go-

spodarstwa Leśnego Lasy Państwowe oraz instytucjami kościelnymi. Ponadto zawarto 7 aneksów do wcześniej podpisanych umów oraz następujące umowy o współpracy z jednostkami wojskowymi w zakresie udzielenia pomocy w nieinwazyjnych pracach poszukiwawczych, polegających na przeszukaniu wskazanego terenu za pomocą wykrywaczy metali.

W sierpniu 2018 r. minęły dwa lata od powołania pionu upamiętniania w strukturach IPN, realizującego nowe zadania związane z opieką nad miejscami pamięci w kraju i polskimi miejscami pamięci poza granicami Polski. Czas ten wykorzystano przede wszystkim na wypracowanie i udoskonalanie procedur działania oraz gromadzenie danych o obiektach będących przedmiotem działań Biura. Rozpoznawano kolejne obszary działań, szczególnie te zagraniczne, co następowało dzięki nawiązaniu stałej współpracy z organizacjami polonijnymi i polskimi placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi, m.in. w Niemczech, na Białorusi, Ukrainie, Litwie, Słowacji, w Szwecji, Rumunii, Czechach, we Włoszech, a nawet na Islandii i w Kanadzie.

W 2018 r. można odnotować większą intensywność i skuteczność działań Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa. Dzięki intensywnym działaniom i odpowiednio ukierunkowanej polityce informacyjnej Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa stało się bardziej rozpoznawalne wśród podmiotów społecznych i samorządowych. Zwłaszcza że 2018 r. przyniósł wiele wyzwań związanych z ogromną skalą inicjatyw dotyczących upamiętniania 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Pion upamiętniania starał się te potrzeby zaspokajać i wspierać inicjatywy zarówno na szczeblu centralnym, jak i w skali gmin, czy wspólnot sołeckich, nie zaniedbując także organizacji samorządowych i postulatów obywatelskich.

Stopniowo coraz większą pozycję w działalności BUWiM zajmują prace ekshumacyjne. Biuro jest odpowiedzialne za przygotowywanie decyzji Prezesa IPN zezwalających na ekshumację z grobu wojennego w oparciu o ustawę z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych.

Ostatni kwartał 2018 r. minął m.in. na pracach koncepcyjnych związanych ze spodziewanym wdrożeniem nowych zadań wynikających z przygotowywanej ustawy o grobach weteranów walk o wolność i niepodległość Polski. Założenia do tego programu formułowano w koordynacji z Kancelarią Prezesa Rady Ministrów, która odpowiadała za przygotowanie projektu nowej regulacji. Rozpoczynający się rok 2019 przyniesie zatem nowe wyzwania, a tematami wiodącymi obok kontynuacji obchodów 100-lecia odzyskania niepodległości będzie 80. rocznica wybuchu II wojny światowej oraz 75. rocznice zdobycia Monte Cassino i powstania warszawskiego.

Podstawy prawne funkcjonowania Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu opierające się o unormowania zawarte w ustawie o Instytucie Pamięci Narodowej oraz ustawie Prawo o prokuraturze w 2018 r. nie uległy zmianie. Praca prokuratorów Komisji Ścigania skupia się na realizacji trzech podstawowych zadań polegających na ściganiu zbrodni komunistycznych, zbrodni nazistowskich oraz innych przestępstw stanowiących zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne, wskazanych w art. 1 pkt 1 lit. a ustawy o IPN, jak również występków określonych w art. 54 i 55 powołanej ustawy, a odnoszących się do niszczenia, ukrywania, zmiany treści i nieudostępniania dokumentów archiwalnych podlegających przekazaniu do zasobu archiwalnego IPN oraz publicznego i wbrew faktom, zaprzeczania zbrodniom określonym w przywołanym powyżej art. 1 pkt 1 lit. a ustawy o IPN.

Drugim realizowanym przez prokuratorów ustawowym zadaniem wskazanym w art. 45b ustawy o IPN jest kierowanie do sądów po uprzednim zgromadzeniu niezbędnych danych procesowych i popieranie w trakcie posiedzeń sądowych wniosków w sprawach o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Trzecim zakresem działalności Komisji Ścigania jest udział prokuratorów w czynnościach związanych z poszukiwaniem miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od 8 listopada 1917 r. do 31 lipca 1990 r., prowadzonych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji. Prokuratorzy

zapoznają się z informacjami przekazywanymi przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji dokonują ich oceny, a w przypadku pozytywnych weryfikacji przejmują prace poszukiwawcze do własnego prowadzenia w ramach wszczynanych postępowań karnych. W sytuacji braku podstaw do prowadzenia śledztw prokuratorzy czuwają na prawidłowością zabezpieczenia materiału genetycznego i uzyskania opinii pozwalających na identyfikację odnalezionych osób.

Zadania ustawowe w zakresie ścigania zbrodni realizowane są w 11 oddziałowych komisjach i koordynowane oraz nadzorowane przez prokuratorów Głównej Komisji kierowanej przez dyrektora Głównej Komisji – Zastępcę Prokuratora Generalnego. Szczegółowe informacje i dane liczbowe obrazujące sposób realizacji zadań służbowych oraz organizację pracy prokuratorów Komisji Ścigania w 2018 r. zostały zawarte w dalszej części sprawozdania rocznego.

W roku sprawozdawczym do Biura Lustracyjnego wpłynęło 41 507 nowych oświadczeń lustracyjnych od osób pełniących funkcje publiczne lub kandydujących do ich objęcia, w tym 36 104 oświadczenia złożone w związku z wyborami samorządowymi.

W trzech katalogach tematycznych opublikowano dane dotyczące 11 424 nowych osób.

W katalogu osób pełniących najważniejsze funkcje publiczne opublikowano dane dotyczące 775 dotychczas niepublikowanych osób. Powyższe katalogi, zamieszczone w Biuletynie Informacji Publicznej IPN na stronie internetowej http://katalog.bip.ipn.gov.pl, wykazują co miesiąc ok. 120 000–150 000 unikatowych wejść, co wskazuje na stale wysoki poziom zainteresowania ze strony opinii publicznej tą częścią działalności biura.

W roku sprawozdawczym zainicjowano procedury weryfikujące prawdziwość oświadczeń lustracyjnych w 11 847 sprawach. Łącznie w tym czasie zweryfikowano 12 090 oświadczeń lustracyjnych, w tym prokuratorzy skierowali 229 wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego z uwagi na uzasadnioną wątpliwość co do prawdziwości badanego oświadczenia i przedstawili 85 stanowisk w tzw. postępowaniach autolustracyjnych. W 299 sprawach zapadły prawomocne orzeczenia sądowe, w tym 176 orzeczeń uznających, że kwestionowane oświadczenia lustracyjne są niezgodne z prawdą.

W 2018 r. rytm pracy biura determinowały wybory do samorządu terytorialnego, które odbyły się 21 października 2018 r. (druga tura – 4 listopada 2018 r.). Już od połowy sierpnia 2018 r. kierowane były do pionu lustracyjnego liczne zapytania, dotyczące uprzednio złożonych oświadczeń lustracyjnych. Aby sprostać temu zadaniu, uruchomiono liczne linie telefoniczne, które umożliwiły obsługę ponad 77 000 zapytań w tak krótkim czasie.

Należy zwrócić uwagę też na znaczny wzrost liczby wniosków o wszczęcie postepowania autolustracyjnego (66), co w konsekwencji spowodowało wzrost liczby stanowisk kierowanych przez prokuratorów biura w trybie art. 20 ust. 5a do sądu (85). Powyższe jest następstwem publikowania informacji o zasobie archiwalnym IPN w ramach Inwentarza Archiwalnego dostępnego na stronie internetowej Instytutu w nowej formie.

Instytut Pamięci Narodowej zgodnie ze swoimi ustawowymi zadaniami zajmuje się badaniem najnowszej historii Polski, pełniąc równocześnie funkcję instytucji spajającej środowisko naukowe i wspierającej badania prowadzone w innych ośrodkach naukowych. Oprócz działalności zmierzającej do upamiętnienia miejsc i postaci ważnych dla historii Polski Instytut prowadzi szeroko zakrojoną działalność edukacyjną, stale poszerzając swoją ofertę w tym zakresie. Realizując swoje ustawowe zadania także na polu archiwalnym i lustracyjnym oraz w zakresie ścigania zbrodni, IPN stara się syntetyzować wszystkie obszary swojej działalności i dbać o zintegrowany przekaz w tym zakresie.

W roku 2019 r. przypada wiele ważnych dla współczesnej Polski rocznic, spośród których szczególne znaczenie będą miały: osiemdziesięciolecie niemieckiej i sowieckiej agresji na Polskę, czterdziesta rocznica pierwszej i przełomowej pielgrzymki papieża Jana Pawła II do ojczyzny czy wydarzenia roku 1989. Korzystając z blisko dwudziestoletniego dorobku, a zwłaszcza z doświadczeń ostatnich lat Instytut Pamięci Narodowej będzie kontynuował w sposób kompleksowy swoją misję przekazywania Polakom wiedzy zarówno o chwalebnych wydarzeniach z naszej historii, jak i o bolesnych doświadczeniach narodu polskiego pod okupacją niemiecką i sowiecką oraz w okresie komunistycznego zniewolenia.

1. Informacja o działalności Kolegium IPN

W 2018 r. Kolegium IPN kontynuowało swoją działalność w dotychczasowym składzie: dr hab. Sławomir Cenckiewicz, prof. Jan Draus, prof. Piotr Franaszek, ks. prof. Józef Marecki, prof. Andrzej Nowak, prof. Wojciech Polak, Bronisław Wildstein, prof. Tadeusz Wolsza i Krzysztof Wyszkowski. Pracami Kolegium w pierwszej połowie roku kierował Jan Draus, którego zastępcami byli: Sławomir Cenckiewicz, Józef Marecki i Tadeusz Wolsza. Podczas posiedzenia 26 czerwca zgodnie z regulaminem organizacyjnym Kolegium dokonało wyboru przewodniczącego i wiceprzewodniczących na nową roczną kadencję, rozpoczynającą się 28 czerwca. Przewodniczącym Kolegium został Wojciech Polak, a jego zastępcami: Sławomir Cenckiewicz, Józef Marecki i Tadeusz Wolsza.

Kolegium odbyło 12 posiedzeń, w których oprócz jego członków uczestniczyli: Prezes IPN dr Jarosław Szarek bądź delegowani przez niego przedstawiciele. Informowali o bieżących sprawach Instytutu oraz odpowiadali na pytania i interpelacje, które wpłynęły do Kolegium lub zostały wniesione przez jego członków. W zależności od tematu obrad w posiedzeniach uczestniczyli także: zaproszeni goście zewnętrzni, dyrektorzy lub wicedyrektorzy odpowiednich pionów Instytutu oraz pracownicy merytoryczni.

W dwóch posiedzeniach Kolegium, oprócz kierownictwa IPN, uczestniczyli przedstawiciele zewnętrzni. 16 stycznia omówiono realizację ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych i potrzebę jej nowelizacji z udziałem przedstawicieli: Kancelarii Prezydenta RP, Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, stowarzyszeń, działaczy opozycji i osób represjonowanych oraz Małgorzaty Zwiercan, poseł na Sejm RP i Andrzeja Jędrala, dyrektora biura senatora RP prof. Jana Żaryna. Posiedzenie 26 czerwca było poświęcone problemowi dewastacji grobów Polaków zamordowanych przez nacjonalistów ukraińskich w latach 1939–1947 i miejsc pamięci związanych z tymi wydarzeniami, położonych na terenie Ukrainy i odbyło się z udziałem przedstawiciela Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Kryzys wywołany ustawą z 26 stycznia 2018 r. o Instytucie Pamięci Narodowej był powodem podjęcia 27 lutego przez Kolegium oświadczenia o treści:

„Powinnością Państwa Polskiego jest dbanie o pamięć i godność narodową, kształtowaną na fundamencie przeszłości. Państwo Polskie nie może akceptować zjawiska antypolonizmu, który poniża polską godność i pamięć narodową. Nie było »polskich obozów śmierci« ani współodpowiedzialności Państwa Polskiego za zbrodnie niemieckie podczas II wojny światowej. Nie było jakiegokolwiek współuczestnictwa polskich władz cywilno-wojskowych na uchodźstwie i w kraju w zbrodni Holocaustu. Zaniepokojone sytuacją Żydów i ludobójczą machiną okupanta niemieckiego, władze RP nie tylko powołały przy Delegaturze Rządu RP na Kraj Radę Pomocy Żydom, ale także alarmowały społeczność międzynarodową, o czym zaświadczają raporty Jana Karskiego i rtm. Witolda Pileckiego czy jakże wymowny akt samobójstwa Szmula Zygielbojma. Dramatyczne informacje na temat Holokaustu były niestety bagatelizowane przez mocarstwa zachodnie, traktowane wręcz jako nieprawdopodobne.

Niezliczone zbrodnie ludobójstwa, których ofiarami byli przede wszystkim Żydzi oraz Polacy i inne narody, były dziełem państwa niemieckiego – III Rzeszy Niemieckiej. Pamięć o ofiarach

powinna łączyć, a nie dzielić. Polska i żydowska wrażliwość w odniesieniu do tamtych czasów pogardy dla ludzkiego życia powinna być przestrogą dla współczesnych i przyszłych pokoleń.

Kryzys, który nastąpił w związku z nowelizacją ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, jest niewątpliwie wynikiem zaniedbań w dziedzinie upowszechniania polskiej historii za granicą. Dlatego też w Europie, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Australii czy Izraelu obraz polskiej przeszłości kształtowany jest głównie za pośrednictwem mediów, które nazbyt często rozpowszechniają nieprawdziwe informacje i wypaczają historyczną rzeczywistość. Medialny deficyt prawdy historycznej powinien ustąpić miejsca historykom, ich badaniom naukowym w międzynarodowym dialogu na konferencjach czy na kartach publikacji naukowych. Niezbędna jest długofalowa promocja prawdy, spokojna i rzeczowa, ale konsekwentna, ukazująca polskie zasługi dla ratowania ludności żydowskiej, ale i postawy godne ubolewania, wpisujące się w politykę eksterminacyjną Niemiec. Zdajemy sobie sprawę, że w okupowanej przez Niemców i Sowietów Polsce, podobnie jak w innych krajach, zdarzali się złoczyńcy, którzy dopuszczali się przestępstw wobec swoich żydowskich współobywateli. Potrzebna jest skuteczna polityka historyczna, oparta o potencjał nie tylko Instytutu Pamięci Narodowej, ale także uniwersytetów i innych instytucji naukowych i kulturalnych. Rzetelne badania naukowe i promocja ich rezultatów to droga prawdy historycznej oraz dobrego imienia Polski, która poniosła ogromne ofiary i straty podczas II wojny światowej.

Drogę prawdy historycznej odnosimy także do naszego sąsiada – Ukrainy. Pamięć, historia i wspólne dziedzictwo nie mogą ranić i kłaść się cieniem na wspólnych relacjach między naszymi tak bliskimi narodami. Prawda nigdy nie upokarza, lecz buduje dialog i pojednanie. Rozumiejąc złożoność losów naszych narodów, uważamy, że dążenie do prawdy historycznej jest koniecznością".

Kolegium wiele uwagi w swojej działalności poświęciło obchodom 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. 20 marca zapoznało się z kalendarzem planowanych obchodów w 2018 r., a 12 września z jego realizacją i planami na kolejne lata, aż do 2021 r. Dokonano ich oceny oraz zgłoszono własne sugestie.

W trakcie posiedzenia 16 stycznia omówiono sprawozdanie Kolegium IPN za rok 2017, zamieszczone w Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, przedkładanej Sejmowi RP i Senatowi RP. Informację o działalności Instytutu Pamięci Narodowej omówiono natomiast 20 marca i wówczas też podjęto uchwałę w przedmiotowej sprawie.

Kolegium IPN 27 lutego podjęło zmieniającą uchwałę dotyczącą rekomendacji programów badawczych realizowanych przez Instytut. 16 października Kolegium wysłuchało sprawozdania z realizacji Centralnych Projektów Badawczych w szczególności: „Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945", „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989", „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989", „Podziemie niepodległościowe w Polsce 1944–1956", „Partia komunistyczna w systemie władzy w Polsce 1944–1989", „Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990", „Dzieje Żydów w Polsce i relacje polsko-żydowskie 1914–1989". Omówiło także problemy dotyczące przygotowania kolejnych tomów *Encyklopedii Solidarności* (22 maja) oraz zapoznało się z działalnością Wydawnictwa IPN, w tym realizacją planu wydawniczego w 2017 r., a także planów na 2018 r. (24 kwietnia).

Ponadto 19 grudnia członkowie Kolegium zapoznali się z zaplanowanymi przez BEN przedsięwzięciami edukacyjnymi związanymi z ważnymi rocznicami przypadającymi w 2019 r.

Kolegium podczas posiedzeń:

– na bieżąco śledziło realizację budżetu IPN, omawiając jego wykonanie przez Centralę i oddziały IPN za 2017 r. (27 lutego) oraz za pierwsze półrocze 2018 r. (28 sierpnia);

– omówiło działalność administracyjną Instytutu (3 lipca);

– wysłuchało informacji na temat działalności w IPN Zakładowych Komisji: NSZZ „Solidarność" i NSZZ „Solidarność 80" (28 sierpnia);

– zapoznało się z koncepcją zewnętrznej polityki informacyjnej IPN (20 listopada).

Podczas posiedzenia 24 kwietnia, zgodnie z art. 24a ustawy o IPN, omówiło przedłożone przez Prezesa IPN Sprawozdanie z działalności Instytutu za 2017 r. i podjęło większością głosów (7 głosami „za", przy jednym „wstrzymującym się") uchwałę w sprawie jego przyjęcia.

Kolegium w trakcie posiedzeń podjęło siedem uchwał w sprawie zgłoszonych przez Prezesa kandydatów na stanowiska kierownicze wymienione w statucie IPN w związku z realizacją art. 23 ust. 2 pkt 2 ustawy o IPN oraz wyraziło opinię dotyczącą powołania prokuratora Jarosława Skroka na stanowisko dyrektora Biura Lustracyjnego w związku z realizacją art. 19 ust. 10 ustawy o IPN.

Wypełniając obowiązki wynikające z artykułów:

– 36 ust. 9 ustawy o IPN, wydało sześć opinii (w tym pięć – jako organ I instancji oraz jedną – jako II instancji) – z uwagi na wnioski Prezesa IPN – odnośnie do odwołań od decyzji administracyjnych dyrektorów oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej w sprawie nieudostępnienia dokumentów;

– 4a ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, podjęło dwie decyzje w przedmiocie odmowy wydania zezwolenia na ekshumacje zwłok z grobów wojennych utrzymujące w mocy decyzje Prezesa IPN w przedmiotowej sprawie. W jednym przypadku strona wniosła skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego, który podzielił stanowiska Prezesa oraz Kolegium i oddalił skargę.

Ponadto podjęło stanowisko (26 czerwca) dotyczące ujawnienia przypadków bezprawnego niszczenia akt w archiwach wojskowych w latach 1990–2009, w którym zauważyło, że proceder ten może stanowić przestępstwo określone w art. 54 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o IPN. Zdaniem członków Kolegium uchylenie się osób kierujących archiwami wojskowymi od ustawowego obowiązku przekazania akt do Instytutu Pamięci Narodowej może spowodować „utratę przez państwo polskie bezcennych z punktu widzenia badań naukowych i archiwalnych materiałów dotyczących działalności organów bezpieczeństwa PRL". Kolegium wystąpiło do prokuratorów pionu śledczego IPN o pilne podjęcie postępowania karnego w celu wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności sprawy i pociągnięcia winnych do odpowiedzialności, a do Prokuratora Generalnego – Ministra Sprawiedliwości o osobisty nadzór nad śledztwem.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 grudnia 2018 r. odnoszący się do nazw na terenie Miasta Stołecznego Warszawy niezgodnych z ustawą z 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego był asumptem do podjęcia przez Kolegium uchwały 19 grudnia 2018 r. w sprawie sprzeciwu wobec działań władz miasta zmierzających do przywrócenia nazw ulic propagujących komunizm. W uchwale wyrażono „głębokie zaniepokojenie możliwością przywracania przez władze Miasta Stołecznego Warszawy w nazwach ulic, osób i organizacji odpowiedzialnych za wprowadzanie i umacnianie systemu totalitarnego w czasie II wojny światowej i w okresie powojennym" oraz apel do Rady Miasta Stołecznego Warszawy i prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy „o roztropne podejmowanie decyzji, które mają bardzo poważne konsekwencje dla kształtowania pamięci o naszej przeszłości".

Należy dodać, że członkowie Kolegium brali nie tylko udział w posiedzeniach, ale także aktywnie uczestniczyli w przedsięwzięciach organizowanych lub współorganizowanych przez Instytut związanych z jego ustawowymi celami i misją.

Profesor Wojciech Polak podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej: „W przededniu wielkiej zmiany. Polska w roku 1988" w Gdańsku (24–25 września) współorganizowanej przez IPN i Europejskie Centrum Solidarności wygłosił referat: *Dwie fale strajków w 1988 r. oraz ich konsekwencje*. Podczas konferencji naukowej: „Umarłych pogrzebać" w Toruniu (8 lipca) zorganizowanej w 75. rocznicę Zbrodni Wołyńskiej podsumował wystąpienia uczestników, podkreślając ogromne zadanie stojące zarówno przed Polską, jak i Ukrainą, związane z koniecznością dokończenia badań nad zbrodniami OUN-UPA i upamiętnienia wszystkich pomordowanych. W tym też celu niezbędne jest – według profesora – umożliwienie polskim historykom i archeologom wznowienia prac poszukiwawczych na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej. Wziął ponadto udział w Toruniu (3 maja) w uroczystości z okazji 227. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja, podczas której wspominał

o protestach społecznych w mieście z 1 i 3 maja 1982 r., dowodzących siły i aktywności opozycji antykomunistycznej. Uczestniczył w uroczystościach pogrzebowych admirała Józefa Unruga na Helu i w Gdyni (1–2 października) oraz odsłonięciu Pomnika Ofiar Zbrodni Pomorskiej 1939 r. w Toruniu (6 października). Profesor Polak zasiadał obok dr. Jarosława Szarka, Prezesa IPN wśród członków honorowego komitetu budowy pomnika. Wziął również udział w uroczystości wręczenia Krzyży Wolności i Solidarności w Bydgoszczy (19 listopada) oraz w otwarciu wystawy: „Służba Alumnów w ludowym Wojsku Polskim w latach 1959–1980" w Olsztynie (18 grudnia) przygotowanej przez Renatę Gieszczyńską z olsztyńskiej delegatury IPN. Ponadto opublikował wspólnie z Sylwią Galij-Skarbińską artykuł *Rutkowscy* w „Biuletynie IPN" 2018, nr 1–2.

Profesor Wojciech Polak oraz Krzysztof Wyszkowski byli uczestnikami debaty: „Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża" w Gdańsku (14 maja) z cyklu „Horyzont programowy opozycji demokratycznej w latach 1976–1980".

Krzysztof Wyszkowski z okazji 40. rocznicy utworzenia Wolnych Związków Zawodowych Górnego Śląska uczestniczył w spotkaniu z cyklu „Bohaterowie zapomniani, niezłomni, niepodlegli", zorganizowanym przez Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" w Warszawie (19 lutego), podczas którego przybliżył postać Kazimierza Świtonia, założyciela WZZ. Brał udział w konferencji popularnonaukowej: „Kształty patriotyzmu a drogi odzyskania niepodległości przez Polskę w XIX–XX wieku" w Poznaniu (29 listopada), współorganizowanej przez Oddział IPN w Poznaniu i Polskie Towarzystwo Filozoficzne. Z rąk Prezesa IPN dr. Jarosława Szarka odebrał nadany przez prezydenta RP Krzyż Wolności i Solidarności za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności w Gdańsku (28 kwietnia) oraz uczestniczył w uroczystej dekoracji laureatów nagrody „Świadek Historii" przyznawanej przez kapitułę Instytutu Pamięci Narodowej w Łazienkach Królewskich (24 października). W „Biuletynie IPN" 2018, nr 12 opublikowano odpowiedź Krzysztofa Wyszkowskiego na list Joanny i Andrzeja Gwiazdów pt.: *Uwagi do artykułu* Początki WZZ Wybrzeża zamieszczony w „Biuletynie IPN" 2018, nr 10.

Krzysztof Wyszkowski uczestniczył w prowadzonym przez prof. Cenckiewicza spotkaniu wspomnieniowo-dyskusyjnym „Świadkowie historii o walce o wolną Polskę" w ramach ogólnopolskich obchodów 40. rocznicy utworzenia Wolnych Związków Zawodowych (28 kwietnia).

Profesor Sławomir Cenckiewicz wziął udział w ogólnopolskiej konferencji naukowej, współorganizowanej przez Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego, Oddział IPN w Szczecinie, Akademię Sztuki Wojennej i Służbę Wywiadu Wojskowego: „Militarne aspekty odzyskania niepodległości" w Warszawie (29–30 października), podczas której wygłosił wykład: *Nieznana relacja gen. Józefa Rybaka o organizacji austro-węgierskiego wywiadu i genezie polskich tajnych służb*. Uczestniczył w dyskusjach organizowanych przez Centrum Edukacyjne IPN w Warszawie: po wykładzie Teofila Lachowicza *Wychodźstwo polskie w Ameryce na rzecz niepodległości Polski w latach 1914–1920* (23 stycznia); z prof. Mariuszem Wołosem (Instytut Historii PAN, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) po wykładzie Krystyny Piórkowskiej *Anglojęzyczni świadkowie Katynia. Dokumentacja ich wizyty w Katyniu a Komitet Maddena* (25 kwietnia); o publikacji dr Witolda Bagieńskiego *Wywiad cywilny Polski ludowej w latach 1945–1961* (8 lutego). W dyskusjach z cyklu „Tajemnice wywiadu" prowadzonych przez Witolda Gadowskiego rozmawiał o: służbach specjalnych III RP z Piotrem Woyciechowskim i dr. Rafałem Leśkiewiczem (23 maja), na temat książki *Dyplomata czy szpieg* o inwigilacji pracowników służby dyplomatycznej z dr. hab. Patrykiem Pleskotem i dr. Witoldem Bagieńskim (21 września). Z kolei podczas spotkania z cyklu „Historia zza kulis" dyskutował z prof. Antonim Dudkiem (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) o transformacji gospodarczej w latach 1989–1990 (14 grudnia). Ponadto uczestniczył w Warszawie: w oddaniu hołdu bohaterom 1863 r. w 155. rocznicę wybuchu powstania styczniowego, składając wspólnie z wiceprezesem Instytutu dr. Mateuszem Szpytmą kwiaty przy Bramie Straceń Cytadeli Warszawskiej (22 stycznia), w uroczystości wręczenia not identyfikacyjnych członkom rodzin ofiar totalitaryzmów w Pałacu Prezydenckim (4 października), w odsłonięciu tablicy upa-

miętniającej żołnierzy kontrwywiadu AK Batalionu „Pięść" poległych 22 sierpnia 1944 r. (22 sierpnia), w poświęceniu pomnika na mogile Walerego Sławka na Powązkach w Warszawie (6 grudnia). Wziął udział w odbywającej się w Ministerstwie Spraw Zagranicznych razem z wiceprezesem IPN dr. Mateuszem Szpytmą uroczystości wręczenia certyfikatów UNESCO „Pamięć Świata" Instytutowi Pamięci Narodowej przechowującemu raport Jürgena Stroopa z pacyfikacji getta warszawskiego oraz Wojskowemu Biuru Historycznemu posiadającemu dokumenty wywiadu radiowego z okresu bitwy warszawskiej w 1920 r. (4 kwietnia). Uczestniczył jako członek jury w uroczystej gali, podczas której wręczono nagrody laureatom konkursu „Książka Historyczna Roku" współorganizowanego przez: Telewizję Polską, Polskie Radio, IPN oraz Narodowe Centrum Kultury (20 listopada). W jury zasiada także prof. Andrzej Nowak. Profesor Cenckiewicz, jako przewodniczący delegacji Wojskowego Biura Historycznego wraz z wiceprezesem IPN prof. Krzysztofem Szwagrzykiem uczestniczyli w wernisażu wystawy IPN „Łączka. Panteon Narodowy pod cmentarnym murem", dokumentującej etapy poszukiwań i ekshumacji ofiar reżimu komunistycznego, prezentowanej na terenie Konsulatu Generalnego RP w Nowym Jorku oraz wręczał puchary zwycięzcom nowojorskiej edycji Biegu „Tropem Wilczym" (2–7 marca 2018 r.). Uczestniczył w otwarciu wystawy „Instytut Piłsudskiego w Ameryce – historia i zbiory polskiej instytucji w Nowym Jorku" w Centrum Edukacyjnym IPN w Warszawie (18 września) i wygłosił słowo wstępne. Jako współautor albumu *Anna Walentynowicz 1929–2010* wziął udział w jego promocji w Łodzi (12 grudnia) oraz opublikował artykuł *Początki WZZ Wybrzeża* w „Biuletynie IPN" 2018, nr 4.

Profesorowie Sławomir Cenckiewicz i Tadeusz Wolsza uczestniczyli w konferencji: „Świadectwa i świadkowie. Zbrodnia katyńska 1940 r." oraz projekcji filmu dokumentalnego *The Graves of Katyn* z 1953 r. w Gdańsku (25 maja), współorganizowanej przez IPN i Muzeum II Wojny Światowej. Wygłosili wówczas wykłady: *Wasilij Zarubin – architekt operacji katyńskiej i rezydent wywiadu sowieckiego w Stanach Zjednoczonych* (prof. Cenckiewicz) i *Trzy filmy katyńskie 1943–1953* (prof. Wolsza).

Ponadto prof. Tadeusz Wolsza uczestniczył w konferencji: „Świadectwa i świadkowie. Zbrodnia katyńska 1940 r." w Warszawie (12 kwietnia) współorganizowanej tym razem przez IPN i Muzeum Wojska Polskiego z wykładem: *Trzy filmy dokumentalne o zbrodni katyńskiej*. Podczas konferencji naukowej: „Zbrodnia Katyńska" w Białymstoku (24 kwietnia), której towarzyszył pokaz filmu *Nie pamiętam*, wygłosił wykład: *Dotyk Katynia*; w ramach przeglądu filmowego „Echa Katynia" w Bydgoszczy (23 kwietnia) współorganizowanego przez Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz bydgoską delegaturę IPN – prelekcję dotyczącą Zbrodni Katyńskiej. W Starych Babicach uczestniczył w uroczystości posadzenia kolejnego dębu katyńskiego, którą poprzedził wykładem poświęconym Zbrodni Katyńskiej (15 kwietnia). Profesor Tadeusz Wolsza aktywnie włączył się w obchody 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości przez uczestnictwo w ogólnopolskich konferencjach naukowych: „W 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości" w Tomaszowie Mazowieckim (18 czerwca), współorganizowanej przez Oddział IPN w Łodzi i Starostwo Powiatowym w Tomaszowie Mazowieckim, podczas której wygłosił wykład: *Prognozy Józefa Piłsudskiego z 1914 r. w sprawie przebiegu nieuchronnego konfliktu zbrojnego*; „Wkład leśników w czyn niepodległościowy" w Spale (19 czerwca) z wykładem: *Józef Piłsudski – współtwórca niepodległości i mąż stanu* współorganizowanej przez Dyrekcję Generalną oraz Regionalną w Łodzi Lasów Państwowych i Oddział IPN w Łodzi; podczas konferencji: „Polska droga do niepodległości" w Radomsku (8 października) współorganizowanej przez Oddział IPN w Łodzi i Muzeum Regionalne im. Stanisława Sankowskiego w Radomsku zaprezentował wykład: *Prognozy Józefa Piłsudskiego z 1914 r. w sprawie przebiegu nieuchronnego konfliktu zbrojnego*. Z kolei w ramach konferencji: „Drogi do Niepodległości – rok 1918 w Polsce. Ziemia Łomżyńska dla Niepodległej – tożsamość bohaterów i jej dziedzictwo w regionie łomżyńskim" w Łomży (28 listopada) – wykład: *Drogi do Niepodległości*. Z wykładem: *Założenia ideowe powstania Rzeczypospolitej. Rozważania na temat koncepcji obozu wszechpolskiego i obo-*

zu skupionego wokół Józefa Piłsudskiego wystąpił podczas konferencji: „W 100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę" w Bełchatowie (29–30 listopada), zorganizowanej przez Oddział IPN w Łodzi. Uczestniczył w debatach historyków odbywających się w Warszawie z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości: szóstej – „Przede wszystkim legiony… Czyn zbrojny 1914–1918" (25 stycznia), siódmej – „Wznoszenie zrębów państwa" (5 kwietnia), ósmej – „Wkład Kościoła w odbudowę Niepodległej" (14 czerwca) oraz dziewiątej – „Sto lat z tysiąclecia. Drogi do Niepodległej" (17 listopada) współorganizowanych przez Kancelarię Prezydenta RP i IPN. Wygłosił wykład inauguracyjny: *Drogi do Niepodległości* podczas „II Kongresu Pamięci Narodowej w 100. rocznicę odzyskania Niepodległości przez Polskę" w Białymstoku (7 listopada) współorganizowanego przez Oddział IPN w Białymstoku oraz Podlaski Urząd Wojewódzki. Wziął również udział w finale I akademickiej edycji Turnieju Debat Historycznych #mojaniepodległa (23 listopada) oraz w prezentacji wydawnictw IPN poświęconych sześciu Ojcom Niepodległości w Warszawie (5 grudnia). Profesor Tadeusz Wolsza aktywnie włączał się w działania adresowane do Polonii i Polaków mieszkających poza granicami kraju. W Londynie podczas sesji naukowej: „Chcemy Polski niepodległej, abyśmy tam mogli urządzić życie lepsze i sprawiedliwsze dla wszystkich. Jak powstawała II Rzeczpospolita?" (24 lutego) współorganizowanej przez Bibliotekę Polską POSK w Londynie i IPN wygłosił wykład: *Założenia ideowe powstania Rzeczypospolitej w Londynie* oraz referat adresowany do młodzieży z Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. Heleny Modrzejewskiej. Ponadto wygłosił wykład: *Józef Piłsudski mąż stanu* oraz uczestniczył wraz z dr. Pawłem Liberą w debacie, towarzyszącej wystawie „Ojcowie Niepodległości" prezentowanej w Ognisku Polskim w Londynie (10–11 listopada). Zaangażował się także we współpracę polsko-gruzińską w dziedzinie upowszechniania historii Polski. Przebywając w Gruzji (1–6 października) z grupą historyków Instytutu Pamięci Narodowej, odbył robocze spotkania z pracownikami Archiwum MSW Gruzji, przedstawicielami Stowarzyszenia Soviet Past Research Laboratory (SovLab) oraz z ambasadorem RP w Gruzji, dr. hab. Mariuszem Maszkiewiczem i dyrektorem Instytutu Polskiego w Tbilisi Lechem Kończakiem. Uczestniczył we, współorganizowanej przez Uniwersytet Państwowy im. Iwane Dżawachiszwilego w Tbilisi, Instytut Pamięci Narodowej, Ambasadę RP w Tbilisi, Instytut Polski w Tbilisi i Stację Kaukaską Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, konferencji naukowej: „Polska–Gruzja: sto lat wzajemnych relacji 1918–2018" w Tbilisi (2–3 października), podczas której wystąpił z wykładem: *Polacy i Gruzini ofiarami zbrodni NKWD w 1940 r.*. Ponadto wygłosił dwie prelekcje: o popularności gry szachowej wśród elit II RP w Batumi (2–3 października) podczas odbywającej się w tym samym czasie olimpiady szachowej oraz *Ze sportem za pan brat. Elity II RP wobec sportu i kultury fizycznej* w Gori (2–3 października). Profesor Wolsza wystąpił także z wykładem o Józefie Piłsudskim i odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. na Uniwersytecie Państwowym im. Szoty Rustawelego w Gruzji (5 października). Wówczas także odbyła się jego dyskusja z prof. Włodzimierzem Suleją połączona z zapowiedzią pierwszej biografii o Piłsudskim w języku gruzińskim (autorstwa prof. Sulei). Profesor Tadeusz Wolsza jest autorem cyklu wykładów historycznych i publikacji o tematyce sportowej. W 2018 r. ukazała się jego książka *Ze sportem za pan brat, ze sportem na bakier. Pasje sportowe elit politycznych w dwudziestoleciu międzywojennym i w pierwszych latach Polski Ludowej* (wydana przez IPN, IH PAN, NERITON). Wygłosił wykład: *Teatralizacja imprez sportowych na przykładzie Bydgoszczy (lata 40-te i 50-te XX w.)* podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej: „Między zniewoleniem a niepodległością. Bydgoszcz w XX wieku" w Bydgoszczy (10–11 października), współorganizowanej przez IPN i Uniwersytet Kazimierza Wielkiego. Podczas spotkania zorganizowanego przez Centrum Edukacyjne IPN w Piszu wygłosił wykład: *Ze sportem za pan brat. Pasje sportowe II RP* (14 września). Ponadto zasiadał razem z prof. Janem Żarynem w jury III Turnieju Debat Historycznych organizowanych przez IPN, w Warszawie (12–13 czerwca).

Profesorowie Tadeusz Wolsza i Andrzej Nowak uczestniczyli w międzynarodowej konferencji naukowej: „Magna Res Libertas. Ku Niepodległej. W 100-lecie odzyskania przez Polskę niepod-

ległości" w Rapperswilu (21–22 czerwca). Wykład: *Niepodległość: warstwy doświadczenia i horyzonty oczekiwań w polskiej myśli politycznej XIX wieku* – wygłosił prof. Nowak, który także prowadził część III konferencji „Budowanie Niepodległej", a wykład: *Międzynarodowa Komisja Lekarska w Katyniu w 1943 r. François Naville – niezłomny lekarz z Genewy* – wygłosił prof. Wolsza, który prowadził część V konferencji. Profesor Nowak wziął również udział w ogólnopolskiej konferencji naukowej, współorganizowanej przez IPN, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk oraz Zamek Królewski w Warszawie: „Bilans rozbiorów. Refleksje i pytania na stulecie odzyskania niepodległości" w Warszawie (18 października), podczas której zaprezentował wykład: *Naród 1795–1918: zyski i straty*. Wygłosił wykład inauguracyjny: *Czy polskość to nienormalność? Pytania o specyfikę historii Polski w „długim wieku XIX (1795–1918)* w ramach konferencji naukowej: „Na stos rzuciliśmy nasz życia los …" w Kielcach (8 listopada) współorganizowanej przez kielecką delegaturę IPN oraz Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego. Uczestniczył w konferencji: „Polityka historyczna Polski po 1989 r. Uwarunkowania – wyzwania – narzędzia – cele", zorganizowanej w Warszawie (12 czerwca). Profesor Nowak wygłosił w ramach spotkania Klubu im. płk. Łukasza Cieplińskiego wykład: *Drogi do niepodległości: 1918–2018* w Rzeszowie (11 maja) oraz wziął udział w zorganizowanej przez Centrum Edukacyjne IPN w Krakowie prezentacji książki prof. Ignáca Romsicsa *Historia Węgier* (14 czerwca). W „Biuletynie IPN" 2018, nr 11 została opublikowana rozmowa Filipa Gańczaka z prof. Nowakiem *Drogi do niepodległości*.

Profesor Jan Draus uczestniczył w Kongresie Osób Represjonowanych, Działaczy Solidarności i Kombatantów, współorganizowanym przez wojewodę podkarpackiego, Oddział IPN w Rzeszowie, Oddział Narodowego Banku Polskiego w Rzeszowie oraz Region Rzeszowski NSZZ „Solidarność" (8 grudnia). Odebrał także za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności z rąk wiceprezesa IPN dr. Mateusza Szpytmy, nadany przez prezydenta RP Krzyż Wolności i Solidarności (12 października).

Profesor Piotr Franaszek uczestniczył w ogólnopolskiej konferencji naukowej IPN „Po Marcu. Konsekwencje Marca'68 dla kultury, nauki i mediów w Polsce Ludowej", w Warszawie (23–24 kwietnia) z wykładem: *Konsekwencje Marca '68 dla kadry akademickiej Uniwersytetu Jagiellońskiego* oraz wziął udział w panelu dyskusyjnym wraz z profesorami: Andrzejem Chojnowskim (Uniwersytet Warszawski) i Włodzimierzem Suleją.

Ksiądz profesor Józef Marecki uczestniczył w międzynarodowych konferencjach naukowych: „II wojna światowa w stosunkach polsko-ukraińskich – stan badań, perspektywy badawcze", w Warszawie (5–6 lipca), gdzie wygłosił wykład: *Losy duchowieństwa rzymskokatolickiego w trakcie konfliktu polsko-ukraińskiego – wyniki badań*; podczas konferencji: „Papież zza żelaznej kurtyny. Wpływ pontyfikatu Jana Pawła II na państwa i Kościoły bloku sowieckiego" odbywającej się w Krakowie i Budapeszcie (9–12 października) zaprezentował wykład: *Wpływ ZSRS na politykę wyznaniową państwa bloku sowieckiego*. Podczas ogólnopolskich konferencji naukowych: „Prymas Stefan Wyszyński a Niepodległa. Naród – patriotyzm – państwo w myśli i nauczaniu Prymasa Tysiąclecia" w Warszawie (25 maja) wystąpił z wykładem: *Wizje patriotyzmu w listach Episkopatu Polski 1949–1981*, współorganizowanej przez IPN i Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego; „Człowiek – rodzina – komunizm" w Krakowie (15 czerwca), wykład: *Realizacja założeń encykliki przez Kościół katolicki w Polsce*, a w ramach „Urząd do spraw Wyznań. Struktury, działalność, ludzie", organizowanej przez IPN w Wólce Magierowskiej (5 czerwca), uczestniczył w dyskusji panelowej *Problemy badawcze i metodologiczne związane z rozpoznaniem struktur i działalności UdsW*. W Krakowie uczestniczył w popularnonaukowej sesji, współorganizowanej przez Oddział IPN w Krakowie i Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, „Proces Kurii Krakowskiej – w 65. rocznicę", podczas której wygłosił wykład: *Archidiecezja Krakowska w trudnych latach 50*. (25 stycznia); na konferencji naukowej „Ludobójstwo na Kresach Południowo-Wschodnich 1943–44. Aspekt eklezjalny i teologiczny" wygłosił wykład: *Nabożeństwa bez końca w przeszłości* (25 czerwca) oraz wziął udział w spotkaniu Krakowskiej Loży Historii Współczesnej z udziałem dr. hab. Konrada

Białeckiego poświęconym książce *Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1977* (18 kwietnia). Uczestniczył w sesji edukacyjnej w Zakopanem (23 stycznia) pod patronatem dyrektora krakowskiego oddziału IPN adresowanej do młodzieży i nauczycieli, podczas której wygłosił referat: *Kościół katolicki w PRL*. W Częstochowie (2 października) wziął udział w dyskusji na temat książki *Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów*, której jest współautorem z dr. Rafałem Łatką. Uczestniczył ponadto w spotkaniach zorganizowanych przez Centrum Edukacyjne IPN w Warszawie (4 czerwca) i Krakowie (8 czerwca), podczas których zaprezentowano księgę pamiątkową *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy. Sacrum-profanum* przygotowaną z okazji jego 60. rocznicy urodzin. Wygłosił wykład adresowany do nauczycieli i młodzieży *Odzyskana po latach niepodległość* w Centrum Edukacyjnym IPN w Krakowie (25 czerwca). Ponadto brał udział w pokazie filmu dokumentalnego *Niedokończone msze wołyńskie* o losach polskiego duchowieństwa i ludności cywilnej na Kresach (w którym wystąpił obok dr. Leona Popka) oraz w dyskusji prowadzonej przez redaktora Rafała Ziemkiewicza z udziałem Ewy Siemaszko i dr. Leona Popka oraz reżyserów: Tadeusza Arciucha i Macieja Wojciechowskiego (15 października). Artykuł ks. prof. Józefa Mareckiego *Zabito ich podwójnie. Czy ukraińska rzeź Polaków na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej była ludobójstwem?* opublikowano w dodatku IPN do „Naszego Dziennika"; z 11 lipca 2018 r.

Uczestnictwo członków Kolegium w przedsięwzięciach naukowych organizowanych i współorganizowanych przez IPN pozwala im na bezpośrednie zapoznanie się z działalnością Instytutu, ułatwia dokonanie oceny działań podejmowanych przez Instytut i jego pracowników. Przewodniczący Kolegium jest z urzędu jednocześnie wiceprzewodniczącym Kapituł Nagród „Kustosz Pamięci Narodowej" i „Świadek Historii", dlatego też w roku sprawozdawczym osobiście uczestniczył w spotkaniach bądź delegował na nie upoważnioną przez siebie osobę. Ponadto profesorowie Cenckiewicz, Draus, Polak i Wolsza uczestniczyli w pracach komisji konkursu im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku", w którym nagradzane są niepublikowane prace magisterskie i doktorskie poświęcone historii Polski i Polaków w XX w.

Członkowie Kolegium wykazują dużą aktywność w mediach społecznościowych (Twitter i Facebook), co przekłada się na propagowanie działalności IPN w szerokim odbiorze zwłaszcza wśród młodej części społeczeństwa. Profil prof. Sławomira Cenckiewicza obserwuje ponad 60 tys. osób, prof. Andrzeja Nowaka ponad 14 tys., prof. Wojciecha Polaka prawie 5 tys., a Krzysztofa Wyszkowskiego ponad 27 tys.

2. Działalność krajowa

2.1. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

Instytut Pamięci Narodowej, realizując swoje ustawowe zadania, współpracuje z wieloma instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi w celu upamiętnienia najnowszej historii Polski i Polaków.

Flagowym projektem realizowanym przez IPN w 2018 r. było upamiętnienie 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. Z tej okazji IPN przygotował wiele debat, konferencji, wystaw, spotkań edukacyjnych, spotów, kampanii edukacyjnych, publikacji.

21 maja 2018 r. podczas konferencji prasowej został zaprezentowany spot i nowa strona internetowa „Moja Niepodległa" mojaniepodlegla.pl.

W Węgrowie i kilkunastu innych miejscach w całej Polsce (w Bochni, Chełmnie, Katowicach, Nowym Tomyślu, Nidzicy, Oławie, Ostrołęce, Ostrowcu Świętokrzyskim, Piotrkowie Trybunalskim, Sanoku, Skarżysku-Kamiennej, Starachowicach, Szczecinie, Świdniku, Wasilkowie) zainicjowano ogólnopolską akcję IPN „Biało-czerwony szlak »Moja Niepodległa«". Wystawa „Ojcowie Niepodległości" prezentuje liderów walki o wolną Polskę w 1918 r.: Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Wincentego Witosa, Wojciecha Korfantego i Ignacego Daszyńskiego. Ponaddwumetrowe plansze z sylwetkami wybitnych mężów stanu opatrzone są ich biogramami w języku polskim i angielskim. W sumie w 2018 r. wystawa „Ojcowie Niepodległości" została pokazana w ok. 120 miastach i miasteczkach w całej Polsce.

Nowa strona internetowa mojaniepodlegla.pl – wraz z animacją ukazującą szczegółową trasę „Biało-czerwonego szlaku »Moja Niepodległa«" oraz spot „Moja Niepodległa" – stanowi multimedialne kompendium wiedzy o wydarzeniach organizowanych przez IPN z okazji Stulecia Odzyskania Niepodległości. Są to m.in. cykl wykładów „Akademia Niepodległości", debaty historyków w Belwederze, konkursy historyczne, takie jak „Niezwyciężeni 1918–2018. Pokolenia Niepodległej" czy „O Naszą Niepodległą!", wystawy, imprezy artystyczne czy publikacje. Ponadto na mapie można śledzić wydarzenia związane z obchodami Stulecia Odzyskania Niepodległości i zapoznać się z kalendarium wydarzeń historycznych od 1908 r. do 1923 r. W zakładce „multimedia" można obejrzeć spoty, wideoczaty IPN czy debaty belwederskie.

Spot „Moja Niepodległa" ukazujący okoliczności odzyskania przez Polskę w 1918 r. Niepodległość emitowany był w Telewizji Polskiej w ramach kampanii społecznej, na bilbordach w Warszawie, na dworcach PKP w całej Polsce.

W 2018 r. kontynuowany był cykl debat organizowanych wspólnie z Kancelarią Prezydenta „Drogi do Niepodległej". Rozpoczęte w roku 2016, w 100. rocznicę ogłoszenia Aktu 5 listopada, debaty historyków były kontynuowane w 2017 r. i 2018 r. W roku jubileuszu 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę odbyły się 4 debaty. Ostatnia z nich, dziewiąta miała szczególnie uroczystą oprawę i stanowiła podsumowanie pierwszej części cyklu. Debaty współorganizowane przez IPN i Kancelarię Prezydenta RP były transmitowane na żywo na kanale IPNtv na platformie Youtube. Po każdej z debat „Plus Minus" – weekendowy dodatek do dziennika „Rzecz-

pospolita" – publikował obszerny materiał zawierający każdorazowo podsumowanie kwestii omawianych w trakcie debaty oraz artykuł powiązany z tematyką procesu odbudowy polskiej państwowości. Zapisy debat (od pierwszej do ósmej) zostały zebrane i wydane przez Instytut Pamięci Narodowej w publikacji *100 lat z tysiąclecia. Drogi do Niepodległej. Debaty Belwederskie. 5 IX 2016 – 14 VI 2018*. Poniżej znajduje się lista debat przeprowadzonych w roku 2018.

– 25 stycznia 2018 r. „Przede wszystkim Legiony … Czyn zbrojny 1914 – 1918, cz. II";
– 5 kwietnia 2018 r. „Wznoszenie zrębów państwa";
– 14 czerwca 2018 r. „Wkład Kościoła w odbudowę Niepodległej";
– 17 listopada 2018 r. „Sto lat z tysiąclecia. Drogi do niepodległej".

W Narodowym Dniu Pamięci Żołnierzy Wyklętych 1 marca Instytut Pamięci Narodowej uczcił bohaterów walki o niepodległość Polski. W ramach akcji zorganizowanej wspólnie z PKP od 1 marca, przez dwa tygodnie, na dworcach w całej Polsce, na nośnikach będących w zasobach PKP S.A., były eksponowane wizerunki Witolda Pileckiego i Danuty Siedzikówny „Inki". Przez dwa tygodnie na Dworcu Warszawa Centralna można było oglądać wystawę IPN „Czas Niezłomnych".

Włączając się w obchodzony w roku 2018 po raz pierwszy Narodowy Dzień Pamięci Polaków Ratujących Żydów pod okupacją niemiecką, Instytut Pamięci Narodowej we współpracy z Telewizją Polską zorganizował koncert „Panny Sprawiedliwe wśród Narodów Świata", którego inicjatorem był Dariusz Malejonek z zespołem Maleo Regge Rockers. Koncert odbył się 23 marca 2018 r. w warszawskim teatrze Palladium i był transmitowany następnego dnia przez Telewizję Polską.

8 kwietnia 2018 r. ulicami Warszawy przeszedł po raz jedenasty Katyński Marsz Cieni, w którym udział wzięło ponad 400 rekonstruktorów z całej Polski. Marsz został zorganizowany przez Grupę Historyczną „Zgrupowanie Radosław" i Instytut Pamięci Narodowej. Instytut pokrył część kosztów związanych z wypożyczeniem i transportem mundurów oraz sprzętu historycznego, koszty wydruku plakatów promujących wydarzenie oraz ulotek zawierających podstawowe fakty dotyczące zbrodni katyńskiej. IPN wybił również pamiątkową przypinkę dla uczestników Marszu. Wszyscy rekonstruktorzy brali udział w wydarzeniu bezpłatnie. IPN wsparł także Grupę Rekonstrukcyjną „Zgrupowanie Radosław" w organizacji IV Katyńskiego Marszu Cieni w Wolsztynie, który odbył się dzień przed warszawskim Marszem Cieni.

Instytut Pamięci Narodowej we współpracy z Muzeum Wojska Polskiego zorganizował 12 kwietnia 2018 r. w Przystanku Historia, przy ul. Marszałkowskiej w Warszawie konferencję naukową „Świadectwa i świadkowie. Zbrodnia katyńska 1940 r.". W konferencji wzięli udział badacze zajmujący się dziejami zbrodni katyńskiej i przedstawili wyniki swoich wieloletnich badań: dr Ewa Kowalska (Muzeum Katyńskie) i prof. Anna Drążkowska (Instytut Archeologii UMK), prof. Danuta Jastrzębska-Golonka (UKW), prof. Tadeusz Wolsza (Instytutu Historii PAN w Warszawie, członek Kolegium IPN). Na konferencji zaprezentowano drugi tom wydawnictwa IPN – serii *Mord w Lesie Katyńskim*, dr. Witolda Wasilewskiego.

W 75. rocznicę powstania w getcie warszawskim, 16 kwietnia 2018 r., Instytut Pamięci Narodowej zainicjował społeczną kampanię medialną „Odważni na szlaku Machabeuszy". Plakaty pokazujące bohaterstwo żydowskich powstańców zamieszczone zostały w prasie ogólnopolskiej i regionalnej: „Gościu Niedzielnym", „Sieci", „Do Rzeczy" (również platforma internetowa), „Polityce", „Naszym Dzienniku", „Rzeczpospolitej", „Gazecie Polskiej Codziennie" (również strona internetowa gpcodziennie.pl), „Polska The Times" (metropolia warszawska oraz 14 dziennikach regionalnych („Dziennik Łódzki", „Echo Dnia", „Gazeta Krakowska", „Nowiny", „Kurier Lubelski", „Dziennik Zachodni", „Nowa Trybuna Opolska", „Głos Wielkopolski", „Gazeta Wrocławska", „Gazeta Lubuska", „Głos Dziennik Pomorza", „Gazeta Pomorska", „Dziennik Bałtycki, „Gazeta Współczesna)" oraz na platformie internetowe). Plakaty IPN można było zobaczyć w przestrzeni publicznej na nośnikach w tramwajach warszawskich i na ekranach stacji metra Świętokrzyska.

Instytut Pamięci Narodowej w związku z okrągłymi rocznicami: 30. rocznicą powstania Autonomicznego Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej oraz 40. rocznicą wyboru kard. Karola Wojtyły na głowę Kościoła zorganizował dwie duże międzynarodowe konferencje naukowe.

23 i 24 maja 2018 r., w Krakowie miała miejsce zorganizowana przez IPN we współpracy ze środowiskiem działaczy Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej reprezentowanym w głównej mierze przez p. Piotra Hlebowicza, konferencja naukowa poświęcona zagadnieniu kontaktów polskiej opozycji antykomunistycznej z podobnymi środowiskami w krajach byłego ZSRS. Międzynarodowa konferencja „Za waszą i naszą wolność" została zorganizowana przy współpracy Oddziału IPN w Krakowie i Biura Prezesa IPN.

W konferencji wzięło udział ponad 50 działaczy organizacji antykomunistycznych, w tym m.in. Lagle Parek (Minister Spraw Wewnętrznych Estonii w pierwszym rządzie tego kraju po upadku ZSRS), Petruška Šustrova (pełniła funkcję Wiceministra Spraw Wewnętrznych Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej i zajmowała się sprawami lustracji), dysydenci reprezentujący środowiska Tatarów Krymskich, opozycji białoruskiej, ukraińskiej, ormiańskiej i gruzińskiej.

Międzynarodowa konferencja „Papież zza żelaznej kurtyny. Wpływ pontyfikatu Jana Pawła II na państwa i Kościoły bloku sowieckiego" rozpoczęła się 9 października w Krakowie, by po dwóch dniach przenieść się do Budapesztu. Konferencja była wspólnym dziełem Instytutu Pamięci Narodowej i węgierskiego Komitetu Pamięci Narodowej (Nemzeti Emlékezet Bizottság). Konferencji towarzyszyła wystawa w jęz. polskim i węgierskim: „Duchowni – męczennicy komunizmu / A kommunista egyházüldözés mártírjai".

Z inicjatywy Damy Orderu Orła Białego prof. Wandy Półtawskiej, autorki wspomnień z obozu, krakowskie Stowarzyszenie Prawy Brzeg, począwszy od kwietnia 2012 r., organizuje coroczne koncerty zatytułowane: „Siła Miłości" umożliwiające także spotkanie publiczności z żyjącymi jeszcze bohaterkami tragicznych zdarzeń II wojny światowej. IPN włączył się partnersko w realizację inicjatywy. Koncert Pamięci Ofiar Obozu w Ravensbrück odbył się w kościele św. Jakuba Apostoła w Warszawie, 30 kwietnia 2018 r. Zaprezentowano na nim pieśni i teksty byłych więźniarek KL Ravensbrück.

Instytut Pamięci Narodowej był partnerem X Festiwalu Filmowego „Niepokorni Niezłomni Wyklęci", który odbył się w Gdyni 29 września – 2 października 2018. W ramach festiwalu prezentowane było stoisko IPN, wystawa „Zbrodnie komunistyczne w Marynarce Wojennej w okresie stalinowskim", odbyły się dyskusje, panele z udziałem historyków IPN.

15 sierpnia 2018 r. w Warszawie w ramach wydarzeń towarzyszących obchodom Święta Wojska Polskiego odbyła się prezentacja działalności IPN w strefie promocyjnej widowiska muzycznego „Wolność we Krwi". Organizatorem projektu był Narodowy Bank Polski, który zaprosił Instytut Pamięci Narodowej oraz inne instytucje zajmujące się edukacją historyczną do strefy promocyjnej, gdzie mogły one zaprezentować szerokiej publiczności najciekawsze aspekty swojej pracy. W ramach stoiska IPN swoją działalność zaprezentowały: Biuro Edukacji Narodowej, Biuro Badań Historycznych, Archiwum IPN, Biuro Poszukiwań i Identyfikacji, Wydawnictwo IPN. Biuro Prezesa IPN koordynowało przygotowanie stoiska i zapewniło materiały promocyjne dla odwiedzających je gości. Przedsięwzięcie było dużym sukcesem frekwencyjnym.

Instytut Pamięci Narodowej, podobnie jak w latach ubiegłych, włączył się na prawach partnera w organizowany przez Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich konkurs o nagrody SDP. W ramach współpracy IPN ufundował Nagrodę im. Janusz Kurtyki za publikację o tematyce historycznej w wysokości 10 000 zł oraz wydelegował do prac w jury Konkursu dr. Władysława Bułhaka. O nagrodę im. Janusza Kurtyki ubiegały się w 2018 r. 64 audycje radiowe, telewizyjne i artykuły prasowe. Nagrodę otrzymała Agnieszka Czyżewska Jacquemet za audycję „Na kłopoty Dulęba" wyprodukowaną i wyemitowaną przez Polskie Radio Lublin w roku 2017. Wyróżnienia otrzymali: Michał Muzyczuk, Mikołaj Nowosad za film *Sławik. Krótki film o człowieczeństwie* oraz Alicja Grembowicz za audycję „Arystokrata" wyprodukowaną i wyemitowaną przez Polskie Radio Program 1 w roku 2017.

Instytut Pamięci Narodowej podjął współpracę ze Stowarzyszeniem PASSIONART przy organizacji II etapu III Ogólnopolskiego Festiwalu Piosenki Niezłomnej i Niepodległej im. Henryka Rasiewicza KIMA. Temat Festiwalu stanowią pieśni i wydarzenia umiejscowione w kontekście II wojny światowej oraz dekady po jej zakończeniu. Projekt ten stanowi doskonałe interaktywne narzędzie, zachęcające młodych ludzi do pogłębiania swojej wiedzy na temat najnowszej historii Polski. Festiwal składa się z dwóch etapów: przesłuchań wojewódzkich oraz eliminacji na szczeblu ogólnopolskim. Finał III edycji miał miejsce w Krakowie 16–18 listopada 2018 r.

Instytut Pamięci Narodowej we współpracy z Telewizją Polską przygotował i wyemitował na antenie TVP 1 13 odcinków audycji historycznej „Drogi wolności – spotkanie z historią". Program był emitowany po serialu historycznym „Drogi wolności". Profesor Włodzimierz Suleja, dyrektor Biura Badań Historycznych IPN, nakreślał w nim tło historyczne wydarzeń przedstawionych w filmie i wyjaśniał widzom zawiłości pierwszej wojny światowej i początków II RP.

Kontynuowano podjął w 2017 r. współpracę z Telewizją Polską S. A., której celem była realizacja 13 odcinków cyklicznej audycji pod tytułem „Goniec Historyczny IPN". Pierwsze odcinki audycji pod redakcją Bartłomieja Grudnika wyemitowano we wrześniu 2017 r. na antenie TVP Historia. Gospodarzem programu był dyrektor rzeszowskiego oddziału IPN dr Dariusz Iwaneczko. Odcinki emitowano co 2 tygodnie i składały się z dwóch felietonów. „Goniec Historyczny IPN" prezentuje pełne spektrum działań Instytutu w Polsce. Autorzy przedstawiają kulisy najciekawszych badań i śledztw. Ukazują także wpływ działalności pracowników IPN na współczesne wydarzenia polityczne i życie społeczne. Każdy odcinek poświęcony jest odrębnej historii, nierzadko budzącej wielkie emocje wśród Polaków i będącej przedmiotem sporów. W 2018 r. TVP Historia przedstawiła cztery odcinki „Gońca Historycznego IPN". Zaprezentowano postać abp. Ignacego Tokarczuka, sylwetkę Karola Świerczewskiego, funkcjonowanie i specyfikę ruchu hippisowskiego w PRL oraz problematykę wyborów do władz państwowych w Polsce Ludowej, kulisy zbrodni w Hucie Pieniackiej oraz kontrowersje wokół zbrodni we wsi Wierzchowiny na Lubelszczyźnie oraz ciekawe i często nieznane poza gronem specjalistów fakty związane z morderstwami politycznymi w okresie PRL.

Przy wsparciu Instytutu Pamięci Narodowej, Muzeum Historii Polski w ramach programu „Patriotyzm Jutra", Domu Spotkań z Historią powstał film dokumentalny *Stefan Starzyński – śledztwo umorzono*. Producentem jest Stowarzyszenie Kulturalne „Bliżej Tradycji i Kultury". Reżyserem filmu jest Hanna Zofia Etemadi – autorka wielu znaczących filmów związanych z literaturą i historią II wojny światowej. Fabularyzowany dokument powstał m.in. na podstawie akt procesu śledczego warszawskiego Oddziału Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, oraz śledztwa prowadzonego przez prok. Małgorzatę Kuźniar-Plotę, zakończonego 8 września 2014 r. postanowieniem o umorzeniu śledztwa. Film przedstawia dwa spojrzenia na okoliczności i przyczyny śmierci prezydenta Warszawy Stefana Starzyńskiego: ustalenia Instytutu Pamięci Narodowej, że bohaterski prezydent Warszawy został zamordowany pod koniec 1939 r. w stolicy lub jej okolicach oraz wersję o uwięzieniu i śmierci prezydenta Stefana Starzyńskiego w obozie koncentracyjnym w Dachau. Reżyser prezentuje również najnowsze badania historyków na ten temat od czasu umorzenia śledztwa w 2014 r. Pokaz premierowy filmu miał miejsce 16 lutego 2018 r. w Domu Sztuki na Ursynowie.

W 2018 r. prezes IPN objął honorowym patronatem m.in. wydarzenia: uroczystość poświęcenia sztandaru Branżowej Szkoły I Stopnia nr 5 w Raciborzu i odsłonięcia pomnika cichociemnych i żołnierzy AK pt. „Przeszłość zapisana w pamięci staje się częścią teraźniejszości"; Ogólnopolski Konkurs Historyczny „Przywrócić głos niezłomnym, nieobecnym na lekcjach historii", konkurs „Niezwyciężeni 1918–2018. Pokolenia Niepodległej", VI Konkurs plastyczno-historyczny „Żołnierze Wyklęci – Bohaterowie Niezłomni" organizowany przez Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Lublinie; uroczystość „Żołnierzy Niezłomnych" Narodowego Zjednoczenia Wojskowego w Popowie Borowym; festiwal „Mene Tekel" edycja pt. „Bohaterowie" organizowany przez dyrek-

tora Instytutu Polskiego w Pradze – Macieja Ruczaja; I Bieg Pamięci o nazwie „Niezłomni – niezwyciężeni", pamięci Danuty Siedzikówny „Inka"; projekt cyklu koncertów pt. „Droga Historii"; Festiwal Filmów Polskich „Wisła"; Bieg Pamięci Żołnierzy Wyklętych „Tropem Wilczym"; Festiwal Piosenki „Żołnierze Wyklęci"; konkurs „Drogi Polski do niepodległości"; projekt „Wehikuł Czasu NZS"; projekt edukacyjny „Świętujemy niepodległą"; obchody Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych"; 8. Poznański Bieg im. o. Józefa Jońca SP; uroczystość ponownego pochówku Feliksa i Andrzeja Wize; Narodowy Dzień Pamięci „Żołnierzy Wyklętych" organizowany głównie przez Związek Kombatantów Rzeczypospolitej i byłych więźniów politycznych podlaski; debata finałowa „II Akademickie Mistrzostwa Polski Debat Oksfordzkich"; Rajd „Pamięci Żołnierzy Wyklętych" – Lasy Kozłowieckie 2018; Konkurs „Żołnierze Wyklęci – bohaterowie Naszych Czasów", organizowany przez Zespół Szkół Nr 1 im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie; pielgrzymka biegowa „XIII Bieg Pamięci Ku Czci Męczenników Stanu Wojennego Katowice–Warszawa"; konkurs „Aleksander Kamiński i czasy II wojny światowej"; uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej na ścianie więzienia przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu; regionalny konkurs „Żołnierze Wyklęci –Niezłomni rycerze Drugiej Konspiracji"; doświadczenie pokoleniowe „Po co nam wolność? Głos pokolenia Marca'68"; I Kongres Polskich Dzieci Wojny; rocznica urodzin kapitana Huzara; projekt edukacyjno-artystyczny „My niepodlegli"; Narodowy Dzień Pamięci Ofiar Ludobójstwa Polaków w Lublinie połączony z odsłonięciem i poświęceniem pomnika „Ofiar Wołynia"; V Bieg Pamięci Żołnierzy „Cross z historią w tle"; film: *Akcja „S"* – Jacek Ryś; 71. rocznica powstania Młodzieżowej Organizacji „Orlęta" w Rudniku nad Sanem; „Edukacyjny rajd motocyklowy szlakiem jarosławskiej 24. Dywizji Piechoty płk. B. Krzyżanowskiego"; konferencja „100-lecie polskiej dyplomacji" w Lublinie; IV Powiatowy Konkurs „Żołnierze Wyklęci – niezłomni Bohaterowie" w Białymstoku; Konkurs Piosenki i Poezji Patriotycznej „Polska – brzmi dumnie"; konferencja naukowa „Pamięć i zobowiązanie wobec ofiar niemieckiego i sowieckiego okupanta"; III Gra Miejska – „Włochy 44"; Koncerty Pamięci Ofiar KL Ravensbrück „Siła Miłości"; III Nocny Bieg Terenowo-Przełajowy „Weller 2. Kołaków 44"; IV Piknik Historyczny „Jura 1914"; międzynarodowa konferencja „Medical Review Auschwitz: Medicine the Barbed Wire"; Ultramaraton Powstańca 1944–2018; konkurs wokalny Pieśni i Piosenki Patriotycznej „Żołnierze Wyklęci zawsze w pamięci"; XI Festyn Rodzinny „Niepodległa… od przedszkola do seniora"; konkurs edukacyjny „Chcieliśmy tylko Wolnej Polski!"; budowa pomnika 100-lecia Niepodległości RP w Dorohusku; film dokumentalny *Żołnierze Bartka*; marsz pamięci „II Koronowski Marsz Rotmistrza Witolda Pileckiego"; XV Festiwal Piosenki Poetyckiej im. Jacka Kaczmarskiego „Nadzieja"; film dokumentalny *„Ryngraf"* (poświęcony postaci żołnierza NSZ Bohdana S. Olszewskiego); rocznicowa konferencja „Tyś naszą hetmanką. Jasnogórskie drogi do niepodległości"; wydarzenie patriotyczno-kulturalne, IV edycja „Przystanek Niepodległość – Polska energia"; turniej dla młodych piłkarzy organizowany przez Stowarzyszenie „Niezwyciężeni"; konferencja „Wychowanie drogą do Niepodległości. Wczoraj, dziś i jutro"; ‚uroczystości w Radecznicy „Konspiracja w Klasztorze 2018"; konkursy w Elblągu: „Niepodległa na 5", konkurs plastyczny „Kotylion patriotyczny dla przedszkolaków"; wystawa „Niepodległa Współczesna" – fundacja ART. UNITED FAIR; poświęcenie Pomnika upamiętniającego 100-lecie odzyskania niepodległości „Pamięci Męczeństwa i Czynu Narodu Polskiego w Walce o Wiarę, Honor, Wolność, Niepodległość, Integralność Ziem Polskich i Prawa Człowieka"; VI edycja konkursu „Strażnik Pamięci 2018"; ogólnopolski konkurs literacko-plastyczny pt. „Zofia Kossak na nowo – komiksowo"; IV edycja konkursu historycznego pt. „Patria Nostra"; film fabularny *Kamerdyner*; film dokumentalny Hanny Zofii pt. *Listy śmierci – akcja Inteligencja*; III edycja przedmiotowego projektu edukacyjny „Seanse w Jasnej"; sierpniowa wyprawa Związku Harcerstwa RP; konkurs pt. „Barwy Niepodległości – stulecie Odzyskania Niepodległości przez Polskę"; projekt edukacyjny „Polonia libre – Droga do wolności"; rajd rowerowy „Rajd ku niepodległej" im. gen. Tadeusza Rozwadowskiego, gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego, gen. Józefa Hallera i gen. Władysława Sikorskiego; obchody z okazji 100-lecia

odzyskania Niepodległości przez Polskę organizowane przez Zespół Szkół Nr 1 w Gorlicach; konkurs międzyszkolny pt. „Ignacy Paderewski – mąż stanu"; aplikacja na telefon hist.ly; upamiętnienie monumentów Marszałka Józefa Piłsudskiego w Brzozowie; konferencja historyczna pt. „Drogi ku Niepodległości"; Rowerowy Rajd Niepodległości granicami Polski „Międzynarodowy Festiwal Wojskowości i Oręża Polskiego"; XXXI Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej Radom – Orońsko – Warszawa 2018 „Człowiek chce być człowiekiem" AVE MARIA W MUZYCE; akcja „Żywy" Symbol Polski Walczącej w Pile; upamiętnienie 79. rocznicy Bohaterskiej Obrony Węgierskiej Górki „Westerplatte Południa"; II ogólnopolski konkurs historyczno-plastyczny „Historia magistra vitae" (Historia nauczycielką życia); obchody ku czci Żołnierzy 106. Dywizji Piechoty Armii Krajowej „Partyzanckie msze św."; „V Krakowskie Zaduszki za Żołnierzy Wyklętych – Niezłomnych"; uroczystość poświęcenia sztandaru w Oświęcimiu; konkurs literacko- patriotyczny „Patriotyczny Głos Seniora – Śladami Niepodległej"; wydarzenia towarzyszące promocji książki *Głosy* Bohdana Urbankowskiego; film dokumentalno-fabularyzowany *Obłoki śmierci – Bolimów 1915*; II edycja przedsięwzięcia „Tydzień kultury polskiej"; uroczystości „Z wolnością przez pokolenia w 100. rocznicę niepodległości"; upamiętnienie pomnika por. Józefa Małczuka; III Bieg. „Cichociemni 44"; uroczystość patriotyczno-religijna XIV Zaduszki Narodowe w Radziechowych; konferencja edukacyjna dla nauczycieli szkół średnich na terenie województwa małopolskiego organizowana przez dyrektora Biblioteki w Nowym Sączu; projekt „Kresowa Historia" stworzony przez Korporację Akademicką Sarmatia; pokaz dwóch filmów pt. *Uciekinier* i *Jaster. Tajemnica Hela*; „Kongres Polska Bezpieczna" w Szczecinie; spotkanie historyczne „Wyklęci-Niezłomni w Gminie Nasielsk"; XIII Rajd Szlakami Żołnierzy Wyklętych im. Józefa Kurasia „Ognia i jego podkomendnych"; piłkarski turniej „XV Turniej Niepodległości"; projekt edukacyjny „Piękna nasza Polska cała"; VII Bieg „Tropem Wilczym – Bieg Pamięci Żołnierzy Wyklętych"; „Ogólnopolska Olimpiada Klas Mundurowych" konkurs historyczny „Gorliczanie na drodze do niepodległości"; Warszawski Festiwal Piosenki Patriotycznej „ZAPYTAJ O POLSKĘ"; IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Polska Niepodległość – droga do wolności"; III edycja przeglądu piosenek przedszkolnych „Przedszkolaki śpiewają w 100. rocznicę odzyskania niepodległości"; akcja „VIII Bożonarodzeniowa Paczka dla Bohatera"; test wiedzy historycznej „Polska Niepodległa"; „Konkurs talentów z okazji obchodów Odzyskania Niepodległości" organizowany przez Prywatną Szkołę Podstawową Euregio; konkurs historyczny„Historia z mojego podwórka"; historyczna gra o charakterze edukacyjnym „Symbole Niepodległości", konkursy dzielnicowe „Rok Ireny Sendlerowej"; „Niepodległościowy Turniej Łuczniczy"; Kongres „Ponadczasowe Dziedzictwo Narodowe – Bóg, Honor, Ojczyzna"; piłkarski Turniej Solidarności organizowany przez UKS Żagle; uroczystość z okazji nadania numeru Szkole Podstawowej im. Powstania Listopadowego w Warszawie (nr 60); XXI Ogólnopolski Zjazd Studentów Archiwistyki; IX Ogólnopolski Konkurs Literacki „Płynąć pod prąd"; ogólnopolski konkurs „Poetyckie Poszukiwania. Niepodległa"; I Międzynarodowy Turniej Piłki Nożnej organizowany przez Warszawską Akademię Piłki Nożnej; uroczysta gala Kwartalnika „Wyklęci"; 2. „Ogólnopolski Błękitny Bieg"; V Gorlicki Konkurs Pieśni Patriotycznej oraz nad Obchodami Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w Gorlicach, którego organizatorem jest poseł Barbara Bartuś; VII edycja konkursu wiedzy historycznej„Żołnierze Wyklęci. Troska o pamięć i cześć"; Pieszy Rajd Powstańczy im. ks. Stanisława Brzóski.

Instytut Pamięci Narodowej wsparł między innymi wystawienie przedstawienia teatralnego poświęconego Irenie Sendlerowej w reżyserii Roberto Giordano pt. *Irena Sendler. La terza madre del ghetto di Varsavia*. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej objął patronatem trzecią edycję projektu pod honorowym patronatem Marszałka Kuchcińskiego pt. „Parlamentaryzm i demokracja w UE w świetle nie tylko Acta2". IPN patronuje przedsięwzięciu i uczestniczy w nim od edycji pierwszej. Wydarzenie zostało zorganizowane w ramach programu „Młoda polska szkoła parlamentaryzmu w hołdzie Niepodległej" przez Fundację Commodus i odbyło się 26 listopada 2018 r. w Sejmie.

Instytut Pamięci Narodowej przygotował wiele dodatków edukacyjnych do prasy codziennej i tygodników. Z okazji Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką, który obchodziliśmy po raz pierwszy 24 marca, został opublikowany dodatek „Sprawiedliwi wśród Narodów Świata". Dodatek został dołączony do 13 dzienników: „Dziennik Zachodni", „Głos Wielkopolski", „Gazeta Wrocławska", „Dziennik Polski", „Dziennik Bałtycki", „Dziennik Łódzki", „Kurier Lubelski", „Polska Metropolia Warszawska", „Echo Dnia", „Gazeta Lubuska", „Gazeta Pomorska", „Nowa Trybuna Opolska", „Nowiny Rzeszowskie". Publikacja została wydana w nakładzie 250 tys. egz. W ramach obchodów 40. rocznicy powstania Wolnych Związków Zawodowych Instytut Pamięci Narodowej przygotował wspólnie z redakcją „Gościa Niedzielnego" specjalny dodatek „Kamień, który poruszył lawinę", w którym opisano m.in. historię WZZ ze Śląska, Wybrzeża i Pomorza Zachodniego, przeciwdziałania SB oraz późniejsze losy działaczy związków. 26 maja 2018 r. w Gazecie Wrocławskiej ukazał się 12-stronicowy dodatek historyczny „Drogi do Niepodległości". Głównym partnerem dodatku był Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu. Dodatek zawiera także informacje o działaniach Oddziałowego Biura Badań Historycznych oraz Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej w roku 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. W czerwcu 2018 w „Nowinach" i „Super Nowościach" ukazał się dodatek Oddziału IPN w Rzeszowie o działaniach IPN na 100-lecie niepodległości oraz dodatek historyczny Delegatury IPN w Kielcach do „Tygodnika eM" poświęcony rozbijaniu struktur polskiego podziemia niepodległościowego na Kielecczyźnie w 1945 r. 11 lipca 2018 r. w dzienniku „Echo Dnia" ukazał się najnowszy numer „Kuryera Kieleckiego", nr 2 (42) pt. „Zapomniani bohaterowie. Wieś polska podczas II wojny światowej". Dodatek przygotowany został przez historyków z Instytutu Pamięci Narodowej, Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz Muzeum Wsi Kieleckiej – oddział Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie. W „Naszym Dzienniku" ukazały się dodatek poświęcony rzezi wołyńskiej oraz dodatek „Przez pracę i krew do Niepodległej" wydany z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę. W tygodniku „Do Rzeczy" ukazał się tekst o albumie Wojciecha Kujawy *A miało być tak pięknie… Historia Ewy i Jerzego Stolarskich*, wydanym nakładem Instytutu Pamięci Narodowej. 17 sierpnia 2018 r. ukazał się dodatek specjalny do „Dziennika Polskiego", przygotowany przez Oddział IPN w Krakowie na 50. rocznicę interwencji Układu Warszawskiego w Czechosłowacji. W związku z tą rocznicą przygotowany został także dodatek do „Rzeczpospolitej": „Haniebna inwazja". W 50. rocznicę śmierci Ryszarda Siwca, 12 września, w „Życiu Podkarpackim" ukazał się dodatek historyczny poświęcony postaci Ryszarda Siwca i wydarzeniom, które miały miejsce pół wieku temu. W ramach obchodów 79. rocznicy wybuchu II wojny światowej historycy z Delegatury w Kielcach przygotowali numer „Kuryera Kieleckiego" 3 (43) poświęcony działaniom zbrojnym na Kielecczyźnie podczas II wojny światowej. Oddział IPN w Krakowie przygotował serię dodatków do „Dziennika Polskiego" „Zanim nastała wolność" poświęconych m.in. Legionom Polskim, innym polskim formacjom zbrojnym w czasie I wojny światowej, wysiłkom Polaków w sferze dyplomacji i wydarzeniom z listopada 1918 r. W 40. rocznicę wyboru kard. Karola Wojtyły na papieża ukazały się dodatki historyczne w „Gościu Niedzielnym" i „Do Rzeczy".

Z okazji stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości ukazały się dodatki w gazetach podkarpackich („Nowiny", „Super Nowości", „Życie Podkarpackie") oraz w „Gazecie Wrocławskiej". IPN przygotował także dodatek w rocznicę wprowadzenia stanu wojennego („Gazeta Wrocławska") i specjalny numer „Kuryera Kieleckiego" 5 (45) poświęcony powstaniu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

2.1.1. Współpraca archiwalna z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

W 2018 r. pion archiwalny Instytutu kontynuował współpracę z instytucjami zobowiązanymi ustawowo do przekazania dokumentów do zasobu IPN.

Prowadzono przeglądy materiałów archiwalnych w komendach Policji, w wojskowych komendach uzupełnień oraz w jednostkach organizacyjnych sądownictwa i służby więziennej, mające na celu wytypowanie dokumentów spełniających przesłanki włączenia do zasobu IPN. Ponadto w OAIPN w Szczecinie rozpoczęto przegląd materiałów przechowywanych w Archiwum Straży Granicznej, wytworzonych przez Departament WOP i Dowództwo WOP w latach 1945–1948.

Kontynuowano także współpracę z okręgami, kołami i środowiskami Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej oraz lokalnymi stowarzyszeniami skupiającymi więźniów politycznych i osoby represjonowane w PRL w zakresie uporządkowania i przejęcia do zasobu Instytutu materiałów archiwalnych wytworzonych i zgromadzonych przez te organizacje. W 2018 r. do zasobu włączono kolejną transzę akt osobowych byłych członków Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego Oddział w Radomiu oraz rozpoczęto przejmowanie dokumentów Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Okręg w Rzeszowie.

W zakresie współpracy dotyczącej opracowywania i digitalizacji dokumentów przeprowadzono digitalizację ksiąg etatowych i rozkazów personalnych Dowództwa i Brygad WOP z lat 1971–1990, udostępnionych przez Archiwum Straży Granicznej. Kontynuowano także współpracę z Filmoteką Narodową – Instytutem Audiowizualnym dotyczącą digitalizacji dokumentacji filmowej z zasobu archiwalnego IPN, w ramach której zorganizowano w kinie „Iluzjon" uroczystą premierę, pozyskanego do Archiwum IPN i zrekonstruowanego przez FINA, filmu z 1927 r. *Z wycieczki Stowarzyszenia Weteranów do Polski*.

W okresie sprawozdawczym Archiwum IPN udostępniało dokumenty na potrzeby innych instytucji i organizacji społecznych. Rozpoczęto realizację obszernej kwerendy dla Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, mającej na celu udostępnienie materiałów archiwalnych dotyczących żołnierzy podziemia antykomunistycznego, osób więzionych w latach 1945–1989 oraz działań funkcjonariuszy bezpieki.

Kontynuowano również udostępnianie dokumentów z zasobu Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce i jej prawnych następców. Materiały te wspierają merytoryczną zawartość projektów realizowanych przez Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego (od sierpnia 2018 r. Instytut Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego).

Ponadto udostępniano dokumenty na potrzeby wystaw organizowanych przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Muzeum Wojska Polskiego, Narodowe Centrum Kultury, Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego oraz Fundację „Historia Wyklęta".

Archiwiści IPN uczestniczyli w doborze materiałów archiwalnych oraz realizacji cyklu filmowego TV Historia „Taśmy bezpieki". Współpracowali również z lokalnymi stacjami radiowymi i telewizyjnymi przy realizacji programów dotyczących historii XX wieku, m.in. z redakcją programu *Było nie minęło – Kronika zwiadowców historii.*

W 2018 r. kontynuowano współpracę z Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie oraz Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, dotyczącą organizacji warsztatów archiwalnych dla nauczycieli.

Współpracowano także ze szkołami oraz lokalnymi stowarzyszeniami i instytucjami kultury w przygotowywaniu szkolnych konkursów historycznych, projektów edukacyjnych, spotkań popularyzujących wiedzę historyczną i archiwalną. Archiwiści prowadzili wykłady i lekcje z historii najnowszej, m.in. w oddziale warszawskim przygotowano lekcje dla uczniów III klas szkoły podstawowej „Szare Szeregi w Powstaniu Warszawskim", połączone ze zwiedzaniem miejsc w Warszawie związanych z Szarymi Szeregami.

W wielu jednostkach IPN organizowane były, we współpracy z uczelniami wyższymi, warsztaty dla studentów dotyczące pracy archiwisty. Ponadto studenci mieli możliwość odbycia praktyk i staży, jak również pracy w charakterze wolontariuszy.

W 2018 r. pracownicy pionu archiwalnego brali udział w przygotowaniu konferencji i sympozjów naukowych we współpracy z takimi uczelniami i instytucjami jak: Uniwersytet Warszaw-

ski, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych we Wrocławiu, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum Państwowe w Warszawie, Muzeum Historyczne w Lubinie, Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Fundacja „Golgota Wschodu" oraz Okręgowa Izba Lekarska w Olsztynie.

We współpracy z samorządami, muzeami i innymi instytucjami kulturalnymi archiwiści brali udział w organizacji wystaw, konferencji, akademii, konkursów, wykładów oraz innych uroczystości odbywających się w ramach obchodów 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

Do inicjatyw oddziałów związanych z tymi obchodami należy zaliczyć przygotowanie grafik-portretów twórców Niepodległości, które były prezentowane w Olsztynie oraz w 16 instytucjach i stowarzyszeniach województwa warmińsko-mazurskiego, a także na opracowanie wystawy „Służba alumnów w LWP" zorganizowanej we współpracy z Kurią Metropolitalną Archidiecezji Warmińskiej.

Wśród innych wydarzeń, zrealizowanych w 2018 r. przy udziale pracowników pionu archiwalnego, odnotować należy wernisaż wystawy dotyczącej wyboru Karola Wojtyły na papieża, zorganizowanej wraz z Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach oraz wystawy upamiętniającej 80 lat duszpasterstwa akademickiego oo. dominikanów w Poznaniu, przygotowanej we współpracy z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu i przedstawicielami Zgromadzenia.

W roku sprawozdawczym kontynuowana była współpraca z Muzeum Historycznym Miasta Krakowa w zakresie przygotowania koncepcji zagospodarowania terenu dawnego niemieckiego obozu w Płaszowie oraz stałej wystawy tworzonego Muzeum KL Płaszów i stałej wystawy tworzonego Muzeum Ruchu Harcerskiego w Krakowie.

Na uwagę zasługuje współpraca archiwistów z organami samorządu terytorialnego oraz stowarzyszeniami i instytucjami w kultywowaniu pamięci o lokalnych wydarzeniach historycznych i organizowaniu uroczystości rocznicowych. Do takich inicjatyw należy opracowanie wraz z Oddziałem PTTK Marynarki Wojennej w Gdyni trasy przewodnickiej po gdyńskiej dzielnicy Oksywie, podczas której prezentowane były sylwetki żołnierzy Marynarki Wojennej i ofiar procesów stalinowskich, opracowanie gry miejskiej „Tropami Solidarności" w Bielsku-Białej we współpracy ze Stowarzyszeniem „Podbeskidzie Wspólna Pamięć" w rocznicę wprowadzenia stanu wojennego czy też wykłady zorganizowane we współpracy z Klubem Inteligencji Katolickiej w Radomiu w rocznicę odzyskania niepodległości oraz wprowadzenia stanu wojennego.

Pracownicy pionu archiwalnego uczestniczyli w uroczystościach i imprezach upamiętniających żołnierzy podziemia antykomunistycznego, takich jak uroczystości poświęcone żołnierzom Narodowych Sił Zbrojnych zorganizowane przez Urząd Wojewódzki w Opolu oraz III Rajd Żołnierzy Niezłomnych, którego głównym organizatorem było Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „TERAZ" Puławy.

Archiwiści zaangażowani byli, wraz z Towarzystwem Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, w organizację imprez Jarmark Kaziuk Praski w Warszawie oraz Jarmark Kaziukowy w Gdańsku, promujących związki Polski w Wilnem, a także uroczystości upamiętniających ofiary zbrodni w Ponarach pod Wilnem, we współpracy ze Stowarzyszeniem Rodzina Ponarska. Ponadto brali udział w corocznej zbiórce pieniędzy na odnowienie polskich grobów na Cmentarzu Na Rossie, organizowanej przez Społeczny Komitet Opieki nad Starą Rossą w Wilnie.

W 2018 r. podejmowane były też mniej typowe działania, między innymi nawiązano współpracę z „Klubem Seniora" działającym przy Poleskim Ośrodku Sztuki w Łodzi w zakresie prowadzenia zajęć archiwalnych dla członków klubu, poza tym w Zakładzie Karnym nr 1 w Strzelcach Opolskich, w ramach programu „Edukacja historyczna w pracy nad skazanymi", odbyły się wykłady dotyczące historii Polski w XX wieku, a w Radomiu, przy współpracy z Zespołem Szkół Zawodowych im. H. Dobrzańskiego „Hubala" oraz ze służbami mundurowymi zorganizowana została akcja „Paczka dla Bohatera", podczas której zbierano żywność i środki chemiczne dla kombatantów.

W ramach Międzynarodowego Dnia Archiwów 8 czerwca 2018 r. po raz pierwszy zostały wręczone Nagrody im. prof. Stanisława Nawrockiego dla archiwistów województwa wielkopolskiego. Nagroda jest pierwszym i jedynym tego typu wyróżnieniem w Polsce przyznawanym osobom ze środowiska archiwistów. Organizatorem konkursu jest Wojewoda Wielkopolski we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu, Archiwum Państwowym w Poznaniu oraz Archiwum Archidiecezjalnym. Członkiem kapituły jest dr hab. Rafał Reczek, dyrektor Oddziału IPN w Poznaniu, a sekretarzem kapituły dr Rafał Kościański, Naczelnik Oddziałowego Archiwum IPN w Poznaniu. Wśród osób nominowanych do pierwszej edycji nagrody był Mariusz Naworski, pracownik OAIPN w Poznaniu

W 2018 r., podobnie jak w latach poprzednich, archiwiści uczestniczyli w pracach redakcji czasopism oraz zarządów i rad programowych instytucji i stowarzyszeń, a mianowicie dr Jolanta Mysiakowska-Muszyńska, pracownik Archiwum IPN pełniła funkcję zastępcy redaktora naczelnego periodyku naukowego „Glaukopis", dr Witold Wasilewski, pracownik Archiwum IPN, pełnił funkcję redaktora naczelnego czasopisma „Studia i Materiały Centralnej Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego", Joanna Dardzińska, pracownik Oddziałowego Archiwum IPN we Wrocławiu była członkiem zarządu Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Oddział we Wrocławiu, dr hab. Tomasz Balbus, Naczelnik Oddziałowego Archiwum IPN we Wrocławiu brał udział w pracach Rady Naukowej „Biuletynu Informacyjnego ŚZŻAK", Wojciech Fedorowicz, pracownik Oddziałowego Archiwum IPN w Białymstoku był członkiem komisji konkursowej etapu okręgowego Olimpiady Historycznej, prowadzonej przez Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Białymstoku.

Ponadto dr Marcin Majewski, pracownik Archiwum IPN brał udział w posiedzeniach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, a także uczestniczył 7 grudnia 2018 r. w posiedzeniu Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych.

2.1.2. Współpraca IPN w dziedzinie edukacji z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

Jedną z ważniejszych rocznic, podczas których IPN w sposób szczególny realizuje swoją ustawową misję edukacyjną, jest rocznica wprowadzenia stanu wojennego w Polsce. IPN był po raz kolejny organizatorem ogólnopolskiej akcji „Ofiarom stanu wojennego. Zapal Światło Wolności", nawiązującej do gestu solidarności, który wobec Polaków żyjących w stanie wojennym w wigilię Bożego Narodzenia wykonały rzesze mieszkańców ówczesnego wolnego świata. Światło wolności w oknie Pałacu Prezydenckiego i gmachach Kancelarii Premiera Rady Ministrów, w budynkach ministerstw oraz wielu innych instytucji, urzędach i domach. Do zainaugurowanej przez IPN akcji dołączył Kościół katolicki, który zaapelował do wiernych o postawienie symbolicznego światełka w oknach domów na znak pamięci o tych, którzy ucierpieli w wyniku brutalnej polityki reżimu komunistycznego w latach 80. Symboliczne lampki zabłysnęły też w oknach siedzib biskupich i parafii.

Biuro Edukacji Narodowej IPN współpracuje z Ministerstwem Edukacji Narodowej organizując szkolenia dla nauczycieli. Nawiązywały one do 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości i nosiły tytuł „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r. oraz budowa struktur państwa i wojny o granice Rzeczypospolitej". W czerwcu 2018 r. r. edukatorzy zakończyli pierwszą część szkoleń dla nauczycieli. Uroczyste wręczenie certyfikatów nastąpiło 15 października 2018 r. w Żorach w obecności Minister Edukacji Narodowej Anny Zalewskiej i prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr. Jarosława Szarka.

IPN w 2018 r. podjął szeroką współpracę z Ministerstwem Obrony Narodowej przy obchodach 100. rocznicy polskiego lotnictwa wojskowego, a także prezentacji oferty edukacyjnej podczas pokazów lotniczych Air Show w Krakowie, Radomiu i Dęblinie.

Skuteczniejsze docieranie z przekazem historycznym do społeczeństwa stało się kanwą współpracy z Komendą Główną Policji, opartą na porozumieniu podpisanym 21 lutego 2017 r. Jej istotą jest wspólne przygotowanie wystaw, publikacji oraz szkoleń dla nauczycieli i lekcji historycznych dla uczniów.

Bardzo ważnym elementem działalności Biura Edukacji Narodowej jest współpraca z różnymi typami szkół bezpośrednio i za pośrednictwem instytucji podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej. Nauczyciele brali udział w szkoleniach i warsztatach organizowanych przez IPN, a uczniowie uczestniczyli w kolejnych edycjach projektów i konkursów edukacyjnych. Instytut Pamięci Narodowej i Ministerstwo Edukacji Narodowej zakończyły w czerwcu 2018 r. pierwszą część ogólnopolskiego cyklu szkoleń dla nauczycieli przedmiotów humanistycznych „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r. oraz budowa struktur państwa i wojny o granice Rzeczypospolitej". Organizowane były przez 14 oddziałów i delegatur, na ogół we współpracy z miejscowymi kuratoriami oświaty i centrami doskonalenia nauczycieli. Wzięło w nich udział 731 nauczycieli, a ukończyło z certyfikatem 307. W grudniu 2018 r. w całej Polsce rozpoczęła się druga część poświęcona kształtowaniu się granic państwa.

Od 2016 r. Biuro Edukacji Narodowej IPN jest partnerem realizowanego przez Kancelarię Sejmu RP we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej i Ośrodkiem Rozwoju Edukacji projektu edukacyjnego „Sejm Dzieci i Młodzieży". Tematem XXIV sesji, która wyjątkowo odbyła się 27 września, byli „Posłowie pierwszego sejmu niepodległej". Biuro Edukacji Narodowej odpowiedzialne było za część merytoryczną projektu – przygotowanie przewodnika po projekcie, sprawdzenie i ocenę prac przygotowanych przez uczniów. Aby przybliżyć najlepszym zespołom temat sesji BEN, zorganizował zwiedzanie miejsc pamięci w Warszawie związanych z polskim parlamentaryzmem i przygotował przewodnik dla uczestników sesji pt. „Szlakiem parlamentaryzmu polskiego w Warszawie". IPN współpracuje z instytucjami zajmującymi się kształceniem nauczycieli (MEN, kuratoriami, Centrami Doskonalenia Nauczycieli, Ośrodkami Doskonalenia Nauczycieli).

BEN w roku 2018 podjął współprace z Ministerstwem Obrony Narodowej i Departamentem Edukacji, Kultury i Dziedzictwa Narodowego aby otworzyć konkursu dla klas mundurowych „Żołnierze w służbie historii", obchodach 100. rocznicy polskiego lotnictwa wojskowego, organizacji I Ogólnopolskiego Turnieju gier planszowych Gwiaździstej Eskadry.

IPN współpracuje w zakresie edukacji historycznej z urzędami marszałkowskimi, urzędami wojewódzkimi, urzędami miast, starostwami powiatowymi, archiwami państwowymi, miejskimi i wiejskimi urzędami gminnymi, z komendami wojewódzkimi Państwowej Straży Pożarnej i komendami Wojewódzkimi Policji, z Oddziałami Straży Granicznej, z MON (oddział białostocki włączył się w realizację przedsięwzięcia Ministra Obrony Narodowej „Służymy w Polsce" czyli pikniku militarnego, który odbył się 10 listopada 2018 r. OIPN w Białymstoku), z Dowództwem Garnizonu Warszawa, ze służbą więzienną: aresztami śledczymi, zakładami karnymi, Okręgowymi Inspektoratami Służby Więziennej, z wojskiem, z biurami poselskimi, z gminnymi i miejskimi ośrodkami kultury, z organizacjami harcerskimi (Związkiem Harcerstwa Polskiego, Związkiem Harcerstwa Rzeczypospolitej, Skautami Europy, Harcerskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym), z organizacjami kombatanckimi (np. z Polskim Związkiem b. Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych), z różnorodnymi klubami, stowarzyszeniami (np. Stowarzyszeniem „Rodzina Katyńska", Stowarzyszeniem Represjonowanych w stanie wojennym Regionu Warmińsko-Mazurskiego „Pro Patria", Stowarzyszeniem Odnowy Chrześcijańskiej „Pamięć i Tożsamość") fundacjami, instytucjami, ośrodkami i domami kultury, bibliotekami, teatrami i kinami i innymi jak: ochotnicze hufce pracy, NBP, Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni, Wielonarodowa Dywizja NATO Północny Wschód, grupy historyczne i rekonstrukcyjne, inicjatywy społeczne (świeckie i kościelne). Instytut współpracuje też z licznymi placówkami muzealnymi (m.in. z Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, Muzeum Więzienia Pawiak, Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, Muzeum

Powstań Śląskich w Świętochłowicach, Muzeum Czynu Powstańczego – Góra św. Anny, licznymi muzeami Górnego Śląska – w Gliwicach, Chorzowie, Tychach, Katowicach, Żorach, Zamkiem Królewskim w Warszawie, muzeami w byłych niemieckich obozach koncentracyjnych). Instytut kontynuował lub rozpoczął współpracę z licznymi organizacjami pozarządowymi (m.in. Stowarzyszeniem Wspólnota Polska, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Stowarzyszeniem Wolnego Słowa, Centrum Wolności i Solidarności, Związkiem Harcerzy Rzeczpospolitej, Fundacją Projekty Edukacyjne, Krakowskim Stowarzyszeniem Mówców, Fundacją Edukacyjną G5, Fundacją Nowy Głos, Tarnowską Ligą Debatancką, Instytutem Debaty Publicznej, Fundacją Sensoria, Fundacją ROSA, Związkiem Sybiraków, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, „Katowice Miastem Ogrodów" – Instytucją Kultury im. Krystyny Bochenek w Katowicach, Stowarzyszeniem Solidarność Walcząca, Związkiem Podhalan).

Biuro Edukacji Narodowej już drugi raz jest partnerem merytorycznym Fundacji Rosa i Fundacji Sensoria, twórców ogólnopolskiego projektu „BohaterON w Twojej Szkole", realizowanego w ramach kampanii społecznej „BohaterON – włącz historię". Celem kampanii jest upamiętnienie i oddanie hołdu uczestnikom powstania warszawskiego przez wysyłanie bezpłatnych kartek do powstańców a także edukacja historyczna Polaków realizowana przy wykorzystaniu losów powstańców. Pracownicy Biura Edukacji Narodowej w całej Polsce w ramach współpracy w projekcie przeszkolili 162 nauczycieli, którzy następnie realizowali projekt „BohaterON w Twojej Szkole" wraz ze 13 810 uczniów. Powstało 128 projektów historycznych.

Biuro Edukacji Narodowej udzieliło wielu patronatów działaniom upowszechniającym wydarzenia historyczne organizowanym przez szkoły i inne podmioty (fundacje, stowarzyszenia, kluby historyczne). Przekazało też kilka tysięcy egzemplarzy publikacji i gier IPN z przeznaczeniem na nagrody dla laureatów konkursów historycznych, uczestników rajdów, biegów historycznych oraz uroczystości patriotycznych.

Edukatorzy IPN wspierają szkoły w przekazywaniu młodzieży treści wykraczających poza podstawę programową. Organizowane i prowadzone są lekcje, wykłady, warsztaty, konwersatoria, seminaria i zajęcia terenowe dotyczące najnowszej historii Polski i miejsc pamięci związanych z konkretnymi wydarzeniami historii Polski XX w. Dużym zainteresowaniem cieszą się takie formy, jak debaty oksfordzkie, dyskusje panelowe, biegi uliczne czy inscenizacje i rekonstrukcje historyczne. W 2018 r. w działaniach edukacyjnych IPN dużo miejsca poświęcono problematyce związanej z setną rocznicą odzyskania niepodległości. Prezentowane są wystawy historyczne, którym towarzyszą lekcje, konwersatoria, warsztaty i wykłady. Pracownicy BEN IPN przygotowują i prowadzą ogólnopolskie i regionalne konkursy historyczne i projekty edukacyjne dla uczniów, nauczycieli, studentów i dla innych odbiorców, a także różnorodne formy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli historii i innych przedmiotów humanistycznych.

W 2018 r. kontynuowane było tworzenie sieci „Przystanków Historia", dzięki którym można dotrzeć do szerokiego odbiorcy – do dorosłych odbiorców, pozostających poza systemem edukacji szkolnej.

W ramach realizacji tego projektu w 2018 r. odbyło się 18 spotkań, których głównym tematem było odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r.

Głównymi odbiorcami oferty edukacyjnej IPN są nauczyciele historii, wiedzy o społeczeństwie, języka polskiego, religii, wiedzy o kulturze, podstaw przedsiębiorczości, a także nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Niesłabnącą popularnością wśród młodzieży cieszą się różnego rodzaju imprezy propagujące wiedzę na temat najnowszej historii Polski w niekonwencjonalny sposób – rajdy, gry miejskie, terenowe lekcje historii. W roku sprawozdawczym również oddziały IPN organizowały samodzielne przedsięwzięcia oraz współpracowały w ich organizacji z harcerzami, władzami samorządowymi i innymi podmiotami. W 2018 r. odbyło się kilkadziesiąt imprez tego rodzaju, w których wzięło udział kilka tysięcy osób. W wielu miastach Polski w związku z Narodowym Dniem Pamięci Żołnierzy Wyklętych odbyły się biegi „Tropem Wilczym" orga-

nizowane przez Fundację Wolność i Demokracja we współpracy z IPN. W biegach wzięło udział około 70 tysięcy biegaczy. Uczestnicy zostali wyposażeni przez IPN w pakiety startowe i broszury, Instytut był także fundatorem okolicznościowych medali.

2.1.3. Współpraca w zakresie upamiętniania walk i męczeństwa z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa realizując swoje ustawowe zadania współpracuje z organami administracji państwowej szczebla wojewódzkiego oraz jednostkami samorządowymi a także ze stowarzyszeniami.

Pani Anna Jagodzińska napisała scenariusze dla Teatru Polskiego Radia związane z II wojną światową, a także wspólnie z Muzeum Jana Pawła II i Kardynała Stefana Wyszyńskiego przygotowało ekspozycję „Miłosierdzie a przebaczenie – ks. Leon Stępniak" jako część stałej wystawy w Świątyni Opatrzności Bożej w Warszawie pt.: „Eksterminacja polskiego duchowieństwa w niemieckim obozie koncentracyjnym Dachau 1940–1945".

Wspólnie z Naczelnym Sądem Administracyjnym w Warszawie przygotowano wystawy na „Noc Muzeów" oraz wykłady na temat niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego Dachau.

BUWiM stale współpracuje ze Stowarzyszeniem Odnowy Chrześcijańskiej „Pamięć i Tożsamość" w Działdowie, przez m.in. konferencje i prelekcje.

Wspólnie z wójtem Gminy Rzeczniów, proboszczem parafii św. Mikołaja w Grabowcu i Stowarzyszeniem Rekonstrukcji 51. PP Strzelców Kresowych po ekshumacji żołnierzy poległych 8 września 1939 r. w bitwie pod Iłżą zorganizowano uroczysty pogrzeb.

W porozumieniu z wójtem Gminy Bielsk Podlaski i proboszczem parafii prawosławnej św. Jana Teologa w Augustowie zorganizowano pogrzeb żołnierzy carskich poległych w sierpniu 1915 r. w m. Spiczki gm. Bielsk Podlaski.

We współpracy z proboszczem parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu zorganizowano uroczysty pochówek ekshumowanego żołnierza poległego w czerwcu 1946 r. w Zwoleniu.

Z wójtem Gminy Pomiechówek, proboszczem parafii pw. św. Anny w Pomiechowie, proboszczem parafii prawosławnej pw. św. Aleksandry w Stanisławowie zorganizowano uroczysty pogrzeb ofiar zbrodni niemieckich na terenie Fortu III w Pomiechówku.

Z Muzeum Ziemi Sochaczewskiej oraz Bitwy nad Bzurą stworzono plany przyszłych ekshumacji oraz ekshumowano żołnierza AK poległego w 1944 r. w m. Zamczysko.

Z Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Różańskiej współpracowano podczas ekshumacji żołnierza WP poległego we wrześniu 1939 r. w m. Kaszewiec gm. Rożan.

Podczas przygotowań do ekshumacji w m. Żerczyce gm. Nurzec-Stacja oraz m. Spiczki gm. Bielsk Podlaski współpracowano z Ogólnonarodowym Rosyjskim Stowarzyszeniem Poszukiwania Poległych Obrońców Wojny Ojczyźnianej i ich Upamiętniania.

Wspólnie z Chorągwią Mazowiecką ZHP uporządkowano cmentarz w Stryju na Ukrainie, jeden z największych polskich cmentarzy na Kresach, na którym do dziś znajduje się kilkaset polskich grobowców, pomników figuralnych i mogił, w tym groby polskich żołnierzy.

Na dziedzińcu Muzeum Więzienia Pawiak odsłonięto dwie tablice: poświęconą Dzieciom Zamojszczyzny oraz upamiętniającą wykładowcę, studentów i gospodarzy tajnego kompletu socjologii z Żoliborza, zamordowanych na Pawiaku. W tym przedsięwzięciu wziął udział również Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.

We współpracy z Politechniką Warszawską oraz Społecznym Komitetem Opieki nad Grobami Poległych Żołnierzy Batalionu „Zośka" i „Parasol" odsłonięto tablicę poświęconą Janowi Rodowiczowi „Anoda" na kamienicy, w której mieszkał oraz pomnik prezydenta Mościckiego przed Gmachem Technologii Chemicznej PW.

Z Urzędem Dzielnicy Wola m.st. Warszawy zaplanowano nowe upamiętnienia na 2019 r. (przy ul. Okopowa 59 – miejsce kaźni warszawiaków zamordowanych i spalonych na terenie Miejskiego Zakładu Opałowego przez Niemców w okresie powstania warszawskiego, al. Solidarności 128 (Wolska 24) – teren d. Ogrodu Zabaw „Wenecja", w którym 5 sierpnia 1944 r. Niemcy rozstrzelali i spalili mieszkańców Woli, ul. Młynarska róg Żytniej – miejsce egzekucji 5 sierpnia 1944 r. i spalenia zwłok pomordowanych oraz przy ul. Redutowej róg Wolskiej upamiętnienie płk. Zdzisława Pacak-Kuźmirskiego).

Współorganizowano uroczystości odsłonięcia w bazylice w Różanymstoku tablicy upamiętniającej gen. Edwarda Godlewskiego, wraz z ks. proboszczem tamtejszej parafii oraz burmistrzem Dąbrowy Białostockiej.

Wspólnie z proboszczem parafii św. Anny w Gołdapi oraz burmistrzem i Stowarzyszeniem Kobiet Internowanych zorganizowano uroczystości poświęcenia tablicy upamiętniającej ks. Aleksandra Smędzika oraz 35. rocznicę opuszczenia Ośrodka Odosobnienia przez kobiety internowane w Gołdapi.

Ze społecznym Komitetem Budowy Pomnika w Brzozowie-Antoniach przygotowano realizację pomnika z tablicą we wsi Brzozowo-Antonie, upamiętniającą żołnierzy 3. Wileńskiej Brygady NZW, oraz bitwę z 28 kwietnia 1946 r. z grupą operacyjną UB, MO I KBW.

W Olmontach pod Białymstokiem uczczono 250. rocznicę konfederacji barskiej oraz 249. rocznicę bitwy pod Olmontami z 1769 r. Wójt gminy Juchnowiec Kościelny Krzysztof Marcinowicz i Prezes Stowarzyszenia „Olmonty" Jan Litwińczuk odsłonili tablicę pamiątkową. Oddział IPN w Białymstoku reprezentowała dr Ewa Rogalewska. Wspólnie z proboszczem parafii w Narwi przygotowano realizację remontu pomnika st. strzelca Juliana Kupcewicza.

W ramach obchodów Dnia Polskiego Państwa Podziemnego odsłonięto tablicę upamiętniającą gen. Józefa Godlewskiego w Harasimowiczach, razem z burmistrzem Dąbrowy Białostockiej, tamtejszym LO, parafią w Różanymstoku oraz Dąbrowskim Stowarzyszeniem Produktu Lokalnego.

Zorganizowano wykład dr. Jarosława Schabieńskiego „Mamy Niepodległą" wspólnie ze Stowarzyszeniem Miłośników Historii i Tradycji Żołnierzy Suwalszczyzny.

Wspólnie z Aresztem Śledczym w Białymstoku przygotowano ekspozycję upamiętniającą ofiary systemów totalitarnych z lat 1939–1956, nas której znalazły się zdjęcia ofiar, kopie wyroków śmierci, listy rodzin ofiar, dokumenty więzienne z okresu stalinowskiego.

Wyremontowano pomnik ofiar mordu niemieckiego we wsi Godzieby w gm. Wyszki, przy współpracy z wójtem Mariuszem Korzeniewskim.

Przygotowano wykłady oraz warsztaty edukacyjne dla Stowarzyszenia Pedagogów Teatru w Warszawie na temat kobiet internowanych w stanie wojennym.

Uczestniczono w apelach w szkołach – w województwie podlaskim – których uczniowie wzięli udział w ekshumacji żołnierza WP z 1920 r. Michała Grędo. Przy współpracy władz lokalnych wręczono podziękowania i nagrody rzeczowe.

Zorganizowano konferencję „Środowiska edukacyjne na rzecz uczczenia rocznicy Niepodległej" wspólnie z Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach, Państwową Szkołą Muzyczną I i II stopnia w Suwałkach oraz Suwalską Specjalną Strefą Ekonomiczną.

Wygłoszono wykład dla młodzieży polonijnej z Madrytu „Rola pieśni patriotycznej w drodze do niepodległości" we współpracy z I LO im. Marii Konopnickiej w Suwałkach.

Wspólnie z 1. Podlaską Brygadą Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Władysława Liniarskiego ps. „Mścisław", 18. Białostockim Pułkiem Rozpoznawczym, ZHP Chorągiew Białystok, Światowym Związkiem Żołnierzy AK, Stowarzyszenie Olmonty, Ordynariatem Polowym WP, Związkiem Więźniów i Represjonowanych w Okresie Stalinowskim przygotowano uroczystości poświęcone osobom wydobytym podczas ekshumacji w Olmontach, pochowanym na Cmentarzu Wojskowym w Białymstoku.

We współpracy z Podlaskim Hufcem ZHR „Matecznik" przeprowadzono prelekcje poświęconą Niepodległości podczas V Harcerskiego Balu Niepodległości w Suwałkach.

W 100. rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę współorganizowano XIII Młodzieżowy Marsz Niepodległości w Suwałkach.

Doktor Jarosław Schabieński wygłosił cykl wykładów w Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach (*Demokracja liberalna i demokracja nieliberalna*, *Anegdoty historyczne*, *Kontrkultura*, *Międzymorze – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość, Dążenie do Niepodległości w sztuce*).

Wspólnie z Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Grabowie pokryto koszty pochówku szczątków ekshumowanych w miejscowości Siwki.

Ze Stowarzyszeniem Katyń w Szczecinie przeprowadzono cykliczną akcję sadzenia dębów pamięci oraz wykonano trzy tabliczki pamiątkowe poświęcone ofiarom zbrodni katyńskiej.

Przy współpracy z Morskim Oddziałem Straży Granicznej w Gdańsku oraz Placówką Straży Granicznej w Szczecinie upamiętniono Wacława Russockiego, patrona szczecińskich pograniczników.

Z Komendą Wojewódzką w Policji w Szczecinie oraz Komendą Powiatową Policji w Stargardzie zorganizowano obchody 100-lecia Policji. W ramach uroczystości odsłonięto tabliczkę i posadzono dąb pamięci poświęcony policjantowi zamordowanemu w Bykowni.

Ze Stowarzyszeniem Rodzin i Sympatyków 12. Pułku Ułanów Podolskich „Rodzina Podolska" przeprowadzono prelekcje w szkołach z okazji święta niepodległości.

Okręgowy Oddział PCK w Szczecinie pomagał przy organizacji obchodów 100-lecia PCK.

12. Szczecińska Dywizja Zmechanizowana zapewniała asystę honorową podczas różnego typu uroczystości.

Ufundowano tablice pamiątkowe w SP w Gogolicach i SP nr 14 w Szczecinie z okazji uroczystości nadania imienia patrona wymienionym placówkom.

Nawiązano współpracę z Urzędem Wojewódzkim w Szczecinie mającą na celu opiekę nad cmentarzami i grobami wojennymi.

Z Pomorskim Uniwersytetem Medycznym w Szczecinie współorganizowano uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej lekarzom i farmaceutom – ofiarom zbrodni katyńskiej.

Z Muzeum Zimnej Wojny w Podborsku stworzono ekspozycję pomników likwidowanych w ramach ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego.

Wspólnie z Urzędem Miasta w Stargardzie odsłonięto tablicę poświęconą żołnierzom AK, w 76. rocznicę powstania Armii Krajowej.

Ponadto Oddział IPN w Szczecinie współpracował ze Stowarzyszeniem Społecznym „Grudzień 70 – Styczeń 71", Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Szczecin oraz Zarządem Regionu NSZZ „Solidarność" Pomorza Zachodniego.

Pracownicy Oddziału IPN w Rzeszowie współpracowali z Podkarpackim Urzędem Wojewódzkim (Wydziałem Polityki Społecznej), Podkarpackim Urzędem Marszałkowskim, Radą Miasta Rzeszowa, Radą Miasta Mielca, Prezydentem Rzeszowa, Parafią Farną w Rzeszowie, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich Oddział w Rzeszowie, Podkarpackim Konserwatorem Zabytków, Związkiem Strzeleckim „Strzelec" Józefa Piłsudskiego, ZHP, ZHR.

Wspólnie z: Urzędem Gminy Grodzisk Wielkopolski upamiętniano ofiary komunizmu i tworzono Miejsca Pamięci Zbrodni Katyńskiej, parafią pw. św. Katarzyny w Potulicach upamiętniano powstańców wielkopolskich, Klubem Rodła Ziemi Babimojskiej mieszkańców Babimojszczyzny zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej, Państwowym Gospodarstwem Leśnym „Lasy Państwowe" Nadleśnictwo Okonek osoby więzione i zamęczone w niemieckim obozie jenieckim Barkenbrügge.

Ze Stowarzyszeniem „Odra-Niemen" przeprowadzono konkurs „Żołnierze Wyklęci – Bohaterowie Naszej Wolności" oraz „Wrocławskie Dni z Rotmistrzem Pileckim".

Z Dolnośląską Rodziną Szkół im. AK i Bohaterów AK organizowano konferencje, uroczystości szkolne, konkursy (wiedzy o Armii Krajowej, „Biało-czerwone wspomnienia"), m.in. we Wrocławiu, Oleśnicy, Strzelinie, Prusach, Lubiążu, Bolesławcu, Zgorzelcu, Wałbrzychu, Trzebnicy, Niechlowie.

Współpracowano z: Wrocławskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Dolnośląskim Urzędem Wojewódzkim, instytucjami samorządowymi różnych szczebli, Inicjatywą Historyczną, Centrum Rozwoju Społecznego, Towarzystwem Przyjaciół Brochowa, Stowarzyszeniem Kobiet Internowanych i Represjonowanych, Fundacją Obserwatorium Społeczne, Związkiem Młodocianych Więźniów Politycznych „Jaworzniacy", Związkiem Sybiraków III Rzeczypospolitej.

Z Łódzkim Urzędem Wojewódzkim współpracowano w zakresie:

– realizacji „Ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego…" (wymiana informacji dot. poszczególnych obiektów, wspólne wyjazdy w teren itp. Podczas wyjazdów terenowych związanych z dekomunizacją zawsze odwiedzane są leżące w pobliżu groby wojenne i trwałe upamiętnienia w celu ewidencji poszczególnych obiektów);

– remontów grobów wojennych (wszelkie prace odbywają się za pisemną zgodą wojewody; wymiana informacji dot. obiektów, które wymagają remontu).

2.1.4. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi w zakresie poszukiwania i identyfikacji

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN realizując swoje ustawowe zadania współpracuje z wieloma instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi rezultatem tej współpracy w 2018 r. było zorganizowanie ważnych wydarzeń o zasięgu ogólnokrajowym jak i lokalnym.

W 2018 r. w Pałacu Prezydenckim odbyły się dwie uroczystości wręczenia not identyfikacyjnych rodzinom 43 ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, których szczątki zostały odnalezione w wyniku prowadzonych prac poszukiwawczych. W trakcie uroczystości informację o identyfikacji osób podano do publicznej wiadomości.

1 lutego 2018 r. ogłoszono identyfikację szczątków: Edwarda Bukowskiego, Ignacego Długołęckiego, Zofii Ginter, Zygmunta Góralskiego, Stanisławy Gwoździej, Jana Kmiołka, Stefana Komara, Franciszka Koniora, Tadeusza Kowalczuka, Wandy Krawczyńskiej, Józefa Maślanki, Karola Maślanki, Stanisława Michowskiego, Stanisława Mierzwińskiego, Lecha Neymana, Bolesława Ogrodnika, Michała Pajestki, Lecha Rajchela, Franciszka Rotmańskiego, Stanisława Samca, Franciszka Sinicy i Stefanii Zarzyckiej.

4 października 2018 r. ogłoszono identyfikację szczątków: Ludwika Augustyniaka, Zdzisława Brońskiego, Wiesława Budzika, Stanisława Dolewskiego, Adama Domalika, Józefa Domańskiego, Floriana Dutkiewicza, Tadeusza Gajdy, Stefana Górskiego, Władysława Guzdka, Jana Kwiczaly, Tadeusza Leśnikowskiego, Stanisława Ludzi, Stanisława Marciniaka, Adama Mireckiego, Wincentego Niemkowicza, Tadeusza Ośko, Jana Przybyłowskiego, Szczepana Ścibiora, Antoniego Wąsowicza i Tadeusza Zajączkowskiego.

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji współorganizowało również z Biurem Bezpieczeństwa Narodowego, Dowództwem Marynarki Wojennej oraz władzami Gdyni uroczysty państwowy pogrzeb śp. oficerów, podoficerów i marynarzy będących ofiarami terroru komunistycznego: kontradm. Adama Mohuczego, kmdr. pil. Kazimierza Kraszewskiego, kmdr. Wacława Krzywca, kmdr. Mariana Wojcieszka, kmdr. porucznika Roberta Kasperskiego, kpt. mar. Adama Dedio, kpt. mar. Zdzisława Ficka, bosm. Edmunda Sterny, st. mar. Jerzego Sulatyckiego. Szczątki marynarzy zostały uroczyście pochowane 29 czerwca 2018 r. w Kwaterze Pamięci Cmentarza Marynarki Wojennej w Gdyni – Oksywiu. Uroczystości pogrzebowe poprzedzały wielotygodniowe działania związane z przeprowadzeniem procedur formalnych oraz ekshumacją szczątków ww. osób z dotychczasowych miejsc pochówków, zrealizowane w całości przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji. Dopeł-

nieniem czerwcowych uroczystości był państwowy pogrzeb szczątków adm. Józefa Unruga oraz małżonki śp. Zofii Unrug, 2 października 2018 r. w Kwaterze Pamięci Cmentarza Marynarki Wojennej w Gdyni – Oksywiu z udziałem Prezydenta RP Andrzeja Dudy.

Ważnym wydarzeniem w aspekcie współpracy z instytucjami naukowymi było zawarcie 6 kwietnia 2018 r. umów ramowych, których przedmiotem jest prowadzenie badań genetyczno-identyfikacyjnych oraz przechowywanie materiału biologicznego, zgodnie z zapisami określonymi w art. 53f ust. 9 ustawy o IPN.

Umowy zostały zawarte z dwiema grupami podmiotów:

1. Konsorcjum:

– Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy (lider konsorcjum);
– Uniwersytet Medyczny w Białymstoku;
– Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu;
– Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu.

2. Konsorcjum:

– Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie (lider konsorcjum);
– Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji.

Warto podkreślić również, że w 2018 r. Biuro Poszukiwań i Identyfikacji ściśle współpracowało z władzami oraz instytucjami samorządowymi podczas prac związanych z poszukiwaniem i ekshumacją ofiar systemów totalitarnych. Kontakty z regionalnymi stowarzyszeniami historycznymi oraz środowiskami kombatanckimi stały się ważnym źródłem informacji pomocnym przy prowadzonych działaniach zmierzających do ustalenia miejsc pochówku.

Wyrazem społecznego odzewu na działalność Biura Poszukiwań i Identyfikacji było liczne zaangażowanie wolontariuszy podczas prowadzonych prac ekshumacyjnych.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, że wszystkie działania Biura Poszukiwań i Identyfikacji w zakresie prowadzenia prac poszukiwawczych wykonywane poza granicami kraju prowadzone były przy wsparciu i ścisłej współpracy placówek dyplomatycznych i konsularnych Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP (Litwa, Białoruś, Ukraina, Gruzja, Szwajcaria, Niemcy).

2.1.5. Współpraca pionu śledczego IPN z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

Prokuratorzy, pracownicy administracyjni oraz historycy pracujący w Komisji Ścigania poza wykonywaniem obowiązków służbowych na potrzeby prowadzonych śledztw uczestniczą w realizowaniu innych obowiązków związanych z funkcjonowaniem Instytutu Pamięci Narodowej w zakresie badań naukowych, działań edukacyjnych, informacyjnych oraz współpracy z instytucjami rządowymi, samorządowymi, stowarzyszeniami.

Jedną z form takiej działalności jest opracowywanie uwag do projektów aktów normatywnych przedstawianych przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz zarządzeń Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej. Ustosunkowano się także do projektu rozporządzenia Rady Ministrów, zmieniającego rozporządzenie w sprawie wynagrodzenia zasadniczego prokuratorów oraz wysokości dodatków funkcyjnych przysługujących prokuratorom oraz projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (z 4 grudnia 2018 r.).

Kolejną formą działalności w 2018 r. był udział prokuratorów Głównej Komisji w dwóch posiedzeniach Sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz w jednym posiedzeniu Senackiej Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji, przedmiotem których były prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego. Prokurator Głównej Komisji wziął również udział w posiedzeniu Sejmowej Komisji do Spraw

Petycji, poświęconemu rozpatrzeniu petycji w sprawie zmiany ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego (Dz.U. z 2018 r., poz. 2099), w zakresie przyznania prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia osobie, której stosunek pracy został rozwiązany w wyniku represji za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Dyrektor Głównej Komisji uczestniczył w posiedzeniach: Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych, poświęconym rozpatrzeniu informacji Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej na temat przedsięwzięć związanych z problematyką mniejszości narodowych i etnicznych w latach 2016–2018; wspólnym posiedzeniu Senackich Komisji Kultury i Środków Przekazu oraz Praworządności, Praw Człowieka i Petycji, przedmiotem którego był projekt ustawy o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, ustawy o muzeach oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary; Senackiej Komisji Praworządności, Praw Człowieka i Petycji, poświęconym rozpatrzeniu Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Dyrektor Głównej Komisji oraz naczelnik Wydziału Nadzoru nad Śledztwami Głównej Komisji wzięli ponadto udział w posiedzeniu Senackiej Komisji Praworządności, Praw Człowieka i Petycji, poświęconym spotkaniu z przedstawicielkami Klubu Byłych Więźniów Obozu Koncentracyjnego dla Kobiet Ravensbrück w 73. rocznicę wyzwolenia obozu.

Inną formą działalności był udział prokuratora Głównej Komisji, jako koordynatora, w pracach zespołu do poszukiwania, przetwarzania i przekazywania na potrzeby prowadzonych śledztw materiałów dotyczących zbrodni popełnionych w niemieckich obozach koncentracyjnych i obozach zagłady. Celem prac zespołu jest pomoc w uzyskaniu materiału dowodowego dla poszczególnych śledztw prowadzonych w oddziałowych komisjach ścigania na terenie kraju. W 2018 r. zespół kontynuował uzupełnianie i weryfikowanie informacji tworzących listy strażników obozowych, między innymi poprzez organizowanie i zlecanie kwerend w Archiwum IPN oraz przeprowadzanie kwerend w innych właściwych archiwach na terenie kraju. W ramach współpracy z Muzeum – Miejsce Pamięci w Bełżcu pozyskano wykaz spraw prowadzonych przez organy bezpieczeństwa ZSRR, a dotyczących osób będących członkami załóg obozów koncentracyjnych i zagłady narodowości ukraińskiej. Uzyskano też dalsze dokumenty z zasobu IPN, odnotowano wymagające uzupełnienia braki dokumentów w Narodowym Zasobie Archiwalnym. Podjęto rozmowy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych w sprawie współpracy z państwową siecią archiwalną w zakresie kwerend w poszczególnych archiwach państwowych, w celu pozyskania zarówno akt zawierających materiały z procesów zbrodniarzy wojennych mających miejsce przed sądami polskimi, a przeprowadzonymi po zakończeniu wojny, aktów urodzenia, aktów zgonów, byłych członków załóg obozowych, które urodziły się lub zmarły na terenie obecnych granic Polski. Opracowywano makietę informatyczną pozwalającą na sprawne utrwalanie, a następnie odczytywanie materiału dowodowego zgromadzonego w poszczególnych śledztwach. Między innymi ustalono i wprowadzono do bazy informacje o wyrokach zapadłych w strefach okupacyjnych amerykańskiej, brytyjskiej oraz francuskiej. Tożsame działania podjęto co do ustalonych przez członka zespołu informacji o wyrokach zapadłych w RFN i NRD oraz Holandii. Kontynuowano współpracę z poszczególnymi placówkami muzealnymi w Polsce, które funkcjonują na terenach byłych niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów zagłady w celu wymiany informacji i materiałów, pozwalających na opracowywania pełnej listy członków załóg obozowych. Zorganizowano spotkanie wszystkich przedstawicieli placówek muzealnych z kierownictwem IPN oraz kierownictwem właściwego departamentu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Miało ono na celu zorganizowanie wspólnej platformy działań w zakresie zadań ustawowych poszczególnych placówek reprezentowanych w czasie spotkania, a związanych z niemieckimi obozami koncentracyjnymi na terenach okupowanej Polski.

Pracownicy Komisji Ścigania uczestniczyli w konferencjach i spotkaniach naukowych organizowanych w Polsce. Monika Tomkiewicz (OK w Gdańsku) wygłosiła odczyt *„Internierungslager" w Tczewie jako miejsce egzekucji księży kapituły katedralnej w Pelplinie w 1939 r.* na konferencji organizowanej przez Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach; prok. Łukasz Gramzy (OK w Krakowie) uczestniczył w dyskusji „Załogi niemieckich obozów koncentracyjnych i zagłady. Perspektywy ścigania zbrodniarzy i rola pionu archiwalnego IPN" (zorganizowanej przez OIPN w Krakowie); Elżbieta Jakimek-Zapart (OK w Krakowie) z odczytem na międzynarodowej konferencji naukowej: „Zbrodnie sądowe w latach 1944–1989. Konformizm czy relatywizm moralny środowisk prawniczych?", współorganizowanej przez Delegaturę IPN w Kielcach, Wyższą Szkołę Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. E. Lipińskiego w Kielcach oraz Winnicki Instytut Kooperatywny w Winnicy. Doktor Norbert Wójtowicz (OK we Wrocławiu) uczestniczył w pracach komitetu organizacyjnego oraz wygłosił referat: *Problem odzyskania niepodległości w wypowiedziach alternatywnego Prezydenta RP Juliusza Nowina Sokolnickiego* i był moderatorem jednego z paneli międzynarodowej konferencji naukowej „Rola i wkład Polonii/Emigracji Polskiej w odzyskanie naszej niepodległości w 1918 r." współorganizowanej przez Światową Radę Badań nad Polonią, Instytut Nauk Historycznych UKSW i Koalicję Polonii Amerykańskiej. Wygłosił a także referat *Długa droga kobiet do wolnomularskiego braterstwa/siostrzeństwa* w ramach międzynarodowej konferencji naukowej „Wolność, równość… dla wszystkich? Kobiety w walce o awans społeczny 1700–1918" współorganizowanej przez Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Instytut Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego i Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Prokurator dr Dariusz Gabrel wygłosił referat *Śledztwo dotyczące uwięzienia Prymasa Wyszyńskiego* na międzynarodowej konferencji naukowej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II pt. „Stefan Kardynał Wyszyński – nauczyciel praw Bożych". Prokurator Łukasz Gramza wystąpił w Centrum Edukacyjnym OIPN w Krakowie w konferencji pt. „Załogi niemieckich obozów koncentracyjnych i zagłady. Perspektywy ścigania zbrodniarzy i rola pionu archiwalnego IPN". Prokurator Małgorzata Kuźniar-Plota uczestniczyła w międzynarodowej konferencji w Zamku Królewskim w Warszawie pt.: „Zbrodnia katyńska. 75 lat walki o prawdę", zorganizowanej w przez Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia oraz Muzeum Katyńskie.

Wśród działań informacyjnych należy wskazać na istotną rolę rzecznika prasowego GK, który przekazał dziennikarzom z krajowych i zagranicznych redakcji radiowych, telewizyjnych i prasowych łącznie 95 pisemnych informacji z toczących się w oddziałowych komisjach śledztw oraz w kwestiach związanych z działalnością Komisji Ścigania. Przygotowano ponadto, a następnie opublikowano na stronach internetowych IPN oraz Prokuratury Krajowej, 29 komunikatów prasowych informujących o ustaleniach poczynionych w śledztwach pozostających w zainteresowaniu opinii publicznej, między innymi dotyczących wniesienia aktów oskarżenia, wydania postanowień o przedstawieniu zarzutów, czy wydania postanowień o zakończeniu postępowań.

Zorganizowano konferencję prasową, w której udział wziął Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny, której przedmiotem było wydanie Europejskiego Nakazu Aresztowania wobec Stefana M. podejrzanego o popełnienie 30 przestępstw wyczerpujących znamiona zbrodni komunistycznej i zbrodni przeciwko ludzkości. Rzecznik prasowy GK utrzymywał bieżące kontakty ze środkami masowego przekazu, udzielając wielokrotnie dziennikarzom informacji telefonicznych w sprawach pozostających w ich zainteresowaniu, które dotyczyły działalności Głównej i oddziałowych komisji.

2.2. Kluby Historyczne im. gen. Stefana Roweckiego „Grota"

Działalność Klubów Historycznych im. gen. Stefana Roweckiego „Grota" od 2002 r. jest stałym elementem współpracy Instytutu Pamięci Narodowej ze Światowym Związkiem Żołnierzy AK, innymi organizacjami kombatanckimi oraz placówkami oświatowymi i kulturalnymi.

Celem działania klubów jest upowszechnianie historii lat 1917–1990, m.in. wiedzy o Polskim Państwie Podziemnym, walce SZP–ZWZ–AK i innych formacji niepodległościowych z obu okupantami, zbrodniach dokonywanych w Polsce od 1939 r., trwającym pół wieku oporze społecznym przeciw okupantom i niesuwerennej komunistycznej władzy w Polsce.

Prelekcje wygłaszane w klubach opierają się na najnowszych badaniach historycznych i prezentowane są przez historyków – z IPN i spoza niego – zajmujących się danym tematem w ramach swojej pracy naukowej. Wykłady jest tylko jednym z wielu środków przekazu, towarzyszą mu filmy i prezentacje multimedialne. Istotnym elementem spotkań jest bezpośredni kontakt słuchaczy i prelegentów, możliwość zadania pytań wykładowcom i uczestniczenia w dyskusji na tematy historyczne.

W ciągu ostatnich lat aktywność klubów spada, gdyż współpraca ze środowiskami kombatanckimi jest coraz mniej możliwa ze względu na wiek ich członków. Ponadto rolę klubów w dużej mierze przejmują powstające w kolejnych miastach Przystanki Historia.

W 2018 r. w całej Polsce działało 15 klubów, w których odbyło się łącznie 88 spotkań. Spotkania w klubach odbywają z różną częstotliwością – od kilku w ciągu roku do kilku miesięcznie. Tematy wykładów są planowane przez historyków z IPN i spoza Instytutu, którzy tworzą rady programowe sprawujące merytoryczną opiekę nad poszczególnymi klubami.

Kluby znajdują się pod bezpośrednią opieką dyrektorów oddziałów IPN–KŚZpNP, którzy do ich prowadzenia wyznaczają odpowiedniego pracownika. Organizacją działania klubów zajmują się społeczne zarządy, które tworzą krąg osób na stałe współpracujących z Instytutem. Pełen wykaz spotkań znajduje się w załączniku nr 7 aneksu.

2.3. Nagrody

Instytut Pamięci Narodowej realizując zadania ustawowe związane z utrwalaniem pamięci o bohaterach narodowych i upowszechnianiem wiedzy o najnowszej historii Polski, przyznaje nagrody „Kustosz Pamięci Narodowej” i „Świadek Historii”. Organizuje ogólnopolski konkurs „Audycja Historyczna Roku” oraz współorganizuje Konkurs im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „najlepszy Debiut Historyczny Roku”, a także konkurs „Książka Historyczna Roku” o nagrodę im. Oskara Haleckiego.

2.3.1. Nagroda „Kustosz Pamięci Narodowej”

W lipcu 2002 r. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej prof. Leon Kieres ustanowił honorową nagrodę „Kustosz Pamięci Narodowej”. Inicjatorem wyróżnienia był prof. Janusz Kurtyka, ówczesny dyrektor Oddziału IPN w Krakowie.

Tytuł „Kustosz Pamięci Narodowej” jest przyznawany polskim oraz zagranicznym instytucjom, organizacjom społecznym i osobom za szczególnie aktywny udział w upamiętnianiu historii narodu polskiego w latach 1939–1989, a także za działalność publiczną zbieżną z ustawowymi celami Instytutu Pamięci Narodowej. Nagroda ma umocnić szacunek dla narodowej przeszłości, chronić wartości, dzięki którym Polska przetrwała przez lata zniewolenia.

26 stycznia 2018 r. po raz XVII Instytut Pamięci Narodowej ogłosił nabór kandydatur do Nagrody „Kustosz Pamięci Narodowej”. Do 25 lutego do Instytutu wpłynęło 109 zgłoszeń. Wśród zgłaszających byli między innymi: Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, parlamentarzyści, przedstawiciele władz samorządowych, organizacje pozarządowe i instytucje kultury.

Kapituła Nagrody złożona z osób dotychczas wyróżnionych tytułem Kustosza Pamięci Narodowej oraz z przedstawicieli kierownictwa Instytutu Pamięci Narodowej przyznała w roku 2018 pięć Nagród. Wśród laureatów znaleźli się:

– Bogusław Nizieński – prawnik, sędzia i działacz społeczny;
– Marlena Piekarska-Olszówka – prezes Fundacji „Willa Jasny Dom”;
– Anna Rastawicka – propagatorka nauczania Prymasa Tysiąclecia, przez lata należąca do grona osób z jego najbliższego otoczenia;
– Polski Teatr Ludowy we Lwowie – organizacja zrzeszająca od roku 1958 entuzjastów sztuki teatralnej, amatorów i profesjonalistów, którzy od 60 lat poprzez przedstawienia wystawiane na Ukrainie i w Polsce kultywują polską kulturę i sztukę na dawnych Kresach Południowo-Wschodnich Rzeczypospolitej;
– Stowarzyszenie Huta Pieniacka – zarejestrowane w 2008 r., zrzesza ocalonych z Huty Pieniackiej, ich rodziny oraz osoby podejmujące wysiłki na rzecz godnego upamiętnienia ofiar zbrodni dokonanej na polskich mieszkańcach tej miejscowości 28 lutego 1944 r.

Nagroda „Kustosz Pamięci Narodowej” w 2018 r. objęta została Patronatem Narodowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy w Stulecie Odzyskania Niepodległości. Patronat medialny nad nagrodą objęły: Polskie Radio, TVP Historia, Tygodnik Gość Niedzielny oraz Portal Historyczny Dzieje.pl

2.3.2. Nagroda „Świadek Historii”

Od 2009 r. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej przyznaje nagrodę honorową „Świadek Historii”. Wyróżniane są osoby i instytucje szczególnie zasłużone dla upamiętnienia historii w poszczególnych regionach kraju oraz wspierające pion edukacyjny IPN w jego ustawowej działalności.

W roku 2018 Kapituła Nagrody „Świadek Historii” zebrała się siedmiokrotnie. Rozpatrywano kandydatury wyłonione w sześciu oddziałach IPN oraz kandydatury do Nagrody „Świadek Historii” dla osób i organizacji z poza Polski przedłożone przez Biuro Edukacji Narodowej. Łącznie w 2018 r. Kapituła przyznała 37 Nagród „Świadek Historii”.

W ramach krajowej edycji Nagrody „Świadek Historii” laureatami zostali:
– w oddziale IPN w Białymstoku (X edycja): Janina Mirosława Aleksandrowicz, Kazimierz Jędrzej Wosiek, Kazimierz Waszczuk i Jan Krassowski;
– w oddziale IPN w Krakowie (VII edycja): dr Wanda Półtawska, Amelia Dunin, dr Jerzy Bukowski, Antoni Wiatr, Józef Wieczorek i Wojciech Zapała;
– w oddziale IPN w Łodzi (VI edycja): hm. Daniel Głowacki, Dariusz Nowiński, dr hab. Przemysław Waingertner, Sebastian Wojtaś, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej Okręg Łódzki, Związek Legionistów Polskich i Ich Rodzin Oddział w Łodzi;
– w oddziale IPN w Poznaniu (IX edycja): Przemysław Bartkowiak, ks. Roman Dworacki, Zdzisław Kościański i Tomasz Łęcki;
– w oddziale IPN w Rzeszowie (VII edycja): Piotr Ożóg, Jan Partyka , Stanisław Wójciak, Andrzej Zajdel, Zespół Szkół w Orzechówce;
– w oddziale IPN w Szczecinie (IV edycja): Ryszard Władysław Drewniak, Bolesław Zbigniew Pawłowski , Stanisław Wądołowski, Polskie Radio Szczecin, Stowarzyszenie Społeczne „Grudzień’70/Styczeń’71”, Paweł Michalak.

W 2018 r. IPN po raz czwarty przeprowadził międzynarodową edycję nagrody „The Witness of History” dla osób i organizacji kultywujących pamięć o polskiej historii spoza Polski. Laureatami zostali:
– Fundacja Muzeum Pamięci 2. Korpusu Polskiego we Włoszech;
– Gabriel Garçon prezes stowarzyszenia „Le Rayonnement Culturel Polonais” (Francja);
– Społeczny Komitet Opieki Nad Starą Rossą w Wilnie (Litwa);
– Jakub Vaugon (Francja) – uczeń I klasy liceum w Paryżu;
– Wacław Wiłkojć (Litwa) prezes koła Związku Polaków na Litwie w Nowych Święcianach;
– Zjednoczenie Polskie w Johannesburgu (RPA).

2.3.3. Konkurs „Książka Historyczna Roku" o nagrodę im. Oskara Haleckiego

W roku 2018 swoją jedenastą odsłonę miał konkurs „Książka Historyczna Roku", którego organizatorami są Instytut Pamięci Narodowej, Telewizja Polska, Polskie Radio oraz Narodowe Centrum Kultury.

Od pierwszej edycji konkurs ma na celu popularyzowanie najnowszej historii Polski i Polaków i propagowanie czytelnictwa książek historycznych.

W 2018 r. w konkursie brały udział książki oraz publikacje elektroniczne (e-booki) wydane w języku polskim po raz pierwszy między 1 stycznia 2017 r. a 31 maja 2018 r. Łącznie do konkursu wpłynęło 89 prawidłowo zgłoszonych książek. Jury w składzie: prof. dr hab. Andrzej Nowak, dr hab. Sławomir Cenckiewicz, prof. dr hab. Antoni Dudek, dr hab. Jan Jacek Bruski, dr Piotr Gontarczyk, Piotr Semka, prof. dr hab. Jan Rydel oraz ks. prof. zw. dr hab. Waldemar Graczyk wytypowało laureatów w czterech kategoriach:

– w kategorii najlepsza książka naukowa poświęcona dziejom Polski i Polaków w XX wieku nagrodę otrzymał Witold Bagieński za książkę *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945––1961, t. 1–2* wydaną przez Instytut Pamięci Narodowej;

– w kategorii najlepsza książka popularnonaukowa poświęcona historii Polski w XX wieku nagrodę otrzymał Andrzej Chwalba za książkę *Wielka Wojna Polaków*, wydaną przez Wydawnictwo Naukowe PWN;

– w kategorii najlepsze wydawnictwo źródłowe poświęcone historii Polski i Polaków w XX wieku nagrodę otrzymali Mariusz Korzeniowski, Krzysztof Latawiec i Dariusz Tarasiuk za książkę *Uchodźstwo Polskie w Rosji w latach I wojny światowej w świetle dokumentów*, wydaną przez Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej;

– w kategorii najlepsze wspomnienia dotyczące historii Polski i Polaków w XX wieku nagrodę otrzymał Jerzy Łazor za książkę *Moje wspomnienia. Stanisław Wojciechowski t. 1–2*, wydaną przez Muzeum Historii Polski.

Jury postanowiło przyznać honorowe wyróżnienia w roku 2018 książkom: *Akcja specjalna Wisła* Jana Pisulińskiego, *Bilety do Sklepu. Handel reglamentowany w PRL* Andrzeja Zawistowskiego, *Ribbentrop-Beck. Czy pakt Polska-Niemcy był możliwy* Piotra Gursztyna oraz *To nie jest miejsce do życia. Stalinowskie wysiedlenia znad Bugu i Bieszczadów* Krzysztofa Potaczały.

W kategorii naukowej i popularnonaukowej swoich laureatów wytypowali również internauci za pośrednictwem głosowania na stronie internetowej www.ksiazkahistorycznaroku.pl.

W kategorii najlepsza książka naukowa głosami internautów wybrana została książka Mariusza Bechty i Wojciecha Muszyńskiego *Przeciwko Pax Sovietica. Narodowe Zjednoczenie Wojskowe i struktury polityczne ruchu narodowego wobec reżimu komunistycznego 1944–1956* wydana przez Instytut Pamięci Narodowej, natomiast w kategorii najlepsza książka popularnonaukowa internauci wybrali książkę Wojciecha Königsberga *AK 75. Brawurowe akcje Armii Krajowej* wydaną przez Oficynę Wydawniczą Znak Horyzont.

Nagrody zostały wręczone 20 listopada 2018 r. podczas transmitowanej na żywo na kanale TVP Historia uroczystej gali Konkursu. Gala Książki Historycznej Roku 2018 została objęta Patronatem Narodowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy w Stulecie Odzyskania Niepodległości. Łączna wartość nagród w konkursie wynosi 80 000 zł.

2.3.4. Konkurs im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku"

W roku 2018 swoje rozstrzygnięcie miała jedenasta odsłona konkursu „Najlepszy Debiut Historyczny Roku" w zakresie historii najnowszej. Przedsięwzięcie to organizowane jest przez Instytut Pamięci Narodowej przy wsparciu Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii

Nauk. Jest ono skierowane do młodych badaczy historii Polski w XX wieku, którzy rozpoczynają karierę naukową. Autorzy zwycięskich i wyróżnionych prac mają możliwość publikacji nagrodzonych prac w Wydawnictwie Instytutu Pamięci Narodowej. Do konkursu przesyłać można było wcześniej niepublikowane prace magisterskie i doktorskie obronione pomiędzy 1 października 2016 a 31 października 2017 r. Do konkursu nadesłanych zostało 16 prac dyplomowych, 8 magisterskich i 8 doktorskich.

Oceny prac dokonała Komisja Konkursowa w składzie: dr hab. Sławomir Cenckiewicz, prof. dr hab. Jan Draus, prof. dr hab. Jerzy Eisler, prof. dr hab. Marek Kornat, dr hab. Prof. IH PAN Krzysztof Kosiński, prof. dr hab. Wojciech Polak, prof. dr hab. Włodzimierz Suleja, prof. dr hab. Tomasz Szarota, prof. dr hab. Tadeusz Wolsza.

W kategorii prac doktorskich Komisja Konkursowa przyznała:

– Nagrodę I stopnia Krzysztofowi Klocowi za pracę „Michał Sokolnicki (1880–1967) Piłsudczyk – historyk – dyplomata”;

– Nagrodę II stopnia Mateuszowi Sokulskiemu za pracę „Stosunki jugosłowiańsko-polskie w latach 1970–1980”;

oraz trzy wyróżnienia:

– Adriannie Sznapik z pracę „Dyskusja wokół idei kultury i sztuki narodowej na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX wieku, na tle prądów europejskich”;

– Aleksandrze Sylburskiej za pracę „Działalność polskiej placówki dyplomatycznej na Węgrzech (1946–1956)”;

– Mariuszowi Kolmasiakowi za pracę „Muzeum Józefa Piłsudskiego w Belwederze (1935––1939)”.

W kategorii prac magisterskich Komisja Konkursowa przyznała:

– Nagrodę I stopnia Mateuszowi Hübnerowi za pracę „Pułkownicy – rdzeń środowiska piłsudczyków w systemie polityczno-ustrojowym II Rzeczypospolitej”;

– Nagrodę II stopnia Pawłowi Mrowińskiemu za pracę „I wtedy nadszedł ów straszny »Oktober«. Egzekucje publiczne w Warszawie (październik 1943 – luty 1944). Ujęcie performatywne”;

oraz wyróżnienie:

– Przemysławowi Misiołkowi za pracę „Spór o cerkiew w Polanach”.

Nagrody i wyróżnienia zostały oficjalnie przekazane laureatom 28 września 2018 r. w Warszawie w Centrum Edukacyjnym IPN Przystanek Historia.

W grudniu 2018 r. konkurs Debiut historyczny Roku został ogłoszony po raz dwunasty, a jego rozstrzygnięcie będzie miało miejsce w roku 2019.

2.3.5. Ogólnopolski Konkurs na „Audycję Historyczną Roku”

W 2018 r. IPN po raz szósty zorganizował Ogólnopolski Konkurs na Najlepszą Audycję Historyczną Roku. Celem konkursu organizowanego przez Oddział IPN w Białymstoku jest wyróżnianie i promowanie ambitnej, dokumentalnej twórczości radiowej i filmowej, prezentującej najnowszą historię Polski. Do tegorocznej audycji konkursu zgłoszono 50 reportaży radiowych i telewizyjnych z całego kraju.

W skład jury weszli: red. Jan Ruman, dr Paweł Skubisz, dr Dariusz Iwaneczko, red. Janina Jankowska oraz reż. Arkadiusz Gołębiewski.

Film *Klerycy w komunistycznej armii*, zgłoszony przez Elżbietę Szumiec-Zielińską i Stanisława Królaka z TVP Historia w kategorii „Wydarzenie”, otrzymał Grand Prix Prezesa IPN. W 1959 r. władze komunistyczne złamały porozumienie z Episkopatem Polski o niepowoływaniu seminarzystów do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Film opowiada o przymusowym powoływaniu do wojska kleryków seminariów duchownych w okresie trwania reżimu komunistycznego. Wręczając nagrodę główną, prezes IPN dr Jarosław Szarek podkreślił, że naszym obowiązkiem jest pamiętać

o tych, którym nie dane było żyć w wolnej i niepodległej Polsce. Podziękował wszystkim dziennikarzom i twórcom biorącym udział w konkursie, dzięki nim bowiem te utrwalone na płytach historie pomogą zachować pamięć o tych fundamentalnych wydarzeniach.

Nagrodę im. Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego, przyznawaną w kategorii „Losy", otrzymała Magda Grydniewska z Polskiego Radia Lublin za „Listy z Ravensbrück". Audycja opowiada o listach lubelskich harcerek z Ravensbrück, których treść była źródłem informacji dla BBC i Senatu USA o niemieckich eksperymentach medycznych.

Nagrodę dyrektora Oddziału IPN w Białymstoku w kategorii „Historia regionalna" przyznano Katarzynie Michalak z Polskiego Radia Lublin za „WLublinwzięte". Audycja mówi o kobietach, które zmieniły oblicze Lublina i wciąż mogą inspirować. Z opowieści o czterech bohaterkach wyłania się wpisany w pejzaż miasta uniwersalny portret kobiety odważnej, zdeterminowanej, pragnącej wpływać na rzeczywistość, ale niestety zapomnianej.

Wyróżnienie specjalne dla audycji związanej z obszarem działania Oddziału IPN w Krakowie Jury przyznało Krzysztofowi Korwin-Piotrowskiemu za *Kinderlager Pogrzebin*. Jest to pierwszy film dokumentalny o zbrodni dokonanej przez Niemców na bezbronnych polskich dzieciach w wyniku akcji Oderberg. W 1943 r. w Pogrzebieniu koło Raciborza mieścił się obóz, w którym w okropnych warunkach przetrzymywano około 200 polskich dzieci.

Kolejne wyróżnienie za specjalne wartości poznawcze otrzymała audycja „Ballada o pieśni" Anny Kołodziejczyk. W 2018 r. minęło 40 lat od powstania „Murów" Jacka Kaczmarskiego. Reportaż opowiada o prawdziwej historii pieśni, która stała się hymnem milionów Polaków w okresie PRL-u.

W uroczystej gali, która odbyła się w siedzibie białostockiego oddziału IPN, uczestniczyli przedstawiciele środowisk dziennikarskich z całego kraju, członkowie stowarzyszeń i organizacji kombatanckich, poseł Dariusz Piontkowski, wojewoda podlaski Bohdan Paszkowski, przedstawiciele służb mundurowych, instytucji publicznych i kulturalnych, harcerze oraz mieszkańcy miasta Białegostoku.

2.4. Nagrody i wyróżnienia dla pracowników IPN

W 2018 r. pracownicy IPN zostali nagrodzeni różnego rodzaju odznaczeniami i wyróżnieniami przyznawanymi przez władze państwowe i samorządowe, a także organizacje i stowarzyszenia społeczne.

Za zasługi w działalności na rzecz upamiętniania historii Polski, za propagowanie wiedzy o Żołnierzach Wyklętych Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski odznaczeni zostali: Anna Szeląg, zastępca dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji oraz Michał Nowak (BPiI).

Za zasługi w dokumentowaniu i upamiętnianiu prawdy o najnowszej historii Polski Złotym Krzyżem Zasługi odznaczony został: dr Stanisław Bogaczewicz (OBEN Wrocław). Srebrnym Krzyżem Zasługi odznaczeni zostali Katarzyna Lisiecka (OBUWiM Gdańsk), Ryszard Stasiak (OAIPN Łódź), dr hab. Janusz Wróbel (OBBH Łódź). Brązowym Krzyżem Zasługi: Marta Chmielińska-Jamroz (OBPiI Białystok), prok. Arkadiusz Gałaj (OKŚZpNP Łódź), dr Tomasz Gałwiaczek (OBEN Wrocław), dr Dawid Golik (OBPiI Kraków), Marek Jończyk (Pion Edukacyjny w Delegaturze IPN w Kielcach), dr Monika Komaniecka-Łyp (OBBH Kraków), Sylwia Krzyżanowska (OBUWiM Wrocław), Krzysztof Liszka (OBAG Katowice), dr Katarzyna Pawlak-Weiss (OIPN Wrocław), Justyna Pazda (OAIPN w Gdańsku), dr hab. Rafał Reczek (OIPN Poznań), Sebastian Rosenbaum (OBBH Katowice), dr hab. Karol Sacewicz (Delegatura IPN w Olsztynie), Wojciech Trębacz (OBUWiM Wrocław), dr Paweł Warot (OBEN Białystok), dr Witold Wasilewski (AIPN), dr Ryszard Ziobroń (OAIPN Rzeszów).

Za wzorowe, wyjątkowo sumienne wykonywanie obowiązków wynikających z pracy zawodowej Medalem Złotym za Długoletnią Służbę odznaczeni zostali: dr Janusz Borowiec (OAIPN Rzeszów), Jagusiak Jolanta (Delegatura IPN w Kielcach), Dorota Kamińska (BBiF) Medalem Srebrnym: Dariusz Byszuk (OAIPN Rzeszów), Iwona Chudzińska (OKŚZpNP w Delegaturze Radom),

Dariusz Gogolewski (OAIPN Białystok), Dorota Grzechocińska (AIPN), Wiesław Kaczmarczyk (AIPN), Dariusz Kępa (RO Szczecin), Ewa Klementowska (OAIPN Wrocław), Renata Łyszczarz (ORO Rzeszów), Joanna Pobocha (BPiI), Dariusz Racki (AIPN), Paweł Urbanek (OBAG Rzeszów). Medal Brązowy za Długoletnią Służbę otrzymali: Marcin Bąk (OBL Poznań), Izabela Dreszler (OBL Gdańsk), Zofia Fenrych (OBEN Szczecin), Robert Gajos (Pion Archiwalny w Delegaturze IPN Bydgoszcz), Jakub Izdebski (OBEN Rzeszów), Anna Kamińska (OAIPN Szczecin), Anna Korneluk (OKŚZpNP Lublin), Ewa Makowska (OAIPN Poznań), Artur Malec (OBL Rzeszów), Anna Mechlińska (OBL Gdańsk), Anna Molenda (OBL Wrocław), Anna Nadarzyńska-Piszczewiat (OAIPN Gdańsk), Beata Nosarzewska (BPR), Krzysztof Orłowski (BPiI), Marcin Podemski (OBEN Poznań), Monika Polakowska (OAIPN Wrocław), Ewa Preiss (OBL Szczecin), Agnieszka Projs (OF-K Poznań), Piotr Rybarczyk (Pion Archiwalny w Delegaturze Bydgoszcz), Anna Sitkowska (OAIPN Szczecin), Elżbieta Strzeszewska (AIPN), Emilia Świętochowska (OBBH Białystok), Barbara Tomczak (OAIPN Poznań), Justyna Watral-Balant (OBAG Poznań), Elżbieta Witowicz (OAIPN Rzeszów), Lidia Złota (OBBH Szczecin), Radosław Żydonik (OAIPN Gdańsk).

Podczas konferencji z cyklu „Niemieckie zbrodnie 1939–1945" pt. „Działdowo-Soldau – niemiecki obóz zagłady 1939–1945" doktor Jarosław Szarek, prezes IPN otrzymał tytuł Honorowego Członka Stowarzyszenia Odnowy Chrześcijańskiej „Pamięć i Tożsamość" z Działdowa.

Doktor hab. Krzysztof Szwagrzyk, wiceprezes IPN, dyrektor Biura Poszukiwań i Identyfikacji został odznaczony przez Prezydenta RP Medalem Stulecia Odzyskanej Niepodległości. Otrzymał Nagrodę im. Włodzimierza Pietrzaka, jedno z najstarszych niepaństwowych wyróżnień, przyznawanych przez Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana". Za przywracanie tożsamości bohaterom skazanym na zapomnienie odebrał nagrodę Buzdygan nadaną przez redakcję miesięcznika „Polska Zbrojna".

Doktor Mateusz Szpytma, wiceprezes IPN uhonorowany został odznaką „Bene Merito" nadaną przez Ministra Spraw Zagranicznych w uznaniu za zasługi na rzecz działalności wzmacniającej pozycję Polski na arenie międzynarodowej, otrzymał także nagrodę Starosty Łańcuckiego, Statuetkę św. Michała Archanioła dla Szczególnej Osobowości Ziemi Łańcuckiej. Za pielęgnowanie pamięci o rodzinie Ulmów oraz jako jeden z pomysłodawców Muzeum Ulmów odznaczony został honorową odznaką Zasłużony dla Województwa Podkarpackiego.

Medalem 100-lecia Odzyskania Niepodległości przez Prezesa Rady Ministrów odznaczeni zostali: dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, wiceprezes IPN, Ksawery Jasiak (OBBH Wrocław), Wojciech Trębacz (OBUWiM Wrocław), dr Piotr Szopa (OBUWiM Rzeszów) i Marek Jończyk (Pion Edukacyjny w Delegaturze IPN w Kielcach). Medalem Wojewody Świętokrzyskiego z okazji jubileuszu setnej rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę uhonorowana została Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach a także Marek Jończyk.

Doktor hab. Piotr Kardela, dyrektor oddziału IPN w Białymstoku otrzymał Krzyż Gwiaździsty Polski Walczącej Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Stanach Zjednoczonych.

Za wieloletnią działalność służącą upamiętnieniu dziejów Kresów Wschodnich dr Leon Popek (BPiI) otrzymał Medal 100-lecia obrony Lwowa nadany przez Kapitułę przy Zarządzie Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich.

Doktor hab. Elżbieta Rączy została nagrodzona honorową odznaką Zasłużony dla Województwa Podkarpackiego, a dr hab. Rafał Reczek – odznaką honorową za zasługi dla Województwa Wielkopolskiego.

Pracownicy Oddziału IPN w Szczecinie: Tomasz Dźwigał (OAIPN) i dr Sebastian Ligarski (OBBH) a także dr Krzysztof Langowski (AIPN) zostali uhonorowani Medalem „Pro Patria" przyznawanym przez Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów za szczególne zasługi w kultywowaniu pamięci o walce o niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej. Odznaką pamiątkową Społecznego Komitetu Budowy Pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego w Nysie 1918–2018 otrzymali pracownicy Oddziałowego Biura Edukacji we Wrocławiu: dr Stanisław Bogaczewicz i dr Tomasz Gałwiaczek.

Doktor Norbert Wójtowicz (OKŚZpNP Wrocław) otrzymał Złotą Odznakę „Zasłużony w pracy PTTK wśród młodzieży" przyznawaną przez Zarząd Główny PTTK. Robert Chrzanowski (OAIPN Gdańsk) – Medal Złotego Serca przyznany przez Związek Solidarności Polskich Kombatantów im. Ks. Prałata H. Jankowskiego, Koło Gdynia. Zbigniew Gołasz (OBEN Katowice) – honorowy tytuł Przyjaciela Miejskiej Biblioteki Publicznej dla w Zabrzu. Wojciech Muszyński (OBBH Warszawa) nagrodę „Strażnik pamięci" dla pisma „Glaukopis", którego jest redaktorem naczelnym. Zarząd NSZZ „Solidarność" Region Wielkopolska za stałą współpracę przyznał dr. Rafałowi Kościańskiemu (OAIPN w Poznaniu) Statuetkę „Przyjaciel Solidarności".

Mateusz Kubicki (OBBH Gdańsk) za pracę: „Polskie rybołówstwo na Morzu Bałtyckim" otrzymał nagrodę główną w XXI edycji konkursu prac magisterskich im. prof. Lucjana Hofmana. Kapituła Nagrody im. prof. Stanisława Nawrockiego dla archiwistów województwa wielkopolskiego nominowała do nagrody I edycji Mariusza Naworskiego (OAIPN Poznań).

Za zasługi dla pamięci o zbrodni katyńskiej dr Dominika Siemińska (BPiI) decyzją dyrektora Muzeum Wojska Polskiego otrzymała Odznakę honorową Muzeum Wojska Polskiego.

Doktor Ewa Kowalska (BPiI) otrzymała odznaczenie Stowarzyszenia Rodzina Policyjna 1939 Prawda i Pamięć. Karolina Kolbuszewska (BEN) została uhonorowana przez prezesa Zarządu Głównego Warszawskiego Stowarzyszenia Rodzina Policyjna 1939 Medalem „Za zasługi dla Stowarzyszenia".

Paweł Kochański (OBL) otrzymał: Złoty Krzyż Kawaleryjski Stowarzyszenia Polski Klub Kawaleryjski, Srebrny Krzyż Zasługi RP, medal Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego „Wierni Tradycji".

Dyrektor BUWiM Adam Siwek otrzymał Złoty krzyż Honorowy Związku Piłsudczyków Rzeczypospolitej Polskiej.

Doktor Jarosław Schabieński (OBUWiM Białystok) otrzymał Nagrodę Ministra Edukacji Narodowej.

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa Instytutu Pamięci Narodowej, otrzymało „Dyplom uznania za zaangażowanie i wkład w ochronę Dziedzictwa Narodowego poprzez realizację projektu objętego patronatem ERDK 2018" za projekt badawczy „Różańce z Gusen" od Międzynarodowego Centrum Kultury.

3. Współpraca międzynarodowa

3.1. Współpraca polsko-ukraińska

W skład Polsko-Ukraińskiego Forum Historyków, powołanego w 2015 r. pod patronatem Instytutu Pamięci Narodowej i Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej, wchodzi po sześciu historyków, autorytetów i specjalistów w dziedzinie stosunków polsko-ukraińskich. Członkami Forum ze strony polskiej są: prof. Grzegorz Hryciuk, prof. Grzegorz Mazur, prof. Grzegorz Motyka, prof. Jan Pisuliński, dr Mariusz Zajączkowski, dr hab. Mirosław Szumiło z Biura Badań Historycznych, sekretarz – dr Dorota Lewsza z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych. Ze strony ukraińskiej w Forum uczestniczą: prof. Jurij Szapował, prof. Iwan Patryliak, prof. Ihor Iliuszyn, prof. Łeonid Zaszkilniak, prof. Bohdan Hudź, dr Wołodymyr Wiatrowycz, sekretarz – dr Ołena Gumeniuk. Założono, iż spotkania reprezentantów obu państw będą odbywać się na przemian w Polsce i na Ukrainie.

W trakcie spotkań wygłoszonych zostało 21 referatów. Podjęto decyzję, iż po piątym spotkaniu Forum, które odbyło się 19–22 października 2017 r. w Czerkasach na Ukrainie, wydany zostanie zbiór referatów, który obie strony będą wspólnie promowały. Wydawnictwo jest w chwili obecnej w fazie przygotowywania. Za publikację wydawnictwa od strony IPN merytorycznie odpowiedzialne jest Biuro Badań Historycznych.

26 marca 2018 r. zostały podpisane umowy między Instytutem Pamięci Narodowej a Państwowymi Archiwami Obwodowymi – w Odessie, Winnicy i Chmielnickim na Ukrainie. Porozumienia przewidują sporządzenie przez archiwa ukraińskie kopii tysięcy dokumentów dotyczących zbrodni NKWD, popełnionych na Polakach w latach 1937–1938 w Związku Sowieckim. Podpisanie umów poprzedzone zostało rozmowami roboczymi, które miały miejsce w Polsce i na Ukrainie w 2017 r. Na bazie dokumentów i fotografii otrzymanych z ukraińskich archiwów, w języku ukraińskim i polskim, została przygotowana wystawa zatytułowana „Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938". Uroczyste otwarcie wystawy odbyło się na Ukrainie w Chmielnickim (22–23 listopada 2018 r.) oraz w Polsce w Warszawie. W obu inauguracjach uczestniczył prezes IPN dr Jarosław Szarek.

Prezes IPN jest również członkiem utworzonego przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych 23 stycznia 2017 r. Polsko-Ukraińskiego Forum Partnerstwa. Forum stanowi platformę dialogu obywatelskiego i współpracy obu narodów, a także pełni funkcję konsultacyjno-doradczą. 18 lipca 2018 r. reprezentanci Instytutu: dr Mateusz Szpytma zastępca prezesa IPN, prof. Włodzimierz Suleja – dyrektor Biura Badań Historycznych IPN, dr hab. Mirosław Szumiło z BBH oraz dr Dorota Lewsza z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych wzięli udział w spotkaniu z Ministrem Spraw Zagranicznych Jackiem Czaputowiczem, w trakcie którego omówiono dotychczasowe funkcjonowanie Forum i perspektywy jego dalszych działań. Ponadto, w zastępstwie prezesa Instytutu, prof. Mirosław Szumiło uczestniczył 1 grudnia 2018 r. we wspólnym posiedzeniu Polsko-Ukraińskiego Forum Partnerstwa, które zebrało się w obecności ministrów spraw zagranicznych Polski i Ukrainy w Kijowie. Podczas spotkania wydano wspólne oświadczenie i przedyskutowano najważniejsze problemy dialogu społecznego oraz plany i perspektywy wzajemnej współpracy.

3.2. Europejska Sieć Instytucji Archiwalnych Zajmujących się Aktami Tajnych Służb

23–24 kwietnia w Bułgarii odbyło się coroczne spotkanie przedstawicieli utworzonej w 2008 r. Europejskiej Sieci Instytucji Archiwalnych Zajmujących się Aktami Tajnych Służb. Sieć skupia instytucje z siedmiu krajów: Bułgarii – Komisja ds. Odtajniania Dokumentów oraz Ujawniania Powiązań z byłymi Organami Bezpieczeństwa Państwa i Wywiadu, Czech – Instytut Badania Reżimów Totalitarnych, Niemiec – Pełnomocnik Federalny do spraw Materiałów Państwowej Służby Bezpieczeństwa NRD, Polski – Instytut Pamięci Narodowej, Rumunii – Krajowa Rada ds. Badania Archiwów Securitate, Słowacji – Instytut Pamięci Narodu i Węgier – Archiwum Historyczne Węgierskich Służb Bezpieczeństwa Narodowego oraz członków obserwatorów. Status tych ostatnich mają słoweńskie Studium Pojednania Narodowego, państwowe archiwa z Litwy, Łotwy i Estonii oraz Archiwum Republiki Słowenii. Konferencja, zatytułowana „Dokumenty tajnych służb. Rzeczywistość, racjonalizacja i pamięć" miała miejsce w siedzibie Domu Europejskiego w Sofii. W imieniu Prezesa IPN w spotkaniu wzięły udział Marzena Kruk, dyrektor Archiwum IPN i Bożena Cisek, naczelnik Wydziału Zasobów Cyfrowych AIPN. Dyrektor Archiwum wygłosiła referat *Zasady udostępniania dokumentów z Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w latach 2000–2018* oraz zaprezentowała film obrazujący, w jaki sposób w Archiwum przebiega realizacja wniosków udostępniających, na podstawie których wnioskodawcy (dziennikarze, wnioskodawcy, instytucje, osoby prywatne) korzystają z zasobu archiwalnego.

3.3. Platforma Europejskiej Pamięci i Sumienia

Celem Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia, skupiającej ok. 60 instytucji państwowych i społecznych, jest współpraca na rzecz poszerzania wiedzy na temat reżimów totalitarnych, a także upamiętnianie ich ofiar. Powołanie Platformy poprzedziły kilkuletnie przygotowania, których początkiem była deklaracja praska z 2008 r., a ostatnim etapem – Deklaracja Warszawska, podpisana 23 sierpnia 2011 r. w trakcie obchodów Europejskiego Dnia Pamięci Ofiar Reżimów Totalitarnych. IPN jest jednym z 21 członków założycieli.

Corocznie Platforma przyznaje też nagrodę za wkład wniesiony w działania skierowane przeciwko odradzającym się reżimom totalitarnym. W 2018 r. członkowie Platformy postanowili przyznać ją Olegowi Sencowowi, w uznaniu dla jego osobistej odwagi, walki i poświęcenia na rzecz przestrzegania podstawowych wartości demokratycznych i wolności, po pokazowym procesie w Federacji Rosyjskiej. Przyznając nagrodę, Platforma pragnie wyrazić szacunek i poparcie dla obywatela Ukrainy, uważanego, od czasu jego zatrzymania w maju 2014 r., za więźnia politycznego Federacji Rosyjskiej, wzywając do jego natychmiastowego uwolnienia.

Podczas ceremonii w Lublanie 13 lutego 2018 r., ambasador Ukrainy w Republice Słowenii Myhajło F. Brodowicz wyraził wdzięczność za przyznanie nagrody Sencowowi. Podkreślił, że Ukraina uważa ten fakt za wyraz poparcia dla 80 innych więźniów politycznych skazanych w Federacji Rosyjskiej za drobne przejawy nieposłuszeństwa, takie jak wywieszenie ukraińskiej flagi w oknie. Podczas uroczystości Janez Janśa, przewodniczący Słoweńskiej Partii Demokratycznej, były premier i członek Rady Powierniczej, wyraził nadzieję, że nagroda przyczyni się do nagłośnienia tej i podobnych sytuacji.

12–14 lutego 2018 r. przedstawiciele IPN dr Władysław Bułhak z Biura Badań Historycznych oraz Joanna Kumor z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa IPN przebywali w Tallinie na zaproszenie estońskiego Instytutu Pamięci Historycznej, jednego z członków Platformy. Celem wyjazdu był udział w spotkaniu międzynarodowych partnerów tej instytucji i podpisanie memorandum deklaracji poparcia dla stworzenia Muzeum i Międzynarodowego Ośrodka Badawczego Zbrodni Komunistycznych w Tallinie. Odbyły się ponadto dwa spotkania z przedstawicielami Ambasady RP w Tallinnie.

12 lutego członkowie delegacji IPN złożyli wizytę w polskiej placówce w Tallinie, gdzie zostali przyjęci przez radcę-ministra Tomasza Szeraticsa. Naświetlił on sprawę obecnych stosunków polsko-estońskich, określając je jako bardzo dobre i dające szerokie pole do propagowania dobrego wizerunku Polski. Przypomniał także o przypadającej na 24 lutego 2018 r. rocznicy 100-lecia odzyskania niepodległości przez Estonię. Zwyczajowo we wspomnianym kraju w obchodach tego rodzaju nie uczestniczą głowy państw, choć oczekuje się udziału i zaangażowania placówek dyplomatycznych. Ambasada podejmuje zatem wiele inicjatyw w związku z rocznicą. Ambasada jest ponadto żywo zainteresowana projektem Muzeum i deklaruje chęć wsparcia tego przedsięwzięcia. Nawiązała także kontakt z kuratorem wystawy – Martinem Andrellerem – proponując przedstawicielom estońskiego instytutu wizytę studialną w Polsce, obejmującą ważne placówki muzealne. W sprawę zaangażowało się wstępnie, oprócz MSZ, także MKiDN oraz IPN.

13 lutego delegacja IPN uczestniczyła w zwiedzaniu zespołu Patarei – dawnej twierdzy morskiej i sowieckiego więzienia, gdzie planowane jest utworzenie wspomnianego Muzeum, oraz innych placówek tego typu. Zwraca uwagę bardzo dobra lokalizacja budowli, z możliwością dobudowania w pobliżu promenady nadmorskiej. Stan techniczny pozostawia wiele do życzenia – samo osuszenie ścian miałoby potrwać około dwóch lat.

Następnym punktem programu było spotkanie w siedzibie Estońskiego Instytutu Pamięci Historycznej. Oprócz delegacji IPN uczestniczyli w nim dr Gunars Nagels i prof. dr Valters Nollendorfs z Muzeum Okupacji Łotwy, dr Monika Kareniauskaite i Ramune Driaucunaite z Centrum Badania Ludobójstwa i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy, oraz dr Anna Kaminsky i dr Sabine Kuder z Fundacji Badań nad Dyktaturą SED. Gospodarzy reprezentowali Sandra Vokk i dr Meelis Maripuu, członkowie zarządu estońskiego Instytutu, Martin Andreller, badacz i kurator, oraz Sergei Matlev, odpowiadający za PR. Obecny był także Thomas Hioo, pracownik naukowy estońskiego Muzeum Wojny, od niedawna pełniący również obowiązki członka zarządu w Instytucie.

Było to wstępne spotkanie najbliższych partnerów estońskiej placówki, dotyczące w całości wspomnianego projektu utworzenia międzynarodowego muzeum oraz placówki badawczej w zespole Patarei. Ogłoszono już konkurs na wystrój muzeum. Prace renowacyjne planuje się na kilka lat, przy wsparciu finansowym ze strony państwa. Wiodącą ideą ekspozycji miałoby być zaprezentowanie zbrodni komunistycznych w Europie i innych częściach świata, zwłaszcza wydarzeń będących bezpośrednim następstwem paktu Ribbentrop-Mołotow z 1939 r., nie zapominając o historii więzienia Patarei. Utworzony przy muzeum ośrodek naukowy miałby organizować międzynarodowe prace badawcze związane z tematami ekspozycji. Strona estońska nie planuje w najbliższych latach podjąć wstępnie deklarowanej działalności związanej z rozliczaniem zbrodni komunistycznych.

Pierwszym zadaniem angażującym partnerów estońskiego Instytutu byłoby zorganizowanie prototypowej wersji wystawy, którą można by zaprezentować w różnych miejscach Europy, promując ideę muzeum. Prace nad nią powierzono by instytucjom partnerskim; nadzorem nad całością działań i ich koordynacją zajęłaby się strona estońska. Dopełnieniem byłoby utworzenie międzynarodowej sieci badaczy zbrodni komunistycznych. Doktor Bułhak zasugerował gospodarzom utworzenie rady programowej muzeum. Wskazał również rozmaite trudności związane ze sprawnym funkcjonowaniem ośrodka naukowego. Doradził m.in. nawiązanie współpracy z już istniejącą jednostką akademicką, co nadałoby ośrodkowi odpowiednią rangę. Zaproponował też ewentualne wsparcie IPN w pokazaniu wspomnianej wstępnej wersji wystawy w Parlamencie Europejskim. Ponadto przedstawiciele IPN ponowili zaproszenie dla kolegów z Estonii do zwiedzenia polskich muzeów dotyczących historii dwudziestego wieku, takich jak Muzeum Drugiej Wojny Światowej czy Muzeum POLIN, co pozwoliłoby im zapoznać się z metodami prezentacji współczesnej historii z uwzględnieniem specyfiki różnych grup wiekowych i narodowości. Uczestnicy spotkania zobowiązali się wyznaczyć kuratorów przyszłej wystawy oraz członków Rady Muzeum spośród pracowników swoich instytucji. Spotkanie zakończyło się wspólnym podpisaniem memorandum – deklaracji poparcia dla stworzenia Muzeum i Międzynarodowego Ośrodka Badawczego

Zbrodni Komunistycznych w Tallinie. Tekst oświadczenia wypracowano wspólnie podczas powyższego spotkania.

14 lutego delegacja IPN odbyła spotkanie ze Sławomirą Borowską-Peterson z placówki w Tallinnie oraz dr. Olevem Liivikiem – pracownikiem naukowym i kuratorem Muzeum Filmu w Tallinnie, które udostępniło ambasadzie miejsce do pokazania dwóch wystaw, stworzonych z okazji rocznicy niepodległości Estonii. Pierwszą ekspozycję stanowiły portrety Marszałka Józefa Piłsudskiego z „Teki" Czermańskiego – numerowane kopie odnalezione w Estonii; najprawdopodobniej dar rządu polskiego dla brata słynnego badacza folkloru A. Pulsta, który udzielił ważnych informacji podczas wojny bolszewickiej. Druga dotyczy polsko-estońskich stosunków dyplomatycznych w dwudziestoleciu międzywojennym i została uzupełniona o estońskie materiały filmowe ze spotkań dwustronnych, poddane staraniem ambasady obróbce cyfrowej. Pożądana byłaby pomoc IPN w identyfikacji postaci występujących w tych filmach. Wyżej wspomniana wystawa uwzględnia ponadto zagadnienie emigracji zarobkowej Polaków do Estonii przed II wojną światową. Liczba emigrantów (głównie pracowników rolnych) szacowana jest na 10–20 tys. Ich los podczas i po wojnie jest nieznany. Wiadomo natomiast, że byli oni grupą szczególnie podejrzaną przez władze sowieckie. Delegacja IPN zaoferowała wstępną pomoc w identyfikacji losów tych ludzi na podstawie dostarczonych list nazwisk, którymi dysponują ambasada oraz muzeum. Pomocne mogłyby być tu Baza Informacji o Ofiarach Drugiej Wojny Światowej IPN oraz baza Bad Arolsen. Rozważano także możliwość współpracy naukowej, angażującej badaczy polskich oraz estońskich, dotyczącej losów ludności polskiej na terenie Estonii w latach II wojny światowej, np. w formie ufundowania stypendium doktorskiego. O ile wiadomo, nikt dotychczas nie prowadził tego typu badań.

Ostatnim punktem programu było spotkanie delegacji IPN z nowo powołanym ambasadorem RP w Tallinnie Grzegorzem Kozłowskim oraz Tomaszem Szeraticsem. Przedstawiciele placówki pytali o przebieg rozmów oraz polską ocenę perspektyw powodzenia projektu Muzeum w Tallinnie. Doktor Bułhak podkreślał ogrom trudności związanych z renowacją obiektu i bardzo wstępny zarys bieżący przedsięwzięcia. Zaznaczył także, że planowana ekspozycja mogłaby uwzględnić istotne z polskiego punktu widzenia wydarzenia, takie jak np. zbrodnia katyńska czy wywózki Polaków na Wschód oraz osiągnięcia IPN w dziedzinie identyfikacji ofiar terroru komunistycznego. Ambasador Kozłowski interesował się także wspomnianym zagadnieniem losów polskich emigrantów w Estonii, wyrażając gotowość wsparcia inicjatywy przeprowadzenia kwerendy i badań naukowych na ten temat.

23 sierpnia w Estonii odbyły się obchody Europejskiego Dnia Pamięci Ofiar Reżimów Totalitarnych. Ich częścią były uroczystości w Tallinie, organizowane przez Estoński Instytut Pamięci Historycznej i Ministerstwo Sprawiedliwości Estonii, podczas których otwarty został Memoriał Ofiar Komunizmu. Wydarzeniem towarzyszącym była międzynarodowa konferencja pt. „Utopia, która nie doszła do skutku mimo milionów ofiar? Zbrodnie komunistyczne i pamięć europejska". IPN reprezentował dr Władysław Bułhak z Biura Badań Historycznych.

15 listopada w Bledzie w Słowenii odbyło się posiedzenie członków Platformy, podczas którego wybrany został nowy dyrektor zarządzający na okres czterech lat oraz członek Rady Nadzorczej. Zostały także przyjęte kandydatury czterech organizacji: polskiej Fundacji Ośrodka Karta, rumuńskiej Pitesti Prison Memorial Foundation, słowackiej Living Memory i albańskiej MEMO Center i The Instytut for the Studies of Communist Crimes and Consequences, które ubiegały się o członkostwo w tej międzynarodowej strukturze. Z ramienia IPN w zjeździe wzięli udział dr Władysław Bułhak z Biura Badań Historycznych oraz Joanna Kumor z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa IPN. W przeddzień zjazdu delegaci IPN uczestniczyli też w międzynarodowej konferencji, zorganizowanej przez słoweński Ośrodek Studiów nad Narodowym Pojednaniem (SCNR) – również jednego z członków Platformy. Konferencja nosiła tytuł „Ciemna Strona Księżyca. Zmagania z totalitarną przeszłością – konfrontacje i refleksje". Ponadto uczestnicy konferencji zwiedzili byłe więzienie służb specjalnych w Lublanie.

Na odrębną uwagę zasługuje fakt, iż w roku 2018 ukazało się polskojęzyczne wydanie podręcznika *Lest We Forget*, pod polskim tytułem *Aby pamięć przetrwała. Dziedzictwo totalitaryzmu w Europie. Zbiór tekstów dla uczniów szkół średnich z całej Europy*. Książka powstała jako wspólny projekt wielu instytucji i organizacji współpracujących w ramach Platformy. Zamiarem twórców było opracowanie wyboru tekstów, który mógłby zainteresować młodych ludzi najnowszą historią kontynentu, jeszcze w poprzednim pokoleniu siłą podzielonego na dwie części. W tym celu uczestnicy projektu wybrali biografie osób, których życie zostało naznaczone przez systemy totalitarne. Do tej pory publikacja ukazała się w językach angielskim, francuskim, niemieckim, czeskim, ukraińskim i włoskim.

W ramach stałej współpracy pionu śledczego IPN, i na zaproszenia organizacji pozarządowej o nazwie Platforma Europejska Pamięci i Sumienia (The Platform of European Memory and Conscience), której IPN jest członkiem założycielem, prokurator Głównej Komisji uczestniczył w posiedzeniu tejże organizacji, które miało miejsce w Pradze. Podczas spotkania poinformowano uczestników o dotychczasowych efektach śledztwa prowadzonego przez prokuratora Oddziałowej Komisji w Krakowie, które zostało zainicjowane na skutek zawiadomienia złożonego przez Platformę. Postępowanie dotyczy zabójstw, w latach 1948–1989, obywateli polskich na granicy czechosłowacko-austriackiej. W czasie tego spotkania, prokurator Głównej Komisji uzyskał od profesora Freie Uniwersität w Berlinie informację na temat zbrodni komunistycznej polegającej na dokonaniu w Berlinie Wschodnim, przez funkcjonariuszy STASI, zabójstwa obywatela polskiego, który usiłował przekroczyć granicę między Berlinem Wschodnim a Berlinem Zachodnim. W związku z otrzymanymi informacjami oraz nadesłanymi później materiałami, dyrektor Głównej Komisji przekazał powyższą sprawę, celem wszczęcia stosownego śledztwa, Oddziałowej Komisji w Poznaniu.

3.4. Współpraca z węgierskim Komitetem Pamięci Narodowej

W związku z 40. rocznicą wyboru kardynała Karola Wojtyły na papieża Jana Pawła II, wspólnie z węgierskim Komitetem Pamięci Narodowej i Oddziałem IPN Kraków Biuro Prezesa było współorganizatorem międzynarodowej konferencji naukowej „Papież zza żelaznej kurtyny – Wpływ pontyfikatu Jana Pawła II na państwa i Kościoły bloku wschodniego" w Krakowie i Budapeszcie w dniach 9–12 października. Patronat honorowy nad konferencją objęli marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, marszałek Sejmu Republiki Węgierskiej László Kövér oraz metropolita krakowski abp Marek Jędraszewski.

Konferencja rozpoczęła się 9 października w Krakowie, w inauguracji wzięli udział m.in. Andrzej Dera, sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP, Barbara Fedyszak-Radziejowska, doradca Prezydenta RP. Otwarcie konferencji miało miejsce w Auditorium Maximum Uniwersytetu Jagiellońskiego, słowa powitania do uczestników konferencji i przybyłych gości wygłosili dr Jarosław Szarek, prezes Instytutu Pamięci Narodowej i Réka Földváryné Kiss, prezes NEB. Andrzej Dera odczytał list skierowany do uczestników obrad przez Prezydenta Andrzeja Dudę. Ksiądz prof. Józef Marecki przekazał z kolei zebranym posłanie wystosowane przez metropolitę krakowskiego abp. Marka Jędraszewskiego.

12 października w budynku parlamentu węgierskiego odbyła się druga część konferencji, w której w której wzięli udział m.in. Zsolt Semjén, wicepremier Węgier, Michael August Blume nuncjusz apostolski na Węgrzech, András Veres, przewodniczący Konferencji Episkopatu Węgier i Tamás Tóth, sekretarz Konferencji Episkopatu Węgier.

W trakcie trwania konferencji w Budapeszcie, dr Jarosław Szarek, prezes IPN udzielił wywiadów o roli, jaką papież Polak odegrał w upadku komunizmu m.in. dla telewizji i radia węgierskiego. Informacje na temat konferencji pojawiły się m.in. w takich węgierskich mediach jak: Telewizja TV1 i radio węgierskie, portal Fundacji Barankovics, portal katolicki Magyar Kurir, portal katolicki miasta Budaörs, portal Stowarzyszenia Edukatorów Historii, Echo TV, czasopiśmo „Beszélő".

Informacje o konferencji ukazały się m.in. w takich mediach w Polsce jak: TVP 1, TVP Parlament, w „Niedzieli", Polskim Radio, Radio Maryja, PAP, na portalu Katolickiej Agencji Informacyjnej, na portalu franciszkanska3.pl, w „Gościu Niedzielnym".

3.5. „Warszawski Dialog na rzecz Demokracji"

22–23 listopada 2018 r. w Warszawie odbyły się obrady siódmej edycji międzynarodowej konferencji „Warszawski Dialog na rzecz Demokracji", organizowanej przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych. IPN związany jest z wydarzeniem od samego powstania, jeśli chodzi o wypracowanie koncepcji konferencji, stworzenie strony internetowej, a wreszcie organizację paneli dyskusyjnych związanych z zagadnieniem sprawiedliwości okresu przemian. „Warszawski Dialog" odbywający się w formie cyklicznych seminariów, ma na celu stałe monitorowanie procesów demokratyzacyjnych na arenie międzynarodowej oraz tworzenie rekomendacji, głównie dla organizacji międzynarodowych zajmujących się wspieraniem przemian demokratycznych.

W roku 2018 obrady poświęcono zagadnieniom związanym z potencjalnymi możliwościami i wyzwaniami wynikającymi z rosnącej roli nowych technologii, zarówno na scenę polityczną, jak i na procesy demokratyzacji i poszanowania praw człowieka. Paneliści koncentrowali swoją uwagę na mediach społecznościowych, szczególnie w kontekście fałszywych wiadomości, rozpowszechniania dezinformacji oraz wolnych wyborów.

Corocznie konferencja rozpoczyna się sesją otwarcia wysokiego szczebla z udziałem przedstawicieli międzynarodowych organizacji rządowych i pozarządowych oraz działaczy na rzecz praw człowieka, jak również przedstawicieli kierownictwa MSZ. Z ramienia Instytutu Pamięci Narodowej w sesji głos zabrał zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma, który wygłosił prelekcję nt. kształtowania polityki historycznej z wykorzystaniem Internetu i mediów społecznościowych, skupiając się zarówno na korzyściach, jak i na związanej z tym odpowiedzialności i świadomości czyhających niebezpieczeństw.

3.6. Wizyty zagraniczne Prezesów Instytutu Pamięci Narodowej

3.6.1. Jarosław Szarek, Prezes IPN

14–22 stycznia 2018 r. dr Jarosław Szarek, Prezes IPN, wraz z reprezentantami pionu archiwalnego, edukacyjnego, Biura Prezesa oraz Oddziału IPN w Białymstoku złożyli wizytę w Chicago w Stanach Zjednoczonych na zaproszenie Zrzeszenia Nauczycieli Polskich w Ameryce z siedzibą w Chicago.

15 stycznia prezes IPN udzielił wywiadu dla Radia Deon – jednej z polskich rozgłośni w Chicago. Ponadto delegacja IPN spotkała się z władzami Prezydium Zarządu Zrzeszenia Nauczycieli Polskich i dyrektorami szkół polonijnych. Prezes Zrzeszenia Ewa Koch przedstawiła sytuację polskich szkół w Chicago, dziękując IPN za pomoc w krzewieniu polskiej historii, a zwłaszcza za organizację warsztatów edukacyjnych. Na ręce nauczycieli prezes IPN przekazał materiały edukacyjne dla szkół.

16 stycznia delegacja IPN odwiedziła redakcję „Dziennika Związkowego" („Polish Daily News"), Związku Narodowego Polskiego – najstarszej polskojęzycznej gazety codziennej w USA i na świecie, która ukazuje się nieprzerwanie od 15 stycznia 1908 r. Prezes Szarek pogratulował kolegium redakcyjnemu 110-lecia istnienia, zwiedził też archiwum redakcyjne. Instytut nawiązał z gazetą współpracę archiwalną mającą na celu zabezpieczenie i digitalizację zgromadzonych dokumentów. Doktor Szarek udzielił także wywiadu polonijnemu Radiu Wpna.fm; ze strony redakcji radia padła propozycja stworzenia czytelni IPN w siedzibie rozgłośni. Delegacja IPN spotkała się

też z Polonią w Jezuickim Ośrodku Milenijnym w Chicago. Prezes IPN rozpoczął spotkanie od wykładu *Dlaczego wracamy do 1918*. Następnie zaprezentowano film *Niezwyciężeni,* a dr Mariusz Żuławnik przybliżył gościom pracę Archiwum IPN ze szczególnym uwzględnieniem projektu „Archiwum Pełne Pamięci". Na koniec dr hab. Piotr Kardela opowiedział o swojej książce *Stowarzyszenie Polskich Kombatantów w Stanach Zjednoczonych w latach 1953–1990*.

17 stycznia prezes IPN i członkowie delegacji spotkali się z prezesem Kongresu Polonii Amerykańskiej Frankiem Spulą i liderami organizacji polonijnych, takich jak Związek Narodowy Polski, Zjednoczenie Polskie Rzymsko-Katolickie, Związek Polek w Ameryce, Sokolstwo Polskie w Ameryce, Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej, Stowarzyszenie Polskich Kombatantów, Amerykańska Rada ds. Kultury Polskiej czy Krajowe Stowarzyszenie Adwokatów. Prezes Kongresu Polonii Amerykańskiej wyraził zainteresowanie wystawami IPN „Ojcowie Niepodległości" oraz „»Żegota« – Rada Pomocy Żydom", a także teką IPN o operacji polskiej NKWD w latach 1937–1938. Ze strony dr. Szarka padła propozycja, aby edukatorzy IPN brali udział w obozach letnich polskiej młodzieży, przybliżając im język i historię Polski. Delegacja IPN spotkała się również z Josephem Drobotem, prezesem Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego w Ameryce, najstarszej polonijnej organizacji katolickiej w USA, powstałej w 1873 r., oraz prezesem Muzeum Polskiego w Ameryce Ryszardem Owsianym i dyrektor Małgorzatą Kot.

18 stycznia zainaugurowano „Przystanek Historia" IPN w Chicago. Otwarcia dokonał prezes IPN wraz z Piotrem Janickim, konsulem generalnym w Chicago, oraz Ewą Koch, prezesem Zrzeszenia Nauczycieli Polskich w Ameryce z siedzibą w Chicago. Koordynatorami projektu zostali Helena Sołtys, I wiceprezes ZNP, oraz Marek Adamczyk, nauczyciel polonijny. W otwarciu „Przystanku" wzięła licznie udział Polonia amerykańska.

19 stycznia prezes IPN na antenie TV Polvision opowiedział widzom o celu, jaki niesie za sobą otwieranie „Przystanków Historia" IPN, następnie zaś udzielił wywiadu Radiu 1030 AM. Delegacja udała się też do bazyliki św. Jacka, gdzie spotkała się z ojcem Adamem Piaseckim, a także złożyła kwiaty przy pomniku św. Jana Pawła II z okazji 40-lecia wyboru na Papieża, przy pomniku bł. ks. Jerzego Popiełuszki i pomniku gen. Józefa Hallera. Prezes IPN spotkał się też z Polonią w Domu Podhalan. Doktor Jarosław Szarek przedstawił strukturę Instytutu, przybliżył zadania, jakie stoją przed IPN w roku 100. rocznicy odzyskania niepodległości. W wydarzeniu wziął udział wicekonsul Piotr Semeniuk. Delegacja IPN udzieliła również wywiadu Radiu Związku Podhalan.

20 stycznia prezes IPN dr Jarosław Szarek – razem z delegacją Instytutu – odwiedził siedzibę Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce, gdzie zaprezentował m.in. wydany przez IPN album poświęcony legendarnemu dowódcy Błękitnej Armii – gen. Józefowi Hallerowi. SWAP to najstarsza polska organizacja kombatancka na świecie, działająca nieprzerwanie od 1921 r. W 2017 r. Stowarzyszenie zostało uhonorowane przez IPN tytułem „Kustosza Pamięci Narodowej". Droktor Szarek rozmawiał z Zygmuntem Golińskim, komendantem placówki 90. Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej, a także Tadeuszem Terlikowskim – żołnierzem Armii Andresa, mechanikiem Dywizjonu 303. Doktor Szarek wraz z delegacją Instytutu udał się do Domu Harcerskiego w Niles pod Chicago, gdzie spotkał się z instruktorami ZHP i młodymi harcerzami. Przedstawicieli Instytutu podjął też ks. Zdzisław Torba, proboszcz parafii św. Ferdynanda. W programie wizyty było spotkanie z Krystyną Kołacińską, uczestniczką powstania warszawskiego, wdową po kpt. Władysławie Kołacińskim „Żbiku", oficerze Narodowej Organizacji Wojskowej i Narodowych Sił Zbrojnych, dowódcy kompanii Brygady Świętokrzyskiej. Wszystkim tym spotkaniom przyświecała idea wzmocnienia dotychczasowej współpracy i ustalenie pól nowej kooperacji.

21 stycznia dr Jarosław Szarek złożył w katakumbach świątyni Trójcy Świętej ziemię z Kwatery „Ł" na warszawskich Powązkach. W tej niezwykłej uroczystości wzięła licznie udział Polonia, harcerze oraz przedstawiciele szkół polonijnych. Obecni byli konsulowie RP Piotr Janicki i Piotr Semeniuk, przedstawiciele Narodowych Sił Zbrojnych, a także grupy rekonstrukcyjne oraz członkowie Zrzeszenia Nauczycieli Polskich w Ameryce. Po mszy św. i złożeniu w katakumbach ziemi

z Kwatery „Ł" rozpoczęło się spotkanie z Polonią. Na początku zaprezentowano film animowany *Niezwyciężeni.* Uroczystości towarzyszyła wystawa „Nie tylko dywizjon 303". Następnie na cmentarzu św. Wojciecha w Niles delegacja IPN złożyła kwiaty pod pomnikiem ku czci amerykańskich żołnierzy polskiego pochodzenia, poległych w bitwach I wojny światowej oraz żołnierzy armii Hallera. Prezes Jarosław Szarek oddał hołd pod pomnikiem katyńskim (autorstwa polskiego rzeźbiarza Wojciecha Seweryna), pod tablicą smoleńską oraz na grobie Agnieszki Wisły, jednej z 42 kobiet – ochotniczek ze Stanów Zjednoczonych, które jako pielęgniarki Polskiego Białego Krzyża w latach 1918–1921 opiekowały się rannymi żołnierzami w szpitalach wojskowych we Francji i w Polsce. Na koniec prezes Szarek wziął udział w uroczystościach pod pomnikiem Polskiego Żołnierza w kwaterze kombatanckiej cmentarza Maryhill w Niles. Prezes IPN spotkał się także z burmistrzem miasta Niles – Andrew Przybylo, któremu podziękował za wsparcie inicjatywy nadania jednej z ulic w tym mieście imienia gen. Andersa.

Od 28 do 30 stycznia 2018 r. delegacja IPN na czele z dr. Jarosławem Szarkiem przebywała w Mińsku na Białorusi. Prezesowi IPN towarzyszyli prof. dr hab. Włodzimierz Suleja – p.o. dyrektora Biura Badań Historycznych, Adam Siwek – dyrektor Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa oraz dr Dorota Lewsza z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa. 29 stycznia delegacja odwiedziła uroczysko Kuropaty pod Mińskiem, miejsce pochówku ofiar represji politycznych lat 30. i 40. XX w.; wśród tysięcy niewinnych ofiar NKWD spoczywa tu prawdopodobnie prawie cztery tysiące Polaków. W miejscu upamiętnienia delegacja złożyła kwiaty i zapaliła znicze. Prezes IPN udzielił także wywiadu mediom polskim i zagranicznym, prezentując wydaną przez IPN tekę edukacyjną *„»Operacja polska« NKWD 1937–1938. Losy Polaków w Rosji bolszewickiej i w ZSRS do 1939 roku".* Podczas spotkania w mińskiej Pracowni Historycznej, zajmującej się pielęgnowaniem historii żydowskiej, dr Jarosław Szarek zaproponował prezentację wystaw przygotowanych przez IPN „»Żegota« – Rada Pomocy Żydom" oraz „Samarytanie z Markowej". Podczas spotkania z Dmitrijem Szlachtinem, dyrektorem Muzeum Historii Wielkiej Wojny Ojczyźnianej, prezes IPN zaproponował dyrekcji Muzeum podjęcie współpracy, która mogłaby obejmować wymianę dokumentów archiwalnych czy też organizację konferencji. Należy przy tym dodać, że Muzeum Historii Wielkiej Wojny Ojczyźnianej w Mińsku podjęło już wspólne inicjatywy z Muzeum Drugiej Wojny Światowej i Muzeum Wojska Polskiego.

W trakcie rozmów przedstawicieli środowiska naukowego z Białoruskiej Akademii Nauk i Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego z władzami Instytutu wstępnie ustalono, że podjęte zostaną wspólne wysiłki w celu utworzenia polsko-białoruskiego forum historyków, stanowiącego arenę spotkań naukowców z obu państw. Podczas spotkań omawiane byłyby kwestie dotyczące wspólnej historii Polski i Białorusi. W celu przedyskutowania tematyki historycznej będą odbywały się również spotkania polskich i białoruskich doktorantów. Ponadto zaplanowano wydanie w języku polskim publikacji dotyczącej najnowszej historii Białorusi.

Podczas spotkania w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Republiki Białoruś zarówno Jarosław Szarek, jak i Andriej Buszyło, dyrektor Departamentu Europy i Ameryki Północnej, zgodzili się, że dialog historyczny, który jest procesem długotrwałym i niełatwym, powinien stać się punktem łączącym, a nie dzielącym, Polskę i Białoruś. Doktor Szarek zaproponował wmurowanie tablicy upamiętniającej Rafała Lemkina, urodzonego okolicach Wołkowyska Polaka, twórcy pojęcia „ludobójstwo" oraz projektu konwencji ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, podpisanej 9 grudnia 1948 r., nazywanej „konwencją Lemkina". Prezes Szarek poinformował również, iż IPN jest otwarty na współpracę z Białorusinami w dziedzinie wymiany naukowej oraz wspólnych wydawnictw czy wystaw.

W Ambasadzie Polskiej w Mińsku, w ramach „Przystanku Historia" odbył się wykład prof. Włodzimierza Sulei na temat budowania niepodległej Rzeczypospolitej w kontekście pozaborowego dziedzictwa, wyzwań stojących przed nowo powstałym państwem i ludzi, którzy je tworzyli. Słowo wstępne o wspólnej wielowiekowej polsko-białoruskiej historii wygłosił prezes Szarek. Podkreślił,

że w niej poszukiwać należy przede wszystkim tego, co nas łączy. Jarosław Szarek zaprezentował również tekę edukacyjną, dotyczącą operacji polskiej NKWD.

Kolejnego dnia wizyty na Białorusi przedstawiciele IPN spotkali się w Bobrujsku z Aleksandrem Studniewem, przewodniczącym Bobrujskiego Miejskiego Komitetu Wykonawczego, oraz Aleksandrem Markaczewem, jego zastępcą. Przewodniczący Studniew zapewnił, że władze miasta gwarantują podjęcie działań w celu budowy pomnika polskich oficerów w Twierdzy Bobrujsk. Prezes IPN podziękował za wsparcie idei wybudowania pomnika polskich żołnierzy, którzy marzyli o wolnej Polsce, jednak nie zdołali dotrzeć do ojczyzny i polegli na ziemi białoruskiej. Zaproponował, aby uroczystemu otwarciu pomnika towarzyszyła konferencja naukowa. Zasugerował też, że na terenie twierdz w obu państwach mogłyby odbywać się polsko-białoruskie spotkania grup rekonstrukcyjnych. Jego zdaniem wybudowanie pomnika w twierdzy Bobrujsk to zaledwie początek współpracy, gdyż w Polsce jest wiele miejsc obronnych (np. Modlin, Giżycko, Srebrna Góra, Dęblin czy Kłodzko), które mogłyby podjąć współpracę ze stroną białoruską. Aleksandr Studniew poddał pod rozwagę pomysł zorganizowania wspólnych polsko-białoruskich wypraw turystycznych szlakiem twierdz, znajdujących na terytorium obu państw. Prezes Szarek zaoferował także możliwość zorganizowania przez IPN lekcji dla nauczycieli białoruskich, wykorzystujących materiały edukacyjne Instytutu. Zaprosił ponadto władze miasta na uroczystości związane ze stuleciem Niepodległości Polski.

6 kwietnia prezes IPN przebywał w czeskim Gnojniku, gdzie zainaugurował działalność „Przystanku Historia" Zaolzie Oddziału IPN w Katowicach. W wydarzeniu wzięli udział Janusz Bilski, Konsul Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Ostrawie, chargé d'affaires RP w Republice Czeskiej Jarosław Strejczek oraz przedstawiciele władz lokalnych i społeczności polskiej. Co dwa miesiące w ramach „Przystanku" będą odbywały się lekcje i warsztaty dla uczniów, a także wykłady, prelekcje, prezentacje książek i wystaw przygotowywanych przez IPN. W trakcie uroczystości podpisano porozumienie między Tadeuszem Gryczem, dyrektorem Szkoły Podstawowej i Przedszkola im. Jana Kubisza w Gnojniku, a dr. Andrzejem Sznajderem, dyrektorem Oddziału IPN w Katowicach, na temat współpracy obejmującej m.in. powstanie „Przystanku Historia" Zaolzie w Gnojniku. W drodze powrotnej z Gnojnika prezes IPN odwiedził polskie miejsca pamięci.

17–18 maja 2018 r. dr Jarosław Szarek wraz z przedstawicielami Biura Prezesa, pionu edukacyjnego oraz Oddziału IPN w Rzeszowie przebywali z wizytą służbową we Lwowie na Ukrainie. 17 maja w Konsulacie Generalnym został zainaugurowany „Przystanek Historia" IPN we Lwowie. Rafał Wolski, konsul generalny RP we Lwowie, wyraził wdzięczność Stowarzyszeniu Polskich Przedsiębiorców Ziemi Lwowskiej i IPN za wsparcie tak potrzebnej inicjatywy edukacyjnej. Doktor Szarek, dziękując gospodarzom za zaproszenie, przedstawił działalność Instytutu, podkreślił zasługi Lwowa i lwowian w odzyskaniu przez Polskę niepodległości oraz przybliżył ideę „Przystanków Historia" IPN. Dyrektor Oddziału IPN w Rzeszowie dr Dariusz Iwaneczko omówił działalność BEN IPN oraz przedstawił ofertę edukacyjną, którą rzeszowski IPN kieruje nie tylko do Polaków na ziemi lwowskiej, lecz także do Ukraińców. Tatiana Bojko, prezes Stowarzyszenia Polskich Przedsiębiorców Ziemi Lwowskiej, podkreśliła potrzebę „globalnej edukacji", którą oferuje „Przystanek Historia". Zapowiedziała, że zajęcia planuje się na całej ziemi lwowskiej, m.in. w Stryju, Żurawnie i Samborze. W uroczystości w Konsulacie RP we Lwowie wzięła również udział Ewa Leniart – wojewoda podkarpacki. W otwarciu „Przystanku" uczestniczyło ok. 80 osób. Doktor Jarosław Szarek udzielił wywiadu Telewizji Polskiej – Oddział Rzeszów i „Kurierowi Galicyjskiemu". Delegacja przekazała też uczestnikom książki, biuletyny i materiały edukacyjne IPN. Doktor Jarosław Szarek upamiętnił poległych na Cmentarzu Obrońców Lwowa oraz na Cmentarzu Łyczakowskim, m.in. przy pomniku Józefa Żulińskiego – uczestnika powstania styczniowego.

18 maja 2018 r. dr Jarosław Szarek wraz z delegacją IPN oraz Rafałem Kocotem, wicekonsulem RP we Lwowie odwiedzili mogiły wojenne polskich żołnierzy na terenie Lwowa i obwodu lwowskiego. Oddano hołd bohaterom walki o niepodległość z okresu wojny polsko-ukraińskiej

1918–1920 (Cmentarz Janowski we Lwowie), wojny polsko-bolszewickiej (groby w Horpinie i Zadwórzu) oraz wojny obronnej z 1939 r. (cmentarz w Malechowie). Obecny stan miejsc pamięci, pielęgnowanie dorobku historycznego i kulturowego jako tradycji Rzeczypospolitej Polskiej to w dużej mierze zasługa Towarzystwa Opieki nad Grobami Wojskowymi we Lwowie z prezesem Januszem Balickim na czele, który towarzyszył odwiedzającym. Ostatnim cmentarzem, który odwiedziła delegacja IPN, był cmentarz rzymskokatolicki w Mościskach i kwatera żołnierzy z września 1939 r., w miejscu, gdzie planuje się stworzenie największej polskiej nekropolii ze szczątkami bohaterów poległych w wojnie obronnej 1939 r. pod Lwowem. Delegacji towarzyszył Henryk Ilczyszyn, prezes Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej – Oddział Mościska.

20–23 czerwca 2018 r. dr Jarosław Szarek, wraz z przedstawicielami pionu archiwalnego, informatycznego, naukowego oraz Oddziału Białostockiego IPN, przebywali z wizytą w Rapperswilu w Szwajcarii, gdzie wzięli udział w międzynarodowej konferencji „Magna Res Libertas – Ku Niepodległej" organizowanej przez Biuro Badań Historycznych i Muzeum Polskie w Rapperswilu. 20 czerwca uczestniczył we mszy św. za ojczyznę oraz wziął udział w pokazie filmu *Z dala od orkiestry* o historii Zygmunta Lubicz-Zaleskiego. 21 czerwca odbyło się otwarcie konferencji, nad którą patronat objął prezydent RP Andrzej Duda. W związku ze 100-leciem odzyskania przez Polskę niepodległości IPN zorganizował spotkanie naukowców m.in. z Polski, Szwajcarii, Francji i Wielkiej Brytanii. Otwierając konferencję, Prezes IPN podkreślił m.in.: że dla polskiego narodu wolność jest wartością fundamentalną. W wydarzeniu z ramienia Senatu uczestniczyła wicemarszałek Maria Koc, a z Ambasady RP w Szwajcarii – ambasador Jakub Kumoch.

18 sierpnia 2018 r. Prezes IPN złożył wizytę w Zadwórzu na Ukrainie, gdzie wziął udział w państwowych uroczystościach związanych z 98. rocznicą bitwy pod Zadwórzem, określanej polskimi Termopilami. Obchody zgromadziły m.in. weteranów II wojny światowej, działaczy opozycji antykomunistycznej, przedstawicieli władz polskich i ukraińskich, a także żołnierzy WP, harcerzy oraz Polaków ze Lwowa i okolic. Odczytane zostały listy od Marszałka Sejmu i ministra obrony narodowej. Odprawiona została msza św.; poległych w boju młodych żołnierzy uczczono Apelem Poległych, salwą honorową oraz złożeniem wieńców. Doktor Jarosław Szarek w swoim wystąpieniu podkreślił, że pamięć o tych wydarzeniach, którą przez lata starano się wymazać, znów staje się żywa. Podkreślił przy tym, że „powrotu nie byłoby bez kolejnego sierpnia, tego z 1980 roku i narodzin Solidarności. Nie byłoby go bez naszych rodaków we Lwowie, którzy byli strażnikami tej pamięci". Przed centralnymi obchodami w Zadwórzu prezes IPN wraz z polską delegacją oddał we Lwowie hołd obrońcom miasta sprzed niemal 100 lat, spoczywającym na Cmentarzu Obrońców Lwowa. Pochowano tu m.in. w osobnej kwaterze kilku uczestników bitwy pod Zadwórzem, wśród nich dowódcę batalionu kpt. Bolesława Zajączkowskiego.

Od 28 sierpnia do 1 września 2018 r. prezes IPN przebywał w Paryżu, gdzie wziął udział w obradach 40. Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie w siedzibie Polskiego Towarzystwa Historyczno-Literackiego i Biblioteki Polskiej w Paryżu. Tematem przewodnim była 100. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości. IPN reprezentowali także dyrektor AIPN Marzena Kruk, zastępca dyrektora AIPN Mariusz Kwaśniak oraz naczelnik Wydziału Zarządzania Zasobem Archiwalnym Grzegorz Trzyna. Zainaugurowana w 1979 r. konferencja skupia najważniejsze instytucje kulturalne polskiej Emigracji, m.in. Bibliotekę Polską w Paryżu, Muzeum Polskie w Rapperswilu, a także podobne placówki w Rzymie, Montrealu czy Buenos Aires. Stała Konferencja jest ważnym forum wymiany doświadczeń przedstawicieli instytucji emigracyjnych z całego świata. W wydarzeniu wzięło udział kilkadziesiąt osób z różnych krajów świata, zarządzających ponad dwudziestoma placówkami.

29 sierpnia dr Jarosław Szarek, podczas sesji otwartej, wygłosił przemówienie nawiązujące do obchodów stulecia niepodległości Polski. Głos zabrali także ambasador RP w Paryżu Tomasz Młynarski oraz wiceminister kultury i dziedzictwa narodowego Jarosław Sellin. Uczestnicy konferencji przysłuchiwali się prelekcjom objętym wspólnym tematem „W drodze do Niepodległości. Ślady

działań w archiwach, dokumentach i publicystyce państwowej, lokalnej i polonijnej w krajach zamieszkiwanych przez Polaków". W trakcie obrad przyjęto protokół z posiedzenia 39. Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek w Nowym Jorku; omówione zostały także projekty na kolejny rok.

21–22 września 2018 r. dr Jarosław Szarek, prezes IPN oraz reprezentanci pionów edukacyjnego, archiwalnego i Biura Prezesa, wraz z delegacją Oddziału IPN w Gdańsku, przebywali z wizytą służbową w Londynie w Wielkiej Brytanii. 21 września został zainaugurowany „Przystanek Historia" IPN na terenie Ambasady RP. Uroczyste przemówienia wygłosili dr hab. Arkady Rzegocki, ambasador RP w Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, dr Jarosław Szarek oraz dr Jan Falkowski prezes Ogniska Polskiego. W uroczystości uczestniczyło kierownictwo Polskiej Wspólnoty w Wielkiej Brytanii m.in. dr Marek Laskiewicz i Sylwia Kosiec, oraz Sergiusz Papliński „Kawka", Żołnierz Wyklęty. Delegacja IPN odwiedziła Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie i spotkała się z prezesem Krzysztofem Barbarskim. Oddano hołd przed tablicą lotników przy Pomniku Bitwy o Anglię oraz przed pomnikiem gen. Władysława Sikorskiego.

22 września dr Jarosław Szarek wraz z delegacją IPN spotkał się z młodzieżą w Polskiej Szkole Przedmiotów Ojczystych im. Heleny Modrzejewskiej w Londynie. Kierownictwo Polskiej Wspólnoty w Wielkiej Brytanii wyraziło nadzieję na dalszą owocną współpracę z IPN, która rozwija się od trzech lat, a obecnie przybrała formalne ramy pod szyldem „Przystanku Historia" IPN Londyn. Delegacja IPN uczciła pamięć poległych na Cmentarzu Gunnersbury przed Pomnikiem Katyńskim (pierwszy w Europie Zachodniej pomnik upamiętniający ofiary zbrodni katyńskiej) oraz na grobie Kazimierza Sabbata, prezydenta RP na uchodźstwie (1986–1989). Ostatnim punktem wizyty było spotkanie z Eugenią Maresch, prezes Studium Polski Podziemnej, „Kustoszem Pamięci Narodowej" IPN, oraz archiwistą SPP Krzysztofem Bożejewiczem.

12 października 2018 r. dr Jarosław Szarek oraz reprezentanci Archiwum IPN, Biura Prezesa IPN wraz z delegacją Oddziału Krakowskiego IPN wzięli udział w międzynarodowej konferencji naukowej „Papież zza żelaznej kurtyny – Wpływ pontyfikatu Jana Pawła II na państwa i Kościoły bloku wschodniego" organizowanej wspólnie z węgierskim Komitetem Pamięci Narodowej (NEB) w związku z 40. rocznicą wyboru kardynała Karola Wojtyły na głowę Kościoła katolickiego. Patronat honorowy nad konferencją objęli marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, marszałek Sejmu Republiki Węgierskiej László Kövér oraz metropolita krakowski abp Marek Jędraszewski. Pierwsza część konferencji w dniach 9–10 października odbyła się w Krakowie, druga zaś w Budapeszcie. W budynku parlamentu węgierskiego w konferencji wzięli udział m.in. Zsolt Semjén, wicepremier Węgier, Michael August Blume, Nuncjusz Apostolski na Węgrzech, András Veres, przewodniczący Konferencji Episkopatu Węgier i Tamás Tóth, sekretarz Konferencji Episkopatu Węgier. W trakcie trwania konferencji w Budapeszcie, dr Jarosław Szarek udzielił wywiadów (m.in. dla telewizji i radia węgierskiego) na temat roli, jaką Papież Polak odegrał w upadku komunizmu.

19–22 października delegacja IPN, na czele z prezesem Jarosławem Szarkiem, gościła w Londynie. W skład delegacji weszli także: Jerzy Bednarek, zastępca dyrektora BBH, Mariusz Żuławnik, zastępca dyrektora AIPN, oraz Waldemar Brenda, zastępca dyrektora BEN IPN. W pierwszym dniu wizyty delegacja uczestniczyła w zorganizowanej przez Ambasadę RP w Londynie i IPN konferencji naukowej „Edward Bernard Raczyński (1891–1993): dyplomata, polityk, pisarz i mąż stanu" w hołdzie Prezydentowi RP na uchodźstwie w 25. rocznicę śmierci. W swoim wystąpieniu podczas konferencji prezes IPN Jarosław Szarek mówił, że „imigracja i niepodległość to są dwa nierozłączne słowa". Podkreślał również wagę jej dziedzictwa. Doktor hab. Arkady Rzegocki, ambasador RP w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, w przemówieniu pokreślił, że trudno jest znaleźć drugą postać, która byłaby bardziej związana z polskim Londynem niż Edward Raczyński. Podczas konferencji wykłady wygłosili wybitni znawcy i historycy z zakresu polskiej emigracji niepodległościowej oraz dyplomacji. Wśród gości były też m.in. córki prezydenta Raczyńskiego, Wirydianna Rey i Katarzyna Raczyńska, oraz Jolanta Sabbatówna, córka przedostatniego Prezydenta RP na Uchodźstwie Kazimierza Sabbata. Konferencja została zorgani-

zowana w ramach Centralnego Projektu Badawczego BBH „Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990". W czasie wizyty w Londynie prezes IPN złożył ponadto wizytę u Zbigniewa Siemaszki, polskiego historyka, pisarza i publicysty emigracyjnego, z okazji 95. rocznicy urodzin. W tym spotkaniu delegacji IPN towarzyszyli przedstawiciele TVP Polonia.

Prezes IPN Jarosław Szarek wraz z delegacją gościł w drugim dniu wizyty w Studium Polski Podziemnej w Londynie – instytucji archiwalnej i naukowej, w której posiadaniu znajdują się materiały historyczne dotyczące Polskiego Państwa Podziemnego. Podczas spotkania w SPP podpisane zostało porozumienie na wspólne wydanie kolejnego numeru „Biuletynu Informacyjnego Studium Polski Podziemnej". 21 października w Bibliotece Polskiej POSK w Londynie prezes IPN wygłosił wykład zatytułowany „Instytut Pamięci Narodowej – na szlaku Niepodległości". Podczas prelekcji mówił o odzyskaniu przez Polskę niepodległości oraz o pracy IPN na rzecz popularyzacji historii i ukazywaniu jej młodemu pokoleniu.

3.6.2. Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN

14 lutego 2018 r. na zaproszenie ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej w Konfederacji Szwajcarskiej i Księstwa Liechtenstein Jakuba Kumocha, dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN wraz z Katarzyną Ratajczak-Sową z Samodzielnej Sekcji Informacji Międzynarodowej wziął udział w uroczystym odsłonięciu tablicy upamiętniającej polskich konsuli Juliusza Kühla i Konstantego Rokickiego. W czasie II wojny światowej pełnili oni służbę dyplomatyczną w Bernie, działając pod ochroną polskiego posła Aleksandra Ładosia i jego zastępcy Stefana Rynkiewicza, podrabiali paszporty Ameryki Łacińskiej. Pomogły one ocalić polskich Żydów przed śmiercią w niemieckich obozach koncentracyjnych. W uroczystości uczestniczył marszałek Senatu Stanisław Karczewski, sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Jan Dziedziczak, przewodniczący Rady Narodowej Szwajcarii Dominique du Bumann, polscy dyplomaci, pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych ds. kontaktów z diasporą żydowską Maciej Pisarski, prezes Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Polsce Artur Hofman, dyrektor generalny Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego Monika Krawczyk, liczni goście diaspory żydowskiej ze Szwajcarii, zagraniczni dyplomaci, mieszkańcy Berna i dziennikarze.

Od 28 lutego do 2 marca 2018 r. zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma przebywał w Tel-Awiwie w związku z pracami zespołu do spraw dialogu prawno-historycznego z Izraelem powołanego na początku lutego przez premiera Mateusza Morawieckiego. Delegacja rządowa pod przewodnictwem wiceministra spraw zagranicznych Bartosza Cichockiego spotkała się w Izraelu ze swoim odpowiednikiem w celu nawiązania dialogu ze stroną izraelską. Oprócz dr. Mateusza Szpytmy, zastępcy prezesa IPN, w skład zespołu wchodzą m.in. wicedyrektor Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku dr hab. Grzegorz Berendt, dyrektor Departamentu Prawnego Kancelarii Prezesa Rady Ministrów Armen Artwich oraz Bronisław Wildstein.

Od 12 do 14 marca 2018 r. zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma przebywał w Izraelu, gdzie 12 marca 2018 r. w Kirjat Ata z upoważnienia Prezydenta RP udekorował Abrahama Izaaka Segala Krzyżem Kawalerskim Orderu Zasługi RP. Odznaczenie to Prezydent RP Andrzej Duda przyznał Segalowi na wniosek wojewody podkarpackiego.W uroczystości wzięli udział Bogdan Romaniuk, wicemarszałek województwa podkarpackiego, Michał Cholewa, I sekretarz Ambasady RP w Izraelu, rodzina Segala – córka, synowie i wnuk oraz Katarzyna Ratajczak-Sowa z Samodzielnej Sekcji Informacji Międzynarodowej Biura Prezesa IPN. Abraham Izaak Segal jest ocalonym z Holokaustu aktywistą, zaangażowanym w propagowanie wiedzy o udziale Polaków w ratowaniu Żydów podczas II wojny światowej. Delegacja IPN poleciała do Izraela z Podkarpacia. Powodem było to, że 12 marca 2018 r. Polskie Linie Lotnicze LOT uruchomiły pierwszy w historii regularny lot z podrzeszowskiej Jasionki do Tel-Awiwu. Podczas podróży pasażerowie otrzymali publikację IPN *The Risk of Survival* na temat ratowania Żydów przez Po-

laków. 13 marca 2018 r. dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN wraz z delegacją dołączył do Pielgrzymki Weteranów Walk o Niepodległość do Ziemi Świętej organizowanej przez Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych i oddał hołd polskim żołnierzom w Ramli, na największym brytyjskim cmentarzu wojennym w Izraelu. Później delegacja IPN wraz z weteranami udała się do Latrun, gdzie w muzeum korpusu pancernego Sił Obronnych Izraela uczciła pamięć żołnierzy izraelskich, żydowskiego partyzanckiego ruchu oporu i bojowników getta.

Od 25 do 29 kwietnia 2018 r. na zaproszenie Konsula Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Ałmaty w Kazachstanie, Radosława Gruka, dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN wraz z Katarzyną Ratajczak-Sową z Samodzielnej Sekcji Informacji Międzynarodowej uczestniczyli w Dniach Polskich w Ałmaty i Kapszagaju, w ramach obchodów 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. W uroczystościach w Kazachstanie uczestniczyli m.in. sekretarz stanu Kancelarii Prezydenta Adam Kwiatkowski, sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Andrzej Papierz, sekretarz stanu Ministerstwa Sportu i Turystyki Jarosław Stawiarski, dyrektor Muzeum II Wojny Światowej Karol Nawrocki, wicedyrektor Muzeum II Wojny Światowej Tomasz Szturo, biskup diecezji bydgoskiej Jan Tyrawa, radca w Urzędzie ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych Jan Sroka, prezes Związku Sybiraków Kordian Borejko, dyrektor Zespołu Pomocy Kościołowi na Wschodzie przy Konferencji Episkopatu Polski ks. Leszek Kryża, przedstawiciele spółek ONICO i ENERGA, Polskiej Organizacji Turystycznej oraz przedstawiciele władz miasta Szubin miasta partnerskiego Kapszagaju. 26 kwietnia 2018 r. dr Mateusz Szpytma wziął udział w otwarciu konferencji naukowej poświęconej 100. rocznicy odrodzenia Polski. Spotkanie odbyło się w Kazachskim Uniwersytecie Narodowym im. Al-Farabi. Referaty wygłosili m.in. dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN, dr Karol Nawrocki, dyrektor Muzeum II Wojny Światowej, ambasador RP w Kazachstanie Selim Chazbijewicz oraz kadra naukowa uniwersytetu i Archiwum Prezydenta Republiki Kazachstanu.

Doktor Mateusz Szpytma podczas konferencji przedstawił zakres działań Instytutu Pamięci Narodowej. Podkreślił, że Kazachstan jest ważnym miejscem dla historii Polaków. Przypomniał także sylwetkę księdza Władysława Bukowińskiego, polskiego kapłana z Kresów, zesłanego do Kazachstanu. Pierwszy prorektor Kazachskiego Uniwersytetu Narodowego Mukhambetkali Burkitbayew docenił pracę upamiętniania Instytutu Pamięci Narodowej podtrzymującą pamięć o Polakach i polskich bohaterach. W czasie konferencji studenci kazachscy otrzymali pamiątkowe wpinki IPN przypominające Zbrodnię Katyńską i Armię Hallera. Doktor Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN wziął również udział w otwarciu wystawy „Armia Andersa – Szlak Nadziei" w Muzeum Narodowym w Ałmaty. 27 kwietnia 2018 r. dr Mateusz Szpytma oraz kierownictwo Muzeum II Wojny Światowej: dr Karol Nawrocki i dr Tomasz Szturo spotkali się z zastępcą dyrektora Archiwum Prezydenta Republiki Kazachstanu Alimgazinowem Kajratem. Polska delegacja obejrzała wystawę poświęconą pracy archiwum. Ewgenija Czilikowa, pracownik naukowy Archiwum Prezydenta Republiki Kazachstanu, wygłosiła referat o historii Polaków w Kazachstanie. Doktor Szpytma wyraził wdzięczność za prowadzenie badań nad historią Polaków i zainteresowanie losem naszych rodaków w Kazachstanie. Opowiedział o działaniach AIPN i jego zasobie, o współpracy z Ukrainą i Gruzją. Wyraził nadzieję na podpisanie umowy z kazachskim archiwum i pogłębienie współpracy. Zastępca dyrektora Alimgazinow Kajrat przekazał informację o wydaniu przez Archiwum dwóch tomów o Polakach deportowanych do Kazachstanu oraz o tym, że trwają prace nad trzecim wydawnictwem z serii. 28 kwietnia 2018 r. dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN, wziął udział w otwarciu boiska piłkarskiego w Kapszagaju, przy sierocińcu dla dzieci, prowadzonym przez księdza Artura Zarasia z diecezji bydgoskiej. Dzieci z sierocińca, w większości Polacy, otrzymały od IPN gry edukacyjne, komiksy i zakładki do książek, wydane przez Instytut z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości. W uroczystościach w Kazachstanie licznie wzięli udział potomkowie zesłanych do Kazachstanu.

Samodzielna Sekcja Informacji Międzynarodowej przesłała dodatkowo na ręce konsula generalnego Radosława Gruka materiały edukacyjne IPN, książki, gry, zakładki z Ojcami Niepodległości dla młodzieży dwóch szkół w Kazachstanie, gdzie nauka odbywa się m.in. w języku polskim oraz

dla sierocińca w Kapszagaju puzzle i gry dla młodszych dzieci. Pomogła też w nawiązaniu kontaktu Caritas Polska z księdzem Zarasiem, aby otrzymywał stałe wsparcie finansowe dla prowadzonej przez siebie placówki.

23 maja 2018 r. w siedzibie IPN odbyło się spotkanie prezesa Szpytmy z ks. Arturem Zarasiem. Uczestniczyli w nim m.in. Karolina Jackowska, naczelnik Wydziału Komunikacji Społecznej, Katarzyna Ratajczak-Sowa z Samodzielnej Sekcji Informacji Międzynarodowej. Ksiądz Artur Zaraś podziękował Instytutowi za wsparcie udzielane placówce w Kazachstanie, w której przebywają dzieci pochodzenia polskiego.

Od 24 do 25 września 2018 r. zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma wziął udział w uroczystym pożegnaniu admirała floty, dowódcy Obrony Wybrzeża 1939 r. Józefa Unruga i jego żony Zofii oraz ich symbolicznym powrocie do kraju. Uroczystości rozpoczęły się 24 września w Montrésor, gdzie od 1973 r. znajdował się grób wiceadmirała. Następnego dnia, z portu wojennego w Brest, trumny ze szczątkami śp. admirała Józefa Unruga i jego małżonki Zofii wypłynęły na pokładzie okrętu Marynarki Wojennej do Polski. Podczas uroczystości pożegnalnych wiceprezes dr Mateusz Szpytma odczytał list prezesa IPN dr. Jarosława Szarka do uczestników uroczystości. 1 i 2 października 2018 r. na Helu, Oksywiu i Gdyni miały miejsce oficjalne uroczystości pogrzebowe. Uroczystości zorganizowane były przez działający pod patronatem Prezydenta RP – Komitet Organizacyjny, w skład którego weszli przedstawiciele rodzin śp. marynarzy, a także Biura Bezpieczeństwa Narodowego, Instytutu Pamięci Narodowej, Ministerstwa Obrony Narodowej – w tym Marynarki Wojennej RP, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz Urzędu Miasta Gdyni.

6 listopada 2018 r. zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma oraz dyrektor Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN Adam Siwek wzięli udział w uroczystości odsłonięcia popiersia Marszałka Józefa Piłsudskiego w Brukseli. Wydarzenie uświetniła prezentacja świetlna na budynku Ambasady RP, przedstawiająca historię Polski, oraz występ Królewskiego Zespołu Dętego z Hussignies. Po odsłonięciu popiersia Marszałka przy budynku Ambasady Rzeczpospolitej Polski rozpoczęła się gala konkursu „Drogi do wolności". Uroczystości zostały zorganizowane przez Instytut Pamięci Narodowej oraz Ambasadę Rzeczypospolitej Polskiej w Brukseli. IPN w całości sfinansował powstanie popiersia Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Od 23 do 24 listopada 2018 r., zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma jako członek delegacji sejmowej wziął udział w Międzynarodowym Forum organizowanym przez ukraiński Instytut Pamięci narodowej w Kijowie z okazji 85. rocznicy Wielkiego Głodu (1932–1933) na Ukrainie.

3.6.3. Krzysztof Szwagrzyk, zastępca prezesa IPN

24–25 lutego 2018 r. miała miejsce wizyta zastępcy prezesa IPN, prof. Krzysztofa Szwagrzyka w Hucie Pieniackiej na Ukrainie, gdzie profesor wziął udział w uroczystościach rocznicowych upamiętniających 74. rocznicę zbrodni na Polakach w Hucie Pieniackiej. Towarzyszył mu dyrektor lubelskiego oddziału Marcin Krzysztofik, a prezes IPN wystosował list, który został przekazany na ręce prezes Stowarzyszenia Huta Pieniacka Małgorzaty Gośniowskiej-Koli. W liście dr Jarosław Szarek napisał o wielkiej tragedii mieszkańców i apelował o pamięć o tamtych dniach i wyrażanie sprzeciwu wobec prób fałszowania historii, co przyczyni się do pojednania obu narodów.

2–8 marca 2018 r. prof. Krzysztof Szwagrzyk i mec. Anna Szeląg przebywali w Nowym Jorku. Wizyta związana była z obchodami Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych i poświęcona tematyce: „Żołnierze Niezłomni. Sylwetki – Poszukiwania – Upamiętnienie". W trakcie spotkań z przedstawicielami Polonii została zaprezentowana wystawa Instytutu „Kwatera Ł. Panteon Narodowy pod cmentarnym murem", dokumentująca etapy poszukiwań i ekshumacji ofiar reżimu komunistycznego. Oficjalne otwarcie wystawy odbyło się w Konsulacie Generalnym RP w Nowym Jorku z udziałem wiceprezesa IPN. W siedzibie Polskiej Fundacji Kulturalnej w Clark prof. Szwa-

grzyk i mec. Anna Szeląg wygłosili wykład pt. „Polska szuka bohaterów". Przedstawiciele IPN uczestniczyli także w nowojorskiej edycji Biegu „Tropem Wilczym".

Od 19 do 23 marca 2018 r. prof. Krzysztof Szwagrzyk oraz Agnieszka Jędrzak przebywali w Tbilisi, gdzie odbyły się rozmowy z przedstawicielami Akademii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Gruzji odnośnie do współpracy w poszukiwaniach na terenie Gruzji miejsc tajnych pochówków ofiar represji sowieckich mających miejsce w XX wieku. Ponadto Krzysztof Szwagrzyk nadzorował proces poszukiwań, łączący prace archeologiczne, ekshumacyjne i identyfikacyjne, prowadzone przez polski zespół specjalistów z pionu poszukiwań IPN oraz Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Wrocławskiego. Podczas pobytu polskiej delegacji miejsce prac poszukiwawczych w Tbilisi odwiedził Giorgi Gakharia, minister spraw wewnętrznych Gruzji. Podczas spotkania z prof. Krzysztofem Szwagrzykiem i Omarem Tushurashvilim, dyrektorem Akademii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji, minister podziękował za wsparcie inicjatywy przez Instytut Pamięci Narodowej. Zastępca prezesa zaoferował pomoc w dalszej realizacji prac, a także wyraził gotowość strony polskiej do podzielenia się doświadczeniem i wiedzą. Dodał przy tym, że poszukiwania powinny być prowadzone pod opieką i nadzorem Gruzji. Przedstawiciele IPN przebywali ponadto w Kutaisi, gdzie przeprowadzono wstępne ustalenia dotyczące sowieckiego łagru funkcjonującego na tym terenie. Profesor Szwagrzyk spotkał się z zastępcą mera Kutaisi, Nino Tvaltvadze, z którą przedyskutował tematykę, związaną z istnieniem wspomnianego łagru. W ramach wizyty reprezentanci Instytutu spotkali się ponadto z prorektorem Akademii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji i zwiedzili piony archiwalny i cyfryzacji oraz odwiedzili wewnętrzne muzeum Ministerstwa.

21 i 22 kwietnia 2018 r. zastępca prezesa IPN wziął udział w uroczystościach z okazji 73. rocznicy wyzwolenia niemieckiego obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. W wydarzeniu wzięli udział również: pierwsza dama Agata Kornhauser-Duda, wiceminister kultury i dziedzictwa narodowego Jarosław Sellin oraz szef UdSKiOR Jan Józef Kasprzyk. Ponadto, na uroczystości do Miejsca Pamięci i Przestrogi w Ravensbrück przyjechała 88-osobowa uczestników związanych z prowadzonym przez Biuro Edukacji Narodowej IPN ogólnopolskim projektem edukacyjnym „O tym nie można zapomnieć… – spotkania z osobami, które przeszły piekło obozów koncentracyjnych i deportacji". Projekt objęty został honorowym patronatem Agaty Kornhauser-Dudy. Podczas uroczystości małżonka prezydenta spotkała się z kobietami reprezentującymi byłe więźniarki obozu, a także z zespołami uczniów biorących udział we wspomnianym projekcie i ich nauczycielami.

Od 4 do 5 maja 2018 r. prof. Krzysztof Szwagrzyk uczestniczył w IV Zjeździe Środowisk Patriotycznych „Concordia 2018" w Herdorf-Dermbach w Niemczech. W trakcie wydarzenia wiceprezes IPN odsłonił krzyż upamiętniający V Brygadę Wileńską AK oraz wygłosił odczyt o poszukiwaniach bohaterów. Uczestnikom spotkania zaprezentowano także wystawę z okazji 80. rocznicy Kongresu Związku Polaków w Niemczech zatytułowaną „Prawdy Polaków. Manifestacja odwagi i wiary". Pokazano również ekspozycję „August Hlond – Prymas czasu narodowych wyborów", której towarzyszyły dwa wykłady tematyczne oraz promocja albumu poświęconego Prymasowi Hlondowi autorstwa Łukasza Kobieli, wydanego przez IPN. Podczas zjazdu na terenie ośrodka „Concordia" odsłonięto również tablicę pamiątkową, poświęconą setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

16–19 maja 2018 r. odbyła się wizyta wiceprezesa IPN we Włoszech z okazji obchodów 74. rocznicy bitwy o Monte Cassino, zorganizowanych przez Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych. Wśród zaproszonych gości obecny był burmistrz Cassino Carlo Maria D'Alessandro, który wyraził słowa wdzięczności Włochów za ofiarę, złożoną 18 maja 1944 r. przez żołnierzy polskich. Zofia Romaszewska odczytała list prezydenta RP Andrzeja Dudy do uczestników. Podczas uroczystości przemówienie wygłosił także minister obrony narodowej Mariusz Błaszczak, a minister spraw wewnętrznych i administracji Joachim Brudziński przeczytał list prezesa PiS Jarosława Kaczyńskiego. Odczytany został również list marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego. Główne uroczystości odbyły się 18 maja na Polskim Cmentarzu Wojennym na Monte Cassino. Dzień później weterani II wojny światowej oraz polska delegacja zebrali się pod pomnikiem upamiętniającym

żołnierzy 2. Korpusu Polskiego oraz żołnierzy włoskich w Acquafondata, gdzie złożono wieńce. Podczas wydarzenia zastępcy prezesa IPN został nadany medal „Pro Patria". Wyróżnienie przyznawane jest za szczególne zasługi w kultywowaniu pamięci o walce o niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej.

9 czerwca 2018 r. prof. Szwagrzyk wziął udział w upamiętnieniu ofiar zbrodni katyńskiej na Cmentarzu Ofiar Totalitaryzmu w Charkowie-Piatichatkach. Uroczystości odbyły się z udziałem wicepremiera Piotra Glińskiego, podsekretarza stanu w Kancelarii Prezydenta RP Wojciecha Kolarskiego, podsekretarza stanu ds. bezpieczeństwa, polityki wschodniej i polityki europejskiej w MSZ Bartosza Cichockiego, ambasadora RP na Ukrainie Jana Piekło, sekretarza stanu w KPRM, przewodniczącego Komitetu Stałego Rady Ministrów Jacka Sasina oraz przedstawicieli Rodzin Katyńskich. Przez udział we mszy św., złożenie wieńców i modlitwę ekumeniczną uczestnicy uroczystości oddali hołd ofiarom Zbrodni Katyńskiej. Ze strony ukraińskiej obecny był m.in. wicepremier Ukrainy Pawło Rozenko wraz z delegacją.

2 września 2018 r. zastępca prezesa IPN wraz z dyrektorem Oddziału IPN w Lublinie Marcinem Krzysztofikiem wziął udział w uroczystościach upamiętniających 75. rocznicę zbrodni na 1050 mieszkańcach Ostrówek i Woli Ostrowieckiej, okrutnie zamordowanych przez UPA 30 sierpnia 1943 r. Po mszy złożono kwiaty i zapalono znicze pod pomnikiem pomordowanych.

8 września 2018 r. wiceprezes IPN w Ejszyszkach na Litwie uczestniczył w uroczystościach pogrzebowych żołnierzy AK, których szczątki zostały odnalezione w wyniku prac przeprowadzonych na Wileńszczyźnie przez specjalistów z IPN oraz z Litwy w latach 2017 i 2018. Uroczystość odbyła się pod honorowym patronatem ambasador RP na Litwie Urszuli Doroszewskiej. W ceremonii wzięła również udział dyrektor generalna Centrum Badań Ludobójstwa i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy Teresė Birutė Burauskaitė oraz przedstawiciele władz litewskich.

Od 21 do 22 września 2018 r. prof. Krzysztof Szwagrzyk wraz z Agnieszką Jędrzak uczestniczył w IV zjeździe klubów „Gazety Polskiej", który miał miejsce w Domu Polskiej Misji Katolickiej w La Ferté-sous-Jouarre pod Paryżem. Podczas zjazdu, w ramach uczczenia 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę, prof. Szwagrzyk wygłosił wykład zatytułowany „Polska szuka bohaterów", poświęcony pracom i aktywnościom Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN. Profesor przedstawił zadania stojące przed Instytutem Pamięci Narodowej, historię prac pionu poszukiwań, aktualne działania i stan badań, jak również trudności oraz perspektywy przyszłych inicjatyw na terenie Polski i za granicą. W wystąpieniu podkreślił szczególną rolę wolontariuszy biorących udział w pracach. Podczas zjazdu w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Paryżu odbyła się uroczysta msza św. w intencji Ojczyzny z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę, w trakcie której przekazano wotum wdzięczności, dar Polonii z całego świata dla Najświętszej Maryi Panny za wstawiennictwo za Polską.

4 i 5 listopada 2018 r. wiceprezes IPN dr hab. Krzysztof Szwagrzyk odbył spotkania w Fürstenberg Havel w Niemczech w sprawie poszukiwań na terenie niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego w Ravensbrück.

3.6.4. Jan Baster, zastępca prezesa IPN

Od 14 do 17 lutego delegacja IPN w składzie Jan Baster – zastępca prezesa IPN, Adam Siwek – dyrektor Biura Upamiętnienia Walk i Męczeństwa oraz Agnieszka Jędrzak – kierownik Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa IPN przebywała w Kanadzie.

14 i 15 lutego na zaproszenie Andrzeja Kurnickiego, ambasadora RP w Kanadzie, przedstawiciele IPN uczestniczyli w spotkaniach tematycznych z organizacjami zaangażowanymi w projekt budowy pomnika Ofiar Komunizmu w Ottawie. Poszczególne uzgodnienia dotyczyły prawnych aspektów budowy pomnika, specyfikacji projektu, cyklicznych faz wdrożenia, również wartości historycznej, artystycznej i symbolicznej upamiętnienia. Odbyły się rozmowy z Ludwikiem Klim-

kowskim, przewodniczącym organizacji Tribute to Liberty, Arifem Viranim, sekretarzem parlamentarnym Ministerstwa Dziedzictwa, Chaouki Dakdouki, dyrektorem ds. upamiętnień w Ministerstwie Dziedzictwa, Francine D. Lefebvre, kierowniczką działu Upamiętniania Zabytków w przestrzeni publicznej w ministerstwie, Patrickiem Brunette, odpowiedzialnym za sprawy międzynarodowe w ministerstwie, Markiem Kristmansonem, dyrektorem generalnym i Luckiem Groulx, doradcą ds. projektów w National Capital Commission.

15 lutego władze ambasady zorganizowały spotkanie reprezentantów IPN z Polonią kanadyjską. Uroczyste przemówienia wygłosili ambasador Andrzej Kurnicki, zastępca prezesa IPN Jan Baster oraz dyrektor pionu upamiętniania Adam Siwek. Wydarzenie poświęcone było budowie pomnika oraz nowelizacji ustawy penalizacyjnej IPN. Ambasador i prezes podkreślili wspólne pola współpracy w ramach popularyzacji polityki historycznej przez udostępnianie przez IPN wystaw tematycznych, publikacji materiałów edukacyjnych oraz wspólne przygotowanie obchodów Stulecia Niepodległości. Skupili się na relacjach polsko-żydowskich oraz postaci świętego Jana Pawła II. Omówili możliwość współorganizacji konferencji międzynarodowych.

Prezes Jan Baster opowiedział o działalności IPN, z uwzględnieniem zmian ustawowych. Szczególną uwagę poświęcił powstaniu w 2016 r. dwóch nowych jednostek merytorycznych w strukturze IPN – Biura Upamiętnienia Walk i Męczeństwa oraz Biura Poszukiwań i Identyfikacji, dekomunizacji przestrzeni publicznej, ustawie penalizacyjnej. Publiczność była szczególnie zainteresowana relacjami polsko-żydowskimi, współpracą polsko-ukraińską, dostępem do dokumentacji archiwalnej IPN, możliwością przekazania materiałów do zasobu Instytutu, katalogiem tajnych współpracowników i reakcjami na dyfamacje. Postulowano zwiększenie dystrybucji angielskojęzycznych materiałów edukacyjnych za granicą: wydawnictw, gier, komiksów i wystaw, a także rozważenie dystrybucji internetowej publikacji. Przedstawiciele Polonii wyrażali gotowość współpracy z IPN jako ambasadorzy polskiej kultury, tradycji i historii w Kanadzie.

16 lutego przedstawiciele IPN wraz z konsulem generalnym i konsulem Andrzejem Szydłą zwiedzili Niagara Historical Society and Museum, poświęcone Obozowi Kościuszki w Niagara-on-the-Lake, gdzie wyszkolono ponad 22 tysiące ochotników z Kanady i Stanów Zjednoczonych do Armii Polskiej we Francji podczas I wojny światowej. Następnie oddali hołd żołnierzom pochowanym na wojskowym Cmentarzu Hallerczyków, jedynym takim w Ameryce Północnej. 27 listopada 1923 r. generał Józef Haller wraz z dr. Michałem Straszewskim, konsulem generalnym w Montrealu odznaczył pomnik polskich żołnierzy Krzyżem Srebrnym Orderu Wojskowego Virtuti Militari.

Przedstawiciele IPN uczestniczyli w spotkaniu z Polonią w siedzibie Związku Narodowego Polskiego, poprzedzonym konferencją prasową. Odpowiadali na pytania dotyczące ewentualnego udziału IPN w ufundowaniu pomnika Ofiar Komunizmu, nowelizacji ustawy o IPN oraz współpracy Polonii z IPN, umożliwiającej skuteczne reagowanie na zniesławienia Polski, pojawiające się w zagranicznych mediach. Samo spotkanie z licznie przybyłą Polonią rozpoczęło się od przemówienia prezesa Jana Bastera, dotyczącego projektu stworzenia upamiętnia na ziemi kanadyjskiej oraz priorytetów działalności IPN. O działalności powołanego w 2016 r. pionu upamiętniania opowiedział dyrektor Adam Siwek, a o flagowych projektach zagranicznych Agnieszka Jędrzak.

17 lutego prezes Jan Baster wraz z konsulem generalnym Krzysztofem Grzelczykiem i sekretarzem parlamentarnym Ministerstwa Dziedzictwa Arifem Viranim złożyli kwiaty pod Pomnikiem Katyńskim, autorstwa prof. Tadeusza Janowskiego, który został odsłonięty 14 września 1980 r. w Toronto. Oddali także cześć ofiarom katastrofy smoleńskiej pod tablicą ufundowaną obok pomnika.

Po wizycie w Toronto odbyła się prezentacja wystawy „Ojcowie Niepodległości" w Mississaudze dla 70 tys. odbiorców oraz pokaz filmu IPN *Niezwyciężeni* we wszystkich szkołach polskich w Kanadzie. Do wspólnej akcji Konsulatu Generalnego RP w Toronto i Związku Nauczycielstwa Polskiego w Kanadzie, pod patronatem IPN, włączyły się szkoły z Toronto, Scarborough, Mississaugi, Oakville, Milton, Hamilton, Oshawy i Kitchener. Film został wyemitowany w ramach lekcji historii, akademii szkolnych, spotkań z weteranami. Dyrektorzy i nauczyciele szkół, organizowali

także wykłady towarzyszące projekcji, m.in. na temat Zbrodni Katyńskiej, bitwy o Monte Cassino, powstania warszawskiego. Przedsięwzięcie to wiązało się także z porozumieniem o współpracy, zawartym między Instytutem Pamięci Narodowej a Ministerstwem Spraw Zagranicznych 26 czerwca 2017 r.

W realizacji jest także tablica upamiętniającą Obóz Kościuszki w Niagara on the Lake, która będzie współfinansowana przez IPN. Podczas wizyty padła również propozycja współfinansowania przez IPN filmu *Memory is our Homeland* dotyczącego losów polskich Sybiraków-Afrykańczyków.

11–15 marca zastępca prezesa IPN Jan Baster wziął udział w organizowanych przez Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych centralnych uroczystościach podczas pielgrzymki Weteranów Walk o Niepodległość do Izraela. Wizyta była okazją do oddania hołdu polskim żołnierzom zmarłym od ran w latach II wojny światowej i po jej zakończeniu spoczywającym na cmentarzu Wojennym Brytyjskiej Wspólnoty Narodów w Ramli oraz wyrażenia wdzięczności żołnierzom 2. Korpusu Polskiego.

Pielgrzymka Weteranów Walk o Niepodległość rozpoczęła się 11 marca od wspólnej Eucharystii w Sanktuarium Stella Maris na Górze Karmel oraz złożenia kwiatów przy pamiątkowej tablicy poświęconej Edycie Stein.

W pielgrzymce wzięli udział weterani 2. Korpusu Polskiego, delegacja Sprawiedliwych wśród Narodów Świata, kombatanci Armii Krajowej, Batalionów Chłopskich, Sybiracy oraz dawni działacze opozycji antykomunistycznej, a także przedstawiciele władz państwowych: wicemarszałek Senatu RP Maria Koc, wiceszef MSZ Jan Dziedziczak, minister Anna Maria Anders, wiceprezes IPN Jan Baster oraz poseł Anita Czerwińska.

Szef UdSKiOR podczas uroczystości uhonorował medalem „Pro Patria" osoby, które w imię walki o niepodległość ojczyzny oraz miłości do bliźniego były gotowe ponieść ofiarę własnej krwi, a nawet życia – por. Zbisława Szpaka – Sybiraka, byłego żołnierza 3. Dywizji Strzelców Karpackich, Bogdana Szymańskiego – członka Towarzystwa Sprawiedliwych wśród Narodów Świata, Andrzeja Anusza – działacza opozycji antykomunistycznej, a także osoby, które nie pozwalają, by pamięć o bohaterach z przeszłych pokoleń została zapomniana: Annę Stróż – dyrektor Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej oraz ks. Henryka Zielińskiego – redaktora naczelnego czasopisma „Idziemy".

Od 8 do 10 maja 2018 r. w Parlamencie Stanu Wiktoria w Melbourne miało miejsce uroczyste otwarcie wystawy „Time for Heroes" poświęconej rtm. Witoldowi Pileckiemu, powstaniu warszawskiemu oraz Polakom ratującym Żydów podczas II wojny światowej. Wystawie poświęconej Rotmistrzowi i udziałowi żołnierzy australijskich w powstaniu warszawskim, stworzonej na podstawie materiałów z zasobu archiwalnego IPN, towarzyszyły po raz pierwszy dwie tematyczne ekspozycje IPN dotyczące Rady Pomocy Żydom „Żegota" i rodziny Ulmów z Markowej („Samarytanie z Markowej"). W związku z wydarzeniem IPN wysłało do Australii 1700 egzemplarzy katalogów i ulotek do wystaw tematycznych, publikacje IPN oraz *Raport W*. Wydarzenie zostało objęte honorowym patronatem prezesa Instytutu Pamięci Narodowej oraz ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej w Australii.

W otwarciu wystawy udział wzięli przedstawiciele obu Izb Parlamentu Stanu Wiktoria, m.in. Bruce Atkinson i Robin Scott, minister ds. wielokulturowości, ambasador Rzeczypospolitej Polskiej w Australii Michał Kołodziejski, konsul generalna RP w Sydney Regina Jurkowska, a także wszyscy konsulowie honorowi RP w Australii.

Na uroczystość otwarcia wystawy przybyła delegacja Instytutu Pamięci Narodowej, na której czele stał Jan Baster, zastępca prezesa IPN. Otwierając wystawę, odczytał list prezesa IPN dr. Jarosława Szarka, skierowany do uczestników wydarzenia. Prezes Instytutu podkreślił wyjątkową postawę rotmistrza Witolda Pileckiego, wskazując na jego bohaterstwo i niezłomną postawę podczas drugiej wojny światowej oraz po jej zakończeniu. Zwrócił uwagę, że jako bohater narodowy Pilecki powinien stanowić wzór do naśladowania dla młodych pokoleń, nie tylko Polaków.

Prezentacja wystawy w tak prestiżowym miejscu, jakim jest parlament stanowy, pozwala na popularyzację wiedzy o historii Polski wśród parlamentarzystów australijskich, ale także młodego pokolenia, licznie odwiedzającego instytucję.

6 maja przedstawiciele IPN uczestniczyli ponadto w uroczystościach z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja. Wzięli udział we mszy świętej, odprawionej przez ks. Wiesława Słowika SJ, rektora Polskiej Misji Katolickiej w Australii i Nowej Zelandii, a następnie w akademii przygotowanej przez Federację Organizacji Polskich w Wiktorii. W jej trakcie dr Rafał Leśkiewicz zaprezentował projekt edukacyjny IPN „Ojcowie Niepodległości", przygotowany z okazji 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości.

Odbyło się również spotkanie z Polonią, podczas którego Agnieszka Jędrzak z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych omówiła bieżące projekty zagraniczne poszczególnych pionów merytorycznych Instytutu Pamięci Narodowej, a dr Rafał Leśkiewicz przybliżył inicjatywy Instytutu związane z wykorzystaniem nowych technologii informatycznych w działaniach Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN. Omówiono także przyszłą współpracę.

4 lipca 2018 r. zastępca prezesa IPN Jan Baster uczestniczył w obchodach 75. rocznicy tragicznej śmierci generała broni Władysława Sikorskiego w katastrofie lotniczej. Obchody zorganizowane przez UdSKiOR, rozpoczęły się ceremonią złożenia kwiatów przed pomnikiem gen. Sikorskiego w Londynie. Główne uroczystości odbyły się 4 lipca na Gibraltarze. Przedstawiciele władz polskich i brytyjskich, delegacje oraz mieszkańcy Gibraltaru i turyści zgromadzili się przy pomniku ku czci gen. Władysława Sikorskiego. Podczas ceremonii, która odbyła się w asyście honorowej Wojska Polskiego, odegrano hymny Polski i Wielkiej Brytanii. Odczytano listę osób, które 4 lipca 1943 r. zginęły w katastrofie, złożono kwiaty. Obecni byli m.in. marszałek senior Kornel Morawiecki, wicemarszałek Senatu Maria Koc, a także prezesi najważniejszych organizacji kombatanckich – Armii Krajowej, Związku Powstańców Warszawskich, Batalionów Chłopskich, Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, w tym 2. Korpusu Polskiego, który pod dowództwem gen. Władysława Andersa, zdobył m.in. Monte Cassino.

Polska delegacja złożyła także kwiaty na grobach osób poległych w katastrofie Liberatora II AL523 na cmentarzu North Front oraz wzięła udział w uroczystej mszy św. w Katedrze Najświętszej Maryi Panny.

29 i 30 września w Belgii przebywała delegacja Instytutu Pamięci Narodowej w składzie: wiceprezes Instytutu Jan Baster i dyrektor Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN Adam Siwek. Wizyta związana była z uroczystościami poświęconymi poległym żołnierzom 1. Dywizji Pancernej gen. Stanisława Maczka, pochowanym na polskim cmentarzu wojennym w Lommel.

W części przeznaczonej na oficjalne wystąpienia wiceprezes Jan Baster odczytał list skierowany do uczestników uroczystości przez prezesa IPN dr. Jarosława Szarka. Następnie wraz z dyrektorem Adamem Siwkiem złożyli wieniec przed centralnym pomnikiem na cmentarzu.

Przedstawiciele Instytutu uczestniczyli w spotkaniu w ambasadzie polskiej w Brukseli na zaproszenie Artura Orzechowskiego, Ambasadora RP w Królestwie Belgii. Ponadto do ambasady przybyli Antoni Szymański – senator RP, Hubert Czerniuk – dyrektor Departamentu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą w MSZ, Tomasz Stachurski reprezentujący szefa Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz przedstawiciele Polskiej Macierzy Szkolnej, polskich szkół i organizacji społecznych w Belgii. Spotkanie poświęcone było perspektywom promocji polskiej historii i kultury oraz wspierania edukacji polskiej młodzieży w Belgii. Istotnym wsparciem tej misji – bardzo docenionym przez zebranych – jest działalność Instytutu Pamięci Narodowej, oferującego publikacje naukowe i popularnonaukowe, wystawy oraz wykłady swoich edukatorów.

30 września odbyły się główne uroczystości w Lommel, których organizatorami były Ambasada RP w Brukseli, polskie organizacje społeczne i miejscowe władze samorządowe. Złożono wieńce pod pomnikiem Belgów poległych w pierwszej i drugiej wojnie światowej, znajdującym się przed kościołem św. Piotra. Następnie uczestnicy udali się na polski cmentarz wojenny, gdzie odprawiona została msza święta za poległych polskich żołnierzy. Spoczywa tam 257 Polaków, głównie

z 1. Dywizji Pancernej gen. Stanisława Maczka, którzy zginęli podczas wyzwalania miast belgijskich, a także polscy lotnicy oraz członkowie belgijskiego ruchu oporu. Po mszy świętej odbyła się oficjalna część uroczystości, którą uświetnił generał armii belgijskiej, będący oficjalnym przedstawicielem króla Belgii Filipa I. Stronę belgijską reprezentowali także: burmistrz miasta Lommel Peter Vanvelthoven oraz oficerowie armii belgijskiej i członkowie belgijskich organizacji kombatanckich.

Z Polski na uroczystości przybył ponadto Jacek Miler, dyrektor Departamentu Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W imieniu Wojska Polskiego uczestniczyli w ceremonii oficerowie z dowództwa NATO, 10. Brygady Kawalerii Pancernej ze Świętoszowa oraz attaché obrony w Królestwie Niderlandów kmdr Andrzej Konkol. Bardzo licznie były reprezentowane polskie organizacje społeczne w Belgii.

16 października 2018 r. w Parlamencie Europejskim w Brukseli zaprezentowana została wystawa Instytutu Pamięci Narodowej „Polska Walcząca". W uroczystości wzięli udział Jan Baster – wiceprezes Instytutu Pamięci Narodowej, dr Ewa Leniart – wojewoda podkarpacki, dr Dariusz Iwaneczko – dyrektor Oddziału IPN w Rzeszowie oraz zaproszeni goście.

Przygotowana w 2015 r. przez IPN wystawa „Polska Walcząca" przypomina o Polskim Państwie Podziemnym, zjawisku wyjątkowym w okupowanej w latach II wojny światowej Europie i opowiada o początkach polskiej konspiracji we wrześniu 1939 r., jej rozwoju i różnorodnych formach walki podziemnej przeciwko obu okupantom – Niemcom i Sowietom. Przez archiwalne zdjęcia i dokumenty z epoki pokazane zostały najważniejsze wydarzenia, w tym akcja „Burza" i powstanie warszawskie. Na wystawie zaprezentowane zostały sylwetki bohaterów, w tym także Żołnierzy Wyklętych, którzy kontynuowali walkę o niepodległość Polski, stawiając opór komunistycznej dyktaturze. Dopełnieniem opowieści są zdjęcia z prac ekshumacyjnych prowadzonych przez Instytut Pamięci Narodowej w miejscach, w których odnajdywane są i identyfikowane szczątki bohaterów Polski Walczącej, straconych w komunistycznych więzieniach.

Część wystawy zrobiona przez Centralę IPN w Warszawie została uzupełniona przez panele przygotowane przez Oddział IPN w Rzeszowie, na których została zobrazowana działalność Polskiego Państwa Podziemnego na Podkarpaciu. Całość wystawy składa się z 25 paneli o formacie 120x90 cm, przygotowana jest w języku polskim i angielskim.

Organizatorami wydarzenia byli Stanisław Ożóg – poseł do Parlamentu Europejskiego i prof. Ryszard Legutko – przewodniczący Grupy Europejskich Konserwatystów i Reformatorów. Wystawa została objęta honorowym patronatem Marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego.

8 listopada 2018 r., w przeddzień otwarcia w Parlamencie Zachodniej Australii wystawy o polskich bohaterach, w Perth odbyła się uroczysta gala zorganizowana przez Ambasadora RP w Australii Michała Kołodziejskiego z okazji 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. W uroczystości udział wzięli przedstawiciele Polonii, australijscy politycy stanowi, członkowie korpusu dyplomatycznego z całego świata. W wydarzeniu uczestniczyła delegacja Instytutu Pamięci Narodowej z zastępcą prezesa Instytutu Janem Basterem na czele. Podczas gali prezes Jan Baster odznaczył Krzyżem Wolności i Solidarności Edwarda Włodarskiego, członka Związku Więźniów Politycznych Okresu Stanu Wojennego w Australii.

Henryk Sawicki – zastępca prezesa Związku Więźniów Politycznych Okresu Stanu Wojennego w Australii odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.W ramach obchodów 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości uhonorowani zostali także trzej weterani walczący w powstaniu warszawskim, mieszkający obecnie w Perth.

9 listopada w Parlamencie Australii Zachodniej w Perth ambasador Michał Kołodziejski oraz zastępca prezesa IPN Jan Baster otworzyli uroczyście wystawę „Czas Bohaterów". Na wystawę składają się cztery ekspozycje poświęcone odpowiednio rotmistrzowi Witoldowi Pileckiemu, powstaniu warszawskiemu, Radzie Pomocy Żydom „Żegota" i rodzinie Ulmów z Markowej. Dwie pierwsze są autorstwa Zarządu Komitetu Pilecki, dwie kolejne zaś – Instytutu Pamięci Narodowej.

W otwarciu wystawy, która została objęta honorowym patronatem ambasadora RP w Canberze i prezesa IPN dr. Jarosława Szarka, udział wzięli gubernator Australii Zachodniej Kim Beazley i przewodnicząca Rady Legislacyjnej Parlamentu Australii Zachodniej Catherine Esther Doust. Ekspozycja cieszyła się dużym zainteresowaniem wśród środowisk polonijnych oraz społeczności australijskiej.

W związku z wystawą IPN wysłał 900 ulotek, 400 egzemplarzy *Raportu W*, 600 katalogów tematycznych, publikacje, gry oraz materiały promocyjne i edukacyjne.

W sumie do Polonii australijskiej IPN wysłał do tej pory 1 400 egzemplarzy *Raportu W*, 2500 ulotek oraz 2 400 katalogów do wystaw tematycznych.

10 listopada przedstawiciele IPN wzięli udział w uroczystych obchodach 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości w Klubie im. Generała Władysława Sikorskiego w Perth, w trakcie których przemówienia okolicznościowe wygłosili konsul honorowy RP Paul Bitdorf oraz prezes Klubu Generała Władysława Sikorskiego Władysław Bilski. Doktor Rafał Leśkiewicz z IPN wygłosił wykład poświęcony walce o odzyskanie przez Polskę niepodległości. Podczas wydarzenia dystrybuowane były materiały przesłane do Perth przez IPN, w tym anglojęzyczne wydania publikacji: *Raport W* Witolda Pileckiego, katalogi wystaw dotyczących Rady Pomocy Żydom „Żegota" i rodziny Ulmów. Dodatkowo uczestnicy spotkania otrzymali wpinki związane z odzyskaniem przez Polskę niepodległości.

11 listopada w Sydney odbyło się spotkanie delegacji IPN z przedstawicielami Polonii w Polskim Klubie w Bankstown. Omówiona została polityka historyczna IPN. Doktor Rafał Leśkiewicz wygłosił wykład poświęcony projektom realizowanym przez poszczególne piony merytoryczne IPN. Agnieszka Jędrzak z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Zagranicznych omówiła bieżące projekty zagraniczne poszczególnych pionów Instytutu. Reprezentanci IPN odpowiedzieli m.in. na pytania dotyczące ustawy o IPN, procesów dekomunizacji, dezubekizacji, reagowania na dyfamacje dotyczące historii Polski, wzmocnienie współpracy IPN z reprezentantami Polonii w ramach popularyzacji najnowszej historii Polski.

12 listopada w Konsulacie Generalnym RP w Sydney odbyły się uroczystości poświęcone 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, zorganizowane przez p.o. Konsula Generalnego Irenę Juszczyk. W spotkaniu udział wzięli przedstawiciele organizacji polskich ze stanu Nowa Południowa Walia oraz delegacja Instytutu Pamięci Narodowej z zastępcą prezesa Janem Basterem na czele. Podczas gali odbyła się dekoracja Krzyżami Wolności i Solidarności zasłużonych działaczy opozycji antykomunistycznej mieszkających obecnie w Australii. Aktu dekoracji w imieniu Prezydenta RP dokonał Jan Baster, zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej. Krzyżem Wolności i Solidarności odznaczeni zostali: Adam Marian Gajkowski, Bogdan Lisowski, Jan Andrzej Michalak, Wiesław Pastuszka oraz pośmiertnie Mirosława Anna Zgirska. Spotkaniu w konsulacie towarzyszyło otwarcie wystawy „Ojcowie Niepodległości", przygotowanej przez IPN oraz koncert fortepianowy z repertuarem utworów Fryderyka Chopina.

3.7. Wizyty zagranicznych gości w IPN

27 lutego 2018 r. odbyło się spotkanie prezesa IPN dr. Jarosława Szarka z Yurym Kulabukhau, radcą do spraw politycznych w Ambasadzie Białorusi.

7 marca 2018 r. zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma udzielił wywiadu izraelskiemu dziennikarzowi Yoavowi Limorowi reprezentującemu stację Keshet Channel 12, jedną z najpopularniejszych prywatnych kanałów telewizyjnych w Izraelu. Rozmowa dotyczyła głównej idei przyświecającej nowelizacji ustawy o IPN, kwestii edukacji i relacji polsko-żydowskich. Powstały dokument został wyemitowany 11 kwietnia 2018 r. w Izraelu w Dniu Pamięci o Holokauście.

9 marca 2018 r. profesor Krzysztof Szwagrzyk, wiceprezes IPN spotkał się z Michaelem Połczyńskim, historykiem pracującym dla amerykańskiej agencji rządowej Defense Prisoner of War

/ Missing in Action Accounting Agency (DPAA), profesorem historii w Georgetown University w Waszyngtonie. Spotkanie dotyczyło poszukiwania zaginionych żołnierzy amerykańskich, którzy zginęli w Polsce w walce z Niemcami podczas II wojny światowej. Kolejne spotkanie z przedstawicielem amerykańskiej instytucji odbyło się 27 czerwca 2018 r. Wówczas prof. Szwagrzyka odwiedził Russell L. Grimley, szef Host Nation and Partnership Affairs Defense Prisoner of War / Missing in Action Accounting Agency (DPAA). Wizyta amerykańskiego gościa dotyczyła nawiązania współpracy między instytucjami, dotyczącej poszukiwań amerykańskich żołnierzy poległych na terenie RP. Po raz kolejny amerykańscy goście przybyli do IPN 6 listopada 2018 r. Tego dnia wiceprezes IPN, w towarzystwie Anny Szeląg – zastępcy dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN, Joanny Kumor i dr Doroty Lewszy z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych spotkał się z płk. Brianem Pearlem oraz Russellem L. Grimleyem z kierownictwa amerykańskiej DPAA. Obie strony zadeklarowały podjęcie działań zmierzających do podpisania oficjalnej umowy o współpracy.

18 marca 2018 r. dr Szarek uczestniczył w dyskusji związanej z publikacją Andrása Horyego *„Martwa Placówka". Wspomnienia i korespondencja posła Królestwa Węgier w Warszawie 1935–1939*. W spotkaniu na temat książki Horyego wzięli także udział: dr Orsolya Zsuzsanna Kovács – ambasador Węgier w Polsce, prof. Marek Kornat z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Ákos Engelmayer – dziennikarz, tłumacz, ambasador RW w Polsce (1990–1995). Książka została zaprezentowana przez dr hab. Małgorzatę Gmurczyk-Wrońską z Instytutu Historii PAN, spotkanie zaś poprowadził dr János Tischler – dyrektor Węgierskiego Instytutu Kultury. W trakcie wydarzenia prezes IPN mówił o wspólnej tradycji i dziedzictwu łączących narody węgierski i polski oraz przypomniał o upamiętnieniach aktów solidarności między Polakami i Węgrami podczas wojny polsko-bolszewickiej, II wojny światowej i czasach komunizmu. Zapowiedział także kolejne publikacje, traktujące o pomocy Węgier dla Polski w 1920 r. i 1939 r. oraz wspólną tablicę poświęconą reakcji Węgrów na zamordowanie ks. Jerzego Popiełuszki.

26 marca 2018 r. miało miejsce uroczyste podpisanie umowy między prezesem IPN a dyrektorami trzech archiwów obwodowych Ukrainy (Chmielnicki, Winnica i Odessa) w sprawie przekazania Instytutowi dokumentów na temat operacji polskiej NKWD. Parafowanie porozumień poprzedzone zostało konferencją prasową władz Instytutu oraz dyrekcji ukraińskich archiwów.

26 marca 2018 r. odbyło się spotkanie dr. Jarosława Szarka z prof. Winfriedem Nerdingerem założycielem i pierwszym dyrektorem Centrum Dokumentacyjnego Narodowego Socjalizmu w Monachium. Profesor Nerdinger za działania na rzecz edukacji historycznej i krzewienia dobrego imienia Polski w Niemczech otrzymał w 2017 r. odznakę honorową ministra spraw zagranicznych RP „Bene Merito". Spotkanie miało na celu omówienie dalszej współpracy.

15 maja 2018 r. prezes Instytutu uczestniczył w prezentacji projektu „Misja Syberia". Oprócz Jarosława Szarka w wydarzeniu wzięli udział Artūras Valionis, radca Ambasady Litewskiej w Warszawie, Raminta Kėželytė, dyrektor Funduszu Dobroczynnego „Dla Młodzieży", Arnoldas Fokas przewodnik i koordynator ekspedycji po stronie rosyjskiej oraz Adam Hlebowicz dyrektor BEN IPN.

23 maja 2018 r. dr Mateusz Szpytma gościł dziennikarzy i historyków z Bułgarii, zainteresowanych działalnością i inicjatywami edukacyjnymi IPN. Wizyta ta odbyła się 22–27 maja w ramach wizyty studialnej zorganizowanej przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. Wiceprezes Szpytma na początku spotkania przedstawił strukturę instytucji, jej poszczególne piony i ustawowy zakres działalności. Zwrócił uwagę, że ważnym punktem odniesienia dla IPN było wcześniejsze powstanie Instytutu Gaucka, jednak badania Instytutu obejmują szerszy zakres historyczny – lata 1917–1990. Doktor Mateusz Szpytma tłumaczył, że najdłuższą tradycję ma Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, kontynuująca prace swoich poprzedników (m.in. Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce). Dziennikarzy i historyków z Bułgarii interesowała m.in. działalność Biura Lustracyjnego i Archiwum IPN. Padały pytania o procedury

udostępniania oraz specyfikę dokumentacji archiwalnej. Uczestnikami spotkania byli dziennikarze Dżanan Dural, Irina Nedewa, Swetosław Terziew, dr Albena Simowa, redaktor naczelna „AzBuki National Publishing House" – wydawnictwa Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Republiki Bułgarii oraz historycy: doc. dr Mira Markowa, zastępca dziekana Wydziału Historii Uniwersytetu Sofijskiego, dr Dżeni Iwanowa z Archiwum Nauki Bułgarskiej Akademii Nauk, dr Władimir Stanew, wykładowca w Katedrze Nowej Historii Bułgarii Uniwersytetu Sofijskiego oraz Milena Michailova, pracownik działu programowego Instytutu Polskiego w Sofii. Wydawnictwo „AzBuki National Publishing House" publikuje prestiżowy kwartalnik „Historia". W 2018 r. ukazał się w nim zbiór artykułów koncentrujących się wokół zagadnienia „Pamięć historyczna w kontekście ratowania Żydów podczas II wojny światowej". Wyniki swej pracy badawczej zaprezentowali historycy związani z Instytutem Pamięci Narodowej: Marcin Urynowicz, Waldemar Grabowski, Grzegorz Berendt (obecnie zastępca dyrektora Muzeum II Wojny Światowej), Aleksandra Namysło, Elżbieta Rączy, Sebastian Piątkowski, Mateusz Szpytma. Tekst wprowadzający napisał zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma.

4 czerwca 2018 r. odbyło się spotkanie prezesa Szarka i wiceprezesa prof. Krzysztofa Szwagrzyka z ambasadorem Ukrainy Andrijem Deszczycią. Spotkanie poświęcone zostało dotychczasowej polsko-ukraińskiej współpracy w zakresie archiwaliów, a także przebiegowi i rezultatom prac archeologicznych na cmentarzu w Hruszowicach k. Przemyśla. Ponadto uczestnicy rozmów zaprezentowali swoje stanowiska w sprawie ustalenia uwarunkowań prowadzenia prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych oraz legalizacji upamiętnień na terytorium Ukrainy i Polski.

4 czerwca 2018 r. prezes Instytutu wziął udział w uroczystym otwarciu wystawy „Pancerne skrzydła" z udziałem Geerta Bourgeoisa, ministra-prezydenta rządu Flandrii, prof. dr. hab. Piotra Glińskiego, wiceprezesa Rady Ministrów, ministra kultury i dziedzictwa narodowego. Na spotkaniu obecni byli również Yves Vantens, generalny przedstawiciel Rządu Flandrii oraz weterani 1 Dywizji Pancernej.

5 czerwca 2018 r. na prośbę strony ukraińskiej, zastępca prezesa IPN dr hab. Krzysztof Szwagrzyk spotkał się z prezydentem Światowego Kongresu Ukraińców Eugenem Czolijem. We wspomnianym spotkaniu wzięli również udział: Maryna Iaroshevych – dyrektor biura Światowego Kongresu Ukraińców w Brukseli, Piotr Tyma – prezes Związku Ukraińców w Polsce, Mirosław Kupicz – sekretarz Zarządu Głównego Związku Ukraińców w Polsce, dr Jerzy Bednarek – zastępca dyrektora Biura Badań Historycznych IPN i dr Dorota Lewsza z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych. W trakcie wizyty przedyskutowano m.in. kwestie związane z możliwością poszerzenia dotychczasowej współpracy archiwalnej i historycznej między Polską i Ukrainą, omówiono działalność Światowego Kongresu Ukraińców, a także problematykę ochrony polskich i ukraińskich miejsc pamięci. Goście z Ukrainy podziękowali za możliwość udziału specjalistów z Ukrainy w pracach archeologicznych prowadzonych w maju 2018 r. na cmentarzu komunalnym w Hruszowicach.

20 czerwca 2018 r. miało miejsce spotkanie zastępcy prezesa IPN dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka z prezesem Australijskiego Stowarzyszenia Polskich Żydów i ich Potomków (ASPJ) Izydorem Marmurem, zastępcami prezesa Evą Hussain i Ezrą Mayem oraz reprezentantką Stowarzyszenia w Sydney Estelle Rozinski. Ponadto w spotkaniu uczestniczyły kierownik Agnieszka Jędrzak oraz Joanna Kumor z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych. W trakcie rozmów podsumowano dotychczasową współpracę IPN z organizacjami australijskimi, rozmawiano o postaciach łączących polsko-żydowską historię (m.in. o rotmistrzu Witoldzie Pileckim) oraz zadeklarowano wolę kontynuacji działań mających służyć zbliżeniu polsko-żydowskiemu. Instytut Pamięci Narodowej współpracuje od lat z australijskimi organizacjami: Stowarzyszeniem Żydów Australijskich, zarządem Komitetu „Pilecki Projekt", Federacją Polskich Organizacji w Wiktorii oraz Kołem Byłych Żołnierzy AK. Wspólne działania zaowocowały organizacją w listopadzie 2017 r. wystawy o rotmistrzu Pileckim, Powstaniu Warszawskim i udziale żołnierzy australijskich w tym powstaniu

w FED Square oraz w Centrum Żydowskim „Kadimah" w Melbourne. Dzięki połączonemu wysiłkowi w maju 2018 r. zorganizowano również wystawę w Parlamencie Wiktoriańskim, której towarzyszyły dwie ekspozycje autorstwa IPN: „Samarytanie z Markowej" oraz „Żegota – Rada Pomocy Żydom". Należy także wspomnieć, iż 9 listopada 2018 r. w Parlamencie Australii Zachodniej w Perth, w towarzystwie Michała Kołodziejskiego, ambasadora RP w Canberze oraz zastępcy prezesa IPN Jana Bastera została zainaugurowana wystawa „Czas Bohaterów", na którą składają się ekspozycje przedstawiające rotmistrza Witolda Pileckiego, Powstanie Warszawskie, Radę Pomocy Żydom „Żegotę" oraz rodzinę Ulmów z Markowej.

28 czerwca 2018 r. zastępca prezesa IPN Mateusz Szpytma spotkał się z pochodzącym z polsko-francuskiej rodziny czternastoletnim Jakubem Vaugon, który mieszka i uczy się we Francji. Na lekcji historii Jakub stanął w obronie prawdy o polskiej historii. Zaprotestował przeciwko zawartemu we francuskim podręczniku pomocniczym dla nauczycieli w gimnazjum stwierdzeniu, że Polacy stanowili personel pomocniczy SS w obozie zagłady w Treblince, i miał z tego powodu szereg nieprzyjemności. Postawa Jakuba wpisuje się również w misję Instytutu, którą stanowi dbanie o dobre imię Polski i walka z dyfamacjami. Doktor Mateusz Szpytma wręczył chłopcu, który jest pasjonatem historii, materiały edukacyjne, zawierające wydane przez Instytut gry, m.in. „Miś Wojtek", „Reglamentacja", „Awans", „303", „Znaj Znak" oraz najnowsze publikacje IPN. Podczas wizyty w centrum edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki Jakub Vaugon miał ponadto okazję spotkać się z prezesem Instytutu Pamięci Narodowej, dr. Jarosławem Szarkiem.

10 lipca 2018 r. prof. Krzysztof Szwagrzyk przyjął Omara Tushurashvilima, dyrektora Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji i Giorgia Metskhovrishvili, szefa I Wydziału Archiwum. Goście przekazali prof. Szwagrzykowi materiały, głównie mapy i fotografie, związane z poszukiwaniem ofiar represji sowieckich na terenie Gruzji. Podczas wizyty została omówiona dotychczasowa współpraca Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN z Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji w ramach poszukiwania miejsc tajnych pochówków ofiar represji sowieckich na terenie Gruzji. W rozmowach uczestniczyli również dr Stanisław Koller z Wydziału Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł Archiwum IPN oraz Agnieszka Jędrzak, kierownik Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych. Obie strony podkreśliły wagę dotychczasowej współpracy i podziękowały za jej rezultaty. Profesor Szwagrzyk zadeklarował podjęcie przez Instytut wszelkich starań w celu pomocy gruzińskim partnerom w zlokalizowaniu miejsc tajnych pochówków ofiar represji sowieckich. Wiceprezes IPN zapewnił przy tym, że przekazana dokumentacja zostanie niezwłocznie poddana analizie i zestawiona z archiwaliami w dyspozycji IPN. Należy dodać, iż w marcu 2018 r. pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji oraz Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Wrocławskiego przeprowadzili prace archeologiczne, ekshumacyjne i identyfikacyjne w Rustavi, na terenie Gruzji. Na koniec spotkania Omar Tushurashvili zaprezentował film zrealizowany przez Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, obrazujący całokształt współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej.

29 sierpnia 2018 r. dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN spotkał się z dr Rohee Dasguptą, dyrektor wykonawczą Centre for European Studies i Faculty Convener, Jindal Centre for Israel Studies. Spotkanie odbyło się z inicjatywy Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Doktor Dasgupta przedstawiła główne założenia swojego doktoratu z antropologii, poświęconego odnawianiu polsko-żydowskiej tożsamości, funkcjonowaniu gmin żydowskich w kontekście polskiego prawa, ze szczególnym uwzględnieniem konstytucji. Doktor Dasgupta poinformowała także dr. Szpytmę, o kolejnej już w Indiach prezentacji wystawy „Samarytanie z Markowej. Ulmowie – Polacy zamordowani przez Niemców za pomoc Żydom", która była eksponowana w dniach od 9 do 19 września w Jindal School of International Affairs. Omówiono kwestie pamięci, upamiętniania i potrzeby dialogu w relacjach polsko-żydowskich. Prezes Szpytma opowiedział o działalności IPN oraz Muzeum Ulmów w Markowej, którego jest pomysłodawcą oraz kuratorem wystawy stałej. Wspomniał także o pracach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, której był człon-

kiem. Podjęto również temat otwarcia wystawy dotyczącej rodziny Ulmów w Victoria Memorial Hall w Kalkucie w grudniu ubiegłego roku. Doktor Szpytma poinformował ponadto dr Dasguptę o uroczystościach związanych z Dniem Niepodległości Indii, które odbyły się 14 sierpnia 2018 r. na Skwerze Żołnierzy Tułaczy przy ul. gen. Władysława Andersa w Warszawie. Zaznaczył, że tablica odsłonięta w 2017 r., jest wyrazem wdzięczności wobec władz i mieszkańców indyjskiego księstwa Kolhapur za pomoc udzieloną w czasie wojny młodym Polakom. Doktor Mateusz Szpytma został zaproszony do wygłoszenia w 2019 r. wykładu dotyczącego relacji polsko-żydowskich w Jidal School of International Affairs.

18–19 września 2018 r. wizytę w Instytucie Pamięci Narodowej złożył Marian Pawlik, prezes Federacji Polskich Organizacji w Wiktorii wraz z małżonką. Goście spotkali się z dr. Jarosławem Szarkiem, prezesem Instytutu oraz dr. Mateuszem Szpytmą, zastępcą prezesa IPN. W spotkaniu wzięli również udział: dr Rafał Leśkiewicz, dyrektor Biura Informatyki oraz Agnieszka Jędrzak, kierownik Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych. Omawiano przyszłą współpracę w ramach obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Rozmawiano także o popularyzacji wystaw w Parlamencie w Perth, Sydney i Canberze. Goście z Australii zwiedzili Archiwum, gdzie poznali główne zadania i aktywności Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej. Odwiedzili magazyn z dokumentacją wojskową, zapoznali się z funkcjonalnościami wideokomparatora oraz mieli okazję przyjrzeć się pracom, prowadzonym w Pracowni Konserwacji. Odwiedzili ponadto Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, gdzie gościom zaprezentowano tymczasową ekspozycję „Dowody Zbrodni. Przedmioty z Łączki w pawilonie X więzienia na Rakowieckiej". W Centrum Edukacyjnym im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" przedstawiciele instytucji polonijnych w Australii obejrzeli wystawę zatytułowaną „Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce – historia i zbiory polskiej instytucji w Nowym Jorku", przygotowaną przez Biuro Edukacji Narodowej IPN. 19 września zagraniczni goście wraz z prof. Krzysztofem Szwagrzykiem, zastępcą prezesa IPN, zwiedzili kwaterę „Ł" na cmentarzu Powązkowskim i wysłuchali wykładu profesora Szwagrzyka poświęconego pracom Biura Poszukiwań i Identyfikacji.

3 października 2018 r. miało miejsce spotkanie prezesa Instytutu z weteranem kanadyjskiej armii kpt. Barrym Sheehym, byłym pilotem Air Canada kpt. Mattem Sheehym oraz koordynatorem projektu uhonorowania Polski i jej udziału w II wojnie światowej przez złożenie wieńców w Warszawie pod pomnikiem 1 Dywizji Pancernej gen. Stanisława Maczka Aleksandrem Rybczyńskim.

3 października 2018 r. gościł w Instytucie Pamięci Narodowej Johan Verbeke – dyplomata, były ambasador Belgii w Wielkiej Brytanii i USA, a obecnie dyrektor generalny Instytutu Egmont, niezależnego think-tanku z siedzibą w Brukseli. Ze strony IPN w spotkaniu uczestniczyli: zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma, dyrektor Biura Prezesa dr Natalia Cichocka, zastępca dyrektora Biura Edukacji Narodowej dr Waldemar Brenda oraz Joanna Kumor z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych. Tematem rozmowy były zbliżająca się rocznica utworzenia niepodległej Belgii (1839 r.) oraz 80. rocznica rozpoczęcia drugiej wojny światowej. Podkreślano, że choć Polska poniosła klęskę w kampanii wrześniowej, to Polacy walczyli do końca wojny na wszystkich frontach świata, także w Belgii pod dowództwem gen. Maczka. Instytut Pamięci Narodowej wraz z Przedstawicielstwem Rządu Flandrii stworzyli na ten temat wystawę pt. „Pancerne Skrzydła" („Armoured Wings"). Ekspozycja prezentowana będzie również we Flandrii. Gościa interesowała działalność IPN, zwłaszcza w kontekście inicjatyw związanych z I Dywizją Pancerną gen. Maczka. Z zainteresowaniem przejrzał publikacje popularyzujące ten fragment historii II wojny światowej. Wizyta odbyła się w ramach pobytu w Polsce, zorganizowanego dla belgijskiego dyplomaty przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

16 października 2018 r. prezes Instytutu Pamięci Narodowej w Polsce spotkał się z delegacją historyków z Uzbekistanu, w skład której wchodzili: dr Bahtiyor Hasanov (dyrektor Muzeum Ofiar Represji Politycznych w Taszkiencie), Murod Zikrullaev (zastępca dyrektora Muzeum Ofiar Represji Politycznych w Taszkiencie), dr Alisher Sobirov (historyk Taszkienckiego Państwowego

Uniwersytetu Pedagogicznego im. Nizami) oraz dr Azalshox Hamroyev z Bucharskiego Uniwersytetu Państwowego. W trakcie rozmów dyskutowano o możliwościach nawiązania współpracy archiwalno-historycznej oraz ewentualnej wymianie doświadczeń naukowych oraz edukacyjnych pomiędzy IPN i Muzeum Ofiar Represji Politycznych w Taszkiencie oraz innymi ośrodkami akademickimi w Uzbekistanie.

3.8. Inne działania międzynarodowe

3.8.1. Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (International Holocaust Remembrance Alliance)

W 2017 r. przedstawiciele Instytutu Pamięci Narodowej uczestniczyli po raz pierwszy w spotkaniu Międzynarodowego Sojuszu na rzecz Pamięci o Holokauście. W 2018 r. odbyły się dwa spotkania, w których udział wzięła Katarzyna Ratajczak-Sowa (z Samodzielnej Sekcji Informacji Międzynarodowej Biura Prezesa). W Rzymie w dniach 28–31 maja spotkało się prawie 200 ekspertów i decydentów z 31 państw członkowskich IHRA, dwóch krajów partnerskich, dziewięciu krajów obserwatorów i siedmiu międzynarodowych organizacji partnerskich. Podniesiono wówczas temat edukacji, badań i pamięci o Holokauście, a także rozmawiano o styczniowej nowelizacji ustawy o IPN.

Kolejny zjazd odbył się pomiędzy 26 a 29 listopada w Ferrarze (Włochy). W posiedzeniu grupy edukacyjnej, w której uczestniczył przedstawiciel IPN, omówiono zalecenia w zakresie nauczania i przekazywania wiedzy o Holokauście. Instytut Pamięci Narodowej zaprezentował swoje projekty edukacyjno-badawcze, poświęcone tematyce Holokaustu. Przybliżono działalność Przystanków Historia, które zostały otwarte w Londynie i Chicago oraz przedstawiono publikacje IPN wydane w latach 2000–2018 o zagładzie Żydów, a także o stosunkach polsko-żydowskich podczas II wojny światowej.

3.8.2. Twitter anglojęzyczny

Począwszy od czerwca 2018 r., prowadzona jest anglojęzyczna wersja Twittera IPN (Institute of National Remembrance @ipngovpl_eng); obecnie ma ponad 2150 obserwujących. Za projekt odpowiadała Samodzielna Sekcja Informacji i Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Informacji i Komunikacji Społecznej. Zadanie to wpisuje się w cele statutowe, takie jak edukacja publiczna oraz upowszechnianie wyników pracy w kraju i za granicą.

Publikowane tweety odnoszą się do bieżącej statutowej działalności instytucji (propagowanie projektów, wystaw, konferencji i publikacji IPN, relacjonowanie wydarzeń z udziałem kierownictwa Instytutu). Kolejny rodzaj wpisów ma na celu upamiętnienie wydarzeń historycznych i ważnych postaci dla historii Polski w zakresie czasowym, określonym ustawą o IPN. Duża część tweetów podejmuje walkę z godzącymi w dobre imię Polski przekłamaniami, takimi jak „polskie obozy" – treści te wyróżnia się przy pomocy specjalnych hasztagów #GermanCrimes #GermanCamps.

Analizując komentarze i polubienia, można stwierdzić, że odbiorcami są nie tylko przedstawiciele Polonii na całym świecie, polskie placówki dyplomatyczne za granicą, ale także obcokrajowcy z różnych względów zainteresowani Polską. Z uwagi na tę ostatnią grupę dokłada się starań, by przekazywane treści były podane w sposób maksymalnie przystępny, zachęcając do dalszego wgłębiania się w polską historię i kulturę.

3.8.3. Reakcje na dyfamacje godzące w dobre imię Polski i narodu polskiego

Samodzielna Sekcja Informacji i Kontaktów Międzynarodowych zajmowała się reagowaniem na przekłamania, godzące w dobre imię Polski i narodu polskiego, które pojawiały się w zagranicz-

nych mediach, m.in. amerykańskich, francuskich, izraelskich, niemieckich, serbskich, szwedzkich, w materiałach prasowych, na YouTubie, portalach internetowych, w radio i telewizji oraz w polskich środkach masowego przekazu, komentujących artykuły zagraniczne. Dyfamacje dotyczyły m.in. obozów koncentracyjnych na terenie okupowanej Polski, Brygady Świętokrzyskiej, propagowania faszystowskich symboli. Ponadto zniesławienia obejmowały zmiany w ustawie o IPN, rzekomego współudziału Polski w Holocauście, negowanie sowieckiego sprawstwa Zbrodni Katyńskiej.

Reagowanie wiązało się z monitoringiem mediów, prośbami o sprostowanie nieprawdziwych informacji, współpracę z pionem naukowym i prawnym oraz kooperację z podmiotami polonijnymi i zagranicznymi, zaangażowanymi w reagowanie na dyfamacje.

3.8.4. Współpraca z Apulijskim Stowarzyszeniem Włosko-Polskim

W związku z 100. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości Apulijskie Stowarzyszenie Włosko-Polskie zorganizowało „Tydzień Kultury Włosko-Polskiej", patronat honorowy nad konferencją objęli marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski oraz dr Jarosław Szarek, prezes IPN.

Uroczysta inauguracja „Tygodnia Kultury Polsko-Włoskiej" w Bari rozpoczęła się na Zamku Svevo w Bari 14 listopada 2018 r. W uroczystości wzięli udział m.in. Grażyna Sztark, wiceprzewodnicząca Komisji Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą Senatu RP, Grzegorz Kozuba, wicekonsul Ambasady RP z Rzymu, Mirosław Obstarczyk z Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau, z ramienia Instytutu Pamięci Narodowej Jarosław Tęsiorowski z Biura Edukacji Narodowej i Katarzyna Ratajczak-Sowa, z Samodzielnej Sekcji Informacji i Kontaktów Międzynarodowych. Inauguracyjne spotkanie prowadził prezes Apulijskiego Stowarzyszenia Włosko-Polskiego profesor Antonio Mercurio. Podczas wydarzenia został odczytany list prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, skierowany na ręce profesora Mercurio do wszystkich uczestników „Tygodnia Kultury Polsko-Włoskiego". Tego samego dnia odbył się koncert muzyki Fryderyka Chopina w Teatrze Abeliano w Bari. 15 listopada w Szkole Artystycznej Massari-Galilei została odsłonięta wystawa IPN „Samarytanie z Markowej" oraz odbyła się konferencja historyczna dla uczniów, grona pedagogicznego, gości oraz Polonii. Wykład o 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości wygłosił Jarosław Tęsiorowski, następnie Katarzyna Ratajczak-Sowa opowiedziała o rodzinie Ulmów i ich bohaterskiej postawie w czasie II wojny światowej. 16 listopada w Mediatece Regionalnej w Bari odbyło się spotkanie poświęcone rotmistrzowi Witoldowi Pileckiemu. Mirosław Obstarczyk z Muzeum Auschwitz Birkenau wygłosił przemówienie o Witoldzie Pileckim. Publiczność zapoznała się również z materiałami Instytutu Pamięci Narodowej o rotmistrzu, a reżyser filmu Mirosław Krzyszkowski opowiedział o dzieciństwie i młodości Pileckiego. Na zakończenie widzowie obejrzeli film pt. *Pilecki* wspomnianego wyżej reżysera. 17 listopada w szkole Massari-Galilei Katarzyna Ratajczak-Sowa przedstawiła historię rodziny Ulmów. Następnie został zaprezentowany spektakl w reżyserii Roberta Giordana pt. *Irena Sendler. La terza madre del ghetto di Varsavia*" („Irena Sendler. Trzecia matka warszawskiego getta"). „Tydzień Kultury Włosko-Polskiej" cieszył się dużym zainteresowanie mediów, Polonii i Włochów. 14 listopada 2018 r. Magdalena Wolińska-Riedi, dziennikarka z TVP, przekazała we Wiadomościach informacje o Tygodniu w Bari. Informacje o wydarzeniu pojawiły się również na TVP Info, w Polskim Radiu oraz we włoskiej telewizji włoska RAI 1, RAI 3, na portalu włoskiej gazety Tribuna Economica, Geos News, na włoskich portalach Partal dei giovani, oraz Polis Notizie, Giornale Diplomatico, Bari Today, Puglia News 24, Puglia Beniculturali, Camin Vattin, TMR TV, Barinedita, Prima Pagina News, Sannicandro di Bari.

3.8.5. Akcja Paczka – Pomoc Polakom na Wschodzie

14–16 grudnia 2018 r. Instytut Pamięci Narodowej wsparł tegoroczną edycję Akcji Paczka, przekazując m.in. książki i komiksy historyczne, gry edukacyjne i materiały promujące historię Polski.

Harcerze i harcerki ze Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej w ramach tej akcji zebrali dary, które zawieźli do ubogich polskich rodzin, mieszkających na Kresach Wschodnich. Akcja Paczka, organizowana przez środowiska ZHR z całej Polski od 1996 r., stanowi ważny element harcerskiej pracy wychowawczej. Odwiedziny u naszych rodaków w ich domach, rozmowy po polsku i wspólne śpiewanie kolęd na długo zapadają w pamięć zarówno gospodarzy, jak i biorącej w tym udział harcerskiej młodzieży. Poza pogłębianiem więzi z Polakami za granicą celem Akcji Paczka jest też wsparcie najbardziej potrzebujących z nich, aby mogli godnie przeżyć święta. Dlatego wyruszyło 13 autokarów z różnych miejsc w Polsce na: Ukrainę (10), Białoruś (2) i Łotwę (1). W ciągu ponad dwudziestu lat działalności Akcja Paczka docierała też do Polaków na Litwie, w Rumunii czy w Mołdawii.

3.8.6. Obóz letni dla dzieci i młodzieży z okręgu święciańskiego „Do źródeł Niepodległości – śladami Marszałka Józefa Piłsudskiego”

W związku z 100. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości Oddział Święciański Związku Polaków na Litwie, Dom Polski w Nowych Święcianach, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej Szczep 1 Pionkowskich Drużyn Harcerskich i Zuchowych „Czarna Jedynka” (Okręg Staropolski) z Pionek oraz szkoły dla dzieci głuchych i niedosłyszących z Lublina zorganizowali w lipcu 2018 r. obóz letni dla dzieci i młodzieży z okręgu święciańskiego „Do źródeł Niepodległości – śladami Marszałka Józefa Piłsudskiego”.

Instytut Pamięci Narodowej w ramach wydarzenia udostępnił wystawę IPN „Ojcowie Niepodległości” oraz liczne materiały edukacyjne na potrzeby polskiej młodzieży na Litwie, w tym gry, komiksy, puzzle, biuletyny i książki IPN.

6 lipca 2018 r. Katarzyna Ratajczak-Sowa z Samodzielnej Sekcji Informacji Międzynarodowej,przekazała w Domu Polskim w Nowych Święcianach, na ręce Annie Łastowskiej, prezes oddziału święciańskiego Związku Polaków na Litwie i Wacława Wiłkojciego, wicedyrektora Domu Polskiego w Nowych Święcianach, materiały edukacyjne Instytutu Pamięci Narodowej. Zapoznała licznie przybyłych gości z planami i działaniami Instytutu Pamięci Narodowej w roku 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości. Prelekcję wprowadzającą w problematykę wystawy IPN „Ojcowie Niepodległości” wygłosił prof. dr hab. Marek Wierzbicki (IPN Delegatura w Radomiu).

3.9. Międzynarodowa współpraca archiwalna

W ramach współpracy międzynarodowej pion archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej kontynuował w 2018 r. prace nad przejmowaniem, opracowywaniem i publikacją materiałów zgromadzonych w instytucjach i archiwach znajdujących się poza granicami Polski. W projekty, realizowane w ramach współpracy międzynarodowej zaangażowani byli nie tylko pracownicy Archiwum IPN w Warszawie, ale również oddziałowych archiwów IPN w Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Łodzi, Wrocławiu i Warszawie oraz Delegatury IPN w Radomiu.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano współpracę archiwalno-historyczną z Wydzielonym Państwowym Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy (HDA SBU), mającą na celu poszerzanie wiedzy dotyczącej tragicznych losów Polaków w latach 1939–1956 na terenach byłego ZSRR. Prowadzone prace dotyczyły wydawanej wspólnie serii „Polska i Ukraina w latach trzydziestych-czterdziestych XX w. Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych”.

Kwestie związane z postępami prac nad tomem 10. wspomnianej wyżej serii pt. *Rozkaz nr 001353. Operacja proskrypcyjna NKWD 1939–1941* zostały omówione podczas spotkania roboczego przedstawicieli IPN i SBU 22 maja 2018 r. w Kijowie. Spotkanie połączone było z promocją tomu 9. serii pt. *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce 1944–1950. Likwidacja struktur kierowniczych*, cz. 1–2, wydanego w 2017 r., oraz wydawnictwa albumowego podsumowujące-

go dwudziestoletnią działalność polsko-ukraińskiej grupy roboczej pt. *Polska i Ukraina w latach trzydziestych-czterdziestych XX wieku. Dwadzieścia lat polsko-ukraińskiego projektu naukowego 1996–2016.*

W 2018 r. prowadzono również, trwającą od 2010 r., naukowo-archiwalną współpracę z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy oraz Litewskim Archiwum Specjalnym. Prace prowadzone były w ramach projektu wydawniczego „Litwa i Polska w XX w. Dokumenty z archiwów służb specjalnych" (edycja polsko-litewska).

W ramach tego projektu, 25 lipca 2018 r. w Wilnie odbyło się spotkanie polsko-litewskiej grupy roboczej, podczas którego poruszono temat kolejnych publikacji z ww. serii wydawniczej, w tym tomów dotyczących deportacji żołnierzy armii gen. Andersa, którzy w latach 1945–1947 powrócili na Wileńszczyznę, a także funkcjonowania oraz działań 2. Batalionu Zmotoryzowanego Komandosów, w którym służyło kilkudziesięciu Litwinów, wchodzącego w skład 2. Korpusu Polskiego we Włoszech.

Instytut kontynuował również współpracę naukowo-archiwalną z Archiwum MSW Gruzji. Na podstawie dokumentów z archiwów polskich i gruzińskich, w koordynacji Wydziału Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł, przygotowywane były publikacje dotyczące m.in. problematyki Wielkiego Terroru – „operacji polskiej" NKWD w Gruzji w latach 1937–1938 oraz represji wobec Polaków na terenie Gruzji w latach 1921–1956. W wyniku prowadzonych prac, w I kwartale 2019 r., w serii wydawniczej „Polacy w Gruzji – Gruzini w Polsce", wydana zostanie publikacja *Wielki Terror w sowieckiej Gruzji 1937–1938. Represje wobec Polaków,* przygotowana w językach: gruzińskim i angielskim (wersja polskojęzyczna wydana została w grudniu 2016 r.).

Tematem spotkania polsko-gruzińskiej grupy roboczej zorganizowanego w Warszawie (10–13 lipca 2018 r.) był harmonogram prac nad nową polsko-gruzińską publikacją dotyczącą niszczenia dokumentów organów bezpieczeństwa w PRL i GSRS, funkcjonującą pod roboczym tytułem *Niszczenie spraw operacyjnych w archiwach organów bezpieczeństwa GSRS i PRL, jako przykład zamazywania pamięci narodowej.* Omówiono także tryb przekazywania skanów dokumentów dotyczących 85 Polaków, ofiar operacji polskiej w Gruzji, występujących w wydanej wspólnie w 2016 r. polskojęzycznej publikacji pt. *Wielki Terror w sowieckiej Gruzji 1937–1938. Represje wobec Polaków*. Ponadto strona gruzińska wystąpiła z propozycją realizacji filmu poświęconego operacji polskiej w Gruzji (projekt w wersji polskiej, gruzińskiej i angielskiej został zakończony w grudniu 2018 r.).

Współpraca archiwalna Instytutu Pamięci Narodowej z Narodowymi Archiwami Rumunii, prowadzona jest od 2008 r. Nawiązano ją w celu przygotowania publikacji źródłowych dotyczących relacji polsko-rumuńskich w XX w., w tym publikacji przedstawiających losy obywateli polskich przebywających w Rumunii w trakcie oraz po zakończeniu II wojny światowej, a także obustronnej wymiany dokumentów archiwalnych. Harmonogramowi prac nad dalszymi wspólnymi wydawnictwami źródłowymi, w tym nad kolejnym tomem serii „Dokumenty z Narodowych Archiwów Rumunii" pt. *Polscy uchodźcy w Rumunii w latach 1939–1945*, a także perspektywom dalszej współpracy archiwalno-historycznej poświęcone było spotkanie polsko-rumuńskiej grupy roboczej w Oradei 11 maja 2018 r. W trakcie spotkania strona rumuńska przekazała stronie polskiej kopie dokumentów dotyczących mniejszości polskiej w Rumunii w latach 1918–1980, uchodźców polskich w Rumunii w latach 1939–1962 oraz relacji władz PRL i Socjalistycznej Republiki Rumunii.

W Ałmaty 11 czerwca 2018 r. podpisana została umowa o współpracy naukowej i archiwalnej między Archiwum IPN i Archiwum Prezydenta Kazachstanu. Nawiązana współpraca zakłada wspólne działania obu instytucji w zakresie ich działalności archiwalnej (digitalizacja i pozyskiwanie kopii materiałów archiwalnych), naukowej i popularyzatorskiej (organizacja i prowadzenie konferencji naukowych, warsztatów i wystaw, organizacja i opracowywanie wspólnych wydawnictw i publikacji).

W trakcie wizyty przedstawiciele Instytutu przeprowadzili na Uniwersytecie Al-Farabi w Ałmaty zajęcia w ramach II Letniej Szkoły Archiwistów Wspólnoty Niepodległych Państw (11–13 czerw-

ca 2018 r.), a także wzięli udział w sesji naukowej pt. „Duchowe odrodzenie: otwarte społeczeństwa – otwarte archiwa" (Szymkent, 14–15 czerwca 2018 r.). 12 czerwca 2018 r. w Ałmaty miało miejsce spotkanie dyrektor AIPN Marzeny Kruk z prof. Mendigul Nogaibajewą, dziekanem Fakultetu Historii, Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Al-Farabi. W trakcie spotkania omówiono kwestie związane z nawiązaniem między IPN a uniwersytetem współpracy w zakresie kształceniu archiwistów.

Podczas wizyty delegacji przedstawicieli Instytutu Pamięci Narodowej w Uzbekistanie 7–8 czerwca 2018 r. zainicjowano rozmowy na temat możliwości nawiązania współpracy archiwalno-historycznej z Muzeum Pamięci Ofiar Represji w Taszkiencie. W związku z przedstawionymi wówczas propozycjami, 15–18 października 2018 r. w Instytucie Pamięci Narodowej doszło do ponownego spotkania z historykami z Uzbekistanu, przedstawicielami Muzeum Ofiar Represji Politycznych w Taszkiencie, Taszkienckiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Nizami oraz Bucharskiego Uniwersytetu Państwowego. W trakcie wizyty omówiono możliwości sformalizowania współpracy archiwalno-historycznej, a także wymiany doświadczeń naukowych i edukacyjnych między Instytutem Pamięci Narodowej i Muzeum Ofiar Represji Politycznych w Taszkiencie oraz innymi ośrodkami akademickimi w Uzbekistanie.

W 2018 r. pracownicy pionu archiwalnego kontynuowali działania, mające na celu opracowanie techniczne oraz digitalizację zespołów i zbiorów archiwalnych należących do zasobów archiwów i instytucji zagranicznych, a także pozyskanie ich do zasobu Instytutu.

Współpraca zagraniczna prowadzona w tym zakresie w 2018 r. obejmowała prace prowadzone przez archiwistów Instytutu w archiwach ukraińskich oraz w instytucjach polonijnych działających w Europie i Ameryce Północnej. W wyniku podjętych działań do zasobu IPN pozyskano dokumentację w postaci 386 612 plików cyfrowych, będących elektroniczną wersją 6462 jednostek archiwalnych, co stanowi wzrost o 165 proc. w stosunku do roku 2017.

Instytut kontynuował w 2018 r. prace w Polskim Instytucie Naukowym w Ameryce, Instytucie im. Józefa Piłsudskiego w Ameryce z siedzibą w Nowym Jorku, Papieskim Instytucie Studiów Kościelnych w Rzymie, Studium Polski Podziemnej z siedzibą w Londynie oraz w Akademii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Gruzji.

W wyniku omawianej współpracy pozyskano z zasobu Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce kopie dokumentów dotyczących Polskiego Poselstwa w Rio de Janeiro (łącznie 98 j.a. zawierające 13 678 plików cyfrowych) oraz kopie „Zespołu nr 9 Karol Popiel Political Papers (1940–1977)" (138 j.a., 21 735 plików cyfrowych), a z zasobu Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce – kopie materiałów archiwalnych z zespołów nr 91 – archiwum Ambasadora Michała Sokolnickiego, nr 5 – Sprawy Sądowe i Honorowe Generałów i Wyższych Dowódców, nr 4 – Komisja Likwidacyjna Lucjana Żeligowskiego oraz nr 15 – Komitet Obrony Narodowej (łącznie 163 j.a, zawierających 39 012 plików cyfrowych).

W Instytucie Józefa Piłsudskiego w Ameryce kontynuowano również prace dotyczące digitalizacji mikrofilmów zawierających kopie gazety „Nowy Świat", ukazującej się w latach 1920–1970. W pracowni digitalizacji AIPN skopiowano 241 szpul mikrofilmów. Efektem prac jest 149 888 plików, z których wyodrębniono 15 634 j.a. odpowiadających poszczególnym wydaniom gazety (IPN BU 2382). Łącznie uzyskano około 2TB danych, częściowo już dostępnych dla użytkowników w Centralnym Repozytorium Cyfrowym.

W 2018 r. kontynuowano współpracę z Papieskim Instytutem Studiów Kościelnych w Rzymie. W jej ramach poddano digitalizacji materiały archiwalne znajdujące się w zespołach: nr 3 – Spuścizna Karola Kleszczyńskiego, nr 4 – Towarzystwo Studiów Irańskich w Teheranie, nr 5 – Polska Rada Oświatowa w Libanie, nr 6 – Instytut Polski w Bejrucie. Zeskanowano łącznie 361 j.a. (13 779 kopii cyfrowych). Ponadto przed digitalizacją wszystkie materiały zostały poddane opracowaniu technicznemu oraz zabiegom konserwatorskim. Łącznie w 2018 r. opracowano technicznie 92 444 strony dokumentów.

W wyniku prac prowadzonych w Papieskim Instytucie Studiów Kościelnych w Rzymie przejęto również i włączono do zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej dokumenty Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego, stanowiące dopełnienie zespołu archiwalnego znajdującego się w zasobie krakowskiego Oddziałowego Archiwum IPN, oraz kolekcję polskojęzycznych miesięczników „L'Osservatore Romano" z lat 1991–2009.

W okresie sprawozdawczym prowadzono współpracę ze Stowarzyszeniem Weteranów Armii Polskiej w Ameryce, nawiązaną w 2017 r. Pracownicy Instytutu zakończyli digitalizację czasopisma „Weteran" i rozpoczęli proces skanowania zdjęć i albumów zgromadzonych w archiwum Stowarzyszenia. W wyniku podjętych działań pozyskano do zasobu IPN 36 306 plików cyfrowych, z czego 29 192 to kopie czasopisma „Weteran", a 7114 plików to skany zdjęć.

W ramach umowy podpisanej ze SWAP sprowadzono ze Stanów Zjednoczonych Ameryki unikatowy film dokumentalny zatytułowany *Z wycieczki Stowarzyszenia Weteranów do Polski*. Film jest zapisem odwiedzin Polski w 1927 r. przez kombatantów, ochotników amerykańskiej Polonii do tzw. Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera, sformowanej we Francji w 1917 r.

Ponadto, w związku z zawartą 15 listopada 2017 r. umową o współpracy między Instytutem i Fundacją Kościuszkowską w Nowym Jorku, w 2018 r. archiwiści IPN przeprowadzili prace związane z opisem zbioru „Mierzwa Papers" dotyczącego twórcy i prezesa Fundacji, działacza polonijnego, Stefana Piotra Mierzwy. W trakcie prac wyodrębniono i opisano łącznie 2 455 j.a.

Nawiązano również współpracę z Polskim Instytutem Naukowym w Kanadzie (umowa podpisana 20 marca 2018 r.). Celem zawarcia umowy było opracowanie merytoryczne oraz digitalizacja materiałów archiwalnych zgromadzonych w zasobie PINK. Dokonano rozpoznania struktury i inwentaryzacji zasobu PINK, opracowano i zewidencjonowano 601 j.a. oraz zdigitalizowano, przechowywane na mikrofilmach, czasopismo „Związkowiec" z lat 1933–1973 i 1975–1981. W wyniku digitalizacji mikrofilmów otrzymano 20 534 pliki cyfrowe akt.

W wyniku podpisanych 26 marca 2018 r. umów o współpracy z archiwami ukraińskimi tj. z Archiwum Państwowym Obwodu Chmielnickiego, Archiwum Państwowym Obwodu Odeskiego i Archiwum Państwowym Obwodu Winnickiego, zakładającymi pozyskiwanie kopii cyfrowych dokumentów dotychczas niedostępnych dla polskich badaczy, a dotyczących Polaków, w tym ofiar „operacji polskiej" przeprowadzonej w latach 1937–1938 i ich rodzin, Archiwum IPN wzbogaciło się łącznie o kopie 2 217 jednostek tj. o skany 239 652 dokumentów.

Wymiana archiwaliów prowadzona była również w ramach współpracy między archiwum IPN a Akademią MSW Republiki Gruzji. W jej wyniku powiększono zbiór materiałów dotyczących Polaków represjonowanych na terenie Gruzji w latach 1922–1954 o 35 j.a., tj. o 1916 plików cyfrowych.

W 2018 r. kontynuowano współpracę ze Studium Polski Podziemnej z siedzibą w Londynie. W jej wyniku zdigitalizowano Kolekcję 63 „Wydawnictwo: Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie, t. III, Armia Krajowa – materiały redakcyjne", zawierającą kopie dokumentów Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wodza (łącznie 86 j.a. – 14 342 kopii cyfrowych). Ponadto kontynuowano przegląd duplikatów dokumentów z Zespołu A Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wodza, Zespołu MSW Wydziału Krajowego oraz Kolekcji 21 zawierającej dokumenty administracji polskiej na terenie brytyjskiej strefy okupacyjnej w Niemczech i dokumenty Komisji weryfikacyjnej z lat 1945–1950. Zweryfikowano łącznie ok. 1,3 mb akt, które zostały przygotowane do przekazania do zasobu Archiwum IPN.

W omawianym okresie pracownicy Instytutu brali także udział w organizacji Przystanku Historia w Chicago 15–21 stycznia 2018 r., w warsztatach poświęconych bazie danych OuS Archiv, mających miejsce w siedzibie Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej w Bad Arolsen 13–16 maja 2018 r. i w pikniku historycznym „Defend Fife", propagującym wiedzę o udziale polskich żołnierzy w obronie Wielkiej Brytanii, zorganizowanym 29 września – 1 października 2018 r. w Dunfermline (Szkocja), przez Rogera Pickieringa, marszałka regionu Fife, we współpracy z Konsulatem Generalnym RP w Edynburgu. W trakcie pikniku propagowano informacje o działalności Archiwum IPN, w tym o projekcie Archiwum Pełne Pamięci i o Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny

Światowej. Ponadto pozyskano do zasobu AIPN zbiór dokumentów oraz album fotografii żołnierza Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie por. Witolda Witkowskiego, a także wszczęto rozmowy w zakresie przekazania do zasobu IPN dokumentacji żołnierzy Związku Karpatczyków 3. Dywizji Strzelców Karpackich.

Pracownicy AIPN w Warszawie nawiązali również współpracę z polskim dokumentalistą mieszkającym w Los Angeles (imię i nazwisko zastrzeżone na wniosek darczyńcy), który przekazał do zasobu archiwalnego IPN dokumentację filmową, fotograficzną i aktową dot. m.in. Ireny Ney-Bigo, Zdzisława Bukowieckiego i Witolda Urbanowicza. 178 materiałów filmowych o łącznym czasie trwania 176 godzin pochodzi z lat 1985–2007 i dotyczy m.in.: wizyty Kornela Morawieckiego w USA w 1988 r., manifestacji pod konsulatem PRL w Nowym Jorku w 1987 r. oraz odsłonięcia pomnika ks. Jerzego Popiełuszki na Greenpoincie.

3.10. Międzynarodowe działania edukacyjne IPN

W pierwszy weekend maja w Wielkiej Brytanii już po raz drugi z inicjatywy ambasady RP w Londynie miał miejsce Polish Heritage Day. Wspólne świętowanie rocznicy uchwalenia pierwszej na kontynencie europejskim konstytucji jest tylko pretekstem do pokazania mieszkańcom Wielkiej Brytanii, jak dużo Polacy wnieśli w budowę tego kraju oraz jak mocno związana jest nasza historia z historią Wielkiej Brytanii. Po raz pierwszy w wydarzeniu uczestniczył IPN. Podczas obchodów w wielu miastach organizowane są pikniki, występy, warsztaty i wykłady o polskiej historii. Zapraszani są także brytyjscy sąsiedzi Polaków, gdyż taka jest idea Polish Heritage Day.

Na Euroazjatyckim Narodowym Uniwersytecie im. L.N. Gumilowa w Astanie odbyło się spotkanie przedstawicieli IPN (OBEN Białystok) z Polakami z Astany oraz przedstawicielami środowiska naukowego i ze studentami polonistyki. Katarzyna Underwood (OBEN Gdańsk) wygłosiła wykład dla młodzieży anglojęzycznej na temat sytuacji w Polsce po zakończeniu II wojny światowej – po pokazie filmu *Zimna wojna* w Gdańsku w grudniu 2018.

Przedstawiciel oddziału wrocławskiego IPN podczas wyjazdu do Instytutu Polskiego w Pradze uczestniczył też w spotkaniach z czeskimi uczestnikami projektu polsko-czeskiego, złożył wizytę w Wojskowym Instytucie Historycznym, w Archiwum Wojskowym i w czeskim IPN.

3.10.1. Wystawy Instytutu Pamięci Narodowej

Mając na celu szeroko pojętą popularyzację wiedzy o najnowszej historii Polski, IPN prezentował swoje wystawy także poza granicami kraju. Prezentacjom towarzyszyły niejednokrotnie zajęcia edukacyjne dla uczniów polskich placówek oświatowych oraz środowiska polonijnego.

Najaktywniejszą działalność wystawienniczą poza granicami kraju IPN prowadzi w Europie oraz w Ameryce Północnej, choć miały też miejsce ekspozycje w Azji i Australii. Prezentacja wystaw IPN na arenie międzynarodowej możliwa jest dzięki wsparciu ze strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP i polskich placówek dyplomatycznych na świecie. Najszerzej prezentowana była wystawa „Ojcowie Niepodległości” (przygotowana przez OBEN Szczecin), łącznie w 24 miejscach w 13 krajach: Australii, Austrii, Belgii, Czechach, Francji, Grecji, Irlandii, na Litwie (2 prezentacje), w Niemczech (5 prezentacji), Norwegii, Serbii, USA (5 prezentacji), Wielkiej Brytanii (3 prezentacje). Owocem współpracy z MSZ były prezentacje wystawy „»Żegota” Rada Pomocy Żydom« (przygotowanej przez Centralę BEN) w: Baku (Azerbejdżan), Düsseldorfie (Niemcy), Kownie i Wilnie (Litwa), Nowym Jorku (USA), i Sered` (Słowacja).

Na zaproszenie Instytutu Polskiego w Sofii oraz we współpracy z miejscową Ambasadą RP zaprezentowana została w maju i czerwcu 2018 r. w Sofii (Bułgaria) wystawa IPN pt. „Zimna wojna. Krótka historia podzielonego świata”. Później pokazano ją w sąsiedniej Rumunii w Memoriale Ofiar Komunizmu i Ruchu Oporu w Syhocie Marmaroskim oraz w Muzeum Transylwanii w Cluju.

Przykładem zagranicznej aktywności edukacyjnej IPN może być prezentacja wystawy pt. „Dla Niepodległej. Tatarzy w walce o wolną Polskę w XVIII–XX w.*"* (przygotowanej przez OBEN w Białymstoku) w Kazachstanie. W uroczystym otwarciu wystawy 8 października 2018 r. w bibliotece prezydenckiej w stolicy kraju Astanie, dokonanym przez ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej prof. dr. hab. Selima Chazbijewicza i dyrektora Oddziału IPN w Białymstoku dr. hab. Piotra Kardelę, brali udział m.in.: wiceminister spraw zagranicznych Republiki Kazachstanu Roman Wasilenko, ambasadorzy: Ukrainy, Gruzji, Czech, I sekretarz ambasady Arabii Saudyjskiej i sekretarz ambasady USA.

Wiele innych polskich placówek czynnie wspierało IPN w prezentacji wystaw, m.in.: Konsulat Generalny RP w Ostrawie zaprezentował (w kwietniu – listopadzie 2018 r.) wystawę OBEN w Krakowie pt. „Dla Ciebie Polsko. W stulecie czynu legionowego".

W zagranicznych działaniach edukacyjnych IPN nieoceniona była współpraca z różnymi placówkami szkolnymi i stowarzyszeniami społecznymi. Przykładowo, dzięki współpracy ze Szkołą Przedmiotów Ojczystych im. Marii Skłodowskiej-Curie w Wimbledon-Putne została zaprezentowana w Londynie (Wielka Brytania) wystawa IPN „Battle of Britain. To commemorate the Fight for Freedom". Z kolei dzięki współpracy ze Stowarzyszeniem Pamięć możliwe było zaprezentowanie w kilku miastach w USA (Clark, Doylestown, Nowy Jork) wystawy IPN „Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem". W ramach stałej współpracy z Polską Wspólnotą w Wielkiej Brytanii OBEN IPN w Gdańsku zaprezentował w Londynie wystawy „Niezłomna, wyklęta, przywrócona pamięci. Danuta Siedzikówna »Inka« 1928–1946" (luty–maj 2018 r.) oraz wspomnianą wyżej wystawę „Ojcowie Niepodległości" (październik–grudzień 2018 r.).

W kwietniu 2018 r. w Derby w Wielkiej Brytanii zaprezentowana została na terenie miejscowej Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Maksymiliana Kolbe wystawa „Zbrodnia Katyńska", dzięki staraniom OBEN w Rzeszowie.

W Ratuszu Miejskim w Schwedt w Niemczech, staraniem OBEN w Poznaniu, otwarta została 9 października 2018 r. wystawa IPN pt. „Vertriebene 1939. Deportationen von polnischen Bürgern aus den ins Dritte Reich eingegliederten Gebieten" (Wypędzeni 1939. Deportacje obywateli polskich z ziem wcielonych do III Rzeszy).

Przykładem współpracy międzynarodowej na polu edukacji było też przygotowanie przez IPN (Centralę BEN i OBEN w Katowicach) we współpracy z Przedstawicielstwem Rządu Flandrii w RP, ambasadą Królestwa Belgii w Polsce, instytucjami kombatanckimi, archiwami oraz kolekcjonerami z Belgii wystawy pt. „Pancerne Skrzydła. Dywizja Pancerna gen. S. Maczka w wyzwoleniu Belgii w 1944 r.". Jej uroczyste otwarcie odbyło się 8 czerwca w Warszawie, z udziałem władz państwowych Polski i Belgii oraz władz IPN. W ten sposób uczczono setną rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę oraz setną rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a Belgią w 1919 r.

3.10.2. Współpraca Biura Edukacji Narodowej IPN z Polonią i Polakami

IPN systematycznie współpracuje z Polonią i Polakami poza granicami kraju, realizując zadanie nałożone przez ustawodawcę – upowszechnianie wiedzy na temat najnowszej historii Polski.

Zadanie to wypełnia w różnej formie w kraju i poza jego granicami. W 2018 r. w Polsce wsparto inicjatywy organizacji i instytucji zajmujących się współpracą z Polonią i Polakami poza granicami kraju m.in. Stowarzyszenia Wspólnota Polska, Fundacji Pomoc Polakom na Wschodzie, Stowarzyszenia Odra-Niemen, Fundacji Wolność i Demokracja. Poza granicami kraju tworzy sieć „Przystanków Historia", w których pracownicy IPN pojawiają się systematycznie. W tej chwili funkcjonuje dziesięć takich miejsc, z których sześć (Chicago, Londyn, Lwów, Mińsk, Zaolzie, Żytomierz, zostało zainicjowanych w 2018 r. Na „Przystankach Historia" odbywały się wykłady, prelekcje, warsztaty, prezentacje wystaw i promocje książek, mające na celu w różnorodny, ciekawy sposob przybliżyć historię Polski. W tym roku większość spotkań związana była z zagadnieniami odzyska-

nia przez Polskę niepodległości w 1918 r. Poza tym na zaproszenie instytucji polonijnych wygłoszono wykłady i prelekcje na spotkaniach otwartych, ale także prowadzono warsztaty i lekcje dla nauczycieli i uczniów m.in. na Ukrainie, na Litwie, w Republice Czeskiej, w Niemczech, w Grecji i Stanach Zjednoczonych; prezentowano wystawy historyczne IPN, m.in. w Belgii, Kazachstanie, Stanach Zjednoczonych Ameryki, na Ukrainie, w Wielkiej Brytanii. Przekazywaliśmy publikacje IPN, a także zachęcano do udziału w przedsięwzięciach edukacyjnych.

W czwartej już edycji międzynarodowej nagrody „Świadek Historii" nagrodzono 3 instytucje (z Włoch, Litwy i Republiki Południowej Afryki) i 3 osoby ((z Litwy i Francji) dbające o zachowanie polskiej historii poza granicami kraju. Kolejnym stałym punktem działań na rzecz nauczycieli polonijnych jest konferencja "Polonijne spotkania z historią najnowszą". W 2018 r. wzięło w niej udzial 43 pedagogów z 16 krajów.

3.10.3. Gry planszowe za granicą

IPN stara się utrzymywać praktykę dodawania do swoich gier instrukcji przynajmniej w jednym języku obcym. Z tego też względu w grze „Miś Wojtek" zawarto broszurę z zasadami i opracowaniem historycznym po angielsku. Natomiast gra „ZnajZnak – Felismered?", opracowana we współpracy z węgierskim Komitetem Pamięci Narodowej (Nemzeti Emlékezet Bizottsága, NEB) jest w pełni dwujęzyczna i cała jej treść jest dostępna zarówno w języku polskim, jak i węgierskim.

Biuro Edukacji Narodowej IPN prowadziło także dalsze prace związane z publikacją edukacyjnych gier planszowych o tematyce historycznej i ich wykorzystaniem w celach edukacyjnych. Między innymi wyprodukowano ponad 3 tys. zestawów kart z gry „ZnajZnak – Felismered?", opowiadających o wspólnej historii Polski i Węgier, ze szczególnym uwzględnieniem rewolucji 1956 r. na Węgrzech i powstania robotników w czerwcu 1956 r. w Polsce. Z tego 2 tys. egz. zostało przekazanych węgierskiemu Komitetowi Pamięci Narodowej oraz Węgierskiemu Instytutowi Kultury.

Odbyło się też kilka szkoleń dla nauczycieli oraz prezentacji tej gry we współpracy z Instytutem im. Balassiego, tj. Węgierskim Instytutem Kultury: w Warszawie, w Urzędzie Dzielnicy Bemowo, w Poznaniu na Uniwersytecie Adama Mickiewicza oraz na Targach Dobrej Książki we Wrocławiu.

3.10.4. Konferencja dla zagranicznych edukatorów „Polska w sercu Europy" (Poland in the Heart of European History)

Od 15 do 26 lipca w pałacu w Jabłonnie k. Warszawy zostało zorganizowane przez Biuro Edukacji Narodowej IPN już po raz piąty cieszące się dużym powodzeniem seminarium „Poland in the Heart of European History" dla edukatorów zagranicznych – nauczycieli zainteresowanych historią Polski.

Uczestnicy poznają najważniejsze zagadnienia i wątki historii Polski XX w. w szerokiej europejskiej perspektywie, a także nowoczesne metody nauczania o trudnych tematach, które zostały wypracowane przez IPN. W programie znalazły się wykłady i warsztaty prowadzone przez wybitnych historyków i dydaktyków zajmujących się najnowszą historią Polski (dotyczące m.in. fenomenu Polskiego Państwa Podziemnego, relacji polsko-żydowskich w czasie II wojny światowej, instalowania się systemu komunistycznego w Polsce czy upadku komunizmu) oraz wizyty studyjne w najważniejszych muzeach i ośrodkach historyczno-edukacyjnych w Polsce m.in. w Muzeum Katyńskim, Muzeum – Miejscu Pamięci Palmiry, Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, itd.). Z uczestnikami spotkali się m.in. wiceprezesi Instytutu Pamięci Narodowej: dr Mateusz Szpytma i prof. Krzysztof Szwagrzyk oraz prof. Wojciech Roszkowski, a także naukowcy i edukatorzy z Biura Edukacji Narodowej i Biura Badań Historycznych IPN. W dziesięciodniowym seminarium uczestniczyli nauczyciele i edukatorzy z 15 krajów: Albanii, Bośni i Hercegowiny, Chorwacji, Czarnogóry, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Macedonii, Niemiec, Rumunii, Serbii, Słowenii, Szkocji, Węgier i Wielkiej Brytanii.

3.10.5. Zagraniczne Przystanki Historia

Ważnym elementem Programu Polonijnego BEN IPN są działania edukacyjne realizowane w ramach Zagranicznych Przystanków Historia, wzorowanych na krajowej sieci. Poza granicami kraju podczas cyklicznych wizyt pracowników IPN odbywają się wykłady, prezentacje wystaw, projekcje filmowe, prezentacje publikacji IPN, połączone z działaniami edukacyjnymi w szkołach – różnego typu zajęciami dla uczniów oraz warsztatami dla nauczycieli. Pierwszy zagraniczny przystanek powstał we wrześniu 2015 r. w Wilnie, w 2017 r. otwarto kolejne w Grodnie, Nowym Jorku i Brukseli. W 2018 r. swoją działalność zainaugurowały przystanki w Chicago, na Zaolziu, we Lwowie, w Londynie, w Mińsku i Żytomierzu. W ramach realizacji tego projektu w 2018 r. odbyło się 18 spotkań, których głównym tematem było odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r.

3.11. Międzynarodowa współpraca naukowo-badawcza

3.11.1. Konferencje międzynarodowe organizowane przez BBH IPN w kraju i za granicą

Międzynarodowe konferencje naukowe organizowane lub współorganizowane przez BBH IPN w kraju i za granicą stanowią jedną z form szeroko pojętej współpracy międzynarodowej. Stwarzają bowiem możliwość nie tylko prezentacji wyników badań naukowych oraz wymiany doświadczeń i poglądów, ale także pogłębiania integracji międzynarodowego środowiska naukowego zajmującego się różnymi aspektami historii XX wieku. Podobnie jak w poprzednich latach organizacja konferencji odbywała się na zasadzie *call for papers*, co umożliwiało wyselekcjonowanie najciekawszych, a zarazem najbardziej wartościowych pod względem merytorycznym tekstów. W konferencjach brali udział badacze reprezentujący placówki naukowo-badawcze z krajów europejskich, Zakaukazia, Azji Środkowej, USA i in.

W 2018 r. BBH IPN zorganizowało lub współorganizowało w kraju i za granicą wiele konferencji. Do najważniejszych należą: „Chcemy Polski niepodległej, abyśmy tam mogli urządzić życie lepsze i sprawiedliwsze dla wszystkich. Jak powstawała II Rzeczpospolita?", która została zorganizowana 24 lutego 2018 r. razem z Biblioteką Polską w Londynie; II Konferencja Polsko-Gruzińskiej Komisji Historyków poświęcona 100. rocznicy zwołania Sejmu Zakaukaskiego i utworzenia niezależnej Zakaukaskiej Republiki Demokratycznej – Tbilisi, 24–25 kwietnia 2018 r., zorganizowana wspólnie z Ambasadą RP, Studium Europy Wschodniej UW i Uniwersytetem im. I. Dżawachiszwili w Tbilisi; współorganizowana z Muzeum Polskim w Rapperswilu „Magna Res Libertas. Ku Niepodległej", która odbyła się na zamku rapperswilskim (22–23 czerwca 2018 r.); „Wspólna historia? Pięćdziesiąt lat doświadczeń Polaków, Czechów i Słowaków w warunkach niepodległości, okupacji i reżimów totalitarnych (1918–1968)" – Wrocław, 4–5 października 2018 r., organizatorzy: Oddział IPN we Wrocławiu, Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego, Ústav pro studium totalitních režimů; „Papież zza żelaznej kurtyny" – Kraków, Budapeszt, 9–12 października 2018 r., organizatorzy: Oddział IPN w Krakowie, Komitet Pamięci Narodowej Węgier (Nemzeti Emlékezet Bizottság); „Edward Bernard Raczyński (1891–1993): dyplomata, polityk, pisarz i mąż stanu" w hołdzie prezydentowi Edwardowi Raczyńskiemu w 25. rocznicę jego śmierci zorganizowana 19 października 2018 r. wspólnie z Ambasadą RP w Londynie; „Polska-Gruzja: sto lat wzajemnych relacji 1918–2018", która odbywła się 3–4 października 2018 r. w Tbilisi i została zorganizowana przez: Państwowy Uniwersytet im. I. Dżawachiszwili w Tbilisi, Ambasadę RP w Tbilisi; Instytut Pamięci Narodowej, Instytut Polski w Tbilisi, Stację Kaukaską SEW UW; „Need to Know VIII: Access to Secrets: New Sources and New Interpretation of Intelligence", Bodø (Norwegia), 29–30 listopada 2018 r., organizatorzy: IPN, Center for Cold War Studies of the University of Southern Denmark oraz Norwegian Aviation Museum; „Communist parties on

the road to full power (after World War II)" – Warszawa, 6–8 grudnia 2018 r., organizatorzy: BBH IPN, Institute for the Study of Totalitarian Regimes (Czech Republic), Nation's Memory Institute (Slovakia), Committee of National Remembrance (Hungary).

3.11.2. Zagraniczne kwerendy archiwalne

Pracownicy merytoryczni i współpracownicy IPN na bieżąco prowadzą rozbudowane kwerendy archiwalne w dziesiątkach archiwów i działach rękopisów bibliotek w kraju i poza jego granicami. Kwerendy realizowane są w ramach Centralnych i Oddziałowych Projektów Badawczych, indywidualnych, prac monograficznych oraz na potrzeby przygotowywanych analiz i ekspertyz. W roku sprawozdawczym badacze IPN prowadzili kwerendy w następujących archiwach znajdujących się poza Polską:

– Białoruś: Narodowe Archiwum Republiki Białoruś, Mińsk; Państwowe Archiwum Obwodu Brzeskiego, Brześć; Państwowe Archiwum Obwodu Grodzieńskiego, Grodno;

– Czechy: Archiwum Narodowe (Národní archiv České republiky), Praga; Biblioteka Narodowa Republiki Czeskiej (Národní knihovna České republiky), Praga;

– Francja: Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Europejskich (Ministère des Affaires étrangères et européennes), La Courneuve k. Paryża; Archiwum Polskiej MisjiKatolickiej, Paryż; Archiwum Instytutu Literackiego w Maisons-Laffitte k. Paryża; Biblioteka Narodowa (Bibliotheque Nationale de France), Paryż;

– Gruzja: Gruzińskie Narodowe Centrum Rękopisów im. K. Kekelidze, Tbilisi; Muzeum Emigracji przy Państwowym Uniwersytecie im. I. Dżawachiszwili, Tbilisi, Gabinet Emigracji Biblioteki Narodowej Parlamentu Gruzji, Tbilisi,

– Izrael: Archiwum Yad Vashem;

– Litwa: Litewskie Archiwum Akt Specjalnych (Lietuvos ypatingasis archyvas), Wilno; Litewskie Centralne Archiwum Narodowe (LCVA), Wilno;

– Łotwa: Łotewskie Państwowe Archiwum Historyczne, Ryga;

– Niemcy: Archiwum Polityczne Ministerstwa Spraw Zagranicznych (Politisches Archiv des Auswärtigen Amt), Berlin; Archiwum Federalne w Berlinie (BundesarchivBerlin-Lichterfelde); Archiwum Federalne Wydział Archiwów Wojskowych we Fryburgu Bryzgowijskim (Bundesarchiv Abteilung Militaerarchiv, Freiburg im Breisgau); Tajne Archiwum Państwowe Fundacji Pruskiego Dziedzictwa Kulturalnego w Berlinie (Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin); Archiwum Federalne (Bundesarchiv) w Ludwigsburgu; Archiwum Federalne (Bundesarchiv) w Koblencji; Bundesbeauftragte für die Unterlagen der Staatssicherheit der DDR, Berlin; Biblioteka Państwowa w Berlinie (Staatsbibliothek zu Berlin);

– Rosja: Rosyjskie Państwowe Archiwum Historii Społeczno-Politycznej (Rossijskij Gosudarstwiennij Archiw Socjalno-Politiczeskoj Istorii – RGASPI), Moskwa; Rosyjskie Państwowe Archiwum Wojskowe (Rossijskij Gosudarstwiennij Archiw Wojennoj Istorii, RGWA), Moskwa; Rosyjskie Państwowe Archiwum Wojenno-Historyczne (Rossijskij Gosudarstwiennij Wojenno-storiczeskij Archiw, RGWIA); Archiwum Stowarzyszenia Memoriał, Moskwa;

– Stany Zjednoczone: Amerykańskie Archiwum Narodowe (National Archives, NARA), Waszyngton; Biblioteka Kongresu (Library of Congress), Waszyngton; YIVO Institute for Jewish Research, Nowy Jork; Leo Beack Institute, Nowy Jork; Archiwum Instytutu im. Józefa Piłsudskiego, Nowy Jork; Polski Instytut Naukowy w Ameryce, Nowy Jork; Archiwum Muzeum Polskiego w Ameryce, Chicago; Archiwum Hoovera (Hoover Archive), Stanford University, Palo Alto; Archiwum Loyola University; Archiwum University of Illinois; Catholic University of America; Archiwum Yale University, New Haven; Yale Library;

– Szwajcaria: Archiwum Helveto-Polonicum, Fryburg; Archiwum Muzeum Polskiego, Rapperswil;

– Ukraina: Wydzielone Archiwum Państwowej Służby Bezpieczeństwa Ukrainy (HDA SBU), Kijów; Centralne Archiwum Państwowe Organizacji Społecznych Ukrainy (CDAHOU), Kijów; Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy (CDIAU), Lwów; Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (DALO), Lwów;

– Węgry: Archiwa Otwartego Społeczeństwa (Open Society Archives), Budapeszt;

– Wielka Brytania: Studium Polski Podziemnej, Londyn; Biblioteka Polska POSK, Londyn; Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum gen. W. Sikorskiego, Londyn; Senate House Library, University of London, Londyn; Bodleian Libraries, Oksford; Archiwa Narodowe (The National Archives), Londyn-Kew; Archiwum Kazimierza Sabbata (prywatne archiwum rodziny Sabbatów), Londyn; Biblioteka Brytyjska (British Library), Londyn.

3.12. Współpraca międzynarodowa Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN

W ramach ustawowych zadań Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w 2018 r. realizowało wiele zadań poza granicami kraju, współpracując z różnego typu zagranicznymi instytucjami oraz organizacjami.

Wśród nich na uwagę zasługuje kontynuowanie działań podjętych w 2017 r. w związku z poszukiwaniem szczątków i prochów Polaków będących ofiarami zbrodni niemieckich spoczywających na terenie Niemiec. Od 4 do 5 listopada 2018 r. przedstawiciele Biura Poszukiwań i Identyfikacji przebywali w Niemczech, gdzie przy wsparciu przedstawicieli Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Berlinie odbyli spotkanie z władzami miasta Fürstenberg Havel oraz landu Brandenburgii. Celem spotkania było ustalenie możliwości przeprowadzenia prac poszukiwawczych na obszarze cmentarza miejskiego w Fürstenberg Havel oraz terenu tzw. Sandgrube, przynależącego do byłego obozu koncentracyjnego Ravensbrück.

W 2018 r. Biuro Poszukiwań i Identyfikacji kontynuowało współpracę z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Gruzji. Jej rezultatem były prowadzone w marcu 2018 r. na stanowisku 1 w Rustavi koło Tbilisi badania wykopaliskowe przez gruzińsko-polski zespół badawczy, zgodnie z umową zawartą pomiędzy IPN i LEPL – Akademią Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Gruzji. Celem prac było odkrycie masowych grobów ofiar terroru stalinowskiego z lat 1937–1938. W ich wyniku nie odnaleziono poszukiwanych mogił.

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji w 2018 r. kontynuowało także próby uzyskania zgody na prowadzenie prac poszukiwawczych na terenie Ukrainy. W tym celu zostało wystosowane przez Prezesa IPN w maju 2018 r. pismo do Ministra Kultury Ukrainy wyrażające nadzieję na umożliwienie podjęcia działań przez specjalistów IPN we współpracy z ukraińskimi badaczami. W wyniku wystosowanego wniosku zgody na przeprowadzenie prac nie uzyskano.

W 2018 r. za pośrednictwem Ambasady RP w Mińsku podjęto działania mające na celu umożliwienie pracownikom Biura Poszukiwań i Identyfikacji wjazdu na terytorium Białorusi celem dokonania rekonesansu w 30 miejscach, gdzie według posiadanych informacji znajdują się miejsca spoczynku osób poległych w walkach o zjednoczenie i niepodległość państwa polskiego. Działania te miały stanowić podstawę do złożenia oficjalnego wniosku do Sił Zbrojnych Republiki Białorusi o przeprowadzenie prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych w jednym z wytypowanych miejsc. Prośba w dalszym ciągu procedowana jest przez stronę białoruską. W 2019 r. planowana jest kontynuacja powyższych działań oraz odbycie rozmów z przedstawicielami Sił Zbrojnych Białorusi, których przedmiotem będzie przedstawienie stronie białoruskiej propozycji przeprowadzenia prac poszukiwawczych w wytypowanym miejscu.

Przedstawiciele Biura Poszukiwań i Identyfikacji uczestniczyli do 2 do 7 marca 2018 r. na zaproszenie Instytutu Piłsudskiego w obchodach Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w Nowym Jorku. W trakcie pobytu delegacja IPN wzięła udział w wielu wydarzeniach. Podczas

spotkania w Konsulacie Generalnym RP w Nowym Jorku, Instytucie Piłsudskiego oraz Fundacji Kulturalnej w Clark zostały wygłoszone referaty: *Polska szuka bohaterów* na temat wyników i perspektyw prac poszukiwawczych ofiar systemów totalitarnych na terenie Polski oraz *Prace poszukiwawcze za wschodnią granicą RP*. Delegacja IPN uczestniczyła również w spotkaniu z członkami Zarządu Okręgu 2. SWAP z komendantem Antonim Chrościelewskim.

Pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji oraz Biura Edukacji Narodowej od 2 do12 marca 2018 r. na zaproszenie Przystanku Historia w Nowym Jorku prowadzili warsztaty dla nauczycieli i zajęcia dla uczniów w polskich szkołach w Nowym Jorku, Doylestown i Clark na temat poszukiwania nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego oraz zajęcia okołowystawowe związane z wystawą IPN „Kwatera Ł. Panteon narodowy pod cmentarnym murem", która była prezentowana w konsulacie RP w Nowym Jorku oraz w szkołach i placówkach polskich w USA.

Od 13 do 15 kwietnia 2018 r. delegacja Biura Poszukiwań i Identyfikacji uczestniczyła w spotkaniu z grupą młodzieży, nauczycieli i aktywistów polonijnych zorganizowanym przez Szkolny Punkt Konsultacyjny im. Królowej Rychezy przy Konsulacie Generalnym RP w Kolonii. Spotkanie miało charakter dwudniowych warsztatów, prelekcji i pokazów filmów. Pracownicy biura wzięli udział w dyskusji poświęconej Żołnierzom Wyklętym i poszukiwaniom ich miejsc pochówku, uczestniczyli w biegu „Wilczym Tropem", oraz przeprowadzili warsztaty dla młodzieży i wykład dla dorosłych.

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji przygotowało, we współpracy ze starostwem w Solecznikach oraz parafią rzymskokatolicką w Ejszyszkach, uroczysty pogrzeb 3 żołnierzy AK, ekshumowanych w ramach prac prowadzonych przez Biura w 2017 i 2018 r. W uroczystościach, które odbyły się 7 września 2018 r. w Ejszyszkach na Litwie, wzięli udział przedstawiciele władz polskich i litewskich. Trumny ze szczątkami w asyście kolumny złożonej z kompanii honorowej Wojska Polskiego, harcerzy oraz licznie przybyłych mieszkańców odprowadzono na pobliski cmentarz parafialny, gdzie złożono w kwaterze żołnierzy AK.

Pracownicy Wydziału Kresowego przygotowali także, wspólnie ze starostwem powiatowym w Lubomlu oraz władzami gminy Riwne, uroczystości w 75. rocznicę ludobójstwa Polaków na Wołyniu, które odbyły się 2 września 2018 r. w Ostrówkach na Ukrainie. Uczestniczyli w nich przedstawiciele Konsulatu RP w Łucku, delegacja IPN z wiceprezesem dr. hab. Krzysztofem Szwagrzykiem, miejscowe władze ukraińskie, straż graniczna oraz byli mieszkańcy i ich rodziny.

W roku 2018 zostało podpisane porozumienie z Federalnym Biurem Śledczym Stanów Zjednoczonych Ameryki, na podstawie którego udzielone zostały Instytutowi Pamięci Narodowej niektóre funkcjonalności systemu informatycznego Combined DNA Index System (CODIS), służące m.in. do gromadzenia i automatycznego porównywania profili DNA w celu określenia pokrewieństwa. W 2019 r. planowane jest uruchomienie licencji. Użytkowanie systemu CODIS będzie ściśle związane z administrowaniem Bazą Materiału Genetycznego IPN.

W 2018 r. Biuro Poszukiwań i Identyfikacji nawiązało także współpracę z amerykańską jednostką rządową Defense POW/MIA Accounting Agency (DPAA) zajmującą się poszukiwaniem szczątków poległych żołnierzy amerykańskich. Jej rezultatem były przeprowadzone wspólnie prace poszukiwawcze szczątków pilota amerykańskiego w Glinicy. Planowane są dalsze działania w ramach podjętej współpracy.

3.13. Współpraca międzynarodowa w zakresie upamiętniania walk i męczeństwa

Biuro Upamietniania Walk i Męczeństwa współpracowało z Muzeum KL Dachau przy projekcie „Namen statt Nummeren. Gedächtnischbuch fur die Häftlinge des KZ Dachau-Geistliche im KZ Dachau" – Imiona zamiast Numerów – Księga Pamięci Więźniów KL Dachau. Duchowni w KL Dachau, pod kierunkiem dyrektor projektu Sabiny Gerhardus. W projekcie z BUWiM uczestniczy dr Anna Jagodzińska.

Ponadto przedstawiciele BUWiM wzięli udział w ogólnoeuropejskiej kampanii na rzecz dziedzictwa kulturowego – Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego 2018, którego koordynatorem w Polsce było Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie. Udział w „Europe For Culture" polegał na przesłaniu materiałów zatytuowanych: „Das Memorial Gusen und die Gusener Rosenkränze". Ein länderübergreifendes bzw. internationales Projekt Polen-Österreich als Beitrag zum Europäischen Kulturerbejahr 2018" – autorzy: Anna Jagodzińska (Polska, BUWiM IPN) i Hans Peter Jeschke (Austria, Universität Viadrina Frankfurt-Oder). W związku z tym działaniem Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN otrzymało dyplom uznania za zaangażowanie i wkład w ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego przez realizację projektu objętego patronatem ERDK 2018.

Doktor Ewa Rogalewska z białostockiego biura upamiętniania walk i męczeństwa uczestniczyła od 13 do 14 lipca 2018 r. w uroczystościach z okazji 74. rocznicy Operacji „Ostra Brama" wraz z upamiętnieniem bitwy pod Krawczunami. Organizatorem uroczystości był Związek Polaków na Litwie Rejon Wileński, europoseł Republiki Litewskiej Waldemar Tomaszewski, mer Rejonu Wileńskiego Maria Rekść.

24–26 września 2018 r. wzięli udział w uroczystościach w Wilnie i w Ponarach – upamiętnieniu ofiar zbrodni ponarskiej oraz więźniów represjonowanych w więzieniach wileńskich przy ul. Ofiarnej i na Łukiszkach. Organizatorami uroczystości byli: Stowarzyszenie Rodzina Ponarska, Szef Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Dom Kultury Polskiej w Wilnie, Ambasada RP w Wilnie, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Instytut Pamięci Narodowej. W sesji popularnonaukowej poświęconej zbrodni ponarskiej, która miała miejsce w Domu Kultury Polskiej w Wilnie, udział wzięli: dr Ewa Rogalewska i dr Jarosław Schabieński.

18 grudnia 2018 r. podczas spotkania z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości na „Przystanku Historia" IPN w Wilnie zorganizowanego przez Oddział IPN w Białymstoku prelekcję *Niepodległość w sztuce. Ikonografia, pieśni i piosenki, które prowadziły do Niepodległości* wygłosił dr Jarosław Schabieński.

Pracownicy Oddziałowego Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa Oddział w Szczecinie podjęli inicjatywy mające na celu wykonanie nowego upamiętnienia cichociemnych i załogi samolotu Halifax, który na terenie Norwegii uległ katastrofie podczas wykonywania misji bojowej.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa Oddział w Rzeszowie nawiązało kontakt z polskim konsulatem w Turynie (Włochy) w sprawie kwerendy dotyczącej grobów wojennych – Stalag 327 Nehrybka-Pikulice. Kontynuowano współpracę z konsulatem RP we Lwowie oraz nawiązano współpracę z konsulatem w Winnicy na Ukrainie, a także z Ambasadą RP w Rumunii. Kontakty te były konieczne do zorganizowania wyjazdu szlakiem miejsc pamięci II Brygady Legionów, który miał miesce od 6 do 10 czerwca 2018 r. Wyjazd był współorganizowany przez Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich oraz OBUWiM IPN w Rzeszowie. Jego efektem jest przygotowany przez TVP3 Rzeszów reportaż oraz materiały, które posłużą do powstania przewodnika po tych miejscach.

Doktor Piotr Szopa oraz Grzegorz Leszczyński, pracownicy OBUWiM w Rzeszowie od 26 do 28 października 2018 r. brali udział w wyjeździe do Lwowa (Ukraina). Wyjazd był współorganizowany przez Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich oraz Oddział IPN w Rzeszowie. Celem jego było porządkowanie polskich grobów na Cmentarzu Łyczakowskim, Cmentarzu Janowskim oraz w Winnikach k. Lwowa przed uroczystościami Wszystkich Świętych. Nawiązano wówczas m.in. kontakt z dziennikarzami „Kuriera Galicyjskiego", a także z mniejszością polską zamieszkałą we Lwowie i Winnikach.

3.14. Współpraca międzynarodowa prokuratorów Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Rodzaj i tryb współpracy prokuratorów Komisji Ścigania z organami państw obcych oraz organizacjami międzynarodowymi, z uwagi na uwarunkowania prawne dotyczące trybu czynności służbowych podejmowanych przez prokuratorów, nie uległ zmianie w stosunku do lat poprzednich.

Współpraca taka jest prowadzona w zakresie czynności dowodowych wykonywanych w prowadzonych śledztwach i dotyczy międzynarodowej pomocy prawnej w uzyskiwaniu informacji o znaczeniu dowodowym oraz współpracy bieżącej z przedstawicielami instytucji i organizacji międzynarodowych, poszerzającej wzajemne kontakty i mającej na celu wymianę informacji z zakresu działalności Głównej Komisji i podmiotów zagranicznych.

Współpraca prokuratorów Komisji Ścigania z organami państw obcych oraz organizacjami międzynarodowymi w zakresie prowadzonych śledztw podyktowana jest koniecznością uzyskania materiału dowodowego na terytorium państw obcych, w drodze kierowanych do nich wniosków o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej w sprawach karnych. W 2018 roku odnotowano, w porównaniu z rokiem poprzednim, wzrost liczby skierowanych wniosków o 26. Prokuratorzy oddziałowych komisji skierowali łącznie 206 wniosków o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej w 148 śledztwach. Opracowane wnioski zostały przekazane do następujących krajów: Niemcy – 134 wnioski, Białoruś – 3 wnioski, Rosja – 5 wniosków, Ukraina – 46 wniosków, Czechy – 3 wnioski, Stany Zjednoczone – 3 wnioski, Słowacja – 1 wniosek, Holandia – 1 wniosek, Izrael – 1 wniosek, Austria – 3 wnioski, Wielka Brytania – 1 wniosek, Litwa – 1 wniosek, Kanada – 1 wniosek, Irlandia – 1 wniosek, Szwecja – 1 wniosek, Włochy – 1 wniosek. Organy państw obcych w 2018 r. zrealizowały i udzieliły odpowiedzi na 153 wnioski, które były sporządzone przez prokuratorów IPN. W przypadku 2 wniosków skierowanych do Białorusi, władze tego państwa odmówiły ich wykonania. Oprócz tego prokuratorzy Komisji Ścigania oczekiwali ponad rok na wykonanie wniosków o pomoc prawną skierowanych do: Izraela – 4 wnioski, Litwy – 1 wniosek, Ukrainy – 3 wnioski, Rosji – 2 wnioski, Niemiec – 2 wnioski, Stany Zjednoczone – 2 wnioski, Holandia – 1 wniosek.

W tym samym okresie prokuratorzy pionu śledczego IPN otrzymali do realizacji 6 wniosków o pomoc prawną, z czego zrealizowali dotychczas 3 wnioski. Pochodziły one z Niemiec, Ukrainy i Litwy. Dodatkowo prokuratorzy skierowali 1 wniosek do Australii, w trybie art. 586 § 1 kpk o udzielenie pomocy prawnej przez przesłuchanie obywateli polskich, przebywających za granicą przez polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne lub urzędy konsularne.

Oprócz czynności realizowanych na potrzeby prowadzonych śledztw w ramach współpracy międzynarodowej, kontynuowano współpracę Głównej Komisji z Wydziałem Współpracy Międzynarodowej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury. W ramach tej współpracy prokuratorzy Głównej Komisji i prokurator Oddziałowej Komisji w Krakowie, czterokrotnie uczestniczyli w spotkaniach z sędziami i prokuratorami z Unii Europejskiej, którzy zostali zapoznani z działalnością pionu śledczego IPN, podstawami prawnymi ścigania zbrodni komunistycznych w Polsce oraz przykładami najważniejszych śledztw prowadzonych na przestrzeni lat przez prokuratorów Komisji Ścigania. W czasie spotkań przedstawiano także informacje związane z działalnością pionu prokuratorskiego IPN, a zwłaszcza omówiono orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące zbrodni komunistycznych. Tożsame informacje były prezentowane przez prokuratora Głównej Komisji także w trakcie wizyty w IPN delegacji organizacji pozarządowych z Białorusi. Członkowie delegacji w szczególności zainteresowani byli podstawami prawnymi pozwalającymi na ściganie zbrodni komunistycznych w Polsce po przełomie ustrojowym, organizacją, strukturą i funkcjonowaniem pionu śledczego IPN, a także przykładami najważniejszych śledztw oraz orzecznictwem sądowym.

Mając na względzie znaczne doświadczenie teoretyczne, jak i praktyczne, w zakresie ścigania zbrodni komunistycznych, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, a także z uwagi na szerokie zainteresowanie społeczności międzynarodowej problematyką ścigania zbrodni komunistycznych w Polsce, prokuratorzy Komisji Ścigania uczestniczyli w posiedzeniach i konferencjach międzynarodowych.

Na zaproszenie słowackiej organizacji pozarządowej o nazwie „Nenapadani Hradinovia" prokurator Głównej Komisji uczestniczył w konferencji, która miała miejsce w Bardejovie (Słowacja), gdzie zaprezentowano informacje na temat działalności pionu prokuratorskiego IPN, podstaw

prawnych ścigania zbrodni komunistycznych w Polsce oraz omówiono przykłady najważniejszych śledztw w sprawach zbrodni komunistycznych.

Mając na uwadze, że problem ścigania zbrodni przeciwko ludzkości ma szerszy wymiar, wykraczający poza kwestie ścigania tylko i wyłącznie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego, prokurator Głównej Komisji uczestniczył także w konferencji organizowanej w Paryżu w Tribunal de Grande Instance de Paris-Batignolles, przez francuskich przedstawicieli Eurojust, gdzie zapoznał się z dorobkiem prokuratorów francuskich, niemieckich, szwedzkich i kanadyjskich, w zakresie organizacji struktur państwowych, odpowiedzialnych za ściganie zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, a także z wybranym orzecznictwem sądowym w tym zakresie.

Prokurator Głównej Komisji tak jak w latach ubiegłych uczestniczył także jako tzw. punkt kontaktowy, w pracach Europejskiej Sieci Eurojust, zajmującej się koordynowaniem ścigania sprawców odpowiedzialnych za popełnienie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych. W ramach tej współpracy, działając na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości uzyskał informacje na temat praktyki śledczej i przepisów obowiązujących w poszczególnych krajach, a powiązanych z szeroko rozumianymi przestępstwami stypizowanymi w art. 55 ustawy o IPN. Należy wskazać, że prokurator Głównej Komisji, realizując zadania wynikające z obowiązków tzw. punktu kontaktowego, dwukrotnie uczestniczył w posiedzeniach Europejskiej Sieci Eurojust, zajmującej się koordynowaniem ścigania sprawców odpowiedzialnych za popełnienie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych, które mają stałe miejsce w Hadze. Podczas tych posiedzeń prezentował bieżące informacje o śledztwach prowadzonych przez prokuratorów Komisji Ścigania, zapadających orzeczeniach sądowych w tych sprawach, a także odpowiadał na zapytania przedstawicieli poszczególnych krajów, odnoszące się do zakresu działalności pionu śledczego IPN.

W ramach długoletniej współpracy, a w szczególności, wymiany informacji na temat śledztw prowadzonych przez prokuratorów IPN dotyczących zbrodni popełnionych w niemieckich nazistowskich obozach koncentracyjnych, dyrektor Głównej Komisji przyjął delegację prokuratorów z Centrali Ścigania Zbrodni Narodowosocjalistycznych w Ludwigsburgu. W czasie tej wizyty prokuratorzy z Niemiec zapoznali się z zakresem i wynikami obecnie kontynuowanych śledztw, a zwłaszcza podjętej w ostatnim czasie akcji poszukiwania ostatnich żyjących strażników obozowych.

Korzystając z zaproszenia strony niemieckiej do wzięcia udziału w uroczystych obchodach jubileuszowych 60-lecia istnienia Centrali w Ludwigsburgu, dyrektor Głównej Komisji oraz dwaj prokuratorzy Głównej Komisji odwiedzili Ludwigsburg. Uczestniczyli w uroczystościach, a także w roboczym spotkaniu, którego celem było zapoznanie się ze śledztwami obecnie prowadzonymi przez prokuratorów Centrali oraz najnowszym orzecznictwem sądowym odnoszącym się do problematyki możliwości ścigania i karania byłych strażników obozowych.

Prokurator Głównej Komisji odbył również spotkanie z goszczącą w Polsce Specjalną Sprawozdawczynią Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. praw kulturalnych, podczas którego poinformował ją o zakresie działalności pionu śledczego IPN.

Prokurator Oddziałowej Komisji w Katowicach, wziął udział w międzynarodowej konferencji w Budapeszcie i wygłosił referat na temat: *Ślad bułgarski i służby specjalne państw komunistycznych, a zamach na Jana Pawła II*. W ramach prowadzonego postępowania dotyczącego Zbrodni Katyńskiej prokurator Oddziałowej Komisji w Warszawie wziął udział w międzynarodowej konferencji „Zbrodnia katyńska. 75 lat walki o prawdę", zorganizowanej 11 kwietnia 2018 r. w Zamku Królewskim w Warszawie przez Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia oraz Muzeum Katyńskie, gdzie przedstawił informację co do aktualnego stanu wiedzy faktograficznej zgromadzonej w toku śledztwa katyńskiego. Ponadto historyk Oddziałowej Komisji we Wrocławiu brał udział w pracach komitetu organizacyjnego, oraz wygłosił referat pod tytułem *Problem odzyskania niepodległości w wypowiedziach alternatywnego Prezydenta RP Juliusza Nowina Sokolnickiego*

oraz był moderatorem jednego z paneli konferencyjnych podczas międzynarodowej konferencji naukowej „Rola i wkład Polonii/Emigracji Polskiej w odzyskanie naszej niepodległości w 1918 r.” organizowanej przez Światową Radę Badań nad Polonią, Instytut Nauk Historycznych UKSW oraz Koalicję Polonii Amerykańskiej.

Prokurator Oddziałowej Komisji we Wrocławiu uczestniczył w konferencji organizowanej przez Flossenbürg Concentration Camp Memorial, stanowiącej Międzynarodowe Seminarium Archiwistów. Spotkanie miało na celu wymianę informacji dotyczących sposobu gromadzenia i przetwarzania danych byłych więźniów obozów koncentracyjnych oraz ofiar wojny, jak również szkolenie w zakresie korzystania z elektronicznej bazy danych.

4. Działalność archiwalna

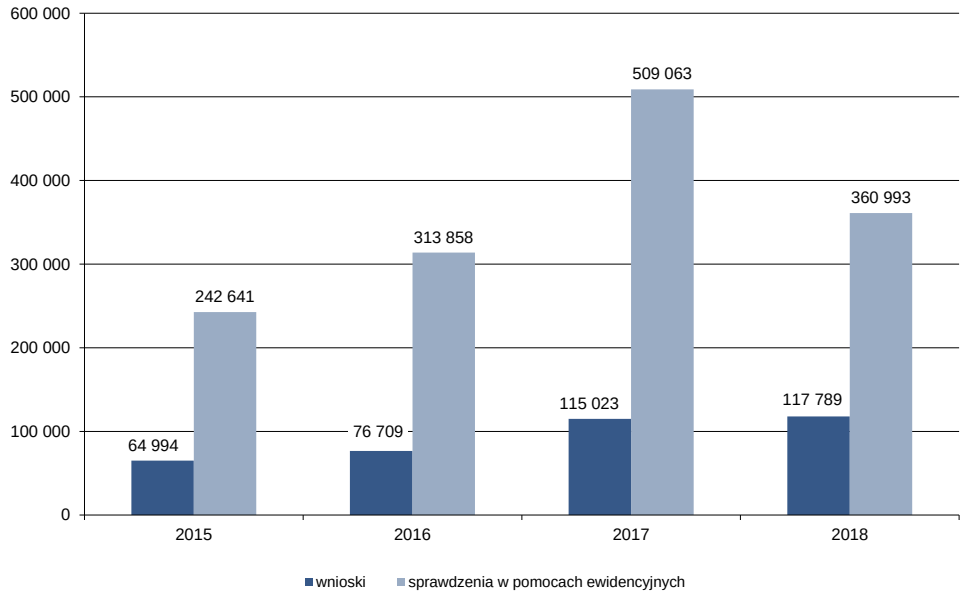
Pion archiwalny IPN funkcjonujący w Centrali, 11 oddziałach i 5 delegaturach dysponuje zasobem liczącym 92,3 km bieżącego akt. W 2018 r. wzrosła liczba nabytków pozyskanych jako dary m.in. dzięki projektowi Archiwum Pełne Pamięci oraz w formie kopii otrzymanych w ramach współpracy międzynarodowej. Całość zasobu jest opracowywana w systemie Cyfrowe Archiwum, który liczy 17,3 mln rekordów opisujących jednostki archiwalne i 20,7 mln rekordów indeksu osobowego. Informacje o archiwaliach są stopniowo publikowane w powszechnie dostępnym internetowym inwentarzu, który zawiera 1,95 mln opisów jednostek. Kontynuowany jest proces digitalizacji, dzięki któremu formę cyfrową uzyskało 49 tys. jednostek archiwalnych, 34 tys. fotografii, wykonano też prawie 354 tys. skanów kart kartotecznych.

Nie uległa zmniejszeniu liczba wniosków związanych z udostępnianiem dokumentów z zasobu IPN – w 2018 r. komórki pionu archiwalnego przyjęły łącznie prawie 118 tys. spraw. Duże wyzwanie dla archiwistów Instytutu stanowi napływ wniosków związanych z realizacją tzw. ustawy dezubekizacyjnej oraz ustawy z 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych.

Archiwum IPN uczestniczy też w honorowaniu zasług działaczy opozycji antykomunistycznej, realizując wnioski o przyznanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności.

Pracownicy pionu archiwalnego angażują się w różne formy działań naukowych i edukacyjnych, których rezultatem są m.in. nowe publikacje, konferencje, wystawy, lekcje archiwalne i warsztaty edukacyjne.

Wykres 1. Porównanie liczby wniosków oraz sprawdzeń w pomocach ewidencyjnych, które wpłynęły do komórek pionu archiwalnego w latach 2015–2018

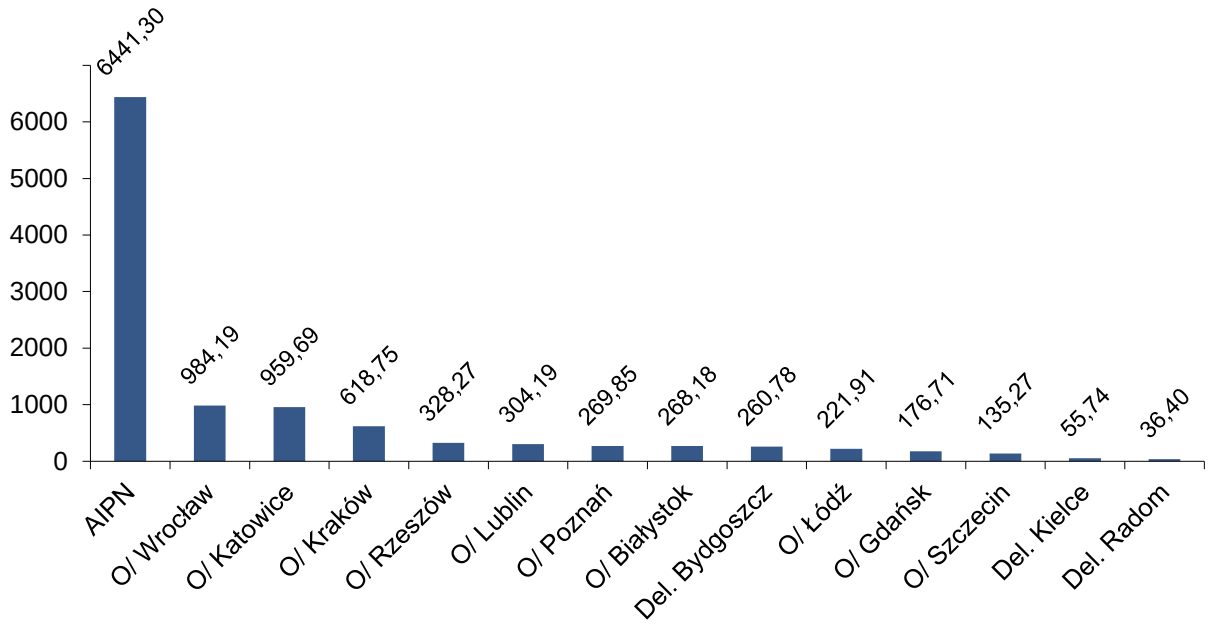

4.1. Ewidencja

4.1.1. Wielkość zasobu kartotecznego i ewidencyjnego

Wielkość zasobu ewidencyjnego pozostającego w dyspozycji pionu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej obejmuje obecnie 11 061,23 mb kartotek i innych materiałów ewidencyjnych, w tym 6441,3 mb stanowi zasób znajdujący się w Archiwum IPN w Warszawie. Z kolei wśród terenowych jednostek organizacyjnych IPN najwięcej materiałów ewidencyjnych posiadają oddziałowe archiwa IPN we Wrocławiu (ogółem 984,19 mb), w Katowicach (ogółem 959,69 mb) i w Krakowie (ogółem 618,75 mb). Wielkość zasobu kartotecznego i ewidencyjnego w poszczególnych jednostkach obrazuje wykres nr 2.

Wykres 2. Kartoteki i inne materiały ewidencyjne w zasobie IPN (w mb)

W danym okresie sprawozdawczym we wszystkich jednostkach organizacyjnych pionu archiwalnego pozyskano od podmiotów zewnętrznych łącznie 6,26 mb materiałów ewidencyjnych.

Działający w Archiwum IPN w Warszawie Wydział Informacji i Sprawdzeń przejął w 2018 r. 0,453 mb materiałów ewidencyjnych przekazanych przez Straż Graniczną (Kartoteka Wojsk Ochrony Pogranicza – 0,45 mb) oraz przez Archiwum Wojskowe w Nowym Dworze Mazowieckim (Kartoteka podoficerów Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego – 0,003 mb).

Nabytki przejęte w ubiegłym roku do zasobów oddziałowych archiwów i delegatur IPN pochodziły głównie z jednostek Policji, Straży Granicznej, wojskowych komend uzupełnień, a także z byłego tajnego, zbioru wyodrębnionego w Archiwum IPN. Do zasobu ewidencyjnego trafiły również karty wydzielone z dokumentacji aktowej w trakcie prac porządkowych, prowadzonych przez referaty gromadzenia, opracowywania i obsługi magazynów.

Wśród terenowych jednostek IPN największy przyrost zasobu ewidencyjnego odnotowano w OAIPN w Białymstoku (6,865 mb). Zmiana nastąpiła głównie w wyniku przekazania przez Wojskową Komendę Uzupełnień w Białymstoku kart ewidencyjnych żołnierzy (4,5 mb), a także przez komendy wojewódzkie Policji w Białymstoku i Olsztynie kart ewidencyjnych lub wyciągów z kart byłych funkcjonariuszy (1,16 mb). Pozostałe nabytki stanowiły pomoce ewidencyjne (m.in. dzien-

niki rejestracyjne, inwentarze akt oraz karty ewidencji operacyjnej – 0,98 mb) przekazane z AIPN w Warszawie w związku z likwidacją byłego zbioru wyodrębnionego oraz karty ewidencyjne przekazane z Referatu Gromadzenia, Opracowywania i Obsługi Magazynów OAIPN w Białymstoku (0,225 mb).

Zasób ewidencyjny OAIPN w Katowicach powiększył się natomiast o 2,03 mb, z czego 1,33 mb to pochodzące z AIPN w Warszawie oryginały dzienników rejestracyjnych WUSW Katowice, WUSW Bielsko-Biała i WUSW Częstochowa (0,57 mb) oraz przekazane przez Referat Gromadzenia Opracowywania i Obsługi Magazynów OAIPN w Katowicach dzienniki korespondencyjne Wydziału „B" KWMO/WUSW Katowice (0,76 mb).

Ponadto, w 2018 r. o ponad 1 mb wzrosły zasoby ewidencyjne przechowywane w oddziałowych archiwach w Lublinie, Wrocławiu i w Rzeszowie.

Jednocześnie, w 2018 r. w wyniku prowadzonych prac porządkowych z ogólnego zasobu ewidencyjnego IPN ubyło 0,02 mb. Zmniejszanie się wielkości kartotek było związane ze zwrotem kart ewidencyjnych do poprzedniego dysponenta (KWP w Gdańsku – 0,01 mb, KWP we Wrocławiu – 0,01 mb).

4.1.2. Porządkowanie i zabezpieczanie zasobu ewidencyjnego

W 2018 r. nadal prowadzono prace związane z porządkowaniem i zabezpieczaniem zasobu ewidencyjnego oraz z przygotowywaniem kartotek do digitalizacji.

Polegały one na włączaniu kart, scalaniu, zliczaniu, opisywaniu i układaniu kartotek, weryfikacji, odtajnianiu i porządkowaniu alfabetycznym kart ewidencyjnych, usuwaniu elementów metalowych, prostowaniu zniszczonych kart za pomocą kautera, podklejaniu filmoplastem kart, inwentarzy i dzienników archiwalnych oraz zabezpieczaniu kart przed zniszczeniem w koszulkach foliowych lub w bezkwasowych kopertach.

W Wydziale Informacji i Sprawdzeń Archiwum IPN w Warszawie priorytetowym zadaniem było uporządkowanie i włączenie zasobu ewidencyjnego po byłym zbiorze zastrzeżonym do zbioru ogólnego. Pracom porządkowym i konserwacyjnym poddanych zostało 65,403 mb kartotek.

Prace objęły odpowiednio: ocenę statusu, wykonanie zanonimizowanych kopii, zniesienie klauzul i włączanie kart do kartoteki ogólnoinformacyjnej Biura „C" MSW (5,02 mb), do kartoteki MON (8,04 mb), kartoteki WOP (11,65 mb), kartoteki Departamentu I MSW (4,3 mb), kartoteki osobowej funkcjonariuszy (0,4 mb), kartoteki pomocniczej (0,06 mb), kartoteki PSED (0,83 mb), kartoteki ogólnoinformacyjnej SUSW (0,09 mb), kartoteki WUSW Płock (0,01 mb) i kartoteki podoficerów KBW (0,003 mb).

Ponadto dokonano oceny klauzuli tajności i przygotowano do skanowania 98 tomów pomocy ewidencyjnych, takich jak dzienniki rejestracyjne i archiwalne MSW, inwentarze akt sądowych, dzienniki rejestracyjne postępowań przygotowawczych i spraw śledczych.

Prace prowadzone w 2018 r. objęły także pomoce ewidencyjne wytworzone przez b. GKBZHwP. W trakcie prowadzonych działań usunięto elementy metalowe i uporządkowano pod względem alfabetycznym karty z kartoteki pomocniczej byłej GKBZHwP (35 mb).

W terenowych jednostkach IPN prowadzono przede wszystkim działania mające na celu scalanie, uporządkowanie i zabezpieczanie zasobu ewidencyjnego przed zniszczeniem. Prowadzono również drobne prace konserwatorskie i przygotowywano karty do digitalizacji.

Należy zwrócić szczególną uwagę na prace prowadzone przez OAIPN w Katowicach, w ramach których dokonano uporządkowania, weryfikacji i konserwacji kartotek paszportowych oraz kart milicyjnych, przeprowadzono relokację nieuporządkowanego zbioru kart kartotecznych, liczącego 85 mb, do nowego pomieszczenia magazynowego. Prace objęły łącznie 716,29 mb kartotek.

Ponadto w OAIPN w Białymstoku uporządkowano alfabetycznie i zabezpieczono w koszulkach foliowych 32,08 mb kart, jak również poddano pracom konserwatorskim 30 j.a. z zasobu ewiden-

cyjnego oraz ok. 9500 kart ewidencyjnych, a w OAIPN w Gdańsku scalono, uporządkowano i zabezpieczono 5,46 mb kart ewidencyjnych WKU.

Duża część prowadzonych prac obejmowała kartoteki paszportowe znajdujące się w zasobie ewidencyjnym IPN (przede wszystkim w oddziałach IPN w Krakowie, Poznaniu, Szczecinie i we Wrocławiu).

4.1.3. Kwerendy i sprawdzenia

W 2018 r. Wydział Informacji i Sprawdzeń Archiwum IPN w Warszawie oraz referaty i sekcje w oddziałach i delegaturach IPN kontynuowały udzielanie odpowiedzi na zapytania wpływające z pionu lustracyjnego, pionu ścigania, służb specjalnych oraz na zapytania związane z realizacją, przez komórki właściwe w sprawach udostępniania, wniosków osób ubiegających się o wgląd w dokumenty na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 2032) oraz ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2017 r. poz. 2186).

Realizowano również zapytania wystosowywane w związku z: wnioskami o wydanie decyzji administracyjnej Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej w sprawie spełniania warunków, o których mowa w art. 4 oraz wnioskami o wydanie dowodów potwierdzających spełnienie warunków, o których mowa w art. 2 lub 3 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2018 r., poz. 690), wnioskami dotyczącymi nadania odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności oraz z realizacją przepisów tzw. ustawy dezubekizacyjnej.

W omawianym okresie sprawozdawczym do jednostek IPN właściwych w sprawach ewidencji wpłynęły łącznie 360 993 zapytania. Największą grupę stanowiły zapytania z Biura Lustracyjnego i oddziałowych biur lustracyjnych (199 769) oraz z Wydziału Udostępniania, sekcji i referatów udostępniania (142 659). W wyniku przeprowadzonych sprawdzeń udzielono odpowiedzi na 385 308 zapytań, w tym na 212 946 zapytań z jednostek pionu lustracyjnego oraz na 152 727 zapytań z jednostek pionu archiwalnego. W 2018 r. realizowano także zapytania dla służb specjalnych (wpływ – 18 412, realizacja – 19 471) oraz z jednostek pionu ścigania IPN (wpływ – 153, realizacja – 164).

Największa liczba zapytań w 2018 r. wpłynęła do Wydziału Informacji i Sprawdzeń Archiwum IPN w Warszawie (77 841), w przypadku innych jednostek organizacyjnych Instytutu najwięcej zapytań odnotowano w oddziałach IPN we Wrocławiu (24 278) i w Krakowie (22 718) oraz w Delegaturze IPN w Bydgoszczy (22 565).

W 2018 r. WIiS w Warszawie udzielił 88 332 odpowiedzi, przy czym dla Wydziału Udostępniania, sekcji oraz referatów udostępniania – 50 354, dla Biura Lustracyjnego i oddziałowych biur lustracyjnych – 19 307, dla służb specjalnych – 18 671.

Wśród oddziałów i delegatur Instytutu najwięcej zapytań ewidencyjnych zrealizowały oddziałowe archiwa: we Wrocławiu – 26 863, w Krakowie – 24 419, w Lublinie – 23 437 oraz w Poznaniu – 23 311. Szczegółowe dane dotyczące wpływu oraz realizacji zapytań ewidencyjnych prezentuje tabela nr 2.

4.1.4. Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej

W 2018 r. swoją działalność kontynuowało Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej, funkcjonujące od 2014 r. w ramach Wydziału Informacji i Sprawdzeń Archiwum IPN w Warszawie.

Należy podkreślić, że podstawowym zadaniem Centrum jest kompleksowe udzielanie informacji o Polakach i obywatelach polskich innych narodowości – ofiarach represji niemieckich i sowieckich w okresie II wojny światowej i po jej zakończeniu (1939–1956). Zapytania są kierowane do Centrum przez uprawnione komórki organizacyjne IPN oraz przez wnioskodawców zewnętrznych, zainteresowanych uzyskaniem informacji o losach osób najbliższych, aresztowanych, zmarłych lub zaginionych. Należy podkreślić, że Instytut dysponuje obecnie największym zbiorem danych o losach Polaków w czasie II wojny światowej pod dwiema okupacjami.

Centrum udziela odpowiedzi przede wszystkim na podstawie, znajdujących się w zasobie Instytutu zgodnie z art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej, materiałów archiwalnych przejętych po byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Wykorzystuje również dane zawarte w użytkowanej przez IPN elektronicznej kopii Bazy Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej w Bad Arolsen (Niemcy) dotyczące ponad 17 mln osób, w tym więźniów obozów koncentracyjnych, ofiar gestapo, robotników przymusowych i osób deportowanych w czasie II wojny światowej. Ponadto Instytut dysponuje tzw. zbiorem akt wschodnich oraz materiałami przejętymi na podstawie umowy zawartej 30 kwietnia 2013 r. z Ośrodkiem „Karta", w ramach której kontynuowany jest dokumentacyjno-badawczy program „Indeks Represjonowanych". Baza wewnętrzna indeksu liczy ok. 1,2 mln rekordów dotyczących osób represjonowanych na terenie byłego ZSRR.

W 2018 r. do Centrum wpłynęło 15 052 zapytań. Udzielono 14 243 odpowiedzi, zawierających nie tylko informacje pochodzące z materiałów pozostających w dyspozycji Instytutu, ale również dane (adresy) dotyczące innych, polskich i zagranicznych archiwów, w których mogą znajdować się informacje o poszukiwanych osobach. Na bieżąco wprowadzano również, zgłaszane przez wnioskodawców, uzupełnienia rekordów w bazie zewnętrznej „Indeks Represjonowanych".

Ponadto w roku sprawozdawczym Centrum kontynuowało udział w pracach Parlamentarnego Zespołu ds. Oszacowania Wysokości Odszkodowań Należnych Polsce od Niemiec za Szkody Wyrządzone w Trakcie II Wojny Światowej.

We wrześniu uruchomiono stronę internetową Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej, która ma ułatwić kontakt rodzinom poszukującym informacji o losach bliskich oraz popularyzować zasób archiwalny IPN dotyczący II wojny światowej. Poza informacjami o zasobie i działalności Centrum strona zawiera także formularz kontaktowy oraz zakładkę „Z archiwum IPN", w której umieszczane są przykładowe dokumenty z zasobu Instytutu.

4.2. Zasób – gromadzenie i opracowywanie

4.2.1. Gromadzenie zasobu

Zasób archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej z końcem 2018 r. osiągnął wielkość 92 301,43 mb. Dokumenty zgromadzone w Centrali IPN w Warszawie stanowią jedną trzecią tej liczby, czyli 31 395,23 mb, natomiast pozostała część rozdzielona jest między archiwa 10 oddziałów i 4 delegatur. Spośród jednostek terenowych pionu archiwalnego największym zasobem dysponują oddziały w Katowicach (12 205,58 mb), we Wrocławiu (9941,49 mb) i w Krakowie (6086,15 mb). Szczegółowe dane zawiera tabela 3.

W omawianym okresie sprawozdawczym zasób Instytutu powiększył się o 264,2 mb, z czego znaczną część stanowią nabytki od darczyńców prywatnych przekazane w związku z uruchomionym w 2017 r. projektem Archiwum Pełne Pamięci. W 2018 r. zyskał on zaufanie kolejnych osób prywatnych, które zdecydowały się powierzyć Instytutowi Pamięci Narodowej gromadzoną przez siebie dokumentację, często o charakterze osobistym. W okresie sprawozdawczym w całym kraju włączono do zasobu IPN 71,7 mb dokumentów przekazanych przez 409 darczyńców, z czego do Archiwum w Warszawie przejęto materiały przekazane przez 71 darczyńców (27,37 mb).

Wśród akt pozyskanych w wyniku prowadzonych w 2018 r. przeglądów, mających na celu odnalezienie materiałów, które zgodnie z ustawą o IPN podlegają przekazaniu do zasobu Instytutu, najwięcej nabytków pozyskano z sądów i prokuratur powszechnych (84,82 mb) oraz jednostek Policji (75,13 mb).

Sądy przekazywały m.in. akta spraw o wydanie orzeczenia o zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego, akta o uznanie za zmarłego, akta spraw karnych dotyczących odmowy służby wojskowej, akta spraw karnych dotyczących dezercji, akta spraw karnych prowadzonych z dekretu o stanie wojennym, akta spraw karnych dotyczące porzucenia pracy w stanie wojennym, akta spraw o unieważnienie wyroku wobec represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz akta spraw karnych przeciwko byłym funkcjonariuszom i przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy UB i SB.

Dokumenty przejmowane z jednostek Policji to głównie rozkazy personalne, materiały administracyjne, akta osobowe funkcjonariuszy i kandydatów na funkcjonariuszy SB, czasopisma wydawane przez KGMO, materiały obronne i wykazy uzbrojenia i amunicji oraz dokumentacja dotycząca broni i środków chemicznych KMMO.

Wielkość nabytków w Archiwum IPN w Warszawie to 148,65 mb. Jednym z największych (400 j.a.), a zarazem najciekawszych nabytków AIPN w 2018 r. były przekazane przez Sąd Okręgowy w Warszawie akta procesu przeciwko Grzegorzowi Żemkowi oraz innym skazanym w sprawie tzw. afery FOZZ. Są m.in. akta śledcze Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie, akta rozprawy głównej i akta ekstradycyjne Dariusza Przewieczerskiego. Z perspektywy Instytutu Pamięci Narodowej najciekawszym wątkiem sprawy Funduszu Obsługi Zadłużenia Zagranicznego jest zaangażowanie w sprawę wojskowych i cywilnych organów bezpieczeństwa państwa – Zarządu II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego oraz Departamentu I MSW.

Do ciekawych nabytków należy zaliczyć dokumenty dotyczące postępowań związanych z ustaleniem przyczyn śmierci księży Stefana Niedzielaka, Stanisława Suchowolca i Sylwestra Zycha, a przede wszystkim akta wytworzone i zgromadzone w wyniku działalności Samodzielnej Grupy Operacyjno-Śledczej Komendy Głównej Policji w latach 1991–1993. Grupa ta została powołana na mocy decyzji KGP z 28 lutego 1991 r., w celu wykonania czynności zleconych KGP w ramach śledztwa prowadzonego przez Departament Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości nr DP-Pr-Ds.-3/90/S w sprawie podżegania do zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki i kierowania jego wykonaniem. W aktach znajdują się m.in. przesłuchania byłych funkcjonariuszy pionu obserwacji Służby Bezpieczeństwa Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Bydgoszczy oraz żołnierzy obserwacji Pomorskiego Okręgu Wojskowego Oddziału Wojskowej Służby Wewnętrznej w Bydgoszczy, którzy prowadzili działania na terenie miasta w październiku 1984 r. Znaczna część postępowania prokuratorskiego skupia się na wyjaśnieniu okoliczności powstania, organizacji, obsady personalnej i działań podejmowanych przez głęboko ukrytą w strukturach resortu spraw wewnętrznych komórkę „D" pionu IV, która zajmowała się prowadzeniem działań dezintegracyjnych przeciwko Kościołowi katolickiemu. W prowadzonym postępowaniu badano udział funkcjonariuszy komórki „D" w sprawach m.in. podpalenia samochodu ks. Henryka Gulbinowicza w 1984 r. w Złotoryi, nieudanego napadu z 1983 r. na mieszkanie ks. Andrzeja Bardeckiego, redaktora „Tygodnika Powszechnego" oraz wieloletniego znajomego kardynała Karola Wojtyły, działania podejmowane wobec ks. Kazimierza Jancarza i innych księży oraz osób świeckich związanych z Kościołem katolickim. Członkowie Grupy uprowadzili również Janusza Krupskiego w 1983 r.

Na uwagę zasługują, przekazane przez Prokuraturę Okręgową w Warszawie, akta w sprawach dotyczących śmierci w 1989 r. duchownych znanych z opozycyjnych postaw wobec władzy komunistycznej: Stefana Niedzielaka, Stanisława Suchowolca i Sylwestra Zycha oraz kolejne akta postępowań prokuratorskich związanych z wykryciem sprawców zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki. Jest to dokumentacja postępowań wobec osób oskarżonych o kierowanie zabójstwem duchownego – Władysława Ciastonia i Zenona Płatka. W aktach znajdują się m.in. liczne protokoły

przesłuchań świadków oraz resortowe materiały operacyjne z inwigilacji skazanych w procesie toruńskim oraz członków ich rodzin (w tym stenogramy z podsłuchów rozmów zarejestrowanych w trakcie odwiedzin w więzieniach), a także materiał dowodowy w postaci przedmiotów odnalezionych w trakcie przeszukania celi Adama Pietruszki w Zakładzie Karnym w Barczewie, marynarki kierowcy ks. Jerzego Popiełuszki, Waldemara Chrostowskiego, którą miał na sobie w dniu uprowadzenia oraz prywatnych notatników i kalendarzy podręcznych wypełnionych zapiskami księdza Popiełuszki.

Do bardzo interesujących nabytków zaliczyć należy również, wytworzone i zgromadzone do 1990 r. przez Biuro Ochrony Rządu, materiały administracyjne oraz dokumentację personalną funkcjonariuszy BOR z okresu PRL, teczki obiektowe (zabezpieczenia obiektów) i teczki zagadnieniowe, a także akta zabezpieczeń miejsc i uroczystości realizowanych przez Biuro Ochrony Rządu.

Kolejną grupę ważnych nabytków stanowią teczki akt personalnych żołnierzy Zwiadu WOP, przekazane w wyniku współpracy z Wojskowym Biurem Historycznym, mającej na celu pozyskanie do zasobu Archiwum IPN dokumentacji niezbędnej do właściwego wykonania zapisów tzw. ustawy dezubekizacyjnej. Ponadto MSWiA przekazało dokumenty dotyczące WOP z okresu 1989––1990. Najistotniejszy nabytek w kontekście realizacji ww. ustawy stanowią skany rozkazów personalnych oraz wypisów z dokumentów kadrowych przekazane przez Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie – 38 847 plików cyfrowych.

Do szczególnych nabytków pozyskanych w okresie sprawozdawczym należą roczniki najstarszej polskojęzycznej gazety codziennej w Stanach Zjednoczonych, „Dziennika Związkowego" z Chicago z lat 1908–1990 (349 woluminów stanowiących 18,5 mb).

Na szczególną uwagę zasługują unikatowe wspomnienia Wandy Barbary Bik z domu Kociuby, przekazane przez rodzinę Bików. Liczący 210 stron „Pamiętnik Basi" jest dokumentem o wielkiej wartości historycznej, obejmującym okres od deportacji z terenów Wołynia, przez pobyt na Syberii, ewakuację do Persji, lata nauki w Isfahanie i Zouku (Liban), aż do wyjazdu do Wielkiej Brytanii w 1947 r.

Spośród materiałów zgromadzonych w jednostkach pionu archiwalnego należy wspomnieć o darach prywatnych, wśród których na szczególną uwagę zasługuje – pozyskany przez OAIPN w Białymstoku – zbiór rozkazów Władysława Liniarskiego „Mścisława" z lat 1941–1944 oraz dokumenty Jana Zielińskiego „Skrzetuskiego", oficera łączności, dowódcy oddziału/szefa ochrony sztabu Komendy Okręgu AK Białystok, kolekcja zawierająca m.in. zbiór kopii cyfrowych i fotokopii przedstawiających żołnierzy z oddziału Kazimierza Bartnika „Młotka" z lat czterdziestych, a także oryginalna mapa Provinz Ostpreussen (Prowincja Prusy Wschodnie) wydana przez Wydawnictwo Geograficzne i Drukarnię Ravenstein we Frankfurcie nad Menem w lipcu 1941 r. Mapa została zabezpieczona na płótnie przez żołnierzy AK, którzy prawdopodobnie zdobyli ją od Niemców. Ponadto do zasobu OAIPN w Białymstoku trafiły kopie elektroniczne lub wydruki kopii wspomnień: Stanisława Sopka, jednego z żołnierzy 5. Brygady Wileńskiej AK (oddziału dowodzonego przez por. Jana Mazura „Piasta"); Witolda Ręczmienia „Maka", adiutanta Henryka Oleksiaka „Wichury", komendanta Grupy Dywersyjnej Kedywu Obwodu AK Sokołów Podlaski; Albina Horby, żołnierza Pułku Ułanów Karpackich Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, dotyczące lat 1939–1945, oraz „[…] Pamiętnik zbrodni hitlerowskich napisany przez byłego więźnia nr 43958 hitlerowskich obozów koncentracyjnych Mauthausen-Gusen Kajetana Kuczyńskiego […]".

Archiwum w Gdańsku wzbogaciło się o cenne dary osób prywatnych, w tym m.in. dar Igora Hałagidy (czasopisma i publikacje bezdebitowe, dokumenty Niezależnego Zrzeszenia Studentów Politechniki Gdańskiej, NSZZ „Solidarność" Federacji Młodzieży Walczącej, ulotki, komunikaty i apele Ruchu „Wolność i Pokój" z lat 1980–1988, ulotki i broszury propagandowe PZPR z lat 1980–1984 oraz ulotki dotyczące strajków w maju 1988 r. w Gdańsku, dokumenty dotyczące wyborów do Sejmu i Senatu w 1989 r. w woj. słupskim, a także fotografie przedstawiające uroczystości pod Pomnikiem Ofiar Grudnia 1970 w Gdyni), dar Pawła Rochowiaka (album żołnierza niemiec-

kiego pt. „Wspomnienia wojenne" [Kriegserinnerungen] zawierający fotografie z lat 1940–1943 oraz fotografie żołnierzy niemieckich z ćwiczeń, manewrów, kampanii w Polsce w 1939 r., z okupowanej Polski oraz z kampanii w ZSRR w latach 1941–1943) oraz dar Anny Błaszczykowskiej (negatywy przedstawiające wizyty papieża Jana Pawła II w Polsce w latach 1979–1987, instalacje religijno-patriotyczne w kościele św. Brygidy w Gdańsku w 1982 r., demonstracje w Gdańsku w grudniu 1981 r., wizytę prezydenta USA George'a Busha w Gdańsku w 1989 r., procesję Bożego Ciała i nawiedzenie obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w Gdańsku w 1988 r.).

Wśród nabytków OAIPN w Katowicach należy wspomnieć o przekazanych w darach: pamiątkach w postaci zdjęć i korespondencji po plutonowym Ryszardzie Szkubaczu, poległym w bitwie o Monte Cassino oraz zdjęciach i dokumentach dotyczących rodziny Pyka, zaangażowanej w działalność patriotyczną i niepodległościową na Górnym Śląsku i w Wielkopolsce.

Do najciekawszych nabytków Oddziału IPN w Krakowie zaliczyć należy kolekcję przekazaną przez Michała Bąka („Kolekcja: Michał Bąk") – fotografie stereoskopowe z okresu II wojny światowej, wykonane w ramach serii propagandowej „Die Soldaten des Führers im Felde". Interesujące są również materiały przekazane przez Annę Wierzbicką-Bogacz („Kolekcja: Anna Wierzbicka-Bogacz"), w tym powielacz wraz z materiałami drukarskimi, materiały propagandowe NSZZ „Solidarność", prasa drugiego obiegu wydawniczego oraz Bogdana Rentowskiego („Kolekcja: Przemysław Rentowski"), w skład których wchodzą m.in. dokumenty dotyczące postępowania dyscyplinarnego prowadzonego przeciwko studentowi Wydziału Metali Nieżelaznych Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie Bogdanowi Rentowskiemu za udział w wydarzeniach marcowych 1968 r., ulotki i inne materiały propagandowe z okresu marca 1968 r. w Polsce.

W pozyskanym przez OAIPN w Lublinie zasobie jako najciekawsze należy wskazać dokumenty archiwalne dotyczące oddziału partyzanckiego AK pod dowództwem Stanisława Łokuciewskiego „Małego".

Wśród materiałów, które w 2018 r. zasiliły zasób łódzkiego OAIPN, należy wymienić przede wszystkim spuściznę po byłym działaczu NSZZ „Solidarność", społeczniku i historyku regionaliście Romanie Pesce przekazaną przez jego syna, Michała Peskę. Wśród wymienionych archiwaliów na szczególną uwagę zasługują materiały związane z działalnością wydawniczą (np. publikacje i inne opracowania, archiwalia dotyczące powstania i działalności Oficyny Wydawniczej „Pamięć", materiały warsztatowe do podejmowanych przez autora tematów badawczych – m.in. wspomnienia i relacje), społeczną (np. materiały dotyczące pomocy udzielanej przez twórcę osobom ubiegającym się o przyznanie uprawnień kombatanckich oraz odszkodowanie za niesłuszne skazanie w okresie po 1945 r.) oraz polityczną (m.in. archiwalia KZ NSZZ „Solidarność" przy Krajowym Ośrodku Spółdzielczego Przemysłu Dziewiarskiego w Pabianicach z lat 1980–1981, zbiór wydawnictw niezależnych i prasy bezdebitowej). Cennym uzupełnieniem materiałów aktowych znajdujących się w archiwum osobistym Romana Peski są zgromadzone przez niego zbiory fotografii, nagrań i filmów. Na uwagę zasługuje również zbiór archiwaliów dotyczących Niezależnego Zrzeszenia Studentów Politechniki Łódzkiej, przekazanych przez byłych członków Komitetu Uczelnianego NZS PŁ – Jacka Klinkiewicza, Radosława Purgała, Tomasz Stefaniaka, Piotra Swaczynę i Marka Wiernika. W darze znajdują się m.in. „Biuletyny Informacyjne NZS Politechniki Łódzkiej" z lat 1985–1987, zeszyty samokształceniowe wydawane przez Łódzki Zespół Oświaty Niezależnej, a także fotografie z albumu (pozytywy i klisze negatywowe) przedstawiającego reportaż z pacyfikacji Zarządu Regionalnego NSZZ „Solidarność" Ziemi Łódzkiej 13 grudnia 1981 r.

Do ciekawszych nabytków Oddziału IPN w Poznaniu należy zaliczyć dokumenty z okresu przedwojennego i okresu I wojny światowej – fotografie, kartki pocztowe, legitymacje wojskowe; pamiątki rodzinne z okresu II wojny światowej, w tym dokumenty niemieckie, listy z obozów, wspomnienia z czasów wojny (fotografie lub ich kopie); materiały dotyczące działalności opozycyjnej w NSZZ „Solidarność", m.in. plakaty, ulotki, prasę podziemną, fotografie, kolekcję „przypinek" opozycyjnych, kolekcję znaczków pocztowych drugiego obiegu; materiały (prasa i wydawnictwa

podziemne) dotyczące śmierci ks. Jerzego Popiełuszki; materiały i dokumenty dotyczące Czerwca 1956 r. oraz wizyty Jana Pawła II w Poznaniu w 1983 r.

Jednym z większych i na pewno ciekawszych nabytków pozyskanych do zasobu rzeszowskiego OAIPN są akta zakończonych postępowań lustracyjnych przesłane przez Sąd Okręgowy w Rzeszowie oraz materiały wyłączone ze zbioru zastrzeżonego przekazane przez AIPN, w tym teczki personalne osobowych źródeł informacji i teczki osobowe funkcjonariuszy SB.

Zasób OAIPN w Szczecinie wzbogacił się m.in. o dokumenty i zdjęcia dotyczące służby Arkadiusza Chlebcewicza w lotnictwie wojskowym w latach trzydziestych XX w. oraz zsyłki na Syberię, przekazane w darze przez Walentynę Chlebcewicz-Szubę. Na szczególną uwagę zasługuje także zbiór zdjęć z lat trzydziestych XX w., dotyczących Kompanii Zamkowej pełniącej służbę przy prezydencie państwa, przekazanych przez Bogdana Bojanowskiego.

Wśród dokumentów przejętych przez OAIPN we Wrocławiu na wyszczególnienie zasługuje kolekcja Ewy Michurskiej zawierająca dokumenty, listy i fotografie z lat 1932–1942 (przekazane w postaci kopii cyfrowych), dotyczące Witolda Widmańskiego, Kazimierza Koszarka i Zygmunta Wróblewskiego, żołnierzy Wojska Polskiego, jeńców oflagu VII A Murnau i stalagu IV A oraz dar Anny Jeleńskiej, w skład którego wchodzą: pamiętnik, fotografie rodzinne oraz korespondencja dotycząca ustalenia losów członków rodziny więzionych w latach trzydziestych i prawdopodobnie zamordowanych przez NKWD.

Natomiast do najciekawszych nabytków Delegatury IPN w Bydgoszczy należą materiały przekazane przez Eugeniusza Siemaszkę dotyczące polskiej konspiracji działającej na Wileńszczyźnie w końcowym okresie II wojny światowej (lata 1944–1945). Największą część darowizny stanowią pisma wydawane przez polskie podziemie, w których opisywana jest sytuacja społeczna oraz polityczna regionu po zajęciu go przez oddziały Armii Czerwonej. Bardzo interesujące są również materiały pozyskane z Sądu Rejonowego w Toruniu. Przejęte akta dotyczą spraw karnych wytoczonych przeciwko byłym funkcjonariuszom Służby Bezpieczeństwa oskarżonym o fizyczne i psychiczne znęcanie się nad działaczami opozycji demokratycznej.

Delegatura IPN w Kielcach wzbogaciła się o dar Wandy Nosal – fotografie dokumentujące działania z okresu II wojny światowej, m.in. zdjęcia przedstawiające Adolfa Hitlera stojącego przed popiersiem Józefa Piłsudskiego w Muzeum Narodowym w Kielcach oraz ludność cywilną w Warszawie podczas kopania rowów przeciwlotniczych, a także zdjęcia map frontowych z 16 i 17 września 1939 r. Ciekawym nabytkiem jest również zbiór materiałów przekazanych przez Zofię Kuśnierz-Misiak w postaci 153 plików cyfrowych dotyczących losów ppor. Jana Kuśnierza „Myszy", „Sapera", żołnierza AK Sandomierz. W skład kolekcji wchodzą m.in. fotografie z okresu służby Jana Kuśnierza w Wojsku Polskim i z okresu okupacji niemieckiej oraz skany dokumentów.

W 2018 r. do zasobu Delegatury IPN w Olsztynie zostały przekazane prace dyplomowe milicjantów kończących Wyższą Szkołę Oficerską im. gen. Franciszka Jóźwiaka „Witolda" w Szczytnie z lat 1972–1989.

Główny i największy nabytek Delegatury IPN w Radomiu stanowią akta administracyjne Służby Bezpieczeństwa z lat 1969–1990 przekazane przez Komendę Wojewódzką Policji z siedzibą w Radomiu. Cennym nabytkiem jest również dar przekazany przez Jerzego Podgórskiego, dotyczący ekshumacji i pogrzebu w marcu 1945 r. 30 strażaków i członków służby pomocniczej, straconych 7 lipca 1944 r. w zbiorowej egzekucji pod murem cmentarza przy ul. B. Limanowskiego.

Zgodnie z zasadą pertynencji terytorialnej z zasobu Archiwum IPN w Warszawie do oddziałowych archiwów IPN przekazano 15,28 mb materiałów archiwalnych, pochodzących ze zlikwidowanego tzw. zbioru zastrzeżonego. Ponadto Oddział IPN w Szczecinie przekazał do oddziałowych archiwów w Katowicach, Krakowie, Lublinie, Rzeszowie i Radomiu, 17 j.a (0,018 mb) akt osobowych członków ORMO, które ujawniono w ramach prac nad edycją rekordów w Cyfrowym Archiwum. Natomiast OAIPN we Wrocławiu przekazało do OAIPN w Poznaniu 6 teczek TW i 1 teczkę akt sprawy operacyjnej Zwiadu Łużyckiej Brygady WOP (0,08 mb).

W ramach wyłączeń z zasobu archiwalnego Instytutu w 2018 r. zasób Centrali, oddziałów i delegatur pomniejszył się łącznie o 3,95 mb akt, w tym z zasobu AIPN ubyło 2,67 mb akt. Większość ubytków stanowiły dokumenty zwrócone do poprzednich dysponentów: archiwów wojskowych, jednostek Policji i AW.

W 2018 r. na podstawie opracowanego w IPN Katalogu przepisów prawnych stanowiących podstawę do stosowania represji z motywów politycznych oraz stosowanych w sprawach przeciwko sprawcom przestępstw stanowiących zbrodnie nazistowskie, komunistyczne i zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne, kontynuowano kwerendy mające na celu wytypowanie materiałów spełniających przesłanki włączenia ich do zasobu IPN. Przeglądy dotyczyły materiałów zgromadzonych w jednostkach Policji, więziennictwa i Straży Granicznej, sądach powszechnych i wojskowych, Wojskowych Komendach Uzupełnień i archiwach wojskowych, Departamencie Kadr Ministerstwa Obrony Narodowej oraz w Archiwum Akt Nowych i Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W omawianym okresie sprawozdawczym pracownicy Sekcji Kształtowania i Ewidencji Zasobu Archiwalnego w AIPN w Warszawie prowadzili następujące przeglądy akt:

– W jednostkach organizacyjnych Komendy Stołecznej Policji oraz Archiwum KSP przejrzano materiały wytypowane zarówno przez pracowników Policji, jak i archiwistów IPN. W ramach prowadzonych prac dokonano fizycznego przeglądu prawie 3000 j.a., spośród których wytypowano do przekazania do zasobu archiwalnego IPN 176 j.a. i 41 dokumentów.

– W archiwum MSWiA przejrzano 868 j.a., spośród których zostały wskazane materiały znajdujące się w ustawowym zainteresowaniu Instytutu.

– W Archiwum Wojskowym w Nowym Dworze Mazowieckim przeprowadzono przegląd materiałów archiwalnych wytworzonych przez: Wojskowy Sąd Dowództwa KBW, Korpus Kadetów KBW, Akademię Obrony Narodowej oraz Ośrodek Szkolenia Nowy Dwór Mazowiecki. Łącznie przejrzano 875 j.a. Do przekazania do zasobu Instytutu zakwalifikowano 681 j.a. Przegląd będzie kontynuowany w 2019 r. po zakończeniu prac związanych z rozformowaniem ww. jednostki.

– W archiwum Departamentu Kadr MON przejrzano teczki akt personalnych żołnierzy zawodowych. Ekspertyza przeprowadzona została na podstawie przygotowanego przez pracowników MON Wykazu Teczek Akt Personalnych żołnierzy urodzonych przed 1 sierpnia 1972 r. Łącznie przejrzano 1483 teczki, z czego 18 j.a. (0,18 mb) włączono do zasobu archiwalnego Instytutu.

– W archiwum Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieście, przy ul. Kocjana 3, przeprowadzono przegląd 385 akt spraw karnych. Ekspertyza przeprowadzona została na podstawie przygotowanego przez pracowników Sądu wykazu teczek akt spraw karnych z lat 1986–1990. W wyniku przeglądu stwierdzono, że dokumentacja nie dotyczy osób represjonowanych z motywów politycznych i nie podlega przekazaniu do zasobu archiwalnego IPN na podstawie art. 25 ust. 1 pkt 4 ustawy o IPN.

Pracownicy OAIPN w Białymstoku prowadzili prace związane z przeglądem w archiwach WKU w Białymstoku oraz Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku. Łącznie w wyniku prowadzonych prac do zasobu przejęto 8640 kart ewidencyjnych i 20 j.a.

OAIPN w Gdańsku, w wyniku przeglądu 13 054 j.a. w Areszcie Śledczym w Gdańsku, Komendzie Miejskiej Policji w Gdyni, Komendzie Miejskiej Policji w Słupsku, Morskim Oddziale Straży Granicznej w Gdańsku oraz w Sądzie Rejonowym w Gdyni wytypowało do przejęcia 206 j.a.

Pracownicy OAIPN w Katowicach przejrzeli 316 j.a. materiałów archiwalnych zgromadzonych w Sądzie Okręgowym w Katowicach i Sądzie Rejonowym w Chorzowie, w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Katowicach i komendach miejskich w Częstochowie i Mysłowicach, a także w Śląskim Oddziale Straży Granicznej w Raciborzu. Szacowana wielkość dokumentacji przeznaczonej do przejęcia wynosi 164 j.a.

Przegląd materiałów archiwalnych prowadzony przez archiwistów oddziału krakowskiego objął 264 j.a. zgromadzone w Sądzie Okręgowym w Krakowie, z czego do przejęcia do zasobu IPN nie wytypowano żadnej jednostki.

W ramach współpracy z Policją archiwiści Oddziału IPN w Łodzi systematycznie przeglądali akta w archiwach policyjnych: komendach wojewódzkich Policji w Łodzi i Poznaniu, komendach powiatowych Policji w Ostrowie Wielkopolskim, Tomaszowie Mazowieckim, Łowiczu, Poddębicach, Bełchatowie, Łęczycy, Rawie Mazowieckiej, Kutnie i Pabianicach oraz w komendach miejskich Policji w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim. Łącznie przejrzano 16 450 j.a.

W 2018 r. pracownicy OAIPN w Poznaniu prowadzili przegląd materiałów w archiwach i składnicach akt Policji województwa wielkopolskiego: Komendzie Wojewódzkiej Policji w Poznaniu wraz z Archiwum Zamiejscowym KWP w Pile, Komendzie Miejskiej Policji w Lesznie, komendach powiatowych Policji w Obornikach, Gostyniu, Złotowie, Kościanie, Gnieźnie, Słupcy, Wolsztynie, Nowej Soli, Żaganiu, w komisariatach Policji w Luboniu i Sulechowie, a także w Szkole Policji w Pile. Przejrzano łącznie 15 495 j.a., z czego do przejęcia przewidzianych jest 412 j.a.

Przegląd materiałów archiwalnych prowadzony przez archiwistów oddziału szczecińskiego objął dokumentację zgromadzoną w Sądzie Okręgowym w Szczecinie, Komendzie Głównej Straży Granicznej w Szczecinie oraz WKU w Szczecinku. Łącznie przejrzano 1247 j.a.

W okresie sprawozdawczym prace nad typowaniem materiałów w celu przejęcia do wrocławskiego OAIPN odbywały się w archiwach sądów rejonowych w Jeleniej Górze, Lubaniu, Lubinie i Strzelinie, Archiwum Sądów Rejonowych we Wrocławiu oraz Archiwum Sądu Okręgowego we Wrocławiu, Komendzie Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu i Archiwum Ośrodka Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej w Lubaniu. Przejrzano 50 492 j.a, z czego do przejęcia wytypowano 746 j.a.

Pracownicy Delegatury w Bydgoszczy kontynuowali przeglądy akt i kart ewidencyjnych w WKU w Bydgoszczy. W wyniku przeglądu 600 kart ewidencyjnych 22 wytypowano do przejęcia. Ponadto na prośbę Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy oraz Komisariatu Policji Bydgoszcz Śródmieście pracownicy Delegatury przeprowadzili przegląd wybranej dokumentacji. W wyniku przeglądu, do zasobu przejęto 74 j.a.

Przegląd przesłanych do Delegatury IPN w Kielcach akt Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach zaowocował przejęciem do zasobu 1 j.a.

Z kolei w wyniku przeglądu akt w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Olsztynie (505 j.a.) pracownicy Archiwum Delegatury IPN w Olsztynie wytypowali do przejęcia do zasobu 27 j.a.

4.2.2. Opracowywanie zasobu

W 2018 r. opracowywanie techniczne zasobu archiwalnego prowadzono zgodnie z procedurą dotyczącą opracowania technicznego, oceny statusu i oznaczania materiałów archiwalnych z zasobu archiwalnego IPN, będącą załącznikiem do Zarządzenia Prezesa IPN nr 31/16 z dnia 29 czerwca 2016 r. (ze zm.), zakładającą m.in.:

– paginację zapisanych stron materiałów archiwalnych;
– zszywanie akt udostępnianych poza IPN;
– przekazywanie do konserwacji dokumentów w złym stanie zachowania, którym po wykonaniu prac zabezpieczających i paginacji jest nadawana postać cyfrowa, a następnie tworzy się dla nich oprawy introligatorskie;
– wyłączanie z teczek spraw dokumentów innych niż papierowe, tj. mikrofilmów szpulowych, kaset VHS itp.;
– weryfikację dokumentów w kontekście przepisów ustawy o ochronie informacji niejawnych.

W omawianym roku sprawozdawczym w ramach opracowywania materiałów archiwalnych w Archiwum IPN w Warszawie kontynuowano następujące zadania:

– opracowywanie techniczne jednostek archiwalnych wytypowanych w toku kwerend do udostępnienia oraz przeznaczonych do digitalizacji planowej. Prace polegały na zabezpieczeniu teczek w taki sposób, aby uchronić je przed zniszczeniem, kradzieżą, zdekompletowaniem bądź zagubieniem. Przyjęta praktyka w tym zakresie zakładała także odbudowę (nadanie) układu poszczególnych dokumentów wewnątrz teczki. W 2018 r. opracowano łącznie 13 487 j.a.

– weryfikacja akt w kontekście przepisów o ochronie informacji niejawnych. W 2018 r. ocenie poddano 33 415 j.a. papierowych i mikrofilmów.

– indeksacja 16 170 kart pochodzących ze zmikrofilmowanej kartoteki Zarządu II Sztabu Generalnego WP.

– porządkowanie materiałów archiwalnych wyłączonych z byłego wyodrębnionego, tajnego zbioru, m.in. przepakowano dokumenty do oddzielnych kopert, opisano i oznaczono sygnaturą 5152 koperty.

– porządkowanie i archiwalne opracowanie materiałów archiwalnych, tworzenie pomocy ewidencyjno-informatycznych. W 2018 r. uporządkowano 9,25 mb akt, zewidencjonowano 6,20 mb oraz zabezpieczono technicznie 1,5 mb materiałów archiwalnych.

Ponadto w okresie sprawozdawczym członkowie komisji powołanej przez dyrektora AIPN, zgodnie z zarządzeniem Prezesa IPN w sprawie przeglądu wytworzonych w Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu materiałów zawierających informacje niejawne, dokonali weryfikacji statusu dokumentów wytworzonych w Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów (obecnie AIPN), w kontekście przepisów ustawy z 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych, w celu zniesienia lub zmiany ich klauzuli tajności. W wyniku przeglądu zniesiono klauzulę tajności 5612 dokumentów, w odniesieniu do 5 dokumentów natomiast dokonano zmiany dotychczasowej klauzuli tajności.

W oddziałach i delegaturach opracowywanie zasobu było w dużej mierze związane z uzupełnianiem opisów archiwaliów w systemie Cyfrowe Archiwum. Dane dotyczące przebiegu tych prac zostały przedstawione w części dotyczącej zasobów cyfrowych.

Prace związane z opracowywaniem technicznym i porządkowaniem zasobów jednostek terenowych AIPN dotyczyły w okresie sprawozdawczym przede wszystkim nabytków oraz materiałów paszportowych.

Opracowaniem technicznym według wspomnianych wyżej zasad objęto łącznie w oddziałach i delegaturach 39 142 j.a. Wśród oddziałów największą liczbę jednostek zabezpieczono w ten sposób we Wrocławiu – 5675 j.a., w Białymstoku – 4199 j.a., w Gdańsku – 3819 j.a. oraz Lublinie – 3723 j.a. Ponadto archiwiści oceniali materiały archiwalne w kontekście ustawy o ochronie informacji niejawnych. W 2018 r. zweryfikowano w oddziałach i delegaturach klauzule tajności 33 058 j.a.

Spośród najważniejszych prac związanych z opracowywaniem i porządkowaniem zasobu w jednostkach terenowych pionu archiwalnego można wymienić:

– W OAIPN w Białymstoku włączanie do właściwych teczek kart odnalezionych w workach ewakuacyjnych w stanie rozsypu.

– W OAIPN w Katowicach opracowanie techniczne oraz zabezpieczenie przed zniszczeniem 5,75 mb akt przejętych z Sądu Okręgowego w Katowicach w sprawie karnej przeciwko Zdzisławowi Marchwickiemu i innym oraz kontynuowanie prac nad materiałami odnalezionymi w workach ewakuacyjnych, z których w roku sprawozdawczym udało się odzyskać około 0,5 mb akt (m.in. materiały operacyjne i administracyjne KWMO/WUSW Katowice Wydział V oraz 200 kart ewidencji operacyjnej na księży).

– W OAIPN w Rzeszowie uporządkowanie i opracowanie 2693 j.a. (głównie akta osobowe, administracyjne i operacyjne SB i MO).

– W OAIPN w Szczecinie kontynuacja porządkowania i opracowania technicznego materiałów przejmowanych w formach darowizn (łącznie opracowano 2457 j.a.). Ponadto w ramach prac nad

bazą przesunięć wstecznych w ramach IPN dokonano rozpisania 53 spisów w 433 nabytkach, co stanowi 46 544 rekordy przesunięte wstecznie.

– W OAIPN we Wrocławiu kontynuacja opracowywania darów osób prywatnych i materiałów archiwalnych przekazanych przez instytucje. W okresie sprawozdawczym opracowano 1 spis oraz 4 aneksy do spisów materiałów wcześniej przejętych, zawierających łącznie 232 j.a., co stanowi 2,9 mb.

4.2.3. Skontrum

W okresie sprawozdawczym z Archiwum IPN w Warszawie przeprowadzono skontrum 708 mb (71 168 j.a.), następujących aktotwórców: Wojskowej Prokuratury Garnizonowej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Ministerstwa Obrony Narodowej w Warszawie, Wyższej Szkoły Oficerskiej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie, Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie.

W 2018 r. skontrum było kontynuowane w OAIPN we Wrocławiu. Przejrzano akta przejęte na podstawie 13 spisów zdawczo-odbiorczych, łącznie 622 j.a., co stanowi 8,03 mb. Prace dotyczyły: akt osobowych funkcjonariuszy cywilnych organów bezpieczeństwa państwa, teczek personalnych kandydatów na TW oraz materiałów administracyjnych przekazanych przez KWP w Opolu, KWP we Wrocławiu i Ośrodek Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej w Lubaniu, akt spraw lustracyjnych przekazanych przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu, akt przekazanych przez Sąd Rejonowy w Strzelcach Opolskich oraz akt osobowych funkcjonariuszy wojskowych organów bezpieczeństwa państwa z Archiwum Wojskowego w Oleśnicy. Podczas skontrum weryfikowano stan magazynowy z posiadaną ewidencją, uzupełniano i nanoszono poprawki na pierwszym egzemplarzu spisu zdawczo-odbiorczego.

W roku sprawozdawczym kontynuowano również skontrum zasobu archiwalnego Delegatury IPN w Kielcach. Podczas prac przejrzano 5 zespołów (spisów) zasobu archiwalnego Delegatury IPN w Kielcach. Ogółem dokonano skontrum 41 554 j.a., co stanowi 84,26 mb.

4.2.4. Konserwacja

W 2018 r. w Archiwum IPN pracom konserwatorskim poddano 15 504 karty w 199 j.a. Oddziały i delegatury Instytutu na ogół we własnym zakresie wykonują tylko podstawowe zabiegi zabezpieczające. Materiały wymagające specjalistycznych działań są przekazywane do Sekcji Konserwacji AIPN.

W komorze fumigacyjnej, w ramach konserwacji prewencyjnej ok. 60 mb, przeprowadzono 12 cykli dezynfekcji tlenkiem etylenu materiałów archiwalnych skażonych mikrobiologicznie.

W celu sprawdzenia czystości mikrobiologicznej powierzchni dokumentów zlecano badania wymazowe. W 2018 r. analizy wykonywali mikrobiolodzy ze Stowarzyszenia „Archiwum Patriae" oraz RDLS Sp. z o.o.

W ramach nadzoru nad warunkami temperaturowo-wilgotnościowymi prowadzono w magazynach AIPN kontrolę monitoringu elektronicznego. Zamontowany system pomiarów pozwala na stałą rejestrację warunków i raportowanie.

W jedynej w IPN specjalistycznej pracowni, prowadzonej przez Sekcję Konserwacji i Zabezpieczania Zasobu Archiwalnego AIPN w Warszawie, zabiegom konserwatorskim poddawano archiwalia, których stan utrudniał lub uniemożliwiał udostępnianie lub digitalizację. W okresie sprawozdawczym zabiegami tymi objęto 199 j.a. (15 504 kart) z zasobu Centrali, oddziałów (Kraków, Katowice, Białystok, Łódź) i delegatur (Bydgoszcz) oraz w ramach współpracy zagranicznej z instytucji polonijnych (zbiory z Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku, Archiwum „Dziennika Związkowego" w Chicago). Zniszczenia uniemożliwiające udostępnianie tych materiałów polegały na skażeniu mikrobiologicznym części dokumentów, degradacji podłoża papierowego spowodowanej procesem zakwaszenia, zabrudzeniu, zniszczeniach mechanicznych lub były wynikiem niewła-

ściwie wykonanych reperacji. Celem prac było zahamowanie procesów degradacji, wzmocnienie strukturalne, podniesienie walorów estetycznych i właściwe opakowanie. Zabiegi konserwatorskie obejmowały wiele czynności, począwszy od oczyszczania podłoża do pełnej konserwacji obejmującej rozszywanie ksiąg, odkwaszanie, reperacje, laminowanie bibułką pokrytą klejem termoaktywnym, uzupełnianie ubytków masą celulozową, prasowanie, zszywanie, wykonywanie opraw i specjalnych opakowań. Stosowano profesjonalne metody, środki i materiały konserwatorskie.

Wybrane obiekty objęte pracami konserwatorskimi:

– Afisze i plakaty propagandowe z okresu II wojny światowej. Kontynuowano, zapoczątkowane w ubiegłym roku sprawozdawczym, prace polegające na kompleksowych zabiegach z kąpielami, wprowadzaniu środków podnoszących pH podłoża i wzmacnianiu jego struktury, uzupełnianiu ubytków, a w przypadku rozległych zniszczeń zastosowaniu dublaży na bibułę lub papier bezkwasowy. Wszystkie obiekty prasowano w prasie introligatorskiej.

– Dwa tomy rocznika „Dziennika Związkowego" z 1908 r., najstarszej polskojęzycznej gazety codziennej w Stanach Zjednoczonych. Podłoże papierowe wszystkich egzemplarzy było w złym stanie. Niskiej jakości papier uległ degradacji (był pożółkły i kruchy). Podjęto działania mające na celu wzmocnienie podłoża przed digitalizacją. Wykonane badania mikrobiologiczne wybranych woluminów pozwoliły stwierdzić, że można podjąć zabiegi bez uprzedniej dezynfekcji. Usunięto oprawy, karty rozszyto, oczyszczono i przygotowano do zabiegu laminacji bibułką pokrytą klejem poliakrylowym. Po uzupełnieniu ubytków karty ułożono chronologicznie i spaginowano. Stan dokumentów pozwala na ich digitalizację.

– Pamiętnik Barbary Bik z domu Kociuby, bogato ilustrowany rękopis wspomnień jedenastoletniej wówczas autorki, obejmujący okres od deportacji z terenów Wołynia w 1939 r. do wyjazdu do Wielkiej Brytanii w 1947 r. Podjęto prace uwzględniające wrażliwość obiektu na środowisko wodne. Usunięto taśmy samoprzylepne, wykonano naprawy kart na półsucho, stosując bibułkę japońską, papier długowłóknisty i klajster skrobiowy. Poszczególne karty po naprawach prostowano w prasie introligatorskiej. Wykonano też konserwację świadectw szkolnych. Obecny stan archiwaliów pozwala na wykonanie kopii cyfrowych. Planuje się odkwaszenie kart metodą bezwodną przy użyciu preparatu Bookkeper spray już po digitalizacji, a następnie zszycie kart pamiętnika i zabezpieczenie zbioru w opakowaniu ochronnym.

– 32 teczki dokumentów przekazanych przez OAIPN w Krakowie: archiwalia z okresu II wojny światowej, wytworzone przez organy III Rzeszy Niemieckiej, odnalezione podczas remontu kamienicy przy ul. Kochanowskiego 23 w Krakowie. Wśród przekazanych dokumentów znajdowały się m.in. rozliczenia wypłat dla Polaków oraz osób wpisanych na niemiecką listę narodowościową zatrudnionych w urzędach niemieckich (sygnowane, imienne listy wypłat), w tym osób zatrudnionych w organach bezpieczeństwa III Rzeszy Niemieckiej (SS- und Polizeiführer), a także rozliczenia finansowe komórek Ukraińskiego Komitetu Centralnego z siedzibą w Krakowie. Dokumenty były skażone mikrobiologicznie, z licznymi wykwitami grzybów pleśniowych, a ponadto bardzo kruche. Zlecono badania mikrobiologiczne, które potwierdziły konieczność dezynfekcji. Zabieg przeprowadzono w komorze fumigacyjnej, w której substancją aktywną jest tlenek etylenu. Po okresie wietrzenia dokumenty poddano kompleksowym zabiegom konserwatorskim, w tym oczyszczaniu, kąpielom, odkwaszaniu w środowisku wodnym, wzmacnianiu struktury papieru roztworem pochodnych metylocelulozy, uzupełnianiu ubytków masą papierową lub bibułkami japońskimi, prasowaniu w prasie introligatorskiej. Część kart, ze względu na znaczną degradację papieru, poddano obustronnej laminacji. Stan dokumentów po konserwacji pozwolił na ich opracowanie i digitalizację.

– Zbiór dokumentów OUN UPA odnalezionych i przekazanych przez prokuratora OKŚZpNP w Lublinie. Zwój papierów był w bardzo złym stanie zachowania, z rozległymi śladami skażenia mikrobiologicznego (naloty i przebarwienia). Po dezynfekcji gazowej podjęto próbę rozdzielenia poszczególnych kart „znaleziska". Zabieg okazał się trudny ze względu na degradację papieru i przerost jego struktury grzybnią. Po rozdzieleniu kart i oczyszczaniu podjęto decyzję o wzmoc-

nieniu podłoża przez laminowanie bibułką pokrytą klejem termoaktywnym, poliakrylowym. Po konserwacji archiwalia (325 kart) przepakowano w teczkę bezkwasową.

– Banknoty (polskie i niemieckie) z obozu jenieckiego w Lamsdorf. Na części banknotów widniały pamiątkowe zapiski więźniów. Obiekty były bardzo brudne, z licznymi zniszczeniami mechanicznymi. Należało zastosować środki i metody uzależnione od wrażliwości tekstów (wykonanych ołówkiem, atramentami i tuszami). Po dezynfekcji banknoty oczyszczono i te, które były niewrażliwe na środowisko wodne, poddano kąpieli, odkwaszaniu, a następnie wzmocniono ich strukturę, podklejono rozdarcia i uzupełniono ubytki. Obiekty wrażliwe na wodę odkwaszano preparatem Bookkeeper spray. Po wyprasowaniu banknoty umieszczono w obwolutach i przepakowano w teczkę bezkwasową.

– Repertorium Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Warszawie na rok 1946. Księga była bardzo zniszczona z powodu złej jakości papieru, narażenia na częste korzystanie powodującego liczne uszkodzenia mechaniczne (rozerwania, przetarcia i ubytki). Widocznych było wiele niewłaściwie wykonanych napraw z zastosowaniem taśm samoprzylepnych. Zabiegi konserwatorskie obejmowały demontaż bloku, oczyszczanie, naprawy kart na półsucho, wyprasowanie, ułożenie składek, zszycie i zaklejenie bloku, zamontowanie kapitałek i oprawienie woluminu.

Wspomnieć należy, że od stycznia do września 2018 r. pracownicy Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego regularnie pobierali próbki powietrza w wybranych pomieszczeniach Archiwum IPN w celu analizy zanieczyszczenia mikrobiologicznego powietrza, analizy stężenia pyłów zawieszonych w powietrzu i analizy parametrów fizyko-chemicznych. Badania prowadzono w ramach projektu „Inteligentny System Pomiarów Parametrów Środowiskowych wraz z wbudowanymi modelami predykcyjnymi na potrzeby ochrony Dóbr Dziedzictwa Kulturowego". Wstępne wyniki projektu prezentowano na międzynarodowych konferencjach w Krakowie (Uniwersytet Ekonomiczny) i Toruniu (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). Raporty z comiesięcznych analiz zanieczyszczenia mikrobiologicznego powietrza, stężenia pyłów zawieszonych i parametrów fizyko-chemicznych w wybranych pomieszczeniach Archiwum IPN przekazywano do Sekcji Konserwacji Zasobu Archiwalnego.

W jednostkach terenowych AIPN przeprowadzono następujące działania konserwatorskie i podstawowe zabiegi zabezpieczające:

– OAIPN w Białymstoku – zabiegom podstawowej konserwacji zabezpieczającej poddano 1047 kart z 107 j.a.

– OAIPN w Gdańsku – 1025 karty z 12 j.a. przesłano w celu przeprowadzenia prac konserwatorskich do pracowni konserwacji AIPN w Warszawie oraz 105,59 mb akt poddano dezynfekcji w komorze fumigacyjnej w Bibliotece Elbląskiej w Elblągu.

– OAIPN w Krakowie – 3 j.a. przesłano do AIPN w Warszawie, gdzie zostały poddane procesowi odgrzybiania w komorze fumigacyjnej;

– OAIPN w Lublinie – zabiegom konserwatorskim poddano 2500 kart z 10 j.a., ponadto prace polegające na zabezpieczeniu zniszczonych kart objęły 64 590 uszkodzonych kart z 2792 j.a.

– OAIPN w Łodzi – konserwacji poddano w całości 1 j.a. (157 kart), zabiegom konserwatorskim polegającym na naprawie i zabezpieczeniu kart i okładek poddano natomiast 15 298 kart z 1085 j.a.

– OAIPN w Poznaniu – zabiegom podstawowej konserwacji zabezpieczającej poddano 1511 kart z 686 j.a.

– Delegatura IPN w Bydgoszczy –31 j.a. zostało poddanych dezynfekcji w komorze fumigacyjnej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

4.2.5. Magazyny archiwalne

W omawianym okresie sprawozdawczym Wydział Zarządzania Zasobem Archiwalnym sprawował opiekę nad 30 pomieszczeniami magazynowymi w dwóch różnych lokalizacjach w Warszawie (obiekty przy ul. Kłobuckiej 21 oraz pl. Krasińskich 2/4/6). Oddziały i delegatury wykorzystywały łącznie 78 pomieszczeń magazynowych.

W 2018 r. wypożyczono z magazynów 261 163 j.a., zwrócono natomiast 248 081 j.a. (w tym w AIPN w Warszawie odpowiednio: 103 185 i 97 792 j.a.). W stosunku do 2017 r. odnotowano zmniejszenie się, liczby wypożyczanych oryginalnych dokumentów, co jest związane z udostępnianiem coraz większej liczby materiałów w wersji elektronicznej.

Podobnie jak w latach ubiegłych, również i w 2018 r. wykonywano prace porządkowe i reorganizacyjne w magazynach AIPN w Warszawie:

– zabezpieczono w pudłach bezkwasowych dokumenty cywilnych oraz wojskowych organów bezpieczeństwa państwa, łącznie 2140 mb;

– zabezpieczono w kopertach bezkwasowych 12 900 kart uposażeń Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie;

– przeprowadzono dyslokację ponad 2000 mb akt w związku z odtwarzaniem struktury zespołów archiwalnych oraz przepakowaniem materiałów w pudła bezkwasowe;

– zakończono porządkowanie zbioru afiszy i plakatów z zasobu po Głównej Komisji, przesygnowano i uporządkowano 440 afiszy i plakatów;

– zabezpieczono w kopertach bezkwasowych 1300 mikrofilmów;

– kontynuowano prace porządkowe i zabezpieczające zdjęć ze zbiorów Głównej Komisji (uporządkowano i zabezpieczono w obwolutach bawełnianych, pudłach bezkwasowych 13 tys. zdjęć);

– ułożono oraz uporządkowano 60 000 książeczek paszportowych z serii EAWA, EAPL, EAOS, EATI, EA, EAPP, w tym 8254 książeczki osygnowano oraz zabezpieczono w kopertach i pudłach bezkwasowych;

– uporządkowano 148 800 j.a (165 mb) akt paszportowych;

– uporządkowano oraz osygnowano 179 j.a. (2 mb) akt Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego.

Ponadto pracownicy Sekcji Przechowywania Zasobu Archiwalnego brali udział w opracowaniu dokumentacji projektowej do modułów inwentarza topograficznego, obsługi wypożyczeń, zwrotów magazynowych oraz cyrkulacji materiałów archiwalnych między pracownikami na potrzeby Cyfrowego Archiwum.

Spośród prac porządkowych i reorganizacyjnych w magazynach archiwalnych oddziałów IPN wspomnieć należy m.in. o:

– zakończeniu odtwarzania układu pierwotnego akt paszportowych WUSW w Białymstoku (EABK), kontynuacji prac nad odtwarzaniem układu akt paszportowych o dawnej sygnaturze EABi, a także pracach porządkowych polegających na generalnym sprzątaniu magazynów oraz codziennym monitoringu wysokości temperatury i poziomu wilgotności w pomieszczeniach magazynowych w OAIPN w Białymstoku;

– kontynuowaniu prac porządkowych nad zbiorami akt paszportowych z RUSW/MUSW/WUSW: Częstochowa (uporządkowano 120,5 mb), Jastrzębie Zdrój (uporządkowano 37,5 mb), Tarnowskie Góry (uporządkowano 31 mb) w OAIPN w Katowicach;

– przeprowadzeniu naprawy i serwisowaniu regałów jezdnych (łącznie naprawiono 7 regałów) oraz przepakowaniu w pudła i koperty bezkwasowe 9 spisów akt w OAIPN w Krakowie;

– uporządkowaniu 106 mb kartoteki paszportowej w OAIPN w Lublinie;

– przepakowaniu w OAIPN w Łodzi ok. 15 mb najbardziej narażonych na zniszczenie materiałów archiwalnych do teczek bezkwasowych oraz relokacji ok. 98,5 mb materiałów archiwalnych wraz ze zmianą topografii w systemie Cyfrowe Archiwum;

– kontynuacji prac nad scaleniem i porządkowaniem akt paszportowych ze zbioru WUSW Tarnobrzeg (uporządkowano 50 mb akt) w OAIPN w Rzeszowie;

– zaadaptowaniu, wyposażeniu w system klimatyzacyjny i oddaniu do użytku pomieszczeń na nowe magazyny oraz zagęszczeniu półek i dostawieniu nowych regałów w pozostałych magazynach, co pozwoliło uzyskać ok. 430 mb powierzchni magazynowej w OAIPN w Szczecinie;

– prowadzeniu dalszych prac porządkowych nad serią akt paszportowych WUSW w Legnicy i we Wrocławiu, polegających na ułożeniu akt według dawnych sygnatur archiwalnych (EALG

i EAWR), wiązaniu w paczki i ponownym układaniu na regałach archiwalnych (uporządkowano 96 040 j.a., co stanowi 224,18 mb) w OAIPN we Wrocławiu;

– kontynuacji prac porządkowych polegających na pakowaniu dokumentacji w pudła bezkwasowe (spakowano 1338,26 mb materiałów archiwalnych) w Delegaturze w Bydgoszczy.

4.2.6. Archiwum Zakładowe

Na 31 grudnia 2018 r. w archiwach zakładowych Centrali, oddziałów i delegatur IPN zgromadzono łącznie 2530,18 mb, co stanowi 211 865 j.a. materiałów archiwalnych i dokumentacji niearchiwalnej, w tym kategorii A – 87 623 j.a. (tj. 836,202 mb), a kategorii B – 124 242 j.a. (tj. 1693,98 mb).

Największym zasobem dysponuje Archiwum Zakładowe Centrali IPN – 823,563 mb, co stanowi 51 967 j.a., (z czego kategorii A – 18 505 j.a., tj. 199,691 mb i kategorii B – 33 462 j.a., tj. 623,872 mb), zarejestrowanych na 1703 spisach zdawczo-odbiorczych.

Wśród oddziałów IPN największy metraż posiadają archiwa zakładowe prowadzone przez OAIPN w Warszawie – 236,63 mb (127,45 mb kategorii A i 109,18 mb kategorii B), w Gdańsku – 184,63 mb (40,9 mb kategorii A i 143,73 mb kategorii B), we Wrocławiu – 178,44 mb (53,97 mb kategorii A i 124,47 mb kategorii B) i Katowicach – 171,12 mb (116,35 mb kategorii A i 54,77 mb kategorii B).

W okresie sprawozdawczym odnotowano łącznie wypożyczenia 3827 j.a. – z tego najwięcej udostępniły archiwa zakładowe oddziałów IPN w Katowicach (881 j.a.), Centrali IPN w Warszawie (531 j.a.) oraz w Białymstoku (417 j.a.).

W ciągu 2018 r. archiwa zakładowe IPN przejęły łącznie 294,721 mb, co stanowi 24 727 j.a., z czego kategorii A – 3111 j.a. (51,925 mb) oraz kategorii B – 21 616 j.a. (242,796 mb).

Największe przejęcie materiałów archiwalnych i dokumentacji niearchiwalnej odnotowano w Archiwum Zakładowym Centrali IPN – przyjęto 56,061 mb, tj. 3233 j.a. (kategorii A – 553 j.a., tj. 6,665 mb i kategorii B – 2680 j.a., tj. 49,396 mb).

Wśród archiwów zakładowych, prowadzonych w oddziałach i delegaturach IPN, najwięcej materiałów archiwalnych i dokumentacji niearchiwalnej przejęto w Katowicach – 36,12 mb, tj. 2110 j.a., w Lublinie – 31,29 mb, tj. 3905 j.a. oraz w Gdańsku – 29,33 mb, tj. 3208 j.a.

Jako najważniejsze prace związane z działalnością Archiwum Zakładowego w Centrali IPN można wymienić udział przedstawicieli Archiwum Zakładowego w pracach komisji brakowania dokumentacji niearchiwalnej kategorii Bc oraz wydanie zgody na zniszczenie 622 j.a., co stanowiło 31,07 mb dokumentacji niearchiwalnej kategorii Bc i 49 nośników elektronicznych: Biura Lustracyjnego (103 j.a., tj. 18,93 mb i 48 nośników elektronicznych); Archiwum IPN, w tym Wydziału Obsługi Bieżącej, Wydziału Informacji i Sprawdzeń oraz sekretariatu (339 j.a., tj. 7,87 mb i 1 nośnik elektroniczny); Sekcji Kancelarii Ogólnej, Wydziału Logistycznego i Planowania Biura Administracyjno-Gospodarczego (176 j.a., tj. 4,2 mb); Kolegium IPN – dokumentacja b. Rady IPN (4 j.a., tj., 0,07 mb).

Pracownicy Archiwum, w ramach kontynuacji prac w zakresie realizacji Uchwały nr 5/09 Kolegium IPN-KŚZpNP z 8 września 2009 r. w sprawie wyłączenia materiałów po byłej GKBZpNP znajdujących się w Archiwum Zakładowym i włączenia ich do zasobu historycznego IPN-KŚZpNP, przygotowali do wyłączenia korespondencję: Zbrodnie hitlerowskie Korespondencja ogólna z lat 1979–1999 w ilości 1099 j.a., co stanowi 1,86 mb. Ponadto przygotowano do wyłączenia z Archiwum Zakładowego dokumentację Zbrodnie hitlerowskie korespondencja prezydialna, Zbrodnie sowieckie korespondencja prezydialna oraz Zbrodnie sowieckie korespondencja ogólna (łącznie 116 j.a., tj. 3,55 mb).

Do modułu wspomagającego obsługę Archiwum Zakładowego w ramach aplikacji e-Kancelaria w 2018 r. wprowadzono 3212 rekordów-teczek przyjętych do archiwum na 135 spisach zdawczo-

-odbiorczych lub aneksach do spisów oraz 176 rekordów-kart udostępnień. Kontynuowano prace mające na celu umożliwienie korzystania z ww. modułu pracownikom archiwów zakładowych w jednostkach terenowych IPN.

Ponadto pracownicy Archiwum Zakładowego Centrali przeprowadzili kontrole funkcjonowania archiwów zakładowych w oddziałach Instytutu w Katowicach i Szczecinie oraz w Delegaturze IPN w Olsztynie, a także współpracowali z komisją do przeglądu dokumentacji niejawnej wytworzonej w Archiwum IPN, realizując kwerendy oraz nanosząc adnotacje o zniesieniu klauzuli tajności na dokumentach i w urządzeniach ewidencyjnych.

Spośród najważniejszych prac archiwów zakładowych oddziałów i delegatur można wymienić:

– w Krakowie zdigitalizowanie 20 j.a.;

– w Lublinie brakowanie 70 j.a., tj. 3,96 mb dokumentacji niearchiwalnej kat. Bc;

– w Łodzi przeprowadzenie relokacji 7 mb zasobu i opracowanie jego topografii, kontynuację uzupełniania bazy danych programu do obsługi archiwum zakładowego AZAK – 1522 rekordy oraz udział pracowników w brakowaniu 0,4 mb (15 j.a.) dokumentacji niearchiwalnej kat. Bc innych komórek organizacyjnych Oddziału IPN w Łodzi;

– w Szczecinie brakowanie 618 j.a., tj. 15,75 mb dokumentacji niearchiwalnej kat. Bc;

– we Wrocławiu dokonanie wstępnej weryfikacji liczby teczek oraz metrażu akt zgromadzonych w zasobie AZ, co skutkowało korektą stanu zasobu.

4.3. Zasoby Cyfrowe

Jednym z priorytetowych zadań pionu archiwalnego jest cyfryzacja zasobu archiwalnego IPN. W okresie sprawozdawczym w ramach tego przedsięwzięcia kontynuowano proces digitalizacji materiałów archiwalnych oraz opracowywania systemu informatycznego Cyfrowe Archiwum, który docelowo będzie zawierać informacje o całym zasobie Instytutu.

Cyfrowe Archiwum stanowi również podstawę publikowanego na stronie internetowej IPN inwentarza archiwalnego, zapewniającego opis zasobu na poziomie jednostek archiwalnych.

4.3.1. Tworzenie pomocy archiwalnych

W 2018 r. kontynuowano realizację umowy z 30 października 2012 r. zawartej między Instytutem Pamięci Narodowej a Konsorcjum, w skład którego wchodzi Comp S.A. i Enigma Systemy Ochrony Informacji Sp. z o.o., na dostawę, instalację i konfigurację systemu Cyfrowe Archiwum. Współpracę między IPN a firmą „Enigma" przedłużono dzięki kolejnej umowie podpisanej 17 października 2017 r. Przedmiotem umowy był zakup dodatkowych godzin deweloperskich na rozwój systemu, wsparcie administracyjne i projektowe, wykonanie nowych rozwiązań lub zmian w systemie oraz opieka serwisowa.

Zgodnie umową, 21–23 lutego 2018 r. nastąpiło wdrożenie nowej wersji systemu Cyfrowe Archiwum. Wśród 18 nowych rozwiązań lub zmian funkcji systemu, których potrzebę zgłaszali użytkownicy znalazły się m.in.:

– możliwość grupowego przekazywania nowo wprowadzonych/edytowanych opisów j.a. do weryfikacji oraz grupowego przekazywania zweryfikowanych opisów j.a. do inwentarza publicznego;

– wprowadzenie zmiany polegającej na pominięciu Modułu obsługi wypożyczeń, zwrotów magazynowych oraz cyrkulacji materiałów archiwalnych między pracownikami IPN, a także Modułu ewidencjonowania opracowania technicznego, w przypadku materiałów archiwalnych przyjętych do zasobu IPN w postaci kopii cyfrowych;

– możliwość zamówienia jednocześnie wielu jednostek archiwalnych do wniosku o udostępnienie;

– przyznanie roli „Administrator pionu archiwalnego" możliwości edytowania oraz usuwania wartości w zakładce „Centrum wsparcia".

31 grudnia 2018 r. wdrożono ostatnie zmiany w systemie Cyfrowe Archiwum, polegające na zaimportowaniu bazy zawierającej informacje o kopiach cyfrowych jednostek archiwalnych, których opisy umieszczono w systemie. Dzięki tej zmianie istnieje możliwość wyszukania opisów jednostek archiwalnych, które zostały zdigitalizowane i których kopie cyfrowe znajdują się na macierzy.

31 grudnia 2018 r. umowa podpisana z Konsorcjum Comp S.A. i Enigma Systemy Ochrony Informacji Sp. z o.o. wygasła.

W kwietniu 2018 r. w Archiwum IPN rozpoczęto przygotowania do postępowania przetargowego na utrzymanie, modernizację i rozwój Cyfrowego Archiwum. Prace prowadzone były zgodnie z metodyką Prince2. W związku z tym w ramach pionu archiwalnego powołano zespoły projektowe dla poszczególnych modułów systemu, w skład których weszli przedstawiciele Centrali, oddziałów i delegatur IPN. Zadaniem powołanych zespołów było przygotowanie aktualnego opisu funkcjonalnego systemu, dokumentacji projektowej przyszłych modyfikacji i ewentualnych propozycji rozwoju aplikacji. Organizacją prac poszczególnych zespołów zajmowali się kierownicy zespołów z Archiwum IPN. Prace zakończyły się w lipcu 2018 r.

W wyniku przeprowadzonego przetargu nieograniczonego wyłoniono nowego dostawcę systemu Cyfrowe Archiwum, firmę Infomex sp. z o.o. z Żywca, z którą 18 grudnia 2018 r. podpisano umowę. Zgodnie ze Specyfikacją Istotnych Warunków Zamówienia projekt realizowany będzie od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2021 r., w 3 etapach:

– etap I – obejmujący przeprowadzenie audytu, dostosowanie systemu do współpracy z macierzą obiektową oraz import danych z macierzy blokowej i biblioteki taśmowej do macierzy obiektowej (walidacja i podłączenie zasobów do Cyfrowego Archiwum), realizacja tego etapu przewidziana jest do 1 grudnia 2019 r.;

– etap II – polegający na wprowadzeniu 126 modyfikacji w systemie, etap ten będzie wymagał dużego zaangażowania pracowników odpowiedzialnych za poszczególne moduły, jego zakończenie przewidziane jest na 1 września 2020 r.;

– etap III – polegający na imporcie danych multimedialnych do systemu, etap ten powinien być zrealizowany do 1 czerwca 2021 r.

Wdrażaniem nowych funkcji w Cyfrowym Archiwum oraz administrowaniem i obsługą systemu zajmuje się Sekcja Tworzenia Pomocy Archiwalnych Wydziału Zasobów Cyfrowych Archiwum IPN. Bieżące prace Sekcji koncentrują się na wprowadzaniu do Cyfrowego Archiwum opisów materiałów archiwalnych. Systematycznie wprowadzane są opisy jednostek archiwalnych, opisy pomocy ewidencyjnych oraz dokumentów w jednostkach archiwalnych, a także dane na poziomie indeksów osobowych.

W 2018 r. w Archiwum IPN wprowadzono 48 771 opisów jednostek archiwalnych, edytowano 20 223 opisy j.a. i zweryfikowano 83 033 opisy j.a. Dodano również 2916 zapisów ewidencyjnych i 204 689 opisów na poziomie indeksu osobowego. Dodatkowo wygenerowano automatycznie 6646 opisów j.a.

Ponadto w kartotece wzorcowych haseł geograficznych Cyfrowego Archiwum umieszczono 849 nazw miejscowości i dodano 277 nazw miejscowości skojarzonych. Łącznie kartoteka zawiera 19 262 opisy haseł geograficznych.

Sporządzono również 28 biogramów, które zasiliły opisy haseł kartoteki wzorcowej osobowej. W Cyfrowym Archiwum znajduje się ogółem 135 biogramów.

Wprowadzanie do Cyfrowego Archiwum opisów materiałów archiwalnych stanowiło również jedno z istotnych zadań archiwistów w oddziałach i delegaturach IPN. W 2018 r. wprowadzono 32 033 rekordy na poziomie opisu jednostek archiwalnych, edytowano 71 317 opisów, zweryfikowano 110 288 opisów, wprowadzono 191 729 opisów na poziomie indeksu osobowego oraz 3228 zapisów ewidencyjnych (w tym 3103 zapisy w OAIPN w Szczecinie oraz 125 w Delegaturze IPN w Kielcach). W OAIPN w Katowicach opracowano 10 biogramów, które zasiliły kartotekę wzorcową osobową.

Ogółem w 2018 r. do Cyfrowego Archiwum dodano 80 804 opisy j.a., edytowano 91 540 opisów j.a. i zweryfikowano 193 321 opisów j.a. Dodano również 396 418 opisów na poziomie indeksu osobowego. Szczegółowe dane zawiera tabela nr 4.

W 2018 r. zakończono prace związane z wprowadzaniem do Cyfrowego Archiwum opisów jednostek archiwalnych ze zlikwidowanego zbioru wyodrębnionego. Ogółem w systemie znalazło się 61 467 opisów j.a. z byłego zbioru wyodrębnionego, w tym 42 666 w Archiwum IPN oraz 18 801 w oddziałach i delegaturach IPN.

Według stanu na 28 grudnia 2018 r., Cyfrowe Archiwum w skali kraju objęło 17 305 299 rekordów opisujących poszczególne jednostki archiwalne, 20 660 537 opisów na poziomie indeksu osobowego, 652 838 zapisów ewidencyjnych oraz 4473 opisy poszczególnych dokumentów.

Opracowywane w Cyfrowym Archiwum opisy jednostek archiwalnych stanowią podstawę inwentarza archiwalnego publikowanego na stronie internetowej Instytutu Pamięci Narodowej (http://inwentarz.ipn.gov.pl/).

W roku sprawozdawczym miały miejsce trzy transze rekordów z sytemu Cyfrowe Archiwum do inwentarza archiwalnego (8 marca, 4 lipca i 16 października 2018 r.). W ich wyniku, do publicznego inwentarza archiwalnego przekazano łącznie 160 210 rekordów, w tym 66 986 rekordów z Archiwum IPN oraz 93 224 rekordy z oddziałów i delegatur IPN.

Według stanu na 30 grudnia 2018 r., na stronie internetowej Instytutu Pamięci Narodowej zamieszczonych było łącznie 1 954 007 rekordów, w tym 413 993 opisy archiwaliów z zasobu Archiwum IPN oraz 1 540 014 opisów archiwaliów z zasobu oddziałów i delegatur IPN. Przyrost liczby rekordów w inwentarzu prezentuje tabela nr 4.

W 2018 r. archiwiści z Sekcji Tworzenia Pomocy Archiwalnych byli również zaangażowani w tworzenie tematycznych portali internetowych. Wyniki tych prac opisano w rozdziale dotyczącym popularyzacji zasobu archiwalnego.

4.3.2. Digitalizacja

Istotnym zadaniem pionu archiwalnego Instytutu jest digitalizacja zbiorów. Służy ona zabezpieczeniu zasobu oraz zwiększeniu jego dostępności w formie kopii cyfrowych.

W 2018 r., podobnie jak w latach poprzednich, prowadzona była przede wszystkim digitalizacja na bieżące zapotrzebowanie, czyli wykonywanie kopii cyfrowych materiałów archiwalnych zamawianych przez wnioskodawców. W wypadku digitalizacji bieżącej wykonywane są pełne kopie jednostek, przeznaczone do trwałego przechowywania, co również ma wartość zabezpieczającą. Wykorzystanie protokołu FTP umożliwia szybkie przesyłanie kopii między Centralą a oddziałami i delegaturami Instytutu.

Digitalizacji planowej podlegały materiały archiwalne o szczególnym znaczeniu historycznym, jak również poddawane zabiegom konserwatorskim lub zagrożone uszkodzeniem ze względu na częste użytkowanie. Planowo digitalizowane były również mikrofilmy i mikrofisze, kartoteki oraz dokumentacja audiowizualna.

Digitalizacja wszystkich rodzajów dokumentów prowadzona jest według zasad określonych w Instrukcji skanowania materiałów archiwalnych w IPN. Zgodnie z przepisami powyższej instrukcji wykonywane są tzw. kopie wzorcowe w formacie tiff, z których generowane są kopie użytkowe w formacie pdf, wykorzystywane na bieżące potrzeby.

Poniżej opisano digitalizację materiałów aktowych i mikrofilmów oraz kartotek. Wykonanie kopii cyfrowych fotografii, filmów i nagrań dźwiękowych zostało przedstawione w części sprawozdania dotyczącej zbiorów audiowizualnych.

Wykonywaniem wzorcowych kopii cyfrowych w Centrali IPN zajmuje się Sekcja Digitalizacji, wchodząca w skład Wydziału Zasobów Cyfrowych Archiwum IPN. Dysponuje ona największą spośród pracowni digitalizacji Instytutu, umożliwiającą podział zadań ze względu na rodzaj skano-

wanych dokumentów. Dziesięć osób pracuje na zestawach komputerowych zaopatrzonych w skanery z automatycznym podajnikiem, służące głównie do digitalizacji materiałów w formie rozszytej. Czterech pracowników obsługuje skanery do skanowania mikrofisz i mikrofilmów, dwie osoby posługują się skanerami książkowymi. Kolejne cztery stanowiska wykorzystuje się do weryfikacji, opracowywania i przenoszenia na nośniki cyfrowe wytworzonych kopii. Pozostałe skanery stanowią wyposażenie uzupełniające, wykorzystywane w pracach biurowych lub udostępniane w celu realizacji umów współpracy z innymi instytucjami.

W 2018 r. wyposażenie pracowni uzupełnione zostało o dwa wysokowydajne skanery z automatycznym podajnikiem do digitalizacji materiałów w formie rozszytej. Łącznie Sekcja Digitalizacji dysponuje 48 skanerami.

Do zadań Sekcji należy również zarządzanie Centralnym Repozytorium Cyfrowym. Jest to macierz dyskowa, na której trwale przechowywane są kopie cyfrowe materiałów archiwalnych.

W 2018 r. kontynuowano proces porządkowania struktury Centralnego Repozytorium Cyfrowego. Prowadzono prace związane z ujednoliceniem zapisu przedziałów katalogów, w których przechowywane są kopie cyfrowe, oraz dokonywano korekty nazw plików i, jeśli było to konieczne, drobnych korekt zeskanowanych obrazów. Trwały również prace związane z eliminowaniem błędów w systemie Cyfrowe Archiwum, polegające na edycji lub wprowadzaniu opisów jednostek archiwalnych znajdujących się w repozytorium.

W grudniu 2018 r. zakończono proces podłączenia do systemu Cyfrowe Archiwum informacji o kopiach cyfrowych znajdujących się w Centralnym Repozytorium Cyfrowym. W ramach podłączenia uporządkowano, zweryfikowano i umieszczono około 30 TB kopii cyfrowych przesłanych z oddziałów i delegatur, a także zaimportowano do systemu bazę liczącą ponad 350 tys. rekordów.

Wśród prac prowadzonych w Archiwum IPN w 2018 r. na uwagę zasługuje digitalizacja oraz obróbka graficzna mikrofilmów szpulowych, zawierających kolejne numery czasopism polonii kanadyjskiej „Związkowiec" i „Głos Polski", przekazanych do zasobu przez Polski Instytut Naukowy w Kanadzie, a także mikrofilmów szpulowych ze zbioru Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz z byłego zbioru wyodrębnionego.

W 2018 r. przeprowadzono również digitalizację planową 393 j.a. materiałów dotyczących tzw. afery FOZZ oraz 274 j.a. materiałów z zasobu GKBZpNP, dotyczących procesów sądowych prowadzonych na podstawie dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 31 sierpnia 1944 r., tzw. sierpniówek.

Ponadto na bieżąco porządkowano, weryfikowano i umieszczano w Centralnym Repozytorium Cyfrowym kopie cyfrowe materiałów archiwalnych, pozyskane przez Instytut Pamięci Narodowej w ramach współpracy międzynarodowej.

Ogółem w 2018 r. w Archiwum IPN w Warszawie wykonano i umieszczono na urządzeniach magazynujących kopie 11 439 j.a. materiałów aktowych, zajmujące 24 620 GB. Wykonano również kopie 4077 mikrofilmów, co stanowi 4850 GB danych. Rezultaty tych prac prezentuje szczegółowo tabela nr 5.

Digitalizację wzorcową wykonuje również 11 oddziałów, a także 4 delegatury dysponujące własnym zasobem. Obecnie większość jednostek organizacyjnych prowadzących digitalizację akt dysponuje skanerami przemysłowymi o wysokiej wydajności. Wykorzystywane są także inne, specjalistyczne skanery do kopiowania materiałów wielkoformatowych lub ksiąg, mikrofilmów i fotografii. Łącznie oddziałowe archiwa i delegatury dysponowały w omawianym okresie 123 skanerami i innymi urządzeniami do wykonywania kopii.

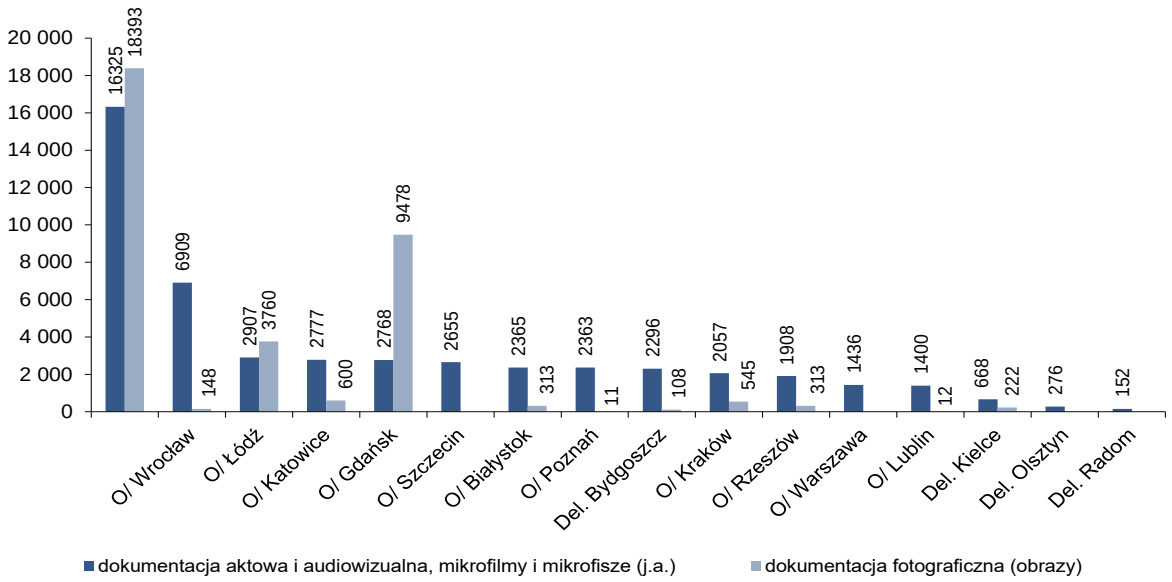
W pracowniach reprograficznych oddziałów i delegatur Instytutu w 2018 r. wykonano kopie wzorcowe 32 117 j.a. materiałów aktowych zajmujących 67 205 GB pamięci.

Największą liczbę jednostek archiwalnych materiałów aktowych zdigitalizowały oddziałowe archiwa we Wrocławiu (6908), Łodzi (2907), Gdańsku (2741), Katowicach (2660), Szczecinie (2622), Białymstoku (2365), Poznaniu (2341) oraz Delegatura w Bydgoszczy (2147).

Równolegle kontynuowana była planowa digitalizacja dokumentów w formie mikrofilmów szpulowych i mikrofisz. W 2018 r. w oddziałach i delegaturach IPN zeskanowano 776 j.a. mikrofisz, co stanowi 409 GB. Największą liczbę mikrofisz zdigitalizowano w OAIPN w Krakowie (172) i w Delegaturze w Bydgoszczy (149).

W sumie w okresie sprawozdawczym pracownicy pionu archiwalnego IPN wykonali wzorcowe kopie cyfrowe 43 556 j.a. materiałów aktowych (91 825 GB) oraz 4853 j.a. w formie mikrofilmów i mikrofisz (5259 GB).

Wykres 3. Liczba zdigitalizowanych materiałów archiwalnych (kopii wzorcowych) w 2018 r.

Oprócz kopii wzorcowych wykonywane są także kopie użytkowe, udostępniane wnioskodawcom. Zgodnie z art. 33 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o IPN (Dz.U. z 2018 r., poz. 2032), wydawanie kopii dokumentów wnioskodawcom jest bezpłatne, z wyjątkiem sporządzania i wydawania kopii w celu prowadzenia badań naukowych lub publikacji materiału prasowego, za które pobiera się opłatę. Stawki opłat, sposób ich naliczania i pobierania określa rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 15 września 2010 r. w sprawie opłat za usługi reprodukcyjne Instytutu Pamięci Narodowej (Dz.U. z 2013 r., poz, 1329).

W Sekcji Digitalizacji Archiwum IPN w 2018 r. wykonano 594 kopie j.a. na płytach CD/DVD na potrzeby wypożyczeń magazynowych oraz 1992 nośniki optyczne zamówione w czytelni, razem 2586 płyt. W przypadku zamówień na udostępnienie fragmentu jednostki archiwalnej rezygnowano niekiedy z pełnej digitalizacji akt. Zrealizowano w ten sposób zamówienia dotyczące 389 j.a. Kopie tych materiałów, po nagraniu na płyty, usunięto. Nie zostały więc ujęte w statystykach dotyczących digitalizacji.

Ogółem w Archiwum IPN, łącznie z pracami wykonanymi w Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej, sporządzono skany 693 j.a. (2738 plików cyfrowych) na 2616 płytach CD/DVD, 61 041 kart wydruków oraz 3073 kart kserokopii.

W oddziałach i delegaturach wykonano skany 18 090 j.a. (971 572 pliki cyfrowe) udostępnionych na 7266 płytach CD/DVD i w postaci 453 682 kart wydruków oraz sporządzono 436 908 kart kserokopii.

W sumie w pionie archiwalnym IPN wykonano skany 18 783 j.a. (974 310 plików cyfrowych), 9882 płyty CD i DVD, 514 723 karty wydruków oraz 439 981 kart kserokopii. Szczegółowe dane zawiera tabela nr 6.

Digitalizacja zasobu archiwalnego umożliwia stały wzrost udostępnień materiałów archiwalnych w formie elektronicznej, za pomocą aplikacji Digi-Arch lub w formie cyfrowej na zabezpieczonych komputerach w czytelniach Instytutu. W związku z digitalizacją trwale ograniczono liczbę wykonywanych kserokopii, których wytwarzanie powoduje niszczenie oryginalnych materiałów archiwalnych.

W Sekcji Digitalizacji kontynuował pracę Zespół do spraw digitalizacji i opisu kart kartotecznych. Jego zadaniem jest digitalizacja kart kartotecznych przechowywanych w zasobie archiwalnym Instytutu, weryfikacja jakości obrazów cyfrowych powstałych w procesie skanowania oraz opis archiwalny zeskanowanych kart. Całość prac zespołu odbywa się przy użyciu systemu Cyfrowe Archiwum.

W okresie sprawozdawczym kontynuowany był proces digitalizacji i opisu kart z kartoteki osobowej funkcjonariuszy i pracowników resortu spraw wewnętrznych. Zdigitalizowanych zostało 105 pakietów (44 mb), z czego 85 pakietów (152 859 plików tiff) umieszczono w Centralnym Repozytorium Cyfrowym, pozostałe natomiast znajdują się w trakcie weryfikacji. W Cyfrowym Archiwum opisano 88 pakietów i zweryfikowano 33 pakiety, co w sumie stanowi 11 502 opisy wprowadzone do systemu.

Ponadto zdigitalizowano i opisano kartotekę skazanych, obejmującą karty z lat 1944–1968 wytworzone w poszczególnych więzieniach i obozach pracy (zdigitalizowano 21 pakietów, co stanowi 96 905 plików tiff, a opisano i zweryfikowano 32 pakiety, co stanowi 60 528 opisów wprowadzonych do systemu Cyfrowe Archiwum). Zeskanowano także kartotekę Zarządu II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z lat 1956–1990, kartotekę tajnych współpracowników i właścicieli lokali kontaktowych Wojskowej Służby Wewnętrznej Jednostek Wojskowych MSW oraz kartoteki z zasobu byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (centralna kartoteka więźniów skazanych przez sądy polskie na podstawie dekretu PKWN z 31 sierpnia 1944 r. oraz kartoteka zbrodniarzy hitlerowskich skazanych na karę śmierci). Ponadto opracowywane były karty z kartoteki ogólnoinformacyjnej i odtworzeniowej Biura „C" MSW pochodzące z byłego zbioru wyodrębnionego.

Ogółem w 2018 r. w Archiwum IPN wykonano skany o łącznej liczbie 291 414 plików tiff oraz wprowadzono do Cyfrowego Archiwum 79 934 opisy kart kartotecznych.

Digitalizacja kartotek była prowadzona również w oddziałach i delegaturach IPN, gdzie wykonano 62 445 skanów kart kartotecznych. Planową digitalizację prowadzono w OAIPN w Katowicach (karty z kartoteki paszportowej) oraz w OAIPN w Gdańsku (karty ewidencyjne WKU). Poza tym opracowywano głównie karty kartoteczne z byłego zbioru wyodrębnionego, przekazane, według zasady pertynencji terytorialnej, do poszczególnych jednostek IPN.

W sumie w okresie sprawozdawczym wykonano 353 859 skanów kart kartotecznych z zasobu archiwalnego IPN.

4.3.3. Opracowywanie dokumentacji audiowizualnej

Zasób audiowizualny Archiwum IPN w Warszawie tworzą materiały fotograficzne, filmowe i dźwiękowe. W jego skład wchodzi około 3,5 mln zdjęć, 1675 jednostek archiwalnych materiałów filmowych oraz 796 j.a. zawierających zapis dźwiękowy. W oddziałach i delegaturach IPN znajduje się około 35,5 mln fotografii, wchodzących w skład materiałów aktowych, 724 j.a. nagrań filmowych i 1496 j.a. nagrań dźwiękowych. W sumie w zasobie IPN zgromadzonych jest 2399 j.a. materiałów filmowych i 2292 j.a. materiałów dźwiękowych.

Opracowywaniem materiałów fotograficznych, dźwiękowych i filmowych zajmuje się Sekcja Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej w Wydziale Zasobów Cyfrowych Archiwum IPN. Zadania Sekcji koncentrują się na porządkowaniu, opracowaniu technicznym, pracach konserwatorskich, digitalizacji archiwaliów oraz ich opracowaniu merytorycznym. Sekcja zajmuje się także

koordynacją prac związanych z wprowadzaniem opisów do aplikacji ZEUS, pozwalającej na cyfrowe opracowanie materiałów fotograficznych i audiowizualnych.

W roku sprawozdawczym zakończono wdrażanie nowej, zmodernizowanej wersji aplikacji ZEUS. Przeprowadzono testy stabilności i funkcjonalności systemu (moduł audio i foto), sprawdzano poprawność danych, zgłaszano producentowi propozycje ułatwień w funkcjonowaniu programu, konsultowano funkcjonalność aplikacji z przedstawicielami oddziałów IPN, testowano pobieranie danych i wprowadzanie rekordów w celu sprawdzenia, czy nie występują błędy w programie. Ponadto zorganizowano szkolenia dla archiwistów IPN z obsługi modułu prezentacji zasobów programu.

Zmodernizowany ZEUS, dzięki przesyłowi danych przez Intranet, pozwala na łatwiejszy dostęp do informacji, którymi zainteresowani są wnioskodawcy. Umożliwia wszystkim komórkom archiwum ujednolicenie opisów dokumentacji fotograficznej, fonicznej i filmowej. Proces modernizacji obejmuje migrację danych z poprzedniego systemu z baz Centrali i oddziałów do nowej aplikacji.

W związku z realizacją wniosków o udostępnienie dokumentów pracownicy Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej prowadzili kwerendy i udzielali informacji w zakresie identyfikacji, lokalizacji oraz pochodzenia interesujących wnioskodawców zdjęć z zasobu IPN. Dokonywano również analiz stanu prawnego zdjęć w zakresie autorskich praw majątkowych i zgody na wykorzystanie zdjęć przez wnioskodawców.

W ramach usług reprograficznych przygotowano do udostępnienia 135 j.a. filmów w postaci plików cyfrowych na potrzeby cyklu dokumentalnego „Polskie 100 lat". Prace polegały na opracowaniu plików w najwyższej dostępnej jakości obrazu i wgraniu logo IPN. Łączny czas udostępnionych materiałów wyniósł 59 h i 50 min.

Ponadto przygotowano do udostępnienia fotografie, materiały filmowe i dźwiękowe do cyklu programów „Taśmy bezpieki", „Goniec Historyczny IPN", na potrzeby portali „Przystanek Historia" i „Red Terror" oraz dla Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL.

Ogółem w okresie sprawozdawczym udostępniono 304 j.a. (966 plików) materiałów audiowizualnych, z czego część nagrano na 12 płytach DVD/Blu-Ray.

Materiały fotograficzne

W 2018 r. w Archiwum IPN opracowano merytorycznie i wprowadzono do aplikacji ZEUS zdjęcia o łącznej liczbie 7557 rekordów, zmodyfikowano natomiast 1889 rekordów.

Wśród opracowanych kolekcji są fotografie dotyczące m.in. drugiej i trzeciej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski, strajków solidarnościowych na Wybrzeżu, wydarzeń Sierpnia 1980, aktorów Teatru Wybrzeże, pogrzebu ks. Jerzego Popiełuszki. Opracowano także fotografie dotyczące Stalagu 366 Siedlce, pracy w fabryce szczotek w Sierpcu w czasie okupacji, wyzwolenia przez aliantów KL Bergen-Belsen, Brygady Świętokrzyskiej NSZ oraz polskich formacji zbrojnych w czasie II wojny światowej.

Ponadto wykonano zabiegi konserwacyjne, digitalizację klisz fotograficznych i wstępne opracowanie materiałów udostępnionych przez członków rodziny niemieckiego oficera Augusta Gauera. Kolekcja dotyczy pobytu Gauera na terenie Polski od września 1939 r. do czerwca 1940 r., początków okupacji niemieckiej oraz funkcjonowania kwatery Głównodowodzącego Wojsk Niemieckich Wschód gen. Johannesa Blaskowitza w Spale.

Oddziały IPN uzupełniły aplikację ZEUS o 2745 rekordów i zmodyfikowały 1318. Najwięcej rekordów opracowano w OAIPN w Krakowie (wprowadzono 545 i zmodyfikowano 1133), w Gdańsku (wprowadzono 462 i zmodyfikowano 175) i w Łodzi (wprowadzono 518).

Do najciekawszych zbiorów opracowywanych w oddziałach należą fotografie ze sprawy obiektowej kryptonim „Las", dotycząca byłych członków organizacji niepodległościowych w latach 1944–1947 ujawnionych w czasie amnestii w 1947 r. OAIPN w Poznaniu, a także fotografie pochodzące ze zbiorów osób prywatnych przekazanych do zasobu OAIPN w Rzeszowie.

W skali całego Instytutu w 2018 r. do aplikacji ZEUS wprowadzono 10 302 rekordy, a zmodyfikowano 3207 rekordy. Obecnie baza zawiera 148 253 rekordy.

Na potrzeby bazy ZEUS oraz na potrzeby wnioskodawców prowadzona jest digitalizacja materiałów fotograficznych. W okresie sprawozdawczym w Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej zdigitalizowano 18 393 j.a. materiałów fotograficznych o całkowitej pojemności 1144 GB. Zeskanowane zbiory dokumentują m.in. powstanie praskie w Czechosłowacji, wyzwolenie obozu Buchenwald, msze św. za Ojczyznę w kościele Św. Stanisława Kostki, pogrzeb matki Seweryna Jaworskiego, pogrzeb ks. Jerzego Popiełuszki i proces toruński.

W oddziałach i delegaturach IPN zdigitalizowano w sumie 15 510 jednostek archiwalnych materiałów fotograficznych o pojemności 205 GB.

Łącznie zbiór kopii cyfrowych fotografii powiększył się w 2018 r. o 33 903 jednostki archiwalne (1349 GB). Szczegółowe dane zawiera tabela nr 5.

Materiały filmowe

W okresie sprawozdawczym w Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej zdigitalizowano 218 j.a. (6018 GB) materiałów filmowych z zasobu Centrali, wytworzonych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, wojskowe organa bezpieczeństwa państwa, Zakład Kryminalistyki KG MO, a także przekazanych przez osoby prywatne i organizacje polonijne (m.in. 89 kaset CV-CAM przekazanych przez Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej w Ameryce). Ponadto digitalizowano materiały filmowe z zasobu OIPN w Gdańsku, Katowicach i Poznaniu.

Digitalizacja dokumentacji filmowej prowadzona była również w OAIPN w Gdańsku, gdzie zeskanowano 4 j.a. o pojemności 11 GB.

Kontynuowano również proces przenoszenia zdigitalizowanej dokumentacji filmowej na macierz Archiwum IPN. W 2018 r. wprowadzono 128 j.a. (39 101 plików) co stanowi 3190 GB. Powyższe prace obejmowały opracowanie cyfrowej kopii wzorcowej filmu w formacie AVI i przygotowanie osobno kopii użytkowej dla celów udostępniania, tzw. wglądówki z logo IPN. W wielu przypadkach zaistniała potrzeba podbicia dźwięku i jego synchronizacji z obrazem.

Ponadto opracowano merytorycznie i wprowadzono do Cyfrowego Archiwum opisy 19 filmów oraz 82 rekordy indeksu osobowego, a w systemie ZEUS opracowano 26 rekordów. Proces opisu materiałów filmowych polega na przejrzeniu kopii cyfrowych, porównaniu ich z nośnikiem oryginalnym i przeprowadzeniu kwerendy w celu uzupełnienia indeksów osobowych. Opracowywano w powyższy sposób materiały filmowe m.in. MSW, wojskowych organów bezpieczeństwa państwa, GKBZpNP, a także nagrania przekazane przez osoby prywatne.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano prace związane z włączaniem do zasobu nowych nabytków. Dokonano przeglądu 212 taśm filmowych stanowiących unikatowy zasób Stowarzyszenia „Pax", przekazany do Archiwum IPN przez Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana".

W 2018 r. prowadzono również proces konserwacji materiałów filmowych z zasobu IPN. W tym celu zakupiono w TVP i Filmotece Narodowej – Instytucie Audiowizualnym profesjonalną usługę czyszczenia taśm światłoczułych i przekazano do konserwacji chemicznej łącznie 104 j.a.

Archiwum IPN posiada unikatowy magnetowid typu V-Cord i jest jedyną instytucją państwową, która może wykonywać digitalizację materiałów filmowych nagranych na tego typu urządzeniu. W roku sprawozdawczym poddano digitalizacji nagrania z 15 kaset V-Cord o długości ponad 9 godzin (10 GB), należących do Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.

Materiały dźwiękowe

W okresie sprawozdawczym w Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej zdigitalizowano łącznie 591 j.a. materiałów dźwiękowych (182 GB) oraz 25 j.a. (69 GB) nagrań audio z zasobu OAIPN w Katowicach i w Krakowie.

Wśród zdigitalizowanych materiałów warto wymienić 3 kasety z akt śledztwa Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku dotyczącego zbrodni popełnionej w Jedwabnem, a także 12 kaset zawierających, m.in. sprawozdanie z obchodów 25-lecia zdobycia Monte Cassino, przemówienia gen. Władysława Andersa i Ryszarda Kaczorowskiego, wspomnienia rodziny Andersów oraz wystąpienia „Świadków Historii".

Wykonano także digitalizację użytkową 91 taśm szpulowych dostarczonych przez Wojskowy Sąd Garnizonowy w celu zweryfikowania ich zawartości i podjęcia decyzji o włączeniu do zasobu IPN. W wyniku digitalizacji powstało 164 godzin nagrań zawierających m.in. przebieg rozprawy sądowej w sprawie przeciwko Leszkowi Moczulskiemu i innym z 1981 r.

Kontynuowano również proces przenoszenia zdigitalizowanej dokumentacji dźwiękowej na macierz Archiwum IPN – wprowadzono 38 j.a. (123 pliki o pojemności 106 GB).

W ramach prac przygotowawczych do digitalizacji nośniki audio poddawane były zabiegom konserwacyjnym polegającym na mechanicznym czyszczeniu, usuwaniu samoczynnych przekopiowań międzyzwojowych, sprawdzeniu jakości sklejek i doklejeniu brakujących rozbiegówek, wymianie/naprawie uszkodzonych kaset lub szpul. W przypadku nadmiernie wysuszonych taśm przeprowadzany był zabieg mający na celu przywrócenie odpowiedniej elastyczności i osi prowadzenia taśmy oraz usunięcie wytrącających się dodatków poślizgowych.

W roku sprawozdawczym zmodernizowano stanowiska do digitalizacji materiałów dźwiękowych i filmowych w celu zwiększenia zabezpieczenia przed ewentualnym zjawiskiem wyładowań elektrostatycznych.

Digitalizacja materiałów dźwiękowych prowadzona była również w oddziałowych archiwach w Szczecinie (20 j.a.) i w Gdańsku (19 j.a.).

4.4. Udostępnianie dokumentów

W bieżącym okresie sprawozdawczym, w stosunku do 2017 r., odnotowano mniejszy wpływ tych kategorii wniosków, które w poprzednich latach stanowiły główny trzon spraw związanych z udostępnianiem dokumentów z zasobu IPN. Znacznie wzrosła natomiast liczba wniosków ustawowych, składanych w trybie art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy o IPN.

Pracownicy AIPN realizują obecnie sprawy na podstawie przepisów 9 ustaw:

– z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2018 r. poz. 2032), zwanej dalej ustawą o IPN;

– z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2017 r. poz. 2186 ze zm.), zwanej dalej ustawą o ujawnianiu informacji;

– z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach (Dz.U. z 2019 r. poz. 25), zwanej dalej ustawą o KWiS;

– z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2018 r., poz. 690), zwanej dalej ustawą o działaczach opozycji;

– z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2018 r., poz. 132 ze zm.), zwanej dalej ustawą dezubekizacyjną;

– z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. z 2018 r., poz. 276 ze zm.) – wnioski kierowane do Prezesa Instytutu Pamięci w trybie art. 8 ust. 2 pkt 2 ww. ustawy;

– z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1270 ze zm.) – wnioski kierowane do Prezesa Instytutu Pamięci w trybie art. 117 ust. 3 ww. ustawy;
– z dnia 7 kwietnia 2017 r. o ustanowieniu Krzyża Zachodniego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1379 ze zm.);
– z dnia 15 grudnia 2016 r. o ustanowieniu Krzyża Wschodniego (Dz.U. z 2018 poz. 975 ze zm.).

4.4.1. Główne kategorie wniosków

Zadania i kompetencje komórek AIPN odpowiedzialnych za udostępnianie dokumentów określone zostały w Zarządzeniu Prezesa nr 23/17 z dnia 27 kwietnia 2017 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego IPN (z późn. zm.).

Do zadań Wydziału Udostępniania AIPN należy prowadzenie kwerend i udostępnianie dokumentów na wnioski służbowe pracowników IPN, udostępnianie dokumentów na podstawie umów zawartych z instytucjami zewnętrznymi oraz realizacja zadań nałożonych na Instytut na mocy innych ustaw, tj. ustawy o KWiS, ustawy o działaczach opozycji, ustawy dezubekizacyjnej (w tym zakresie Wydział Udostępniania koordynuje działalność komórek udostępniania w oddziałach i delegaturach Instytutu) oraz ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, a także ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Wnioski składane na podstawie ustawy o IPN, ustawy o ujawnianiu informacji oraz pozostałych ww. ustaw rozpatrują referaty udostępniania w oddziałowych archiwach Instytutu i wydziały archiwalne delegatur IPN.

Komórki organizacyjne pionu archiwalnego Instytutu właściwe w sprawach udostępniania realizowały w 2018 r. następujące kategorie wniosków:

– wnioski o potwierdzenie lub zaprzeczenie w formie zaświadczenia, czy dane wnioskodawcy są tożsame z danymi zawartymi w katalogu funkcjonariuszy, współpracowników, kandydatów na współpracowników organów bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 5, oraz innych osób, udostępnionym w Instytucie Pamięci Narodowej od dnia 26 listopada 2004 r., tzw. lista Wildsteina (na podstawie art. 29a ustawy o IPN);
– wnioski o udostępnienie do wglądu dokumentów dotyczących wnioskodawcy/zmarłej osoby najbliższej/zmarłej osoby spokrewnionej (na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy IPN);
– wnioski o wydanie kopii dokumentów dotyczących wnioskodawcy (na podstawie art. 34 ust. 1 ustawy o IPN);
– wnioski o wydanie przedmiotów znajdujących się w AIPN, które w momencie utraty stanowiły własność lub były w posiadaniu wnioskodawcy/zmarłej osoby najbliższej lub spokrewnionej (na podstawie art. 34 ust. 5 ustawy o IPN);
– wnioski o podanie dalszych danych osobowych identyfikujących tożsamość osób, które przekazywały organom bezpieczeństwa państwa informacje o wnioskodawcy/zmarłej osobie najbliższej lub spokrewnionej oraz funkcjonariuszy i pracowników organów bezpieczeństwa państwa, którzy zbierali lub oceniali te informacje (na podstawie art. 35 ust. 1 i 2 ustawy o IPN);
– wnioski w sprawie załączenia własnych uzupełnień, sprostowań, uaktualnień, wyjaśnień oraz dokumentów lub ich kopii do zbioru dokumentów zgromadzonych w IPN (na podstawie art. 35b ustawy o IPN);
– wnioski o udostępnienie do wglądu dokumentów osobowych dotyczących pracownika lub funkcjonariusza organu bezpieczeństwa państwa (na podstawie art. 35c ust. 1 ustawy o IPN);
– wnioski o wydanie kopii dokumentów osobowych dotyczących pracownika lub funkcjonariusza organu bezpieczeństwa państwa (na podstawie art. 35c ust. 3 ustawy o IPN);
– wnioski o udostępnienie dokumentów w celu wykonywania zadań ustawowych – w tym wnioski sądów, prokuratur, urzędów administracji publicznej, Policji, służb specjalnych (na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie dokumentów w celu prowadzenia badań naukowych (na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 2 ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie dokumentów w celu publikacji materiału prasowego (na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 3 ustawy o IPN);

– wnioski o udzielenie informacji ze znajdujących się w zasobie archiwalnym IPN zbiorów danych, rejestrów i kartotek organów bezpieczeństwa państwa, w tym dotyczących tożsamości tajnych informatorów lub pomocników przy operacyjnym zdobywaniu informacji (na podstawie art. 36 ust. 4b ustawy o IPN);

– wnioski o zastrzeżenie znajdujących się w udostępnionych dokumentach danych osobowych zebranych w sposób tajny w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych organów bezpieczeństwa państwa oraz informacji ujawniających pochodzenie etniczne lub rasowe, przekonania religijne, przynależność wyznaniową oraz dane o stanie zdrowia i życiu seksualnym, a także ujawniające stan majątkowy (na podstawie art. 37 ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie do wglądu zanonimizowanych kopii akt sprawy lustracyjnej (na podstawie art. 18 ust. 5 ustawy o ujawnianiu informacji);

– wnioski o udostępnienie informacji zawartych w dokumentach organów bezpieczeństwa państwa dotyczących osoby pełniącej funkcję publiczną (na podstawie art. 25 ustawy o ujawnianiu informacji);

– wnioski o nadanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności (na podstawie art. 15a ustawy o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach);

– wnioski o wydanie informacji o przebiegu służby w organach bezpieczeństwa państwa na rzecz totalitarnego (na podstawie art. 13a ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. tzw. ustawy dezubekizacyjnej);

– wnioski o wydanie decyzji administracyjnej Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w sprawie spełniania warunków, o których mowa w art. 4 ustawy o działaczach opozycji;

– wnioski o wydanie dowodów potwierdzających spełnienie warunków, o których mowa w art. 2 lub art. 3 ustawy o działaczach opozycji;

– wnioski o potwierdzenie faktu osadzenia w latach 1944–1956 bez wyroku w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia na terytorium Polski za działalność polityczną bądź religijną, związaną z walką o suwerenność i niepodległość (na podstawie ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego);

– wnioski o potwierdzenie faktu odebrania dziecka rodzicom w celu poddania go eksterminacji lub w celu przymusowego wynarodowienia (na podstawie ww. ustawy o kombatantach);

– wnioski o potwierdzenia okresu osadzenia w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski bez wyroku po 31 grudnia 1956 r. za działalność polityczną (na podstawie art. 117 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych);

– wnioski służbowe pracowników IPN.

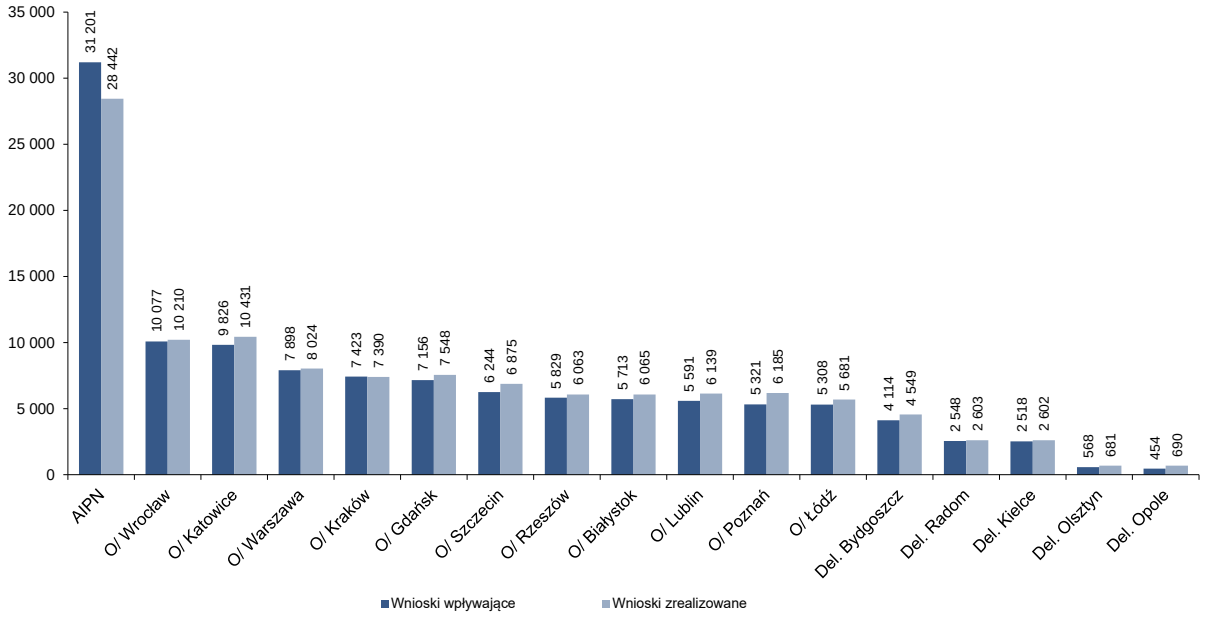
Od stycznia do grudnia 2018 r. do komórek organizacyjnych pionu archiwalnego właściwych w sprawach udostępniania wpłynęło łącznie 117 789 wniosków, a zrealizowano 120 178 spraw. Należy podkreślić, że w stosunku do 2017 r. ogólna liczba przyjętych do realizacji wniosków zwiększyła się o 3885. W omawianym okresie sprawozdawczym wzrosła również liczba udostępnionych dokumentów, w tym materiałów zdigitalizowanych. W ramach realizacji wniosków udostępniono bądź wypożyczono 302 133 j.a., w tym ok. 50 proc. (144 449 j.a.) w formie elektronicznej.

W okresie sprawozdawczym Wydział Udostępniania AIPN zarejestrował 31 201 spraw (o 7397 więcej niż w roku poprzednim).

Spośród jednostek terenowych pionu archiwalnego najwięcej spraw wpłynęło do: OAIPN we Wrocławiu (10 077), OAIPN w Katowicach (9826), OAIPN w Warszawie (7898), OAIPN w Krakowie (7423), OAIPN w Gdańsku (7156) oraz do OAIPN w Szczecinie (6244). Oddziałowe archiwa w Rzeszowie, Białymstoku, Lublinie, Łodzi, Poznaniu odnotowały wpływ powyżej 5000 spraw.

Delegatury IPN zarejestrowały wpływ: 4114 spraw w Bydgoszczy, 2548 – w Radomiu oraz 2518 – w Kielcach.

Wykres 4. Realizacja spraw w poszczególnych jednostkach pionu archiwalnego (dane Wydziału Udostępniania, referatów udostępniania w oddziałach i sekcji w delegaturach)

W porównaniu z rokiem ubiegłym, w 2018 r. nastąpił nieznaczny spadek zainteresowania wglądem w dokumenty dotyczące wnioskodawcy lub zmarłej osoby najbliższej. Ogółem na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy o IPN złożono 6876 wniosków (spadek o 19 proc.).

Najwięcej wniosków tej kategorii, tj. 941, wpłynęło do OAIPN w Warszawie – zrealizowano 1111 spraw (w tym z 2017 r.). Bardzo dużo wniosków na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy o IPN zarejestrowano także w oddziałowych archiwach w Gdańsku (712), Krakowie (647) i Katowicach (629) (tabela nr 7).

Odnotowano również spadek łącznej liczby spraw na podstawie art. 35c ust. 1 i 3 ustawy o IPN (tabela nr 8). W omawianym okresie wpłynęło łącznie 924 wniosków ww. kategorii, zrealizowano 1182.

W tej liczbie 394 sprawy to wnioski o udostępnienie do wglądu dokumentów osobowych dotyczących funkcjonariusza lub pracownika organów bezpieczeństwa państwa na podstawie art. 35c ust. 1 ustawy o IPN (ukończono realizację 417 wniosków z ramach których zainteresowanym udostępniono 328 j.a.).

Zarejestrowano 530 wniosków o wydanie kopii dokumentów osobowych dotyczących funkcjonariusza lub pracownika organów bezpieczeństwa państwa na podstawie art. 35c ust. 3 ustawy o IPN (zrealizowano łącznie 765).

Najwięcej postępowań na podstawie art. 35c ust. 1 i 3 prowadziły OAIPN w Warszawie (260), Łodzi (118), Szczecinie (69) oraz Białymstoku i Wrocławiu (po 59).

W 2018 r. znacznie zmalała liczba wniosków składanych na podstawie art. 29a ustawy o IPN. W skali kraju zarejestrowano 416 takich spraw (dla porównania 849 w 2017 r.). Wydano 397 za-

świadczeń, w tym: 34 potwierdzających tożsamość danych wnioskodawcy z danymi opublikowanymi w katalogu funkcjonariuszy, współpracowników, kandydatów na współpracowników organów bezpieczeństwa państwa oraz innych osób, udostępnionym w Instytucie Pamięci Narodowej od 26 listopada 2004 r.

Od dwóch lat na tym samym, wysokim poziomie utrzymuje się natomiast liczba wniosków o udostępnienie dokumentów w celu prowadzenia badań naukowych (na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 2 ustawy o IPN) oraz wniosków o udostępnienie dokumentów w celu publikacji materiału prasowego (art. 36 ust. 1 pkt 3 ustawy o IPN).

W omawianym okresie sprawozdawczym oddziały i delegatury przyjęły 5197 wniosków na podstawie art. 36 ust. 1 pkt. 2, złożonych przez badaczy z kraju i z zagranicy. Zrealizowano 5134 sprawy, w ramach których udostępniono wnioskodawcom 62 238 j.a., w tym 35 122 j.a. w formie elektronicznej (tabela nr 9).

Odpowiednio odnotowano wpływ 2285 wniosków na podstawie art. 36 ust. 1 pkt. 3 składanych przez dziennikarzy z kraju i zagranicy, z czego ostatecznie zakończono realizację 2202 spraw. Z związku z realizacją tej kategorii wniosków udostępniono 23 680 j.a. (tabela nr 10).

W okresie sprawozdawczym badacze i dziennikarze skierowali do pionu archiwalnego 528 wniosków o udzielenie informacji ze znajdujących się w zasobie archiwalnym IPN zbiorów danych, rejestrów i kartotek organów bezpieczeństwa państwa, w tym także dotyczących tożsamości tajnych informatorów lub pomocników przy operacyjnym zdobywaniu informacji (art. 36 ust. 4 b ustawy o IPN). Ostatecznie zakończono realizację 654 spraw tej kategorii (w tym z 2017 r.).

Największą liczbę wniosków złożonych przez naukowców i dziennikarzy odnotowano w OAIPN w Warszawie (3077). Dużą ich liczbę zarejestrowały także oddziałowe archiwa w Krakowie (917) i w Poznaniu (491) oraz w Gdańsku (470).

Należy zaznaczyć, że w stosunku do 2017 r ponad dwukrotnie zwiększył się wpływ wniosków o udostępnienie dokumentów w celu wykonywania zadań ustawowych realizowanych na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy o IPN. Komórki udostępniania prowadziły kwerendy i udostępniały dokumenty: organom wymiaru sprawiedliwości i ścigania, organom administracji publicznej oraz osobom fizycznym. Łącznie zarejestrowano 28 487 takich spraw, w ramach których wypożyczono lub udostępniono 34 608 j.a., w tym 20 844 j.a. w formie elektronicznej. Najwięcej wniosków ww. kategorii wpłynęło do Centrali IPN w Warszawie (11 685), OAIPN we Wrocławiu (2709), w Warszawie (2056), w Katowicach (1936) i w Białymstoku (1654) (tabela nr 11).

W omawianej powyżej kategorii znajdują się także zapytania kierowane przez dowódców garnizonów i jednostek wojskowych, w związku z przyznawaniem asysty honorowej na pogrzebach. Zgodnie z Decyzją nr 392/MON Ministra Obrony Narodowej z 30 września 2014 r. w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego „Ceremoniału Wojskowego Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej" oraz Zarządzeniem Komendanta Głównego Policji nr 122 z 25 maja 2012 r. w sprawie ceremoniału policyjnego, do IPN kierowane są wnioski o podanie informacji o zachowanych w zasobie archiwalnym Instytutu aktach dotyczących osób zmarłych. Sekcja Udostępniania Dokumentów Uprawnionym Podmiotom Wydziału Udostępniania AIPN w Warszawie zrealizowała 122 sprawy o przyznanie asysty honorowej. Ponadto wpłynęły 602 wnioski z jednostek terenowych IPN o przeprowadzenie kwerendy w związku z realizacją ww. wniosków. Wszystkie zrealizowano. Ta kategoria wniosków realizowana jest w trybie bardzo pilnym.

Nie zmienia się natomiast liczba wniosków o udostępnienie kopii akt spraw lustracyjnych (na podstawie art. 18 ust. 5 ustawy o ujawnianiu informacji). Zarejestrowano jedynie 14 takich wniosków, zrealizowano 12 spraw.

Mniejszy jest również napływ wniosków o udostępnienie informacji zawartych w dokumentach organów bezpieczeństwa państwa dotyczących osoby pełniącej funkcję publiczną (na podstawie art. 25 ustawy o ujawnianiu informacji). Do oddziałów i delegatur Instytutu wpłynęło łącznie 38 takich spraw, z czego zrealizowano 36.

Pion archiwalny realizuje ponadto wnioski, o których mowa w art. 117 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w sprawie potwierdzenia okresu osadzenia w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski bez wyroku po 31 grudnia 1956 r. za działalność polityczną. W 2018 r. w Wydziale Udostępniania AIPN zarejestrowano 84 takie sprawy, a w oddziałach i delegaturach łącznie 52 sprawy.

Odrębną kategorię spraw stanowią wnioski o udostępnienie dokumentów na podstawie art. 38 ustawy o IPN, składane przez funkcjonariuszy służb specjalnych i innych formacji uprawnionych do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych, tj. Policji, Straży Granicznej i in. Łącznie w 2018 r. do pionu archiwalnego wpłynęły 863 takie sprawy, zakończono realizację 834 z nich (wypożyczono 1219 j.a.).

4.4.2. Realizacja ustawy o działaczach opozycji

W stosunku do 2017 r. pion archiwalny IPN odnotował mniejszą (o 3000) liczbę wniosków składanych w związku z nowelizacją ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2018 r., poz. 690).

Ogółem w omawianym okresie sprawozdawczym zarejestrowano 10 058 spraw na podstawie przepisów tej ustawy, z których ostatecznie rozpatrzono 13 446, w tym wszczęte w 2017 r. Z upoważnienia Prezesa IPN wydano 6046 decyzji administracyjnych. W realizacji pozostają 1032 wnioski (219 – WU AIPN, 813 – oddziały i delegatury IPN).

W związku z ww. ustawą Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych skierował do Centrali IPN 1781 wniosków dotyczących przekazania informacji o treści zgromadzonych przez Instytut dokumentów dotyczących warunków, o których mowa w art. 2 i art. 3 ustawy, oraz o przekazanie ich uwierzytelnionych kopii. Z tej liczby 765 spraw realizował Wydział Udostępniania AIPN, a pozostałe 1016 przekazano do realizacji do oddziałów i delegatur IPN.

Wśród oddziałów i delegatur IPN najwięcej wniosków na podstawie ustawy o działaczach opozycji zarejestrowano we Wrocławiu (916), Lublinie (891), Gdańsku (607), Rzeszowie (602) i Szczecinie (583) (tabela nr 12).

Należy podkreślić, że realizacja ww. wniosków, wymagających przeprowadzenia szerokiej kwerendy archiwalnej oraz zachowania krótkich terminów ustawowych traktowana jest priorytetowo. Ma to bezpośredni wpływ na realizację innych zadań pionu archiwalnego IPN.

4.4.3. Realizacja ustawy dezubekizacyjnej

W omawianym okresie sprawozdawczym o 70 proc. zmniejszyła się liczba wniosków realizowanych w związku z przepisami ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2018 r., poz. 132 ze zm.).

Łącznie do wszystkich jednostek organizacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej z Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA wpłynęło 16 wniosków z zapytaniami dotyczącymi 778 osób, natomiast z Biura Emerytalnego Służby Więziennej 3 wnioski z zapytaniami dotyczącymi 74 osób.

W związku z realizacją spraw do ww. organów emerytalnych wysłano:
- 362 informacje o przebiegu służby na rzecz totalitarnego państwa;
- 200 informacji, że wskazane osoby nie pełniły służby na rzecz totalitarnego państwa;
- 849 informacji, że w zasobie archiwalnym IPN nie odnaleziono dokumentów osobowych.

Łącznie udzielono odpowiedzi dotyczących 1411 osób (również na podstawie wniosków złożonych w 2017 r.).

Ponadto w związku z art. 8a wyżej cytowanej ustawy w 2018 r. do Archiwum IPN wpłynęło z MSWiA 1681 wniosków o wydanie kopii dokumentów osobowych funkcjonariuszy według załączonych wieloosobowych list.

Wielokrotnie wzrosła liczba wniosków Sądu Okręgowego w Warszawie, rozpatrującego odwołania od decyzji wydawanych przez dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA oraz dyrektora Biura Emerytalnego Służby Więziennej, o udostępnienie akt osobowych funkcjonariuszy. Postępowania tego typu realizowane są w oparciu o przepisy art. 36 ust. 1 pkt. 1 ustawy o IPN.

W okresie sprawozdawczym do Sekcji Udostępniania Dokumentów Uprawnionym Podmiotom Wydziału Udostępniania AIPN wpłynęło 9600 ww. wniosków, z czego zrealizowano 5 324. W związku z ww. sprawami udostępniono 5324 elektronicznych kopii jednostek archiwalnych (płyty CD).

4.4.4. Wnioski służbowe

Istotną częścią działalności pionu archiwalnego, poza realizacją wniosków ustawowych, jest udostępnianie materiałów archiwalnych pracownikom innych biur IPN. Zgodnie z Zarządzeniem Prezesa nr 31/16 z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie regulaminów i procedur dotyczących dokonywania sprawdzeń w zasobie archiwalnym, porządkowania i udostępniania dokumentów z zasobu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wnioski o udostępnienie dokumentów do celów służbowych realizowane są w następujących kategoriach:

– wnioski służbowe prokuratorów GKŚZpNP/OKŚZpNP (wpłynęło – 5 678, zrealizowano – 5 658) ;

– wnioski służbowe prokuratorów i pracowników Biura Lustracyjnego/oddziałowych biur lustracyjnych (wpłynęło – 14 080, zrealizowano – 14 756) ;

– wnioski służbowe składane w związku z realizowanymi przez pracowników projektami (Biuro Edukacji Narodowej, Biuro Badań Historycznych, Biuro Poszukiwań i Identyfikacji, Biuro Upamiętnienia Walk i Męczeństwa, Archiwum oraz ich jednostki terenowe – wpłynęło 7 762, zrealizowano – 7 622) ;

– wnioski pozostałych, uprawnionych pracowników IPN (m.in. członków Kolegium IPN, Prezesa i zastępców Prezesa IPN, pracowników Biura Prezesa, dyrektorów oddziałów IPN) (wpłynęło – 2 177, zrealizowano – 2 039).

W omawianym okresie sprawozdawczym do komórek właściwych w sprawach udostępniania wpłynęło ogółem 29 697 wniosków służbowych, zakończono realizację 30 075 spraw (w tym wszczętych w 2017 r.).

Z tej liczby w AIPN zarejestrowano 10 814 wniosków, co stanowi wzrost o 858 spraw w stosunku do 2017 r. Wśród jednostek terenowych pionu największy wpływ wniosków służbowych odnotowano w OAIPN w Katowicach (2 629), Rzeszowie (2295), Wrocławiu (1 736) oraz Białymstoku (1 717).

W całym kraju do celów służbowych pracownikom IPN udostępniono łącznie 119 381 j.a. (wzrost o prawie 10 000), z czego 50 680 j.a. w formie elektronicznej.

Najwięcej spraw realizowano na wnioski pracowników i prokuratorów pionu lustracyjnego IPN (14 080) (tabela nr 15). Prokuratorzy pionu śledczego w omawianym okresie sprawozdawczym złożyli natomiast 5678 wniosków (tabela nr 13).

W 2018 r. zarejestrowano ponadto 4 649 wniosków skierowanych do realizacji przez pracowników pionu badawczego (tabela nr 14), 3 828 wniosków pozostałych biur i jednostek IPN (tabela nr 16) oraz 1 462 wnioski służbowe pracowników pionu archiwalnego.

Sekcja Udostępniania Dokumentów do Celów Służbowych Wydziału Udostępniania odnotowała wpływ 15 087 wniosków, z czego zrealizowano 14 499 spraw, do których udostępniono i wypożyczono 51 717 j.a.

Pion archiwalny w 2018 r. udostępniał dokumenty oraz prowadził obszerne i pracochłonne kwerendy archiwalne obejmujące cały zasób Instytutu do ogólnopolskich projektów badawczych, wydawniczych i śledztw.

Wśród najważniejszych zrealizowanych projektów należy wymienić m.in.:

– kwerendę dotyczącą kardynała Stefana Wyszyńskiego (zdjęcia i filmy) dla wydawnictwa Księży Młyn Dom Wydawniczy – wniosek z Biura Prezesa;

– kwerendę dotyczącą Unternehmen Tannenberg oraz Intelligenzaktion – na zlecenie kierownictwa Archiwum;

– kwerendę i udostępnienie zasobów archiwalnych do widowiska multimedialnego na Placu Piłsudskiego w ramach obchodów stulecia niepodległości pt. *Wolność we krwi* dla firmy Rochstar;

– wybór fotografii dla Muzeum Historii Polski;

– udostępnienie kopii dokumentów dotyczących Witolda Pileckiego dla Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL;

– kwerendę dotyczącą sieci wywiadowczej F2 we Francji w czasie II wojny światowej i działalności polityczno-społecznej jej członków po wojnie;

– kwerendę dotyczącą operacji wywiadu MSW PRL przeciwko Stolicy Apostolskiej;

– kwerendę dotyczącą stosunku władz PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych.

Warte odnotowania są również kwerendy i udostępnienia dokumentów na wnioski prokuratorskie do prowadzonych śledztw, dotyczące m.in:

– działalności niepodległościowej w Armii Krajowej lub w organizacjach niepodległościowych w okresie II wojny światowej w obszarze Wołomina i okolic;

– osób aresztowanych przez Niemców w rejencji katowickiej;

– obozu KL Ravensbrück;

– osób zamordowanych w Treblince;

– osób represjonowanych przez funkcjonariuszy NKWD i Smiersz, działających w Wołominie i jego okolicach w latach 1944–45;

– zbrodni popełnionych na więźniach podobozu Magdeburg.

Zrealizowano także serie wniosków, charakteryzujących się bardzo dużą liczbą udostępnionych dokumentów, na potrzeby projektów badawczych, m.in.:

– relacje państwo–Kościół w PRL (BBH);

– funkcjonariusze aparatu bezpieczeństwa PRL a sektor paliwowy (BBH);

– struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989 (BBH);

– gestapo na ziemiach polskich oraz dzieje Żydów w Polsce i relacje polsko-żydowskie w latach 1914–1989 (OBBH Warszawa);

– Centralny Projekt Badawczy „Encyklopedia Solidarności" (OBBH Warszawa);

– wojskowy aparat represji (OBBH Katowice);

– internowani/aresztowani w stanie wojennym (BBH),

– emigracja polska w USA (OBBH Łódź).

Na potrzeby realizacji wszystkich omówionych kategorii spraw w 2018 r. wypożyczono (przesłano) pomiędzy jednostkami organizacyjnymi pionu archiwalnego 34 292 j.a. (wzrost o ponad 1 000 j.a.) (tabela nr 17). W realizacji wypożyczeń wykorzystywany jest protokół transferu plików FTP, pozwalający na przesyłanie cyfrowych kopii dokumentów, w tym przede wszystkim skanów akt i mikrofilmów (głównie w formacie PDF) oraz plików fotografii i filmów w stosownych dla nich formatach. Dzięki postępującemu procesowi digitalizacji zasobu 68,5 proc. wypożyczonych jednostek archiwalnych stanowiły kopie elektroniczne.

4.4.5. Wnioski o nadanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności

W bieżącym okresie sprawozdawczym Sekcja Realizacji Wniosków o Nadanie Odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności w Wydziale Udostępniania AIPN (dalej: sekcja KWiS) kontynuowała prace związane z inicjatywą uhonorowania odznaczeniem działaczy opozycji antykomunistycznej z lat 1956–1989.

W 2018 r. odnotowano porównywalny do 2017 r. wpływ wniosków oraz wykonanych do nich kwerend. Zarejestrowano łącznie 2 199 spraw, z czego 1 336 stanowiły wnioski z wyrażoną zgodą na przedstawienie do odznaczenia Krzyżem Wolności i Solidarności (187 kwerend wszczętych w Centrali IPN i 1 148 spraw nadesłanych do weryfikacji z oddziałów i delegatur Instytutu). Pozostałe 863 sprawy to zapytania kierowane do Instytutu przez organy uprawnione m.in. Kancelarię Prezydenta RP, Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz wnioskodawców indywidualnych.

Do Kancelarii Prezydenta RP w 2018 r. przesłano 819 wniosków spełniających wymogi formalne i sygnowanych podpisem Prezesa IPN. Dodatkowo na prośbę Kancelarii Prezydenta RP udzielono 579 informacji dotyczących działalności niepodległościowej kandydatów do innych odznaczeń państwowych przyznawanych przez Prezydenta RP.

Wpłynęły również kolejne wnioski o nadanie KWiS Polakom na stałe zamieszkałym za granicą, którzy w okresie PRL zostali zmuszeni do emigracji z kraju. W sprawie 37 osób Instytut zwracał się do Ministerstwa Spraw Zagranicznych o wydanie opinii o kandydatach do odznaczenia.

Od bieżącego roku sekcja KWiS realizuje nowe zadanie nałożone na Prezesa IPN w związku z ustanowieniem odznaczeń Krzyża Wschodniego i Krzyża Zachodniego. W okresie sprawozdawczym do Instytutu wpłynęło z MSZ 29 wniosków o wydanie opinii Prezesa IPN o kandydatach do nadania ww. odznaczeń.

Ogółem w omawianym okresie 2018 r. sekcja KWiS zrealizowała 1 105 wniosków (888 przesłanych z oddziałów terenowych do weryfikacji i 217 postępowań wszczętych w Centrali).

Odbyło się 37 uroczystości organizowanych przez Centralę i jednostki terenowe IPN we współpracy z administracją rządową, podczas których Prezes IPN wręczył działaczom opozycji niepodległościowej z lat 1956–1989: 1 order (Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski) i 753 odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności.

Uroczyste wręczenie odznaczenia miały również miejsce poza granicami Polski. W Chmielnickim na Ukrainie Krzyżem Wolności i Solidarności został odznaczony biskup pomocniczy pełniący posługę w diecezji kamienieckiej, a w Konsulacie Generalnym RP w Sydney – 6 działaczy opozycji antykomunistycznej.

Od momentu ustanowienia odznaczenia KWiS uhonorowano nim 5529 osób.

4.4.6. Udostępnianie dokumentów w czytelniach

Materiały z zasobu archiwalnego Instytutu udostępniane są wnioskodawcom w czytelniach oddziałów i delegatur IPN. Ich użytkownicy mają możliwość skorzystania z pomocy archiwalnych, tj. aplikacji: Cyfrowe Archiwum, ZEUS, Digi-Arch lub dLibra (umożliwiają korzystanie z cyfrowych wersji dokumentów) oraz z podręcznych księgozbiorów.

Czytelnia Akt Jawnych OA IPN w Warszawie wyposażona jest ponadto w jedno stanowisko z dostępem do bazy Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej z Bad Arolsen.

Wnioskodawcy mogą liczyć na pomoc pracowników obsługujących czytelnie w kwestiach praktycznych, związanych z obsługą sprzętu i aplikacji oraz uzyskać wyjaśnienia dotyczące zasad udostępniania materiałów archiwalnych. Stanowiska komputerowe w czytelniach Instytutu pozwalają na korzystanie z cyfrowych kopii materiałów archiwalnych w formie plików za pośrednictwem aplikacji lub na płytach CD/DVD. Czytelnicy mają również do swojej dyspozycji czytniki mikrofilmów.

W czytelniach wszystkich oddziałów i delegatur IPN w 2018 r. zarejestrowano 17 568 wizyt (porównywalnie: 17 659 w 2017 r.), podczas których czytelnicy zapoznali się ze 125 263 j.a., z czego 40 proc., tj. 50 101 j.a. miało formę kopii elektronicznych.

Do najczęściej odwiedzanych należały czytelnie oddziałowych archiwów w Warszawie (4 065 wizyt), Krakowie (1806 wizyt), Szczecinie (1 530 wizyt), Katowicach (1 469 wizyt) oraz Białymstoku (1 377 wizyt).

Najwięcej jednostek archiwalnych udostępniono w czytelniach w Warszawie (24 896 j.a.), Krakowie (16 890 j.a.), Białymstoku (13 216 j.a.) oraz w Gdańsku (11 459 j.a.). Dokumenty w formie kopii cyfrowych stanowiły 60–70 proc. wszystkich udostępnień w czytelniach oddziałowych archiwów we Wrocławiu, Szczecinie i Lublinie oraz ponad 50 proc. w delegaturach w Olsztynie, Opolu oraz w Oddziale gdańskim.

Wychodząc naprzeciw potrzebom wnioskodawców poznański Oddział IPN uruchomił w Zielonej Górze Punkt Zamiejscowy IPN wyposażony w 5 stanowisk komputerowych z dostępem do aplikacji dLibra, DigiArch, Cyfrowe Archiwum i ZEUS.

W siedzibie Archiwum IPN w Warszawie funkcjonuje Pracownia Naukowa, w której udostępniane są materiały archiwalne pracownikom IPN realizującym wnioski służbowe oraz osobom prywatnym, w ramach realizacji wniosków, o których mowa w ustawie o IPN oraz w ustawie lustracyjnej. Łącznie w 2018 r. w Pracowni podczas 642 wizyt udostępniono 9 738 j.a., w tym w formie kopii cyfrowych 1 258 j.a.

Szczegółowe dane dotyczące udostępniania materiałów archiwalnych w czytelniach zawiera tabela nr 18.

4.5. Działalność naukowa i popularyzatorska pionu archiwalnego

Do zadań pionu archiwalnego należy także prowadzenie badań nad zgromadzonym w Instytucie zasobem i upowszechnianie wiedzy o nim. W różnorodne inicjatywy badawcze i popularyzatorskie zaangażowani są pracownicy wszystkich komórek organizacyjnych Archiwum, a w działalności naukowej i edytorskiej specjalizuje się Wydział Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł funkcjonujący w strukturze AIPN w Warszawie.

Publikacje

Wydział Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł – również we współpracy z innymi jednostkami Instytutu oraz podmiotami zewnętrznymi – przygotował osiem nowych książek. Wśród nich jest publikacja *Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku. Dwadzieścia lat polsko-ukraińskiego projektu naukowego 1996–2016*, stanowiąca podsumowanie dotychczasowej współpracy naukowej i edytorskiej, której rezultatem jest wielotomowa seria edycji nieznanych dotąd dokumentów pochodzących z archiwów służb specjalnych obu krajów. W omawianym okresie ukazał się również drugi tom materiałów komisji Kongresu USA, badającej okoliczności Zbrodni Katyńskiej, zatytułowany *Mord w lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952*. Dużym zainteresowaniem czytelników cieszył się album *A miało być tak pięknie… Historia Ewy i Jerzego Stolarskich*, poświęcony dramatycznym losom dwojga przedstawicieli pokolenia „Kolumbów", oparty na materiałach pozyskanych w ramach projektu Archiwum Pełne Pamięci. Monografia *„O honor i sztandar, który nas skupia". Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (1943–2013)* opisuje działalność tej zasłużonej dla kultury polskiej instytucji. Praca *Z Lens do Wałbrzycha. Powrót Polaków z Francji oraz ich adaptacja w Polsce Ludowej w latach 1945–1950* przypomina ważny etap w procesie migracji Polaków po II wojnie światowej. Wspólnym przedsięwzięciem Wydziału i Oddziałowego Archiwum we Wrocławiu jest obszerna biografia Sergiusza Kościałkowskiego „Fakira", oficera AK na Wileńszczyźnie, której pierwszy tom przedstawia działalność kontrwywiadu AK i funkcjonowanie podziemnego sądownictwa na

tym terenie. Pracownica Wydziału jest również współautorką (we współpracy z OBBH w Warszawie) albumu *Architekt wielkiej Polski. Roman Dmowski 1864–1939*. Ponadto wydany został zbiór artykułów *Referaty „Wschód" i „Zachód" Oddziału II SGWP. Współpraca czy rywalizacja?*, będący efektem konferencji naukowej zorganizowanej wspólnie przez Instytut Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie oraz AIPN.

Różne aspekty działalności archiwalnej IPN prezentuje opublikowany przez Oddziałowe Archiwum w Łodzi tom referatów wygłoszonych podczas konferencji z okazji piętnastolecia istnienia IPN zatytułowany *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*. Oddział w Łodzi wydał także zbiór artykułów *Sowieckie obozy dla jeńców wojennych i internowanych 1939–1956. Przykłady wybranych narodów*, będący pokłosiem międzynarodowej konferencji poświęconej temu tematowi. Niezwykłe życiorysy postaci z półświatka na podstawie dokumentów z zasobu IPN przybliżyli archiwiści Oddziału wrocławskiego w książce *Niebieskie ptaki. Historie jak z filmu.* Oddziałowe Archiwum w Białymstoku przygotowało drugie, zmienione wydanie albumu *W godzinie próby. Żołnierze podziemia niepodległościowego w Białostockiem po 1944 i ich losy*.

W 2018 r. opublikowano też kilka wydawnictw okolicznościowych, w tym: katalogi wystaw *Powrót Kapitana. Tadeusz Starzyński 1903–1970* i *Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938*, a także informator o Archiwum IPN (przygotowane w Centrali Instytutu) oraz kalendarz na 2019 r. *Kresy Wschodnie 1939*, wydany przez OAIPN we Wrocławiu.

W 2018 r. ukazał się ponadto dziesiąty tom „Przeglądu Archiwalnego IPN", zawierający m.in. omówienia ciekawych archiwaliów z zasobu IPN, analizy źródłoznawcze oraz publikacje wybranych dokumentów. Rocznik znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW oraz w renomowanych międzynarodowych bazach indeksacyjnych.

Inicjatywy naukowe i popularyzatorskie pionu archiwalnego

W okresie sprawozdawczym pracownicy Archiwum IPN brali udział w wielu wydarzeniach mających na celu promocję zasobu IPN oraz popularyzację wiedzy o zadaniach i misji IPN.

Archiwum współuczestniczyło w organizacji kilku konferencji i sympozjów naukowych. Po raz szósty odbyło się naukowe sympozjum archiwistyczne organizowane przez AIPN wspólnie z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych, Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, w tej edycji poświęcone problemom wyszukiwania informacji w polskich archiwach. Dziesiąta już z cyklu konferencji naukowych z okazji Światowego Dnia Dziedzictwa Audiowizualnego pod patronatem UNESCO została zorganizowana przez Sekcję Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej Archiwum w Warszawie pod hasłem „Zasób – specyfika – upowszechnianie. Film i fotografia we współczesnym archiwum". Forum wymiany doświadczeń między archiwistami, historykami i nauczycielami stanowiła III Ogólnopolska Konferencja Archiwistów i Historyków „Educare necesse est…", zrealizowana w ramach wspólnego projektu Archiwum Państwowego w Warszawie, Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Archiwum IPN, Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego i Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Trzecia edycja, przez problematykę szeroko rozumianego pojęcia patriotyzmu jako wartości w edukacji publicznej, wpisała się w nurt obchodów 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

Roli archiwów w nauczaniu poświęcone było również V Spotkanie Forum Edukatorów Archiwalnych w Łodzi, współorganizowane przez Oddział IPN w Łodzi, Wydział Filozoficzno-Historyczny Uniwersytetu Łódzkiego, Forum Edukatorów Archiwalnych, Sekcję Edukatorów Archiwalnych Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz Archiwum Państwowe w Łodzi. Tematem spotkania było zagadnienie konkursów w działalności edukacyjnej archiwów.

Archiwiści z Centrali, oddziałów i delegatur współpracowali ponadto m.in. przy organizacji kolejnej edycji konferencji „Katyń – 5 marca Dzień Pamięci" w Sejmie RP, spotkania historycz-

nego w Oddziale IPN w Lublinie z okazji stulecia odzyskania niepodległości pt. „Nie było Jej, a jest" i III Sandomierskiej Sesji Popularnonaukowej dotyczącej losów żołnierzy Obwodu ZWZ-AK w Sandomierzu.

Jedną z form udostępniania zasobu szerszej publiczności są wystawy i ekspozycje. AIPN w Warszawie we współpracy z ukraińskimi Państwowymi Archiwami Obwodowymi w Chmielnickim, Odessie i Winnicy zaprezentowało na Ukrainie i w Polsce wystawę „Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938", ukazującą tragiczny i do niedawna niemal zapomniany los Polaków podczas stalinowskich czystek. Wykorzystano na niej m.in. dokumenty pozyskane w ramach współpracy z partnerskimi instytucjami na Ukrainie. Wystawa została objęta Honorowym Patronatem Prezydenta RP. Ekspozycja oraz jej katalog są dostępne w polskiej i ukraińskiej wersji językowej.

Archiwum w Warszawie opracowało, eksponowaną w siedzibie Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, wystawę „Powrót Kapitana. Tadeusz Starzyński 1903–1970", na którą złożyły się obiekty pochodzące z zasobu IPN i plansze ukazujące losy jej bohatera: przedwojennego policjanta, w czasie wojny „cichociemnego", represjonowanego po jej zakończeniu przez komunistyczny reżim.

W Centrali przygotowano też dwie wystawy okolicznościowe: „Marzec'68" z okazji rocznicy wydarzeń marca 1968 r. oraz „Z Wycieczki Stowarzyszenia Weteranów do Polski", towarzyszącą pokazowi filmu pod takim samym tytułem w kinie „Iluzjon". Ponadto na ogrodzeniu AIPN przy ul. Kłobuckiej 21 prezentowane są dwie plenerowe ekspozycje tematyczne związane z rocznicami wydarzeń z najnowszej historii Polski. Na pierwszą, zatytułowaną „Moja Niepodległa – materiały z zasobu Archiwum IPN", złożyły się fotografie Józefa Piłsudskiego oraz archiwalia odnoszące się do obchodów rocznicy odzyskania niepodległości w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Kolejna ukazuje wydarzenia z okresu stanu wojennego przez wybrane dokumenty i unikatowe fotografie z zasobu IPN.

AIPN użyczyło 34 obiekty związane z drugim obiegiem wydawniczym na potrzeby wystawy „Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej" zorganizowanej m.in. przez Muzeum Zamek Królewski w Warszawie. Dokumenty z zasobu Archiwum IPN w Warszawie i OAIPN w Łodzi wykorzystano również na wystawie „Marzec '68 – konteksty" w Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi.

OAIPN w Gdańsku upamiętniło 40. rocznicę utworzenia Wolnych Związków Zawodowych wystawą plenerową „Wolne Związki Zawodowe 1978–1980. W walce o lepszą przyszłość", zaprezentowaną podczas ogólnopolskich uroczystości na placu przy Pomniku Ofiar Grudnia '70 w Gdańsku. Olsztyńska Delegatura przygotowała wystawę „Służba alumnów w ludowym Wojsku Polskim", której otwarcie poprzedziło galę wręczenia odznaczeń Krzyż Wolności i Solidarności w olsztyńskim Urzędzie Wojewódzkim. Wydział Archiwalny IPN w Kielcach opracował, udostępnioną w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia" w Kielcach, ekspozycję poświęconą sylwetkom oficerów ZWZ-AK Sandomierz: ppor. Jana Kuśnierza, kpt. Ignacego Zarobkiewicza i kpt. Tadeusza Kucharskiego, która towarzyszyła uroczystemu przekazaniu do zasobu Instytutu kopii materiałów pochodzących ze zbiorów rodzin tych żołnierzy.

Ważną formą popularyzacji zasobu archiwalnego stały się portale internetowe, przygotowywane przez Zespół do spraw tworzenia i publikowania opisów dokumentów oraz publikowania obrazów cyfrowych tych dokumentów na stronach internetowych IPN w Wydziale Zasobów Cyfrowych, we współpracy z komórkami pionu archiwalnego w całym kraju. Prace nad publikacją dokumentów w Internecie prowadzono wspólnie z Wydziałem Komunikacji Społecznej (Biuro Prezesa). W 2018 r. uruchomiono zaktualizowaną wersję portalu „Marzec'68" (www.marzec1968.pl), dwa nowe portale „Wolne Związki Zawodowe 1978–80" (wzz.ipn.gov.pl) i „Solidarność Walcząca" (sw.ipn.gov.pl), a także ekspozycję internetową „11 XI w dokumentach IPN" stanowiącą część portalu „Moja Niepodległa" (mojaniepodlegla.pl//mn/11-xi-w-dokumentach-aip). Rozpoczęto również

prace nad kolejnymi projektami, m.in. dotyczącym I pielgrzymki papieskiej Jana Pawła II do Polski w 1979 r. Ponadto pracownik OAIPN w Poznaniu współuczestniczył w tworzeniu nowej strony internetowej uruchomionej z okazji 100. rocznicy powstania wielkopolskiego (www.powstanie-wielkpolskie.ipn.gov.pl).

Wybrane dokumenty z krótkim komentarzem publikowano również w związku z rocznicami wydarzeń historycznych na profilu Archiwum IPN na Facebooku. W ramach promocji Instytutu znalazły się tam relacje z organizowanych wydarzeń oraz informacje dotyczącej codziennej pracy Archiwum.

Instytut organizował również specjalne prezentacje wybranych archiwaliów ze swojego zasobu. W ramach upamiętnienia 75. rocznicy powstania w getcie warszawskim 16 kwietnia 2018 r. na konferencji prasowej przedstawiono oryginał raportu Jürgena Stroopa, relacjonującego niemiecką akcję tłumienia powstania i likwidacji getta w Warszawie w 1943 r. Wydarzenie było związane z odebraniem 4 kwietnia 2018 r. przez wiceprezesa IPN dr. Mateusza Szpytmę certyfikatu potwierdzającego wpisanie raportu Stroopa na światową listę UNESCO „Pamięć Świata".

Odrębnego omówienia wymaga także projekcja, pozyskanego do zasobu Instytutu ze Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej, unikatowego filmu dokumentalnego *Z wycieczki stowarzyszenia weteranów do Polski*. Jest on zapisem odwiedzin Ojczyzny w 1927 r. przez kombatantów, ochotników z amerykańskiej Polonii służących w tzw. Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera. Film został poddany profesjonalnej konserwacji i digitalizacji w Filmotece Narodowej – Instytucie Audiowizualnym. AIPN wraz z Filmoteką przygotowały uroczysty pokaz dokumentu w kinie „Iluzjon" FINA, w Warszawie. Projekcji towarzyszyła prezentacja ekspozycji i broszury, przybliżających wydarzenia ukazane na filmie i okoliczności jego powstania.

Rezultatem współpracy ze Stowarzyszeniem Weteranów Armii Polskiej w Ameryce był też zorganizowany przez AIPN w warszawskim Przystanku Historia wykład Teofila Lachowicza, redaktora czasopisma „Weteran" i opiekuna archiwum Stowarzyszenia, podczas którego prelegent omówił działania wychodźstwa polskiego w Ameryce na rzecz niepodległości Polski w latach 1914–1920.

Podobnie jak w poprzednich latach pion archiwalny uczestniczył w różnych cyklicznych imprezach, podczas których miał okazję zaprezentować zasady działania Archiwum i przechowywany w nim zasób.

Podczas edycji Nocy Muzeów, odbywającej się 19–20 maja 2018 r., otwarte dla zwiedzających były siedziby AIPN w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Łodzi, Rzeszowie i we Wrocławiu. Stałe punkty, takie jak: zwiedzanie magazynów oraz specjalistycznych pracowni, uzupełniały m.in. prelekcje, ekspozycje, gry i konkursy dla dzieci.

Archiwum IPN uczestniczyło w IX Warszawskim Pikniku Archiwalnym, zorganizowanym przez Archiwum PAN w Warszawie i Polskie Towarzystwo Archiwalne pod hasłem „Archiwa w ogrodzie", który odbył się 9 czerwca 2018 r. w Ogrodzie Botanicznym PAN – CZRB w Powsinie. Pracownicy przygotowali pokaz konserwacji materiałów archiwalnych, zaprezentowali projekt Archiwum Pełne Pamięci, gry o tematyce historycznej, a dla dzieci przygotowali kolorowanki o tematyce historycznej. Pracownicy AIPN wzięli też udział w sierpniowym warszawskim pikniku „Wolność we krwi 1918–2018", podczas którego m.in. udzielali informacji o zasadach udostępniania dokumentów w Archiwum IPN. W listopadzie archiwistki OAIPN w Lublinie uczestniczyły w pikniku patriotycznym „Służymy Niepodległej", zorganizowanym przez lubelskie oddziały Wojska Polskiego.

Oddziałowe Archiwum w Krakowie kontynuowało w 2018 r. cykl otwartych wykładów „Środy archiwalne" w Centrum Edukacyjnym Oddziału IPN w Krakowie. Podczas pięciu spotkań przybliżano uczestnikom zagadnienia z dziejów najnowszych ze szczególnym uwzględnieniem historii lokalnej.

Oryginalną formę popularyzacji zaproponowała archiwistka z Oddziału wrocławskiego, która była pomysłodawczynią muralu #PokoleniaNiepodległej, zdobiącego fasadę budynku OAIPN we Wrocławiu przy ul. Sołtysowickiej i przedstawiającego najważniejsze wydarzenia historyczne

z lat 1918–2018. Z okazji Dnia Niepodległości zorganizowano również akcję „Selfie z muralem #PokoleniaNiepodległej", w trakcie której zachęcano do wykonania sobie pamiątkowego zdjęcia z muralem w tle w 100. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości.

Współcześnie archiwa coraz większy nacisk kładą na rozwój działań edukacyjnych, skierowanych do uczniów, studentów, nauczycieli oraz innych osób zainteresowanych historią. Pion archiwalny IPN aktywnie włączył się w ten proces, czego świadectwem są zarówno wspomniane wcześniej konferencje o tematyce edukacyjnej, jak również wiele praktycznych przedsięwzięć.

Stałym punktem programu działań edukacyjnych AIPN w Warszawie, w oddziałach oraz delegaturach są od lat lekcje archiwalne, prowadzone samodzielnie przez archiwistów bądź we współpracy z pionem edukacyjnym, podczas których uczniowie i studenci poznają specyfikę źródeł historycznych z zasobu IPN. Zajęcia takie odbywały się w prawie wszystkich jednostkach pionu w kraju, w siedzibach archiwum, czemu towarzyszyło zwiedzanie magazynów i pracowni, jak też w placówkach edukacyjnych.

Archiwum w Warszawie rozwija swoją ofertę edukacyjną we współpracy z Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli. W 2018 r. kontynuowano projekt organizacji warsztatów metodycznych dla nauczycieli w siedzibie AIPN. Podczas zajęć pedagodzy mieli możliwość zapoznać się z wybranymi źródłami z zasobu IPN w ramach dwóch cykli tematycznych: „Życie na podglądzie" i „Wojenna rzeczywistość – obraz życia codziennego w czasie II wojny światowej".

Drugi cykl zajęć dla nauczycieli odbywał się w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL we współpracy z MSCDN i Muzeum. Jego tematem przewodnim były represje wobec podziemia niepodległościowego z lat 1944–1957 w źródłach z Archiwum IPN. Warsztaty, połączone ze zwiedzaniem historycznej części więzienia przy ul. Rakowieckiej 37, cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem i zostały wysoko ocenione przez uczestników.

Archiwum IPN zorganizowało również warsztaty archiwalne dla nauczycieli – uczestników koordynowanego przez Biuro Edukacji Narodowej seminarium „Dzieje Polskiej Emigracji Niepodległościowej 1939–1989, edycja I – Polski Londyn", realizowanego w ramach wspólnego projektu Archiwum Akt Nowych, Ośrodka Rozwoju Edukacji, Wojskowego Biura Historycznego i Instytutu Pamięci Narodowej.

W AIPN gościli także 22 września 2018 r. uczestnicy Światowego Forum Nauki Polskiej poza Granicami Kraju, odbywającego się w związku z V Zjazdem Polonii i Polaków Zagranicą.

W ramach cyklu „Spotkania z dokumentem w Archiwum IPN" po raz drugi do siedziby archiwum przy ul. Kłobuckiej 21 zaproszono zorganizowane grupy uczniów i nauczycieli. Edycja dni otwartych 24–25 kwietnia 2018 r. poświęcona była wydarzeniom marcowym 1968 r. W programie znalazły się prelekcje, ekspozycja unikatowych archiwaliów, projekcje filmów bezpieki, prezentacja portalu internetowego „Marzec 68" oraz konkurs historyczny. W wydarzeniu tym wzięło udział 130 uczniów z 8 mazowieckich szkół.

Formę działalności edukacyjnej stanowi również organizacja konkursów nawiązujących do współczesnej historii Polski. W Białymstoku z inicjatywy archiwistki tutejszego Oddziału IPN wspólnie z OBEN zorganizowany został konkurs poetycki „Historia najnowsza Polski w poezji dzieci i młodzieży". O zainteresowaniu inicjatywą świadczy liczba 187 prac, które przesłano na konkurs. Uczestnicy mogli wziąć również udział m.in. w warsztatach literackich poprowadzonych przez Janusza Taranienkę, poetę i krytyka literackiego oraz w zajęciach archiwalnych.

Pracownicy pionu archiwalnego współuczestniczyli też w przygotowaniu i przeprowadzeniu rajdów historycznych w tym: XVI Rajdu urystyczno-historycznego szlakiem Żołnierzy Wyklętych im. Edwarda Biesoka „Edka", XVI Rajdu Pieszego Szlakiem Żołnierzy 5 Wileńskiej Brygady AK mjr. „Łupaszki" oraz III Rajdu Żołnierzy Niezłomnych w okolicach Wąwolnicy.

Archiwiści uczestniczyli w realizacji programów telewizyjnych (m.in. serii „Taśmy bezpieki" i cyklu „Goniec historyczny IPN" dla TVP Historia), byli konsultantami filmów oraz wielokrotnie

występowali w mediach, wyjaśniając zagadnienia związane z działalnością IPN oraz omawiając tematy z historii Polski. W Archiwum przygotowano też filmowe materiały promocyjne, takie jak: spot telewizyjny z okazji rocznicy Marca 1968 r. oraz rosyjsko- i ukraińskojęzyczną wersję filmu Śladem wniosku przez IPN.

Należy też wspomnieć o indywidualnych przedsięwzięciach pracowników pionu archiwalnego, którzy opublikowali 149 artykułów naukowych i popularyzatorskich, wygłosili około 200 referatów oraz prelekcji i wykładów.

4.6. Obsługa bieżąca

Zapewnienie sprawnej obsługi Archiwum w Centrali IPN w Warszawie jest zadaniem Wydziału Obsługi Bieżącej, który koordynuje pracę kancelarii, odpowiada za organizację wydarzeń w Archiwum, za zaopatrzenie w środki materialne i techniczne oraz prowadzi bieżącą kontrolę realizacji spraw w jednostkach pionu archiwalnego.

Liczba korespondencji przechodzącej przez kancelarie pionu archiwalnego, choć nieznacznie mniejsza (o około 4 proc. w stosunku do ubiegłego roku), nadal utrzymuje się na wysokim poziomie. Sekcja Obsługi Kancelaryjnej i Organizacji w Centrali IPN przyjęła 120 077 pism, w tym 85 090 to korespondencja zewnętrzna, a 34 987 – korespondencja wewnętrzna. Wysłano 103 973 pisma (65 522 do adresatów zewnętrznych i 38 451 pisma do komórek organizacyjnych Instytutu). Do kancelarii pionu archiwalnego oddziałów i delegatur wpłynęło łącznie 351 841 pism a wysłano 296 277. Korespondencja rejestrowana jest w elektronicznym systemie eKancelaria, dostępnym dla wszystkich pracowników.

Do zadań funkcjonującej w Wydziale Sekcji Nadzoru, Analiz i Sprawozdań należy przede wszystkim kontrola działalności komórek organizacyjnych pionu archiwalnego. W 2018 r. skontrolowano 6 spośród nich (w 3 oddziałach i 3 delegaturach Instytutu), głównie w zakresie: funkcjonowania archiwów zakładowych (z udziałem pracownika Archiwum Zakładowego w Centrali), udostępniania dokumentów w czytelniach akt, realizacji wniosków o udostępnienie dokumentów, wniosków o nadanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności oraz wniosków na podstawie ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej i osobach represjonowanych, a także bieżącego wykonania zadań uwzględnianych w budżecie zadaniowym Instytutu.

W Sekcji opracowano 525 pism związanych ze skargami wnioskodawców, pytaniami składanymi w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej, a także dotyczących zasad publikacji informacji w inwentarzu IPN, realizacji tzw. ustawy dezubekizacyjnej i wniosków o udostępnienie dokumentów. Ponadto prowadzono korespondencję wewnętrzną dotyczącą konsultacji projektów przepisów prawnych, upoważnień i szkoleń. Pracownicy Sekcji udzielali także odpowiedzi na zapytania wpływające na adres poczty elektronicznej: archiwumipn@ipn.gov.pl.

Sekcja koordynowała organizację 242 transportów akt do oddziałów i delegatur IPN (około 20 transportów miesięcznie) oraz przesyłanie elektronicznych kopii materiałów archiwalnych za pośrednictwem protokołu FTP (przesłano ponad 22 000 kopii j.a.). Opracowano również plan szkoleń pracowników Archiwum IPN i nadzorowano ich przeprowadzenie. W okresie sprawozdawczym zorganizowano 4 szkolenia z udziałem 109 pracowników.

Archiwiści Wydziału Obsługi Bieżącej koordynowali organizację takich wydarzeń, jak: III konferencja „Educare necesse est…”, wystawa „Powrót kapitana – Tadeusz Starzyński (1903–1970)”, dni otwarte dla szkół „Marzec 1968 r. w dokumentach IPN”, warsztaty dla nauczycieli (we współpracy z Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL), wizyty uczniów, studentów i pracowników instytucji oświatowych i kulturalnych i współuczestniczyli w nich.

4.7. Archiwum IPN – dane statystyczne

Tabela 1. Liczba spraw, wniosków, kwerend, zapytań*

	Liczba spraw wpływających	Liczba spraw zrealizowanych ostatecznie
AIPN	109 894	118 185
Białystok	26 861	27 244
Gdańsk	29 175	29 415
Katowice	31 861	32 223
Kraków	30 141	31 809
Lublin	26 927	29 576
Łódź	27 065	27 924
Poznań	27 290	29 496
Rzeszów	27 079	28 778
Szczecin	27 501	29 605
Warszawa	7 898	8 024
Wrocław	34 355	37 073
Delegatura Bydgoszcz	26 679	27 358
Delegatura Kielce	22 925	22 717
Delegatura Olsztyn	1 122	1 235
Delegatura Opole	454	690
Delegatura Radom	22 407	25 545
Razem	479 634	506 897

* Powyższe dane zawierają: wnioski o udostępnienie dokumentów realizowane przez komórki udostępniania, wnioski o przyznanie odznaczenia KWiS, kwerendy przeprowadzane w związku z realizacją tzw. ustawy dezubekizacyjnej, zapytania kierowane do komórek informacji i sprawdzeń.

Tabela 2. Liczba zapytań

Oddział	Liczba zapytań wpływających					Liczba zapytań zrealizowanych				
	ogółem	służby specjalne	Biuro Lustracyjne i OBL	Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i OKŚZpNP	Wydziały, sekcje i referaty pionu archiwalnego*	ogółem	służby specjalne	Biuro Lustracyjne i OBL	Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i OKŚZpNP	Wydziały, sekcje i referaty pionu archiwalnego
AIPN	77 841	17 604	14 255	0	45 982	88 332	18 671	19 307	0	50 354
Białystok	21 148	200	14 133	8	6 807	21 179	201	14 125	8	6 845
Gdańsk	22 019	0	14 002	0	8 017	21 867	0	13 882	0	7 985
Katowice	22 035	336	14 719	132	6 848	21 792	336	14 484	116	6 856
Kraków	22 718	3	13 888	0	8 827	24 419	3	14 012	0	10 404
Lublin	21 336	4	13 975	0	7 357	23 437	4	15 729	0	7 704
Łódź	21 757	43	14 320	13	7 381	22 243	43	14 320	40	7 840
Poznań	21 969	39	14 254	0	7 676	23 311	39	15 156	0	8 116
Rzeszów	21 250	0	14 164	0	7 086	22 715	0	14 739	0	7 976
Szczecin	21 257	0	13 922	0	7 335	22 730	0	15 155	0	7 575
Wrocław	24 278	164	14 385	0	9 729	26 863	156	15 569	0	11 138
Delegatura Bydgoszcz	22 565	18	15 162	0	7 385	22 809	17	15 160	0	7 632
Delegatura Kielce	20 407	0	14 127	0	6 280	20 115	0	13 881	0	6 234
Delegatura Olsztyn	554	1	480	0	73	554	1	480	0	73
Delegatura Radom	19 859	0	13 983	0	5 876	22 942	0	16 947	0	5 995
Razem	360 993	18 412	199 769	153	142 659	385 308	19 471	212 946	164	152 727

* Sprawy realizowane na rzecz innych podmiotów niż służby specjalne i BL oraz OBL są przekazywane do komórek informacji i sprawdzeń za pośrednictwem WU, referatów i sekcji udostępniania.

Tabela 3. Stan zasobu archiwalnego

Oddział	Stan zasobu na dzień: 31 grudnia 2018 r. (w mb)															
	UOP (zlikwidowany) ABW	AW	*WSI (zlikwidowane)* SKW SWW	MSW	Policja	Policja (materiały paszportowe)	Więziennictwo	OKŚZpNP	Archiwa państwowe	Archiwa wojskowe	Straż Graniczna	Organy administracji publicznej	Sądy i prokuratury powszechne	Sądy i prokuratury wojskowe	Dary i kolekcje prywatne	Razem:
AIPN*	7 284,43	280,40	1 393,08	7 308,09	351,72	7 405,90	167,27	1 927,42	166,39	1 713,88	931,83	2 012,89	180,69	146,49	124,75	31 395,23
Białystok	538,02	0,00	0,00	0,00	345,25	1 796,31	24,86	27,29	97,58	229,86	28,43	149,77	105,42	9,36	19,74	3 371,88
Gdańsk	383,38	0,00	0,00	37,03	608,13	2 298,22	64,22	61,36	11,09	179,01	17,84	70,75	75,15	2,78	41,41	3 850,37
Katowice	1 309,28	0,00	0,00	130,81	463,86	9 288,40	134,89	28,25	76,72	74,61	25,59	261,72	394,79	0,01	16,65	12 205,58
Kraków	771,46	0,00	0,00	42,92	453,85	3 763,64	55,61	102,32	128,86	86,41	13,10	505,82	68,67	2,20	91,29	6 086,15
Lublin	548,19	0,00	0,00	0,00	385,40	1 655,12	24,04	63,49	11,00	161,04	7,34	13,40	132,53	0,00	20,09	3 021,63
Łódź	383,22	0,00	0,00	0,00	479,04	2 855,61	53,66	206,90	20,68	30,28	0,00	136,01	149,57	2,37	16,68	4 334,02
Poznań	651,94	0,00	0,00	0,20	301,66	3 163,75	76,15	85,19	0,47	44,01	18,14	497,42	126,98	7,01	56,94	5 029,86
Rzeszów	359,47	0,00	0,00	22,92	178,53	2 032,71	36,76	45,89	60,00	25,59	9,88	137,42	74,83	0,00	19,78	3 003,78
Szczecin	493,69	0,58	0,00	59,05	300,75	1 925,30	118,80	27,72	11,26	108,68	13,42	223,37	122,67	1,01	29,28	3 435,58
Wrocław	1 583,19	0,22	0,00	0,00	667,05	5 760,08	169,94	119,47	30,11	144,76	49,42	1 077,30	272,01	18,12	49,82	9 941,49
Delegatura Bydgoszcz	481,82	0,22	0,04	27,36	347,64	1 687,01	73,95	90,21	3,25	105,16	0,00	286,36	518,45	42,16	15,38	3 679,01
Delegatura Kielce	378,39	0,01	0,00	27,00	92,14	789,83	5,73	17,90	21,01	23,79	0,01	393,39	75,25	0,00	11,83	1 836,28
Delegatura Olsztyn	0,00	0,00	0,00	0,00	8,50	0,00	151,97	5,12	0,00	13,61	0,00	0,00	107,41	0,00	3,90	290,51
Delegatura Radom	196,77	0,00	0,00	7,61	58,94	325,25	4,50	0,00	0,00	0,42	0,00	159,79	58,57	0,00	8,22	820,07
Razem	15 363,26	281,43	1 393,12	7 662,99	5 042,44	44 747,13	1 162,35	2 808,52	638,42	2 941,10	1 115,00	5 925,41	2 462,98	231,51	525,76	92 301,43

* Łączna wielkość zasobu AIPN w Warszawie obejmuje również jednostki, które zostaną przeniesione do oddziałowych archiwów.

Tabela 4. Cyfrowe Archiwum i Inwentarz archiwalny IPN

Oddział	Cyfrowe Archiwum*				Inwentarz archiwalny IPN**
	Opisy j.a. – rekordy dodane	Opisy j.a. – rekordy edytowane	Opisy j.a. – rekordy zweryfikowane	Wprowadzone indeksy osobowe	Liczba rekordów przekazanych
AIPN	48 771	20 223	83 033	204 689	66 986
Białystok	1 195	6 971	8 203	28 882	5 566
Gdańsk	3 956	10 584	14 674	25 909	15 238
Katowice	3 502	7 434	13 145	18 930	15 516
Kraków	2 910	6 118	8 457	14 637	6 750
Lublin	2 165	1 746	4 792	3 909	5 333
Łódź	2 030	6 483	10 407	13 966	9 760
Poznań	5 276	5 198	10 537	9 033	6 490
Rzeszów	5 001	1 246	6 712	6 766	2 410
Szczecin	1 210	2 331	4 444	6 836	2 764
Wrocław	719	13 122	14 496	22 021	12 228
Delegatura Bydgoszcz	2 140	7 084	9 403	36 175	6 559
Delegatura Kielce	1 062	2 656	3 843	3483	3 724
Delegatura Olsztyn	655	169	824	336	871
Delegatura Radom	212	175	351	846	15
Razem	80 804	91 540	193 321	396 418	160 210

* Liczba opisów jednostek archiwalnych oraz rekordów indeksu osobowego wprowadzonych, edytowanych i zweryfikowanych w systemie Cyfrowe Archiwum w 2018 r.

** Liczba opisów j.a. przekazanych do publicznego inwentarza archiwalnego IPN w 2018 r.

Tabela 5. Digitalizacja – wykonanie kopii wzorcowych*

Oddział	Rodzaj dokumentacji	j.a./obrazy**	GB
AIPN	dokumentacja aktowa	11 439	24 620,26
	mikrofilmy i mikrofisze	4 077	4 849,58
	dokumentacja fotograficzna	18 393	1 143,63
	dokumentacja filmowa	218	6 017,66
	dokumentacja dźwiękowa	591	182,42

Oddział	Rodzaj dokumentacji	j.a./obrazy**	GB
Białystok	dokumentacja aktowa	2 365	3 618,92
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	313	4,38
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Gdańsk	dokumentacja aktowa	2 741	3 856,25
	mikrofilmy i mikrofisze	4	6,26
	dokumentacja fotograficzna	9 478	120,81
	dokumentacja filmowa	4	11,30
	dokumentacja dźwiękowa	19	64,44
Katowice	dokumentacja aktowa	2 660	6 310,88
	mikrofilmy i mikrofisze	117	39,21
	dokumentacja fotograficzna	600	9,16
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Kraków	dokumentacja aktowa	1 885	3 849,00
	mikrofilmy i mikrofisze	172	124,86
	dokumentacja fotograficzna	545	11,48
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Lublin	dokumentacja aktowa	1 324	2 189,81
	mikrofilmy i mikrofisze	76	34,37
	dokumentacja fotograficzna	12	0,17
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Łódź	dokumentacja aktowa	2 907	4 832,87
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	3 760	20,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00

Oddział	Rodzaj dokumentacji	j.a./obrazy**	GB
Poznań	dokumentacja aktowa	2 341	6 187,00
	mikrofilmy i mikrofisze	22	10,76
	dokumentacja fotograficzna	11	0,55
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Rzeszów	dokumentacja aktowa	1 908	4 184,50
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	313	15,32
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Szczecin	dokumentacja aktowa	2 622	8 571,66
	mikrofilmy i mikrofisze	13	4,04
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	20	38,29
Warszawa	dokumentacja aktowa	1 329	3 639,02
	mikrofilmy i mikrofisze	107	119,93
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Wrocław	dokumentacja aktowa	6 908	13 701,00
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	148	9,65
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	1	0,05
Del. Bydgoszcz	dokumentacja aktowa	2 147	4 118,17
	mikrofilmy i mikrofisze	149	4,66
	dokumentacja fotograficzna	108	8,20
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00

Oddział	Rodzaj dokumentacji	j.a./obrazy**	GB
Del. Kielce	dokumentacja aktowa	552	1 043,74
	mikrofilmy i mikrofisze	116	64,89
	dokumentacja fotograficzna	222	5,55
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Del. Olsztyn	dokumentacja aktowa	276	752,59
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Del. Radom	dokumentacja aktowa	152	349,52
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Razem	dokumentacja aktowa	43 556	91 825,19
	mikrofilmy i mikrofisze	4 853	5 258,56
	dokumentacja fotograficzna	33 903	1 348,89
	dokumentacja filmowa	222	6 028,96
	dokumentacja dźwiękowa	631	285,19

* Skanowana dokumentacja aktowa jest zapisywana w trzech rodzajach plików, tj. w plikach wzorcowych tiff dla każdej skanowanej karty, strony lub klatki mikrofilmu, w pliku użytkowym PDF – wykonanym dla całej skanowanej jednostki archiwalnej oraz jako elektroniczna karta inwentarzowa w postaci pliku XML. Standard skanowania dokumentacji aktowej zakłada wykonywanie kopii wzorcowych przy zachowaniu rozdzielczości 300 dpi, 24-bitowej głębi kolorów oraz zapis danych w formacie tiff. Skanowanie dokumentacji fotograficznej odbywa się przy zachowaniu formatu tiff, rozdzielczości 600 dpi oraz 24-bitowej głębi kolorów dla zdjęć kolorowych i 8-bitowej dla zdjęć czarno-białych. Obrazy cyfrowe fotografii otrzymują rozmiar nie mniejszy niż 13 na 18 cm.

** W przypadku dokumentacji fotograficznej liczba digitalizowanych jednostek jest podawana w obrazach.

Tabela 6. Reprografia

Oddział	Kserokopie (karty)	Skany dokumentacji aktowej*			Wydruki (karty)
		j.a.	pliki	Liczba CD i DVD	
AIPN	3 073	693	2 738	2 616	61 041
Białystok	76 303	443	1 742	687	32 902
Gdańsk	10 979	2 974	7 128	875	40 310
Katowice	1 095	461	1 206	1 578	66 955
Kraków	87 379	825	2 500	251	18 116
Lublin	5 977	1 169	122 628	564	7 845
Łódź	43 456	593	6 610	38	58 247
Poznań	13 543	300	1 281	147	16 823
Rzeszów	12 212	143	408	28	12 882
Szczecin	14 195	2 361	2 483	875	30 107
Warszawa	64 447	687	54 234	1 493	96 994
Wrocław	1 441	7 145	725 235	30	30 747
Delegatura Bydgoszcz	0	496	44 635	680	22 727
Delegatura Kielce	42 368	420	1 281	1	2 846
Delegatura Olsztyn	640	44	0	13	964
Delegatura Opole	3 358	0	0	0	9 811
Delegatura Radom	59 515	29	201	6	5 406
Razem	439 981	18 783	974 310	9 882	514 723

* Dotyczy kopii wykonanych wyłącznie na bieżące potrzeby w celu udostępnienia użytkownikom (kopie wykonane wg innych standardów niż przewidziane w „Stanowiskowej instrukcji skanowania" oraz zamówienia nie obejmujące całych jednostek archiwalnych).

Tabela 7. Wnioski o udostępnienie dokumentów (art. 30 ustawy o IPN)

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Białystok	400	121	446	819	53
Gdańsk	712	153	833	2 619	214
Katowice	629	193	773	1 506	233
Kraków	647	215	723	3 750	13
Lublin	420	152	504	1 727	111
Łódź	465	147	475	1 666	54
Poznań	462	279	680	2 018	464
Rzeszów	358	105	395	1 797	8

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Szczecin	533	118	721	2 768	1 360
Warszawa	941	147	1 111	4 099	810
Wrocław	625	222	681	614	359
Delegatura Bydgoszcz	262	64	340	1 378	91
Delegatura Kielce	158	27	188	368	0
Delegatura Olsztyn	125	0	125	815	2
Delegatura Opole	57	68	154	100	47
Delegatura Radom	82	48	101	285	0
Razem	6 876	2 059	8 250	26 329	3 819

Tabela 8. Wnioski o udostępnienie do wglądu oraz o wydanie kopii dokumentów osobowych dotyczących pracownika lub funkcjonariusza organu bezpieczeństwa państwa (art. 35 c ust. 1 i 3 ustawy o IPN)

Oddział	Liczba spraw		
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie
Białystok	59	4	64
Gdańsk	58	2	62
Katowice	53	1	67
Kraków	42	1	54
Lublin	36	2	41
Łódź	118	14	122
Poznań	54	3	108
Rzeszów	39	2	38
Szczecin	69	0	82
Warszawa	260	14	305
Wrocław	59	23	90
Delegatura Bydgoszcz	32	0	47
Delegatura Kielce	9	0	9
Delegatura Olsztyn	22	0	22
Delegatura Opole	6	7	63
Delegatura Radom	8	1	8
Razem	924	74	1182

Tabela 9. Wnioski naukowe

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Białystok	162	23	166	1 866	1 042
Gdańsk	414	179	366	4 683	3 099
Katowice	243	57	270	3 899	2 226
Kraków	776	429	685	7 146	4 721
Lublin	296	64	276	5 832	4 767
Łódź	153	48	194	1 588	996
Poznań	336	359	442	2 551	1 478
Rzeszów	118	17	111	1 132	511
Szczecin	121	53	145	2 922	2 064
Warszawa	1 782	500	1 641	21 735	9 624
Wrocław	185	211	182	1 738	1 331
Delegatura Bydgoszcz	316	83	282	2 679	764
Delegatura Kielce	143	84	116	960	332
Delegatura Olsztyn	42	15	142	1 576	1 094
Delegatura Opole	64	33	67	1 407	807
Delegatura Radom	46	12	49	524	266
Razem	5 197	2 167	5 134	62 238	35 122

Tabela 10. Wnioski dziennikarskie

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Białystok	50	4	53	544	144
Gdańsk	56	13	73	701	303
Katowice	54	6	54	507	175
Kraków	141	83	110	1 006	584
Lublin	79	12	78	357	77
Łódź	172	109	81	848	436
Poznań	155	66	167	711	244
Rzeszów	84	13	87	613	426
Szczecin	63	21	76	2 071	1 726

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Warszawa	1 295	159	1 294	15 108	5 312
Wrocław	32	21	34	202	147
Delegatura Bydgoszcz	10	0	16	92	80
Delegatura Kielce	30	26	21	201	85
Delegatura Olsztyn	8	10	9	27	26
Delegatura Opole	13	5	8	113	92
Delegatura Radom	43	12	41	579	395
Razem	2 285	560	2 202	23 680	10 252

Tabela 11. Wnioski art. 36 ust.1 pkt 1

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	11 685	4 839	8 510	8 204	5 580
Białystok	1 654	28	1 670	1 894	854
Gdańsk	1 617	72	1 634	2 404	1 756
Katowice	1 936	75	2 017	2 244	1 438
Kraków	1 231	271	1 141	1 543	460
Lublin	487	7	605	721	247
Łódź	607	52	725	2 464	1 527
Poznań	1 512	59	1 511	1 655	1 500
Rzeszów	432	11	438	268	210
Szczecin	1 353	47	1 397	1 168	870
Warszawa	2 056	460	2 049	7 568	3 313
Wrocław	2 709	640	2 451	3 006	2 861
Delegatura Bydgoszcz	442	27	466	520	157
Delegatura Kielce	194	15	191	73	47
Delegatura Olsztyn	58	2	60	42	2
Delegatura Opole	5	0	5	6	4
Delegatura Radom	509	25	489	828	18
Razem	28 487	6 630	25 359	34 608	20 844

Tabela 12. Opozycja

Oddział	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Liczba decyzji
AIPN	3 392	219	4 391	1 401
Białystok	313	47	399	193
Gdańsk	607	69	811	424
Katowice	412	36	603	559
Kraków	574	76	672	295
Lublin	891	142	1 267	562
Łódź	408	19	595	304
Poznań	536	59	717	371
Rzeszów	602	34	742	377
Szczecin	583	57	802	410
Wrocław	916	184	1 280	675
Delegatura Bydgoszcz	220	19	345	174
Delegatura Kielce	274	20	344	39
Delegatura Olsztyn	77	12	89	4
Delegatura Opole	86	28	183	161
Delegatura Radom	167	11	206	97
Razem	10 058	1 032	13 446	6 046

Tabela 13. Pion śledczy IPN

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	1 805	471	1 709	4 497	1 635
Białystok	291	11	318	1 151	340
Gdańsk	282	13	285	1 135	745
Katowice	531	28	553	2 491	345
Kraków	239	81	286	778	258
Lublin	308	200	331	1 434	417
Łódź	240	4	241	771	165
Poznań	349	38	347	960	528
Rzeszów	444	38	431	948	267
Szczecin	408	46	401	841	689
Warszawa	2	0	2	1	0

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Wrocław	234	107	224	652	535
Delegatura Bydgoszcz	297	14	302	607	190
Delegatura Kielce	88	10	81	129	63
Delegatura Olsztyn	38	11	34	214	45
Delegatura Opole	1	0	1	20	20
Delegatura Radom	121	14	112	195	38
Razem	5 678	1 086	5 658	16 824	6 280

Tabela 14. Pion badawczy IPN

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	2 818	710	2 670	16 753	8 299
Białystok	130	1	152	2 153	1 210
Gdańsk	205	11	199	1 030	830
Katowice	123	39	130	904	222
Kraków	148	16	153	1 273	306
Lublin	243	91	254	1 103	361
Łódź	127	14	131	602	214
Poznań	76	8	84	730	492
Rzeszów	215	2	216	1 601	1 036
Szczecin	196	26	206	915	538
Wrocław	130	77	112	647	621
Delegatura Bydgoszcz	61	6	62	438	207
Delegatura Kielce	55	1	57	427	174
Delegatura Olsztyn	7	5	8	876	777
Delegatura Opole	103	0	103	489	31
Delegatura Radom	12	3	9	43	18
Razem	4 649	1 010	4 546	29 984	15 336

Tabela 15. Pion lustracyjny IPN

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	3 437	363	3 488	8 835	2 329
Białystok	1 166	41	1 264	8 559	2 021
Gdańsk	847	43	832	2 840	1 441
Katowice	1 797	110	1 793	3 400	1 605
Kraków	557	54	556	1 553	311
Lublin	377	52	376	1 156	251
Łódź	947	15	945	1 342	661
Poznań	355	207	554	5 729	1 264
Rzeszów	1 264	28	1 286	3 175	1 071
Szczecin	634	32	690	3 135	1 760
Wrocław	1 211	57	1 460	4 301	2 784
Delegatura Bydgoszcz	660	25	686	2 938	702
Delegatura Kielce	272	6	274	370	138
Delegatura Olsztyn	24	0	24	43	33
Delegatura Opole	0	0	0	0	0
Delegatura Radom	532	12	528	305	186
Razem	14 080	1 045	14 756	47 681	16 557

Tabela 16. Inne piony IPN*

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	2 319	401	2 161	8 970	4 601
Białystok	88	7	87	868	276
Gdańsk	110	10	124	2 477	1 722
Katowice	143	53	98	424	241
Kraków	155	28	143	1 356	567
Lublin	99	10	99	477	232
Łódź	75	7	68	539	395
Poznań	95	12	85	376	154
Rzeszów	371	4	367	1 284	597

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Szczecin	128	11	127	445	281
Wrocław	91	34	75	509	410
Delegatura Bydgoszcz	114	4	112	864	236
Delegatura Kielce	17	3	15	42	33
Delegatura Olsztyn	5	0	8	19	15
Delegatura Opole	18	8	10	54	30
Delegatura Radom	0	0	0	0	0
Razem	3 828	592	3 579	18 704	9 790

* Obejmuje sprawy realizowane dla pionów: poszukiwań, edukacyjnego, upamiętniania oraz dla innych biur i jednostek IPN.

Tabela 17. Wypożyczanie materiałów archiwalnych na potrzeby AIPN, OAIPN i WA delegatur

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	4 344	770	4 146	9 366	4 657
Białystok	1 022	44	1 051	1 641	1 388
Gdańsk	775	33	777	1 626	1 601
Katowice	1 502	95	1 543	2 834	1 855
Kraków	1 177	112	1 116	2 340	945
Lublin	945	169	914	1 927	654
Łódź	711	24	783	1 364	1 359
Poznań	901	50	959	1 666	1 183
Rzeszów	803	24	834	1 313	1 202
Szczecin	1 240	64	1 271	2 209	1 983
Wrocław	1 648	366	1 688	4 030	3 972
Delegatura Bydgoszcz	667	12	725	1 394	1 348
Delegatura Kielce	564	31	570	1 759	870
Delegatura Olsztyn	115	7	109	221	209
Delegatura Radom	580	20	615	602	289
Razem	16 994	1 821	17 101	34 292	23 515

Tabela 18. Działalność czytelni akt

Oddział	Liczba wizyt	Liczba udostępnionych j.a.	
		łącznie	w tym w formie elektronicznej
AIPN*	642	9 738	1 258
Białystok	1 377	13 216	3 286
Gdańsk	930	11 459	6 494
Katowice	1 469	7 903	2 819
Kraków	1 806	16 890	6 538
Lublin	828	7 912	4 957
Łódź	804	5 484	1 886
Poznań	860	8 428	2 313
Rzeszów	695	4 402	1 008
Szczecin	1 530	6 222	4 385
Warszawa	4 065	24 896	8 167
Wrocław	536	2 933	2 090
Delegatura Bydgoszcz	651	5 804	1 248
Delegatura Kielce	579	1 931	619
Delegatura Olsztyn	590	4 297	2 536
Delegatura Opole	604	2 063	1 098
Delegatura Radom	244	1 423	657
Razem	18 210	135 001	51 359

* Pracownia Naukowa, w której udostępniane są materiały archiwalne pracownikom IPN realizującym wnioski służbowe oraz osobom prywatnym, w ramach realizacji wniosków, o których mowa w ustawie o IPN oraz w ustawie lustracyjnej.

5. Działalność popularyzatorska i edukacyjna

Za działania popularyzatorskie i edukacyjne w IPN odpowiadają edukatorzy Biura Edukacji Narodowej, oddziałowych biur edukacji narodowej oraz pracownicy pionów edukacyjnych w delegaturach IPN. Głównym celem prowadzonych aktywności było wspieranie kształcenia Polaków z zakresu historii najnowszej oraz upowszechnianie wiedzy o tym okresie historii Polski w kraju i poza jego granicami. Różnorodność realizowanych inicjatyw edukacyjnych adresowanych do szerokiego grona odbiorców, ze szczególnym naciskiem na środowiska szkolne, akademickie i kombatanckie, pozwalała na przeprowadzenie w każdym miesiącu kilkudziesięciu działań w całej Polsce. Były to m.in. lekcje, zajęcia muzealne, warsztaty dla nauczycieli, wykłady, seminaria, konwersatoria, konkursy, rajdy, koncerty, spotkania otwarte, wystawy filmy i spoty telewizyjne, prezentacje, przeglądy filmowe i addycje radiowe.

Tak jak w poprzednich latach część działań edukacyjnych IPN ma charakter stały i jest cyklicznie powtarzana w ramach kalendarza najważniejszych rocznic historycznych i kalendarza szkolnego, co pozwala na systematyczna współpracę z placowymi oświatowymi.

W tym roku jednak mieliśmy wyjątkową rocznicę, która zdominowała nie jeden, ale dwa szkolne roczniki. Obchody 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości zainaugurował Prezes IPN już 9 grudnia 2017 r. w Szkole Podstawowej im. Stanisława Wyspiańskiego w Stróży.

Wiele szkół od lat współpracowało z pionem zajmującym się w IPN edukacją, bezpośrednio i za pośrednictwem instytucji podległych Ministerstwo Edukacji Narodowej. Jednak 100. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości zmusiła pozostałe placówki do poszukiwania partnera w godnym upamiętnieniu wyjątkowej dla każdego Polaka rocznicy. Dzięki bogatej ofercie edukacyjnej BEN nawiązało liczne nowe kontakty ze szkołami, które będą procentować przez kolejne lata w wielu kontynuowanych ale i nowych projektach edukacyjnych.

Nauczyciele chętnie uczestniczyli w działaniach mających na celu podniesienie ich kompetencji merytorycznych, m.in. w konferencjach, szkoleniach i wykładach organizowanych przez pion edukacyjny, a uczniowie brali udział w kolejnych edycjach projektów i konkursów. Warto zauważyć, iż pion sporą część swoich działań opierał nie tylko na współpracy z rożnego typu placówkami oświatowymi, ale również z wydziałami samorządowymi, muzeami, fundacjami, stowarzyszeniami, lokalnymi ośrodkami kultury i mediami.

Biuro Edukacji Narodowej przekazało kilkanaście tysięcy egzemplarzy publikacji IPN z przeznaczeniem na nagrody dla laureatów konkursów historycznych, uczestników rajdów, biegów historycznych czy uroczystości rocznicowych, ale także jako wyprawki dla najmłodszych uczniów w całym kraju. Część z tych wydarzeń organizowanych najczęściej przez placówki oświatowe lub inne podmioty – pod patronatem IPN.

5.1. Edukacja historyczna

Jednym z podstawowych celów szeroko rozumianej edukacji historycznej realizowanej przez BEN jest dotarcie do jak największej liczby odbiorców z różnych środowisk w kraju i za granicą z zagadnieniami dotyczącymi dwudziestowiecznej historii Polski. Jest to możliwe dzięki współ-

pracy instytucjonalnej IPN i MEN, a na poziomie regionalnym edukatorów IPN z poszczególnymi placówkami oświatowymi, szkołami, ośrodkami dla młodzieży ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi, nauczycielami, wychowawcami oraz placówkami doskonalenia zawodowego pedagogów. Oferta działań BEN miała charakter pomocniczy i uzupełniający do programowych działań edukacyjnych tych placówek i w takiej formie była realizowana. Pomagano również szkołom w przekazywaniu młodzieży treści wykraczających poza podstawę programową. Organizowane i prowadzone były lekcje, wykłady, warsztaty, debaty, konwersatoria, seminaria i rajdy i gry miejskie związane z miejscami pamięci. Prezentowane były liczne wystawy historyczne nawiązujące do istotnych rocznic i wydarzeń związanych z historią Polski, którym również towarzyszyły lekcje, warsztaty oraz wykłady. Pracownicy przygotowywali i prowadzili ogólnopolskie i regionalne konkursy historyczne oraz projekty edukacyjne dla uczniów, nauczycieli, studentów czy innych odbiorców, a także formy doskonalenia zawodowego nauczycieli. Edukatorzy IPN zapraszani byli także przez inne instytucje edukacyjne, organizacje pozarządowe i władze samorządowe do poprowadzenia wykładów, zajęć oraz warsztatów. W ramach Programu Polonijnego kontynuowano współpracę z polskimi ośrodkami edukacyjnymi oraz kulturalnymi poza krajem, dzięki czemu możliwe staje się docieranie z wiedzą o najnowszej historii Polski i systemach totalitarnych nie tylko do środowisk polonijnych, ale również do cudzoziemców. W 2018 r. zostało zorganizowane przez BEN seminarium „Poland in the Heart of European History" dla edukatorów obcojęzycznych zainteresowanych historią Polski.

Biuro Edukacji Narodowej współpracowało z wieloma placówkami muzealnymi (m.in. z Zamkiem Królewskim w Warszawie, Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum II Wojny Światowej, Muzeum Katyńskim, Muzeum Więzienia Pawiak, Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, muzeami działającymi na terenie byłych niemieckich obozów koncentracyjnych, muzeami regionalnymi), krajowymi i zagranicznymi instytucjami podejmującymi działania popularyzujące historię najnowszą, szczególnie w jej aspekcie edukacyjnym (m.in. Ośrodkiem Rozwoju Edukacji poza Granicami Kraju, Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska", Stowarzyszeniem „Pamięć" w Nowym Jorku, Instytutem Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, Zrzeszeniem Nauczycieli Polskich w Ameryce, organizacjami harcerskimi, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Weteranów Armii Polskiej w Ameryce, Stowarzyszeniem Rodzina Katyńska, Stowarzyszeniem Rodzina Policyjna 1939, Związkiem Sybiraków). Współpraca ta dotyczyła przede wszystkim wspólnych przedsięwzięć (konferencji metodycznych, projektów, konkursów, wystaw) oraz udziału przedstawicieli IPN jako edukatorów i prelegentów np. w konferencjach organizowanych przez te ośrodki.

Ważnym krokiem, zwiększającym możliwość docierania do szerokiego grona odbiorców, jest działanie w kraju i za granicą sieci „Przystanków Historia", wzorowanych na istniejącym od 2006 r. w Warszawie Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia". Na podobnych zasadach, jak w Warszawie, tj. w stałej i własnej siedzibie, działa „Przystanek" w Katowicach, w Kielcach oraz Krakowie. Spotkania odbywają się tam kilka lub nawet kilkanaście razy w miesiącu. Oprócz tego „Przystanki Historia" istnieją w większych miastach, gdzie IPN ma oddziały, albo w mniejszych miejscowościach, gdzie działalność „Przystanków" koordynują pracownicy oddziałów lub delegatur. W takich sytuacjach miejsca IPN użyczają inne instytucje jak archiwa, biblioteki, domy kultury oraz muzea. Coraz większą popularnością cieszą się również zagraniczne „Przystanki Historia", które działają w Brukseli, Chicago, Londynie, Lwowie, Łucku, Mińsku, Nowym Jorku, Grodnie, Wilnie, na Zaolziu oraz w Żytomierzu.

W „Przystankach" odbywają się wydarzenia adresowane do szerokiego grona odbiorców, zwłaszcza tych znajdujących się poza systemem edukacji, takie jak: prezentacje wystaw, warsztaty, wykłady popularnonaukowe, dyskusje, cykle seminaryjne, pokazy filmów dokumentalnych połączone czy promocje książek historycznych.

W 2018 r. szczególny nacisk w działaniach edukacyjnych położono na wyjątkową dla całego państwa 100. rocznicę odzyskania niepodległości, dodatkowo przeprowadzono różnorodne akcje

edukacyjne związane z Narodowym Dniem Pamięci Żołnierzy Wyklętych oraz rocznicą wprowadzenia stanu wojennego.

5.2. Współpraca z instytucjami zajmującymi się kształceniem nauczycieli oraz działania edukacyjne skierowane do nauczycieli

W 2018 r. BEN kontynuowało współpracę z MEN i jednostkami mu podległymi w całej Polsce – Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, kuratoriami oraz regionalnymi ośrodkami doskonalenia nauczycieli. Podejmowano także wspólne inicjatywy z instytucjami zajmującymi się wspieraniem rozwoju pedagogów poza granicami kraju, m.in. Ośrodkiem Rozwoju Edukacji poza Granicami Kraju oraz Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli Stowarzyszenia „Wspólnota Polska", a także działania skierowane do zagranicznych nauczycieli historii.

Oferta BEN adresowana była głównie do nauczycieli przedmiotów humanistycznych w celu wsparcia merytorycznego ich pracy. W ramach doskonalenia zawodowego organizowano konferencje, sesje, wykłady, warsztaty i kursy (w tym metodyczne), wśród których znalazły się także cykle seminaryjno-warsztatowe. Spotkaniom z nauczycielami zawsze towarzyszyła prezentacja oferty edukacyjnej IPN. Ściśle współpracowano także z doradcami metodycznymi historii.

W 2018 r. kontynuowano cieszący się dużym powodzeniem projekt tematycznych szkoleń dla nauczycieli realizowany we współpracy z MEN. W czerwcu została zakończona ich pierwsza część pt. „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r." w ramach cyklu „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r. oraz budowa struktur państwa i wojny o granice Rzeczypospolitej". Wykłady połączone z warsztatami poprowadzono w 14 oddziałach i delegaturach IPN. Uczestniczyło w nich 731 nauczycieli, a certyfikaty otrzymało 307 osób.

Podobnie jak w 2017 r. BEN IPN włączył się jako partner merytoryczny w projekt edukacyjny Fundacji Rosa i Fundacji Sensoria „BohaterON w Twojej Szkole", realizowanego w ramach kampanii społecznej „BohaterON – włącz historię". Przeszkolono w całej Polsce wraz z pracownikami fundacji 162 nauczycieli, którzy zrealizowali 128 projektów historycznych wraz ze 13 810 uczniami. Na uwagę zasługuje także kolejna edycja projektu „Warszawa – miasto pamięci" realizowanego wspólnie z Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjnych i Szkoleń oraz Muzeum Więzienia Pawiak. Podczas 6 spotkań seminaryjnych nauczyciele warszawskich szkół (35 osób) odwiedzili nie tylko miejsca pamięci w Warszawie (m.in. Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL), ale także Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince czy Wiznę. Wizytom w miejscach pamięci towarzyszyły m.in. prelekcje, projekcje filmów, oglądanie ekspozycji.

BEN IPN, podobnie jak w poprzednich latach, prowadził szkolenia dla nauczycieli polonijnych, m.in. konferencję edukacyjną „Polonijne spotkania z historią najnowszą" (więcej 5.4), warsztaty podczas zagranicznych Przystanków Historia, m.in. w Chicago, Nowym Jorku; zorganizował wystąpienie *Wykorzystanie gry edukacyjnej „Miś Wojtek" na zajęciach z dziećmi klas młodszych i młodzieżą* podczas III sympozjum Zakładu Dydaktyki Polonijnej Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie „Warsztat pracy nauczyciela polonijnego".

Niezwykle ważnym działaniem adresowanym do zagranicznych nauczycieli pracujących w szkołach na całym świecie było zorganizowane już po raz piaty seminarium „Poland in the Heart of European History" (więcej 3.10.4).

Wszystkie oddziały IPN w roku 75. rocznicy Zbrodni Wołyńskiej przeprowadziły warsztaty dydaktyczno-metodyczne dla nauczycieli.

We współpracy z Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli – Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie uruchomiono „Akademię Dziedzictwa Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej". Jest to element programu IPN skierowanego do nauczycieli, ale także całego społeczeństwa, poszerzającego wiedzę Polaków o kresach. Częścią tego programu jest konkurs kresowy i jego ogólnopolska edycja.

5.3. Działania edukacyjne skierowane do uczniów

Jak co roku oferta edukacyjna BEN IPN zawierała różnorodne propozycje działań adresowanych bezpośrednio do uczniów. Dotyczyły one najważniejszych wydarzeń z historii najnowszej i związanych z nimi rocznic, z oczywistych względów wiele z nich koncentrowało się tematycznie wokół 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości (o czym więcej w pkt. 5.8). Oddziały i Delegatury IPN proponują również wiele działań związanych z historią regionalną.

Dużym zainteresowaniem cieszy się oferta IPN przygotowana na czas przerw w nauce szkolnej, jak ferie z IPN i akcja „Lato w mieście" (m.in. w Kielcach, Szczecinie, Warszawie i Białymstoku). Delegatura IPN w Radomiu zorganizowała dla młodzieży obóz historyczny w Przystanku Historia IPN-ZHR w Puszczy Kozienickiej, a także tygodniowy obóz historyczny na Litwie, w którym wzięła udział dwudziestosobowa grupa polskich dzieci tam mieszkających.

Wiele propozycji skierowanych bezpośrednio do uczniów było już realizowanych w poprzednich latach, jednak rozwijano nowe tematy i formy:

– lekcje, warsztaty i wykłady dotyczące najważniejszych wydarzeń i zagadnień z historii najnowszej, prowadzone zarówno w siedzibach IPN, jak również w szkołach i bibliotekach (np. „Polacy ratujący Żydów w czasie II wojny światowej", „Józef Piłsudski i jego żołnierze", „A więc wojna!", „IV rozbiór Polski", „Żołnierz Niezłomny – rotmistrz Witold Pilecki", „Zbrodnia Wołyńska", „Wielki Głód na Ukrainie", „Oni szli Szarymi Szeregami. Zośka, Alek i Rudy", „II wojna światowa i Polskie Państwo Podziemne", „Zbrodnia Katyńska", „Sprawa polska w czasie I wojny światowej", „Janusz Korczak – życie i działalność", „Zmiana modelu rodziny na ziemiach polskich w XX w.", „Polskie symbole narodowe", „Germanizacja dzieci polskich w okresie II wojny światowej", „Żołnierze Wyklęci – pokolenie Niepodległej", „Obrońcy Lwowa – historia 7. Eskadry Myśliwskiej w okresie wojny polsko-bolszewickiej", „Twórcy niepodległości", „Wojny dorosłych – historie dzieci", „Wojenna Odyseja Antka Srebrnego 1939–1944", „Przystanek: Polska 1918–1989", „Życie pod kontrolą", „Kryzysowa Polska Ludowa");

– warsztaty źródłoznawcze, np. w ramach „Lekcji archiwalnych – co kryją archiwa IPN?" czy szkolenia dla uczestników konkursu „Policjanci w służbie historii";

– lekcje, warsztaty oraz wykłady dotyczące najważniejszych wydarzeń i zagadnień z regionalnej historii najnowszej;

– lekcje, warsztaty i wykłady połączone z ekspozycją wystaw IPN prezentowanych w kilkudziesięciu miejscach w Polsce oraz w środowiskach polonijnych; w roku sprawozdawczym wiele z nich zostało przeprowadzonych przy wystawie „Ojcowie niepodległości" bądź z wykorzystaniem materiałów edukacyjnych opracowanych do tej wystawy;

– debaty historyczne realizowane w ramach ogólnopolskiego projektu, ale także prowadzone jako element wydarzeń lokalnych promujących historię najnowszą Polski, np. z okazji po raz pierwszy obchodzonego w 2018 r. Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką w Muzeum Polaków ratujących Żydów w czasie II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej odbyła się debata oksfordzka nad tezą: „W porównaniu z innymi społeczeństwami okupowanej Europy Polacy zrobili wiele dla ratowania Żydów w czasie Holokaustu". Debatowały reprezentacje szkół, które w projekcie Turniej Debat Historycznych IPN zajęły II i III miejsce;

– lekcje i warsztaty muzealne, np. w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL;

– promocje gier edukacyjnych IPN połączone z turniejami;

– przeglądy i pokazy filmowe poprzedzone wykładami, a podsumowywane różnymi formami dyskusji lub prelekcjami, np. „Echa Katynia", 17. edycja przegląd filmowego „Kino w PRL – PRL w kinie. Współczesne wizje przeszłości w filmie" (OBEN Warszawa), pokaz filmów z okazji Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką (OBEN Poznań), liczne

pokazy w całej Polsce filmu *Zapora*, prezentującego sylwetkę Majora Hieronima Dekutowskiego „Zapory" – rówieśnika niepodległej;

– wykłady otwarte i warsztaty prowadzone przez historyków BEN na zaproszenie domów kultury, muzeów, klubów, stowarzyszeń i innych placówek oświatowych w całym kraju;

– spotkania młodzieży ze świadkami historii, jako samodzielne wydarzenia bądź jako część większych działań edukacyjnych, np. konkursu „Policjanci w służbie historii" czy projektu „O tym nie można zapomnieć… O osobach, które przeszły piekło obozów i łagrów w czasie II wojny światowej".

W związku z 100. rocznicą odzyskania przez Polskę Niepodległości BEN IPN przybliżał również młodzieży sylwetki „rówieśników niepodległej", a mianowicie m.in.: Hieronima Dekutowskiego „Zapory", Stanisława Łukasika „Rysia", Józefa Franczaka „Lalusia".

5.3.1. Ogólnopolskie projekty edukacyjne

Projekty edukacyjne wyzwalają w młodzieży aktywności, zachęcają do odkrywania i upowszechniania wiedzy historycznej.

Od 2016 r. Biuro Edukacji Publicznej, a obecnie Biuro Edukacji Narodowej IPN jest partnerem realizowanego przez Kancelarię Sejmu RP we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej i Ośrodkiem Rozwoju Edukacji projektu edukacyjnego „Sejm Dzieci i Młodzieży". Tematem XXIV sesji, która wyjątkowo odbyła się 27 września, byli „Posłowie pierwszego sejmu niepodległej". BEN odpowiedzialne było za część merytoryczną projektu – przygotowanie przewodnika po projekcie, sprawdzenie i ocenę prac przygotowanych przez uczniów. Aby przybliżyć najlepszym zespołom temat sesji BEN zorganizowało zwiedzanie miejsc pamięci w Warszawie związanych z polskim parlamentaryzmem i przygotował przewodnik dla uczestników sesji „Szlakiem parlamentaryzmu polskiego w Warszawie".

W roku szkolnym 2017/2018 odbyła się dziewiąta edycja projektu „Kamienie Pamięci – Nieznany bohater niepodległości 1914–1939" koordynowana przez OBEN Kraków. Rezultatem działań podjętych przez uczestników projektu było upamiętnienie zapomnianych bohaterów, najlepiej ze swojego regionu (bohatera lokalnego), którzy działali na rzecz niepodległości w latach 1914–1939, tzn. brali udział w walkach wojsk polskich lub działali na rzecz społeczności lokalnej w latach 1914–1918, brali udział w kształtowaniu się granic II Rzeczypospolitej w latach 1918–1921, brali udział w budowie II Rzeczypospolitej. Uczestnicy IX edycji koncentrowali się na osobach bezpośrednio zaangażowanych w dzieło odzyskania niepodległości, obrony jej granic oraz oddanych służbie II Rzeczypospolitej, aż do 1939 r. Projekt cieszył się olbrzymim zainteresowaniem. Jego rezultatem było prawie 100 prac projektowych. Podczas finału projektu tradycyjnie już jego uczestnicy zaprezentowali swoje prace i otrzymali pamiątkowe statuetki – Kamienie Pamięci. Ogłoszona też już została na rok szkolny 2018/2019 kolejna, X edycja projektu, koordynowana przez OBEN w Katowicach. Tym razem nosi ona tytuł: „Kamienie Pamięci. Harcerze Niepodległej" i jest poświęcona ludziom zaangażowanym w ruch skautowy i harcerski, którzy czynnie uczestniczyli w działaniach na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości: najpierw w latach 1914–1918 oraz 1919–1923, walcząc o ostateczny kształt granic Rzeczypospolitej, następnie w czasie II wojny światowej, stawiając opór okupantom hitlerowskim i sowieckim, a po jej zakończeniu, działając w powojennej konspiracji niepodległościowej.

W roku szkolnym 2017/2018 została zakończona VIII edycja ogólnopolskiego projektu „O tym nie można zapomnieć… – spotkania z osobami, które przeszły piekło obozów i deportacji podczas II wojny światowej". Wzięło w niej udział 304 uczniów wraz z 34 nauczycielami z 31 szkół; w tym: 16 szkół z woj. mazowieckiego, 6 z podkarpackiego, 5 z lubelskiego i 2 ze śląskiego. Uczestnicy projektu wzięli udział w dwóch seminariach o tematyce historycznej i uczcili kolejną rocznicę pierwszej masowej deportacji Polaków z Kresów Wschodnich na Cmentarzu Wojskowym na Po-

wązkach w Warszawie. Odbyły się spotkania młodzieży szkolnej ze świadkami historii w Świdniku, Tykocinie, Legionowie i Rzeczniowie. Uczestnicy projektu przygotowali własne nagrania notacji ze świadkiem historii, które zostały zaprezentowane podczas spotkania finałowego w Warszawie. 80 uczniów i nauczycieli wyróżnionych podczas tej edycji i 47 uczniów i nauczycieli z poprzedniej edycji wyjechało do Miejsca Pamięci i Przestrogi w Ravensbrück. Wyróżnieni w VIII edycji wzięli udział w uroczystościach z okazji 73. rocznicy oswobodzenia obozu koncentracyjnego dla kobiet w Ravensbrück. Do realizacji projektu w roku szkolnym 2018/2019 zgłoszonych zostało 165 uczniów, czyli zespoły z 23 szkół z woj. mazowieckiego, podlaskiego, podkarpackiego, lubelskiego, śląskiego i dolnośląskiego.

W październiku 2018 r. część młodzieży i nauczycieli realizujących projekt wzięła udział w konkursie krasomówczym im. Grażyny Chrostowskiej w Lublinie. Finał tego konkursu również zaszczyciły swoją obecnością byłe więźniarki KL Ravensbrück z Warszawy.

OBEN Katowice było również współorganizatorem IV edycji ogólnopolskiego konkursu recytatorskiego pt. „W kręgu prozy i poezji łagrowej więźniarek obozu KL Ravensbrück" dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Finaliści mieli okazję wziąć udział w wyjeździe edukacyjnym do Miejsca Pamięci i Przestrogi Ravensbrück w Niemczech.

IPN w coraz szerszym zakresie wykorzystuje w edukacji historycznej formę debaty oksfordzkiej. Taka uporządkowana forma debaty wymaga od uczniów pogłębiania swojej wiedzy, rozwija umiejętności analizowania faktów i wyciągania wniosków. W roku szkolnym 2017/2018 odbyła się III edycja Turnieju Debat Historycznych. Oddziały i Delegatury IPN zorganizowały 14 regionalnych Turniejów Debat Historycznych z udziałem 114 zespołów ze 104 szkół ponadpodstawowych (4–5 uczniów pod opieką nauczyciela). 16 najlepszych zespołów – zwycięzców turniejów regionalnych – spotkało się w czerwcu 2018 r. na turnieju finałowym, który odbył się w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Oddziały ponadto organizują debaty pokazowe z udziałem młodzieży, np. przy okazji rocznic historycznych. W grudniu 2018 r. odbyło się II Polskie Forum Debat, podczas którego został zaprezentowany projekt (jako największy projekt debatancki w Polsce skierowany do uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Odbyły się również panele z udziałem koordynatora TDH IPN na temat oceniania debaty oraz ujednolicenia formatu debaty oksfordzkiej w Polsce. Po raz kolejny zajęcia o debacie historycznej pojawiły się w programie Polonijnych Spotkań z Historią Najnowszą. IPN zachęca do wykorzystania oksfordzkiej debaty historycznej w szkole, np. w ulotkach okolicznościowych oraz debatach pokazowych. Jedna z nich odbyła się z okazji po raz pierwszy obchodzonego w 2018 r. Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką w Muzeum Polaków ratujących Żydów w czasie II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej z udziałem finalistów II TDH IPN. Debata została nagrana i, podobnie jak inne materiały edukacyjne powstające w tym projekcie, jest dostępna na stronie internetowej www.pamiec.pl/debaty.

W roku szkolnym 2017/2018 BEN wspólnie z Biurem Poszukiwań i Identyfikacji IPN zainaugurowało projekt edukacyjny „Łączka i inne miejsca poszukiwań". Pierwsza edycja projektu była realizowana w ramach Przystanku Historia IPN w Warszawie i miała charakter regionalny, kolejna, rozpoczęta w październiku 2018 r. jest działaniem ogólnopolskim, do którego włączyły się niektóre oddziały IPN.

„Historia w kolorach" jest projektem edukacyjnym przygotowanym i zainaugurowanym w 2014 r. przez edukatorów IPN z Krakowa. Materiały i działania są skierowane do najmłodszych odbiorców, a tematycznie koncentrują się przede wszystkim na polskich symbolach narodowych i najważniejszych wydarzeniach z historii Polski. W ramach programu powstały m.in. film animowany *Polskie symbole narodowe*, gra „Polak Mały", scenariusze lekcji, kolorowanki i trójwymiarowa książeczka. Większość materiałów jest dostępna na stronie www.pamiec.pl/historiawkolorach. Warsztaty dla nauczycieli oraz zajęcia w przedszkolach i szkołach prowadzone są przez edukatorów IPN w wielu miejscach Polski m.in. przez OBEN Kraków, Łódź, Szczecin, Gdańsk i Wrocław.

W 2018 r. rozbudowie uległ Ogólnopolski projekt edukacyjny „Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku". Do centralnego projektu kresowego należą ogólnopolski konkurs pod tym samym tytułem dla młodzieży, a jego elementem jest wydanie przez IPN „Znaj Znaku" kresowego oraz inauguracja „Akademii Dziedzictwa Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej" w Krakowie. Celem projektu jest popularyzowanie wiedzy o historii polskich Kresów Wschodnich I i II Rzeczypospolitej wśród Polaków. Jednym z najważniejszych aspektów tego projektu jest uwrażliwianie uczestników na los rodaków mieszkających za naszą obecną wschodnią granicą, kształtowanie świadomości, że nadal są oni cząstką naszej Ojczyzny.

Kontynuowana jest realizacja projektu „Co kryją archiwa IPN?", który skierowany jest do młodzieży szkół ponadpodstawowych i studentów. Celem projektu jest zapoznanie z zasadami korzystania z archiwum IPN, ze specyfiką dokumentów zgromadzonych w archiwum, jak również ćwiczenie umiejętności korzystania ze zgromadzonego zasobu. Zadania te realizowane są w czasie wizyty w archiwum, a także w czasie warsztatów źródłoznawczych prowadzonych według scenariuszy opracowanych przez oddziałowych koordynatorów projektu. Dotyczą one metod działania aparatu bezpieczeństwa w okresie PRL wobec środowisk, które nie wpisywały się w ramy ideologiczne narzucone przez aparat partyjno-państwowy, np. środowisko Jarocina, rzeszowskich harcerzy, działaczy opozycji politycznej np. Kazimierza Świtonia, Anny Walentynowicz. Projekt był realizowany m.in. w oddziałach BEN w Katowicach, Łodzi i Krakowie we współpracy z pionem archiwalnym. Ogólnopolski koordynator tego projektu zaprezentował w czasie zorganizowanej w Katowicach konferencji poświęconej 40. rocznicy powstania katowickiego KP/KZ WZZ (21 lutego 2018 r.) zagadnienie „Punkty zakryte w obserwacji operacyjnej Kazimierza Świtonia jako przykład inwigilacji działaczy WZZ".

Biuro Edukacji Narodowej jest partnerem merytorycznym Fundacji Rosa i Fundacji Sensoria, twórców ogólnopolskiego projektu „BohaterON w Twojej Szkole". Celem kampanii jest upamiętnienie i oddanie hołdu uczestnikom powstania warszawskiego.

5.3.2. Regionalne projekty edukacyjne

Dla uczniów wszystkich poziomów edukacji oraz osób dorosłych Oddziałowe Biura Edukacji Narodowej zaproponowały w 2018 r. możliwość udziału w projektach o zasięgu lokalnym i regionalnym. Wśród nich były zarówno działania realizowane od wielu lat, jak i nowe propozycje:

– Oddział w Białymstoku – „Śladami Bohaterów – w walce o Niepodległą", „Przez historię z Niezwyciężonymi" (Delegatura w Olsztynie), „Szkoła Wierna Dziedzictwu" (Delegatura w Olsztynie);
– Oddział w Gdańsku – I Pomorski Przegląd Teatralny „Historie Bohaterów Niezłomnych";
– Oddział w Łodzi – „Arsenał Pamięci", „Pamiętamy o łódzkich ofiarach Intelligenzaktion";
– Oddział w Katowicach – „Dziedzictwo pokoleń";
– Oddział w Krakowie – „Krakowska Loża Historii Współczesnej"; „Zapal Znicz Pamięci" (Delegatura w Kielcach);
– Oddział w Poznaniu – „Historia na dużym ekranie" (w Poznaniu i Zielonej Górze);
– Oddział w Rzeszowie – „Filmowy wtorek z IPN w Kinie Zorza"; „Ferie z IPN", „Lato z IPN", „Młodzi o przeszłości – Mała Ojczyzna", „Akademia Historii Najnowszej";
– Oddział we Wrocławiu – „Niewidomi debatują".

5.3.3. Udział IPN w XLIV Olimpiadzie Historycznej

Pracownicy BEN i jego oddziałów, tak jak w latach poprzednich, współpracowali z Polskim Towarzystwem Historycznym (PTH) przy organizacji ogólnopolskiej Olimpiady Historycznej w roku szkolnym 2017/2018. Podczas etapów regionalnych odbyły się spotkania edukatorów IPN z na-

uczycielami opiekunami uczniów uczestniczących w konkursie. Podczas finału Olimpiady przekazane zostały finalistom publikacje i gry edukacyjne IPN oraz nagroda specjalna Prezesa IPN dla najlepszego laureata z zakresu specjalności „Historia XX wieku" .

5.3.4. Konkursy historyczne

Duża popularnością, zwłaszcza wśród młodziezy, cieszą się konkursy historyczne, gdyż zwykle wiążą się z możliwoscią otrzymania nagrody. BEN IPN przywiązuje dużą wagę do tego, aby nagroda w konkursie była adekwatna do wkładu pracy uczestników, dlatego wiele konkursów na etapie wykonywania zadań konkursowych wymaga działania zespołowego i zrealizowania określonego projektu historycznego.

W 2018 r. odbyła się VI edycja konkursu „Epizody z najnowszej historii Polski w komiksie". Wpłynęło ogółem 257 prac, w trzech kategoriach wiekowych: 11–13 lat, 14–16 lat i 17–19 lat. Poziom prac był bardzo wysoki, a tematyka urozmaicona, świadcząca o dużym zainteresowaniu dzieci i młodzieży biorącej udział w konkursie najnowszą historią Polski oraz formą komiksu. W każdej kategorii wiekowej autorzy 18 najlepszych prac otrzymali tytuły laureata. Rozdanie nagród, wręczenie dyplomów oraz prezentacja zwycięskich prac – w formie wystawy – odbyły się podczas 8. edycji Festiwalu Komiksów Historycznych. Nagrodzeni wzięli udział w bezpłatnych zajęciach warsztatowych prowadzonych przez profesjonalnych grafików.

Po raz dziewiąty uczniowie pochylili się nad poznaniem i upowszechnieniem postaci ofiar Zbrodni Katyńskiej w ramach konkursu dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych „Sprzączki i guziki z orzełkiem ze rdzy…". Zgłoszono 260 prac. Nagrodę pierwszego stopnia otrzymało 64 uczniów, którzy razem z opiekunami udali się na objazd edukacyjny po Litwie i Łotwie we wrześniu 2018 r. Dodatkowo wyróżniono 37 prac nagrodą II stopnia, które zostały wręczone podczas uroczystego spotkania finałowego we wrześniu w Muzeum Katyńskim w Warszawie. Z tej okazji odbyła się prezentacja miniserialu *Sztafeta* opowiadającego o poszukiwaniach śladów po zamordowanych w Zbrodni Katyńskiej. Młodzież wzięła też udział w warsztacie edukacyjnym „Śledztwo Katyńskie".

W lutym 2017 r. zostało podpisane porozumienie o współpracy IPN z Komendą Główną Policji. W zakresie edukacyjnym zorganizowano i przeprowadzono konkurs dla uczniów mundurowych klas policyjnych „Policjanci w służbie historii". W roku szkolnym 2017/2018 została zrealizowana już druga edycja, do której zgłosiło się 113 zespołów (2–3 uczniów pod opieką nauczyciela). 57 zespołów ukończyło realizację wszystkich zadań konkursowych, z czego 23 zostało wyróżnionych, a 13 nagrodzonych wyjazdem edukacyjnym przez Litwę i Łotwę do Rosji, gdzie wzięły udział w oficjalnych uroczystościach w Twerze, Ostaszkowie oraz na Polskim Cmentarzu Wojennym w Miednoje. W październiku została ogłoszona już trzecia edycja konkursu, w której do końca listopada zgłosiło się już 101 zespołów.

8 października Prezes IPN oraz Minister Obrony Narodowej zainaugurowali konkurs skierowany do klas mundurowych „Żołnierze w służbie historii". Jego celem jest zainteresowanie uczniów najnowszą historią Polski ze szczególnym uwzględnieniem historii oręża polskiego w XX w. oraz jego wkładu w odzyskiwanie przez Polskę niepodległości i odbudowę państwa polskiego. Jego pierwsza edycja ma na celu upamiętnienie żołnierzy uczestniczących w kampanii wrześniowej 1939 r. Konkurs jest wzorowany na projekcie działającym od 2017 r. i adresowanym do klas policyjnych.

Pod koniec 2018 r. została otwarta I edycja konkursu „Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku" będącego elementem projektu ogólnopolskiego dążącego do poszerzenia wiedzy na temat polskich Ziem Wschodnich. W ramach konkursu młodzież będzie brała udział w sesjach naukowo-edukacyjnych i spotkaniach warsztatowych, w czasie których będą odbywać się wykłady lub pokazy filmów. Najważniejszą częścią jest konkurs wiedzy. Zadaniem uczestników będzie

przygotowanie pracy pisemnej lub multimedialnej na wybrany przez siebie temat – na podstawie dostępnej literatury, zgromadzonych dokumentów, wspomnień i materiału ikonograficznego. Dla laureatów przewidziana jest nagroda – wyjazd edukacyjny na Kresy.

Oddział w Białymstoku przeprowadził VI edycję Ogólnopolskiego Konkursu IPN na „Najlepszą Audycję Historyczną Roku". Grand Prix Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej otrzymał film *Klerycy w komunistycznej armii* zgłoszony przez Elżbietę Szumiec-Zielińską i Stanisława Królaka z TVP Historia w kategorii „Wydarzenie". Nagrodę im. Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego przyznawaną w kategorii „Losy" otrzymała Magda Grydniewska z Polskiego Radia Lublin za *Listy z Ravensbrück*, nagrodę dyrektora Oddziału IPN w Białymstoku w kategorii „Historia regionalna" jury przyznało Katarzynie Michalak z Polskiego Radia Lublin za *WLublinwzięte*. Wyróżnienie specjalne dla audycji związanej z obszarem działania Oddziału IPN w Krakowie jury przyznało Krzysztofowi Korwin-Piotrowskiemu za *Kinderlager Pogrzebin*, a za specjalne wartości poznawcze otrzymała audycja *Ballada o pieśni* Anny Kołodziejczyk.

W 2018 r. OBEN Katowice po raz drugi zorganizowało ogólnopolski konkurs „Festiwal piosenki »O Wolności«", adresowany do młodzieży i studentów. Konkurs wokalny stał się okazją do przypomnienia treści historycznych związanych z utworami śpiewanymi w latach 1980–1989.

OBEN Łódź po raz kolejny zorganizowało tematyczny Ogólnopolski Konkurs Historyczny poświęcony jednej z ważnych postaci, tym razem pod nazwą »Nie jestem żadną bohaterką«. Irena Sendlerowa na tle historii II wojny światowej na ziemiach polskich (1939–1945)". Wzięło w nim udział 324 uczniów z 76 szkół ponadgimnazjalnych.

„Nasi sąsiedzi – Żydzi" to ogólnopolski konkurs zorganizowany w 2018 r. przez Delegaturę IPN w Kielcach wraz z Gminą Chmielnik, Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz Kuratorium Oświaty w Kielcach. Celem konkursu było przywrócenie pamięci i popularyzowanie wiedzy na temat społeczności żydowskiej i funkcjonowania sztetli na terenie Polski przed 1939 r. oraz Polaków ratujących Żydów w czasie II wojny światowej. Uroczyste zakończenia konkursu odbyło się w czerwcu 2018 r.

Oprócz ogólnopolskich, w całym kraju odbywały się liczne konkursy regionalne, organizowane i współorganizowane przez Oddziałowe Biura Edukacji Narodowej. Ich uczestnikami była młodzież wszystkich poziomów szkół, studenci, nauczyciele oraz osoby zainteresowane historią. Poniżej zostały wymienione przykłady konkursów, których głównym inicjatorem bądź organizatorem był IPN:

– OBEN Białystok: VI edycja olimpiady historycznej „Wiedzy o AK jej poprzedniczkach i następczyniach"; Wojewódzki Konkurs Poetycki „Historia najnowsza Polski w poezji dzieci i młodzieży"; Olsztyński Konkurs Szkół Średnich „Śladami rajdu podporucznika Henryka Wieliczki ps. Lufa" (Delegatura w Olsztynie); II regionalny konkurs wiedzy o Zbrodni Katyńskiej „Pamięć o Katyniu kształtuje nasze dziedzictwo" (Delegatura w Olsztynie); radiowy Konkurs Historyczny „Polska i Polacy w II Wojnie Światowej" (Delegatura w Olsztynie); Wojewódzki Konkurs „Śladami polskości – Warmia i Mazury na drodze ku niepodległej Polsce" (Delegatura w Olsztynie);

– OBEN Gdańsk: I Gdyński Konkurs wiedzy o Żołnierzach Wyklętych; IX Wojewódzki Konkurs Historyczny „Historia regionalna – Grudzień '70 na Wybrzeżu Gdańskim"; III Powiatowy Konkurs o Żołnierzach Wyklętych w Tczewie; Wojewódzki Konkurs Historyczny „Robotnicy Pomorza Gdańskiego 1945–1989"; II Bydgoski Test Wiedzy o Żołnierzach Wyklętych;

– OBEN Lublin: konkurs wiedzy o wydarzeniach Czerwca 1976 r. w Radomiu (Delegatura w Radomiu);

– OBEN Łódź: „»Rotmistrz dla niepodległej« Życie i działalność rtm. Witolda Pileckiego (1901–1948) na tle historii Polski".

– OBEN Poznań: II edycja konkursu „Sztafeta Pamięci – losy mojej rodziny w czasie II wojny światowej"; I Lubuski Turniej Historyczny Szare Szeregi;

– OBEN Szczecin: VIII Turniej Historyczny „Szerokim gestem. Zamieszajmy w peerelowskim kotle", I Lubuski Turniej Historyczny Szare Szeregi, IX Turniej Historyczny SZARE SZEREGI,

„Wokół symboli narodowych", „Z Gryfem w tle. Poznaj najnowszą historię Pomorza Zachodniego 1945–1990";

– OBEN IPN Kraków: „Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku", który jednocześnie stał się edukacyjnym projektem centralnym;

– OBEN Wrocław: „Ruch studencki wobec fenomenu Solidarności"; powiatowy konkurs „Mały Patriota" dla placówek przedszkolnych z powiatu polkowickiego.

5.3.5. Rajdy, gry miejskie

Bardzo dobrym odbiorem wśród młodzieży cieszą się działania propagujące wiedzę na temat najnowszej historii Polski w niekonwencjonalny sposób – rajdy, gry miejskie, terenowe lekcje historii, konwersatoria terenowe. Takie formy, które łączą przekaz wiedzy historycznej z wizytą w miejscach pamięci czy udziałem w okreslonej aktywności, pozwalają na głębsze przeżywanie historii i lepsze jej zapamiętanie.

Jedną z takich form są terenowe i miejskie gry historyczne. W roku sprawozdawczym IPN organizował samodzielne przedsięwzięcia w tym zakresie, ale też we współpracy z harcerzami, grupami rekonstrukcyjnymi, władzami samorządowymi i innymi podmiotami. Wśród wielu tego typu działań warto wymienić:

– VIII Gra Edukacyjna Śladami Historii „Niezwyciężeni 1939–1963" w Olkuszu (OBEN Kraków);

– miejska gra edukacyjna „Zakazana szkoła" poświęcona tajnemu nauczaniu (OBEN Kraków);

– edukacyjna gra miejska „Rozbijmy więzienie w Miechowie!" (OBEN Kraków);

– „Żegota – ukryta pomoc" – terenowa gra miejska (OBEN Kraków);

– terenowa gra historyczna „Szare Szeregi – całym życiem pełnić służbę…" w Parku Jordana w ramach obchodów 74. rocznicy Akcji Koppe;

– gra miejska dla uczniów śladami bohaterów wojny 1920 r. po Łodzi (OBEN Łódź);

– gra miejska dla licealistów Śladami łódzkiego Marca'68 (OBEN Łódź);

– gra miejska Śladami bohaterów wojny 1920 roku po Łodzi – Jana Kowalewskiego i Stefana Pogonowskiego (OBEN Łódź);

– gra miejska z elementami geocachingu „Wielkopolanie w Postaniu Warszawskim" (OBEN Poznań);

– historyczna gra terenowa „Polegaj jak na Zawiszy! Tropem powstańczej przesyłki…" (OBEN Szczecin);

– historyczna gra miejska „Koszalin – historia na nowo odkryta" (OBEN Szczecin);

gra miejska „Odbudujmy Niepodległą" w Ogródku Jordanowskim w Ostrowi Mazowieckiej (OBEN Warszawa);

– harcerska gra miejska „Echa Pamięci" w Olsztynie (Delegatura w Olsztynie);

– gra miejska „Śladami Niepodległej w Białymstoku" (OBEN Białystok);

– gra miejska „Orląt Cień" (OBEN Wrocław);

– gra miejska „Gdańsk 1939" (OBEN Gdańsk);

– gra miejska „Gdynia 1939" (OBEN Gdańsk);

– gra miejska „Gdańsk 1980" (OBEN Gdańsk);

– gra miejska „Grudzień 70 w Gdyni" (OBEN Gdańsk);

– gra miejska „Śladami Inki w Gdańsku" (OBEN Gdańsk);

– gra miejska „Grudzień 70 w Elblągu" (OBEN Gdańsk).

Wśród rajdów, wykorzystujących różne formy przemieszczania, warto wymienić:

– XXI rajd rowerowy „Śladami miejsc pamięci narodowej 1939–1989. 40 lat niezależnego ruchu chłopskiego" (Delegatura w Radomiu);

– rajd Fundacji im. Janusza Kurtyki śladami zgrupowania Hieronima Dekutowskiego „Zapory” (OBEN Lublin);
– IX Rajd Szlakami 1. Pułku Strzelców Podhalańskich Armii Krajowej (OBEN Kraków);
– XIII Rajd Szlakami Żołnierzy Wyklętych mjr. Józefa Kurasia „Ognia” (OBEN Kraków);
– III Górski Rajd Szlakami Partyzantów Oddziału „Żandarmeria” Polskiej Podziemnej Armii Niepodległościowej (OBEN Kraków);
– rajd edukacyjny „O niepodległą – szlakami Langiewicza, Hubala i Ponurego” (Delegatura w Kielcach);
– II Przejazd Rowerowy: „Szlakiem gen. Hallera i Pomorskiej Dywizji Strzelców” (OBEN Gdańsk);
– rowerowy Rajd Gwiaździsty „Ścieżkami historii. Śladami Powstania Wielkopolskiego” (OBEN Poznań);
– wielkopolski Rajd Szlakiem Żołnierzy Wyklętych im. kpt. Jana Kempińskiego „Błyska” i por. Kazimierza Skalskiego „Zapory” (OBEN Poznań);
– rajd konny szlakiem bojowym 3./17. Pułku Ułanów Wielkopolskich (OBEN Poznań);
– X Rajd Szlakiem Żołnierzy Wyklętych w Drohiczynie (OBEN Warszawa);
– I Warmińsko-Mazurski Rajd Pieszy Śladami Żołnierzy 5. Wileńskiej Brygady AK w Rozogach/Lipowcu (Delegatura w Olsztynie);
– X Podlaski Rajd Śladami Żołnierzy 5. Wileńskiej Brygady AK (OBEN Białystok);
– II rajd motocyklowo-samochodowy szlakiem Żołnierzy Wyklętych Ziemi Lubawskiej (OBEN Białystok);
– XVI rajd turystyczno-historyczny IPN „Żołnierzy Wyklętych” im. Edwarda Biesoka (OBEN Katowice);
– XVII Rajd turystyczno-historyczny IPN w Katowicach „Szlakiem Rodła” (OBEN Katowice);
– rajd rowerowo-kajakowy IPN „Marsz nad Odrę” im. kpt. Roberta (OBEN Katowice);
– XIII Rajd historyczny „Szlakiem pamięci” – „Śladami powstań śląskich 1919, 1920, 1921” (OBEN Katowice).

OBEN IPN organizują również spacery edukacyjne, np. w Rzeszowie: „Śladem płk. Leopolda Lisa-Kuli”; „Szlakiem Niepodległości”, „Szlakiem Żołnierzy Wyklętych” oraz w Warszawie 12. edycja seminarium popularnonaukowego „Spacerkiem po Warszawie. Miasto, którego już nie ma”. Dużym zainteresowaniem cieszą się również wycieczki historyczne, wśród których warto wymienić zorganizowaną przez OBEN Łódź „Śladami wolnego słowa po Łodzi w setną rocznicę niepodległości” oraz „W stronę jądra ciemności…” – wyjazd studyjny do obozu zagłady Treblinka przygotowany i przeprowadzony przez OBEN Gdańsk.

Od wielu lat przez uczniów i nauczycieli bardzo wysoko są oceniane organizowane przez BEN edukacyjne wyprawy historyczne poza granice Polski. W roku sprawozdawczym OBEN w Krakowie zorganizowało autokarową wyprawę edukacyjną szlakiem karpackich walk II Brygady Legionów Polskich i bitwy pod Kostiuchnówką, która przemierzała tereny Ukrainy. W jej trakcie odbywały się wykłady i lekcje w terenie. OBEN w Białymstoku natomiast zorganizowało wyjazd na Litwę, Łotwę i Białoruś, który był jednym z etapów szerszego projektu edukacyjnego „Śladami Bohaterów – w walce o Niepodległą”. Wyprawy edukacyjne są również nagrodami w konkursach edukacyjnych lub częścią większego projektu edukacyjnego.

5.4. Program Polonijny

Biuro Edukacji Narodowej IPN realizuje program polonijny, adresowany do Polonii i Polaków mieszkających poza granicami kraju. Najważniejszym zadaniem programu jest upowszechnianie w różnorodny sposób wiedzy na temat historii Polski lat 1917–1990.

Realizując zadania ustawowe, współpracuje z polonijnymi placówkami oświatowymi. Prowadzimy wykłady, warsztaty i lekcje dla nauczycieli i uczniów, organizujemy prezentacje wystaw historycznych, przekazujemy publikacje IPN, a także zachęcamy środowiska polonijne do udziału w prowadzonych przez nas przedsięwzięciach edukacyjnych. BEN wspiera działania organizacji i instytucji zajmujących się współpracą z Polonią i Polakami poza granicami kraju m.in. Ośrodka Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą, Stowarzyszenia Wspólnota Polska, Fundację Pomoc Polakom na Wschodzie, Stowarzyszenie Odra-Niemen, Fundację Wolność i Demokracja. Nagrodzone zostały osoby i instytucje, ktore dbają o zachowanie polskiej historii poza granicami kraju honorowym wyróżnieniem „Świadek Historii". W 2018 r. nagrody przyznano 3 instytucjom (z Włoch, Litwy i Republiki Południowej Afryki) i 3 osobom (z Litwy i Francji). Corocznym, ważnym elementem działań adresowanych do rodaków poza granicami kraju są Polonijne Spotkania z Historią Najnowszą – kurs dla nauczycieli i edukatorów, który odbywa się w lipcu. W 2018 r. w konferencji wzięło udzial 43 pedagogów z 16 krajów (Australii, Austrii, Belgii, Białorusi, Brazylii, Estonii, Francji, Irlandii, Kanady, Kazachstanu, Republiki Czeskiej, Rosji, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Ukrainy, Wielkiej Brytanii, Włoch). W związku z 100. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości tematyka warsztatów i wykładów podczas konferencji dotyczyła różnych zagadnień związanych z tym tematem. Zajęcia prowadzili wybitni znawcy historii, m.in. profesorowie: Wojciech Roszkowski, Jan Żaryn, Janusz Odziemkowski, Grzegorz Nowik. Nauczyciele otrzymali od IPN wiele publikacji popularnonaukowych i edukacyjnych do wykorzystania w pracy z młodzieżą. Mieli także okazję zwiedzać Warszawę i jej okolice pod kątem rocznicy odzyskania niepodległości w 1918 r.

Po raz pierwszy do młodzieży polonijnej i polskiej poza granicami kraju adresowany był Turniej Debat Historycznych #mojaniepodlegla, którego finał przewidziany jest na kwiecień 2019 r. (więcej o projekcie 5.8). W ramach działań w programie polonijnym tworzymy sieć „Przystanków Historia" – miejsc, w których pracownicy IPN pojawiają się systematycznie. Od kilku lat działają one w Wilnie, Grodnie, Brukseli i Nowym Jorku. W 2018 r. zostały otwarte nowe Przystanki w Chicago, Londynie, w Mińsku, na Zaolziu, we Lwowie i Żytomierzu (więcej na temat zagranicznych „Przystanków Historia" 3.10.5). Dodatkowo w 2018 r. na całym świecie odbyło się wiele różnorodnych aktywności skierowanych do Polaków w szkołach, stowarzyszeniach, misjach katolickich, m.in. na Ukrainie (kijowski okręg konsularny, Mościska, Żytomierz), na Litwie (Wilno, Butrymańce), w Republice Czeskiej (Gnojnik), w USA (Doylestown, Clark, Nowy Jork, Chicago, Minneapolis), w Niemczech (Frankfurt nad Menem, Eschborn, Mannheim, Denbach, Fürstenfeldbruck), Wielkiej Brytanii (Forest Gate-Ilford, Londyn, Southampton, Glasgow, Wimbledon), Dania (Kopenhaga), Grecja (Ateny), Belgia (Bruksela, Antwerpia), Austria (Hartheim), Holandia (Brunnsum), Szwecja (Sztokholm), Włochy (Rzym). Oprócz prezentacji oferty edukacyjnej IPN prowadzone są lekcje i warsztaty dla uczniów i nauczycieli dotyczące historii najnowszej Polski, w tym roku ze szczególnym uwzględnieniem 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Wizytom towarzyszą także często prezentacje wystaw i przekazanie publikacji IPN, m.in. OBEN w Łodzi przekazał Zrzeszeniu Nauczycieli Polskich w Ameryce 90 sztuk map historycznych „Polska Podziały administracyjne 1939–1945" oraz 180 sztuk gry edukacyjnej „IV Rozbiór Polski", które zostały rozdystrybuowane w polskich szkołach aglomeracji chicagowskiej. OBEN w Lublinie nawiązał współpracę z Instytutem Edukacji Społecznej i Religijnej im. ks. Piotra Skargi i w ramach tejże przekazał 920 książek, 150 tek edukacyjnych oraz 75 płyt z filmami dla polonijnych placówek oświatowych na Litwie i Białorusi. Przedstawiciele IPN brali udział w V Światowym Zjeździe Polonii, którego uczestnicy otrzymali broszury związane ze 100. rocznicą odzyskania niepodległości.

Poza wyjazdami do placówek, pracownicy IPN prowadzą różnorodne zajęcia dla nauczycieli i uczniów polonijnych, którzy przyjeżdżają do Polski. Ich celem jest przybliżenie historii ojczyzny. W tym roku głównym tematem spotkań były zagadnienia związane z odzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 r.

W ramach pracy w programie polonijnym dotarliśmy do kilkuset nauczycieli oraz kilku tysięcy dzieci i młodzieży mieszkających za granicą. Wszystkie te działania wspierają Polaków poza granicami kraju w zachowaniu tożsamości narodowej i upowszechnianiu wiedzy o historii Polski.

Wybrane działania oddziałów IPN zrealizowane w ramach kontaktów z organizacjami polonijnymi:

Oddział Białystok:

– koordynowanie działania Zagranicznych Przystanków Historia w Wilnie (4 spotkania) i Grodnie (1 spotkanie);

Oddział w Gdańsku:

– otwarcie Przystanku Historia w Londynie we współpracy z Polską Wspólnotą w Wielkiej Brytanii (21–22 wrzesień 2018 r.) połączone z wykładami i warsztatami w szkołach polonijnych;

Delegatura w Bydgoszczy:

– warsztaty dla uczniów i nauczycieli w kijowskim okręgu oonsularnym na temat odzyskania przez Polskę niepodległości, „Od niepodległości do niepodległości. Polska państwowość w latach 1918–1989";

Oddział w Krakowie:

– wykład „Orlęta Lwowskie" dla dzieci ze szkoły polskiej w Dublinie;

Delegatura w Kielcach:

– zajęcia dla grupy polonijnej z Brazylii i Ukrainy poświęcone niemieckim obozom koncentracyjnym w czasie II wojny światowej oraz Zbrodni Wołyńskiej;

– zajęcia dla młodzieży z Litwy i Ukrainy uczestniczącej w Letniej Szkole Historii. Kultury i Języka Polskiego, poświęcone historii Polski XX w., ze szczególnym uwzględnieniem walk o niepodległość;

Oddział w Łodzi:

– warsztaty „Polskie drogi do Niepodległości" podczas VIII Spotkania Szkół Polskich i Polonijnych im. Jana Pawła II organizowane przez Wspólnotę Polską w Łodzi w Zespole Szkół Katolickich;

– warsztaty dla nauczycieli polonijnych „Losy Polski i Polaków w latach 1914–1923 w grach edukacyjnych IPN" w ramach „Polonijnych spotkań z historią najnowszą";

– warsztaty z wykorzystaniem puzzli edukacyjnych „IV rozbiór Polski": dla młodzieży ze szkoły w Winnicy na Ukrainie, w Szkole Podstawowej w Moszczenicy;

Oddział Lublin:

– otwarcie Przystanku Historia w Żytomierzu na Ukrainie (24 listopada 2018 r.);

– zajęcia dla młodzieży polskiej z Ukrainy i Białorusi w ramach „Lata z IPN";

Oddział w Rzeszowie:

– otwarcie Przystanku Historia we Lwowie na Ukrainie (17 maja 2018 r.; w sumie 3 spotkania)

– zajęcia dla młodzieży polonijnej w Niemczech (Frankfurt nad Menem, Eschborn);

Oddział w Poznaniu:

– po raz trzeci współorganizacja wyjazdu Pamięci Hartheim we współpracy ze Stowarzyszeniem Polskich Ofiar Obozów Koncentracyjnych, poświęconego ofiarom obozów koncentracyjnych na terenie Górnej Austrii;

– zajęcia dla młodzieży w Butrymańcach na Litwie;

Oddział w Warszawie:

– zajęcia dla młodzieży Polskiej Szkoły w Atenach;

– udział w Polskim Pikniku Rodzinnym w Mannheim;

Oddział we Wrocławiu:

– wygłoszenie okolicznościowych wykładów w związku z 100. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości w Essen;

Delegatura w Opolu:

– wykłady dla środowisk polonijnych w Centrum Concordia w Dembach;

Oddział w Katowicach:
– otwarcie Przystanku Historia na Zaolziu (6 kwietnia 2018 r.);
– organizacja międzynarodowego konkursu „W Rzeczypospolitej i poza nią – losy polskich rodzin na Śląsku w latach 1918–2018", skierowanego m.in. do środowisk polonijnych z Czechach i Niemczech;
Oddział w Szczecinie:
– udział w Dniach Historycznych w Kopenhadze.

5.5. Współpraca ze szkołami wyższymi środowiskiem studenckim oraz uniwersytetami trzeciego wieku

Pion edukacyjny IPN współpracuje z uczelniami całego kraju. Są to różnorodne działania, które uwzględniają zarówno potrzeby partnerów, jak również możliwości IPN. W 2018 r. organizowane były wykłady dla studentów, zajęcia i warsztaty, wystawy, projekty edukacyjne, dyskusje panelowe, debaty, seminaria i pokazy filmowe. Pracownicy IPN brali udział w konferencjach organizowanych we współpracy z uczelniami wyższymi. Uczelnie były również partnerami przy organizacji projektów edukacyjnych.

Edukatorzy IPN w 2018 r. współpracowali z wieloma polskimi uczelniami m.in. z Uniwersytetem Warszawskim, Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Pedagogicznym im. KEN w Krakowie, Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach, Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetem Zielonogórskim, Uniwersytetem Rzeszowskim, Akademią Humanistyczno-Ekonomiczną w Łodzi, Uniwersytetem Szczecińskim, Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, Centralną Szkołą Państwowej Straży Pożarnej w Częstochowie, Uniwersytetem Śląskim, Akademią Sztuk Pięknych w Katowicach, Uniwersytetem Opolskim, Uniwersytetem Wrocławskim, Szkołą Główną Handlową w Warszawie, Uniwersytetem Łódzkim, Akademią Wojsk Lądowych im. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu, Akademią Sztuki Wojennej w Warszawie, Papieskim Wydziałem Teologicznym we Wrocławiu, Akademią Pomorską w Słupsku, Kujawsko-Pomorską Szkołą Wyższą, Uniwersytetem Gdańskim, Szkołą Policji w Katowicach, Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego, Wyższą Szkołą Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu.

Oferta skierowana do studentów musi być stale modyfikowana i dopasowana do ich potrzeb. Najczęściej BEN IPN współpracuje z kołami naukowymi i samorządami studenckimi uczelni humanistycznych, ale coraz częściej partnerem stają się studenci wyższych szkół mundurowych. W niektórych oddziałach studenci mają możliwość odbycia stażu lub praktyk studenckich oraz podjęcia pracy w charakterze wolontariuszy.

Instytut Pamięci Narodowej był również partnerem Akademickich Mistrzostw Polski Debat Oksfordzkich, a jesienią 2018 r. sam po raz pierwszy zorganizował historyczny turniej debat oksfordzkich skierowany właśnie do tej grupy odbiorców (więcej w rozdziale 5.8).

Stałym odbiorcą działań IPN, przede wszystkim w formie wykładów czy warsztatów są członkowie stowarzyszeń kombatanckich (m.in. zrzeszeni w Klubach Historycznych im. gen. Stefana Roweckiego „Grota", więcej w rozdziale 2.2) oraz słuchacze uniwersytetów trzeciego wieku, m.in. w: Olkuszu, Wolbromiu, Łodzi, Stęszewie, Warszawie, Olsztynie, Katowicach, Tarnowskich Górach, Zabrzu, Chorzowie, Kluczborku, Nysie, itd.

5.6. Współpraca z samorządami

Podstawowym zadaniem Biura Edukacji Narodowej w 2018 r. było jak najszersze upowszechnianie wiedzy o najnowszej historii Polski. Było to możliwe dzięki współpracy pionu edukacyjnego

z instytucjami samorządowymi różnych szczebli. Przybierała ona różne formy w zależności od okoliczności i potrzeb: od patronatów nad przedsięwzięciami organizowanymi przez oddziały IPN po czynny udział organizacyjny i współfinansowanie. Wspólnie z władzami samorządowymi IPN organizuje konferencje historyczne, cykle wykładów, imprezy sportowe lub koncerty, a także promuje tzw. związki z małą ojczyzną, m.in. przez przybliżanie historii najnowszej.

Przykładem szczególnie udanej współpracy były wyjątkowe obchody setnej rocznicy odzyskania niepodległości, które wspólnie organizowano w wielu miejscach w całej Polsce. Samorządy różnego szczebla aktywnie włączyły się do obchodów m.in. oddział w Gdańsku z gminami w Przywidzu, Jastarni i Gdyni współorganizował prezentacje wystaw związanych z obchodami 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę – „Ojcowie Niepodległości" oraz „Należy stworzyć niepodległe państwo polskie… z wolnym dostępem do morza". Powrót Pomorza i Kujaw do Polski 1918–1920". Z kolei Oddział w Katowicach współpracował z Urzędem Miejskim w Katowicach przy okazji m.in. pikniku patriotycznego na Rynku w Katowicach, konkursu wiedzy historycznej, organizacji warsztatów komiksowych, realizacji projektu „Śląska Galeria Niepodległości", powstaniu muralu poświęconego Wojciechowi Korfantemu oraz realizacji koncertu „Muzyka Niepodległa". Ważna odnotowania jest także wielopłaszczyznowa współpraca z samorządami miast: Barlinek, Dębno, Połczyn Zdrój, Stargard, Świdwin, którą podjął oddział szczeciński IPN w ramach biało-czerwonego szlaku #mojaniepodległa.

Przy działaniach edukacyjnych Oddział IPN w Krakowie współpracował ściśle z jednostkami samorządowymi województwa małopolskiego. OBEN IPN w Krakowie brał udział w organizowanych przez Muzeum Historyczne Miasta Krakowa „Dniach Pamięci Ofiar Gestapo". Współpracował też z Muzeum Archeologicznym w Krakowie, Muzeum Okręgowym w Nowym Sączu, Muzeum PRL-u, Muzeum Regionalnym PTTK w Olkuszu, Muzeum im. Stanisława Fischera w Bochni. Partnerami działań edukacyjnych IPN były również: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie oraz Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna w Nowym Sączu. Urząd Marszałkowski patronuje wojewódzkim konkursom historycznym. Podczas organizacji rajdów historycznych, spotkań historycznych oraz prelekcji Oddział IPN w Krakowie współpracował także m.in. ze starostwami, urzędami miast i gmin, z ośrodkami kultury (m.in. Limanowskim Domem Kultury, Kazimierskim Ośrodkiem Kultury, Centrum Kultury i Wypoczynku w Proszowicach, Domem Kultury w Jaroszowcu, Domem Kultury Podgórze, Centrum Kultury Ruczaj, Śródmiejskim Ośrodkiem Kultury w Krakowie, Trzebińskim Centrum Kultury, Centrum Młodzieży im. dr. H. Jordana w Krakowie, Domem Kultury w Wadowicach).

Delegatura IPN w Kielcach w 2018 r. była partnerem wielu państwowych instytucji i pozarządowych organizacji w przedsięwzięciach o charakterze edukacyjnym. W ramach obchodów świąt państwowych, jak np. Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką, Narodowy Dzień Pamięci „Żołnierzy Wyklętych" czy Dzień Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej, prowadzona jest stała współpraca z Urzędem Wojewódzkim.

Oddział w Lublinie 2018 r. organizował i przeprowadził szkolenia dla ponad stu przedstawicieli samorządu terytorialnego i organizacji pożytku publicznego pt. „Historia ożywiona". Z kolei pracownicy oddziału łódzkiego wzięli udział w Kongresie Edukacji Kulturalnej organizowanym przez Urząd Marszałkowski w Łodzi.

We współpracy z lokalnymi samorządami (starostwami, urzędami powiatowymi i miast, burmistrzami) OBEN Rzeszów przygotował X obchody Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu na Podkarpaciu (uroczystości w wielu miejscowościach województwa podkarpackiego), a także uroczystości poświęcone pamięci „Żołnierzy Wyklętych-Niezłomnych".

Szczególne wsparcie władz samorządowych otrzymały konkursy regionalne. Podczas prezentacji finałowych bardzo często uczniów wspierali przedstawiciele władz lokalnych, wydarzenia te były też szeroko odnotowywane przez lokalną prasę, co powodowało upowszechnianie wiedzy o historii Polski. Przedstawiciele IPN są tradycyjnie zapraszani na obchody rocznic związanych

z lokalną historią, aby wygłosili okolicznościowe prelekcje. Wspólnie z samorządami są również organizowane gry terenowe, rekonstrukcje, inscenizacje historyczne, pokazy filmów, a także prezentacje wystaw.

Wszystkie oddziały stale współpracują z bibliotekami miejskimi i gminnymi oraz samorządowymi centrami kulturalnymi w organizacji wykładów i prelekcji, imprez rocznicowych czy prezentacji wystaw. Ponadto biblioteki publiczne są bardzo często odbiorcami książek i materiałów edukacyjnych IPN.

5.7. Uroczystości rocznicowe

Biuro Edukacji Narodowej IPN prowadzi działania edukacyjne związane z obchodami najważniejszych rocznic w historii Polski XX w. Wszystkie OBEN oraz delegatury IPN włączają się aktywnie w obchody zarówno świąt ogólnopolskich, jak i rocznic o charakterze lokalnym. W związku z tym edukatorzy prowadzą prelekcje dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz warsztaty dla nauczycieli, tworzą wystawy i pomoce metodyczne w postaci tek edukacyjnych, organizują spotkania ze świadkami historii, rajdy oraz biegi.

W ramach obchodów 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości IPN zorganizował różne i liczne formy uczczenia tego święta (patrz 5.8. Obchody 100 rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości). Ważną częścią obchodów był, trwający wciąż projekt, Akademia Niepodległości prowadzony przez wszystkie oddziały i delegatury w niedużych ośrodkach miejskich i wiejskich (patrz 5.8.1 Akademia Niepodległości). W ramach 100. rocznicy powstania polskiego lotnictwa wojskowego BEN wziął udział w oficjalnych obchodach w Dęblinie 24 sierpnia 2018 r., oferta edukacyjna IPN była obecna podczas dużych pokazów lotniczych w Radomiu i Krakowie oraz turniej gier lotniczych dla młodzieży w Kazimierzu Dolnym – Dęblinie (więcej 5.8.).

W 2018 r. przypadła 75. rocznica Zbrodni Wołyńskiej. Oddziały przygotowały uroczyste obchody tej rocznicy. Wszystkie odziały IPN zorganizowały warsztaty dla nauczycieli na temat Zbrodni Wołyńskiej. W OBEN w Gdańsku odbyło się spotkanie edukacyjne na temat mordu w Parośli, będącego początkiem Zbrodni Wołyńskiej. Z kolei OBEN Wrocław zorganizował otwartą dyskusje panelową „Wielkość i dramat polskich Kresów" wpisującą się w ramy obchodów tej tragedii. Dwa oddziały: poznański i katowicki zaproponowały, jako sposób przybliżenia tego wydarzenia i wspomnienie ofiar, spektakl teatralny: *Ballada* o Wołyniu Teatru Nie Teraz. Uroczystości aż w 3 miejscach w Krakowie przygotowało OBEN Kraków: na Cmentarzu Rakowickim, na placu Szczepańskim oraz w Muzeum Armii Krajowej. Integralną częścią obchodów jest ogólnopolski projekt – przegląd filmowy „Echa Katynia".

Wśród licznych działań rocznicowych pamiętano też o 81. rocznicy operacji polskiej NKWD OBEN w Białymstoku zorganizowało przegląd filmów dokumentalnych poświęconych temu zagadnieniu. W ramach obchodów rocznicy zbrodni, na telebimie znajdującym się przy skrzyżowaniu ulic Legionowej i Skłodowskiej oraz w autobusach komunikacji miejskiej prezentowany był w dniach 6–12 sierpnia specjalny spot, propagujący wiedzę o „operacji polskiej" oraz akcję plakatową w Internecie.

Oddziały organizowały i wzięły licznie udział w obchodach Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych. OBEN Wrocław zorganizowało wykład w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Środzie Śląskiej i w Szkole Podstawowej w Krynicznie, wykłady i prelekcje w Zakładach Karnych w Strzelinie, Rawiczu i Areszcie Śledczym we Wrocławiu oraz przygotowało obchody dla pracowników oświaty, członków NSZZ „Solidarność". OBEN w Krakowie wzięło udział w oprawie merytorycznej Krakowskich Zaduszek przy Montelupich oraz współorganizowało V Krakowskie Zaduszki za Żołnierzy Wyklętych – Niezłomnych w Krakowie. Bardzo bogate obchody tego święta zaproponowało OBEN Warszawa: oprowadzanie po miejscach kaźni na Pradze warszawskiej, przeprowadzenie gry ulicznej poświęconej Żołnierzom Wyklętym dla uczniów szkół średnich w Pułtusku,

wygłoszenie wykładu „Golgota praska" w Bibliotece Publicznej nr 29, dla uczniów XLVI Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Czarnieckiego w Warszawie i w Powiatowym Centrum Kultury i Sztuki w Ciechanowie. Pracownicy oddziału wzięli też udział w audycji Radia Wnet dotyczącej komunistycznych katowni na Pradze. Uroczystości przygotowało OBEN Szczecin, a OBEN Łódź zorganizowało dla młodzieży szkolnej projekcję filmu dokumentalnego *Zapora* w reż. Konrada Starczewskiego, poprzedzoną prelekcją na temat Żołnierzy Wyklętych. Oddział lubelski wspierał przygotowania i obsługę konferencji historycznej z okazji Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych". OBEN Kraków zorganizowało i poprowadziło spotkanie z Wacławem Szaconiem – żołnierzem polskiego powojennego podziemia niepodległościowego dla uczniów szkół krakowskich. Pracownicy OBEN Katowice przedstawili cykl prelekcji połączonych z pokazami filmów w Muzeum w Gliwicach (14–15 marca), zorganizowali prezentacje monodramów *Inka. Rzecz o Danucie Siedzikównie* w Teatrze Korez i *Melduję Tobie Polsko. Rotmistrz Pilecki* w wykonaniu Przemysława Tejkowskiego w ramach wojewódzkich obchodów Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych", byli współorganizatorami akademii w ku czci żołnierzy wyklętych w Liceum Ogólnokształcącym Katolickiego Towarzystwa Kulturalnego w Bielsku-Białej z udziałem świadka historii, brali udział w uroczystościach Dnia Pamięci o Żołnierzach Wyklętych organizowanych przez Klub Gazety Polskiej w kościele pw. św. Barbary w Będzinie. Z kolei delegatura w Bydgoszczy wydrukowała okolicznościowe pocztówki i plakaty z autorską grafiką upamiętniającą Żołnierzy Niezłomnych w celu kolportażu w szkołach i instytucjach, przygotowała II Bydgoski Test Wiedzy o Żołnierzach Wyklętych, zorganizowała wernisaż wystawy „Niezłomna, wyklęta, przywrócona pamięci. Danuta Siedzikówna „Inka" 1928–1946" przed Kujawsko-Pomorskim Urzędem Wojewódzkim (28 lutego–15 marca 2018 r.) oraz wernisaże wystaw „Nie jesteśmy żadną bandą my jesteśmy z miast i wiosek polskich. 5. Wileńska Brygada AK na Pomorzu" oraz „Dla Ciebie Polsko i dla Twojej Chwały…" Żołnierze Wyklęci Pomorza i Kujaw" w bibliotekach i muzeach w lutym–marcu 2018 r. (w Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej w Więcborku; Gminnym Ośrodku Kultury w Śliwicach; Tucholskim Ośrodku Kultury, Ośrodku Kultury w Kęsowie; Ośrodku Kultury w Lubiewie; Gminnym Ośrodku Kultury w Gostycynie; Zespole Szkół nr 2 w Chełmnie; Muzeum Ziemi Szubińskiej) oraz poprowadziła prelekcje i wykłady, w których uczestniczyło około 1 tys. osób. Licznie działania przygotowało też OBEN z Gdańska: akcje społeczne – IV Krajową Defiladę Pamięci Żołnierzy Niezłomnych, Drogę Krzyżowa Niezłomnych, zapalenie zniczy na al. Żołnierzy Wyklętych w Gdańsku, Apel Pamięci na Cmentarzu Garnizonowym w Gdańsku, I Pomorski Przegląd Teatralny „Historie Bohaterów Niezłomnych" (ponad 5 tys. uczestników), I Gdyński Konkurs Wiedzy o Żołnierzach Wyklętych, III Powiatowy Konkurs o Żołnierzach Wyklętych w Tczewie, pokaz filmu *Narodowe Zjednoczenie Wojskowe* w Elblągu; współorganizowało „Bieg Tropem Wilczym" w Gdańsku i Kosakowie oraz przygotowało prelekcję dla uczestników. Prelekcjami, wykładami i wystąpieniami okolicznościowymi na temat żołnierzy niezłomnych zainteresowało się ok. 4 tys. osób. Pracownicy OBEN Kraków wzięli udział w obchodach Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w ZSZ nr 1 w Gorlicach. Wygłosili wykład „Wyklęci. Historia niezłomnych Żołnierzy Niepodległości", opracowali test do konkursu „Od AK do WiN. Z dziejów powojennego podziemia niepodległościowego", zaprezentowali wystawę „Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie w latach 1946–1955".

W kwietniu, w związku z 78. rocznicą zbrodni katyńskiej, w kilkunastu miastach Polski Instytut Pamięci Narodowej zorganizował 9. Przegląd Filmowy „Echa Katynia". Pokazy filmów dotyczących zbrodni katyńskiej i innych represji komunistycznych odbyły się w ponad 50 miastach Polski. Zobaczyło je łącznie kilka tysięcy widzów. Od 16 do 18 kwietnia 2018 r. w warszawskim kinie Muranów miały miejsce pokazy filmowe zorganizowało Biuro Edukacji Narodowej IPN. Przedstawiono m.in. spektakl telewizyjny pt. *Nie pamiętam* w wersji zawierającej napisy oraz audiodeskrypcję, dzięki czemu w pokazie mogły uczestniczyć osoby niesłyszące i niewidome, a po filmie odbyła się dyskusja na temat: „Golgota Wschodu. Artysta wobec zła absolutnego", w której wzięli

udział dwaj rzeźbiarze: Maksymilian Biskupski i prof. Stanisław Kulon oraz reżyser Mirosław Mamczur. Odbyły się też uroczystości rocznicowe przy pomniku wołyńskim w Gdańsku. Ponadto w nawiązaniu do tematyki rocznicy zorganizowano liczne prelekcje, referaty i wykłady. Delegatura w Olsztynie przygotowała uroczyste obchody rocznicy: powiatowe w Dobrym Mieście i wojewódzkie w Olsztynie. Oddział w Warszawie poprowadził zajęcia i warsztaty edukacyjne „Zbrodnia Katyńska" w SP w Józefinie oraz dla uczniów klas gimnazjalnych Szkoły Podstawowej nr 2 w Wołominie. Konferencję naukową „Zbrodnia Katyńska", zorganizował Oddział IPN w Białymstoku oraz Podlaski Oddział Straży Granicznej w Białymstoku. Konferencji towarzyszył pokaz filmu *Nie pamiętam*.

1 sierpnia w 74. rocznicę wybuchu powstania warszawskiego IPN po raz kolejny ruszył z akcją „Pokaż, że pamiętasz". Zadanie młodzieży, ale i osób dorosłych polegało na znalezieniu grobu kogoś, kto uczestniczył w powstaniu warszawskim, zaopiekowaniu się nim oraz przesłaniu relacji fotograficznej. Rocznicę wybuchu powstania warszawskiego w różny sposób obchodziły oddziały i delegatury IPN. Delegatura w Bydgoszczy zorganizowała uroczystą lekcję historii w Zespole Szkół nr 5 Mistrzostwa Sportowego w Bydgoszczy, połączoną z upamiętnieniem zmarłej w 2018 r. prof. Barbary Otwinowskiej, żołnierza Armii Krajowej. W ramach obchodów OBEN Łódź zorganizowało spacer „Wspomnienie o Powstańcach Warszawskich pochowanych na Starym Cmentarzu w Łodzi". Wizyta na grobach stała się znakomitą okazją, by opowiedzieć tak o samym powstaniu, jak i jego łódzkich, mało znanych wątkach. OBEN Rzeszów przygotowało w Rzeszowie uroczystości upamiętniające 74. rocznicę akcji „Burza". Oddział warszawski wspólnie z SP nr 336 w Warszawie zorganizował koncert w budynku PAST-y, czyli VI Ursynowski Festiwal Pieśni Powstania Warszawskiego – Warszawa, w którym uczestniczyło ok. 150 osób.

30 września 2018 r. BEN wraz z Fundacją Edukacji Historycznej Muzeum Dulag 121 oraz powiatem pruszkowskim zorganizowało Obchody Dnia Pamięci o Cywilnej Ludności Powstańczej Warszawy. Marsz Pamięci „Tędy przeszła Warszawa" rozpoczął się Mszą Świętą w katedrze polowej, a potem przezedł przez Warszawę.

W ramach XVIII Międzynarodowego Marszu Pamięci Zesłańców Sybiru OBEN Białystok zorganizowało przegląd filmów poświęconych tematyce sybirackiej. Podczas przeglądu wyświetlone zostały filmy *Nie pamiętam* i *Przeżyć Sybir* oraz zaprezentowano wystawę przygotowaną przez OBEN IPN w Rzeszowie „Zesłańcy – Sybiracy – Deportowani". Delegacja oddziału wzięła również udział w Marszu Pamięci Zesłańców Sybir.

Z okazji 79. rocznicy agresji niemieckiej i sowieckiej na Polskę i powstania Polskiego Państwa Podziemnego oddziały IPN podjęły działania edukacyjne w całej Polsce. OBEN w Gdańsku zorganizowało prelekcje, wykłady, wystąpienia okolicznościowe dla niespełna 1 tys. uczestników.

Delegatura w Bydgoszczy przygotowała wernisaże wystaw „Okupacja i zbrodnie niemieckie na Kujawach i Pomorzu Południowym 1939–1945" oraz „Zapomniani kaci Hitlera..." towarzyszące odsłonięciu pomnika ofiar Zbrodni Pomorskiej 1939 r. W Krakowie uroczyście obchodzono 79. rocznicę agresji sowieckiej na Polskę w 1939 r. i Dzień Sybiraka. OBEN było głównym organizatorem uroczystości, odbywających się pod patronatem Wojewody Małopolskiego w katedrze na Wawelu i na placu o. Adama Studzińskiego. OBEN Łódź przygotowało zajęcia na cmentarzu wojskowym pw. św. Jerzego na Dołach w Łodzi, gdzie znajduje się zbiorowa mogiła lotników lwowskich walczących we wrześniu 1939 r. nad Łodzią. Tematem była kampania polska 1939 r.

W Olsztynie uczczono 38. rocznicę podpisania porozumień sierpniowych i powołania do życia NSZZ „Solidarność", a w Gdańsku z tej okazji jeździł zabytkowy autobusem trasą „Śladami Sierpnia '80 w Gdańsku" (zakłady pracy Gdańska, m.in. zajezdnia tramwajowa, Gdańska Stocznia Remontowa, Stocznia Gdańska).

Z okazji 37. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego w Polsce o godz. 19.30. na Placu Marszałka Józefa Piłsudskiego Prezydent RP razem z Prezesem IPN zapalili znicze będące elementem

świetlnego krzyża ułożonego przez licznie zgromadzonych Polaków. W całym kraju kontynuowano, jak w latach poprzednich, akcję „Zapal Światło wolności".

BEN po raz drugi stworzyło Edukacyjną Paczkę Historyczną dla szkół i szkół, centrów kultury i innych instytucji. W stolicy elementem przybliżania młodym realiów czasu pierwszej połowy lat osiemdziesiątych był przejeżdżający ulicami Warszawy „Autobus stanu wojennego". Na jego pokładzie młodzież szkolna wysłuchała opowieści świadków historii – działaczy „Solidarności" internowanych w stanie wojennym oraz komentarza historyków.

We wszystkich oddziałach upamiętniono ofiary stanu wojennego. Wydarzeniom towarzyszyły prelekcji i pokazy filmów. OBEN Gdańsk zaprezentowało 2 wystawy plenerowe: „586 dni stanu wojennego" – na Placu Solidarności w Gdańsku i „Antoni Browarczyk. Pierwsza ofiara stanu wojennego w Gdańsku" – przed budynkiem IPN. OBEN Bydgoszcz zrealizował reportaż historyczny na temat wprowadzenia stanu wojennego w regionie (emisja 14 grudnia 2018 r. na antenie TVP3 Bydgoszcz, w ramach programu „Lekcja historii"). Z kolei w Krakowie na największych w Europie ekranach LED na Tauron Arenie pojawiło się hasło: „Komuniści przeciw Polsce. 13 grudnia '81 – pamiętamy". W Przystanku Historia w Kielcach odbyło się spotkanie działaczy opozycji antykomunistycznej oraz osób internowanych, „13 grudnia – pamiętamy" (grudzień 2018 r.).

Z udziałem wojewody Bohdana Paszkowskiego OBEN Białystok zorganizowało obchody 50. rocznicy Marca '68. Spacer historyczny „Śladami Marca'68 w Gdańsku" adresowany do młodzieży i osobno dla dorosłych poprowadzili pracownicy OBEN Gdańsk.

Ustanowiony w 2018 r. Narodowy Dzień Pamięci Polaków Ratujących Żydów pod okupacją niemiecką znalazł odbicie w działaniach oddziałów IPN w całej Polsce: w Bydgoszczy przygotowano zajęcia warsztatowe „Narodowy Dzień Pamięci Polaków Ratujących Żydów pod okupacją niemiecką" oraz „Taki zwyczajny transport.... w 76. rocznicę »Aktion Reinhardt«" połączone z prezentacją zasobów AIPN na temat lokalnej mniejszości żydowskiej, pokazy filmów poprzedzone prelekcją na temat Polaków ratujących żydów: *Życie za życie* reż. A. Gołębiewski i *Stella*, fabularyzowany dokument reż. M. Pawlickiego oraz zaprezentowano wystawę „Akcja »Żegota« Polski Podziemnej". Do Oddziałowego BEN w Lublinie należała współorganizacja spotkania rocznicowego z okazji Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką. W ramach spotkania wystąpiła odznaczona medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata" Marianna Krasnodębska i wojewoda lubelski oraz odbyła się projekcja filmów *Stella* i *Życie za życie* w Multikinie.

Od 23 do 24 marca 2018 r. Biuro Edukacji Narodowej IPN zorganizowało w 17 miastach Polski pokazy edukacyjne filmów *Stella* i *Życie za życie* opowiadających o Polakach ratujących Żydów. Towarzyszyły im prelekcje edukacyjne, wygłoszone przez pracowników OBEN. IPN wraz z Narodowym Centrum Kultury zorganizował koncert „Panny Sprawiedliwe wśród Narodów Świata", który odbył się w Warszawie 23 marca 2018 r.

BEN zorganizowało ponadto debatę oksfordzką 28 marca w Muzeum im. Rodziny Ulmów w Markowej. Młodzież i widzowie skupili swoją uwagę na argumentach i kontrargumentach dotyczących tezy: „W porównaniu z innymi społecznościami okupowanej Europy Polacy zrobili wiele dla ratowania Żydów w czasie Holocaustu".

W 98. rocznicę powrotu Bydgoszczy do Macierzy delegatura w Bydgoszczy przygotowała akcję edukacyjną upamiętniającą to wydarzenie. W jej ramach uczennice bydgoskiego ZS nr 1 kolportowały ulotkę informacyjną. Wygłoszono też prelekcje pt. „20. stycznia 1920 r. – dzień, o którym marzyły całe pokolenia bydgoszczan" w bydgoskich placówkach oświatowych (2 szkołach podstawowych, 3 szkołach średnich, przedszkolu).

Obchody 117. rocznicy urodzin Witolda Pileckiego współorganizowało OBEN Katowice (w tym VIII Zagłębiowski Marsz Rotmistrza Pileckiego oraz monodram *Melduję Tobie Polsko. Rotmistrz Pilecki* w wykonaniu Przemysława Tejkowskiego w Sosnowcu).

Na uroczysku Wykus w lasach siekierzyńskich, 10 km na południe od Wąchocka, odbyły się uroczystości upamiętniające Zgrupowanie Partyzanckie AK „Ponury" i I batalion 2. pułku piechoty Legionów AK „Nurt". Współuczestnikiem tego najważniejszego zjazdu Środowiska Świętokrzyskich Zgrupowań Partyzanckich Armii Krajowej „Ponury"–„Nurt" było OBEN Kraków.

W Białymstoku edukatorzy OBEN przygotowali spotkanie „77. rocznica spalenia Wielkiej Synagogi w Białymstoku. Początek Zagłady Żydów na Białostocczyźnie", podczas którego wygłoszone zostały referaty związane z agresją niemiecką i losami ludności żydowskiej. Przygotowano również ulotkę informacyjną, która była rozdawana przez harcerzy w centrum miasta. Spotkaniu towarzyszyła prezentacja wystawy „Samarytanie z Markowej".

Wraz z Urzędem Miasta Krakowa, Stowarzyszeniem Szarych Szeregów Oddział w Krakowie, Chorągwią Śląską ZHP, przy współpracy z Prezydentem Krakowa Oddział IPN w Krakowie organizował obchody 74. rocznicy Akcji Specjalnej „Koppe": mszę św. za dusze poległych i zmarłych żołnierzy batalionu „Parasol" i Kedywu Okręgu Krakowskiego AK, przemarsz na miejsce Akcji Koppe – ul. Powiśle 3, wystąpienia przedstawicieli organizatorów i gości, Apel Poległych oraz mszę św. w Kaplicy na Wodzie w Ojcowie.

40-lecie utworzenia Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża było powodem przygotowania interesujących działań przez OBEN Gdańsk: złożono kwiaty na grobach działaczy WZZ, odsłonięto tablice pamiątkowe poświęcone działaczom WZZ, otwarto wystawę „Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża 1978–1980", zaprezentowano wydawnictwo dotyczące WZZ w Sali BHP, poprowadzono spotkanie wspomnieniowo-dyskusyjne „Świadkowie historii o walce o wolną Polskę" oraz przygotowano koncert zorganizowany przez barda opozycji antykomunistycznej „Andrzej Kołakowski i Przyjaciele", połączony z dystrybucją bezpłatnych wydawnictw IPN.

W Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 1 odbył się dzień edukacyjny zorganizowany przez OBEN Bydgoszcz poświęcony obronie Lwowa oraz Orlętom Lwowskim w 100-lecie obrony Lwowa. Wzięli w nim udział uczniowie bydgoskich szkół: I LO, VIII LO oraz Zespołu Szkół Samochodowych. Uczniowie wzięli udział w warsztatach, zagrali w „Semper Fidelis" i posłuchali wraz z wszystkimi zainteresowanymi tematem wykładów na temat Lwowa, Orląt Lwowskich oraz kresowych korzeni Grobu Nieznanego Żołnierza.

Delegatura w Radomiu przygotowała obchody dwóch wydarzeń: „Radom – 42 rocznica protestu robotniczego 1976" i „Zbrosza Duża – 40 rocznica niezależnego ruchu chłopskiego".

Delegatura w Zielonej Górze zajęła się m.in. upamiętnieniem 58. rocznicy „wydarzeń Zielonogórskich".

Podczas X Obchodów Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu na Podkarpaciu OBEN Rzeszów przedstawił prelekcję „Zagłada Żydów polskich w czasie II wojny światowej", wystawę „Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Pomoc Polaków dla ludności żydowskiej w Małopolsce w latach 1939–1945", wykład „Polacy ratujący Żydów podczas II wojny światowej" i warsztaty „Uliczka – obraz świata żydowskiego w okresie II Rzeczypospolitej, który zniknął w wyniku Holocaustu".

„Wakacyjne spacery z historią w tle" po Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w formie warsztatów zaproponowało OBEN Warszawa.

W czerwcu 2018 r. OBEN Wrocław zorganizowało, poprowadziło i koordynowało I Przegląd Piosenki Wojskowej i Patriotycznej „Nie tylko od Święta" we współpracy ze środowiskami harcerskimi oraz AWL.

Pracownicy OBEN IPN w Krakowie uczestniczyli w uroczystościach upamiętniających bitwę pod Krzywopłotami w Krzywopłotach oraz Bydlinie, Odpuście Partyzanckim w Szczawie, odsłonięciu tablicy upamiętniającej organizacje walczące o niepodległość w Olkuszu w 1918 r., uroczystościach katyńskich w Gorlicach, uroczystościach upamiętniających likwidację getta w Olkuszu, w 74. rocznicy zrzutów alianckich dla Armii Krajowej na zrzutowisko Dzielec koło Słopnic oraz Polany nad Szczawą, a także w pikniku partyzanckim w Limanowej.

5.8. Obchody 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości

5.8.1. Akademia Niepodległości

W 2018 r. IPN rozpoczął realizację projektu „Akademia Niepodległości" obliczonego na cztery lata (od grudnia 2017 r. do połowy 2021 r.). To cykl spotkań, w czasie których pracownicy IPN oraz zaproszeni reprezentanci uczelni wyższych bądź lokalnych środowisk przedstawiają – w formie popularnych wykładów – drogę do Niepodległej, poczynając od pierwszej dekady XX stulecia i czasu I wojny światowej, przez wznoszenie jej państwowego gmachu i wykuwanie granic, po syntetyczny bilans międzywojennego dwudziestolecia. Wykłady w każdym ośrodku mają taki sam przewodni temat, przy czym każdorazowo składają się z dwóch segmentów – wykładowi o charakterze monograficznym towarzyszy drugi, oparty na wątkach biograficznych. Wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, prelegenci sięgają do wątków lokalnych. Poszczególnym wykładom towarzyszy konkretne przesłanie, cały cykl został bowiem pomyślany nie tylko jako poszerzenie wiedzy, ale też jako element formowania postaw opartych na patriotyzmie, szacunku dla niepodległościowych tradycji i przywiązaniu do Ojczyzny. Przykładowe tematy spotkań: 23 marca w Łańcucie (zorganizowane przez OBEN Rzeszów) – „Drużyniacy i strzelcy" poprowadzone przez dr. hab. Tadeusza Zycha (dyrektora Muzeum Historycznego Miasta Tarnobrzega) i „Od Związku Strzeleckiego do Legionów Polskich – wybrane życiorysy z powiatu łańcuckiego" – poprowadzone przez Piotra Chmielowca (OBEN Rzeszów), 20 listopada w Brzegu dr Mariusz Patelski mówił na temat: *»Nie tylko szablą...« Budowa zrębów polskiej państwowości w Królestwie Polskim 1914–1918* oraz *Niekoronowany król Górnego Śląska – gen. Henry Le Rond i jego wkład w odbudowę niepodległej Polski*, 27 marca w Nowym Tomyślu prof. Piotr Okulewicz (Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) poruszył tematy: *Drużyniacy i strzelcy* oraz *Zbiorowy portret uczestników ruchu paramilitarnego*.

Wykłady są prowadzone w małych ośrodkach miejskich i wiejskich, np. w Żurominie na Mazowszu, Gietrzwałdzie w województwie warmińsko-mazurskim, Goleniowie w woj. zachodniopomorskim. Bywa na nich nawet do 250 osób.

5.8.2. Projekty i konkursy

„Niezwyciężeni 1918–2018. Pokolenia Niepodległej" jest konkursem edukacyjnym upamiętniającym osoby uhonorowane Krzyżem bądź Medalem Niepodległości. W roku 2018 odbyła się jego pierwsza edycja. Celem konkursu jest zachęcenie do odkrywania osób, które zasłużyły się niepodległej Polsce, i upamiętnienia ich. Jest on również okazją do poznania historii Polski przez pryzmat indywidualnych biografii.

Konkurs skierowany jest do młodych ludzi: uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, uczniów szkół polonijnych, członków organizacji młodzieżowych.

Zadaniem uczestników I edycji było wybranie osoby odznaczonej Krzyżem lub Medalem Niepodległości, poszukanie informacji o bohaterze (zdjęcia, pamiątki, dotarcie do członków rodziny, odnalezienie odznaczenia) oraz przedstawienie wyników swoich poszukiwań w wybranej formie (video blog, film, plakat edukacyjny).

W I edycji konkursu wzięło udział prawie półtora tysiąca uczniów z całej Polski oraz kilkanaście osób spoza kraju (ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz Ukrainy). Nadesłano 292 prace. Liczba prac zakwalifikowanych do II etapu konkursu: video blog: 28, film: 53. Ostatecznie jury konkursu nagrodziło 12 filmów oraz przyznało 11 wyróżnień.

Laureaci konkursu wzięli udział w trzydniowych warsztatach filmowych, które odbyły się w Filmotece Narodowej – Instytucie Audiowizualnym od 12 do 14 listopada 2018 r. Zajęcia były prowadzone przez wybitnych specjalistów z dziedziny filmu i dokumentalistyki. Rezultatem zajęć było

stworzenie krótkich form filmowych opartych m.in. na notacjach z zasobu Archiwum Historii Mówionej BEN IPN.

W listopadzie 2018 r. IPN ogłosił drugą edycję konkursu „Niezwyciężeni 1918. Ofiary totalitaryzmów". Zadaniem jego uczestników jest upamiętnienie osób odznaczonym Medalem bądź Krzyżem Niepodległości, które był represjonowane przez trzy totalitaryzmy: nazistowski, sowiecki i komunistyczny.

2018 rok to nie tylko obchody 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości, ale także 100. rocznica powstania polskiego lotnictwa wojskowego. Z tej okazji IPN zorganizował I Ogólnopolski Turnieju gier planszowych „Gwiaździstej Eskadry" dla uczniów każdego rodzaju szkół. Podczas turnieju uczestnicy zagrali w 3 gry: „303. Bitwa o Anglię", „111. Alarm dla Warszawy" i „7. W obronie Lwowa". Każda z części przedstawia historię i tradycję „Gwiaździstej Eskadry" im. Tadeusza Kościuszki powstałej z amerykańskich ochotników podczas obrony Lwowa. Trzyosobowe drużyny będące reprezentacjami szkół zagrały w 7 miastach Polski. W finale, na terenie 41. Bazy Lotnictwa Szkolnego i Muzeum Sił Powietrznych w Dęblinie, wzięło udział 37 drużyn z całej Polski. Dzięki współpracy z MON i Dowództwem Generalnym Rodzajów Sił Zbrojnych młodzież poznała bazę dydaktyczno-szkoleniową Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych, w tym Akademicki Ośrodek Szkolenia Lotniczego oraz Centrum Kondycyjno-Sprawnościowego Przygotowania do Lotów.

13–15 listopada 2018 r. najlepsze drużyny spotkały się w 31. Bazie Lotnictwa Taktycznego w Krzesinach na rozgrywkach Ligi Mistrzów. W projekcie udział wzięło 12 drużyn z całego kraju. Uczestnicy mogli poznać najnowszy sprzęt, jakim dysponuje polskie lotnictwo, w tym możliwości manewrowe samolotu F-16.

10 listopada 2018 r. na stadionie „Polonii" w Warszawie odbył się Turniej Piłkarski na 100-lecie Odzyskania Niepodległości Polski o Puchar PGE. Partnerem projektu było BEN, a głównym organizatorem Stowarzyszenie Krzewienia Sportowego Patriotyzmu „Niezwyciężeni". Rozgrywki nawiązywały do tradycji polskiego piłkarstwa, będąc rekonstrukcją pierwszych, zakończonych mistrzostw rozegranych w wolnej Polsce w 1921 r. Młodzi piłkarze z roczników 2008 oraz 2010 reprezentowali kluby uczestniczące w pierwszych historycznych mistrzostwach: Cracovię, Polonię Warszawa, Wartę Poznań, Pogoń Lwów oraz Łódzki Klub Sportowy. W turnieju wzięło udział 12 drużyn, a przebieg transmitowały: Telewizja Polska S.A., TVP Polonia, TVP 3 Warszawa, Polskie Radio oraz telewizja Polsat. Rozgrywki w latach 20. spajały społeczeństwo z trzech różnych zaborów w jeden naród, a jednocześnie były okazją zamanifestowania młodej niepodległości.

W ramach projektu Turnieju Debat Historycznych #mojaniepodległa zostały zaplanowane 3 turnieje debat oksfordzkich o tematyce historycznej związanej z rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości dla 3 grup odbiorców: studentów, uczniów szkół ponadpodstawowych oraz młodzieży polonijnej i polskiej mieszkającej poza granicami kraju. W czerwcu 2018 r. odbyły się czterodniowe warsztaty, podczas których 17 nauczycieli z 6 krajów i 10 miast poznawali tajniki oksfordzkiej debaty historycznej, mieli okazję oglądać i oceniać debaty finałowe Turnieju Debat Historycznych oraz zdobywali niezbędne umiejętności do pracy z uczniami z wykorzystaniem tej formy edukacji. Zadaniem uczestniczących w warsztatach nauczycieli jest przygotowanie uczniów do udziału w turnieju, który odbędzie się w kwietniu 2019 r.

W listopadzie 2018 r. 10 czteroosobowych zespołów studenckich, reprezentujących 8 różnych uczelni z całego kraju wzięło udział w turnieju zrealizowanym w Warszawie we współpracy ze Szkołą Główną Handlową w Warszawie.

W grudniu 30 czteroosobowych zespołów uczniów szkół ponadgimnazjalnych pod opieką nauczycieli debatowało o niepodległości w Krakowie. Turniej został zrealizowany we współpracy z Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli oraz Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Uczestnicy, aby wziąć udział w konkursie, musieli wcześniej zrealizować debatanckie wydarzenie historyczne o zasięgu co najmniej szkolnym. Projekt został objęty Patronatem Narodowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy w Stulecie Odzyskania Niepodległości.

W ramach tygodnia niepodległości w Przystanku Historia odbyła się pokazowa historyczna debata oksfordzka, w której wzięli udział uczniowie warszawskich liceów ogólnokształcących.

Od 2016 r. Biuro Edukacji Narodowej IPN jest partnerem realizowanego przez Kancelarię Sejmu RP we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej i Ośrodkiem Rozwoju Edukacji projektu edukacyjnego „Sejm Dzieci i Młodzieży". Tematem XXIV sesji, która wyjątkowo odbyła się 27 września, byli „Posłowie pierwszego sejmu niepodległej".

Charakter ogólnopolski miał konkurs koordynowany przez OBEN w Krakowie „O Naszą Niepodległą! – udział ziemian w walkach o odzyskanie niepodległości i terytorium II Rzeczypospolitej 1914–1922". Jego celem jest nie tylko poznanie dziejów polskiego ziemiaństwa, etosu ziemiaństwa, ale przede wszystkim zainteresowanie uczniów najnowszą historią Polski, a w szczególności jej lokalnym wymiarem. Projekt realizowały wszystkie oddziały i delegatury IPN. Finał ogólnopolski odbył się w czerwcu w Warszawie. W październiku 2018 r. w Krakowie nastąpiła inauguracja kolejnego konkursu pod hasłem „»Do broni!« Postawy i losy ziemian w trakcie II wojny światowej". Finał odbędzie się w Krakowie.

Oprócz ogólnopolskich, w całym kraju odbywały się liczne konkursy regionalne, organizowane i współorganizowane przez OBEN, a nawiązujące do rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. Poniżej zostały wymienione przykłady konkursów, których głównym inicjatorem bądź organizatorem był IPN:

– OBEN Białystok: VI edycja olimpiady „Nasz Region, Nasza Mała Ojczyzna – odzyskanie niepodległości 1918–1919";

– OBEN Katowice: „W Rzeczpospolitej i poza nią – losy polskich rodzin na Śląsku w latach 1918–2018";

– OBEN Kraków: zakończono VI edycję i ogłoszono VII edycję projektu „Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku"; „Na Polu Chwały… – Damy i Kawalerowie Virtuti Militari i Krzyża Walecznych w walce o niepodległość i granice II Rzeczypospolitej"; „Święto Narodu po długiej nocy cierpień" (Delegatura w Kielcach);

– OBEN Rzeszów: XI edycja konkursu „Namaluj historię dziadków"; „Ślady Niepodległej";

– OBEN Szczecin: konkurs plastyczny „Młodzi Młodszym. Jak namalować NIEPODLEGŁOŚĆ?".

5.8.3. Wystawy

Elementem obchodów 100-lecia odzyskania Niepodległości Polski była ożywiona aktywność wystawiennicza IPN. Wystawą, która w okresie sprawozdawczym biła rekordy popularności, była „Ojcowie Niepodległości" przygotowana przez OBEN w Szczecinie. Zaprezentowano ją łącznie w co najmniej 296 miejscach (w 272 miejscach w kraju i 24 za granicą), a jej prezentacja przybrała formę „biało-czerwonego szlaku", który na bieżąco można było śledzić na stronie mojaniepodległa.pl. (szczegóły „biało-czerwonego szlaku" w załączniku 3).

Udostępniona szerokiej publiczności została także wystawa plenerowa IPN „Powstała, by żyć", która miała swoją uroczystą premierę na dziedzińcu Zamku Królewskiego w Warszawie, a później pokazywana była także w: Rzeszowie, Jarosławiu, Lublinie i Poznaniu. Swoje premiery miały inne wystawy związane z wielkim jubileuszem, ukazujące polską działalność niepodległościową w czasie I wojny światowej i fenomen roku 1918 w ujęciu ogólnym, jak też regionalnym: „Białe Legiony. Polskie formacje zbrojne w Rosji w latach 1914–1918"; „»Należy stworzyć niepodległe państwo polskie […] z wolnym dostępem do morza«. Powrót Pomorza i Kujaw do Polski 1918–1920"; „Semper Fidelis. Walki o Lwów 1918–1919"; „Ziemia Świętokrzyska: Droga do Niepodległości 1914–1918"; „Nie zawsze defilada – jak świętowano odzyskanie Niepodległości". W 2018 r. prezentowane były też liczne wystawy z lat ubiegłych poruszające tematykę odzyskania Niepodległości Polski, m.in.: „O Niepodległą. Rok 1914"; „Dla Ciebie Polsko. W stulecie czynu legionowego";

„Armia Błękitna pod sztandarem biało-czerwonym” oraz pokonkursowa wystawa plakatów „Niepodległość 1918–2018”.

5.8.4. Zajęcia i seminaria

Podczas konferencji edukacyjnej dla nauczycieli polonijnych „Polonijne Spotkania z Historią Najnowszą”, której celem jest wsparcie merytoryczne i metodyczne pedagogów pracujących poza granicami kraju, odbył się cykl warsztatów i wykładów bezpośrednio związanych z najważniejszą dla Polaków rocznicą. W 11 warsztatach pracownicy IPN z całej Polski przedstawiali m.in., jak wykorzystać debaty oksfordzkiej w nauczaniu historii i przygotowywać atrakcyjną uroczystość szkolną, ale także w jaki sposób uczyć najmłodszych o odzyskaniu przez Polskę niepodległości, jak ciekawie przedstawić 100. rocznicę polskiego lotnictwa wojskowego, jak wykorzystać historię Baśki Murmańskiej oraz materiały edukacyjne przygotowane przez IPN. Warsztatom towarzyszyły wykłady, mające przygotować merytorycznie uczestników konferencji, wygłaszane przez znawców tematu, m.in. profesorów: Wojciecha Roszkowskiego, Jana Żaryna, Grzegorza Nowika oraz Janusza Odziemkowskiego.

Od 2015 r. IPN rozwija sieć zagranicznych Przystanków Historia, których celem jest popularyzowanie historii Polski wśród Polonii i Polaków mieszkających poza granicami kraju. Stałym elementem cyklicznie odbywających się spotkań są zajęcia i warsztaty dla uczniów i nauczycieli, które w 2018 r. w większości poświęcone były 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Podczas lekcji uczniowie dowiadywali się, jakimi drogami Polacy wywalczyli niepodległość oraz kim byli jej twórcy. Nauczyciele mieli szansę poznać materiały edukacyjne przygotowane na ten temat, m.in. scenariusze zajęć do animacji o Baśce Murmańskiej oraz pomoce dydaktyczne przygotowane przez OBEN w Łodzi.

W czerwcu 2018 r. edukatorzy zakończyli pierwszą część szkoleń dla nauczycieli „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r.” w ramach cyklu „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r. oraz budowa struktur państwa i wojny o granice Rzeczypospolitej”. Tematy szkoleń są realizowane podczas dwóch spotkań z nauczycielami, składających się z wykładu, warsztatów metodycznych oraz elementu multimedialnego. Po zakończeniu cyklu szkoleniowego uczestnicy otrzymują stosowne certyfikaty. Szkolenia organizowane we współpracy z MEN zostały poprowadzone w 14 oddziałach i delegaturach IPN. Uczestniczyło w nich 731 nauczycieli, certyfikaty otrzymało 307 osób. Uroczyste wręczenie certyfikatów nastąpiło 15 października 2018 r. w Żorach w obecności Minister Edukacji Narodowej Anny Zalewskiej i Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr. Jarosława Szarka.

5.8.5. Gry, publikacje i inne materiały promujące

Na uczczenie 100-lecia odrodzenia Polski BEN przygotowało nową grę „Niepodległa”. Ukazuje ona przebieg walki – zarówno na arenie dyplomatycznej, jak i militarnej – o odzyskanie przez Polskę niepodległości. Akcja gry rozpoczyna się w roku 1914 i trwa do 1920. Plansza przedstawia obszar I Rzeczypospolitej i zarazem przyszłej Polski. Gracze podejmują działania właściwe bohaterom czasów walk o niepodległość: starają się szerzyć idee niepodległościowe, zabiegać o narodową zgodę oraz umacniać pozycję Polski na świecie. Jeżeli spełnią określone warunki, Polska odzyska niepodległość w wielkim finale roku 1918. Epilogiem gry są jednak wojna polsko-bolszewicka oraz konferencja w Paryżu. To najokazalsza z dotychczasowych gier IPN, zawiera 19 unikatowych kości do gry, dziesiątki żetonów i drewnianych znaczników oraz ponad sto pięknie ilustrowanych kart opracowanych na podstawie źródeł historycznym.

W listopadzie i grudniu gra „Niepodległa” była prezentowana na Festiwalu Gramy w Gdańsku oraz na piątej edycji jednej z największych polskich imprez poświęconym grom planszowym, czyli

„Warszawskim festiwalu gier planszowych – Planszówki na Narodowym". Dla IPN jest to istotne działanie wizerunkowe i promocyjne, ponieważ na festiwalu obecni są wszyscy liczący się wydawcy gier planszowych w Polsce.

Seria „Bohaterowie Niepodległej" przedstawia postacie, które uczestniczyły w zmaganiach o niepodległość Rzeczypospolitej w latach 1914–1918 oraz o granice Polski Odrodzonej w latach 1918–1921. Jej celem jest upamiętnienie heroizmu osób, czynów związanych z wydarzeniami tego czasu oraz prezentacja wzorca postawy – poświęcenia dla idei niepodległości Polski. W serii znajdą się zarówno sylwetki osób powszechnie znanych najnowszych dziejów Polski, jak i tych bohaterów Niepodległej, których nazwiska, dziś często są zapomniane. Serię „Bohaterowie Niepodległej" rozpoczyna broszura poświęcona Stanisławowi Kaszubskiemu „Królowi". W 2018 r. oprócz już wspomnianej w serii ukazały się biografie Józefa Piłsudskiego oraz Wojciecha Korfantego. Broszury są dostępne w Bibliotece Cyfrowej IPN.

Instytut Pamięci Narodowej z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości wydał serię „Znaki Pamięci", replik odznaczeń wojskowych z czasów II Rzeczypospolitej w formie całej kolekcji. Wśród replik znalazły się: Odznaka Pamiątkowa Armii Generała Hallera, ryngraf wileński symbolizujący przyłączenie Wilna do Polski, Odznaka 1 Brygady Legionów Polskich, Krzyż Obrony Lwowa, Odznaka Pamiątkowa Wojsk Wielkopolskich, Odznaka okolicznościowa z okazji objęcia Górnego Śląska przez Rzeczpospolitą, Odznaka Pamiątkowa Korpusu Ochrony Pogranicza, Odznaka Pamiątkowa I Korpusu Polskiego w Rosji oraz zawieszka z wizerunkiem Matki Boskiej Łaskawej patronki Warszawy.

Wiele materiałów promocyjnych i popularyzujących wiedzę o 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości przygotowały oddziały IPN w formie kart pocztowych, plakatów, infografik, ulotek, koszulek, gier edukacyjnych, opasek odblaskowych z napisem „Bądź widocznym patriotą, bądź dumny z Niepodległej".

Ogromną popularnością cieszyła się ponadto nowa strona internetowa mojaniepodlegla.pl – wraz z animacją ukazującą szczegółową trasę „Biało-czerwonego szlaku »Moja Niepodległa«" oraz spot „Moja Niepodległa" (Współpraca krajowa). W zakładce „multimedia" można obejrzeć spoty, wideoczaty IPN czy debaty belwederskie (Badania naukowe).

5.8.6. Tydzień Niepodległości

Jednym z najważniejszych wydarzeń organizowanych przez BEN na stulecie odzyskania niepodległości przez Polskę był specjalny Tydzień Niepodległości. Od 5 do 11 listopada 2018 r. dzieci, młodzież i dorośli licznie brali udział w cyklu wydarzeń i działań edukacyjnych pt. „Przystanek Niepodległość".

W ramach „Przystanku Niepodległość" pracownicy BEN we współpracy z innymi biurami i instytucjami zorganizowali m.in.: zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży (np. „Józef Piłsudski przyjeżdża do Warszawy"), seminarium dla nauczycieli, cykl spotkań otwartych z profesorami, poświęconych ojcom niepodległości pt. „Gawędy o niepodległości", wykłady popularnonaukowe o tematyce wojskowej, oksfordzką debatę historyczną (teza: „Polskie ruchy emancypacyjne działające na przełomie XIX i XX w. powinny były przedkładać walkę o niepodległość nad walkę o prawa publiczne dla kobiet"), promocje książek i albumów niepodległościowych, naukę tańców tradycyjnych, śpiewy i koncerty pieśni patriotycznych.

Kulminacją Tygodnia Niepodległości był piknik niepodległościowy (9–10 listopada). Wydarzenie trwało przez dwa dni: 9 listopada (piątek) w zajęciach uczestniczyły grupy zorganizowane, a 10 listopada (sobota) rodziny i uczestników indywidualnych. Do najważniejszych atrakcji pikniku należy zaliczyć: edukacyjne gry planszowe, rozpoznawanie postaci historycznych na fotografiach, przygotowanie czapki maciejówki, kolorowanki historyczne, składanie życzeń niepodległej Polsce, zajęcia z musztry wojskowej oraz wystawę „Ojcowie Niepodległości".

W trakcie całego Tygodnia Niepodległości na jednej z warszawskich tras tramwajowych (Metro Wilanowska – Plac Bankowy – Kawęczyńska Bazylika) kursował także specjalny tramwaj linii „N". W tramwaju przeprowadzono akcję „Życzenia dla Niepodległej".

Ostatnim etapem Tygodnia Niepodległości było nadanie imion wielkich Polaków „Dębom Niepodległości" zasadzonym przez najważniejsze osoby w państwie przed Świątynią Opatrzności Bożej. Po głównej mszy za Ojczyznę imiona dębom nadali: Prezydent RP Andrzej Duda nadał imię „Józefa Piłsudskiego", Marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński – „Ignacego Daszyńskiego", Marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski – „Wojciecha Korfantego", Prezes Rady Ministrów RP – „Wincentego Witosa", Prezes IPN Jarosław Szarek – „Romana Dmowskiego", Prezes Stowarzyszenia „Wspólnota Polska" Dariusz Bonisławski – „Ignacego Jana Paderewskiego", imię ostatniemu Dębowi Niepodległości nadał przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski abp. Stanisław Gądecki – „ks. abp. Aleksandra Kakowskiego".

5.8.7. Filmy i multimedia

Instytut Pamięci Narodowej na 100-lecie odzyskania Niepodległości przygotował animowany film edukacyjny pt. *Gra o Niepodległą*. W niespełna 5 minut film opowiada o złożonej historii odzyskania przez Polskę Niepodległości. W ramach upowszechniania treści filmu zostały przygotowane (w dwóch wersjach językowych) warsztaty dla dzieci i młodzieży, gra edukacyjna, quizy oraz prezentacja. Film formą graficzną nawiązuje do spotu przygotowanego przez IPN w 2017 r. „Nie było jej a jest. Polska!". Został wykonany w podobnej stylistyce wizualnej, jednak wzbogacony o elementy opisowe, obszerniej wyjaśniające treści historyczne związane z odzyskaniem przez Polskę Niepodległości. Film jest skierowany do młodych widzów, a także widzów zagranicznych.

Materiał filmowy został przygotowany w dwóch lektorskich wersjach językowych: polskiej i angielskiej. Sposób animowania i prezentacji treści jest przede wszystkim informacyjny, przy zachowaniu atrakcyjności wizualnej dla odbiorcy. Jest to więc dobry materiał filmowy, który świetnie się sprawdza w procesie nauczania historii: podczas lekcji, zajęć, warsztatów organizowanych i prowadzonych przez edukatorów IPN, a także przez samych nauczycieli.

5.8.8. Mój Pierwszy Zeszyt

Jednym z większych projektów centralnych w 2018 r., prowadzonych we współpracy przez BEN i BBH, była akcja „Mój Pierwszy Zeszyt", która polegała na przekazaniu pakietów zeszytów z wizerunkami „Ojców Niepodległości" oraz ołówków „Moja Niepodległa" dla uczniów klas pierwszych. Akcja była współorganizowana przez poszczególne kuratoria oświaty w całej Polsce. Inauguracja projektu odbyła się w powiecie małopolskim w miejscowości Stróża, podczas rozpoczęcia roku szkolnego z udziałem prezesa IPN dr. Jarosława Szarka.

5.9. Inne formy ogólnopolskich działań edukacyjnych (niezwiązane z 100. rocznicą)

Innym działaniem edukacyjnym była organizacja Festiwalu Komiksów i Gier Historycznych. Całość wydarzenia otworzył człowiek-legenda – Henryk Chmielewski, znany jako Papcio Chmiel, twórca serii o przygodach Tytusa i jeden z nestorów polskiego komiksu. Goście festiwalu mogli obejrzeć wystawę plansz z komiksu o rotmistrzu Pileckim, przypominających postać bohatera. Miłośnicy gier planszowych poznali najnowszą grę planszową „Miś Wojtek". Miłośnicy komiksowego medium uczestniczyli w spotkaniach i rozmowach z twórcami. Rysownicy poprowadzili również warsztaty rysunkowe dla licznych gości zainteresowanych szlifowaniem umiejętności rysunkowych. Wydarzenie przyciągnęło około 250 osób.

Kolejną formą działalności edukacyjnej, w jakiej IPN brał udział w 2018 r., były biegi masowe. Przykładem tego była organizacja Biegu Pamięci Żołnierzy Wyklętych „Tropem Wilczym" m.in. w Olkuszu oraz Krakowie 3 marca 2018 r. Łącznie w biegach tych wzięło udział ponad 600 osób.

Interesujące jest również uczestnictwo w V Ogólnopolskim Turnieju Szachowym Pamięci Żołnierzy Wyklętych. Wzięli w nim udział pracownicy OBEN Poznań, przy okazji wystawiając firmowy namiot oraz oferując uczestnikom konkursy i quizy historyczne.

Co równie ważne, po raz kolejny masowo udzielano wsparcia inicjatywom w czasie „Nocy Muzeów". Udostępniano wystawy, materiały edukacyjne, dokumenty, a także organizowano turnieje i pokazy gier planszowych oraz przeglądy filmowe.

Do dodatkowej działalności edukacyjnej IPN należy także zaliczyć pracę przy spektaklach teatralnych poświęconych ważnych wydarzeniom z historii Polski. Dzięki OBEN Wrocław przygotowano m.in. *Balladę o Wołyniu*", *Rodzina – Cud nad Wisłą* oraz dwie sztuki opowiadające historię Karoliny Lanckorońskiej: *Karla* oraz *Czas patriotów – Karolina Lanckorońska*. Pracom nad przygotowaniem spektakli towarzyszyły również warsztaty dla młodzieży szkolnej. Miały one na celu przybliżenie wydarzeń historycznych oraz przysposobienie do odbioru treści historycznych za pośrednictwem ekspresji teatralnej.

Z kolei OBEN w Rzeszowie stworzyło salę pamięci poświęconą Zamkowi Lubomirskich, jako miejscu kaźni dokonywanych na Polakach przez systemy totalitarne. W specjalnie przygotowanym pomieszczeniu oprócz wystawy można oglądać oryginalne drzwi z celi w PUBP w Rzeszowie, specjalnie przygotowaną prezentację multimedialną oraz film dokumentalny. W sali regularnie odbywają się zajęcia edukacyjne.

5.10. Działania wystawiennicze (niezwiązane z 100. rocznicą)

Dorobek IPN obejmuje prawie 500 wystaw edukacyjnych popularyzujących najnowszą historię Polski. Wystawy te są bezpłatnie wypożyczane szkołom oraz placówkom kulturalnym i oświatowym w kraju i za granicą. Ich prezentacje w okresie sprawozdawczym organizowane były przy współudziale m.in. muzeów, samorządów, szkół oraz uczelni wyższych. Wystawom towarzyszyły katalogi, foldery i propozycje zajęć dla młodzieży szkolnej.

W roku sprawozdawczym kontynuowane były działania upamiętniające 80. rocznicę „operacji polskiej" NKWD. Zaprezentowana została w związku z tym nowa wystawa „Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938", przygotowana przez AIPN na bazie materiałów archiwalnych przekazanych przez ukraińskie Państwowe Archiwa Obwodowe w Odessie, Chmielnickim i Winnicy. Wystawa ta zaprezentowana została w Chmielnickim na Ukrainie oraz w Warszawie. Kontynuowana była także prezentacja wystawy „Ofiary zbrodni. Operacja antypolska NKWD 1937–1938", przygotowanej przez IPN rok wcześniej.

Wyjątkowy charakter miała wystawa muzealna o charakterze obiektowym „Dowody zbrodni. Przedmioty z »Łączki« w Pawilonie X więzienia na Rakowieckiej" przygotowana przez BEN oraz BPiI IPN. Została ona uroczyście otwarta 1 marca 2018 r., w Narodowy Dzień Pamięci „Żołnierzy Wyklętych", w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL przy ul. Rakowieckiej w Warszawie. Jest ona prezentacją długoterminową, której towarzyszą warsztaty szkolne i oprowadzania grupowe realizowane przez pracowników IPN. Działaniem upamiętniającym ofiary komunistycznego terroru była też dalsza prezentacja obwoźnej wystawy plenerowej „Kwatera *Ł* – panteon narodowy pod cmentarnym murem", będąca również efektem owocnej współpracy pionów edukacyjnego oraz poszukiwawczo-identyfikacyjnego IPN. Cieszy się ona niesłabnącą popularnością, a w roku sprawozdawczym prezentowana była w wielu miejscach w kraju: Łochów, Łomża, Ostrołęka, Ostrów Maz., Wolsztyn, Wrocław, Wyszków) oraz w USA: Clark, Doylestown i Nowy Jork.

Poza granicami kraju ekspozycje wystaw IPN organizowane były również w: Australii, Austrii, Azerbejdżanie, Belgii, Bułgarii, Czechach, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Kanadzie,

Kazachstanie, Litwie, Niemczech, Norwegii, Rumunii, Serbii, Słowacji, Ukrainie, USA, Węgrzech i Wielkiej Brytanii, we współpracy ze środowiskami uniwersyteckimi, miejscowymi środowiskami polonijnymi oraz przy wsparciu przedstawicielstw dyplomatycznych RP. Prezentacjom towarzyszyły niejednokrotnie zajęcia edukacyjne dla uczniów polskich placówek oświatowych oraz środowisk polonijnych. Najwięcej prezentacji zagranicznych (poza wystawą pt. „Ojcowie Niepodległości") miały wystawy: „»Żegota« Rada Pomocy Żydom" pokazana w: Baku w Azerbejdżanie, Düsseldorfie w Niemczech, Kownie i Wilnie na Litwie, Nowym Jorku w USA oraz Sered` na Słowacji w Bratysławie, Buenos Aires, Canberry, Rzymie, Sofii, Tokio, Welington i Wiedniu; „Nie tylko Dywizjon 303. Polscy piloci nad Europą 1939–1945" pokazana w siedmiu miastach USA: Chicago, Mount Prospect, Norridge, Oak Lawn, Park Ridge, Schaumburg i Willow Springs oraz „Zimna wojna. Krótka historia podzielonego świata" pokazana w Cluju i Syhocie Marmaroskim w Rumunii, a także w Sofii w Bułgarii.

W 2018 r. IPN przygotował łącznie 42 nowych wystaw oraz zaprezentował 166 wystawy z lat ubiegłych. Ich pełna lista znajduje się w Aneksie, w załączniku nr 3.

5.11. Popularyzacja historii z wykorzystaniem Internetu

Jednym z podstawowych obowiązków Instytutu Pamięci Narodowej, dla których został powołany, jest edukacja i badania w zakresie najnowszej historii Polski. Działalność edukacyjna prowadzona poprzez nowoczesne formy przekazu w sposób przystępny i szybki pozwala na kształcenie historyczne szczególnie młodych Polaków. Z tego też względu IPN jest pomysłodawcą i wykonawcą wielu portali edukacyjnych w 2018 r. powstały m.in. portale:

MojaNiepodległa – stanowi multimedialne kompendium wiedzy o wydarzeniach organizowanych przez IPN z okazji Stulecia Odzyskania Niepodległości;

Mapy pamięci – pozwala na prezentację szerokiemu gronu odbiorców w kraju i za granicą miejsc pamięci, sylwetek osób oraz pomników związanych z odzyskaniem niepodległości. Portal wyposażony w interaktywne narzędzia do indywidualnego zaangażowania się w krzewienie polityki historycznej naszego kraju;

Solidarność Walcząca w dokumentach – portal przygotowany przez Archiwum IPN. Solidarność Walcząca była jedną z największych struktur opozycji antykomunistycznej po 13 grudnia 1981 r. Na portalu umieszczono archiwalne dokumenty, fotografie, multimedia, a także materiały edukacyjne. Większość zamieszczonej dokumentacji pochodzi ze spuścizny archiwalnej po organach bezpieczeństwa PRL; (sw.ipn.gov.pl);

Żołnierze w służbie historii – portal poświęcony konkursowi BEN. Konkurs jest adresowany do uczniów klas mundurowych w ramach współpracy IPN z Ministerstwem Obrony Narodowej (zolnierzewhistorii.ipn.gov.pl);

Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej Archiwum IPN – portal Centrum, którego głównym celem jest pomoc rodzinom, które poszukują informacji o losach bliskich represjonowanych przez III Rzeszę oraz Związek Sowiecki w latach 1939–1956. (ofiary.ipn.gov.pl);

Wolne Związki Zawodowe 1978–80 – portal poświęcony Wolnym Związkom Zawodowym. Powstał z inicjatywy Prezesa IPN dr. Jarosława Szarka oraz dyrektor AIPN Marzeny Kruk w związku z obchodami 40. rocznicy powstania Wolnych Związków Zawodowych na Górnym Śląsku, Wybrzeżu oraz Pomorzu Zachodnim. Na portalu dostępne są kopie cyfrowe dokumentów, fotografii, notacji, filmów i innych materiałów. Większość zamieszczonej dokumentacji pochodzi ze spuścizny archiwalnej po organach bezpieczeństwa PRL (wzz.ipn.gov.pl);

Powstanie Wielkopolskie 1918–1919 – portal poświęcony powstaniu wielkopolskiemu – przygotowany przez OBEN Poznań we współpracy z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza, Wielkopolskim Muzeum Niepodległości, Biblioteką Raczyńskich, Muzeum Powstańców Wielkopolskich w Lusowie, Archiwum Państwowym w Poznaniu, Towarzystwem Pamięci Powstania Wielkopol-

skiego, Poznańska Fundacją Bibliotek Naukowych, Radiem Poznań, TVP 3 Poznań, Fundacją Zakłady Kórnickie, Biblioteką Kórnicką PAN, Wojewódzką Biblioteką Publiczną i Centrum Animacji Kultury, Wydawnictwem Miejskim w Poznaniu, Wielkopolskim Towarzystwem Genealogicznym „Gniazdo", Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie. Na portalu umieszczono kalendarium powstania wielkopolskiego, biogramy powstańców, filmy, zdjęcia, mapy, audycje radiowe itp. (pw.ipn.gov.pl).

Dodatkowo pojawiły się dwie nowe wersje językowe (ukraińska oraz słowacka) portalu http://www.truthaboutcamps.eu/ poświęconemu niemieckim obozom na ziemiach okupowanej Polski w latach 1939–1945.

W 2018 r. największą popularnością wśród portali tematycznych IPN cieszył się: portal niezwyciezeni1918-2018.pl

Tabela 1. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN (portale w języku polskim)

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba unikalnych użytkowników w roku 2018	Liczba odwiedzin portalu /unikalni użytkownicy
ipn.gov.pl	2006	3 069 272	72 552 042
korbonski.ipn.gov.pl	2009	36 573	291 408
13grudnia81.pl	2007	664 394	3 485 436
rok1989.pl	2009	63 793	644 877
kultura-niezalezna.pl	2009	63 789	757 090
popieluszko.pl	2009	73 777	1 261 339
1wrzesnia39.pl	2009	196 693	2 157 262
sierpien1980.pl	2008	119 526	1 017 437
czerwiec56.ipn.gov.pl	2010	63 253	669 275
sw.ipn.gov.pl	2018		17 863
marzec1968.pl	2008	282 627	1 212 541
pilecki.ipn.gov.pl	2008	141 045	1 652 298
grudzien70.ipn.gov.pl	2010	79 287	827 101
slady.ipn.gov.pl	2007	242 369	2 028 685
zyciezazycie.pl	2011	66 417	610 625
bibliografia.ipn.gov.pl	2008	158 604	632 775
czerwiec76.ipn.gov.pl	2011	44 713	281 081
okulicki.ipn.gov.pl	2011	33 736	210 041
martyrologiawsipolskich.pl	2011	85 557	849 224

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba unikalnych użytkowników w roku 2018	Liczba odwiedzin portalu /unikalni użytkownicy
truthaboutcamps.eu	2012	240 584	1 319 158
pamiec.pl	2012	1 379 743	10 484 668
zbrodniawolynska.pl	2013	119 279	366 154
wilczetropy.ipn.gov.pl	2014	107 090	307 410
poszukiwania.ipn.gov.pl	2014	131 377	382 654
wykleci.ipn.gov.pl	2012	45 244	256 820
przystanekhistoria.ipn.gov.pl	2011	255 833	1 048 700
zolnierzewhistorii.ipn.gov.pl	2018		2 278
inka.ipn.gov.pl	2015	34 241	140 713
ppp.ipn.gov.pl	2015	39 038	103 207
indeksrepresjonowanych.pl	2016	98 090	211 432
archiwumpamieci.pl	2017	35 932	48 586
wybory1947.pl	2017	18 556	29 603
trzeciapielgrzymka.ipn.gov.pl	2017	30 617	47 025
powstaniewarszawskie.ipn.gov.pl	2017	13 922	19 531
policjanciwhistorii.ipn.gov.pl	2017	54 362	72 339
niezwyciezeni1918-2018.pl	2017	890 348	900 491
katyn.ipn.gov.pl	2017	99 690	157 784
operacja-polska.pl	2017	60 501	87 322
mojaniepodlegla.pl	2018		98 468
ofiary.ipn.gov.pl	2018		8 513
wzz.ipn.gov.pl	2018		15 911
pw.ipn.gov.pl	2018		3 209

Tabela 2. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN (portale w języku angielskim)

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba unikalnych użytkowników w roku 2018	Liczba odwiedzin portalu /unikalni użytkownicy
en.pilecki.ipn.gov.pl	2008	20 971	404 579
martiallaw.pl	2009	168 150	695 918
year1989.pl	2009	90 052	492 773
en.popieluszko.pl	2010	4 699	159 104
june56.ipn.gov.pl	2011	37 305	291 057
en.korbonski.ipn.gov.pl	2011	9 657	121 962
volhyniamassacre.eu	2013	58 358	136 929
truthaboutcamps.eu	2016	72 827	323 475
en.archiwumpamieci.pl	2017	18 280	19 502

Tabela 3. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN (portal w języku bułgarskim)

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba unikalnych użytkowników w roku 2018	Liczba odwiedzin portalu /unikalni użytkownicy
truthaboutcamps.eu	2014	18 628	46 447

Tabela 4. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN (portal w języku francuskim)

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba unikalnych użytkowników w roku 2018	Liczba odwiedzin portalu /unikalni użytkownicy
truthaboutcamps.eu	2015	23 216	62 891

Tabela 5. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN (portal w języku niemieckim)

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba unikalnych użytkowników w roku 2018	Liczba odwiedzin portalu /unikalni użytkownicy
truthaboutcamps.eu	2015	31 355	875 315

Tabela 6. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN (portal w języku ukraińskim)

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba unikalnych użytkowników w roku 2018	Liczba odwiedzin portalu /unikalni użytkownicy
wolynskyjzloczyn.eu	2013	32 599	69 707
truthaboutcamps.eu/thu/	2018		2 212

Tabela 7. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN (portal w języku węgierskim)

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba unikalnych użytkowników w roku 2018	Liczba odwiedzin portalu /unikalni użytkownicy
poznan1956.ipn.gov.pl	2011	22 389	121 282

Tabela 8. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN (portal w języku słowackim)

Adres portalu	Data uruchomienia		Liczba unikalnych użytkowników
sk.truthaboutcamps.eu/ths/	2018		4 582

Serwisy społecznościowe

Do grudnia 2018 r. za kształtowanie polityki medialnej Instytutu Pamięci Narodowej oraz promocję jego działań na profilach społecznościowych odpowiadało Biuro Prezesa IPN – pod koniec 2018 r. rolę tę przejęło nowo powstałe Biuro Informacji i Komunikacji Społecznej IPN. Do jego zadań należy kreowanie polityki informacyjnej IPN, tworzenie i realizacja kampanii promocyjnych i marketingowych, a także tworzenie spójnego systemu identyfikacji wizualnej IPN oraz zarządzanie nim.

Nieodłącznym elementem działalności Instytutu Pamięci Narodowej jest popularyzowanie rezultatów swojej pracy w internecie, a w szczególności na portalach Facebook i Twitter. Z punktu widzenia marketingu 3.0. skuteczna i efektywna komunikacja w mediach społecznościowych nie jest możliwa bez infografik, krótkich filmików i innych treści multimedialnych, skutecznie angażujących internetową społeczność.

Profil IPN na Facebooku obserwuje ok. 119 tys. użytkowników; „polubiło" go natomiast ok. 118 tys. internautów. Z kolei konto na Twitterze obserwuje ok. 20 tys. użytkowników.

Oba narzędzia – Facebook i Twitter – umożliwiają prowadzenie skutecznej i atrakcyjnej dla odbiorcy działalności, której celem jest promocja historii oraz szeroko pojętej aktywności, podejmowanej przez IPN. Na profilach Instytutu w mediach społecznościowych przypominane są istotne daty i związane z nimi wydarzenia historyczne, jak i postacie, które wpływały na dzieje Polski i nie tylko. Ich popularyzacji służą cyklicznie publikowane teksty, fotografie, filmy oraz zróżnicowane materiały edukacyjne.

Ważnym elementem działalności Instytutu w mediach społecznościowych jest prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych, dotyczących wielu ważnych aspektów polityki historycznej, m.in. dekomunizacji przestrzeni publicznej. Innym aspektem polityki informacyjnej IPN jest szybkie reagowanie – za pośrednictwem Facebooka i Twittera – na pojawiające się w zachodnich mediach przekłamania dotyczące polskiej historii.

Przez cały 2018 r. profile IPN w mediach społecznościowych służyły do przedstawiania treści związanych z obchodami jubileuszu 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. W sposób szczególny Instytut położył nacisk na realizację akcji „Moja Niepodległa" (promowanej pod hasztagiem #MojaNiepodległa) oraz związanych z nimi projektów „Niezwyciężeni 1918–2018" i „Akademia Niepodległości". Akcja „Moja Niepodległa" promowana jest przez pracowników Biura Informacji i Komunikacji Społecznej IPN również za pośrednictwem odrębnych profili na Facebooku i Twitterze.

Działalność promocyjną w mediach społecznościowych prowadzą także wybrane oddziały i delegatury Instytutu, Archiwum IPN, pozostałe biura w Centrali IPN (Biuro Edukacji Narodowej, Biuro Badań Historycznych, Biuro Poszukiwań i Identyfikacji, Biuro Upamiętnienia Walk i Męczeństwa) oraz niektóre „Przystanki Historia".

Na profilu BEN zamieszczane są teksty, zdjęcia, materiały filmowe oraz linki dotyczące działalności edukacyjnej Instytutu oraz tematów związanych z historią najnowszą, zwłaszcza rocznic i ważnych postaci historycznych, a także konkursów i innych przedsięwzięć.

Profil edukacyjny na portalu Facebook.com – Strefa Edukacyjna IPN – istnieje od 2012 r. W latach 2012–2018 fanpage polubiło 17 416 osób. Poszczególne oddziały oraz „Przystanki Historia" prowadzą swoje własne profile na Facebooku. Funkcje pomocnicze pełnią profile związane z grami planszowymi wydawanymi przez IPN. Poza tym istnieją również fanpejdże projektów edukacyjnych.

5.12. Planszowe gry historyczne

W roku 2018 kontynuowano zajęcia w oparciu o przygotowane w latach 2009–2017 gry edukacyjne: „7. W obronie Lwowa", „111", 303", „Awans – zostań marszałkiem Polski", „Kolejka", „Pamięć '39", „Reglamentacja. Gra na kartki", „ZnajZnak", „ZnajZnak – Monte Cassino", „ZnajZnak – Pamięć" i „ZnajZnak – Sport", nie zaniedbując pracy nad nowymi tytułami.

„Kolejka" – edukacyjna gra planszowa opowiadająca o gospodarce PRL – od 7 lat cieszy się niesłabnącym powodzeniem. W 2018 r. trwała współpraca z wyłonioną w wyniku procedury przetargowej firmą Trefl S.A., tymczasowym wydawcą gry „Kolejka". Zgodnie z umową IPN sprawuje nadzór merytoryczny nad powstającymi wydaniami narodowymi, aby gra nic nie straciła ze swojego edukacyjnego przesłania. Ogółem przez 5 lat IPN wydrukował 103 000 egz. tej pozycji edukacyjnej. Kolejne egzemplarze zgodnie z umową wydała firma Trefl. W tym roku liczba egzemplarzy wyprodukowanych przez firmę Trefl przekroczyła 200 tys. egz. Gry edukacyjne Instytutu dystrybuowane były zarówno przez wewnętrzną sieć sprzedaży IPN, jak również przez dystrybutorów zewnętrznych.

W całym kraju organizowane były turnieje w oparciu o gry edukacyjne powstałe w Instytucie. Największy I Ogólnopolski Turniej gier „Gwiaździstej Eskadry" w „303", „111" i „7" odbywał się od marca do czerwca 2018 r. Podczas zajęć młodzież nie tylko wykazywała się znajomością reguł gry, ale także wiedzą historyczną z zakresu prezentowanego w grach tematu (więcej w punkcie 5.8.2).

Biuro Edukacji Narodowej IPN prowadziło także dalsze prace związane z publikacją edukacyjnych gier planszowych o tematyce historycznej i ich wykorzystaniem w celach edukacyjnych. Między innymi wyprodukowano ponad 3 tys. zestawów kart z gry „ZnajZnak – Felismered?", opowiadający o wspólnej historii Polski i Węgier, ze szczególnym uwzględnieniem rewolucji 1956 r. na Węgrzech i powstania robotników w czerwcu 1956 r. w Polsce. Odbyło się też kilka szkoleń dla nauczycieli oraz prezentacji tej gry we współpracy z Instytutem im. Balassiego, tj. Węgierskim Instytutem Kultury: w Warszawie, w Urzędzie Dzielnicy Bemowo, w Poznaniu na Uniwersytecie Adama Mickiewicza oraz na Targach Dobrej Książki we Wrocławiu.

Przygotowano także nową publikację grę „Niepodległa" na uczczenie 100-lecia odrodzenia Polski (więcej w punkcie 5.8.5).

Na zaproszenie szkół i placówek oświatowych prowadzono też prezentacje gier edukacyjnych IPN związanych z historią Gwiaździstej Eskadry („303", „111" i „7"). Gry z tej serii pokazywano także podczas VIII Nocy w Instytucie Lotnictwa w Warszawie (w 2018 r. po raz pierwszy tę imprezę odwiedziło ponad 40 tys. osób).

„ZnajZnak – Kresy" to najnowsza część popularnej serii gier „ZnajZnak", wyróżniającej się połączeniem emocjonującej rozgrywki z ciekawym przekazem edukacyjnym. Tym razem gracze, bawiąc się, poznają historię polskich Kresów. Zostały wyselekcjonowane 133 symbole. Dzięki rozgrywce można odbyć podróż po Kresach i w atrakcyjny sposób poznać najważniejsze daty, herby magnackich rodów, zabytki i najciekawsze miejsca wielokulturowego pogranicza Rzeczypospolitej, a także zapomnianych kresowych bohaterów takich jak Zofia Chrzanowska, Florian Czarnyszewicz czy ppor. Anatol Radziwonik. Składające się na grę 126 kart to prawdziwa skarbnica wiedzy i historycznych ciekawostek. Do gry dołączone jest także ilustrowane opracowanie historyczne, które łączy obecne w grze znaki w jedną opowieść rozpoczynającą się w średniowieczu, a kończącą na związkach Kresów z „Solidarnością".

5.13. Edukacyjny Pokój Zagadek

Rok 2018 był drugim i ostatnim rokiem funkcjonowania edukacyjnych gier zespołowych typu „real life escape game".

„Real Life Escape Game" to rodzaj zespołowej gry przygodowej, odbywającej się w specjalnie zaaranżowanym do tego celu pomieszczeniu (tzw. pokoju zagadek). Gracze, używając rzeczywistych przedmiotów, powinni w określonym czasie odgadnąć tajemnice pokoju. Gra wymaga od uczestników analitycznego i krytycznego myślenia, szybkiego kojarzenia faktów, kreatywności i spostrzegawczości oraz – przede wszystkim – działania zespołowego. Ta zabawa „zanurza" graczy w realiach zupełnie innych czasów za pomocą scenografii wypełnionej przedmiotami z epoki. Przekazuje wiedzę na wymagający powagi temat na drodze doświadczenia. Opracowany przez Biuro Edukacji Narodowej IPN pokój zagadek pt. „Żołnierze Wyklęci" łączy wykorzystanie artefaktów z szeregiem nowoczesnych technologii i elementów wywodzących się z gier komputerowych oraz filmu. W scenografii wykorzystano m.in. oryginalne drzwi do celi z więzienia w Pułtusku, rozbitego 25 listopada 1946 r. przez oddział Stanisława Łaneckiego „Przelotnego". Rozgrywka w Pokoju Zagadek IPN trwa około godziny zegarowej.

Pokój zagadek „Żołnierze Wyklęci" w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek historia" w Warszawie działał od 15 lutego do 15 października 2018 r. W tym czasie pokój odwiedziło ponad 200 grup (ponad 500 osób).

5.14. Notacje

Jednym z podstawowych działań IPN jest dokumentacja relacji świadków historii. W ten sposób powstaje zbiór relacji służących celom naukowym, edukacyjnym i dydaktycznym. Zebrane notacje są źródłem, na podstawie którego powstają filmy dokumentalne, artykuły popularnonaukowe, a także wykorzystywane są w wystawach historycznych. Zebrane nagrania są na bieżąco archiwizowane i opracowywane oraz opisywane. Zespoły realizujące nagrania starają się dbać o to, żeby nie tylko uzyskać wartościowy faktograficznie historyczny materiał, ale żeby forma i jakość nagrań umożliwiały w przyszłości montaż spójnego przekazu filmowego. Większość z nagrywanych notacji ma charakter biograficzny i są przykładami złożonego losu Polaków w okresie ostatnich kilkudziesięciu lat. Najważniejsze i najciekawsze zapisy relacji świadków historii, które powstały w 2018 roku, dotyczą m.in.:

– wojny obronnej Polski w roku 1939;
– zbrodni niemieckich na ludności polskiej podczas II wojny światowej;

– losów mieszkańców Warszawy podczas okupacji, powstania warszawskiego i wysiedlenia;
– zbrodni niemieckie i formacji kolaborujących z okupantem podczas powstania warszawskiego;
– zbrodni komunistycznych po roku 1944;
– świadczenia pomocy przez Polaków obywatelom polskim pochodzenia żydowskiego;
– działalności opozycyjnej w podziemnej Solidarności.

W 2018 r. w wyniku intensywnej antypolskiej propagandy dotyczącej rzekomego współudziału Polski w Holokauście zwróciło się do IPN wiele osób oburzonych sprawą i zgłosiło chęć przekazania relacji o udziale własnym bądź członków rodzin w pomocy Żydom. Dla dokumentowania jak największej liczby przykładów polskiej pomocy nawiązaliśmy współpracę z Zarządem Polskiego Towarzystwa Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

IPN prowadzi działania notacyjne również poza granicami kraju: w roku 2018 podczas wyjazdu do Stanów Zjednoczonych nagrano 8 wywiadów dotyczących losów Polaków w czasie II wojny światowej i prześladowań działaczy „Solidarności" przez komunistyczne władze PRL. W Winnicy na Ukrainie zrealizowane zostały w językach rosyjskim i ukraińskim notacje z 10 osobami – potomkami ofiar sowieckiej „operacji polskiej" w roku 1937. W Paryżu we współpracy z polskim konsulatem zrealizowano tam cenne nagranie z siostrą Maria Teresa Jasionowicz.

W 2018 r. w Centrali oraz oddziałach IPN zostało zrealizowanych 160 indywidualnych wywiadów wideo oraz audio. Ogólna liczba notacji znajdujących się w zbiorach IPN wynosi 2099. Zebrane notacje stanowią zasoby, sukcesywnie rozwijanego i opracowywanego Archiwum Historii Mówionej IPN.

5.15. Projekty filmowe, radiowe i multimedialne

W 2018 r. Instytut Pamięci Narodowej zakończył produkcję filmu dokumentalnego pod tytułem *Paszporty Paragwaju* w reż. Roberta Kaczmarka. Film przedstawia wydarzenia dotyczące udziału polskiej dyplomacji w ratowaniu Żydów podczas II wojny światowej. Jest to historia współpracy polsko-żydowskiej, której celem nadrzędnym było życie drugiego człowieka. W latach 1942–1943 w Bernie funkcjonowała nieformalna grupa złożona z polskich dyplomatów oraz działaczy organizacji żydowskich. Wspólnie działali na rzecz uzyskiwania paszportów państw Ameryki Południowej. Fałszywe dokumenty trafiały do Żydów w okupowanej Europie, którzy dzięki nim uniknęli w większości wywózek do niemieckich obozów zagłady. Posiadacze tych paszportów trafiali do obozów dla internowanych w Niemczech (Tittmoning, Liebenau, Bölsenberg) oraz do okupowanej Francji (Vittel). Część z nich doczekała końca wojny. Rodziny wielu ocalonych dopiero dziś dowiadują się, komu tak naprawdę zawdzięczają życie. Do grupy działającej w Bernie należeli: Aleksander Ładoś – od kwietnia 1940 r. poseł pełnomocny w Bernie; jego współpracownik Konstanty Rokicki – konsul w Bernie; Stefan Jan Ryniewicz – sekretarz i kierownik Wydziału Konsularnego w Bernie; Juliusz Kühl – sekretarz poselstwa. Ze strony organizacji żydowskich ogromną rolę odegrali: Adolf H. Silberschein – działacz syjonistyczny,poseł na Sejm RP oraz Chaim Eiss – rabin, działacz Agudat Israel.

IPNtv to funkcjonujący od wielu lat projekt multimedialny, którego głównym celem jest popularyzacja historii najnowszej w formie audiowizualnej. Przygotowane do tej pory materiały filmowe dostępne na portalu Youtube mogą służyć jako uzupełnienie działań edukacyjnych. Dostępne są również spoty rocznicowe dotyczące obchodów Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych czy kampanii społecznej „IPN Ofiarom stanu wojennego. Zapal Światło Wolności" oraz materiały publicystyczne i rozmowy o książkach historycznych. Zespół IPNtv dokumentuje również wiele wydarzeń z działalności Instytutu Pamięci Narodowej, m.in. realizację projektów edukacyjnych oraz konferencje naukowe i popularnonaukowe.

Na kanale IPNtv w roku 2018 transmitowanych na żywo było 41 wydarzeń. Ponadto umieszczono 7 filmów będących retransmisjami oraz 4 reportaże będące filmowym skrótem z wydarzeń

organizowanych przez IPN. Streamowane były m.in. wydarzenia cykliczne takie jak „Debaty belwederskie" (dyskusje najwybitniejszych polskich historyków poświęcone historii odzyskania przez Polskę niepodległości), „Tajemnice wywiadu" (dyskusje prezentujące dzieje polskiego wywiadu i kontrwywiadu w XX wieku.) oraz „Tajemnice bezpieki" (dyskusje poświęcone historii organów bezpieczeństwa państwa).

W 70. rocznicę śmierci rotmistrza Witolda Pileckiego Instytut Pamięci Narodowej przygotował spot pt.: „Ostatnia Droga Witolda Pileckiego". Spot był emitowany w TVP oraz w mediach społecznościowych. Została również przygotowana wersja angielska materiału filmowego. Spot został wyprodukowany w związku z kampanią społeczną o tym samym tytule. Rotmistrz Witold Pilecki, oficer rezerwy Wojska Polskiego, współzałożyciel Tajnej Armii Polskiej, dobrowolny więzień KL Auschwitz, oficer Komendy Głównej Armii Krajowej i „NIE", więzień polityczny okresu stalinowskiego, ofiara mordu sądowego przez całe życie pracował dla Polski. Został zamordowany 25 maja 1948 r. o 21.30 strzałem w tył głowy przez Piotra Śmietańskiego.

W 2018 r. Instytut Pamięci Narodowej przygotował kilka spotów tematycznych. Dotyczyły one przypadających dwóch okrągłych rocznic – 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości (animacja „Gra o Niepodległość" w dwóch wersjach językowych) oraz 50. rocznicy marca 1968 („Rocznica marca 1968" dwóch wersjach językowych). Ponadto, z okazji uchwalenia nowego święta – Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką – Biuro Edukacji Narodowej IPN wyprodukowało spot „Narodowy Dzień pamięci Polaków ratujących Żydów" w polskiej i angielskiej wersji językowej. Oprócz tego powstał spot promujący konkurs edukacyjny „Niezwyciężeni 1918–2018. Pokolenia Niepodległej". Przygotowano także spot dotyczący katowni NKWD i UB na warszawskiej Pradze, przy ul. Strzeleckiej 8. Premiera spotu zaplanowana jest na rok 2019.

„Wideoczat z historią" jest to comiesięczny, historyczno-publicystyczny program internetowy. Jego emisja odbywa się na żywo za pośrednictwem serwisu YouTube na kanale IPNtv. Każdy odcinek jest poświęcony jednemu zagadnieniu z zakresu historii najnowszej. W 2018 roku zrealizowaliśmy 9 odcinków „Wideoczatu z historią". Jest to publicystyczno-historyczny program internetowy trwający ok. 60 min.

Wszystkie odcinki dostępne są na kanale IPNtv w serwisie YouTube.

29 stycznia 2018 r. – „Początki sowieckiej okupacji Polski po II wojnie światowej"; Goście: dr hab. Filip Musiał, Leszek Żebrowski, Tadeusz Płużański, Dariusz Kaliński.

20 lutego 2018 r. – „Gloria victis, czyli o etosie powstań w historii i kulturze polskiej"; Goście: prof. Ewa Hoffmann-Piotrowska, Rafał Ziemkiewicz, Rafał Brodacki.

26 marca 2018 r. – „Marzec 1968"; Goście: dr Przemysław Gasztold, dr Piotr Gontarczyk.

23 kwietnia 2018 r. – „Kto już ma swój grób, a kto jeszcze czeka"; Goście: prof. Marian Głosek, dr hab. Krzysztof Szwagrzyk.

28 maja 2018 r. – „Jak budować polską narrację historyczną?"; Goście: Krzysztof Noworyta, Artur Nawojski, Marek Miśko.

27 czerwca 2018 r.– „Wywiad i kontrwywiad w walce o niepodległość"; Goście: Witold Gadowski, Piotr Bączek, prof. Andrzej Misiuk.

17 lipca 2018 r. – „Tam słychać ciszę. Wołyń", Gość: Krzesimir Dębski.

6 listopada 2018 r. – „Jak odzyskaliśmy niepodległość?", Goście: prof. Janusz Cisek, prof. Mieczysław Ryba.

11 grudnia 2018 r. – „Kobiety internowane w stanie wojennym", Goście: Ewa Brojer, Iwona Olejniczak.

W serwisie Youtube funkcjonuje również kanał IPNtv Konferencje. Są na nim umieszczane zapisy z międzynarodowych oraz ogólnopolskich konferencji naukowych organizowanych przez IPN. W 2018 r. na kanale tym transmitowanych na żywo było 14 wydarzeń, a 2 wydarzenia były retransmitowane. Największe zainteresowanie odbiorców uzyskała konferencja „Rabunek i ger-

manizacja polskich dzieci w czasie II wojny światowej", która odbyła się w Krakowie od 21 do 22 listopada 2018 r.

W 2018 r. Wydział Notacji i Opracowań Multimedialnych wydał dwa audiobooki: *Trzy pamiętniki* – Edmund Edward Taraszkiewicz „Żelazny"; *Pamiętnik* – Zdzisław Broński „Uskok". Audiobooki zostały nagrane dla IPN przez Marcina Kwaśnego. Ich celem jest popularyzacja niezwykle cennego świadectwa o pierwszych latach okupacji sowieckiej na ziemiach polskich po II wojnie światowej.

W projekty filmowe, radiowe i multimedialne zaangażowane również były OBEN IPN. Poniżej lista wybranych inicjatyw multimedialnych podjętych przez ich pracowników:

OBEN Białystok:

– współpraca z TVP 3 Białystok – realizacja wspólnego programu o tematyce historycznej pt. „Historia.PL";

– współpraca z Polskim Radio Olsztyn – realizacja audycji pt. „Leksykon Historyczny";

– realizacja projektu „BohaterON" – przeprowadzono warsztaty z filmowania podczas seminarium dla nauczycieli „BohaterON" Oddział IPN w Białymstoku oraz w Olsztynie. Warsztaty z kamerą „Jak nagrywać świadka historii" – Historia mówiona" w ramach projektu odbyły się także w Sokołach, przygotowujące uczniów do projektu edukacyjnego;

– reportaż „Śladami niepodległości" przygotowany przez dziennikarkę Agnieszkę Czarkowską, wyemitowany na antenie Polskiego Radia Białystok (24 września);

– dźwiękowa wyprawa w 100. rocznicę odzyskania Niepodległości (11 listopada) do miejsc na Wileńszczyźnie szczególnie związanych z postacią Marszałka Józefa Piłsudskiego. Wyemitowano w Radiu Białystok;

– obchody 81. rocznicy operacji Antypolskiej NKWD – w ramach obchodów OBEN w Białymstoku zorganizowało przegląd filmów dokumentalnych. Na telebimie znajdującym się przy skrzyżowaniu ulic Legionowej i Skłodowskiej oraz w autobusach komunikacji miejskiej prezentowany był w dniach 6–12 sierpnia specjalny spot, propagujący wiedzę o „operacji polskiej" oraz akcję plakatową w Internecie;

– XVIII Międzynarodowy Marsz Pamięci Zesłańców Sybiru: w ramach wydarzenia zorganizowano przegląd filmów poświęconych tematyce sybirackiej. Podczas przeglądu wyświetlone zostały filmy *Nie pamiętam* i *Przeżyć Sybir* oraz prezentację wystawy przygotowanej przez OBEN IPN;

– film *Las Pamięta* – projekt zrealizowany przez Delegaturę IPN oraz Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych w Olsztynie;

– płyta CD „Twórcy Niepodległej" – projekt zrealizowany przez Delegaturę IPN oraz Radio Olsztyn.

OBEN Gdańsk:

– film przedstawiający zmagania uczniów na regionalnym turnieju debat oksfordzkich „100-lecie odzyskania Niepodległości Przez Polskę";

– 20-minutowy reportaż historyczny „Kujawy i Pomorze w drodze do Niepodległej" zrealizowany przez BEN IPN i TVP, emitowany w TVP3 Bydgoszcz 9 listopada 2018 r. w ramach programu „Lekcja historii";

– audycje historyczne na antenie Radia Gdańsk – realizacja Arkadiusz Kazański (OBEN) wspólnie z red. Marzeną Bakowską (Radio Gdańsk);

– cykl audycji w Radiu Gdańsk „Pomorskie Miesiące". Bohaterami audycji są świadkowie historii, których wspomnienia utrwalone zostały w formie notacji przez pracowników OBEN. Pierwsza emisja programu miała miejsce w październiku. Audycja odbywa się raz w miesiącu. Ze strony IPN Gdańsk uczestniczy Jan Hlebowicz;

– delegatura OBEN IPN w Bydgoszczy przygotowała materiały, które zostały umieszczone na kanale IPNtvPL: film dokumentalny *Obóz przesiedleńczy i pracy przymusowej Potulitz*; prezentacja multimedialna „Wojskowe Obozy Internowania w Polsce (1982–1983)".

OBEN Katowice:
– cykl audycji „Z myślą o Niepodległej" przygotowanych we współpracy z Polskim Radiem Katowice;
– audycje o tematyce niepodległościowej w Radio M: Policja Województwa Śląskiego (26 kwietnia), Trzecie Powstanie Śląskie (26 kwietnia), dr Ignacy Nowak (9 stycznia).

OBEN Lublin:
Projekt multimedialny „KOP 1924–1939" i przygotowanie prezentacji do kiosków multimedialnych:
– KOP 1924–1939;
– Żołnierze Niezłomni;
– Błękitna Armia Hallera;
– Lubelski Lipiec;
– Wrzesień 1939 r. na Lubelszczyźnie;
– Polskie cmentarze i miejsca pamięci na Wschodzie;
– 26–27 II – Retrospektywa Festiwalu Niepokorni Niezłomni Wyklęci. Prezentacja etiud filmowych: *Inny Świat*, *List z Tynnego* oraz *Rzeczypospolitej poprzysięgali*;
– etiuda filmowa – *Orlęta Lwowskie* – scenariusz filmu, współpraca ze Wspólnotą Polską Oddział w Lublinie;
– etiuda Filmowa *Wilno – Lublin. Józef Piłsudski* – scenariusz filmu, współpraca ze Wspólnotą Polską Oddział w Lublinie;
– organizacja spotkań z cyklu „Kino IPN" – prezentacje filmów o tematyce historycznej
– produkcja animacji *Dzieciom żołnierzom*.

OBEN Poznań:
– koordynacja przez OBEN powstania spotów dotyczących powstania wielkopolskiego (promujące portal www.powstaniewielkopolskie.ipn.gov.pl – reż. Zbysław Kaczmarek; wersja dłuższa i krótsza);
– przy współpracy wojewody wielkopolskiego oraz Telewizji Polskiej powstały trzy spoty dotyczące powstania wielkopolskiego z cyklu: „Powstanie Wielkopolskie. Zwycięstwo";
– spot „Zdobycie pojazdu pancernego" poświęcony jest ważnemu wydarzeniu w historii niewielkiego Budzynia koło Chodzieży. 7 lutego 1919 r. powstańcy wielkopolscy powstrzymali niemiecki atak na miasto;
– trzeci odcinek cyklu spotów edukacyjnych w reżyserii Zbysława Kaczmarka pt. „Powstanie Wielkopolskie. Zwycięstwo". Odcinek „Powstaniec–artysta" opowiada o Leonie Prauzińskim, malarzu, rysowniku, uczestniku powstania wielkopolskiego. Patriotyczna twórczość i namalowane przez niego obrazy stały się przyczyną jego aresztowania 1 listopada 1939 r. i zamordowania przez funkcjonariuszy gestapo 6 stycznia 1940 r. w Forcie VII w Poznaniu;
– słuchowisko radiowe dotyczące powstania wielkopolskiego, przygotowane przez Radio Poznań w ośmiu odcinkach, wydane w formie pakietu płyt, współprodukowane przez IPN – koordynacja wydania.

OBEN Rzeszów:
– w ramach projektu „Ferie z IPN" zorganizowano pokazy filmów dokumentalnych *Józef Piłsudski*", *Cud nad Wisłą* oraz *Roman Dmowski*, reż. Marian Kubera. (31 stycznia, 6 lutego);

– projekt „Wakacyjne kino plenerowe »Polskie drogi do niepodległości«”. W ramach wakacyjnego kina plenerowego w piątek po zmroku, w Ogrodach Bernardyńskich w Rzeszowie, na leżakach – w wakacyjnej atmosferze – można było zobaczyć filmy dostarczające podstawowej wiedzy na temat polskich dróg do Niepodległości.

5.16. Współpraca z mediami i inne działania popularyzujące wiedzę

W trakcie 2018 r. Biuro Edukacji Narodowej IPN bardzo intensywnie współpracowało z telewizją, radio i prasą w celu informowania o bieżących działaniach edukacyjnych oraz upowszechniania i popularyzowania wiedzy o najnowszej historii Polski. Pracownicy BEN i OBEN IPN byli częstymi gośćmi programów emitowanych przede wszystkim w telewizjach lokalnych, ale i ogólnopolskich. Ponadto bardzo często udzielali wywiadów, wypowiedzi lub uczestniczyli w audycjach radiowych poświęconych rozmaitym rocznicom historycznym i realizowanym przez IPN wydarzeniom edukacyjnym. Bardzo istotną rolę odgrywały także bezpośrednie kontakty z mediami ogólnopolskimi i regionalnymi, które obejmowały patronatami prowadzone przez IPN przedsięwzięcia jak np. Tydzień Niepodległości, czy ogólnopolskie obchody 40. rocznicy utworzenia Wolnych Związków Zawodowych w Gdańsku.

Znaczna część kontaktów z mediami dotyczyła przypadającej na 2018 rok 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Ponadto jak co roku dużą popularnością cieszyły się inicjatywy związane z upamiętnieniem Żołnierzy Wyklętych, a także powstaniem warszawskim, powstaniem wielkopolskim, powstaniem śląskim oraz rocznicami Marca ‘68 i wprowadzenia stanu wojennego. Ze sporym zainteresowaniem spotkały się również wydarzenia związane z obchodzonym po raz pierwszy w 2018 r. Narodowym Dniem Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką.

OBEN IPN rozszerzyły współpracę z mediami lokalnymi, co zaowocowało licznymi relacjami z inicjatyw organizowanych przez IPN oraz udzielanymi patronatami medialnymi. Wojewódzki Konkurs Poetycki „Historia najnowsza Polski w poezji dzieci i młodzieży” orgaznizowany przez białostocki oddział IPN patronatem medialnym objęły Radio Białystok i Ośrodek Telewizji Polskiej w Białymstoku. W 100. rocznicę odzyskania Niepodległości w Radiu Białystok wyemitowano dźwiękową wyprawę do miejsc na Wileńszczyźnie szczególnie związanych z Marszałkiem Józefema Piłsudskim, powstałą z nagrań wykonanych w czasie wyjazdu edukacyjnego młodzieży województwa podlaskiego w ramach realizacji projektu „Śladami Bohaterów – w walce o Niepodległą”. Delegatura IPN w Olszynie we współpracy z Radiem Olszyn realizowała codzienną audycję „Historyczny leksykon IPN” (ponad 260 tematycznych audycji historycznych) oraz cotygodniową audycję „Droga do Niepodległej”.

OBEN w Gdańsku wyprodukowało we współpracy z TVP 20-minutowy reportaż historyczny *Kujawy i Pomorze w drodze do Niepodległej*, który został wyemitowany w TVP3 Bydgoszcz w ramach programu „Lekcja historii”. Ponadto zrealizowało takie wydarzenia jak: IV Krajowa Defilada Pamięci Żołnierzy Niezłomnych, I Pomorski Przegląd Teatralny „Historie Bohaterów Niezłomnych”, Ogólnopolskie obchody 40. rocznicy utworzenia Wolnych Związków Zawodowych, które zostały objęte patronatami medialnymi.

OBEN w Katowicach współpracuje na stałe z takimi mediami jak: Polskie Radio Katowice, TVP3, Radio eM, Radio Jasna Góra, Radio Piekary, Polska Agencja Prasowa, TV Silesia, TELPOL, TV Sfera, „Dziennik Zachodni”, „Nasz Dziennik”, „Fabryka Silesia”, „Gazeta Wyborcza”, „Gość Niedzielny”, „Niedziela”. Pracownicy razem z Polskim Radiem Katowice współtworzyli cykl audycji „Z myślą o Niepodległej”, nawiązujących do kalendarza ściennego na rok 2018, wydanego przez Oddział IPN Katowice oraz uczestniczyli w licznych audycjach dotyczących 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

Pracownicy Oddziału IPN w Krakowie oraz Delegatury IPN w Kielcach uczestniczyli w nagraniach audycji radiowych na antenie Radia Kraków, Polskiego Radia24, rozgłośni Diecezji Tarnow-

skiej RDN, Radia Kielce, Radia eM w Kielcach, Radia Dla Ciebie, a także w audycjach telewizyjnych w TVP Kraków, TVP Kielce, TV Polsat, TV Internetowej Kielce, TVP Historia, TV Trwam a także w audycjach telewizyjnych w TVP Kraków, TVP Kielce, TV Internetowej Kielce, TVP Historia, TV Trwam. Pracownicy OBEN IPN wielokrotnie brali udział w audycji z cyklu „Tematy Dnia" w TVP3 Kraków w związku z: otwarciem wystawy „Ojcowie Niepodległości", 5 stycznia, Narodowym Dniem pamięci o Żołnierzach Wyklętych 1 marca, Narodowym Dniem Pamięci o Polakach ratujących Żydów, 75 Rocznicy Zbrodni Wołyńskiej 11 lipca, agresji niemieckiej oraz sowieckiej na Polskę 17 wrześniem, uruchomienia Biało-czerwonego Szlaku „Moja Niepodległa". Pracownicy OBEN IPN brali również udział w audycji Programu III Polskiego Radia poświęconej Operacji „Cezary", emisja 8 lutego. Z mediami współpracowali: dr Wojciech Frazik, dr Michał Chorązki, dr Paweł Naleźniak oraz Michał Masłowski. We współpracy z TVP Kielce edukatorzy z delegatury IPN w Kielcach współtworzą cykliczny program telewizyjny „Przystanek Historia TV" (2 odcinki w miesiącu). Artykuły popularnonaukowe ukazują się w dodatku historycznym „Dziennika Polskiego", w „Naszym Dzienniku", „Niedzieli" i innych czasopismach. Do czerwca 2018 r. na łamach „Echa Dnia" publikowane były artykuły z cyklu „Zapal Znicz Pamięci", który miał na celu promowanie edukacyjnego projektu Delegatury. We współpracy z Radiem Kraków pracownicy OBEN zorganizowali koncert promujący płytę: „Nad nami Orzeł Biały" emitowany na żywo ze Studio S5 im Romany Bobrowskiej w Radio Kraków. Relacja z koncertu była transmitowana na żywo na antenie radia i w telewizji internetowej IPNTV.

Pracownicy OBEN w Lublinie i Radomiu udzielali licznych wypowiedzi dla mediów w związku z różnymi rocznicami historycznymi oraz przy okazji organizowanych przez IPN wydarzeń edukacyjnych, jak np. „Urodziny Lalusia" – 100. rocznica urodzin sierż. Józefa Franczaka „Laluś" czy współorganizacja spektaklu *Inka. Rzecz o Danucie Siedzikównie* oraz panelu dyskusyjnego w lubelskim urzędzie wojewódzkim.

OBEN w Łodzi współtworzyło audycję „Ekstra-klasa" w Radiu Łódź dotyczącą oferty edukacyjnej IPN związanej z obchodami 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości oraz barcamp Regionalnego Kongresu Edukacji Kulturalnej 2018 w Łodzi z promocją oferty edukacyjnej Oddziału IPN w Łodzi. Ponadto pracownicy łódzkiego BEN brali udział w audycji radiowej poświęconej rocznicy Marca'68 oraz brali udział w nagraniach programu TVP 3 Łódź z cyklu „Łódzkie drogi ku wolności" i programu na temat historii niemieckiego obozu dla polskich dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi.

Poznańskie OBEN wyprodukowało wspólnie z Radiem Poznań spoty edukacyjne poświęcone powstaniu wielkopolskiemu, które były emitowane przez trzy miesiące na antenie. Dodatkowo współtworzyło z Radiem Poznań słuchowiska radiowe na temat powstania wielkopolskiego. Pracownicy poznańskiego OBEN często udzielali wypowiedzi do mediów w związku z rocznicami historycznymi oraz organizowanymi przez IPN wydarzeniami czy konkursami.

Pracownicy OBEN IPN w Rzeszowie – podobnie jak w latach ubiegłych – prowadzili współpracę z zarówno z mediami lokalnymi jak i ogólnopolskimi. Udzielili wielu wywiadów. Wśród lokalnych mediów prowadzili współpracę m.in. z dziennikami: „Gazetą Codzienną Nowiny" i „Super Nowościami". W dziennikach tych ukazywały się dodatki historyczne poświęcone 100. rocznicy odzyskania Niepodległości, działaniom edukacyjnym IPN w Rzeszowie czy osobie Ryszarda Siwca. We współpracy z Radiem Via, w ramach programu edukacyjnego „Pamiętamy", odbywają się cykliczne audycje. Rzeszowski OBEN IPN współpracuje również z redakcją Radia Rzeszów, dla której pracownicy nagrywają regularnie audycje poświęcone historii najnowszej czy wygłaszają komentarze historyczne.

We współpracy z Oddziału IPN w Szczecinie z Polskim Radiem Szczecin powstało 6 pocztówek dźwiękowych – audycji poświęconych 6 ojcom Niepodległości: Józefowi Piłsudskiemu, Romanowi Dmowskiemu, Wincentemu Witosowi, Ignacemu Janowi Paderewskiemu, Wojciechowi Korfantemu oraz Ignacemu Daszyńskiemu. Audycje zostały wyemitowane na antenie Radia Szczecin w 2018 r.

OBEN IPN w Warszawie na stałe współpracuje z Programem III Polskiego Radia. W cotygodniowym programie pt. „Białe plamy" Mirosław Biełaszko, pracownik OBEN IPN w Warszawie, zaprasza przedstawicieli nauki, kultury z którymi rozmawia o wyborach człowieka, o ważnych wydarzeniach i o kulturze materialnej.

Pracownicy OBEN IPN Wrocław udzielali wywiadów w związku z przypadającymi rocznicami historycznymi, brali udział w audycjach i debatach historycznych, które odbywały się w lokalnych mediach oraz udzielili konsultacji historycznej dla produkcji TVP Żołnierze z Monte Cassino. Delegatura IPN w Opolu zorganizowała koncert „Wolni, Wolnym dla Wolności" w rocznicę utworzenia Armii Krajowej, transmitowany przez Radio Opole.

Kontynuowano dotychczasową współpracę między IPN a Polskim Radiem S.A. Na 22. Pikniku Naukowym, który odbył się 9 czerwca 2018 r. na Stadionie PGE Narodowym swoje osiągnięcia zaprezentowały BEN oraz BUWiM. Motyw przewodni oferty IPN związany był z lotnictwem i 100. rocznicą powstania polskiego lotnictwa wojskowego jako nowego rodzaju sil zbrojnych. Aby otrzymać nagrodę, każdy uczestnik pokazu musiał przejść wszystkie 5 aktywności (m.in. zidentyfikować miejsca pamięci związane z polskim lotnictwem, uporządkować nazwy polskich samolotów z okresu II RP). Podczas całego dnia rozdano ponad 500 pakietów nagród złożonych m.in. z gry planszowej „303" lub puzzli oraz książeczek z serii „Bohaterowie Niepodległej". Pracownicy IPN uczestniczący w wydarzeniu udzielili licznych wywiadów radiowych, w których przybliżyli słuchaczom istotę swojej działalności.

5.17. Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia"

Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki Przystanek Historia z każdym rokiem jest coraz bardziej znaczącym punktem wśród warszawskich instytucji edukacji, kultury i nauki. Zespół Centrum z jednej strony prowadzi własną działalność edukacyjną, a z drugiej udostępnia pomieszczenia na rzecz innych pionów IPN. Są to przede wszystkim BEN, BBH, BPiI, BUMWiM, AIPN, Oddział Warszawski IPN oraz Biuro Prezesa. CE IPN jest miejscem prezentacji ważnych osiągnięć IPN w dziedzinie naukowej, edukacyjnej wystawienniczej i wydawniczej. W CE IPN odbywają się również wydarzenia, które organizowane są wspólnie z podmiotami zewnętrznymi.

W Centrum Edukacyjnym IPN znajduje się siedziba centralnej Biblioteki IPN, zawierającej dostępny dla wszystkich zainteresowanych, bogaty księgozbiór publikacji dotyczących historii najnowszej, w tym zwłaszcza zbrodni komunistycznych i nazistowskich, a także ich ofiar. Biblioteka udostępnia też czytelnikom komplet wydawnictw własnych IPN, wydanych zarówno w Centrali, jak i w oddziałach. Katalog biblioteki dostępny jest w Internecie i korzystać mogą z niego wszyscy zainteresowani. Katalog umieszczony też został na różnego rodzaju portalach bibliotecznych. W czytelni Biblioteki dostępna jest bieżąca prasa codzienna i tygodniki oraz miesięczniki społeczno-polityczne. Czytelnia Biblioteki IPN znajduje się w siedzibie CE, a magazyn usytuowany jest na pl. Krasińskich, w siedzibie Oddziału Warszawskiego IPN.

W 2018 r. w CE IPN odbyły się 43 promocje książek, w tym 20 wydanych przez IPN.

Zaprezentowano 18 wystaw przygotowanych przez IPN oraz instytucje i twórców współpracujących z Instytutem. Największym powodzeniem cieszyły się następujące ekspozycje: „Pancerne skrzydła/Armoured Wings", „Ojcowie Niepodległości", „Ukradzione dzieciństwo", wystawa rzeźb i reliefów prof. Stanisława Kulona „Droga Krzyżowa III", wystawa prac laureatów konkursu „Jeszcze Polska…".

W siedzibie Centrum Edukacyjnego odbyło się wiele imprez o charakterze artystycznym. Były to m.in. spektakle przygotowane przez uczniów szkół warszawskich w ramach projektu „Uczniowie obchodzą ważne rocznice" (m.in. z okazji Narodowego Dnia Żołnierzy Wyklętych) oraz dwa przedstawienia teatralne: monodram „Żertwa" i „Głosy".

Bardzo dużym zainteresowaniem cieszyły się też koncerty. Z okazji rocznicy śmierci Jacka Kaczmarskiego odbył się koncert Mateusza Nagórskiego „Jacek Kaczmarski o wolności". W rocznicę zakończenia powstania warszawskiego odbył się koncert piosenek do wierszy Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, w wykonaniu Sławomira Zygmunta. Tradycyjnie, w rocznicę urodzin Przemysława Gintrowskiego odbył się w CE koncert *uRodziny Barda*. W 2018 r. piosenki Gintrowskiego wykonali: Jacek Bończyk, Jan Janga Tomaszewski i Hadrian Filip Tabęcki.

W CE odbyły się specjalne pokazy filmów: *Usływszcie mój krzyk*, *Niepodległy*, *Emisariusz kardynała*, *Węgierski korytarz*, *Naukowa kawaleria*, *My dzieci z lagrów i Niedokończone msze wołyńskie*.

Wiele filmów dokumentalnych zostało wyświetlonych na spotkaniach Klubu Generała Stefana Roweckiego „Grota", a przede wszystkim w ramach otwartych cykli filmowych prowadzonych przez red. Jędrzeja Lipskiego z TVP Historia.

Oprócz popularyzowania wiedzy historycznej podstawowym zadaniem CE IPN jest organizowanie różnych przedsięwzięć edukacyjnych. W 2018 r. przeprowadzono 465 lekcji z historii XX w. dla uczniów wszystkich poziomów nauczania z Warszawy i okolic. Lekcje te cieszą się ogromnym zainteresowaniem. Dużym zainteresowaniem cieszy się też program spotkań przeznaczony dla dzieci wraz z rodzicami „Rodzinna sobota", którego celem jest pokazanie historii Polski w okresie od końca XVIII w. do 1989 r.

CE ma stałą ofertę lekcji i warsztatów przeznaczonych dla szkół wszystkich poziomów edukacyjnych. W Przystanku Historia zajęcia edukacyjne będące częścią akcji „Lato w mieście" i „Zima w mieście". W czasie ferii zimowych po raz siódmy zorganizowano zajęcia dla maturzystów „Ferie z historią najnowsza w tle" – przygotowujące ich do egzaminu maturalnego z historii najnowszej.

W ramach oferty edukacyjnej przeznaczonej dla uczniów, wyprodukowano film animowany o *Baśce Murmańskiej*, mający uczniom klas 1–3 szkół podstawowych przybliżyć temat odzyskania niepodległości. Film ten miał premierę prasową w maju 2018 r.

CE IPN brało udział w organizacji międzymuzealnej gry miejskiej „Raz, dwa, trzy – warszawiakiem jesteś Ty". Oferta edukacyjna CE IPN obejmuje również wiele zajęć szkoleniowych przeznaczonych dla nauczycieli. W ramach szkoleń, kursów i seminariów dla nauczycieli w 2018 r. odbyły się następujące zajęcia:

prowadzone na podstawie podpisanej przez IPN umowy z MEN szkolenie dla nauczycieli „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r. oraz budowa struktur państwa i wojny o granice Rzeczypospolitej" (współorganizowane z Oddziałem Warszawskim IPN);

– seminarium „Dzieje polskiej emigracji niepodległościowej 1939–1989. Edycja I – Polski Londyn";
– seminarium „Praska wiosna 1968";
– seminarium „Sześciu wspaniałych czyli polscy Ojcowie Niepodległości";
– seminarium „Rosja sowiecka – ZSRS 1918–1991".

W 2018 r. CE IPN przeprowadziło specjalistyczne seminarium dla przewodników miejskich „Kwatera Ł i inne miejsca represji aparatu komunistycznego na podziemiu niepodległościowym".

Poza seminariami dla nauczycieli CE IPN prowadzi projekty edukacyjne dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych. „Łączka i inne miejsca poszukiwań" to program objęty honorowym patronatem przez Prezydenta RP. I edycja zakończona w kwietniu 2018 r. miała charakter regionalny. II edycja rozpoczęta w październiku 2018 r. jest projektem ogólnopolskim, prowadzonym we współpracy z niektórymi oddziałami IPN. Obie edycje współorganizowane są z BPiI IPN.

W 2018 r. CE IPN tradycyjnie wzięło udział w dorocznej „Nocy Muzeów". CE IPN Przystanek Historia na bieżąco współpracuje z licznymi szkołami wszystkich poziomów nauczania oraz instytucjami m.in. Ministerstwem Edukacji Narodowej, Kuratorium Oświaty, Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, Wojskowym Biurem Historycznym, Muzeum Powstania Warszawskiego, Urzędem Miasta

Stołecznego Warszawy, Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjno- Społecznych, Międzynarodowym Centrum Edukacji o Auschwitz i Holocauście w Oświęcimiu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów Markowej, Związkiem Sybiraków, Polskim Towarzystwem Ziemiańskim, Okręgiem Warszawskim Polskiego Towarzystwa Filatelistów, Czeską Fundacją Nauczycieli PANT, Ośrodkiem Czeskim w Warszawie, Fundacją „Otwarte drzwi" Fundacją „Bo Warto", Katolicką Inicjatywą Kulturalną , Fundacją „Kresy Historii", Fundacją „Gdzie", Polskim Radiem, Radiem Warszawa, TVP Historia, Uniwersytetem Warszawskim, Archiwum Akt Nowych Stowarzyszeniem Rodzina Ułanów Jazłowieckich, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Przedstawicielstwem Rządu Flandrii w Polsce, Radomskim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli, Wojskowym Centrum Edukacji Obywatelskiej.

CE IPN jest organizatorem działalności warszawskiej filii Klubu Historycznego im. Stefana Roweckiego „Grota". W jego ramach odbywają się co miesiąc spotkania o różnorodnej tematyce historycznej.

CE IPN współpracuje też z instytucjami zagranicznymi. W ramach działań na rzecz Polaków mieszkających za granicą edukatorzy z CE prowadzili warsztaty dla Polskiej Macierzy Szkolnej w Belgii, i Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie, a także we współpracy z Zrzeszeniem Nauczycieli Polskich w Ameryce i Stowarzyszeniem Pamięć prowadzili zajęcia w ramach Przystanku Historia w Chicago i Nowym Jorku. Seminarium „Praska Wiosna 1968" prowadzone było we współpracy z Instytutem Badania Reżimów Totalitarnych w Pradze.

CE IPN zorganizowało w 2018 r. 65 gier miejskich i spacerów edukacyjnych. Poza promocjami książek, specjalnymi pokazami filmów, spektaklami i koncertami, odbyły się 83 różnego rodzaju przedsięwzięcia o charakterze otwartym, dostępne dla wszystkich zainteresowanych najnowszymi dziejami Polski. 62 z nich odbyły się w ramach cyklicznych spotkań. Cyklicznie, w pierwszym półroczu odbyły się następujące seminaria: „Łączka i inne miejsca poszukiwań", „Polskie drogi do niepodległości", „Bohaterowie zapomniani, niezłomni, niepodlegli", „Od niepodległości do niepodległości". W drugim półroczu: „Powróćmy do korzeni", „Kościół – Naród – Państwo, czyli niezwykły wiek XX w dziejach Polski", „Tajemnice bezpieki", „Na północ od Warszawy. Warmia i Mazury w XX w.", „Polskie skrzydła czyli stulecie polskiego lotnictwa ", „Solidarność wielkich zakładów pracy", „Historia zza kulis". Przez cały rok odbywało się seminarium „Tajemnice wywiadu".

W roku 2018 w CE prezentowano następujące wystawy: „Jan Palach'69" (Czeskie Centrum w Warszawie), „III wersja Drogi Krzyżowej: Sybiraków – Uralczyków – nie tylko mojej rodziny". Wystawa rzeźb i reliefów prof. Stanisława Kulona, „Wojsko Ludowe zawsze z partią", „Historia ojca i syna". Prace uczniów Zespołu Szkół Plastycznych w Zakopanem, „Ukradzione dzieciństwo", „100 eksponatów na 100-lecie Niepodległości". Wystawa filatelistyczna, „Epizody z najnowszej historii Polski w komiksie". Prace laureatów VI edycji konkursu, „Pancerne skrzydła/Armoured Wings", „Andrzej Pityński – ambasador historii Polski w obiektywie Czesława Czaplińskiego", „Generał dywizji Tadeusz Komorowski »Bór«", „Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939", „Instytut Piłsudskiego w Ameryce – historia i zbiory polskiej instytucji w Nowym Jorku", „Jeszcze Polska…" Wystawa prac laureatów ogólnopolskiego konkursu absolwentów szkół plastycznych, „Ojcowie Niepodległości", „Ocalone z transportów. Dzieci Zamojszczyzny", stała wystawa pamiątek po Józefie Bandzo „Jastrzębiu".

Według szacunkowych obliczeń w wydarzeniach odbywających się w CE IPN „Przystanek Historia" uczestniczyło ponad 42 tys. osób:

- promocje książek – ok. 3 300 osób;
- wystawy – ok. 13 500 osób;
- spektakle, koncerty – ok. 600 osób;
- specjalne pokazy filmów – ok. 700 osób;
- otwarte spotkania poświęcone historii najnowszej Polski – ok. 5 600 osób;
- spotkania Klubu im. Stefana Roweckiego „Grota" – ok. 500 osób;

– spacery edukacyjne i gry miejskie – ok. 1 500 osób;
– projekty edukacyjne dla nauczycieli i uczniów – ok. 540 osób;
– „Rodzinna sobota” – ok. 560 osób;
– „Lato w mieście” i „Zima w mieście” – ok. 1 100 osób;
– warsztaty prowadzone w Belgii i Stanach Zjednoczonych – ok. 450 osób;
– lekcje dla uczniów wszystkich poziomów nauczania – ok.10 000 osób;
– „Ferie dla maturzystów” – ok. 100 osób;
– Gra „Raz, dwa, trzy, Warszawiakiem jesteś Ty” – ok. 2 000 osób;
– „Przystanek Niepodległość” – ok. 2 000 osób.

Poza wszystkimi wymienionymi w sprawozdaniu wydarzeniami, odbywały się liczne spotkania organizowane przez Oddział Warszawski IPN, BBH IPN, Biuro Prezesa, KŚZpNP, BPiI, Archiwum IPN czy BUWiM, tak otwarte dla publiczności, np. konferencje naukowe, jak i mające charakter wewnętrzny, np. spotkania projektów badawczych.

5.18. Pozawarszawskie/Krajowe Centra Edukacyjne IPN „Przystanek Historia”

Działające na terenie oddziałów i delegatur Centra Edukacyjne IPN „Przystanki Historia” przez ostatni rok przyjmowały rzesze odbiorców, różniej kategorii wiekowej. Odbywały się tam spotkania związane z edukacją młodzieży, wykłady (bądź cykle wykładów) dla różnych grup wiekowych, jak również prelekcje filmów i warsztaty (tj. filmowe, edukacyjne), koła dyskusyjne czy wystawy. „Przystanki Historia” są miejscem różnego rodzaju uroczystości: wręczania nagród po zakończonych konkursach, debat historycznych, promocji książek czy konferencji prasowych. Pojawiły się również na terenie działaności OBEN w Krakowie mobilne punkty edukacyjne „Przystanku Historia”, na których prezentowano gry edukacyjne, wydawnictwa oraz prowadzono warsztaty. Przystanki czynnie włączyły się w obchody 100. rocznicy odzyskania Niepodległości, np. na terenie oddziału w Katowicach zorganizowano cykl 6 profesorskich wykładów pt. „Przystanek Niepodległa”, a w Puszczy Kozienickiej – piknik historyczny „Noc Niepodległej”. Przystanki współpracują z różnego typu szkołami w organizacji lekcji.

Od września zaczął działać nowy „Przystanek Historia” na terenie oddziału rzeszowskiego IPN, gdzie partnerem jest Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej. Pierwszy wykład był poświęcony postaci Ryszarda Siwca.

6. Badania naukowe

Zmiana ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej uchwalona w 2016 r. miała znaczący wpływ na zmianę organizacji pracy naukowej w IPN. Na mocy nowelizacji, która weszła w życie 16 czerwca 2016 r., powstała nowa jednostka organizacyjna – Biuro Badań Historycznych, której zadaniem jest prowadzenie działalności badawczej i popularyzatorskiej. W skład Centrali BBH weszły dwa wydziały: Wydział Historii Polski do 1945 r. oraz Wydział Historii Polski w latach 1945–1990. Jeśli chodzi o organizację Biura Badań Historycznych w terenie, to w miastach będących siedzibami oddziałów IPN powołano do życia oddziałowe biura badań historycznych. Nowelizacja ustawy znacznie rozszerzyła zakres chronologiczny i rzeczowy badań Instytutu Pamięci Narodowej. Mają one obejmować porozbiorową i najnowszą historię Polski, w tym historię polskiej emigracji, a ponadto historię polskiego dziedzictwa kulturowego na Wschodzie.

6.1. Centralne Projekty Badawcze IPN

Na tle innych krajowych instytucji zajmujących się badaniami nad historią najnowszą, IPN wyróżnia ogólnopolska struktura organizacyjna, stwarzająca jedyną w swoim rodzaju możliwość prowadzenia przekrojowych badań ogólnopolskich i porównawczych, a także podobnych projektów dokumentacyjnych. W związku z powyższym zdecydowano o połączeniu i skoordynowaniu wysiłków w ramach kilkunastu zbiorowych projektów naukowych, sformalizowanych obecnie w postaci czternastu Centralnych Projektów Badawczych, a w przypadku zagadnień o charakterze regionalnym, a także niektórych wydzielonych zadań o określonym z góry horyzoncie czasowym – Oddziałowych Projektów Badawczych. Wszystkie CPB są zarządzane przez swoich koordynatorów, zatwierdzonych przez Prezesa IPN, w razie potrzeby (w największych projektach) wspieranych przez zastępcę lub sekretarza projektu, niekiedy też koordynatorów terenowych lub podkoordynatorów wydzielonych ścieżek merytorycznych w ramach danego projektu. Taka organizacja pracy ułatwia prace zespołowe, prowadzone w skali całego kraju, których wynikiem są wieloautorskie syntezy (często z uwzględnieniem perspektyw regionalnych), zbiorowe monografie, edycje źródeł, wydawnictwa słownikowe czy encyklopedyczne, na czele z pomnikową *Encyklopedią Solidarności*. W ramach CPB są też realizowane indywidualne projekty naukowe, których celem jest zazwyczaj autorska monografia, związana z promocją na kolejne stopnie naukowe. Poszczególne zadania w ramach CPB, indywidualne i zbiorowe, wykonywane są zgodnie z odpowiednimi harmonogramami, opracowanymi przez koordynatorów. W pracach nad poszczególnymi projektami, poza badaczami z BBH, uczestniczyli też pracownicy pozostałych pionów IPN, a także badacze zatrudnieni w innych ośrodkach naukowych (uczelnie wyższe, instytuty PAN itp.).

Ostatnie zmiany Centralnych Projektów Badawczych miały miejsce na początku 2017 r. Przeprowadzono wówczas istotną reorganizację. Poprzednio działalność badawcza IPN była prowadzona w ramach 11 projektów. W związku z ustawowym poszerzeniem zakresu chronologicznego i rzeczowego prowadzonych zadań uruchomiono 5 zupełnie nowych CPB, dotyczących: komunistów w II RP, województw wschodnich w II RP, Polaków w Związku Sowieckim, Wojska Polskiego w strukturach państwa w XX w. oraz mechanizmów transformacji ustrojowej w 1989 r. Dzie-

więć pozostałych projektów stanowi kontynuację wcześniejszych CPB, ale najczęściej w formie zmodyfikowanej i poszerzonej, np. CPB „Zagłada Żydów na ziemiach polskich w okresie II wojny światowej" jest obecnie realizowany jako „Stosunki polsko-żydowskie w latach 1918–1968".

6.1.1. Polacy w Rosji i Związku Sowieckim

Koordynator: dr hab. Jan Szumski (BBH/UKSW).

Zespół liczy 11 osób, w tym 2 zatrudnione są w IPN.

Celem projektu jest zbadanie dziejów Polaków w Rosji i w ZSRS ze szczególnym uwzględnieniem represji, których doświadczyła ludność polska. Jednym z ważniejszych założeń projektu jest zbadanie sowieckiej polityki rozpatrywanej w kontekście działań podejmowanych przez kierownictwo bolszewickie (władze partyjne i państwowe) na poziomie centralnym (KC RKP(b), a od 1925 r. WKP(b)) oraz lokalnym (republikańskim) w RSFRS, BSRS oraz USRS, oraz pokazanie roli, którą odgrywali Polacy w życiu politycznym, społecznym, naukowym i gospodarczym w Rosji Sowieckiej, a następnie ZSRS, w latach dwudziestych i trzydziestych XX w. Dzieje polskiego ruchu komunistycznego w Rosji i ZSRS znajdują się poza obszarem badań prowadzonych w ramach tego projektu.

Pierwszy etap kwerend został przeprowadzony w 2017 r., w 2018 r. prowadzono przede wszystkim prace nad zebranym już wcześniej materiałem. Na koniec 2018 r. powstały dwa maszynopisy (m.in. monografia autorstwa dr. A. Vâlìkìego poświęcona dziejom Polskiego Rejonu Narodowego im. F. Dzierżyńskiego na Białorusi – praca będzie opublikowana w ramach projektu w j. polskim i rosyjskim) oraz wybór dokumentów z archiwów białoruskich poświęcony dziejom ludności polskiej i Kościoła rzymskokatolickiego na terenie BSRR w latach 1921–1939 przygotowany przez historyków polskich i białoruskich (planowane wydanie w wersji dwujęzycznej).

W 2018 r. prowadzono również prace zmierzające do nawiązania współpracy pomiędzy IPN a Wydziałem „Artes Libelares" UW w celu prowadzenia projektu badawczego pod tytułem „Codzienność i trudne losy Polaków w Związku Sowieckim". W wyniku projektu ma powstać wydawnictwo składające się z sześciu tomów, dotyczących różnych okresów historycznych, obszarów i zagadnień związanych z codziennością i sowiecką polityką wobec Polaków w latach 1921–1989. Przygotowano projekt porozumienia o współpracy, który czeka obecnie na podpisanie.

6.1.2. Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX wieku

Koordynatorzy CPB: dr Daniel Koreś (OBEN Wrocław/Archiwum Wojsk Lądowych), dr Jacek Jędrysiak (WBH/UWr).

Centralny Projekt Badawczy IPN „Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX w." zalicza się do grona projektów zainicjowanych w 2017 r. Z tego względu jednym z głównych zadań koordynatorów od samego początku była integracja rozproszonego w ramach IPN środowiska badaczy zainteresowanych dziejami Wojska Polskiego oraz nawiązanie współpracy z czołowymi naukowcami tej specjalności z wiodących ośrodków akademickich w Polsce. W ideę projektu od początku wpisana została kooperacja z powstałym w 2016 r. Wojskowym Biurem Historycznym im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego, usprawniająca proces dostępu do akt przechowywanych w wojskowej sieci archiwalnej. Podjęciu studiów w tej materii sprzyja zresztą wyraźnie szersze otwarcie dla badaczy tej ostatniej, umożliwiające uzupełnienie wiedzy w wielu niedostępnych do niedawna obszarach.

W 2018 r. w CPB uczestniczyło 35 osób. Wśród nich znajdują się naukowcy reprezentujący IPN, Wojskowe Biuro Historyczne, Akademię Sztuki Wojennej, Uniwersytet Wrocławski, Akademię Wojsk Lądowych i szereg innych ośrodków. Celem projektu jest prezentacja szerokiego spektrum aspektów roli i funkcjonowania wojska w polskich strukturach państwowych w XX w.

Projekt obejmuje trzy główne okresy: okres wojen o niepodległość i granice oraz międzywojenny (1918–1939); II wojnę światową (1939–1945) i okres po 1945 r. (Polska Ludowa, PRL, emigracyjne struktury państwa oraz wojska). W ich ramach realizowane są edycje źródłowe, prace monograficzne, konferencje i inne formy działalności wzbogacające i upowszechniające wiedzę o Wojsku Polskim. Godną uwagi specyfiką projektu jest częste wykorzystywanie przez jego uczestników materiałów zgromadzonych w archiwach zagranicznych, w aktach zarówno proweniencji polskiej (np. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Studium Polski Podziemnej), jak i zagranicznej (np. Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Service Historique de la Défense). Z tego względu w ramach projektu prowadzone są liczne kwerendy zagraniczne, przyczyniające się do odkrywania wielu wcześniej nieznanych źródeł do dziejów Wojska Polskiego.

Mając na uwadze wyjątkowość jubileuszu 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, uwaga sporej części uczestników projektu skupiona była na związanej z nią roli Wojska Polskiego. Uczestnicy projekty współtworzyli m.in. rocznicowy numer specjalny „Przeglądu Historyczno-Wojskowego", uczestniczyli w posiedzeniach komisji ds. programu „Ławka Niepodległości dla Samorządów" oraz wielu konferencjach i seminariach naukowych. Prócz tego stale rozwijano badania nad historią ludowego Wojska Polskiego. W tym aspekcie na szczególną uwagę zasługuje zainicjowanie prac nad teką edukacyjną „Ludowe Wojsko Polskie 1943–1989". Podjęto także badania nad niemiecką dywersją w czasie kampanii polskiej 1939 r., co zaowocuje w roku 2019 edycją obszernego tomu źródeł z Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv. W realizacji jest także pierwszy tom edycji raportów francuskich attaché wojskowych w Warszawie z lat trzydziestych XX w.

W trakcie realizowanych badań nawiązano ścisłą współpracę z uczestnikami CPB „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989", koordynowanego przez dr. Witolda Bagieńskiego. Na decyzji też zaważyła spora liczba powiązanych ze sobą tematów, podejmowanych przez uczestników obu projektów. W ramach kooperacji od 10 do 11 maja 2018 r. w Warszawie przeprowadzono wspólne seminarium, przyczyniające się do większej integracji badań. Prócz tego stałą formę ma współpraca z redakcją „Przeglądu Historyczno-Wojskowego", której członkowie uczestniczą także realizacji CPB „Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX w.".

6.1.3. Dzieje Żydów w Polsce i relacje polsko-żydowskie w latach 1914–1989

Koordynator CPB: dr Tomasz Domański (OBBH Kraków, Delegatura w Kielcach).

Projekt „Dzieje Żydów w Polsce i relacje polsko-żydowskie w latach 1914–1989" (poprzednio „Stosunki polsko-żydowskie w latach 1918–1968") został powołany w kwietniu 2017 r. W projekcie uczestniczy 25 badaczy z różnych ośrodków naukowych (głównie IPN): w tym 2 profesorów zwyczajnych, 3 doktorów habilitowanych oraz 11 doktorów. Projekt koncentruje się na dziejach społeczności żydowskiej na ziemiach polskich w XX wieku oraz na relacjach polsko-żydowskich w tym okresie, a zwłaszcza na zagadnieniach związanych z II wojną światową i problematyką Holokaustu.

W ramach CPB „Dzieje Żydów…" w 2018 r. wydane zostały dwie publikacje zbiorowe: *Nasi sąsiedzi Żydzi. Z dziejów relacji polsko-żydowskich na Kielecczyźnie w XX wieku*, red. A. Dziarmaga, D. Koczwańska-Kalita, E. Majcher, Warszawa 2018 oraz *The Holocaust and Polish-Jewish Relations During WW II. Selected issues*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, Warszawa 2018. Uczestnicy CPB wzięli udział w wielu konferencjach, opublikowali wiele artykułów w czasopismach naukowych oraz tekstów popularnonaukowych, zwłaszcza dla różnych portali edukacyjnych (m.in.: https://sprawiedliwi.org.pl/pl/historie-pomocy/). Doktor Tomasz Domański współtworzył wraz z Ewą Kołomańską z Mauzoleum w Michniowie i Radiem Kielce SA 41 audycji historycznych o pomocy Żydom na Kielecczyźnie w czasie II wojny światowej. Kontynuowano kwerendy związane ze zgłoszonymi wcześniej zobowiązaniami. Kontynuowane były prace związane z wydaniem pierwszego numeru „Polish-Jewish Studies", których ciężar spoczął głównie na koordynatorze CPB oraz dr Alicji Gontarek.

W ramach CPB zorganizowana została konferencja naukowa „Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania – kontrowersje – perspektywy. Colloquium II: Wokół pomocy Żydom na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką". Kolejna konferencja z tego cyklu planowana jest na rok 2019.

Intensywnie eksplorowano zagadnienie pomocy Żydom świadczonej przez Polaków w czasie II wojny światowej. W ramach CPB powołany został w tym celu odrębny podprojekt. Kieruje nim koordynator CPB dr Tomasz Domański, który opracował główne założenia i zasady podprojektu. Uczestnicy opracowują raporty otwarcia dotyczące stanu badań o pomocy Żydom pod okupacją. Jako kryterium terytorialne przyjęto podział na województwa II RP w 1939 r. Powstanie odrębny raport dla każdego województwa. Ponadto w dalszej perspektywie czasowej powstanie monografia dotycząca pomocy Żydom we wszystkich województwach.

Kontynuowane były prace związane z podprojektem *Index Polaków zamordowanych i represjonowanych za pomoc Żydom*, którym kieruje dr Aleksandra Namysło. Dotychczas projekt ten realizował podmiot zewnętrzny – Fundacja Polsko-Niemieckie Pojednanie, z którym umowa wygasła z końcem 2018 r. w ramach *Indexu* kontynuowano pracę nad przygotowaniem nowej strony internetowej programu (zyciezazycie.pl) oraz kontynuowano prace redakcyjne nad *Rejestrem faktów represji na obywatelach polskich za pomoc ludności żydowskiej w okresie II wojny światowej*, (red. Aleksandra Namysło, Martyna Grądzka-Rejak).

Należy podkreślić, że uczestnicy projektu, a zwłaszcza pracownicy IPN, poza pracami związanymi z działalnością naukową obarczeni są licznymi obowiązkami bieżącymi, w tym opracowaniem różnorakich ekspertyz, opinii, wykładów, debat, paneli (także poza granicami RP) odnoszących się do relacji polsko-żydowskich. Nasilenie tych działań nastąpiło w 2018 r. w związku z ustawą o IPN oraz wydaniem publikacji *„Dalej jest noc". Losy Żydów w wybranych powiatach okupowanej Polski*, t. 1–2, red. Barbara Engelking, Jan Grabowski, Warszawa 2018. Uczestnik projektu dr hab. Grzegorz Berendt wszedł w skład Zespołu ds. Dialogu Prawno-Historycznego z Izraelem. Jako przykładowe działania wynikłe w związku z wymienionymi wydarzeniami można wymienić panel 25 kwietnia 2018 r. w Warszawie: „Postawy ludności II RP pod okupacją", w którym udział wzięli: dr hab. Grzegorz Berendt (wicedyrektor Muzeum II Wojny Światowej), dr hab. Sławomir Kalbarczyk (BBH IPN), dr Maciej Korkuć (OBUWiM w Krakowie), dr Marcin Przegiętka (BBH IPN), dr Mateusz Szpytma (wiceprezes IPN), prowadzenie Tomasz Domański. 7 sierpnia 2018 r. dr Martyna Grądzka-Rejak oraz dr Aleksandra Namysło gościły w Instytucie Piłsudskiego w USA opowiadając m.in. o relacjach polsko-żydowskich oraz Zagładzie, ponadto w dniach 2–7 grudnia 2018 r. dr Alicja Gontarek oraz Tomasz Roguski uczestniczyli w otwarciu wystawy „Polacy ratujący Żydów podczas II wojny światowej". Ekspozycja została pokazana w Pavillon Desmarais na Uniwersytecie w Ottawie (Kanada).

6.1.4. Województwa wschodnie II Rzeczypospolitej

Koordynator CPB: dr hab. Piotr Cichoracki (prof. UWr)

Współpraca: dr hab. Przemysław Marcin Żukowski (UJ).

Projekt „Województwa wschodnie II RP" ma na celu wykonanie działań, które – z jednej strony – same w sobie będą stanowiły nową jakość w badaniach fundamentalnego zagadnienia dziejów II RP, jakim jest historia jej województw wschodnich. Z drugiej dadzą podstawę dla przyszłych, wieloaspektowych prac nad tym fragmentem historii Polski okresu międzywojennego. W związku z tym w ramach CPB zaproponowano realizację dwóch podprojektów: jednego o charakterze seryjnej edycji źródłowej („Sprawozdania wojewodów województw wschodnich 1921–1939"), drugiego mającego przybrać kształt słownika biograficznego („Corpus studiosorum Universitatis Stefano Batorei 1919–1939").

Celem podprojektu „Sprawozdania wojewodów województw wschodnich 1921–1939" jest publikacja opracowanych naukowo, okresowych sprawozdań wojewodów województw wschodnich

(wileńskiego, nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego, lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego), przeznaczonych dla Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i przygotowywanych w latach 1921–1939. Pierwszą poważną partię materiałów źródłowych z archiwów polskich pozyskano w 2017 r. W tym czasie przeprowadzono też wstępne rozpoznanie stanu zachowania sprawozdań w archiwach Białorusi, Litwy i Ukrainy. W 2018 r. kontynuowano prace nad pozyskanym rok wcześniej materiałem źródłowym, przepisano wybrane, pełne roczniki sprawozdań i skierowano je do opracowania.

Rezultatem podprojektu „Słownik biograficzny studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie" ma być baza elektroniczna oraz publikacja w formie książkowej (wydawnictwo wielotomowe) spisu osób, które w latach 1919–1939 (1919/20–1939/40) studiowały w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (USB). W 2017 r. nawiązano roboczy kontakt z Litewskim Centralnym Archiwum Państwowym w Wilnie (Lietuvos Centrynis Valstybes Archyvas) i przy pomocy pracowników LCVA przeprowadzono pierwszy etap kwerend archiwalnych. Prace kontynuowano w 2018 r. Podjęto wówczas prace nad przygotowaniem publikacji związanej z rocznicą wskrzeszenia Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w 2019 r. Zwieńczeniem tych prac będzie monografia wieloautorska, poczet rektorów i dziekanów Uniwersytetu, która powinna się ukazać w 2019 r.

6.1.5. Komuniści w II Rzeczypospolitej

Koordynator CPB: dr Mariusz Krzysztofiński (OBBH Rzeszów).

Projekt realizuje 9 badaczy zatrudnionych w IPN, w tym 3 dr hab. i 4 doktorów.

W związku z 100. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości skoncentrowano wysiłek uczestników programu na zaprezentowaniu negatywnego stosunku KPRP/KPP do idei niepodległości Polski i jej integralności terytorialnej. W tym celu podjęto kwerendę archiwalną (prowadzoną głównie w archiwach na terenie Polski) ukazującą z perspektywy rodzącej się administracji polskiej destrukcyjną działalność ugrupowań komunistycznych w okresie zmagań o kształt terytorialny i ustrojowy II RP (1918–1923). Zamiarem uczestników programu jest zaprezentowanie stosunku komunistów do wyborów parlamentarnych w 1919 r. (zostały one przez nich zbojkotowane), ich zaangażowania podczas wojny 1919–1920 po stronie bolszewickiej, wreszcie działań o charakterze terrorystycznym i propagandowym wymierzonych w struktury państwa polskiego. Taka postawa komunistów była następstwem głoszenia hasła o konieczności likwidacji państwa polskiego stojącego na drodze do rewolucji światowej i odzwierciedleniem faktu, iż od marca 1919 r. KPRP stała się sekcją Kominternu.

W tym samym nurcie badań pozostają prace mające ukazać destrukcyjną działalność komunistów w szeregach Wojska Polskiego polegającą na obniżaniu jego potencjału obronnego przez podburzanie żołnierzy – rekrutów i przygotowywaniu ich do przejścia na stronę Związku Sowieckiego w przypadku konfliktu zbrojnego z tym państwem. W tym zakresie realizowano polecenia sowieckie, w których istotnym czynnikiem była także trudniej dokumentowana źródłowo współpraca tzw. wojskówek (czyli komórek funkcjonujących w ramach wydziałów wojskowych partii komunistycznej) z sowieckimi służbami specjalnymi. Z punktu widzenia stabilności państwa polskiego zwalczanie wspomnianych struktur było zadaniem priorytetowym. Dlatego też w ramach projektu podjęte zostały badania nad tym zagadnieniem. Badano kwestie związane z rozpracowaniem środowisk komunistycznych przez struktury Policji Państwowej.

Obecnie trwają prace związane z wydaniem wspólnie z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie publikacji *Ruch komunistyczny w Drugiej Rzeczypospolitej. Stan badań i perspektywy badawcze*. W ramach projektu Oddziałowe Biuro Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej Oddziału w Gdańsku i Muzeum II Wojny Światowej zorganizowało międzynarodową konferencję naukową „Dąbrowszczacy w trzech odsłonach: wojna domowa, II wojna światowa, PRL", Gdańsk 26–28 VI 2018 r. Jej uczestnikami byli naukowcy z Hiszpanii, Rosji, Niemiec i Polski. Wymienione

inicjatywy będą w przyszłości pomocne w podjęciu bardziej kompleksowych i monograficznych badań nad KPRP/KPP.

6.1.6. Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945

Koordynator: dr Marcin Przegiętka (BBH).

W CPB uczestniczą 34 osoby. W skład zespołu wchodzi 6 doktorów habilitowanych i 21 doktorów. Celem projektu jest prowadzenie badań nad losami Polski i jej obywateli w czasie drugiej wojny światowej. Prowadzone badania dotyczą przede wszystkim okupacji niemieckiej i sowieckiej ziem polskich oraz Polskiego Państwa Podziemnego.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano prace w związku z nową (poszerzoną) edycją dokumentów *AK w dokumentach*, które prowadzi dr hab. Waldemar Grabowski (aktualnie przygotowywany jest 2 tom) oraz prace nad nową (pełną) edycją *Dziennika Hansa Franka* pod red. dr. Pawła Kosińskiego. Przygotowywano 3 tom wydawnictwa *Polska pod okupacją 1939–1945*, w którym opublikowane zostaną teksty będące wynikiem prowadzonych badań (tom ukaże się w 2019 r.), kontynuowane były ponadto badania dotyczące działalności i zbrodni popełnionych przez Selbstschutz na ziemiach polskich (1939–1940), których celem jest przygotowanie kompleksowej monografii zbiorowej na temat tej organizacji oraz prowadzone były kwerendy w związku z przygotowywaną edycją dokumentów na temat zbrodni nacjonalistów ukraińskich na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej (1939–1945).

Zorganizowano międzynarodową konferencję „Praca przymusowa podczas II wojny światowej, jej pamięć i konsekwencje", Szczecin, 8–9 maja 2018 r. (organizator: dr Wojciech Wichert, OBBH Szczecin). Ponadto odbyła się dyskusja „W cieniu paktu Ribbentrop-Mołotow. Dyskusja historyków o sytuacji ziem polskich pod okupacją niemiecką i sowiecką 1939–1941", z udziałem prof. Eugeniusza C. Króla (ASP w Warszawie), dr. hab. Sławomira Kalbarczyka (BBH), dr. Witolda Wasilewskiego (AIPN) i Tomasza Sudoła (BBH), Warszawa, 28 września 2018 r.

Oprócz tego kontynuowane były prace badawcze związane z monografiami dotyczącymi niemieckiego i sowieckiego aparatu represji oraz zbrodni obu okupantów, a także Polskiego Państwa Podziemnego, które zostaną opublikowane w ramach projektu. W związku z badaniami nad okupacją niemiecką ziem polskich kwerendę w Bundesarchiv w Berlinie-Lichterfelde przeprowadzał dr Marcin Przegiętka, w Bundesarchiv w Ludwigsburgu – dr Tomasz Ceran, w Bundesarchiv w Koblencji – dr Paweł Kosiński. W Bundesarchiv-Militärarchiv we Fryburgu Bryzgowijskim kwerendę prowadził dr hab. Grzegorz Bębnik. Kwerendy w archiwach w Wielkiej Brytanii przeprowadzał dr Krzysztof Tochman (Studium Polski Podziemnej w Londynie, Instytucie Polskim i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie oraz w The National Archives w Kew).

6.1.7. Podziemie niepodległościowe w Polsce 1944–1956

Koordynator: dr Kazimierz Krajewski (OBBH Warszawa).

W programie uczestniczyło 22 autorów (w tym 3 dołączyło w ostatnim kwartale 2018 r.). Spośród nich 12 jest pracownikami BBH, 2 to osoby zatrudnione w innych pionach organizacyjnych IPN, a 8 to autorzy zewnętrzni. Z udziału w CPB definitywnie zrezygnowały 4 osoby, status 4 kolejnych – to „zamrożenie prac" lub okresowe „zawieszenie udziału".

W 2018 r. odbyły się dwa spotkania zespołu CPB (o charakterze seminaryjnym) – w kwietniu i październiku, zgodnie z praktyką przyjętą w poprzednich latach.

Dotychczasowym rezultatem omawianego CPB jest 12 publikacji książkowych, a 11 kolejnych powinno zostać opublikowanych w 2019 r. lub w początku 2020 r. (5 jest już złożonych w Wydawnictwie). Prace nad kilkoma dalszymi są zaawansowane – z perspektywą publikacji w 2020 r. W ramach programu zorganizowano dotychczas 10 konferencji naukowych. Kolejne dwie konfe-

rencje są zaplanowane na lata 2019–2020. W ramach CPB opublikowano w 2018 r. m.in. *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN*, red. Tomasz Łabuszewski (tom studiów), s. 732; *Słownik biograficzny. Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956,* t. V, red. K. Krajewski, ss. 927; Mirosław Surdej, *Okręg Rzeszowski NOW-NZW w latach 1944–1947*, Warszawa–Rzeszów 2018. Przygotowana w ramach omawianego CPB monografia Mariusza Bechty i Wojciecha Muszyńskiego *Przeciwko Pax sowietica. Narodowe Zjednoczenie Wojskowe i struktury polityczne Ruchu Narodowego wobec reżimu komunistycznego 1944–1956*, wydana w 2017 r., otrzymała w r. 2018 nagrodę „Książka Historyczna Roku".

W ramach konferencji *Walka zbrojna w programach organizacji podziemia niepodległościowego po 1944 r.* (3 grudnia 2018 r.) zaprezentowana została problematyka walki czynnej w koncepcjach polskiego podziemia lat wojny i okresu powojennego, zagadnienia akcji zbrojnych w działaniach różnych nurtów niepodległościowej konspiracji antykomunistycznej (podobieństwa i różnice) modele działań partyzanckich podziemia niepodległościowego lat 1944–1956, geografia podziemia antykomunistycznego i jego „koła zamachowe", omówione zostały także poszczególne kategorie przeprowadzanych przez podziemie działań zbrojnych.

6.1.8. Opozycja i opór społeczny w PRL 1956–1989

Koordynator: dr Cecylia Kuta (OBBH Kraków).

Współpraca: dr Tadeusz Ruzikowski (OBBH Warszawa).

Aktualnie w projekcie uczestniczy 31 osób, w tym 29 pracowników IPN, 1 profesor oraz 19 doktorów. Zdecydowana większość uczestników projektu zaangażowana jest w prace nad *Encyklopedią Solidarności* oraz prowadzi indywidualne badania.

Celem projektu są badania nad opozycją i oporem społecznym w latach 1956–1989. Ich rezultatem są publikacje naukowe, popularnonaukowe, edycje źródeł, relacji i wspomnień. Ważnym aspektem jest przypominanie o zapomnianych bądź marginalizowanych dotąd bohaterach opozycji oraz popularyzowanie wiedzy o organizacjach opozycyjnych i wszelkich formach oporu po 1956 r. (m.in. cykl w „Biuletynie IPN", filmy dokumentalne, panele dyskusyjne, konferencje), a także gromadzenie dokumentacji i materiałów na temat opozycji i oporu społecznego w latach 1956–1989.

W ramach CPB „Opozycja i opór społeczny w PRL 1956–1989" w 2018 r. opublikowano siedem monografii, trzy tomy źródeł oraz kilkadziesiąt tekstów naukowych związanych tematycznie z projektem, w tym publikacje monograficzne, artykuły w publikacjach zbiorowych oraz czasopismach naukowych krajowych i zagranicznych. Ukazało się również kilkadziesiąt artykułów o charakterze popularnonaukowym. Uczestnicy projektu wygłosili kilkanaście referatów podczas krajowych oraz międzynarodowych konferencji naukowych. Brali również udział w licznych panelach dyskusyjnych, prelekcjach i promocjach książek. Dobiegają końca prace nad t. 3 *Encyklopedii Solidarności* pod redakcją dr. Grzegorza Waligóry (OBBH Wrocław). Jego wydanie planowane jest na 2019 r. Materiały do tomu 4, opracowywanego przez redakcję naukową pod kierunkiem dr. Jana Olaszka (BBH), są na końcowym etapie kompletowania.

W ramach projektu odbyły się dwie międzynarodowe konferencje. 13 kwietnia 2018 r. w Segedynie (Węgry) odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Opozycja akademicka w Polsce i na Węgrzech w latach 1956–1989", zorganizowana przez Konsulat Honorowy Rzeczypospolitej Polskiej w Segedynie, Polsko-Węgierskie Stowarzyszenie Kulturalne w Segedynie, przy współpracy Węgierskiego Archiwum Narodowego w Segedynie oraz IPN. 23 i 24 maja 2018 r. w Krakowie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Za waszą i naszą wolność" poświęcona działalności Autonomicznego Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej w trzydziestą rocznicę jego powstania. Organizatorami byli Oddział IPN w Krakowie i Biuro Prezesa IPN, a koordynatorami całości dr Cecylia Kuta (OBBH Kraków) i Piotr Sieczkowski (Biuro Prezesa IPN). Na konferencję przybyli działacze Solidarności Walczącej z całej Polski, którzy na przełomie 1987/1988 r. podjęli

współpracę z dysydentami różnych narodów ZSRS. Licznie przybyli także zagraniczni partnerzy działaczy Autonomicznego Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej z Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Czeczenii, Estonii, Gruzji, Litwy, Łotwy, Rosji i Ukrainy, wchodzących niegdyś w skład Związku Sowieckiego.

W 2018 r. w ramach projektu zorganizowano obchody 40. rocznicy powstania Wolnych Związków Zawodowych. 21 lutego 2018 r. Oddział IPN w Katowicach zorganizował obchody upamiętniające 40. rocznicę powstania Komitetu Pracowniczego/Założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach. W ramach tych uroczystości odbyła się konferencja poświęcona założycielowi tej organizacji, Kazimierzowi Świtoniowi i jego współpracownikom, zatytułowana „40 rocznica powstania Komitetu Pracowniczego/Założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach". W ramach uroczystości rocznicowych w Gdańsku od 27 do 29 kwietnia 2018 r. odbyło się m.in. spotkanie wspomnieniowo-dyskusyjne „Świadkowie historii o walce o wolną Polskę"

W ramach obchodów 40. rocznicy powstania Wolnych Związków Zawodowych wspólnie z redakcją „Gościa Niedzielnego" przygotowano specjalny dodatek *Kamień, który poruszył lawinę*, w którym opisano m.in. historię WZZ ze Śląska, Wybrzeża i Pomorza Zachodniego, przeciwdziałania SB oraz późniejsze losy działaczy związków. Ponadto pracownicy OBBH IPN w Gdańsku przygotowali broszurę pt. *Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża 1978–1980 w relacjach*, koncepcja i opieka naukowa I. Hałagida, wstęp P. Brzeziński, opracowanie biogramów i relacji A. Kazański, Gdańsk–Warszawa 2018.

6.1.9. Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989

Koordynator CPB: dr Rafał Łatka (BBH IPN), współpraca: dr hab. Konrad Białecki (OBBH Poznań).

Projekt realizuje 47 badaczy, w tym 27 z poza IPN. W skład zespołu wchodzi: 8 profesorów, 13 doktorów habilitowanych, 19 doktorów i 9 magistrów.

Celem projektu jest rozwój badań nad historią Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych w Polsce w latach 1944–1989. Z wielu powodów największy nacisk położony został na badania nad Kościołem katolickim. W zasadniczej mierze wynika to z faktu, iż siła i struktury wspomnianego Kościoła były nieporównywalne z innymi związkami wyznaniowymi. W 2018 r. kontynuowano działania w ramach rozpoczętych w 2017 trzech ścieżkach badawczych, ukierunkowanych na działania dotychczas niepodejmowane, lub podejmowane w niewystarczający sposób: „Biskupi w realiach komunistycznego państwa"; „Urząd ds. Wyznań: struktury, działalność, ludzie" i „Księża dla władzy groźni. Współpraca duchowieństwa z opozycją 1976–1989". W bezpośrednim związku z powstaniem nowych ścieżek badawczych funkcjonowały trzy serie wydawnicze: „Kościół katolicki w dokumentach" (red. Rafał Łatka); „Biskupi w realiach komunistycznego państwa", (red. Rafał Łatka); „Urząd ds. Wyznań: struktury, działalność, ludzie", (red. Konrad Białecki, Rafał Łatka).

Najważniejszym osiągnięciem w roku sprawozdawczym było przygotowanie i wydanie dwóch kolejnych tomów dziennika *Pro Memoria* Prymasa Stefana Wyszyńskiego: tom III w oprac. Iwony Czarcińskiej i ks. Andrzeja Gałki; tom V w oprac. s. Małgorzaty Krupeckiej, które ukazały się w ramach serii wydawniczej „Kościół katolicki w dokumentach". Były one rezultatem współpracy IPN z: Archidiecezją Warszawską, Archidiecezją Gnieźnieńską, UKSW i Instytutem Prymasa Stefana Wyszyńskiego.

W 2018 r. ukazało się drukiem ponadto, sześć kolejnych prac wydanych w ramach projektu: M.P. Romaniuk, *Prymas Tysiąclecia w słowie pisanym. Bibliografia życia, twórczości i posługi Kardynała Stefana Wyszyńskiego 1921–2017*, t. 1–2; *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Za-*

chodnim, t. 2: *1956–1972*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman; *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 3: *1972–1978*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman; *Od Vixdum Poloniae unitas do Totus tuus Polaniae populus. Wileńska prowincja kościelna w latach 1925––1992*, red. J. Wasilewski, W.F. Wilczewski; *Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981*, red. E.K. Czaczkowska; *Uwięzienie Prymasa. Nowe fakty i dokumenty*, red. M.P. Romaniuk.

Na końcowym etapie prac znajduje się kilkanaście dalszych opracowań. Wśród nich należy wymienić: monografie ks. Lecha Gralaka i ks. Piotra Tylca, *Inwigilacja pielgrzymek pieszych na Jasną Górę przez Służbę Bezpieczeństwa w ramach spraw obiektowych krypt. ,,Pątnicy" w latach 1976–1988*; bp. Mariusza Leszczyńskiego, *Księża ekspatrianci ze Lwowa na Ziemiach Zachodnich*; Mileny Kindziuk, *Historyczne i polityczne aspekty komunikacji społecznej prymasa Józefa Glempa w okresie przełomu w Polsce w latach 1981–1992*; Wojciecha Kucharskiego, *Komuniści a Watykan. Polityka komunistycznej Polski wobec Stolicy Apostolskiej w latach 1945–1974*; Rafała Łatki, *Episkopat Polski wobec stosunków państwo–Kościół i rzeczywistości społeczno-politycznej 1970–1989*; Rafała Łatki i ks. Józefa Mareckiego, *Catholic Church in Poland under the communist regime*; Bartłomieja Noszczaka, *Antymilenium. Konflikt państwa z Kościołem na tle obchodów tysiąclecia chrztu Polski (1956–1966/1967)*; Tomasza Sikorskiego: *Węzeł gordyjski. Katolicy świeccy w PRL (1956–1989)*; praca zbiorowe: *Arcybiskup Jerzy Stroba 1919–1999*, red. K. Białecki; *Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski „ludowej"*, red. R. Łatka; *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją 1976–1989*, red. R. Łatka; *Miejsca święte pod nieświętym nadzorem. Polityka władz wobec sanktuariów w latach 1945*–1989 i album: R. Łatka, B. Mackiewicz, D. Zamiatała, *Kardynał Stefan Wyszyński Prymas Polski 1900–1981.*

W roku sprawozdawczym zorganizowano w ramach projektu siedem konferencji naukowych: „Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski rządzonej przez komunistów", 14–15 lutego 2018 r. w Warszawie (we współpracy z Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego), organizator: Rafał Łatka; „Księża dla niepodległej**.** Kościoły i związki religijne wobec kwestii niepodległości państwa polskiego w latach 1918–1989", 22–23 maja 2018 r. w Białymstoku, organizatorzy Krzysztof Sychowicz, Jarosław Wasilewski; „Prymas Wyszyński a Niepodległa. Ojczyzna – naród – patriotyzm w myśli i nauczaniu Prymasa Tysiąclecia", 25 maja 2018 r. w Warszawie (we współpracy z UKSW), organizatorzy: Ewa Czaczkowska, Rafał Łatka; „Urząd ds. Wyznań: struktury, działalność, ludzie", 5–7 czerwca 2018 r. ośrodek konferencyjny pod Warszawa, organizatorzy: Konrad Białecki, Rafał Łatka; „Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim w latach 1979–1992", 16–17 października 2018 w Szczecinie (we współpracy z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego), organizatorzy: Michał Siedziako, Zbigniew Stanuch, ks. Grzegorz Wejman; „Wiara i patriotyzm. Msze za Ojczyznę bł. ks. Jerzego Popiełuszki. W 100. lecie odzyskania niepodległości", Warszawa, 18 października 2018 (wspólnie z UKSW), organizatorzy: Milena Kindziuk, Rafał Łatka; „»Nadzieje i rozczarowania«. Środowiska katolików świeckich w Polsce (1945–1956)", Szczecin, 21–22 listopada 2018 (we współpracy z Uniwersytetem Szczecińskim), organizatorzy: Michał Siedziako, Tomasz Sikorski.

W roku sprawozdawczym kontynuowano prace zespołowe dotyczące: dziejów KUL w latach 1945–1989 z udziałem Konrada Białeckiego, Adama Dziuroka i Marka Wierzbickiego; edycji źródłowej dotyczącej ks. Franciszka Blachnickiego pod kierownictwem Andrzeja Sznajdera; wydania protokołów Komisji/Rady Głównej Episkopatu Polski z udziałem Rafała Łatki i Jana Żaryna. Oprócz nowych ścieżek badawczych rozpoczęto prace zespołowe dotyczące roli katolików świeckich w Polsce „ludowej" kierowane przez Tomasza Sikorskiego i Michała Siedziakę; monografii centralnych struktur UdsW z udziałem: Konrada Białeckiego, Bartłomieja Noszczaka i ks. Dominika Zamiatały; prawnych uwarunkowań funkcjonowania UdsW pod kierownictwem Katarzyny Krzysztofek.

6.1.10. Partia komunistyczna w systemie władzy w Polsce 1944–1989

Koordynator CPB: dr Konrad Rokicki (OBBH Warszawa).

Projekt skupia ogółem 38 osób, w tym 23 osób z tytułem doktora, 3 z tytułem dr. habilitowanego, 1 z tytułem profesora.

Projekt ma na celu badanie różnych aspektów działalności PPR i PZPR: zagadnień związanych zarówno z wewnętrznym funkcjonowaniem partii: kadry, aparatu centralnego i terenowego, jak i wpływem PPR i PZPR na struktury władzy i poszczególne sfery działalności państwa: politykę zagraniczną, gospodarkę, kulturę, sądownictwo itd.

W ramach projektu powstają m.in.: słownik biograficzny I sekretarzy komitetów wojewódzkich PPR/PZPR, seria opracowań poświęconych działalności PZPR na szczeblu wojewódzkim, edycja protokołów z posiedzeń kierownictwa PZPR oraz biografie działaczy komunistycznych. Najważniejszymi osiągnięciami naukowymi CPB w 2018 r. były publikacje: Michał Siedziako, *Wybory do Sejmu PRL w latach 1952–1985*, Warszawa 2018; Jakub Szumski, *Rozliczenia z ekipą Edwarda Gierka w latach 1980–1984*, Warszawa 2018; Przemysław Gasztold-Seń, *Polityka grup dogmatycznych w PZPR w ostatniej dekadzie PRL*, Warszawa 2018.

W ramach CPB 10 i 11 kwietnia odbyło się konwersatorium, na którym dyskutowano wokół dwóch tomów artykułów opracowywanych w ramach projektu. Pierwszy będzie zatytułowany: *PZPR jako trampolina awansu. W poszukiwaniu specyfiki środowiskowej.* Drugi: *Krwioobieg partii. Podstawowe Organizacje Partyjne.* Od 6 do 8 grudnia odbyła się konferencja międzynarodowa: „Communist parties on the road to full power (after World War II). The first international conference on series: Revolution Accomplished. Communists in power". (W 2019 r. planowana jest druga z tego cyklu konferencja, poświęcona czystkom i rozgrywkom wewnątrzpartyjnym w okresie stalinowskim.). Jednocześnie prowadzone są prace zespołowe: zakończono zbieranie biogramów do pierwszego tomu *Słownika biograficznego I sekretarzy komitetów wojewódzkich PZPR* (obecnie finalizowana jest redakcja merytoryczna). Rozpoczęto także prace nad publikacją materiałów źródłowych: *Protokoły Biura Politycznego i Sekretariatu KC PZPR* (przepisane lata 1949–1952, przydzieleni redaktorzy do pierwszych tomów).

6.1.11. Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989

Koordynator: dr Witold Bagieński (AIPN, Centrala)

W CPB uczestniczy 26 osób, w tym 24 z IPN, niemal wyłącznie z pionu BBH. Dla 14 pracowników BBH jest to główny CPB, a pozostali współpracują z nim na zasadzie dobrowolności. W skład zespołu wchodzi 2 doktorów habilitowanych i 13 doktorów.

Celem projektu są badania naukowe nad organizacją, strukturami, kadrami, metodami pracy oraz działalnością organów bezpieczeństwa PRL, zarówno „cywilnych", czyli UB i SB, jak i wojskowych.

Uczestnicy CPB zajmują się przygotowywaniem opracowań monograficznych, edycji źródłowych oraz artykułów naukowych w ramach projektów indywidualnych, a także trzech podprojektów. Pierwszy z nich to opracowywanie kilkutomowej publikacji pod roboczym tytułem „Leksykon bezpieki. Kadra kierownicza aparatu bezpieczeństwa 1944–1956", czyli słownika biograficznego funkcjonariuszy UB/SB. W dalszym ciągu trwają prace nad t. 1 i 2 tego wydawnictwa. Drugi podprojekt to seria wydawnicza pt. „Studia nad wywiadem i kontrwywiadem Polski w XX w.", której czwarty tom jest na etapie recenzyjnym. Trzeci podprojekt to seria wydawnicza: „Normatywy aparatu represji", w ramach której opracowywane są zbiory dokumentów zawierające instrukcje, zarządzenia i inne przepisy wewnętrzne różnych jednostek organów bezpieczeństwa PRL. W 2019 r. powinny się ukazać co najmniej dwie monografie, zbiór studiów, słownik biograficzny oraz edycja źródłowa przygotowane w ramach CPB.

W okresie sprawozdawczym opublikowany został zbiór studiów pt. *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego (1944–1990)*, pod redakcją Magdaleny Dźwigał i Pawła Skubisza oraz dwie edycje źródłowe z serii „Normatywy Aparatu Represji": *Instrukcje, wytyczne, pisma Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1962–1989. Wybór dokumentów* opracowane przez Adama Dziuroka i Filipa Musiała, a także: *Ewidencja operacyjna i archiwum organów bezpieczeństwa PRL w latach 1944–1990. Zbiór normatywów* przygotowane przez Monikę Komaniecką-Łyp.

W 2018 r. w ramach CPB zorganizowano międzynarodową konferencję „Need to Know VIII": „Access to Secrets: New Sources and New Interpretation of Intelligence", która odbyła się 29–30 listopada 2018 r. w norweskim Bodø. Oprócz tego w ramach CPB zorganizowana została konferencja „Obserwacja w służbie SB", która odbyła się 18 września 2018 r. w Krakowie. Wspólnie z CPB „Komuniści w II Rzeczpospolitej" przygotowano również międzynarodową konferencję naukową pt. „Dąbrowszczacy w trzech odsłonach: wojna domowa, II wojna światowa, PRL", która miała miejsce 26–28 czerwca 2018 r. w Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku. Niezależnie od ww. konferencji naukowych, 10–11 maja 2018 r. w Warszawie odbyło się spotkanie uczestników CPB „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989" oraz „Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX wieku", które miało charakter seminarium/konferencji wewnętrznej.

W okresie sprawozdawczym ukazał się 15. tom czasopisma „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989". Numer 16. znajduje się obecnie na etapie prac redakcyjnych i powinien się ukazać w 2019 r. Trwają prace nad zebraniem materiałów do kolejnego numeru tego periodyku.

W minionym roku większość uczestników CPB aktywnie uczestniczyła w przygotowywaniu publikacji i wydarzeniach zorganizowanych z okazji stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości.

6.1.12. Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych

Koordynator: dr Sebastian Ligarski (OBBH Szczecin).

Projekt realizuje 19 osób (w tym 4 profesorów, 4 doktorów habilitowanych, 8 ze stopniem doktora).

Celem projektu jest przedstawienie struktur, mechanizmów i działalności aparatu władzy wobec twórców kultury, dziennikarzy i pracowników nauki w PRL. Projekt wszedł w fazę przygotowania monografii, tomów studiów monograficznych oraz biografii osób mających związek ze środowiskami twórczymi, dziennikarskimi czy naukowymi. Tych brak na rynku wydawniczym, a okres prac szczegółowych projekt ma już za sobą.

Od 2009 r. istnieje seria Twórcy, Naukowcy, Dziennikarze (TDN) ze specjalnymi logotypami umieszczanymi na publikacjach. Do dziś ukazały się 32 książki, z czego w 2018 r. ukazały się trzy monografie: Agnieszka Kloc, *Cenzura wobec tematu II wojny światowej i podziemia powojennego w literaturze polskiej (1956–1958)*, Warszawa 2018; Anna Wiśniewska-Grabarczyk, *„Czytelnik" ocenzurowany. Literatura w kryptotekstach – recenzjach cenzorskich okresu stalinowskiego (na materiale z GUPPPiW z 1950 r.),* Warszawa 2018; S. Ligarski, G. Majchrzak, *Artyści, PRL i bezpieka*, Łódź 2018. W ramach CPB 25–27 września w Szczecinie zorganizowano konferencję naukową „Prasa oficjalna w PRL".

6.1.13. Rok 1989 – mechanizmy transformacji ustrojowej

Koordynator: dr Daniel Wicenty (OBBH Gdańsk).

W projekcie uczestniczy 5 osób (w tym 3 z tytułami doktora, 1 spoza IPN).

Projekt skupia się na tych aspektach transformacji ustrojowej, które były intencjonalnie ukrywane przez różnych aktorów życia społecznego lub też zostały słabo rozpoznane przez badaczy, a które jednocześnie kształtowały w dyskretny i skuteczny sposób rzeczywistość polityczno-gospodarczą. Dlatego projekt zajmie się szczegółową analizą procesów takich jak: uwłaszczenie nomenklatury; „transfer" części urzędników aparatu władzy i funkcjonariuszy różnych służb do „prywatnego"

biznesu; powstawanie nowych form własności gospodarczej (m.in. tzw. firm polonijnych) oraz ich relacje z otoczeniem państwa socjalistycznego (MO, SB, aparat sprawiedliwości, inni biznesmeni, nomenklatura partyjna); zaangażowanie struktur wojskowego i cywilnego aparatu bezpieczeństwa w trybie „prywatyzacji państwa policyjnego" lub „brudnych wspólnot" dla celów pozastatutowych, prywatnych, quasi-przestępczych lub przestępczych; tworzenie się zorganizowanych struktur przestępczych typu mafijnego; spontaniczne i podmiotowe próby przekształceń instytucji-filarów władzy komunistycznej (PZPR i MSW) w nowych realiach politycznych po wyborach czerwcowych.

W ramach CPB odbyła się konferencja naukowa „Koncesjonowany kapitalizm. Gospodarka nieuspołeczniona PRL lat osiemdziesiątych: ludzie, procesy i uwarunkowania" (Gdańsk, 28–29 maja 2018 r.). Podczas dwudniowej konferencji zaprezentowanych zostało 18 referatów, w tym badaczy spoza historiografii (m.in. ekonomistów i socjologów). W jej trakcie miała miejsce także dyskusja wokół książki *Brudne wspólnoty. Przestępczość zorganizowana w PRL w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku* z udziałem redaktorów oraz prof. Radosława Sojaka. Na konferencji referaty wygłosili Daniel Wicenty, Michał Przeperski, Andrzej Boboli i Tomasz Kozłowski. Współorganizowano także ogólnopolską konferencję naukową „W przededniu wielkiej zmiany. Rok 1988 w Polsce" (Michał Przeperski, IPN Gdańsk; główny organizator: ECS). Przeprowadzono także seminarium badawcze z udziałem dr. Dariusza Grali (Gdańsk, 17 września 2018 r.). W seminarium wzięli udział pracownicy OBBH w Gdańsku, Delegatury IPN w Bydgoszczy oraz BBH (łącznie 10 osób). Seminarium składało się z dwóch części: wykładu dr. Grali *Ekspansja sektora prywatnego podczas reform gospodarczych w latach 1982–1989: fenomen czy logiczna konsekwencja atrofii systemu gospodarczego* oraz dyskusji na poruszone i wywołane wykładem tematy.

6.1.14. Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990

Koordynator: dr Małgorzata Ptasińska – OBBH w Warszawie

W 2018 r. działalność projektu naukowo-badawczego „Polska emigracja niepodległościowa 1945––1990" determinowały dwie ważne rocznice, tj. 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości oraz 50. rocznicy wydarzeń marcowych w 1968 r. Ważne było również upamiętnienie 25. rocznicy śmierci dwóch wielkich Polaków Józefa Czapskiego i Edwarda Raczyńskiego Prezydenta RP na Uchodźstwie.

Obchody 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości zostały zainaugurowane sesją naukową pt. „»Chcemy Polski niepodległej, abyśmy tam mogli urządzić życie lepsze i sprawiedliwsze dla wszystkich«. Jak powstawała II Rzeczpospolita?", która została zorganizowana 24 lutego 2018 r. razem z Biblioteką Polską w Londynie. Najpoważniejszym wyzwaniem w obchodach Niepodległej była międzynarodowa konferencja naukowa „Magna Res Libertas. Ku Niepodległej", która odbyła się na zamku rapperswilskim 22–23 czerwca 2018 r. Konferencję współorganizowano z Muzeum Polskim w Rapperswilu. Konferencja była na żywo relacjonowana przez polskie media, a w prasie szwajcarskiej ukazały się teksty jej poświęcone. W uroczyste obchody Niepodległej wpisuje się także konferencja naukowa pt. „Edward Bernard Raczyński (1891–1993): dyplomata, polityk, pisarz i mąż stanu" w hołdzie prezydentowi Edwardowi Raczyńskiemu w 25. rocznicę jego śmierci zorganizowana 19 października 2018 r. wspólnie z Ambasadą RP w Londynie.

W ramach Centralnego Projektu Badawczego odbyły się również trzy dyskusje panelowe. 12 stycznia 2018 r. odbyła się dyskusja panelowa pt. „Wieczór z Józefem Czapskim. W 25. rocznicę śmierci malarza, pisarza, żołnierza, więźnia Starobielska i Griazowca" z udziałem przyjaciół pisarza oraz historyków, które poprowadziła Ewa Stocka-Kalinowska, redaktor Programu 2 Polskiego Radia. W trakcie spotkania zostały pokazane nieznane szkice Józefa Czapskiego z prywatnej kolekcji. Dyskusja odbyła się w ramach cyklu „Dziedzictwo Drugiej Wielkiej Emigracji". Z kolei 11 maja 2018 r. we współpracy z Ambasadą RP w Londynie został zorganizowany wieczór poświęcony nestorowi „polskiego" Londynu Zbigniewowi S. Siemaszko z okazji zbliżających się jego 95. urodzin. Wreszcie, w 50. rocznicę wydarzeń marcowych 8 marca zorganizowana została dys-

kusja panelowa pt. „Marzec 68 z perspektywy półwiecza" z udziałem świadków wydarzeń i historyków tj. prof. Jerzego Minka z Francuskiej Akademii Nauk, prof. Andrzeja Paczkowskiego, prof. Jerzego Eislera i dr. Piotra Gontarczyka. Panel poprowadził dr hab. Patryk Pleskot. Debata spotkała się z zainteresowaniem mediów i licznym udziałem publiczności.

Z kolei prof. dr hab. Marek Wierzbicki i prof. dr hab. Sławomir Łukasiewicz wzięli udział w międzynarodowej konferencji naukowej: „European Social Science History Conference", w Belfaście 3–8 kwietnia. Prof. Wierzbicki wygłosił referat pt. *The youth of East Central Europe. Everyday life under communism*, a prof. Sławomir Łukasiewicz pt. *Research on Cold War Party Politics by applying Theoretical Framework of Political Science*. Należy odnotować udział uczestników w międzynarodowych konferencjach zagranicznych. Doktor hab. Patryk Pleskot reprezentował niniejszy projekt badawczy podczas konferencji naukowej z okazji 75. rocznicy Polish American Historical Association w Chicago, 6–9 września. Ponadto dr hab. Patryk Pleskot wziął czynny udział w konferencjach: „Marzec 1968 – etap na drodze do wolności", która miała miejsce na UMK w Toruniu 23 marca oraz międzynarodowej konferencji w Paryżu „1968 en Europe médiane/centrale" zorganizowanej na Sorbonie 28–28 września. Ponadto prof. Sławomir Łukasiewicz miał wystąpienie *Third Europe: Polish Federalist Thought in the United States, 1940s–70s* w panelu „New Books on the Transnational Political Activism of Poles: From World War II to the Fall of Communism" podczas konferencji: „Polish American Historical Association/American Historical Association" w Waszyngtonie, 4–7 stycznia.

Oprócz wymienionych powyżej przedsięwzięć uczestnicy projektu kontynuowali rozpoczęte wcześniej badania i kwerendy archiwalne. Oprócz licznych prac o charakterze indywidualnym warto wspomnieć o przedsięwzięciu angażującym licznych uczestników projektu, a które ma na celu przygotowanie „Atlasu uchodźstwa niepodległościowego 1945–1990", który pod red. prof. Janusza Wróbla planowany jest do oddania do recenzji w 2020 r.

Do najważniejszych publikacji, które ukazały się w ramach CPB należy zaliczyć: *Emigracyjne Miscelanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990*, red. S. Łukasiewicz, Warszawa 2017; P. Pleskot (red.), *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 1: *Państwa pozaeuropejskie*, Warszawa 2018, ss. 488 oraz: P. Pleskot (red.), *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 2: *Państwa europejskie*, Warszawa 2018, ss. 784; P. Pleskot, *Tam i z powrotem. Jerzy Mink w słowach, dokumentach, obrazach*, Warszawa 2018

W trakcie prac redakcyjnych lub złożone do druku zostały kolejne tomy publikacji przygotowanych w ramach Centralnego Projektu Badawczego: M. Wierzbicki, *Człowiek z Polski. Prezydent RP Kazimierz Aleksander Sabbat (1913–1989) i emigracja niepodległościowa Polaków*; S. Łukasiewicz, (red.) »Jałta« – rzeczywistość, mit i pamięć; S. Łukasiewicz, (red. wspólnie z M. Olczakiem) *Archiwalia do dziejów polskiej emigracji politycznej z lat 1939–1990. Materiały i komunikaty*; Światowe harcerstwo. Związek Harcerstwa Polskiego na obczyźnie 1939–2016, red. nauk. M. Wierzbicki, (materiały z międzynarodowej konferencji naukowej w Pionkach, 16–17 listopada 2017 r.); *Wróciłem do Polski… Z Andrzejem Szadkowskim rozmawia Paweł Ziętara*; *Prawdziwa odwilż czy pozorne zmiany? Środowiska emigracyjne wobec liberalizacji systemu komunistycznego i wydarzeń w Polsce w 1956 roku*, red. K. Tarka; *Z dziejów polskiej emigracji politycznej po 1939 r.: ludzie – struktury – idee*, red. P. Pleskot.

6.2. Oddziałowe Projekty Badawcze IPN

W oddziałowych biurach badań historycznych mogą być również realizowane Oddziałowe Projekty Badawcze. Projekty te są zbiorowymi przedsięwzięciami, a ich tematyka dotyczy dziejów wydzielonego terytorium lub ściśle określonego problemu badawczego. Ich celem jest przede wszystkim wyjście naprzeciw potrzebom różnych środowisk lokalnych i regionalnych, pielęgnujących historię danego obszaru.

OBBH Katowice realizuje jeden OPB „Powstania śląskie". W 2018 r. efektem pracy członków OPB (dr hab. Grzegorz Bębnik, dr Sebastian Rosenbaum, dr Mirosław Węcki) były m.in. publikacje poświęcone Wojciechowi Korfantemu: album z serii „Ojcowie Niepodległości" (G. Bębnik, S. Rosenbaum, M. Węcki, *Wojciech Korfanty 1873–1939*, Warszawa–Katowice 2018), broszura z serii „Bohaterowie Niepodległej" (G. Bębnik, S. Rosenbaum, M. Węcki, *Wojciech Korfanty*) oraz artykuły o charakterze popularyzatorskim (S. Rosenbaum, *Dyktator III Powstania Śląskiego. Wojciech Korfanty (1873–1939)*", „Powstania Śląskie. Dodatek Historyczny IPN" do „Naszego Dziennika", 9 maja 2018; M. Węcki S. Rosenbaum, M. Węcki, Ślązak i Polak. Wojciech Korfanty (1873–1939), „Biuletyn IPN" 2018, nr 7–8). Ponadto uczestnicy projektu opublikowali wiele artykułów o charakterze naukowym i popularyzatorskim poświęconym okresowi powstań śląskich (G. Bębnik, *Odwrót porucznika von Siegroth*, „Gazeta Mikołowska" 2018, VIII, s. 41; S. Rosenbaum, *„Piekło na ziemi, zgotowane niemieckim mieszkańcom". III powstanie śląskie w niemieckiej prasie lokalnej Tarnowskich Gór*, „Śląski Almanach Powstańczy" 2018, nr IV; S. Rosenbaum, *Przełom bez przełomu*, „Fabryka Silesia" 2018, nr 4(22); M. Węcki, *Rok 1919 na Górnym Śląsku na łamach „New York Times"*, „Śląski Almanach Powstańczy" 2018, nr IV; M. Węcki, *Walka zbrojna i dyplomatyczna*, „Powstania Śląskie. Dodatek Historyczny IPN" do „Naszego Dziennika", 9 maja 2018). Kolejnym wydawniczym rezultatem działań związanych z OPB jest wydanie, we współpracy z Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach oraz Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, czwartego numeru rocznika naukowego „Śląski Almanach Powstańczy".

Teksty publikowane w „Almanachu" są m.in. rezultatem corocznych konferencji naukowych, których współorganizatorem od 2018 r. jest OBBH IPN w Katowicach. W 2018 r. taka konferencja (współodpowiedzialny za organizację z ramienia IPN – Mirosław Węcki), „Losy powstańców śląskich po 1922 r.", odbyła się 19 października 2018 r. na „Przystanku Historia IPN" w Katowicach. Kolejną konferencję naukową (międzynarodową) w ramach OPB („Rok 1918 na Górnym Śląsku", 15–16 listopada 2018 r.) zorganizował, we współpracy z Muzeum w Gliwicach, Sebastian Rosenbaum. Uczestnicy projektu wzięli też udział w konferencjach naukowych, panelach dyskusyjnych oraz warsztatach edukacyjnych.

Inną formą popularyzacji tematyki OPB był udział jego uczestników w audycjach radiowych o ogólnokrajowym i lokalnym zasięgu (Program 2 Polskiego Radia, Program 3 Polskiego Radia, Polskie Radio Katowice, Radio eM Katowice). Uczestnicy projektu prowadzili także liczne kwerendy archiwalne w archiwach polskich (Sebastian Rosenbaum – Archiwum Państwowe w Opolu, Archiwum Państwowe we Wrocławiu; Mirosław Węcki – Archiwum Państwowe w Katowicach, Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach) i zagranicznych (Sebastian Rosenbaum – Geheimes Staatsarchiv – Preussischer Kulturbesitz w Berlinie-Dahlem; Grzegorz Bębnik – Bundesarchiv Militärachiv Freiburg im Breisgau). Wyniki kwerend zostały wykorzystane w publikacjach przygotowanych w 2018 r., względnie zostaną skonsumowane w wydawnictwach OPB w następnych latach.

W OBBH Łódź od lipca 2017 r. realizowany jest OPB pt. „Łódź i region łódzki na tle historii Polski 1914/18–1989". Zakłada on organizowanie w cyklu rocznym konferencji i sesji naukowych oraz wydawanie publikacji pokonferencyjnych (w formie zbiorów studiów) i innych publikacji zwartych poświęconych zagadnieniom z historii miasta i regionu, które można prześledzić w maksymalnie szerokiej perspektywie czasowej. W OPB, koordynowanym przez dr. Tomasza Toborka, przewidziano udział pracowników OBBH w Łodzi oraz m.in. historyków z Uniwersytetu Łódzkiego. W zależności od bieżących potrzeb angażowani też będą – na podstawie indywidualnych zgłoszeń – pracownicy pozostałych pionów Oddziału IPN w Łodzi. W 2018 r. w pracach w ramach projektu uczestniczyli spośród pracowników łódzkiego OBBH: dr Sebastian Pilarski, dr Tomasz Toborek, Paweł Wąs, dr hab. Janusz Wróbel, dr Joanna Żelazko.

W 2018 r. oddano do druku publikację: *Na cichym froncie. Relacja Romana Zygadlewicza z działalności konspiracyjnej w Łodzi*, red. T. Toborek, J. Żelazko, Warszawa – Łódź 2018. Przygotowano i wydano tematyczny numer „Biuletynu IPN" (nr 6 (151) – czerwiec 2018 r.) poświę-

cony historii Łodzi w XX w. Zorganizowano także spotkanie promocyjne wydawnictwa (Łódź, 25 czerwca 2018 r.). Osobą odpowiedzialną za realizację przedsięwzięcia z ramienia OBBH IPN w Łodzi był dr Sebastian Pilarski. W ramach OPB zorganizowano konferencję naukową „»Żołnierze niezłomni – przywróceni pamięci«. Podziemie antykomunistyczne na ziemi piotrkowskiej w latach 1945–1956" (osoba odpowiedzialna – dr Sebastian Pilarski) oraz ogólnopolską konferencję naukową „Łódzkie drogi do niepodległości 1905–1918" (Łódź, 25–26 października 2018 r.; osoba odpowiedzialna – dr Joanna Żelazko). W ramach współpracy z TVP Łódź pracownicy OBBH IPN w Łodzi wzięli udział w nagraniu ponad 40 odcinków cyklu historycznego „Łódzkie drogi ku wolności", popularyzującego historię miasta i regionu w XX w.

W OBBH Kraków jest realizowany OPB „Władza i społeczeństwo w Małopolsce i na Ziemi Świętokrzyskiej 1945–1989/1990", realizowany w trzech ścieżkach: „Władza i społeczeństwo w Małopolsce", „Władza i społeczeństwa na Ziemi Świętokrzyskiej" oraz „Lokalny aparat władzy wobec Kościoła katolickiego". W ramach OPB zostały przygotowane do druku po pozytywnych recenzjach prace „Niecenzurowane. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Krakowie w latach 1976–1990" dr Cecylii Kuty oraz tom pokonferencyjny „Sen o wolności – głód nadziei. Wokół 30. rocznicy protestu głodowego w Krakowie Bieżanowie".

W OBBH Wrocław prowadzone były trzy OPB. Trzy osoby pod kierunkiem dr. Kamila Dworaczka uczestniczą w OPB „Solidarność Walcząca na Dolnym Śląsku 1982–1990" – zbierane oraz opracowywane są relacje i wspomnienia członków SW; dokumenty. W przygotowaniu jest m.in. publikacja „Wywiad–rzeka z Hanną Łukowską-Karniej". Drugi z OPB pod kierunkiem prof. J. Syrnyka, dotyczy „Historii Dolnego Śląsku", w jego ramach przygotowywana jest monografia SB województwa wrocławskiego do 1975 r. (planowana publikacja w 2020 r.). Kolejny projekt, dotyczący aparatu bezpieczeństwa, nosi tytuł „Antropologia bezpieki", w jego ramach przygotowywano do druku trzecią już publikację (studia „Propaganda w Polsce i NRD") oraz kolejną konferencję naukową (odbędzie się w lutym 2019 r.).

OBBH Warszawa realizowało w 2017 r. trzy OPB. Pierwszy nosił tytuł „Warszawa nie?pokonana". Jego koordynatorem jest dr Tomasz Łabuszewski. Założeniem programu jest opisanie form działalności oporowej i niezależnej na terenie Warszawy, działalności aparatu bezpieczeństwa ukierunkowana na ich zwalczanie; badania obejmują okres od 1944 r. do 1989 r. Sformułowanie ww. programu wynika z ukierunkowania badań naukowych OBEP/OBBH IPN w Warszawie na stolicę kraju i województwo mazowieckie. Program oddziałowy *Warszawa nie?pokonana* jest zaplanowany w ujęciu długodystansowym. Dotychczas elementami programu jest 14 publikacji książkowych. W dalszej kolejności zaplanowanych jest 7 następnych publikacji. Prace nad częścią spośród nich są zaawansowane.

W 2018 r. opublikowano pięć pozycji ww. OPB: dr hab. Patryk Pleskot – *W cieniu centrali. Struktury pionu SB Komendy Stołecznej/Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w latach 1975––1990*, (monografia), praca zbiorowa *Obrzeża społeczne Warszawy w latach 1945–1989, W cieniu centrali. SB KS MO 1975–1990* (tom studiów), dr Konrad Rokicki – *Kluby studenckie w Warszawie* (monografia), dr Kazimierz Krajewski – *Teren wobec Powstania Warszawskiego* (tom studiów), dr Robert Spałek – *Porządek publiczny i bezpieczeństwo w okupowanej Warszawie* (tom studiów). Trwają prace nad kolejnymi pozycjami: dr Tadeusz Ruzikowski – *SB KS MO 1957–1975*, dr Robert Spałek – *Ekspozytura Urzędu Śledczego PKB »Start«. Powstanie – działanie – proces sądowy*, dr Bartłomiej Noszczak *Jezuici w powojennej Warszawie*; dr Tomasz Łabuszewski, Marcin Łaszczyński (z OBEN), Monika Noszczak *Czerwona mapa Warszawy*, dr E. Kowalczyk, *Działalność Komitetu Warszawskiego KPRP/KPP (1918–1938)*.

CPB „Mazowsze i Podlasie w ogniu 1944–1956" ukierunkowany jest zgodnie z właściwością terenową Oddziału w Warszawie na teren województwa mazowieckiego (granicą progową jest rok 1956). Badania obejmują działalność struktur niepodległościowych, funkcjonowanie komunistycznego aparatu władzy (PPR oraz aparatu represji), zwalczanie podziemia i legalnej opozycji przez

aparat represji, relacje pomiędzy kościołem i władzami komunistycznymi oraz inne obszary życia społecznego. Stałym elementem jest też próba sporządzenia listy strat osobowych danego powiatu powstałych w wyniku działalności aparatu represji. Założeniem programu jest udział w poszczególnych przedsięwzięciach, prócz pracowników OBBH IPN w Warszawie, historyków z lokalnych ośrodków badawczych na Mazowszu i Podlasiu. Docelowym rezultatem cyklu „powiatowego" prowadzonego w ramach ww. programu jest przygotowanie obszernej syntezy – monografii *Podziemie niepodległościowe na terenie b. Obszaru Warszawskiego AK w latach 1944–1956* – autorstwa dr. Kazimierza Krajewskiego i dr. Tomasza Łabuszewskiego. Rezultatem programu jest dotychczas 8 publikacji książkowych oraz 12 broszur (dla potrzeb rajdów historycznych realizowanych przez d. OBEP IPN w Warszawie). W 2018 r. wydano broszurę *5 i 6 Brygady Wileńskie AK na Podlasiu* dla potrzeb rajdu historycznego dla młodzieży (Kazimierz Krajewski, Tomasz Łabuszewski). Trwają prace nad tomem poświęconym powiatowi *Ciechanów w pierwszej dekadzie rządów komunistycznych*, monografią *Inspektoratu AK-DSZ-WiN Radzyń Podlaski* (dr Mariusz Bechta).

OPB „Dopalanie Kresów" jest poświęcony badaniom nad najnowszą historią Ziem Utraconych od lat międzywojennych po czasy współczesne (z głównym naciskiem jednak na okres okupacji niemieckiej i okres powojenny). Obiektem zainteresowania badawczego jest polski ruch niepodległościowy na terenie województw północno-wschodnich II RP. Program jest wynikiem z jednej strony indywidualnych zainteresowań badawczych pracowników OBBH IPN w Warszawie dotyczących najnowszej historii Kresów II RP (Kazimierza Krajewskiego i Tomasza Łabuszewskiego), a z drugiej strony powierzeniu przez Prezesa IPN Oddziałowi w Warszawie działań naukowo-badawczych i edukacyjnych na terenie dzisiejszej Białorusi. Główne cele badawcze polegają na uzyskaniu obrazu północno-wschodnich terenów II RP w okresie okupacji przez dwa systemy totalitarne – hitlerowski i komunistyczny. Dotychczas ukazały się trzy pozycje, jedna jest gotowa do druku, trwają prace nad kolejnymi trzema. W 2018 wydano album *Życie i śmierć dla Polski. Partyzancka epopeja Uderzeniowych Batalionów Kadrowych* (dr Kazimierz Krajewski), album *Nowogródczyzna naszych ojców. Województwo nowogródzkie II RP* (dr Kazimierz Krajewski) oraz album *Białe legiony. Od Legionu Puławskiego do I Korpusu Polskiego* (dr Wojciehch Muszyński). Kontynuowano prace nad drugim tomem albumu *Kresowe rezydencje. T 2. województwo nowogródzkie* (dr Grzegorz Rąkowski – autor zewnętrzny). Kontynuowano prace nad monografią *Inspektorat Grodzieński AK-AKO-WiN* (dr Tadeusz Łabuszewski). Kontynuowano prace nad drugim tomem albumu *Białe Legiony* poświęconego 4. Dywizji Strzeleckiej na Kubaniu, 5. Dywizji Syberyjskiej, Brygadzie Kaukaskiej, Murmańczykom, oddziałom odeskim i in. (dr Wojciech Muszyński). Kontynuowano prace nad albumem *Nowogródzki Okręg AK w fotografii* (dr Kazimierz Krajewski).

W OBBH Rzeszów realizowany był jeden OPB „Osobowy wykaz ofiar konfliktu polsko-ukraińskiego 1939–1948". Koordynatorem projektu jest Tomasz Bereza. Celem przedsięwzięcia jest wprowadzenie ustalonych ofiar konfliktu polsko-ukraińskiego do odpowiednio przygotowanej bazy danych. Ta baza oraz przygotowane na jej podstawie wydawnictwo zostaną opublikowane w przyszłości. W bieżącym roku do bazy danych wprowadzono 324 nowe metryki, zaś zmodyfikowano 111 (stan na 19 grudnia 2017 r.).

6.3. Konferencje naukowe i popularnonaukowe

Konferencje naukowe i popularnonaukowe są jedną z najważniejszych form prezentowania dorobku badaczy i edukatorów z różnych pionów IPN, a także po prostu wiedzy o historii Polski XX w. Stwarzają dogodne warunki dla współpracy Instytutu z rozmaitymi placówkami badawczymi, uniwersytetami i szkołami różnych szczebli; a szerzej zarówno ze środowiskiem akademickim, jak i nauczycielskim. Duża część konferencji, seminariów i paneli dyskusyjnych o charakterze naukowym jest przy tym efektem wieloletnich prac prowadzonych w ramach Centralnych Projektów Badawczych IPN. Ponadto wypada zauważyć, że w 2018 r., a więc w roku stulecia odzyskania niepod-

ległości przez Polskę, Centrala oraz jej oddziały i delegatury IPN zorganizowały szereg specjalnych wydarzeń, wśród których były ogólnopolskie i lokalne konferencje naukowe i popularnonaukowe odnoszące się do tej narodowej rocznicy. Warto zaznaczyć, że tradycyjnej formie przeprowadzania konferencji towarzyszyły regularnie przeprowadzane przez portal IPNtv transmisje w mediach elektronicznych i społecznościowych, pozwalające dotrzeć z naukowym i edukacyjnym przekazem do rosnącej liczby odbiorców i zaistnieć na szerszej przestrzeni polskiego życia publicznego.

Centrala IPN w 2018 r. zorganizowała cztery kolejne odsłony cyklu Debat Belwederskich, tradycyjnie już prowadzonych i moderowanych przez dyrektora BBH prof. Włodzimierza Suleję. Pierwsza z nich, a szósta w całym cyklu, była kontynuacją rozpoczętej w 2017 r. dyskusji pod hasłem „Przede wszystkim Legiony…". Odbyła się ona 25 stycznia 2018 r. w prezydenckiej rezydencji, miejscu w polskiej historii symbolicznym. O walce zbrojnej Polaków w epoce I wojny światowej, przede wszystkim orientacji antyrosyjskiej, debatowali profesorowie: Andrzej Chwalba, Janusz Cisek, Mariusz Wołos i Grzegorz Nowik. W siódmej debacie, zatytułowanej „Wznoszenie zrębów państwa" 5 kwietnia 2018 spierali się dla odmiany profesorowie: Andrzej Chwalba, Robert Litwiński, Waldemar Kozyra i Janusz Mierzwa. Ósma debata dotykała tak istotnego zagadnienia, jak „Wkład kościoła w odbudowę niepodległej". Temat ten przybliżyli zgodnie: prof. Andrzej Chwalba, prof. Jan Żaryn, dr hab. Paweł Skibiński oraz ks. prof. dr hab. Józef Wołczański. Ostatnia, dziewiąta debata, zatytułowana: *Sto lat z tysiąclecia. Drogi do Niepodległej* – odbyła się 17 listopada 2018 r. i miała na celu dyskusję o odzyskaniu niepodległości w 1918 r. z perspektywy wcześniejszych walk i starań o odzyskanie i utrzymanie niepodległości. Debatę poprowadził prof. Włodzimierz Suleja, a jej uczestnikami byli profesorowie: Marek Barański, Wojciech Fałkowski, Edward Opaliński, Andrzej Chwalba i Wojciech Roszkowski.

Ponadto Centrala IPN, również w związku z rocznicą odzyskania niepodległości przez Polskę, zorganizowała kilka ogólnopolskich konferencji naukowych wokół problematyki związanej z tym historycznym wydarzeniem. Były to, przede wszystkim, międzynarodowa konferencja naukowa: „Magna Res Libertas. Ku niepodległości" zorganizowana 22–23 czerwca 2018 r. we współpracy z Muzeum Polskim w Rapperswillu, ogólnopolska konferencja naukowa „Bilans rozbiorów. Refleksje i pytania na stulecie odzyskania niepodległości", zorganizowana na Zamku Królewskim w Warszawa, 18 października 2018 r., a także ogólnopolska konferencja naukowa pod hasłem „Annus mirabilis 1918. Mocarstwa i sąsiedzi wobec odrodzenia Polski", która odbyła się częściowo w Belwederze, a częściowo w gościnnych pomieszczeniach Przystanku Historia w Warszawie, 7–8 listopada 2018 r.

W ramach realizacji centralnych projektów badawczych odbyły się również dwie duże międzynarodowe konferencje: „Need to Know VIII: Access to Secrets: New Sources and New Interpretation of Intelligence", w Bodø (Norwegia), 29–30 listopada 2018, współorganizowana z Center for Cold War Studies of the University of Southern Denmark i Norwegian Aviation Museum oraz konferencja „Communist parties on the road to full power (after World War II)", która się odbyła w Warszawie, 6–8 grudnia 2018 r. i została zorganizowana we współpracy z Institute for the Study of Totalitarian Regimes (Czech Republic), Nation's Memory Institute (Slovakia), Committee of National Remembrance (Hungary). Ponadto w ramach współpracy ze Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego i Polsko-Gruzińskiej Komisji Historyków odbyły się dwie konferencje międzynarodowe poświęcone stosunkom polsko-gruzińskim w latach 1917–1921, pierwsza z nich odbyła się w Tbilisi, 24–25 kwietnia 2018 r., druga w Warszawie, 5–7 grudnia 2018 r.

Warto również wspomnieć, że w ramach współpracy z ambasadą RP w Londynie 19 października 2018 r. odbyła się konferencja „Edward Bernard Raczyński (1891–1993): dyplomata, polityk, pisarz i mąż stanu" w hołdzie prezydentowi Edwardowi Raczyńskiemu w 25. rocznicę jego śmierci, a w ramach współpracy z ambasadą RP i Instytutem Polskim w Tbilisi oraz Państwowym Uniwersytetem im. I. Dżawachiszwili w Tbilisi i Stacją Kaukaską SEW, 3–4 października 2018 odbyła się konferencja „Polska-Gruzja: sto lat wzajemnych relacji 1918–2018".

Ponadto dość szerokim echem odbiła się dyskusja „W cieniu paktu Ribbentrop-Mołotow. Dyskusja historyków o sytuacji ziem polskich pod okupacją niemiecką i sowiecką 1939–1941", z udziałem prof. Eugeniusza C. Króla (ASP w Warszawie), dr. hab. Sławomira Kalbarczyka (BBH), dr. Witolda Wasilewskiego (AIPN) i Tomasza Sudoła (BBH), Warszawa, 28 września 2018 r., a także z natury rzeczy nieco mniej nagłośnione, zamknięte seminarium naukowe „Działalność wywiadowcza i dywersyjna Konspiracyjnego Wojska Polskiego"; zorganizowane przez Centrum Wyszkolenia i Edukacji Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego im. gen. Grota-Roweckiego i Oddział IPN w Łodzi w Emowie koło Warszawy, 28–29 czerwca 2018 r.;

Oddział IPN w Białymstoku również skupił się w 2018 r na organizacji konferencji i seminariów nawiązujących do stulecia odzyskania niepodległości przez Polskę, starając się przy tym zainteresować związaną z nią problematyką rozmaite środowiska lokalne. Do takich wydarzeń można zaliczyć zorganizowaną w Łomży, 27 lutego 2018 r. konferencję naukową: „Roman Dmowski i ruch narodowy. W 100. rocznicę odzyskania Niepodległości" (współorganizatorzy: Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży, Łomżyńskie Forum Samorządowe); ogólnopolską konferencję naukową „Kościół wobec niepodległości Polski (1918–1989)" zorganizowaną w Wigrach, 22–23 maja 2018 r. Pod koniec roku sprawozdawczego, również w Łomży, 28–30 listopada 2018 r. odbyła się kolejna rocznicowa konferencja o charakterze ogólnopolskim: „Drogi do Niepodległości – rok 1918 w Polsce. Ziemia Łomżyńska dla Niepodległej – tożsamość bohaterów i jej dziedzictwo w regionie łomżyńskim" (współorganizatorzy: Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów; Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży).

Z kolei Delegatura IPN w Olsztynie zorganizowała 28–29 czerwca 2018 r. ogólnopolską konferencję naukową „Polskość i Polacy na Warmii i Mazurach w XIX i XX wieku" w miejscowości Guzowy Piec, a także ogólnopolską konferencję naukową „Ruch ludowy i polska wieś wobec Niepodległości" w Supraślu–Nidzicy, 19–21 września 2018 r.

Oddział IPN w Gdańsku w organizacji swoich przedsięwzięć konferencyjnych również nie zapomniał o rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę, zdecydował się jednak na poruszenie kilku innych istotnych zagadnień historycznych, w tym trudnych i dyskusyjnych. W Gdańsku 28–29 maja 2018 r. zorganizowana została zatem ogólnopolska konferencja naukowa: „Koncesjonowany kapitalizm. Gospodarka nieuspołeczniona PRL lat osiemdziesiątych: ludzie, procesy i uwarunkowania". Kolejna ogólnopolska konferencja, zorganizowana wspólnie z Muzeum II Wojny Światowej odbyła się, 26–28 czerwca 2018 r. w Gdańsku i dotyczyła tematu: „Dąbrowszczacy w trzech odsłonach: wojna domowa, II wojna światowa, PRL". Kolejna konferencja o charakterze naukowym „Pomorze Gdańskie w drodze do Niepodległej (1918–1920)" zorganizowana została także w Gdańsku przy współudziale UMK w Toruniu. Na wzmiankę zasługuje także ogólnopolska konferencja naukowa „Między zniewoleniem a niepodległością. Bydgoszcz w XX wieku", zorganizowana przez Delegaturę IPN w Bydgoszczy, w tym mieście, 10–11 października 2018 r., przy współpracy tutejszego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

W Oddziale IPN w Katowicach zorganizowano 21 lutego 2018 r. obchody upamiętniające 40. rocznicę powstania Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach. W ramach tych uroczystości odbyła się konferencja zatytułowana „40. rocznica powstania Komitetu Pracowniczego/Założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach". Ponadto tutejsze OBBH zorganizowało następujące ogólnopolskie konferencje naukowe: „Rok 1918 na Górnym Śląsku" w Gliwicach, 15–16 listopada 2018 r. wspólnie z Muzeum w Gliwicach; „Losy powstańców śląskich po 1922 r., w Katowicach, 19 października 2018 r. wspólnie z Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach i Instytutem Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wreszcie „Górny Śląsk w Polsce Ludowej. Społeczne aspekty komunistycznej industrializacji" – konferencja naukowa, również w Katowicach, 29 października 2018 r. Tym razem partnerem IPN był Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu. Ponadto na wspomnienie zasługuje interesujący panel dyskusyjny „Górnośląski okręg przemysłowy w początkach XX wieku" który odbył się w Gliwicach, 5 czerwca 2018 r.

Oddział IPN w Krakowie także zorganizował wiele ogólnopolskich konferencji naukowych i popularnonaukowych odnoszących się do różnych zagadnień i tematów, także o charakterze rocznicowym. Były to mianowicie: „Proces kurii krakowskiej – w 65. rocznicę", współorganizowany z Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, 25 stycznia 2018 r.; „Kościół, Żydzi, Jezuici. Wokół pomocy ludności żydowskiej w czasie II wojny światowej", we współpracy Akademii Ignatianum w Krakowie, 28 lutego 2018 r.; „Wiosna Solidarności '88", w partnerstwie z Polską Akademią Umiejętności i Stowarzyszeniem Sieć Solidarności w Krakowie, 4 czerwca 2018 r.; „Człowiek, rodzina, komunizm. 50. rocznica ogłoszenia encykliki *Humanae Vitae* w kontekście relacji państwo – Kościół w komunistycznej Polsce" w Krakowie, 15 czerwca 2018 r.; „Ludobójstwo na Kresach Południowo-Wschodnich 1943–1944. Aspekt eklezjalny i teologiczny", również wspólnie z PAU i Stowarzyszeniem „Stanica Kresowa" w Krakowie, 25 czerwca 2018 r.; Wielkim zainteresowaniem cieszyły się też konferencje: „Obserwacja w służbie SB" zorganizowana w Krakowie, 18 września 2018 r., wreszcie „Rabunek i germanizacja polskich dzieci w czasie II wojny światowej" w Krakowie, 21–22 listopada 2018 r. Tym razem partnerem IPN był Uniwersytet Pedagogiczny.

Dużą aktywność na polu organizacji konferencji naukowych i popularnonaukowych w roku sprawozdawczym wykazywała również Delegatura IPN w Kielcach. Wypada tutaj wspomnieć o zorganizowanej 13 lutego 2018 r. III Sandomierskiej Sesji Naukowej pod hasłem „Losy żołnierzy Obwodu Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej w Sandomierzu", współorganizowanej z Urzędem Miasta w Sandomierzu. A także o następujących konferencjach naukowych: „Zbrodnie sądowe w latach 1944–1989. Konformizm czy relatywizm moralny środowisk prawniczych?" zorganizowanej wspólnie z Wyższą Szkołą Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach, 22 lutego 2018 r.; „Wieś polska podczas okupacji niemieckiej", zorganizowanej przy współpracy z Muzeum Wsi Kieleckiej, w Kielcach, 12 czerwca 2018 r., wreszcie o konferencji „Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania – kontrowersje – perspektywy. Colloquium II: Wokół pomocy Żydom na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką", która odbyła się również w Kielcach, 3 lipca 2018 r. W tym ostatnim przypadku partnerem IPN był Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.

Oddział IPN w Lublinie miał w 2018 r. w swoim dorobku liczne konferencje naukowe i popularnonaukowe, w większości firmowane i moderowane przez prof. Marcina Kruszyńskiego. Były to m.in. „U progu niepodległości. Lublin i Lubelszczyzna od końca XIX w. do 1921 r.," zorganizowana w Lublinie, 26–27 czerwca 2018 r.; a także „Wieś w XX wieku. Wybrane problemy polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturalne", która odbyła się również w Lublinie, 26–28 września 2018 r. Z kolei dr Tomasz Osiński zorganizował konferencję pod tytułem „Ziemianie Lubelszczyzny w latach II Rzeczypospolitej. Aktywność gospodarcza, polityczna, społeczna i kulturalna", której miejscem był również Lublin, 6 grudnia 2018 r. Ciekawym wydarzeniem była też zorganizowana przez Delegaturę w Radomiu, przy udziale prof. Sebastiana Piątkowskiego, prof. Marcina Kruszyńskiego i prof. Marka Wierzbickiego, konferencja pod hasłem „Rzeczpospolita dla wszystkich? Mniejszości narodowe a władze odrodzonej Polski 1918–1939". Odbyła się ona w Radomiu, 24–25 września 2018 r.

W Oddziale IPN w Łodzi zorganizowano wiele konferencji łączących w sobie wymiar popularny z naukowym, a także ogólnopolski z lokalnym. Były one skierowane do środowiska historycznego w Polsce i regionie łódzkim, do różnych grup pasjonatów dziejów ojczystych, a jednocześnie do młodzieży studenckiej i szkolnej. Można do nich zaliczyć takie przedsięwzięcia jak: konferencja naukowa „»Żołnierze niezłomni – przywróceni pamięci«. Podziemie antykomunistyczne na Ziemi Piotrkowskiej w latach 1945–1956" zorganizowana w Piotrkowie Trybunalskim, 26 marca 2018 r.; ogólnopolska konferencja naukowa „W stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości", która obradowała w Tomaszowie Mazowieckim, 18 czerwca 2018 r.; ogólnopolska konferencja naukowa „Wkład leśników w odzyskanie niepodległości" zorganizowana w Spale wspólnie z Regionalną Dyrekcją Lasów Państwowych w Łodzi, 19–20 czerwca 2018 r.; ogólnopolska konferencja nauko-

wa „Polska droga do niepodległości" zorganizowana w Radomsku, 8 października 2018 r.; ogólnopolska konferencja naukowa „Łódzkie drogi do niepodległości 1905–1918", która odbyła się w Łodzi, 25–26 października 2018 r., wreszcie ogólnopolska konferencja naukowa „W 100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę" w Bełchatowie, 29–30 listopada 2018 r.

Do najważniejszych imprez o charakterze naukowym i popularnonaukowym zorganizowanych przez Oddział w Poznaniu należały: sesja popularnonaukowa poświęcona postaci arcybiskupa Antoniego Baraniaka, która odbyła się w tym mieście 8 lutego 2018 r.; konferencja popularnonaukowa „Związek Polaków w Niemczech i jego członkowie w dwudziestoleciu i w czasie II wojny światowej", w Opolu, 5 marca 2018 r.; konferencja naukowa „Marzec '68 w Poznaniu", która obradowała w Poznaniu w dniu 20 marca 2018 r.; konferencja naukowa „Historia spółki Święty Wojciech w świetle walki o niepodległość i zachowanie polskiej tożsamości" współorganizowana w Poznaniu 19 kwietnia 2018 r.; organizacja konferencji naukowej „Od solidaryzmu do niepodległości. O działalności i myśli politycznej Solidarności Walczącej w latach 1982–1990" w Poznaniu, 14 września 2018 r.; organizacja konferencji popularnonaukowej „Kształty patriotyzmu a drogi odzyskania niepodległości przez Polskę w XIX–XX wieku", w Poznaniu, 29 listopada 2018 r.; organizacja konferencji popularnonaukowej „Wielkopolski wschodniej drogi do niepodległości" w Koninie, 6 grudnia 2018 r. Koordynatorem zdecydowanej większości wymienionych wyżej przedsięwzięć był prof. Konrad Białecki. Za inne odpowiadał prof. Krzysztofem Brzechczyn. Z obydwoma współpracowali m.in. dr Przemysław Zwiernik i dyrektor oddziału poznańskiego dr hab. Rafał Reczek.

Z przedsięwzięć konferencyjnych oddziału IPN w Rzeszowie na uwagę zasługują: konferencja naukowa poświęcona „Pamięci Księdza Arcybiskupa dr. Ignacego Tokarczuka w 100. rocznicę urodzin", współorganizowana przez IPN, 13 stycznia 2018 r. w Przemyślu wspólnie z Centrum Kulturalnym w Przemyślu i Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej, a także ogólnopolska konferencja naukowa „Stulecie odrodzonego Państwa Polskiego na mapie Europy i Świata. Polska myśl geopolityczna w XX wieku" zorganizowana w Rzeszowie, 17–19 października 2018 r.

Oddział IPN w Szczecinie, wspierany przez Centralę BBH w Warszawie zorganizował, 25–27 września 2018 r. w Hotelu „Vulcan" w Szczecinie ogólnopolską konferencję „Oficjalna prasa w PRL"; na wzmiankę zasługują też konferencja naukowa „Praca przymusowa podczas II wojny światowej, jej pamięć i konsekwencje", która obradowała w Szczecinie, 8–9 maja 2018; ogólnopolska konferencja naukowa „Sport w PRL" w Międzyzdrojach, 21–23 maja 2018 r.; konferencja naukowa: „Okupanci. Interwencja wojsk UW w Czechosłowacji w 1968" zorganizowana w Szczecinie, 20–21 sierpnia 2018 r.; wreszcie konferencja naukowa „Między Szczecinem a Gdańskiem – wspólne losy stoczni, wspólne dziedzictwo?" – Szczecin, 12–13 grudnia 2018 r. (współorganizowana z Europejskim Centrum Solidarności w Gdańsku).

Oddział IPN w Warszawie zorganizował kilka znaczących konferencji naukowych i popularnonaukowych, wśród nich wyróżnia się, zgodnie z wiodącą tutaj specjalnością badawczą „Walka zbrojna w programach organizacji podziemia niepodległościowego po 1944 r., zorganizowana w stolicy, 3 grudnia 2018 r.

Oddział IPN we Wrocławiu samodzielnie i we współpracy z Delegaturą w Opolu zorganizował (lub współorganizował) 3 sesje oraz 5 konferencji naukowych. I tak, 18–20 maja 2018 r. w Lubinie, w ramach Wrocławskich Spotkań z Historią Gospodarczą, zorganizowano wspólnie z Uniwersytetem Wrocławskim oraz Uniwersytetem Ekonomicznym konferencję „Społeczno-gospodarczy bilans otwarcia polskiej niepodległości w 1918 r.". 9 października 2018 r. kilkunastu uczonych zebrano na sympozjum „Intelektualiści w 70 lat po Kongresie w Obronie Pokoju – historia, ciągłość i zmiana". Debatę transmitowano w internecie. Rocznicowy charakter, nawiązujący do obchodów 100-lecia niepodległości miały konferencja naukowa zorganizowana we współpracy z Akademią Wojsk Lądowych we Wrocławiu oraz Uniwersytetem Śląskim w Katowicach 6 listopada 2018 r. pod tytułem „Lotnictwo Polskie w walce o granice niepodległej 1918–1921". Aktywność konferen-

cyjną oddziału we Wrocławiu uwieńczyła uroczysta sesja 3 grudnia 2018 r., poświęcona 70. rocznicy stracenia Ludwika Marszałka, Władysława Ciska, Stanisława Dydo i Jana Klamuta w więzieniu przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu.

Pełny wykaz konferencji naukowych i sesji popularnonaukowych znajduje się w załączniku nr 4.

6.4. Dotacje dla podmiotów zewnętrznych

W okresie sprawozdawczym wspierano jeden projekt naukowo-dokumentacyjny. W 2018 r. realizacja zadania publicznego „Pozyskiwanie, weryfikacja i scalanie informacji dotyczących faktów pomocy udzielanej ludności żydowskiej przez polskich obywateli w okresie II wojny światowej" spoczywała na podmiocie zewnętrznym, którym jest Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie" (FPNP). Nadzór nad zadaniem sprawuje Komisja Ekspertów powołana zarządzeniem Prezesa IPN (nr 38/17) z 27 czerwca 2017 r. do sprawowania nadzoru merytorycznego nad realizacją ww. zadania publicznego.

FPNP w 2018 r. wykonała w ramach programu następujące zadania: utworzenie bazy danych zawierającej informacje o 16 446 Polakach pomagających Żydom – w tym o 6 024 osobach, które z tego powodu dotknęły represje – spośród nich 3 534 skazano na karę śmierci. Z danych zebranych w ramach przeprowadzonych kwerend i zgromadzonych materiałów do bazy wprowadzono informacje dotyczące 11 371 osób (w tym o 969 osobach represjonowanych); umożliwiono prezentowanie online listy osób, biogramów oraz pokazywanie mapy miejsc represji (obejmujące osoby ujęte w publikacji **„**Rejestr faktów represji na obywatelach polskich za pomoc ludności żydowskiej w okresie II wojny światowej" oraz części osób uhonorowanych przez Yad Vashem – na podstawie polskiej edycji „Księgi Sprawiedliwych").

6.5. Ekspertyzy

W roku sprawozdawczym pracownicy Biura Badań Historycznych sporządzili ekspertyzy dla podmiotów zewnętrznych oraz na użytek wewnętrzny. Powstawały one dwutorowo, z jednej strony jako wynik bieżących prac oddziałowych, to jest lokalnych BBH, z drugiej natomiast jako wynik realizowanych w skali ogólnopolskiej Centralnych Projektów Badawczych. Łącznie przygotowano dla instytucji zewnętrznych 50 ekspertyz, m.in. dla: Kancelarii Prezydenta RP, Posła na Sejm RP Ewy Kozaneckiej, Biura Poselskiego posła na Sejm RP Andrzeja Matusiewicza, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Szkoły Podstawowej w Załakowie, Stowarzyszenia Gdynian Wypędzonych, Gminy Starogard Gdański, 7. Brygady Wojsk Obrony Terytorialnej, Nadleśnictwa Dąbrowa, Gimnazjum Publicznego w Kamieniu Krajeńskim, Unisławskiego Towarzystwa Historycznego, Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Więcborku, 4. Brygady Wojsk Obrony Terytorialnej, Komendy Miejskiej Policji w Bielsku Białej, Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Centrum Dokumentacji Deportacji Górnoślązaków do ZSRR w 1945 r. w Radzionkowie, Prokuratury Okręgowej w Katowicach, Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Sądu Okręgowego w Warszawie, NSZZ „Solidarność" Region Rzeszowski, Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie, Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Prezydenta Miasta Krosna, Przemyskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A., Przewodniczącego Sejmiku Województwa Podkarpackiego, Sądu Okręgowego w Nowym Sączu, Sądu Okręgowego w Rzeszowie, Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie, Urzędu Miejskiego w Przemyślu, Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych, Ambasady RP w Pekinie, Ambasady RP w Belgradzie, Katedry Fotografii Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu, Wojskowej Komendy Uzupełnień w Łodzi i wielu innych niewymienionych tutaj instytucji. Pod nadzorem lub z merytorycznym udziałem pracowników IPN powstawały filmy, jak np. materiał poświęcony KL Mauthausen-Gusen czy film

dokumentalny *Czyja Będzie Polska?* (reż. Alina Czerniakowska). Ekspertyzy, opinie i konsultacje pracowników BBH były nieodłącznym elementem wielu uroczystości rocznicowych i upamiętniających, organizowanych w różnych miejscach w Polsce. Współpracowano w tym zakresie nie tylko z urzędami i centralami instytucjami państwowymi, ale także z mediami, środowiskami lokalnymi i władzami samorządów lokalnych. Stosowną współpracę nawiązano także z osobami prywatnymi zgłaszającymi się do oddziałowych biur IPN w kwestii przyznania statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych. Ponadto zgodnie z zarządzeniem Prezesa IPN (35/18) z dnia 13 czerwca 2018 r. pracownicy BBH brali udział w pracach Zespołu Parlamentarnego ds. Oszacowania Wysokości Odszkodowań Należnych Polsce od Niemiec za szkody wyrządzone w Trakcie II Wojny Światowej. Celem tych prac ma być przygotowanie raportu w aspekcie historycznym, statystycznym i ekonomicznym, dotyczącego strat wojennych Polski.

6.6. Informacje o uzyskanych stopniach naukowych

Pracownicy prowadzący badania naukowe podnoszą swoje kwalifikacje zawodowe. W 2018 r. czterech badaczy uzyskało stopień doktorski: Marek Hańderek z BBH IPN praca pt. „Konspiracyjna Unia 1940-1945" (Wydział Historyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego), Michał Przeperski z BBH IPN praca pt. „Mieczysław F. Rakowski. Zarys biografii politycznej" (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk), Marcin Kasprzycki praca pt. „Ewolucja komunistycznego aparatu bezpieczeństwa w powiecie Nowy Sącz w latach 1945–1975" z OBBH Kraków (Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) i Piotr Chmielowiec z OBBH Rzeszów praca pt. „Konspiracja wojskowa Polskiego Państwa Podziemnego na terenie powiatu łańcuckiego (1939–1945)" (Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie).

Tytuł naukowy doktora otrzymał: Adam Rajewski z OA Poznań praca pt. „Dwie wizje polskiej tożsamości historycznej w wypowiedziach publicznych Stefana Kardynała Wyszyńskiego i Władysława Gomułki w latach 1956–1970" (Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu).

6.7. Letnia Szkoła Historii Najnowszej

W roku sprawozdawczym w Kazimierzu Dolnym odbyła się od 10 do 15 września 2018 r. XII edycja Szkoły Letniej IPN. Wspomniane przedsięwzięcie od wielu lat cieszy się dużym zainteresowaniem, jest skierowane do studentów i doktorantów wydziałów politologicznych i historycznych, którzy przygotowują swoje rozprawy doktorskie lub zamierzają się zapisać na studia doktoranckie z zakresu historii najnowszej Polski. Zajęcia w ramach szkoły mają charakter wykładów i warsztatów, a każdy uczestnik zobowiązany jest przygotować dwudziestominutowe wystąpienie dotyczące prowadzonych przez siebie badań naukowych. Referaty uczestników szkoły są publikowane przez Wydawnictwo IPN w postaci oddzielnej serii wydawniczej.

W XII edycji szkoły wzięło udział 10 doktorantów i studentów reprezentujących kilka ośrodków naukowych w Polsce. Zajęcia w czasie szkoły prowadzili: dr hab. Marcin Kruszyński, dr Władysław Bułhak i dr Rafał Łatka. Za całość programu naukowego i organizacyjnego szkoły letniej IPN odpowiadał dr hab. Marcin Kruszyński.

Referaty w czasie szkoły wygłosili uznani i cenieni historycy dziejów najnowszych Polski, m.in.: profesorowie: Jerzy Eisler, Krzysztof Kawalec, Marek Kornat, Jan Pomorski, Włodzimierz Suleja, Janusz Wrona.

Istotnym celem szkoły jest zapoznanie jej uczestników z metodologią badań historycznych dotyczących dziejów najnowszych naszej Ojczyzny, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki źródeł archiwalnych zgromadzonych w IPN. Zajęcia warsztatowe przygotowane pod kątem indywidualnym dla poszczególnych słuchaczy prowadził dr Mariusz Żuławnik. W programie szkoły przewi-

dziano również warsztaty z zakresu wykorzystania Internetu jako narzędzia pracy dla historyków dziejów najnowszych Polski (zajęcia prowadził Michał Przeperski).

Kierownikiem szkoły i głównym koordynatorem całego przedsięwzięcia był dr hab. Marcin Kruszyński, którego wspomagali: dr Władysław Bułhak, dr Rafał Łatka, Marta Mazurkiewicz i Sylwia Szyc, pracownicy Biura Badań Historycznych IPN. Idea szkoły na podobnych zasadach będzie kontynuowana w 2019 r.

6.8. Wydawnictwa IPN

Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej w roku 2018 kontynuowało prace związane z przygotowaniem do druku publikacji ukazujących się z logo IPN (książek, zbiorów dokumentów, relacji, czasopism itd.), napisanych przez pracowników biur Centrali IPN. Prace, które każdorazowo obejmują redakcję merytoryczno-językową, korektę, opracowanie projektu graficznego, skład komputerowy, redakcję techniczną. Ponadto współpracowało z oddziałami i delegaturami IPN w każdym etapie przygotowania materiału do druku. Zrealizowało także kilka projektów edytorskich wspólnie z podmiotami zewnętrznymi. Do Wydawnictwa IPN należała także pełna kontrola etapu druku (wykonywanego przez drukarnie wyłonione w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego).

Rok 2018 był rokiem obchodów 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. W związku z tym ukazało się wiele pozycji dotyczących tej ważnej daty, jak chociażby sztandarowe sześć albumów o Ojcach Niepodległej: *Twórca Niepodległej. Józef Piłsudski 1867–1935*, *Architekt Wielkiej Polski. Roman Dmowski 1864–1939*, *Ignacy Jan Paderewski 1860–1941*, *Ignacy Daszyński 1866–1936*, *Wincenty Witos 1874–1945*, *Wojciech Korfanty 1873–1939.*

Rok 2018 to także rok kontynuowania programu udostępniania publikacji w formatach dostosowanych do czytników elektronicznych na stronie biblioteki cyfrowej portalu pamięć.pl. oraz wydawanie publikacji zgodnie z obowiązującymi w IPN zasadami w ramach centralnych projektów badawczych, opatrzonych logo projektu.

6.8.1. Działalność wydawnicza

W okresie sprawozdawczym ze środków IPN wydano 210 publikacji, w tym 58 dodruków. Ponadto 20 publikacji centralnych i oddziałowych zostało udostępnionych bezpłatnie w wersjach elektronicznych, w formacie pdf/epub/mobi. Dla porównania w 2017 r. ukazały się 193 publikacje, w 2016 r. – 193 publikacje, w 2015 r. – 167 publikacji.

W 2018 r. w poszczególnych seriach centralnych ukazały się 32 książki:
- w serii „Dokumenty” – 1 pozycja
- w serii „Monografie” – 8 pozycji
- w serii „Relacje i wspomnienia” – 2 pozycje
- w serii „Dziennikarze, Twórcy, Naukowcy” – 3 pozycje
- w serii „Studia z Historii Najnowszej” – 1 pozycja
- w serii „Biblioteka Akademii Niepodległości” – 1 pozycja
- w serii „Słownik biograficzny” – 1 pozycja
- w serii „Bohaterowie Niepodległej” – 4 pozycje
- w serii „Patroni Naszych Ulic” – 11 pozycji

W seriach oddziałowych ukazało się 75 książek:
- w serii wydawniczej Oddziału IPN w Białymstoku – 3 pozycje
- w serii wydawniczej Oddziału IPN w Gdańsku – 10 pozycji
- w serii wydawniczej Oddziału IPN w Katowicach – 7 pozycji
- w serii wydawniczej Oddziału IPN w Krakowie – 5 pozycji

– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Lublinie – 6 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Łodzi – 3 pozycje
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Poznaniu – 4 pozycje
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Rzeszowie – 5 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Szczecinie – 8 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Warszawie – 19 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN we Wrocławiu – 5 pozycji

Poza seriami (w Centrali i oddziałach) ukazało się 94 pozycje, w tym:
– albumy – 17 pozycji
– varia – 47 pozycji
– teki edukacyjne – 4 pozycje
– katalogi wystaw – 1 pozycja
– wydawnictwa multimedialne i okolicznościowe – 25 pozycji.

Ponadto ukazały się periodyki:
– „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" – 1 numer
– „Pamięć i Sprawiedliwość" – 1 numer
– „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" – 1 numer
– „Biuletyn IPN" – 10 numerów, w tym 2 numery o podwójnej objętości
– „Przegląd Archiwalny" – 1 numer.

Szczegółowy wykaz wydawnictw IPN znajduje się w załączniku nr 1.

„Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989"

Głównym celem pisma jest pogłębienie, skoordynowanie oraz upowszechnienie prac badawczych dotyczących aparatu represji w PRL: Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN, Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, wojskowych i granicznych służb specjalnych, służb więziennych, Milicji Obywatelskiej, sądownictwa i prokuratury oraz jednostek paramilitarnych. Pismo podzielone jest na kilka działów obejmujących: metodologię, struktury, dokumenty, wspomnienia funkcjonariuszy (w publikacji pod nazwą „w oczach własnych"), biogramy, recenzje i materiały bibliograficzne.

W roku 2018 ukazał się piętnasty numer poświęcony zmarłemu założycielowi pisma i pierwszemu redaktorowi naczelnemu dr. Zbigniewowi Nawrockiemu. W dziale „Struktury i kadry" znalazł się tekst poświęcony funkcjonariuszom Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Nowym Sączu w latach 1957–1975. Główną część numeru zajmują artykuły dotyczące różnych aspektów funkcjonowania resortowego i pozaresortowego szkolnictwa funkcjonariuszy aparatu represji w latach 1944–1989. Wśród nich są teksty poświęcone funkcjonowaniu Centralnej Szkoły MBP w Łodzi, kształceniu podoficerów zawodowych w Szkole Wojsk Ochrony Pogranicza w Kętrzynie, szkoleniu funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa na cywilnych uczelniach oraz ewolucji modelu szkolenia kadr wywiadowczych w PRL. Zamieszczono również tekst poświęcony zapomnianej zbrodni na funkcjonariuszu PUBP w Inowrocławiu Wincentym Mücke i przegląd dokumentów dotyczących Leopolda Tyrmanda, które wytworzone zostały przez aparat represji w latach 1945–1962. W numerze zamieszczono też opracowany naukowo protokół posiedzenia Prezydium PKWN z października 1944 r. dotyczący zaostrzenia kursu wobec konspiracyjnych ugrupowań niepodległościowych.

Czasopismo posiada 4 punkty na liście ministerialnej (lista „B").

„Biuletyn IPN. Pismo o najnowszej historii Polski"

Miesięcznik ma charakter popularnonaukowy. Adresowany jest do szerokiego grona odbiorców zainteresowanych najnowszymi dziejami Polski, a zwłaszcza do nauczycieli przekazujących wie-

dzę historyczną uczniom. W celu wzmocnienia przekazu do każdego numeru dodawana jest płyta DVD z nawiązującym do jego tematyki filmem lub koncertem. W omawianym roku miesięcznik odnotowywał stały wzrost liczby prenumeratorów.

Przewodnim tematem „Biuletynu IPN" w roku 2018 było odzyskanie Niepodległości. W kolejnych numerach przedstawiono nie tylko sylwetki Ojców Niepodległości, ważniejsze wydarzenia związane z powrotem Polski na mapę Europy, ale także – co jest specyfiką miesięcznika – losy polskich rodzin podtrzymujących tradycję i na różny sposób zmagających się od pokoleń o niepodległość.

Nawet w roku tak wyjątkowej – setnej rocznicy odzyskania Niepodległości – miesięcznik podejmował liczne inne tematy. Wśród nich na podkreślenie zasługuje problematyka niemieckich nazistowskich obozów koncentracyjnych, która spotkała się z dużym zainteresowaniem (numer na ten temat wyprzedził międzynarodową dyskusję, która odbyła się w pierwszym kwartale). W „Biuletynie IPN" pisano także o Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, Wolnych Związkach Zawodowych, zderzeniu Kościoła z komunizmem i o polskim pontyfikacie oraz o sposobach upamiętniania najnowszych dziejów. Interesujące były również numery regionalne o Pomorzu oraz o Łodzi i ziemi łódzkiej.

„CzasyPismo"

W 2018 r. ukazały się 2 numery półrocznika popularnonaukowego „CzasyPismo", wydawanego przez katowicki Oddział IPN. Pierwszy to numer 2(12)/2017, który został poświęcony w znacznej części losom młodych ludzi w czasach nazizmu i komunizmu. Ukazano m.in. przeżycia dzieci Polaków wysiedlonych przez niemieckiego okupanta z Żywiecczyzny i skazanych wraz z rodzicami na tułaczkę po wiejskich obszarach Generalnego Gubernatorstwa. Przybliżono też problem realizacji nazistowskiej polityki narodowościowej na terenach wcielonych jesienią 1939 r. do Rzeszy Niemieckiej, pokazując wychowawczą i indoktrynacyjną działalność organizacji młodzieżowej Hitlerjugend. Pamiętając, że koniec wojny bynajmniej nie oznaczał końca przemocy i bezprawia, przypomniano historie dzieci osadzonych w powojennym obozie w Świętochłowicach-Zgodzie. Kolejny tekst poświęcono dzieciom ocalonym z Zagłady, w większości sierotom, nieświadomym ofiarom wojny, pozbawionym najbliższych i dotkniętych przeżyciami, które na zawsze położyły się tragicznym cieniem na ich dzieciństwie. W numerze znajdują się także teksty o junakach (członkach organizacji Służba Polsce, których wykorzystywano w charakterze taniej siły roboczej, poddając jednocześnie indoktrynacji zmierzającej do uformowania „nowego człowieka" ery komunizmu), o działaniach podejmowanych przez komunistyczny Związek Młodzieży Polskiej na polu ateistycznej propagandy wśród młodzieży i walki z Kościołem, o zideologizowanej placówce wychowania pozaszkolnego, czyli Pałacu Młodzieży w Katowicach, oraz o propagandzie dla najmłodszych w książeczkach z serii zatytułowanej „Poczytaj mi, mamo". O starszej młodzieży, licealistach i studentach traktują teksty poświęcone młodzieńczej zabawie w konspirację, na której trop w 1957 r. wpadła katowicka Służba Bezpieczeństwa, wydarzeniom marca 1968 r. w Bielsku-Białej, Zabrzu i Gliwicach, wreszcie długowłosym hipisom, którzy na przełomie lat 60. i 70. pojawili się w górnośląskich miastach. Ten blok zamykają artykuły o karnawale „Solidarności" w relacjach członków Niezależnego Zrzeszenia Studentów i próbach powrotu tej organizacji do legalnej działalności pod koniec lat 80. W „CzasyPiśmie" znalazły się m.in. jeszcze artykuły poświęcone maoistom (którzy w latach 60. zarzucali partyjnym towarzyszom zdradę komunistycznych ideałów), początkom Uniwersytetu Śląskiego, o sztuce w okresie stanu wojennego, poszukiwaniach ofiar komunizmu pochowanych na cmentarzu w Katowicach-Panewnikach, a także wywiady z Maciejem Sobieszczańskim, reżyserem filmu Zgoda, oraz z Beatą Piechą-van Schagen, badaczką dziś już zanikającej kultury górniczej.

Tematyka wiodąca kolejnego numeru „CzasyPisma" – nr 1 (13)/2018, wpisuje się w 100. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Tym kwestiom poświęcona została część tekstów, przy czym z tematyką powyższą powiązano też zagadnienia walki o niepodległość w latach II wojny światowej i po jej zakończeniu. Są więc artykuły przypominające postać Wojciecha Korfantego,

ukazujące udział duchowieństwa w plebiscycie i powstaniach śląskich, przeistoczenie się rewolucji socjalnej w narodową w latach 1918–1921 w powiecie rybnickim, „bitwę na szynach" toczoną przez pociągi pancerne w III powstaniu śląskim, wreszcie udział formacji policyjnych w akcji niepodległościowej na Górnym Śląsku w latach 1918–1922. Przedstawiono również kwestię kultu Józefa Piłsudskiego w międzywojennym województwie śląskim. Część tekstów przypomina inne wymiary walki o niepodległość Polski – tej toczonej po II wojnie światowej. Nie zabrakło więc miejsca dla Żołnierzy Wyklętych (przedstawiono m.in. postać por. Zdzisława Badochy urodzonego w Dąbrowie Górniczej partyzanta walczącego u boku legendarnego „Łupaszki", oraz zaprezentowano działania propagandowe podejmowane przez Okręg Śląski Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość), a wątek powojennej konspiracji niepodległościowej zamyka rozmowa z sosnowiczaninem Włodzimierzem Kapczyńskim, uczestnikiem powojennej konspiracji młodzieżowej, więźniem Wronek, a kilkadziesiąt lat później – internowanym działaczem „Solidarności". W numerze znalazł się też zapis dwóch dyskusji: na temat recepcji badań historycznych i dekomunizacji, oraz o literaturze socrealistycznej i jej wpływie na wizerunek regionu. „CzasyPismo" zawiera także artykuły poruszające inne wątki: agresji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację w 1968 r., niemieckich zbrodni eutanazji w czasach Trzeciej Rzeszy, służby Górnoślązaków w Wehrmachcie, a także sprawy lżejszego kalibru – jak przemysł kosmetyczny w międzywojennych Katowicach.

„Pamięć i Sprawiedliwość"

To najważniejsze pismo naukowe IPN, które stało się jednym z najwyżej cenionych periodyków naukowych poświęconych historii najnowszej. W roku sprawozdawczym ukazały się dwa tomy: nr 31 i 32. W 2018 r. periodyk posiadał 10 punktów na liście ministerialnej czasopism naukowych. Ponadto jest indeksowany w międzynarodowej bazie czasopism Emerging Sources Citation Index (ESCI) w ramach systemu Web of Science.

Tematem wiodącym 31 numeru „Pamięci i Sprawiedliwości" była problematyka związana z odzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 roku.

Numer otwierają cztery eseje autorstwa wybitnych uczonych, od dawna przyglądających się – pod różnymi kątami – genezie II Rzeczypospolitej i samej Polsce tamtego czasu. Bogdan Szlachta, prawnik i filozof, zastanawia się nad sprawą fundamentalną, tj. znaczeniem i definicją niepodległości jako takiej. Dwaj badacze dziejów dyplomacji, Tomasz Schramm i Marek Kornat, sumarycznie przedstawiają tzw. sprawę polską w ujęciu międzynarodowym. Marek Kornat oprócz tego dokonuje w swoim tekście swoistego zderzenia poglądów Polaków z pochodzącymi z politycznych kół zagranicznych opiniami na temat miejsca naszej ojczyzny w ówczesnej układance stosunków międzynarodowych. Dodatkowo ks. Zygmunt Zieliński oraz Sabina Bober ukazują rolę Kościoła katolickiego w wielkiej mechanice politycznej i społecznej dążenia do roku 1918.

Dział „Studia" zawiera dwanaście tekstów. Tę część numeru otwiera artykuł Agnieszki Turoń-Kowalskiej, dotyczący środowiska konserwatystów i ich poglądów na kwestię walki o niepodległość w całym dziewiętnastym stuleciu. Marcin Kruszyński ukazuje trudne losy ludności polskiej z terenów Królestwa Polskiego, która w 1915 r. razem z administracją rosyjską, została ewakuowana w głąb Rosji carskiej. Dariusz Tarasiuk pyta o wpływ rosyjskich rewolucji na taktykę działania obozu narodowego w Rosji. Piotr Bednarz przedstawił obraz Polaków w prasie szwajcarskiej podczas I wojny światowej. Sorin Radu przybliża polskiemu odbiorcy Rumunię, jako mniej znany teren politycznych i militarnych rozgrywek Wielkiej Wojny. Tekst Otara Janelidze poświęcony jest walce o niepodległości Gruzji w latach 1918–1921. Marek Bogdan Kozubel pokazuje natomiast ukraiński punkt widzenia na zdarzenia z lat 1918–1919. Wojciech Skóra przedstawia trudne początki Ministerstwa Spraw Zagranicznych, tworzonego od podstaw, i to w chwili, gdy Europa zbliżała się do momentu ustanowienia nowego ładu pokojowego. Tomasz Sikorski oraz Adam Wątor ukazują mało znaną postać Jana Gwalberta Pawlikowskiego, działacza należącego do Ligi Narodowej, a równocześnie czynnego galicyjskiego społecznika. Elżbieta Wojcieszyk przypomina gen. Jana

Kąkolewskiego, Wielkopolanina, powstańca 1918–1919 r. Dział „Studia" zamyka obszerny tekst Marty Marcinkiewicz na temat konstytucji kwietniowej. Jego lektura przekonuje, że o tym dokumencie rzeczywiście warto opowiedzieć – zgodnie z tytułem artykułu – jeszcze raz.

Dział „Varia" składa się z czterech artykułów. Dwa pierwsze z nich są dziełem autorów zagranicznych. Christian Booß przygląda się w swojej analizie problematyce postaw społeczno-politycznych prawników niemieckich w NRD w okresie Ericha Honeckera. Jiři Friedl opisuje udaną próbę przebicia się do amerykańskiej strefy okupacyjnej por. Tadeusza Kuncewicza „Podkowy" i jego oddziału w 1945 r. Rafał Łatka przedstawia niepodejmowany w literaturze przedmiotu opis stanu relacji państwo–Kościół między pierwszą pielgrzymką Jana Pawła II a rewolucją „Solidarności". Ostatni z tekstów w dziale „Varia" to spojrzenie Katarzyny Wilczok na udział NSZZ „Solidarność" w opracowaniu nowego projektu ustawy o związkach zawodowych. Do części „Dokumenty" weszły trzy teksty źródłowe. Dział otwiera dokument dotyczący ofiar rozruchów i rabunków we Lwowie mających miejsce od 22 do 24 listopada 1918 r. (znanych jako „pogrom lwowski"), opracowany przez Zbigniewa Zaporowskiego. Filip Gańczak przygotował z kolei materiał z rozmowy Jerzego Urbana z dyplomatą wschodnioniemieckim na temat sytuacji politycznej w okresie stanu wojennego. Dział „Dokumenty" wieńczą, opracowane przez Tomasza Kozłowskiego i Grzegorza Majchrzaka, notatki ppłk. Władysława Iwańca z rozmów z internowanym Lechem Wałęsą. Zawartość numeru uzupełnia pięć recenzji i cztery relacje z konferencji naukowych.

Tematem wiodącym 32 numeru było przypomnienie charakteru i roli partii komunistycznych w historii Polski i krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a także w innych częściach świata. Problem został potraktowany bardzo szeroko – studia objęły również zagadnienia związane z funkcjonowaniem władzy sprawowanej przez komunistów. Po raz pierwszy też redakcja „Pamięci i Sprawiedliwości" pozyskała do współpracy nad tomem tak liczne grono autorów z zagranicy: Stanów Zjednoczonych, Rosji, Czech, Węgier i Ukrainy.

Numer otwiera esej Johna Radzilowskiego, przybliżający rzeczywisty charakter Komunistycznej Partii Stanów Zjednoczonych (CPUSA), która choć nigdy nie była partią masową, zyskała poparcie wielu wpływowych osób z kręgów politycznych i kulturalnych. W drugim eseju, Mirosław Szumiło podjął niezwykle kontrowersyjny temat „Żydokomuny", czyli dużej liczby Żydów w strukturach władzy komunistycznej w Polsce po 1944 r. Janusz Wrona podsumował natomiast rolę PZPR w życiu państwa i społeczeństwa polskiego.

Dział „Studia" otwiera tekst Michała Lubiny, który przedstawił fenomen Komunistycznej Partii Birmy, stanowiącej bardzo ciekawy i nietypowy przypadek na mapie światowego ruchu komunistycznego. Kiriłł Bołdowski i Nikita Piwowarow przeanalizowali politykę nomenklaturową Komitetu Centralnego WKP(b) w latach II wojny światowej i w pierwszych latach powojennych. Aleksiej Fiedorow podjął zbliżony temat – scharakteryzował skalę, przyczyny i mechanizmy rotacji na stanowiskach pierwszych sekretarzy regionalnych komitetów WKP(b) w latach 1946–1952. Następny tekst, autorstwa Piotra Olechowskiego, poświęcony jest metodom działania sowieckich służb specjalnych w stosunku do Polaków we Lwowie w latach 1944–1946. Studium Jana Cholinskiego przybliżyło myśl polityczną czechosłowackiego emigracyjnego prezydenta Edvarda Beneša i jego prosowieckich współpracowników oraz praktyczną realizację ich zamierzeń w latach 1940–1948. W kolejnym artykule trzej czescy autorzy: Jakub Šlouf, Marián Lóži i Matěj Bílý zaprezentowali proces formowania i rozwoju regionalnych i lokalnych elit Komunistycznej Partii Czechosłowacji w latach 1945–1956. Mateusz Sokulski ukazał z kolei proces jednoczenia PPR i PPS z perspektywy komunistów jugosłowiańskich, którzy z uwagą śledzili rozwój sytuacji politycznej w Polsce. Csaba Káli przenosi natomiast czytelnika na Węgry, charakteryzując przemiany składu społecznego i pokoleniowego elit węgierskiej partii komunistycznej w latach 1948–1962. Ksiądz Dominik Zamiatała podjął w swojej analizie dotychczas nieporuszane w szerszy sposób zagadnienie współpracy pionów odpowiadających za prowadzenie polityki wyznaniowej w Polsce i Czechosłowacji w okresie komunistycznej dyktatury. Przemysław Gasztold przybliżył okoliczno-

ści powstania i działalność Komunistycznej Partii Polski Kazimierza Mijala, analizując jej związki z maoizmem chińskim, a przede wszystkim z Albanią. Studium przypadku autorstwa Piotra Brzezińskiego ukazało funkcjonowanie struktur PZPR w okresie przełomów politycznych w PRL (1956, 1970, 1980/81) na lokalnym poziomie małego miasta, jakim był Pruszcz Gdański. Sylwia Szyc postawiła zaś pytanie o rzeczywisty charakter „przyjaźni" między PZPR a Partią Pracy Korei w latach osiemdziesiątych. Switłana Soroka przedstawiła politykę rządzącej partii komunistycznej i Komsomołu wobec nieformalnych stowarzyszeń młodzieżowych na Ukrainie Sowieckiej, które w okresie pierestrojki rozwinęły swoją działalność w opozycji do oficjalnych organizacji młodzieżowych. Bartosz Gromko omówił stan badań na historią Włoskiej Partii Komunistycznej, wskazując obszary wymagające dalszego, pogłębionego poznania i opisania. Dział „Varia" składa się z czterech artykułów. Pierwsze dwa teksty poruszają ważną problematykę z zakresu dziejów II Rzeczpospolitej: rozbiórki soboru Aleksandra Newskiego na pl. Saskim w Warszawie autorstwa Michała Zarychty oraz procesu kształtowania się kadr Ministerstwa Spraw Zagranicznych II RP – Wojciecha Skóry. W tej części numeru znalazły się także dwa teksty zagranicznych autorów: Rusłany Dawydiuk poświęcony pamięci o Symonie Petlurze, kultywowanej wśród jego byłych współpracowników i podwładnych mieszkających w międzywojennym województwie wołyńskim oraz Adama Zítka o postawach czeskiej mniejszości na Wołyniu w okresie okupacji niemieckiej w latach 1941–1944, a w szczególności jej stosunku do konfliktu polsko-ukraińskiego.

Do części „Dokumenty" weszły trzy teksty źródłowe. Dział otwiera Statut Biura Specjalnego MBP opracowany przez Roberta Spałka, który umiejscawia go na szerokim tle czystek przeprowadzonych w elitach komunistycznych (PPR–PZPR) w Polsce między 1948 r. a 1956 r. Rafał Łatka podał do druku dokument pochodzący ze zbiorów Sekretariatu Prymasa Polski (przechowywanych w Archiwum Archidiecezji Warszawskiej) poświęcony spojrzeniu kard. Stefana Wyszyńskiego na propagowaną przez ekipę Edwarda Gierka „normalizację" relacji państwo–Kościół. Ostatni z tekstów źródłowych przygotowany przez Przemysława Benkena dotyczy sytuacji religijnej w Chinach w latach 80., ze szczególnym uwzględnieniem Kościoła katolickiego. Zawartość numeru uzupełnia pięć recenzji oraz dwie relacje z konferencji naukowych.

„Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej"

„Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej", wydawany od 2008 r., służy prezentowaniu zagadnień dotyczących szeroko rozumianej archiwistyki w kontekście funkcjonowania archiwum IPN i charakteru zgromadzonego w nim zasobu. Na łamach pisma publikowane są informacje dotyczące różnych aspektów aktywności archiwum Instytutu i materiałów archiwalnych dotyczących dziejów najnowszych. Ważne miejsce zajmuje też popularyzacja zgromadzonego przez IPN zasobu poprzez krytyczne omówienia oraz edycje najciekawszych dokumentów archiwalnych. Formuła pisma umożliwia zamieszczanie na jego łamach prac przygotowanych przez badaczy z innych ośrodków naukowych i archiwów, korzystających z zasobu IPN lub też pragnących włączyć się w naukową debatę o kwestiach archiwalnych.

Periodyk znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW (obecnie ma 6 punktów na ministerialnej liście „B"). Figuruje także w międzynarodowej bazie indeksacyjnej IC Journals Master List, w liście referencyjnej czasopism ERIH Plus oraz w bazach bibliograficznych BazHum i CEJSH. Czasopismo przeszło także z powodzeniem skomplikowany proces ewaluacji dla bazy SCOPUS, prowadzonej przez wydawnictwo Elsevier, która jest jedną z największych baz zawierających informacje o opublikowanych pracach naukowych w skali całego świata.

Redaktorem naczelnym czasopisma od 2008 r. jest dr Jerzy Bednarek, a w skład redakcji wchodzą: dr Paweł Perzyna (sekretarz), dr hab. Tomasz Balbus, dr Bartłomiej Noszczak, dr Rafał Leśkiewicz i Rafał Dyrcz.

W 2018 r. ukazał się X tom pisma. Opublikowano w nim łącznie 13 tekstów w podziale na sześć działów tematycznych. W pierwszym dziale „Zasób archiwalny" zamieszczono trzy artykuły: na te-

mat unikalnych matryc do maszyny adresującej stosowanych w zakładach zbrojeniowych Friedricha Kruppa w Laskowicach Oławskich, które znalazły się w zasobie archiwalnym Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu; o zbiorze archiwalnym dotyczącym postaci Władysława Cichego, przejętym do zasobu Oddziału IPN w Rzeszowie i o materiałach dotyczących Iranu i jego obywateli po II wojnie światowej w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Następny dział „Źródłoznawstwo" zawiera tekst analizujący problemy z wykorzystaniem materiałów pamiętnikarskich w badaniach codzienności okupacyjnej na przykładzie Krakowa. Kolejny dział pisma został poświęcony problematyce historyczno-ustrojowej. Zawiera cztery teksty: o działalności misji Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża na Ukrainie w latach 1919–1920; o Ukraińskim Centralnym Komitecie w latach 1940–1945; o kilku aspektach zwalczania działalności szpiegowskiej NATO w województwie bydgoskim w latach sześćdziesiątych i o Warszawskiej Pielgrzymce Pieszej w świetle dokumentów operacyjnych Służby Bezpieczeństwa z zasobu Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. W stałym dziale „Dokumenty" opublikowano trzy edycje materiałów archiwalnych: Raport z 1945 r. do Józefa Stalina o Obławie Augustowskiej opracowany przez Zarząd Operacyjny Sztabu III Frontu Białoruskiego; Raport informacyjny CIA dotyczący Włodzimierza Bączkowskiego z 1949 r. i relację płk. Józefa Dziemidoka o jego służbie w SB złożoną do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w 1986 r. W omawianym tomie zamieszczono ponadto jeden artykuł recenzyjny oraz sprawozdanie z konferencji naukowej dotyczącej problematyki katyńskiej.

6.8.2. Nagrody dla publikacji IPN

Publikacje IPN zostały zauważone i uhonorowane następującymi nagrodami:

Nagrody

Nagroda im. prof. Tomasza Strzembosza

Witold Bagieński, *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, *tom 1–2*, IPN, Warszawa 2017.

Nagroda Feniks 2018 w kategorii „historia"

Stefan Wyszyński, *Pro memoria, t. 1: 1948–1952*, oprac. Paweł Skibiński, IPN, UKSW, Warszawa 2017

Stefan Wyszyński, *Pro memoria, t. 2: 1953*, oprac. Ewa Czaczkowska, IPN, UKSW, Warszawa 2017

Książka Historyczna Roku 2018 o Nagrodę im. Oskara Haleckiego

W kategorii „Najlepsza książka naukowa poświęcona dziejom Polski i Polaków w XX wieku" nagroda jury dla Witolda Bagieńskiego za *Wywiad Cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961, t. 1–2*, IPN, Warszawa 2017;

W tej samej kategorii nagroda czytelników dla Mariusza Bechty i Wojciecha Muszyńskiego za *Przeciwko Pax Sovietica. Narodowe Zjednoczenie Wojskowe i struktury polityczne ruchu narodowego wobec reżimu komunistycznego 1944–1956*, IPN, Warszawa 2017.

Wyróżnienia

Wyróżnienie w ramach Nagrody im. Janusza Kurtyki

Justyna Dudek, *Marian Gołębiewski (1911–1996). Żołnierz, opozycjonista, emigrant*, IPN, Lublin 2016.

Nominacje

Książka Historyczna Roku 2018 o Nagrodę im. Oskara Haleckiego:

W kategorii „Najlepsza książka popularnonaukowa poświęcona historii Polski w XX wieku”
Konrad Białecki, Rafał Łatka, Rafał Reczek, Elżbieta Wojcieszyk; *Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1944*, IPN, Poznań–Warszawa 2017;
Rafał Łatka, Józef Marecki *Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów*, IPN, Warszawa 2017.
W kategorii „Najlepsze wydawnictwo źródłowe poświęcone historii Polski i Polaków w XX wieku”:
Instrukcje, wytyczne, pisma Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1962––1989. Wybór dokumentów, red. i oprac. Adam Dziurok, Filip Musiał, seria: „Normatywy Aparatu Represji”, t. V, Kraków–Katowice 2017.

Nagroda Historyczna Polityki 2018
Tomasz Kozłowski, *Anatomia rewolucji. Narodziny ruchu społecznego „Solidarność” w 1980 roku,* IPN, Warszawa 2017;
Anna Maria Adamus, *Problemy wsi w latach 1956–1980 w świetle listów do władz centralnych*, IPN, Warszawa 2017;
Józef Maria Ruszar, *Czerwone pająki. Dziennik żołnierza LWP*, IPN, Warszawa 2017.

Nagroda im. prof. Tomasza Strzembosza
Karolina Bittner, *Partia z piosenką, piosenka z partią. PZPR wobec muzyki rozrywkowej*, IPN, Warszawa 2017;
Alina Zavadzka, *Duszpasterstwo polskie na Wileńszczyźnie w okresie sowieckim (1944–1990)*, IPN, Białystok 2017;
Anna Maria Adamus, *Problemy wsi w Polsce w latach 1956–1980 w świetle listów do władz centralnych,* IPN, Warszawa 2017.
Tomasz Kozłowski, *Anatomia rewolucji. Narodziny ruchu społecznego „Solidarność” w 1980 roku*, IPN, Warszawa 2017

Nagroda Historyczna im. Kazimierza Moczarskiego 2018
Witold Bagieński, *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, *tom 1–2*, IPN, Warszawa 2017;
Filip Gańczak, *Polski nie oddamy. Władze NRD wobec wydarzeń w PRL 1980–1981*, IPN, Warszawa 2017;
Tomasz Kozłowski, Anatomia rewolucji. Narodziny ruchu społecznego „Solidarność” w 1980 roku, IPN, Warszawa 2017.

Nagroda im. Wacława Felczaka i Henryka Wereszyckiego 2018
Anna Mazurkiewicz, *Uchodźcy polityczni z Europy Środkowo-Wschodniej w amerykańskiej polityce zimnowojennej (1948–1954)*, IPN, Warszawa–Gdańsk 2016.

6.8.3. Dystrybucja wydawnictw

Dystrybucję i sprzedaż publikacji IPN w Centrali prowadzi Wydział Upowszechniania Wydawnictwa IPN w trzech punktach w Warszawie: przy ul. Wołoskiej 7, w Księgarni w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia” przy ul. Marszałkowskiej 21/25 oraz Księgarni w Domu Polonii przy ul. Krakowskie Przedmieście 5. Sprzedaż prowadzona jest także w punktach stworzonych we wszystkich oddziałach IPN. W 2018 r. IPN sprzedał 104 173 egz. publikacji centralnych i oddziałowych o łącznej wartości 1 461 773,14 zł, co daje 27% wzrostu w stosunku do roku 2017. Publikacje IPN można też było nabywać na targach książki i kiermaszach. Instytut uczestniczył w następujących imprezach: The London Book Fair (10–12 kwietnia); XXIV Targi Książki Ka-

tolickiej (12–15 kwietnia); VII Targi Książki w Białymstoku (20–22 kwietnia); VIII Warszawskie Targi Książki (17–20 maja); IX Cieszanów Rock Festiwal (16–19 sierpnia); 29. Międzynarodowy Festiwal Komiksu i Gier w Łodzi (14–16 września); XXII Międzynarodowe Targi Książki w Krakowie (25–28 października); 4. Śląskie Targi Książki (12–14 października); VIII Salon Ciekawej Książki w Łodzi (16–18 listopada); XXVII Targi Książki Historycznej (29 listopada–2 grudnia); 27. Wrocławskie Targi Dobrych Książek (29 listopada–2 grudnia). Dzięki zawarciu umów z dużymi kontrahentami tj. OSDW Azymut i Ateneum, publikacje IPN zaczęły być obecne w sieci księgarń PWN, w księgarniach akademickich, naukowych, bibliotekach, a także największej w kraju księgarni internetowej Bonito. Sprzedaż internetową realizuje także firma Dante S.C. przez stronę www.ipn.poczytaj.pl. Nakład jednego numeru czasopisma „Biuletyn IPN" wynosił 15 000 egzemplarzy, a sprzedaż kształtowała się w granicach 4000–6000 egz. Na koniec 2018 r. liczba prenumeratorów periodyku wyniosła 772. Czasopismo bezpłatnie docierało do ponad 5 tys. odbiorców w całym kraju oraz za granicę. Trafiało do: ok. 1300 nauczycieli w szkołach ponadgimnazjalnych, 218 gimnazjalnych, 599 bibliotek i ośrodków doskonalenia nauczycieli oraz innych placówek oświatowych.

Ważnym elementem są również spotkania autorskie. W Centrum Edukacyjnym im. Janusza Kurtyki Przystanek Historia w Warszawie, odbyły się promocje książek oraz albumów: Witolda Bagieńskiego *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961* (8 lutego), Tomasza Łabuszewskiego *5 Brygada Wileńska AK na Pomorzu, Warmii i Mazurach 1945–1947* (27 lutego), Dariusza Jarosińskiego *Ta nasza wolność. Reportaże historyczne* i „Biuletynu IPN" 3/2018 (28 lutego), Kazimierza Krajewskiego Życie i śmierć dla Polski. Partyzancka epopeja Uderzeniowych Batalionów Kadrowych (12 marca), *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy*. *Sacrum-profanum – księgi pamiątkowej* przygotowanej dla ks. prof. Józefa Mareckiego z okazji 60. rocznicy urodzin (4 czerwca), Artura Ochała *Na litewskiej rubieży. Brygada Korpusu Ochrony Pogranicza „Grodno" (1929–1939), Tarcza II Rzeczypospolitej. Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939* (17 września), Wojciecha Jerzego Muszyńskiego *Białe Legiony 1914–1918. Od Legionu Puławskiego do I Korpusu Polskiego* (27 września), Wojciecha Kujawy *A miało być tak pięknie. Historia Ewy i Jerzego Stolarskich* (2 października), Damiana Karola Markowskiego *Anatomia strachu. Sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944–1953. Studium zmian polityczno-gospodarczych* (18 października), Jolanty Mysiakowskiej-Muszyńskiej i Wojciecha Jerzego Muszyńskiego *Architekt wielkiej Polski. Roman Dmowski 1864–1939* (10 grudnia).

Promocja książki dr. Mirosława Surdeja (IPN O/Rzeszów) *Oddział partyzancki Wojciecha Lisa 1941–1948* odbyła się w Sali „Kany" w Mielcu przy ul. Ks. Henryka Arczewskiego 7 (3 lutego). W Ambasadzie Węgier w Warszawie odbyła się dyskusja wokół książki Andrása Horyego *Martwa Placówka. Wspomnienia i korespondencja posła Królestwa Węgier w Warszawie 1935–1939* (13 marca). W Domu Arcybiskupów Warszawskich przy ul. Miodowej 17 zaprezentowano album Łukasza Kobieli *August Hlond 1881–1948* (29 maja). W Krakowie, w Piwnicy pod Baranami odbyła się premiera albumu *Jazzowe dzieje Polaków. Biografia wielogłosowa* (25 października).

Aby dotrzeć z ofertą Instytutu do zainteresowanych, prowadzone są liczne działania promocyjne. IPN uczestniczył w międzynarodowych targach książki w Londynie – The London Book Fair (10–12 kwietnia). Są to najważniejsze wiosenne targi, na których spotykają się wydawcy i agenci literaccy z całego świata. W maju półrocznik „CzasyPismo" wprowadzono do sprzedaży w sieci Empik oraz w placówkach Poczty Polskiej. Wprowadzenie rejestracji wideo z promocji wydawnictw IPN oraz streamingu pozwoliło zwiększyć liczbę odbiorców do 58 823 osób. IPN zaprezentował swoje publikacje podczas Małopolskiego Pikniku Lotniczego w Krakowie (23–24 czerwca). W Warszawie na słupach reklamowych Warexpo pojawiło się 100 plakatów promujących „Biuletyn IPN" 1–2/2018 (29 stycznia–4 lutego) i kolejne 100 – publikację Witolda Bagieńskiego, *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961* (5–11 lutego). W lutym przeprowadzono kampanię reklamową „Biuletynu IPN" w placówkach Poczty Polskiej. „Biuletyn IPN" 3/2018 zaprezentowano w Warszawie na 150 słupach reklamowych Warexpo i po 50 w Krakowie, Trójmieście, we Wro-

cławiu, Katowicach (26 lutego–4 marca), a także w tramwajach warszawskich (26 lutego–11 marca). W marcu i lipcu zaprezentowano sześć nowości wydawniczych IPN w miesięczniku „Nowy Czas", tematycznie związanych z profilem odbiorców pisma. Przeprowadzono kampanię informacyjną dotyczącą konkursu IPN „Niezwyciężeni 1918–2018 Pokolenia Niepodległej" w tramwajach warszawskich (21 marca–4 kwietnia). W kwietniu na antenie Radia Warszawa zaprezentowano 50 spotów informacyjnych reklamujący stoisko IPN na Targach Wydawców Katolickich. W kwietniu w Programie 2 Polskiego Radia odbyła się kampania informacyjna dotycząca publikacji IPN *Jazzowe dzieje Polaków*. *Biografia wielogłosowa*. Zaprezentowano nowy numer „CzasyPisma" na 50 słupach reklamowych we Wrocławiu, Krakowie, Opolu, Katowicach (14–20 maja). W majowym numerze miesięcznika „Jazz Forum" reklamowano publikację *Jazzowe dzieje Polaków. Biografia wielogłosowa*. W sierpniu przeprowadzono kampanię reklamową w placówkach Poczty Polskiej (nowości wydawnicze IPN). Kalendarium IPN (spot) było prezentowane w POSK Londyn (styczeń–listopad).

Najważniejsze akcje rozdawnicze:

Z okazji Świąt Bożego Narodzenia IPN przekazał prezenty najmłodszym przedstawicielom Polaków mieszkających na Wileńszczyźnie. Wśród upominków uczniowie polskich szkół znaleźli wydawnictwa oraz gry planszowe, m.in. gry – *Niepodległa* i *303*, album *Jazzowe dzieje Polaków. Biografia wielogłosowa*.

Fundacja konkursu historycznego „Patria Nostra" na ogólnopolskie działania związane z obchodami Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych otrzymała 1200 egz. publikacji IPN oraz 1400 egz. na obchody święta w 2019 r.

Dla Kongresu Polonii Kanadyjskiej przekazano 550 egz. publikacji o tematyce żydowskiej. Fundacji Ostoja przy Wiśle przekazano 370 egz. publikacji jako nagrody dla uczestników VI edycji ogólnopolskiego konkursu historyczno-artystycznego „Pamięć nieustająca".

Podczas otwarcia wystawy poświęconej abp. Ignacemu Tokarczukowi w Sejmie i Senacie przekazano 300 egz. publikacji *Nie można zdradzić Ewangelii. Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem*.

Podczas Biegu Powstania Warszawskiego przekazano jego uczestnikom 10 000 „Biuletynów IPN". Zaopatrzono również Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL w publikacje IPN do celów edukacyjnych.

Udostępniono 598 egz. publikacji dla Biura Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą – Kancelarii Prezydenta RP w związku z realizacją działań edukacyjnych na Ukrainie i Litwie.

Organizator III Festiwalu Piosenki Patriotyczno-Religijnej „Śpiewaj dla Niepodległej" otrzymał 51 egz. publikacji i gier.

Zespołowi Szkół r 1 im Ignacego Łukasiewicza w Gorlicach przekazano 245 egz. publikacji z przeznaczeniem na nagrody i wyróżnienia dla młodzieży szkolnej biorącej udział w konkursie historycznym.

Podczas prezentacji wystawy IPN „Ojcowie Niepodległości" w Ognisku Polskim w Londynie uczestnikom przekazano m.in. książki Tadeusza Wolszy, *Ze sportem za pan brat, ze sportem na bakier. Pasje sportowe elit politycznych w dwudziestoleciu międzywojennym i w pierwszych latach Polski Ludowej*, a także inne materiały promocyjno-edukacyjne.

IPN był fundatorem nagród dla dzieci (*Patroni naszych ulic*, broszury z serii „Bohaterowie Niepodległej" *Józef Piłsudski* oraz *Stanisław Kaszubski „Król"*, gry *Niepodległa*, „Biuletyny IPN" oraz komiksy) w konkursie organizowanym przez ambasadę RP w Londynie „Drogi do wolności".

Ponadto IPN przekazuje publikacje m.in. dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Obrony Narodowej, zakonów, domów dziecka, szkół i innych placówek kulturalnych.

7. Poszukiwania i identyfikacja

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji (BPiI) w ramach ustawowych zadań mających na celu poszukiwanie miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od 8 listopada 1917 r. do 31 lipca 1990 r. realizuje działania badawczo-historyczne, poszukiwawcze oraz identyfikacyjne.

7.1. Badania historyczne

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN prowadzi badania naukowe zmierzające do ustalenia okoliczności śmierci ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu i wytypowania miejsca ich pochówku celem przeprowadzenia prac poszukiwawczych. Badania historyczne prowadzone są na bazie:

– kwerend dokonywanych w zasobie archiwalnym IPN, Wojskowego Biura Historycznego, Polskiego Czerwonego Krzyża, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz w zbiorach archiwalnych innych podmiotów publicznych i prywatnych oraz kościelnych, w tym zagranicznych;

– gromadzenia i analizy relacji świadków;

– poszukiwania i opracowywania dokumentacji historycznej.

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji zarejestrowano 439 nowych spraw badawczo-historycznych, kontynuowano również kwerendy rozpoczęte w poprzednich latach. Badania historyczne prowadzone są przez Wydział Dokumentacji i Analiz w centrali, pracowników pionu poszukiwań i identyfikacji w oddziałach oraz Wydział Kresowy. Warto podkreślić, że do BPiI w 2018 r. wpłynęła liczna korespondencja wykraczająca poza zakres spraw badawczych, wymagająca również podjęcia odpowiednich działań. Poniżej zostały wymienione przykładowe sprawy będące w 2018 r. przedmiotem prac badawczych oraz kwerend archiwalnych Biura Poszukiwań i Identyfikacji oraz oddziałowych jednostek.

Wydział Dokumentacji i Analiz

W 2018 r. w Wydziale Dokumentacji i Analiz zarejestrowano 121 spraw badawczo- historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Wydział oprócz spraw własnych koordynuje również prace badawcze pracowników pionu w oddziałach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące zbrodni dokonanych przez okupanta niemieckiego na terenie kościoła św. Jacka w czasie powstania warszawskiego. Prowadzone kwerendy miały na celu głównie odnalezienie dokumentacji dotyczącej budynku kościoła i otaczającego go terenu (w tym m.in. map, planów, szkiców itp.) oraz informacji dotyczących ekshumacji przeprowadzonych na tym obszarze w okresie powojennym – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące zbrodni dokonywanych przez żołnierzy niemieckich w okresie powstania warszawskiego w „kanałach warszawskich";

– badania historyczne dotyczące śmierci ok. 300 osób na terenie tzw. Pasażu Simonsa 31 sierpnia 1944 r. na skutek zbombardowania tego miejsca przez niemieckie lotnictwo, oraz ekshumacji prowadzonych na tym obszarze po wojnie;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku 2 partyzantów z oddziału Mieczysława Dziemieszkiewicza „Roja" na terenie gminy Winnica w pow. pułtuskim;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala";

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku 6 osób zamordowanych przez niemieckich żandarmów w czerwcu 1943 r. w miejscowości Broszków, w pow. siedleckim;

– badania historyczne dotyczące ustalenia dokładnych miejsc pochówku osób zmarłych na terenie obozu przejściowego Dulag 121 w Pruszkowie;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku żołnierzy AK Zbigniewa Gęsickiego „Juno" oraz Kazimierza Sotta „Sokoła", którzy zginęli podczas zamachu na Franza Kutscherę w lutym 1944 r.;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku żołnierzy podziemia niepodległościowego skazanych na karę śmierci przez Sąd Polowy 2. Armii Wojska Polskiego w Kąkolewnicy w latach 1944–1945 – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku ok. 50 Polek będących ofiarami obozu w Neubrandenburgu – filii KL Ravensbrück – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku mjr. Justyna Mokrzeckiego, który poległ 13 września 1939 r. pod Miastkowem Kościelnym – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówku osób zamordowanych przez Niemców w lesie/uroczysku Kadzielnia.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN w Białymstoku

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Białymstoku zarejestrowano 60 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także badania rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsca pochówku żołnierzy Zgrupowania „Piotrków" AKO-WiN poległych 8 lipca 1945 r. w walce z grupą operacyjną składającą się z funkcjonariuszy UB i żołnierzy WP pod Ogółami w pow. białostockim;

– badania historyczne dotyczące ustalenia okoliczności śmierci oraz miejsca pochówku por. Stanisława Kryńskiego „Kmicica", który pełnił funkcję szefa Wydziału Oświatowo-Wychowawczego w Komendzie Okręgu Białystok NSZ;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsca pochówku żołnierzy 3. Wileńskiej Brygady NZW poległych 16 lutego 1946 r. w bitwie w miejscowości Gajrowskie w pow. giżyckim – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsc pochówku ofiar represji komunistycznych na terenie lasu obok miejscowości Olmonty w pow. białostockim, wykorzystywanego, jako miejsce egzekucji więźniów przywożonych prawdopodobnie z więzienia w Białymstoku oraz siedziby WUBP w Białymstoku – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące prawdopodobnego miejsca pochówku Jana Spirydowicza – ułana 2. Pułku Ułanów Grochowskich, który zginął we wrześniu 1939 r.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN w Gdańsku

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Gdańsku zarejestrowano 35 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku kpt. Stefana Dębickiego „Kmicica", który został zamordowany przez funkcjonariuszy UB w Słupsku w lipcu 1946 r. i prawdopodobnie pochowany na cmentarzu komunalnym w Słupsku –kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsca pochówku Zdzisława Badochy „Żelaznego" – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku osób zamordowanych w więzieniu w Gdańsku, których zwłoki zostały pogrzebane na Cmentarzu Garnizonowym w Gdańsku;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku żołnierzy ROAK Józefa Rydla „Lisa" i Alfonsa Orzepowskiego „Tygrysa", którzy zginęli w nocy z 16/17 lutego 1947 r., a ich ciała zostały pochowane prawdopodobnie na cmentarzu w Nowym Mieście Lubawskim;

– badania historyczne dotyczące potwierdzenia prawdopodobnego miejsca pochówku 9 osób cywilnych zamordowanych na początku 1945 r. w lesie w miejscowości Barłomino w pow. wejherowskim;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku osób zamordowanych przez Niemców w Lasach Szpęgawskich.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Delegatura IPN w Bydgoszczy

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Delegaturze IPN w Bydgoszczy kontynuowano prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówku ofiar terroru stalinowskiego na terenie kwater więziennych 3/1 oraz 3/2 cmentarza przy ul. Kcyńskiej w Bydgoszczy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku 10 członków grup poakowskich, na których wykonano wyroki śmierci w Bydgoszczy i prawdopodobnie pogrzebano na terenie nieistniejącego obecnie ogrodu przywięziennego przy Areszcie Śledczym w Bydgoszczy przy ul. Wały Jagiellońskie;

– badania historyczne dotyczące ustalenia listy zmarłych więźniarek skazanych z przyczyn politycznych oraz lokalizacji zlikwidowanego w latach 50. XX wieku cmentarza więziennego przy Centralnym Więzieniu Karnym w Fordonie;

– badania historyczne dotyczące tzw. Doliny Śmierci w Fordonie, które było miejscem masowych egzekucji Polaków jesienią 1939 r.;

– badania historyczne dotyczące ustalenia listy osób zmarłych w więziennym szpitalu okręgowym w Grudziądzu w okresie 1945–1956.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN w Katowicach

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Katowicach zarejestrowano 37 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego na cmentarzu przy ul. Panewnickiej w Katowicach – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące domniemanych miejsc pochówku na terenie przyległym do dawnego gmachu PUBP w Bielsku – Białej przy ul. Krasińskiego – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku żołnierzy i współpracowników Narodowej Organizacji Wojskowej – Komendy Powiatowej w Cieszynie skazanych w dwóch cieszyńskich procesach i straconych 2 sierpnia oraz 31 grudnia 1946 r. – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku ofiar terroru komunistycznego, w tym żołnierzy i współpracowników Zgrupowania NSZ kpt. Henryka Flamego „Bartka", na cmentarzu parafialnym w Bielsku-Białej;

– badania historyczne dotyczące tzw. ogrodu Kotasa w Cieszynie, który mógł być miejscem grzebania ofiar PUBP w Cieszynie.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN w Krakowie

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Krakowie zarejestrowano 27 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące prawdopodobnego miejsca pochówku Tadeusza Dymla „Srebrnego" na cmentarzu w Nowym Targu;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku 3 partyzantów na cmentarzu w Brzesku;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówków kilkudziesięciu żołnierzy WP poległych we wrześniu 1939 r. w pow. nowotarskim i nowosądeckim;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsca pochówku ofiar zbrodni niemieckich w Przegorzałach-Glinnik;

– badania historyczne dotyczące domniemanego grobu partyzanta Jana Borka „Jastrzębia", który zginął pod Leskowcem w 1946 r. – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówku ofiar zbrodni niemieckich oraz terroru komunistycznego na terenie Cmentarza Rakowickiego.

Oddziałowe Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w Lublinie

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Lublinie zarejestrowano 46 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące ustalenia indywidualnych i zbiorowych miejsc pochówków ponad 400 osób straconych i zmarłych w więzieniu na Zamku w Lublinie w latach 1944–1954 oraz poległych w operacjach przeciwpartyzanckich na terenie Lubelszczyzny, które pogrzebano na cmentarzu rzymskokatolickim przy ul. Unickiej w Lublinie – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku osób zmarłych i zamordowanych w siedzibie PUBP w Tomaszowie Lub., Kraśniku, Puławach, Hrubieszowie i Zamościu oraz poległych w operacjach przeciwpartyzanckich na terenie powiatów: tomaszowskiego, kraśnickiego, puławskiego, hrubieszowskiego i zamojskiego ze szczególnym uwzględnieniem terenu cmentarzy w ww. miastach;

– badania historyczne dotyczące ustalenia aktualnego miejsca pochówku więźniów Zamku Lubelskiego zamordowanych 19–21 lipca 1944 r. za V polem obozu koncentracyjnego na Majdanku;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku co najmniej 17 osób związanych ze strukturami NSZ, zamordowanych w listopadzie 1945 r. w m. Kolonia Stawek w pow. chełmskim przez oddział pozorowany KP MO i PUBP w Chełmie;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku chor. Stanisława Falkiewicza „Rysie" w m. Bogdanka Druga pow. Łęczna, który został postrzelony przez agenta UB 3 grudnia 1947 r. i zmarł dwa dni później.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN w Łodzi

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Łodzi zarejestrowano 17 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące tajnych pochówków ofiar terroru komunistycznego na cmentarzu rzymskokatolickim pw. św. Wincentego à Paulo przy ul. Smutnej na Dołach w Łodzi – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące potencjalnych miejsc pochówków żołnierzy drugiej konspiracji na cmentarzu rzymskokatolickim przy ul. 3 Maja w Wieluniu – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące mogiły w lesie w miejscowości Słostowice w pow. radomszczańskim, w której mogą znajdować się szczątki Kazimierza Gawińskiego „Rewera", członka AK zmarłego w wyniku ran odniesionych podczas akcji na niemiecki posterunek w Bloku Grzędowskim we wrześniu 1943 r.

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku na cmentarzu parafialnym w Starym Ochędzynie w pow. wieruszowskim, żołnierza z wieluńskiego batalionu Obrony Narodowej poległego we wrześniu 1939 r. w Nowym Ochędzynie.

– badania historyczne dotyczące dawnej siedziby gestapo, a następnie WUBP przy al. Karola Anstadta w Łodzi.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN w Poznaniu

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Poznaniu zarejestrowano 16 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówku więźniów Arbeitslager Gassen w Jasieniu będącego filią KL Gross-Rosen – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące kwatery na cmentarzu Junikowo w Poznaniu, w której w 1991 r. pochowano szczątki osób ekshumowanych z terenu ogrodu MUBP przy ul. Niegolewskich w Poznaniu – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące pochówków na terenie Cytadeli w Poznaniu, gdzie w 1955 r. lub 1956 r. przeniesiono zwłoki pochowane wcześniej na terenie podwórza aresztu śledczego WUBP w Poznaniu;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówków w lesie w Wierzenicy osób rozstrzelanych 19 lutego 1947 r. w więzieniu w Poznaniu;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku na cmentarzu w Odolanowie w pow. ostrowskim żołnierzy z oddziału Jana Kempińskiego „Błyska" poległych w październiku 1945 r.;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsc pochówku ofiar obozu NKWD mieszczącego się w Poznaniu na terenie obecnego Parku Heweliusza – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pogrzebania osób zmarłych w szpitalu przeciwgruźliczym funkcjonującym w latach 1940–1945 w Obrze w pow. wolsztyńskim.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN w Rzeszowie

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Rzeszowie zarejestrowano 34 sprawy badawczo-historyczne. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsc ukrycia zwłok ofiar obozu NKWD w Trzebusce (las turzański) – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówku ofiar obozu NKWD w Żabnie – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsc ukrycia zwłok ofiar nacjonalistów ukraińskich w okolicach Jawornika Ruskiego oraz grobów żołnierzy WP poległych w tym rejonie w 1939 r. – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówku ofiar zbrodni komunistycznych na Cmentarzu Komunalnym Pobitno w Rzeszowie – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku członków UPA na cmentarzu w Hruszowicach;

– badania dotyczące ustalenia miejsca pochówku ofiar zbrodni niemieckich w Lubzinie.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN w Szczecinie

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Szczecinie zarejestrowano 6 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pogrzebania, na cmentarzu Centralnym w Szczecinie, ciała Stanisława Mycia – współpracownika Edwarda Taraszkiewicza „Żelaznego", który zmarł w więzieniu w Szczecinie 21 maja 1952 r.;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań na cmentarzu Centralnym w Szczecinie miejsca pochówku Aleksandra Orła – członka Krajowej Policji Bezpieczeństwa, który zmarł w więzieniu w Szczecinie 12 sierpnia 1952 r.;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pogrzebania, na Cmentarzu Komunalnym w Szczecinku, zwłok Jana Kubisa, zamordowanego przez sowieckiego żołnierza 23 listopada 1946 r.;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsc pochówku polskich kobiet i dzieci na terenie dawnego niemieckiego ośrodka Lebensborn, obecnie uzdrowiska w Połczynie Zdroju – kontynuacja sprawy.

Wieloosobowe Stanowisko ds. Poszukiwań i Identyfikacji Oddział IPN we Wrocławiu

W 2018 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN we Wrocławiu zarejestrowano 2 sprawy badawczo-historyczne. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówku żołnierzy podziemia niepodległościowego na cmentarzu parafialnym w Wieluniu (sprawa prowadzona wspólnie z Wieloosobowym Stanowiskiem ds. Poszukiwań i Identyfikacji IPN w Łodzi) – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące odnalezienia miejsca pochówku Teofila Wróblewskiego, żołnierza września 1939, zabitego przez hitlerowców w styczniu 1945 r. w Górze Śląskiej – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku uczestników jednego z Marszów Śmierci, zamordowanych przez Niemców w styczniu 1945 r. w okolicy Głuchołaz;

– badania historyczne dotyczące działalności obozu Gross-Rosen i jego filii.

Wydział Kresowy

W 2018 r. w Wydziale Kresowym zarejestrowano 38 spraw badawczo-historycznych dotyczących ustalenia miejsc pochówku obywateli polskich będących ofiarami zbrodni niemieckich i komunistycznych, których groby znajdują się za wschodnią granicą Polski. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednich latach. Przykłady prowadzonych spraw:

– badania historyczne dotyczące poszukiwań na terenie Litwy, w rejonie solecznickim (okolice Ejszyszek), szczątków por. Jana Borysewicza „Krysia", dowódcy i komendanta Zgromadzenia Północ Okręgu Nowogródek AK, który zginął w zasadzce NKWD 21 stycznia 1945 r. pod Kowalkami k. Dubicz – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań na terenie Litwy w Puszczy Rudnickiej na tzw. Długiej Wyspie szczątków por. Wojciecha Stypuły „Bartka" – oficera IV batalionu Nowogródzkiego Okręgu AK, który został zastrzelony przez żołnierzy sowieckich 22 lipca 1944 r. – kontynuacja sprawy;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań w Wilnie (Czarny Trakt 71) miejsca pochówku żołnierzy AK, którzy w lipcu 1944 r. polegli podczas operacji „Ostra Brama";

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku żołnierzy polskich poległych w czasie II wojny światowej w miejscowości Bohusze Wielkie k. Solecznik na terenie Litwy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku trzech żołnierzy z oddziału dowodzonego przez por. Sergiusza Kościałkowskiego „Fakira", poległych w lipcu 1944 r. w starciu z frontowymi jednostkami sowieckimi w miejscowości Drużyle na terenie Litwy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku żołnierzy z oddziału dowodzonego przez por. Sergiusza Kościałkowskiego „Fakira", którzy polegli w walce z jednostkami sowieckimi 4 lutego 1945 r. w Raubiszkach k. Podbrodzia na terenie Litwy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku uczestników operacji „Ostra Brama" z lipca 1944 r. na terenie kompleksu leśnego w Wilnie – Zielone Jeziorka;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsca pochówku dwóch nieznanych żołnierzy polskich zamordowanych przez żołnierzy sowieckich w 1944 r. w miejscowości Monkiewicze na terenie Litwy;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsca pochówku nieznanych żołnierzy polskich w miejscowości Punżanka na terenie dawnego majątku dworskiego gen. Daniela Konarzewskiego;

– badania historyczne dotyczące ustalenia losów oraz miejsca pochówku Stefana Świątkowskiego, który według uzyskanych informacji prawdopodobnie został zastrzelony we wrześniu 1939 r. na drodze z Tarnopola do Zaleszczyków;

– badania historyczne dotyczące ustalenia wojennych losów i miejsca spoczynku Stanisława Babiarza, aresztowanego przez funkcjonariuszy NKWD w listopadzie 1939 r.; i skazanego 11 grudnia 1939 r. z art. 54–11 Kodeksu Karnego Ukraińskiej SSR na 5 lat wychowawczych obozów pracy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia na terytorium Uzbekistanu miejsca pochówku Ignacego Jasińskiego, żołnierza Armii gen. Władysława Andersa;

– badania historyczne dotyczące ustalenia losów i miejsca pochówku Władysława lub Włodzimierza Jasiukiewicza oraz Krzysztofa i Karola Luftów;

– badania historyczne dotyczące odnalezienia miejsca pochówku zamordowanego w Równem ks. Stanisława Zientary;

– badania historyczne dotyczące ustalenia listy oraz miejsca pochówku jeńców zmarłych w obozach specjalnych NKWD w latach 1939–1940;

– badania historyczne dotyczące ustalenia listy oraz miejsca pochówku jeńców zmarłych w obozie NKWD w Ostaszkowie do 1949 r.;

– badania historyczne związane z opracowaniem ewidencji miejsc pochówku Polaków zamordowanych na Wołyniu w latach 1939–1945.

W 2018 r. pracownicy Wydziału Kresowego przeprowadzili dodatkowo wizje lokalne w 196 miejscach na terenie Litwy, mające na celu weryfikację informacji o miejscach pochówku Polaków.

7.2. Poszukiwania

Opierając się na wynikach badań historycznych, Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w 2018 r. przeprowadziło prace poszukiwawcze, archeologiczne i ekshumacyjne w 51 miejscach na terenie Polski oraz poza jej granicami. W niektórych miejscach prace realizowane były w dwóch lub trzech etapach przeprowadzonych w różnym okresie czasu, co faktycznie zwiększa liczbę wykonanych prac poszukiwawczych do 70. Wydział Poszukiwań przeprowadził prace w Polsce, Szwajcarii i Gruzji, zaś Wydział Kresowy przebadał 9 stanowisk na terenie Litwy.

Warszawa (ul. Strzelecka 8). W styczniu 2018 r. przeprowadzono archeologiczne badania wykopaliskowe na terenie kamienicy położonej przy ul. Strzeleckiej 8 w Warszawie, w której w latach 1944–1948 znajdowała się siedziba NKWD, a następnie areszt WUBP. Obszar badań znajdował się w południowo-wschodniej części dziedzińca posesji. Powierzchnia wykopu wynosiła 171 m^2. W wyniku przeprowadzonych badań wykopaliskowych nie odnaleziono poszukiwanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego. W lutym 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze w piwnicach katowni NKWD i WUBP przy ul. Strzeleckiej 8. W wyniku przeprowadzonych prac nie odnaleziono żadnych śladów ingerencji ludzkiej poniżej posadzki cel piwnicznych, tym samym nie odnaleziono szczątków ludzkich.

Rustavi (Gruzja). Wykopaliska na stanowisku 1 w Rustavi koło Tbilisi zostały przeprowadzone w marcu 2018 r. przez gruzińsko-polski zespół badawczy zgodnie z umową między IPN i LEPL – Akademią Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Gruzji. Celem badań było od-

krycie masowych grobów ofiar terroru stalinowskiego z lat 1937–1938. Łączna powierzchnia wykopalisk wyniosła 1046 m^2. W obrębie wykopów ujawniono jamy grobowe. Analiza obrządku pogrzebowego i nielicznych artefaktów towarzyszących pochówkom doprowadziła do wniosków, że odkryto pozostałości cmentarza pochodzącego z okresu od XVIII do początku XX w. W wyniku przeprowadzonych badań wykopaliskowych nie odnaleziono poszukiwanych mogił ofiar terroru komunistycznego. Prace zakończono.

Scharfenberg/Dworzysko (Malerzowice Wielkie, pow. nyski, woj. opolskie). W kwietniu, październiku i listopadzie 2018 r. kontynuowano prace poszukiwawcze na terenie dawnego majątku Scharfenberg, koło Dworzyska w woj. opolskim. Celem prowadzonych prac było odnalezienie miejsca pochówku grupy żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych z oddziału kapitana Henryka Flame „Bartka", zamordowanych w 1946 r. w ramach operacji „Lawina". Przeprowadzone na szeroką skalę kwietniowe i październikowe badania archeologiczne z szerokopłaszczyznowymi wykopami wokół budynku pałacowego jak i budynków gospodarczych nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Efektem prac były jedynie znaleziska o charakterze militarnym: łuski, niewybuchy, destrukty broni oraz elementy oporządzenia wojskowego. W ostatnich dniach listopada 2018 r. odbył się kolejny etap prac poszukiwawczych, którego celem było przeprowadzenie wykopalisk w miejscach między poprzednio założonymi wykopami. Doprowadziły one do odkrycia ruin nieznanego dotychczas niewielkiego budynku i jego przebadania. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach. Prace będą kontynuowane.

Gross-Rosen/Rogoźnica (gm. Strzegom, pow. świdnicki, woj. dolnośląskie). W kwietniu 2018 r. miały miejsce prace archeologiczno-ekshumacyjne na terenie byłego obozu koncentracyjnego Gross-Rosen. Działania te były kontynuacją prac prowadzonych jesienią 2017 r. w północno-zachodniej części obozu między ruinami dawnego szpitala (tzw. Revier V), a blokiem więźniarskim nr 11, w obrębie szczeliny przeciwlotniczej. Łącznie podczas prac odsłonięto i podjęto 29 szkieletów ludzkich. Szczątki wydobyte podczas prac zostały przekazane do badań i analiz do Zakładu Medycyny Sądowej we Wrocławiu. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu.

Płock (ul. 1 Maja 3/5). W kwietniu i maju 2018 r. kontynuowano prace archeologiczne, rozpoczęte na przełomie listopada–grudnia 2015 r., na terenie dziedzińca dawnej siedziby UB w Płocku. Odkryto cztery groby z połowy XX w., z których podjęto cztery szkielety ludzkie oraz liczne artefakty. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi. Badania będą kontynuowane.

Poznań (Park Heweliusza). W pierwszej połowie maja 2018 r. miał miejsce drugi etap prac ekshumacyjnych na terenie parku miejskiego przy ulicy Jana Heweliusza w Poznaniu, będący kontynuacją badań z 2017 r. Park Heweliusza znajduje się na terenie dawnego obozu NKWD, do którego w czerwcu 1945 r., po likwidacji obozu NKWD w podwarszawskim Rembertowie, przetransportowano ponad tysiąc osób w tym m.in. żołnierzy AK, NSZ, działaczy niepodległościowych Stronnictwa Narodowego oraz uczestników tzw. drugiej konspiracji. Podczas prac ujawniono 23 jamy grobowe. Dwanaście jam zostało ekshumowanych w okresie powojennym i zawierało niewielkie fragmenty ludzkich szczątków. W pozostałych jamach odkryto kompletne szkielety lub fragmenty szkieletów w układzie anatomicznym, należące łącznie do 32 osób. Przy szczątkach znaleziono dużą liczbę przedmiotów osobistych, fragmentów odzieży, obuwia, a także jeden nieśmiertelnik pochodzący z obozu jenieckiego w Toruniu (Stalag XX-A). Szczątki wydobyte podczas prac zostały przekazane do badań i analiz do Zakładu Medycyny Sądowej w Poznaniu.

Rzędziany (gm. Tykocin, pow. białostocki, woj. podlaskie). W maju 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze na terenie działki 146/2, położonej w obrębie 23 Rzędziany. Przedmio-

tem poszukiwań było miejsce pochówku jednego z więźniów niemieckiego obozu pracy karnej „Zielona" pracujących przy budowie szosy łączącej Białystok z Warszawą. We wskazanym przez świadków miejscu odnaleziono pochówek i podjęto jeden szkielet ludzki oraz zabezpieczono towarzyszące mu artefakty. Odnalezione szczątki zostały poddane badaniom genetycznym, w wyniku których dokonano identyfikacji Wincentego Niemkowicza. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku.

Kraków (Cmentarz Rakowicki przy ul. Prandoty 1). W maju i październiku 2018 r. odbyły się prace archeologiczno-ekshumacyjne na terenie wojskowej części krakowskiego Cmentarza Rakowickiego. Majowy etap prac polegał na weryfikacji wyników badań historycznych, których celem było odnalezienie szczątków partyzantów z oddziału grupy Stanisława Nowaka „Iskra". W badanej jamie grobowej odsłonięto szkielet dwóch osób, które po ekshumacji zostały poddane oględzinom sądowo-medycznym w Zakładzie Medycyny Sądowej w Krakowie. Ekshumacja poszukiwanych szczątków wymagała czasowego podniesienia szczątków osoby pochowanej w latach późniejszych w tym samym grobie, które po ukończeniu prac złożono w miejscu pierwotnego spoczynku. Październikowy etap prac na Wojskowym Cmentarzu Rakowickim polegał na ekshumacji poszukiwanych szczątków żołnierzy podziemia niepodległościowego zamordowanych w krakowskim więzieniu przy ul. Montelupich. W czasie prac odkryto fragmenty kostne należące do 14 osób, które przekazano celem przeprowadzenia oględzin sądowo-medycznych do Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie. Ekshumacja poszukiwanych szczątków wymagała czasowego podniesienia szczątków trzech osób pochowanych w latach późniejszych w tym samym grobie, które po ukończeniu prac również złożono w miejscu pierwotnego spoczynku. Prace w ramach obu etapów zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie.

Borne Sulinowo (gm. Borne Sulinowo, pow. szczecinecki, woj. zachodniopomorskie). W maju 2018 r. kontynuowano prace poszukiwawcze rozpoczęte w 2017 r., mające na celu odnalezienie cmentarza nr III w Bornym Sulinowie, gdzie mieli spoczywać m.in. polscy żołnierze – uczestnicy kampanii wrześniowej. Łącznie przebadano 126 m^2. W trakcie prac archeologicznych odkryto fragment cmentarza ewangelickiego. Miejsc pochówków poszukiwanych osób nie odnaleziono.

Ostrołęka (ul. Traugutta 19). W maju 2018 r. na terenie byłego Zakładu Karnego i Aresztu Śledczego w Ostrołęce przy ul. Traugutta 19 przeprowadzono prace archeologiczne polegające na eksploracji ujawnionych w trakcie prac budowlanych trzech dołów z wapnem. Prace przeprowadzono w celu sprawdzenia obecności w dołach szczątków ludzkich. W trakcie badań otwarto trzy sondaże o łącznej powierzchni 85,45 m^2. Prace ziemne doprowadziły do częściowej destrukcji badanych dołów z wapnem. Obserwacje archeologiczne nie potwierdziły obecności szczątków ludzkich w badanych obiektach. Prace zrealizowano na wniosek Prokuratury Rejonowej w Ostrołęce.

Guty Bujno, (gm. Ostrów Mazowiecka, pow. ostrowski, woj. mazowieckie). W maju i sierpniu 2018 r. przeprowadzono prace archeologiczno-ekshumacyjne w okolicach miejscowości Guty Bujno. Badania prowadzone w maju miały na celu odnalezienie miejsca pochówku żołnierza NZW straconego nocą z 27/28 lutego 1946 r. na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w Siedlcach. Prace przeprowadzono w miejscu, w którym według świadków znajdowała się mogiła. Łącznie przebadano ok. 15 m^2. W wyniku przeprowadzonych prac ujawniono i ekshumowano szczątki ludzkie należące do jednej osoby, które zostały poddane oględzinom antropologicznym i przekazane do badań genetycznych. W sierpniu 2018 r. wraz z żołnierzami 2. Mazowieckiego Pułku Saperów z Kazunia przeprowadzono prace poszukiwawcze zbiorowej mogiły członków siatki NSZ z placówki w Gąsewie. W czasie badań założono łącznie osiem wykopów sondażowych, które obejmowały teren o powierzchni 350 m2. Prace poszukiwawcze nie pozwoliły ustalić miejsca pochówku.

Hruszowice (gm. Stubno, pow. przemyski, woj. podkarpackie). W maju 2018 r. przeprowadzono prace archeologiczne na cmentarzu komunalnym w Hruszowicach, mające na celu weryfikację

informacji o domniemanym pochówku członków Ukraińskiej Powstańczej Armii. Obszarem wyznaczonym do przebadania było miejsce upamiętnienia w formie pomnika nielegalnie wybudowanego w październiku 1994 r. W miejscu tym, według różnych relacji, miały spoczywać w mogile zbiorowej lub pojedynczych grobach szczątki od kilku do kilkunastu członków UPA. Prace na terenie cmentarza były możliwe w związku z rozbiórką 26 kwietnia 2017 r. części nadziemnej pomnika. Pozostały po nim betonowy fundament w formie krzyża o wymiarach ramion 3,30 m × 3,20 m wyznaczał obszar planowanego wykopu. W obrębie wykopu poniżej fundamentu pomnika odkryto 31 pojedynczych jam grobowych, w których pochowano mężczyzn, kobiety i dzieci. Wyniki badań archeologicznych oraz sądowo-lekarskich nie dały podstaw do przyjęcia, aby w miejscu prowadzenia prac znajdowały się groby członków organizacji UPA.

W badaniach oprócz strony polskiej uczestniczyła w charakterze obserwatorów pięcioosobowa delegacja strony ukraińskiej, m.in. z Państwowej Międzywydziałowej Komisji do spraw Upamiętniania Uczestników Antyterrorystycznych Operacji, Ofiar Wojny i Politycznych Represji.

Bedlno (gm. Żarnów, pow. kutnowski, woj. łódzkie). W maju 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze na terenie dwóch prywatnych działek leśnych znajdujących się w lesie niedaleko miejscowości Bedlno. Prace prowadzono w celu odnalezienia miejsca pochówku ofiary zbrodni komunistycznej. W wyniku przeprowadzonych działań nie odnaleziono poszukiwanej mogiły. Prace prowadzono we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi.

Lucerna (Szwajcaria). W maju i czerwcu 2018 r. na cmentarzu Friedental w Lucernie w Szwajcarii, na wniosek Ambasady RP w Bernie, prowadzono poszukiwania grobu konsula Konstantego Rokickiego – członka tzw. grupy berneńskiej, której działania w latach 1941–1944 związane z wystawianiem paszportów Republiki Paragwaju doprowadziły do uratowania wielu Żydów przed zagładą na terenie okupowanej Polski. W wyniku przeprowadzonych prac przebadano teren o powierzchni około 15 m^2, na którym odnaleziono pochówki pierwotne i wtórne. Badania genetyczne zabezpieczonego w wyniku przeprowadzanych prac materiału genetycznego nie doprowadziły do identyfikacji poszukiwanych szczątków.

Nowogród (gm. Łęczna, pow. łęczyński, woj. lubelskie). W czerwcu 2018 r. przeprowadzono prace polegające na przebadaniu metodą archeologiczną tzw. bunkra, w którym ukrywał się i zginął 21 maja 1949 r. por. Zdzisław Broński „Uskok". Prace miały na celu odnalezienie fragmentów szczątków „Uskoka". Poszukiwane miejsce miało znajdować się pod zachodnim skrzydłem nieistniejącej dziś drewnianej stodoły. W trakcie badań odkryto łuski, pociski oraz fragment ludzkiej żuchwy. Odnalezione szczątki zostały poddane badaniom genetycznym, w wyniku których potwierdzono, iż należą one do Zdzisława Brońskiego „Uskoka".

Kielce (cmentarz na Piaskach). W czerwcu 2018 r. miał miejsce drugi etap prac poszukiwawczo-ekshumacyjnych w na terenie cmentarza na Piaskach w Kielcach. Celem badań było poszukiwanie szczątków żołnierzy AK, NSZ i organizacji WiN zamordowanych przez funkcjonariuszy UB w Kielcach w latach 1945–1956. W trakcie prac odnaleziono szczątki ludzkie należące do trzech osób, które podjęto i przekazano do Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie. Prace ekshumacyjne przeprowadzono w ramach postępowania karnego prowadzonego przez prokuratora Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie – Delegatury w Kielcach.

Kowale Oleckie (gm. Kowale Oleckie, pow. olecki, woj. warmińsko-mazurskie). W czerwcu 2018 r. przeprowadzono trzeci etap, rozpoczętych w 2016 r., prac poszukiwawczych mających na celu odnalezienie miejsca pochówku żołnierza WiN**,** który zginął w walce z oddziałem UB/KBW 6 kwietnia 1952 r. w okolicy wsi Rudzie w powiecie gołdapskim. W wyniku zrealizowanych prac nie potwierdzono informacji o pochowaniu ciała żołnierza na zapleczu posesji, w której znajdowała się siedziba MO.

Kąkolewnica (gm. Kąkolewnica, pow. radzyński, woj. lubelskie). W pierwszej połowie czerwca 2018 r. na terenie lasu wokół uroczyska „Baran", obok miejscowości Kąkolewnica przeprowa-

dzono badania poszukiwawczo-archeologiczne, które miały na celu odnalezienie grobów żołnierzy podziemia niepodległościowego skazanych i zamordowanych na przełomie lat 1944/1945 przez Sąd Polowy 2. Armii WP, Informację Wojskową oraz jednostki NKWD. W trakcie prac, które były kontynuacją badań przeprowadzonych na przełomie lipca i sierpnia 2017 r., przebadano obszar o łącznej powierzchni 3084,76 m^2. W ich wyniku nie udało się zlokalizować mogił straconych żołnierzy oraz nie odnaleziono związanych z nimi artefaktów. Jedynymi znaleziskami były łuski karabinowe. Badania przeprowadzono we współpracy z saperami z Jednostki Wojskowej nr 3248 w Dęblinie.

Gajrowskie (gm. Wydminy, pow. giżycki, woj. warmińsko-mazurskie). W czerwcu oraz wrześniu 2018 r. przeprowadzono dwa etapy prac poszukiwawczych w miejscu, gdzie 16 lutego 1946 r. w wyniku obławy grupy operacyjnej NKWD, UB i MO w okolicy wsi Gajrowskie doszło do próby rozbicia III Wileńskiej Brygady NZW. W trakcie przeprowadzonych we wrześniu prac ujawniono szczątki jednej osoby, a przy niej guziki wojskowe, kilka sztuk amunicji karabinowej, medalik, szczoteczkę do zębów oraz podkówki do butów. Szczątki poddano oględzinom antropologicznym.

Białystok (ul. Gedymina 23 i 25). W czerwcu, wrześniu i listopadzie 2018 r. na dwóch prywatnych posesjach w okolicach cmentarza prawosławnego przy ul. Gedymina 23 i 25 prowadzono prace poszukiwawcze szczątków ofiar zbrodni komunistycznych z drugiej połowy lat czterdziestych XX w. Badania w 2018 r. były kontynuacją prac przeprowadzonych w 2017 r. Ogółem w 2018 r. odnaleziono i podjęto szczątki należące do 22 osób. Niektóre z nich miały ślady urazów spowodowanych bronią palną. W miejscu prac odnaleziono również fragmenty tkanin i obuwia, guziki oraz sprzączki. Prace prowadzone w czerwcu zostały zrealizowane w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku, natomiast prace prowadzone we wrześniu i listopadzie były prowadzone poza śledztwem.

Bydgoszcz (cmentarz komunalny przy ul. Kcyńskiej 51). W drugiej połowie czerwca i w październiku 2018 r. przeprowadzono dwa etapy prac poszukiwawczych na cmentarzu komunalnym przy ulicy Kcyńskiej. Działania miały na celu odnalezienie miejsc pochówków osób skazanych na karę śmierci w procesie pokazowym przeciwko członkom Okręgu Pomorskiego WiN, które zostały stracone w więzieniu karno-śledczym WUBP w Bydgoszczy w listopadzie 1946 r. Ekshumacje poszukiwanych wymagały czasowego podniesienia szczątków osoby pochowanej w latach późniejszych w tym samym grobie, które po ukończeniu prac złożono w miejscu pierwotnego spoczynku. W wyniku prac prowadzonych w czerwcu odkryto szczątki należące do pięciu osób oraz przedmioty osobiste ofiar m.in. modlitewnik i różaniec. Spośród odnalezionych szczątków w wyniku przeprowadzonych badań genetycznych dokonano identyfikacji tożsamości trzech osób: Ludwika Augustyniaka „Cygana", „Gustka", Floriana Dutkiewicza „Jawora", „Wiktora" i Tadeusza Ośko vel Wojciech Kossowski „Sępa". Podczas prac prowadzonych w październiku ujawniono 3 jamy grobowe, z których podjęto szczątki ludzkie należące do 8 osób. Ekshumacje poszukiwanych wymagały czasowego podniesienia szczątków dwóch osób pochowanych w latach późniejszych w tym samym grobie, które po ukończeniu prac złożono w miejscu pierwotnego spoczynku. W czasie badań odnaleziono również artefakty, w tym ryngraf oraz guziki wojskowe.

Warszawa (Areszt Śledczy Warszawa-Mokotów ul. Rakowiecka 37). Na przełomie czerwca i lipca 2018 r. przeprowadzono trzeci etap prac archeologicznych na terenie dawnego Aresztu Śledczego Warszawa-Mokotów. Celem badań było poszukiwanie miejsc pochówku ofiar totalitaryzmów. Badany obszar obejmował teren między pawilonem X, budynkiem szpitala a terenem zielonym po wschodniej ścianie pawilonu „D". Podczas prac przebadano 1425 m^2 powierzchni. Ujawniono 10 grobów pojedynczych i jeden zbiorowy zawierający szczątki należące do minimum 8 osób. Charakter znalezionych przy szczątkach artefaktów świadczy o tym, iż osoby tam pochowane mogły być cywilnymi ofiarami zatrzymanymi na terenie miasta podczas początkowej fazy powstania warszawskiego i przetransportowanymi do więzienia celem likwidacji. Podczas prac w październiku do przebadania wyznaczono pas terenu sąsiadujący z parkingiem od strony ul. Rakowieckiej i obszar między murem zewnętrznym a byłym szpitalem więziennym. Przy parkingu odsłonięto

powierzchnię około 764 m^2, na której badania nie doprowadziły do ujawnienia szczątków ludzkich. Za szpitalem więziennym przebadano teren o powierzchni około 290 m^2. W jego północnej części tuż przy fundamentach budynku natrafiono na rząd 11 jam grobowych, z których 8 zawierało niemal kompletne szkielety, a w trzech wtórnie przekopanych szkielety były zachowane fragmentarycznie. Większość jam zawierała dużą ilość wapna. Oględziny wykonane *in situ* nie wykazały żadnych obrażeń w postaci złamanych kończyn lub ran postrzałowych. Zgodnie z zarządzeniem prokuratora Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie, odnalezione szczątki zostały poddane oględzinom przez biegłych Zakładu Medycyny Sądowej UM we Wrocławiu. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie. Badania na terenie więzienia przy ul. Rakowieckiej będą kontynuowane.

Połczyn Zdrój (gm. Połczyn-Zdrój, pow. świdwiński, woj. zachodniopomorskie). W lipcu 2018 r. przeprowadzono badania archeologiczne na terenie byłego Ośrodka Lebensborn funkcjonującego w latach 1938–1945. Poszukiwania miały na celu odnalezienie miejsc pochówków ofiar pseudonaukowych eksperymentów medycznych, dokonywanych m.i. na osobach małoletnich przez funkcjonariuszy III Rzeszy. Łączny obszar prac obejmował 1886 m^2, w ich wyniku nie odnaleziono szczątków ludzkich.

Las Turzański (gm. Sokołów Małopolski, pow. rzeszowski, woj. podkarpackie) W pierwszej połowie lipca 2018 r. niedaleko miejscowości Trzebuska, we współpracy z żołnierzami z 16. Tczewskiego Batalionu Saperów w Nisku, przeprowadzono drugi etap prac mających na celu odnalezienie miejsc pochówku ofiar zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy NKWD. Podczas prac założono 6 wykopów szerokopłaszczyznowych oraz wykonano kilkaset odwiertów – łącznie przebadano ok. 1500 m^2 lasu. Poszukiwania nie przyniosły oczekiwanych rezultatów, miejsc pochówków ofiar nie odnaleziono.

Żabno (gm. Radomyśl nad Sanem, pow. stalowowolski, woj. podkarpackie). W lipcu 2018 r. przeprowadzono we współpracy z żołnierzami z 16 Tczewskiego Batalionu Saperów w Nisku, prace poszukiwawcze w miejscu, gdzie od lata 1944 r. do stycznia 1945 r. funkcjonował sowiecki obóz kierowany przez NKWD, w którym przetrzymywano m.in. żołnierzy Armii Krajowej. Część więźniów obozu została zamordowana lub zmarła. Założono jeden wykop sondażowy o powierzchni 200 m^2. Szczątków ludzkich oraz artefaktów na badanym obszarze nie ujawniono.

Mława (gm. Mława, pow. mławski, woj. mazowieckie). W drugiej połowie lipca 2018 r. na podwórzu dawnego aresztu UB przy ul. Reymonta 2a przeprowadzono badania archeologiczne w celu odnalezienia szczątków ofiar zbrodni komunistycznej dokonanej na siedmiu członkach oddziału Wacława Grabowskiego „Puszczyka", którzy zginęli w walce z grupą operacyjną UB/MO lub zmarli wkrótce po niej w lipcu 1953 r. Poszukiwania objęły obszar o powierzchni 174,6 m^2 oraz grunty pod ciągami budynków garażowych o łącznej powierzchni 131,78 m^2. W wyniku przeprowadzonych prac nie odnaleziono poszukiwanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego.

Podborowisko (gm. Narew, pow. hajnowski, woj. podlaskie). Na przełomie lipca i sierpnia 2018 r. przeprowadzono badania, których celem było ustalenie miejsca pochówku żołnierzy z tzw. Grupy Białowieskiej dowodzonej przez ppor. Stanisława Wołoncieja „Konusa", poległych w zasadce zorganizowanej przez oddział NKWD 23 czerwca 1945 r. Prace prowadzone były we współpracy z żołnierzami 2. Mazowieckiego Pułku Saperów w Kazuniu. Poszukiwania doprowadziły do odnalezienia dużej liczby łusek pochodzących z różnych rodzajów broni i kilku miejsc ich koncentracji. Poza łuskami odnajdywano również pociski, klamry, guziki, fragmenty różnych militariów a także niewybuchy, niewypały i amunicję. Poza tym otwarto trzy wykopy sondażowe wytypowane na podstawie posiadanego materiału archiwalnego i toczących się poszukiwań powierzchniowych. Łączny obszar prac objął teren o powierzchni 94 165 m^2. Badania nie doprowadziły do odnalezienia poszukiwanego miejsca pochówku.

Toruń (Fort XV Twierdzy Toruń). W lipcu i sierpniu 2018 r. przeprowadzono badania archeologiczne na terenie Fortu XV Twierdzy Toruń. Fort funkcjonował w latach 1945–1946 jako obóz pracy przymusowej Toruń-Rudak, do którego kierowano Niemców i volksdeutschów z Pomorza. Obóz pracy przymusowej Toruń-Rudak pełnił także funkcję obozu deportacyjnego, skąd wysyłano więźniów do ZSRR. Liczba uwięzionych w obozie wynosiła prawie 2 tys. osób. Miejsce prac wytypowano na podstawie relacji świadków. Założono trzy wykopy sondażowe i przebadano łącznie 350 m^2. Badania doprowadziły do odnalezienia fragmentów konstrukcyjnych fortu, amunicji pistoletowej i karabinowej. Na przebadanym terenie nie odnaleziono szczątków ludzkich. Badania będą kontynuowane.

Nowe Miasto Lubawskie (gm. Nowe Miasto Lubawskie pow. nowomiejski, woj. warmińsko-mazurskie). W drugiej połowie sierpnia 2018 r. na cmentarzu parafialnym w Nowym Mieście Lubawskim przeprowadzono badania archeologiczne w domniemanym miejscu pochówku Józefa Rydla i Alfonsa Orzepowskiego zastrzelonych w lutym 1947 r. przez funkcjonariuszy MO. Eksplorowany obiekt mierzył 1,90 m × 1,00 m i miał formę niewielkiego kopca ziemnego bez konstrukcji kamiennej i krzyża. W wyniku przeprowadzonych prac ujawniono szczątki ludzkie, jednak po wstępnych oględzinach wykluczono, iż należą one do jednej z poszukiwanych ofiar. Ekshumowane szczątki ludzkie ponownie złożono w jamie grobowej. Badania prowadzono na podstawie zarządzenia prokuratora Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku.

Wytyczno i okolice (gm. Urszulin, pow. włodawski, woj. lubelskie). Na przełomie sierpnia i września 2018 r. we współpracy z Akademią Wojsk Lądowych z Wrocławia przeprowadzono poszukiwania miejsc pochówków żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza poległych w ostatniej bitwie września 1939 r. Podczas przeprowadzonych poszukiwań odnaleziono nieliczne pozostałości militariów (łuski, pociski), monety z różnych okresów historycznych, guziki mundurowe i inne oraz przedmioty metalowe o bliżej nieokreślonym przeznaczeniu. W trakcie prowadzonych czynności nie ujawniono ludzkich szczątków.

Warszawa (klasztor oo. Dominikanów przy ul. Freta 10). We wrześniu 2018 r. na terenie przylegającym do klasztoru oo. Dominikanów miał miejsce pierwszy etap prac poszukiwawczych, których celem było ustalenie ewentualnych miejsc pochówku ofiar zbrodni niemieckich z okresu powstania warszawskiego. Na miejsce badań wytypowano północną części posesji. Ogółem przebadano obszar 305 m^2 przy średniej głębokości wykopów wynoszącej około 1,00 m. Na przebadanej powierzchni zarejestrowano 52 obiekty, z czego dwa zakwalifikowano jako archeologiczne. W północnej części wykopu natrafiono na prostokątną jamę zawierającą kości ludzkie niepozostające w układzie anatomicznym, jednakże poukładane starannie i pogrupowane na kości długie, czaszki i pozostałe, tworząc swego rodzaju ossuarium. Odnalezione szczątki należały do przynajmniej 44 osób, w tym kobiet, dzieci i osób starszych. Nie posiadały żadnych obrażeń powstałych *ante mortem*, a jedynie ślady pośmiertnych uszkodzeń mechanicznych. Zarówno sposób złożenia kości do jamy grobowej jak i kontekst odnalezienia szczątków wskazywały na to, że są to szczątki przeniesione z wcześniejszych pochówków. Wydobyte kości zostały poddane oględzinom *in situ*, a następnie pochowane w krypcie pod klasztorem oo. Dominikanów. Na przebadanym obszarze nie natrafiono na nienaruszone pochówki, które można by datować na okres powstania warszawskiego. W czasie prac zadokumentowano dwie domniemane jamy grobowe, będące prawdopodobnie pozostałością po ekshumacjach przeprowadzonych w okresie powojennym przez Polski Czerwony Krzyż. Archeologiczny materiał zabytkowy zostanie poddany konserwacji i analizie. Prace przeprowadzono we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie. Badania będą kontynuowane.

Brzesko (gm. Brzesko, pow. brzesko, woj. małopolskie). Na początku września 2018 r. przeprowadzono ekshumacje na cmentarzu parafialnym przy ul. Ogrodowej w Brzesku. Badania prowadzono w ramach poszukiwań miejsca pochówku trzech członków WiN, którzy zginęli 28 grudnia

1948 r. W trakcie prac odnaleziono szkielet z amputowaną lewą kończyną górną. Szczątki zostały przekazane do dalszych badań do Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie. Prace zrealizowano w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie.

Wieluń (gm. Wieluń, pow. wieluński, woj. łódzkie). We wrześniu 2018 r. prowadzono prace ekshumacyjne na terenie cmentarza rzymskokatolickiego przy ul. 3 Maja. Ich celem było odnalezienie szczątków żołnierzy podziemia niepodległościowego pochowanych potajemnie na terenie cmentarza. W wyniku prac ujawniono oraz podjęto szczątki siedmiu osób. Ekshumacje poszukiwanych żołnierzy wymagały czasowego podniesienia szczątków trzech osób pochowanych w latach późniejszych w tym samym grobie, które po ukończeniu prac złożono w miejscu pierwotnego spoczynku. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi. Badania na cmentarzu w Wieluniu będą kontynuowane.

Katowice (cmentarz komunalny przy ul. Panewnickiej). We wrześniu 2018 r. na cmentarzu komunalnym przy ul. Panewnickiej przeprowadzono prace mające na celu odnalezienie miejsc pochówków żołnierzy rybnickiego inspektoratu AK-DSZ i KWP, skazanych przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach na sesji wyjazdowej w Rybniku i straconych 11 grudnia 1946 r. w katowickim więzieniu przy ul. Mikołowskiej. W ramach przeprowadzonych prac odnaleziono szczątki ludzkie należące do dwóch osób. Odkryte szczątki zarządzeniem prokuratora zostały przekazane do Zakładu Medycyny Sądowej w Katowicach. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach.

Lublin (cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Unickiej). We wrześniu i listopadzie 2018 r. na cmentarzu rzymskokatolickim przy ul. Unickiej przeprowadzono prace poszukiwawcze szczątków ofiar terroru komunistycznego straconych i zmarłych w więzieniu na Zamku w Lublinie w latach 1944–1954. W każdym z dwóch etapów prace polegały w pierwszej kolejności na czasowym podjęciu z grobów szczątków osób pochowanych w latach późniejszych, a następnie przebadanie grobu metodą archeologiczną, podjęciu poszukiwanych szczątków i ponownym złożeniu do grobów szczątków osób pochowanych w późniejszym okresie. W wyniku przeprowadzonych prac ekshumowano szczątki sześciu osób. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Lublinie. Poszukiwania kolejnych ofiar będą kontynuowane.

Jasień (gm. Jasień pow. żarski, woj. lubuskie) We wrześniu 2018 r. przeprowadzono badania archeologiczne na terenie byłego obozu koncentracyjnego w Jasieniu (niem. Gassen). Założono jeden szerokopłaszczyznowy wykop o powierzchni około 1300 m^2 oraz cztery mniejsze sondaże, z których największy miał powierzchnię około 100 m^2. W jednym ze wskazanych punktów odkryto niekompletną czaszkę ludzką. W wyniku prac zlokalizowano podziemną część ogrodzenia obozu w postaci wkopów pod dwa słupy drewniane i co najmniej dwóch linii drutu kolczastego umieszczonych w wąskim rowie pomiędzy słupami. Drut kolczasty umieszczony pod ziemią miał uniemożliwić ucieczkę z obozu przy pomocy tunelu. Badania doprowadziły do uściślenia topografii obozu oraz wykluczyły obszar wykopu 1 jako miejsca masowego pochówku więźniów. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu.

Glinica (gm. Jordanów Śląski, pow. wrocławski, woj. dolnośląskie). 20 września 2018 r. pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN uczestniczyli, jako obserwatorzy, w pracach ekshumacyjnych mających na celu odnalezienie szczątków amerykańskiego lotnika poległego w czasie II wojny światowej. Ekshumacje były prowadzone na cmentarzu przykościelnym w Glinicy z inicjatywy amerykańskiej jednostki rządowej DPAA – Defense POW/MIA Accounting Agency. Po usunięciu wierzchniej warstwy ziemi w grobie odsłonięto metalową skrzynię i inne metalowe ele-

menty prawdopodobnie samolotu. Prace zakończyły się wynikiem negatywnym – we wskazanym miejscu szczątków poszukiwanego lotnika nie odnaleziono.

Nowy Targ (gm. Nowy Targ, pow. nowotarski, woj. małopolskie). Na początku października 2018 r. na cmentarzu w Nowym Targu, przeprowadzono prace poszukiwawcze szczątków żołnierza AK. W ich wyniku odnaleziono szczątki dwóch osób zachowane bez układu anatomicznego. Odkryte szczątki zostały przekazane do Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie. Ekshumacja poszukiwanego żołnierza wymagała czasowego podniesienia szczątków osoby pochowanej w latach późniejszych w tym samym grobie, które po ukończeniu prac złożono w miejscu pierwotnego spoczynku. Prace zostały zrealizowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie.

Kraków Przegorzały (Glinnik). W październiku 2018 r. przeprowadzono badania archeologiczne na terenie przylegającym do cmentarza wojennego w Glinniku (Kraków-Przegorzały). Celem prac było ustalenie, czy na wytypowanym terenie występują masowe groby ofiar zbrodni niemieckich. Ogółem przebadano obszar o powierzchni około 1000 m^2. Badania nie doprowadziły do odnalezienia grobów lub szczątków ludzkich. Prace zostały zrealizowane w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie.

Sztum (gm. Sztum, pow. sztumski, woj. pomorskie). W październiku 2018 r. przeprowadzono drugi etap prac poszukiwawczych na terenie byłego PUBP w Sztumie. Celem prowadzonych badań było odnalezienie szczątków ppor. Zdzisława Badochy, „Żelaznego", który poległ 28 czerwca 1946 r. w przypadkowym starciu z grupą operacyjną MO ze Sztumu i według świadków miał być pochowany w narożniku ogrodu należącego wówczas do siedziby UB w Sztumie. W tym celu wyznaczono dwa wykopy sondażowe obejmujące cały obszar badań mierzący 325 m^2, jednak podczas prac nie ujawniono szczątków ludzkich.

Orchówek (gm. Włodawa, pow. włodawski, woj. lubelskie). W październiku 2018 r. na terenie Nadleśnictwa Sobibór w lesie położonym w pobliżu miejscowości Orchówek przeprowadzono prace poszukiwawcze miejsca spoczynku ofiar terroru komunistycznego poległych 6 października 1951 r. w trakcie obławy grupy operacyjnej UB-KBW w miejscowości Zbereże-Popówka. Prace miały na celu weryfikację danych archiwalnych, relacji świadków i materiałów źródłowych, informujących o pochowaniu w tym miejscu żołnierzy podziemia niepodległościowego. W trakcie badań nie udało się zlokalizować miejsca pochówku poległych oraz odnaleźć związanych z nimi artefaktów. Oprócz prac wykopaliskowych, które objęły powierzchnię około 800 m^2, prowadzono prace z użyciem wykrywaczy metalu wraz z żołnierzami 1. Dęblińskiego Batalionu Drogowo-Mostowego. W ich efekcie odnaleziono łącznie 21 łusek z broni palnej, odkrytych pojedynczo lub w niewielkich skupiskach. Prace poszukiwawcze na tym terenie będą kontynuowane.

Białystok (Areszt Śledczy ul. Mikołaja Kopernika 21). W listopadzie 2018 r. między ulicami Bydgoską i Gnieźnieńską na terenie przylegającym bezpośrednio do muru Aresztu Śledczego przeprowadzono prace poszukiwawcze, których celem było odnalezienie miejsca pochówku ofiar totalitaryzmu. Ogółem przebadano teren o powierzchni około 800 m2. Prace nie doprowadziły do odkrycia szczątków ludzkich.

Bielsko-Biała (ul. Krasińskiego 30). W pierwszej połowie listopada 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze na terenie byłego PUBP w Bielsku-Białej. Według relacji świadków za gmachem UB mogły być pogrzebane ofiary komunistycznego terroru, w tym żołnierze NSZ z oddziału kpt. Henryka Flamego „Bartka". Podczas badań współpracowano z saperami z 6. Batalionu Powietrznodesantowego w Gliwicach. W części środkowej wykopu odkryto ok. 20 sztuk broni z różnego okresu i różnej produkcji, magazynki od czołgowego karabinu maszynowego oraz dużą ilość amunicji. Odnaleziona broń została zabezpieczona przez policję. W trakcie realizowanych prac szczątków ludzkich nie ujawniono.

Jawornik Ruski (gm. Bircza, pow. przemyski, woj. podkarpackie). W listopadzie 2018 r. prowadzono prace poszukiwawcze, których celem było odnalezienie miejsca pochówku cywilnych

ofiar UPA. Prace prowadzono w dwóch położonych obok siebie studniach wytypowanych na podstawie relacji świadków, jako miejsca ukrycia zwłok. Eksploracja studni została przeprowadzona do głębokości ponad 13,00 m poniżej poziomu terenu. W wyniku przeprowadzonych prac szczątków ludzkich nie odnaleziono.

Łódź Doły (cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Smutnej 7). W listopadzie 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze mające na celu odnalezienie szczątków żołnierzy podziemia antykomunistycznego, którzy zginęli w łódzkim więzieniu w 1946 r. i 1948 r. W wyniku przeprowadzonych czynności ujawniono i podjęto szczątki dwóch osób. Prace zostały zrealizowane w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi.

Bęczkowice (gm. Łęki Szlacheckie, pow. piotrkowski, woj. łódzkie). W listopadzie 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze w miejscu, gdzie według badań historycznych miał zostać pochowany partyzant KWP. W wyniku prac odnaleziono szkielet w układzie anatomicznym bez prawej górnej kończyny. Szczątki ekshumowano i przekazano do dalszych badań. Przy szkielecie odkryto elementy oporządzenia wojskowego, amunicję i przedmioty osobiste. Przedmioty przekazano do konserwacji.

Świecko (gm. Słubice, pow. słubicki, woj. lubuskie). W listopadzie 2018 r. na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego w Świecku przeprowadzono prace poszukiwawcze, których celem była weryfikacja ustaleń dotyczących pochówku więźniów hitlerowskiego obozu pracy wychowawczej „Oderblick" Schwetig, istniejącego w latach 1940–1945. W wyniku prac wykopaliskowych ustalono częściowy przebieg granic cmentarza oraz odsłonięto rzędy pochówków cywilnych. Pozwoliło to na rozpoznanie zasięgu i układu grobów w tej części cmentarza, a także skorelowanie wyników ze zdjęciami lotniczymi. Wytypowano potencjalne miejsca na terenie cmentarza, gdzie mogą znajdować się poszukiwane miejsca pochówku ofiar obozu. Prace objęły teren o powierzchni około 140 m^2. W ich wyniku nie odnaleziono szczątków ludzkich. Badania będą kontynuowane.

Bydgoszcz („Dolina Śmierci"). W drugiej połowie listopada 2018 r. rozpoczęto prace w bydgoskiej „Dolinie Śmierci" będącej miejscem masowego mordu i jednocześnie największą mogiłą zbiorową mieszkańców Bydgoszczy i okolic, którzy jesienią 1939 r. zostali straceni przez członków pomorskiego oddziału Selbstschutzu oraz esesmanów z oddziału Einsatzkommando 16. Badania prowadzono we współpracy z żołnierzami 3. Batalionu Drogowo-Mostowego im. gen. Karola Sierakowskiego z Chełmna. Na całym obszarze odnaleziono amunicję odpowiadającą różnej broni. Ślady zostały zabezpieczone przez policję i przekazane do dalszej ekspertyzy. Łącznie przebadano 415 m^2. Podczas badań nie ujawniono szczątków ludzkich. Prace zostały zrealizowane w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku.

Puławy (gm. Puławy, pow. puławski, woj. lubelskie). W listopadzie 2018 r. na zapleczu cmentarza Parafii Miłosierdzia Bożego w Puławach przy ul. Piaskowej przeprowadzono prace zmierzające do odnalezienia miejsc pochówków ofiar komunizmu. Celem była weryfikacja informacji o grzebaniu ciał ofiar terroru komunistycznego tuż za cmentarnym płotem oraz o egzekucjach dokonywanych w dolinie, u podnóża skarpy w okresie luty –marzec 1946 r. Badania prowadzono we współpracy z saperami z 1. Dęblińskiego Batalionu Mostowo-Drogowego. Podczas prac odkryto łuski typu Mauser i Mosin, oraz dwie łuski z broni krótkiej. Nie odkryto żadnych przedmiotów, które mogą świadczyć o tym, że znajdują się tam mogiły zamordowanych partyzantów. Podczas badań nie ujawniono szczątków ludzkich.

Rzeszów (cmentarz Pobitno przy ul. Lwowskiej). W drugiej połowie listopada 2018 r. przeprowadzono poszukiwania mające na celu odnalezienie miejsca pochówku żołnierza NOW-AK. W wyniku przeprowadzonych prac ekshumowano szczątki należące do trzech osób, które zostały poddane oględzinom antropologicznym i przekazane do dalszych badań. Prace zostały zrealizowane w ramach śledztwa prowadzonego przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Rzeszowie.

Zgórsko (gm. Sitkówka-Nowiny, pow. kielecki, woj. świętokrzyskie). W listopadzie 2018 r. we współpracy z żołnierzami 16. Tczewskiego Batalionu Saperów w Nisku przeprowadzono prace mające na celu odnalezienie mogił osób straconych na mocy wyroków wydanych przez WSR w Kielcach po 1945 r. W czasie badań przebadano około 520 000 m^2 terenu w obrębie kompleksu leśnego Lasy Szewskie koło Kielc. Wykonano 12 sondaży o łącznej powierzchni 220 m^2. Zarówno działania saperów, jak i prowadzone równolegle prace sondażowe nie doprowadziły do odnalezienia pochówków ofiar komunistycznych represji. Wymiernym skutkiem prac było odnalezienie i zneutralizowanie znacznej ilości niewybuchów i amunicji karabinowej pochodzącej z I i II wojny światowej. Badania będą kontynuowane w kolejnych wytypowanych miejscach.

Prace archeologiczne przeprowadzone na Litwie w 2018 roku przez Wydział Kresowy

W 2018 r. w ramach działalności Wydziału Kresowego prowadzono prace poszukiwawcze grobów żołnierzy podziemia niepodległościowego na terenie Litwy. Badania archeologiczne zostały zorganizowane we współpracy z archeologiem litewskim prof. Iloną Vaškevičiūte, na podstawie wymaganych ustawodawstwem litewskim dokumentów (pozwolenia na badania archeologiczne i ekshumacje Litewskiego Ministerstwa Kultury oraz zgód właścicieli terenów, na których prowadzono prace). Działania prowadzono w dwóch etapach – od 8 do 31 maja 2018 r. oraz od 20 sierpnia do 15 września 2018 r. w 9 miejscach (Ejszyszkach, Wilnie – przy Czarnym Trakcie, Bohuszach Wielkich, Drużylach, Raubiszkach, Wilnie – Zielonych Jeziorkach, Monkiewiczach, Puszczy Rudnickiej, Punżance). W 5 z nich odnaleziono miejsca pochówków (Ejszyszki, Wilno – Zielone Jeziorka, Monkiewicze, Puszcza Rudnicka, Punżanka). Z odkrytych mogił ekshumowano łącznie szczątki 22 osób, które zostały poddane na miejscu analizie antropologicznej oraz pobrano z nich materiał do badań DNA.

Ejszyszki. W maju 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze w miejscowości Ejszyszki w miejscu pochówku żołnierzy AK poległych bądź zamordowanych przez NKWD po 1944 r. W wyniku wykonanych prac ziemnych ujawniono szczątki jednej osoby, które następnie ekshumowano. Rozmiar, kształt jamy, zniszczenie krawędzi grobu, naruszony układ anatomiczny szkieletu oraz znajdujące się w wypełnisku jamy współczesne przedmioty wskazuje, że mogiła była co najmniej dwa razy naruszana.

Wilno, Czarny Trakt 71. W maju 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze miejsca pochówku żołnierzy AK, którzy w lipcu 1944 r. polegli podczas operacji „Ostra Brama". W wyniku przeprowadzonych prac odnaleziono dwa niewielkie fragmenty kości ludzkich.

Bohusze Wielkie. W maju 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze w miejscu domniemanego pochówku ofiar II wojny światowej, które zostało wskazane przez okolicznych mieszkańców. Podjęte działania polegały na założeniu wykopów sondażowych oraz wykonaniu sondaży wiertniczych. Przeprowadzone badania nie potwierdziły istnienia mogiły w miejscu prowadzonych prac.

Drużyle. W maju 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze w miejscu pochówku trzech żołnierzy z oddziału dowodzonego przez por. Sergiusza Kościałkowskiego „Fakira", poległych w lipcu 1944 r. w starciu z frontowymi jednostkami sowieckimi. W efekcie prowadzonych prac powierzchniowych z wykorzystaniem wykrywacza metalu wyznaczono obszary badawcze. Wykonano 443 odwiertów na obszarze 440 m^2. Mogiły nie zlokalizowano. Prace kontynuowano w okresie sierpień – wrzesień 2018 r. Wykonano 114 odwiertów na obszarze 110 m^2. W ich wyniku nie udało się również odnaleźć poszukiwanego grobu.

Raubiszki. W maju 2018 r. przeprowadzono działania poszukiwawcze miejsca pochówku żołnierzy z oddziału dowodzonego przez por. Sergiusza Kościałkowskiego „Fakira", którzy polegli 4 lutego 1945 r. w walce z odziałem wojsk sowieckich w Raubiszkach koło Podbrodzia. W wyniku wykonanych prac wyznaczono obszary badawcze. Wykonano 467 odwiertów na obszarze 460 m^2.

Prace kontynuowano w okresie sierpień – wrzesień. Po wyznaczeniu obszarów badawczych wykonano 330 odwiertów na obszarze 330 m^2. W ich wyniku nie udało się odnaleźć grobu.

Wilno – Zielone Jeziorka. W okresie sierpień – wrzesień 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze grobów uczestników operacji „Ostra Brama" z lipca 1944 r. na terenie kompleksu leśnego w Wilnie. W ich wyniku w pięciu jamach grobowych ujawniono szczątki należące do 15 osób, przy których znaleziono rzeczy osobiste i fragmenty odzieży.

Monkiewicze. W okresie sierpień – wrzesień 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze grobu dwóch nieznanych żołnierzy polskich zamordowanych przez żołnierzy sowieckich w 1944 r., w miejscu wskazanym przez rodzinę naocznego świadka. W wyniku prowadzonych prac odnaleziono grób, z którego ekshumowano szczątki dwóch osób. Nie odnaleziono charakterystycznych przedmiotów osobistych oraz elementów umundurowania czy wyposażenia. Przy szczątkach znaleziono dwa pociski.

Puszcza Rudnicka – Długa Wyspa. W okresie sierpień – wrzesień 2018 r. przeprowadzono prace w miejscu, gdzie według relacji świadków pochowany został m.in. por. Wojciech Stypuła „Bartek" pełniący służbę w IV batalionie Nowogródzkiego Okręgu AK, zastrzelony przez żołnierzy sowieckich 22 lipca 1944 r. w Puszczy Rudnickiej. Podczas prac prowadzonych w 2017 r. we wskazanym miejscu odnaleziono jeden grób, a w nim szczątki mężczyzny. Badania genetyczne wykluczyły jednak, że należą do por. Stypuły. W trakcie prac prowadzonych w 2018 r. zostały ujawnione kolejne trzy pochówki. Odnalezione szczątki ofiar zostały poddane badaniom genetycznym.

Punżanka. W okresie sierpień – wrzesień 2018 r. na terenie dawnego majątku dworskiego, należącego do gen. Daniela Konarzewskiego, przeprowadzono prace poszukiwawcze grobu nieznanych żołnierzy polskich w miejscu wskazanym przez mieszkańców. W ich wyniku odkryto mogiłę. W jamie grobowej odnaleziono pojedynczy szkielet ludzki.

7.3. Identyfikacja

Jednym z celów działań prowadzonych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN jest identyfikacja tożsamości osób, których szczątki odnaleziono w wyniku prowadzonych prac poszukiwawczych (art. 53b ustawy o IPN). Zadania Biura w tym zakresie realizowane są przez Wydział Identyfikacji. Polegają one przede wszystkim na prowadzeniu Bazy Materiału Genetycznego IPN, poszukiwaniu i ustalaniu danych krewnych ofiar we współpracy z Wydziałem Dokumentacji i Analiz, pobieraniu materiału biologicznego, a także współpracy z prokuratorami pionu śledczego IPN, specjalistami z zakresu medycyny sądowej i antropologii oraz podmiotami, którym zlecono pobieranie i przechowywanie materiału biologicznego i prowadzenie badań genetycznych. Istotnym elementem jest także organizacja uroczystości wręczania not identyfikacyjnych członkom rodzin zidentyfikowanych osób.

W roku 2018 w Pałacu Prezydenckim odbyły się dwie uroczystości wręczenia not identyfikacyjnych rodzinom 43 ofiar terroru niemieckiego oraz komunistycznego, których szczątki zostały odnalezione w wyniku prowadzonych prac poszukiwawczych. W trakcie uroczystości informację o identyfikacji osób podano do publicznej wiadomości.

1 lutego 2018 r. ogłoszono identyfikację szczątków: Edwarda Bukowskiego, Ignacego Długołęckiego, Zofii Ginter, Zygmunta Góralskiego, Stanisławy Gwoździej, Jana Kmiołka, Stefana Komara, Franciszka Koniora, Tadeusza Kowalczuka, Wandy Krawczyńskiej, Józefa Maślanki, Karola Maślanki, Stanisława Michowskiego, Stanisława Mierzwińskiego, Lecha Neymana, Bolesława Ogrodnika, Michała Pajestki, Lecha Rajchela, Franciszka Rotmańskiego, Stanisława Samca, Franciszka Sinicy, Stefanii Zarzyckiej.

4 października 2018 r. ogłoszono identyfikację szczątków: Ludwika Augustyniaka, Zdzisława Brońskiego, Wiesława Budzika, Stanisława Dolewskiego, Adama Domalika, Józefa Domańskiego, Floriana Dutkiewicza, Tadeusza Gajdy, Stefana Górskiego, Władysława Guzdka, Jana Kwiczaly,

Tadeusza Leśnikowskiego, Stanisława Ludzi, Stanisława Marciniaka, Adama Mireckiego, Wincentego Niemkowicza, Tadeusza Ośko, Jana Przybyłowskiego, Szczepana Ścibiora, Antoniego Wąsowicza, Tadeusza Zajączkowskiego.

Podczas prac poszukiwawczych przeprowadzonych w 2018 r. odnaleziono szczątki ludzkie należące do nie mniej niż 193 osób (109 w ramach śledztw prokuratorów oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu oraz 84 w wyniku prac nieobjętych śledztwami). Badania genetyczne szczątków ekshumowanych w sprawach objętych postępowaniami karnymi zlecane były przez właściwych prokuratorów oddziałowych komisji. W pozostałych przypadkach badania genetyczne ekshumowanych szczątków były prowadzone na wniosek pionu poszukiwań i identyfikacji.

W Bazie Materiału Genetycznego IPN do 31 grudnia 2018 r. zarejestrowano łącznie 766 próbek materiału biologicznego zabezpieczonego od żyjących krewnych ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, z czego w 2018 r. zabezpieczono i zarejestrowano 310 próbek. W 2018 r. zabezpieczono i zarejestrowano także 141 próbek materiału kostnego.

W ramach współpracy z oddziałowymi komisjami ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, na potrzeby prowadzonych postępowań karnych wydano na wniosek prokuratorów 30 próbek materiału biologicznego z Bazy Materiału Genetycznego IPN, w celu przeprowadzenia badań porównawczych z materiałem kostnym pobranym z odnalezionych szczątków ludzkich.

Realizując przepisy art. 53f ust. 9 ustawy o IPN w dniu 6 kwietnia 2018 r., zostały zawarte umowy ramowe z ośrodkami naukowymi, których przedmiotem jest prowadzenie badań genetyczno-identyfikacyjnych oraz przechowywanie materiału biologicznego. Umowy zawarto z dwiema grupami podmiotów:

1. Konsorcjum:

– Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy (lider konsorcjum);
– Uniwersytet Medyczny w Białymstoku;
– Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu;
– Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu;

oraz

2. Konsorcjum:

– Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie (lider konsorcjum);
– Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji.

W związku z zatrudnieniem w 2018 r. w Biurze Poszukiwań i Identyfikacji specjalisty z zakresu antropologii został znacznie usprawniony etap procesu poszukiwawczego i identyfikacyjnego, wymagający udziału biegłego w pracach ekshumacyjnych oraz sporządzania ekspertyz antropologicznych i opinii antropologicznych.

Antropolog Wydziału Identyfikacji od czerwca do grudnia 2018 r. dokonał oględzin szczątków ludzkich należących do kilkudziesięciu osób i sporządził kilkanaście ekspertyz i opinii, w tym był powoływany przez prokuratorów IPN jako biegły w ramach prowadzonych postępowań karnych.

Ponadto Wydział Identyfikacji wykonywał czynności w ramach współpracy IPN z podmiotami zewnętrznymi:

– w porozumieniu z Ambasadą RP w Szwajcarii przeprowadzono czynności mające na celu próbę odnalezienia i identyfikacji szczątków konsula RP Konstantego Rokickiego. Działania były prowadzone na terenie Szwajcarii, a w zakresie pozyskania materiału porównawczego w Polsce;

– w porozumieniu z Biurem Bezpieczeństwa Narodowego, Ministerstwem Obrony Narodowej oraz Dowództwem Marynarki Wojennej zapewniono nadzór antropologa podczas prowadzonych przez Biuro ekshumacji szczątków żołnierzy Marynarki Wojennej RP, w celu ponownego uroczystego ich pochówku w Panteonie Marynarki Wojennej w Gdyni na Oksywiu. W jednym przypadku konieczne było zabezpieczenie próbek materiału kostnego oraz zlecenie badań genetycznych w celu dokonania identyfikacji ofiary;

– w porozumieniu z amerykańską jednostką rządową Defense POW/MIA Accounting Agency Wydział Identyfikacji zapewnił nadzór antropologa podczas prac poszukiwawczych szczątków amerykańskiego lotnika;

– w porozumieniu z Fundacją „Pamięć" dokonano oględzin szczątków ludzkich odnalezionych w miejscowości Gajrowskie (woj. warmińsko-mazurskie) w celu wykluczenia prawdopodobieństwa dokonania przez ww. fundację ekshumacji żołnierza podziemia niepodległościowego;

– w porozumieniu z Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi-Radogoszczy dokonano oględzin sądowo-medycznych szczątków ludzkich kilkudziesięciu osób ekshumowanych z terenu muzeum oraz zabezpieczono próbki materiału kostnego do badań genetycznych.

W roku 2018 zostało podpisane porozumienie z Federalnym Biurem Śledczym Stanów Zjednoczonych Ameryki, na podstawie którego udzielone zostały IPN niektóre funkcjonalności systemu informatycznego Combined DNA Index System (CODIS), służące m.in. do gromadzenia i automatycznego porównywania profili DNA w celu określenia pokrewieństwa. W 2019 r. planowane jest uruchomienie licencji. Użytkowanie systemu CODIS będzie ściśle związane z administrowaniem Bazą Materiału Genetycznego IPN.

7.3.1. Organizacja prac poszukiwawczych

Organizacją prowadzonych w terenie prac poszukiwawczych w zakresie technicznym i formalnoprawnym, przygotowaniem projektów umów i porozumień, korespondencją z podmiotami zewnętrznymi w sprawach dotyczących planowanych i prowadzonych prac poszukiwawczych oraz organizacją pracy wolontariuszy biorących udział w pracach poszukiwawczych zajmuje się Wydział Logistyki. Czynności organizacyjne poprzedzające prace poszukiwawcze prowadzone na terenie Litwy, Białorusi i Ukrainy podejmowane są również przez pracowników Wydziału Kresowego.

W ramach organizowania prac poszukiwawczych przygotowano we współpracy z Biurem Prawnym 117 umów o udostępnienie nieruchomości w 43 lokalizacjach na terenie całego kraju, w tym:

– 77 umów z osobami fizycznymi;

– 20 umów z jednostkami samorządu terytorialnego lub ich jednostkami organizacyjnymi i spółkami komunalnymi;

– 7 umów z jednostkami Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe;

– 5 umów z instytucjami kościelnymi;

– 2 umowy ze spółką z ograniczoną odpowiedzialnością;

– po 1 umowie z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Warszawie, Państwowym Gospodarstwem Wodnym „Wody Polskie", Instytutem Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, Poleskim Parkiem Narodowym, Uzdrowiskiem Połczyn oraz spółdzielnią mieszkaniową.

Ponadto zawarto 7 aneksów do wcześniej podpisanych umów oraz następujące umowy o współpracy z jednostkami wojskowymi w zakresie udzielenia pomocy w nieinwazyjnych pracach poszukiwawczych, polegających na przeszukaniu wskazanego terenu za pomocą wykrywaczy metali:

– 2 umowy z 26. Wojskowym Oddziałem Gospodarczym z siedzibą w Zegrzu przy udziale 2. Mazowieckiego Pułku Saperów;

– 1 umowa z 41. Bazą Lotnictwa Szkolnego w Dęblinie przy udziale Jednostki Wojskowej 3248 z siedzibą w Dęblinie;

– 1 umowa z 34. Wojskowym Oddziałem Gospodarczym z siedzibą w Rzeszowie przy udziale 3 Batalionu Inżynieryjnego w Nisku;

– 1 umowa z 13. Wojskowym Oddziałem Gospodarczym z siedzibą w Grudziądzu przy udziale Jednostki Wojskowej 3136 w Chełmnie;

– 1 umowa z 2. Wojskowym Oddziałem Gospodarczym z siedzibą we Wrocławiu przy udziale Jednostki Wojskowej 2697 w Brzegu.

W 2018 r. podpisano umowy o świadczenie wolontariatu i zorganizowano pracę dla 90 wolontariuszy podczas prowadzonych prac poszukiwawczych:
- Warszawa, ul. Strzelecka 8 (26–27 luty) – 4 osoby;
- Rogoźnica, były obóz koncentracyjny Gross-Rosen (9–13 kwietnia) – 3 osoby;
- Borne Sulinowo, cmentarz (14–18 maja) – 1 osoba;
- Warszawa, więzienie przy ulicy Rakowieckiej 37 (11 czerwca – 18 lipca) – 14 osób;
- Bydgoszcz, cmentarz przy ulicy Kcyńskiej 51 (25–29 czerwca) – 16 osób;
- Białystok, ul. Gedymina (25–29 czerwca) – 1 osoba;
- Warszawa, kościół św. Jacka (2–27 września) – 24 osoby;
- Warszawa, więzienie przy ulicy Rakowieckiej 37 (1–31 października) – 12 osób;
- Bydgoszcz, cmentarz przy ulicy Kcyńskiej 51 (15–23 października) – 11 osób;
- Bielsko-Biała, ul. Krasińskiego 30 (5–9 listopada) – 4 osoby.

W ramach działań związanych z pracami poszukiwawczymi prowadzonymi poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej przygotowano 21 delegacji zagranicznych, w tym 14 wyjazdów na Litwę, 4 wyjazdy do Gruzji oraz 3 wyjazdy do Szwajcarii.

7.4. Pozostała działalność organizacyjna

Wydział Logistyki zajmuje się również zaopatrzeniem Biura Poszukiwań i Identyfikacji w niezbędne wyposażenie, planowaniem i realizacją wydatków, a także obsługą obiegu korespondencji.

W 2018 r. w Biurze Poszukiwań i Identyfikacji zarejestrowano 4545 pism korespondencji zewnętrznej (w tym 2875 przychodzących i 1670 wychodzących) oraz 2591 pism korespondencji wewnętrznej.

7.5. Działalność edukacyjna i informacyjna

W ciągu dwóch pierwszych miesięcy 2018 r. trwały intensywne prace nad przygotowaniem wystawy *Dowody zbrodni. Przedmioty z Łączki w Pawilonie X więzienia na Rakowieckiej*, której uroczyste otwarcie odbyło się 1 marca 2018 r. w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL z udziałem m.in. Prezesa Rady Ministrów Mateusza Morawieckiego. Tego samego dnia wystawę odwiedził także Prezydent RP Andrzej Duda. Ekspozycja przygotowana przez zespół Biura Edukacji Narodowej i Biura Poszukiwań i Identyfikacji stworzyła unikatową możliwość obejrzenia przedmiotów wydobytych z jam grobowych na warszawskiej „Łączce", ukazując zarówno strukturę zbrodni, system mordów sądowych jak i prace poszukiwawcze prowadzone przez zespół IPN w latach 2012–2017 w Kwaterze „Ł". Przez cały 2018 r. wystawę zwiedzili przewodnicy miejscy, uczestnicy projektu edukacyjnego „BohaterOn", pracownicy Muzeum Powstania Warszawskiego oraz liczne grupy młodzieży i nauczycieli.

26 lutego 2018 r. została zaprezentowana multimedialna aplikacja *Mapa Miejsc Pamięci Narodowej*, która przy wykorzystaniu technologii cyfrowych prezentuje historię Kwatery „Ł" na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Korzystający z niej użytkownik może odbyć wirtualny spacer po „Łączce", wybierając konkretny rok, począwszy od 1945. Aplikacja umożliwia prześledzenie kolejnych etapów prac poszukiwawczych z lat 2012–2017, a także prezentuje sylwetki ofiar komunizmu, których szczątki zostały odnalezione w jamach grobowych Kwatery „Ł" i zidentyfikowane.

4 kwietnia 2018 r. w Belwederze odbył się uroczysty finał I edycji projektu edukacyjnego „Łączka i inne miejsca poszukiwań", realizowanego we współpracy z Biurem Edukacji Narodowej. Podczas uroczystości odbył się pokaz filmów dotyczących historii drugiej konspiracji, których twórcami byli sami uczniowie. W projekcie wzięło udział 14 zespołów ze szkół z Warszawy i okolic. 8 października 2018 r. odbyła uroczysta inauguracja drugiego etapu projektu, podczas której gościem honorowym była p. Amelia Walicka, córka zamordowanego w więzieniu na Rakowieckiej

Wacława Walickiego, którego szczątki odnaleziono na „Łączce" w 2012 r. Poza młodzieżą ze szkół warszawskich i mazowieckich uczestniczyli w nim także uczniowie ze szkół białostockich, bydgoskich, gdańskich oraz z Łodzi i Bielska-Białej. Patronat honorowy objął Prezydent RP.

19 maja 2018 r. pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji uczestniczyli w Nocy Muzeów. Przygotowane stoisko stwarzało okazję do zapoznania się z pracami poszukiwawczymi. Prezentowana była także wirtualna *Mapa Miejsc Pamięci Narodowej*, multimedialna wersja wystawy *Kwatera Ł. Panteon narodowy pod cmentarnym murem* oraz artefakty wydobyte w czasie prac poszukiwawczych prowadzonych na terenie „Łączki".

1 sierpnia 2018 r., w 74. rocznicę wybuchu powstania warszawskiego, pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji wraz z wolontariuszami przygotowali stoisko informacyjne na „Łączce" Cmentarza Wojskowego na Powązkach, zaznajamiając przybyłych z tematem poszukiwań i identyfikacji. Przez cały 2018 r. pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji oprowadzali grupy młodzieży po Kwaterze „Ł", opowiadając historię tego miejsca i prowadzonych na jego terenie prac poszukiwawczych w latach 2012–2017.

W ramach obchodów Dnia Wojska Polskiego 15 sierpnia 2018 r. na Placu Piłsudskiego w Warszawie przygotowane zostało stoisko, na którym pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji wraz z wolontariuszami opowiadali o pracach poszukiwawczych i archeologicznych prowadzonych przez IPN.

24 września 2018 r. pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji we współpracy z Biurem Edukacji Narodowej przeprowadzili akcję edukacyjną *Zapora – rówieśnik Niepodległej*. Zorganizowano spotkania w setną rocznicę urodzin mjr. Hieronima Dekutowskiego „Zapory", na którą składały się pokazy filmów i rozmowy z pracownikami Biura, biorącymi udział w odnalezieniu szczątków mjr. Hieronima Dekutowskiego i jego żołnierzy. Ze względu na duże zainteresowanie nauczycieli szkół warszawskich 25 września i 8 listopada zostały zorganizowane dodatkowe pokazy.

W październiku 2018 r. ukazała się także broszura informująca o pracach poszukiwawczych i identyfikacyjnych, opracowana przez pracowników Biura Poszukiwań i Identyfikacji.

Z uwagi na duże zainteresowanie społeczne pracami poszukiwawczymi Biuro Poszukiwań i Identyfikacji prowadzi stosunkowo szeroko zakrojoną działalność informacyjną, również o wartości edukacyjnej. Aktywność Biura Poszukiwań i Identyfikacji w przestrzeni publicznej opiera się na prowadzeniu profili na portalach Facebook (facebook.com/poszukiwaniaipn) i Twitter (twitter.com/poszukiwaniaipn) oraz strony internetowej www.poszukiwania.ipn.gov.pl.

Profil BPiI na Facebooku w 2018 r. uzyskał 3151 polubień oraz 3271 obserwujących, a najpopularniejszy post odnotował 179 983 wyświetleń. Łącznie na dzień 31 grudnia 2018 r. profil posiada 10 062 polubień oraz 10 376 obserwujących.

Profil BPiI na Twitterze uzyskał w 2018 r. 1982 obserwujących, a najpopularniejszy tweet odnotował ponad 36 800 wyświetleń. Łącznie na dzień 31 grudnia 2018 r. profil obserwuje 7791 użytkowników portalu.

8. Upamiętnianie walk i męczeństwa

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN oraz jego oddziałowe odpowiedniki realizują zadania opisane w rozdziale 6b ustawy z 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Do zadań tych w szczególności należy m.in.:

– zajmowanie stanowisk, wydawanie opinii oraz występowanie z wnioskami w sprawach opieki nad miejscami walk i męczeństwa oraz trwałego upamiętniania związanych z tymi miejscami faktów, wydarzeń i postaci;

– współdziałanie z właściwymi organami państwowymi, organami jednostek samorządu terytorialnego i zainteresowanymi organizacjami społecznymi w organizowaniu obchodów i uroczystości;

– podejmowanie wszelkiego rodzaju działań i przedsięwzięć upowszechniających pamięć walk i męczeństwa;

– przeprowadzanie ekshumacji i przenoszenie szczątków Polaków poległych bądź pomordowanych za granicą na cmentarze i kwatery wojenne w Polsce;

– finansowanie i przeprowadzanie z inicjatywy własnej prac mających na celu trwałe upamiętnienie faktów, wydarzeń i postaci związanych z miejscami walk i męczeństwa.

W drugiej połowie 2018 r. w wyniku wprowadzonych zmian organizacyjnych w pionie upamiętniania walk i męczeństwa utworzono oddziałowe biura oraz wydziały w Centrali. Na koniec roku 2018 stan osobowy pionu upamiętniania wynosił ogółem 68 etatów, w tym: BUWiM – 17 pracowników, a w oddziałowych biurach upamiętniania walk i męczeństwa: Białystok – 5, Gdańsk – 6 (w tym 2 w Delegaturze w Bydgoszczy), Katowice – 4, Kraków – 5, Lublin – 3, Łódź – 4, Poznań – 4, Rzeszów – 4, Szczecin – 5, Warszawa – 5, Wrocław – 6 (w tym 1 w Delegaturze w Opolu).

W ramach ustawowych zadań BUWiM zrealizowało m.in. wiele zadań inwestycyjnych: związanych z remontami bądź budową miejsc pamięci, prac archeologiczno-ekshumacyjnych oraz sfinansowało wiele uroczystości patriotycznych, w tym ceremonii pogrzebowych. Działania te w dużym stopniu wpisywały się w obchody 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę.

Zadaniem pracowników biura w oddziałach była także współpraca z oddziałowymi komitetami ochrony pamięci walk i męczeństwa, polegająca na zapewnieniu obsługi komitetów i pełnieniu w nich funkcji sekretarzy.

Konferencja szkoleniowa we Wrocławiu

Od 8 do 11 maja 2018 r. we Wrocławiu odbyła się konferencja szkoleniowa „Miejsca pamięci narodowej w Polsce" dla wszystkich pracowników pionu upamiętniania. Podczas odbytego posiedzenia wysłuchano prelekcji dr Katarzyny Pawlak-Weiss o projekcie Gross Rosen, wystąpienia dr Anny Wickiewicz z Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach – Opolu o zadaniach Muzeum, Ewy Skrzywanek o edukacji w miejscach pamięci oraz pracownika BUWiM we Wrocławiu dr. Wojciecha Trębacza, który opowiedział o programie „Ocalamy". Uczestnicy konferencji poznali historię i zwiedzili wybrane miejsca pamięci narodowej we Wrocławiu oraz odwiedzili cmentarze i kwatery wojenne: kwaterę ofiar terroru stalinowskiego na Cmentarzu Osobowickim; Cmentarz Pokoju – żołnierzy niemieckich w Nadolicach Wielkich, Cmentarz Oficerów

Armii Czerwonej (ul. Karkonoska), Cmentarz Żołnierzy Armii Czerwonej na Skowroniej Górze (ul. Działkowa), Cmentarz Żołnierzy Włoskich oraz Cmentarz Żołnierzy Polskich w Parku Grabiszyńskim, a także Stary Cmentarz Żydowski (ul. Ślężna).

Wizyta studyjna dziennikarzy białoruskich

Od 28 maja do 1 czerwca 2018 r. przedstawiciele Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa uczestniczyli w przygotowanej na zlecenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych przez Polską Agencję Inwestycji i Handlu S.A. wizycie studyjnej dziennikarzy z Białorusi.

Ze strony dziennikarzy wzięli w niej udział przedstawiciele następujących gazet i telewizji: „Nasza Niwa" (niezależna białoruska gazeta i portal internetowy); „Zwiazda" (gazeta prorządowa, dziennik społeczno-polityczny); „Narodnaja Wola" (niezależna gazeta białoruska); „SB-Bielarus siegodnia" (główna propaństwowa gazeta na Białorusi); „Niezależne Studio Filmowe – Pracownia Uładzimira Bokuna"; ONT (białoruski kanał telewizyjny); „Wajar – agencja Informacji Wojskowej" przy MON; „SPUTNIK.BY" (multimedialna agencja informacyjna); „Kanał 1" (główny rosyjski kanał telewizyjny).

Celem wizyty było zapoznanie przedstawicieli białoruskich mediów z problematyką grobownictwa wojennego, zaprezentowanie konkretnych przykładów działań z zakresu opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi położonymi na terytorium Polski, przedstawienie wolnych od propagandy faktów historycznych oraz objazd po wybranych cmentarzach żołnierzy Armii Czerwonej usytuowanych na terenie województwa mazowieckiego i podlaskiego.

W pierwszym dniu wizyty dziennikarze białoruscy spotkali się z przedstawicielami Departamentu Wschodniego MSZ, a także z Dyrektorem BUWiM, który przedstawił gościom ogólny zarys działalności IPN oraz zadania Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem tematyki grobownictwa wojennego, w tym przeprowadzania z urzędu ekshumacji i urządzania – we współpracy z władzami samorządowymi – pochówków na wojennych cmentarzach. Kolejnym punktem spotkania była wizytacja Cmentarza Mauzoleum Żołnierzy Sowieckich w Warszawie (ul. Żwirki i Wigury), gdzie pracownicy wojewody mazowieckiego przedstawili historię obiektu.

W następnych dniach odwiedzono kwaterę żołnierzy sowieckich na Cmentarzu Bródnowskim w Warszawie, cmentarze żołnierzy sowieckich położone w Pułtusku, Makowie Mazowieckim, Ostrołęce, Augustowie i Milejczycach, a także cmentarze jenieckie w Białobrzegach, Grądach i Białymstoku. Towarzyszący dziennikarzom pracownik BUWiM odpowiadał na pytania gości dotyczące historii powstania poszczególnych obiektów, pochowanych na nich żołnierzy, utrzymania cmentarzy i prowadzonych na nich prac remontowych. Udzielił również informacji o przepisach prawnych regulujących kwestie opieki nad cmentarzami wojennymi, wyjaśnił, jakie instytucje są zaangażowane w działalność związaną z grobownictwem wojennym oraz skąd pochodzą przeznaczone na te cele środki finansowe. Oprócz cmentarzy z II wojny światowej odwiedzono pozostałości twierdzy Osowiec oraz cmentarz żołnierzy zmarłych w wyniku niemieckiego szturmu z użyciem chloru podczas I wojny światowej w Białogrądach. W wizytacji tej udział wzięli również pracownicy Instytutu Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku oraz przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

Współpraca z Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge oraz Fundacją „PAMIĘĆ"

26 kwietnia 2018 r. pracownicy BUWiM wzięli udział w spotkaniu zorganizowanym przez Fundację „Pamięć" z firmami prowadzącymi na zlecenie strony niemieckiej prace ekshumacyjne na terenie Polski. Celem spotkania było omówienie szczegółów składania wniosków oraz procedur dotyczących wydawania przez IPN decyzji.

24 października 2018 r. odbyło się w Berlinie posiedzenie Rady Fundacji, podczas której omawiano m.in. plany Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge dotyczące wymiany tablic imiennych znajdujących się w kwaterze żołnierzy niemieckich na Cmentarzu Północnym w Warszawie, a co za tym idzie prawdopodobnych koniecznych zmian w zasadach współpracy dotyczących trybu

uzgadniania nazwisk i inskrypcji umieszczanych na cmentarzach żołnierzy niemieckich w Polsce z 5 stycznia 2001 r. W posiedzeniu uczestniczył Dyrektor BUWiM Adam Siwek, który zasiada w Radzie Fundacji „Pamięć".

13 listopada w siedzibie Fundacji „Pamięć" w Warszawie przedstawiciel BUWiM reprezentował IPN podczas uroczystego pożegnania Rolfa Wiedemanna, pracownika VDK oraz długoletniego członka Komisji Polsko-Niemieckiej, który z początkiem 2019 r. przechodzi na emeryturę.

8.1. Ewidencja i sprawowanie opieki nad miejscami pamięci

W ramach współpracy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego kontynuowano skanowanie kart z kartoteki byłej Rady OPWiM zawierającej obiekty grobownictwa wojennego z czasów II wojny światowej usytuowane na terenie województwa lubelskiego (767) i łódzkiego (596). Dane dotyczące grobownictwa wojennego zbierano również w oddziałach IPN z całej Polski. Na podstawie informacji uzyskanych od urzędów wojewódzkich dokonano również 85 nowych wpisów do wykazów nazwisk żołnierzy Armii Czerwonej poległych podczas II wojny światowej i pochowanych na terytorium Polski. We współpracy z Biurem Informatyki kontynuowano prace nad stworzeniem elektronicznej karty ewidencyjnej dla wszystkich obiektów grobownictwa wojennego i upamiętnień symbolicznych. Zebrane dane dotyczące grobów i upamiętnień wraz z posiadanymi nazwiskami pochowanych i upamiętnionych oraz zdjęciami obiektów zostaną potem udostępnione w internetowej bazie miejsc pamięci narodowej w kraju i zagranicą.

8.1.1. Opieka nad miejscami pamięci

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa kontynuowało zadania związane z opieką nad miejscami pamięci narodowej. Pracownicy przeprowadzili lustrację wybranych obiektów grobownictwa wojennego znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego i lubelskiego (Dęblin). Jednym z ważnych celów wizytacji było sprawdzenie stanu utrzymania mogił polskich legionistów.

Podczas objazdu obejrzano: Rozniszew – mogiłę powstańców styczniowych na cmentarzu katolickim i mogiłę zbiorową żołnierzy armii austro-węgierskiej i rosyjskiej oraz polskich legionistów poległych w 1914 r.; Ryczywół – mogiłę zbiorową żołnierzy Wojska Polskiego z 1939 r.; Świerże Górne (gm. Kozienice) – cmentarz z I wojny światowej; Kozienice: kwaterę legionistów polskich i weteranów na cmentarzu parafialnym, kwaterę żołnierzy Wojska Polskiego z 1939 r., mogiłę zbiorową ofiar – rodziny Wójcików spalonych w 1944 r., mogiłę indywidualną żołnierza Wojska Polskiego z 1939 r.; Poświętne – mogiłę zbiorową żołnierzy Wojska Polskiego z 1939 r.; Jedlnie (gm. Pionki) – mogiłę zbiorową powstańców styczniowych na starym cmentarzu i mogiłę rodzinną weterana powstania styczniowego na starym cmentarzu; Radom, ul. Limanowskiego – kwaterę lotników polskich z 1939 r. na cmentarzu lotników, kwaterę legionistów polskich i weteranów, kwaterę żołnierzy Wojska Polskiego z 1920 r.; Żytkowice (gm. Garbatka – Letnisko) – cmentarz polskich legionistów; Słowiki Nowe (gm. Sieciechów) – cmentarz żołnierzy z I wojny światowej oraz polskich legionistów; Bąkowiec (gm. Garbatka – Letnisko) – cmentarz z I wojny światowej; Dęblin – kwaterę jeńców sowieckich na cmentarzu komunalnym, kwaterę jeńców włoskich, mogiłę zbiorową żołnierzy Wojska Polskiego z 1945 r.; Dęblin, ul. Saperów – cmentarz jeńców sowieckich i włoskich oraz Skurcza (gm. Wilga) – cmentarz z I wojny światowej.

Wizyta w Stargardzie

18 kwietnia 2018 r. Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki zorganizował spotkanie dla przedstawicieli MKDiN, IPN (BUWiM Centrala i Oddział Szczecin), Urzędu Miasta Stargard oraz Agencji Mienia Wojskowego w Stargardzie, a także pracowników Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie mające na celu obejrzenie odnalezionego na terenach należących do AMW

miejsca spoczynku jeńców i ustalenie wspólnego stanowiska co do prowadzenia dalszych działań w tej sprawie. Podczas spotkania uzgodniono konieczność wykonania prac ekshumacyjnych na terenie cmentarza, określenia dokładnej lokalizacji i liczby mogił oraz narodowości jeńców.

Podczas wizyty obejrzano również zgłoszone przez Jarosława Tomczaka miejsce prawdopodobnego pochówku jeńców Armii Czerwonej w miejscowości Bielkowo (gm. Kobylanka, pow. Stargard). Według uczestniczącego w wizytacji dr. hab. Andrzeja Ossowskiego (Zakład Medycyny Sądowej PUM) wskazany obszar to miejsce pochówku Niemców, którzy trafili do obozu już po zakończeniu wojny.

Pod koniec wizyty w gronie pracowników ZUW udano się do Chojny, gdzie obejrzano cmentarz żołnierzy sowieckich i omówiono planowany przez Urząd Miasta Chojna projekt podziału geodezyjnego terenu cmentarza i przekazania na rzecz parafii działki, na której usytuowane są ruiny kaplicy. Ustalono, iż zaproponowany podział terenu w żaden sposób nie wpłynie na użytkowanie cmentarza wojennego oraz na miejsce pochówku żołnierzy i znajdujące się przy kaplicy tablice imienne. Padła deklaracja, że przyszły użytkownik działki wykona ogrodzenie wokół wydzielonego terenu oraz oddzielne wejście na cmentarz.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Białymstoku

We wskazanym okresie sprawozdawczym ewidencjonowano dane o trwałych upamiętnieniach i grobach wojennych wraz ze zdjęciami obiektów, danymi o lokalizacji, treścią inskrypcji, informacjami o elementach graficznych itp.

Przeprowadzono wizytacje cmentarzy i znajdujących się na nich grobów wojennych w: Białymstoku, Czeremsze, Jeziorku, Kaszewcu, Kuzawie, Kuźnicy Białostockiej, Łomży, Masiewie, Narwi, Nowym Dworze, Olmontach, Opace Dużej, Ostrowi Mazowieckiej, Piątnicy, Piekutach/Jabłoni Kościelnej, Różanie, Sejnach, Supraślu, Suwałkach, Wólce Terechowskiej i Zubaczach.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Gdańsku

OBUWiM uzupełniło ewidencję miejsc pamięci o 396 nowych wpisów, sporządzono 342 karty ewidencyjne upamiętnień. Wśród wielu udokumentowanych przez OBUWiM miejsc pamięci warto wymienić obiekty związane z KL Soldau (Działdowo, Lasek Zwierskiego, Komorniki) i pozostałymi regionalnymi miejscami kaźni (Iłowo). W ciągu najbliższych lat planowane są w tym miejscu poważne prace remontowe i upamiętniające**.**

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach

Podstawowym zadaniem OBUWiM było przeprowadzenie przeglądu miejsc pamięci narodowej na terenie całego powiatu żywieckiego. Cel ten został zrealizowany. Dobór pozostałych miast i gmin, w których przeprowadzono kontrolę, wynikał ze zgłoszonych próśb o interwencję oraz ze wskazań Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. W ramach działań kontrolnych pracownicy OBUWiM odwiedzili miejsca pamięci w Kuźni Raciborskiej, Miasteczku Śląskim oraz usytuowanych na obszarze gmin: Bytom, Czernichów, Węgierska Górka, Gilowice, Jeleśnia,Lipowa, Łękawica, Łodygowice, Milówka, Ogrodzieniec, Popów Radziechowy Rajcza, Wieprz, Ślemień, Świnna i Żywiec.

Warto zaznaczyć, że podczas wizytacji miejsc pamięci na terenie gminy Gilowice ujęto do ewidencji nowe obiekty, w tym grób Stanisława Pyjasa, który wymaga pilnej interwencji. Podczas wizytacji gminy Ślemień zwiedzono kapliczkę pw. Przemienienia Pańskiego wybudowaną na pamiątkę 100. rocznicy stoczonej w tamtym miejscu potyczki konfederacji barskiej z Moskalami. Ze względu na inskrypcję o tym informującą za uzasadnione uznano włączenie obiektu do ewidencji miejsc pamięci narodowej.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Łodzi

W okresie sprawozdawczym rozpoczęto inwentaryzację fotograficzną trwałych upamiętnień z terenu Oddziału IPN w Łodzi (głównie teren woj. łódzkiego), dokonano aktualizacji ewiden-

cji grobów powstańców warszawskich na cmentarzach w Łodzi i najbliższej okolicy. Ogółem zewidencjonowano 290 trwałych upamiętnień i grobów wojennych gromadząc ich fotografie, dane o lokalizacji, inskrypcje, informacje o elementach graficznych itp. Kontynuowano pozyskiwanie z urzędów gmin kart ewidencyjnych grobów wojennych.

Przeprowadzono lustrację trwałych upamiętnień w miejscowości Niewiesz oraz grobów wojennych w miejscowościach: Bęczkowice, Brzeziny, Dalików, Domaniew, Niemysłów, Niewiesz, Kołacinek, Poddębice, Wola Cyrusowa.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Poznaniu

We wskazanym okresie prowadzono prace dokumentacyjne miejsc pamięci Powstania Wielkopolskiego. W wyniku tych działań zewidencjonowano 243 obiekty (pomniki i tablice pamiątkowe). Prace dokumentacyjne polegały na wykonaniu fotografii i ewentualnej ocenie stanu zachowania obiektu, a następnie wprowadzenie tych danych do roboczej tabeli i katalogu.

Odwiedzone miejscowości, w których znajdują się ww. obiekty: Perzyny, Zbąszyń, Stefanowo, Chrośnica, Łomnica, Nądnia, Nowy Dwór, Pniewy, Duszniki, Dalewo, Dolsk, Śrem, Kościan, Krzywiń, Stare Oborzyska, Śmigiel, Gozdowo, Marzenin, Murzynowo Kościelne, Września, Dzierżnica, Nietrzanowo, Pięczkowo, Środa Wlkp. Zaniemyśl, Święciechowa, Wijewo, Wilkowice, Włoszakowice, Zbarzewo, Boguszyn, Bukówiec Górny, Dłużyna, Kąkolewo, Klonówiec, Oporowo, Leszno, Osieczna, Rydzyna, Trzebania, Drawsko, Krzyż Wlkp., Miały, Rosko, Walkowice, Wieleń, Wrzeszczyna, Pamiątkowo, Wronki, Jarocin, Jaraczewo, Mieszków, Sławoszew, Tarce, Żerków, Lwówek, Miedzichowo, Nowy Tomyśl, Opalenica, Terespotockie, Urbanowo, Wąsowo, Krosno Odrzańskie, Żagań, Gołańcz, Ryczywół, Oborniki, Granowo, Grodzisk Wlkp., Wielichowo, Szamocin, Margonin, Łubowo, Gniezno, Kiszkowo, Kłecko, Witkowo, Poznań, Bnin, Borowo, Buk, Cerekwica, Chomęcice, Czerlejno, Czeszewo, Dopiewo, Dzierżnica, Komorniki, Kostrzyn, Koziegłowy, Kórnik, Lusowo, Łękno, Marzenin, Mieścisko, Mosina, Piekary, Pobiedziska, Rogoźno, Rożnowo, Słomowo, Stęszew, Swarzędz, Śniaty, Trzcielin, Wapno, Wągrowiec, Rawicz, Słupia Kapitulna, Sowy, Szkaradowo, Waszkowo, Zakrzewo, Zielona Wieś, Żytowiecko, Świeca, Dębnica, Orchowo, Powidz, Strzałkowo, Gołuchów, Pleszew, Kalisz, Szczypiorno, Grabów nad Prosną, Mikstat, Gębice, Strzelno, Gniewkowo, Liszkowo, Inowrocław, Pakość, Pieranie, Rojewo, Złotniki Kujawskie, Kruszwica i inne.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Rzeszowie

Istotnym elementem działań OBUWiM w Rzeszowie w 2018 r. było tworzenie ewidencji miejsc pamięci oraz grobów wojennych. Prowadzono ewidencję miejsc pamięci związanych z ww. ustawą oraz wykonano dokumentację fotograficzną do ewidencji grobów wojennych położonych m.in. w Kołaczycach, Węglówce i wielu innych miejscach, które odwiedzili pracownicy OBUWiM.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Warszawie

Pracownicy oddziałowego biura w Warszawie poszerzali bazę ewidencyjną miejsc pamięci narodowej w obrębie właściwości miejscowej. Informacje na temat miejsc pamięci pozyskiwane były przez przeprowadzanie kwerend w dostępnych źródłach pisanych, wysyłanie zapytań do przedstawicielstw władz samorządowych i lokalnych parafii oraz przez przeprowadzanie lustracji w terenie. W 2018 r. OBUWiM w Warszawie zewidencjonował 516 miejsc pamięci narodowej.

8.1.2. Opieka nad polskimi miejscami pamięci poza granicami kraju

Podjęto również dalsze działania zmierzające do ustalenia miejsc pochówku naszych rodaków – żołnierzy i cywilnych ofiar poległych i zmarłych podczas I oraz II wojny światowej – znajdujących się na terenie Europy. Kontynuowano tworzenie nieistniejącej do tej pory pełnej ewidencji

grobów wojennych znajdujących się na terenie Niemiec weryfikację (przy udziale Archiwum IPN) nazwisk cywilnych ofiar: więźniów, robotników przymusowych oraz polskich żołnierzy lub nawet przypisania ewentualnie uzyskanych konkretnych nazwisk do anonimowych do tej pory mogił. Na podstawie zgromadzonych ze wszelkich dostępnych źródeł danych, zgłoszeń rodzin podjęto się ustalenia nazwisk polskich ofiar, w większości robotników przymusowych wywiezionych do Niemiec na roboty przymusowe po upadku powstania warszawskiego, a pochowanych w poniżej wymienionych miejscowościach:

Quedlinburg (Niemcy). Mogiła zbiorowa, w której pochowano szczątki więźniów różnych narodowości zmarłych w obozie w Langestei-Zwieberge – 306 nazwisk Polaków po kwerendzie przekazano do Ambasady RP w Berlinie;

Hennigsdorf (Niemcy). Po przeprowadzonej w 2017 r. ustalono, że jest to mogiła zbiorowa znajdująca się na leśnym cmentarzu, w której pochowano szczątki robotników przymusowych różnych narodowości, w tym m.in. Włochów oraz Polaków. Dwa nazwiska Polaków po kwerendzie przekazano ambasadzie;

Aschersleben (Niemcy). Kwatera ofiar ataków bombowych z latach 1944–1945. Po przeprowadzonej kwerendzie przekazano wykaz zawierający 17 nazwisk osób polskiej narodowości ambasadzie w celu sprawdzenia przez stronę niemiecką;

Velten (Niemcy). Mogiła zbiorowa robotników przymusowym na miejscowym cmentarzu. W wyniku przeprowadzonej kwerendy ustalono nazwiska 16 osób narodowości polskiej zmarłych w 1944 r. oraz w styczniu i lutym 1945 r. Wśród nich znajdują się nazwiska 11 dorosłych osób (robotników przymusowych) i 5 dzieci. Wspomniane dane przesłano ambasadzie;

Neubrandenburg (Niemcy). Cmentarz usytuowany na terenie byłego obozu jenieckiego Fünfeichen. 79 nazwisk Polaków, uczestników kampanii wrześniowej przekazano ambasadzie;

Frankfurt na Menem (Niemcy). Z uwagi na potrzebę upamiętnienia ofiar narodowości polskiej byłego obozu koncentracyjnego KZ Katzbach, które zmarły w latach 1944–1945, pracując w przemyśle zbrojeniowym w Zakładach Adlera we Frankfurcie po weryfikacji przekazano do Konsulatu RP w Monachium listę ponad 500 nazwisk Polaków wraz z datami ich urodzenia i śmierci;

Schermen (Niemcy). Zbiorowa mogiła na cmentarzu, w której pochowano 10 anonimowych polskich robotników przymusowych zamordowanych pod koniec kwietnia lub na początku maja 1945 r. Ponieważ kwerenda nie wykazała żadnych nazwisk, dlatego na tablicy zamieszczony zostanie ogólny tekst;

Burgkirchen an der Alz (Niemcy). Mogiła zbiorowa będąca miejscem spoczynku 151 niemowląt urodzonych przez przymusowe robotnice, m.in. Polki, przywiezione do obozu pracy w Burgkirchen – Gendorf (filia KZ Dachau) przez Niemców podczas II wojny światowej. Obecnie trwa kwerenda źródłowa;

Giessen (Niemcy). To miejsce pochówku 58 polskich ofiar pracy przymusowej i nalotów zmarłych podczas II wojny światowej. Trwa kwerenda źródłowa;

Borna (Niemcy). To anonimowe miejsce spoczynku ofiar II wojny światowej, w tym 50 Polaków zmarłych w latach 1940–1945, których groby prawdopodobnie zostały zlikwidowane. Przekazano do ambasady wykaz 27 nazwisk ofiar polskiej narodowości celm sprawdzenia;

Seelow (Niemcy). Na miejscowym cmentarzu wśród 650 mogił żołnierzy niemieckich i cywilnych ofiar powinno być pochowanych 7 polskich obywateli zmarłych w latach 1942–1945. Niestety miejsce ich pochówku w żaden sposób nie zostało upamiętnione. Trwa kwerenda źródłowa;

Beeskow (Niemcy). Na miejscowym cmentarzu winny znajdować się anonimowe, wojenne groby Polaków i Litwinów. Wśród nich mają być pochowane 24 cywilne ofiary, obywatele polscy zmarli w latach 1940–1945. W wyniku kwerendy odnaleziono 12 nazwisk polskich ofiar, które przekazano ambasadzie;

Zeitz (Niemcy). Nieurządzone miejsce pochówku cywilnych ofiar narodowości polskiej zmarłych w latach 1943–1945. W kwaterach nr III i IV znajdowały się kiedyś 24 mogiły polskich robot-

ników przymusowych zmarłych podczas II wojny światowej, które po wojnie zostały zlikwidowane. Ambasadzie przekazano 24 nazwiska;

Riesa (Niemcy). Wśród grobów niemieckich ofiar obozów koncentracyjnych, na miejscowym cmentarzu Trinitatsfriedhof winny się znajdować mogiły Polaków zmarłych i pochowanych tam w latach 1940–1945. Niestety nazwiska polskich obywateli nie są uwidocznione na żadnych tablicach nagrobnych. Podczas prowadzonych kwerend odnaleziono wykaz zawierający 22 nazwiska, które przekazano do ambasady;

Kassel (Niemcy). Mogiły cywilnych ofiar II wojny światowej polskiej narodowości, które pochowane zostały na 6 miejscowych cmentarzach: Bettenhausen (145 pochowanych), Harleshausen (1), Hauptfriedhof (79), Oberzwehren (10), Rothenditmold (5), Wehlheiden (1). Po sprawdzeniu przez VDK na miejscu ustalono, że wiele nazwisk wymienionych na listach nie znajduje się na nagrobkach. Ponadto porównując pisownię nazwisk umieszczonych na nagrobkach, stwierdzono, że w wielu przypadkach jest inna niż nazwisk figurujących na przekazanych wykazach. Prawdopodobnie – zdaniem VDK – nazwiska zmarłych ofiar zostały niewłaściwie zapisane już podczas ich rejestracji. Trwa kwerenda źródłowa;

Erfurt (Niemcy). Mogiła ofiar, robotników przymusowych polskiej narodowości zmarłych podczas II wojny światowej. – Na prośbę strony niemieckiej dokonano sprawdzenia;

Koblencja (Niemcy). Miejsca pochówku polskich więźniów i robotników przymusowych zmarłych podczas II wojny światowej na tzw. cmentarzu alianckim, na którym znajdują się mogiły żołnierzy francuskich, belgijskich i rosyjskich. W trakcie kwerendy źródłowej;

Bad Liebenwerde (Niemcy). Mogiła zbiorowa ofiar narodowości polskiej zmarłych podczas II wojny światowej w Stalagu w Zeithan, podobozie Stalagu IV B Mühlberg. Zmarłych w okresie 1943–1945 r. włoskich, polskich i serbskich więźniów chowano na „Włoskim Cmentarzu Jeńców Wojennych" w Jacobstahl. Cmentarz ten został zniszczony po zakończeniu wojny przez Armię Czerwoną, która teren przeznaczyła na poligon wojskowy. Dopiero w 2004 r. udało się odnaleźć i ekshumować szczątki polskich obywateli oraz pochować na cmentarzu w Bad Liebenwerde. W zbiorowej mogile winno być pochowanych 44 uczestników powstania warszawskiego. W trakcie kwerendy źródłowej;

Gross Lübras (Niemcy). Nieurządzone miejsce pochówku powstańców warszawskich zmarłych w lazarecie obozowym Gross Lübras (Stalag XIA Altengrabow) koło Magdeburga znajdującego się na czynnym poligonie wojskowym. Sporządzono wykaz nazwisk 53 ofiar narodowości polskiej zmarłych w obozie w latach 1944–1945 i przekazano do ambasady z prośbą o rozeznanie i umieszczenie tablicy przy pomniku usytuowanym przed poligonem w języku polskim upamiętniającej pochowanych, zmarłych w obozie uczestników powstania warszawskiego;

Fürstenberg an der Havel (Niemcy). Mogiła zbiorowa więźniarek obozu KL Ravensbrück. Do ambasady przekazano dokumenty potwierdzające pochówek 39 więźniarek narodowości polskiej (znanych z nazwiska) zmarłych w obozie od maja do grudnia 1942 r.;

Dachau (Niemcy). Do konsulatu w Monachium przekazano ustalone nazwiska ofiar polskiej narodowości obozu KL Dachau pochowanych na cmentarzach Waldfriedhof i Leitenberg.

W większości przypadków, po ustaleniu nazwisk ofiar narodowości polskiej, kierowano pisma do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych o podjęcie dalszych działań skutkujących umieszczeniem ustalonych nazwisk w miejscach pochówku. Nawiązano również kontakt z Wydziałem Konsularnym Ambasady RP w Pradze, który zadeklarował wykonanie weryfikacji polskich mogił znajdujących się terytorium Czech. Sporządzono i przekazano na prośbę Węgierskiego Instytutu i Muzeum Historii Wojen wykaz grobów żołnierzy węgierskich pochowanych na terytorium Polski.

Warto również wspomnieć o wizycie 13 grudnia 2018 r. pracowników Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN i przedstawicieli Ministerstwa Obrony Narodowej (ppłk Hubert Kaczanowski, Departament Wojskowych Spraw Zagranicznych i ppłk Ryszard Najczuk, Departament Edukacji, Kultury i Dziedzictwa) oraz Marcina Króla, Konsula RP w Monachium w Ośrodku Szko-

leniowym Sił Lądowych USA w Europie w **Hohenfels** (Niemcy). Celem spotkania było przeprowadzenie lustracji znajdującego się tam obelisku oraz umieszczonej na nim tablicy, na której widnieją podziękowania polskich więźniów niemieckich obozów koncentracyjnych złożonych żołnierzom armii USA wyzwalających tamte tereny w 1946 r. IPN zajmie się remontem całości miejsca pamięci, dlatego podczas wizyty wstępnie uzgodniono szczegóły zadania, dokonano oględzin miejsca i zwymiarowano ww. pomnik.

Oprócz powyższego upamiętnienia na terenie jednostki odnaleziono jeszcze trzy polskie akcenty: krzyż będący wotum dziękczynnym więźniów za uratowanie przez Boga życia wykonany prawdopodobnie przez byłych więźniów obozu, marmurową gloryfikującą tablice upamiętniającą pobyt w obozie powstańców warszawskich z wyrytym krzyżem Virtuti Militari oraz polski cmentarz ofiar zmarłych w latach 1945–1950 w obozie dla tzw. dipisów. Wszystkie wspomniane miejsca wymagają przeprowadzenia prac remontowych. W najgorszym stanie technicznym znajdują się nagrobki polskich obywateli, które prawdopodobnie nie były odnawiane od momentu ich postawienia, czyli po wojnie.

8.1.3. Groby weteranów walk o wolność i niepodległość Polski

Na przełomie sierpnia i września 2018 r. rozpoczęły się prace nad rządowym projektem ustawy o grobach weteranów walk o wolność i niepodległość Polski. Ustawa została uchwalona 22 listopada 2018 r. Jej głównymi założeniami stało się utworzenie ewidencji grobów weteranów walk o wolność i niepodległość Polski znajdujących się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i poza jej granicami oraz uruchomienie systemu wsparcia finansowego ze środków publicznych (dotacje i świadczenia) opieki sprawowanej nad grobami weteranów. Ze względu na planowane zapisy ustawowe dotyczące nowych kompetencji IPN w posiedzeniach komisji, podczas procedowania projektu ustawy w parlamencie brał udział dyrektor BUWiM Adam Siwek.

8.2. Ekshumacje i badania archeologiczne

W związku z kompetencją Prezesa IPN dotyczącą wydawania decyzji zezwalających na ekshumację szczątków z grobów wojennych, o czym mowa w ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa prowadziło postępowania administracyjne w sprawach o ekshumacje.

Do BUWiM wpłynęło ogółem 260 wniosków o wydanie decyzji zezwalającej na przeprowadzenie ekshumacji z grobu wojennego, w przeważającej części były to wnioski Fundacji „Pamięć". W wielu przypadkach potrzeba przeniesienia mogił wojennych jest wynikiem rozbudowy sieci dróg krajowych, czy też nieznanych miejsc pochówku, odkrytych już w trakcie prac budowlanych lub innych prac ziemnych.

W roku sprawozdawczym w odpowiedzi na wnioski Fundacji „Pamięć" wydano 216 decyzji zezwalających na przeprowadzenie ekshumacji szczątków żołnierzy niemieckich i ofiar narodowości niemieckiej. Wydano również – na wnioski skierowane od innych podmiotów zewnętrznych – 10 pozytywnych decyzji. Ekshumacje dotyczyły głównie szczątków żołnierzy polskich poległych w 1939 r., a także żołnierzy Armii Czerwonej i żołnierzy włoskich (3) oraz jednego żołnierza amerykańskiego. Wydano również 34 decyzje zezwalające na wykonanie prac ekshumacyjnych z urzędu.

Poniżej tabela ze szczegółowymi informacjami dot. ekshumacji prowadzonych z urzędu:

Tabela 1. Ekshumacje prowadzone z urzędu w 2018 r.

Data	Miejscowość (powiat)	Oddział IPN	Liczba odnalezionych	Przynależność	Okres historyczny
od 22 do 23 marca	Kamionka (pow. kędzierzyńsko-kozielski)	OIPN Wrocław Delegatura Opole	1	Armia Czerwona	kwiecień 1945 r.
27 marca	Żerczyce (pow. siemiatycki)	OIPN Białystok	2	Armia Czerwona	lipiec 1944 r.
9 kwietnia	Kaźmierów (pow. lubelski)	OIPN Lublin	5	Osoby cywilne	Ofiary terroru hitlerowskiego z 1942 r.
17 kwietnia	Zawady (pow. białostocki)	OIPN Białystok	2	Osoby cywilne	czerwiec 1941 r.
18 kwietnia	Markowszczyzna (pow. białostocki)	OIPN Białystok	1	Wojsko Polskie	wrzesień 1939 r.
23 kwietnia	Chojnice (pow. chojnicki)	OIPN Gdańsk	0	Wojsko Polskie	1 wrzesień 1939 r.
18 maja	Jastrzębie-Zdrój (pow. Jastrzębie-Zdrój)	OIPN Katowice	0	Wojsko Polskie	1 wrzesień 1939 r.
28 maja	Zwoleń (pow. zwoleński)	OIPN Lublin Delegatura Radom	1	Podziemie niepodległościowe po II wojnie światowej	15 czerwiec 1946 r.
od 14 do 15 czerwca	Wólka Poturzyńska Powiat hrubieszowski	OIPN Lublin	2	Policja Państwowa	wrzesień 1939 r.
od 2 do 6 lipca	Las Aleksandrowski i cmentarz w Grabowcu (pow. lipski)	OIPN Lublin Delegatura Radom	150	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.
16 lipca	Łódź (pow. łódzki)	OIPN Łódź	40	Osoby cywilne	Ofiary terroru hitlerowskiego
20 lipca	Borcuchy (pow. lipski)	OIPN Lublin Delegatura Radom	0	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.
20 lipca	Borcuchy (pow. lipski)	OIPN Lublin Delegatura Radom	0	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.
20 lipca	Zawały (pow. lipski)	OIPN Lublin Delegatura Radom	2	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.
20 lipca	Piotrowe Pole (pow. radomski)	OIPN Lublin Delegatura Radom	1	Osoby cywilne	1915 r.
21 lipca	Myszki (pow. starachowicki)	OIPN Kraków Delegatura Kielce	1	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.
6 września	Myszki (pow. starachowicki)	OIPN Kraków Delegatura Kielce	2	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.
6 września	Zębiec (pow. radomski)	OIPN Lublin Delegatura Radom	0	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.

Data	Miejscowość (powiat)	Oddział IPN	Liczba odnalezionych	Przynależność	Okres historyczny
6 września	Pastwiska (pow. radomski)	OIPN Lublin Delegatura Radom	0	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.
7 września	Stary Rzęchów (pow. lipski)	OIPN Lublin Delegatura Radom	0	Wojsko Polskie	9 wrzesień 1939 r.
od 13 do 14 września	Spiczki/Parcewo (pow. bielski)	OIPN Białystok	20	Armia Carska	sierpień 1915 r.
20 września	Nowy Dwór (pow. sokólski)	OIPN Białystok	1	Wojsko Polskie	23 wrzesień 1920 r.
27 września	Bęczyn (pow. kraśnicki)	OIPN Lublin	1	Armia Państw Centralnych	lato 1914 r. lub 1915 r.
od 10 października do 15 grudnia	Pomiechówek (pow. nowodworski)	OIPN Warszawa	57	Osoby cywilne	Ofiary terroru hitlerowskiego
13 listopada	Zamczysko (pow. warszawski zachodni)	OIPN Warszawa	1	Żołnierz AK	1944 r.
20 1istopada	Nysa (pow. nyski)	OIPN Wrocław Delegatura Opole	2	Osoby cywilne	marzec 1945 r.
27 listopada	Kaszewiec (pow. makowski)	OIPN Białystok	1	Wojsko Polskie	1939 r.
od 3 do 8 grudnia	Mątwica (pow. łomżyńskim)	OIPN Białystok	25	Armia Carska, wojsko	1915 r., 1920 r., 1939 r.
6 grudnia	Depułtycze Królewskie (pow. chełmski)	OIPN Lublin	3	Armia Czerwona	1944 r.
10 grudnia	Koło (pow. piotrkowski)	OIPN Łódź	0	Wojsko Polskie	1939 r.

Pracownicy Oddziałowego Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Łodzi wzięli udział w roli obserwatorów w ekshumacjach:

– żołnierzy niemieckich na cmentarzu ewangelickim w Brzezinach (pow. brzeziński, woj. łódzkie);

– ofiar zbrodni niemieckich i prawdopodobnie sowieckich na terenie Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi (Oddział Martyrologii Radogoszcz);

– żołnierza WP w miejscowości Koło (pow. piotrkowski, woj. łódzkie).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Poznaniu w 2018 r. nie przeprowadziło żadnych prac ekshumacyjnych, tylko podjęło następujące działania: kwerend, poszukiwania powierzchniowe i wywiady środowiskowe. Wytypowano kilka miejsc, w których mogą być przeprowadzone prace ekshumacyjne bądź sondażowe do weryfikacji, czy dane miejsce jest miejscem pochówku:

Bronikowo – prawdopodobnie grób Henryka Gilowskiego żołnierza polskiego zastrzelonego przez żołnierza sowieckiego w 1945 r.;

Korzecznik – prawdopodobna mogiła powstańców styczniowych;

Kożuchów – kwatera na cmentarzu, w której prawdopodobnie spoczywają żołnierze kampanii wrześniowej, zmarli na skutek odniesionych ran lub chorób w obozie jenieckim;

Luboniek (Lasy Lipińskie) – prawdopodobne miejsce pochówku żołnierza polskiego z okresu II wojny światowej;

Psarskie (gm. Śrem) – prawdopodobna mogiła powstańców Wiosny Ludów tzw. kosynierka.

8.3. Opinie

Jednym z głównych zadań BUWiM jest opiniowanie treści napisów, zmian urządzeń, weryfikacji nazwisk osób pochowanych oraz innych działań realizowanych na grobach i cmentarzach wojennych. Głównymi wnioskodawcami w tym przypadku są przede wszystkim urzędy: wojewódzkie i gminy odpowiedzialne za groby wojenne.

W okresie sprawozdawczym zaopiniowano 34 inicjatywy, m.in.:

– negatywnie lub z korektami projekty planowanych do przeprowadzenia remontów mogił wojennych dofinansowanych ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programów w 2018 r. mogiłę powstańców śląskich w Oleśnie (woj. opolskie); mogiłę powstańców wielkopolskich w Babimoście (woj. lubuskie); cmentarz żołnierzy WP z 1939 r. w Rokicinie (woj. mazowieckie);

– pozytywnie plany przedstawione przez Ambasadę Federacji Rosyjskiej dotyczące przeprowadzenia remontów na wybranych cmentarzach żołnierzy Armii Czerwonej w Warszawie, Ostrołęce i Grądach (woj. mazowieckie) oraz we Włodawie (woj. lubelskie);

– pozytywnie (z niewielkimi korektami) projekty planowanych w 2019 r. remontów wykonanych przez Stowarzyszenie KURSK na cmentarzach żołnierzy Armii Czerwonej i Wojska Polskiego w Olsztynie (ul. Szarych Szeregów) i Sudwie. Negatywnie odniesiono się do umieszczenia metalowej gwiazdy na szczycie pomnika centralnego znajdującego się w kwaterze żołnierzy Armii Czerwonej w Bytomiu, pozytywnie – mogiłę Nazipa Hazipowicza Hazipa, żołnierza Armii Czerwonej znajdującą się na cmentarzu wojennym w Kędzierzynie-Koźlu;

– wniosek osoby prywatnej w sprawie możliwość zmiany treści tablicy znajdującej się na pomniku usytuowanym na cmentarzu żołnierzy Armii Czerwonej, w Lipnicy Wielkiej (woj. małopolskie);

– plany Urzędu Miasta Chojna związane z podziałem geodezyjnym cmentarza żołnierzy Armii Czerwonej znajdującego się w Chojnie i przekazania na rzecz parafii części działki, na której usytuowane są ruiny kaplicy;

– pozytywnie usunięcie z cmentarza żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej oraz żołnierzy Armii Czerwonej w Białej Piskiej (woj. warmińsko-mazurskie) symbolu sierpa i młota;

– przekazano na prośbę Ambasady Federacji Rosyjskiej informację o środkach finansowych przekazanych przez poszczególnych wojewodów na utrzymanie grobów żołnierzy Armii Czerwonej;

– pozytywnie plany prac poszukiwawczo-badawczych Instytutu i Muzeum Historii Wojskowej mające na celu potwierdzenie występowania na tym terenie szczątków ludzkich przynależnych do żołnierzy węgierskich poległych w latach 1914–1915 z uwagi na odnalezienia artefaktów na terenie Fortu „Duńkowiczki" w pobliżu Przemyśla, w miejscu związanym z okresem I wojny światowej;

– pozytywnie zaplanowany przez Instytut i Muzeum Historii Wojskowej pogrzeb odnalezionych niedaleko Przemyśla szczątków żołnierza węgierskiego poległego podczas I wojny światowej;

– projekt Instytutu i Muzeum Historii Wojskowej dotyczący prac porządkowo-renowacyjnych przeprowadzonych wraz z żołnierzami polskimi na cmentarzach z I wojny światowej (nr 161 i 163) w Tuchowie (woj. małopolskie).

– pozytywnie plan VDK mający na celu przeprowadzenie prac porządkowo-renowacyjnych na cmentarzach żołnierzy z I wojny światowej (woj. warmińsko-mazurskie i śląskie) przez żołnierzy Bundeswehry i Wojska Polskiego

– pozytywnie przeprowadzenie remontu grobów weteranów powstań śląskich znajdujących się w Chorzowie i Cieszynie przez Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach;

– pozytywnie inicjatywę Stowarzyszenia Obywatelskiego „Muzeum Sił Zbrojnych Republiki Słowackiej 1939–1945" dotyczącą wykonania na cmentarzu żołnierzy słowackich w Załużu tablicy informacyjnej poświęconej pochowanym tam żołnierzom;

– negatywnie wniosek Stowarzyszenia „Razem dla Dziewierzewa" dotyczący zmiany treści napisu znajdującego się na mogile zbiorowej cywilnych ofiar wojny w Dziewierzewie (woj. kujawsko-pomorskie).

– zapytanie Muzeum Ziemi Nadnoteckiej dotyczące prawidłowego nazewnictwa oraz symboli, które winny znajdować się na mogile zbiorowej w Trzciance żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1945 r.;

– treść napisu planowanego do umieszczenia przez Muzeum Ziemi Nadnoteckiej na mogile Kazimierza Malujdy pochowanego na miejscowym cmentarzu w Trzciance honorującego jego udział w powstaniu wielkopolskim i kampanii wrześniowej 1939 r., pomimo późniejszej jego działalności partyjnej;

– negatywne umieszczenie napisu na tablicy, na mogile zbiorowej więźniów i jeńców wojennych w Ornecie (woj. warmińsko-mazurskie) – „walczących o Polskę w 100-lecie odzyskania Niepodległości";

– zamierzenia burmistrza Pieszyc (woj. dolnośląskie) mające na celu zmianę treści napisu na tablicy informacyjnej planowanej przy mogile więźniów obozu pracy przymusowej Sportschule znajdującego się w Bielawie oraz na znakach drogowych kierujących do obiektu;

– pozytywnie treść napisu planowanego przez Lubuski Urząd Wojewódzki na tablicy poświęconej żołnierzom Wojska Polskiego poległym w II wojnie światowej, pochowanym na cmentarzu żołnierzy Armii Czerwonej w Międzyrzeczu;

– pozytywnie inicjatywę wymiany przez Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych EFFATA tablicy informacyjnej na cmentarzu jeńców różnych narodowości z okresu I wojny światowej znajdującym się w Pile Leszkowie (woj. wielkopolskie) wraz z dokonaniem nieznacznej korekty przesłanej treści napisu;

– potrzebę umieszczenia na cmentarzu żołnierzy włoskich z I i II wojny światowej we Wrocławiu tablicy z nazwiskami znanych żołnierzy poległych podczas II wojny, a pozostających do tej pory anonimowych;

– pozytywnie realizację wieloelementowego monumentu oraz inicjatywę umieszczenia na nim nazwisk ofiar pochowanych dotychczas anonimowo w zbiorowych mogiłach, na cmentarzu cywilnych ofiar wojny w Lesie Szpęgawskim (gm. Starogard Gdański, woj. pomorskie). Pozytywnie zaopiniowano zadanie: „Trwałego upamiętnienia miejsca zbrodni niemieckiej w Lesie Szpęgawskim." Negatywnie – formę umieszczenia nazwisk na kolumnach tzw. pniach drzew;

– pozytywnie propozycję Ambasady RP w Berlinie dotyczącą umieszczenia przy mogile więźniarek filii obozu koncentracyjnego Ravensbrück w Neubrandenburg (Niemcy) dodatkowej tablicy z ogólnym tekstem (w językach: polskim i niemieckim) poświęconym pochowanym tam polskim ofiarom. W roku 2018 na prośbę rodzin miejscowe władze wykonały tablice z nazwiskami polskich więźniarek (po weryfikacji przez BUWiM).

Podjęto również interwencję m.in. sprawach:

– zgłoszeń Fundacji „Pamięć" o zaniedbanych cmentarzy z I wojny światowej w Marynie (woj. podlaskie), Podhorcach (woj. lubelskie), Łopusznie i Rudzie Zajączkowskiej (woj. świętokrzyskie), a także i Koniecpolu (woj. śląskie);

– zbezczeszczenia mogiły zbiorowej robotników przymusowych, w tym czterech Polaków, znajdującej się na cmentarzu przykościelnym w Teltowie (Niemcy);

– nieodpowiedniego prowadzenia remontu i wydatkowania środków finansowych na kwaterę polskich ofiar pracy przymusowej i obozów jenieckich Mannheim zmarłych podczas II wojny światowej, a znajdującej się na Cmentarzu Głównym w Mannheim;

– skargi rodziny, według której nieodpowiednie były tablice nagrobne (brak symbolu krzyża) znajdujące się na mogiłach polskich lotników, w tym żołnierza Bolesława Urama, pochowanych na Cmentarzu Żołnierzy Wspólnoty Brytyjskich w Pradze.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Gdańsku

OBUWIM w Gdańsku przygotowało 37 opinii dotyczących trwałych upamiętnień faktów, wydarzeń i postaci związanych z walką i męczeństwem oraz realizacją ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego systemu totalitarnego, wydanych na wniosek podmiotów zewnętrznych.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach

Pracownicy OBUWiM w Katowicach zaopiniowali:

– projekt remontu Pomnika Zwycięstwa znajdującego się na pl. Zwycięstwa w Kuźni Raciborskiej;

– projekt remontu pomnika poświęconego kuźnianom znajdującego się w Kuźni Raciborskiej (ul. Kościelna);

– projekt upamiętnienia plut. Romana Zycha, który został odsłonięty w Brzezinach Nowych;

– projekt tablic upamiętniających: mjr. Aleksandra Sałackiego, żołnierzy WP, powstańców śląskich odsłoniętych w Tychach;

– projekt tablicy upamiętniającej 100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę oraz Polaków, którzy zginęli za Polskę odsłonięta w Tychach;

– projekt remontu pomnika poświęconego żołnierzom poległym w czasie II wojny światowej, usytuowany w Szczekocinach (ul. Jana Pawła II);

– projekt tablicy, która zostanie odsłonięta na Pomniku Ofiar Deportacji Mieszkańców Górnego Śląska do Związku Sowieckiego w 1945 r., który w 2019 r. stanie w Katowicach w Strefie Kultury;

– projekt remontu pomnika ku czci poległych zlokalizowany w Myszkowie (ul. Kwiatkowskiego);

– projekt tablicy upamiętniającej 100. rocznicę powstania ZHP, odsłoniętej w Sosnowcu przy SP nr 33;

– projekt tablicy upamiętniającej 100-lecie odzyskania niepodległości, odsłoniętej w Bobrownikach;

– projekt tablicy upamiętniającej bobrowczan, którzy stracili życie w czasie walk o wolność Ojczyzny w XX w., odsłoniętej w Bobrownikach;

– projekt tablicy upamiętniającej siedzibę niemieckiego obozu jenieckiego, odsłoniętej w SP nr 35 w Sosnowcu;

– projekt tablicy upamiętniającej poległych za Ojczyznę, odsłoniętej w Pewli Ślemieńskiej;

– projekt tablicy upamiętniającej 75. rocznicę likwidacji getta w Sosnowcu, odsłoniętej na ścianie dworca PKP w Sosnowcu;

– wniosek o zgodę na wykonanie tablicy upamiętniającej Bohaterów Powstania Śląskiego w Świerklańcu i umieszczenie jej na budynku gminy;

– projekt tablicy upamiętniającej Żołnierzy Wyklętych, na których wykonano wyrok kary śmierci w więzieniu w Sosnowcu (ul. Ostrogórskiej). Tablica w historycznej lokalizacji zostanie odsłonięta w 2019 r.;

– projekt tablic upamiętniających wkład mieszkańców Zendka w odzyskanie niepodległości. Tablice odsłonięto w Zendku, przed miejscową szkołą podstawową;

– zweryfikowano tekst tablicy poświęconej ofiarom katyńskim, która zostanie odsłonięta w Jaworznie;

– projekt tablicy upamiętniającej mieszkańców Lipowej, którzy stracili życie w czasie II wojny światowej. Tablicę odsłonięto w Lipowej;

– nową lokalizację pomnika upamiętniającego więźniów niemieckiego obozu Auschwitz-Birkenau;

– upamiętnienie Organizacji „Orła Białego” w Sławkowie;

– nadania imienia prof. Romana Czerneckiego Zespołowi Szkół w Szczekocinach.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie

OBUWiM w Krakowie udzielało konsultacji oraz wydało kilkadziesiąt opinii w sprawie nowych inskrypcji na kilkunastu obiektach memoratywnych na terenie województw: małopolskiego i świętokrzyskiego. Przeprowadzono wizje lokalne, lustracje oraz sporządzono dokumentację fotograficzną grobów wojennych, ofiar wojen oraz miejsc pamięci narodowej na terenie województwa małopolskiego, w tym:

– Cmentarz Rakowicki w Krakowie;
– cmentarz żydowski w Brzesku;
– cmentarz pomordowanych Żydów w Wolbromiu;
– cmentarze komunalne w: Krakowie (Czerwone Maki), Krakowie-Lubostroniu, Krakowie-Podgórzu, Oświęcimiu, Proszowicach, Skawinie, Tarnowie-Krzyżu;
– cmentarze parafialne w: Brzesku, Biórkowie Małym, Bobinie, Chodowie, Chorzewicach, Gruszowie, Hebdowie, Imbramowicach, Kaszowie Koniuszy, Koszycach, Kościelcu, Kozłowie, Krakowie-Bieżanowie, Krakowie-Borku Fałęckim, Ksanach, Książnicy Wielkiej, Książu Wielkim, Laskowej, Limanowej, Łętkowicach, Łękawce, Miechowie-Charsznicy, Nowym Brzesku, Porębie Wielkiej, Ptaszkowej, Puszczy Niepołomickiej Raciechowicach, Racławicach, Radziemicach, Słaboszowie, Skołczance; Uniejowie, Włostowie, Wojakowej, Wrocimowicach, Zadrożu, Zakliczynie, Żębocinie.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Łodzi

W 2018 r. wpłynęły 34 wnioski z prośbą o wydanie opinii w sprawie nowych upamiętnień (postaci i wydarzeń historycznych). Wnioski takie były wraz z projektem opinii (czasami do jego przygotowania potrzebne było przeprowadzenie kwerendy archiwalnej) i uwagami OBUWiM przekazywane do Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa. Pozostałe sprawy związane były z szeroko pojętą opieką nad miejscami pamięci (prośby dot. sfinansowania remontów mogił wojennych i pomników), a inicjowane były przez instytucje, władze samorządowe, organizacje społeczne oraz osoby prywatne. W celu wydania opinii w realizowanych sprawach pracownicy OBUWiM prowadzili wielokierunkowe kwerendy m.in. w zasobie: Archiwum IPN (łódzkim oraz centralnym), archiwów państwowych (w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Kaliszu, Płock – Oddział w Kutnie), Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego, Archiwum Ministerstwa Sprawiedliwości, Archiwum Prezydenta RP, Centralnym Archiwum Wojskowym, Archiwum Akt Nowych, Urzędach Stanu Cywilnego w Łodzi i Pajęcznie, a także w Bibliotece Narodowej w Warszawie oraz bibliotekach uniwersyteckich, wojewódzkich i miejskich: w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Pajęcznie.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Poznaniu

W 2018 r. przez pracowników OBUWiM w Poznaniu (lub przy współudziale OBUWiM) wydano łącznie 78 opinii dotyczących nowych upamiętnień, realizacji ustawy o dekomunizacji i pozostałych zadań ustawowych. Wśród nich m.in.:

– opinie w sprawie tablicy upamiętniającej w 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości mieszkańców Babimojszczyzny skupionych pod znakiem Rodła, zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej;
– opinie w sprawie nazwania imieniem Czesława Chabury sali radnych w Urzędzie Gminu w Kożuchowie;
– opinie w sprawie tablicy we Wrześni upamiętniającej 100. rocznicę wybuchu powstania wielkopolskiego;
– opinie w sprawie tablicy w Trzebielu upamiętniającej zdobycie miasta w 1945 r.;
– opinie w sprawie tablicy w Krośnie Odrzańskim upamiętniającej 100. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości;
– opinie w sprawie tablicy przed siedzibą Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu upamiętniającej 100. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości i powstania wielkopolskiego (fundatorem upamiętnienia jest Oddział IPN w Poznaniu);

– stanowisko w sprawie grobu Bolesława Szyszkowskiego, działacza PZPR zabitego podczas pełnienia nadzoru nad pozyskiwaniem obowiązkowych kontyngentów zbożowych;
– ws. warunków utrzymania Pomnika Katyńskiego w Wolsztynie (ul. 5 Stycznia 31/32);
– kwerendę dotyczącą poszukiwań szczątków Stefana Jaworowskiego więźnia Fortu VII w Poznaniu, w tym m.in. korespondencja z Muzeum Martyrologii Wielkopolan;
– bieżącą informację dla wnioskodawców ws. upamiętnień grobów powstańców wielkopolskich na terenie Poznania i województwa wielkopolskiego oznaczonych symbolicznymi tabliczkami ze wzorem orła lub krzyża;
– kwerendę dotyczącą Henryka Gilowskiego oraz wizytację miejsca pochówku w Bronikowie (prawdopodobna tożsamość pochowanego tam żołnierza wytypowanego do ekshumacji w 2019 r.);
– wizytacja miejsca i zabezpieczenie szczątków z prawdopodobnej mogiły powstańców styczniowych w Psarskiem;
– wizytacja pomnika nagrobnego Józefa Byszewskiego powstańca listopadowego w Kłodawie i kwerenda w AAD dotycząca jego działalności;
– kwerenda dotycząca Stanisława Blinkowskiego, cywilnej ofiary represji komunistycznych, więźnia zakładu karnego we Wronkach;
– wizytacja nagrobka w Koninie i kwerenda dotycząca Stanisława Boboli (na wniosek Departamentu Edukacji, Kultury i Dziedzictwa MON);
– kwerenda dotycząca Kazimierza Malujdy odnośnie prac rewitalizacyjnych nagrobka.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Rzeszowie

W okresie sprawozdawczym pracownicy rzeszowskiego OBUWiM współpracowali z: Podkarpackim Urzędem Wojewódzkim, Podkarpackim Urzędem Marszałkowskim, Radą Miasta Rzeszowa, Radą Miasta Mielca, Prezydentem Rzeszowa, Parafią Farną w Rzeszowie, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich Oddział w Rzeszowie, Podkarpackim Konserwatorem Zabytków, Związkiem Strzeleckim „Strzelec" Józefa Piłsudskiego, ZHP, ZHR. Współpraca z innymi samorządami na szczeblu lokalnym w zakresie opiniowania wniosków dotyczących projektów upamiętnień oraz przeprowadzania kwerend na temat osób i wydarzeń zamieszczonych w projektach upamiętnień dotyczących opiniowania pomników/upamiętnień podlegających pod ustawę dekomunizacyjną.

8.4. Dekomunizacja

Ustawa z 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej zobowiązuje Instytut Pamięci Narodowej do oceny, czy funkcjonujące w przestrzeni publicznej nazwy podlegają rygorom ustawy, oraz do opiniowania inicjatyw dotyczących zmiany nazewnictwa propagującego ideologię totalitarną. Zadania te realizuje Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa.

W 2018 r. w trybie ww. ustawy na wniosek wojewodów zostało łącznie wydanych 47 postanowień dotyczących pomników i tablic pamiątkowych. Należy zaznaczyć, że wystąpienia do IPN kierowało 6 wojewodów. Najwięcej przesłał wojewoda lubuski i w przypadku woj. lubuskiego wydano 18 postanowień. Do najciekawszych postanowień można zaliczyć w szczególności: pomnik Armii Czerwonej posadowiony na pl. Ofiar Getta w Rzeszowie oraz pomnik „Bojowników o narodowe i społeczne wyzwolenie" w Kielcach.

W okresie sprawozdawczym udzielano również odpowiedzi na zapytania podmiotów zewnętrznych i w związku z interwencjami z urzędu. Wiązało się to z poddaniem ocenie – pod kątem ww. ustawy – przeszło 400 obiektów.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie

OBUWiM w Krakowie, tak jak w latach ubiegłych, koordynowało całość prac związanych z przeglądem i weryfikacją nazw ulic we wszystkich gminach na obszarze całego kraju na podstawie ustawy z 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej.

Koordynatorem prac zespołu w skali ogólnopolskiej był dr Maciej Korkuć – naczelnik OBUWiM w Krakowie. Na bieżąco konsultowane były sprawy problematyczne i kontrowersyjne we wszystkich województwach kraju. Dokonywano konsultacji w sprawach przeglądu nazw ulic we wszystkich województwach także w kontaktach z samorządami i mediami. Aktualizowano również informacje zawarte na stronie IPN (zakładka „Zmiany nazw ulic", https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/) oraz redagowano teksty not historycznych.

Przeprowadzono ok. 360 konsultacji, wypowiedzi i wywiadów dla mieszkańców oraz dziennikarzy opisujących problematykę „dekomunizacji" przestrzeni publicznej. Do 31 grudnia 2018 r. wpłynęło do IPN 105 pism od wojewodów z prośbami o opinie w sprawie nazw ulic. Wiele z nich miało charakter zapytań zbiorczych wymagających przygotowania odrębnych opinii. Wymagały one opracowania (i przedstawienia do akceptacji Prezesa lub osoby upoważnionej) projektów 604 opinii na temat nazw ulic.

Ponadto OBUWiM w Krakowie kontynuowało prace związane z demontażem pozostałości obiektów gloryfikujących komunizm na terenie województwa małopolskiego.

Przejęto do zbiorów magazynowych po demontażu następujące obiekty, tablice propagandowe:

– gloryfikującą KBW w Cynkowie, gm. Koziegłowy (luty 2018 r.);
– gloryfikującą funkcjonariuszy komunistycznych w Lasku (luty 2018 r.);
– gloryfikującą totalitaryzm sowiecki oraz „braterstwo broni" w Strzegomiu (marzec 2018 r.);
– gloryfikującą funkcjonariuszy MO w Opolu (marzec 2018 r.);
– gloryfikującą komunistyczne formacje AL w Pińczowie (kwiecień 2018 r.);
– gloryfikującą „30-lecie LWP" w Lachowicach (kwiecień 2018 r.);
– poświęconą WOP w Rycerce Górnej (kwiecień 2018 r.);
– poświęconą WOP w Żywcu (czerwiec 2018 r.);
– gloryfikującą działaczy komunistycznych oraz rocznicę powstania PRL w Kotkach (lipiec 2018 r.);
– gloryfikującą funkcjonariuszy MO i SB z Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie (październik 2018 r.);
– gloryfikującą funkcjonariuszy UB w Kaninie-Raszówkach (listopad 2018 r.);
– gloryfikującą PRL w Kamionce Wielkiej (listopad 2018 r.).

OBUWiM w Krakowie koordynowało transport różnych obiektów propagandowych z obszaru komend policji w różnych częściach kraju bezpośrednio do miejsc wyznaczonych na tymczasowy magazyn Muzeum Zimnej Wojny w Podborsku oraz do nowo powstającego Muzeum Żołnierzy Wyklętych w Warszawie.

Przeprowadzono lustrację kilkudziesięciu tablic i obiektów propagandowych na terenie województwa małopolskiego. Wykonano dokumentację fotograficzną wybranych obiektów również na terenie woj. świętokrzyskiego oraz śląskiego. Zaktualizowano listę sowieckich obiektów propagandowych do usunięcia w województwie małopolskim.

Opracowano 21 opinii dotyczących usunięcia obiektów propagandowych, w tym:

– 4 opinie historycznych dot. obiektów na terenie woj. małopolskiego;
– 5 opinii historycznych dot. obiektów na terenie woj. świętokrzyskiego;
– 1 opinię historyczna dot. obiektu na terenie woj warmińsko-mazurskiego,
– 1 opinię historyczna dot. obiektu na terenie woj. lubuskiego.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Gdańsku

W ramach realizacji ustawy dotyczącej zakazu propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej pracownicy dokonali przeglądu i lustracji obiektów mogących spełniać kryteria ww. ustawy na obszarze dwóch i pół województwa z obszaru terytorialnego Oddziału IPN w Gdańsku – Delegatury w Bydgoszczy sporządzono karty ewidencyjne.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach

W ramach zapytań o zgodność patronatów ulic wpłynęły 63 sprawy, z czego zrealizowano i zamknięto 29 spraw. W ramach realizacji zadania dekomunizacja pomników, wytypowano 102 obiekty z terenu całego województwa śląskiego, które w myśl ustawy podlegają usunięciu. Następnie pozyskano dodatkowe materiały dotyczące ww. obiektów. Niewątpliwym sukcesem było doprowadzenie do usunięcia pomnika poświęconego Armii Czerwonej w Dąbrowie Łośniu, który po demontażu, został przetransportowany jako eksponat do Muzeum Zimnej Wojny w Podborsku.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Łodzi

Pracownicy pionu upamiętniania prowadzili (częściowo wciąż prowadzą) ponad 140 różnego rodzaju spraw. Zdecydowana większość z nich dotyczyła zagadnień związanych z dekomunizacją przestrzeni publicznej, głównie obiektów podlegających dekomunizacji. Przeważająca część tego rodzaju spraw związana była z prowadzeniem długotrwałych kwerend bibliotecznych i archiwalnych. W kontekście ww. ustawy przeprowadzono także kwerendy i wydano wstępne opinie w sprawach dot. nowych patronów ulic i instytucji, o które pytały samorządy.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Poznaniu

OBUWiM prowadził prace dokumentacyjne obiektów memoratywnych w zakresie opiniowania zgodnie z ustawą o dekomunizacji. Prace te polegały na dokumentacji fotograficznej, ocenie i opisaniu stanu zachowania obiektu, zebraniu informacji identyfikujących właściciela gruntu, na którym stoi pomnik lub budynku, na którym znajduje się tablica pamiątkowa. Tabelaryczne zestawienie takich obiektów z województwa wielkopolskiego zostało przekazane do Wojewódzkiego Urzędu Wielkopolskiego i BUWiM. Obiekty były oceniane również pod kątem ich wartości estetycznej i siły historycznego przekazu jako potencjalny przedmiot ekspozycji w Muzeum Zimnej Wojny w Podborsku. W okresie objętym bieżącym sprawozdaniem zostały udokumentowane obiekty w miejscowościach: Trzebiel, Dychów, Czarnków, Żagań, Dzierżążno Wielkie, Lubstów, Wyrzysk, Tuplice, Luboń, Siedlec, Kujan, Łobżenica, Jastrowie, Śmigiel, Jędrzejewo, Stargard Gubiński, Obrzycko. Na rzecz IPN udało się przejąć zdemontowaną tablicę upamiętniającą Jana Mazurka – działacza PPR w Luboniu, tablice z pomnika spadochroniarzy w Rzecinie, tablicę z pomnika powstańców wielkopolskich w Poznań-Ławica z inskrypcją odwołującą się do udziału Armii Czerwonej w „wyzwoleniu" Poznania oraz tablicę z pomnika Jana III Sobieskiego w Żaganiu z inskrypcją upamiętniającą 2. Armię WP. Podejmowano również aktywne starania o demontaż i przekazanie na rzecz IPN pomników w Siedlcu i Sokołowie oraz tablic bądź innych elementów memoratywnych, które decyzją Prezesa zostały wskazane jako podlegające likwidacji na podstawie ustawy o dekomunizacji. Dotyczy to obiektów znajdujących się w miejscowościach: Poznań, Piaski, Żagań, Stargard Gubiński, Leszno, Gniezno, Czarnków Śmigiel, Wyrzysk i Bytom Odrzański. Prace nad przejęciem pomnika żołnierza radzieckiego w Siedlcu są na etapie uzgodnień finansowych z firmą wykonawczą po otrzymanych zaleceniach konserwatorskich. Prace nad przejęciem pomnika w Sokołowie są na etapie ustaleń z władzami lokalnymi. W lipcu odbyto wizytę w Muzeum Zimnej Wojny w Podborsku, która pozwoliła na poznanie specyfiki miejsca, tj. obiektów kompleksu, należącego obecnie do Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu, w listopadzie odbyto

wizytę w areszcie śledczym w Dobrowie w celu oceny uwarunkowań logistycznych miejsca przechowywania zdemontowanych pomników.

8.5. Trwałe upamiętnianie faktów, wydarzeń i postaci związanych z miejscami walk i męczeństwa

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Warszawie przeprowadziło i sfinansowało następujące zadania obejmujące realizację nowych bądź remont istniejących obiektów w miejscach pamięci:

Prace remontowe

Dębica (woj. podkarpackie) – remont pomnika poświęconego 54 ofiarom niemieckiej zbrodni dokonanej 2 lutego 1944 r.;

Jerzyska (pow. węgrowski, woj. mazowieckie) – remont upamiętnienia ku czci żołnierzy poległych w walce z niemieckim okupantem w sierpniu 1944 r.;

Koluszki (woj. łódzkie) – sfinansowano urządzenie mogiły polskich żołnierzy i cywilnych, ofiar ekshumowanych w 2017 r. z cmentarza w Koluszkach w celu potwierdzenia istnienia szczątków i ich ponownego pochowania w bardziej reprezentatywnym miejscu cmentarza;

Kowel (Ukraina) – remont zbiorowej mogiły polskich ofiar NKWD;

Krynica (pow. siedlecki, woj. mazowieckie) – remont upamiętnienia Pomnika Wolności w Krynicy;

Lwów (Ukraina) – remont nagrobka Jana Franczuka we Lwowie;

Lwów (Ukraina) – uporządkowanie i przygotowanie polskich grobów osób zasłużonych i weteranów walk o niepodległość na kresach na cmentarzu Janowskim we Lwowie;

Łochów (pow. węgrowski, woj. mazowieckie) – remont pomnika poświęconego bitwie stoczonej w sierpniu 1944 r. przez oddziały AK i NSZ w lasach pod Jerzyskami;

Mościska (Ukraina) – remont mogiły Karola Kozaka;

Narvik (Norwegia) – inwentaryzacja i dokumentacja fotograficzna grobów wojennych żołnierzy oraz marynarzy polskich, wojowników walk o niepodległość na terenie polskich miejsc pamięci w rejonie Narviku;

Ozorków (woj. łódzkie) – sfinansowanie pochówku siedmiu żołnierzy niemieckich poległych podczas I wojny światowej w Budzynku (odkrytych podczas prac Fundacji „Pamięć") w kwaterze wojennej w Ozorkowie;

Przemyśl (woj. podkarpackie) – remont Pomnika Orląt Przemyskich;

Siedlce (woj. mazowieckie) – remont pomnika ku czci kolejarzy poległych w walkach o niepodległość Polski w latach 1939–1944, położonego przy PKP w Siedlcach;

Stara Wieś (gm. Liw, woj. mazowieckie) – remont mogiły zbiorowej żołnierzy Wojska Polskiego poległych we wrześniu 1939 r. (nazwiska zweryfikowało BUWiM) i mogiły indywidualnej żołnierza Wojska Polskiego z 1920 r. na cmentarzu parafialnym w Starej Wsi;

Stryj (Ukraina) – uporządkowanie we współpracy z Chorągwią Mazowiecką ZHP mogił żołnierskich na cmentarzu w Stryju, jednych z największych polskich cmentarzy na Kresach. Zachowało się na nim ok. 160 mogił oraz kwatera główna, w której pochowanych jest 21 legionistów.

Szczecin (**woj. zachodniopomorskie)** – remont nagrobnego pomnika gen. Aleksandra Litwinowicza, oficera 1. Kompani Kadrowej, na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie.

Warszawa (woj. mazowieckie) – prace remontowo-renowacyjne na terenie Cmentarza Wojskowego na Powązkach, w kwaterze żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1920 r. – w tym grobu sanitariuszki Czesławy Charłusz.

Warszawa (woj. mazowieckie) – prace renowacyjne na terenie Cmentarza Wojskowego na Powązkach, w tym grobów: kpr. Lucjana Strausa, Stanisława Chmielewskiego i Heleny Karolo-

wej-Kolarzowskiej (z d. Sierkiewicz) znajdujące się w kwaterach żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1920 r.;

Warszawa (woj. mazowieckie) – renowacja pomnika nagrobnego na mogile Walerego Sławka na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach;

Warszawa (woj. mazowieckie) – renowacja mogił Czterech Poetów Legionistów na terenie Cmentarza Wojskowego na Powązkach;

Wiersze (pow. czosnowski, woj. mazowieckie) – remont tablic upamiętniającej walkę o niepodległą Polskę z hitlerowskim okupantem prowadzoną przez Zgrupowanie AK „Kampinos" w Alei Pamięci w Wierszach;

Zawały (pow. lipski, woj. mazowieckie) – remont pomnika ofiar pacyfikacji wsi Zawały, dokonanej przez Niemców w 1943 r.;

Rusape, Marondera i Kadoma (Zimbawe) – inwentaryzacja i porządkowanie polskich cmentarzy wojennych.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Białymstoku

OBUWiM w Gdańsku w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi remonty pomników, obiektów małej architektury, tablic, mogił:

Rudki (Ukraina) – porządkowanie polskich grobów osób zasłużonych i weteranów walk o niepodległość na miejscowym cmentarzu;

Białystok (woj. podlaskie) – remont grobu Alfreda Białokoza 1826–1902 (naczelnika powstania styczniowego miasta Białegostoku, zesłańca, więźnia Sybiru);

Łomża (woj. podlaskie) – remont grobu rodziny Jenszów (nauczycieli tajnego nauczania, zamordowanych przez Niemców w 1943 r.);

Narew (woj. podlaskie) – remont grobu kpr. Kazimierza Jarosławskiego (żołnierza WP, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej, inwalidy wojennego);

Piątnica (woj. podlaskie) – remont grobu por. Stanisław Marchewki „Ryba" (żołnierza ZWZ-AK, AKO, NZW, zamordowanego 4 marca 1957 r. przez funkcjonariuszy komunistycznego aparatu represji).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Gdańsku

OBUWiM w Gdańsku w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi remonty pomników, obiektów małej architektury, tablic, mogił:

Barwice (woj. pomorskie) – remont nagrobka niezłomnego żołnierza konspiracji niepodległościowej Jana Wiśniewskiego „Szreniawy"

Gdańsk – renowacja 350 pomników na Cmentarzu Ofiar Hitleryzmu Gdańsk-Zaspa.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach

OBUWiM w Katowicach w 2018r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące remonty pomników, obiektów małej architektury, tablic, mogił:

Cieszyn (woj. śląskie) – remont grobu wojennego Żołnierza Wyklętego Jana Filarego „Lisa", na cmentarzu komunalnym w Cieszynie;

Cieszyn Krasna (woj. śląskie) – remont zbiorowego grobu wojennego 12 powstańców śląskich, który znajduje się na cmentarzu parafialnym;

Chorzów (woj. śląskie) – remont pięciu grobów powstańców śląskich na cmentarzu parafialnym w Chorzowie. W tym dwóch grobów wojennych: Alojzego Watoły, Pawła Sojki i trzech grobów weteranów: Franciszka Wieczorka, Wincentego Machajskiego i Marcina Watoły;

Kuźnia Raciborska (woj. śląskie) – remont pomnika w Kuźni Raciborskiej poświęconego poległym w czasie I wojny światowej kuźnianom;

Kuźnia Raciborska (woj. śląskie) – pierwszy etap remontu Pomnika Zwycięstwa nad Faszyzmem, który znajduje się w Kuźni Raciborskiej.

Mysłowice (woj. śląskie) – remont grobu wojennego Benedykta Pawłowskiego, powstańca śląskiego, na cmentarzu parafialnym w Mysłowicach;

Mysłowice (woj. śląskie) – remont grobu wojennego Józefa Strączka, powstańca śląskiego, na cmentarzu parafialnym w Mysłowicach;

Katowice (woj. śląskie) – remont grobu Policjanta Polskiego, znajdującego się na terenie Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie

OBUWiM w Krakowie w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi remonty pomników, obiektów małej architektury, tablic, mogił:

Kraków – rozpoczęcie kompleksowych prac remontowych kwatery żołnierzy z 1939 r. na Cmentarzu Rakowickim we współpracy z wojewodą (zakończenie prac zaplanowano w 2019 r.);

Kraków – remont zabytkowego „Pomnika Chwały" na Cmentarzu Rakowickim pod nadzorem konserwatorskim;

Kraków – odnowienie usytuowanej na terenie Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie tablicy upamiętniającej profesorów i studentów poległych w czasie II wojny światowej;

Kraków – remont grobów żołnierzy Legionów Polskich na Cmentarzu Rakowickim, w tym: Antoniego Machalskiego, Franciszka Kwaka, Kazimierza Kapturkiewicza, Kazimierza Kopfa, Rudolfa Sincheida, Kazimierza Tarczewskiego;

Krzywopłoty (woj. małopolskie) – kompleksowe odnowienie upamiętnienia ku czci Józefa Piłsudskiego;

Michałowice (pow. krakowski, woj. małopolskie) – odnowienie inskrypcji na pomniku na dawnej granicy austriacko-rosyjskiej w miejscu jej przekroczenia przez Pierwszą Kompanię Kadrową;

Ptaszkowa (pow. nowosądecki, woj. małopolskie) – remont grobu Stanisława Leszczyc-Przywary, harcerza, żołnierza AK, rozstrzelanego przez Niemców 22 września 1944 r.;

Rodaki (woj. małopolskie) – remont otoczenia obelisku w Rodakach upamiętniającego mieszkańców poległych w czasie II wojny światowej.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Lublinie

OBUWiM w Lublinie w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące remonty mogił:

Horodło (woj. lubelskie) – remont grobu wojennego Feliksa Kędraka, gajowego zamordowanego w 1944 r.

Hrubieszów (woj. lubelskie) – remont grobu sierż. pchor. Wincentego Kozarczuka, weterana PSZ

Świdnik (woj. lubelskie) – remont grobu wojennego żołnierzy WP poległych we wrześniu 1939 r.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Łodzi

OBUWiM w Łodzi w 2018 r. we współpracy z samorządami oraz organizacjami kombatanckimi, w ramach środków finansowych IPN przeprowadził remonty grobów wojennych i miejsc pamięci:

Maków (woj. łódzkie) – remont dwóch grobów: członka POW poległego w 1918 r., oraz żołnierza WP poległego w 1920 r.;

Teolin (woj. łódzkie) – remont grobu ofiar zbrodni niemieckich;

Wielgomłyny (woj. łódzkie) – remont grobu żołnierza WP z 1939 r.;

Niemysłów (woj. łódzkie) – remont grobu żołnierza poległego w 1915 r.;

Moszczenica (woj. łódzkie) – remont pomnika żołnierza WP poległego w 1939 r.;

Radomsko (woj. łódzkie) – remont pomnika Konspiracyjnego Wojska Polskiego;
Gorzkowice (woj. łódzkie) – remont grobu weterana powstania styczniowego.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Rzeszowie

OBUWiM w Rzeszowie w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące remonty mogił:

Czudec (woj. podkarpackie) – remont grobu por. Stanisława Głuszka;
Niewodna (woj. podkarpackie) – remont grobu Władysława Lepaka;
Siedliska-Bogusz (woj. podkarpackie) – remont grobu kpt. Jana Zdziarskiego.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Warszawie

OBUWiM w Warszawie w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące remonty pomników, obiektów małej architektury, tablic, mogił:

Granica (woj. mazowieckie) – prace renowacyjne na cmentarzu wojskowym żołnierzy września 1939 r. w Granicy;

Surkonty (Białoruś) – dofinansowanie prac porządkowych oraz odnowienie mogiły Eugenii Myszkówny „Gienki", łączniczki Okręgu Nowogródzkiego AK i sanitariuszki Armii Krajowej, poległej w 1944 r. w bitwie pod Surkontami;

Warszawa (woj. mazowieckie) – sfinansowanie remontu pomnika poświęconego pamięci Polaków poległych w I wojnie światowej, usytuowanego na Cmentarzu Wolskim;

Warszawa (woj. mazowieckie) – zakup i montaż 12 krzyży na mogiłach ofiar walk majowych w 1926 r. znajdujących się na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach (kwaterze B 18). Dotychczas miejsca pochówków były całkowicie nieoznaczone. Krzyże postawiono na mogiłach, przywracając tym samym pamięć o poległych bohaterach: Jan Skowron, Wiktor Rosłan, Stefan Chajkowski, Kazimierz Ręczalski, Antoni Rosik, Stanisław Surowiec, Stanisław Szłączka, Franciszek Gondor, Wawrzyniec Kruk, Józef Dąbrowski, Edward Boszko, Edmund Jeszke.

Realizacja nowych upamiętnień

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa

Basznia Dolna (woj. podkarpackie) – wykonanie z brązu popiersia Marszałka Piłsudskiego;
Bruksela (Belgia) – budowa pomnika upamiętniającego Marszałka Józefa Piłsudskiego;
Brzozów (woj. podkarpackie) – wykonanie pomnika Józefa Piłsudskiego przy budynku Urzędu Miejskiego i Starostwa Powiatowego w Brzozowie;
Chełmno (woj. kujawsko-pomorskie) – wykonanie tablicy poświęconej polskim mieszkańcom Wołynia;
Ciężkowice (woj. małopolskie) – wykonanie iluzjonistycznego muralu 3D upamiętniającego Ignacego Jana Paderewskiego na centralnej ścianie Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych im. Ignacego Jana Paderewskiego w Ciężkowicach;
Dębica (woj. podkarpacke) – wykonanie i montaż tablicy pamiątkowej poświęconej kobietom (sanitariuszkom, łączniczkom, żołnierzom Wojska Polskiego/Armii Krajowej) w Dębicy, w kościele pod wezwaniem św. Jadwigi;
Dębica (woj. podkarpackie) – wykonanie figur Orła i Legionisty, upamiętnienia walki o niepodległość społeczeństwa Dębicy i ziemi dębickiej;
Dorohusk (woj. lubelskie) – wykonanie figury Orła, jako jednego z elementów upamiętnienia setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości;
Gręboszów (woj. małopolskie) – wykonanie upamiętnienia oddającego hołd bohaterskim mieszkańcom ziemi gręboszowskiej;

Jarosław (woj. podkarpackie) – wykonanie z brązu sześciu popiersi, pięciu płaskorzeźb, sześciu reliefów postaci historycznych i symboli narodowych oraz organizacji niepodległościowych, które zostały umieszczone na Pomniku Pamięci Narodowej przy kościele pod wezwaniem Chrystusa Króla, w Jarosławiu;

Jodłówka (woj. podkarpackie) – wykonanie i montaż tablicy pamiątkowej poświęconej rtm. Witoldowi Pileckiemu (w Publicznej Szkole Podstawowej im. rtm. Witolda Pileckiego);

Końskowola (woj. lubelskim) – wykonanie i montaż tablicy pamiątkowej na cmentarzu w Końskowoli upamiętniającej żołnierzy Armii Krajowej;

Kopice (woj. opolskie) – budowa szlaku turystycznego upamiętniającego żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych;

Kraków (woj. małopolskie) – wykonanie tablicy pamiątkowej poświęconej płk. pil. Jerzemu Kossowskiemu na Cmentarzu Rakowickim;

Opatowiec (woj. świętokrzyskie) – budowa pomnika załogi Liberatora SAAF-RAF poległej podczas misji bojowej nad Polską w okolicach Opatowca;

Petersburg (Rosja) – wykonanie tablicy pamiątkowej poświęconej męczennikom narodu polskiego – księżom katolickim zamordowanym w Związku Sowieckim (w kościele pw. św. Stanisława w Petersburgu);

Radom (woj. mazowieckie) – wykonanie tablicy pamiątkowej Obrońców Lwowa i Kresów Wschodnich pochodzących z Radomia;

Rybotycze (woj. podkarpackie) – wykonanie pomnika ofiar zbrodni ukraińskich nacjonalistów z terenów dawnej Gminy Rybotycze w Rybotyczach;

Sochaczew (woj. mazowieckie) – wykonanie i montaż tablicy pamiątkowej poświęconej komendantom sochaczewskiego Obwodu Armii Krajowej: mjr. Władysławowi Starzykowi „Korwinowi" oraz kpt. Wilhelmowi Kosińskiemu „Mścisławowi";

Szczecin (woj. zachodniopomorskie) – wykonanie pomnika „Boże Chroń Polskę" przy Bazylice św. Jana Chrzciciela w Szczecinie;

Warszawa (woj. mazowieckie) – montaż tablicy ku pamięci Dzieci Zamojszczyzny na Pawiaku;

Warszawa (woj. mazowieckie) – współudział w odtworzeniu pomnika Prezydenta Ignacego Mościckiego na Politechnice Warszawskiej;

Warszawa (woj. mazowieckie) – wykonanie kolejnego, stanowiącego integralną część elementu Pomnika Poległym i Pomordowanym na Wschodzie upamiętniającego ofiary operacji polskiej NKWD w Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich;

Warszawa (woj. mazowieckie) – wykonanie i montaż na Pawiaku pamiątkowej tablicy pomordowanych uczestników tajnego kompletu socjologii;

Warszawa (woj. mazowieckie) – wykonanie i montaż na ul. Lwowskiej 7 pamiątkowej tablicy poświęconej Janowi Rodowiczowi „Anodzie" w miejscu, w którym żył i został aresztowany, w 70. rocznicę tego tragicznego zdarzenia;

Warszawa (woj. mazowieckie) – wykonanie i montaż na mogile na Starych Powązkach tablicy ku czci Matki Matyldy Getter – franciszkanki z Rodziny Maryi, Sprawiedliwej wśród Narodów Świata w 50. rocznicę śmierci;

Warszawa (woj. mazowieckie) – wykonanie i montaż tablicy poświęconej żołnierzom kontrwywiadu Armii Krajowej z batalionu „Pięść" zgrupowania „Radosław", poległych 22 sierpnia 1944 r. w walkach o Dworzec Gdański na obiekcie KS Polonia z okazji zbliżającej się rocznicy walk;

Warszawa (woj. mazowieckie) – wykonanie – w związku ze zniszczeniem przez wandali – na Cmentarzu na Powązkach nowej płyty nagrobnej na grobie Edwarda Śmigłego-Rydza: polityka, marszałka Polski, Naczelnego Wodza podczas kampanii wrześniowej;

Warszawa (woj. mazowieckie) – wykonanie ze stali nierdzewnej elementu pomnika „Chwała Lotnikom Polskim" na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach;

Węgrów (woj. mazowieckie) – realizacja upamiętnienia, budowa pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego w Węgrowie;

Wiersze (woj. mazowieckie) – realizacja upamiętnienia z okazji setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości przedstawiającego Orła zrywającego kajdany;

Zamość (woj. lubelskie) – wykucie napisu pamiątkowego na pomniku Polaków zamordowanych przez ukraińskich nacjonalistów na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej w Zamościu.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Białymstoku

Do upamiętnień zrealizowanych w 2018 r. przez OBUWiM w Białymstoku w 2018 r. w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi należą:

Brzozowo Antonie (woj. podlaskie) – obelisk w hołdzie 3. Brygadzie NZW i 6. Wileńskiej Brygadzie AK, upamiętniający stoczoną 28 kwietnia 1946 r. bitwę z grupą operacyjną UB, MO i KBW;

Gołdap (woj. podlaskie) – tablica poświęcona ks. prałatowi Aleksandrowi Smędzikowi, działaczowi opozycji antykomunistycznej, kapelanowi kobiet internowanych w Ośrodku Odosobnienia w Gołdapi;

Harasimowicze (woj. podlaskie) – obelisk gen. Edwarda Godlewskiego (1895–1945) urodzonego w Harasimowiczach, gm. Dąbrowa Białostocka;

Olmonty (woj. podlaskie) – obelisk pod tzw. Wysoką sosną, w miejscu wykonywania wyroków śmierci oraz pochówku skrytobójczo pomordowanych przez funkcjonariuszy komunistycznego aparatu represji w latach 1944–1956;

Różanystok (woj. podlaskie) – tablica w kościele w Różanymstoku poświęcona gen. Edwardowi Godlewskiemu „Garda", „Izabelka" (1895–1945); oficerowi WP, uczestnikowi wojny polsko-bolszewickiej, dowódcy 14. Pułku Ułanów Jazłowieckich, uczestnikowi walk and Bzurą w 1939 r., Inspektorowi ZWZ-AK, Komendantowi Obszaru Białystok AK oraz komendantowi Okręgu Kraków AK, więźniowi niemieckich obozów koncentracyjnych, kawalerowi Krzyża Virtuti Militari;

Suwałki (woj. podlaskie) – tablica upamiętniająca pobyt Józefa Piłsudskiego w Suwałkach w 1919 r., Muzeum Okręgowe w Suwałkach;

Suwałki (woj. podlaskie) – tablice informacyjne przy pomniku ofiar obławy augustowskiej, największej zbrodni dokonanej w lipcu 1945 r. na ludności cywilnej oraz żołnierzach formacji niepodległościowych na terenie Puszczy Augustowskiej przez funkcjonariuszy sowieckich jednostek wojskowych, przy współpracy z polskimi funkcjonariuszami komunistycznego aparatu represji.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Gdańsku

OBUWiM w Gdańsku w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące upamiętnienia:

Bydgoszcz (woj. kujawsko-pomorskie) – upamiętnienie poświęcone osobom internowanym w Wojskowych Obozach Internowania;

Bydgoszcz (woj. kujawsko-pomorskie) – tablicę upamiętniającą zamordowanych w latach 1939–1944 nauczycieli z Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy. Tablicę zamontowaną w budynku Collegium Copernicanum Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, odsłonięto 18 czerwca 2018 r.;

Gdańsk (woj. pomorskie) – tablicę poświęconą pamięci członków Klubu Sportowego Gedania, zasłużonym działaczom na rzecz polskości Wolnego Miasta Gdańska. Odsłonięta podczas uroczystości 96. rocznicy powstania Klubu Sportowego Gedania na pomniku Gedanistów w Gdańsku-Wrzeszczu, w miejsce oryginalnej, zaginionej tablicy. Dostępna w dwóch wersjach językowych (polskiej i angielskiej) w Internecie poprzez kod QR;

Gdańsk (woj. pomorskie) – tablice upamiętniające działaczy Wolnych Związków Zawodowych, odsłonięte podczas rocznicy uroczystości 40-lecia utworzenia Wolnych Związków Zawodowych;

Grudziądz (woj. kujawsko-pomorskie), Malbork (woj. pomorskie), Zielonka Pasłęcka (woj. warmińsko-mazurskie) – tablice edukacyjne Genocidium Atrox w czterech wersjach językowych (polska, angielska, niemiecka, ukraińska), poświęcone historii ludobójstwa na ziemiach południowo-wschodnich II Rzeczypospolitej. Pierwsza tablica odsłonięta została 8 lipca 2018 r. w trakcie uroczystości 75. rocznicy krwawej Niedzieli;

Karolewo (woj. warmińsko-mazurskie) – tablicę informacyjną dotyczącą zbrodni w Karolewie (zostanie odsłonięta w 2019 r.);

Toruń (woj. kujawsko-pomorskie) – pomnik Ofiar Zbrodni Pomorskiej, poświęcony ofiarom akcji eksterminacyjnych przeprowadzonych przez hitlerowskie Niemcy jesienią 1939 r. na ludności polskiej terenu Pomorza.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach

OBUWiM w Katowicach w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące upamiętnienia:

Bytom (woj. śląskie) – tablicę poświęconą Władysławowi Targalskiemu, zasłużonemu kresowianinowi. Tablicę odsłonięto w Bytomiu na placu Jego imienia;

Katowice (woj. śląskie) – tablicę poświęconą: por. Janowi Zdzieblan-Urbańcowi „Grzechotnik", żołnierzowi Legionów oraz uczestnikowi wojny polsko-bolszewickiej, por. Janowi Józefowi Urbańcowi „Ponton", żołnierzowi Września, TOW i ZWZ-AK zamordowanemu w Auschwitz oraz wszystkim i poległym za Ojczyznę i pomordowanym przez Niemców i Sowietów;

Katowice (woj. śląskie) – tablicę upamiętniającą górników KWK „Staszic", którzy w grudniu 1981 r. podjęli akcję protestacyjną w związku z wprowadzeniem stanu wojennego oraz aresztowaniem działaczy NSZZ „Solidarność". Tablica została odsłonięta w cechowni KWK „Murcki-Staszic";

Lubliniec (woj. śląskie) – tablicę poświęconą osobom związanym z lublinieckim harcerstwem, które zginęły w czasie II wojny światowej. Odsłonięta została na pomniku czci żołnierzy i weteranów, którzy zginęli w latach 1939–1945, na pl. Golasia w Lublińcu.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie

OBUWiM w Krakowie w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące upamiętnienia:

Biskupice (woj. małopolskie) – tablicę poświęconą mjr. Józefowi Grudzień-Grudzińskiemu w Biskupicach Radłowskich;

Brzeszcze (woj. małopolskie) – tablicę poświęconą strajkującym górnikom po wprowadzeniu stanu wojennego w 1981 r. na cechowni kopalni w Brzeszczach;

Imbramowice (woj. małopolskie) – tablicę w 100-lecie odzyskania przez Polskę Niepodległości poświęconą powstańcom styczniowym (a na niej herb Rządu Narodowego) zamieszczoną na mogile na cmentarzu w Imbramowicach;

Jędrzejów (woj. świętokrzyskie) – tablicę na pomniku w Jędrzejowie;

Kamionka Wielka (woj. małopolskie) – tablicę poświęconą Wiernym Synom Ojczyzny poległym w latach: 1914–1918, 1919–1920, 1939–1945, 1945–1963 w 100-lecie odzyskania przez Polskę Niepodległości w Kamionce;

Kielce (woj. świętokrzyskie) – tablicę ku czci 13. Pułku Ułanów Wileńskich na Wojewódzkim Domu Kultury w Kielcach;

Kielce (woj. świętokrzyskie) – tablicę poświęconą płk. Przemysławowi Nakoniecznikoff-Klukowskiemu, dowódcy Krakowskiego Okręgu AK odsłoniętą na budynku Straży Granicznej w Kielcach;

Kraków (woj. małopolskie) – tablicę ku czci ofiar „Operacji Polskiej NKWD";

Kraków (woj. małopolskie) – rzeźbę (popiersie) gen. Kazimierza Sosnkowskiego w Parku Jordana w Krakowie;

Kraków (woj. małopolskie) – tablicę poświęconą gen. Augustowi Fieldorfowi „Nilowi" odsłoniętą w Szkole Podstawowej nr 3 w Krakowie;

Lachowice (woj. małopolskie) – tablicę i płaskorzeźbę orła wojskowego poświęcone walczącym o odzyskanie niepodległości w latach 1914–1918 r., w 100-lecie odzyskania przez Polskę Niepodległości w Lachowicach;

Mogilany (woj. małopolskie) – tablicę upamiętniającą mieszkańców gminy Mogilany walczących o odzyskanie niepodległości;

Ochotnica Dolna – tablicę poświęconą XX-leciu odzyskania przez Polskę niepodległości, zniszczona przez Niemców, przywróconą na szkole w Ochotnicy Dolnej w 100-lecie odzyskania Niepodległości;

Olkusz (woj. małopolskie) – tablicę poświęconą walczącym w 1918 r. w Olkuszu o odzyskanie przez Polskę niepodległości;

Osielec (woj. małopolskie) – rzeźbę (popiersie) mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki" w Osielcu;

Oświęcim (woj. małopolskie) – tablicę poświęconą mieszkańcom ziemi oświęcimskiej w 100-lecie odzyskania niepodległości zamieszczoną przy kościele w Oświęcimiu;

Parszowo (woj. świętokrzyskie) – tablicę poświęconą Józefowi Piłsudskiemu i legionistom na Szkole Podstawowej w Parszowie;

Raciechowice (woj. małopolskie) – tablicę umieszczoną na pomniku w Raciechowicach poświęconą „Rzeczypospolitej Raciechowickiej" oraz poległym w czasie II wojny światowej;

Skorzeszyce (woj. świętokrzyskie) – tablicę upamiętniającą zamordowanych przez Niemców mieszkańców w Skorzeszycach w czasie II wojny światowej;

Święta Katarzyna (woj. świętokrzyskie) – tablicę poświęconą Józefowi Piłsudskiemu i legionistom, zamontowaną na Szkole Podstawowej w Świętej Katarzynie;

Tarnów (woj. małopolskie) – mural upamiętniający bitwę pod Łówczówkiem wykonany w Centrum Kształcenia i Wychowania Ochotniczych Hufców Pracy;

Tymbark (woj. małopolskie) – tablicę oraz płaskorzeźbę orła wojskowego upamiętniającą uczestników walk o niepodległość oraz ofiary zniewolenia niemieckiego i sowieckiego;

Uście Gorlickie (woj. małopolskie) – dwie tablice upamiętniające ofiary niemieckiego, sowieckiego i komunistycznego totalitaryzmu na Łemkowszczyźnie, w Uściu Gorlickim;

Więcławice Stare (woj. małopolskie) – tablicę upamiętniającą mieszkańców Masłomiącej aresztowanych przez Niemców odsłoniętą na cmentarzu parafialnym w Więcławicach Starych.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Lublinie

OBUWiM w Lublinie w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN poniższe działania:

Lublin (woj. lubelskie) – tablicę poświęconą mjr. Leonardowi Zub-Zdanowiczowi znajdującą się przy skwerze Jego imienia (w ramach współpracy ze Związkiem Żołnierzy NSZ w Lublinie);

Mokrelipie (woj. lubelskie) – pomnik z okazji 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę (w ramach współpracy z miejscową parafią i Stowarzyszeniem Inicjatyw Lokalnych).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Łodzi

OBUWiM we Wrocławiu w 2018 r. zrealizował pięć sfinansowanych przez Oddział IPN w Łodzi inwestycji polegających na budowie nowych upamiętnień, tablic memoratywnych:

Czarnocin, Łódź (woj. łódzkie) – tablic pamiątkowych poświęconych płk. Januszowi Jagryma Maleszewskiemu;

Łódź (woj. łódzkie) – tablicy pamiątkowiej ofiar terroru komunistycznego;

Majkowice (woj. łódzkie) – tablicy pamiątkowej informującej o starciu oddziału poakowskiego z NKWD;

Uników (woj. łódzkie) – tablicy pamiątkowej poświęconej Władysławowi Prorokowi.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Szczecinie

OBUWiM w Szczecinie w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgadniając także z podmiotami zewnętrznymi następujące upamiętnienia:

Gogolice (woj. zachodniopomorskie) – tablicę pamiątkową poświęconą Helenie Grabskiej, piętnastoletniej uczennicy, która zginęła w obronie Lwowa, odsłoniętą na terenie Szkoły Podstawowej w Gogolicach;

Resk (woj. zachodniopomorskie) – pomnik nagrobny dla ppor. Wiktora Sumińskiego żołnierza AK i podziemia antykomunistycznego na cmentarzu w Resku;

Szczecin (woj. zachodniopomorskie) – tablice upamiętniające: kpt. rez. Włodzimierza Mękarskiego, ppor. rez. Kazimierza Puzdrakiewicza oraz uroczyste sadzenie Dębów Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej w Szkole Podstawowej nr 14 w Szczecinie z okazji obchodów dnia Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej;

Szczecin (woj. zachodniopomorskie) – tablicę pamiątkową poświęconą Danucie Szyksznian, łączniczce Okręgu Wilno AK, odsłoniętą w Szkole Podstawowej nr 14 w Szczecinie;

Szczecin (woj. zachodniopomorskie) – tablicę pamiątkową poświęconą pracownikom służby zdrowia – ofiarom Zbrodni Katyńskiej, odsłoniętą na terenie Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie;

Szczecin (woj. zachodniopomorskie) – tablicę poświęconą Wacławowi Russockiemu, odsłoniętą na terenie placówki Straży Granicznej w Szczecinie;

Szczecin (woj. zachodniopomorskie) – w ramach wojewódzkich Obchodów Święta Policji posadzono Dąb Pamięci oraz odsłonięto tablicę upamiętniającą Juliana Onyszkiewicza, starszego przodownika Policji Państwowej, ofiarę Zbrodni Katyńskiej;

Szczecin (woj. zachodniopomorskie) – pomnik poświęcony ofiarom nacjonalistów ukraińskich w latach 1939–1947, odsłonięty (w lutym 2019 r.) na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie;

Szczecin, Stargard (woj. zachodniopomorskie) – tablice poświęcone żołnierzom AK, w 76. rocznicę powstania Armii Krajowej, odsłonięte na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie i w Stargardzie.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Poznaniu

OBUWiM w Poznaniu w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące upamiętnienia:

Grodzisk Wielkopolski (woj. wielkopolskie) – Miejsce Pamięci Zbrodni Katyńskiej w Grodzisku Wielkopolskim upamiętniające ofiar komunizmu (we współpracy z Urzędem Gminy Grodzisk Wielkopolski);

Okonek (woj. wielkopolskie) – tablicę memoratywną przy pomniku upamiętniającym osoby uwięzione i zamęczone w niemieckim obozie jenieckim Barkenbrügge (we współpracy z Państwowym Gospodarstwem Leśnym „Lasy Państwowe" Nadleśnictwo);

Potulice (woj. wielkopolskie) – pomnik powstańców wielkopolskich z regionu Potulic i Żelic odsłonięty we wsi Potulice (we współpracy z parafią pw. św. Katarzyny w Potulicach);

Poznań (woj. wielkopolskie) – tablicę upamiętniającą powstańców wielkopolskich w 100. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości i wybuchu zwycięskiego powstania wielkopolskiego, odsłoniętą przy Wielkopolskim Urzędzie Wojewódzkim w Poznaniu (we współpracy z tym urzędem).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Rzeszowie

OBUWiM w Rzeszowie w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące upamiętnienia:

Borownica (woj. podkarpackie) – tablicę poświęconą Polakom, ofiarom ludobójstwa OUN-UPA;

Glinik (woj. podkarpackie) – tablicę poświęconą ppłk. Józefowi Bokocie „Malina", „Brzoza";

Godowa (woj. podkarpackie) – tablicę poświęconą członkom Demokratycznej Armii Krajowej w Godowej;

Korczowa (woj. podkarpackie) – tablicę poświęconą mjr. Władysławowi Raginisowi, odsłoniętą na budynku Straży Granicznej w Korczowej;

Rakszawa (woj. podkarpackie) – tablicę poświęconą Wincentemu Witosowi – Ojcu Niepodległości, umieszczoną na głazie narzutowym w Rakszawie;

Wola Zarczycka (woj. podkarpackie) – tablicę poświęconą działaczom Solidarności Wiejskiej pochodzącym z Woli Zarczyckiej;

Żurawica (woj. podkarpackie) – tablicę z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa we Wrocławiu

OBUWiM we Wrocławiu w 2018 r. zrealizował w ramach środków finansowych IPN oraz uzgodnień z podmiotami zewnętrznymi następujące upamiętnienia:

Olszówka (woj. dolnośląskie, gm. Twadogóra) – obelisk z okazji 100. lecia odzyskania przez Polskę niepodległości, powstał we współpracy z mieszkańcami trzech wsi: Olszówka, Trzy Chałupy i Gola Mała;

Wrocław (woj. dolnośląskie) – tablicę poświęconą Jerzemu Woźniakowi, żołnierzowi AK, wieloletniemu prezesowi Okręgu Dolnośląskiego Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej;

Wrocław (woj. dolnośląskie) – tablicę upamiętniającą osoby internowane i represjonowane w stanie wojennym, umieszczoną na murze okalającym więzienie przy ul. Kleczkowskiej;

Wrocław (woj. dolnośląskie) – tablicę upamiętniającą 100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę, odsłoniętą w kościele garnizonowy, pod wezwaniem św. Elżbiety.

8.6. Organizacja obchodów i uroczystości upamiętniających miejsca walk i męczeństwa oraz związane z nimi historyczne wydarzenia i postacie

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Centrali IPN zaangażowane było w organizację uroczystości i wydarzeń, w tym:

– obchodów rocznicowych poświęconych Polakom represjonowanym przez III Rzeszę;
– uroczystości Międzynarodowego Zjazdu Łagierników Żołnierzy AK;
– uroczystości upamiętniających powstanie „Niepodległej Rzeczpospolitej Kampinoskiej"; we współpracy z Radą Pamięci Niepodległej Rzeczpospolitej Kampinoskiej działającej przy Stowarzyszeniu na rzecz rozwoju Gminy Czosnów
– uroczystości pogrzebowych oficerów Marynarki Wojennej na cmentarzu Marynarki Wojennej na Oksywiu w Gdyni;
– uroczystości patriotyczno-upamiętniających związanych z upamiętnieniem zbrodni katyńskiej, w ramach których odsłonięto tablice pamiątkowe;
– uroczystości upamiętniających 75. rocznicę rzezi wołyńskiej na Skwerze Wołyńskim w Warszawie;
– uroczystości upamiętniających 71. rocznicę Dnia Niepodległości Republiki Indii;
– uroczystości patriotycznych upamiętniających ofiary II wojny światowej, a w szczególności ludność polską zamordowaną przez ukraińskich nacjonalistów z OUN-UPA;
– uroczystości patriotycznych – obchodów „Dnia Pamięci Więźniów obozu Dulag 121 i Niosących im Pomoc";
– uroczystości odsłonięcia popiersia Marszałka Józefa Piłsudskiego w Brukseli;
– uroczystości pogrzebowych ofiar zamordowanych w Forcie III w Pomiechówku.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach

W 2018 r. pracownicy katowickiego OBUWiM organizowali oraz współorganizowali obchody:
Do obchodów organizowanych samodzielne przez Wydział zaliczyć można:

– upamiętnienie Powstańców Śląskich z Starego Chorzowa, połączone z poświęceniem pięciu odremontowanych powstańczych grobów w Chorzowie Starym;
– upamiętnienie strajku górników KWK „Staszic" w grudniu 1981 r., w Katowicach, podczas, których miała miejsce uroczystość odsłonięcia tablicy.

W ramach obchodów współorganizowanych wyliczyć można:
– wojewódzkie obchody Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w Katowicach;
– I Bieg Cichociemnych im. por. Eugeniusza Chylińskiego „Freza" w Raciborzu.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Łodzi

W 2018 r. pracownicy OBUWiM organizowali oraz współorganizowali wydarzenia i uroczystości, w tym:
– uroczystość 76. rocznicy utworzenia Armii Krajowej, w Łodzi;
– obchody Narodowego Dnia Pamięci Powstania Warszawskiego na Starym Cmentarzu w Łodzi;
– akcję „Łodzianie Żołnierzom Niepodległości" na Cmentarzu Starym w Łodzi (we współpracy ze Związkiem Strzeleckim Oddział Łódź), podczas której groby osób zasłużonych w walce o niepodległość oznaczone zostały okolicznościowymi tabliczkami;
– akcję porządkowania i tymczasowego oznaczania grobów powstańców warszawskich biało-czerwoną szarfą z napisem „63 dni powstania warszawskiego" na łódzkich cmentarzach;
– spacer „Wspomnienie o powstańcach warszawskich pochowanych na łódzkiej nekropolii" (we współpracy z pracownikami OBEN);
– organizację stoiska pionu upamiętniania w ramach „Nocy muzeów 2018", podczas którego miała miejsce prezentacja multimedialna i konkurs poświęcony upamiętnianiu miejsc i osób związanych z odzyskaniem przez Polskę niepodległości, w Łodzi;
– uroczystość odsłonięcia pomnika upamiętniającego żołnierzy poakowskiego oddziału ppor. S. Karlińskiego. „Burzy", w Majkowicach (pow. piotrkowski);
– uroczystość odsłonięcia pamiątkowego głazu poświęconego rodzinie Pająków, ofiarom zbrodni i represji niemieckich z okresu II wojny światowej, w lesie k. Tomaszowa Mazowieckiego (we współpracy).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Warszawie

W 2018 r. pracownicy OBUWiM organizowali oraz współorganizowali wydarzenia i uroczystości, w tym:
– przewiezienie i zabezpieczenie szczątków znalezionych w ramach prac ekshumacyjnych na terenie Fortu III w Pomiechówku;
– obchody Dnia Pamięci Więźniów Obozu Dulag 121 i Niosących Im Pomoc odbywających się równolegle w Warszawie i Pruszkowie;
– organizację rocznicowego spotkania z kombatantami Światowego Związku Żołnierzy AK, podczas którego dokonano oceny istniejących i przyszłych miejsc pamięci oraz postaci żołnierzy AK, którzy powinni zostać upamiętnieni w przestrzeni publicznej, w Warszawie;
– współorganizację rocznicowej konferencji Łagierników Żołnierzy Armii Krajowej w związku z obchodami 100-lecia odzyskania niepodległości, w Warszawie;
– współorganizację III społecznego porządkowania kwatery Obwodu AK „Żywiciel" na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Rzeszowie

W 2018 r. pracownicy OBUWiM organizowali oraz współorganizowali wiele wydarzeń i uroczystości m.in.:
– uroczystość 38. rocznicy porozumień sierpniowych, podczas której prezentowano zdjęty ze ściany napis „Solidarność" z Zakładu Karnego w Łupkowie, z udziałem m.in. internowanych działaczy „Solidarności";

– akcję „Zapal znicz 11 lipca", podczas której oddano hołd ofiarom OUN-UPA i porządkowano ich groby w miejscowościach: Rudka, las Bachory, Basznia, Brusno, Cieszanów, Dąbrowa, Horyniec, Płazów, Łukawica, Wielkie Oczy (przy współudziale ZHP i Związku Strzelców);
– akcję „Zapal znicz bohaterowi", w ramach której nawiązano współpracę z ZS „Strzelec" Józefa Piłsudskiego, harcerzami oraz szkołami.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Szczecinie

W 2018 r. pracownicy OBUWiM organizowali oraz współorganizowali znaczną liczbę wydarzeń i uroczystości, w tym m.in.:
– Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych, na ternie Aresztu Śledczego i Komendy Wojewódzkiej w Szczecinie;
– Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów (na Cmentarzu Centralnym na grobach Sprawiedliwych wśród Narodów Świata zapalono znicze) w Szczecinie;
– Dzień Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej, przy Krzyżu Katyńskim na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie;
– uroczystości upamiętniające protesty robotnicze, w ich ramach złożono kwiaty i zapalone znicze na grobach ofiar Grudnia '70 w Szczecinie;
– Dzień Kresowego Żołnierza AK w Międzyzdrojach (we współpracy);
– uroczyste obchody rocznicy powstania Armii Krajowej w Szczecinie, Stargardzie;
– uroczystość wręczenia Orderów Odrodzenia Polski i Krzyży Wolności i Solidarności, w ramach obchodów 30. rocznicy zakończenia strajków szczecińskich oraz 38. rocznicy podpisania porozumień sierpniowych (we współpracy z Kancelarią Prezydenta RP) w Szczecinie**.**

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa we Wrocławiu

W 2018 r. pracownicy OBUWiM organizowali oraz współorganizowali znaczną liczbę wydarzeń i uroczystości, a wśród nich szczególnie zasługujące na uwagę: rocznicę przemianowania Związku Walki Zbrojnej na Armię Krajową (podczas której miały miejsce: wystawy, pokaz filmów, prelekcje) we Wrocławiu czy rajdy patriotyczno-historyczne „Wędrowanie dwóch pokoleń patriotów" (we współpracy ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Dolnośląski) we Wrocławiu. Ponadto organizowano inne uroczystości rocznicowe i okolicznościowe, w tym rocznice: pierwszych masowych deportacji na Wschód, powstania warszawskiego, wprowadzenia stanu wojennego oraz obchody Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych.

8.6.1. Reprezentowanie IPN na uroczystościach i wydarzeniach

Pracownicy BUWiM z Centrali i oddziałowych pionów upamiętniania uczestniczyli w licznych lokalnych uroczystościach, obchodach rocznic historycznych i świąt państwowych, w tym w: odsłonięciu popiersia Marszałka Józefa Piłsudskiego w Brukseli (6 listopada); European Contact Group War Grave Organisation w Budapeszcie (20–21 września); odsłonięciu i poświęceniu pomnika dla uczczenia 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę w Gręboszowie (14 października); w spotkaniach tematycznych (na zaproszenie Andrzeja Kurnickiego, ambasadora RP w Kanadzie) z organizacjami zaangażowanymi w projekt budowy pomnika Ofiar Komunizmu w Ottawie (14–17 lutego); odsłonięciu pomnika Lotników Liberatora B24J Ew 250 L w Kocinie (14 października); uroczystościach poświęconych poległym żołnierzom 1. Dywizji Pancernej gen. Stanisława Maczka, pochowanym na polskim cmentarzu wojennym w Lommel (29–30 września); uroczystości upamiętniającej 75. rocznicę Obozu Oficerskiego 2. Dywizji Strzelców Pieszych w Meilen (21 października); obchodach 73. rocznicy wyzwolenia KL Dachau, lustracji miejsc pochówków Polaków zmarłych w KL Dachau oraz robotników przymusowych i pochowanych na cmentarzach monachijskich: Friedhof am Perlacher Forst tzw. Gaj Pamięci oraz Ostfriedhof Martin Platz w Mo-

nachium (29 kwietnia); uroczystościach upamiętniających wybuch II wojny światowej oraz ofiary niemieckich egzekucji w Puszczy Kampinoskiej w Palmirach (14 września); 75. rocznicy powstania więźniów w niemieckim nazistowskim obozie zagłady w Sobiborze (14 października); uroczystości odsłonięcia tablicy upamiętniającej polskich żołnierzy w majątku La Mandria pod Chivasso w Turynie, Chivasso (3 listopada); uroczystości poświęcenia pomnika nagrobnego Janusza Brochwicz-Lewińskiego, „Gryfa", generała brygady Wojska Polskiego, żołnierza batalionu AK „Parasol" na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawa (20 lipca); odsłonięciu tablicy ku pamięci Dzieci Zamojszczyzny na Pawiaku w Warszawie (20 września); odsłonięciu tablicy upamiętniającej bł. ks. Jerzego Popiełuszkę w Warszawie (28 września); w spotkaniu z okazji Dnia Jedności Niemiec w Warszawie (1 października); w uroczystości wręczenia not identyfikacyjnych członkom rodzin ofiar totalitaryzmu komunistycznego w Pałacu Prezydenckim w Warszawie (4 października); uroczystości ku czci poległych żołnierzy podczas I i II wojny światowej na terytorium Polski z okazji Święta Zjednoczenia Włoch i Święta Włoskich Sił Zbrojnych w Warszawie (6 listopada); uroczystej mszy św. w 55. rocznicę śmierci Aleksandra Ładosia, w Warszawie (28 grudnia); uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej upamiętniającej osoby internowane i represjonowane w stanie wojennym we Wrocławiu (7 maja); 74. rocznicy wypędzenia przez Niemców mieszkańców Zielonki, w Zielonce (5 września); uroczystości z okazji Niemieckiego Dnia Żałoby (organizowanej przez Ambasadę Niemiec) w Warszawie (18 listopada).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Białymstoku

W 2018 r. pracownicy OBUWiM reprezentowali IPN w trakcie wydarzeń i uroczystości w: mszy pogrzebowej za Franciszka Rotmańskiego, w Białystoku (24 kwietnia); pogrzebie mjr. Bronisława Karwowskiego „Groma" żołnierza NSZ i NZW, w Dąbrowej Białostockiej (3 września); złożeniu kwiatów pod tablicą na ścianie frontowej budynku białostockiego kina „Ton" upamiętniającej ppłk. Aleksandra Rybnika i jego żołnierzy skazanych na karę śmierci w procesie pokazowym, w Białystoku (11 września); w uroczystości nadania Sztandaru dla Aresztu Śledczego w Suwałkach (15 września); w VIII święcie 14. Suwalskiego Dywizjonu Artylerii Przeciwpancernej oraz uroczystościach 79. rocznicy agresji ZSRS na Polskę, w Suwałkach (16 września) w ekshumacji i pochówku żołnierza 205. Pułku Piechoty Michała Grędo poległego w trakcie bitwy niemeńskiej z 1920 r. w rejonie Nowego Dworu i Grodna (20 września); uroczystym zapaleniu zniczy przed miejscami pamięci narodowej (Areszt Śledczy w Białymstoku, cmentarz wojenny przy ul. 11 listopada, pomnik żołnierzy 42 Pułku Piechoty, pomnik Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, kwatery wojenne na cmentarzu przy ul. Wysockiego, pomnik 1. Pułku Piechoty Legionów, pomnik 17 Ofiar bolszewizmu) w Białymstoku (31 października); uroczystości odsłonięcia muralu, namalowanego przez Jarosława Fabisia, z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości na budynku przy ul. Zwierzynieckiej 1 w Białymstoku, (11 listopada); odsłonięciu tablicy pamiątkowej poświęconej funkcjonariuszom Policji poległym, zamordowanym w obronie wolności i suwerenności Ojczyzny przed budynkiem Komendy Wojewódzkiej Policji, w Białymstoku (19 listopada); w pogrzebie śp. nieznanego żołnierza WP, poległego we wrześniu 1939 r. w Różanej (6 grudnia); w uroczystościach z okazji 37. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego w Polsce, w Białystoku (13–14 grudnia);

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Gdańsku

W 2018 r. pracownicy OBUWiM reprezentowali IPN w trakcie wydarzeń i uroczystości w: uroczystości złożenia kwiatów na grobach „Inki" i „Zagończyka", w Gdańsku (1 lutego); obchodach 40. rocznicy utworzenia Wolnych Związków Zawodowych (w uroczystości złożenia kwiatów na pięciu cmentarzach, gdzie pochowani zostali działacze WZZ oraz w uroczystości odsłonięcia pięciu tablic pamiątkowych działaczy), w Gdańsku (27–29 kwietnia); uroczystościach pogrzebowych Zygmunta Góralskiego „Chmury" w Żninie (15 czerwca); uroczystości 75. rocznicy Krwawej

Niedzieli na Wołyniu, które odbyły się w Toruniu, Gdańsku i Grudziądzu (8, 11 lipca); 79. rocznicy rozstrzelania Obrońców Poczty Polskiej, w Gdańsku (5 października); uroczystościach odsłonięcia tablic informacyjnych Genocidium Atrox, w Grudziądzu (11 lipca), Zielonce Pasłęckiej (12 lipca), Malborku (11 lipca); obchodach 98. rocznicy Bitwy Warszawskiej, w Gdańsku (14 sierpnia); 96. rocznicy powstania Klubu Sportowego Gedania, w Gdańsku (15 września); odsłonięciu Pomnika Ofiar Zbrodni Pomorskiej 1939, w Toruniu (6 października); spotkaniu poświęconym wspomnieniu Duchownych Niezłomnych Pomorza w Gdańsku (19 października); Narodowym Święcie Niepodległości w Gdańsku (10–11 listopada); uroczystości poświęcenia symbolicznego grobu męczenników, patronów miasta Działdowa bł. abp. Juliana Nowowiejskiego i bł. bp. Leona Wetmańskiego w Działdowie (2 grudnia).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach

W 2018 r. pracownicy OBUWiM reprezentowali IPN w trakcie wydarzeń i uroczystości w: uroczystości upamiętniającej mieszkańców Józefowca i Wełnowca (dzielnic Katowic), którzy zginęli w wyniku działań wojennych podczas I i II wojny światowej oraz powstań śląskich 1919–1921 w Katowicach (8 maja); uroczystości odsłonięcia tablicy upamiętniającej ks. Józefa Kanię w Katowicach (12 czerwca); uroczystości upamiętniającej 75. rocznicę pacyfikacji leśniczówki w Jeziorkach, w Jaworznie (1 lipca); uroczystości odsłonięcia tablicy upamiętniającej członków ZHP z terenu powiatu lublinieckiego, którzy zginęli w czasie II wojny światowej w Lublińcu (31 sierpnia); uroczystości rocznicowej upamiętniającej 79. Rocznicę Bitwy pod Mokrą w Mokrej (1 września); uroczystości upamiętniającej 79. rocznicę walk obronnych na Śląsku w Wyrach (3 wrzesień); uroczystości upamiętniającej obrońców Katowic poległych we wrześniu 1939 r. w Katowicach (4 września); uroczystości upamiętniającej 25-lecie poświęcenia Grobu Policjanta Polskiego w Katowicach (14 września); uroczystości poświęconej 100-leciu odzyskania niepodległości w Sosnowcu (6 listopada); wojewódzkich obchodach 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości w Katowicach (11 listopad); w uroczystości odsłonięcia tablicy upamiętniającej poległych za Ojczyznę w Pewli Ślemieńskiej (11 listopada); uroczystości z okazji 100-lecia odzyskania niepodległości w Bobrownikach (18 listopada); uroczystym odsłonięciu tablicy poświęconej Władysławowi Targalskiemu w Bytomiu (22 listopada); w regionalnych obchodach 37. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego w Zabrzu (13 grudnia).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie

W 2018 r. pracownicy OBUWiM reprezentowali IPN w trakcie wydarzeń i uroczystości w: uroczystościach związanych z rocznicą wybuchu powstania styczniowego na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (22 stycznia); uroczystości z okazji 71. rocznicy śmierci Józefa Kurasia „Ognia" w Waksmundzie (24 lutego); udział w biegu „Tropem Wilczym" w Naramie (4 marca); w uroczystości odsłonięcia tablicy Żołnierzy Niezłomnych w Wojniczu (5 marca); uroczystości odsłonięcia tablicy ku czci Włodzimierza Kołaczkiewicza w Pińczowie (11 marca); odsłonięciu tablic na pomniku pod Grabowcem w Łapanowie (18 marca); odsłonięciu tablicy poświęconej pamięci żołnierzy 1. Pułku Strzelców Podhalańskich oraz partyzantów oddziału niepodległościowego w Lasku (21 marca); obchodach Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w Zakliczynie (15 marca); w Nocy Muzeów w Krakowie (18 maja); w pogrzebie Heleny Dunicz-Niwińskiej na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (14 czerwca); uroczystości odsłonięcia tablicy poświęconej gen. Emilowi Fieldorfowi „Nilowi" w Krakowie (15 czerwca); w uroczystościach upamiętniających grupę NSZ Włodzimierza Morajki „Błyska" w Szczyrzycu (17 czerwca); uroczystościach pogrzebowych żołnierzy Armii Czerwonej w Chrzanowie (27 czerwca); uroczystościach upamiętniających 98. rocznicę Bitwy Warszawskiej oraz 155. rocznicę powstania styczniowego w Imbramowicach (15 sierpnia); uroczystościach Święta Pułkowego 12. Pułku Piechoty Ziemi Wadowickiej, w Wadowicach (5 sierpnia); uroczystościach pod pomnikiem Pierwszej Kadrowej w Michałowicach (6 sierpień);

w pikniku rodzinnym z okazji rocznicy bitwy warszawskiej, w Krakowie (15 sierpnia); uroczystościach z okazji 79. rocznicy wybuchu II wojny światowej w Tarnowie (1 września); uroczystościach rozpoczęcia roku szkolnego w Nowym Targu (3 września); w obchodach 100. rocznicy odzyskania niepodległości w Raciechowicach (12 września); uroczystościach odsłonięcia tablicy upamiętniającej 100. rocznicę odzyskania niepodległości w Oświęcimiu (21 września); odsłonięciu pomnika upamiętniającego katastrofę alianckiego samolotu w Korzennej (30 września);w uroczystości rocznicy masakry w podobozie KL Auschwitz–Bor/Budy w Brzeszczu (5 października); odsłonięciu pomnika upamiętniającego katastrofę alianckiego samolotu, w Kocinie (14 października); w uroczystościach zaprzysiężenia żołnierzy WOT w Krakowie (14 października); w odsłonięciu tablicy poświęconej Bronisławowi Piłsudskiemu w Krakowie (18 października); uroczystościach z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości w Wolbromiu (6 listopada); uroczystościach odsłonięcia tablicy w związku ze stuleciem odzyskania niepodległości oraz 80-leciem szkoły w Ochotnicy Dolnej (8 listopada); uroczystościach w rocznicę śmierci majora pilota Stefana Janusa na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (9 listopada); uroczystościach odsłonięcia popiersi „Ojców Niepodległości" w Parku Jordana w Krakowie (10 listopada); uroczystościach odsłonięcia finansowanej przez IPN tablicy poświęconej mjr J. Grudzień-Grudzińskiemu w Biskupicach Radłowskich (10 listopada); uroczystościach odsłonięcia finansowanej przez IPN tablicy upamiętniającej walczących o wolność i niepodległość RP w Kamionce Wielkiej (10 listopada); uroczystościach odsłonięcia tablicy upamiętniającej ofiary niemieckiej pacyfikacji w Skorzeszycach (11 listopada); uroczystościach odsłonięcia tablicy na pomniku na 100-lecie odzyskania niepodległości w Lachowicach (11 listopada); debacie w Pałacu Prezydenckim z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości w Warszawie (17 listopada); pogrzebie Józefa Kurasia, syna Józefa Kurasia „Ognia" w Waksmundzie (3 grudnia); uroczystościach upamiętniających rozstrzelanych Polaków w Lasach Niepołomickich oraz odsłonięcia tablicy w Niepołomicach (9 grudnia); uroczystościach upamiętniających „Solidarność" w Krakowie (9 grudnia); uroczystości odsłonięcia pomnika lotników alianckich w Krakowie (15 grudnia); uroczystościach odsłonięcia odnowionej tablicy upamiętniającej walczących o wolność w Raciechowicach (21 grudnia).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Łodzi

W 2018 r. pracownicy OBUWiM reprezentowali IPN w trakcie wydarzeń i uroczystości w: obchodach 74. rocznicy spalenia więźniów Radogoszcza w Łodzi (19 stycznia); spacerze szlakiem powstania styczniowego w Łodzi (22 stycznia); obchodach 76. rocznicy utworzenia Armii Krajowej na Starym Cmentarzu w Łodzi (14 lutego); uroczystościach pogrzebowych F. Zochnaka żołnierza AK w Bełchatowie (15 lutego); obchodach 150. rocznicy urodzin mjr. Waleriana Łukasińskiego, działacza niepodległościowego w Zgierzu (27 lutego); akademii zorganizowanej przez uczniów XII LO w Łodzi z okazji Narodowego Święta Żołnierzy Wyklętych (1 marca); uroczystościach pogrzebowych Stefana Czuba, kombatanta Narodowych Sił Zbrojnych w Łodzi (7 marca); uroczystościach pogrzebowych mjr. Mirosława Kopy, żołnierza AK, członka KOPWiM przy Oddziale IPN w Łodzi (16 marca); uroczystościach z okazji imienin Marszałka Józefa Piłsudskiego przy Łódzkim Domu Kultury w Łodzi (19 marca); uroczystościach 76. rocznicy zbrodni zgierskiej (20 marca); obchodach dnia pamięci o zagładzie Romów w Łodzi (8 kwietnia); obchodach 83. rocznicy śmierci Marszałka Józefa Piłsudskiego (11 maja); uroczystościach odsłonięcia pomnika poświęconego żołnierzom podziemia antykomunistycznego – ppor. Józefowi Rosadzie i kpr. Stanisławowi Pawlakowi (24 maja); odsłonięciu pomnika w Górach Prusinowskich poświęconego poległym lotnikom we wrześniu 1939 r. (25 maja); uroczystości odsłonięcia pomnika upamiętniającego rodzinę Pająków (zaangażowaną w działania konspiracyjne podczas II wojny światowej) pod Tomaszowem Mazowieckim (6 czerwca); uroczystości odsłonięcia pomnika poświęconego żołnierzom oddziału partyzanskiego AK kpt. Stanisława „Burzy" Karlińskiego (8 lipca); pogrzebie Ewy Juszko-Połubskiej, uczestniczki powstania warszawskiego (19 lipca); pogrzebie Anny Przytuły „Kozy", uczestniczki

powstania warszawskiego (30 lipca); pogrzebie kombatanta, członka podziemia niepodległościowego w Grocholicach (31 lipca); obchodach Narodowego Dnia Pamięci Powstania Warszawskiego w Łodzi na Starym Cmentarzu (1 sierpnia); wojewódzkich uroczystościach Święta Wojska Polskiego (15 sierpnia); uroczystościach i pikniku wojskowo-patriotycznym w Zelowie (19 sierpnia); uroczystościach 74. rocznicy bitwy pod Diablą Górą (19 sierpnia); uroczystościach rocznicowych walk w Górach Borowskich (2 września); odsłonięciu pomnika poświęconego kpt. Stanisławowi Karaszewskiemu żołnierzowi WP, remont współfinansowany przez Oddział IPN w Łodzi (5 września); rocznicy bitwy nad Bzurą w Solcy Wielkiej (20 września); uroczystości z okazji Dnia Sybiraka w Łodzi (20 września); odsłonięciu tablicy legionistów w Modlnej (30 września); akcji „Zapal Znicz Pamięci" w Łodzi (14 października); pogrzebie powstańca warszawskiego (6 listopada); pogrzebie kombatanta Juliana Marka w Bełchatowie (8 listopada); uroczystości odsłonięcia tablicy Władysława Proroka, legionisty, finansowanej przez Oddział IPN w Łodzi (11 listopada).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Poznaniu

W 2018 r. pracownicy OBUWiM reprezentowali IPN w trakcie wydarzeń i uroczystości: uroczystości upamiętniającej zasługi prezydenta Stanów Zjednoczonych Thomasa Woodrowa Wilsona dla odzyskania niepodległości przez Polskę w Poznaniu (4 lipca); obchodach 99. rocznicy powstania polskiej Policji Państwowej w Poznaniu (17 lipca); odsłonięciu tablicy pamiątkowej przy płycie poświęconej mjr. Mieczysławowi Paluchowi na cmentarzu parafialnym w Trzemesznie (16 września).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Rzeszowie

W 2018 r. pracownicy OBUWiM reprezentowali IPN w trakcie wydarzeń i uroczystości w: finisażu wystawy o Marszałku Józefie Piłsudskim w Strzyżowie (28 lutego); obchodach Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w Rzeszowie (1 marca); Turnieju Poezji i Prozy „Zawsze Wierni" w Wiśniowej (5 marca); uroczystości 99. rocznicy śmierci płk .Leopolda Lisa-Kuli w Rzeszowie (7 marca); uroczystości Narodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Zbrodni Katyńskiej w Rzeszowie (13 kwietnia); uroczystości 37. rocznicy porozumień rzeszowsko-ustrzyckich w Ustrzykach Dolnych (22 kwietnia); debacie organizowanej przez Podkarpacki Urząd Wojewódzki w Rzeszowie „Czym są dla mnie symbole narodowe" Rzeszów (27 kwietnia); uroczystości odsłonięcia pomnika upamiętniającego wygraną bitwę z NKWD w Kuryłówce (6 maja); odsłonięciu pomnika gen. Kazimierza Pułaskiego w Nowym Żmigrodzie (13 maja); Nocy Muzeów w Konieczkowej (12 maja) i w Rzeszowie (19 maja); pogrzebie żołnierza AK i sybiraka Władysława Kmiecia „Rysia" w Strzyżowie (12 czerwca); odsłonięciu tablicy pamiątkowej poświęconej Polakom ratującym Żydów w Birczy (17 czerwca); uroczystości odsłonięcia obelisku poświęconego ofiarom Zbrodni Katyńskiej w Stalowej Woli (17 czerwca); uroczystościach 75. rocznicy pacyfikacji Woli Zarczyckiej (24 czerwca); spotkaniu z żołnierzem września 1939 r. por. Tadeuszem Lutakiem dla uczestników Edukacyjnego Rajdu Motocyklowego w Strzyżowie (7 lipca); uroczystościach upamiętniających konfederację barską oraz podpisaniu listu intencyjnego w sprawie pomnika Kazimierza Pułaskiego w Strzyżowie (sygnatariuszami dokumentu byli m.in. kongresmen USA Duncan Hunter oraz senator stanu Kalifornia Joel Anderson (21 lipca); w widowisku „Strzyżów śpiewa dla Warszawy" w ramach uroczystości związanych z wybuchem powstania warszawskiego (1 sierpnia); odsłonięciu pomnika na „Szlaku Orląt Lwowskich" w Ustrobnej (18 sierpnia); odsłonięciu obelisku poświęconego Żołnierzom Niezłomnym w Żyznowie (19 sierpnia); uroczystościach związanych z 38. rocznicą podpisania porozumień sierpniowych w Rzeszowie (31 sierpnia); spotkaniu z żołnierzami WOT z okazji rocznicy wybuchu II wojny światowej w Stępinie (9 września); uroczystości z okazji odsłonięcia tablicy upamiętniającej mieszkańców Kidałowic walczących w Legionach (16 września); odsłonięciu pomnika poświęconego ofiarom OUN-UPA w Rybotyczach (16 września); uroczystości odsłonięcia upamiętnienia stulecia ZHP w Rzeszowie (22 września); uroczystościach związanych z rocznicą powstania Służby Zwycięstwu Polski (27 września); Wieczornicy

Patriotycznej w Gminnej Bibliotece Publicznej w Czudcu (8 listopada); uroczystości poświęcenia wyremontowanego przez IPN grobu wojennego Władysława Lepaka w Niewodnej (10 listopada); uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej młodzieżowej organizacji antykomunistycznej Demokratyczna Armia Krajowa w Godowej (10 listopada); uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej ppłk. Bokocie w Gliniku połączonej z uroczystościami 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę (11 listopada); uroczystości otwarcia Sali Tradycji 3. Podkarpackiej Brygady Obrony Terytorialnej w Rzeszowie (26 listopada); uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej Franciszkowi Perlakowi i działaczom Solidarności Wiejskiej w Woli Zarczyckiej (5 grudnia); Kongresie Osób Represjonowanych, Działaczy Solidarności i Kombatantów (8 grudnia); uroczystościach związanych z rocznicą wprowadzenia stanu wojennego (13 grudnia); uroczystości powołania jednostki strzeleckiej nr 2020 w Strzyżowie (14 grudnia); uroczystości poświęcenia wyremontowanego przez IPN grobu wojennego por. Stanisława Głuszka w Czudcu (17 grudnia).

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Szczecinie

W 2018 r. pracownicy OBUWiM w Szczecinie reprezentowali IPN w trakcie następujących wydarzeń i uroczystości: 78. rocznicy pierwszej zsyłki na Sybir (10 lutego); uroczystościach z okazji 76. rocznicy przemianowania Związku Walki Zbrojnej na Armię Krajową w Szczecinie oraz odsłonięciu tablicy pamiątkowej w Stargardzie, poświęconej Zofii i Stanisławowi Kulikowskim, żołnierzom AK (14 lutego); uroczystościach z okazji Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych" w Szczecinie (1 marca); uroczystości z okazji Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką, upamiętniającej osoby odznaczone medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata" spoczywające na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie (24 marca); uroczystościach z okazji Dnia Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej w Szczecinie (13 kwietnia); uroczystości posadzenia dębów i odsłonięcia tablicy pamiątkowej w Szczecinie, poświęconej kpt. rez. Włodzimierzowi Mękarskiemu i ppor. rez. Kazimierzowi Puzdrakiewiczowi w ramach akcji „Katyń… ocalić od zapomnienia" (27 kwietnia); Wojewódzkich Obchodach Święta Policji i odsłonięciu tablicy w Stargardzie, poświęconej starszemu przodownikowi Policji Państwowej Julianowi Onyszkiewiczowi w ramach akcji „Katyń… ocalić od zapomnienia" (25 lipca); uroczystościach rocznicowych podpisania porozumień sierpniowych (30 sierpnia); uroczystości odsłonięcia tablicy w Szczecinie, poświęconej pamięci pracowników służby zdrowia – ofiar zbrodni katyńskiej (17 września); uroczystościach z okazji Dnia Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej w Międzyzdrojach (27 września); uroczystości nadania imienia Wacława Russockiego Placówce Straży Granicznej w Szczecinie i odsłonięciu poświęconej jemu tablicy pamiątkowej (6 października); uroczystości nadania imienia Heleny Grabskiej Szkole Podstawowej w Gogolicach oraz odsłonięciu poświęconej jej tablicy pamiątkowej (12 października); uroczystości nadania imienia Danuty Szyksznian Szkole Podstawowej nr 14 w Szczecinie i odsłonięciu poświęconej jej tablicy pamiątkowej (9 listopada); uroczystościach z okazji stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości i odsłonięciu pomnika „Boże, chroń Polskę" w Szczecinie (11 listopada); uroczystości zaduszkowej „Wspomnij bohatera" w Szczecinie (17 listopada); uroczystości upamiętniającej ofiary Grudnia '70 w Szczecinie, podczas której na ich grobach zostały złożone kwiaty i zapalone znicze (16 grudnia).

Współpraca z mediami

Pracownicy BUWiM z Centrali i oddziałów niezwykle często – ze względu na duże zainteresowanie społeczne działalnością pionu – udzielali wywiadów i uczestniczyli w audycjach telewizyjnych i radiowych. Tematy wystąpień, oprócz wydarzeń historycznych, dotyczyły bieżącej działalności IPN, w szczególności realizacji ustawy dekomunizacyjnej. Pracownicy pionu upamiętniania w sposób wyczerpujący i przystępny udzielali stosownych wyjaśnień i informacji. Dyrektor BUWiM Adam Siwek udzielił wielu wywiadów rosyjskim i białoruskim stacjom telewizyjnym, mediom

krajowym, m.in. TVP 1, TVP 3, TVP Historia, TVN, Polskie Radio Program 1 i 3, Radio 24, Radio Wnet i wielu innym. Doktor Anna Jagodzińska była gościem audycji w Polskim Radiu (Program 1, „Trójka"), gdzie opowiadała o niemieckich obozach koncentracyjnych: Dachau, Mauthausen. W oddziale IPN w Białymstoku udzielono kilku wywiadów i przekazano informacje opublikowane później w mediach lokalnych na temat dekomunizacji ulic (Polskie Radio Białystok, TVP Białystok, „Kurier Poranny", „Gazeta w Białymstoku", TVP Olsztyn, „Gazeta Olsztyńska", Radio Olsztyn, „Debata", Wilnoteka, „Kurier Wileński", Radio znad Wilii, TVP Historia). Doktor Piotr Szopa (Oddział IPN w Rzeszowie) brał udział w audycjach Polskiego Radia Rzeszów, a także Radia Eska i Radia Via. Wielokrotnie udzielił wywiadów TVP 3 Rzeszów, TVP 2, TVN – najczęściej dotyczących zagadnień związanych z ustawą dekomunizacyjną. Udzielił kilkunastu wywiadów prasowych, opublikowanych m.in. w dziennikach regionalnych „Nowiny" i „Super Nowości" czy ogólnopolskim tygodniku „Sieci". Ponadto współuczestniczył w tworzeniu filmów dokumentalnych dla TVP Rzeszów: *Pancerz. Historia wojenna Tadeusza Lutaka*, *Podkarpackie Twarze Niepodległości*, *Podkarpackie Tablice i Inskrypcje – Podkarpaccy Kolejarze*. Bartosz Bijak (Oddział IPN w Łodzi) udzielał wywiadu dla Radia Łódź na temat upamiętniania osób, organizacji i wydarzeń związanych z walką o niepodległość w przestrzeni miejskiej Łodzi. Ponadto udzielano wypowiedzi dla TVP Łódź dotyczących akcji „Zapal znicz pamięci" i postaci Tomasza Wilkońskiego. Bartosza Bijak dla Radia Łódź i TVP3 Łódź mówił o akcji oznaczania mogił powstańców warszawskich na łódzkich cmentarzach oraz o spacerze „Wspomnienie o Powstańcach Warszawskich pochowanych na łódzkiej nekropolii". Akcję „Łodzianie Żołnierzom Niepodległości" z udziałem Bartosza Bijaka transmitowano w trzech programach TVP Łódź. Relacja z rajdu rowerowego „Wojennym szlakiem" współorganizowana przez IPN przedstawiona była w TVP Łódź.

8.6.2. Edukacja Historyczna

W 2018 r. w OBUWiM we Wrocławiu przy współpracy z wojewodą dolnośląskim zapoczątkowano wieloletni projekt OCALAMY. Celem projektu jest odnalezienie oraz oznakowanie specjalnym znakiem graficznym grobów osób czynnie zaangażowanych w walkę o niepodległość i jej utrzymanie na przełomie pierwszej i drugiej dekady ubiegłego wieku. Intencją jest również zabezpieczenie grobów przed ewentualną likwidacją przy współpracy z cmentarzami komunalnymi i parafialnymi. Ponadto zorganizowano m.in.: rajd historyczno-patriotyczny „Szlakiem Niepodległej" Kraków–Kielce, konferencje: „Drogi do niepodległości żołnierzy AK i ich rodzin", „Dlaczego Inka? Superbohaterowie. Operacja »Ostra Brama«", „Edukacja w Miejscach Pamięci – Drogi do Niepodległej".

Pracownicy OBUWiM w Lublinie uczestniczyli w wydarzeniach o charakterze edukacyjnym w szkołach w Werbkowicach, Grabowcu, Łukowie i Hrubieszowie.

OBUWiM w Rzeszowie zorganizował uroczystość 38. rocznicy porozumień sierpniowych, podczas której prezentowano zdjęty ze ściany napis „Solidarność" z Zakładu Karnego w Łupkowie. Napis ten eksponowano w rzeszowskiej filharmonii w ramach wystawy poświęconej wprowadzeniu stanu wojennego, a także jest prezentowany podczas różnych wydarzeń o charakterze edukacyjnym. Ponadto pracownicy wzięli udział w: prelekcjach dotyczących Dywizjonu 303 w kinie Helios w Rzeszowie przed projekcją filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* (Grzegorz Leszczyński, Radosław Sołek); konferencji: „Policjanci w służbie Niepodległej" (Piotr Szopa), zajęciach dla dzieci dotyczących niepodległości (Piotr Szopa) oraz wykładach, w Konieczkowej, Czudcu, Strzyżewie (Piotr Szopa).

OBUWiM w Gdańsku przygotował wydarzenia o charakterze edukacyjnym, takie jak: przejazd historyczny„Śladami Sierpnia '80" Gdańsk–Gdynia; Działdowski Piknik Historyczny; spotkania z cyklu „Bez przedawnienia" poświęcone gen. Elżbiecie Zawackiej, m.in. w Bydgoszczy.

Zorganizowane działania o charakterze edukacyjnym pracowników OBUWiM w Poznaniu to m.in.: ekspozycja poświęcona Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu prezentująca przegląd opraco-

wań historycznych, dotyczącą go bibliografię, album obrazujący ostatnie lata jego życia, portrety oraz fotografie z Wileńszczyzny w ramach Nocy Muzeów. Zaprezentowano wówczas wystawę: „Groby Powstańców Wielkopolskich i żołnierzy Armii Wielkopolskiej poległych, zmarłych z ran i chorób do 8 marca 1920 r. w powiatach międzychodzkim i nowotomyskim". Tomasz Ceglarz wygłosił wykłady: *Represje wobec uczestników wydarzeń marcowych protestów 1968 r. w Poznaniu* i *Dokumenty dotyczące Marca '68 w zasobie Oddziałowego Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej* w ramach konferencji naukowej „Marzec '68 w Poznaniu". W Kleczewie mówił o polityce historycznej Polski po 1989 r., a w Szczecinku o znaczeniu daty 11 listopada 1918 r. dla dalszych dziejów społeczno-politycznych dwudziestowiecznej Polski.

OBUWiM w Krakowie kontynuuje program „Pamięć Pokoleń". Program uruchomiony w czerwcu 2017 r. jest skierowany do szkół z województwa małopolskiego i polega na przydzieleniu szkole do opieki miejsca pamięci lub grobu bądź cmentarza wojennego. Program znajduje się pod honorowym patronatem Małopolskiego Kuratora Oświaty oraz Wojewody Małopolskiego. W programie uczestniczy obecnie 66 szkół.

Pracownicy OBUWiM w Łodzi w ramach współpracy z Oddziałowym Biurem Edukacji Narodowej w Łodzi wzięli udział w wycieczce edukacyjnej „Pamięci Stu Straconych" w Lesie Lućmierskim (merytoryczne opracowanie punktu dotyczącego pierwotnego pochówku ofiar zbrodni).

Dominika Pasich pracownik oddziałowego OBUWiM w Krakowie wygłosiła referaty: *Ks. Stanisław Ryńca – kapelan AK, członek WiN* (Wigry) oraz *Antoni Iglewski – cichociemny z Radziejowa* (Radziejów Kujawski).

Pracownicy OBUWiM w Warszawie wygłosili wykłady: *Żurawiejki. Historia pułków kawalerii zapisana w żurawiejkach* i *Kozienicki epizod Legionowy. Komenda Grupy Legionów w Kozienicach płk. Zygmunta Zielińskiego* (Piotr Jaźwiński) oraz *Regulacje prawne służące polityce historycznej podczas konferencji Odbudowa państwa polskiego. Prawo i polityka historyczna po 1918 r.* (Ewa Żaboklicka). Ponadto w ramach projektu „Edukacja przez wolontariat" młodzież szkolna zgodnie ze wskazówkami pracownika OBUWiM opracowała spis miejsc pamięci w Kobyłce i Ossowie. Uczestniczono w 22. Pikniku Naukowym Polskiego Radia i Centrum Nauki Kopernik zorganizowanym na PGE Narodowym.

Piotr Łapiński uczestniczył w prelekcjach w Białymstoku: *76 rocznica utworzenia Armii Krajowej", Straceni w Białymstoku w latach 1944–1956* oraz wygłosił wykłady: *Żołnierze Wyklęci – Białostocczyzna 1944–1956, Kpt. Kazimierz Kamieński „Huzar". Zarys biografii*. Podczas uroczystości rocznicowych boju pod Bodakami, na sesji Rady Miasta Białystok *Mjr Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka"*, a w Czyżewie podczas uroczystości rocznicowych śmierci ppłk. Żwańskiego przybliżył jego postać. Doktor Ewa Rogalewska wygłosiła prelekcję o ratowaniu dzieci żydowskich w czasie II wojny światowej, przed filmem *Historia Ireny Sendlerowej*.

Pracownicy łódzkiego OBUWiM wygłosili prelekcje: *Droga do niepodległej – znaki pamięci* (Bartosz Bijak), a także adresowaną do uczniów LO w Brzezinach poświęconą idei oraz formom upamiętniania. Zorganizowano grę miejską „Śladami bohaterów wojny 1920 roku po Łodzi – Jana Kowalewskiego i Stefana Pogonowskiego" oraz projekt „Pamiętamy o łódzkich ofiarach »Intelligenzaktion« (1939–1940)". Uczestniczyli w wyjeździe studyjnym dla nauczycieli szlakiem miejsc i cmentarzy wojennych związanych z I wojną światową na terenie współczesnego woj. łódzkiego, podczas którego mówili o historii tych miejsc oraz o uregulowaniach prawnych związanych z grobownictwem. Pracownik pionu upamiętniania – pełnił funkcję przewodniczącego jury – w konkursie literackim z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę organizowanym przez Gminno-Parkowe Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie.

Anna Jagodzińska wygłosiła wykłady: *Praca przymusowa polskiego duchowieństwa, więźniów niemieckich obozów koncentracyjnych Dachau i Mauthausen-Gusen/także poprzez prace niewolniczą 1940–1945* (konferencja: „Praca przymusowa podczas II wojny światowej, jej pamięć i konsekwencje"); *Lettere de Auschwitz-Listy z Auschwitz (Listy z Auschwitz)* („Konferencja Oświęcim-

ska"); *Księża Niezłomni – przez Soldau do KL Dachau*; *Działdowo –Soldau niemiecki obóz zagłady* (konferencja z cyklu: „Niemieckie Zbrodnie 1939/1945. Działdowo-Soldau niemiecki obóz zagłady"); *11 listopada 1939 r. w Zielonce* (konferencja „Niepodległa"); *1 listopada 1939 r. – niemiecka zbrodnia w podwarszawskiej Zielonce* (konferencja „Niemieckie zbrodnie 1939/1940 – Zielonka, Góry Szwedzkie… Znane – nieznane"). Ponadto wygłosiła referaty: *Obóz koncentracyjny Dachau – miejsce eksterminacji duchowieństwa polskiego 1939–1945* w Ostrowie Wielkopolskim; *Kardynał Adam Kozłowiecki, więzień KL Auschwitz i KL Dachau* w Oświęcimiu; *Losy polskiego duchowieństwa w KL Dachau*. Piotr Kędziora-Babiński wygłosił referat *Poszukiwanie ofiar zbrodni niemieckich w Forcie III w Pomiechówku – stan prac*, *Poszukiwanie żołnierzy Armii Czerwonej w Polsce na przykładzie ekshumacji w Kamionce gm. Reńska Wieś*, *Ekshumacje* żołnierzy września 1939 r. Ponadto przeprowadził warsztaty archeologiczne dla młodzieży w Muzeum Ziemi Kozielskiej w Kędzierzynie-Koźlu.

9. Ściganie zbrodni

Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w 2018 r. prowadziła swoją działalność w oparciu o niezmienione od 2017 r. podstawy prawne odnoszące się do właściwości rzeczowej i miejscowej. Nie uległo zmianie usytuowanie Głównej Komisji w strukturach Instytutu Pamięci Narodowej. Określają je: ustawa o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji ŚZpNP oraz ustawa Prawo o prokuraturze. Główna Komisja realizowała wskazane w powołanych ustawach zadania w zakresie ścigania zbrodni komunistycznych, zbrodni nazistowskich oraz innych przestępstw stanowiących zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne, wskazanych w art. 1 pkt 1 lit. a ustawy o IPN oraz występki określone w art. 54 i 55 powołanej ustawy, odnoszące się do sprawców przestępstw polegających na niszczeniu, ukrywaniu, zmianie treści i nieudostępnianiu dokumentów archiwalnych podlegających przekazaniu do zasobu archiwalnego IPN oraz publicznego i wbrew faktom, zaprzeczania zbrodniom określonym w przywołanym powyżej art. 1 pkt 1 lit. a ustawy o IPN.

Prokuratorzy pionu śledczego prowadzili postępowania i występowali z wnioskami do sądów, w oparciu o dyspozycję art. 45b ustawy o IPN w sprawach o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego. Uczestniczyli także w poszukiwaniu miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od 8 listopada 1917 r. do 31 lipca 1990 r., prowadzonych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji.

W ramach pracy Komisji Ścigania zmierzającej do poszerzenia wiedzy historycznej o rozmiarach represji stosowanych przez funkcjonariuszy systemów totalitarnych kontynuowano przegląd zakończonych spraw sądów okręgowych prowadzonych zgodnie z ustawa z 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego. Tak uzyskane informacje posłużyły do wszczęcia z urzędu kolejnych śledztw w sprawach zbrodni komunistycznych oraz skierowania nowych wniosków o unieważnienie orzeczeń sądowych. W 2018 r. kontynuowano również czynności procesowe w sprawach po zlikwidowanej w 1998 r. byłej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu pozostawionych bez procesowego rozstrzygnięcia.

9.1. Stan zatrudnienia prokuratorów w Komisji Ścigania

Prokuratorzy Komisji tak jak dotychczas wykonywali swe obowiązki służbowe w 11 oddziałowych komisjach w: Białymstoku, Gdańsku, Lublinie, Łodzi, Katowicach, Krakowie, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i w Wrocławiu oraz w siedmiu delegaturach, funkcjonujących w sześciu oddziałowych komisjach, których siedziby znajdują się w Koszalinie, Gorzowie Wielkopolskim, Bydgoszczy, Olsztynie, Radomiu, Kielcach i w Opolu.

Liczba prokuratorów pełniących służbę w Komisji Ścigania 1 stycznia 2018 r. wynosiła 78. W Głównej Komisji pracowało 7 prokuratorów, w tym dyrektor Głównej Komisji. W oddziałowych komisjach obowiązki pełniło 71 prokuratorów. W trakcie okresu sprawozdawczego korpus

prokuratorów uległ powiększeniu o sześciu prokuratorów, trzech prokuratorów zostało zatrudnionych w Oddziałowej Komisji w Warszawie, jeden w Oddziałowej Komisji w Łodzi oraz jeden w Oddziałowej Komisji w Gdańsku i we Wrocławiu. Stan zatrudnienia w Głównej Komisji nie uległ zmianie.

W 2018 r. na długotrwałych zwolnieniach przebywało trzech prokuratorów z oddziałowych komisji w Rzeszowie i Wrocławiu.

Tabela 1. Stan zatrudnienia w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2018 r.

Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i oddziałowe komisje	Stan zatrudnienia na 1 I 2018 r.	Stan zatrudnienia na 31 XII 2018 r.	Liczba prokuratorów faktycznie wykonujących obowiązki na 31 XII 2018 r.	Liczba prokuratorów korzystających z długotrwałych zwolnień lekarskich w 2018 r.
Białystok	8	8	7	0
Gdańsk	8	8	8	0
Katowice	5	5	5	0
Kraków	6	6	6	0
Lublin	9	9	9	0
Łódź	3	4	4	0
Poznań	5	5	5	0
Rzeszów	6	6	4	2
Szczecin	6	6	6	0
Warszawa	9	12	12	0
Wrocław	6	7	6	1
Główna Komisja	7	7	7	0
Razem	78	83	79*	3

* Nie ujęto jednego prokuratora z OK we Wrocławiu, który był na urlopie po zwolnieniu lekarskim

9.2. Działalność śledcza Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w liczbach

Prokuratorzy oddziałowych komisji 1 stycznia 2018 r. prowadzili 562 postępowania, a w tym 407 spraw dotyczących zbrodni komunistycznych (Zk), 130 zbrodni nazistowskich (Zn) i 25 postępowań w sprawach innych przestępstw stanowiących zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne (Zi), w tym 14 postępowań dotyczących art. 54–55 ustawy o IPN.

W 2018 r. w ramach działalności Komisji zarejestrowano 1 140 kolejnych postępowań, a w tym 768 dotyczących zbrodni komunistycznych, 280 – zbrodni nazistowskich i 92 postępowania w sprawach zbrodni innych, z czego 65 spraw dotyczyło postępowań z art. 54–55 ustawy o IPN.

Tabela 2. Dane KŚZpNP dotyczące prowadzonych na dzień 1 stycznia 2018 r. postępowań

Oddziałowa Komisja	sprawy „Zk”	sprawy „Zn”	sprawy „Zi”	wszystkie
w Białymstoku	38	12	-/-	50
w Gdańsku	26	16	-/-	42
w Katowicach	27	23	1/-	51
w Krakowie	49	13	-/1	63
w Lublinie	57	7	1/2	67
w Łodzi	22	4	-/-	26
w Poznaniu	28	27	-/-	55
w Rzeszowie	34	5	6/-	45
w Szczecinie	41	12	-/-	53
w Warszawie	51	7	-/12	70
w Wrocławiu	34	4	1/1	40
Razem	407	130	9/16	562

Tabela 3. Dane dotyczące spraw zarejestrowanych w 2018 r. w oddziałowych komisjach

Oddziałowa Komisja	Sprawy „Zk”	Sprawy „Zn”	Sprawy „Zi” i art. 54–55	Razem
w Białymstoku	76	27	-/1	104
w Gdańsku	60	41	-/3	104
w Katowicach	41	32	1/-	74
w Krakowie	66	17	1/4	88
w Lublinie	62	54	4/3	123
w Łodzi	60	18	-/2	80
w Poznaniu	53	36	-/1	90
w Rzeszowie	110	6	20/1	137
w Szczecinie	76	22	-/1	99
w Warszawie	86	11	1/45	143
w Wrocławiu	78	16	-/4	98
Razem	768	280	27/65	1 140

W okresie sprawozdawczym prokuratorzy zakończyli łącznie 1 142 postępowania, w tym 759 dotyczących zbrodni komunistycznych, 285 – zbrodni nazistowskich, 98 – zbrodni innych, w tym 73 sprawy z art. 54–55. Odmową wszczęcia śledztwa zakończono 162 postępowania. Postanowienia o umorzeniu śledztwa wydano w 930 sprawach, w tym 416 postępowań zostało umorzonych na podstawie art. 322 § 1 kpk, 514 spraw umorzono z innych powodów – na podstawie art. 17 § 1 pkt 1–11 kpk, (w tym z uwagi na śmierć sprawcy umorzono postępowania w całości lub w części w zakresie 294 czynów), 37 postępowań zakończono w inny sposób, a bieg sześciu postępowań został zawieszony.

Akty oskarżenia skierowano w 7 sprawach, którymi objęto 9 osób. W okresie sprawozdawczym prokuratorzy zgromadzili materiał dowodowy pozwalający na przedstawienie 6 osobom zarzutów popełnienia przestępstwa. W tym samym okresie w toku prowadzonych postępowań przesłuchano 4 344 świadków.

Tabela 4. Sprawy zakończone w 2018 r. z uwzględnieniem sposobu zakończenia

Oddziałowa Komisja	Akty oskarżenia	Umorzone art. 322 kpk	Umorzone art. 17§1 pkt.1–11 kpk	Odmowy wszczęcia	W inny sposób	Zawieszono
Białystok	-	74	28	4	-	1
Gdańsk	-	30	48	10	5	-
Katowice	-	7	63	9	-	-
Kraków	-	38	37	23	1	-
Lublin	1	91	21	15	-	-
Łódź	-	28	10	18	4	-
Poznań	-	34	43	10	3	1
Rzeszów	2	48	93	6	-	-
Szczecin	-	8	70	11	16	-
Warszawa	4	21	65	38	7	4
Wrocław	-	37	36	18	1	-
Razem	7	416	514	162	37	6

Bieg części z wszczętych w okresie statystycznym, a także w latach ubiegłych, postępowań przygotowawczych, z uwagi na długotrwałe przeszkody uniemożliwiające ich kontynuowanie pozostawał w zawieszeniu. Na początku 2018 r. w oddziałowych komisjach zawieszonych pozostawało 39 śledztw. W całym 2018 r. prokuratorzy zawiesili bieg 6 postępowań. Podjęli z zawieszenia, w celu kontynuowania czynności śledczych, 20 postępowań przygotowawczych. Na koniec 2018 r. w zawieszeniu pozostawało 25 śledztw. Liczba ta uległa zmniejszeniu w stosunku do 2017 r., o 14 postępowań.

Tabela 5. Informacja o zawieszonych śledztwach w okresie od stycznia do grudnia 2018 r.

Oddziałowa Komisja Ścigania	Zawieszone postępowania stan na 1 I 2018 r.	Liczba postępowań zawieszonych w 2018 r.	Liczba postępowań podjętych w 2018 r.	Zawieszone postępowania stan na 31 XII 2018 r.
Białystok	3	1	1	3
Gdańsk	1	0	0	1
Katowice	3	0	2	1
Kraków	9	0	4	5
Lublin	2	0	0	2
Łódź	5	0	1	4
Poznań	0	1	1	0
Rzeszów	2	0	1	1
Szczecin	0	0	0	0
Warszawa	12	4	9	7
Wrocław	2	0	1	1
Razem	39	6	20	25

Prokuratorzy Komisji wydali postanowienia kończące prowadzone postępowania karne na etapie postępowania przygotowawczego w 1 092 sprawach.

Decyzje o umorzeniu śledztw lub odmowie wszczęcia śledztwa zapadały w sytuacjach braku możliwości skierowania aktu oskarżenia lub uzyskania dostatecznych dowodów pozwalających na stwierdzenie przestępstwa i poprzedzone były wszechstronnym wyjaśnieniem okoliczności rozpatrywanych zdarzeń, ustaleniem osób pokrzywdzonych oraz osób odpowiedzialnych za popełnianie czynów karalnych.

Postanowienia prokuratorów o umorzeniu śledztw lub odmowie wszczęcia śledztwa zostały zaskarżone w 53 przypadkach. Cztery z zażaleń zostały uwzględnione przez referentów spraw w trybie wskazanym w art. 463 § 1 i art. 465 §1 kpk. W pozostałym zakresie prokuratorzy przekazali 49 zażaleń na decyzje kończące postępowanie do sądów, które po rozpoznaniu spraw nie uwzględniły 46 złożonych zażaleń i utrzymały w mocy postanowienia prokuratorów o zakończeniu postępowania. Trzy ze złożonych zażaleń, w tym dwa na postanowienia o umorzeniu śledztwa i jedno na postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa, zostały uwzględnione przez sądy, które uchyliły zaskarżone postanowienia celem kontynuowania postępowania.

Istotny wpływ na długotrwałość prowadzonych postępowań ma fakt, iż postępowania przygotowawcze prowadzone przez prokuratorów Komisji Ścigania mają charakter śledztw własnych, w których wszystkie czynności procesowe i dowodowe, za wyjątkiem czynności wymagających wiedzy specjalistycznej biegłych, są wykonywane osobiście przez prokuratorów – referentów spraw. Innymi istotnymi elementami w pracy prokuratora referenta, wpływającymi na długotrwałość prowadzonych postępowań, jest konieczność korzystania z szeroko pojętych źródeł archiwalnych, związany z tym czas potrzebny na uzyskanie satysfakcjonujących informacji historycznych oraz potrzeba ustalania danych osób pokrzywdzonych, a w przypadku ich śmierci członków rodzin

i ich przesłuchanie. W wielu prowadzonych obecnie śledztwach liczba osób pokrzywdzonych liczy nawet kilka tysięcy.

Pomimo wspomnianych okoliczności w 2018 r. odnotować należy spadek liczby najstarszych postępowań, prowadzonych przez okres ponad 3 i ponad 5 lat. Wzrosła jednak liczba postępowań w sprawach zbrodni komunistycznych, których okres trwania przekroczył jeden rok. Szczegółowe dane dotyczące spraw długotrwałych przedstawiono poniżej.

Tabela 6. Ogólna liczba spraw na 1 stycznia 2018 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok, 3 lata i 5 lat, ze wskazaniem kategorii tych spraw (Zk, Zn, Zi) w oddziałowych komisjach

Oddziałowe Komisje Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	Liczba spraw na 1 I 2018 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok			Liczba spraw na 1 I 2018 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 3 lata			Liczba spraw na 1 I 2018 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 5 lat		
	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi
Białystok	0	2	0	1	1	0	9	4	0
Gdańsk	1	5	0	0	3	0	2	6	0
Katowice	1	2	0	1	1	0	4	4	1
Kraków	2	0	0	0	0	0	5	2	0
Lublin	4	0	0	0	0	0	12	5	1
Łódź	0	0	0	0	0	0	3	2	0
Poznań	0	2	0	0	5	0	2	11	0
Rzeszów	5	0	1	0	0	0	13	0	5
Szczecin	2	0	0	0	1	0	3	5	0
Warszawa	23	2	10	4	0	0	15	4	0
Wrocław	0	0	0	0	0	0	2	1	1
Razem	38	13	11	6	11	0	70	44	8

Tabela 7. Ogólna liczba spraw na 31 grudnia 2018 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok, 3 lata i 5 lat, ze wskazaniem kategorii tych spraw (Zk, Zn, Zi) w oddziałowych komisjach.

Oddziałowe Komisje Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	Liczba spraw na 31 XII 2018r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok			Liczba spraw na 31 XII 2018r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 3 lata			Liczba spraw na 31 XII 2018r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 5 lat		
	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi
Białystok	0	2	0	0	2	0	9	7	0
Gdańsk	0	4	0	0	1	0	2	9	0
Katowice	3	0	0	0	1	0	2	3	1
Kraków	4	1	0	0	0	0	3	2	0
Lublin	2	0	0	0	0	0	6	5	2
Łódź	1	0	0	0	1	0	4	3	0
Poznań	0	5	0	0	4	0	2	11	0
Rzeszów	1	0	0	1	0	0	13	0	6
Szczecin	5	1	0	0	1	0	1	2	0
Warszawa	47	0	6	4	0	0	8	3	0
Wrocław	3	0	0	0	0	0	1	1	0
Razem	66	13	6	5	10	0	51	46	9

Prokuratorzy Komisji w 2018 r. kontynuowali czynności procesowe mające na celu podjęcie i merytoryczne zakończenie tak zwanych postępowań poskontrowych, czyli spraw karnych wytworzonych w okresie funkcjonowania byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i Okręgowych Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, w sprawach zbrodni nazistowskich. Dotyczy to postępowań przygotowawczych, które mimo ich uprzedniego zarchiwizowania nie zostały zakończone decyzjami merytorycznymi. W grupie wskazanych spraw, która pierwotnie liczyła 5 131 śledztw, część została złożona do archiwum jako postępowania zawieszone. Drugą część spraw stanowią akta śledztw, w których nie podjęto żadnej decyzji merytorycznej, pozostawiając je bez biegu. Postępowania te także zarchiwizowano.

Każde ze śledztw, wykazanych w następstwie procesu skontrum, wymaga podjęcia i przeprowadzenia niezbędnych czynności dowodowych oraz opracowania i wydania decyzji merytorycznej kończącej postępowanie. Śledztwa w tej kategorii spraw są pracochłonne, a co za tym idzie, także czasochłonne, co podyktowane jest w wielu postępowaniach znaczną, idącą czasami w tysiące osób, liczbą pokrzywdzonych oraz faktem, że zakres tych postępowań obejmuje wiele zdarzeń, sięgających nierzadko setek czy tysięcy.

Niezależnie od zakresu i przedmiotu śledztw, w tej kategorii spraw, na czas ich trwania wpływ ma także znaczny okres oczekiwania na realizację przez prokuratury innych państw wniosków o udzielenie pomocy prawnej. Jak wskazuje dotychczasowa praktyka, wnioski te są realizowane przez okres od kilku do nawet kilkunastu miesięcy. Nie bez znaczenia dla sprawności i szybkości

owych postępowań, pozostaje wreszcie wysokość środków finansowych, które, w ramach przyznanego oddziałowym komisjom ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu budżetu można corocznie przeznaczyć na przeprowadzenie tłumaczeń na język polski dokumentów uzyskanych za granicą, bez szkody dla zabezpieczenia właściwego biegu innych postępowań karnych prowadzonych w danej oddziałowej komisji. Przykładowo można tu wskazać na śledztwa dotyczące zbrodni popełnionych na obywatelach polskich w okresie II wojny światowej w niemieckich obozach koncentracyjnych i obozach zagłady, zlokalizowanych na terenie okupowanej Polski i terytorium III Rzeszy Niemieckiej. Wbrew powszechnemu przekonaniu w okresie PRL zaniechano prowadzenia śledztw w tej kategorii spraw, poza postępowaniami prowadzonymi w latach 40. XX w. przeciwko członkom załóg tych obozów, w późniejszym okresie aktywność organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości sprowadzała się w istocie do przekazywania organom wymiaru sprawiedliwości RFN i Austrii materiałów śledztw. Przyjęto ówcześnie założenie, że państwa te uporają się skutecznie z problemem ukarania sprawców tych zbrodni. Po przekazaniu materiałów dowodowych organom innych państw śledztwa w tych sprawach zawieszano, a następnie składano do archiwum. Oznacza to, że kwestie związane ze ściganiem i ukaraniem sprawców jednych z najcięższych przestępstw popełnionych na Polakach w okresie okupacji niemieckiej pozostały przez kolejne lata poza zainteresowaniem polskich organów wymiaru sprawiedliwości. Należy podnieść, że wymiar sprawiedliwości RFN i Austrii nie poradził sobie z osądzeniem sprawców tych czynów. Postępowania w tych sprawach kończyły się wyrokami uniewinniającymi, sądy państw obcych uznawały bowiem, że brak jest dostatecznych dowodów popełnienia przestępstwa przez byłych funkcjonariuszy obozów. Sprawy te były umarzane, gdyż przyjmowano nagminnie, że nastąpiło przedawnienie karalności przestępstw zarzuconych oskarżonym. Sytuacja ta spowodowała stan, w którym żadne ze śledztw dotyczących zbrodni popełnionych w niemieckich obozach koncentracyjnych i zagłady, które okupant zlokalizował na terenie Polski oraz III Rzeszy Niemieckiej, prócz śledztwa w sprawie KL Warschau i KL Litomierzyce, nie zostało dotychczas zakończone. Oznacza to, że nie wyjaśniono procesowo okoliczności popełnienia tych zbrodni, nie ustalono wszystkich pokrzywdzonych, jak też nie podjęto działań zmierzających do wykrycia i postawienia przez sądem sprawców tych czynów. Prokuratorzy IPN muszą, zatem w trybie pilnym zmierzyć się z tą materią. Jest to ich ustawowe zadanie, a niezależnie od niego, prowadzenie śledztw w tej kategorii spraw nie jest bez znaczenia wobec coraz częściej pojawiających się poza granicami Polski publikacji, zamieszczanych także w poważnych i opiniotwórczych redakcjach i stacjach telewizyjnych o tzw. polskich obozach koncentracyjnych.

W Głównej Komisji został utworzony zespół, w skład którego wszedł prokurator, archiwista i kilku historyków, którego zadaniem są m.in. działania zmierzające do ustalenia danych osób, które w okresie II wojny światowej pełniły służbę w formacji SS w niemieckich obozach koncentracyjnych i obozach zagłady, umiejscowionych na terenie okupowanej Polski oraz III Rzeszy Niemieckiej, gdzie masowo więziono i mordowano Polaków. Dotychczasowym rezultatem prac tegoż zespołu było wytypowanie, spośród ponad 23 000 funkcjonariuszy SS pełniących służbę w tych obozach, grupy około 1 600 członków SS, którzy z racji wieku mogą jeszcze żyć. Tak opracowane dane zespół przekazał następnie do poszczególnych oddziałowych komisji, których prokuratorzy prowadzą śledztwa w sprawie zbrodni ludobójstwa popełnionych w niemieckich obozach koncentracyjnych i obozach zagłady. Po otrzymaniu tych danych prokuratorzy podjęli działania zmierzające do ustalenia ewentualnego miejsca pobytu tych osób lub uzyskania informacji o dacie i miejscu ich śmierci. Działania te polegają na kierowaniu zapytań do Biura Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji, które za pośrednictwem sieci Interpol podejmuje czynności poszukiwawcze. Prokuratorzy oddziałowych komisji skierowali dotychczas blisko 1 000 wniosków o poszukiwanie wskazanych wyżej osób, dalsze zaś wnioski są przygotowywane i będą sukcesywnie przekazywane do Interpolu. Pierwszych kilkadziesiąt odpowiedzi już uzyskano. Wynikało z nich, że poszukiwane osoby zmarły lub nieznane jest miejsce ich pobytu. Podjęte działa-

nia, z uwagi na kwestie natury biologicznej, stanowią ostatnią szansę na ewentualne pociągnięcie sprawców zbrodni ludobójstwa popełnionych na Polakach w okresie II wojny światowej do odpowiedzialności karnej.

Od stycznia do grudnia 2018 r. prokuratorzy oddziałowych komisji podjęli łącznie 172 zawieszone śledztwa byłych Głównej i Okręgowych Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i 161 spraw tej kategorii zakończyli. Łącznie od zakończenia prac skontrum w 2009 r. do końca grudnia 2018 r. prokuratorzy podjęli 2 112 zawieszonych śledztw, z których 1998 zakończyli. Na 1 stycznia 2019 r. pozostało do podjęcia 3 019 śledztw, a do zakończenia 3 133 śledztw byłej Głównej i Okręgowych Komisjach Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Tabela 8. Podejmowanie i załatwianie spraw ujawnionych w trakcie prac skontrum

Oddziałowe Komisje Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	Liczba spraw podjętych w 2018 r.	Liczba spraw zakończonych decyzjami merytorycznymi w 2018 r.
Białystok	17	15
Gdańsk	33	27
Katowice	13	14
Kraków	4	7
Lublin	33	32
Łódź	5	2
Poznań	30	31
Rzeszów	0	0
Szczecin	14	18
Warszawa	9	2
Wrocław	14	13
Razem	172	161

Kolejnym, kontynuowanym w 2018 r. przez prokuratorów pionu ścigania zadaniem, zmierzającym do ujawnienia okoliczności zbrodni komunistycznych i wzbogacenia danych historycznych, jest przegląd akt spraw sądów okręgowych prowadzonych w oparciu o ustawę z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego.

Prokuratorzy oddziałowych komisji dokonali w 2018 r. przeglądu 1 791 zakończonych postępowań sądowych. Przeprowadzone czynności pozwoliły na ujawnienie nowych, nieznanych uprzednio zbrodni komunistycznych i dały podstawę do zainicjowania i prowadzenia 170 postępowań przygotowawczych.

Przedstawione powyżej dane statystyczne, odnoszące się do liczby i rodzaju prowadzonych postępowań przygotowawczych w sprawach wskazanych w art. 1 pkt 1 lit. a oraz art. 54 i 55 ustawy o IPN, pozwalają na przedstawienie średniego obciążenia jednego prokuratora pionu śledczego IPN w 2018 r. prowadzonymi przez niego sprawami karnymi. Obciążenie to wynosiło 23,64 sprawy.

W tym samym okresie średnia zakończonych postępowań przez prokuratora wynosiła 15,86 sprawy. Wskazane dane odnoszą się jedynie do postępowań karnych i nie uwzględniają, prowadzonych w oddziałowych komisjach, spraw o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego. Porównując przytoczone dane z danymi z 2017 r., odnotowano zmniejszenie o 40 spraw ogólnej liczby postępowań niezakończonych na koniec 2018 r. Nastąpił wzrost liczby postępowań zarejestrowanych w oddziałowych komisjach w ciągu całego roku statystycznego o 87 spraw, wzrost liczby postępowań zakończonych w 2018 r. o 46 spraw oraz zwiększenie o 196 osób liczby przesłuchanych świadków. Odnotować również należy pozytywną tendencję zmniejszenia się o 14 spraw liczby śledztw pozostających w zawieszeniu oraz spadku liczby decyzji kończących postępowanie uchylonych przez sądy w wyniku rozpoznania zażaleń na te postanowienia z 5 do 3.

Tabela 9. Obciążenie prokuratorów i poziom efektywności ich pracy w poszczególnych oddziałowych komisjach w 2018 r.

Oddziałowa Komisja	Liczba spraw prowadzonych w 2018 r.	Liczba spraw zakończonych w 2018 r.	Liczba prokuratorów faktycznie pracujących w komisji na dzień 31 XII 2018 r.	Średnie obciążenie sprawami prokuratora w 2018 r.	Średnie załatwienie spraw przez prokuratora w 2018 r.
Białystok	154	107	7	22	15,3
Gdańsk	146	93	8	18,25	11,63
Katowice	125	79	5	25	15,8
Kraków	151	99	6	25	16,5
Lublin	190	128	9	21,11	14,22
Łódź	106	60	4	26,5	15
Poznań	145	91	5	29	18,2
Rzeszów	182	149	4	45,5	37,25
Szczecin	152	105	6	25,33	17,5
Warszawa	213	139	12	17,75	11,58
Wrocław	138	92	6	23	15,3
Razem	1 702	1 142	72	23,638	15,86

9.3. Działalność Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w sprawach o unieważnienie orzeczeń

Jednym z ustawowych zadań realizowanych w 2018 r. przez prokuratorów Komisji Ścigania, było kierowanie do sądów wniosków w oparciu o dyspozycję art. 45b ustawy o IPN i występowanie przed sądami, w sprawach o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia

23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego.

Prokuratorzy Komisji Ścigania w okresie sprawozdawczym prowadzili 954 sprawy dotyczące unieważnienia wyroków sądowych. Zakończono 671 postępowań, kierując wnioski do sądów okręgowych w sprawach unieważnienia orzeczeń wobec 714 osób. W toku postępowań sądowych w 2018 r. uwzględniono 596 skierowanych wniosków, co skutkowało stwierdzeniem nieważności orzeczeń w stosunku do 625 osób. Sądy nie uwzględniły 43 wniosków wniesionych wobec 45 skazanych osób. W przypadku 21 spraw prokuratorzy nie zgodzili się z zapadłymi rozstrzygnięciami i wnieśli środki odwoławcze. Sądy rozpoznały 19 spraw odwoławczych, w wyniku których uwzględniono stanowisko prokuratorów w 9 postępowaniach. W przypadku 10 postępowań sądy II instancji nie uchyliły zapadłych rozstrzygnięć i nie uwzględniły zażaleń złożonych przez prokuratorów.

Prokuratorzy z racji rozpoznawanych przez sądy wniosków o unieważnienie orzeczeń uczestniczyli łącznie w 862 posiedzeniach sądowych. Odnotować należy znaczący wzrost w 2018 r. liczby prowadzonych czynności, w sprawach dotyczących kierowania wniosków o unieważnienie orzeczeń sądowych, w porównaniu z rokiem ubiegłym, kiedy to spraw takich zrejestrowano 726, skierowano 422 wnioski wobec 462 osób skazanych i uzyskano orzeczenia sądowe w 446 sprawach w stosunku do 452 osób.

Jako przykładowe postępowanie w sprawach tego rodzaju można wskazać postępowanie Oddziałowej Komisji we Wrocławiu w sprawie wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu z dnia 17 marca 1952 r. uznającego Adama P. winnym tego, że w grudniu 1950 r. na terenie Konar, otrzymawszy wiarygodną wiadomość o istnieniu na terenie powiatu Środa Śląska nielegalnej organizacji Rzeczpospolita Polska Walcząca, usiłującej przemocą zmienić demokratyczny ustrój Polski Ludowej, nie zawiadomił natychmiast o tym władzy powołanej do ścigania przestępstw, tj. przestępstwa z art. 18 § 1 tak zwanego małego kodeksu karnego w związku z art. 86 § 2 kodeksu karnego Wojska Polskiego. Za przypisane mu przestępstwo Adam P. skazany został na karę 3 lat więzienia. Adam P. nie wystąpił o unieważnienie skazującego go wyroku, prawdopodobnie nie wiedząc, że możliwość taka istnieje. Po jego śmierci, z odpowiednim wnioskiem nie wystąpili również jego najbliżsi, gdyż poznanej dopiero w latach 70. XX wieku żonie o skazaniu Adam P. nigdy nie opowiedział. Dopiero przeprowadzenie analizy akt Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu, w związku z prowadzonym przez Oddziałową Komisję we Wrocławiu śledztwem, pozwoliło na ujawnienie przesłanek dla stwierdzenia nieważności wyroku skazującego Adama P. Po rozpoznaniu wniosku złożonego przez prokuratora Komisji Sąd Okręgowy we Wrocławiu stwierdził nieważność wyroku skazującego Adama P. Orzeczenie to otworzyło drogę dla żony i syna wymienionego do dochodzenia od Skarbu Państwa roszczeń o odszkodowanie za niesłuszne skazanie i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

W kolejnej sprawie na wniosek prokuratora Oddziałowej Komisji w Szczecinie Sąd Okręgowy w Szczecinie uznał za nieważny wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie, z 25 kwietnia 1949 r., który skazywał Zygmunta R. za czyn „publicznego nawoływania do czynów skierowanych przeciwko jedności sojuszniczej z ZSRR" (art. 11 dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych […]) na karę 6 lat więzienia i utratę praw publicznych i obywatelskich na okres kolejnych 2 lat. W uzasadnieniu wyroku WSR wskazał, iż „pobyt skazanego w zachodnich strefach niemieckich był dostatecznie długim, by nasiąknąć nienawiścią do wszystkiego, co demokratyczne [w nomenklaturze pojęcie używane dla określania totalitarnego ustroju komunistycznego – prok.]", a następnie „starał się wsączyć jad wspomnianej nienawiści do obecnego ustroju […] jako też jego sojuszowi z ZSRR". Ponadto – co wymaga szczególnego podkreślenia – zdaniem sądu – miał on „ekskulpować Niemców ze zbrodni ludobójstwa w Katyniu, twierdząc, że to nie ich dzieło". Czyny Zygmunta R. były wyrażaniem opinii o otaczającej rzeczywistości, w której dopatrywał się podporządkowania Polski Związkowi Radzieckiemu, dostrzegał

niestabilność sytuacji międzynarodowej, upatrywał zagrożenia społeczne i gospodarcze w tworzeniu spółdzielni. Głosił także prawdę o zbrodni funkcjonariuszy ZSRR na polskich oficerach w Katyniu. Orzekający w sprawie Sąd Okręgowy w pełni podzielił stanowisko prokuratora oddziałowej komisji i unieważnił wyrok sądu wojskowego.

W innym postępowaniu prowadzonym w Oddziałowej Komisji w Krakowie, w sprawie Stanisława M., członka oddziału partyzanckiego zatrzymanego 5 grudnia 1946 r. wraz z innymi partyzantami przez funkcjonariuszy UB, ustalono, że we wczesnych godzinach porannych 7 grudnia 1946 r., grupa około 40 partyzantów została otoczona przez 100 żołnierzy i oficerów KBW oraz funkcjonariuszy UB. W toku intensywnych walk zginęło 9 partyzantów oraz 2 żołnierzy KBW. Część partyzantów po przerwaniu okrążenia zdołała zbiec, a dwunastu z nich, w tym Stanisław M. zostało ujętych. Pojmanych partyzantów poddano intensywnemu śledztwu, prowadzonemu przez funkcjonariuszy UB. 14 i 15 stycznia 1947 r. odbyła się rozprawa przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Krakowie, na sesji wyjazdowej w Nowym Targu. Wyrokiem z 15 stycznia 1947 r. oskarżeni zostali uznani za winnych popełnienia zarzuconych im czynów i skazani, w tym Stanisław M. i osiem innych osób na karę śmierci, pozostałych troje, na kary więzienia. Skazani: Stanisław M., Jan Sz., Stanisław K. zostali straceni 3 lutego 1947 r., a wobec pozostałych skazanych kary złagodzono. Zarówno śledztwo, jak i postępowanie sądowe zostało przeprowadzone w wyjątkowo pośpiesznie. Niezwykle surowe wyroki, zapadłe w omawianej sprawie, zostały wykorzystane przez ówczesne władze do celów propagandowych w okresie bezpośrednio poprzedzającym wybory do Sejmu Ustawodawczego, które odbyły się 19 stycznia 1947 r. Wszystkie czyny, przypisane Stanisławowi M. oraz pozostałym skazanym, były przejawem działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, a powyższe skazanie stanowiło stosowanie represji. Postanowieniem Sądu Okręgowego w Nowym Sączu stwierdzono nieważność opisanego powyżej wyroku w odniesieniu do Stanisława M. Analogiczne orzeczenia, po rozpoznaniu wniosków prokuratorów Oddziałowej Komisji w Krakowie, zapadły w odniesieniu także do pozostałych osób skazanych tym wyrokiem.

Kolejnym przykładem jest sprawa Oddziałowej Komisji w Gdańsku, dotycząca wniosku o uznanie za nieważne wyroku byłego Wojskowego Sądu Rejonowego w Gdańsku z 26 lutego 1947 r. skazującego Hieronima F. za udział w konspiracyjnej organizacji niepodległościowej pod nazwą „Semper Fidelis Victoria". „Semper Fidelis Victoria" to kryptonim XII Okręgu Morskiego Narodowego Zjednoczenia Wojskowego – jednej z największych powojennych organizacji niepodległościowych działających w warunkach tzw. drugiej konspiracji. W latach 1945–1947 oddziały partyzanckie NZW prowadziły liczne akcje zbrojne przeciwko komunistycznym siłom bezpieczeństwa i NKWD. W 1945 r. na północnym terenie Polski utworzony został V Obszar NZW. Tworzyły go XII Okręg Morski z siedzibą w Gdańsku, XIII Okręg Pomorski (Bydgoszcz) oraz XIV Okręg Szczeciński. XII Okręg Morski NZW obejmował województwo gdańskie. Jako kryptonimu używał nazwy „Semper Fidelis Victoria" lub „Semper Fidelis V".

Prokurator przedstawił Sądowi do oceny materiały archiwalne, które wskazują, iż skazanie Hieronima F. miało związek z jego działalnością na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego. Czyny objęte unieważnieniem wynikały z działalności w organizacji, której celem była walka zbrojna z ówczesnym ustrojem i stanowiły w istocie walkę o byt niepodległego państwa polskiego. Aktywny udział Hieronima F. w organizacji niepodległościowej „Semper Fidelis Victoria" był wyrazem świadomej niezgody na ówczesny ustrój polityczny Polski. Czyn, za który wyżej wymieniony został pociągnięty do odpowiedzialności karnej, był przejawem działalności na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego, a całe postępowanie karne i skazanie wyrokiem byłego WSR w Gdańsku stanowiło przejaw represji wobec Hieronima F.

Oddziałowa Komisja w Łodzi prowadziła z kolei postępowanie dotyczące wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi z 14 stycznia 1949 r. skazującego Zdzisława S. na karę śmierci za działalność w organizacji „Wolność i Niezawisłość". Na podstawie

ustawy z a 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego do Sądu Okręgowego w Łodzi, skierowano wniosek o unieważnienie powyższego wyroku. Sąd uwzględnił go na posiedzeniu 21 sierpnia 2018 r.

Sprawa dotycząca Zdzisława S. była szczególnie interesująca, gdyż został on skazany nie za typową działalność związaną z akcjami zbrojnymi, lecz przede wszystkim za to, że w latach 1946––1947 brał m.in. udział w przygotowaniu memoriału Komendy Głównej „WiN" o sytuacji gospodarczej Polski przeznaczonego dla Organizacji Narodów Zjednoczonych. W porozumieniu z dowództwem „WiN" Zdzisław S. w maju 1948 r. został pozornie zwerbowany do współpracy przez funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Dzięki temu zapobiegł na przykład aresztowaniu członka Komendy Głównej „WiN" „Stefana". Funkcjonariusze organów bezpieczeństwa, po odkryciu podwójnej roli Zdzisława S., doprowadzili do jego aresztowania i skazania na karę śmierci, zamienioną później, po skorzystaniu przez Prezydenta RP z prawa łaski, na karę 15 lat więzienia.

Innym przykładowym postępowaniem w sprawie o unieważnienie orzeczenia w trybie określonym w ustawie z 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego może być postępowanie Oddziałowej Komisji w Poznaniu o uznanie za nieważne postanowienia Prokuratora Wojewódzkiego w Poznaniu z 18 września 1956 r., umarzającego postępowanie karne o sygn. IV Sn 26/56 K.152 wobec Romualda W., podejrzanego o udzielenie pomocy osobom strzelającym do funkcjonariuszy, znajdujących się w gmachu Wojewódzkiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu, 28 czerwca 1956 r., oprzez dostarczenie im amunicji do karabinu.

Na podstawie, znajdujących się w Oddziałowym Archiwum IPN w Poznaniu, akt byłego Prokuratora Wojewódzkiego w Poznaniu o sygnaturze IV Sn 26/56, w zakresie postępowania prowadzonego przeciwko Romualdowi W. oraz akt śledztwa S 23.2000.Zk Oddziałowej Komisji w Poznaniu w sprawie przestępczych czynów funkcjonariuszy państwa komunistycznego – sprowadzających się m.in. do pozbawienia życia wielu osób, spowodowania obrażeń ciała i bezprawnych pozbawień wolności – podczas i w związku z tzw. wydarzeniami poznańskimi, mającymi miejsce od 28 do 29 czerwca 1956 r. ustalono następujący przebieg wydarzeń: Romuald W., wówczas stolarz w Przedsiębiorstwie Remontowo-Montażowym w Poznaniu, wziął aktywny udział w wydarzeniach Poznańskiego Czerwca 1956 r., który polegał między innymi na przyłączeniu się do pokojowej demonstracji, a następnie na udziale w części zbrojnej wydarzeń, kiedy to przenosił amunicję i ładował ją do karabinu rkm, w czasie wymiany ognia między uzbrojonymi demonstrantami a funkcjonariuszami Urzędu Bezpieczeństwa przy ul. Kochanowskiego. Wcześniej przebywał przy więzieniu na ul. Młyńskiej w Poznaniu, gdzie uwolniono osoby tam osadzone. Romualda W. zatrzymano 17 lipca 1956 r. Zredagowanego, przez funkcjonariusza WUdsBP w Poznaniu, aktu oskarżenia prokurator nie zatwierdził, umarzając śledztwo przeciwko Romualdowi W. postanowieniem z 18 września 1956 roku na podstawie art. 49 kpk z 19 marca 1928 r., tj. wobec stwierdzenia znikomego społecznego niebezpieczeństwa jego czynu. Z aresztu zwolniono go tego samego dnia. W trakcie analizy dokumentów ustalono, iż Romuald W. przeciwstawił się swoim zachowaniem ówczesnym władzom komunistycznym, zaś jego aresztowanie i prowadzenie przeciwko niemu postępowania przygotowawczego było przejawem represji za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Na skutek wniosku Oddziałowej Komisji w Poznaniu Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z 23 kwietnia 2018 r. uznał przedmiotowe postanowienie prokuratora wojewódzkiego w Poznaniu za nieważne.

Przedstawione powyżej sprawy, w których prokuratorzy Komisji Ścigania skutecznie występowali z wnioskami o unieważnienie orzeczeń wydawanych przez komunistyczny aparat wymiaru sprawiedliwości, dobitnie wskazuje na pilną potrzebę szerokiej weryfikacji orzeczeń sądowych z okresu PRL i kontynuowanie tych czynności w ramach ustawowych zadań prokuratora IPN.

Tabela 10. Sprawy o uznanie za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego

	Sprawy wpisane do rejestru Ns	Wnioski o unieważnienie skierowane do sądu/co do ilu osób	Orzeczenia sądu uwzględniające wniosek/co do ilu osób	Wniosek uwzględniony/ nieuwzględniony	Liczba spraw w których skierowano środek odwoławczy	Liczba spraw w których sąd uwzględnił/nie uwzględnił środka odwoławczego
Białystok	100	101/101	99/99	99/0	0	0/0
Gdańsk	97	73/73	58/58	58/2	1	1/0
Katowice	62	62/81	40/53	40/18	5	2/1
Kraków	69	54/55	57/57	57/7	5	1/4
Lublin	125	61/62	49/50	49/1	0	0/0
Łódź	64	40/40	39/39	39/1	1	0/1
Poznań	80	61/61	62/62	62/9	6	4/2
Rzeszów	52	29/39	29/37	29/2	1	0/1
Szczecin	62	53/54	49/50	49/0	1	0/1
Warszawa	150	81/92	57/63	57/5	1	1/0
Wrocław	93	56/56	57/57	57/1	0	0/
Razem	954	671/714	596/625	596/46	21	9/10

9.4. Udział prokuratorów KŚZpNP w postępowaniach sądowych

Nieodłącznym elementem wypełniania obowiązków ustawowych prokuratorów oddziałowych i Głównej KŚZpNP, jest udział w sądowym etapie postępowań w sprawach, w których prokuratorzy skierowali akty oskarżenia lub wydali decyzje merytoryczne w toku prowadzonych postępowań.

W 2018 r. prokuratorzy Komisji KŚZpNP skierowali do sądów 7 aktów oskarżenia przeciwko 9 oskarżonym, z czego 4 akty oskarżenia przygotowali prokuratorzy Oddziałowej Komisji w Warszawie, 2 akty oskarżenia – prokuratorzy Oddziałowej Komisji w Rzeszowie, a jeden – prokurator Oddziałowej Komisji w Lublinie. Prokuratorzy uczestniczyli w 60 rozprawach sądów I i II instancji oraz wzięli udział w 976 posiedzeniach sądowych.

Sądy w 2018 r. orzekając w sprawach skierowanych przez prokuratorów Komisji Ścigania aktów oskarżenia, wydały 6 wyroków skazujących w stosunku do 7 osób oraz umorzyły 10 postępowań karnych w stosunku do 10 osób. Spośród skierowanych aktów oskarżenia dwie sprawy dotyczyły przekroczenia uprawnień przysługujących dwóm komendantom wojewódzkim MO i jednemu zastępcy Komendanta Wojewódzkiego MO, w ten sposób, że powołując się na nieistniejący dekret z 12 grudnia 1981 r. o ochronie bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego, wydali decyzje o internowaniu łącznie 102 osób. W konsekwencji

bezprawnie pozbawili wolności pokrzywdzonych na okres trwający od kilku dni do kilku miesięcy. Kolejne dwa akty oskarżenia dotyczyły fizycznego i psychicznego znęcania się nad pozbawionymi wolności członkami organizacji niepodległościowych lub osobami podejrzanymi o pomaganie członkom takich organizacji. W jednym przypadku oskarżonym był oficer śledczy Głównego Zarządu Informacji Wojskowej, w drugim – były funkcjonariusz KWMO w Krośnie.

W dwóch sprawach prokurator skierował akt oskarżenia w związku z czynami, które zakwalifikowano jako występki, które wyczerpują znamiona art. 54 ustawy o IPN. Pierwsza sprawa dotyczyła Jana W. byłego funkcjonariusza Departamentu IV MSW. Podczas pracy w tej instytucji wyniósł on zdjęcia i dokumenty, które powinny znajdować się w zasobie archiwalnym IPN. Departament, w którym pracował oskarżony, zajmował się pracą operacyjną skierowaną przeciwko duchownym i strukturom organizacyjnym Kościoła Katolickiego oraz innych wyznań i związków wyznaniowych. Po reorganizacji w 1984 r. Departament IV MSW został przemianowany na Wydział II zajmujący się rozpracowaniem duchownych tylko Kościoła Katolickiego. W toku śledztwa, w wyniku przeprowadzonych przeszukań, odnaleziono u oskarżonego dokumenty podlegające przekazaniu do archiwum IPN. W związku z powyższym po skompletowaniu materiału dowodowego skierowano akt oskarżenia. Postanowieniem z 5 września 2018 r. Sąd Rejonowy umorzył postępowanie karne w tej sprawie na podstawie art. 17 § 1 pkt. 3 kpk w zw. z art. 1 § 2 kk, uznając, iż społeczna szkodliwość czynu jest znikoma. 19 września 2018 r. prokurator skierował do Sądu Okręgowego w Warszawie zażalenie na powyższe postanowienie.

Drugim aktem oskarżenia skierowanym w związku z naruszeniem art. 54 ustawy o IPN, był akt oskarżenia przeciwko byłemu dyrektorowi Departamentu Kadr MON gen. dyw. w st. spocz. Andrzejowi W. oraz byłemu dyrektorowi Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie dr. Czesławowi Ż. Oskarżonym zarzucono uchylanie się od 15 maja 2012 do 4 stycznia 2016 r. od przekazania do zasobu archiwalnego IPN, wbrew obowiązkowi wynikającemu z ustawy o IPN, dokumentów archiwalnych, wytworzonych przez byłe wojskowe organy bezpieczeństwa państwa. Postępowanie sądowe nie zostało zakończone.

Kolejny akt oskarżenia skierowano przeciwko byłemu Wicedyrektorowi Departamentu VII Komitetu do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie Ryszardowi M., któremu zarzucono, że od sierpnia 1954 r. do sierpnia 1955 r. nie dopełnił ciążących na nim obowiązków w zakresie kontroli zasadności i terminowości czynności procesowych podejmowanych w kwestii stosowania i przedłużania okresu stosowania środków zapobiegawczych z ówcześnie obowiązującymi przepisami, w śledztwie przeciwko Bogusławowi H. Pokrzywdzonego pozbawiono wolności na okres prawie 10 lat, pod zarzutem działania w strukturach organizacji „Miecz i Pług" oraz współpracy z „hitlerowskimi władzami bezpieczeństwa na odcinku fizycznego wyniszczenia działaczy organizacji lewicowych". Do zwolnienia Bolesława H. z więzienia, w stanie inwalidztwa, doszło dopiero po jego uniewinnieniu przez Sąd Najwyższy. 12 października 2018 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia uznał Ryszarda M. za winnego zarzucanych mu aktem oskarżenia czynów i skazał go na karę 1 roku pozbawienia wolności, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat oraz karę grzywny w wysokości 5 000 zł. Obciążył także skazanego kosztami i opłatami sądowymi. Powyższy wyrok jest jednym z sześciu wyroków skazujących wydanych w 2018 r., w 2017 r. sądy wydały jedynie trzy wyroki skazujące.

W 2018 r. sądy umorzyły 10 postępowań karnych w stosunku do 10 osób, w sześciu przypadkach ze względu na śmierć oskarżonego, w trzech – ze względu na przedawnienie karalności czynu zabronionego, w jednym przypadku sąd umorzył postępowanie, uznając, iż społeczna szkodliwość czynu jest znikoma. W dwóch przypadkach, w których umorzono postępowanie karne z powodu przedawnienia karalności, sądy okręgowe uchyliły zaskarżone postanowienia i przekazały sprawy sądom rejonowym do ponownego rozpoznania.

W okresie sprawozdawczym uniewinniono jedną osobę. Sprawa dotyczyła Leszka L. który od 12 do 17 grudnia 1981 r. w Wałbrzychu, jako Komendant Wojewódzki MO, wydał decyzje o za-

trzymaniu i internowaniu 92 osób, ówczesnych działaczy opozycji, powołując się na przepisy nieistniejącego aktu prawnego w postaci dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o ochronie bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego. W konsekwencji bezprawnie pozbawił wolności pokrzywdzonych na okres trwający od kilku dni do kilkunastu miesięcy, z powodu ich przynależności do określonej grupy społeczno-politycznej. 12 lutego 2018 r. Sąd Rejonowy w Wałbrzychu uniewinnił oskarżonego od popełnienia wszystkich zarzucanych mu aktem oskarżenia czynów. W uzasadnieniu wyroku sąd wskazał, iż w jego ocenie zaistniała okoliczność wyłączająca winę oskarżonego, a mianowicie działanie w granicach usprawiedliwionego błędu (art. 28 kk). 27 czerwca 2018 r. prokurator skierował do Sądu Okręgowego w Świdnicy apelację, w wyniku której 4 października 2018 r. sąd uchylił powyższy wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Wałbrzychu.

Łącznie w 2018 r. wyroki skazujące zapadły w stosunku do siedmiu osób, w sześciu sprawach. Oprócz wyżej wymienionego Ryszarda M., którego przypadek omówiono w związku z opisem sprawy, w której w 2018 r. skierowano akt oskarżenia, skazano także Zbigniewa P., któremu prokurator zarzucił, że od 19 stycznia 1999 do 9 września 2006 r. w Toruniu, będąc w posiadaniu „zdjęć operacyjnych" wytworzonych w maju 1982 r. przez Wojewódzkie i Miejskie Służby Bezpieczeństwa w Toruniu, a więc przez organy bezpieczeństwa państwa, uchylał się od przekazania tych dokumentów archiwalnych IPN. Zdjęcia przedstawiały grupę osób protestujących w otoczeniu funkcjonariuszy, grupę osób zatrzymanych oraz samochody ZOMO. 14 sierpnia 2018 r. Sąd Rejonowy w Toruniu uznał oskarżonego za winnego popełnienia zarzucanych mu aktem oskarżenia czynów i wymierzył mu karę łączną 8 miesięcy pozbawienia wolności, warunkowo zawieszając jej wykonanie na okres 2 lat próby. Sąd wymierzył także oskarżonemu karę grzywny w wymiarze 1 000 zł.

Kolejny wyrok skazujący wydany 22 lutego 2018 r. dotyczył dwóch osób – Józefa Tadeusza S. oraz Władysława C. Władysław C. zastępca Ministra Spraw Wewnętrznych i Szef Służby Bezpieczeństwa oraz Józef S. dyrektor Departamentu V Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zostali oskarżeni o to, że od 21 października 1982 do 16 lutego 1983 r. w Warszawie i Chełmnie dopuścili się popełnienia zbrodni przeciwko ludzkości, będącej jednocześnie zbrodnią komunistyczną, polegającej na stosowaniu represji wobec wytypowanych ze względu na poglądy polityczne i działalność opozycyjną 304 żołnierzy rezerwy, przez powołanie ich na trzymiesięczne ćwiczenia wojskowe od 5 listopada 1982 r. do 2–3 lutego 1983 r. do 9. Pomorskiego Pułku Pontonowego JW. 1636 w Chełmnie. Sprawcy, w celu odizolowania przeciwników politycznych – działaczy opozycji, członków NSZZ „Solidarność", niepodlegających internowaniu lub zatrzymaniu, wbrew obowiązującym wówczas przepisom prawa – poddali ich intensywnej reedukacji społecznej na poligonie, w warunkach dyscypliny i porządku wojskowego, która łączyła się ze szczególnym udręczeniem powołanych na ćwiczenia i stanowiła – zdaniem prokuratora – poważne prześladowanie wobec tych osób. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Mokotowa w Warszawie III Wydział Karny skazał Józefa S. na karę 2 lat pozbawienia wolności. Tym samym wyrokiem uznał za winnego także Władysława C., skazując go również na karę 2 lat pozbawienia wolności. W obydwu przypadkach Sąd orzekł podanie wyroku do publicznej wiadomości. 29 listopada 2018 r. apelację od powyższego wyroku złożył obrońca Władysława C., a 3 grudnia 2018 r. swoje apelacje złożyli także obrońca oskarżonego Józefa S. oraz prokurator Oddziałowej Komisji w Gdańsku.

Wyrok skazujący został wydany również w stosunku do Stefana R., któremu prokurator zarzucił, że w od 21 do 24 maja 1952 r. we Wrocławiu, działając jako funkcjonariusz WUBP, prześladował Józefa P. z powodu podejrzenia przynależności do organizacji niepodległościowej o nazwie „Orlęta". Bezprawnie pozbawił go wolności oraz przetrzymywał w areszcie, bez wydanego postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, dokonując nieustannych przesłuchań, w celu zmuszenia pokrzywdzonego do podpisania zobowiązania do współpracy z Urzędem Bezpieczeństwa. 13 listopada 2018 r. Sąd Rejonowy w Koninie uznał oskarżonego za winnego popełnienia zarzucanych

mu aktem oskarżenia czynów i wymierzył mu karę 1 roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary na okres 3 lat próby.

Stosowanie represji wobec zatrzymanego było także powodem skazania Józefa O., który od 24 marca do maja 1950 r. w Rzeszowie, pełniąc obowiązki kierownika sekcji I Wydziału ds. funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie, prześladował zatrzymanego Władysława K. z powodu podejrzenia przynależności do wrogiej grupy politycznej. Józef O. prowadził długotrwałe, wielokrotne przesłuchania, także nocą, próbując nakłonić pokrzywdzonego do złożenia określonych zeznań. Zmuszał go także do siedzenia na krześle przez sześć dni i sześć nocy pozbawiając odpoczynku, grożąc wieloletnim pozbawieniem wolności i fałszywie zapewniając, że w przypadku przyznania się do zarzucanych mu czynów grozi mu jedynie 14-dniowy areszt. Prokurator oskarżył także Józefa O. o to, że od 29 kwietnia do 31 sierpnia 1950 r. w Rzeszowie stosował represje wobec Romana B. z powodu podejrzenia przynależności do wrogiej grupy politycznej związanej ze Stronnictwem Narodowym – pozbawił pokrzywdzonego wolności mimo braku podstaw faktycznych i prawnych. Roman B. był osadzony w areszcie, gdzie przetrzymywano go początkowo bez wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, a następnie na podstawie postanowienia wydanego przez wprowadzonego w błąd co do zasadności orzeczenia prokuratora. W czasie wspomnianych czterech miesięcy Józef O. nie podejmował żadnych czynności, wykorzystując długotrwałe pozbawienie wolności jako formę przymusu w celu zmuszenia pokrzywdzonego do przyznania się do stawianych mu zarzutów. Wyrokiem z 16 listopada 2018 r. Sąd Rejonowy w Legionowie uznał Józefa O. za winnego zarzucanych mu czynów i wymierzył karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania na okres próby wynoszący 4 lata.

W 2018 r. wydano również wyrok w sprawie, w której skierowano akt oskarżenia w 2015 r, a która dotyczyła Józefa O., byłego funkcjonariusza PUBP w Kolbuszowej (woj. podkarpackie), który od 2 sierpnia 1945 r. do 31 października 1945 r. działając wspólnie i w porozumieniu z innymi, nieustalonymi co do liczby i tożsamości funkcjonariuszami tego urzędu, pozbawił wolności Bronisława M., Czesława M., Józefa D. i Jana D., których przetrzymywał mimo braku podstaw faktycznych i prawnych w celu zmuszenia pokrzywdzonych do przyznania się do popełnienia określonych czynów i złożenia wyjaśnień na temat ich domniemanej przynależności do NSZ. W trakcie pobytu w areszcie znęcano się nad nimi. 13 czerwca 2018 r. Sąd Rejonowy w Legionowie uznał Józefa O. za winnego popełnienia zarzucanych mu aktem oskarżenia czynów i wymierzył karę łączną 2 lat pozbawienia wolności.

Jak wcześniej wspomniano, w 2018 r. sądy umorzyły postępowania karne w stosunku do 10 oskarżonych. W sześciu przypadkach powodem umorzenia postępowania była śmierć oskarżonego. W trzech przypadkach postępowanie umorzono ze względu na przedawnienie karalności czynów, a w jednym z uwagi na znikomą społeczną szkodliwość czynu. Dwa z postępowań umorzonych ze względu na przedawnienie karalności czynów dotyczyły spraw o internowania działaczy „Solidarności" w okresie stanu wojennego.

W pierwszej sprawie Zdzisławowi S. zarzucono, że w dacie bliżej nieustalonej, nie później niż w 12 grudnia 1981 r., jako Komendant Wojewódzki MO w Białej Podlaskiej, a tym samym funkcjonariusz państwa komunistycznego wydał decyzje o zatrzymaniu i internowaniu 17 osób, ówczesnych działaczy opozycji, powołując się na przepisy nieistniejącego aktu prawnego w postaci dekretu z 12 grudnia 1981 r. „o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego". Oskarżony bezprawnie pozbawił wolności pokrzywdzonych na okres trwający od kilku dni do kilku miesięcy, co stanowiło formę represji i poważnego prześladowania z powodu ich przynależności do określonej grupy społeczno-politycznej. Sąd Rejonowy w Białej Podlaskiej 14 sierpnia 2018 r. postanowił umorzyć postępowanie karne co do części czynów zarzucanych Zdzisławowi S. aktem oskarżenia. 22 sierpnia 2018 r. prokurator złożył zażalenie na powyższe postanowienie do Sądu Okręgowego w Lublinie, który postanowieniem z 3 października 2018 r. uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Białej Podlaskiej.

Kolejny wyrok umarzający postępowanie, również dotyczący wydania decyzji o internowaniu, został ogłoszony w sprawie Aleksandra Ch., który od 12 do 15 grudnia 1981 r. w Lublinie wydał takie decyzje w stosunku do 18 działaczy legalnej opozycji. 19 marca 2018 r. Sąd Rejonowy Lublin-Zachód umorzył postępowanie w sprawie Aleksandra Ch., na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 kpk – wobec przedawnienia karalności czynów. Prokurator złożył do Sądu Okręgowego w Lublinie 27 czerwca 2018 r. zażalenie na powyższe postanowienie, w wyniku którego Sąd Okręgowy 9 sierpnia 2018 r. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Następny wyrok umarzający postępowanie zapadł w sprawie Mariana S. oskarżonego o to, że od 4 października do 30 grudnia 1952 r. w Rzeszowie, jako funkcjonariusz WUBP w tej miejscowości, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi, nieustalonymi co do liczby i tożsamości funkcjonariuszami tego urzędu, w celu wymuszenia na pozbawionym wolności Tadeuszu S. przyznania się do popełnienia zarzucanych mu czynów i złożenia żądanych wyjaśnień, prowadził wielokrotne i długotrwałe przesłuchania o różnych porach, także nocą. Pokrzywdzonego wyzywano także wulgarnymi i obraźliwymi słowami, uderzano w twarz, kopano i bito po całym ciele. Marian S. został skazany wyrokiem Sądu Rejonowego w Dębicy z 9 kwietnia 2018 r. Sąd uznał go za winnego dopuszczenia się czynów zarzucanych mu w akcie oskarżenia i skazał na karę łączną 2 lat i 3 miesięcy pozbawienia wolności. Apelację w powyższej sprawie złożył obrońca oskarżonego. 16 października 2018 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie uchylił zaskarżony wyrok i umorzył postępowanie karne wobec przedawnienia karalności czynów zarzucanych oskarżonemu.

Wspomniane wcześniej umorzenie postępowania ze względu na znikomą społeczną szkodliwość czynu dotyczyło Jana W., którego sprawa została opisana wyżej w części spraw, w których prokuratorzy oddziałowych komisji skierowali akty oskarżenia. Postanowieniem z 5 września 2018 r. Sąd Rejonowy umorzył postępowanie karne na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 kpk w zw. z art. 1 § 2 kk, uznając, iż społeczna szkodliwość czynu jest znikoma. Orzeczenie to zostało zaskarżone 19 września 2018 r. przez prokuratora, który skierował do Sądu Okręgowego w Warszawie zażalenie, sprawa oczekuje na rozpoznanie.

Do sądów II instancji prokuratorzy Komisji skierowali w 2018 r. środki odwoławcze od zapadłych orzeczeń w trzech nieprawomocnie zakończonych postępowaniach sądowych dotyczących zbrodni komunistycznych. Apelacje te złożyli prokuratorzy Oddziałowych Komisji w Gdańsku, Rzeszowie i Wrocławiu. W jednym przypadku sąd uwzględnił apelację prokuratora, w drugim – sąd utrzymał w mocy zaskarżony wyrok, w kolejnym apelacja nie została jeszcze rozpatrzona. W okresie sprawozdawczym w czterech sprawach apelacje skierowali do sądów także obrońcy oskarżonych oraz oskarżyciel posiłkowy. Jedna apelacja strony została uwzględniona. Dotyczyła sprawy Mariana S., funkcjonariusza WUBP oskarżonego przez prokuratora oddziałowej komisji w Rzeszowie, która to sprawa została już opisana wyżej w części dotyczącej umorzeń wobec przedawnienia karalności czynów. W jednym przypadku apelacji obrońcy nie uwzględniono. W sprawie Oddziałowej Komisji we Wrocławiu stroną w postępowaniu składającą apelację był również oskarżyciel posiłkowy, który wsparł w ten sposób apelację złożoną przez prokuratora. Sąd Okręgowy uwzględnił i tę apelację, uchylając zaskarżony wyrok i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Wałbrzychu. Sprawa dotyczyła opisanego już postępowania dotyczącego Leszka L. który od 12 do 17 grudnia 1981 r. w Wałbrzychu, jako Komendant Wojewódzki MO, wydawał decyzje o zatrzymaniu i internowaniu działaczy „Solidarności". W dwóch przypadkach, w których apelacje złożyły strony, sprawy nie zostały jeszcze rozpoznane.

Tabela 11 Apelacje w sprawach oddziałowych komisji w 2018 r.

Oddziałowa Komisja	Apelacja prokuratora	Apelacja stron	Orzeczenie Sądu II instancji uwzględniające apelacje prokuratora	Orzeczenie Sądu II instancji w 2018 r. nie uwzględniające apelacji stron
Białymstoku	0	0	0	0
Gdańsku	1	2	0	0
Katowicach	0	0	0	1
Krakowie	0	0	0	0
Lublinie	0	0	0	0
Łodzi	0	0	0	0
Poznaniu	0	0	0	0
Rzeszowie	1	1	0	0
Szczecinie	0	0	0	0
Warszawie	0	0	0	0
Wrocławiu	1	1	1	0
Razem	3	4	1	1

W 2018 r. w żadnej ze spraw, w których prokuratorzy oddziałowych komisji skierowali akty oskarżenia, nie nastąpił prawomocny zwrot sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia braków formalnych (art. 337 § 1 kpk) ani też w celu uzupełnienia istotnych braków postępowania przygotowawczego (art. 339 § 3 pkt 3a kpk). Nie miał również miejsca przypadek zobowiązania prokuratora do przedstawienia dowodów, w wyniku ujawnienia istotnych braków postępowania przygotowawczego w toku rozprawy głównej (art. 396a kpk). Odnotować należy, że na mocy postanowienia z 1 sierpnia 2018 r. Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie zwrócił prokuratorowi Oddziałowej Komisji w Warszawie sprawę przeciwko Andrzejowi W. i Czesławowi Ż., oskarżonym o przestępstwo z art. 54 ust. 2 ustawy o IPN, w celu uzupełnienia istotnych braków postępowania przygotowawczego. Po rozpoznaniu zażalenia prokuratora na orzeczenie sądu I instancji Sąd Najwyższy, jako sąd II instancji, postanowieniem z 7 listopada 2018 r. uchylił zaskarżone postanowienie. W uzasadnieniu orzeczenia wskazano, iż sąd odwoławczy nie dostrzega celowości poszukiwania dowodów wskazanych w postanowieniu Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie. Oskarżenie wsparte jest bowiem „o materiał dowodowy, którego treść (…) koresponduje z postawionym oskarżonym zarzutom, rzeczą zaś Sądu jest dokonanie oceny zaproponowanych przez oskarżyciela dowodów przez pryzmat znamion zarzucanych oskarżonym przestępstw i w konfrontacji z materiałem dowodowym zaprezentowanym przez obronę".

Na podstawie Zarządzenia Prokuratora Generalnego nr 21/17 z ia 28 marca 2017 r., w sprawie ustalenia zakresu czynności Prokuratora Generalnego, Prokuratora Krajowego i pozostałych zastępców Prokuratora Generalnego, dyrektor Głównej Komisji w zastępstwie Prokuratora Generalnego wnosi do Sądu Najwyższego kasacje od prawomocnych orzeczeń sądowych w postępo-

waniach lustracyjnych. W związku, z tym od 2017 r. dyrektor Głównej Komisji kieruje do Sądu Najwyższego nie tylko kasacje w sprawach należących do właściwości Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ale także w sprawach należących do właściwości Biura Lustracyjnego. W okresie sprawozdawczym zarejestrowano 23 sprawy, w których toczyło się postępowanie dotyczące wniesienia kasacji przez Zastępcę Prokuratora Generalnego – dyrektora Głównej Komisji. Skierowano 7 kasacji od prawomocnych orzeczeń lustracyjnych, jedną kasację od postanowienia Sądu Wojewódzkiego w Szczecinie z 16 września 1993 r. wydanego w przedmiocie umorzenia postępowania prowadzonego w trybie przepisów ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego oraz dwie kasacje od prawomocnych orzeczeń wydanych w sprawach, w których akty oskarżenia skierowali prokuratorzy Okręgowych Komisji w Lublinie i Rzeszowie. Jedna z tych spraw dotyczyła Józefa K., przeciwko któremu prokurator Oddziałowej Komisji w Rzeszowie 29 października 2013 r. skierował do Sądu Rejonowego akt oskarżenia, zarzucając mu, że 12 grudnia 1981 r. w Rzeszowie, jako Komendant Wojewódzki MO, powołując się na nieistniejący dekret z 12 grudnia 1981 r. o ochronie bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego, wydał decyzje o internowaniu 82 osób, czym doprowadził do ich bezprawnego, długotrwałego pozbawienia wolności w Ośrodkach Odosobnienia w Załężu i w Nisku. Sąd Rejonowy w Cieszynie wyrokiem z 20 października 2016 r. uznał oskarżonego za winnego 63 spośród zarzucanych mu aktem oskarżenia 82 czynów. W stosunku do części czynów objętych aktem oskarżenia sąd orzekł, iż karalność ich uległa przedawnieniu. Sąd przyjął za możliwe pociągnięcie do odpowiedzialności karnej Józefa K. za czyny popełnione od 12 do 16 grudnia 1981 r. i wymierzył oskarżonemu karę 3 lat pozbawienia wolności. Orzekł także podanie wyroku do publicznej wiadomości. Sąd Okręgowy w Bielsku Białej 20 kwietnia 2017 r. częściowo zmienił wyrok Sądu Rejonowego w Cieszynie. 2 lutego 2018 r. dyrektor Głównej Komisji skierował kasację od wyroku Sądu Okręgowego, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Sprawa oczekuje na rozpoznanie.

Druga kasacja została wywiedziona w sprawie Henryka K., przeciwko któremu akt oskarżenia skierował 13 grudnia 2016 r., prokurator Okręgowej Komisji w Lublinie. Prokurator zarzucił Henrykowi K., że od 12 do 16 grudnia 1981 r. w Chełmie, jako Komendant Wojewódzki MO, wydał decyzje o zatrzymaniu i internowaniu 68 osób, ówczesnych działaczy opozycji, powołując się na przepisy nieistniejącego aktu prawnego w postaci dekretu z 12 grudnia 1981 r. „o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego". W konsekwencji bezprawnie pozbawił wolności pokrzywdzonych na okres trwający od kilku dni do ponad roku, co stanowiło formę represji i poważnego prześladowania z powodu ich przynależności do określonej grupy społeczno-politycznej. Postanowieniem z 29 sierpnia 2017 r. Sąd Rejonowy w Chełmie umorzył postępowanie karne z powodu przedawnienia karalności czynu. Prokurator 6 września 2017 r. złożył zażalenie na powyższe postanowienie. Sąd Okręgowy w Lublinie postanowieniem z 15 listopada 2017 r. nie uwzględnił zażalenia prokuratora i utrzymał w mocy postanowienie Sądu Rejonowego. Nie zgadzając się z zapadłym orzeczeniem, dyrektor Głównej Komisji wniósł 30 sierpnia 2018 r. do Sądu Najwyższego kasację od orzeczenia Sądu Okręgowego w Lublinie. Kasacja nie została dotychczas rozpoznana.

Sąd Najwyższy w 2018 r. wydał dwa orzeczenia w sprawach, w których dyrektor Głównej Komisji w 2017 r. skierował kasacje. Pierwsza kasacja dotyczyła oskarżonego Jarosława W. byłego Komendanta Wojewódzkiego MO w Szczecinie. Jarosławowi W. zarzucono popełnienie 67 zbrodni komunistycznych, które polegały na bezprawnym pozbawianiu wolności działaczy NSZZ Solidarność, na mocy decyzji o internowaniu, wydanych przez niego w okresie między 12 a 17 grudnia 1981 r. Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum 8 kwietnia 2013 r. uznał oskarżonych Jarosława W. i Stefana J. za winnych zarzucanych im czynów, przy czym Jarosława W. uniewinnił od popełnienia części przestępstw zarzucanych mu w akcie oskarżenia i skazał oskarżonych na kary 2 lata pozbawie-

nia wolności w zawieszeniu na okres próby wynoszący 3 lata. Prokurator 15 listopada 2013 r. złożył apelację od wyroku Sądu Rejonowego, w części dotyczącej Jarosława W. wnosząc o zwiększenie wysokości wymierzonej kary pozbawienia wolności. 21 maja 2014 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie rozpoznał apelacje wniesione przez prokuratora oraz obrońców oskarżonego Jarosława W. Sąd uwzględnił apelację prokuratora i wymierzył Jarosławowi W. karę łączną 2 lat pozbawienia wolności, bez warunkowego jej zawieszania. Obrońcy Jarosława W. wnieśli kasację od wyroku. 2 lutego 2016 r. Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów uchylił wobec Jarosława W. zaskarżony wyrok z 21 maja 2014 r. Sądu Okręgowego w Szczecinie i przekazał mu sprawę. Sąd Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z 27 września 2016 r. uchylił wyrok Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum z 8 kwietnia 2013 r. w sprawie oskarżonego Jarosława W. i na podstawie art. 17 § 1 pkt. 6 kpk umorzył postępowanie karne w tej sprawie. 17 lipca 2017 r. dyrektor Głównej Komisji skierował do Sądu Najwyższego kasację od powyższego wyroku. 8 lutego 2018 r. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok w całości i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Drugi wyrok Sądu Najwyższego został wydany w sprawie kasacji orzeczenia wydanego wobec Ryszarda S., któremu prokurator zarzucił, że 13 marca 1989 r. w Poznaniu, jako funkcjonariusz Wydziału IV KWMO, dopuścił się zbrodni komunistycznej, polegającej na poświadczeniu nieprawdy w wytworzonym przez siebie dokumencie – raporcie dotyczącym rzekomego wręczenia Bernardowi R. nagrody rzeczowej w postaci opłaty paszportowej – co do okoliczności mającej znaczenie prawne i w celu osiągnięcia korzyści majątkowej w wysokości 10 000 zł. Podobnie, Ryszardowi S. zarzucono, iż 10 listopada 1989 r. w Poznaniu poświadczył nieprawdę w wytworzonym przez siebie dokumencie – raporcie dotyczącym rzekomego spotkania z tajnym współpracownikiem o „Emil" – co do okoliczności mającej znaczenie prawne, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej w wysokości 1 000 zł. 3 czerwca 2016 r. Sąd Rejonowy Poznań-Grunwald i Jeżyce uznał oskarżonego Ryszarda S. za winnego popełnienia zarzucanych mu czynów i skazał go na karę łączną 10 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 2 lat próby, grzywnę w wysokości 400 zł oraz zobowiązał go do przeproszenia pokrzywdzonego. Apelację od tego wyroku złożył obrońca oskarżonego. Sąd Okręgowy w Poznaniu po rozpatrzeniu sprawy 8 grudnia 2016 r. umorzył postępowanie karne, uznając, że nastąpiło przedawnienie karalności czynu zabronionego. 16 października 2017 r. skierowano kasację od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu, wnosząc o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Postanowieniem z 24 maja 2018 r, Sąd Najwyższy oddalił kasację dyrektora Głównej Komisji jako niezasadną.

9.5. Udział prokuratorów w identyfikacji osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych

Realizując zadania Instytutu Pamięci Narodowej w zakresie identyfikacji osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych od 8 listopada 1917 do 31 lipca 1990 r., prokuratorzy Komisji Ścigania w 2018 r. przeprowadzili ekshumacje w trybie wskazanym w art. 210 kpk w ramach 20 śledztw, prowadzonych w sprawach zbrodni komunistycznych, nazistowskich i zbrodni przeciwko ludzkości. Śledztwa, w których wykonano czynności ekshumacyjne, prowadzone były w Oddziałowych Komisjach ŚZPNP w Białymstoku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Gdańsku, Rzeszowie, Warszawie i we Wrocławiu. Przeprowadzone czynności dowodowe doprowadziły do odnalezienia 136 szczątków ofiar. Ekshumacje, za wyjątkiem jednego postępowania, były prowadzone przy udziale specjalistów z Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN, powołanych w charakterze biegłych przez prokuratorów prowa-

dzących śledztwa. Dysponując zabezpieczonym biologicznym materiałem porównawczym, pochodzącym od krewnych ofiar, prokuratorzy powołali biegłych z zakresu antropologii, medycyny sądowej i genetyki sądowej, celem przeprowadzenia porównawczych badań DNA zabezpieczonych szczątków ludzkich. Na podstawie opinii biegłych oraz ustaleń faktycznych poczynionych w śledztwach, prokuratorzy uzyskali materiał dowodowy pozwalający na zidentyfikowanie 34 ofiar zbrodni komunistycznych, nazistowskich oraz przeciwko ludzkości, które zostały pochowane w bezimiennych grobach. Niezależnie od przeprowadzonych identyfikacji biegli z zakresu genetyki sądowej wyizolowali ponadto 171 profili DNA z ekshumowanych szczątków ludzkich, przekazanych im do badań w ramach trwających śledztw. Szczątki te nie zostały zidentyfikowane, gdyż nie można było poddać ich genetycznym badaniom porównawczym, z uwagi na nieustalenie osób najbliższych dla tych pokrzywdzonych. Wyizolowanie profili genetycznych z niezidentyfikowanych obecnie szczątków ludzkich, w przyszłości, w przypadku zabezpieczenia materiału porównawczego od krewnych ofiar, posłuży do ich identyfikacji w kolejnych badaniach.

Jako przykład działalności prokuratorów prowadzącej do identyfikacji osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych można wskazać śledztwo Oddziałowej Komisji w Warszawie, gdzie uzyskano między innymi opinie z zakresu genetycznych badań porównawczych, które pozwoliły na identyfikacje zasłużonych oficerów lotnictwa, skazanych w 1951 r. na kary śmierci w sprawie tzw. spisku w wojsku, oraz żołnierzy Armii Krajowej i Narodowych Sił Zbrojnych skazanych w 1952 r. na kary śmierci, których ciała, po wykonaniu wyroków śmierci, zostały skrycie pochowane na terenie Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie.

Innym takiego rodzaju przykładem jest śledztwo Oddziałowej Komisji w Lublinie, które doprowadziło do identyfikacji szczątków żołnierza Armii Krajowej, skazanego na karę śmierci w 1953 r. pomimo tego, że przebywał w ciężkim stanie w szpitalu więziennym, w następstwie zadanej mu rany postrzałowej przez funkcjonariuszy UB. W śledztwach Oddziałowej Komisji w Katowicach zdołano z kolei zidentyfikować żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych Zgrupowania „Bartek", którzy zostali skazani na kary śmierci w 1946 r., a w śledztwie Oddziałowej Komisji w Krakowie zidentyfikowano żołnierzy Narodowego Zjednoczenia Wojskowego, wobec których w 1946 r., orzeczono kary śmierci. Wśród zidentyfikowanych w toku śledztw osób, były również ofiary zbrodni nazistowskich i zbrodni przeciwko ludzkości. W śledztwie Oddziałowej Komisji w Białymstoku zidentyfikowano na przykład więźnia niemieckiego obozu karnego, który został rozstrzelany w 1943 r. przez funkcjonariuszy tegoż obozu, a w śledztwie Oddziałowej Komisji w Rzeszowie zidentyfikowano szczątki czterech żołnierzy Wojska Polskiego, którzy w 1946 r. stoczyli walkę z jednostkami UPA, w trakcie której dostali się do niewoli. Żołnierze ci zostali następnie poddani przesłuchaniom, w czasie których byli torturowani, po czym zostali rozstrzelani przez członków UPA i pochowani we wspólnej mogile ukrytej w lesie.

9.6. Nadzór służbowy nad działalnością pionu śledczego IPN

Praca prokuratorów Głównej Komisji objęta jest nadzorem służbowym sprawowanym przez dyrektora Głównej Komisji, prokuratorów tej komisji w zakresie im zleconym oraz bezpośrednio przez naczelników oddziałowych komisji sprawujących bieżący nadzór nad prokuratorami wykonującymi czynności służbowe w poszczególnych oddziałowych komisjach. Wewnętrzny nadzór służbowy naczelników komisji realizowany jest przez analizę czynności podejmowanych przez podległych im prokuratorów, czuwaniem nad sprawnością prowadzenia postępowań oraz merytoryczną poprawnością wykonywanych czynności.

Zgodnie z dyspozycją art. 310 § 2 kpk naczelnicy oddziałowych komisji dokonywali obligatoryjnej kontroli postępowań prowadzonych w oddziałowych komisjach, w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 3 miesiące. Oceniając sprawność prowadzonych postępowań oraz podsta-

wy uzasadniające przedłużenie okresu trwania śledztw do roku, dokonywali bieżącej oceny pracy prokuratorów. W ramach sprawowanego nadzoru ze strony Głównej Komisji, na mocy zarządzeń dyrektora Głównej Komisji wydanych w 2018 r. przeprowadzono wizytacje w oddziałowych komisjach w Krakowie i Szczecinie, w celu oceny sposobu funkcjonowania tych jednostek i poziomu wykonywania czynności służbowych przez pracujących tam prokuratorów. Ustalenia zespołów wizytacyjnych stały się podstawą do opracowania i przekazania przez dyrektora Głównej Komisji zaleceń powizytacyjnych zawierających ocenę sposobu funkcjonowania powyższych oddziałowych komisji oraz nakazujących usunięcie stwierdzonych uchybień. Wizytatorzy potwierdzili prawidłowy sposób realizacji obowiązków służbowych przez prokuratorów i pracowników administracyjnych kontrolowanych jednostek oraz poprawny sposób realizacji obowiązków służbowych przez naczelników.

Dodatkowo w oddziałowych komisjach w Lublinie i Rzeszowie wyznaczeni przez dyrektora Głównej Komisji prokuratorzy Głównej Komisji przeprowadzili lustracje śledztw długotrwałych prowadzonych w tych komisjach w celu oceny i usprawnienia bieżącej pracy referentów postępowań oraz działań podejmowanych przez naczelników komisji zmierzających do zapewnienia prawidłowego toku prowadzonych postępowań. Ustalenia pokontrolne zostały wykorzystane w ramach bieżącej pracy komisji.

Tak jak w latach ubiegłych, realizując założenia planu najważniejszych działań Wydziału Nadzoru nad Śledztwami, prokuratorzy Głównej Komisji przeprowadzali bieżące kontrole we wszystkich oddziałowych komisjach, oceniając przyczyny uzasadniające kontynuowanie postępowań długotrwałych, kontrolując poprawność prowadzenia spraw merytorycznie zakończonych, postępowań skargowych, spraw, w których nastąpiło uchylenie decyzji prokuratora przez sąd, sprawności i prawidłowości realizacji zadań służbowych. Dokonali oceny prawidłowości podziału obowiązków służbowych oraz oceny bieżącej pracy naczelników jako kierowników jednostek. Ustalenia pokontrolne, po ich zaakceptowaniu ze strony naczelnika Wydziału Nadzoru nad Śledztwami, stanowiły podstawę do kierowania wystąpień i zaleceń w celu poprawy poziomu merytorycznego wykonywanych czynności procesowych, przez prokuratorów oraz usprawnienia sposobu funkcjonowania Komisji. Prokuratorzy Głównej Komisji pełniący funkcje prokuratorów nadrzędnych, po zapoznaniu się z materiałami prowadzonych śledztw, których okres trwania przekroczył rok, wydali 519 postanowień, w trybie przewidzianym w art. 310 § 2 kpk, o przedłużeniu okresu trwania śledztwa, na dalszy czas oznaczony.

Sprawy o skomplikowanym charakterze, istotne dla realizacji celów ustawowych Komisji Ścigania są obejmowane na mocy zarządzeń dyrektora Głównej Komisji zwierzchnim nadzorem służbowym ze strony wyznaczonych prokuratorów Głównej Komisji. W 2018 r. zwierzchni nadzór służbowy był sprawowany nad 18 śledztwami prowadzonymi przez prokuratorów oddziałowych komisji. Dziesięć śledztw objętych nadzorem dotyczyło zbrodni komunistycznych, siedem – zbrodni nazistowskich, jedno śledztwo – innych zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i zbrodni wojennych. Wnioski i uwagi pokontrolne oraz bieżące zalecenia formułowane w ramach pracy prokuratorów sprawujących zwierzchni nadzór służbowy oraz dokonujących oceny zasadności wniosków o przedłużenie okresu trwania śledztw zostały wykorzystane przez dyrektora Głównej Komisji przy wydawaniu zarządzeń, poleceń oraz zaleceń adresowanych do prokuratorów w celu podniesieniu poziomu merytorycznego pracy oraz ujednolicenia sposobów procedowania w poszczególnych komisjach.

Dyrektor Głównej Komisji wydał w 2018 r. 18 zarządzeń, związanych z wykonywaniem zadań ustawowych przez prokuratorów Głównej Komisji i oddziałowych komisji oraz regulujących pracę Głównej Komisji. Wystosował dwa pisma, zawierające wytyczne w sprawach zasad udostępniania dokumentów z akt postępowania przygotowawczego osobom niebędącym stronami, w tym sporządzania kopii dokumentów z akt oraz zasad składania przez prokuratorów oświadczeń o stanie majątkowym. Dyrektor Głównej Komisji zwołał i przeprowadził trzy narady robocze z naczelnikami

Oddziałowych Komisji i prokuratorami, w czasie których ocenie poddano bieżące funkcjonowanie Komisji Ścigania i udzielono konsultacji w zakresie prowadzonych postępowań karnych i unieważnieniowych.

Prokuratorzy Głównej Komisji w 2018 r. rozstrzygnęli 8 wniosków dotyczących sporów o właściwość miejscową między oddziałowymi komisjami.

W ramach sprawowanego nadzoru nad pracą kierowanych jednostek naczelnicy oddziałowych komisji rozpoznali dwie skargi na czynności podległych im prokuratorów. Obie skargi zostały uznane za bezzasadne. Prokuratorzy Głównej Komisji w 2018 r. rozpoznali 3 skargi kierowane na czynności prokuratorów i naczelników oddziałowych komisji. Dwie skargi zostały uznane za bezzasadne, jedną przekazano według właściwości do prokuratury powszechnej. Głównej Komisji i oddziałowe komisje udzieliły w tym samym czasie 23 odpowiedzi na wnioski kierowane w trybie przewidzianym przez ustawę z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.

9.7. Szkolenia prokuratorów i pracowników komisji

Główna Komisja w 2018 r. zorganizowała dwa ogólnopolskie szkolenia dla prokuratorów i pracowników sekretariatów. Od 25 do 27 kwietnia odbywało się szkolenie prokuratorów i pracowników sekretariatów Głównej i oddziałowych komisji, w którym wzięło udział 60 prokuratorów oraz 42 pracowników sekretariatów, w tym 11 historyków zatrudnionych na samodzielnych stanowiskach w oddziałowych komisjach.

Tematy zajęć szkoleniowych dla prokuratorów dotyczyły zagadnień związanych z prowadzeniem postępowań o występek z art. 55a ustawy o IPN oraz zmiany ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw, wdrażającej do prawa polskiego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie europejskiego nakazu dochodzeniowego w sprawach karnych. Tematem szkolenia były również zajęcia z zakresu informatyki śledczej w postępowaniach o czyny z art. 55 ustawy o IPN. Wykłady odnoszące się do wskazanej problematyki zostały wygłoszone przez prokuratorów Prokuratury Krajowej oraz przez specjalistę z Pracowni Informatyki Śledczej Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji.

Równoległe szkolenie pracowników sekretariatów dotyczyło wybranych zagadnień związanych z realizacją zadań służbowych przez sekretariaty Głównej i oddziałowych komisji w świetle zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 marca 2016 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów oraz innych działów administracji w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury. Zajęcia w tym zakresie przeprowadziła kierownik Sekretariatu Prokuratury Krajowej.

Szkolenie historyków przyjęło natomiast formę roboczej narady i dotyczyło kwestii związanych z gromadzeniem dokumentacji archiwalnej wykorzystywanej następnie w śledztwach prowadzonych przez prokuratorów oraz bieżących problemów i specyfiki pracy historyków zatrudnionych w poszczególnych oddziałowych komisjach.

Drugie szkolenie odbyło się do 23 do 26 października, wzięło w nim udział 31 prokuratorów i 16 pracowników sekretariatów Głównej i oddziałowych komisji, w tym kierownicy sekretariatów. Zajęcia szkoleniowe dotyczyły zagadnień związanych z prowadzeniem śledztw w sprawach tzw. zbrodni sądowej. Poruszono ponadto kwestie odnoszące się do trybu i możliwości wykorzystania ustaleń poczynionych w śledztwach prowadzonych przez prokuratorów oddziałowych komisji w działaniach edukacyjnych dotyczących najnowszej historii Polski. Jako przykład działań edukacyjnych wyemitowano film, będący fabularyzowanym dokumentem opowiadającym o zbrodni, której dopuścili się członkowie Selbschutzu na polskiej ludności Karolewa w powiecie sępoleńskim jesienią 1939 r., pozbawiając życia 1 781 osób. Film ten powstał na podstawie ustaleń śledztwa, które przeprowadziła Oddziałowa Komisja w Gdańsku, a prokurator prowadzący śledztwo był jego konsultantem. Zajęcia szkoleniowe były prowadzone przez dyrektora i prokuratorów Głównej Komisji. Zajęcia dla pracowników sekretariatów były prowadzone przez kierownika Sekretariatu

Prokuratury Krajowej i dotyczyły wybranych zagadnień z zakresu biurowości prokuratury. W zajęciach tych udział wzięli także naczelnicy oddziałowych komisji ścigania. W trakcie szkolenia odbyła się również narada dyrektora Głównej Komisji z prokuratorami i naczelnikami oddziałowych komisji w zakresie bieżących problemów związanych z prowadzonymi postępowaniami i funkcjonowaniem Komisji.

9.8. Realizacja obowiązków pionu śledczego IPN, innych niż wynikające z ustawy o IPN

Prokuratorzy, pracownicy administracyjni oraz historycy pracujący w Komisji Ścigania poza wykonywaniem obowiązków służbowych na potrzeby prowadzonych śledztw uczestniczą w realizowaniu innych obowiązków związanych z funkcjonowaniem Instytutu Pamięci Narodowej w zakresie badań naukowych, działań edukacyjnych, informacyjnych oraz współpracy z instytucjami rządowymi, samorządowymi, stowarzyszeniami.

Jedną z form takiej działalności jest opracowywanie uwag do projektów aktów normatywnych przedstawianych przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz zarządzeń Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej. Ustosunkowano się także do projektu rozporządzenia Rady Ministrów, zmieniającego rozporządzenie w sprawie wynagrodzenia zasadniczego prokuratorów oraz wysokości dodatków funkcyjnych przysługujących prokuratorom oraz projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (z 4 grudnia 2018 r.).

Kolejną formą działalności w 2018 r. był udział prokuratorów Głównej Komisji w dwóch posiedzeniach Sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz w jednym posiedzeniu Senackiej Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji, których przedmiotem były prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego. Prokurator Głównej Komisji wziął również udział w posiedzeniu Sejmowej Komisji do Spraw Petycji, poświęconemu rozpatrzeniu petycji w sprawie zmiany ustawy z 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2099), w zakresie przyznania prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia osobie, której stosunek pracy został rozwiązany w wyniku represji za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Dyrektor Głównej Komisji uczestniczył w posiedzeniach: Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych, poświęconym rozpatrzeniu informacji Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej na temat przedsięwzięć związanych z problematyką mniejszości narodowych i etnicznych w latach 2016–2018; wspólnym posiedzeniu Senackich Komisji Kultury i Środków Przekazu oraz Praworządności, Praw Człowieka i Petycji, którego przedmiotem był projekt ustawy o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, ustawy o muzeach oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary; Senackiej Komisji Praworządności, Praw Człowieka i Petycji, poświęconym rozpatrzeniu Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Dyrektor Głównej Komisji oraz naczelnik Wydziału Nadzoru nad Śledztwami Głównej Komisji wzięli ponadto udział w posiedzeniu Senackiej Komisji Praworządności, Praw Człowieka i Petycji, poświęconym spotkaniu z przedstawicielkami Klubu Byłych Więźniów Obozu Koncentracyjnego dla Kobiet Ravensbrück w 73 rocznicę wyzwolenia obozu.

Inną formą działalności był udział prokuratora Głównej Komisji, jako koordynatora, w pracach zespołu do poszukiwania, przetwarzania i przekazywania na potrzeby prowadzonych śledztw materiałów dotyczących zbrodni popełnionych w niemieckich obozach koncentracyjnych i obozach zagłady. Celem prac zespołu jest pomoc w uzyskaniu materiału dowodowego dla poszczególnych

śledztw prowadzonych w oddziałowych komisjach na terenie kraju. W 2018 r. zespół kontynuował uzupełnianie i weryfikowanie informacji tworzących listy strażników obozowych, między innymi poprzez organizowanie i zlecanie kwerend w Archiwum IPN oraz przeprowadzanie kwerend w innych właściwych archiwach na terenie kraju. W ramach współpracy z Muzeum – Miejsce Pamięci w Bełżcu pozyskano wykaz spraw prowadzonych przez organy bezpieczeństwa ZSRR, a dotyczących osób będących członkami załóg obozów koncentracyjnych i zagłady narodowości ukraińskiej. Uzyskano też dalsze dokumenty z zasobu IPN, odnotowano wymagające uzupełnienia braki dokumentów w Narodowym Zasobie Archiwalnym. Podjęto rozmowy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych w sprawie współpracy z państwową siecią archiwalną w zakresie kwerend w poszczególnych archiwach państwowych, w celu pozyskania zarówno akt zawierających materiały z procesów zbrodniarzy wojennych mających miejsce przed sądami polskimi, a przeprowadzonymi po zakończeniu wojny, jak również aktów urodzenia, aktów zgonów, byłych członków załóg obozowych, które urodziły się lub zmarły na terenie obecnych granic Polski. Opracowywano makietę informatyczną pozwalającą na sprawne utrwalanie, a następnie odczytywanie materiału dowodowego zgromadzonego w poszczególnych śledztwach. Między innymi ustalono i wprowadzono do bazy informacje o wyrokach zapadłych w strefach okupacyjnych amerykańskiej, brytyjskiej oraz francuskiej. Tożsame działania podjęto co do ustalonych przez członka zespołu informacji o wyrokach zapadłych w RFN i NRD oraz Holandii. Kontynuowano współpracę z poszczególnymi placówkami muzealnymi w Polsce, które funkcjonują na terenach byłych niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów zagłady w celu wymiany informacji i materiałów, pozwalających na opracowywania pełnej listy członków załóg obozowych. Zorganizowano spotkanie wszystkich przedstawicieli placówek muzealnych z kierownictwem IPN oraz kierownictwem właściwego departamentu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Miało ono na celu zorganizowanie wspólnej platformy działań w zakresie zadań ustawowych poszczególnych placówek reprezentowanych w czasie spotkania, a związanych z niemieckimi obozami koncentracyjnymi na terenach okupowanej Polski.

Pracownicy Komisji Ścigania uczestniczyli w konferencjach i spotkaniach naukowych organizowanych w Polsce. Monika Tomkiewicz (OK w Gdańsku) wygłosiła odczyt *„Internierungslager" w Tczewie jako miejsce egzekucji księży kapituły katedralnej w Pelplinie w 1939 r.* na konferencji organizowanej przez Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach; prok. Łukasz Gramzy (OK w Krakowie) uczestniczył w dyskusji „Załogi niemieckich obozów koncentracyjnych i zagłady. Perspektywy ścigania zbrodniarzy i rola pionu archiwalnego IPN" (zorganizowanej przez OIPN w Krakowie); Elżbieta Jakimek-Zapart (OK w Krakowie) z odczytem na międzynarodowej konferencji naukowej: „Zbrodnie sądowe w latach 1944–1989. Konformizm czy relatywizm moralny środowisk prawniczych?", współorganizowanej przez Delegaturę IPN w Kielcach, Wyższą Szkołę Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. E. Lipińskiego w Kielcach oraz Winnicki Instytut Kooperatywny w Winnicy. Doktor Norbert Wójtowicz (OK we Wrocławiu) uczestniczył w pracach komitetu organizacyjnego oraz wygłosił referat: *Problem odzyskania niepodległości w wypowiedziach alternatywnego Prezydenta RP Juliusza Nowina Sokolnickiego* i był moderatorem jednego z paneli międzynarodowej konferencji naukowej „Rola i wkład Polonii/Emigracji Polskiej w odzyskanie naszej niepodległości w 1918 r." współorganizowanej przez Światową Radę Badań nad Polonią, Instytut Nauk Historycznych UKSW i Koalicję Polonii Amerykańskiej. Wygłosił a także referat *Długa droga kobiet do wolnomularskiego braterstwa/siostrzeństwa* w ramach międzynarodowej konferencji naukowej „Wolność, równość… dla wszystkich? Kobiety w walce o awans społeczny 1700–1918" współorganizowanej przez Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Instytut Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego i Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.

Wśród działań informacyjnych należy wskazać na istotną rolę rzecznika prasowego Głównej Komisji, który przekazał dziennikarzom z krajowych i zagranicznych redakcji radiowych, telewi-

zyjnych i prasowych łącznie 95 pisemnych informacji z toczących się w oddziałowych komisjach śledztw oraz w kwestiach związanych z działalnością Komisji Ścigania. Przygotowano ponadto, a następnie opublikowano na stronach internetowych IPN oraz Prokuratury Krajowej 29 komunikatów prasowych informujących o ustaleniach poczynionych w śledztwach pozostających w zainteresowaniu opinii publicznej, między innymi dotyczących wniesienia aktów oskarżenia, wydania postanowień o przedstawieniu zarzutów, czy wydania postanowień o zakończeniu postępowań.

Zorganizowano konferencję prasową, w której udział wziął Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny, której przedmiotem było wydanie Europejskiego Nakazu Aresztowania wobec Stefana M. podejrzanego o popełnienie 30 przestępstw wyczerpujących znamiona zbrodni komunistycznej i zbrodni przeciwko ludzkości. Rzecznik prasowy GK utrzymywał bieżące kontakty ze środkami masowego przekazu, udzielając wielokrotnie dziennikarzom informacji telefonicznych w sprawach pozostających w ich zainteresowaniu, które dotyczyły działalności Głównej i oddziałowych komisji.

9.9. Wybrane postępowania Komisji Ścigania prowadzone w 2018 r.

Oddziałowa Komisja w Białymstoku

Śledztwo o sygnaturze S 28.2018.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej będącej zarazem zbrodnią przeciwko ludzkości, polegającej na pobiciu, w marcu 1965 r. w pobliżu Nidzicy księdza Jana Rymkiewicza. Postępowanie zostało zainicjowane zawiadomieniem mieszkańca Nidzicy, który podał, że w latach 60. XX w. pobito ówczesnego proboszcza parafii św. Wojciecha księdza Jana Rymkiewicza. Czynu tego mieli dopuścić się funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa w Nidzicy. W niniejszej sprawie uzyskano artykuł *Duchowni Kościoła Rzymskokatolickiego w duszpasterstwie parafialnym w Nidzicy w latach 1945–1992* autorstwa Krzysztofa Bielawnego, który podał, że według opinii wielu parafian ksiądz Jan Rymkiewicz w marcu 1965 r. był pobity przez funkcjonariuszy SB. Podjęto czynności mające na celu sprawdzenie zaprezentowanej wyżej tezy. W tym celu prowadzone są poszukiwania między innymi w zasobie archiwalnym IPN i Archiwum Państwowym w Olsztynie, materiałów oraz informacji, które mogłyby przyczynić się do wyjaśnienia okoliczności opisanego zdarzenia, a w szczególności ustalenia, czy pokrzywdzony pozostawał w zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa. Przesłuchiwani są świadkowie posiadający informacje w tej sprawie. Prowadzone są także czynności mające na celu stwierdzenie, czy prokuratura powszechna w 1965 r. prowadziła postępowanie w tej sprawie, a jeżeli tak, to jakie poczyniła ustalenia.

Śledztwo o sygnaturze S 46.2002.Zk w sprawie zbrodni komunistycznych będących nadto zbrodniami przeciwko ludzkości polegających na stosowaniu w okresie od 1944 r. do 1956 r., w Bielsku Podlaskim i innych miejscowościach województwa podlaskiego, przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego, przemocy fizycznej i gróźb bezprawnych wobec pozbawionych wolności osób zamieszkujących teren powiatu Bielsk Podlaski, którzy byli członkami polskich organizacji niepodległościowych, udzielali pomocy ich członkom albo przeciwstawiali się przymusowej kolektywizacji ziemi rolników. W toku śledztwa przesłuchano pokrzywdzonych działaczy organizacji niepodległościowych, którzy byli zatrzymani i przesłuchiwani przez funkcjonariuszy PUBP w Bielsku Podlaskim w latach 1944–1948. Siedziba bielskiego UB mieściła się w budynku po byłym klasztorze Karmelitów Trzewiczkowych przy ulicy Żwirki i Wigury 4. Świadkowie podawali, iż funkcjonariusze, by wymusić zeznania, stosowali przestępcze metody śledcze polegające m.in. na biciu do nieprzytomności. Powszechnie posługiwano się innymi formami przemocy fizycznej i psychicznej, np. wlewano wodę do nosa, wiązano w tzw. kij, zadawano uderzenia w pięty, wsadzano do tzw. słupka, kłuto igłami w pięty, karmiono słonymi rybami i nie podawano wody. W postępowaniu ustalono między innymi dane personalne wszystkich funkcjonariuszy zatrudnionych w bielskim UB w latach 1944–1954. Następnie podjęto sprawdzenia mające na celu ustalenie, czy osoby te żyją. Okazało się jednak, że zdecydowana większość tych funkcjonariuszy już nie żyje

bądź ich dane personalne nie figurują w bazie danych ewidencyjnych. Postanowieniem z 18 grudnia 2018 r. śledztwo zostało więc umorzone.

Oddziałowa Komisja w Gdańsku

Śledztwo o sygnaturze S 54.2017.Zn w sprawie zabójstw członków polskiego ruchu oporu w nieustalonych miejscach w okolicach Grudziądza, pod koniec II wojny światowej. W toku śledztwa ujawniono, iż pod koniec działań wojennych na terenie Grudziądza i okolicy doszło do licznych aresztowań obywateli polskich przez funkcjonariuszy miejscowego oddziału gestapo. Apogeum aresztowań nastąpiło między 17 a 19 stycznia 1945 r. Aresztowania dotyczyły Polaków podejrzewanych o udział w ruchu oporu w Grudziądzu i okolicach. Po ich wytypowaniu przez miejscowe gestapo zapadła decyzja o ich wyeliminowaniu, władze hitlerowskie obawiały się bowiem wybuchu powstania w mieście, do którego granic zbliżały się już wojska Armii Czerwonej i szykowały się do ofensywy. Polacy zostali osadzeni w gmachu gestapo. Przebywali tam dzień lub dwa. Następnie część z nich została wyprowadzona pieszo, a część wywieziona samochodami w nieznane miejsca. Odtąd ślad po nich zaginął. Ustalono, iż ogółem zatrzymano nawet 200–300 osób, które następnie zamordowano – rozstrzelano w nieznanych okolicznościach. W toku prowadzonego śledztwa przesłuchano licznych świadków na okoliczność przebiegu zdarzenia. Żaden z nich nie posiadał jednak pewnej wiedzy co do dalszych losów pokrzywdzonych. Prokurator zgromadził jednak dowody wskazujące, iż najbardziej prawdopodobne jest to, że Polacy zostali wywiezieni do więzienia w Bydgoszczy, a następnie pieszo maszerowali w kierunku Tucholi i Chojnic. Tu zostali rozstrzelani w tzw. Dolinie śmierci, a zwłoki spalono. Śledztwo zostało umorzone wobec śmierci wykrytych sprawców zbrodni i powagi rzeczy osądzonej.

Śledztwo o sygnaturze S 64.2018.Zk w sprawie zbrodni sądowej popełnionej na szkodę Wiktora U. W toku śledztwa ustalono, iż Wiktor U. został tymczasowo aresztowany w 1949 r., jako podejrzany o dokonanie przestępstwa polegającego na czynieniu przygotowań do zmiany przemocą ustroju państwa polskiego, przez szerzenie fałszywych wiadomości. Wyrokiem Sądu Wiktor U. skazany został na karę 3 lat więzienia. Wymieniony podjął jednak *de facto* w gronie osób sobie znajomych słowną krytykę wprowadzanego w Polsce ustroju komunistycznego. Prezentował niepublicznie swoje poglądy polityczne sprzeczne z linią ówczesnej władzy. W toku śledztwa prokurator ustalił, iż działanie prokuratorów, sędziego przewodniczącego i ławników w trakcie postępowania karnego przeciwko Wiktorowi U. było intencjonalne i świadomie łamało jego podstawowe prawa obywatelskie, w tym przede wszystkim prawo do wolności. Treść materiałów sprawy karnej prowadzonej przeciwko Wiktorowi U. wprost wskazuje na polityczne motywy działania funkcjonariuszy państwa komunistycznego i ich świadomy udział w represjach wobec pokrzywdzonego. W szczególności powierzenie przez Wojskowy Sąd Rejonowy organizacji rozprawy organom UB, w tym przeprowadzenie procesu na terenie stoczni w Ustce, a więc w miejscu pracy oskarżonego Wiktora U., wskazuje dobitnie na zamiar wywarcia wpływu na środowisko społeczne, w którym wymieniony funkcjonował. Pokrzywdzony został „przykładnie ukarany" przez organ władzy państwowej, władzę sądowniczą za odmienne poglądy polityczne, a nie jakiekolwiek działania przeciwko władzom komunistycznym. Śledztwo zostało umorzone wobec śmierci ustalonych sprawców – sędziów i prokuratorów Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie.

Oddziałowa Komisja w Katowicach

Śledztwo o sygnaturze S 60.2017.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej, stanowiącej zbrodnię przeciwko ludzkości, polegającej na fizycznym i psychicznym znęcaniu się funkcjonariuszy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Będzinie nad zatrzymanymi członkami związku wyznaniowego „Świadkowie Jehowy" w latach 1950–1951, co stanowiło naruszenie ich praw do nietykalności cielesnej i humanitarnego traktowania oraz represję z powodu przynależności i działalności w ramach związku wyznaniowego „Świadkowie Jehowy". Członkowie związku wyzna-

niowego „Świadkowie Jehowy" już od 1946 r. pozostawali pod stałą obserwacją organów bezpieczeństwa publicznego, a w lecie 1950 r. rozpoczęła się specjalna akcja przeciwko członkom tego związku. Podjęte działania polegały na masowych aresztowaniach jego członków, połączonych z rewizjami mającymi na celu odnalezienie dokumentów dotyczących działalności związku oraz wydawanych przez ten związek wydawnictw książkowych i prasowych. Część z zatrzymanych była zwalniana przed upływem 48 godzin, ujawniono jednak bardzo wiele przypadków, gdy osoby zatrzymane były przetrzymywane ponad ten okres, bez podjęcia decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. Odnośnie do wielu zatrzymanych osób wszczynano śledztwa i postawiano im różne zarzuty, wykorzystując do tego przepisy dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa. Zarzucano im działalność szpiegowską, rozpowszechnianie fałszywych wiadomości, mogących wyrządzić istotne szkody interesom państwa i obniżenie powagi jego organów, pozostawanie w związku mającym być tajemnicą dla władz, a także naruszanie tajemnicy państwowej i wojskowej. W toku śledztwa ustalono ponad 100 pokrzywdzonych, którzy byli w sposób bezprawny pozbawieni wolności, 8 spośród tych osób było także aresztowanych podczas II wojny światowej i przebywały one w obozach koncentracyjnych. Stwierdzono, że wobec 21 osób funkcjonariusze UB stosowali różne formy przemocy fizycznej. Śledztwo umorzono postanowieniem z 31 grudnia 2018 r., ponieważ ustalono, że sprawcy tych przestępstw już nie żyją.

Oddziałowa Komisja w Krakowie

Śledztwo o sygnaturze S 47.2018.Zk w sprawie zabójstwa Tadeusza Dymla przez funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa. Postępowanie w tej sprawie zostało zainicjowane w wyniku zawiadomienia Biura Poszukiwań i Identyfikacji w Krakowie. W zawiadomieniu opisano okoliczności i przebieg działalności konspiracyjnej Tadeusza Dymla w okresie okupacji, a także jego udział w zbrojnym podziemiu antykomunistycznym na terenie powiatów Nowy Targ, Nowy Sącz, Limanowa i Myślenice, w szczególności w odniesieniu do oddziału partyzanckiego „Wiarusy". Tadeusz Dymel dowodził tym oddziałem od lutego 1948 r., po śmierci poprzedniego dowódcy Józefa Świdra „Mściciela". Jak ustalono, w wyniku ujęcia łączniczki oddziału i uzyskania od niej informacji dotyczących miejsca pobytu żony wyżej wymienionego – Heleny, funkcjonariusze UB zorganizowali zasadzkę. 21 października 1948 r. dom, w którym ukrywała się Helena Dymel i gdzie wówczas przebywał Tadeusz Dymel, został otoczony przez funkcjonariuszy UB i żołnierzy KBW. W czasie akcji Tadeusz Dymel został zastrzelony. Jego zwłok nie wydano rodzinie i nie ujawniono miejsca pochówku. W toku śledztwa, w oparciu o poczynione ustalenia przeprowadzono prace poszukiwacze na terenie Cmentarza Komunalnego w Nowym Targu. W ramach tych prac ekshumowano szczątki dwóch osób. W wyniku oględzin sądowo-lekarskich ustalono, iż przyczyną zgonu jednej z nich była rana postrzałowa głowy. Obecnie są prowadzone badania genetyczne zmierzające do ustalenia tożsamości ekshumowanych osób. Powyższe pozwoli na ewentualną identyfikację Tadeusza Dymla oraz określenia mechanizmu jego śmierci.

Oddziałowa Komisja w Lublinie

Śledztwo o sygnaturze S 23.2018.Zi w sprawie zbrodni przeciwko ludzkości, inspirowanych i tolerowanych przez żołnierzy Armii Czerwonej i funkcjonariuszy NKWD, a popełnionych przez obywateli polskich narodowości ukraińskiej, polegających na zabójstwach osób duchownych oraz mieszkańców wsi Dub. W toku śledztwa ustalono, iż zbrodni w pobliżu miejscowości Dub dopuścili się mieszkańcy narodowości ukraińskiej, podburzani przez syna miejscowego popa. W pierwszych dniach września 1939 r., prawdopodobnie trzej lub czterej klerycy, członkowie Towarzystwa Świętego Franciszka Salezego, z powodu zbliżających się wojsk niemieckich, na polecenie władz zakonnych udali się z Oświęcimia bądź Krakowa na wschód kraju. Po drodze dwaj z nich, to jest Stefan F. i Mikołaj K. zatrzymali się w miejscowości Dub, gdzie przygarnął ich i zaopiekował się

nimi tamtejszy proboszcz, Wiktor M., znany z tego, że chętnie udzielał pomocy rannym żołnierzom wycofujących się wojsk polskich. Kiedy w Dubie pojawili się Sowieci, przy kościele między nimi a wojskiem polskim doszło do wymiany ognia. Po zakończeniu potyczki, na plebanię przyszli żołnierze sowieccy razem z Ukraińcami i komunistyczną tzw. Milicją z czerwonymi opaskami, którzy dokonali zatrzymania księdza i kleryków. Duchownych, a także organistę Władysława W. oraz kowala i zarazem sołtysa – Bolesława P., sprawcy uprowadzili i w pobliżu Lasu Cześnickiego, po torturach, zamordowali. Śledztwo zostało umorzone wobec niewykrycia sprawców.

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Śledztwo o sygnaturze S 9.2018.Zk w sprawie dokonanego przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego zabójstwa w nieustalonym miejscu i czasie po 1945 r. czterech mężczyzn o nieustalonej tożsamości. Szkielety czterech mężczyzn ujawniono 8 lipca 2009 r. na terenie byłego poligonu wojskowego Brus w Łodzi. Ofiary zbrodni zostały rozstrzelane podczas egzekucji, o czym świadczył fakt ujawnienia na każdej czaszce otworów powstałych na skutek postrzału z broni palnej. W ramach śledztwa weryfikowana jest hipoteza, czy ujawnione szkielety są szczątkami legendarnego założyciela i Komendanta Konspiracyjnego Wojska Polskiego Stanisława Sojczyńskiego „Warszyca" i członków jego sztabu. „Warszyc" i pięciu członków jego sztabu zostało rozstrzelanych na terenie poligonu Brus w Łodzi, w dniu 19 lutego 1947 r. w ramach wykonania kary śmierci orzeczonej wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi z 17 grudnia 1946 r. Ciała rozstrzelanych oficerów KWP nie zostały pochowane w miejscu egzekucji i są od lat poszukiwane w ramach wielu postępowań. W ramach bieżącego śledztwa prowadzone są obecnie porównawcze badania identyfikacyjne DNA mające na celu ustalenie, czy ujawnione szkielety są szczątkami rozstrzelanych dowódców KWP.

Oddziałowa Komisja w Poznaniu

Śledztwo o sygnaturze S 92.2016.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej polegającej na fizycznym i psychicznym znęcaniu się od 11 stycznia 1949 r. do 17 września 1949 r. w Poznaniu, przez funkcjonariuszy miejscowego Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego, nad pozbawionym wolności Marianem S. W toku prowadzonego śledztwa ustalono, że Marian S. został zatrzymany 11 stycznia 1949 r., m.in. pod zarzutem nielegalnego posiadania broni i przynależności od kwietnia 1945 r. do dnia zatrzymania do nielegalnych organizacji związanych z przedwojennym Stronnictwem Narodowym: „Obozowe Drużyny Bojowe", „Młodzież Wszechpolska" oraz „Narodowy Ruch Oporu". Działał on w nich na terenie Poznania, wsi Pradówka i powiatu Nowy Targ. Pokrzywdzonego osadzono w areszcie WUBP w Poznaniu, gdzie znęcano się nad nim przez wbijanie mu zapałek pod paznokcie, które następnie podpalano, zmuszanie do siadania na odwróconym stołku, bicie po twarzy, co spowodowało wybicie zębów oraz uderzanie w okolice nerek, co skutkowało ich odbiciem. Jak zeznał pokrzywdzony, w areszcie UB był kilkukrotnie bity bez powodu przez jego naczelnika. Osadzano go też rozebranego do naga w karcerze i polewano wodą. Wyrokiem WSR w Poznaniu z 17 września 1949 r. Mariana S. skazano na karę 12 lat więzienia, złagodzoną na podstawie zastosowanej ustawy amnestyjnej do wysokości 7 lat. W więzieniu pokrzywdzony przebywał do 24 maja 1956 r. W wyniku podjętych czynności procesowych ustalono dane funkcjonariusza znęcającego się nad Marianem S. – naczelnika aresztu śledczego WUBP w Poznaniu – Jana M., którego nie zdołano jednakże postawić w stan oskarżenia z uwagi na jego zgon. Postępowanie niniejsze zostało umorzone 3 stycznia 2018 r. wobec śmierci wyżej wymienionego funkcjonariusza oraz wobec niewykrycia pozostałych sprawców tej zbrodni.

Śledztwo o sygnaturze S 23.2017.Zn w sprawie zagłady przez hitlerowców w czerwcu 1941 r. ponad 100 umysłowo chorych pacjentów Szpitala Psychiatrycznego w Gostyninie oraz Domu dla Ubogich w Śremie. W toku śledztwa, na podstawie zeznań świadków, w szczególności byłych pracowników wyżej wymienionych szpitali oraz pracowników zatrudnionych na terenie leśnictwa

Bogulin koło Mosiny, ustalono, że jesienią 1940 r. w Domu dla Ubogich w Śremie sporządzono na odgórne polecenie władz niemieckich spis wszystkich polskich pensjonariuszy zakładu. W niedługi czas po tym zdarzeniu, do Śremu przyjechał niemiecki lekarz Szpitala Psychiatrycznego w Gnieźnie, który po krótkiej rozmowie z pacjentami przeprowadził selekcję i 56 z nich zakwalifikował do wywiezienia. 9 czerwca 1941 r. do Śremu przywieziono koleją, pochodzących z podobnej selekcji 59 pacjentów ze Szpitala Psychiatrycznego w Gostyninie. Akcja mordowania w śremskim zakładzie rozpoczęła się w czerwcu 1941 r. Według zeznań świadków akcję tę osobiście nadzorował Otto Fischer – przedstawiciel Starostwa Krajowego w Poznaniu. Wszyscy pacjenci zostali wywiezieni trzema transportami 9, 10 i 11 czerwca 1941 r. przez przybyły tu z Poznania specjalny oddział Sonderkommando pod dowództwem Herberta Lange, który zajmował się eksterminacją psychicznie chorych w całym Kraju Warty. W ramach śledztwa ustalono, że chorych, po podaniu im środków uspokajających, doprowadzano do specjalnych ciężarówek obitych blachą. Po załadowaniu, transport ruszał w kierunku Czempinia. Najprawdopodobniej już w czasie drogi dochodziło do zagazowania znajdujących się w ciężarówce pacjentów. Według zeznań świadków ciała zamordowanych pensjonariuszy zakładów zostały zakopane w masowych mogiłach w lesie na terenie leśnictwa Bogulin, a w 1944 r. w ramach akcji zacierania śladów masowych mordów zostały odgrzebane i spalone, co praktycznie uniemożliwiło identyfikację i dokładne ustalenie liczby ofiar. Pomocny w tej sprawie był sporządzony przez polskich pracowników obydwu zakładów w Gostyninie i Śremie spis wywiezionych pacjentów. Prowadzone w tej sprawie czynności zmierzały do ustalenia osób najbliższych dla zamordowanych oraz do ich przesłuchania. W tym celu wystosowano na stronie IPN apel do krewnych ofiar lub innych świadków o zgłaszanie się i przekazywanie posiadanych informacji. Prowadzone były również czynności zmierzające do odnalezienia dokumentów i danych umożliwiających identyfikację sprawców przedmiotowej zbrodni. Pozyskano też protokoły zeznań byłych więźniów Fortu VII w Poznaniu – członków Sonderkommando Lange oraz dokumentację lekarzy szpitali psychiatrycznych w Kraju Warty. Śledztwo umorzono postanowieniem z 10 maja 2018 r. wobec śmierci ustalonych sprawców zbrodni – niemieckich urzędników cywilnych oraz funkcjonariuszy nazistowskiego aparatu bezpieczeństwa oraz wobec niewykrycia pozostałych osób odpowiedzialnych za jej popełnienie.

Śledztwo o sygnaturze S 47.2018.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej i zbrodni przeciwko ludzkości popełnionej w marcu 1974 r. w Berlinie na szkodę Czesława K. przez funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego NRD, przez dokonanie zabójstwa wymienionego pokrzywdzonego. Jak wynika z dotychczasowych ustaleń, pokrzywdzony – obywatel polski Czesław K. pojawił się 29 marca 1974 r. w ambasadzie polskiej w Berlinie Wschodnim, informując, że dysponuje ładunkiem wybuchowym, który zdetonuje, jeśli nie uzyska zgody na wyjazd do Niemiec Zachodnich. Faktycznie Czesław K. nie dysponował żadnym urządzeniem wybuchowym. Wymienionego zapewniono o zgodzie na wyjazd, po czym pod pozorem uzupełnienia dokumentów, w asyście ustalonych z imion i nazwisk funkcjonariuszy Stasi, odprowadzono go do przejścia granicznego – hali odpraw przy berlińskim dworcu kolejowym Friedrichstrasse. Tam funkcjonariusze niemieccy postrzelili Czesława K. ciężko raniąc go w brzuch. Pokrzywdzony zmarł tego samego dnia wieczorem w wyniku odniesionych obrażeń. W trakcie wykonanych czynności ustalono, że nie żyją już znani z nazwisk funkcjonariusze rezydentury polskiego wywiadu w Berlinie Wschodnim, biorący udział w zdarzeniu z 29 marca 1974 r. Ponadto w ich aktach osobowych nie znaleziono odniesień do przedmiotowego zdarzenia. Najprawdopodobniej (jak wskazują opracowania historyczne) nie żyje także funkcjonariusz wskazywany jako bezpośredni sprawca zabójstwa – Hans S., podjęto działania zmierzające do weryfikacji tej informacji. Obecnie prowadzone są ponadto poszukiwania innych osób mogących mieć związek z niniejszym zdarzeniem, w szczególności spośród byłych funkcjonariuszy PRL zorientowanych w jego przebiegu. Oczekiwane są także wyniki kwerend w niniejszej sprawie, o które wystąpiono do AIPN, Archiwum Akt Nowych oraz Archiwum MSZ.

Oddziałowa Komisja w Rzeszowie

Śledztwo o sygnaturze S 25.2016.Zk przeciwko byłemu Komendantowi Wojewódzkiemu MO w Tarnobrzegu Bolesławowi N. oraz jego zastępcy Marianowi B. Zakończyło się ono 27 czerwca 2018 r. wniesieniem do Sądu Rejonowego w Tarnobrzegu aktu oskarżenia. Oskarżeni to ostatni niepociągnięci do odpowiedzialności karnej z terenu województwa podkarpackiego decydenci w zakresie bezprawnego pozbawienia wolności działaczy NSZZ „Solidarność". Zarzucono im dopuszczenie się od 12 do 16 grudnia 1981 r. w Tarnobrzegu podczas i w związku z urzędowaniem, ciągu przestępstw, będących zbrodniami komunistycznymi i jednocześnie zbrodniami przeciwko ludzkości. Zbrodnie te polegały na przekroczeniu przez Bolesława N. i Mariana B. swoich uprawnień na szkodę interesu publicznego i prywatnego przez prześladowanie 85 osób ze względu na podejrzenie przynależności do określonej grupy społeczno-politycznej Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność". Prześladowania i represje opozycji antykomunistycznej polegały na pozbawieniu wolności tych osób, mimo braku podstaw prawnych i faktycznych do ich zatrzymania przez wydanie nakazów ich zatrzymania i doprowadzenia oraz decyzji o ich internowaniu i osadzeniu w ośrodkach odosobnienia, w których powoływano się na nieistniejący i nieobowiązujący dekret z 12 grudnia 1981 r. o ochronie bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego. W toku śledztwa oskarżeni Bolesław N. i Marian B. w całości nie przyznali się do popełnienia zarzucanych im przestępstw i skorzystali z prawa do odmowy składania wyjaśnień. Nadmienić należy, że w sprawie tej postawiono zarzuty także Tadeuszowi K., drugiemu zastępcy Komendanta Wojewódzkiego MO w Tarnobrzegu. Postępowanie jednak umorzono wobec jego śmierci przed zakończeniem śledztwa pod odrębną sygnaturą S 76.2018.Zk.

Śledztwo o sygnaturze S 87.2018.Zi w sprawie zbrodni ludobójstwa popełnionej w nocy z 2 na 3 października 1945 r. w Solinie, w powiecie leskim przez grupę nieustalonych co do tożsamości nacjonalistów ukraińskich, w celu wyniszczenia w całości polskiej grupy narodowej zamieszkującej w tej miejscowości przez dokonanie zabójstwa przez rozstrzelanie co najmniej 10 osób narodowości polskiej oraz stworzenie warunków życia obliczonych na spowodowanie całkowitego fizycznego i biologicznego wyniszczenia mieszkańców Soliny przez sprowadzenie pożaru zabudowań mieszkalnych i gospodarczych. W toku śledztwa w oparciu o przeprowadzone postępowanie dowodowe ustalono, że w nocy z 2 na 3 października 1945 r. nieustaleni, co do tożsamości i liczby, uzbrojeni członkowie Ukraińskiej Powstańczej Armii spacyfikowali wieś Solina, pozbawiając życia przez rozstrzelanie i spowodowanie ciężkich obrażeń ciała, skutkujących śmiercią – dziesięciu mieszkańców tej miejscowości oraz dokonując spalenia dziewięciu domów mieszkalnych. Bezbronni cywilni mieszkańcy Soliny w obliczu zagrożenia, w obawie o swoje życie i zdrowie pośpiesznie opuszczali swoje miejsca zamieszkania. W toku prowadzonego postępowania przygotowawczego, mimo zrealizowania wielu czynności procesowych zmierzających do ustalenia indywidualnych sprawców zbrodni, nie zdołano ustalić ich tożsamości, co też skutkowało wydaniem postanowienia o umorzeniu śledztwa wobec niewykrycia sprawców.

Oddziałowa Komisja w Szczecinie

Śledztwo o sygnaturze S 59.2009.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej, będącej zbrodnią przeciwko ludzkości, w postaci mających miejsce od 5 marca 1940 r. do 30 czerwca 1941 r. w Mińsku i okolicach, masowych zamachów, skierowanych przeciwko polskiej grupie narodowej, którymi objęto, co najmniej kilka tysięcy obywateli polskich – więzionych w Mińsku, przeprowadzanych przez funkcjonariuszy NKWD i innych funkcjonariuszy publicznych, w celu wykonania polityki państwa komunistycznego, ZSRR, polegających na zabójstwach, przez rozstrzelanie oraz na bezprawnym pozbawieniu wolności, połączonym ze szczególnym udręczeniem, w warunkach zagrażających biologicznej egzystencji, co stanowiło poważne represje wobec obywateli polskich, ze względu na ich narodowość oraz przynależność do grupy sprzeciwiającej się narzuconym rozwiązaniom społeczno-politycznym. W toku postępowania poczyniono wiele ustaleń zwłaszcza

w zakresie dotyczącym przebiegu masowych morderstw po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej, na terenie więzienia w Mińsku oraz w czasie jego ewakuacji, tzw. marszu śmierci. Zebrane dowody wskazują na systemowe i celowe wymordowanie osób podejrzanych o działalność określaną jako kontrrewolucyjna. Postanowieniem z 9 lipca 2018 r. umorzono niniejsze śledztwo. Podstawą umorzenia była śmierć ustalonych sprawców kierowniczych, ustalonych sprawców bezpośrednich tej zbrodni oraz niewykrycie pozostałych sprawców bezpośrednich.

Śledztwo o sygnaturze S 73.2007.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej, będącej jednocześnie zbrodnią przeciwko ludzkości, polegającej na przymusowym przesiedleniu, na podstawie decyzji władz państwowych i partyjnych ZSRR, w okresie 1939–1941, z terenu byłego województwa poleskiego ówczesnej Polski w głąb byłego ZSRR, co najmniej kilkudziesięciu tysięcy obywateli polskich, gdzie zostali pozbawieni wolności połączonej ze szczególnym udręczeniem, w celu ich fizycznego wyniszczenia, z powodu przynależności do narodu polskiego, co stanowiło poważną represję wobec osób o innym statusie majątkowym i narodowościowym, motywowaną względami politycznymi. W toku śledztwa przesłuchano łącznie około 900 świadków, którzy zostali bezpośrednio deportowani w głąb b. ZSRR bądź urodzili się na przymusowym zesłaniu. Zebrano bardzo bogaty zbiór relacji dotyczący przebiegu represji tysięcy pokrzywdzonych. Uzyskane w toku śledztwa dowody wskazują, iż funkcjonariusze ZSRR dopuścili się zaplanowanych, zorganizowanych, poważnych represji stosowanych na szeroką skalę, przy użyciu metod i w formach, które godziły w podstawy biologicznej egzystencji osób represjonowanych i zmierzały do złamania dążeń Polaków do odzyskania suwerennego i niepodległego państwa. Warunki, które stworzono deportowanym, w sposób oczywisty wskazują, iż funkcjonariusze ci co najmniej godzili się ze skutkami swoich zachowań, jakimi mogła być śmierć człowieka, ciężki uszczerbek na zdrowiu, zagrożenie dla życia i zdrowia, wyzyskiwanie niewolniczej i katorżniczej pracy. Co więcej skutki takie częstokroć wywoływali. Obywateli polskich traktowano niehumanitarnie i okrutnie. Czynności śledztwa pozwoliły także na ustalenie losów pojedynczych osób. Postanowieniem z 30 marca 2018 r. umorzono przedmiotowe śledztwo wobec śmierci sprawców kierowniczych oraz wobec niewykrycia sprawców bezpośrednich.

Oddziałowa Komisja w Warszawie

Śledztwo o sygnaturze S 10.2018.Zk w sprawie przeciwko Józefowi K. Po przeprowadzeniu śledztwa skierowano do Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie akt oskarżenia przeciwko Józefowi K., byłemu oficerowi śledczemu Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego. Zarzuty wobec oskarżonego Józefa K. obejmują fizyczne i moralne znęcanie się w okresie 1948–1954 nad dziewięcioma aresztowanymi oficerami Wojska Polskiego oraz aresztowanymi osobami cywilnymi – żonami dwóch z tych oficerów. Na podstawie dowodów zebranych w śledztwie, w tym głównie zachowanych materiałów archiwalnych, pochodzących z lat 40. i 50. XX w., ustalono, że były oficer śledczy Józef K. w celu udowodnienia założonej w kierownictwie Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego fałszywej tezy o istnieniu antypaństwowej organizacji dywersyjno-szpiegowskiej, działającej w Wojsku Polskim, której celem miało być obalenie ustroju Polski Ludowej, do której należeć mieli aresztowani oficerowie, stosował przymus fizyczny i psychiczny w celu zmuszenia pozbawionych wolności pokrzywdzonych do przyznania się do udziału w tej organizacji, złożenia wyjaśnień zgodnych z założoną koncepcją śledczą oraz uzyskania wyjaśnień obciążających innych oficerów Wojska Polskiego. Przymus fizyczny, który oskarżony Józef K. stosował w śledztwie wraz z innymi oficerami śledczymi, polegał na prowadzeniu przez wiele dni i miesięcy długotrwałych, wielogodzinnych przesłuchań, pozbawianiu snu, zmuszaniu do długotrwałego stania lub siedzenia w pozycji pozbawionej oparcia, polecaniu wykonywania różnorodnych, uciążliwych ćwiczeń fizycznych, osadzaniu w karcerze, torturowaniu przez bicie gumą, linijką, pasem oficerskim i rękoma, kopanie, wyrywanie włosów, zarostu oraz pozbawianie posiłków. Przymus psychiczny polegał z kolei na wytworzeniu w aresztowanych poczucia beznadziejności i całkowitej bezbronności, ciągłym zastraszaniu, sugerowaniu wyjaśnień, szantażowaniu, znie-

ważaniu, grożeniu represjami, również wobec pozostających na wolności osób najbliższych. Historyczne śledztwo prowadzone wobec ośmiu pokrzywdzonych oficerów w wyniku stosowanego przymusu zakończyło się bezpodstawnymi wyrokami skazującymi. Wobec trzech osób – dwóch żon oficerów i jednego oficera – zostało umorzone. W roku 1956 r. wszyscy skazani zostali zrehabilitowani. Realizowana w organach Informacji koncepcja prowadzenia postępowań karnych w sprawie rzekomego istnienia szpiegowsko-dywersyjnej, antypaństwowej organizacji działającej w Wojsku Polskim, stanowiła element walki politycznej, której celem była eliminacja z życia publicznego przedwojennych oficerów.

Śledztwo o sygnaturze S 121.2018.Zi w sprawie ukrycia w nieustalonym czasie, nie wcześniej niż 19 stycznia 1999 do 21 września 2018 r., przez osobę do tego nieuprawnioną dokumentów pochodzących z lat 1939–1944, w tym m.in. dokumentów dotyczących funkcjonowania batalionu Armii Krajowej (AK) – „Zośka", podlegających przekazaniu IPN. 21 września 2018 r. funkcjonariusze Komendy Stołecznej Policji w Warszawie zabezpieczyli dokumenty pochodzące z lat 1939–1942, które zostały odnalezione w czasie prac renowacyjnych w domu rodziny Zawadzkich. Wszystkie dokumenty dotyczą funkcjonowania struktur Polskiego Państwa Podziemnego w czasie II wojny światowej i były przechowywane w skrytce. W czasie II wojny światowej właścicielem domu był prof. Józef Zawadzki, ojciec Tadeusza Zawadzkiego „Zośki" – wybitnego uczestnika Grup Szturmowych Szarych Szeregów, dowódcy wielu akcji, m.in. słynnej akcji pod Arsenałem. Oddziałowa Komisja w Warszawie prowadzi śledztwo, którego celem jest m.in. ustalenie, czy zgodnie z art. 28 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o IPN – wspomniane dokumenty podlegają bezzwłocznemu wydaniu (względnie udostępnieniu w celu sporządzenia kopii) Prezesowi Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Kluczowe znaczenie w przypadku tej sprawy ma jednoznaczne ustalenie, czy zabezpieczone dokumenty mają proweniencję państwową – zostały wytworzone przez struktury Polskiego Państwa Podziemnego. Tego rodzaju dokumenty – zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach – wchodzą do narodowego zasobu archiwalnego (art. 54 ust. 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. ww. ustawy).

Oddziałowa Komisja we Wrocławiu

Śledztwo o sygnaturze S 37.2013.Zi w sprawie zbrodni ludobójstwa dokonanej na terenie powiatu lubaczowskiego w latach 1943–1944 przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach polskich narodowości polskiej i ukraińskiej w celu wyniszczenia w całości polskiej grupy narodowej. Ustalono, że w rezultacie działań ukraińskich nacjonalistów śmierć poniosło nie mniej niż 1 620 osób, a nieustalona liczba osób odniosła obrażenia ciała albo została zmuszona do ucieczki ze swojego miejsca zamieszkania. Opierając się na zeznaniach nielicznych – naocznych świadków popełnionych zbrodni oraz zeznaniach ich bliższych lub dalszych krewnych, zdołano ustalić okoliczności i przebieg popełnianych mordów, ich skalę i okrucieństwo. Najczęstszymi przypadkami były zbrojne napady dokonywane na poszczególne wsie i zabójstwa ich mieszkańców w następstwie zastrzelenia. Zabójstwom niejednokrotnie towarzyszyły uprzednie tortury ofiar dokonywane ze szczególnym okrucieństwem polegające m.in. na obcinaniu języka, łamaniu rąk i nóg, obcinaniu głów, wbijaniu gwoździ w nos, obdzieranie żywcem ze skóry, rozszarpywaniu przez konie, wieszaniu za nogi, zakłuciu bagnetami i nożami, roztrzaskiwaniu główek dzieci, paleniu żywcem, gwałceniu kobiet czy kamienowaniu. Ustalony w przebiegu śledztwa stan faktyczny uzasadnił przyjęcie dla opisanych zdarzeń kwalifikacji prawnej ludobójstwa. Stwierdzono, że zabójstw dopuszczono się wyłącznie, dlatego, że ofiary były Polakami bądź też pomagały Polakom, a więc w zamiarze fizycznej eksterminacji ludności narodowości polskiej. Ustalono również, że zbrodnie te były inspirowane, organizowane i kierowane przez funkcjonariuszy UPA. Dokonywały ich oddziały bojowe tej organizacji, przy udziale miejscowej ludności ukraińskiej. Wobec niemożności ustalenia sprawców dokonywanych zbrodni i wyczerpania procesowych możliwości ich ustalenia przedmiotowe śledztwo umorzono wobec niewykrycia sprawców.

Śledztwo o sygnaturze S 75.2017.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej, będącej jednocześnie zbrodnią przeciwko ludzkości, polegającej na fizycznym i psychicznym znęcaniu się nad pozbawionym wolności Tadeuszem W. i innymi osobami od 18 marca 1952 r. do 12 maja 1952 r. w Jaworze. Istotne dla śledztwa Komisji było przesłuchanie w charakterze świadka Stanisława O., który zeznał m.in., że w 1952 r. uczęszczał do szkoły ogólnokształcącej w Jaworze i wówczas wstąpił do nielegalnej organizacji „Chorągiew Swobody", której działalność była skierowana przeciwko ówczesnej władzy. Wymienionego zatrzymano w szkole i doprowadzono do Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Jaworze. Następnego dnia Stanisław O. został poddany protokołowanemu przesłuchaniu przez funkcjonariusza, który wyzywał pokrzywdzonego słowami wulgarnymi. Funkcjonariusz ten przesłuchiwał Stanisława O. wielokrotnie, a „wyzywanie słowami wulgarnymi było na porządku dziennym, zawsze podczas przesłuchania". Nadto przesłuchujący kilka razy kopał Stanisława O. w „prawą kostkę u nogi". Metody te miały na celu zmuszenie pokrzywdzonego do podania informacji o nielegalnej organizacji i jej członkach. Stanisław O. zeznał, że funkcjonariusz, który znęcał się nad nim, to Kazimierz K., a jego nazwisko znał z protokołów, które czytał przed podpisaniem. Nadto w późniejszym okresie widywał tego mężczyznę w Jaworze. Z zachowanych akt wynikało, że istotnie czynności z udziałem Stanisława O. wykonywał Kazimierz K. – oficer śledczy PUBP w Jaworze. Jak ustalono, wymieniony zmarł w 1965 r., a zatem śledztwo postanowieniem z 21 września 2018 r., w zakresie znęcania się nad Stanisławem O. umorzono wobec śmierci sprawcy przestępstwa.

10. Lustracja

Biuro Lustracyjne zajmuje się realizacją zadań ustawowych określonych w ustawie z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwanej dalej ustawą o IPN, i ustawie z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa w latach 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, zwanej dalej ustawą lustracyjną, na pięciu głównych polach:

– przyjmowanie i rejestracja oświadczeń lustracyjnych (art. 52a pkt 1 ustawy o IPN);

– sygnalizowanie odpowiednim organom o niewywiązywaniu się z obowiązków nałożonych przez ustawę (art. 52a pkt 4 ustawy o IPN); czynności te wykonuje Sekcja Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych i Sygnalizowania;

– opracowanie i publikacja katalogów (art. 52a pkt 6, 7 i 8 ustawy o IPN) oraz informacji w Biuletynie Informacji Publicznej IPN (art. 22 i 23 ustawy lustracyjnej); czynności te wykonuje Sekcja Udostępniania i Publikacji oraz Wydział Przygotowywania i Publikacji Katalogów;

– analiza oświadczeń lustracyjnych i zbieranie materiałów niezbędnych do ich właściwej oceny, a także przygotowywanie i obsługa postępowań lustracyjnych (art. 52a pkt 2 i 3 ustawy o IPN);

– udział prokuratorów BL w charakterze oskarżycieli w postępowaniach lustracyjnych, w tym nadal w tych wszczętych w czasie obowiązywania poprzedniej ustawy lustracyjnej na wniosek Rzecznika Interesu Publicznego i niezakończonych przed wejściem w życie ustawy z 2006 r. (art. 63a ust. 2 ustawy lustracyjnej); czynności te wykonują referaty przygotowywania postępowań lustracyjnych (oddziałowe biura lustracyjne) i Wydział Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi (centrala).

W roku sprawozdawczym do biura wpłynęło 41 507 nowych oświadczeń lustracyjnych od osób pełniących funkcje publiczne lub kandydujących do ich objęcia. Łącznie w zasobie biura znajduje się obecnie 420 127 zarejestrowanych oświadczeń lustracyjnych. Dotychczas zainicjowano procedury weryfikujące treść oświadczeń w 94 626 sprawach, zakończono 90 179 postępowań.

W trzech katalogach tematycznych opublikowano dane dotyczące 11 424 nowych osób.

W katalogu osób pełniących najważniejsze funkcje publiczne opublikowano dane dotyczące 775 dotychczas niepublikowanych osób.

Powyższe katalogi, zamieszczone w Biuletynie Informacji Publicznej IPN na stronie internetowej http://katalog.bip.ipn.gov.pl, wykazują co miesiąc ok. 120 000–150 000 unikatowych wejść, co wskazuje na stale wysoki poziom zainteresowania ze strony opinii publicznej tą częścią działalności biura.

W roku sprawozdawczym zainicjowano procedury weryfikujące prawdziwość oświadczeń lustracyjnych w 11 847 sprawach. Łącznie w tym czasie zweryfikowano 12 090 oświadczeń lustracyjnych, w tym prokuratorzy skierowali 229 wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego z uwagi na uzasadnioną wątpliwość co do prawdziwości badanego oświadczenia i przedstawili 85 stanowisk w tzw. postępowaniach autolustracyjnych. W 299 sprawach zapadły prawomocne orzeczenia sądowe, w tym 176 orzeczeń uznających, że kwestionowane oświadczenia lustracyjne są niezgodne z prawdą. Powyższe dane pokazują istotne zwiększenie obciążenia pracą prokuratorów i pracowników biura, a jednocześnie stale wzrastającą efektywność kierowanych wniosków lustracyjnych na przełomie ostatnich pięciu lat.

Szczegółowe zestawienie danych dotyczące działalności Biura Lustracyjnego i podległych mu oddziałowych biur lustracyjnych za rok 2018 wygląda następująco.

10.1. Ewidencja oświadczeń lustracyjnych i publikacja informacji

Wydział Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych, Sygnalizowania i Publikacji tworzą dwie sekcje: Sekcja Ewidencji i Sygnalizowania oraz Sekcja Udostępniania i Publikacji. Wydział liczy 15 pracowników wraz z naczelnikiem i jego zastępcą.

10.1.1. Przyjmowanie oświadczeń lustracyjnych oraz informacji o ich uprzednim złożeniu (SEiS)

W 2018 r. rytm pracy SEiS BL determinowały wybory do samorządu terytorialnego, które odbyły się 21 października 2018 r. (druga tura – 4 listopada 2018 r.). Do tego wydarzenia został dostosowany plan działań sekcji w 2018 r.

Dyrektor Biura Lustracyjnego za pismem z 17 lipca 2018 r. przekazał Przewodniczącemu Państwowej Komisji Wyborczej zalecenia dla komisji wyborczych dotyczące zasad procedowania z oświadczeniami lustracyjnymi i informacjami o ich złożeniu, wpływającymi od kandydatów ubiegających się o mandaty w wyborach samorządowych (pismo to wraz z akceptacją zastępcy przewodniczącego PKW zostało skierowane do wiadomości naczelników OBL i ich zastępców).

Pismo przypominało również obowiązujące przepisy dotyczące realizacji ustawy lustracyjnej oraz zawierało wykaz adresów, numerów telefonów i faksów OBL.

6 września 2018 r. odbyło się spotkanie zastępcy dyrektora Biura Lustracyjnego, naczelnika i zastępcy naczelnika Wydziału I BL z zastępcami naczelników oddziałowych biur lustracyjnych, poświęcone omówieniu zadań BL i OBL związanych z wyborami, które szczegółowo opisano w korespondencji wewnętrznej z kwietnia 2014 r.

Już od połowy sierpnia 2018 r. kierowane były do pionu lustracyjnego liczne zapytania, najczęściej telefoniczne, o datę złożenia oświadczenia lustracyjnego. Biuro Lustracyjne oraz OBL udzielały stosownych odpowiedzi, jakkolwiek ustawa nie nakłada takiego obowiązku. W praktyce bowiem utrwaliło się przekonanie wśród osób składających oświadczenia lustracyjne, że takie informacje są najpewniej dostępne w BL lub OBL. Aby sprostać temu zadaniu, uruchomiono liczne linie telefoniczne, które umożliwiły obsługę ponad 77 000 zapytań.

Następnym etapem było udzielanie przez OBL (sporadycznie przez Biuro Lustracyjne) odpowiedzi na zapytania komisji wyborczych o treść oświadczeń lustracyjnych tych kandydatów, którzy złożyli informacje o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego, gdyż ich oświadczenia znajdowały się już w zasobie BL. W sumie komisjom wyborczym udzielono odpowiedzi na zapytania dotyczące 67 053 osób. Czynność ta wymagała od OBL szczególnej organizacji pracy wszystkich pracowników OBL (praca w godzinach nadliczbowych i w dniach wolnych), ze względu na ogromną liczbę zapytań oraz krótki termin na udzielenie odpowiedzi.

W wyborach samorządowych, które odbyły się 21 października 2018 r., druga tura – 4 listopada 2018 r. wzięło udział 191 705 kandydatów na radnych, wójtów, burmistrzów i prezydentów miast.

Jeszcze przed dniem wyborów komisje wyborcze zaczęły nadsyłać do OBL oraz sporadycznie bezpośrednio do Biura Lustracyjnego oświadczenia lustracyjne i informacje o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego kandydatów.

W wyniku analizy wpływających dokumentów stwierdzono:

– wpływ oświadczeń lustracyjnych osób, których oświadczenia lustracyjne już znajdują się w zasobie Biura Lustracyjnego, a których treść jest tożsama z treścią pierwszego oświadczenia. Takie oświadczenia były zwracane do komisji z pouczeniem, iż kandydat powinien złożyć informację o uprzednim złożeniu oświadczenia;

– wpływ oświadczeń lustracyjnych wypełnionych przez osoby urodzone po 31 lipca 1972 r. Takie oświadczenia były niezwłocznie odsyłane;

– wpływ oświadczeń lustracyjnych sprzecznych w treści, na drukach niekonstytucyjnych oraz zawierających inne wady formalne. Takie oświadczenia na bieżąco odsyłano do właściwej komisji, celem poprawienia;

– wpływ kolejnych oświadczeń lustracyjnych, których treść była sprzeczna z treścią oświadczenia już znajdującego się w zasobie Biura Lustracyjnego. Takie oświadczenia odsyłano do właściwych komisji wyborczych z adnotacją o możliwości popełnienia przestępstwa przeciwko wyborom.

Ponadto OBL na bieżąco monitorowały napływ korespondencji z poszczególnych komisji wyborczych, ujawniając te komisje, które nie nadesłały oświadczeń lustracyjnych bądź informacji. W sumie odnotowano 129 takich przypadków. Po stwierdzeniu takiego faktu natychmiast nawiązywano pisemny bądź telefoniczny kontakt w celu przypomnienia o obowiązku niezwłocznego przekazania zgromadzonych oświadczeń bądź informacji przez właściwą komisję. Zasadność podejmowania tego rodzaju działań potwierdzały doświadczenia z lat ubiegłych i wyborów samorządowych z 2014 r. Tytułem przykładu warto tu wspomnieć, że w latach 2016–2018 przekazanych zostało do BL 49 oświadczeń lustracyjnych i 48 informacji o złożeniu oświadczenia lustracyjnego, odnalezionych podczas czynności porządkowych w poszczególnych urzędach gminnych, a dokumenty te były składane w związku z wyborami samorządowymi w 2014 r.

Podczas wyborów samorządowych w 2018 r. wpłynęło łącznie 36 104 oświadczeń lustracyjnych, które podlegają przyjęciu do zasobu BL oraz 61 703 informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego – stan na 31 grudnia 2018 r.

Tabela 1. Dane dotyczące wyborów samorządowych w 2018 r.*

Dane dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2018 r.	Liczba	Uwagi
Wpływ oświadczeń lustracyjnych	36 104	
Wpływ informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego	61 703	
Liczba odpowiedzi udzielonych komisjom wyborczym na zapytanie o treść oświadczenia	67 053	1 osoba = 1 odpowiedź
Zwrot oświadczeń – osób urodzonych po 31 lipca 1972 r. – sprzecznych w treści – druk niekonstytucyjny – inne wady formalne	1 323	
Wpływ oświadczeń kolejnych (oświadczenie osoby znajduje się już w zasobie BL)	6 043	
Wpływ oświadczeń kolejnych, których treść była sprzeczna z treścią oświadczenia już znajdującego się w zasobie BL	10	
Liczba oświadczeń wprowadzonych do aplikacji ABeL	33 442	
Liczba pism (lub inna forma powiadomienia) skierowanych do komisji wyborczych sygnalizujących niewywiązywanie się z obowiązku przekazania do OBL oświadczeń lustracyjnych	129	

* Ostateczna liczba przyjętych do zasobu oświadczeń lustracyjnych może ulec nieznacznej zmianie po ich weryfikacji pod względem poprawności formalnej.

Jeszcze w październiku OBL przystąpiły do wprowadzania nowych oświadczeń lustracyjnych do aplikacji ABeL. Do 31 grudnia 2018 r. wprowadzonych zostało ponad 92 proc. oświadczeń lustracyjnych.

W następnej kolejności oświadczenia te przekazywano do Biura Lustracyjnego w celu ich rejestracji i zatwierdzenia w bazie oświadczeń. Na 31 grudnia 2018 r. zatwierdzono 4552 oświadczeń lustracyjnych, co stanowi 12,6 proc. całości. Szacuje się, iż proces zatwierdzania pozostałych oświadczeń potrwa do końca kwietnia 2019 r.

Podobnie, informacje o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego były przekazane do BL, celem rejestracji w bazie informacji. Na 31 grudnia 2018 r. zarejestrowano 9317 informacji.

Ze wstępnych analiz wynika, że w wyborach samorządowych w 2018 r. startowało o 49 429 kandydatów mniej w porównaniu do wyborów z 2014 r. Jednocześnie według szacunków o ok. 11 proc. wzrósł udział osób niepodlegających procedurom lustracyjnym ze względu na wiek (wskaźnik wynosił odpowiednio 38 proc. i 49 proc.). Przyjęto o blisko połowę oświadczeń lustracyjnych mniej w porównaniu z wyborami z 2014 r. i porównywalną liczbę informacji o złożeniu oświadczenia.

Tabela 2. Zestawienie danych z wyborów samorządowych w 2014 i 2018 r.

Wybory samorządowe	2014	2018
Kandydaci na radnych, wójtów, burmistrzów i prezydentów miast	241 134	191 705
Wpływ oświadczeń lustracyjnych	68 584	36 104
Wpływ informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego	65 335	61 703
Liczba odpowiedzi udzielonych komisjom wyborczym na zapytanie o treść oświadczenia	68 659	67 053

Biuro Lustracyjne IPN nie posiada kompetencji w zakresie kontroli wywiązywania się z obowiązku złożenia oświadczenia lustracyjnego przez osoby do tego zobligowane na mocy art. 7 ust. 1 ustawy lustracyjnej. Dysponuje jedynie oświadczeniami przekazywanymi przez organy pozasądowe właściwe do ich przyjmowania, wskazane w art. 8 ustawy lustracyjnej (z 18 października 2006 r.). W świetle przepisów cytowanej ustawy, to ww. organy wraz z podmiotami uprawnionymi do obsadzania konkretnych funkcji publicznych mają zapewnić dopełnienie obowiązku składania oświadczeń lustracyjnych przez osoby do tego zobowiązane (osoba, która nie złożyła takiego oświadczenia bądź złożyła je po terminie nie powinna objąć funkcji publicznej, a jeżeli już ją pełni, powinna zostać jej pozbawiona). Istotnym elementem pracy SEiS jest jednak sygnalizowanie odpowiednim organom o niewywiązywaniu się organów pozasądowych z nałożonego obowiązku na podstawie art. 52a pkt 4 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o IPN, tj. z obowiązku odebrania i przesłania do Biura Lustracyjnego oświadczeń lustracyjnych.

Należy zauważyć, że kilkuletnia komunikacja między organami a BL prowadzona nie tylko w drodze oficjalnej korespondencji, ale również roboczych kontaktów telefonicznych z osobami odpowiadającymi za oświadczenia lustracyjne w tych organach sprawiła, że skala nieprawidłowości znacząco się zmniejszyła.

Niemniej jednak w 2018 r. dyrekcja BL zwróciła się pismami informującymi o braku oświadczeń lustracyjnych m.in do siedmiu urzędów wojewódzkich, w wyniku czego do 31 grudnia 2018 r. do BL wpłynęło 301 oświadczeń lustracyjnych.

Rok sprawozdawczy charakteryzował się zmianą zakresu ustawy lustracyjnej w związku z rozszerzeniem kręgu funkcji publicznych, z których pełnieniem wiąże się obowiązek złożenia oświadczenia lustracyjnego.

I tak w związku z wejściem w życie jeszcze w 2017 r. nowelizacji ustawy o sporcie (Dz.U. 2017 r., poz. 1463), która nałożyła na członków zarządów polskich związków sportowych obowiązek złożenia oświadczenia lustracyjnego, do 31 grudnia 2018 r. do Biura Lustracyjnego wpłynęło 336 oświadczeń lustracyjnych oraz 126 informacji o złożeniu oświadczenia.

W związku z wejściem w życie ustawy z 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy – Prawo Łowieckie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018 r., poz. 651) procedurze lustracyjnej zaczęły podlegać osoby pełniące funkcje organów albo wchodzące w skład organów Polskiego Związku Łowieckiego oraz członkowie zarządu koła łowieckiego lub komisji rewizyjnej koła łowieckiego. Przedłożenie tych dokumentów do Biura Lustracyjnego przez organy wymienione w art. 8 pkt 60 i 61, tj. Zarząd Krajowy PZŁ, Zarządy Okręgowe PZŁ oraz koła łowieckie, następowało sukcesywnie od kwietnia 2018 r. W rezultacie do zasobu Biura Lustracyjnego przyjęto 2795 oświadczeń lustracyjnych oraz 268 informacji o złożeniu oświadczenia lustracyjnego złożonych z tego tytułu.

Z kolei wejście w życie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 r. poz. 1668) rozszerzyło krąg osób wymienionych w art. 4 pkt 18 ustawy lustracyjnej na m.in. członków senatu, rady uczelni, kolegium elektorów oraz osoby ubiegające się o tytuł profesora. Proces przesyłania wynikających ze zmiany ustawy dokumentów rozpoczął się pod koniec roku.

W 2018 r. do Biura Lustracyjnego wpływały również oświadczenia lustracyjne oraz informacje o uprzednim złożeniu oświadczenia w wyniku korespondencji bieżącej dotyczącej osób powoływanych na inne funkcje publiczne wymienione w art. 4 ustawy lustracyjnej.

Wstępna ocena poprawności wszystkich wpływających oświadczeń lustracyjnych pod względem formalnym pozwoliła wyselekcjonować te oświadczenia, które należało zwrócić organom je przysyłającym, ze szczegółowym wyjaśnieniem przyczyny zwrotu.

Tabela 3. Zwrot oświadczeń lustracyjnych oraz informacji o złożeniu oświadczenia lustracyjnego

Powód zwrotu	Liczba
Sprzeczne w treści	156 oświadczeń
Druk oświadczenia zakwestionowany wyrokiem TK	5 oświadczeń
Druk „ŚCIŚLE TAJNE”	11 oświadczeń
Inne (funkcje, wiek, oświadczenia prywatne, brak podpisu oraz informacje o złożeniu oświadczenia na druku niekonstytucyjnym bądź z tytułu pełnienia funkcji niepodlegającej lustracji, a także na drukach innych niż przewidziane w ustawie lustracyjnej)	221 oświadczeń 48 informacji
Kolejne oświadczenie	1 301 oświadczeń
Suma zwrotów (oświadczeń lustracyjnych i informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego)	1 694 oświadczeń 48 informacji

Reasumując, w 2018 r. do zasobu oświadczeń lustracyjnych (wprowadzono do aplikacji ABeL i nadano numer) przyjęto ogółem 9 955 oświadczeń lustracyjnych (liczba ta uwzględnia 4 552 oświadczenia lustracyjne, złożone w związku z wyborami samorządowymi). Ponadto przyjęto 12 824 informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie oraz prokuratorzy OBL w Lublinie i Katowicach stwierdzili ich sfałszowanie 3 oświadczeń, znajdujących się dotychczas w zasobie Biura Lustracyjnego. W związku z tym, oświadczenia te zostały wyłączone z zasobu BL.

W sumie w zasobie BL znajduje się obecnie 420 127 oświadczeń lustracyjnych oraz 23 824 informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego – stan na 31 grudnia 2018 r.

Wśród oświadczeń lustracyjnych przechowywanych w zasobie Biura Lustracyjnego znajduje się 3 297 oświadczeń, w których osoby je wypełniające oświadczyły, że pracowały, pełniły służbę bądź współpracowały z organami bezpieczeństwa PRL.

Ponadto Sekcja Ewidencji i Sygnalizowania prowadziła korespondencję dotyczącą potwierdzenia faktu złożenia oświadczenia lustracyjnego, udostępnienia treści oświadczenia, oryginału bądź jego kserokopii w związku z wnioskami od: osób prywatnych, sądów, prokuratur, oddziałowych biur lustracyjnych i innych uprawnionych organów. W sumie na wnioski ww. organów udzielono odpowiedzi dotyczące 236 osób.

Stałym elementem pracy SEiS było wykonywanie poświadczonych za zgodność kserokopii oświadczeń lustracyjnych, co jest niezbędne przy rozpoczęciu przez OBL przygotowawczego postępowania lustracyjnego (Ppl).

W 2018 r. wykonano 12 136 takich kopii.

Tabela 4. Liczba kserokopii wykonywanych na potrzeby oddziałowych biur

Oddziałowe Biuro Lustracyjne	Liczba
Białystok	811
Gdańsk	1 233
Katowice	1 153
Kraków	1 186
Lublin	984
Łódź	1 042
Poznań	1 192
Rzeszów	1 170
Szczecin	1 210
Warszawa	900
Wrocław	1 255
Razem	12 136

Inne czynności wykonywane przez pracowników SEiS:

– wprowadzanie na bieżąco do aplikacji ABeL (stanowiącej elektroniczny zapis oświadczenia) wpływających oświadczeń lustracyjnych oraz zatwierdzanie danych;

– selekcjonowanie oświadczeń lustracyjnych pod kątem art. 22 ustawy lustracyjnej w związku z ustawowym obowiązkiem publikowania w BIP informacji zawartych w dokumentach organów bezpieczeństwa państwa, a dotyczących osób pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy oraz informowanie Sekcji Udostępniania i Publikacji o fakcie wpływu oświadczeń lustracyjnych tych osób;

– udzielanie licznych odpowiedzi (najczęściej telefonicznych) na zapytanie o datę złożenia oświadczenia lustracyjnego;

– obsługa bazy „Źródło” (2 pracowników posiada takie uprawnienia);
– obsługa systemu Kancelaria oraz wykonywanie wszelkich czynności kancelaryjnych związanych z ekspedycją poczty;
– do Archiwum Zakładowego IPN przekazano 185 teczek dokumentacji wytworzonej przez SEiS w latach 2008–2012, która podlegała archiwizacji.

10.1.2. Przygotowanie i publikowanie informacji o osobach pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy lustracyjnej

Sekcja Udostępniania i Publikacji w ramach realizowania zadań wynikających z ustawy lustracyjnej przygotowała 13 publikacji, które nastąpiły: 29 stycznia, 28 lutego, 28 marca, 23 kwietnia, 22 maja, 28 czerwca, 30 lipca, 28 sierpnia, 25 września, 23 października, 27 listopada, 11 grudnia oraz 20 grudnia 2018 r.

W ich rezultacie w Biuletynie Informacji Publicznej IPN, w tzw. katalogu osób pełniących funkcje publiczne, opublikowano informacje dotyczące 775 dotychczas niepublikowanych osób, obejmujących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ust. 1 ustawy lustracyjnej (szczegółowy wykaz w tabeli nr 5).

Tabela 5. Nowe wpisy w katalogu osób pełniących funkcje publiczne z art. 22 ust. 1 (dane osób wcześniej nieobjętych katalogiem)

Pkt art. 22	Funkcje publiczne	29 I 2018	28 II 2018	28 III 2018	23 IV 2018	22 V 2018	28 VI 2018	30 VII 2018	28 VIII 2018	25 IX 2018	23 X 2018	27 XI 2018	11 XII 2018	20 XII 2018	Razem
Pkt 3	Posłowie do Sejmu RP	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	2
	Posłowie do Parlamentu Europejskiego	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Pkt 5	Sędziowie Sądu Najwyższego	0	0	0	0	0	0	0	0	0	19	12	1	0	32
Pkt 7	Sędziowie Naczelnego Sądu Administracyjnego	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	4
Pkt 8	Członkowie Trybunału Stanu	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Pkt 12	Prezesi Sądów Apelacyjnych	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Prezesi Wojskowych Sądów Okręgowych	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Pkt 15	Prokuratorzy Prokuratury Krajowej	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
	Prokuratorzy IPN	1	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	0	6

Pkt art. 22	Funkcje publiczne	29 I 2018	28 II 2018	28 III 2018	23 IV 2018	22 V 2018	28 VI 2018	30 VII 2018	28 VIII 2018	25 IX 2018	23 X 2018	27 XI 2018	11 XII 2018	20 XII 2018	Razem
Pkt 17	Sekretarze stanu	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Podsekretarze stanu	2	2	2	1	0	2	2	0	0	1	0	1	0	13
Pkt 20	Członkowie zarządu województwa	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Prezydenci miast	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	9	0	24
	Burmistrzowie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	147	71	0	218
	Starostowie powiatu	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Wicestarostowie powiatu	0	3	1	0	0	2	0	0	0	1	0	0	0	7
	Członkowie zarządu powiatu	5	0	2	1	2	6	1	1	0	2	0	0	0	20
	Wójtowie gmin	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	309	123	0	435
Razem		13	11	7	9	3	11	4	2	1	24	484	206	0	775

Oprócz tego dokonano 2 717 modyfikacji już istniejących wpisów, w trakcie których uzupełniono wyniki kwerend archiwalnych, odnotowano zmiany funkcji publicznych, zaktualizowano dane osobowe oraz daty objęcia funkcji publicznych wynikające z reelekcji. Ponadto dopisano sentencje zarządzeń wydanych przez prokuratorów IPN i informacje o prawomocnych orzeczeniach sądowych w zakończonych postępowaniach lustracyjnych – co łącznie dało 130 zarządzeń lustracyjnych i prawomocnych orzeczeń.

W związku z wdrożeniem nowej aplikacji Biura Lustracyjnego ABeL podjęto działania mające na celu dostosowanie istniejących wpisów do wymogów nowego systemu. Wyniki tych prac, którymi zostało objętych 2 329 rekordów, nie zostały wykazane w statystykach cząstkowych kolejnych publikacji.

W trakcie dokonywanych aktualizacji wykazu osób pełniących funkcje publiczne usunięto łącznie 1 145 wpisów katalogowych dotyczących osób, które przestały pełnić wymienione w art. 22 ustawy lustracyjnej funkcje publiczne.

Tabela 6. Uzupełnienia i modyfikacje istniejących wpisów

Data edycji katalogu	Modyfikacje: uzupełnienia wpisów, zmiany funkcji publicznych, reelekcje, zarządzenia prokuratorów IPN, orzeczenia sądowe			Wpisy wycofane z BIP
	Liczba modyfikacji z podziałem na poszczególne publikacje	Zarządzenia prokuratorów IPN, orzeczenia sądowe (w ramach uzupełnień)	Zarządzenia prokuratorów IPN i orzeczenia sądowe dot. nowo opublikowanych osób	
29 I 2018	168	10	5	24
28 II 2018	47	0	2	8
28 III 2018	119	4	0	24
23 IV 2018	70	1	4	16
22 V 2018	100	4	2	10
28 VI 2018	124	2	1	10
30 VII 2018	122	9	0	35
28 VIII 2018	68	1	2	6
25 IX 2018	74	4	0	9
23 X 2018	12	0	4	29
27 XI 2018	1 804	2	55	755
11 XII 2018	9	0	18	19
20 XII 2018	0	0	0	200
Razem	2 717	37	93	1 145

Należy również zaznaczyć, że do 31 grudnia 2018 r. zostało wprowadzonych przez pracowników Sekcji Udostępniania i Publikacji 36 nowych rekordów.

Przeprowadzona została również kwerenda w zasobie Cyfrowe Archiwum pod kątem odnalezienia nowych informacji na temat osób opublikowanych na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej IPN w związku z objęciem funkcji publicznych wymienionych w pkt. 20 art. 22 ustawy lustracyjnej. W rezultacie, na podstawie materiałów udostępnionych przez AIPN, oddziałowe archiwa IPN oraz zasób Cyfrowego Archiwum, dokonano uzupełnienia wpisów o informacje i materiały dotychczas nieujęte w kwerendzie. W przypadkach odnalezienia zapisów wskazujących na pracę, służbę lub współpracę z organami bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ust. 1 ustawy lustracyjnej, powiadamiano o tym fakcie właściwe OBL IPN.

W związku z ciągłym procesem opracowywania i uzupełniania wymienionego zasobu podobne działania będą kontynuowane.

W okresie sprawozdawczym Biuro Lustracyjne IPN zleciło pisemnie oddziałowym biurom lustracyjnym opracowanie łącznie 45 wpisów katalogowych do wykazu osób pełniących funkcje publiczne; 8 wpisów katalogowych opracowano na podstawie materiałów uzyskanych z wcześniej zgromadzonych i będących w posiadaniu oddziałowych biur lustracyjnych wyników kwerend archiwalnych. Pozostałe wpisy zostały opracowane na podstawie nowo zarządzonych kwerend archiwalnych.

W związku z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2018 r. w sprawie zarządzenia wyborów samorządowych, aktualizacje wykazu osób pełniących funkcje publiczne przeprowadzone w listopadzie i grudniu 2018 r. w głównej mierze dotyczyły osób wybranych w trakcie pierwszej (21 październik 2018 r.) i drugiej (4 listopad 2018 r.) tury wyborów bezpośrednich. W ich rezultacie w Biuletynie Informacji Publicznej IPN opublikowano informacje odnoszące się do 674 nowych osób (szczegółowy wykaz w tabeli nr 7).

Tabela 7. Dane szczegółowe – wybory samorządowe (bezpośrednie)

Nowe wpisy				
	I tura 21 X 2018	**II tura 4 XI 2018**	**Razem**	**Procentowy udział w wynikach wyborów**
Prezydenci miast	3	21	24	22,50 proc.
Burmistrzowie	72	146	218	27 proc.
Wójtowie	213	219	432	28 proc.
Razem nowe	288	386	674	27 proc.
Reelekcje				
Prezydenci miast	59	19	78	73 proc.
Burmistrzowie	466	92	558	68 proc.
Wójtowie	969	97	1 066	69 proc.
Razem reelekcje	1 494	208	1 702	69 proc.
Zmiany funkcji/Przywróceni do BIP				
Prezydenci miast	1	4	5	4,50 proc.
Burmistrzowie	20	26	46	5 proc.
Wójtowie	23	25	48	3 proc.
Razem zmiany funkcji/Przywróceni do BIP	44	55	99	4 proc.
Razem				
Prezydenci miast	107			4,50 proc.
Burmistrzowie	822	823*		33 proc.
Wójtowie	1 546	1 547**		62,50 proc.
Wszystkie stanowiska art. 22, pkt 20 – wybory bezpośrednie	2 475	2 477***		

* Wartość z uwzględnieniem wyboru burmistrza przez Radę Miejską w Działoszynie.
** Wartość z uwzględnieniem wyboru wójta przez Radę Gminy w Sidrze.
*** Wartość z uwzględnieniem wyboru burmistrza przez Radę Miejską w Działoszynie oraz wyboru wójta przez Radę Gminy w Sidrze.

W ramach czynności służbowych pracownicy Sekcji weryfikowali wpisy katalogowe, przekazywane do weryfikacji centralnej przez oddziałowe biura lustracyjne oraz te, które zostały utworzone w Biurze Lustracyjnym. Opracowywali niezbędną dokumentację statystyczną, związaną z poszczególnymi publikacjami informacji dotyczących osób wymienionych w art. 22 ustawy lustracyjnej, pozyskiwali i opracowywali dane osób pełniących funkcje publiczne, odnotowywali w trakcie kolejnych publikacji sentencje zarządzeń lustracyjnych i prawomocnych orzeczeń sądowych, monitorowali zmiany na określonych stanowiskach publicznych, uczestniczyli w szkoleniach podwyższających kwalifikacje oraz wykonywali inne czynności służbowe – w tym monitorowali fakt rejestracji i wszczęcia procedury analizy oświadczeń lustracyjnych oraz udzielali odpowiedzi na zapytania kierowane od osób i instytucji zewnętrznych. Ponadto wykonywali prace na rzecz Sekcji Ewidencji i Sygnalizowania w zakresie wprowadzania oświadczeń lustracyjnych do bazy ABeL oraz weryfikacji danych personalnych w aplikacji „Źródło".

W celu aktualizacji wykazu osób pełniących funkcje publiczne pod kątem zmian personalnych w obrębie stanowisk wymienionych w art. 22 ust. 1 cytowanej ustawy korzystano ze wszystkich dostępnych źródeł informacji, w tym z bazy oświadczeń lustracyjnych „Oświadczenia" i korespondencji urzędowej dotyczącej zmian kadrowych, wpływającej do Biura Lustracyjnego IPN. Przeprowadzano monitoring ogólnodostępnych środków masowego przekazu, przede wszystkim prasy i Internetu, regularnie dokonywano przeglądu określonych stron serwisów informacyjnych, ministerstw, Sejmu RP, Senatu RP, Parlamentu Europejskiego, Kancelarii Prezydenta RP, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Prokuratury Krajowej, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Wojewódzkich Sądów Administracyjnych, Sądów Apelacyjnych, Prokuratur Regionalnych, Sądu Najwyższego, Wojskowych Sądów Okręgowych, Trybunału Konstytucyjnego, Państwowej Komisji Wyborczej, Krajowej Rady Sądownictwa, organów administracji samorządowej oraz pozostałych instytucji centralnych wym. w art. 22 ust. 1 ustawy lustracyjnej.

Aktualizując dane z katalogu osób pełniących funkcje publiczne, opierano się również na oficjalnej korespondencji, którą w 2018 r. nadsyłały: Naczelny Sąd Administracyjny, Sąd Najwyższy, Prokuratura Krajowa, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Samodzielny Wydział Kadr IPN oraz, w zakresie punktu 20 art. 22 ust. 1 ustawy lustracyjnej, oddziałowe biura lustracyjne. W wyjątkowych sytuacjach pracownicy Sekcji Udostępniania i Publikacji kontaktowali się z niektórymi instytucjami drogą telefoniczną lub mailową w celu szybkiego potwierdzenia informacji niezbędnych do publikacji danych w BIP IPN.

10.2. Przygotowywanie i publikowanie katalogów w Biuletynie Informacji Publicznej IPN (WPiPK)

Biuro Lustracyjne wraz z oddziałowymi biurami lustracyjnymi, wypełniając zadania określone zapisami w art. 52a pkt 6, 7 i 8 w art. 52aa pkt 3 oraz w art. 52b pkt 1 i 2a ustawy o IPN, przygotowuje i publikuje katalogi tematyczne: funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL, osób pełniących kierownicze stanowiska partyjne i państwowe PRL i osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL. Publikacje katalogów, zamieszczone są na stronie internetowej http://katalog.bip.ipn.gov.pl/ w ramach „Biuletynu Informacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej".

Należy zaznaczyć, że rok 2018, jako rok wyborów samorządowych, był specyficzny dla pracy Biura Lustracyjnego. Od września do grudnia, w związku z liczbą czynności wykonywanych przy obsłudze wyborów samorządowych, oddziałowe biura lustracyjne zawiesiły działania związane z przygotowywaniem wpisów do katalogów tematycznych. W związku z powyższym prezentowane poniżej dane dotyczące aktywności oddziałowych biur lustracyjnych, odnoszą się w zasadzie w całości do pierwszych 8 miesięcy roku.

W 2018 r. Biuro Lustracyjne przygotowało 12 publikacji w trzech wyżej wymienionych katalogach tematycznych, które zawierały informacje o materiałach zgromadzonych w zasobach IPN w odniesieniu

do 12 749 osób. W tej liczbie nowe publikacje obejmują 11 424 osoby, a modyfikacje już istniejących wpisów 1325 osób. Modyfikacje publikacji wiązały się z wprowadzaniem uzupełnień na podstawie odnalezionych, nieznanych wcześniej danych z materiałów archiwalnych oraz z dopisaniem informacji o zarządzeniach prokuratorskich po zbadaniu zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego.

Tabela 8. Liczba osób w katalogach tematycznych, których dane opublikowano w 2018 r.

Rodzaj katalogu	Wpisy nowe	Wpisy zmodyfikowane
Katalog funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL	8 446	616
Katalog osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL	1 328	598
Katalog osób zajmujących kierownicze stanowiska partyjne i państwowe w PRL	1 650	111
Razem	11 424	1 325

Przygotowywanie wpisów do katalogu osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL wymaga przeprowadzenia w zasobie archiwalnym IPN pełnej kwerendy, co ma bezpośredni wpływ na liczbę przygotowywanych do publikacji danych.

Katalog osób zajmujących kierownicze stanowiska partyjne i państwowe opracowywany jest na podstawie kwerend prowadzonych głównie poza Instytutem (m.in. w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Sejmu RP, Archiwum Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz w archiwach państwowych), z kolei wpisy do katalogu funkcjonariuszy przygotowywane są na podstawie zgromadzonych w zasobie archiwalnym IPN akt osobowych. W obu katalogach, z uwagi na obiektywne możliwości AIPN, pomijana jest przy publikacji część informacji określonych w art. 52b ust. 1 pkt. 5 ustawy o IPN, które dotyczą zapisów ewidencyjnych, tj. informacji zawartych w dziennikach rejestracyjnych i archiwalnych, kartotekach i dokumentach o podobnym charakterze. W najbliższych latach katalogi będą uzupełniane o informacje z zapisów ewidencyjnych.

W roku 2018 Biuro Lustracyjne oraz oddziałowe biura lustracyjne kontynuowały wysyłanie pism z prośbą o wyrażenie zgody na publikację w katalogu osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL. Wystąpiono o zgodę na publikację do 1610 osób, w tym także zwrócono się do krewnych osób zmarłych (taką możliwość dopuszcza nowelizacja art. 52a pkt 7 ustawy o IPN z 18 marca 2010 r.). Zgodę na publikację wyraziło 619 osób. Wprowadzona w 2016 r. nowela do ustawy o IPN dopuszcza możliwość publikowania danych w katalogu osób rozpracowywanych bez konieczności uzyskania zgody na publikację w przypadku, gdy od chwili śmierci wytypowanej osoby upłynęło co najmniej 20 lat, a w przypadku bezsprzecznego ustalenia braku osób uprawnionych do wyrażenia zgody, umieszczenie w katalogu następuje na podstawie decyzji Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej (nowelizacja art. 52a pkt 7 ustawy o IPN z 29 kwietnia 2016 r.).

W katalogu osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL w pierwszej kolejności publikowane są informacje o osobach, które:

– otrzymały w Instytucie Pamięci Narodowej status „pokrzywdzonego” na podstawie art. 6 ustawy o IPN (uchylonego 15 marca 2007 r. w wyniku nowelizacji ustawy);

– złożyły do Instytutu wniosek o udostępnienie dokumentów (art. 30 ustawy o IPN);

lub, wobec których:

– prowadzone było postępowanie o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności;

– prowadzone było postępowanie o nadanie statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby rozpracowywanej z powodów politycznych;

– Biuro Lustracyjne prowadzi sprawdzenie lustracyjne.

W dalszej kolejności publikowane są informacje o osobach wytypowanych na podstawie zachowanych akt operacyjnych i śledczych oraz zapisów w zachowanej dokumentacji ewidencyjnej.

Z uwagi na równoczesne wykonywanie przez Biuro Lustracyjne IPN licznych zadań zakreślonych przez ustawodawcę – prowadzenie sprawdzeń i przygotowywanie postępowań lustracyjnych oraz opracowywanie katalogów tematycznych i wykazu osób publicznych –przygotowywanie publikacji i publikowanie katalogów tematycznych nie jest jednorazowym aktem, lecz procesem ciągłym i rozłożonym w czasie.

Wpisy do katalogów tematycznych i wykazu osób publicznych przygotowywane są i wstępnie weryfikowane przede wszystkim w oddziałowych biurach lustracyjnych, które w roku sprawozdawczym wprowadziły do aplikacji katalogowo-portalowej dane dotyczące blisko 11 tys. osób. Szczegółową pracę 11 oddziałowych biur lustracyjnych oraz Biura Lustracyjnego w roku sprawozdawczym, w zakresie przygotowywania wpisów, przedstawia tabela.

Tabela 9. Zestawienie liczby wpisów do aplikacji portalowo-katalogowej dokonywanych przez oddziałowe biura lustracyjne przy przygotowaniu publikacji katalogowych

BL/OBL / Katalog	Białystok	Gdańsk	Katowice	Kraków	Lublin	Łódź	Poznań	Rzeszów	Szczecin	Warszawa	Wrocław	Biuro Lustracyjne	Razem
Katalog funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL													
Liczba osób przygotowywanych do publikacji	269	3	0	74	4	25	0	0	5	65	72	–	517
Liczba osób przekazanych do publikacji	346	119	39	571	55	130	401	68	105	268	377	779	3 258
Razem	615	122	39	645	59	155	401	68	110	333	449	779	3 775
Katalog rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL													
Liczba osób przygotowywanych do publikacji	231	261	264	174	68	186	139	143	288	18	86	–	1 114
Liczba osób przekazanych do publikacji	137	150	103	160	32	41	59	89	206	32	121	167	1 338
Razem	368	411	367	334	100	227	198	232	494	50	207	167	2 452
Katalog osób zajmujących kierownicze stanowiska partyjne i państwowe w PRL													
Liczba osób przygotowywanych do publikacji	156	105	61	68	0	594	0	12	33	78	7	–	1 858
Liczba osób przekazanych do publikacji	123	201	124	111	218	102	21	80	67	203	9	79	1 297
Razem	279	306	185	179	218	696	21	92	100	281	16	79	3 155

BL/OBL / Katalog	Białystok	Gdańsk	Katowice	Kraków	Lublin	Łódź	Poznań	Rzeszów	Szczecin	Warszawa	Wrocław	Biuro Lustracyjne	Razem
Wykaz osób pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy lustracyjnej													
Liczba osób przygotowywanych do publikacji	14	0	0	21	44	55	0	8	16	0	66	–	224
Liczba osób przekazanych do publikacji	147	111	80	141	183	133	144	76	77	51	88	36	1 267
Razem	161	111	80	162	227	188	144	84	93	51	154	36	1 491
Razem we wszystkich katalogach	1 423	950	671	1 320	604	1 266	764	476	797	715	826	1 061	10 873

Jednym z najważniejszych działań realizowanych w 2018 r. przez Biuro Lustracyjne był rozwój rozwiązań informatycznych wdrożonych w 2017 r. oraz praktyczna kontrola poprawności funkcjonowania tych rozwiązań, prowadzona przez wszystkich użytkowników aplikacji z poziomu centrali i oddziałów. Wysiłek zespołu odpowiedzialnego za wdrożenie i rozwój aplikacji Biura Lustracyjnego został skierowany na:

– stworzenie rozwiązań ułatwiających obsługę zapytań komisji wyborczych;
– stworzenie możliwości wysyłania zapytań ewidencyjnych w formie elektronicznej z aplikacji Biura Lustracyjnego do odpowiedniego modułu aplikacji Cyfrowe Archiwum AIPN. Rozwiązanie to jest gotowe po stronie sytemu BL, wdrożenie produkcyjne związane jest z modernizacją sytemu Cyfrowe Archiwum.

Kierownictwo Biura podjęło również decyzję o stworzeniu dostępnej publicznie wyszukiwarki, której zadaniem będzie umożliwienie kandydatom w wyborach powszechnych uzyskiwania informacji o dacie złożenia oświadczenia lustracyjnego oraz organie, któremu zostało ono przekazane.

W 2018 r. oddziałowe biura lustracyjne kontynuowały organizowanie spotkań z osobami rozpracowywanymi przez organy bezpieczeństwa państwa PRL, które walczyły o niepodległy byt państwa polskiego. Celem tych spotkań była przede wszystkim prezentacja dorobku w zakresie tworzenia katalogu rozpracowywanych, w tym pokaz multimedialny, ukazanie pracy oraz metod operacyjnych Służby Bezpieczeństwa PRL, ale także podkreślenie wagi i znaczenia tego katalogu dla ukazania szerokiego zakresu inwigilacji obywateli przez służby specjalne państwa komunistycznego. Spotkania te dają jednocześnie możliwość uzyskania od zaproszonych osób wymaganej przepisami ustawy o IPN zgody na publikację ich danych osobowych w katalogu rozpracowywanych. Duże zainteresowanie organizowanymi spotkaniami i pozytywny oddźwięk wśród zaproszonych osób spowodowały, że kolejne oddziały organizują takie spotkania. Do końca 2018 r. spotkania zorganizowane zostały w Gorzowie Wielkopolskim oraz w Gdańsku i Wrocławiu przez miejscowo właściwe oddziałowe biura lustracyjne. Podkreślić należy, że łącznie w tych 3 spotkaniach udział wzięło około 160 osób i uzyskano 143 zgody.

10.3. Przygotowywanie postępowań lustracyjnych

10.3.1. Sprawy zainicjowane zgodnie z treścią art. 52a pkt 2 i 3 ustawy o IPN

Na podstawie wymogów ustawowych i procedur realizowanych przez Biuro Lustracyjne prokuratorzy oddziałowych biur lustracyjnych zgodnie z treścią art. 52a ust. 2 i 3 ustawy o IPN analizują oświadczenia lustracyjne, zbierają informacje niezbędne do ich prawidłowej oceny i przygotowują postępowania lustracyjne. W toku prowadzonych czynności zgodnie z treścią art. 52e ust. 3, 3a, 4 mogą żądać nadesłania akt i dokumentów (zarówno przez Archiwum IPN, jak i inne instytucje i archiwa, takie jak np.: ABW, WBH im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego, MON). Analizują je, koordynują prowadzoną w sprawie kwerendę archiwalną, przesłuchują świadków – zarówno funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa wytwarzających analizowaną dokumentację, jak i osoby rozpracowywane, których dotyczą wytworzone dokumenty, powołują biegłych (przede wszystkim z zakresu badania pisma ręcznego), a w przypadku ustalenia, że zgromadzony w ten sposób materiał dowodowy uzasadnia wątpliwość co do zgodności z prawdą badanego oświadczenia – wysyłają do osoby składającej badane oświadczenie zawiadomienie o możliwości złożenia wyjaśnień zgodnie z treścią art. 52e ust. 3 i w konsekwencji przyjmują takie wyjaśnienia.

W każdej sprawie prokurator sporządza decyzję końcową:

– wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego,

– stanowisko w toku postępowania autolustracyjnego kierowane do sądu (art. 20 ust. 5 ustawy lustracyjnej),

– w przypadku braku wątpliwości co do zgodności z prawdą badanego oświadczenia – zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez dalszego biegu.

Tak jak w poprzednich latach (2008–2017) w wytyczaniu kierunków i zakresu poszukiwań materiałów archiwalnych, m.in. w zasobach Instytutu, w analizie wielu materiałów prokuratorzy, mając na uwadze specyfikę tych działań, ich zakres i obszerność, korzystają z pomocy historyków i archiwistów pracujących w Biurze Lustracyjnym i oddziałowych biurach lustracyjnych.

W roku sprawozdawczym oddziałowe biura lustracyjne zainicjowały 11 847 nowych postępowań mających na celu weryfikację prawdziwości złożonych oświadczeń. Kontynuowano bieg 4 714 spraw niezakończonych w 2017 r. Zakończono łącznie 12 090 spraw, w tym:

– skierowano 229 wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego z uwagi na uzasadnioną wątpliwość co do prawdziwości badanych oświadczeń;

– skierowano 85 stanowisk w tzw. postępowaniach autolustracyjnych prowadzonych na podstawie art. 20 ust. 5 ustawy lustracyjnej; w 2018 r. od osób zainteresowanych wpłynęło do sądów 66 wniosków o wszczęcie postępowania autolustracyjnego w tym trybie; w 15 sprawach sąd odmówił wszczęcia postępowania;

– wydano 11 166 zarządzeń o pozostawieniu spraw bez dalszego biegu wobec braku wątpliwości co do zgodności z prawdą badanych oświadczeń;

– w 581 sprawach wydano zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez dalszego biegu z innych przyczyn (np. na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 wobec śmierci osoby lustrowanej i inne);

– 27 spraw wykreślono, jako załatwione w inny sposób (np. przekazano według właściwości do innego biura). Powyższe ukazuje tabela.

Tabela 10. Informacje o wpływie i załatwieniu spraw przygotowujących postępowanie lustracyjne

Miesiąc	Pozostałość z poprzedniego okresu	Wpływ do Ppl	Zakończono ogółem	Liczba wniosków o autolustrację od osób zainteresowanych (art. 20 ust.5)	Odmowa wszczęcia postępowania autolustracyjnego	Etap postępowania		Zakończenie				
						Sprawy, w których przeprowadzono czynności z art. 52e ust.3 ustawy o IPN	Liczba przesłuchanych świadków	Stanowisko prokuratora w sprawie autolustracji	Skierowanie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z uwagi na brak wątpliwości	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z innych przyczyn m.in.: zgon, błąd	Załatwiono w inny sposób
Styczeń	4 714	932	869	7	3	45	106	17	8	800	42	2
Luty	4 777	1 055	738	4	2	32	91	10	19	684	23	2
Marzec	5 094	1 034	1 146	8	1	35	121	3	25	1 075	38	3
Kwiecień	4 982	1 113	951	2	1	32	107	15	14	855	66	1
Maj	5 144	1 109	1 141	3	2	53	89	4	16	1 071	50	0
Czerwiec	5 112	1 065	1 262	3	1	38	87	10	31	1 195	25	1
Lipiec	4 915	1 104	1 194	6	0	40	102	1	18	1 126	48	1
Sierpień	4 825	1 105	1 096	6	1	25	86	5	18	1 027	43	3
Wrzesień	4 846	819	650	8	0	37	132	4	14	611	21	0
Październik	5 003	613	1 354	8	2	37	118	6	23	1 244	75	6
Listopad	4 262	700	1 369	7	0	65	107	6	25	1 205	129	4
Grudzień	3 593	1 198	320	4	2	20	71	4	18	273	21	4
Razem		11 847	12 090	66	15	459	1 217	85	229	11 166	581	27

Należy w tym miejscu podkreślić, że od 2017 r. nastąpił wzrost liczby zarówno samych wniosków o wszczęcie postępowania autolustracyjnego składanych przez osoby zainteresowane do sądów, jak i stanowisk przedstawianych przez prokuratorów. Powyższe jest związane zarówno z nowelizacją ustawy z 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r., poz. 2270) i podyktowane było chęcią uzyskania przez byłych funkcjonariuszy orzeczenia odnoszącego się do pojęcia służby w organach bezpieczeństwa państwa PRL, a także z publikacjami Inwentarza Archiwalnego IPN opisującego stan zachowania materiałów i ich charakter.

Prezentowane wyniki statystyczne uzyskano przy praktycznie niezmienionym stanie kadrowym prokuratorów oddziałowych biur lustracyjnych, który w zasadzie liczbowo pozostaje na tym samym poziomie od początku istnienia biura, tj. od 2007 r.:

– w OBL w Białymstoku dwóch prokuratorów prowadziło 1 318 spraw (503 sprawy niezakończone w 2017 r. i 815 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 659 spraw rocznie (54,9 sprawy miesięcznie);

– w OBL w Gdańsku trzech prokuratorów prowadziło 1 648 spraw (395 spraw niezakończonych w 2017 r. i 1 253 sprawy zarejestrowane od stycznia do grudnia 2018r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 549,3 sprawy rocznie (45,8 sprawy miesięcznie);

– w OBL w Katowicach czterech prokuratorów prowadziło 1 574 sprawy (397 spraw niezakończonych w 2017 r. i 1 177 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 393,5 sprawy rocznie (32,8 sprawy miesięcznie). Należy jednak w tym miejscu nadmienić, że jeden prokurator tego biura przebywał w roku sprawozdawczym na zwolnieniu lekarskim od 7 września do 12 października 2018 r.;

– w OBL w Krakowie trzech prokuratorów prowadziło 1 505 spraw (398 spraw niezakończonych w 2017 r. i 1 107 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 501,7 sprawy rocznie (41,8 sprawy miesięcznie);

– w OBL w Lublinie dwóch prokuratorów prowadziło 1 32 sprawy (278 spraw niezakończonych w 2017 r. i 954 sprawy zarejestrowane od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 616 spraw rocznie (51,3 sprawy miesięcznie);

– w OBL w Łodzi dwóch prokuratorów prowadziło 1 320 spraw (376 spraw niezakończonych w 2017 r. i 944 sprawy zarejestrowane od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 660 spraw rocznie (55 spraw miesięcznie);

– w OBL w Poznaniu dwóch prokuratorów prowadziło 1 611 spraw (496 spraw niezakończonych w 2017 r. i 1 115 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 805,5 sprawy rocznie (67,1 sprawy miesięcznie);

– w OBL w Rzeszowie trzech prokuratorów prowadziło 1 772 sprawy (589 spraw niezakończonych w 2017 r. i 1 183 sprawy zarejestrowane od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 590,7 sprawy rocznie (49,2 sprawy miesięcznie);

– w OBL w Szczecinie trzech prokuratorów prowadziło 1 470 spraw (306 spraw niezakończonych w 2017 r. i 1 164 sprawy zarejestrowane od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 490 spraw rocznie (40,8 sprawy miesięcznie);

– w OBL we Wrocławiu dwóch prokuratorów prowadziło 1 732 sprawy (476 spraw niezakończonych w 2017 r. i 1 256 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 866 spraw rocznie (72,2 sprawy miesięcznie).

– w OBL w Warszawie trzech prokuratorów prowadziło 1 379 spraw (500 spraw niezakończone w 2017 r. i 879 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2018 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 459,7 sprawy rocznie (38,3 sprawy miesięcznie). Należy zauważyć, że jeden z prokuratorów przebywał na zwolnieniu lekarskim od 1 stycznia do 31 grudnia 2018 r.

Tabela 11. Statystyka obciążenia w 2018 r. w oddziałowych biurach lustracyjnych

Oddziałowe biuro lustracyjne	Liczba spraw zarejestrowanych – stan na 1 I 2018 r.	Liczba spraw zarejestrowanych w 2018 r.	Liczba postępowań prowadzonych od 1 I do 31 XII 2018 r.	Liczba spraw załatwionych w 2018 r.	Liczba prokuratorów OBL – stan na 31 XII 2018 r.	Obciążenie jednego prokuratora (d/f)	Średnie załatwienie spraw przez prokuratora (e/f)
a	*b*	*c*	*d*	*e*	*f*	*g*	*h*
Białystok	503	815	1 318	1 000	2	659,0	500,0
Gdańsk	395	1 253	1 648	1 106	3	549,3	368,7
Katowice	397	1 177	1 574	1 242	4	393,5	310,5
Kraków	398	1 107	1 505	1 000	3	501,7	333,3
Lublin	278	954	1 232	862	2	616,0	431,0
Łódź	376	944	1 320	984	2	660,0	492,0
Poznań	496	1 115	1 611	1 220	2	805,5	610,0
Rzeszów	589	1 183	1 772	1 265	3	590,7	421,7
Szczecin	306	1 164	1 470	1 057	3	490,0	352,3
Wrocław	476	1 256	1 732	1 318	2	866,0	659,0
Warszawa	500	879	1 379	1 036	3	459,7	345,3
Razem	4 714	11 847	16 561	12 090	29	571,1	416,9

Odnosząc się do zróżnicowania liczby spraw przypadających na prokuratora w poszczególnych jednostkach, trzeba stwierdzić, że zależy to od wielu czynników. Pierwszym elementem warunkującym obciążenie danego biura sprawami są limity zapytań kwerendowych w tzw. kwerendach wstępnych, uzgadniane corocznie z Archiwum IPN.

Uwzględniając jednak liczbę etatów prokuratorskich w poszczególnych biurach, przydział tych limitów został zróżnicowany. Określenie limitu było każdorazowo uzależniane od stanu osobowego (kadrowego) danej jednostki i od jakości (charakteru) spraw pozostających w biegu w danym biurze, a w ostatnim okresie także od obciążenia biur liczbą postępowań lustracyjnych pozostających w prowadzeniu przez sądy, co wpływało na znaczny wzrost dni wokandowych w niektórych oddziałach.

W toku prowadzonych czynności, weryfikujących prawdziwość badanych oświadczeń lustracyjnych przesłuchano łącznie 1 217 świadków. Należy jednak wspomnieć, że przesłuchania świadków w toku procedur lustracyjnych są związane z istotnym obciążeniem czasowym – świadkowie są bowiem w przeważającej większości funkcjonariuszami organów bezpieczeństwa państwa i osobami rozpracowywanymi, których dotyczyły przekazywane informacje, będącymi obecnie w podeszłym wieku i wielokrotnie z uwagi na stan zdrowia i przebyte choroby nie są w stanie stawić się na

przesłuchanie w siedzibie oddziałowego biura lustracyjnego. Wiąże się to zatem z koniecznością prowadzenia przesłuchań w miejscu zamieszkania świadka, na ogół odległym od siedziby oddziałowego biura lustracyjnego. Czynność przesłuchania świadka prowadzona jest bezpośrednio przez prokuratora i nie ma możliwości zlecenia jej np. Policji.

Zgodnie z treścią art. 52e ust. 3 ustawy o IPN do 459 osób, których oświadczenia analizowano, skierowano pismo informujące o możliwości złożenia wyjaśnień.

Tabela 12. Informacje o wpływie i załatwieniu spraw według oddziałów

OBL	Pozostałość z poprzedniego okresu	Wpływ do Ppl	Zakończono ogółem	Liczba wniosków o autolustrację od osób zainteresowanych (art. 20 ust. 5)	Odmowa wszczęcia postępowania autolustracyjnego	Etap postępowania		Zakończenie				
						Sprawy, w których przeprowadzono czynności z art. 52e ust.3 ustawy o IPN	Liczba przesłuchanych świadków	Stanowisko prokuratora w sprawie autolustracji	Skierowanie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z uwagi na brak wątpliwości	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z innych przyczyn m.in.: zgon, błąd	Załatwiono w inny sposób
Białystok	503	815	1 000	2	2	59	70	0	29	912	55	4
Gdańsk	395	1 253	1 106	5	3	57	157	9	29	1 046	20	2
Katowice	397	1 177	1 242	6	0	51	152	10	23	1 139	64	6
Kraków	398	1 107	1 000	5	1	26	49	4	13	959	24	0
Lublin	278	954	862	9	2	52	106	6	22	694	140	0
Łódź	376	944	984	4	0	39	58	15	11	912	41	3
Poznań	496	1 115	1 220	5	0	28	108	3	18	1 170	26	3
Rzeszów	589	1 183	1 265	11	4	40	138	30	16	1 164	55	0
Szczecin	306	1 164	1 057	10	0	40	119	3	29	957	66	2
Wrocław	476	1 256	1 318	6	2	36	69	4	22	1 206	80	6
Warszawa	500	879	1 036	3	1	31	191	1	17	1 007	10	1
Razem		11 847	12 090	66	15	459	1 217	85	229	11 166	581	27

Zbiorcze koszty zakończonych postępowań w 2018 r. (wezwania, zwroty kosztów dojazdu dla świadków, opinie biegłych) kształtowały się następująco:

Tabela 13. Koszty postępowań prowadzonych i zakończonych w oddziałowych biurach lustracyjnych

Oddziałowe Biuro Lustracyjne	Poniesione koszty postępowań
Białystok	19 800,00
Gdańsk	58 306,83
Katowice	50 045,48
Kraków	34 555,17
Lublin	37 222,17
Łódź	25 326,26
Poznań	35 731,04
Rzeszów	33 422,36
Szczecin	29 636,97
Wrocław	37 926,44
Warszawa	66 725,78
Razem	428 698,50

Na uwagę zasługuje także fakt, że w okresie sprawozdawczym odnotowano 299 prawomocnych orzeczeń sądowych, w tym w 176 sprawach stwierdzono niezgodność z prawdą złożonych i analizowanych przez sąd oświadczeń lustracyjnych. W 13 sprawach sąd podzielił stanowisko prokuratora Biura Lustracyjnego złożone w trybie art. 20 ust. 5a ustawy lustracyjnej i orzekł o zgodności z prawdą złożonych oświadczeń (postępowania autolustracyjne).

W 20 przypadkach sąd orzekł o zgodności z prawdą złożonych oświadczeń lustracyjnych, nie podzielając stanowiska zajmowanego przez prokuratora Biura Lustracyjnego. W 90 sprawach sądy umorzyły postępowania lustracyjne – w 3 sprawach z powodu zgonu osoby lustrowanej, w 2 sprawach sądy uznały, iż lustrowany wypełniając oświadczenie, działał w usprawiedliwionym błędzie, w 35 sprawach sądy uznały, iż nie zaistniała przesłanka publicznego pomówienia wnioskodawcy o fakt pracy, służby lub współpracy z organem bezpieczeństwa państwa, w 50 przypadkach postępowanie autolustracyjne umorzono z powodu wycofania wniosków o wszczęcie postępowania przez wnioskodawcę.

Należy też podnieść, że w okresie statystycznym odnotowano 4 tzw. orzeczenia reformatoryjne sądów odwoławczych, które zmieniły orzeczenia sądów I instancji stwierdzające niezgodność z prawdą badanych oświadczeń. Orzeczenia takie wydały Sądy Apelacyjne: w Katowicach (II AKa 87/18 z 16 marca 2018 r.), w Krakowie (II AKa 212/18 z 18 grudnia 2018 r.), w Szczecinie (II AKa 130/17 z 8 lutego 2018 r.) oraz w Warszawie (IIAKa 425/17/L z 9 marca 2018 r.).

Odnosząc się do powyższych danych w świetle podnoszonych często w mediach zarzutów dotyczących niskiej skuteczności wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego, stwierdzić należy, że określenie takie jest nieuzasadnione. Ostatnie pięć lat pracy Biura Lustracyjnego pokazuje stale utrzymujący się wysoki poziom spraw wygranych przez prokuratorów – w roku sprawozdawczym w około 84,2 proc. orzeczeń sąd wydał orzeczenie zgodne ze stanowiskiem prokuratora.

Mając na względzie szczególny charakter tych procedur i ich specyfikę, należy uznać te wyniki za bardzo dobre.

Materiał dowodowy zgromadzony w tych sprawach to dokumentacja archiwalna wytworzona – w zdecydowanej większości – przez funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa PRL w latach 1944–1990. Obecnie są to osoby w podeszłym już wieku, często przewlekle chorujące, mające problemy z odtworzeniem zdarzeń sprzed ponad 20 lat. Wielokrotnie na różnych etapach postępowania świadkowie ci składają odmienne w treści zeznania, powołując się na problemy z pamięcią. Wielu autorów badanych dokumentów nie można przesłuchać z powodu ich śmierci. Funkcjonariusze zeznający w postępowaniach lustracyjnych w charakterze świadków w celu ochrony swoich dawnych źródeł informacji, a także z innych powodów wielokrotnie składają zeznania, z których wynika, że fałszowali dokumentację operacyjną, jednoznacznie wskazującą na fakt współpracy poszczególnych osób z organami bezpieczeństwa państwa w różnych jej formach, podając w ten sposób w wątpliwość wiarygodność podstawowego materiału dowodowego, który zachował się w tych sprawach. Zeznania są składane w poczuciu bezkarności za przestępstwo fałszerstwa dokumentów czy też poświadczania nieprawdy co do okoliczności mających znaczenie prawne w sporządzanych materiałach o charakterze operacyjnym.

Wprawdzie treść art. 2 ust. 1 ustawy o IPN wskazuje, że przestępstwo takie stanowi jedną z postaci zbrodni komunistycznych, których karalność zgodnie z art. 4 ust 1a tej ustawy rozpoczyna się od 1 sierpnia 1990 r. i upływa po 30 latach, a więc 1 sierpnia 2020 r., to jednak orzecznictwo Sądu Najwyższego zapoczątkowane uchwałą SN z 25 maja 2010 r., sygn. IKZP 5/10, wskazuje, że cytowany przepis art. 4 ust. 1a ustawy o IPN nie stanowi samodzielnej podstawy normatywnej do ustalania terminu przedawnienia karalności zbrodni komunistycznych określonych w art. 2 ust. 1 tej ustawy, a przy ustalaniu tym konieczne jest uwzględnienie przepisów regulujących przedawnienie karalności przestępstw zawartych w przepisach Kodeksu karnego z 1969 r. (po nowelizacji z dnia 12 lipca 1995 r., Dz.U. z 1995 r., nr 95, poz. 475), Kodeksu karnego z 1997 r. oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U z 1997 r., nr 88, poz. 554 z późn. zm.). W konsekwencji Sąd Najwyższy w cytowanej uchwale orzekł, że wszystkie występki kwalifikowane jako zbrodnie komunistyczne zagrożone karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, co do których nie wszczęto postępowania, przedawniły się z upływem 1 stycznia 1995 r., a więc jeszcze wtedy, gdy ważny był Kodeks karny z 1969 r. i przed uchwaleniem ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

W tym miejscu należy wskazać, że przestępstwa fałszerstwa dokumentów oraz poświadczania nieprawdy co do okoliczności mających znaczenie prawne, opisane w art. 187, 193 lub 194 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. oraz w art. 265 § 1, art. 266 § 1 i 2 i art. 267 ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. kk, które wymienione zostały w cytowanej art. 2 ust. 1 ustawy o IPN, są zagrożone karami nieprzekraczającymi 5 lat pozbawienia wolności, a zatem zgodnie z cytowaną uchwałą SN przedawniły się już 1 stycznia 1995 r. Jedynym przestępstwem tej kategorii wymienionym w art. 2 ust. 1 ustawy o IPN, które zgodnie ze wskazanym orzecznictwem Sądu Najwyższego nie uległo jeszcze przedawnieniu, jest opisany w art. 266 § 4 kodeksu karnego z 1969 r. czyn poświadczenia przez funkcjonariusza publicznego nieprawdy w wystawionym dokumencie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, który zagrożony jest karą pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Niejednokrotnie materiał dowodowy zgromadzony na etapie przygotowywania postępowania lustracyjnego przez prokuratora jest uzupełniany także przez lustrowanego o jego wyjaśnienia, posiadane dokumenty lub dane świadków dopiero na etapie postępowania sądowego.

Sąd orzekający musi ocenić, czy dana osoba swoim działaniem wypełniła wszystkie przesłanki tajnej i świadomej współpracy w rozumieniu art. 3a ustawy lustracyjnej, dookreślone w orzecznictwie Sądu Najwyższego (II KK 160/06) i Trybunału Konstytucyjnego (K 39/97):

– współpraca musi polegać na kontaktach z organami bezpieczeństwa państwa i przekazywaniu informacji tym organom;

– musi mieć charakter świadomy;

– winna być tajna, co oznacza, że fakt nawiązania współpracy oraz jej przebieg mają pozostać tajemnicą, w szczególności wobec tych osób i środowisk, których miały dotyczyć przekazywane informacje;

– musi wiązać się z operacyjnym zdobywaniem informacji przez organy bezpieczeństwa państwa;

– nie może ograniczać się do samej deklaracji woli, lecz winna realizować się w świadomie podejmowanych konkretnych działaniach w celu urzeczywistnienia podjętej współpracy.

– wszystkie zaistniałe wątpliwości zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 5 § 2 kpk rozstrzyga się na korzyść lustrowanych.

Należy też podkreślić, że często ocena materiału dowodowego dokonanego przez sąd I instancji skrajnie różni się od oceny sądu odwoławczego czy nawet Sądu Najwyższego, o czym świadczą opisane powyżej przypadki zmiany orzeczenia sądu I instancji przez sąd odwoławczy, lub zmiany prawomocnych orzeczeń przez Sąd Najwyższy.

Procedur lustracyjnych i ich wyników nie można zatem w sposób prosty przyrównać do procedur karnych, o czym może świadczyć bardzo obszerne, chociaż niejednolite orzecznictwo, w tym orzecznictwo Sądu Najwyższego.

Wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego nie jest aktem oskarżenia.

Poziom skomplikowania materii w sprawach lustracyjnych jest również nieporównywalny z innymi sprawami, czemu dał wyraz ustawodawca, przekazując orzekanie w tych sprawach zawodowym składom sędziów sądu okręgowego. Prawdopodobieństwo skazania w następstwie aktu oskarżenia jest tym samym z wielu przyczyn znacznie większe aniżeli stwierdzenie nieprawdziwości oświadczenia lustracyjnego w następstwie wniosku prokuratora z przyczyn podanych powyżej.

Wskazać należy, że art. 52e ustawy o IPN zobowiązuje prokuratora Biura Lustracyjnego do występowania z wnioskiem o wszczęcie postępowania lustracyjnego zawsze wtedy, gdy powstaje wątpliwość, co do zgodności z prawdą badanego oświadczenia. O zasadności kierowanych do sądu w tym trybie wniosków świadczy fakt, że w roku sprawozdawczym na 229 kierowanych wniosków sądy odmówiły wszczęcia postępowania w 2 sprawach.

Należy podkreślić, że w roku sprawozdawczym zarówno wnioski o wszczęcie postępowania lustracyjnego, jak i prawomocne orzeczenia o złożeniu niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego dotyczyły osób pełniących takie funkcje publiczne jak: żołnierze zawodowi, funkcjonariusze Straży Granicznej, prezesi zarządu spółek skarbu państwa, radcowie prawni, członkowie służby zagranicznej, dyrektorzy instytucji państwowych, członkowie rad nadzorczych czy pracownicy Krajowej Administracji Skarbowej.

W tym miejscu zasadne jest odnotować, że w toku prowadzonych postępowań prokuratorzy wnikliwie analizują materiały archiwalne wytworzone przez organy bezpieczeństwa państwa PRL pod kątem ich wiarygodności i rzetelności. Działania te pozwalają na sformułowanie wniosku, iż podnoszone wobec tych dokumentów zarzuty o ich powszechnej „fikcyjności" i masowym tworzeniu fałszywych rejestracji nie znajdują potwierdzenia. Opisane powyżej przypadki wskazują, że chociaż sytuacje takie miały miejsce, to były one incydentalne.

Udział prokuratorów w postępowaniach lustracyjnych prowadzonych przed sądami w roku statystycznym przedstawiał się następująco:

– w OBL w Warszawie trzech prokuratorów tego biura odnotowało 108 dni wokandowych w Sądzie Okręgowym w Warszawie i Sądzie Okręgowym Warszawa-Praga, a także przed Sądem Apelacyjnym w Warszawie jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Katowicach czterech prokuratorów odnotowało 158 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Katowicach i Sądem Okręgowym w Gliwicach, przed Sądem Apelacyjnym w Katowicach jako sądem odwoławczym,

– w OBL w Krakowie trzech prokuratorów odnotowało 91 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Krakowie, Sądem Okręgowym w Kielcach i Sądem Okręgowym w Nowym Sączu, a także Sądem Apelacyjnym w Krakowie jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Lublinie dwóch prokuratorów odnotowało 140 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Lublinie i przed Sądem Apelacyjnym w Lublinie jako sądem odwoławczym;
– w OBL w Białymstoku dwóch prokuratorów odnotowało 47 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Białymstoku i Sądem Okręgowym w Olsztynie, a także przed Sądem Apelacyjnym w Białymstoku jako sądem odwoławczym;
– w OBL w Gdańsku trzech prokuratorów odnotowało 84 dni wokandowe przed Sądem Okręgowym w Gdańsku, Sądem Okręgowym w Toruniu i Sądem Okręgowym w Bydgoszczy, a także przed Sądem Apelacyjnym w Gdańsku jako sądem odwoławczym;
– w OBL w Łodzi dwóch prokuratorów odnotowało 43 dni wokandowe przed Sądem Okręgowym w Łodzi i Sądem Apelacyjnym w Łodzi jako sądem odwoławczym;
– w OBL w Szczecinie trzech prokuratorów odnotowało 61 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Szczecinie, Sądem Okręgowym w Koszalinie i Sądem Apelacyjnym w Szczecinie jako sądem odwoławczym;
– w OBL w Rzeszowie trzech prokuratorów odnotowało 164 dni wokandowe przed Sądem Okręgowym w Rzeszowie i Sądem Apelacyjnym w Rzeszowie jako sądem odwoławczym;
– w OBL w Poznaniu dwóch prokuratorów odnotowało 40 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Poznaniu, Sądem Okręgowym w Zielonej Górze i Sądem Apelacyjnym w Poznaniu jako sądem odwoławczym;
– w OBL we Wrocławiu dwóch prokuratorów odnotowało 113 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym we Wrocławiu i przed Sądem Apelacyjnym we Wrocławiu jako sądem odwoławczym.

W okresie sprawozdawczym prokuratorzy skierowali 80 apelacji od zapadłych orzeczeń sądów I instancji o zgodności z prawdą, sądy apelacyjne jako sądy odwoławcze uwzględniły 29 apelacji, 31 apelacji nie zostało rozpoznanych do końca 2018 r., w 20 sprawach sądy odwoławcze nie uwzględniły złożonych apelacji.

Prokuratorzy złożyli także 7 zażaleń na decyzje o umorzeniu postępowań lustracyjnych, 3 z nich zostały uwzględnione, w 1 sprawie sąd nie uwzględnił zażalenia, 3 sprawy pozostają w toku.

10.3.2. Sprawy przejęte po byłym urzędzie Rzecznika Interesu Publicznego

W roku sprawozdawczym kontynuowano dwa postępowania przejęte po byłym urzędzie Rzecznika Interesu Publicznego. W jednym przypadku zapadło prawomocne orzeczenie o umorzeniu postępowania lustracyjnego z powodu cofnięcia przez lustrowanego wniosku o wszczęcie postępowania autolustracyjnego – Sąd Okręgowy w Warszawie XII K 110/12. Drugie postępowanie przejęte po Rzeczniku Interesu Publicznego pozostaje w biegu (Sąd Apelacyjny w Szczecinie).

10.3.3. Wydział Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi Biura Lustracyjnego

W wydziale tym obowiązki pełni dwóch prokuratorów (dwóch kolejnych na mocy decyzji Prokuratora Generalnego jest oddelegowanych do oddziałowych biur lustracyjnych w Krakowie i Rzeszowie, gdzie pełnią funkcję naczelników biur), którzy nadzorują pracę 11 oddziałowych biur lustracyjnych. W zakresie ich obowiązków pozostaje nadzór nad postępowaniami Ppl prowadzonymi w poszczególnych oddziałach, analiza decyzji końcowych, monitorowanie postępowań prowadzonych przed sądami, a także środków odwoławczych.

W roku sprawozdawczym dwaj prokuratorzy Biura Lustracyjnego (centrali) opracowali i skierowali do dyrektora Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Zastępcy Prokuratora Generalnego 7 projektów kasacji w celu wystąpienia przez niego do Sądu Najwyższego, zgodnie z treścią art. 21b ust. 6 ustawy lustracyjnej. Należy zaznaczyć, że dyrektor GKŚZpNP, jako Zastępca Prokuratora Generalnego, posiada obecnie kompetencje w zakresie kierowania w za-

stępstwie Prokuratora Generalnego skarg kasacyjnych również od orzeczeń zapadłych w sprawach lustracyjnych.

Dyrektor GKŚZpNP Zastępca Prokuratora Generalnego przychylił się do 6 z 7 skierowanych w 2018 r. wniosków i skierował kasacje do Sądu Najwyższego, 1 sprawa jest nadal analizowana. Do 31 grudnia 2018 r. Sąd Najwyższy nie rozpoznał wniesionych kasacji. Dyrektor GKŚZpNP Zastępca Prokuratora Generalnego przychylił się również do 1 wniosku skierowanego przez Biuro Lustracyjne w 2017 r. i w roku sprawozdawczym skierował kasację w tej sprawie do Sądu Najwyższego. Sąd Najwyższy 7 czerwca 2018 r. (II KK 46/18) uwzględnił kasację Prokuratora Generalnego, uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania sądowi apelacyjnemu.

W tym samym okresie pełnomocnicy osób lustrowanych złożyli 13 kasacji od prawomocnych orzeczeń sądowych. W odniesieniu do 4 kasacji Sąd Najwyższy orzekł o ich oddaleniu jako oczywiście bezzasadnych (III KK 297/18 z 23 sierpnia 2018 r., II KK 59/18 z 7 czerwca 2018 r., IV KK 28/18 z 8 marca 2018 r., II KK 86/18 z 28 listopada 2018 r.). W 3 przypadkach Sąd Najwyższy skierował sprawy do ponownego rozpoznania (III KK 244/18 z 19 września 2018 r., II KK 98/18 z 7 czerwca 2018 r., II KK 392/17 z 20 marca 2018 r.). 1 kasację Sąd Najwyższy pozostawił bez rozpoznania z uwagi na wycofanie jej przez obrońcę lustrowanego, 5 kasacji nie zostało rozpatrzonych do 31 grudnia 2018 r.

W roku sprawozdawczym prokuratorzy Biura Lustracyjnego występowali zatem przed Sądem Najwyższym w rozprawach związanych z kasacjami złożonymi przez obrońców lustrowanych (13 rozpraw) i kasacjami Zastępcy Prokuratora Generalnego (4 rozprawy). Prokuratorzy Biura Lustracyjnego 5 razy występowali również przed sądami okręgowymi oraz apelacyjnymi w zastępstwie prokuratorów referentów z oddziałowych biur lustracyjnych z uwagi na kolizje terminów wokand.

Prokuratorzy Biura Lustracyjnego w okresie statystycznym przeprowadzili 3 bieżące kontrole w oddziałowych biurach lustracyjnych, obejmujące sprawy trwające powyżej 9 i 12 miesięcy, co było zgodne z planem najważniejszych działań Wydziału Nadzoru na rok 2018.

Wyniki każdej z przeprowadzonych bieżących kontroli stanowiły podstawę do opracowywania zaleceń mających na celu usunięcie dostrzeżonych braków kwerend archiwalnych i usprawnienie pracy poszczególnych oddziałowych biur. Poniżej przedstawiono dane dotyczące pracy zrealizowanej przez prokuratorów Wydziału Nadzoru wspólnie z pracownikami Sekcji Analityczno-Studyjnej w ramach nadzoru służbowego.

10.4. Działania analityczno-studyjne

Sekcja Analityczno-Studyjna funkcjonuje w ramach Wydziału Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi. W roku sprawozdawczym w ramach Sekcji pracowały 4 osoby. Należy jednak dodać, iż od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2018 r. nieobecny był jeden z pracowników przebywający na urlopie wychowawczym.

Do zadań Sekcji należy:

– dokonywanie analiz akt postępowań przygotowujących postępowania lustracyjne pod kątem oceny prawidłowości i rzetelności przeprowadzonej w sprawie kwerendy archiwalnej;

– analiza dostępnych pomocy ewidencyjnych i materiałów archiwalnych z zasobu Instytutu Pamięci Narodowej oraz innych archiwów odnośnie do osób, które złożyły oświadczenia lustracyjne;

– analiza materiałów archiwalnych mogących mieć znaczenie w postępowaniach Ppl;

– współpraca z prokuratorami Biura Lustracyjnego (w zakresie prawidłowości prowadzenia kwerendy) przy postępowaniach przygotowujących postępowania lustracyjne objętych nadzorem;

– udział w wizytach kontrolnych w oddziałowych biurach lustracyjnych;

– bieżące wsparcie merytoryczne oddziałowych biur lustracyjnych w prowadzonych postępowaniach;

– analiza, we współpracy z prokuratorami Biura Lustracyjnego, zarządzeń prokuratorów oddziałowych biur lustracyjnych o pozostawieniu sprawy bez dalszego biegu pod kątem oceny prawidłowości i rzetelności przeprowadzonej w sprawie kwerendy archiwalnej.

W 2018 r. w ramach pracy Sekcji:

– w trakcie analizowania poszczególnych akt postępowań przygotowujących postępowania lustracyjne ujawniono zapisy świadczące o możliwej służbie, pracy lub współpracy w organach bezpieczeństwa państwa PRL odnośnie do 81 osób, które złożyły oświadczenia lustracyjne, w których zaprzeczyły tejże służbie, pracy lub współpracy. W rezultacie skierowano do oddziałowych biur lustracyjnych pisma z poleceniem wszczęcia i przeprowadzenia postępowań przygotowujących procedurę lustracyjną;

– we współpracy z prokuratorami Biura Lustracyjnego dokonano analizy 3640 zarządzeń o pozostawieniu sprawy bez dalszego biegu wydanych przez prokuratorów oddziałowych biur lustracyjnych, pod kątem ujawnienia nowych zapisów świadczących o ewentualnej współpracy lub służbie w organach bezpieczeństwa państwa PRL, które nie zostały ujęte w tychże zarządzeniach;

– we współpracy z prokuratorami Biura Lustracyjnego skontrolowano 57 postępowań Ppl, zamówionych w wyniku analizy zarządzeń oraz analizy 8 postępowań Ppl prowadzonych z wyłączeniem jawności. Spośród wskazanej liczby postępowań, w 46 przypadkach sformułowano uwagi dotyczące kwerendy: zalecono jej uzupełnienie bądź poprawienie. Wobec 19 postępowań nie stwierdzono uwag;

– dokonano analizy całości zgromadzonej kwerendy archiwalnej w 23 trwających sprawach Ppl, przesłanych do Biura Lustracyjnego w ramach konsultacji. W rezultacie udzielono wskazówek w zakresie dalszego prowadzenia kwerendy pogłębionej. Ponadto dokonano jednej konsultacji dla Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu;

– w ramach sprawdzeń osób figurujących łącznie w bazie Zaopatrzenia Emerytalnego Żołnierzy Zawodowych oraz ich Rodzin – ZEZZOR (baza zapytań Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA i Biura Emerytalnego Służby Więziennej) i bazie Biura Lustracyjnego ABeL zamówiono i poddano analizie dokumenty obrazujące przebieg służby (otrzymane z ZER MSWiA) odnośnie do 135 osób;

– dokonano analizy zamówionych jednostek archiwalnych: 8 z zasobu IPN oraz 50 z innych instytucji i urzędów;

– pracownikom katalogów tematycznych („osoby rozpracowywane przez organy bezpieczeństwa państwa PRL", „osoby pełniące funkcje publiczne", „pracownicy, funkcjonariusze, żołnierze organów bezpieczeństwa państwa" i „osoby pełniące kierownicze stanowiska partyjne i państwowe w byłej PRL") na bieżąco przekazywano ujawnione w toku bieżącej pracy Sekcji informacje o zachowanych materiałach archiwalnych, mających wpływ na kształt wpisów w aplikacji portalowo-katalogowej bądź skutkujące utworzeniem nowych rekordów;

– w związku z bieżącymi pracami Sekcji dokonano ponad 9300 sprawdzeń w elektronicznej bazie „Źródło". Sprawdzenia te wynikały między innymi z potrzeby potwierdzenia danych personalnych osób objętych postępowaniami Ppl oraz weryfikacją personaliów osób wymienionych w dokumentacji Ppl (ponadto odnaleziono informacje o zgonach 574 osób, które złożyły oświadczenia lustracyjne, a czynności związane z weryfikacją prawdziwości ich treści nie zostały zakończone);

– we współpracy z prokuratorami Biura Lustracyjnego podejmowano działania celem bieżącego uzupełniania kwerend w toczących się postępowaniach Ppl (uzupełnienia prowadzone samodzielnie przez pracowników Sekcji Analityczno-Studyjnej, a następnie przesyłane do oddziałowych biur lustracyjnych).

11. Budżet

11.1. Budżet w układzie klasyfikacji budżetowej

Budżet Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu został określony ustawą budżetową na 2018 r. w następujących wielkościach:

Tabela 1. Dochody i wydatki IPN – KŚZpNP wg ustawy budżetowej na 2018 r. (w tys. zł)

Dochody budżetowe	**1 590**
Wydatki budżetowe	**363 288**
z tego:	
– dotacje	900
– świadczenia na rzecz osób fizycznych	9 283
– wydatki bieżące	295 843
– wydatki majątkowe	57 262

11.1.1. Wykonanie dochodów budżetowych

W 2018 r. dochody budżetowe Instytutu Pamięci Narodowej zostały zaplanowane w wysokości 1 590 tys. zł, w tym w dziale 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa w wysokości 1 574 tys. zł oraz dziale 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego w wysokości 16 tys. zł.

Dochody budżetowe w **dziale 751** – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa wyniosły ogółem 2 463 tys. zł, co stanowi 156,5 proc. planu, realizowano w ramach:

– **rozdziału 75101** Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa (centrala IPN) **–** dochody wyniosły 1 804 tys. zł;

– **rozdziału 75112** Jednostki podległe IPN-KŚZpNP (oddziały IPN) – dochody wyniosły 659 tys. zł.

Dochody budżetowe zostały uzyskane z tytułu:

– wpływów ze sprzedaży wyrobów (§ 0840) na kwotę 1 173 tys. zł – sprzedaż publikacji i gier edukacyjnych;

– wpływów ze spłat oprocentowanych pożyczek udzielanych sędziom i prokuratorom na zaspokajanie ich potrzeb mieszkaniowych (§ 0700) na kwotę 322 tys. zł oraz odsetek (§ 0920) na kwotę 64 tys. zł;

– wpływów z różnych dochodów (§ 0970) na kwotę 267 tys. zł;
– wpływów z tytułu kar i odszkodowań wynikających z umów (§ 0950) na kwotę 217 tys. zł;
– wpływów z rozliczeń/zwrotów z lat ubiegłych (§ 0940) na kwotę 211 tys. zł;
– wpływów z usług (§ 0830) na kwotę 163 tys. zł;
– wpływów z najmu i dzierżawy składników majątkowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych oraz innych umów o podobnym charakterze (§ 0750) na kwotę 13 tys. zł;
– wpływów ze sprzedaży składników majątkowych (§ 0870) na kwotę 12 tys. zł;
– wpływów ze zwrotów dotacji oraz płatności (§ 2910) na kwotę 11 tys.;
– wpływów z tytułu opłat i kosztów sądowych oraz innych opłat uiszczanych na rzecz Skarbu Państwa z tytułu postępowania sądowego i prokuratorskiego (§ 0630) na kwotę 6 tys. zł;
– wpływów z różnic kursowych (§ 1510) na kwotę 3 tys. zł;
– wpływów z odsetek od dotacji oraz płatności wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem lub wykorzystanych z naruszeniem procedur (§ 0900) na kwotę 1 tys. zł.

Dochody budżetowe w **dziale 921** – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego wyniosły ogółem 4 tys. zł, co stanowi 25 proc. planu, realizowano w ramach **rozdziału 92128** – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa realizowana przez jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i zostały uzyskane z tytułu wpływów z rozliczeń/zwrotów z lat ubiegłych (§ 0940) na kwotę 3 tys. zł oraz wpływów z tytułu kar i odszkodowań wynikających z umów (§ 0950) na kwotę 1 tys. zł.

Tabela 2. Wykonanie dochodów budżetowych IPN-KŚZpNP w 2018 r.

Lp.	Wyszczególnienie	§	Ustawa budżetowa na 2018 r.	Wykonanie w 2018 r.*
			w tys. zł	
	Dział 751 – ogółem		**1 574**	**2 463**
1	Wpływy z tytułu opłat i kosztów sądowych oraz innych opłat uiszczanych na rzecz Skarbu Państwa z tytułu postępowania sądowego i prokuratorskiego	0630		6
2	Wpływy ze spłat oprocentowanych pożyczek udzielonych sędziom i prokuratorom na zaspokojenie ich potrzeb mieszkaniowych	0700	311	322
3	Wpływy z najmu i dzierżawy składników majątkowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych oraz innych umów o podobnym charakterze	0750	20	13
4	Wpływy z usług	0830	134	163
5	Wpływy ze sprzedaży wyrobów	0840	810	1 173
6	Wpływy ze sprzedaży składników majątkowych	0870	15	12

Lp.	Wyszczególnienie	§	Ustawa budżetowa na 2018 r.	Wykonanie w 2018 r.*
			w tys. zł	
7	Odsetki od dotacji wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem lub wykorzystanych z naruszeniem procedur	0900		1
8	Pozostałe odsetki	0920	42	64
9	Wpływy z rozliczeń/zwrotów z lat ubiegłych	0940	116	211
10	Wpływy z tytułu kar i odszkodowań wynikających z umów	0950		217
11	Wpływy z różnych dochodów	0970	124	267
12	Różnice kursowe	1510	2	3
13	Wpływy ze zwrotów dotacji oraz płatności	2910		11
	Dział 921 – ogółem		**16**	**4**
1	Wpływy z rozliczeń/zwrotów z lat ubiegłych	0940		3
2	Wpływy z tytułu kar i odszkodowań wynikających z umów	0950		1

* Dane na podstawie sprawozdania RB-27 z wykonania planu dochodów budżetowych w 2018 r.

11.1.2. Wykonanie wydatków budżetowych

Plan wydatków Instytutu Pamięci Narodowej na 2018 r. został ustalony w ustawie budżetowej w wysokości 363 288 tys. zł. Wykonanie wydatków wyniosło ogółem 341 561 tys. zł, co stanowi 94,0 proc. planu. W porównaniu do 2017 r. (282 249 tys. zł) wydatki były wyższe o 59 312 tys. zł, tj. 21,0 proc.

Realizacja wydatków w ramach poszczególnych działów i rozdziałów klasyfikacji budżetowej przedstawia się następująco:

Dział 751 Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa

plan 341 719 tys. zł
wykonanie 322 625 tys. zł
co stanowi 94,4 proc. planu

w tym:

Rozdział 75101 Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa (centrala IPN)

plan 170 224 tys. zł
wykonanie 151 681 tys. zł
co stanowi 89,1 proc. planu

Rozdział 75112 Jednostki podległe IPN-KŚZpNP (oddziały IPN)

plan 171 495 tys. zł
wykonanie 170 944 tys. zł
co stanowi 99,7 proc. planu

Dział 753 Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, w tym:
Rozdział 75302 Uposażenia prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne
plan 7 742 tys. zł
wykonanie 6 816 tys. zł
co stanowi 88,0 proc. planu
Dział 921 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego
plan 13 827 tys. zł
wykonanie 12 120 tys. zł
co stanowi 87,7 proc. planu
w tym:
Rozdział 92127 Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa (centrala IPN)
plan 6 705 tys. zł
wykonanie 5 572 tys. zł
co stanowi 83,1 proc. planu
Rozdział 92128 Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa realizowana przez jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (oddziały IPN)
plan 7 122 tys. zł
wykonanie 6 548 tys. zł
co stanowi 91,9 proc. planu

Na podstawie art. 177 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 2077) podjęta została decyzja o zablokowaniu planowanych wydatków w części 13 Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w wysokości 10 103 tys. zł w:
Dziale 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego 1 338 tys. zł
Rozdziale 92127 – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa 1 069 tys. zł
Rozdziale 92128 – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa realizowana przez jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu 269 tys. zł
Dziale 753 – Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne 926 tys. zł
Rozdziale 75302 Uposażenia prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne
Dziale 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa 7 839 tys. zł
Rozdziale 75101 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa
Decyzję o zablokowaniu wydatków podjęto w związku m.in. z:
– nieskorzystaniem przez prokuratorów z ustawowych uprawnień do przeniesienia w stan spoczynku;
– przesunięciem terminu zatrudnienia pracowników w nowym dziale 921 dotyczącym miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa;
– niepodpisaniem umowy dotyczącej działalności badawczej i edukacyjnej Biura Badań Historycznych;
– nadwyżką podatku od towarów i usług (VAT) naliczonego nad należnym;
– zmianą terminu realizacji umowy dotyczącej budowy szlaku turystycznego upamiętniającego żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych w Kopicach;
– brakiem możliwości wykonania robót związanych z budową budynku delegatury w Bydgoszczy w 2018 r.;

– niższymi wydatkami na zakup udziału nieruchomości Neptun zlokalizowanej w kompleksie Empark.

Na podstawie art. 188 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 2077) wydane zostało Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2018 r. (Dz. U. z 2018 r., poz. 2346), w którym ustalono wykaz planowanych wydatków w części 13 Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, które w 2018 r. nie wygasają z upływem roku budżetowego w wysokości 3 811 tys. zł dotyczących:

– Działu 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa;

– Rozdziału 75101 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli;

– Paragrafu 6050 – Wydatki inwestycyjne.

Zadań:

– adaptacji części nieruchomości przy ul. Strzeleckiej 8 w Warszawie na potrzeby placówki dydaktycznej Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu na kwotę 1 002 tys. zł;

– przebudowy, remontu i rewaloryzacji zabytkowej willi z ogrodem – siedziby Oddziału IPN przy ul. Piotra Skargi 14 w Szczecinie na kwotę 2 020 tys. zł;

– wykonania przebudowy czytelni na pomieszczenia biurowe w budynku „B" przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie na kwotę 789 tys. zł.

Termin realizacji wydatków niewygasających ustalono na dzień 31 marca 2019 r.

Wydatki w dziale 751 oraz 921 dotyczą bieżącej działalności Instytutu związanej z realizacją zadań ustawowych określonych ustawą o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Wydatki w dziale 753 obejmują wypłaty uposażeń dla prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażeń rodzinnych. Uposażenia dla prokuratorów w stanie spoczynku są wypłacane prokuratorom, dla których Instytut był ostatnim miejscem zatrudnienia, natomiast uposażenia rodzinne uprawnionym członkom rodziny prokuratora.

Strukturę wykonania wydatków budżetowych w części 13 – Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, w poszczególnych działach i rozdziałach, według grup ekonomicznych określonych w ustawie budżetowej, przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 3. Wykonanie planu wydatków IPN-KŚZpNP w 2018 r.

Wyszczególnienie	Rok 2017	Rok 2018*				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
1	2	3	4	5	6	7
Część 13 – ogółem	**282 249**	**363 288**	**363 288**	**341 561**	**94,0**	**121,0**
Dotacje	400	900	400	400	100,0	100,0
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	7 583	9 283	8 865	7 914	89,3	104,4
Wydatki bieżące	257 273	295 843	296 061	293 612	99,2	114,1

Wyszczególnienie	Rok 2017	Rok 2018*				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
1	2	3	4	5	6	7
Wydatki majątkowe	16 993	57 262	57 962	39 635	68,4	233,2
w tym:						
Dział 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	**270 999**	**341 719**	**341 719**	**322 625**	**94,4**	**119,1**
Dotacje	400	400	400	400	100,0	100,0
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	1 163	1 484	1 114	1 093	98,1	94,0
Wydatki bieżące	253 400	283 903	284 273	282 802	99,5	111,6
Wydatki majątkowe	16 036	55 932	55 932	38 330	68,5	239,0
w tym:						
Rozdział 75101 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa	**117 008**	**166 909**	**170 224**	**151 681**	**89,1**	**129,6**
Dotacje	400	400	400	400	100,0	100,0
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	762	712	632	629	99,5	82,5
Wydatki bieżące	102 487	113 819	116 360	115 417	99,2	112,6
Wydatki majątkowe	13 359	51 978	52 832	35 235	66,7	263,8
Rozdział 75112 – Jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej	**153 991**	**174 810**	**171 495**	**170 944**	**99,7**	**111,0**
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	401	772	482	464	96,3	115,7
Wydatki bieżące	150 913	170 084	167 913	167 385	99,7	110,9
Wydatki majątkowe	2 677	3 954	3 100	3 095	99,8	115,6
Dział 753 – Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne	**6 410**	**7 742**	**7 742**	**6 816**	**88,0**	**106,3**
w tym:						
Rozdział 75302 – Uposażenia prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne	**6 410**	**7 742**	**7 742**	**6 816**	**88,0**	**106,3**

Wyszczególnienie	Rok 2017	Rok 2018*				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
1	2	3	4	5	6	7
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	6 410	7 742	7 742	6 816	88,0	106,3
Dział 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	**4 840**	**13 827**	**13 827**	**12 120**	**87,7**	**250,4**
Dotacje		500				
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	10	57	9	5	55,6	50,0
Wydatki bieżące	3 873	11 940	11 788	10 810	91,7	279,1
Wydatki majątkowe	957	1330	2 030	1 305	64,3	136,4
w tym:						
Rozdział 92127 – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa	**2 784**	**7 299**	**6 705**	**5 572**	**83,1**	**200,1**
Dotacje		500				
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	1	15				
Wydatki bieżące	2 011	5 454	5 155	4 733	91,8	235,4
Wydatki majątkowe	772	1330	1 550	839	54,1	108,7
Rozdział 92128 – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa realizowana przez jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu	**2 056**	**6 528**	**7 122**	**6 548**	**91,9**	**318,5**
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	9	42	9	5	55,6	55,6
Wydatki bieżące	1 862	6 486	6 633	6 077	91,6	326,4
Wydatki majątkowe	185		480	466	97,1	251,9

* Dane na podstawie rocznego sprawozdania RB-28 z wykonania planu wydatków budżetowych w 2018 r.

11.1.2.1. Wykonanie wydatków w poszczególnych działach i grupach wydatków

11.1.2.1.1. Dział 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa

W 2018 r. wydatki Instytutu zrealizowane w ramach działu 751 wyniosły 322 625 tys. zł, co stanowi 94,4 proc. planu po zmianach na 2018 r. oraz 119,1 proc. w odniesieniu do wykonania wydatków w 2017 r. (270 999 tys. zł). Struktura wydatków w poszczególnych grupach ekonomicznych przedstawia się następująco:

Dotacje

Wydatki na dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji fundacjom (§ 2810) wyniosły 400 tys. zł i zostały przeznaczone na realizację następujących zadań publicznych:

– pozyskiwanie, weryfikacja i scalanie informacji dotyczących faktów pomocy udzielanej ludności żydowskiej przez polskich obywateli w okresie II wojny światowej (umowa zawarta z Fundacją „Polsko-Niemieckie Pojednanie”);

– pozyskiwanie, weryfikacja i scalanie informacji celem uzupełnienia komputerowej imiennej bazy danych obywateli państwa polskiego poddanych represjom pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 (umowa zawarta z Fundacją „Polsko-Niemieckie Pojednanie”).

Wydatki na dotacje w 2018 r. były na równym poziomie w odniesieniu do 2017 r..

Świadczenia na rzecz osób fizycznych

Wydatki na świadczenia na rzecz osób fizycznych wyniosły 1 093 tys. zł, co stanowi 98,1 proc. planu po zmianach na 2018 r. (1 114 tys. zł) i przedstawiały się następująco:

– wydatki osobowe niezaliczane do wynagrodzeń (§ 3020) – 594 tys. zł;

– różne wydatki na rzecz osób fizycznych (§ 3030) – 457 tys. zł;

stypendia różne (§ 3250) – 42 tys. zł.

Wydatki dotyczyły świadczeń wynikających z przepisów o bezpieczeństwie i higienie pracy, m.in.: zakupu środków ochrony osobistej i odzieży ochronnej dla pracowników archiwów i pracowników fizycznych, zwrotu kosztów zakupu okularów pracownikom zatrudnionym przy monitorach komputerowych, zakupu umundurowania wewnętrznej służbie ochrony i wypłaty ekwiwalentu za jego czyszczenie, zwrotów kosztów podróży świadkom przesłuchiwanych w toku prowadzonych śledztw, wypłat odpraw pośmiertnych członkom rodziny zmarłego pracownika Instytutu, zasądzonych odszkodowań w sprawach o roszczenia ze stosunku pracy, wypłat diet członkom Kolegium Instytutu oraz wypłat pracownikom stypendiów doktorskich zgodnie z podpisanymi umowami.

W grupie wydatków dotyczących świadczeń na rzecz osób fizycznych w 2018 r. nastąpiło zmniejszenie wydatków w odniesieniu do 2017 r. o 70 tys. zł, tj. 6 proc.

Wydatki bieżące

Wydatki bieżące stanowią pozycję o największej wartości w strukturze wydatków. W 2018 r. wydatki wyniosły 282 802 tys. zł, co stanowi 99,5 proc. planu po zmianach. W odniesieniu do 2017 r. były większe o 29 402 tys. zł, tj. o 11,6 proc.

w tym:

Wynagrodzenia osobowe

Wydatki na wynagrodzenia osobowe, wykazane w sprawozdaniu dotyczącym wykonania planu wydatków budżetu państwa Rb-28, wyniosły ogółem 169 681 tys. zł, co stanowi 99,9 proc. planu po zmianach.

Wykonanie wydatków na wynagrodzenia osobowe w poszczególnych paragrafach kształtowało się następująco:

– wynagrodzenia osobowe pracowników (§ 4010) – 135 087 tys. zł,
– wynagrodzenia osobowe prokuratorów (§ 4030) – 23 350 tys. zł,
– dodatkowe wynagrodzenie roczne (§ 4040) – 11 244 tys. zł.

Honoraria i wynagrodzenia bezosobowe

Wydatki na honoraria (§ 4090) zaplanowano w wysokości 724 tys. zł, wykonanie wyniosło 700 tys. zł, co stanowi 96,7 proc. planu – kwoty wydatków dotyczą działań statutowych Instytutu, przede wszystkim działalności edukacyjnej i wydawniczej, związane są głównie z wynagrodzeniami przekazywanymi autorom za korzystanie z utworów oraz opłatami płaconymi organizacjom zbiorowego zarządzania z tytułu udzielonych licencji.

Wydatki na wynagrodzenia bezosobowe (§ 4170) zaplanowano w wysokości 2 769 tys. zł, wykonanie wyniosło 2 735 tys. zł, co stanowi 98,8 proc. planu – kwoty wydatków obejmują wynagrodzenia wypłacone na podstawie umowy zlecenia lub umowy o dzieło związanych m.in.: z prowadzoną działalnością edukacyjną i wydawniczą oraz wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych i biegłych powołanych w postępowaniach prokuratorskich, wynagrodzenia dla radcy prawnego z tytułu zastępstwa procesowego.

Pochodne od wynagrodzeń

Pochodne od wynagrodzeń zaplanowano w wysokości 26 940 tys. zł, wykonanie wydatków w tej grupie wynosi 26 830 tys. zł, co stanowi 99,6 proc. kwoty planu, w tym składki na ubezpieczenia społeczne (§ 4110) – 23 853 tys. zł, składki na Fundusz Pracy (§ 4120) – 2 977 tys. zł. Wydatki zostały poniesione zgodnie z przepisami ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1778) i ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2018 r., poz. 1265).

Odpisy na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych

Odpis został zrealizowany zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o Zakładowym Funduszu Świadczeń Socjalnych (Dz.U. z 2018 r., poz. 1316) oraz ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na r. 2018 (Dz. U. z 2017 r., poz. 2371).

Odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych (§ 4440) w 2018 r. dokonano zgodnie z ww. uregulowaniami. Do naliczania wysokości odpisu przyjęto przeciętne wynagrodzenie miesięczne w gospodarce narodowej w drugim półroczu 2012 r. ogłoszone przez prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w wysokości 3 161,77 zł.

Wydatki na ZFŚS w 2018 r. zaplanowano w wysokości 2 899 tys. zł, wykonanie wyniosło ogółem 2 824 tys. zł.

Podatki i opłaty na rzecz budżetu państwa oraz cła

Wydatki w tej grupie zaplanowano w wysokości 56 tys. zł, wykonanie wyniosło 28 tys. zł i dotyczyły:

– opłaty cła (§ 4470) na kwotę 3 tys. zł dotyczącą opłaty za karnet ATA wydany przez Krajową Izbę Gospodarczą na odprawę celną: komputerów, skanerów i dysków przenośnych i wystawy „Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938";
– podatku od towarów i usług VAT (§ 4530) w wysokości ogółem 25 tys. zł.

Opłaty na rzecz budżetów jednostek samorządu terytorialnego

Wydatki zaplanowano w wysokości 539 tys. zł, wykonanie wyniosło 537 tys. zł i dotyczyły:

– podatku od nieruchomości (§ 4480) – w wysokości 444 tys. zł;

– opłat na rzecz budżetów jednostek samorządu terytorialnego (§ 4520) – w wysokości 93 tys. zł (obejmują opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi).

Zakup towarów i usług

Pozycja obejmuje wydatki w 2018 r. związane z prowadzeniem działalności statutowej Instytutu oraz utrzymaniem zajmowanych obiektów. Wykonanie wyniosło ogółem 67 034 tys. zł, co stanowi 98,7 proc. planu (67 892 tys.). Kwota ta obejmuje grupę wydatków bieżących jednostki (§ 4000), których realizacja wyniosła 63 374 tys. zł i dotyczyła m.in.:

– zakupu materiałów i wyposażenia (§ 4210 – 10 099 tys. zł) związanych z bieżącym funkcjonowaniem IPN oraz realizacją zadań merytorycznych, w tym m.in. zakup:
– materiałów biurowych, papierniczych i drobnego wyposażenia;
– archiwizacyjnych materiałów specjalistycznych, okładek;
– akcesoriów komputerowych;
– specjalistycznego wyposażenia do prac poszukiwawczych;
– paliwa, części i akcesoriów do samochodów służbowych;
– środków czystości;
– prenumeraty prasy;
– zniczy i wiązanek upamiętniających wydarzenia historyczne;
– wydatków na zakup środków żywności (§ 4220) na kwotę 121 tys. zł;
– zakupu energii (§ 4260) na kwotę 4 444 tys. zł, dotyczą dostawy energii elektrycznej, cieplnej, gazu oraz wody;
– wydatków na zakup usług zdrowotnych (§ 4280) na kwotę 190 tys. zł dotyczących badań okresowych i kontrolnych pracowników;
– zakupu usług pozostałych (§ 4300) – wydatki wyniosły 38 195 tys. zł i dotyczyły przede wszystkim:
– druku gier i publikacji;
– organizacji wystaw, konferencji, sesji naukowych, programów badawczych oraz promocji książek;
– przeglądów samochodów służbowych;
– usług związanych z prowadzonymi pracami poszukiwawczo-ekshumacyjnymi, m.in. transportem szczątków ludzkich, badaniami identyfikacyjne szczątków ludzkich odnalezionych podczas prac poszukiwawczych, przechowywaniem materiału biologicznego, izolacji DNA oraz usług doradczych i konsultacyjnych w zakresie genetyki;
– utrzymania archiwów;
– usług skanowania materiałów archiwalnych i zdjęć;
– usług porządkowych i eksploatacyjnych użytkowanych obiektów;
– wywozu nieczystości i utrzymania czystości w obiektach Centrali IPN;
– ogłoszeń prasowych;
– przedłużenia subskrypcji i aktualizacja oprogramowań;
– opłat abonamentowych RTV;
– usług pocztowych, transportowych i kurierskich;
– obsługi informatycznej Instytutu, w tym transmisji danych, dostępu do sieci informatycznych;
– monitoringu obiektów i systemów alarmowych;
– zakupu usług remontowo-konserwatorskich dotyczących obiektów zabytkowych będących w użytkowaniu jednostek budżetowych (§ 4340) na kwotę 2 133 tys. zł – były to wydatki związane z pracami remontowo-konserwacyjno-rewaloryzacyjnymi przeprowadzonymi w siedzibie Oddziału IPN w Szczecinie przy ul. Piotra Skargi 14;
– opłaty z tytułu zakupu usług telekomunikacyjnych (§ 4360) na kwotę 615 tys. zł;

– zakupu usług obejmujących tłumaczenia (§ 4380) na kwotę 561 tys. zł dotyczących działalności merytorycznej Instytutu m.in.: tłumaczenia artykułów dokumentów do wydawanych przez IPN publikacji i albumów, folderów i tekstów wystawienniczych, oraz tłumaczeń materiałów archiwalnych (działalność archiwalna);

– wydatków na zakup usług obejmujących wykonanie ekspertyz, analiz i opinii (§ 4390) na kwotę 166 tys. zł;

– opłaty za administrowanie i czynsze za budynki, lokale i pomieszczenia garażowe (§ 4400) na kwotę 6 850 tys. zł.

Pozostałe wydatki na zakup towarów i usług spoza grupy § 4000 dotyczyły m.in.:

– zakup pomocy naukowych, dydaktycznych i książek (§ 4240), które zrealizowano na kwotę 53 tys. zł. Kwota ta obejmuje zakup książek na potrzeby biblioteki IPN;

– zakupy usług remontowych (§ 4270) wyniosły 3 607 tys. zł i dotyczyły m.in.:

– napraw oraz konserwacji urządzeń biurowych, sprzętu kserograficznego;

– konserwacji urządzeń wentylacyjnych, klimatyzacyjnych, grzewczych i dźwigów;

– konserwacji systemów zabezpieczeń technicznych, systemu alarmowego, ppoż., sygnalizacji napadu i włamania, instalacji elektrycznej;

– napraw samochodów służbowych;

– prac remontowych siedziby oddziałów i centrali IPN;

– konserwacji klaserów rotacyjnych.

Pozostałe wydatki

Realizacja w tej grupie wydatków wyniosła ogółem 12 433 tys. zł, co stanowi 98,4 proc. kwoty planu po zmianach. Wydatki obejmowały:

– wpłaty na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (§ 4140) w kwocie 2 112 tys. zł;

– wydatki na nagrody konkursowe (§ 4190) w kwocie 658 tys. zł. i dotyczyły nagród w konkursach edukacyjnych i historycznych organizowanych przez Instytut;

– wydatki dotyczące podróży służbowych krajowych (§ 4410) na kwotę 1 916 tys. zł;

– wydatki dotyczące podróży służbowych zagranicznych (§ 4420) na kwotę 2 833 tys. zł;

– wydatki na różne opłaty i składki (§ 4430) w wysokości 349 tys. zł i dotyczyły m.in. opłat za dozór techniczny dźwigów oraz ubezpieczeń majątkowych, w tym ubezpieczenia OC i AC samochodów służbowych, budynków i sprzętu elektronicznego. Wydatki realizowano na podstawie polis ubezpieczeniowych;

– pożyczki na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych sędziów i prokuratorów (§ 4450) na kwotę ogółem 400 tys. zł;

– składki do organizacji międzynarodowych (§ 4540) w wysokości 1 tys. zł, które dotyczyły opłaty członkowskiej na rzecz Międzynarodowej Rady Archiwów (ICA);

– kary i odszkodowania wypłacone na rzecz osób fizycznych (§ 4590) na kwotę 35 tys. zł;

– wydatki związane z postępowaniem sądowym i prokuratorskim (§ 4610) w wysokości ogółem 2 590 tys. zł obejmujące koszty badania DNA i szczątków, delegacji służbowych prokuratorów, doręczeń pism i wezwań oraz koszty opinii i badań podjętych w toku postępowania prokuratorskiego;

– wydatki na szkolenia pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej (§ 4700) zrealizowano na kwotę 1 525 tys. zł. Kwota ta obejmuje specjalistyczne szkolenia dla prokuratorów oraz pracowników Instytutu z zakresu archiwizacji, administracji państwowej, zarządzania kadrami, finansów, zagadnień informatycznych, zamówień publicznych, prawa budowlanego, prawa pracy, ZFŚS, bhp;

– różnice kursowe (§ 4950) wyniosły 14 tys. zł i dotyczyły wydatków związanych z rozliczaniem delegacji zagranicznych.

Wykonanie wydatków majątkowych

Przyznane ustawą budżetową na 2018 r. dla IPN środki na wydatki majątkowe wynosiły 55 932 tys. zł. Wydatki majątkowe w 2018 r. zrealizowano na kwotę 38 330 tys. zł.

Tabela 4. Wydatki majątkowe IPN-KŚZpNP w 2018 r. – dział 751

Wyszczególnienie	Rok 2017	Rok 2018				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
1	2	3	4	5	6	7
Wydatki majątkowe ogółem, w tym:	16 036	55 932	55 932	38 330	68,5	239,0
dział 751 z tego:	16 036	55 932	55 932	38 330	68,5	239,0
rozdział 75101 w tym:	13 359	51 978	52 832	35 235	66,7	263,8
§ 6050	4 054	10 689	10 689	4 926	46,1	121,5
§ 6060	9 305	41 289	42 143	30 309	71,9	325,7
rozdział 75112	2 677	3 954	3 100	3 095	99,8	115,6
§ 6060	2 677	3 954	3 100	3 095	99,8	115,6

Realizacja wydatków majątkowych – § 6050

§ 6050 – wydatki inwestycyjne w 2018 r. zrealizowano na kwotę 4 926 tys. zł, tj. 46,1 proc. środków ujętych w planie finansowym na 2018 r. Część zaplanowanych środków w kwocie łącznej 3 811 tys. zł. Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2018 r. została przeniesiona do wykazu wydatków, dla których ostateczne terminy ich wykonania upłyną z dniem 31 marca 2019 r. Dotyczy to w szczególności inwestycji w Warszawie przy ul. Strzeleckiej 8 i Kłobuckiej 21 oraz w Szczecinie przy ul. Piotra Skargi 14. Tym samym na 31 grudnia 2018 r. kwota niezrealizowanych wydatków w ramach § 6050 wynosi 1 950 732,45 zł, co stanowi 18,24 proc. planu.

Tabela 5. Realizacja wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w 2018 r.

Lp.	NAZWA INWESTYCJI	Wydatki zrealizowane w 2018 r. (w tys. zł)
1.	**Inwestycje pozostałe polegające na budownictwie ujęte w § 6050 w tym:**	**4 926,00**
1.1	Budowa budynku IPN przy ul. Grudziądzkiej w Bydgoszczy	323
1.2	Adaptacja części nieruchomości przy ul. Strzeleckiej 8 w Warszawie na potrzeby placówki dydaktycznej IPN	595

Lp.	NAZWA INWESTYCJI	Wydatki zrealizowane w 2018 r. (w tys. zł)
1.3	Wymiana drzwi i okien w zespole pomieszczeń wzmocnionych w budynku siedziby Oddziału IPN przy ul. Warsztatowej 1 w Białymstoku	33
1.4	Przebudowa gabinetu dyrektorskiego w celu wydzielenia pomieszczeń biurowych przy ul. Warsztatowej 1A w Białymstoku	67
1.5	Budowa systemu klimatyzacji w budynku IPN przy ul. Warsztatowej 1A w Białymstoku	101
1.6	Wykonanie instalacji klimatyzacji i wentylacji w budynku „B" i pomieszczeniu księgarni przy ul. Grunwaldzkiej 216 w Gdańsku.	396
1.7	Wydzielenie pomieszczenia z części korytarza przy ul. Grunwaldzkiej 216 w Gdańsku	6
1.8	Wymiana drzwi magazynu akt przy ul. Grunwaldzkiej 216 w Gdańsku	11
1.9	Przebudowa magazynu na potrzeby przechowywania zbiorów bibliotecznych przy ul. Józefowskiej 102 w Katowicach	13
1.10	Rozbudowa czytelni akt z adaptacją sali konferencyjnej na biura przy ul. Józefowskiej 102 w Katowicach	155
1.11	Wykonanie automatycznego systemu pomiaru temperatury i wilgotności w magazynach przy ul. Józefowskiej 102 w Katowicach	67
1.12	Budowa systemu klimatyzacji w budynku Archiwum IPN przy ul. Józefowskiej 102 w Katowicach	44
1.13	Modernizacja systemów p.poż. – instalacja automatycznego gaszenia w magazynie głównym przy Al. Na Stadion 1 w Kielcach	43
1.14	Modernizacja systemu dozoru wizyjnego w obiektach IPN przy Al. Na Stadion 1 w Kielcach	34
1.15	Wykonanie systemu klimatyzacji precyzyjnej w pom – 1.14. przy ul. Kłobuckiej 21 B w Warszawie	166
1.16	Wykonanie projektu budowlanego przebudowy czytelni na pomieszczenia biurowe w budynku przy ul. Kłobuckiej 21 B w Warszawie	26
1.17	Rozbudowa systemu dozoru wizyjnego przy ul. Kłobuckiej 21 B w Warszawie	142
1.18	Rozbudowa systemu dozoru wizyjnego przy ul. Kłobuckiej 21 F w Warszawie	25
1.19	Modernizacja magistrali systemu sygnalizacji włamania i napadu przy ul. Kłobuckiej 21 C w Warszawie	66
1.20	Wydzielenie i adaptacja pomieszczeń w Centrum Edukacyjnym IPN przy ul. Marszałkowskiej 21/25 w Warszawie na potrzeby biurowe	55
1.21	Modernizacja systemów nagłośnienia w Centrum Edukacyjnym IPN przy ul. Marszałkowskiej 21/25 w Warszawie	101
1.22	Montaż klimatyzacji w pomieszczeniach biurowych przy ul. Rolnej 45a, w Poznaniu – projekt	25
1.23	Modernizacja instalacji wentylacji w pomieszczeniach archiwalnych w budynku IPN przy ul. Rolnej 45a w Poznaniu	100
1.24	Wykonanie instalacji LAN na potrzeby telefonii VOIP oraz systemów IT przy ul. Rolnej 45a w Poznaniu	153

Lp.	NAZWA INWESTYCJI	Wydatki zrealizowane w 2018 r. (w tys. zł)
1.25	Wykonanie automatycznego systemu pomiaru temperatury i wilgotności w magazynach archiwalnych w budynku Oddziału IPN przy ul. Rolnej 45a w Poznaniu	58
1.26	Przebudowa siedziby Oddziału IPN przy ul. Piotra Skargi 14 w Szczecinie	995
1.27	Przebudowa ze zmianą sposobu użytkowania poddasza budynku przy ul. Janickiego w Szczecinie – projekt	84
1.28	Przebudowa pomieszczeń na cele socjalne przy ul. Janickiego 30 w Szczecinie	58
1.29	Modernizacja pomieszczeń piwnicznych w budynku IPN przy ul. Janickiego 30 w Szczecinie	421
1.30	Modernizacja systemu klimatyzacji w budynku przy ul. Janickiego 30 w Szczecinie	11
1.31	Rozbudowa systemu kontroli dostępu w siedzibie IPN przy ul. Janickiego 30 w Szczecinie	44
1.32	Modernizacja budynku przy ul. Wołoskiej 7„Mars” w Warszawie wynikająca z planu gospodarczego Wspólnoty	47
1.33	Dostawa, instalacja i uruchomienie zabezpieczeń w budynku przy ul. Postępu 18B „Neptun” w Warszawie	36
1.34	Opracowanie programu funkcjonalno-użytkowego nowej siedziby krakowskiego oddziału IPN	64
1.35	Przebudowa pomieszczeń biurowych przy ul. Szewskiej 2 w Lublinie – projekt	49
1.36	Modernizacja systemu sygnalizacji pożaru w budynkach ul. E. Orzeszkowej 31/35 „A” „B” i „C” w Łodzi	150
1.37	Wykonanie systemu sygnalizacji pożaru przy ul. Sołtysowickiej 21a we Wrocławiu	110
1.38	Modernizacja systemu włamania i napadu w budynku przy ul. Sołtysowickiej 21a we Wrocławiu	52

Ważniejsze efekty rzeczowe realizowanych w 2018 r. zadań inwestycyjnych § 6050

Budowa nowej siedziby Delegatury IPN w Bydgoszczy pozwoli rezygnować z dotychczas wynajmowanych pomieszczeń w różnych punktach miasta. Zapewni ona także właściwe warunki do realizacji zadań przez pracowników wszystkich komórek organizacyjnych Delegatury, w tym miejsce dla profesjonalnego archiwum (dysponującego 4 km zasobem archiwalnym) oraz archiwum zakładowego, nowoczesną salę konferencyjno-wystawienniczą. Nowa siedziba pozwoli zapewnić lepsze warunki obsługi interesantów. Rozpoczęte w 2017 r. opracowanie dokumentacji budowlanej zakończone zostało w marcu 2018 r. Koszt opracowania dokumentacji wyniósł 217 tys. zł. Zgodnie z opracowanym wówczas kosztorysem inwestorskim szacunkowa wartość zamówienia określona została na 29 300 tys. zł. Przeprowadzone na jej podstawie trzy postępowania przetargowe (w czerwcu, lipcu i sierpniu) z uwagi na brak ofert spełniających wymogi SIWZ nie doprowadziły do wyłonienia wykonawcy robót. Dopiero czwarte postępowanie, poprzedzone aktualizacją kosztorysów (podwyższono wartość szacunkową zadania do 35 216 tys. zł.) pozwoliło na wyłonienie wykonawcy i podpisanie z nim 11 grudnia 2018 r. umowy, w której ustalono wynagrodzenie kosztorysowe na kwotę 36 995 tys. zł. W ramach inwestycji w 2018 r. wykonano wycinkę drzew, prze-

prowadzono wstępne badania archeologiczne w miejscu budowy budynku oraz wykonano przyłączenie do sieci energetycznej. Koszt zrealizowanych robót wyniósł 106 tys. zł.

W 2017 r. Instytut Pamięci Narodowej nabył część budynku zlokalizowanego przy ul. Strzeleckiej 8 w Warszawie, w którym w latach 1944–1948 funkcjonował areszt śledczy NKWD, a następnie UB. Z względu na zachowanie w nienaruszonym wręcz stanie inskrypcji wydrapanych na ścianach i framugach drzwi cel/piwnic przez osadzonych tam żołnierzy i współpracowników podziemia niepodległościowego obiekt ma szczególną wartość historyczną. Według opracowanej dokumentacji na parterze zlokalizowana będzie sala wystawienniczo-dydaktyczna, a w celach zlokalizowanych w piwnicach prowadzone będą działania edukacyjne. W celu dostosowania obiektu do nowej funkcji w 2018 r. opracowano dokumentację wykonawczą za 112 tys. zł oraz zrealizowano za 30 tys. zł prace konserwatorskie. Z uwagi na specyficzny zakres prac, obejmujący zarówno typowe roboty budowlane, jak i wymagające specjalistycznej wiedzy prace konserwatorskie, zadanie rozdzielono na dwie niezależne części. W wyniku przeprowadzonych postępowań, zawarto w połowie października 2018 r. umowy z firmami: Decor Stucco Zenon Szczygieł w zakresie robót budowlanych z wynagrodzeniem ryczałtowym w kwocie 1 861 tys. zł., oraz z Monolit-Konserwacja zabytków w zakresie prac konserwatorskich z wynagrodzeniem ryczałtowym w kwocie 571 tys. zł. Termin zakończenia prac został wyznaczony na połowę lutego 2018 r. W trakcie prowadzenia robót, podczas rozbiórki ścian w miejscu projektowanej klatki schodowej pod tynkiem odkryto nowe, nieznane wcześniej inskrypcje. Dlatego, roboty budowlane zostały wstrzymane na czas ich zainwentaryzowania i zabezpieczenia. Sytuacja ta spowodowała konieczność aneksowania terminu realizacji umowy na połowę marca 2019 r. Ostatecznie w 2018 r. wykonano wszystkie prace rozbiórkowe, instalacyjne, budowę nowych ścianek działowych, iniekcje ścian fundamentowych oraz warstwy podposadzkowe. Wartość zrealizowanych w 2018 r. prac wynosi 453 tys. zł.

Jednym z priorytetowych zadań Instytutu związanych z budownictwem jest kontynuacja rozpoczętej w 2016 r. inwestycji polegającej na przebudowie i rekonstrukcji budynku przy ul. Piotra Skargi 14 w Szczecinie. Umowa na realizację prac zawarta została w trybie zamówienia z wolnej ręki 19 czerwca 2017 r., z okresem realizacji do 19 września 2018 r. Przedmiotowe prace dotyczą obiektu zabytkowego, dlatego w trakcie ich realizacji ujawniło się wiele problemów, które powodowały poważne opóźnienia. Funkcjonujący w tym obiekcie w latach powojennych konsulat radziecki doprowadził do znacznej dekapitalizacji obiektu. W latach 90. ówczesny właściciel (Bank PBK) nieprofesjonalnie przebudował budynek. Spowodowało to, że część przyjętych przez projektanta rozwiązań wymagała weryfikacji i zmian. Najpoważniejsze problemy dotyczyły konstrukcji dachu, która była w bardzo złym stanie technicznym i wymagała znacznie większego zakresu prac, niż to pierwotnie zakładano. Znaczących korekt wymagały również rozwiązania w zakresie instalacji centralnego ogrzewania oraz instalacji kanalizacji sanitarnej i deszczowej. Konieczność wykonania zamiennej dokumentacji, uzyskania nowego pozwolenia na budowę oraz aneksowania umowy spowodowała wstrzymanie przez wykonawcę także prac konserwatorskich w obrębie wewnętrznych pomieszczeń. Dodatkowo bardzo niekorzystna sytuacja na rynku budowlanym, znaczący wzrost cen usług i materiałów spowodowały problemy po stronie wykonawcy robót z pozyskaniem podwykonawców. Ostatecznie 28 sierpnia 2018 r. podpisano aneks do umowy w zakresie zmiany wynagrodzenia oraz przesunięcia terminu realizacji na 30 kwietnia 2019 r. Znaczna część robót budowlanych, zaplanowanych na 2018 r., będzie musiała być realizowana już w roku 2019. W 2018 r. zrealizowano: wymianę i wzmocnienie konstrukcji dachu, częściowe roboty pokrywcze dachu, wzmocnienie rusztu drewnianego ostatniej kondygnacji, wymianę instalacji centralnego ogrzewania, modernizację węzła cieplnego, prace konserwatorskie w zakresie elewacji, modernizację wewnętrznej instalacji kanalizacji sanitarnej i zewnętrznej kanalizacji deszczowej, remont zabytkowego ogrodzenia, wykonanie konstrukcji żelbetowej sali konferencyjnej, miejscowe wzmocnienia ścian konstrukcyjnych budynku, remonty izolacji tarasów zewnętrznych, konserwację drzewostanu zabytkowego ogrodu. Łączna wartość zrealizowanych i zafakturowanych prac w 2018 r. wyniosła 995 tys. zł.

W związku z wejściem w życie ustawy dezubekizacyjnej, która spowodowała znaczne zwiększenie liczby spraw prowadzonych przez Archiwum IPN, konieczne stało się zorganizowanie dodatkowych stanowisk pracy. Z tego względu podjęto decyzję o przebudowie czytelni IPN w budynku „B" przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie, przez wygospodarowanie dodatkowych miejsc pracy dla pracowników odpowiedzialnych za prowadzenie postępowań administracyjnych. Z dotychczasowej czytelni zorganizowane zostanie szesnaście stanowisk pracy stałej, sala szkoleniowa na 60 osób oraz czytelnia na pięć stanowisk. W tym celu od kwietnia do lipca 2018 r. za kwotę 26 tys. zł opracowano niezbędną dokumentację budowlaną, a w sierpniu Instytut uzyskał stosowne pozwolenie na realizację robót. W wyniku wszczętego we wrześniu postępowania, 7 grudnia 2018 r. zawarta została umowa, zgodnie z którą prace zostaną zrealizowane do 2 kwietnia 2019 r. za kwotę ryczałtową 877 681,00 zł. Zakres zrealizowanych w ramach tej inwestycji w 2018 r. robót budowlanych obejmuje wyłącznie roboty rozbiórkowe, które jako roboty towarzyszące nie były fakturowane.

W budynku siedziby Oddziału IPN w Poznaniu w celu zapewnienia właściwych warunków pracy oraz składowania i przechowywania materiałów archiwalnych w pomieszczeniach archiwalnych za kwotę 100 tys. zł wykonano modernizację pracy systemu nawilżania. Jednocześnie magazyny te wyposażono w automatyczny system pomiaru temperatury i wilgotności, którego koszt wyniósł 58 tys. zł. Ponadto w celu zwiększenia przepustowości przesyłu danych oraz dostosowania sieci do obsługi standardów telefonii VOIP za kwotę 153 tys. zł przeprowadzono modernizację sieci wewnętrznej LAN. W ramach przygotowania inwestycji polegającej na montażu klimatyzacji w pomieszczeniach ostatniej kondygnacji siedziby oddziału IPN w Poznaniu za kwotę 25 tys. zł opracowano niezbędną dokumentację budowlano-kosztorysową. Realizacja tej inwestycji pozwoli na utrzymanie właściwych warunków pracy w zlokalizowanych tam pracowniach i pokojach biurowych.

W związku z utworzeniem w oddziałach IPN nowych biur i związanym z tym zapotrzebowaniem na dodatkowe stanowiska pracy w Białymstoku zrealizowano przebudowę kompleksu dyrektorskiego i wygospodarowanie w ten sposób dwóch oddzielnych pomieszczeń na siedem dodatkowych stanowisk pracy. Koszt realizacji robót wyniósł 67 tys. zł. Dodatkowo w siedzibie oddziału IPN w Białymstoku wykonano instalację klimatyzacji w 13 pokojach biurowych. Pozwoli to na poprawę warunków pracy przez zapewnienie temperatur wewnętrznych zgodnych z przepisami prawa pracy i BHP w pomieszczeniach, w których dotychczas w okresie letnim normy temperaturowe były przekroczone. Całkowity koszt inwestycji wyniósł 101 tys. zł.

W budynku B w siedzibie IPN w Gdańsku wykonano instalację klimatyzacji i wentylacji, co znacznie poprawi komfort pracy w pomieszczeniach, w których w okresie letnim z uwagi na natężenie hałasu brak było możliwości wietrzenia pomieszczeń. Koszt inwestycji wyniósł 396 tys. zł. Ponadto w przyziemiu budynku wykonano adaptację pomieszczenia technicznego na potrzeby przechowywania zbiorów bibliotecznych. Nowy magazyn z uwagi na jego lokalizację eliminuje istniejące dotychczas ograniczenia w nośności stropu i zwiększy możliwości gromadzenia zbiorów bibliotecznych. Zwolnione w ten sposób, doświetlone światłem dziennym pomieszczenie dotychczasowego magazynu zostało wykorzystane na utworzenie dodatkowych stanowisk pracy. Koszt przebudowy wyniósł 11 tys. zł. W siedzibie Oddziału, za kwotę 6 tys. zł wydzielono dodatkowe pomieszczenie z części korytarza, co umożliwiło zorganizowanie dodatkowych stanowisk pracy.

W związku ze wzrostem liczby użytkowników czytelni IPN w Katowicach i koniecznością utworzenia dodatkowych stanowisk dokonano rozbudowy czytelni akt. Przy okazji przebudowy zaadaptowano części sali konferencyjnej z przeznaczeniem na biura. Łączny koszt przebudowy pomieszczeń wyniósł 155 tys. zł. Dodatkowo, z uwagi na brak zachowania normowych parametrów pracy w pomieszczeniach wyposażonych w tzw. okna bezpieczne (brak możliwości przewietrzania), w pomieszczeniach tych zamontowano system klimatyzacji za kwotę 44 tys. zł. Ponadto w magazynach archiwum Oddziału zainstalowano automatyczny system pomiaru wilgotności i temperatury, co daje możliwość sprawowania pełnej kontroli warunków przechowywania materiałów archiwalnych, a w efekcie lepszego ich zabezpieczenia. Koszt inwestycji wyniósł 67 tys. zł.

W zlokalizowanym w budynku B przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie magazynie archiwalnym mikrofilmów i nośników elektronicznych zainstalowano nowoczesny automatyczny system klimatyzacji precyzyjnej. Zgromadzony tam materiał archiwalny wymaga innych niż w przypadku dokumentacji papierowej warunków przechowywania, co nie było możliwe przy wykorzystaniu ogólnego systemu wentylacji archiwów. Obecnie możliwe będzie utrzymanie stałych normowych parametrów powietrza w parametrach dedykowanych dla tego typu archiwaliów. Wykonanie systemu to koszt 166 tys. zł.

W Centrum Edukacyjnym im. Janusza Kurtyki przy ul. Marszałkowskiej 21/25 w Warszawie wykonano modernizację istniejącego systemu audio-video na dużej sali konferencyjnej. Z uwagi na wieloletnią intensywną eksploatacje, ale również bardzo szybki postęp techniczny, funkcjonujący w Centrum już od dziesięciu lat sprzęt nie dawał możliwości prowadzenia spotkań naukowych i konferencji w oczekiwanym obecnie standardzie. Z tego też powodu za kwotę 101 tys. zł dokonano rozbudowy i modernizacji systemu o elementy, które umożliwiają obecnie przyłączanie sprzętu reporterskiego, precyzyjne zdalne sterowanie nagłośnieniem i oświetleniem i co najważniejsze jego dalszą bezawaryjną pracę. Dodatkowo, w ramach Centrum Edukacyjnego za kwotę 55 tys. zł, przygotowano pracownię portalu edukacyjnego „Przystanek historia.pl".

W 2018 r. Instytut Pamięci Narodowej pozyskał na zasadach trwałego zarządu nieruchomość zabudowaną, zlokalizowaną przy ul. Stefana Czarnieckiego 3 i ul. Rękawka 41 w Krakowie. Po adaptacji i rozbudowie nieruchomość ta pełnić będzie funkcję siedziby krakowskiego Oddziału IPN. W celu opracowania założeń projektowych, sprecyzowania potrzeb przyszłego użytkownika oraz przeanalizowania możliwości rozbudowy nieruchomości za kwotę 79 tys. zł zlecono opracowanie programu funkcjonalno-użytkowego.

Po przeniesieniu części struktur Oddziału IPN w Lublinie do nowego budynku dotychczasowa siedziba Oddziału po piętnastu latach eksploatacji wymaga prac remontowych oraz modernizacyjnych. Ze względów organizacyjnych przyjęto, że prace modernizacyjne realizowane będą równolegle z remontem bieżącym pomieszczeń, przy czym już na etapie opracowania dokumentacji zakresy te kosztowo zostały rozdzielone. Koszt opracowania dokumentacji w zakresie związanym z planowaną inwestycją wyniósł 49 tys. zł. W ramach inwestycji zaplanowano wykonanie prac polegających na modernizacji instalacji oświetleniowej oraz gniazd zasilających, instalacji IT, instalacji odgromowej, docieplenia poddasza oraz wymiany instalacji klimatyzacji ostatniej kondygnacji budynku. Zgodnie z zawartą już umową na realizację robót budowlanych, koszt prac o charakterze inwestycyjnym został ustalony na kwotę 615 tys. zł, przy czym wydatek ten będzie poniesiony dopiero w 2019 r.

W związku z planowaną przebudową siedziby Oddziału IPN w Szczecinie przy ul. Janickiego opracowano dokumentację budowlaną zmiany sposobu użytkowania poddasza na potrzeby biurowe. Konieczność stworzenia nowych miejsc pracy w siedzibie oddziału wynika z dodatkowych zadań nałożonych na IPN, których realizacja skutkuje powstaniem dwóch nowych biur i zatrudnieniem większej liczby pracowników. Dzięki adaptacji strychu na potrzeby biurowe możliwe będzie przeniesienie do budynku oddziału ośmiu stanowisk pracy, które funkcjonują obecnie w ramach powierzchni wynajmowanych komercyjnie, a w konsekwencji wyeliminowanie związanych z tym kosztów najmu oraz usprawnienie organizacji pracy komórek oddziału. Koszt opracowania koncepcji przebudowy poddasza oraz projektu budowlano wykonawczego wyniósł 84 tys. zł.

W budynku IPN przy ul. Janickiego 30 w Szczecinie zrealizowano adaptację pomieszczeń piwnicznych na pomieszczenia magazynowe. Inwestycja, polegająca na dostosowaniu do obowiązujących przepisów, niewykorzystywanych dotychczas pomieszczeń piwnicznych o powierzchni 328 m2 pozwoliła na uzyskanie dodatkowej powierzchni z przeznaczeniem na magazyny podręczne publikacji, wystaw i archiwum zakładowego. Koszt inwestycji wyniósł 421 tys. zł. Dodatkowo w budynku Oddziału IPN przy ul. Janickiego 30 w Szczecinie przeprowadzono modernizację systemu klimatyzacji za kwotę 11 tys. zł, rozbudowę kontroli dostępu, z elementami systemu telewizji

przemysłowej i ochrony antynapadowej za kwotę 44 tys. zł oraz wydzielono pomieszczenie socjalne za kwotę 58 tys. zł.

W celu zapewnienia wymaganego poziomu ochrony obiektów IPN zrealizowano niezbędne modernizacje i rozbudowy systemów dozoru i ochrony, a w szczególności:

– w budynku IPN w Białymstoku w celu dostosowania zespołu pomieszczeń wzmocnionych na I piętrze do obowiązujących norm odporności na włamanie i wytrzymałości konstrukcji oraz odporności ogniowej, a także w celu uzyskania certyfikacji Instytutu Mechaniki Precyzyjnej pomieszczeń, w których przechowywane są materiały niejawne wykonano wymianę drzwi i okien. Koszt realizacji inwestycji wyniósł 33 tys. zł.

– wyminę drzwi w pomieszczeniu Archiwum w Oddziale IPN w Gdańsku. Zadanie było realizowane wskutek protokolarnego wystąpienia Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, z uwagi na przechowywanie w przedmiotowym pomieszczeniu, poza certyfikowanymi szafami, akt zawierających informacje niejawne. Wymiana drzwi (o wymaganej odporności na włamanie) była niezbędna, w celu uzyskania certyfikatu ABW. Koszt wymiany wyniósł 11 tys. zł.

– w siedzibie delegatury IPN w Kielcach w celu zapewnienia zwiększenia jakości rejestrowanego obrazu oraz możliwości dokładniejszej obserwacji chronionego terenu przeprowadzono modernizację systemu dozoru wizyjnego. Kwota modernizacji wyniosła 34 tys. zł. W magazynie głównym w Kielcach zmodernizowano także system p.poż. – instalacji automatycznego gaszenia. Ze względu na wyposażenie serwerowni jedynie w gaśnicę i z uwagi, że pomieszczenie jest bezokienne, co uniemożliwia zaobserwowanie pożaru z zewnątrz, realizacja montażu instalacji pozwoliła objąć ochroną przechowywane tam dane. Łączny koszt inwestycji wyniósł 43 tys. zł.

– w obiekcie IPN przy ul. Kłobuckiej 21 budynek C w Warszawie zmodernizowano magistralę systemu sygnalizacji włamania i napadu na kwotę 66 tys. zł. Nowy system uwzględnia okablowanie pomieszczeń, których przeznaczenie zostało zmienione oraz zapewnienia kompatybilne połączenie wszystkich jego elementów.

– w budynku B przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie zrealizowano modernizację systemu dozoru wizyjnego na kwotę 142 tys. zł, dzięki czemu została zwiększona jakość rejestrowanego obrazu oraz uzyskano możliwość obserwacji wejść na piętra użytkowane przez IPN.

– w związku z oddaniem do użytku budynku F przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie zachodziła konieczność rozszerzenia pola obserwacji przez rozbudowę systemu dozoru wizyjnego. Realizacja inwestycji wyniosła 25 tys. zł.

– w budynkach A, B, C Oddziału IPN w Łodzi przy ul. E. Orzeszkowej z uwagi na wyeksploatowanie i awaryjność systemu sygnalizacji pożaru niegwarantującego utrzymanie bezpieczeństwa pożarowego, przeprowadzono prace modernizacyjne. Koszt inwestycji wyniósł 150 tys. zł.

– w budynkach A i B Oddziału IPN we Wrocławiu przestarzały system z mniejszym wsparciem technicznym na nowoczesny Systemu Sygnalizacji Pożaru (SSP), którego koszt wyniósł 110 tys. zł.

– we wrocławskim Oddziale IPN wykonano modernizację systemu włamania i napadu. Koszt inwestycji wyniósł 52 tys. zł.

Realizacja wydatków majątkowych § 6060

§ 6060 – zakupy inwestycyjne zrealizowano na kwotę 33 404 tys. zł, tj. 73,8 proc. środków ujętych w planie finansowym na 2018 r.

Zakupy inwestycyjne, rozdziale 75101 zrealizowano na kwotę 26 793 tys. zł. W budżecie IPN na rok 2018 założono § 6060 zadanie – zakup nieruchomości na potrzeby IPN na kwotę 37 000 tys. zł.

W 2017 r. rozpoczęto negocjacje mające na celu zamianę dotychczas użytkowanej przez Instytut nieruchomości Mars w kompleksie EMPARK na budynek biurowy Neptun z koniecznością dopłaty przez IPN. W wyniku wstępnych ustaleń oraz po analizie cen rynkowych nieruchomości w projekcie budżetu na 2018 r. zarezerwowano kwotę 37 000 tys. zł.

W 2018 r. prowadzono bardzo czasochłonne i trudne negocjacje. W tym czasie opracowano audyty prawne dla nieruchomości Neptun oraz podjęto czynności zmierzające do wyeliminowania i wyjaśnienia stwierdzonych w ww. opracowaniach ryzyk. Czynności m.in. polegały na podziale działek, na których znajduje się budynek Neptun oraz co do wielkości powierzchni obecnie zajmowanych (Mars) i przyszłych (Neptun). Ustalono, że firma Immofinanz przekaże powierzchnię nieruchomości o standardzie (nie gorszym niż w budynku Mars) IPN oraz wykona prace w zakresie p.poż., a także dot. relokacji mienia Instytutu i ustali zakres służebności. Firma Immofinanz określiła wartość części budynku Neptun na kwotę 31 013 tys. zł brutto. W wyniku negocjacji strony ostatecznie ustaliły cenę zakupu przez IPN na 25 203 tys. zł niezależnie od kursu euro.

Kolejne miesiące to ustalenia z Immofinanz w zakresie szczegółów przeprowadzenia transakcji. Ostatecznie 28 grudnia 2018 r. doszło do podpisania aktu notarialnego – Umowa sprzedaży udziału w prawie użytkowania wieczystego, warunkowa przedwstępna umowa zamiany i przedwstępna umowa ustanowienia służebności. Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu za nabycie udziałów wynoszących 53131/100000 w nieruchomości Neptun i w budynku Neptun zapłacił kwotę 25 203 252,03 złotych. Do wskazanej kwoty należy doliczyć koszty notarialne (1/2 kosztów) w wysokości 12 201,71 zł. Daje to wartość łączną w wysokości 25 215 tys. zł.

W przypadku sfinalizowania umowy dot. zamiany nieruchomości, z których korzysta IPN na podstawie decyzji o trwałym zarządzie na pozostałą część udziałów w gruncie Neptun i w budynku Neptun (wg aktu do 30 czerwca 2020 r.) Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu stanie się trwałym użytkownikiem całej nieruchomości Neptun wraz z posadowionym na niej budynkiem. Nabycie nowej siedziby pozwoli na rezygnację z najmu powierzchni komercyjnych oraz zlokalizowanie większości struktur Centrali IPN w jednym obiekcie.

W ramach działalności edukacyjnej w 2018 r. zawarto umowę na produkcję filmu animowanego w technice 3D o walce Polaków o wolność. Fabuła nowego filmu nawiązywać będzie formą artystyczną, jak i techniką animacji do filmu *Niezwyciężeni* z 2017 r. Film nawiązywał będzie do wydarzeń rozgrywających się w latach 1911–1939 i opowiadać będzie o odrodzeniu Polski po 100-letniej niewoli. Pokazywać będzie wysiłek Polaków włożony w odzyskanie niepodległości, trud odbudowy oraz utrzymania państwa polskiego. Produkcja zostanie ukończona w 2019 r. Na wydatki majątkowe w ramach zadania przewidziano kwotę 60 tys. zł, przy czym w 2018 r. zrealizowano wydatki na kwotę 36 tys. zł.

W 2018 r. podpisano umowę na kontynuację produkcji, rozpoczętej w 2016 r., filmu dokumentalny opowiadający historię Aleksandra Ładosia szefa polskiego konsulatu, który, z racji pełnienia tej funkcji, brał udział w akcji pomocy Żydom. Film będzie próbą opowiedzenia nieznanych zagadnień, w szczególności roli Aleksandra Ładosia oraz polskiej dyplomacji zwianych z II wojną światową. Twórcy filmu chcą ustalić, jak wyglądała akcja pomocowa dla Żydów i ilu udało się ich ocalić w wyniku działań podjętych m.in. przez Aleksandra Ładosia Według wstępnych informacji polska dyplomacja wystawiła ok. 6 tys. paszportów. Film, którego reżyserem jest Robert Kaczmarek, emitowany będzie w telewizji publicznej oraz w sieci kin, podczas pokazów edukacyjnych. Wydatki majątkowe na realizacje filmu wyniosły 37 tys. zł.

Ponadto w ramach zakupów majątkowych zrealizowano następujące wydatki:

– zakupiono urządzenie drukujące i wraz z modułem wykonującym skład na potrzeby IPN. Urządzenie zastąpiło 10-letnią maszynę, która z racji zużycia i ograniczonej dostępności części serwisowych nie zapewniała ciągłości prac poligraficznych. Za kwotę 363 tys. zł;

– zakupiono urządzenie typu bigówko-falcerka w celu usprawnienia realizacji wydruków związanych z działalnością statutową IPN (m.in.: folderów, zaproszeń) za kwotę 66 tys. zł;

– zakupiono 14 licencji do publikacji, książek, tłumaczeń i zdjęć wykorzystanych w działalności wydawniczej IPN za kwotę 213 tys. zł;

– zakupiono cztery biurowe urządzenia drukujące oraz jeden finiszer za kwotę 53 tys. zł;

– w związku z potrzebą wymiany zużytego sprzętu, za kwotę 53 tys. zł zakupiono kamerę na potrzeby Biura Edukacji Narodowej oraz aparat fotograficzny na potrzeby Biura Prezesa;

– zakupiono cztery samochody (VW Caravell, VW Caddy i dwa Dacia Dokker) za kwotę 370 tys. zł. Ponieważ trzy z dotychczas używanych samochodów zostaną wycofane z eksplaotacji z uwagi na zużycie i awaryjność (naprawy generują wysokie koszty). Jeden z nich (Dacia Dokker typu kombivan) przeznaczony został do użytkowania przez archeologów z pionu poszukiwań i identyfikacji prowadzących prace poszukiwawcze miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od 8 listopada 1917 do 31 lipca 1990 r.;

– w ramach rozbudowy systemów kontroli dostępu do obiektów IPN zakupiono dwa depozytory kluczy oraz tripody i bramki uchylne za kwotę 186 tys. zł;

– na potrzeby Archiwum IPN zakupiono magnetofon szpulowy do odtwarzania materiałów archiwalnych oraz stół montażowy i urządzenie do uzupełniania masy papierowej za kwotę 42 tys. zł;

– na potrzeby prowadzonych prac poszukiwawczych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego zakupiono profesjonalny sprzęt poszukiwawczy i geodezyjny: kompaktowy odbiornik GNSS Leica GS14 z kontrolerem CS15, tachimetr Leica TS 16 P oraz bezzałogowy statek powietrzny (dron), za kwotę 123 tys. zł;

– zakupiono owijarkę do palet na potrzeby pakowania wydawnictw Instytutu, za kwotę 25 tys. zł;

– na zakup (wymianę) elementów klimatyzacji w budynku archiwum IPN w kompleksie przy ul. Kłobuckiej 21, przeznaczono kwotę 11 tys. zł;

– system do zarządzania urządzeniami mobilnymi – MDM za kwotę 86 tys. zł;

– system zaawansowanej ochrony dla 3400 stacji użytkowników (komputery stacjonarne oraz przenośne) i serwerów dla Instytutu Pamięci Narodowej wraz z jego wdrożeniem za kwotę 388 tys. zł;

– licencja na system firewall Check Point w wersji NGTP oraz SA do wszystkich pozostałych posiadanych produktów na okres 15 miesięcy od 22 października 2018 do 21 stycznia 2020 r. za kwotę 154 tys. zł;

– licencje na system do backupu danych IBM Spectrum Protect w systemach teleinformatycznych Instytutu za kwotę 19 tys. zł;

– modyfikacje systemu ESEW: planowanie wydatków miesięcznych, raport zbiorczy z planów, zmiana działania przycisku „Powrót", rok domyślny w module wnioski, filtr dokumentów księgowych, zmiany kolorystyki w raportach, filtry domyślne w planie jednostki, zmiana walidacji we wnioskach, zmiana listy wniosków do podpięcia do postępowania, zmiana list w kryteriach wyszukiwania i w raportach, zmiana działania przycisku „Podsumowanie kategorii zamówień", dodanie raportu „Podsumowanie kategorii zamówień", widok wniosków anulowanych, zmiana w raporcie „rejest formularzy/wniosków" słowniki edytowalne (stawka EURO, progi kwotowe), zmiana wydruku wniosku, usunięcie komórek scalonych, Kontrola przekroczenia na wniosku kwot zdefiniowanych w słowniku progów kwotowych przez sumy klasyfikacji budżetowych dotyczących tych samych kategorii budżetowych poszczególnych lat realizacji wniosku, Dodanie nowej roli o nazwie np. „Zakładający konta", Nowa ścieżka – szkolenia za kwotę 93 tys. zł;

– zestawy graficzno-informatyczne wraz z monitorami – wymiana sprzętu wyeksploatowanego przeznaczonych do digitalizacji i obróbki zdjęć za kwotę 455 tys. zł;

– zakup przełączników rdzeniowych dla Centrali IPN – wymiana sprzętu wyeksploatowanego za kwotę 597 tys. zł;

– rozbudowa macierzy dyskowej dla środowiska maszyn wirtualnych, instalacja i konfiguracja – rozbudowa konieczna dla zapewnienia dodatkowego miejsca na nowe systemy teleinformatyczne Instytutu za kwotę 153 tys. zł;

– rozbudowa macierzy Storwize V5000 – rozbudowa konieczna do zapewnienia dodatkowego miejsca na nowe systemy teleinformatyczne Instytutu za kwotę 199 tys. zł;

– wymiana infrastruktury dla Bezpiecznego Systemu Teleinformatycznego za kwotę 137 tys. zł;

– zakup skanerów specjalistycznych skanery z ADF i Flatbed do digitalizacji materiałów archiwalnych – wymiana sprzętu wyeksploatowanego za kwotę 481 tys. zł;
– zakup serwerów z przeznaczeniem na wymianę wyeksploatowanej infrastruktury za kwotę 108 tys. zł;
– zakup i nieodpłatne wdrożenie nowego systemu do filteringu URL w miejsce posiadanego 5-letniego systemu Forcepoint WEB-Security za kwotę 646 tys. zł;
– zakup macierzy dyskowych – wymiana wyeksploatowanych i niewspieranych już macierzy, zapewniających zbyt małą przestrzeń na dane zdigitalizowane;
– zakup klastra Vmware składającego się z dwóch serwerów i macierzy dyskowej dla Oddziału IPN w Krakowie – konieczność wirtualizacji i przebudowy aplikacji funkcjonujących w Oddziale;
– rozbudowa macierzy dyskowej dla Oddziału IPN w Krakowie w celu zapewnienia realizacji kopii bezpieczeństwa poprzez replikację danych;
– zakup macierzy dyskowej do wykonywania backupu, niezbędnych do zapisywania danych i wykonywania ich kopii zapasowych;
– zakup bibliotek taśmowych z napędem LTO6 wraz z taśmami LTO6 do wykonywania backupu, niezbędnych do zapisywania danych i wykonywania ich kopii zapasowych.

W rozdziale 75112 zakupy inwestycyjne zrealizowano na kwotę 1 658 tys. zł, w tym:
– 4 skanery przemysłowe do digitalizacji dokumentów archiwalnych za kwotę 138 tys. zł;
– za kwotę 312 tys. zł zakupiono łącznie 21 wielofunkcyjnych urządzeń biurowych. Urządzenia te w głównej mierze zastąpiły wyeksploatowany sprzęt, a ich zakup był niezbędny w celu zapewnienia dostępu do treści materiałów archiwalnych oraz realizacji bieżących zadań biurowych;
– w celu zapewnienia właściwych standardów ochrony obiektów oraz bezpieczeństwa zrealizowano następujące zadania;
– za kwotę 416 tys. zł zakupiono do 4 oddziałów skanery poczty pozwalające wykrywać w przesyłkach materiały niebezpieczne;
– w trzech obiektach zainstalowano depozytory kluczy za łączną kwotę 244 tys. zł;
– w oddziałach IPN w Białymstoku i w Poznaniu wymieniono lub zmodernizowano system telewizji dozorowej oraz zakupiono oprogramowanie integrujące systemy bezpieczeństwa za łączną kwotę 147 tys. zł;
– w dwóch oddziałach, za kwotę 42 tys. zł, zakupiono systemy regałów przesuwnych do obsługi biblioteki oraz archiwum zakładowego;
– za kwotę 145 tys. zł zakupiono 4 urządzenia klimatyzacyjne na potrzeby obsługi serwerowni oraz czytelni akt jawnych;
– w celu zabezpieczenia potrzeb transportowych lubelskiego Oddziału IPN, realizowanych również w trudnym terenie, za 73 tys. zł zakupiono samochód typu SUV z napędem 4×4;
– w Oddziale IPN w Katowicach w celu uregulowania stanu prawnego nieruchomości, za kwotę 116 tys. zł nabyto działkę nr 17/12, na której zlokalizowane jest wejście do siedziby Oddziału;
pozostałe wydatki na zakupy majątkowe w oddziałach to:
– zakup systemu przeciwzakłóceniowego do sali konferencyjnej w celu zapewnienia prawidłowej pracy mikrofonów – 11 tys. zł;
– zakup pompy do instalacji kanalizacyjnej – 14 tys. zł.

11.1.2.1.2. Dział 753 Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne

Wydatki w dziale 753 są realizowane w ramach rozdziału 75302 Uposażenia prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne (§ 3110 Świadczenia społeczne). Plan wydatków na 2018 r. określony w ustawie budżetowej wynosił 7 742 tys. zł.
Wydatki wyniosły 6 816 tys. zł, co stanowi 88,0 proc. planu.

11.1.2.1.3. Dział 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego

W 2018 r. wydatki Instytutu zrealizowane w ramach działu 921 wyniosły 12 120 tys. zł, co stanowi 87,7 proc. planu po zmianach na 2018 r. (13 827 tys. zł). Struktura wydatków w poszczególnych grupach ekonomicznych przedstawia się następująco:

Świadczenia na rzecz osób fizycznych

Wydatki na świadczenia na rzecz osób fizycznych wyniosły 5 tys. zł, co stanowi 55,6 proc. planu po zmianach na 2018 r. (9 tys. zł). Wydatki obejmują:

– wydatki osobowe niezaliczane do wynagrodzeń (§ 3020) – na kwotę 4 tys. zł;
– różne wydatki na rzecz osób fizycznych (§ 3030) – na kwotę 1 tys. zł;

Wydatki dotyczyły świadczeń wynikających z przepisów o bezpieczeństwie i higienie pracy, m.in. zwrotu kosztów zakupu okularów pracownikom zatrudnionym przy monitorach komputerowych.

Wydatki bieżące

Wydatki bieżące stanowią największą wartościowo pozycję w strukturze wydatków. W 2018 r. wydatki wyniosły 10 810 tys. zł, co stanowi 91,7 proc. planu po zmianach.

Wskaźnik wykonania w rozdziale 92127 (centrala) wyniósł 91,8 proc. planu (5 155 tys. zł), w rozdziale 92128 (oddziały) również 91,6 proc. planu (6 633 tys. zł).

w tym:

Wynagrodzenia osobowe

Wydatki na wynagrodzenia osobowe, wykazane w sprawozdaniu dotyczącym wykonania planu wydatków budżetu państwa Rb-28, wyniosły ogółem 4 233 tys. zł, co stanowi 84,5 proc. planu po zmianach.

Wykonanie wydatków na wynagrodzenia osobowe w poszczególnych paragrafach kształtowało się następująco:

– wynagrodzenia osobowe pracowników(§ 4010) – 4 071 tys. zł,
– dodatkowe wynagrodzenie roczne (§ 4040) – 162 tys. zł.

Honoraria i wynagrodzenia bezosobowe

Wydatki na honoraria (§ 4090), zrealizowane w wysokości 112 tys. zł (100 proc. kwoty planu po zmianach), dotyczyły działań statutowych Biura Udostępniania Walk i Męczeństwa oraz oddziałowych biur upamiętniania walk i męczeństwa.

Wydatki na wynagrodzenia bezosobowe (§ 4170) zaplanowano w wysokości 163 tys. zł, a zrealizowano w wysokości 162 tys. zł, tj. 99,4 proc. kwoty planu. Wydatki dotyczyły wynagrodzeń wypłaconych na podstawie umowy zlecenia lub umowy o dzieło.

Pochodne od wynagrodzeń

Wykonanie wydatków w tej grupie wynosi 786 tys. zł, co stanowi 88,6 proc. kwoty planu, w tym:

– składki na ubezpieczenia społeczne (§ 4110) w kwocie 699 tys. zł;
– składki na Fundusz Pracy (§ 4120) – 87 tys. zł.

Odpisy na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych

Odpis został zrealizowany zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o Zakładowym Funduszu Świadczeń Socjalnych (Dz.U. z 2018 r., poz. 1316) oraz ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na r. 2018 (Dz.U. z 2017 r., poz. 2371).

Odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych (§ 4440) w 2018 r. dokonano zgodnie z ww. uregulowaniami. Do naliczania wysokości odpisu przyjęto przeciętne wynagrodzenie miesięczne

w gospodarce narodowej w drugim półroczu 2012 r. ogłoszone przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w wysokości 3 161,77 zł.

Wydatki na ZFŚS w 2018 r. zaplanowano w wysokości 89 tys. zł, wykonanie wyniosło ogółem 80 tys. zł.

Podatki i opłaty na rzecz budżetów jednostek samorządu terytorialnego

Wykonanie wydatków w tej grupie wyniosło 3 tys. zł (100 proc. kwoty zaplanowanej), w tym:

– podatku od nieruchomości (§ 4480) – w wysokości 1 tys. zł;
– opłaty na rzecz budżetów jednostek samorządu terytorialnego (§ 4520) – w wysokości 2 tys. zł.

Zakup towarów i usług

Pozycja obejmuje wydatki w 2018 r. związane z prowadzeniem działalności statutowej przez pion upamiętniania walk i męczeństwa oraz utrzymaniem zajmowanych obiektów w wysokości ogółem 5 192 tys. zł, co stanowi 98,8 proc. planu. Kwota ta obejmuje grupę wydatków bieżących jednostki (§ 4000), która wyniosła 4 012 tys. zł i dotyczyła m.in.:

– zakupu materiałów i wyposażenia (§ 4210 – 565 tys. zł) związanych z bieżącym funkcjonowaniem IPN oraz realizacją zadań merytorycznych, w tym m.in. zakup:
• zniczy i wiązanek upamiętniających wydarzenia historyczne;
• materiałów biurowych, papierniczych i drobnego wyposażenia;
• zakup sprzętu fotograficznego (aparaty oraz karty pamięci);
• środków czystości;
– wydatków na zakup środków żywności (§ 4220) na kwotę 5 tys. zł;
– zakupu energii (§ 4260) na kwotę 30 tys. zł. Wydatki dotyczą dostawy energii elektrycznej, cieplnej, gazu oraz wody;
– zakupu usług zdrowotnych (§ 4280) na kwotę 4 tys. zł;
– wydatków na zakup pozostałych usług (§ 4300) na kwotę 3 074 tys. zł., które dotyczyły przede wszystkim:
• wykonania tablic pamiątkowych;
• organizacji uroczystości upamiętniających ważne wydarzenia historyczne;
• organizacji konferencji szkoleniowej poświęconej problematyce miejsc pamięci narodowej;
• porządkowania polskich cmentarzy w szczególności grobów osób zasłużonych i weteranów walk o niepodległość Polski;
• kosztów eksploatacyjnych użytkowanych obiektów;
• wywozu nieczystości i utrzymania czystości w obiektach IPN;
• usług pocztowych, transportowych i kurierskich;
• monitoringu obiektów, systemów alarmowych;
– opłat z tytułu zakupu usług telekomunikacyjnych (§ 4360) na kwotę 11 tys. zł;
– wydatków na zakup usług obejmujących tłumaczenia (§ 4380), na kwotę 1 tys. zł;
– opłat za administrowanie i czynsze za budynki, lokale i pomieszczenia garażowe (§ 4400) na kwotę 280 tys. zł;
– wydatków na zakup pomocy naukowych, dydaktycznych i książek (§ 4240), które wyniosły 1 tys. zł;
– wydatków na zakup usług remontowych (§ 4270), które wyniosły 1 179 tys. zł, które zostały poniesione głównie na remont mogił, nagrobków, pomników czy tablic pamiątkowych i naprawę, konserwację urządzeń biurowych.

Pozostałe wydatki

Realizacja w tej grupie wydatków wyniosła ogółem 242 tys. zł, co stanowi 90,6 proc. kwoty planu po zmianach. Wydatki obejmowały:

– wpłaty na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (§ 4140) na kwotę 64 tys. zł;
– wydatki dotyczące podróży służbowych krajowych (§ 4410) na kwotę 87 tys. zł i podróży zagranicznych (§ 4420) na kwotę 72 tys. zł;
– różne opłaty i składki (§ 4430) na kwotę 2 tys. zł;
– wydatki na szkolenia pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej (§ 4700) zrealizowano na kwotę 17 tys. zł.

Wykonanie wydatków majątkowych w 2018r. – dział 921

Środki finansowe na wydatki majątkowe dla działu 921 zaplanowano w ustawie budżetowej na 2018 r. na kwotę 1 330 tys. zł. Na podstawie art. 171 ust. 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych Prezes Instytutu wystąpił do Ministra Finansów o wyrażenie zgody na zwiększenie wydatków na inwestycje budowlane i po pozytywnym rozpatrzeniu prośby wprowadzono zmiany planu wydatków majątkowych. Plan po zmianach wyniósł 2 030 tys. zł, a realizacja 1 305 tys. zł, co stanowi 64,3 proc. planu.

Tabela 6. Wydatki majątkowe IPN-KŚZpNP w 2018 r. – dział 921

Wyszczególnienie	Rok 2017	Rok 2018				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
1	2	3	4	5	6	7
dział 921 z tego:	**957**	**1 330**	**2 030**	**1 305**	**64,3**	**136,4**
rozdział 92127	**772**	**1 330**	**1 550**	**839**	**54,1**	**108,7**
§ 6050	772	1 000	1 550	839	54,1	108,7
§ 6060		330				
rozdział 92128	**185**		**480**	**466**	**97,1**	**251,9**
§ 6050	185		480	466	97,1	251,9

11.2. Budżet Instytutu w układzie zadaniowym

W 2018 r. Instytut Pamięci Narodowej realizował zadania ustawowe w ramach budżetu zadaniowego, zgodnie z następującą klasyfikacją zadaniową:

Funkcja 1. Zarządzanie państwem

Zadanie 1.9. Działalność ustawowa Instytutu Pamięci Narodowej

Na realizację zadania zaplanowano 341 719 tys. zł, wydatki wyniosły 322 625 tys. zł, co stanowiło 94,4 proc. planu.

I. Cel zadania: Upowszechnianie wiedzy o najnowszej historii Polski na podstawie zgromadzonego materiału archiwalnego i ściganie zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Miernik: Liczba zrealizowanych wniosków o udostępnienie dokumentów (w szt.)

Plan miernika – 80 450 szt.; wykonanie – 86 530 szt. (107,6 proc. planu)

II. Cel zadania: Prowadzenie działalności edukacyjnej i badań naukowych oraz popularyzacja ich wyników

Miernik: Liczba zrealizowanych przedsięwzięć/publikacji (w szt.)

Plan miernika – 4 895 szt.; wykonanie – 7 437 szt. (151,9 proc. planu)

III. Cel zadania: Poszukiwanie miejsc spoczynku osób poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego

Miernik: Liczba zrealizowanych przedsięwzięć (w szt.)

Plan miernika – 100 szt.; wykonanie – 108 szt. (108 proc. planu)

W ramach zadania 1.9. Instytut realizował następujące podzadania:

Podzadanie 1.9.1. Gromadzenie, opracowywanie, digitalizacja i udostępnianie dokumentów z archiwum IPN

Na realizację podzadania zaplanowano 145 412 tys. zł, wydatki wyniosły 134 774 tys. zł, co stanowi 92,7 proc. planu.

Cel podzadania: udostępnianie dokumentów w postaci cyfrowej wszystkim kategoriom wnioskodawców

Miernik: Liczba uporządkowanych i opracowanych dokumentów udostępnianych w postaci cyfrowej wszystkim kategoriom wnioskodawców (w szt.)

Plan miernika – 92 800 szt.; wykonanie – 120 934 szt. (130,3 proc. planu).

Podzadanie 1.9.2. Prowadzenie śledztw w sprawie zbrodni nazistowskich, komunistycznych oraz przeciwko ludzkości i innych

Na realizację zadania zaplanowano 36 572 tys. zł, wydatki wyniosły 36 018 tys. zł, tj. 98,5 proc. planu.

Cel podzadania: Zagwarantowanie obywatelom konstytucyjnego prawa do wszechstronnego i bez nieuzasadnionej zwłoki wyjaśnienia przez uprawniony organ wszystkich okoliczności dotyczących zbrodni nazistowskich, komunistycznych, wojennych, przeciwko ludzkości, pokojowi i innych

Miernik: Liczba postępowań zakończonych przez prokuratorów IPN w ciągu roku (w szt.)

Plan miernika – 950 szt.; wykonanie – 1 142 szt. (120,2 proc. planu)

Podzadanie 1.9.3. Opracowywanie i publikowanie informacji w BIP IPN oraz katalogach tematycznych, prowadzenie rejestru oświadczeń lustracyjnych i ich analiza, przygotowywanie postepowań lustracyjnych

Na realizację zadania zaplanowano 37 673 tys. zł, wydatki wyniosły 36 111 tys. zł, co stanowi 95,9 proc. planu.

Cel podzadania: Publikacja w BIP IPN zgodnie z art. 22 ust. 1 i 2 tzw. ustawy lustracyjnej z 2006 r. oraz w katalogach z art. 52a pkt. 6, 7 i 8 ustawy o IPN z 1998 r. oraz przygotowanie postępowań lustracyjnych

Miernik: Liczba osób, odnośnie do których zebrano i ostatecznie zweryfikowano informacje

Plan miernika – 23 700; wykonanie – 24 337 (102,7 proc. planu)

Podzadanie 1.9.4. Działalność edukacyjna, wystawiennicza, badawcza, wydawnicza i dokumentacyjna

Na realizację zadania zaplanowano 122 062 tys. zł, wydatki wyniosły 115 722 tys. zł, co stanowi 94,8 proc. planu.

I. Cel podzadania: Upowszechnianie wiedzy na temat najnowszej historii Polski

Miernik: Liczba zrealizowanych przedsięwzięć/publikacji (w szt.)

Plan miernika – 2 454 szt.; wykonanie – 3 569 szt., co stanowi 145,4 proc. planu

II. Cel podzadania: Prowadzenie badań naukowych nad najnowszą historią Polski i ich upowszechnianie

Miernik: Liczba zrealizowanych przedsięwzięć (w szt.)

Plan miernika – 2 441 szt.; wykonanie – 3 868 szt., co stanowi 158,5 proc. planu

III. Cel podzadania: Prowadzenie prac poszukiwawczych miejsc spoczynku osób poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego i upowszechnianie ich wyników

Miernik: Liczba zrealizowanych przedsięwzięć (w szt.)

Plan miernika – 100 szt.; wykonanie – 108 szt., co stanowi 108 proc. planu

Funkcja 9. Kultura i dziedzictwo narodowe

Zadanie 9.1. Ochrona i popularyzacja dziedzictwa i tożsamości narodowej w kraju i za granicą

Podzadanie 9.1.1. Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego i miejsc pamięci narodowej w kraju i za granicą

Na realizację zadania zaplanowano 13 827 tys. zł, wydatki wyniosły 12 120 tys. zł co stanowi 87,7 proc. planu.

Cel podzadania: Utrzymanie i ochrona miejsc pamięci narodowej

Mierniki:

1) Liczba obiektów wprowadzonych do ewidencji miejsc pamięci narodowej (w szt.), plan miernika – 1 550; wykonanie – 2 592 co stanowi 167,2 proc. planu

2) Liczba przeprowadzonych lustracji miejsc pamięci narodowej (w szt.), plan miernika – 302; wykonanie – 1 086 co stanowi 359,9 proc. planu

Funkcja 13. Zabezpieczenie społeczne i wspieranie rodziny

Zadanie 13.2. Świadczenia społeczne

Na realizację zadania zaplanowano 7 742 tys. zł, wydatki wyniosły 6 816 tys. zł, co stanowi 88 proc. planu.

W ramach zadania 13.2. Instytut realizował:

Podzadanie 13.2.6. Uposażenia dla sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku i uposażenia rodzinne

Cel podzadania: Realizacja ustawowo określonych zobowiązań Skarbu Państwa w zakresie wypłaty świadczeń na rzecz prokuratorów przechodzących w stan spoczynku i ich rodzin

Miernik: Liczba uprawnionych do uposażenia w stanie spoczynku lub uposażenia rodzinnego przypadających na 100 czynnych prokuratorów (osoby)

Plan miernika – 48; wykonanie – 43, co stanowi 89,6 proc. planu

Wykonanie wydatków w układzie zadaniowym w 2018 r. przedstawia się następująco:

Tabela 7. Wykonanie wydatków w układzie klasyfikacji zadaniowej IPN-KŚZpNP w 2018 r.

Nr funkcji/ zadania/ podzadania/ działania	Nazwa działania	W tys. zł		
		Plan	Wykonanie	4:3
		w tys. zł		%
1.9.	**Działalność ustawowa Instytutu Pamięci Narodowej**	**341 719**	**322 625**	**94,4**
1.9.1.	Gromadzenie, opracowywanie, digitalizacja i udostępnianie dokumentów z archiwów IPN	145 412	134 774	92,7
1.9.1.1.	Gromadzenie, opracowywanie i digitalizacja dokumentów	65 588	61 273	93,4
1.9.1.2.	Udostępnianie dokumentów	79 824	73 501	92,1

1.9.2.	Prowadzenie śledztw w sprawie zbrodni nazistowskich, komunistycznych oraz przeciwko ludzkości i innych	36 572	36 018	98,5
1.9.2.1.	Sprawowanie nadzoru służbowego i instancyjnego, środki odwoławcze, prowadzenie postępowań skargowych, wizytacje i kontrole oraz realizacja zadań wynikających ze skontrum.	5 538	5 140	92,8
1.9.2.2.	Prowadzenie postępowań karnych dotyczących zbrodni komunistycznych, nazistowskich, wojennych, przeciwko ludzkości i pokojowi oraz innych przewidzianych w ustawach	31 034	30 878	99,5
1.9.3.	Opracowanie i publikowanie informacji w BIP IPN oraz katalogach tematycznych, prowadzenie rejestru oświadczeń lustracyjnych i ich analiza, przygotowywanie postępowań lustracyjnych	37 673	36 111	95,9
1.9.3.1.	Opracowywanie i publikowanie informacji w BIP IPN oraz w katalogach tematycznych	19 517	18 681	95,7
1.9.3.2.	Przygotowywanie i prowadzenie postępowań lustracyjnych	18 156	17 430	96,0
1.9.4.	Działalność edukacyjna, wystawiennicza, badawcza, wydawnicza i dokumentacyjna.	122 062	115 722	94,8
1.9.4.1.	Działalność edukacyjna, wystawiennicza, badawcza, wydawnicza i dokumentacyjna	122 062	115 722	94,8
9.1	**Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego**	**13 827**	**12 120**	**87,7**
9.1.1	Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego i miejsc pamięci narodowej w kraju i zagranicą	13 827	12 120	87,7
9.1.1.7	Opieka nad miejscami pamięci narodowej oraz grobami i cmentarzami wojennymi	7 394	6 146	83,1
9.1.1.9	Upamiętnianie wydarzeń historycznych	6 433	5 974	92,9
13.2.	**Świadczenia społeczne**	**7 742**	**6 816**	**88,0**
13.2.6.	Uposażenia dla sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku i uposażenia rodzinne	7 742	6 816	88,0
13.2.6.2.	Uposażenia dla prokuratorów w stanie spoczynku oraz dodatki do tych uposażeń	7 382	6 458	87,5
13.2.6.3.	Uposażenia rodzinne oraz dodatki do tych uposażeń	360	358	99,4
	Razem:	**363 288**	**341 561**	**94,0**

11.3. Zatrudnienie

Przeciętnie zatrudnienie pracowników w 2018 r. w Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wynosiło 2 355,32 etatuw. Według stanu na 31 grudnia 2018 r. w Instytucie zatrudnione były 2 463 osoby, co w przeliczeniu na etaty stanowi 2 414,80 etatu, w tym 116 stanowiły etaty prokuratorskie. W pionie śledczym Instytutu zatrudnienie w etatach wynosiło 83 prokuratorów. W pionie lustracyjnym zatrudnienie w etatach wynosiło 33 prokuratorów.

Wśród pracowników zatrudnione są osoby niepełnosprawne. Przeciętne zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Instytucie w 2018 r. wynosiło 38,36 etatu. Według stanu na 31 grudnia 2018 r. zatrudnionych było 42 osoby niepełnosprawne na 41,00 etatach.

Pracownicy Instytutu posiadają wymagane kwalifikacje. Instytut zatrudnia specjalistów m.in. z zakresu prawa, historii, archiwistyki, archeologii i administracji. W pionie archiwalnym zatrudnieni są archiwiści i kustosze, w pionie historycznym i edukacyjnym – osoby prowadzące badania naukowe i działania edukacyjne. W pionie poszukiwań – osoby prowadzące prace poszukiwawcze i archeologiczne, w pionie upamiętniania walk i męczeństwa – pracownicy zajmujący się upamiętnianiem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci. Ponadto Instytut zatrudnia także specjalistów z innych dziedzin, m.in. zamówień publicznych, informatyki oraz programowania, księgowości, kadr, ochrony informacji, osób i mienia, zarządzania nieruchomościami, audytu, redagowania i wydawania książek, zbiorów dokumentów i informatorów.

Spośród 2 463 pracowników Instytutu 2 161 posiada wykształcenie wyższe, co stanowi 87,74 proc. zatrudnionych, w tym 6 osób posiada tytuł profesora, 31 osób posiada stopień naukowy doktora habilitowanego i 221 osób posiada stopień naukowy doktora.

Tabela 8. Wykształcenie pracowników na 31 grudnia 2018 r.

Wykształcenie pracowników na 31 grudnia 2018 r.		
	w osobach	proc.*
Wyższe (licencjackie, magisterskie)	2 161	87,74
Średnie (ogólnokształcące, średnie zawodowe, policealne)	253	10,27
Inne (zasadnicze, podstawowe)	49	1,99

* proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w osobach na dzień 31 grudnia 2018 r.

Stopień/tytuł naukowy	Liczba osób na 31 grudnia 2018 r.
Doktor	221
Doktor habilitowany	31
Profesor	6
Razem	258

Największy odsetek pracowników Instytutu stanowią pracownicy zatrudnieni w pionach merytorycznych IPN według stanu na 31 grudnia 2018 r.:

– w Archiwum IPN oraz oddziałowych archiwach – 867,89 etatu, co stanowi 35,94 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2018 r.;

– w Biurze Badań Historycznych oraz w oddziałowych biurach – 179,70 etatu, co stanowi 7,44 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2018 r.;

– w Biurze Edukacji Narodowej oraz w oddziałowych biurach – 165,00 etatu, co stanowi 6,83 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2018 r.;

– w Biurze Poszukiwań i Identyfikacji, w Oddziałowym Biurze Poszukiwań i Identyfikacji w Lublinie oraz w wieloosobowych stanowiskach do spraw poszukiwań i identyfikacji – 59,75 etatu, co stanowi 2,47 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2018 r.;

– w Biurze Upamiętniania Walk i Męczeństwa oraz w oddziałowych biurach upamiętniania walk i męczeństwa – 79,50 etatu, co stanowi 3,29 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2018 r.;

– w Biurze Lustracyjnym oraz w oddziałowych biurach (łącznie z prokuratorami) – 215,50 etatuw, co stanowi 8,92 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2018 r.;

– w Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz w oddziałowych komisjach (łącznie z prokuratorami) – 151,75 etatu, co stanowi 6,28 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2018 r.

Łącznie stanowi to 71,19 proc. ogółu zatrudnionych w etatach na dzień 31 grudnia 2018 r.

W pozostałych komórkach organizacyjnych centrali i oddziałów zajmujących się m.in. działalnością wydawniczą, zadaniami z zakresu prawa, zamówień publicznych informatyki i oprogramowania, księgowości, kadr, ochrony informacji niejawnych, ochrony danych osobowych oraz ochrony fizycznej, bezpieczeństwa teleinformatycznego, zarządzania nieruchomościami według stanu na 31 grudnia 2018 r. zatrudnienie wynosiło 695,71 etatu, co stanowi 28,81 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2018 r.

Tabela 9. Zatrudnienie stan na 31 grudnia 2018 r.

Zatrudnienie stan na 31 grudnia 2018 r.	W etatach	Proc.*
Zatrudnienie w Archiwum IPN oraz w oddziałowych archiwach IPN	867,89	35,94
Zatrudnienie w Biurze Badań Historycznych oraz w oddziałowych biurach	179,70	7,44
Zatrudnienie w Biurze Edukacji Narodowej oraz w oddziałowych biurach	165,00	6,83
Zatrudnienie w Biurze Poszukiwań i Identyfikacji, w Oddziałowym Biurze Poszukiwań i Identyfikacji w Lublinie oraz w oddziałowych wieloosobowych stanowiskach do spraw poszukiwań i identyfikacji	59,75	2,47
Zatrudnienie w Biurze Upamiętniania Walk i Męczeństwa oraz w oddziałowych biurach upamiętniania walk i męczeństwa	79,50	3,29
Zatrudnienie w Biurze Lustracyjnym oraz w oddziałowych biurach (łącznie z prokuratorami)	215,50	8,92
Zatrudnienie w Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz w oddziałowych komisjach (łącznie z prokuratorami)	151,75	6,28
Zatrudnienie w pozostałych komórkach organizacyjnych centrali oraz oddziałów (w tym pracownicy ochrony)	695,71	28,81

* proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na dzień 31 grudnia 2018 r.

Na uwagę zasługuje fakt, że w 2018 r. na rzecz Instytutu wykonywały różnego rodzaju czynności, jednocześnie ucząc się i zdobywając doświadczenie zawodowe, osoby, które nie były pracownikami. Pracowały one w ramach:

staży zawodowych – 27,
praktyk studenckich – 119,
wolontariatu – 115.

ANEKS

ZAŁĄCZNIK NR 1:
WYDAWNICTWA IPN

Publikacje książkowe

Seria „Monografie”

1. Jackowska A.M., *Sowiety na ławie oskarżonych. Polskie uczestnictwo w propagandowej zimnej wojnie we Francji w latach 1947–1952*, (t. 132 serii), IPN, Warszawa 2018, s. 376.
2. Langowski K., *„O honor i sztandar, który nas skupia”. Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (1943–2013),* (t. 136 serii), IPN, Warszawa 2018, 780 s. + wkł. il. 32 s.
3. Markowski D.K., *Anatomia strachu. Sowietyzacja obwodu lwowskiego 1944–1953. Studium zmian polityczno-gospodarczych*, (t. 138 serii), IPN, Warszawa 2018, 560 s. +wkł. il. 27 s.
4. Nisiobęcka A., *Z Lens do Wałbrzycha. Powrót Polaków z Francji oraz ich adaptacja w Polsce Ludowej w latach 1945–1950*, (t. 140 serii), IPN, Warszawa 2018, s. 372.
5. Olaszek J., *Podziemne dziennikarstwo. Funkcjonowanie głównych pism informacyjnych podziemnej „Solidarności” w Warszawie w latach 1981–1989*, (t. 124 serii), IPN, Warszawa 2018, 792 s + wkł. il. 8 s.
6. Siedziako M., *Bez wyboru. Głosowania do Sejmu PRL (1952–1989)*, (t. 137 serii), IPN, Warszawa 2018, 408 s. + wkł. il. 32 s.
7. Szumski J., *Rozliczenia z ekipą Gierka 1980–1984*, (t. 133 serii), IPN, Warszawa 2018, 336 s. + wkł. il. 16 s.

Seria „Relacje i wspomnienia”

1. Maguza Z., *Żołnierskie losy Wołyniaka*, wstęp, oprac. i red. naukowa T. Bereza, (t. 25 serii), IPN, Warszawa–Rzeszów 2018, 272 s. + wkł. il. 32 s. [CPB „Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945”].

Seria „Dziennikarze – Twórcy – Naukowcy”

1. Kloc A., *Cenzura wobec tematu II wojny światowej i podziemia powojennego w literaturze polskiej 1956–1958*, Warszawa 2018, s. 384 [CPB „Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych”].
2. Wiśniewska-Grabarczyk A., *„Czytelnik” ocenzurowany. Literatura w kryptotekstach – recenz jach cenzorskich okresu stalinizmu (na materiale GUKPPiW z 1950 roku)*, IPN, Warszawa 2018, s. 192 [CPB „Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych”].

Seria „Albumy”

1. Bębnik G., Rosenbaum S., Węcki M., *Wojciech Korfanty 1873–1939*, IPN, Warszawa 2018, s. 336.

2. Gałęzowski M., Kirszak J., *Twórca Niepodległej. Józef Piłsudski 1867–1935*, IPN, Warszawa 2018, s. 536.
3. Kardela P., Kruszyński M., *Generał Gustaw Orlicz-Dreszer 1889–1936*, IPN, Lublin – Warszawa 2018, s. 272.
4. Kobiela Ł., *August Hlond 1881–194*8, IPN, Stowarzyszenie Pokolenie, Warszawa–Wrocław 2018, s. 568.
5. Kujawa W., *A miało być tak pięknie… Historia Ewy i Jerzego Stolarskich*, IPN, Warszawa 2018, s. 352.
6. Mysiakowska-Muszyńska J., Muszyński W.J., *Architekt wielkiej Polski. Roman Dmowski 1864––1939*, IPN, Warszawa 2018, s. 400.
7. Niemirka N., *Węgrowskie drogi do niepodległości*, Warszawa 2018, s. 240.
8. Ochał A., *Tarcza II Rzeczypospolitej. Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939*, IPN, Warszawa 2018, s. 440.
9. Olczak M., *Ignacy Jan Paderewski 1860–1941*, Warszawa 2018, s. 520.
10. Panfil T., *Ignacy Daszyński 1866–1936*, IPN, Warszawa 2018, s. 200.

Seria „Słowniki”

1. *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. V, (t. 6 serii) red. naukowy Kazimierz Krajewski, IPN, Warszawa 2018, s. 928.

Seria „Biblioteka Akademii Niepodległości”

1. Chołoniewski A., *Duch dziejów Polski*, IPN, Warszawa 2018, s. 168.

Seria „Bohaterowie Niepodległej”

1. Bębnik G., Rosenbaum S., Węcki M., *Wojciech Korfanty*, IPN, Warszawa 2018, s. 48.
2. Fenrych Z., *Tadeusz, Stanisław i Władysław Fenrychowie*, IPN, Poznań – Warszawa 2018, s. 40.
3. Gałęzowski M. , *Stanisław Kaszubski „Król”*, IPN, Warszawa 2018, s. 40.
4. Gałęzowski M., Kirszak J., *Józef Piłsudski*, IPN, Warszawa, s. 56.
5. Kościański Z., *Józef Skrzydlewski*, IPN, Poznań – Warszawa 2018, s. 36.
6. Kościański Z., *Kazimierz Zenkteler „Warwas”*, IPN, Poznań–Warszawa 2018, s. 36.
7. Maksymowicz A., *Agnieszka Wisła*, IPN, Warszawa 2018, s. 40.
8. Wierzejewski W., *Wincenty, Jan i Maria Wierzejewscy*, IPN, Poznań–Warszawa 2018, s. 40.

Seria „Patroni naszych ulic”

1. Mieszkowska A., *Irena Sendlerowa (1910–2008)* - w języku hebrajskim, IPN, Warszawa 2018, s. 24.
2. Semków P., *Józef Unrug (1884–1973)*, IPN, Warszawa 2018, s. 24.
3. Tochman K.A., *Cichociemni (1941–1945)*, IPN, Warszawa 2018, s. 24.

Czasopisma

1. „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2017, nr 15.
2. „Biuletyn IPN” 2018, nr 1–2 (146–147).
3. „Biuletyn IPN” 2018, nr 3 (148).
4. „Biuletyn IPN” 2018, nr 4 (149).
5. „Biuletyn IPN” 2018, nr 5 (150).

6. „Biuletyn IPN” 2018, nr 6 (151).
7. „Biuletyn IPN” 2018, nr 7–8 (152–153).
8. „Biuletyn IPN” 2018, nr 9 (154).
9. „Biuletyn IPN” 2018, nr 10 (155).
10. „Biuletyn IPN” 2018, nr 11 (156).
11. „Biuletyn IPN” 2018, nr 12 (157).
12. „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska” 2017, nr 2 (12).
13. „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska” 2018, nr 1 (13).
14. „Komunizm: System–Ludzie–Dokumentacja” 2017, nr 6.
15. „Pamięć i Sprawiedliwość” 2018, nr 1 (31).
16. „Pamięć i Sprawiedliwość” 2018, nr 2 (32).
17. „Przegląd Archiwalny IPN” 2017, t. 10.
18. „Śląski Almanach Powstańczy” 2018, t. 4.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Białymstoku (łącznie z delegaturą w Olsztynie)

1. Chmielewska A., Drozdowska J., Gogolewska J., *W godzinie próby. Żołnierze podziemia niepodległościowego w Białostockiem po 1944 i ich losy*, wyd. II zmienione, IPN, Białystok–Warszawa 2018, s. 304.
2. Jarosiński D., *Ta nasza wolność. Reportaże historyczne*, IPN, Białystok–Olsztyn–Warszawa 2018, s. 672.
3. *Od „Vixdum Poloniae unitas” do „Totus Tuus Poloniae populus”. Wileńska prowincja kościelna w latach 1925–1992*, red. J. Wasilewski, W. Wilczewski, IPN, Białystok–Warszawa, s. 344.
4. *Poszukiwanie i identyfikacja ofiar zbrodni systemów totalitarnych. Doświadczenia polskie w kontekście europejskim*, red. M. Zwolski, IPN, Białystok–Warszawa, s. 368.
5. Syrwid R., *Starostowie Warmii i Mazur w latach 1945–1950. Szkice biograficzne*, IPN, Olsztyn–Białystok–Warszawa 2018, s. 550.
6. Szyłkiewicz S., *Wspomnienia z wojny 1918–1920 ułana 13 Pułku Ułanów Wileńskich*, oprac. D. Maksimiuk, IPN, Białystok–Warszawa 2018, s. 198.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Gdańsku

1. *Brudne wspólnoty. Przestępczość zorganizowana w PRL w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku* (t. 65 serii), red. K. Nawrocki, D. Wicenty, IPN, Gdańsk–Warszawa 2018, s. 352.
2. Ceran T.S., *Paterek 1939. Zbrodnia i pamięć / Paterek 1939. Crime and memory* (t. 68 serii), IPN, Bydgoszcz–Gdańsk–Warszawa 2018, s. 224 + wkł. il. 59 s.
3. *Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej oczami uczestników (t. 67 serii),* red. K. Konieczka, IPN, Gdańsk–Warszawa 2018, 256 s.+ wkł. il. 16 s.
4. *Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej w dokumentach* (t. 66 serii), wstęp i opracowanie P. Abryszeński i D. Gucewicz, IPN, Gdańsk–Warszawa 2018, s. 648.
5. Musiał J., *Od krakowskiego Podgórza po warszawskie salony. historia kariery politycznej Kazimierza Rusinka* (t. 70 serii), IPN, Gdańsk–Warszawa 2018, s. 312 + 8 s. wkł. zdj.
6. Wicenty D., *Zgniłe jabłka, zepsute skrzynki i złe powietrze. Dysfunkcje w Służbie Bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku* (t. 69 serii), IPN, Gdańsk–Warszawa 2018, s. 512
7. *Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża 1978–1980 w relacjach*, koncepcja i opieka naukowa I. Hałagida, wstęp P. Brzeziński, opracowanie biogramów i relacji A. Kazański, IPN, Gdańsk–Warszawa 2018, 48 s. + wkł. il. 24 s.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Katowicach

1. *Internowani i uwięzieni w stanie wojennym,* red. T. Kurpierz, J. Neja, IPN, Katowice–Warszawa 2018, s. 336.
2. Klich M., *Niepokorni. Historia lat 1976–1989*, IPN, Katowice–Warszawa 2018, s. 512.
3. Piątek P., *Przestępcze wymuszenie zeznań w postępowaniach przygotowawczych prowadzonych przez organy bezpieczeństwa publicznego w latach 1944–1956. Studium kryminologiczno-prawne*, IPN, Katowice–Warszawa 2018, s. 464.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Krakowie (łącznie z delegaturą w Kielcach)

1. Adamówna A., *Gdy zagrzmiał złoty róg... Powieść dla młodzieży z walk listopadowych 1918 r.*, red. W. Frazik, A. Redzik, IPN, Wydawnictwo Wysoki Zamek, Warszawa 2018, s. 296.
2. Golik D., *Wrzesień 1939 r. w Dolinie Dunajca. Bój graniczny i walki nad górnym Dunajcem między 1 a 6 września 1939 roku*, IPN, Wydawnictwo Attyka, Kraków 2018, s. 290.
3. Kubalski E., *Kraków w czasie wielkiej wojny. Szkic kronikarski*, oprac. M. Zakrzewski, IPN, Kraków 2018, s. 126.
4. *„Nasi sąsiedzi – Żydzi". Z dziejów relacji polsko-żydowskich na Kielecczyźnie w XX wieku*, red. A. Dziarmaga, D. Koczwańska-Kalita, E. Majcher-Ociesa, IPN, Kielce 2017, s. 296 + wkł. il. 24 s.
5. Suleja W., Nowak A., Głębocki H., *Józefa Piłsudskiego pojedynek z imperium (1887–1917). Zapowiedź edycji źródłowej nieznanych dokumentów rosyjskiej Ochrany*, IPN, Kraków 2018 (broszura popularnonaukowa). s. 98.
6. Zechenter A., *Czerwony marsz na Zachód 1918–1919*, IPN, Kraków 2018 (broszura popularnonaukowa), s. 56.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Lublinie

1. *Niepodległość na Namiestnikowskiej*, scenariusz i projekt graficzny T. Wilczkiewicz, konsultacja historyczna M. Kruszyński, IPN, Lublin–Warszawa 2018, s. 40.
2. Piątkowski S., *Radom w latach wojny i okupacji niemieckiej (1939–1945)*, IPN, Lublin 2018, s. 776.
3. *Polskie Stronnictwo Ludowe w województwie lubelskim w latach 1945–1947*, IPN, Lublin–Warszawa 2018, s. 528.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Łodzi

1. *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, (t. 47 serii), red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, IPN, Łódź – Warszawa 2018, s. 528.
2. *Łódź pod okupacją 1939–1945. Studia i szkice*, (t. 46 serii), red. T. Toborek, M.Trębacz, IPN, Łódź – Warszawa 2018, s. 432.
3. *Sowieckie obozy dla jeńców wojennych i internowanych 1939–1956. Przykłady wybranych narodów*, (t. 44 serii), red. J. Bednarek, D. Rogut, IPN, Łódź – Warszawa 2018, s. 248.
4. Zygadlewicz „Zawor" R., *Na cichym froncie. Relacja z działalności konspiracyjnej w Łodzi 1939––1945*, (t. 48 serii), red. T. Toborek i J. Żelazko, IPN, Łódź – Warszawa 2018, s. 496.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Poznaniu

1. *Między solidaryzmem a niepodległością. Myśl polityczna Solidarności Walczącej*, (t. 44 serii), red. K. Brzechczyn, IPN, Poznań–Warszawa 2018, s. 198 + wkł. il. 8 s.
2. Olszewski M., *Powstanie Wielkopolskie 1918/1919*, IPN, Warszawa–Poznań 2018, s. 228.

3. *Studencki Komitet Solidarności w Poznaniu – spojrzenie po czterdziestu latach. Studia i świadectwa*, red. J. Fiećko, P. Zwiernik, IPN, Instytut Polonistyki UAM, Poznań 2018.
4. *Tobie, Polsko, na śmierć i życie! Mogiły powstańców wielkopolskich poległych i zmarłych w latach 1918–1920*, red. A. Pleskaczyński, IPN, Wielkopolski Urząd Wojewódzki, Poznań – Warszawa 2018, s. 408.
5. *W kręgu kultury PRL. Poradnictwo*, red. K. Bittner, D. Skotarczak, IPN, Instytut Historii UAM, Poznań 2018, s. 384.
6. *Wielkopolskie drogi do niepodległości. Powstanie Wielkopolskie 1918–1919. Historie lokalne*, red. O. Bergmann, E. Wojcieszyk, IPN, Poznań–Warszawa 2018, s. 200.
7. Zamroczyńska M., *Postępowania rehabilitacyjne osób skazanych za działalność na rzecz niepodległej Polski*, IPN, Poznań 2018, s. 244.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Rzeszowie

1. Surdej M., *Okręg Rzeszowski Narodowej Organizacji Wojskowej – Narodowego Zjednoczenia Wojskowego w latach 1944–1947*, IPN, Rzeszów–Warszawa 2018, s. 584 + wkł. zdj. 56 s.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Szczecinie

1. Butkiewicz T., *Napola. Młoda elita Adolfa Hitlera*, IPN, Szczecin–Warszawa 2018, s. 468.
2. *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 3, *1972–1978*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, ks. G. Wejman, IPN, Szczecin – Warszawa 2018, s. 472 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989"].
3. *Golgota kobiet. Relacje więźniarek Ravensbrück i innych obozów koncentracyjnych ze zbiorów Polskiego Instytutu Źródłowego w Lund*, wstęp i wybór dokumentów Z. Stanuch, IPN, Szczecin–Warszawa 2018, s. 160 + płyta CD.
4. Stefanik R., *Sportowcy w marszowej kolumnie. Organizacja socjalistycznej kultury fizycznej w Szczecinie w latach 1945–1961*, IPN, Szczecin–Warszawa 2018, s. 216.
5. *U polskich stali granic. W 90. rocznicę powstania Korpusu Ochrony Pogranicza*, red. A. Ochał, M. Ruczyński, P. Skubisz, Szczecin – Warszawa 2018, s. 440.
6. Wichert W., *Narodowy socjalizm w historiografii Republiki Federalnej Niemiec w latach 1986–2016*, IPN, Szczecin – Warszawa 2018, s. 560.
7. *Wileńska łączniczka AK. Z Danutą Szyksznian-Ossowską „Sarenką" rozmawia Magdalena Semczyszyn*, IPN, Szczecin 2018, s. 264.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Warszawie

1. Krajewski K., *Nowogródczyzna naszych ojców. Województwo nowogrodzkie II RP*, IPN, Warszawa 2018, s. 560.
2. Krajewski K., *Życie i śmierć dla Polski. Partyzancka epopeja Uderzeniowych Batalionów Kadrowych*, IPN, Warszawa 2018, s. 376 + CD.
3. Muszyński W.J., *Białe Legiony 1914–1918. Od Legionu Puławskiego do I Korpusu Polskiego*, IPN, Warszawa 2018, 448 s. + wklejka z pięcioma mapami.
4. *Obrzeża społeczne Warszawy w latach 1945–1989*, *Studia i materiały*, red. P. Pleskot, IPN, Warszawa 2018, s. 304 (Warszawa nie?pokonana, tom XVIII).
5. *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN 1945–1947*, red. T. Łabuszewski, IPN, Warszawa 2018, s. 732.
6. Pleskot P., *W cieniu centrali. Struktury pionu SB Komendy Stołecznej MO i Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w latach 1975–1990*, IPN, Warszawa 2018, s. 416 (Warszawa nie?pokonana, tom XIX).

7. *Pochód zimowy 1918–1920. Epopeja 5. Dywizji Syberyjskiej*, scenariusz S. Zajączkowski, rysunki K. Wyrzykowski, koncepcja, konsultacja i wkładka historyczna K. Krajewski, T. Łabuszewski, IPN, Warszawa 2018, s. 64.
8. *Porządek publiczny i bezpieczeństwo w okupacyjnej Warszawie.* Studia historyczne pod redakcją naukową Roberta Spałka, IPN, Warszawa 2018, s. 508 (Warszawa nie?pokonana, tom XVII)
9. Rokicki K., *Kluby studenckie w Warszawie 1956–1980*, IPN, 2018, s. 136 (Warszawa nie-?pokonana, tom XV).
10. *Srebrni na szlakach Niepodległej, scenariusz* M. Konarski, rysunki H. Ronek, koncepcja i konsultacja historyczna T. Łabuszewski, IPN, Warszawa 2018, s. 152.

Seria wydawnicza Oddziału IPN we Wrocławiu

1. Białek B., Dardzińska J., Kochajkiewicz A., *Niebieskie ptaki. Historie jak z filmu*, IPN, Wrocław–Warszawa 2018, s. 168.
2. Dworaczek K., *Zaszczytów nie pragnął, karierowiczów nie rozumiał. Hubert Hanusiak (1942–1998). Człowiek Solidarności*, Wrocław 2018.
3. *Koniec wojny na Śląsku. Rok 1945. Studia i materiały*, red. K. Jasiak, K. Kawalec, P. Stanek, Wrocław – Opole – Warszawa 2018, s. 255
4. *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność". 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, IPN, Warszawa–Wrocław 2018, s. 400.

Poza seriami – Varia

1. *100 lat z tysiąclecia. Drogi do Niepodległej. Debaty belwederskie 5 XI 2016 – 14 VI 2018*, red. W. Suleja, IPN, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2018, s. 310.
2. *Aby pamięć przetrwała. Dziedzictwo totalitaryzmu w Europie. Zbiór tekstów dla uczniów szkół średnich z całej Europy*, red. G. Purves, przekład z ang. A. Kozłowska, IPN, Platforma Europejskiej Pamięci i Sumienia, Warszawa 2018, s. 288.
3. *Archiwum Wiktora Kulerskiego. Dokumenty podziemnej „Solidarności" 1982–1986*, wstęp i oprac. J. Olaszek, posłowie A. Friszke, IPN, Stowarzyszenie „Archiwum Solidarności", Warszawa 2018, s. 812.
4. Balbus T., *„Fakir" Sergiusz Kościałkowski*, t. 1: *Życie i wojna na Wileńszczyźnie*, IPN, Warszawa 2018, s. 1192.
5. „Biuletyn Informacyjny Studium Polski Podziemnej. 100 lat Niepodległej 1918–2018", 2018 nr 13, IPN, SPP, s. 72.
6. Błażejowska J., *Opozycja antyreżimowa w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w latach 1956–1989*, IPN, Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa 2018, s. 706.
7. Ceran T., Mazanowska I., Tomkiewicz M., *Zbrodnia pomorska 1939*, IPN, Warszawa 2018, s. 48.
8. Doležal M., *Jakby nam już dzisiaj przyszło umrzeć. Dramat życia, kapłaństwa i męczeńskiej śmierci czyhoskiego proboszcza ks. Josefa Toufara*, IPN, Warszawa 2018, s. 504.
9. Dworaczek K. i Przedpełski T., *Stacja Solidarność. Protest głodowy kolejarzy 21–27 października 1980 roku*, IPN, Związek Pracodawców Kolejowych, Warszawa 2018, s. 136.
10. Garbal Ł., *Jan Józef Lipski. Biografia źródłowa. Tom 2: 1969–1991*, IPN, Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie, Warszawa 2018, s. 944 + wkł. il. 16 s.
11. Garbal Ł., *Jan Józef Lipski. Biografia źródłowa. Tom 1: 1926–1968*, IPN, Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie, Warszawa 2018, s. 936 + wkł. il. 16 s.
12. Grzybowski A., Tebinka J., *Na wolność przez Lizbonę. Ostatnie okręty polskich nadziei*, IPN, Warszawa 2018, s. 640.
13. Kiełpiński J., *Oni tu przyszli. Wspomnienia Marianny Piątek z domu Wojdan, świadka mordu w Lubieszowie na Polesiu, gdzie dwustu Polaków spalono żywcem*, IPN, Warszawa 2018, s. 184.

14. Kołaciński W., „Żbik", *Między młotem a swastyką*, oprac. i posłowie L. Żebrowski, IPN, Wydawnictwo Capital, Warszawa 2018, s. 322.
15. *Mord w Lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951––1952*, tom 2, wstęp, wybór i oprac. W. Wasilewski, przełożył W.J. Popowski, IPN, Warszawa 2018, s. 864.
16. *Patroni naszych ulic*, IPN, Warszawa 2018, s. 376.
17. Pleskot P., *Tam i... z powrotem. Georges Mink w słowach, dokumentach, obrazach*, IPN, Warszawa 2018, s. 280.
18. *Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku. Dwadzieścia lat polsko-ukraińskiego projektu naukowego 1996–2016*, red. J. Bednarek i J. Szapował, IPN, Łódź – Warszawa – Kijów 2018, s. 208.
19. *Prymas Tysiąclecia w słowie pisanym. Bibliografia życia, twórczości i posługi kardynała Stefana Wyszyńskiego 1921–2017, t. 1*, red. M.P. Romaniuk, IPN, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2018, s. 944 wydanie II poprawione, poszerzone.
20. *Prymas Tysiąclecia w słowie pisanym. Bibliografia życia, twórczości i posługi kardynała Stefana Wyszyńskiego 1921–2017, t. 2*, red. M.P. Romaniuk, IPN, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2018, s. 852 wydanie II poprawione, poszerzone.
21. Roszkowski W., *Communist Crimes. A Legal and Historical Study,* IPN, Warszawa 2018, s. 328.
22. Salmonowicz S., *Ludwik Muzyczka ps. „Benedykt" (1900–1977). Materiały historyczne do dziejów Komendy Głównej Armii Krajowej*, red. naukowa M.J. Mazurkiewicz, IPN, Warszawa 2018, s. 326.
23. *Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981*, red. E.K. Czaczkowska, IPN, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2018, s. 312.
24. *Studia z historii najnowszej Polski*, t.1, red. R. Łatka, M. Szumiło, IPN, Warszawa 2018, s. 182.
25. Suleja W., *Mundur na nim szary… Rzecz o Józefie Piłsudskim (1867–1935)*, IPN, Warszawa 2018, s. 408 + wkł. il. 8 s.
26. *The Holocaust and Polish-Jewish Relations. Selected Issues*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, IPN, Warszawa 2018, s. 398.
27. Tomkiewicz M., *Więzienie na Łukiszkach w Wilnie 1939–1953*, IPN, Warszawa 2018, s. 440.
28. *Uwięzienie Prymasa. Nowe fakty i dokumenty*, opracował M.P. Romaniuk, IPN, Warszawa 2018, s. 64.
29. Wasylewski A., *Jazzowe dzieje Polaków. Biografia wielogłosowa,* IPN, Warszawa 2018, s. 336 + 4 płyty DVD.
30. Wolsza T., *Ze sportem za pan brat, ze sportem na bakier. Pasje sportowe elit politycznych w dwudziestoleciu międzywojennym i w pierwszych latach Polski Ludowej*, IPN, IH PAN, NERITON, Warszawa 2018, s. 268.
31. Wyszyński S., *Pro memoria, t. 5: 1958*, red. s. M. Krupecka USJK, IPN, Archidiecezja Warszawska , Archidiecezja Gnieźnieńska, UKSW, Warszawa 2018, s. 440.
32. Wyszyński S., *Pro memoria, t. 3: 1953–1956*, red. I. Czarcińska, ks. A. Gałka, IPN, Archidiecezja Warszawska , Archidiecezja Gnieźnieńska, UKSW, Warszawa 2018, s. 288.
33. *Za naszą i waszą „Solidarność". Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989),* t. 2: *Państwa europejskie,* red. P. Pleskot, IPNWarszawa 2018, s. 784.
34. *Za naszą i waszą „Solidarność". Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989),* t. 1: *Państwa pozaeuropejskie*, red. P. Pleskot, IPN, Warszawa 2018, s. 488.
35. Żaryn J., *Jan Paweł II (1920–2015)*, IPN, Warszawa 2018, s. 24.
36. Żaryn J., *II. János Pál (1920–2015)*, IPN, Warszawa 2018, s. 24.
37. Żaryn J., *John Paul II (1920–2015)*, IPN, Warszawa 2018, s. 24.

Informatory

1. *Biuro poszukiwań i identyfikacji*, IPN, 2018, s. 16.
2. *Historia Powstania Warszawskiego zapisana na grobach łódzkich cmentarzy*, wstęp B. Kluska, oprac. B. Bijak, K. Latocha, G. Nawrot, IPN, Łódź 2018, s. 12.
3. *Katalog IPN na 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości.*
4. *Katalog publikacji IPN jesień–zima 2018.*
5. *Katalog publikacji IPN wiosna–lato 2018.*
6. *Konspiracyjne Wojsko Polskie 1945–1948, oprac.* P. Kowalski, IPN, Łódź 2018, s. 6.
7. Oferta edukacyjna 2018/2019 IPN, Rzeszów–Warszawa 2018.
8. Oferta edukacyjna Delegatury IPN w Bydgoszczy na rok szkolny 2018/2019, IPN, 2018, s. 14.
9. Oferta edukacyjna IPN w Kielcach na rok szkolny 2018/2019, IPN, 2018, s. 40.
10. Oferta edukacyjna OBEN IPN w Szczecinie 2018/2019, IPN, 2018, s. 40.
11. Oferta edukacyjna Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Gdańsku na rok szkolny 2018/2019 z dodatkiem „Moja Niepodległa", IPN, 2018, s. 54.
12. Oferta edukacyjna Oddziału IPN w Krakowie na rok szkolny 2018/2019, IPN, 2018, s. 30.
13. *Wywiad i dywersja Konspiracyjnego Wojska Polskiego. Wybór dokumentów*, oprac. T. Toborek, IPN, Warszawa 2018, s. 80 (wydawnictwo towarzyszące seminarium naukowemu).

Katalogi wystaw

1. Fenrych Z., Lipko M., *Ojcowie Niepodległości / Fathers of Independence – katalog elite*, IPN, 2018, s. 74.
2. *Ojcowie Niepodległości – katalog wystawy w formie wycinanych i składanych panelów*, IPN, 2018.
3. *Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938*, autorzy wystawy: S. Kazimierczuk, M. Kwaśniak, P. Zielony, M. Żuławnik, IPN, 2018, s. 64.
4. *Samarytanie z Markowej / The Good Samaritans*, autor wystawy M. Szpytma, oprac. graficzne M. Krzanicki, IPN, 2018, s. 24.

Wydawnictwa multimedialne i okolicznościowe

1. *11 listopada 1918. Teka edukacyjna* (40 kart).
2. *100 lat niepodległości* (dodatek do „Gazety Wrocławskiej", 10–12 XI 2018, s. 16).
3. *79. rocznica wybuchu II wojny światowej* („Kuryer Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa" 2018, nr 3 (43), s. 8).
4. Broszura – zapowiedź wydawnicza książki R. Jóźwiaka, pt. *„Zagłada społeczności żydowskiej Węgrowa we wspomnieniach Szragi Fajwela Bielawskiego. Studium jednostkowego antypolonizmu"*, s. 64.
5. Dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie – „Nowiny", „Super Nowości", 8 XI 2018, s. 7.
6. Dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie na 100-lecie niepodległości – „Nowiny", „Super Nowości", 30 VI 2018, s. 8.
7. Dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie – „Życie Podkarpackie", 7 XI 2018, s. 8.
8. Dodatek Historyczny IPN poświęcony 50. rocznicy śmierci Ryszarda Siwca – „Życie Podkarpackie", 12 IX 2018, s. 4.
9. *Droga do totalitaryzmu. Powstanie PZPR – 15 grudnia 1948* („Kuryer Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa" 2018, nr 5 (45), s. 8).
10. *Drogi do niepodległości* (dodatek do „Gazety Wrocławskiej", 26 XII 2018, s. 12).
11. *Drogi do niepodległości* (dodatek do „Rzeczpospolitej Plus-Minus", 23–24 VI 2018, s. 4).

12. *Drogi do niepodległości* (dodatek do „Rzeczpospolitej Plus-Minus", 14–15 IV 2018, s. 4).
13. *Drogi do niepodległości* (dodatek do „Rzeczpospolitej Plus-Minus", 3–4 II 2018, s. 4).
14. *Habemus Papam. 40. Rocznica wyboru kard. Karola Wojtyły na papieża* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 14 X 2018, s. 16).
15. *Haniebna inwazja. Czechosłowacja '68* (dodatek do „Rzeczpospolitej" w 50. rocznicę interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji, 17 VIII 2018, s. 32).
16. Kalendarz ścienny IPN Katowice na 2018 r. „Z myślą o Niepodległej".
17. Kalendarz ścienny IPN na 2019 r.
18. *Kamień, który poruszył lawinę. 40. Rocznica powstania wolnych związków zawodowych* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 29 IV 2018, s. 16).
19. *Młodzież w walce o niepodległość i granice państwa polskiego 1914–1920*, IPN, 2018, s. 48.
20. *Młodzieżowa konspiracja. 1 marca. Teka edukacyjna* (36 kart).
21. *Narodowy dzień Polaków ratujących Żydów 26 marca 2018 r.* (dodatek historyczny do 13 dzienników: „Dziennik Zachodni", „Głos Wielkopolski", „Gazeta Wrocławska", „Dziennik Polski", „Dziennik Bałtycki", „Dziennik Łódzki", „Kurier Lubelski", „Polska Metropolia Warszawska", „Echo Dnia", „Gazeta Lubuska", „Gazeta Pomorska", „Nowa Trybuna Opolska", „Nowiny Rzeszowskie").
22. *Nie można zdradzić Ewangelii". Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem,* rozmawiał M. Krzysztofiński, Rzeszów 2018 (audiobook).
23. *„Oto nadeszła wolność". Rok Niepodległości w drukach ulotnych*, oprac. P. Kilańczyk, J. Żelazko, IPN, Łódź 2018, s. 16.
24. *Nieznane źródła, nieznane fakty, nieznani ludzie. Świadkowie czasu wojny i zagłady* (dodatek historyczny Delegatury IPN w Kielcach do „Tygodnika eM", 17 VI 2018, s. 4).
25. Pakiet Edukacyjny #mojaniepodlegla: płyta DVD (wystawa „Ojcowie Niepodległości", scenariusze lekcji do wystawy, plakaty z „Ojcami Niepodległości", teksty źródłowe), płyta CD z pocztówkami dźwiękowymi, katalog wystawy „Ojcowie Niepodległości" w wersji edu (wersja mini wystawy - papierowa).
26. *Przez pracę i krew dla Niepodległej* (dodatek do „Naszego Dziennika", 14 XI 2018, s. 4).
27. *Ręce precz od Czechów!* (dodatek specjalny do „Dziennika Polskiego" przygotowany przez Oddział IPN w Krakowie na 50. rocznicę interwencji Układu Warszawskiego w Czechosłowacji, 17 VIII 2018, s. 4).
28. *Rocznica wprowadzenia stanu wojennego 13 grudnia 1981* (dodatek do „Gazety Wrocławskiej", 13 XII 2018, s. 16).
29. *Tadeusz Jeziorowski: jestem ochotnikiem i skautem*, oprac. B. Kluska, IPN, Łódź 2018, s. 8 (broszura).
30. Twórcy Niepodległej. Cykl 6 audycji: *Józef Piłsudski, Ignacy Paderewski, Roman Dmowski, Ignacy Daszyński, Wojciech Korfanty, Wincenty Witos*, IPN, Radio Olsztyn, 2018, (2 CD).
31. *Rzeź wołyńska* (dodatek do „Naszego Dziennika", 11 VII 2018, s. 4).
32. *Zanim nastała wolność, cz. 1: O wojnę powszechną, za wolność ludów, prosimy Cię Panie…* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 18 IX 2018, s. 8).
33. *Zanim nastała wolność, cz. 2: Legiony* (dodatek do „Dziennika Polskiego" 25 IX 2018, s. 8).
34. *Zanim nastała wolność, cz. 3: Naczelny Komitet Narodowy* (dodatek do „Dziennika Polskiego" 2 X 2018, s. 8).
35. *Zanim nastała wolność, cz. 4: Nie tylko legiony* (dodatek do „Dziennika Polskiego" 9 X 2018, s. 8).
36. *Zanim nastała wolność, cz. 5: Od okupacji do Królestwa Polskiego* (dodatek do „Dziennika Polskiego" 16 X 2018, s. 8).
37. *Zanim nastała wolność, cz. 6: Dyplomacja bez państwa* (dodatek do „Dziennika Polskiego" 23 X 2018, s. 8).
38. *Zanim nastała wolność, cz. 7: Listopad 1918* (dodatek do „Dziennika Polskiego" 30 X 2018, s. 8).
39. *Zapomniani bohaterowie* („Kuryer Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa" 2018, nr 2 (42), s. 8).

Publikacje elektroniczne

1. Benken P., *Tajemnica śmierci Jana Rodowicza „Anody”*, (pdf).
2. Neja J., *Grudzień 1981 roku w województwie katowickim*, (epub, mobi, pdf).
3. *Obóz pracy w Świętochłowicach w 1945 roku. Dokumenty*, wybór, wstęp i oprac. A. Dziurok, (epub, mobi, pdf).
4. Dziurok A., *Kruchtoizacja. Polityka władz partyjno-państwowych wobec Kościoła katolickiego w latach 1945–1956 w województwie śląskim/katowickim*, (epub, mobi, pdf).
5. Żaryn J., *John Paul II (1920–2015)*, IPN, Warszawa 2018, (pdf).
6. Żaryn J., *II. János Pál (1920–2015)*, IPN, Warszawa 2018, (pdf).
7. Żaryn J., *Jan Paweł II (1920–2015)*, IPN, Warszawa 2018, (pdf).
8. *Kadra bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, (epub, mobi, pdf).
9. Rosenbaum S., Tracz B., *Obozy pracy przymusowej Gliwickiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego 1945–1949*, (epub, mobi, pdf).
10. *Nadzorować, interweniować, karać. Nazistowski obóz władzy wobec Kościoła katolickiego w Zabrzu (1934–1944). Wybór dokumentów*, red. S. Rosenbaum, M. Węcki, (epub, mobi, pdf).
11. Kurpierz T., *Zbuntowani. Niezależne Zrzeszenie Studentów w województwie katowickim 1980–1981*, (epub, mobi, pdf).
12. Wardzyńska M., *Wysiedlenia ludności polskiej z okupowanych ziem polskich włączonych do III Rzeszy w latach 1939–1945*, (epub, mobi, pdf).
13. Kurpierz T., Neja J., *„Solidarność” śląsko-dąbrowska 1980–1981*, (epub, mobi, pdf).
14. Ciupa R., Rosenbaum S., *Tarnogórska Solidarność 1980–1981*, (epub, mobi, pdf).
15. *Donosem i pałką. Z działań Służby Bezpieczeństwa na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1956–1980*, red. A. Dziuba, (epub, mobi, pdf).
16. *Marzec 1968 w dokumentach MSW, t. 2: Kronika wydarzeń, cz. 2,* red. F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasik, (pdf).
17. Wieczorek P., *Żydzi w Wałbrzychu i powiecie wałbrzyskim 1945–1968*, (epub, mobi, pdf).
18. Sitarek A., *„Otoczone drutem państwo”. Struktura i funkcjonowanie administracji żydowskiej getta łódzkiego*, (epub, mobi, pdf).
19. Gałęzowski M., *Stanisław Kaszubski „Król”*, (pdf).
20. Gałęzowski M., *Kirszak J., Józef Piłsduski 1867–1935*, (pdf).
21. Łaszczyński M., *Stolica bez państwa. Warszawa 1914–1918. Album multimedialny*, (pdf).
22. *Józefa Piłsudskiego pojedynek z imperium (1887–1917). Zapowiedź edycji źródłowej nieznanych dokumentów rosyjskiej Ochrany*, oprac. H. Głębocki, (pdf).
23. *Młodzież w walce o niepodległość i granice państwa polskiego 1914–1920*, (pdf).
24. *„Oto nadeszła wolność”. Rok Niepodległości w drukach ulotnych*, (pdf).
25. *Tadeusz Jeziorowski: jestem ochotnikiem i skautem*, (pdf).
26. Zechenter A., *Czerwony marsz na Zachód 1918–1919*, oprac. B. Kluska (pdf).
27. Sikora M., *Niszczyć by tworzyć. Germanizacja Żywiecczyzny przez narodowosocjalistyczne Niemcy 1939–1944/45*, (epub, mobi, pdf).

Dodruki

1. Bereza T., Bukała M., Kalisz M., *Wincenty Witos 1874–1945*, Rzeszów 2010, s. 416.
2. Białecki K., Łatka R., Reczek R., Wojcieszyk E., *Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1977,* Poznań––Warszawa 2017, s. 488.
3. Borkowski Ł., *„Żelazny” od „Łupaszki”. Ppor. Zdzisław Badocha (1925–1946)*, IPN, Katowice––Warszawa 2017, s. 196.

4. Celińska-Spodar E., *Patroni naszych ulic: Jan Rodowicz „Anoda" (1923–1949)*, IPN, Warszawa 2015, s. 24.
5. Cenckiewicz S., *Pułkownik Ignacy Matuszewski 1891–1946*, IPN, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 2017, s. 52.
6. Dworaczek K., *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980*, t. 1: *Monografia*, IPN, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość", Wrocław–Warszawa 2017, s. 262.
7. Dworaczek K., *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980.* T. 2, *Relacje,* IPN, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość", Wrocław–Warszawa 2017, s. 324.
8. Dziurok A., Gałęzowski M., Kamiński Ł., Musiał F., *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918–1989*, IPN, Warszawa 2010, s. 508.
9. *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej*, red. nauk. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Katowice – Kraków – Warszawa 2017, s. 568.
10. Fieldorf M., Zachuta L., Generał August Emil Fieldorf 1895–1953, IPN, Warszawa 2013, s. 288 (album).
11. Gałęzowski M., Kirszak J., *Twórca Niepodległej. Józef Piłsudski 1867–1935*, IPN, Warszawa 2018, s. 536.
12. Gałęzowski M., *Patroni naszych ulic: Marszałek Józef Piłsudski (1867–1935)*, IPN, Warszawa 2013, s. 24.
13. Golik D., Szczypta-Szczęch R., *Ks. Władysław Gurgacz SJ*, IPN, Kraków 2017, s. 24.
14. Hory A., *„Martwa placówka". Wspomnienia i korespondencja posła Królestwa Węgier w Warszawie 1935–1939*, przedmowa P. Pritz, posłowie M. Kornat, IPN, Urząd do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Węgierski Instytut Kultury w Warszawie, Węgierskie Archiwum Narodowe, Warszawa 2017, s. 424.
15. Kaczmarski K., Muszyński W.J., Sierchuła R., *Generał Józef Haller 1873–1960*, IPN, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 2017, s. 392.
16. Kalendarz ścienny IPN na 2018 r. „Twórcy niepodległości".
17. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2017, s. 120.
18. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2017, s. 120 (wersja portugalskojęzyczna).
19. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2017, s. 120 (wersja niemieckojęzyczna).
20. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych,Warszawa 2017, s. 120 (wersja angielskojęzyczna).
21. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych,Warszawa 2017, s. 120 (wersja hiszpańskojęzyczna).
22. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2017, s. 120 (wersja rosyjskojęzyczna).
23. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2017, s. 120 (wersja ukraińskjęzyczna).
24. Kardela P., Kruszyński M., *Generał Gustaw Orlicz-Dreszer 1889–1936*, IPN, Lublin – Warszawa 2018, s. 272.
25. Kowalski W., *Adam Dedio (1918–1947). Dobry syn*, Gdańsk 2017, s. 64 + wkł. il. 24 s.
26. Kruk M., Berendt G., *Patroni naszych ulic: Danuta Siedzikówna „Inka" (1928–1946)*, IPN, Warszawa 2014, s. 24.
27. Lermer L., *Kronika Boernerowa*, (seria „Warszawa Niepokonana", t. 14), IPN, Warszawa 2017, s. 232.
28. Łabuszewski T., *5. Brygada Wileńska AK na Pomorzu, Warmii i Mazurach 1945–1947*, IPN, Warszawa 2017, s. 496.
29. Łatka R., Marecki J., *Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów*, IPN, Warszawa 2017,

s. 152 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944––1989"].

30. Mardyła P., *Opór społeczny i konspiracja o proweniencji narodowej na terenie Skawiny w latach 1945–1956*, IPN, Kraków 2017, s. 192.
31. *„Masz rywalkę Polskę". Korespondencja więzienna Władysława Gałki (1949–1956)*, red. M. Kamykowska, J. Żaryn, współpraca L. Rysak, Warszawa 2012, s. 440.
32. *Mord w lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952*, t. 1, wstęp, wybór i opracowanie W. Wasilewski, przełożył W.J. Popowski, IPN, Warszawa 2017, s. 680.
33. Muszyński W.J., *Białe Legiony 1914–1918. Od Legionu Puławskiego do I Korpusu Polskiego*, IPN, Warszawa 2018, 448 s. + wklejka z pięcioma mapami
34. Mysiakowska-Muszyńska J., Muszyński W.J., *Architekt wielkiej Polski. Roman Dmowski 1864––1939*, IPN, Warszawa 2018, s. 400.
35. Nawrot D., Dyskant J.W. , *Amor patriae nostra lex. Rzecz o komandorze Stanisławie Mieszkowskim*, IPN, Gdańsk 2016, 112 s. + 28 s. wkł. zdj.,
36. *„Nie można zdradzić Ewangelii". Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem,* rozmawiał, wstępem i przypisami opatrzył M. Krzysztofiński, wyd. II uzupełnione, Rzeszów-Kraków 2013, ss. 152 + 56 s. wkł. zdj.
37. Niwiński P., *Ponary – miejsce „ludzkiej rzeźni"*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, Departament Współpracy z Polonią, Warszawa 2015, s. 32.
38. *Non omnis moriar. Abp Ignacy Tokarczuk we wspomnieniach*, relacje zebrał, wstępem i przypisami opatrzył M. Krzysztofiński, Rzeszów-Lwów 2016, ss. + 32 s. wkł. zdj.
39. *„Operacja polska" NKWD 1937–1938. Losy Polaków w Rosji bolszewickiej i w ZSRS do 1939 roku*, teka edukacyjna, red. A. Zechenter, autorzy H. Głębocki, D. Gorajczyk, M. Masłowski, P. Należniak, A. Zechenter, Kraków–Warszawa 2017.
40. Pawłowicz J., *Patroni naszych ulic: Rotmistrz Witold Pilecki (1901–1948)*, IPN, Warszawa 2013, s. 24.
41. Pawłowicz J., *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948*, IPN, Warszawa 2008, s. 288.
42. Pietrow N., Iwanow N., Sommer T., *Operacja antypolska 1937–1938*, IPN, Warszawa 2017, s. 50.
43. *Polacy ratujący Żydów*, IPN, Rzeszów 2018, s. 16.
44. *Polska Walcząca / Fighting Poland*, IPN, 2014, s. 32 (katalog wystawy).
45. Rąkowski G., *Kresowe rezydencje. Zamki, pałace i dwory na dawnych ziemiach wschodnich II RP*, t. 1: *Województwo wileńskie*, (seria: „Dopalanie Kresów", t. 5), IPN, Warszawa 2017, s. 472.
46. *Report W KL Auschwitz 1940–1943 by Captain Witold Pilecki*, acknowledgments A. Nowak, J. Glinka, preface R. Leskiewicz, foreword M. Pawlik, IPN, Pilecki Project Committee, Warsaw 2017, s. 72 + 24 s. wkł. zdj.
47. *Samarytanie z Markowej / The Good Samaritans*, autor wystawy M. Szpytma, oprac. graficzne M. Krzanicki, IPN, 2018, s. 24.
48. Semków P., *W morzu twoja droga. Oficerowie, podoficerowie i marynarze MW represjonowani w czasach polskiego stalinizmu, IPN, Gdańsk-Warszawa 2017*, s. 64.
49. Stroop J., *Żydowska dzielnica mieszkaniowa w Warszawie już nie istnieje!*, oprac. A. Żbikowski, IPN, Żydowski Instytut Historyczny, Warszawa 2009, s. 234.
50. *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980*, t. 3: *Dokumenty*, wybór i oprac. K. Dworaczek, T. Przedpełski, IPN, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość", Wrocław–Warszawa 2017, s. 342.
51. Sudoł T., Żuczkowski M., *Patroni naszych ulic: Major Hieronim Dekutowski „Zapora" (1918––1949)*, IPN, Warszawa 2016, s. 24.
52. *The Holocaust and Polish-Jewish relations during the Second World War. Publications Catalogue. The Institute of National Remembrance 2000–2018*, IPN, 2018, s. 24.
53. Tokarczuk A., *Mój czas. Flirty z historią*, Warszawa 2017, s. 422 + 16 s. ilustracji (seria „Relacje i wspomnienia", t. 24).

54. Urynowicz M., Rokicki P., *Żegota – Rada Pomocy Żydom. The Council for Aid to Jews*, IPN, Warszawa 2017, s. 40.
55. Wierzbicki M., *Z Polską pod rękę. Jan Prot (1891–1957) i odbudowa niepodległego państwa polskiego,* Lublin–Warszawa 2017, s. 192.
56. Wywiał P., *Patroni naszych ulic: Generał August Emil Fieldorf „Nil" (1895–1953)*, IPN, Warszawa 2013, s. 24.
57. *Zagłada Żydów i stosunki polsko-żydowskie podczas II Wojny Światowej – katalog publikacji IPN 2000–2018*, IPN, s. 24.
58. *„Zapora" – Hieronim Dekutowski*, scenariusz S. Zajączkowski, rysunki K. Wyrzykowski, wkładka historyczna i konsultacja historyczna K. Krajewski, T. Łabuszewski, *Wilcze tropy. Zeszyt 4, IPN,* Warszawa 2017.
59. Żaryn J., Bułhak W., *Patroni naszych ulic: Roman Dmowski (1864–1939)*, IPN, Warszawa 2014, s. 24.

ZAŁĄCZNIK NR 2:
PUBLIKACJE PRACOWNIKÓW IPN

Publikacje naukowe

Publikacje naukowe pracowników Instytutu Pamięci Narodowej za 2018 r.

1. *100 lat polskiego lotnictwa wojskowego*, red. M. Kruszyński i inni, Dęblin 2018.
2. *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
3. *30. rocznica powtórnego pogrzebu płk. Jana Piwnika „Ponurego"*, red. M. Jedynak, Wykus 2018.
4. *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
5. *Archiwum Wiktora Kulerskiego. Dokumenty podziemnej „Solidarności" (1982–1986)*, wstęp i oprac. J. Olaszek, posłowie A. Friszke, Warszawa 2018.
6. Autuchiewicz J., *Losy mieszkańców parafii w Sokolanach w okresie II wojny światowej i pierwszych latach powojennych* [w:] *Parafia w Sokolanach 1618–2018*, Białystok 2018.
7. Badura A., *Akcja dekrucyfikacyjna w szkołach województwa katowickiego w latach 1984–1985* [w:] *Relacje Kościół – państwo na Górnym Śląsku w latach 1945–1989*, red. A. Dziurok, Katowice–Warszawa 2018.
8. Balbus T., *„Fakir". Sergiusz Kościałkowski*, t. 1: *Życie i wojna na Wileńszczyźnie*, Warszawa 2018.
9. Balbus T., *Kontrwywiad AK i Abwehry na Wileńszczyźnie wobec bolszewików. Współpraca czy gry operacyjne?* [w:] *Sekretna wojna. Z dziejów kontrwywiadu II RP, (1914) 1918–1945 (1948)*, t. 3, red. Z. Nawrocki, Warszawa 2018.
10. Balbus T., *Likwidacja pod kościołem świętych Apostołów Jakuba i Filipa w Wilnie. Życie i śmierć Marijonasa Padaby (1918–1943)* [w:] *Wywiad i kontrwywiad II Rzeczypospolitej*, t. 8, red. T. Dubicki, Łomianki 2018.
11. Bechta M., *Inspektorat Rejonowy AK-WiN Radzyń Podlaski w latach 1944–1947* [w:] *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN 1945–1947*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
12. Bechta M., *Jan Grudziński „Płomień"* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
13. Bechta M., *Lucjan Niedzielak „Głóg"* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
14. Bechta M., *Próby odsieczy dla Powstania Warszawskiego podejmowane przez oddziały Lubelskiego Okręgu AK (lipiec-sierpień 1944)* [w:] *Teren wobec Powstania Warszawskiego*, red. K. Krajewski, Warszawa 2017 (druk 2018).
15. Bechta M., *Stanisław Ostwind-Zuzga* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.

16. Bechta M., *Stefan Kosobudzki „Sęk”* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
17. Bednarek J., *Piętnaście lat aktywności międzynarodowej Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Próba bilansu* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
18. Bednarek J., *Stanisław Weyer (1891–1950). Zawiłe losy nadkomisarza Policji Państwowej w Łodzi* [w:] *Sekretna wojna 3. Z dziejów kontrwywiadu II RP, (1914) 1918–1945 (1948)*, red. Z. Nawrocki, Warszawa 2018.
19. Bednarek J., *Współpraca naukowa archiwum Instytutu Pamięci Narodowej z archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy w latach 2001–2016* [w:] *„Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku”. Dwadzieścia lat polsko-ukraińskiego projektu naukowego 1996–2016*, red. J. Bednarek, J. Szapował, Łódź–Warszawa–Kijów 2018.
20. Benken P., *„Mogę uważać się za szczęśliwego, gdyż nie znajduję w moim życiorysie niczego, czego powinienem się wstydzić”. Jan Romańczyk „Łata” – szkic biograficzny*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2017, nr 46 (druk 2018).
21. Benken P., *Doktryna wojenna Chińskiej Republiki Ludowej w wybranych dokumentach polskiej dyplomacji z lat osiemdziesiątych XX wieku* [w:] *Wojny i konflikty zbrojne po 1945 r. Zbiór studiów*, t. 5, red. G. Kotlarz, Ł. Nadolski, Bydgoszcz 2018.
22. Benken P., *Jeden z pokolenia – Karol Bunsch w walce o wolną Polskę (1915–1920)*, „Klio. Czasopismo Poświęcone Dziejom Polski i Powszechnym” 2017, nr 4 (43) (druk 2018).
23. Benken P., *Ku odnowieniu czy osłabieniu Kościoła katolickiego? Przygotowania do Soboru Watykańskiego II na łamach „Tygodnika Powszechnego”* [w:] *Sobór Watykański II (1962–1965) i jego wpływ na Kościół katolicki. Perspektywa tradycjonalistyczna. Zbiór studiów*, red. P. Benken, A. Krawcewicz, Zabrze–Tarnowskie Góry 2018.
24. Benken P., *Sobór Watykański II (1962–1965) i jego wpływ na Kościół katolicki. Perspektywa tradycjonalistyczna. Zbiór studiów*, red. P. Benken, A. Krawcewicz, Zabrze–Tarnowskie Góry 2018.
25. Benken P., *U źródeł polskiego kryzysu. Koncepcje profesorów Wiktora Herera i Władysława Sadowskiego na temat przyczyn załamania się gospodarki na początku lat osiemdziesiątych* [w:] *Gospodarka PRL. Wybrane zagadnienia*, red. W. Gieszczyński, Olsztyn 2018.
26. Benken P., *Zawiedziony i niedoceniony. Historia ucieczki pułkownika Klemensa Nussbauma do Izraela w 1969 r.* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia i interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.
27. Bereza T., Bukała M., Kalisz M., *Wincenty Witos 1874–1945*, Rzeszów 2010 (dodruk 2018).
28. *Berichte des Sicherheitsdienstes der SS aus der Provinz Oberschlesien 1942–1944*, oprac. M. Sikora (wprowadzenie), M. Węcki, S. Rosenbaum, (seria: Dokumenten und Materialien zur ostmitteleuropäischen Geschichte) (https://www.herder-institut.de/no_cache/bestaende-digitale-angebote/e-publikationen/dokumente-und-materialien/themenmodule/modul/28/seite.html).
29. Bębnik G., *„Incydent” w Stopnicy 9 września 1939 roku – między zbrodnią sądową a egzekucją*, „Kwartalnik Historyczny” 2018, r. 125, nr 1.
30. Bębnik G., *Fragment „Dziennika wojennego” mikołowskiej policji ochronnej,* cz. 1: *Komentarz historyczny*, cz. 2: *Tłumaczenie*, „Mikołowskie Zeszyty Historyczne” 2018, nr 4.
31. Bębnik G., *Początek drugiej wojny światowej w Tarnowskich Górach i okolicach*, „Rocznik Muzeum w Tarnowskich Górach” 2017, t. 5 (druk 2018).
32. Bębnik G., *W stronę wojny. Gliwice 1939*, Gliwice 2018.
33. Bębnik G., *Wojciech Korfanty - współtwórca Niepodległej*, Warszawa 2017 (druk 2018).
34. Białecki K., *Kolega Wałęsa jest bardziej jakiś ugodowy. Wizyta przewodniczącego NSZZ „Solidarność” w Licheniu i Koninie 30 listopada 1980 roku w świetle dokumentów wytworzonych przez Służbę Bezpieczeństwa* [w:] *Wielkopolska i ... nie tylko*, red. K. Białecki, T. Ceglarz, M. Jurek, Ł. Komorowski, Poznań 2018.

35. Białecki K., *La France dans les noms de rue en Pologne – la Pologne dans les noms de rue en France. Une étude comparative* [w:] *Culture en transit dans l`espace urbain: coexistence, hybridation, métissage*, red. M. Forycki, A. Jakuboszczak, M. Serwański, P. Werly, Poznań–Strasbourg 2018.
36. Białecki K., *Urząd do Spraw Wyznań wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Roczniki Humanistyczne" 2018, t. LXVI, z. 2 (zeszyt specjalny).
37. Białek S., *Matryce do maszyny adresującej w zasobie archiwalnym Oddziału IPN we Wrocławiu. Przyczynek do historii zakładu zbrojeniowego Friedrich Krupp Berthawerk w Laskowicach Oławskich*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10 (druk 2018).
38. Błażejowska J., *Opozycja antyreżimowa w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w latach 1956–1989*, Warszawa 2018.
39. Błażejowska J., *Wojna światów… w Komitecie. Ideowy i polityczny wymiar konfliktów w KOR-ze i KSS „KOR"* [w:] *Niepodległość ma jeden kształt. Antoniemu Macierewiczowi w 70. rocznicę urodzin*, Komitet Redakcyjny: S. Cenckiewicz, M. Jastrzębski, M. Kozłowski, D. Smyrgała, Łomianki 2018.
40. Boboli A., *Likwidacja giganta* [w:] *100 kontroli z archiwum NIK*, red. D. Bernhardt-Kowalska, P. Chojnacki, R. Szyc, Warszawa 2018.
41. Bojaryn-Kazberuk B., *„Wykonując waszą dyrektywę…". Raport do Józefa Stalina o Obławie Augustowskiej*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10 (druk 2018).
42. Bojaryn-Kazberuk B., *Obława Augustowska – egzemplifikacja traumy wschodniej – na podstawie relacji rodzin ofiar zebranych w latach osiemdziesiątych XX wieku*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2017, z. 1.
43. Bojaryn-Kazberuk B., *Post-traumatic suffering of the families of the Augustów Roundup's victims based on the documentaries of Alicja Maciejowska*, „Progress in Health Sciences" 2018, vol. 8, no. 1.
44. Borowiec J., *Funkcjonariusze rzeszowskiego UB represjonowani za współpracę z podziemiem poakowskim i narodowym*, „Prace Historyczno-Archiwalne" 2018, t. 29.
45. Borowiec J., *Współdziałanie aparatu bezpieczeństwa z wojskowym wymiarem sprawiedliwości w województwie rzeszowskim w latach 1944–1955* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał i P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
46. Brenda W., *Zrzeszenie WiN na Warmii i Mazurach w latach 1946–1947* [w:] *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN 1945–1947*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
47. Brożyniak A., *Działalność Ukraińskiej Powstańczej Armii na Pogórzu Przemyskim od kwietnia do czerwca 1947 r.* [w:] *Przemyskie Zapiski Historyczne. Studia i materiały poświęcone historii Polski Południowo-Wschodniej*, t. 21, red. J. Polaczek, Przemyśl 2017.
48. Brożyniak A., *Trzeci napad Ukraińskiej Powstańczej Armii na Birczę 6/7 stycznia 1946 r.* [w:] *Ludobójstwo OUN-UPA na Kresach Południowo-Wschodnich. Dawne Kresy Południowo-Wschodnie w Optyce Historycznej i Współczesnej*, t. 10, red. W. Listowski, Kędzierzyn-Koźle 2018.
49. Brożyniak A., *Zapomniane zbrodnie Ukraińskiej Halickiej Armii* [w:] *Przemyskie Zapiski Historyczne. Studia i materiały poświęcone historii Polski Południowo-Wschodniej*, t. 21, red. J. Polaczek, Przemyśl 2017.
50. Brożyniak A., *Zbrodnie nacjonalistów ukraińskich na mieszkańcach Birczy 1939–1947*, „Glaukopis" 2018, nr 36.
51. Brzechczyn K., *How Do Narratives Explain? A Comment from the Point of View of Poznań School of Methodology,* „Poznan Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities" 2018, t. 110.
52. Brzechczyn K., *Poradnik opozycjonisty* [w:] *W kręgu kultury PRL. Poradnictwo*, red. K. Bittner i D. Skotarczak, Poznań 2018.
53. Brzechczyn, K., *Przedmowa* [w:] *Między solidaryzmem a niepodległością. Myśl polityczna Solidarności Walczącej*, red. K. Brzechczyn, Poznań–Warszawa 2018.
54. Brzechczyn, K., *Solidarność Walcząca wobec transformacji ustrojowej* [w:] *Między solidaryzmem a niepodległością. Myśl polityczna Solidarności Walczącej*, red. K. Brzechczyn, Poznań–Warszawa 2018.

55. Brzeziński P., *Czerwiec 1976 r. w Gdańsku – rekonesans źródłowy i postulaty badawcze* [w:] *Gdańsk 1945–1990. Materiały – studia – analizy*, t. 1, red. E. Kizik, M. Golon, Gdańsk–Warszawa 2017 (druk 2018).
56. Brzeziński P., *WZZ Wybrzeża z perspektywy czterdziestolecia* [w:] *Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża 1978–1980 w relacjach*, red. I. Hałagida, oprac. P. Brzeziński, A. Kazański, Gdańsk–Warszawa 2018.
57. Bukała M., [recenzja] *Anna Maria Adamus, Problemy wsi w Polsce w latach 1956–1980 w świetle listów do władz centralnych*, *Warszawa 2017*, „Prace Historyczno-Archiwalne" 2018, nr 30.
58. Bukała M., *A „népek vezetője" nélkül. A kommunista hatalom és a rzeszówi vajdaság társadalmának reakciója Joszif Sztálin halálára*, „Betekinto" 2018, nr 4.
59. Bukała M., *Andrzej Rybka (1912–1996)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
60. Bukała M., *Józef Burda (1895–1967)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
61. Bukała M., *Józef Chorąży (1909–1964)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
62. Bukała M., *Obraz polskiego ziemiaństwa w prasie Stronnictwa Ludowego z lat 1931–1939 na przykładzie wybranych tytułów prasowych („Piast", „Zielony Sztandar", „Gazeta Grudziądzka")*, „Myśl Ludowa" 2018, nr 10.
63. Bułhak W., *Közelebbi és távolabbi szomszédok. Kapcsolatok a katonai és a polgári hírszerzés között Lengyelországban a szovjet dominancia időszakában* [w:] *A dolgozó népet szolgálták? Fegyveres testületek és pártirányításuk a szocializmusban*, red. I. Ötvös, P. Trieber, Budapest 2018.
64. Bułhak W., *Prymas Stefan Wyszyński jako punkt odniesienia w obrazie osoby i polityki kard. Karola Wojtyły w oczach informatorów i funkcjonariuszy wywiadu MSW PRL w latach 1958-1978* [w:] *Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981*, red. E. Czaczkowska, Warszawa 2018.
65. Busse K., *Klasztor Ojców Bernardynów w Radomiu w dokumentach aparatu bezpieczeństwa (1945–1990) – zarys problemu* [w:] *Wpisani w dzieje Radomia. Pięćset pięćdziesiąta rocznica przybycia oo. Bernardynów do Radomia (1468–2018)*, red. M. Krawczyk, A. Sitnik, Kalwaria Zebrzydowska 2018.
66. Busse K., *Stowarzyszenie PAX w systemie politycznym PRL* [w:] *Ruchy społeczne w systemach demokratycznych i niedemokratycznych*, red. J.Z. Sawicki, Lublin 2018.
67. Busse K., *W świetle dokumentów Instytutu Pamięci Narodowej – Leśnicy w uścisku aparatu bezpieczeństwa (1945–1990). Zarys zagadnienia* [w:] P. Kacprzak, K. Busse, *Lasy i leśnicy Radomskiej Dyrekcji Lasów Państwowych przez 100 lat niepodległości. Księga walki, pracy i pamięci. Wydanie okolicznościowe*, Radom 2018.
68. Byszuk D., *Udostępnianie dokumentów archiwalnych oraz realizacja wniosków w Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie w latach 2000-2015* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
69. Ceran T., *Nazizm i „poczciwi piwosze". Wątki historyczne w powieści „Klatka" Kazimierza Kummera* [w:] *Kazimierz Kummer. Literatura i „dziennikarska febra"*, red. D. Niedziałkowska, M. Kurkiewicz, Bydgoszcz 2018.
70. Ceran T., Żandarm w służbie Selbstschutzu. Otto Oberländer i zbrodnia niemiecka w Sadkach koło Nakła nad Notecią w 1939 r., „Dzieje Najnowsze" 2018, nr 1.
71. Ceran T., *„Zagłada wartościowania". Polska refleksja na nazizmem* [w:] *Doświadczenie dwóch totalitaryzmów. Interpretacje*, red. P. Kaczorowski, M. Kornat, P. Madajczyk, J. Lubecka, Warszawa 2018.
72. Ceran T., *Antypolonizm w ideologii narodowosocjalistycznej*, „Studia nad Totalitaryzmami i Wiekiem XX/Totalitarian and 20th Century Studies" 2017, nr 1 (druk 2018).
73. Chmielewska A., Drozdowska J., Gogolewska J., *W godzinie próby. Żołnierze podziemia niepodległościowego w Białostockiem po 1944 i ich losy*, wyd. II zmienione, Białystok–Warszawa 2018.

74. Chmielowiec P., *Józef Sigda (1911–2001)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
75. Chmielowiec P., *Zofia Rolska (1912–1975)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
76. Choma-Jusińska M., *Christian Democracy off the Bookshelf: The Case of Jerzy Kulczycki* [w:] *Christian Democracy Across the Iron Curtain: Europe Redefined*, red. P.H. Kosicki, S. Łukasiewicz, Springer International Publishing 2018.
77. Choma-Jusińska M., *Duszpasterstwo akademickie KUL 1944–1989 jako ośrodek formacyjny lubelskiego środowiska akademickiego*, „Roczniki Humanistyczne" 2018, t. 66, z. 2 (zeszyt specjalny).
78. Choma-Jusińska M., *Społeczność żydowska w Lublinie w latach 1967–1968*, „Scriptores" 2018, nr 47.
79. Chorązki M., *Fundacja Hieronima i Eustachego Kitthlów jako przykład ziemiańskiej dobroczynności wobec ludności wiejskiej w XIX i XX wieku* [w:] *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy Sacrum – Profanum*, red. L. Rotter i A. Gizy, Kraków 2017.
80. Chorązki M., *Przemiany w modelu wychowania dzieci w domach ziemiańskich w XX wieku – wybrane zagadnienia* [w:] *Dom, codzienność i święto. Przestrzeń domowa, ludzie i rzeczy, Studia historyczno-antropologiczne*, red. B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, M. Gadocha, Warszawa 2018.
81. Chrzanowska-Pietrzak A., *Mieczysław Sokołowski (1908–1946)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
82. Chrzanowski R., *Garstka 300 chuliganów, czyli co wydarzyło się w Gdyni 17 marca 1968 r.* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia, interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska i W. Polak, Toruń 2018.
83. Cieślak T., *Gestapo w Jarocinie w latach 1940–42*, „Zapiski Jarocińskie" 2018, nr 1 (30).
84. Cieślak T., *Kpt. Brunon Nikoleizig ps. „Adam" (1904–1945)* [w:] *W hołdzie Pleszewianom bohaterom niepodległości*, red. A. Szymański, Pleszew 2018.
85. Cieślak T., *Tajemnica śmierci Chrystiana von Jouanne z Baranówka*, „Rocznik Pleszewski" 2017.
86. Czernicka A., *Społeczna, polityczna i kulturalna działalność ziemiaństwa powiatu krasnostawskiego w dwudziestoleciu międzywojennym* [w:] *Dzieje Krasnostawskie*, red. A. Borzęcki i R. Maleszczyk, Krasnystaw 2018.
87. Czerniszewski P., Chojnowska Ż., *Józef Piłsudski, Legiony i obóz piłsudczykowski w dokumentach Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej — udostępnianie do celów naukowo badawczych i edukacyjnych* [w:] *Educare necesse est – powrót do źródeł. Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. nauk. V. Urbaniak, Warszawa 2017 (druk 2018).
88. Czerwiński D., *Janusz Bemben – przypadek śledczego Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lęborku przed sądem III Rzeczpospolitej* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
89. Czerwiński D., *Sowiecka administracja wojenna w powiecie gdańskim w świetle dokumentacji odznaczeniowej Armii Czerwonej i skarg polskich osadników* [w:] Żuławy w 1945 roku. Niedomknięte księgi, red. T. Gliniecki, M. Owsiński, Sztutowo 2018.
90. Czerwiński D., *Sprawozdanie z konferencji „Ruch komunistyczny w II Rzeczypospolitej. Stan badań, perspektywy badawcze"*, „Komunizm: system–ludzie–dokumentacja" 2017, nr 6 (druk 2018).
91. Czerwiński D., *Z czerwonej Hiszpanii do nomenklatury PRL. Związek Dąbrowszczaków w Gdańsku i jego członkowie*, „Glaukopis" 2017, nr 6 (druk 2018).
92. Czocher A., *Zagubiona codzienność – problemy z wykorzystaniem materiałów pamiętnikarskich w badaniach codzienności okupacyjnej na przykładzie Krakowa (spostrzeżenia na marginesie badań),* „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10 (druk 2018).
93. Czocher A., *Okupacyjna nuda w egodokumentach. Przykład Krakowa z lat 1939–1945*, „Maska. Magazyn antropologiczno-społeczno-kulturowy" 2018, nr 37.
94. Czyżewski A., *Obóz dziecięcy w Łodzi jako element polityki pamięci historycznej PRL* [w:] *Łódź pod okupacją 1939–1945*, red. T. Toborek, M. Trębacz, Łódź–Warszawa 2018.

95. Czyżewski A., *Obraz wroga – Stanisław Sojczyński „Warszyc" w prasie, literaturze i filmie PRL*, „Studia Historica Gedanensia" 2018, t. 9.
96. Czyżewski A., *Więcej niż tylko organizacja kombatancka. Dzieje łódzkiego ZBoWiD na tle epoki 1949–1989* [w:] *Nie tylko partia? Organizacje społeczne w Polsce Ludowej 1944–1989 – geneza, funkcjonowanie, znaczenie*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2017 (druk 2018).
97. Czyżewski P., *Realizacja spraw na rzecz osób zza wschodniej granicy. Przepisy a potrzeby wnioskodawców w świetle dotychczasowych doświadczeń* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
98. Dardzińska J., *Popularyzacja zasobu Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
99. Dawidowicz-Stan A., *Mit archiwalnego fartucha. Wybrane formy popularyzacji wiedzy o Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Educare necesse est – powrót do źródeł. Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. nauk. V. Urbaniak, Warszawa 2017 (druk 2018).
100. Dąbrowski F., *Grody jako instytucje władzy w monarchii wczesnopiastowskiej (w źródłach pisanych),* „Historia Slavorum Occidentis" 2018, nr 2 (17).
101. Dąbrowski F., Miszewski D., Deszczyński M., Wnętrzak G. (współautorstwo), *Central Europe after 1918. A Short Outline*, „Security and Defence Quarterly" 2018, nr 2(19).
102. Dąbrowski M., *Działalność opozycyjna na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1966––1989*, „Roczniki Humanistyczne" 2018, t. 66, z. 2 (zeszyt specjalny).
103. Dąbrowski M., *Ośrodki Odosobnienia dla Internowanych na Lubelszczyźnie (1981–1982)* [w:] *Internowani i uwięzieni w stanie wojennym*, red. T. Kurpierz, J. Neja, Katowice–Warszawa 2018.
104. *Drogi do Niepodległej. Debaty belwederskie: 5 XI 2016–14 VI 2018*, red. W. Suleja, Warszawa 2018.
105. Domański T., *Polacy ratujący Żydów podczas II wojny światowej na podstawie prac nadesłanych na konkurs „Nasi sąsiedzi – Żydzi"* [w:] *Nasi sąsiedzi – Żydzi. Z dziejów relacji polsko-żydowskich na Kielecczyźnie w XX wieku*, red. A. Dziarmaga, D. Koczwańska-Kalita, E. Majcher-Ociesa, Kielce 2018.
106. Domański T., *Polish „Navy Blue" Police in Kielce County in 1939–1945* [w:] *The Holocaust and Polish-Jewish Relations. Selected Issues*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, Warszawa 2018.
107. *Doświadczenie dwóch totalitaryzmów. Interpretacje*, red. P. Kaczorowski, M. Kornat, J. Lubecka, P. Madajczyk, Warszawa 2018.
108. Dudek J., *Jan Turowski (1917–1984)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
109. Dworaczek K., *Międzyokręgowa Komisja Porozumiewawcza Kolejarzy/Krajowa Sekcja Kolejarzy NSZZ „Solidarność"* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989,* red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław–Warszawa 2018.
110. Dworaczek K., *Reactiile opozitiei poloneze la protestele anti-regim din alte tari comuniste in perioada 1987–1989* [w:] *Opozitie si solidaritate in comunism*, red. F. Olteanu, D. Sorea, A. Bolborici, E. Helerea, Cluj 2018.
111. Dyrcz R., *Udostępnianie materiałów archiwalnych przez archiwa Instytutu Pamięci Narodowej w świetle wewnętrznych aktów normatywnych. Wybrane aspekty* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
112. Dziechciarz R., *Zmiany w obowiązujących w Instytucie Pamięci Narodowej procedurach udostępniania dokumentów do badań naukowych i publikacji dziennikarskich w latach 2001–2014* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
113. *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim, t. 2, 1956–1972*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, ks. G. Wejman, Warszawa 2017.

114. Dziuba A., *Czesław Gałecki (1906–2000)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
115. Dziuba A., *Partia organizuje, kieruje i nadzoruje. Organizacja zakładowa Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej przy Węźle PKP w Rybniku w latach 1951–1977 (w świetle dokumentów)* [w:] *Węgiel, polityka, stal, ludzie... Studia z dziejów kolei na Śląsku*, red. M. Kapias, D. Keller, Rybnik 2018.
116. Dziuba A., Świętowanie pod kuratelą Polskiej Partii Robotniczej. Organizacje społeczne w roli organizatorów i uczestników rytuałów władzy w województwie śląskim w latach 1945–1948 [w:] *Nie tylko partia? Organizacje społeczne w Polsce Ludowej 1944–1989. Geneza, funkcjonowanie, znaczenie*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2017 (druk 2018).
117. Dziurok A., *Duchowieństwo województwa katowickiego wobec akcji społeczno-politycznych władz komunistycznych w latach 1950–1956*, „Studia Śląskie" 2018, t. 82.
118. Dziurok A., *Działania aparatu bezpieczeństwa wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Roczniki Humanistyczne" 2018, t. 66, z. 2 (zeszyt specjalny).
119. Dźwigał T., Skubisz Ł., *Poszukiwania miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego z lat 1945––1956 na przykładzie doświadczeń Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
120. *Ewidencja operacyjna i archiwum organów bezpieczeństwa PRL w latach 1944–1990. Zbiór normatywów*, oprac. M. Komaniecka-Łyp, Kraków 2017 (druk 2018).
121. Fijuth-Dudek A., *Marzec'68 Leopolda Ungera*, portal ohistorie.eu, sierpień 2018.
122. Frazik W., *„Strażnica Sumienia" wobec amnestii z sierpnia 1945 roku*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 46 (druk 2018).
123. Frazik W., *Aresztowanie łączniczek Zrzeszenia WiN z poselstwem belgijskim w grudniu 1947 roku*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 46 (druk 2018).
124. Frazik W., *Materiały do bibliografii Zrzeszenia WiN*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 46.
125. Frazik W., *Materiały do bibliografii Zrzeszenia WiN*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2018, nr 47–48.
126. Frazik W., *Od porucznika „Gustawa" do tw „Konrada". Metamorfozy Gustawa Góreckiego (1916––1984)*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2018, nr 47–48.
127. Gajos R., Rybarczyk P., *Dzienniki rejestracyjne sieci agenturalno-informacyjnej (wzór E-058) aparatu bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie pomorskim i bydgoskim w latach 1949–1955 jako przedmiot badań historyka*, [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
128. Gallewicz-Dołowa T., *Gromadzenie zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej – ustawa a praktyka* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
129. Gałwiaczek T., *Definicja i rozumienie patriotyzmu w pamiętnikach ziemiańskich XIX–XX wieku*, [w:] *Społeczno-gospodarczy bilans otwarcia polskiej niepodległości w 1918 roku*, red. T. Głowiński, Wrocław 2018 (w druku).
130. Gasztold P., *Gardiani i Doktrinës: Kazimierz Mijal, Shqipëria dhe Partia Komuniste e Polonisë*, „Politikja" 2017, nr 2.
131. Gasztold P., *Lost Illusions: The Limits of Communist Poland's Involvement in Cold War Africa* [w:] *Warsaw Pact Intervention in the Third World. Aid and Influence in the Cold War*, ed. by P.E. Muelenbeck, N. Telepneva, I.B. Tauris, London–New York 2018.
132. Gąsiorowski T., *Od Bieszczadów „cywilizowanych" do Bieszczadów „dzikich" 1939–1950* [w:] *Harcerstwo w Bieszczadach*, red. J. Wojtycza, Kraków 2018.
133. Gieroń R., *Niemieckie prawo gospodarcze i socjalne wprowadzone w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1940*, „Textus et Studia" 2016, nr 4 (druk 2018).

134. Gieroń R., *Postępowania karne prowadzone w latach 1947–1955 w sprawach przestępstw okupacyjnych popełnionych przez policjanta granatowego Jana Błażeja. Przyczynek do badań nad stosunkami polsko-żydowskimi*, „Analecta Cracoviensia" 2017, t. 49 (druk 2018).
135. Głębocki H., *Józef Piłsudski w Paryżu w 1914 r. – między carobójstwem a strategią polskiej Niepodległości*, „Arcana" 2018, nr 143.
136. Głębocki H., *Józef Piłsudski w przededniu Wielkiej Wojny – w oczach rosyjskiej Ochrany. Dokumenty*, „Arcana" 2018, nr 143.
137. Golik D., *Wrzesień 1939 r. w Dolinie Dunajca*, Kraków 2018.
138. Gontarczyk P., *Między nauką a mistyfikacją. Czyli o naturze piśmiennictwa prof. Jana Grabowskiego na podstawie casusu wsi Wrotnów i Międzyleś powiatu sokołowskiego*, „Glaukopis" 2018, nr 36.
139. Gontarek A., *Гонения на кочевых цыган в Царстве Польском во второй половине XIX в*, „Questio Rossica" 2018, vol. 6.
140. Grabowski Ł., *Hipolit Władysław Sławiński – żołnierz Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego, oficer Zarządu Informacji KBW i Zastępca Szefa Zarządu Zwiadu WOP*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2018, nr 16.
141. Grabowski W., *Civilian structures of the Polish Underground State* [w:] *The Polish Underground State during WWII. Conference papers 3rd June 2017*, London 2018.
142. Grabowski W., *Dział Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach 1940–1945* [w:] *Sekrety wojny. Z dziejów kontrwywiadu II RP (1914) 1918–1945 (1948)*, t. 3, red. Z. Nawrocki, Poznań 2018.
143. Grabowski W., *Państwowy Korpus Bezpieczeństwa – konspiracyjna policja Polskiego Państwa Podziemnego* [w:] *Porządek publiczny i bezpieczeństwo w okupacyjnej Warszawie*, red. R. Spałek, Warszawa 2018.
144. Grabowski W., *Tajna administracja na terenie województwa łódzkiego w latach II wojny światowej* [w:] Łódź pod okupacją 1939*–1945. Studia i szkice*, red. T. Toborek, M. Trębacz, Łódź–Warszawa 2018.
145. Grądzka-Rejak M., *„We Recognised Each Other by Our Eyes". From Research on the Survival Strategies of Jewish Women Living „on the surface" on the „Aryan" Side in Occupied Cracow and its Vicinity* [w:] *The Holocaust and Polish-Jewish Relations. Selected Issues*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, Warszawa 2018.
146. Grądzka-Rejak M., *Dom i przestrzeń domowa na przykładzie getta krakowskiego* [w:] *Przestrzeń domowa – ludzie i rzeczy*, red. B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, M. Gadocha, Kraków 2018.
147. Grądzka-Rejak M., *Oblicza zbrodni. Sylwetki członków załogi obozu Płaszów w świetle dokumentacji procesowej* [w:] *Jak rodzi się zło. Sprawcy, wykonawcy, pomocnicy*, red. A. Bartuś, Oświęcim 2018.
148. Grzelczak P., *Masowe, ludowe, antyniemieckie. Pamięć powstania wielkopolskiego w latach 1956––1989*, „Kronika Miasta Poznania" 2018, nr 3.
149. Grzelczak P., Święty Piotr i Herbert C. Hoover. O historycznym nazewnictwie placu Wiosny Ludów w Poznaniu, „Kronika Miasta Poznania" 2018, nr 2.
150. Gucewicz D., *Kilka uwag o gdańskim Marcu '68* [w:] *Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej oczami uczestników*, red. K. Konieczka, Gdańsk–Warszawa 2018.
151. Gucewicz D., *Konfrontacja? Obchody milenijne w Gdańsku na tle relacji pomiędzy biskupem Edmundem Nowickim i I sekretarzem KW PZPR Janem Ptasińskim* [w:] *Pół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów tysiąclecia chrztu Polski (1956–1966/1967)*, red. B. Noszczak, Warszawa 2018.
152. Gucewicz D., *Marcowy „reporter". Przyczynek do dziejów Marca '68 w Gdańsku i działań Służby Bezpieczeństwa wobec studentów* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia i interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.
153. Gucewicz D., *Przegląd źródeł do dziejów Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki z zasobów Archiwum Państwowego w Gdańsku i archiwów Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Miasto (dla) sztuki. Sztuka (dla) miasta. 60-lecie powstania Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki*, red. J. Balcewicz, M. Mendel, Gdańsk 2018.

154. Gucewicz D., *Uroczystości koronacyjne z września 1968 roku w sanktuarium w Piasecznie w dokumentach władz świeckich* [w:] *Kultura materialna i duchowa sanktuarium w Piasecznie*, red. W. Pikor, Pelplin 2018.
155. Gucewicz D., *Władze PRL wobec sanktuarium w Piasecznie* [w:] *Kultura materialna i duchowa sanktuarium w Piasecznie*, red. W. Pikor, Pelplin 2018.
156. Gucewicz D., Źródła do dziejów Kościołów i związków wyznaniowych w Gdańsku po II wojnie światowej [w:] *Gdańsk 1945–1990. Materiały – studia - analizy*, t. 1, red. E. Kizik, M. Golon, Gdańsk–Warszawa 2017 (druk 2018).
157. *GUŁAG – GUPWI. Struktury – kadry – więźniowie*, red. D. Rogut, W. Śleszyński, Białystok 2018.
158. Hanus W., *Powstanie i działalność Kompanii „Narol" Obwodu AK Tomaszów Lubelski w okresie okupacji niemieckiej i sowieckiej*, „Prace Historyczno – Archiwalne" 2018 t. 29.
159. Hańderek M., *Poland and North Korea in the 1980's. From Partnership to Stagnancy* [w:] *Korea Society Today*, red. A. Fedotoff, Kim So Young, Sofia 2018.
160. Herman A., *Konferencja naukowa „Dotyk Katynia. Zbrodnia katyńska w perspektywie międzynarodowej. Polityka, tożsamość, narracje". Warszawa, 23 listopada 2017 r.*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10 (druk 2018).
161. *Instrukcje, wytyczne, pisma Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1962–1989. Wybór dokumentów*, red. i oprac. A. Dziurok, F. Musiał; wybór dokumentów A. Dziurok, A. Jusupowić, M. Kasprzycki, Ł. Marek, F. Musiał, A.K. Piekarska, N. Wójtowicz, Kraków–Katowice 2017 (druk 2018).
162. *Internowani i uwięzieni w stanie wojennym*, red. T. Kurpierz, J. Neja, Katowice–Warszawa 2018.
163. Jarosiński D., *Ta nasza wolność. Reportaże historyczne*, Białystok–Olsztyn–Warszawa 2018.
164. Jasiak J., *Kubik Czesław ps. Paweł (1910–1952), działacz komunistyczny, żołnierz WP 82 pp., członek GL-AL, dowódca batalionu 3 brygady AL. im. Bema, Rejonu 24 przewodniczący Związku Partyzantów ZBoWiD w Radomsku* [w:] *Radomszczański Słownik Biograficzny*, t. 2, red. G. Mieczyński, Radomsko 2018–2019.
165. Jasiak K., *„Poczta obozowa" na przykładzie wspomnień członków jeleniogórskiej „Solidarności"* [w:] *Prasa opozycyjna w Polsce w latach 1945–1990*, red. G. Szlender, Kalisz 2018.
166. Jasiak K., *Amnestia na Śląsku Opolskim w 1947 r. jako jedna z metod rozpracowania i likwidacji podziemia niepodległościowego*, „Studia Śląskie" 2018, t. 82.
167. Jasiak K., *Bogusz Teodor ps. Mazur (1913–1986) geodeta, działacz ludowy, podchorąży WP, żołnierz AK Obwód Radomsko* [w:] *Radomszczański Słownik Biograficzny*, t. 2, red. G. Mieczyński, Radomsko 2018–2019.
168. Jasiak K., Jedynak M., *Józef Kempiński (1916–1991)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. V, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
169. Jasiak K., *Konspiracyjne Wojsko Polskie w walce propagandowej z władzą komunistyczną w latach 1945–1948* [w:] *Prasa opozycyjna w Polsce w latach 1945–1990*, red. G. Szlender, Kalisz 2018.
170. Jasiak K., *Krawczyk Józef ps. Akacja, Iks (1920–1996), żołnierz AK-KWP Radomsko, żandarmerii „Prawdzica", kompanii „Longinusa"* [w:] *Radomszczański Słownik Biograficzny*, t. 2, red. G. Mieczyński, Radomsko 2018–2019.
171. Jasiak K., *Mazurkiewicz Władysław ps. Mazur, Zyndram, Babinicz, Abb (1898–1984), piłsudczyk, żołnierz POW, weteran wojny polsko-bolszewickiej, członek PZW-ZWZ-AK-KWP Radomsko, więzień byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego i zagłady Auschwitz-Birkenau* [w:] *Radomszczański Słownik Biograficzny*, red. G. Mieczyński, t. 2, Radomsko 2018–2019.
172. Jasiak K., *Stasiński Aleksander ps. Kruk (1891–1986), organizator konspiracji niepodległościowej w Radomsku, zastępca komendanta Obwodu SZP, ZWZ-AK w Radomsku, szef referatu VIII (administracyjnego), kierownik propagandy i prasy konspiracyjnej, nauczyciel, inspektor szkolny, działacz ludowy, nestor pszczelarstwa polskiego, społecznik* [w:] *Radomszczański Słownik Biograficzny* t. 2, red. G. Mieczyński, Radomsko 2018–2019.

173. Jasiak K., *Sytuacja społeczno-polityczna w powiecie oleskim w pierwszych miesiącach 1945 r. w świetle materiałów komunistycznego aparatu represji* [w:] *Koniec wojny na Śląsku. Rok 1945. Studia i materiały,* red. K. Jasiak, K. Kawalec, P. Stanek, Wrocław–Opole–Warszawa 2018.
174. Jasiak K., *Wojciechowski Zbigniew (1929–2008) ps. Naglący, Zbych, członek Szarych Szeregów, żołnierz AK, dowódca patrolu NSZ „Żbika", żołnierz KWP, łącznik oddziału partyzanckiego KWP SOS krypt. „Warszawa"* [w:] *Radomszczański Słownik Biograficzny*, t.2, red. G. Mieczyński, Radomsko 2018–2019.
175. Jasiak K., *Zaremba Szymon ps. Jerzy (1920–2015), żołnierz 12 Pułku Ułanów Podolskich, szef ds. zrzutów powietrznych, dowódca oddziału ochrony zrzutów lotniczych w Obwodzie AK Radomsko, oficer łącznikowy przy Misji Angielskiej krypt. „Freston", SOE w Moskwie* [w:] *Radomszczański Słownik Biograficzny*, t. 2, red. G. Mieczyński, Radomsko 2018–2019.
176. Jedynak M., *30. rocznica powrotu „Ponurego" w Góry Świętokrzyskie* [w:] *30. rocznica powtórnego pogrzebu płk. Jana Piwnika „Ponurego"*, red. M. Jedynak, Wykus 2018.
177. Jedynak M., *Bogusław Modzerowski „Kula", „Szczerba" (1924–1943)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
178. Jedynak M., *Chojniarz Kazimierz „Wacek", „Walcz" (1920–1944)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
179. Jedynak M., *Jan Zbigniew Wroniszewski „Znicz" (1921–2014)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
180. Jedynak M., *Janusz Olgierd Stanisław Skalski vel „Wagin Piotr" vel „Drucki Jan" vel „Linkowski Jan" vel „Linkowski-Skalski Jan" vel „Budkiewicz" vel „Tomaszewski" vel „Lin Janusz", ps. „Rawicz", „Nowina" „Janusz", „Lin", „Pietia Wagin" (1922–1996)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
181. Jedynak M., *Józef Kazimierz „Okoń", „Konrad" (1925–2013)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
182. Jedynak M., *Karol Niedzielski „Murzyn", „Dobosz" (1907–1943)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
183. Jedynak M., *Piwnik Jan „Ponury", „Donat", „Jaś" (1912–1944)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
184. Jedynak M., *Rafał Andrzej Niedzielski vel „Zagórski Stanisław" ps. „Mocny", „Twardy", „Rafał" (1923–1943)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
185. Jedynak M., *Rodzina Szwieców – mieszkańcy toruńskich Rybaków* [w:] *Historia, duszpasterstwo, wychowanie. 70 lat obecności michalitów w Toruniu*, red. W. Rozynkowski, ks. K. Winiarski CSMA, Toruń 2018.
186. Jedynak M., *Stanisław Jan Janiszewski „Dąb", „Dewajtis" (1921–2017)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
187. Jedynak M., *Stanisław Zasacki „Sobota", „Słoński" (1916–2009)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.

188. Jedynak M., *Tadeusz Chmielowski „Klon", „Bartek", „Walter" (1924–2007)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
189. Jedynak M., *Waldemar Mariusz Szwiec vel „Zaciętowski Ignacy", vel „Szczerbak Ignacy" ps. „Dal", „Jakub", „Ryś", „Robot" (1915–1943)* [w:] *100 postaci na 100-lecie Niepodległej. Poczet zasłużonych dla Ziemi Koneckiej*, red. M. Jankowski, M. Jedynak, D. Kowalczyk (przew.), J. Nowak, W. Pasek, M. Wikiera, K. Woźniak, Końskie 2018.
190. Jedynak M., *Wykaz miejsc upamiętnionych związanych z działalnością Zgrupowań Partyzanckich AK „Ponury", I batalionu 2 Pułku Piechoty Legionów AK i Środowiska Świętokrzyskich Zgrupowań Partyzanckich AK „Ponury"–„Nurt"* [w:] *30. rocznica powtórnego pogrzebu płk. Jana Piwnika „Ponurego"*, red. M. Jedynak, Wykus 2018.
191. *Józef Piłsudski: Under the Banners of White Eagle and Pahonia. On the Centenary of the Polish Independence*, red. W. Suleja, T. Wolsza, Warsaw 2018.
192. Jurek M., *Początki „władzy ludowej" w Poznaniu we wspomnieniach działaczy komunistycznych* [w:] *Studia z najnowszej historii Polski*, red. R. Łatka, M. Szumiło, Warszawa 2018.
193. Jurek M., Żywoty niesławnych mężów. Pierwsi sekretarze KW PPR w Poznaniu (1945–1948*)* [w:] *Wielkopolska i nie tylko*…, red. K. Białecki, T. Ceglarz, M. Jurek, Ł. Komorowski, Poznań 2018.
194. Kaczmarczyk W., Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Wykorzystanie systemów ZSKO i SYSKIN w realizacji kwerend* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
195. Kaczmarski K., *Jak słowo „Bóg" wróciło na sztandary Wojska Polskiego*, „Glaukopis" 2018, nr 36.
196. Kaczmarski K., *Józef Sałabun (1902–1973)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik Biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
197. Kaczmarski K., *Zbigniew Urzyński (1913–1973*) [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944––1956. Słownik Biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
198. Kapuściak B., *Udział wywiadu wojskowego PRL w inwazji na Czechosłowację*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 46 (druk 2018).
199. Kapuściak B., *Wywiad wojskowy PRL. JW 3362 i podległe jej jednostki*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2016, nr 1 (14) (druk 2018).
200. Karbarz-Wilińska J., *Ukraiński Centralny Komitet w latach 1940–1945. Przyczynek do badań nad sytuacją Ukraińców w Generalnym Gubernatorstwie*, „Przegląd Archiwalny" 2017, t. 10, (druk 2018).
201. Kardela P., Kruszyński M., *Generał Gustaw Orlicz-Dreszer 1889–1936*, Lublin–Warszawa 2018.
202. Kasprzycki M., *„Kamionka to robota władz a szczególnie służby bezpieczeństwa". Rola komunistycznej policji politycznej w działaniach dezintegracyjnych wobec Kościoła katolickiego na przykładzie parafii w Kamionce Wielkiej*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 46 (druk 2018).
203. Kasprzycki M., *Jak rozpętano „Marzec" w Tarnowie* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia i interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.
204. Kasprzycki M., *Kadra Referatu ds. Bezpieczeństwa/ds. SB KP MO/KMiP MO w Nowym Sączu w latach 1957–1975*, „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2017, nr 1(15) (druk 2018).
205. Kęska J.*, Dzieje archiwum toruńskiego w latach 1945–1989*, „Roczniki Toruńskie" 2018, t. 45.
206. Kierski K.A., *Ks. Witold Sujkowski w zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa*, „Rocznik Przasnyski" 2017, t. IV.
207. Kierski K.A., *Komuniści w powiecie ciechanowskim w II Rzeczypospolitej*, „Komunizm. System–ludzie–dokumentacja" 2017, nr 6.
208. Kierski K.A., *W drodze na uroczystości rostkowskie. Prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński w Ciechanowie (19 VIII 1967 r.)*, „Rocznik Przasnyski" 2018, t. V.

209. Kirszak J., *Kazimierz Sosnkowski. Generał zawsze wierny, pod Łowczówkiem, Lwowem, Ankoną*, „Polska Zbrojna. Historia" 2018, nr 2.
210. Kirszak J., *Między Ankoną a Warszawą*, „Polska Zbrojna. Historia" 2018, nr 2.
211. Kirszak J., *Ogólnie wybitny oficer ppłk Karol Piłat*, „Polska Zbrojna. Historia" 2018, nr 4.
212. Kirszak J., *Tabaka W. (1911–1973), rotmistrz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. LII, Warszawa–Kraków 2018.
213. Kirszak J., Śmierć pułkownika – Karol Reinhold Fanslau na polu chwały, „Polska Zbrojna. Historia" 2018, nr 3.
214. Klementowski R., *„A to Pamięć właśnie". „Organy" Hasiora i inne artystyczne „ubeliski". Problem dekolonizacji i kolonizacji pamięci zbiorowej po 1989 r.* [w:] *„Jestem kulturowym mieszańcem. I to mi się podoba…" Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Zawadzie z okazji 70.rocznicy urodzin*, Kraków 2018.
215. Klementowski R., *Alkoholizm wśród funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa w latach 40-tych i 50-tych. Skala i znaczenie zjawiska na wybranych przykładach jednostek UB* [w:] *„Jabłka zaś ziemne, a po teraźniejszemu kartofle". Znaczenie ziemniaka w Europie i na ziemiach polskich ze szczególnym uwzględnieniem Dolnego Śląska w kontekście historii i teraźniejszości*, Wrocław 2018.
216. Klementowski R., *Glokalizacja historii. Uwagi na marginesie publikacji o bolesławieckim UB i SB*, „Rocznik Bolesławiecki" 2017 (druk 2018).
217. Klementowski R., *Projekt reorganizacji powiatów na Dolnym Śląsku w 1953 r.* [w:] *Z Jeleniej Góry do Wrocławia i z powrotem. Wokół historii społecznej i gospodarczej. Tom studiów dedykowany Profesor Elżbiecie Kościk*, red. T. Głowiński, Wrocław 2018.
218. Kłapeć J., *Lata 1918–1939* [w:] *Potok Wielki i okolice. Monografia historyczna*, Lublin 2018.
219. Kłapeć J., *Okres okupacji niemieckiej lata 1939-–1944* [w:] *Potok Wielki i okolice. Monografia historyczna*, Lublin 2018.
220. Koj E., *Zbrodnie stanu wojennego* [w:] *Internowani i uwięzieni w stanie wojennym,* red. T. Kurpierz, J. Neja, Katowice–Warszawa 2018.
221. Kolasa K., Bijak B., *Koncepcja opracowania zespołu akt Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi z lat 1965–1999* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
222. Kolasa K., *Festiwal piosenki religijnej „Sacrosong '69" w Łodzi „na cenzurowanym"* [w:] *W kręgu kultury PRL. Muzyka. Rodzaje i style*, red. K. Bittner, D. Skotarczak, Poznań 2017.
223. Koller S., *Brakowanie i niszczenie materiałów operacyjnych warszawskiej Służby Bezpieczeństwa w latach 1956–1989. Zarys problematyki* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
224. Koller S., *Отношение Службы безопасности Польской Народной Республики к следственным делам и делам оперативного учета на основе анализа номенклатуры дел 1956–1990 гг.* [w:] *International Conference: Archival and source studies – trends and challenges 25–27 October 2017*, Tbilisi 2018.
225. Komaniecka-Łyp M., *Duszpasterstwo Prawników jako duchowe ramię „Solidarności"* [w:] *Wkład krakowskiego i ogólnopolskiego środowiska prawniczego w budowę podstaw ustrojowych III Rzeczypospolitej (1980–1994). Projekty i inicjatywy ustawodawcze, ludzie, dokonania i oceny*, red. S. Grodziski, Kraków 2018.
226. Komaniecka-Łyp M., *Ewidencja operacyjna i archiwum – uwagi wstępne* [w:] *Ewidencja operacyjna i archiwum organów bezpieczeństwa PRL w latach 1944–1990. Zbiór normatywów*, oprac. M. Komaniecka-Łyp, Kraków 2017 (druk 2018).
227. Komaniecka-Łyp M., *Francuska służba dyplomatyczna w Polsce wobec Marca 1968 r. Wybrane zagadnienia* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia i interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.

228. Komaniecka-Łyp M., *Podsłuchy zgodnie z prawem. Przepisy o wykorzystywaniu środków technicznych w pracy operacyjnej jako akty wykonawcze do ustawy z 14 lipca 1983 r. o urzędzie ministra spraw wewnętrznych*, „Komunizm: system – ludzie – dokumentacja" 2018, nr 7.
229. Komorowski Ł., *„Powołać nowe niezależne związki zawodowe". Strajki w Spółdzielni Kółek Rolniczych w Buku w 1980 r.*, „Biuletyn Towarzystwa Przyjaciół Nauk Historycznych" 2017, nr 1 (5) (druk 2018).
230. Komorowski Ł., *Kryptonim „Nemo". III Europejski Kongres Science Fiction w obiektywie SB* [w:] *Gra w historię, historia w grach*, red. T. Bazylewicz, Ł. Hajdrych, Poznań 2018.
231. Komorowski Ł., *Przygotowania do XI Zjazdu PZPR w świetle dokumentów KW PZPR w Poznaniu. Wybór źródeł*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny" 2017, t. IV (druk 2018).
232. Komorowski Ł., *Referendum z 29 listopada 1987 roku w województwie poznańskim* [w:] *Wielkopolska i… nie tylko*, red. K. Białecki, T. Ceglarz, M. Jurek, Ł. Komorowski, Poznań 2018.
233. *Koniec wojny na Śląsku. Rok 1945. Studia i materiały*, red. K. Jasiak, K. Kawalec, P. Stanek, Wrocław–Opole–Warszawa 2018.
234. Koreś D. opinia wydawnicza artykułu dla „Pamięci i Przyszłości": *Czy Ministerstwo Spraw Zagranicznych Drugiej Rzeczypospolitej było zdominowane przez byłych oficerów Wojska Polskiego?*
235. Koreś D. opinia wydawnicza artykułu pt. *Pobór, wcielenie, „pruska dyscyplina", dezercje: wstęp do badań nad historią społeczną służby wojskowej w stalinowskiej Polsce (1950–1955)*, dla periodyku „Polska 1944/45–1989. Studia i materiały".
236. Koreś D. recenzja artykułu *Dziedzictwo antyku we współczesnej onomastyce wojskowej* dla czasopisma „Koło Historii".
237. Koreś D. recenzja artykułu *Wacław Komar – przyczynek do biografii (lata 1909–1945)* dla czasopisma „Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja".
238. Koreś D., *Podpułkownik Jan Tarnowski (1904–1947)*, PSB, t. 52/3, z. 214, Kraków 2018 (w druku)
239. Koreś D., *Powstanie warszawskie. Wybuch i okres inicjatywy powstańców* („Historia Polskiego Państwa Podziemnego", t. 50), Warszawa 2018.
240. Koreś D., recenzja artykułu dla „Pamięci i Przyszłości": *Szefostwa wojskowe Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego*.
241. Koreś D., recenzja tomu: *U Polskich stali granic. W 90-lecie powstania Korpusu Ochrony Pogranicza 1924–2014*, dla wyd. IPN.
242. Koreś D., *U zarania armii. Portret zbiorowy oficerów tworzących zalążek polskiego Sztabu Generalnego oraz Ministerstwa Spraw Wojskowych w październiku/listopadzie 1918 roku* [w:] *Społeczno-gospodarczy bilans otwarcia polskiej niepodległości w 1918 roku*, red. T. Głowiński, Wydawnictwo Gajt, Wrocław 2018 (w druku).
243. Koreś D., *Zjazd Stahlhelmu we Wrocławiu w dn. 30 i 31 maja 1931 r. w świetle dokumentów Oddziału II Sztabu Głównego WP*, „Echa Przeszłości" 2018, nr 19 (w druku).
244. Koreś D., Jędrysiak. J., *Realizm czy fantazja? Plany rozbudowy i reorganizacji Legionów Polskich od 1916 r. do kryzysu przysięgowego (lipiec/sierpień 1917 r.) z perspektywy polskiej i niemieckiej* [w:] *Mało znana I wojna światowa. Studia i szkice do dziejów Wielkiej Wojny na froncie wschodnim*, t. 2, red. A. Smoliński, Chrzan 2018 (w druku).
245. Koreś D., *Generał brygady Stanisław Tatar (1896–1980)* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 52/4, z. 215, Kraków 2019 (w druku).
246. Koreś D., *Oficer na kluczowej placówce – początki działalności płk. dypl. Wojciecha Fydy na stanowisku attaché wojskowego w Paryżu i Brukseli*, „Res Historica" 2018, t. 45.
247. Koreś D., *Operacja „Pułkownicy". Inwigilacja płk. dypl. Józefa Szostaka ps. „Filip" przez organa bezpieczeństwa Polski Ludowej w latach 1949–1950* [w:] *Księga pamiątkowa na jubileusz 60-tych urodzin prof. Grzegorza Straucholda*, red. W. Kucharski, Wrocław 2018 (w druku).
248. Koreś D., *Pułkownik dypl. Mieczysław Tasiecki (1894–1958)* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 52/4, z. 215, Kraków 2019 (w druku).

249. Koreś D., *Tadeusz Pełczyński – „sanator" w armii i zaufany człowiek Józefa Becka w Sztabie Głównym WP?* [w:] *Piłsudczycy i sanatorzy drugiego planu (1926–1939). Portrety zbiorowe i indywidualne*, red. R. Litwiński, M. Sioma, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2019 (w druku).
250. Koreś D., *Wpływ Oddziału III Operacyjnego Sztabu Głównego WP na rozwój komunikacji drogowej w Polsce w drugiej połowie lat 30-tych XX w. Przyczynek do zagadnienia*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences" 2018, nr 3 (w druku).
251. Kosiński P., *Bezpieczeństwo publiczne i porządek w Warszawie w dokumentacji niemieckiej*, [w:] *Porządek publiczny i bezpieczeństwo w okupacyjnej Warszawie*, red. R. Spałek, Warszawa 2018.
252. Kościański R., *Działalność w ramach NSZZ „Solidarność", Klubu Inteligencji Katolickiej i represje z tym związane* [w:] *Prof. Barbara Mizerka (1930–2017)*, red. R. Kościański, Kościan 2018.
253. Kotarba R., *Zamordowanie rodziny gen. bryg. Bernarda Monda przez Niemców w 1943 r.*, „Głosiciel. Pismo Miasta i Gminy Zakliczyn" 2018, nr 3–4 (przedruk za: „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2011, t. 4).
254. Kotarba R., *Zuzanna Ginczanka w okupacyjnym Krakowie (1942–1944)* [w:] *Jak burgund pod światło… Szkice o Zuzannie Ginczance*, red. K. Piotrowska, S. Papier, R. Sendyka, „Kultury Pamięci – Memory Cultures" 2018, t. 1.
255. Kozłowski T., Majchrzak G., *Rozmowy ppłk . Władysława Iwańca z przewodniczącym NSZZ „Solidarność" Lechem Wałęsą*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 31.
256. Kozłowski T., *NSZZ „Solidarność" Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław–Warszawa 2018.
257. Kozłowski T., *Obywatelski Klub Parlamentarny jako inicjator prac ustawodawczych – casus ustaw o MSW, Policji i UOP*, „Studia Polityczne" 2018, nr 2 (t. 46).
258. Kozłowski T., *Spółki nomenklaturowe – patologia transformacji gospodarczej* [w:] *Brudne wspólnoty. Przestępczość zorganizowana w PRL w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, red. K. Nawrocki, D. Wicenty, Gdańsk–Warszawa 2018.
259. Krajewski K., *Armia Krajowa na Nowogródczyźnie w relacjach z ludnością prawosławna i białoruskimi instytucjami kolaboracyjnymi* [w:] *Polacy na Białorusi od końca XIX do początku XXI wieku*, Warszawa 2018.
260. Krajewski K., *Karolkiewicz Stanisław* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
261. Krajewski K., *Kieliszek Dariusz* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
262. Krajewski K., *Korzeniewski Eugeniusz* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
263. Krajewski K., Łabuszewski T., *Bednarczyk Aleksander* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
264. Krajewski K., Łabuszewski T., *Kotowski Janusz* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944––1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
265. Krajewski K., Łabuszewski T., *Lipiński Eugeniusz* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
266. Krajewski K., Łabuszewski T., *Skup Czesław* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944––1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
267. Krajewski K., Łabuszewski T., *Wiewiórski Zdzisław* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
268. Krajewski K., *Nowogródczyzna naszych ojców. Województwo nowogródzkie II RP*, Warszawa 2018.
269. Krajewski K., *Oddziały Nowogródzkiego Okręgu AK w walkach powstańczych w Puszczy Kampinoskiej i w Warszawie* [w:] *Teren wobec Powstania Warszawskiego*, red. K. Krajewski, Warszawa 2017 (druk 2018).

270. Krajewski K., *Patologia w Polskim Państwie Podziemnym. Przestępczość pospolita żołnierzy ZWZ/AK w Warszawie* [w:] *Bezpieczeństwo i porządek publiczny w okupowanej Warszawie*, red. R. Spałek, Warszawa 2018.
271. Krajewski K., *Sawicz-Korsak Bolesław* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
272. Krajewski K., *Warszawski Okręg Zrzeszenia WiN* [w:] *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
273. Krajewski K., Wąsowski G., *Kpt Romuald Rajs „Bury" na kartach książki „Skazy na pancerzach" czyli prawda według Piotra Zychowicza*, „Glaukopis" 2018, nr 2.
274. Krajewski K., *Wywiad Obszaru Południowego działające na terenie Obszaru Centralnego Zrzeszenia WiN. Ludzie i struktury* [w:] *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
275. Krajewski K., *Życie i śmierć dla Polski. Partyzancka epopeja Uderzeniowych Batalionów Kadrowych*, Warszawa 2018.
276. Kruk B., *Demontaże linii kolejowych przez Armię Czerwoną w Kotlinie Jeleniogórskiej po II wojnie światowej i ich wpływ na dalsze funkcjonowanie kolei w tym rejonie* [w:] *Z Jeleniej Góry do Wrocławia i z powrotem. Wokół historii społecznej i gospodarczej. Tom studiów dedykowanych Profesor Elżbiecie Kościk*, red. T. Głowiński, Wrocław 2018.
277. Kruk B., *Kolejarze na Dolnym Śląsku w pierwszych latach po II wojnie światowej* [w:] *Chronią i służą... Mundurowi i cywile. Społeczne i gospodarcze relacje na ziemiach polskich na przestrzeni wieków*, red. R. Klementowski, M. Zawadka, Wrocław 2018.
278. Kruk M., *Działalność Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku na polu edukacji i nauki a budowa wizerunku i odbiór społeczny Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
279. Kruszyński M., *„Trudno opowiedzieć, jak wielkie wrażenie wywarły na mnie góry", czyli kilka uwag o wypoczynku i dobrych radach podczas spędzania wakacji (koniec lat czterdziestych i początek pięćdziesiątych* [w:] *W kręgu kultury PRL. Poradnictwo*, red. K. Bittner i D. Skotarczak, Poznań 2018.
280. Kruszyński M., *Bohdan Jałowiecki – lotnik w służbie konsularnej i wywiadowczej. ZSRR – lata trzydzieste XX wieku* [w:] *100 lat polskiego lotnictwa wojskowego*, red. M. Kruszyński i inni, Dęblin 2018.
281. Kruszyński M., *Lubelska Służba Bezpieczeństwa wobec działaczy „Solidarności" na Uniwersytecie Marii Curie – Skłodowskiej – wybrane mechanizmy działania* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Warszawa–Wrocław 2018.
282. Kruszyński M., *Marzec'68 na Uniwersytecie Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie*, „Scriptores" 2018, nr 47.
283. Kruszyński M., *Stosunki polsko-radzieckie w latach 1921–1939. Próba bilansu/résumé/szkic do portretu*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny" 2018, t. XV, nr 3.
284. Kruszyński M., *Szkic o wyjątkowości Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego na tle polskiego świata akademickiego po 1944 r.*, „Roczniki Humanistyczne" 2018, t. LXVI, z. 2 (zeszyt specjalny).
285. Kruszyński M., *Uchodźcy z Królestwa Polskiego w Rosji po 1915 roku – zmory codzienności i nie tylko*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 31.
286. Krzysztofiński M., *Aleksander Zawadzki widziany z perspektywy Śląska. Refleksje wokół książki Janusza Mokrosza Aleksander Zawadzki – działacz komunistyczny i wojewoda śląski*, „Dzieje Najnowsze" 2018, nr 3.
287. Krzysztofiński M., *Z działalności Jana Kruczka ps. „Nurt" (1898–1965), funkcjonariusza przedwojennej Policji Państwowej, szefa Państwowego Korpusu Bezpieczeństwa i Straży Samorządowej w powiecie rzeszowskim, działacza Stronnictwa Narodowego*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne", 2018, nr 6.

288. Kubalski E., *Kraków w czasie wielkiej wojny*, oprac. M. Zakrzewski, Kraków 2018.
289. Kubicki M., *Kutry typu B-25s/A w polskiej flocie rybackiej na Morzu Bałtyckim w latach 1972––1992*, „Zapiski Puckie" 2018, nr 17.
290. Kubicki M., *Udział japońskiej Połączonej Floty w bitwie koło przylądka Esperance 11–12 października 1942 r.*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej" 2018, z. 13.
291. Kujawa W., *A miało być tak pięknie… Historia Ewy i Jerzego Stolarskich*, Warszawa 2018.
292. Kujawa W., *Materiały dotyczące Iranu i jego obywateli po II wojnie światowej w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej. Rekonesans badawczy*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10 (druk 2018).
293. Kujot M., *Problemy udostępniania dokumentacji Okręgowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
294. Kupisz D., Piątkowski S., *Dzieje Przytyka i okolicznych miejscowości do 1918 roku*, Radom 2018.
295. Kurpierz T, Ścibut B., *Flame Henryk* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. V, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
296. Kurus A., *Oddział Wydzielony „Lubliniec". Działania bojowe 74 Górnośląskiego Pułku Piechoty w ramach Oddziału Wydzielonego „Lubliniec" 1 IX 1939*, Oświęcim 2018.
297. Kuta C., *Communist secret services' measures taken towards the Pax association in Poland in the years 1945 – 1989*, „Notitiæ historiæ ecclesiasticæ" 2018, nr 1.
298. Kuta C., *Pisma drugiego obiegu w Krakowie w okresie stanu wojennego* [w:] *Druki niezależne w Polsce w latach 1945–1990*, red. G. Schlender, Kalisz 2018.
299. Kuta C., Środowiska katolików świeckich wobec wydarzeń Marca 1968 r. [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia i interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.
300. Langowski K., *„O honor i sztandar, który nas skupia". Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (1943–2013)*, Warszawa 2018.
301. Leśkiewicz R., *Historyk (z) IPN, Archiwista (z) IPN – stygmat czy powód do dumy?* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
302. Leśkiewicz R., *North Korean Archives Project. Documentation on DPRK in the European Network of Official Authorities in Charge of the Secret Police Files – Archives from the Institute of National Remembrance in Poland*, ed. J. Hosaniak, R, Leśkiewicz, Seoul 2018.
303. Libera P., *„The International of the conquered" – the Promethean movement and the Polish authorities during 1926–1939*, „История/ History. Bulgarian Journal of Historical Education" 2018, vol. 26, no 6.
304. Libera P., *A Forgotten Episode in the History of Polish-Finnish Relations: The Prometheus Club in Helsinki, 1932–1939* [w:] *Mannerheim and Polish-Finnish Political and Military Relations 1917––1946*, red. T. Siewierski, Warsaw 2018.
305. Libera P., *Józef Piłsudski towards Lithuania* [w:] *Józef Piłsudski: Under the Banners of White Eagle and Pahonia. On the Centenary of the Polish Independence*, red. W. Suleja, T. Wolsza, Warsaw 2018.
306. Libera P., *Orientalistyczne Koło Młodych przy Instytucie Wschodnim w Warszawie (1929–1939)*, „Nowy Prometeusz" 2018, nr 11.
307. Libera P., *Polish authorities and the attempt to create the Caucasian Confederation (1917–1940)*, „Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2017, vol. 52, no 3: special issue.
308. Libera P., *Zapomniany epizod z dziejów stosunków polsko-fińskich: Klub „Prometeusz" w Helsinkach w latach 1932–1939*, [w:] *Mannerheim oraz polsko-fińskie relacje wojskowe i polityczne w latach 1917–1946*, red. T. Siewierski, Warszawa 2018.
309. Lipińska-Zwolińska K., *Sympozjum naukowe „Problemy archiwalnych systemów informatycznych". Łódź, 16–17 października 2017 r.*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory" 2018, nr 9(11).

310. Lubecka J., [recenzja] *Hans-Christian Jasch, Christoph Kreutzmüller (red.): Die Teilnehmer. Die Männer der Wannsee-Konferenz*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny" 2018, nr 1.
311. Lubecka J., *„Nadmiar zapomnienia i nadmiar pamięci" w polskiej, niemieckiej i austriackiej narracji dotyczącej II wojny światowej* (*„Excess of Forgetting and Excess of Memory" in Polish, German and Austrian Narratives on World War II)*, „Studia nad Totalitaryzmami i Wiekiem XX (Totalitarian and 20th Century Studies) 2017, t. 1.
312. Lubecka J., *Polska wobec dwóch totalitaryzmów – doświadczenie niechciane. Wprowadzenie,* [w:] *Doświadczenie dwóch totalitaryzmów. Interpretacje*, red. P. Kaczorowski, M. Kornat, J. Lubecka, P. Madajczyk, Warszawa 2018.
313. Lubecka J., *Postprawda a polityka historyczna. Obraz II wojny światowej we współczesnej narracji niemieckiej* [w:] *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie postprawdy*, red. T.W. Grabowski, M. Lakomy, K. Oświecimski, Kraków 2018.
314. Lubecka J., *Sprawcy w rękach ofiar – sprawiedliwość czy zemsta* [w:] *Jak rodzi się zło. Sprawcy, wykonawcy, pomocnicy*, red. A. Bartuś, Oświęcim 2018.
315. Łabuszewski T., *Komenda Obszaru Centralnego Zrzeszenia WiN* [w:] *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN 1945–1947*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
316. Łagojda K., *Początki polskiej administracji na ziemi kłodzkiej po zakończeniu II wojny światowej*, „Przegląd Zachodni" 2018, nr 3.
317. Łapiński P., *Borowski Józef (1916–1945)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
318. Łapiński P., Brenda W., *Karwowski Jerzy (1925–2000)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
319. Łapiński P., *Kosiński Eugeniusz (1925–1946)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944––1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
320. Łapiński P., *Okręg Białostocki Zrzeszenia WiN* [w:] *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN 1945–1947*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
321. Łapiński P., Poleszak S., *Kisielewski Franciszek (1914–1950)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
322. Łapiński P., *Staniszewski Stanisław (1922–?)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944-––1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
323. Łapiński P., *Szabunia Franciszek (1904–1958)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944––1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
324. Łapiński P., *Szydłowski Eugeniusz (1925–1946)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944-––1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
325. Łapiński P., *Szymborski Władysław (1917–1945)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944––1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
326. Łapiński P., *Witalis Brzeski (1894–1979)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
327. Łapiński P., *Wyrzykowski Jan (1917–1952)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
328. Łatka R., *„Bronić Solidarność przed wkraczaniem na tereny polityczne". Prymas Stefan Wyszyński wobec Solidarności* [w:] *Stefan Wyszyński wobec opozycji i oporu społecznego 1945–1981*, red. E. Czaczkowska, Warszawa 2018.
329. Łatka R., *„Był człowiekiem dla PRL bardzo niebezpiecznym". Ordynariusz przemyski abp. Ignacy Tokarczuk w świetle wspomnień i relacji*, „Glaukopis" 2018, nr 35.
330. Łatka R., *Zbytnio nie ulegać tej pozornej zmianie atmosfery. Relacje państwo-Kościół 1979–1980 z perspektywy Episkopatu Polski*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 31.
331. Łatka R., [recenzja] *Portrety imienne i bezimienne. Polscy dominikanie a bezpieka 1945–1989*, Kraków 2017, „Glaukopis" 2018, nr 35.

332. Łatka R., *Episkopat wobec złudnej normalizacji relacji państwo-Kościół 1971–1978* [w:] *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim tom 3: 1972–1978,* red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin 2018.
333. Łatka R., *Koniec odwilży w relacjach państwo–Kościół (1957–1958) z perspektywy Prymasa Stefana Wyszyńskiego* [w:] *Christus vincit. Księga dedykowana Biskupowi Edwardowi Frankowskiemu w 80. rocznicę urodzin*, red. M. Krzysztofiński, J. Wołczański, Rzeszów 2017 (druk 2018).
334. Łatka R., *Najważniejsze procesy polityczne duchownych w okresie Polski „ludowej". Próba syntetycznego spojrzenia* [w:] *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy– Sacrum i profanum. Prace ofiarowane Księdzu prof. dr hab. Józefowi Mareckiemu*, red. A. Giza, L. Rotter, Kraków 2017 (druk 2018).
335. Łatka R., *Polityczne aspekty II pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny* [w:] *40-lecie wyboru Karola Wojtyły na papieża. Czy pontyfikat Jana Pawła II zmienił świat?*, red. P. Skibiński, Warszawa 2018.
336. Łatka R., *Prymas Józef Glemp wobec opozycji politycznej 1981–1982*, „Warszawskie Studia Teologiczne" 2018, nr 2.
337. Łatka R., *Prymas Stefan Wyszyński wobec zagrożenia interwencją sowiecką 1980–1981*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2018, nr 1 (53).
338. Łatka R., *Prymas Wyszyński wobec rzeczywistości politycznej doby Władysława Gomułki* [w:] *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim Tom 2: 1956–1972*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin 2018.
339. Łatka R., *Przebieg negocjacji związanych z II pielgrzymką Jana Pawła II do Ojczyzny- próba syntetycznego spojrzenia,* „Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja" 2017, nr 6 (druk 2018).
340. Łatka R., *Rada Główna Episkopatu Polski a pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, „Dzieje Najnowsze" 2018, nr 1.
341. Łatka R., *Relacje państwo–Kościół w pierwszych latach rządów Edwarda Gierka – czyli jak wyglądała polityka „normalizacji" w praktyce* [w:] *Państwo–religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX w.*, tom II, red. J. Durka, Kalisz 2018.
342. Łatka R., *Rywalizacja państwo – Kościół w czasie obchodów millenijnych na przykładzie województwa krakowskiego* [w:] *Pół wieku millenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów tysiąclecia chrztu Polski*, red. B. Noszczak, Warszawa 2018.
343. Łatka R., *Stanisław Wałach ubek o ambicjach literackich* [w:] *Nadzorcy. Ludzie i struktury władzy odpowiedzialni za działania wobec środowisk twórczych, naukowych i dziennikarskich*, red. S. Ligarski, G. Majchrzak, Szczecin–Warszawa 2017 (druk 2018).
344. Łatka R., Sztama P., *Ogólnopolska konferencja naukowa „Polskie wizje i oceny komunizmu po 1939 roku", Warszawa 5–7 czerwca 2017*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 1.
345. Łatka R., *Wydział IV SB KW MO/WUSW w Krakowie (1962–1989) – w świetle aktualnego stanu badań,* „Almanach Historyczny" 2018, t.20.
346. Łódź pod okupacją 1939–1945. Studia i szkice, red. T. Toborek, M. Trębacz, Łódź–Warszawa 2018.
347. Łukasiewicz S., *Centralny Program Badawczy Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej „Polska emigracja polityczna 1939–1990" w latach 2012–2015* [w:] *Polityka migracyjna w obliczu współczesnych wyzwań: teoria i praktyka*, red. H. Chałupczak, Lublin 2018.
348. Łukasiewicz S., *Polskie tradycje dyskursu o Europie – komponent historyczny debaty integracyjnej*, „Sprawy Międzynarodowe" 2018, nr 2.
349. Łukasiewicz S., *Siła rażenia „Kultury". Esej o doświadczeniu wojskowym Jerzego Giedroycia jako perspektywie interpretacyjnej* [w:] *Rozmaitości emigracyjne. Literatura i sztuka*, red. D. Kudelska, Z. Kudelski, Lublin 2017.
350. Łukasiewicz S., Środowiska polskiej emigracji na Zachodzie wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach zimnej wojny, „Roczniki Humanistyczne" 2018, t. LXVI, z. 2 (zeszyt specjalny).
351. Łukasiewicz S., Środowisko „Zeszytów Historycznych". Próba portretu [w:] *„Zeszyty Historyczne" z perspektywy półwiecza*, red. S. Nowinowski, R. Stobiecki, Warszawa 2017.
352. Maguza Z., *Żołnierskie losy Wołyniaka*, wstęp, oprac. i red. nauk. T. Bereza, Warszawa–Rzeszów 2018.

353. Majchrzak G, *Pol`ské občianske protesty proti intervencii v Československu z pohl`adu bezpeč nistných dokumentov*, „Pamät národa" 2018, nr 2.
354. Majchrzak G., *„Wymiar sprawiedliwości" po 13 grudnia 1981 r.* [w:] *Wkład krakowskiego i ogólnopolskiego środowiska prawniczego w budowę podstaw ustrojowych III Rzeczypospolitej (1980––1994). Projekty i inicjatywy ustawodawcze ludzie, dokonania, oceny*, red. S. Grodziski, Kraków 2018.
355. Majchrzak G., *Próby tworzenia związków zawodowych w resorcie spraw wewnętrznych w 1981 roku* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław–Warszawa 2018.
356. Majewski M., *In memoriam. Członkowie polsko-ukraińskiej grupy roboczej, którzy odeszli* [w:] *Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku. Dwadzieścia lat polsko-ukraińskiego projektu naukowego 1996–2016*, red. J. Bednarek, J. Szapował, Łódź–Warszawa–Kijów 2018.
357. Marcinkiewicz M., *„...by sprawiedliwość była rozłożona równomiernie" – internowanie byłych prominentów PZPR* [w:] *Internowani i uwięzieni w stanie wojennym,* red. T. Kurpierz, J. Neja, Katowice-Warszawa 2018.
358. Marcinkiewicz M., *Biogram Józefa Taflińskiego (1933–2001)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956,* t. V, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
359. Marcinkiewicz M., Majchrzak G., *Polityczne z Olszynki Grochowskiej*, Warszawa 2018.
360. Marcinkiewicz M., *O konstytucji kwietniowej raz jeszcze…*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 1 (31).
361. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Budzenie ducha bojowego wśród żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w latach 1941–1945* [w:] *Bezpieczeństwo militarne Polski 1918–1945. Aspekty geopolityczne i społeczne*, t. 2, red. S Jaczyński, W. Nowak, R. Rogulski, Siedlce 2017 (druk 2018).
362. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Jak zdrowo i ekonomicznie żywić rodzinę w PRL? Wytyczne Ligi Kobiet Polskich dotyczące odżywiania społeczeństwa polskiego w okresie kryzysu gospodarczego lat 80. XX wieku* [w:] *Apetyt na jedzenie. Pokarm w społeczeństwie, kulturze, symbolice na przestrzeni dziejów*, red. J. Żychlińska, A. Głowacka-Penczyńska, Bydgoszcz 2018.
363. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Rola kobiety w Polsce Ludowej w świetle treści propagandowych rozpowszechnianych przez Ligę Kobiet w latach 1946–1956*, „Dzieje Najnowsze" 2018, nr 2.
364. Marek Ł., *Katowicki miesięcznik ateistyczny „Myśl Wolna" (1958–1962) w służbie ideologii komunistycznej* [w:] *Relacje Kościół–państwo na Górnym Śląsku w latach 1945–1989. Konflikt ideologiczny*, red. A. Dziurok, Katowice–Warszawa 2018.
365. Marek Ł., Łagodna i koncesjonowana „opozycja". Prymas Stefan Wyszyński a Koło Poselskie „Znak" (1957–1976) na podstawie „Dzienników" Janusza Zabłockiego [w:] *Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981*, red. E.K. Czaczkowska, Warszawa 2018.
366. Marek Ł., *O wolności w „Wolności". Pisma opozycyjne o tytule „Wolność" z drugiej połowy lat osiemdziesiątych XX w.* [w:] *Druki niezależne w Polsce w latach 1945–1990*, red. G. Schlender, Kalisz 2018.
367. Markiewicz M., *Związek Młodzieży Polskiej na wsi białostockiej*, „Studia Łomżyńskie" 2017, t. XXVII.
368. Marszałek T., Łabowicz J., Wiecha Ł., *Rekonstrukcja zniszczonych materiałów archiwalnych. Porównanie metod stosowanych w Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach i Urzędzie Gaucka (BStU) w Berlinie* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
369. Mazanowska I., *Wacław Boryżyński* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
370. Mazanowska I., *Władysław Bielecki* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
371. Meus M., Chorązki M., *Na granicy. Monografia historyczna gminy Michałowice*, *T. II od schyłku XVIII wieku do 1949 roku*, Michałowice 2018.

372. *Między solidaryzmem a niepodległością. Myśl polityczna Solidarności Walczącej*, red. K. Brzechczyn, Poznań-Warszawa 2018.
373. Misiejuk D., *Źródła do badań nad Soborem Watykańskim II z zasobu Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
374. Morawski R., Poboży R., *Repozytorium dokumentacji audiowizualnej i fotograficznej w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – doświadczenia i perspektywy zmian* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
375. *Mord w Lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952*, t. 2, wstęp, wybór i oprac. W. Wasilewski, tłum. W. J. Popowski, Warszawa 2018.
376. Mozgol R., *Nauczanie o „Polsce Ludowej" w edukacji pozaszkolnej na przykładzie działalności Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Polska Ludowa w edukacji historycznej*, red. M. Fic, Katowice 2018 (w druku).
377. Mroziński M., *Symbolika i tematyka religijna w treści druków ulotnych w zasobie Oddziałowego Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach* [w:] *Tematyka religijna górnośląskich druków ulotnych i okolicznościowych XIX i XX wieku*, red. naukowa J. Myszor, Katowice 2018.
378. Muszyński W., *Białe Legiony 1914–1918. Od Legionu Puławskiego do I Korpusu Polskiego*, Warszawa 2018.
379. Muszyński W., *Jerzy Zakulski* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
380. Muszyński W., *Lech Haydukiewicz* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
381. Muszyński W., Mysiakowska-Muszyńska J., *Architekt Wielkiej Polski. Roman Dmowski 1864–1939*, Warszawa 2018.
382. Muszyński W., *Witold Bayer* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
383. Muszyński W., Władysław Kołaciński „Żbik" [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944––1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
384. Mysiakowska-Muszyńska J., Muszyński W. J., *Architekt wielkiej Polski. Roman Dmowski 1864––1939*, Warszawa 2018.
385. Namysło A., *Persecution of Polish Citizens for Providing Help to Jews in the Light of Procedural Files of German Special Courts* [w:] *The Holocaust and Polish-Jewish Relations. Selected Issue,* red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, Warszawa 2018.
386. *„Nasi sąsiedzi – Żydzi". Z dziejów relacji polsko-żydowskich na Kielecczyźnie w XX wieku*, red. A. Dziarmaga, D. Koczwańska-Kalita, E. Majcher-Ociesa, Kielce 2017.
387. *„Nie można zdradzić Ewangelii". Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem,* rozmawiał, wstępem i przypisami opatrzył M. Krzysztofiński, wyd. II uzupełnione, Rzeszów–Kraków 2013 (dodruk 2018).
388. *Nie tylko partia? Organizacje społeczne w Polsce Ludowej 1944–1989: geneza, funkcjonowanie, znaczenie*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2017 (druk 2018).
389. Nisiobęcka A., *Rola pamięci i tożsamości w środowisku emigrantów i reemigrantów na przykładzie Polski i Francji*, „Polski Przegląd Migracyjny" 2018, nr 1.
390. Nisiobęcka A., *Rząd francuski wobec powrotu polskiej emigracji zarobkowej w latach 1945–1949*, „Przegląd Historyczny" 2018 r, nr 2.
391. Nisiobęcka A., *Z Lens do Wałbrzycha. Powrót Polaków z Francji oraz ich adaptacja w Polsce Ludowej w latach 1945–1950*, Warszawa 2018.
392. Niziołek P., *ks. Władysław Młynarczyk w niemieckich obozach koncentracyjnych – okoliczności śmierci*, „Biuletyn Historii Pogranicza" 2017, nr 17.

393. Niziołek P., *Ofiary pacyfikacji wsi Sikory-Tomkowięta (13 lipca 1943 r.) i Wnory-Wandy (21 lipca 1943 r.) – próba weryfikacji. Warsztat historyka a realia ochrony pamięci walk i męczeństwa*, „Rocznik Białostocki" 2017, t. 21.
394. Noszczak B., *Niepodległościowa ewangelizacja. Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski (1956––1966/1967) jako forma kontestacji systemu społeczno-politycznego PRL* [w:] *Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981*, red. E.K. Czaczkowska, Warszawa 2018.
395. Noszczak B., *Renesans stalinizmu? Represjonowanie duchowieństwa katolickiego przez komunistyczny aparat władzy podczas obchodów tysiąclecia chrztu Polski (1956–1966/1967). Przypadek o. Czesława Białka SJ* [w:] Pół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu
396. Nowakowski S., „Korpus Ochrony Pogranicza – elitarna formacja II Rzeczypospolitej", 2018, nr 1, (w druku).
397. Nowakowski S., „Pierwszy dzień – fragment wspomnień z Workuty", „Warmińsko-mazurskie studia z historii najnowszej" (t. 2) 2019, (w druku).
398. *Obrzeża społeczne Warszawy w latach 1945–1989*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
399. *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN 1945–1947*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
400. *Od „Vixdum Poloniae unitas" do „Totus Tuus Poloniae populus". Wileńska prowincja kościelna w latach 1925–1992*, red. J. Wasilewski, W. Wilczewski, Białystok–Warszawa 2018.
401. *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Warszawa–Wrocław 2018.
402. Olaszek J., *„CDN – Głos Wolnego Robotnika" – pismo Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu „Solidarność"* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław–Warszawa 2018.
403. Olaszek J., *Codzienność buntowników. Szkic o stylu życia dysydentów w państwach bloku sowieckiego*, „Przegląd Historyczny" 2018, z. 3.
404. Olaszek J., *Dwa totalitaryzmy w publikacjach drugiego obiegu w PRL* [w:] *Doświadczenie dwóch totalitaryzmów. Interpretacje*, red. P. Kaczorowski, M. Kornat, J. Lubecka, P. Madajczyk, Warszawa 2018.
405. Olaszek J., *Jan Walc. Biografia opozycjonisty*, Warszawa 2018.
406. Olaszek J., *Podziemne dziennikarstwo. Funkcjonowanie głównych pism informacyjnych podziemnej „Solidarności" w Warszawie w latach 1981–1989*, Warszawa 2018.
407. Olejniczak A., *Oficerowie – Polacy w pułku irlandzkim armii napoleońskiej w latach 1806–1815* oraz przesłanie w celu publikacji do redakcji „Kwartalnika Historycznego", 15 XI 2018.
408. Olejniczak A., *Tajna Organizacja Sikorski Dolny Śląsk nr 1. w powiecie bolesławieckim 1950–1951*, „Rocznik Bolesławiecki" 2017 (druk 2018).
409. Opulski R., *Działania komunistycznej władzy wobec „wichrzycieli" w marcu 1968 r. w Krakowie* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia i interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.
410. Ostapiuk M., *Cele, zadania i zasady funkcjonowania Pogotowia Akcji Specjalnej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (na przykładzie Okręgu Białystok)*, „Glaukopis" 2017, nr 35.
411. Oszytko J., *Nazistowscy przywódcy przedwojennego Opola i opozycja antyhitlerowska w latach 1933–1945 w świetle akt z IPN oraz akt z AP w Opolu*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne" 2017 (w druku).
412. Paduchowski W., *Potencjał wojenny Korei Północnej na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. w raportach Attachatu Wojskowego przy Ambasadzie PRL w Phenianie*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2018, nr 12.
413. Panasiuk D., *Rejon II chełmskiego obwodu AK-DSZ-WiN w latach 1944–1947. Struktura organizacyjna i działalność*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 46 (druk 2018).
414. Perzyna P., *Błażej Stolarski – sylwetka działacza wszechstronnego*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego" 2018, nr 37.

415. Perzyna P., *Jakiego archiwum potrzebuje Instytut Pamięci Narodowej? Rozważania o organizacji i priorytetach działalności archiwum historycznego* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
416. Piątek P., *Przestępcze wymuszenie zeznań w postępowaniach przygotowawczych prowadzonych przez organy bezpieczeństwa publicznego w latach 1944–1956. Studium kryminologiczno-prawne*, Katowice–Warszawa 2018.
417. Piątkowski S., *Fabryka Broni w Radomiu. Historia i współczesność*, Radom 2018.
418. Piątkowski S., *Historia adwokatury radomskiej*, Radom 2018.
419. Piątkowski S., *Przestępczość w okupowanej Warszawie w świetle polskojęzycznej prasy niemieckiej* [w:] *Porządek publiczny i bezpieczeństwo w okupacyjnej Warszawie*, red. R. Spałek, Warszawa 2018.
420. Piątkowski S., *Radom w latach wojny i okupacji niemieckiej (1939–1945)*, Lublin–Warszawa 2018.
421. Piątkowski S., *Radomianie na drodze do niepodległości (1914–1918)* [w:] *Radomianie na drodze do niepodległości. Wystawa ze zbiorów Muzeum im. Jacka Malczewskiego i Archiwum Państwowego w Radomiu*, Radom 2018.
422. Piątkowski S., *Skarżysko-Kamienna. Losy miasta i jego mieszkańców w latach wojny i okupacji (1939–1945)*, Skarżysko-Kamienna 2018.
423. Piątkowski S., *The Participation of the German Gendarmerie in Extermination of the Jewish population of the Generalgouvernement (with the North-Eastern Part of the Radom District as an Example* [w:] *The Holocaust and Polish-Jewish Relations. Selected Issues*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, Warszawa 2018.
424. Piątkowski S., Życie codzienne mieszkańców Radomia w latach okupacji austriackiej (1915–*1918)* [w:] *Radomian drogi do Niepodległej*, red. D. Kupisz, Radom 2018.
425. Pietrzyk-Dąbrowska E., *Postprawda w komunistycznej Polsce. Obraz rzeczywistości budowany przez komunistyczną propagandę* [w:] *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie postprawdy*, red. T. Grabowski, M. Lakomy, K. Oświecimski, Kraków 2018.
426. Pietrzyk M., Pleskot P., *W cieniu Kaina. Ofiary aparatu represji na terenie Inowrocławia i okolic w okresie PRL*, Inowrocław 2018.
427. Pilarski S., *Dorobek naukowy Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi w latach 2001–2015* [w:] *Archiwa – historia – pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
428. *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
429. Pleskot P., *„Adwent". Wyznania nierzymskokatolickie w Warszawie z perspektywy SB w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych* [w:] *Obrzeża społeczne Warszawy w latach 1945–1989*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
430. Pleskot P., *„Moralnie zagrożeni". Przestępczość wśród nieletnich warszawiaków u schyłku PRL w świetle materiałów MSW* [w:] *Obrzeża społeczne Warszawy w latach 1945–1989*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
431. Pleskot P., *Głosy z oddali. Inicjatywy solidarnościowe podejmowane w krajach Ameryki Południowej w latach 1980–1989 w perspektywie polskiej. Rekonesans badawczy* [w:] *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 1: *Państwa pozaeuropejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
432. Pleskot P., *Jak warszawska milicja walczyła z „pasożytami" w momencie wprowadzenia stanu wojennego. Wytyczne KS MO z listopada 1981 roku* [w:] *Obrzeża społeczne Warszawy w latach 1945––1989*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
433. Pleskot P., *Ludzie z marginesu? Wykluczeni? Warszawiacy z obrzeży społecznych w latach 1945––1989* [w:] *Obrzeża społeczne Warszawy w latach 1945–1989*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.

434. Pleskot P., *Marzec w Akademii. Wpływ protestów marcowych na funkcjonowanie Polskiej Akademii Nauk (1968–1970)* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia i interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.
435. Pleskot P., *Solidarnościowe inicjatywy podejmowane w Australii w latach 1980–1989* [w:] *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 1: *Państwa pozaeuropejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
436. Pleskot P., *Suplement* [w:] *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 2: *Państwa europejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
437. Pleskot P., *Tam i z powrotem. Georges Mink w słowach, dokumentach, obrazach*, Warszawa 2018.
438. Pleskot P., *W cieniu centrali. Struktury pionu SB Komendy Stołecznej MO i Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w latach 1975–1990*, Warszawa 2018.
439. Pleskot P., *W poszukiwaniu metodologii badań nad emigracją lat osiemdziesiątych i inicjatywami solidarnościowymi Polonii* [w:] *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 1: *Państwa pozaeuropejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
440. Pleskot P., *Wokół inicjatyw solidarnościowych z udziałem Polonii* [w:] *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 1: *Państwa pozaeuropejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
441. Pleskot P., *Wstęp* [w:] *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 2: *Państwa europejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
442. Pleskot P., *Zamiast podsumowania* [w:] *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 2: *Państwa europejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
443. Podemski M., *Antykomunistyczne organizacje młodzieżowe działające we Wschowie w okresie stalinowskim*, „Rocznik Ziem Zachodnich" 2018, t. 2.
444. *Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku. Dwadzieścia lat polsko-ukraińskiego projektu naukowego 1996–2016*, red. J. Bednarek i J. Szapował, Łódź–Warszawa–Kijów 2018.
445. *Porządek publiczny i bezpieczeństwo w okupowanej Warszawie*, red. R. Spałek, Warszawa 2018.
446. *Poszukiwanie i identyfikacja ofiar zbrodni systemów totalitarnych. Doświadczenia polskie w kontekście europejskim*, red. M. Zwolski, Białystok–Warszawa 2018.
447. *Prof. Barbara Mizerka (1930–2017)*, red. R. Kościański, Kościan 2018.
448. Przegiętka M., [recenzja] *Maria Wardzyńska, Wysiedlenia ludności polskiej z okupowanych ziem polskich włączonych do III Rzeszy w latach 1939–1945, Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa 2017*, „Zapiski Historyczne" 2018, t. LXXXIII, z. 1.
449. Przeperski M., [recenzja] *Marta Polaczek-Bigaj, Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa–Książka–Ruch" Studium powstania działalności i likwidacji*, *Kraków 2016*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 1.
450. Przeperski M., *Is it possible to be a journalist without censorship? Polish People's Republic journalism before and after 1956* [w:], *Censorship, Politics and Oppression*, red. M. Maciejewska, W. Owczarski, Gdańsk 2018.
451. Przeperski M., *Mieczysław Rakowski w Stoczni Gdańskiej – 25 sierpnia 1983 r.* [w:] *Historia Stoczni Gdańskiej*, red. K. Knoch i in., Gdańsk 2018.
452. Przeperski M., *Początki uwłaszczenia nomenklatury – uwarunkowania prawne i społeczne* [w:] *Brudne wspólnoty. Przestępczość zorganizowana w PRL w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, red. K. Nawrocki, D. Wicenty, Gdańsk 2018.
453. Przewłoka A., *Aleksander Furmański (1904–1975) „Grom", „Powała" – patriota, żołnierz i obywatel*, Wola Rzędzińska 2018.
454. Ptak J., *Boruta. Ślady agenturalnej przeszłości*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 46 (druk 2018).

455. Rączy E., *Aktion Reinhardt in the Cracow District* [w:] *The Holocaust and Polish-Jewish Relations. Selected Issues*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, Warszawa 2018.
456. Rączy E., *Znaczenie dokumentacji sądowej w badaniach nad stosunkami polsko-żydowskimi w czasie II wojny światowej na przykładzie regionu podkarpackiego*, „Humanities and Social Sciences", Quarterly, 2018, Vol. XXIII (July-September).
457. *Referaty „Wschód" i „Zachód" Oddziału II SGWP. Współpraca czy rywalizacja?*, red. R. Majzner, Radomsko 2018.
458. Rogut D., *Wrota piekieł. Żołnierze Armii Krajowej i obywatele polscy w obozie NKWD nr 516 w Krasnowodzku* [w:] *Sowieckie obozy dla jeńców wojennych i internowanych 1939–1956. Przykłady wybranych państw*, red. J. Bednarek, D. Rogut, Łódź–Warszawa 2018.
459. Rogut D., *Żołnierze Armii Krajowej w sowieckim obozie nr 531 w Swierdłowsku (1946–1947) – zarys historii* [w:] *GUŁAG – GUPWI. Struktury – kadry – więźniowie*, red. D. Rogut, W. Śleszyński, Białystok 2018.
460. Rogut D., *Поляки и польские граждане в советских лагерях на Урале (1945–1957) – исторический очерк* [w:] *Актуальные вопросы изучения и преподавания истории, социально–гуманитарных дисциплин и права*, рэдкал. В.А. Космач, А. М. Дулов (адк. рэд.) [і інш.], Віцебск 2018.
461. Rokicki K., *Kluby studenckie w Warszawie 1956–1980*, Warszawa 2018.
462. Romanek J., *Polskie Stronnictwo Ludowe w województwie lubelskim w latach 1945–1947. Wybór źródeł*, Warszawa-Lublin 2018.
463. Romaniuk P., *Deportacja weteranów*, „Sybir. Magazyn Muzeum Pamięci Sybiru" 2018, nr 2.
464. Romaniuk P., *Janusz Antoni Wiśniowiecki, Ilias Polski (1700–1710)*, Warszawa 2018 (opracowanie źródła wspólnie z Jackiem Burdowiczem-Nowickim).
465. Rosenbaum S., *Kilka uwag o operacjach Służby Bezpieczeństwa przeciwko tarnogórskiej „Solidarności" w latach 1980–1989*, „Rocznik Muzeum w Tarnowskich Górach" 2017, t. V (druk 2018).
466. Rosenbaum S., *ks. J. Chrząszcz, Meminisse iuvat. Wybór pism*, wybór, przekład i opracowanie S. Rosenbaum, Gliwice 2018.
467. Rosenbaum S., *Trzecie powstanie śląskie w Tarnowskich Górach*, „Śląski Almanach Powstańczy" 2018, nr 4.
468. Ruzikowski T., *(Nad)gorliwość grosza od…? Relacja płk. Józefa Dziemidoka o jego służbie w SB złożona do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10.
469. Ruzikowski T., [recenzja] J. Olaszek, *Rewolucja Powielaczy. Niezależny Ruch Wydawniczy w Polsce 1976–1989*, „Glaukopis" 2018, nr 35.
470. Ruzikowski T., *Nie tylko „Akacja". Warszawska Służba Bezpieczeństwa wobec Marca 1968* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia i interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.
471. Rybarczyk P., *Szkolenie funkcjonariuszy wojewódzkiego aparatu bezpieczeństwa i porządku publicznego PRL na przykładzie Komendy Wojewódzkiej MO w Bydgoszczy w latach 1956–1980,* „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2017, nr 1(15) (druk 2018).
472. Rybarczyk P., *Zimna wojna na polskiej prowincji. Zwalczanie działalności szpiegowskiej NATO w województwie bydgoskim w latach sześćdziesiątych w świetle dokumentacji kontrwywiadu cywilnego PR,* „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10 (druk 2018).
473. Ryżko J., Żuławnik M., *Wykorzystywanie elektronicznych baz danych w działalności Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
474. Sacewicz K., *Komintern w świetle polskiej publicystyki przeciwkomunistycznej II Rzeczypospolitej. Przyczynek do badań nad polskim antykomunizmem*, „Komunizm" 2018, t. 6.
475. Sacewicz K., *Taktyka komunistycznego frontu ludowego i antyfaszystowskiego w świetle publicystyki Centralnego Porozumienia Organizacji Współdziałających w Zwalczaniu Komunizmu – przyczynek*

do rozważań nad zorganizowanymi społecznymi postawami antykomunistycznymi w międzywojennej Polsce, „Echa Przeszłości" 2018, t. XX [w druku].

476. Sacewicz K., *Концепции, методи и форми на действия срещу комунизма през погледа на журналистиката, която прави обществено достояние организираните обществени антикомунистически инициативи в Полша между двете световни войни* [The Anti-Communist Initiatives in Poland between the Two World Wars through the Eyes of Journalism], „History" 2018, vol. 26, n. 6.
477. Semczyszyn M., *Bronisław Sobolak* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. V, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
478. Semczyszyn M., *Działalność bojowego Oddziału Armii na Pomorzu Zachodnim w latach 1945––1946*, „Zeszyty Historyczne WiN" 2017, nr 46 (druk 2018).
479. Semczyszyn M., *Edward Kokotko* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. V, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
480. Semczyszyn M., *Operacja „Ostra Brama"*, Warszawa 2018.
481. Semczyszyn M., *Wileńskie Brygady AK*, Warszawa 2018.
482. Semczyszyn M., Українці заарештувані органами громадської безпеки на Західніому Поморії, „Український Альманах" 2019.
483. Siedziako M., *Antykomunizm w myśli politycznej Solidarności Walczącej. Zarys zagadnienia*, „Acta Politica Polonica" 2018, nr 2 (44).
484. Siedziako M., *Bez wyboru. Głosowania do Sejmu PRL (1952–1989)*, Warszawa 2018.
485. Siedziako M., *Postalinowska „odwilż" i polski rok 1956. Kierownictwo KW PZPR w Szczecinie na tle wydarzeń w kraju (1953–1956)*, „Przegląd Zachodniopomorski" 2017, z. 4.
486. Sierchuła R., Muszyński W., *Józef Dowbor-Muśnicki 1867–1937*, Warszawa–Poznań 2018.
487. Sikora M., *„Die Bemühungen zur Verbreitung der deutschen Sprache als Verkehrssprache scheiterten…". Die Volksdeutschen und Polen in den Stimmungsberichten des Sicherheitsdienst-Leitabschnittes Kattowitz 1939–1944* [w:] *Germanisierung im besetzten Ostoberschlesien 1939–1945. Ereignisse und Erinnerungen*, hrsg. H.-W. Retterath, Münster – New York 2018.
488. Sikora M., *„Terapia czarnorynkowa". Pomoc wywiadu MSW dla branży farmaceutycznej i biotechnologicznej w PRL 1960–1990*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 2017, nr 4 (druk 2018).
489. Sikora M., *Clandestine Acquisition of Microelectronics and Information Technology by the Scientific-Technical Intelligence of Polish People's Republic in 1970–1990* [w:] *Forth International Conference „Computer Technology in Russia and in the Former Soviet Union" SoRuCom 2017 3–5 October 2017 Zelenograd, Russia*, editors I. Krayneva, A. Tomilin, Inc. 2017, [wydanie drugie zmienione i poprawione] (druk 2018).
490. Sobócki W., Wykorzystanie geocachingu w działaniach edukacyjnych Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Poznaniu" (tekst ukaże się w numerze 6 Biuletynu Towarzystwa Przyjaciół Nauk Historycznych z datą 2018).
491. Sodel R., *Rola wydziałów śledczych Służby Bezpieczeństwa w sprawach dotyczących działań policyjnych i wojskowych jednostek kolaboracyjnych III Rzeszy, składających się z obywateli ZSRR w czasie II wojny światowej* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944––1990*, red. M. Dźwigał i P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
492. Sokół P., *Oczekiwane kierunki zmian legislacyjnych w zakresie udostępniania dokumentów z zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
493. Sołtysik Ł, Waligóra G., *Wstęp* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław–Warszawa 2018.
494. *Sowieckie obozy dla jeńców wojennych i internowanych 1939–1956. Przykłady wybranych państw*, red. J. Bednarek, D. Rogut, Łódź–Warszawa 2018.

495. Spałek R., *Ekspozytura Urzędu Śledczego PKB w Warszawie – kryptonim Start. Między okupacyjną rzeczywistością a mistyfikacją procesu stalinowskiego (1943–1951)* [w:] *Porządek publiczny i bezpieczeństwo w okupacyjnej Warszawie*, red. R. Spałek, Warszawa 2018.
496. Spałek R., *Gomułka – ostatni komunista w PZPR?* [w:] *Polskie wizje i oceny komunizmu po 1939 r.*, red. R. Łatka, M. Kornat, Warszawa 2018.
497. Spałek R., *Liryka rockowa lustrem codzienności lat osiemdziesiątych: nośniki i kanały dystrybucji – scena oficjalna i autonomiczna – wentyl bezpieczeństwa i cenzura – teksty i świat przedstawiony* [w:] Życie codzienne w PRL, red. M. Choma-Jusińska, M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2018.
498. Spałek R., *Statut Biura Specjalnego MBP*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 2.
499. Spałek R., Śledztwa i procesy rozliczeniowe wyższej kadry Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego oraz ich skutki (1954–1964) [w:] *„W imię przyszłości partii". Procesy o łamanie tzw. praworządności socjalistycznej 1956–1957*, red. W. Muszyński, Warszawa 2018.
500. *Sprawy agenturalne w świetle instrukcji tymczasowych WUBP w Krakowie z 1951 roku*, oprac. M. Kasprzycki, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 45 (druk 2018).
501. *„Stacja „S". Protest głodowy kolejarzy 21–27 X 1980 r.*, red. K. Dworaczek, T. Przedpełski, Wrocław 2018.
502. Stanuch Z., *Aktywność naukowa pracowników Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie. Bilans dokonań za lata 2005–2015* [w:] *Archiwa Historia Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
503. Stanuch Z., *Golgota kobiet, Relacje więźniarek Ravensbrück i innych obozów koncentracyjnych ze zbiorów Polskiego Instytutu Źródłowego w Lund*, Szczecin 2018.
504. Stanuch Z., *Wizyty prymasa Józefa Glempa na Pomorzu Zachodnim*, „Warszawskie Studia Teologiczne" 2018, t. XXXI, nr 2.
505. Stefanik R., *Sportowcy w marszowej kolumnie. Organizacja socjalistycznej kultury fizycznej w Szczecinie w latach 1945–1961*, Szczecin 2018.
506. Stempowski T., [recenzja] *Kutno – miejsca i ludzie. Obrazy zachowane w pamięci mieszkańców, red. K. Koszada, E. Światkowska, B. Gajewska, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kutnowskiej, Kutno 2017*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne" 2018, t. XXII.
507. Stempowski T., *Das Polen der Jahre 1945 bis 1948 in Fotoreportagen aus dem In- und Ausland* [w:] *Erweiterung des Horizonts. Fotoreportage in Polen im 20. Jahrhundert*, red. I. Kurz, R. Makarska, S. Schahadat, M. Wach, Göttingen 2018.
508. Stempowski T., Ślusarski K., *Opracowanie, digitalizacja i udostępnianie zbioru fotografii Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
509. Stępiński W., Ślepowroński T., Wichert W., *Praca przymusowa Polakowi w III Rzeszy w świetle najnowszej polsko-niemieckiej publikacji o „Utraconej młodości"*, „Przegląd Zachodniopomorski" 2017, z. 4 (druk 2018).
510. *Studencki Komitet Solidarności w Poznaniu – spojrzenie po czterdziestu latach. Studia i świadectwa*, red. J. Fiećko, P. Zwiernik, Poznań 2018.
511. Suleja W., *Josef Piłsudskij*, Mińsk 2018.
512. Suleja W., Mechliński R., Wolniak J., *Sternicy dolnośląskiej „Solidarności"*, Wrocław 2018.
513. Suleja W., *Józef Piłsudski as a Statesman* [w:] *Józef Piłsudski: Under the Banners of White Eagle and Pahonia. On the Centenary of the Polish Independence*, Warsaw 2018, red. W. Suleja, T. Wolsza.
514. Suleja W., *Józef Piłsudski*, Kijów 2018.
515. Suleja W., *Józef Piłsudski*, Tbilisi 2018.
516. Suleja W., *Józef Piłsudski: creator of the Independent Poland*, „ История/ History. Bulgarian Journal of Historical Education" 2018, Vol. 26, No 5.

517. Suleja W., *Mundur na nim szary... Rzecz o Józefie Piłsudskim (1867–1935*), Warszawa 2018.
518. Сулея В., *100 години независима Полша. Уводни думи*, „История/ History. Bulgarian Journal of Historical Education" 2018, Vol. 26, No 5.
519. Surdej M., *Okręg Rzeszowski Narodowej Organizacji Wojskowej – Narodowego Zjednoczenia Wojskowego w latach 1944–1947*, Rzeszów–Warszawa 2018.
520. Sychowicz K., *Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne – powstanie i działalność (1956––1975)* [w:] *Nie tylko partia? Organizacje społeczne w Polsce Ludowej 1944–1989 geneza, funkcjonowanie, znaczenie*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2017.
521. Sychowicz K., *Biskup Mikołaj Sasinowski* [w:] *Od Vixdum Poloniae unitas do Totus tuus Polaniae populus. Wileńska prowincja kościelna w latach 1925–1992*, red. J. Wasilewski, W.F. Wilczewski, Białystok–Warszawa 2018.
522. Sychowicz K., *Inwigilacja środowiska młodzieżowego przez aparat bezpieczeństwa w województwie białostockim w latach 1949–1953. Wybrane zagadnienia*, „Studia Łomżyńskie" 2017, t. XXVII.
523. Sychowicz K., *Prawosławie i Kościół rzymskokatolicki w polityce PZPR na terenie województwa białostockiego (1956–1970)* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, Katowice–Warszawa 2017.
524. Sychowicz K., *Rola i funkcjonowanie agentury aparatu bezpieczeństwa w środowisku mniejszości litewskiej (1945–1975)*, „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2016, nr 14.
525. Sychowicz K., *Towarzystwo Przyjaciół KUL i jego funkcjonowanie w powojennych realiach*, „Roczniki Humanistyczne" 2018, t. LXVI, z. 2 (zeszyt specjalny).
526. Sychowicz K., *Tworzenie się i funkcjonowanie struktur aparatu bezpieczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji PUBP w Łomży (1944–1956)* [w:] *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Wyzwania i dylematy w obszarze regulacji prawnej*, red. D. Brakoniecki, Lwów–Łomża 2018.
527. Sychowicz K., *W drodze do Milenium. Wielka Nowenna Narodu (1956–1966) i rok Te Deum (1966) w województwie białostockim* [w:] *P*ół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski (1956/1957*–1966/1967)*, red. B. Noszczak, Warszawa 2017.
528. Sychowicz K., *Z historią przez gminę Śniadowo (1945–1989)* [w:] *Dzieje parafii i kościoła pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Śniadowie*, Łomża 2018.
529. Syrnyk J., *Historia, naród i narodowa historia – perspektywa antropologiczna* [w:] *Historia, naród i narodowa historia – perspektywa antropologiczna*, red. P. Wiszewski, Warszawa 2018.
530. Syrnyk J.*, Kwestia wołyńska w perspektywie historycznej, politycznej i perspektywie pamięci*, „Dzieje Najnowsze" 2018, nr 2.
531. Syrnyk J., *Trójkąt bieszczadzki. Tysiąc dni i tysiąc nocy anarchii w powiecie leskim 1944–1947*, Rzeszów 2018.
532. Syrnyk J., *Симон Матейко (1908–1989)*, „Український альманах" 2018.
533. Syrnyk J., *Цивільні і нецивільні жертви на території Лемківщини і Західної Бойківщини у 1944–1947 рр.* [w:] *Суспільно-історична та політико-правова оцінка тотального виселення українців з етнічних земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини у 1944–1951 рр. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Україна. Львів 7 вересня 2018 р.*, упор. Я. Галик, Львів 2018.
534. Syrwid R., *Starostowie Warmii i Mazur w latach 1945–1950. Szkice biograficzne*, Olsztyn–Warszawa 2018.
535. Szłapka M., *Działalność Maksymiliana Rodego, zwierzchnika Kościoła polskokatolickiego w latach 1959-1965 w świetle dokumentów aparatu bezpieczeństwa* [w:] *Studia z Historii Najnowszej Polski. Publikacja pokonferencyjna z XI Letniej Szkoły IPN*, red. R. Łatka, M. Szumiło, Warszawa 2018.
536. Szłapka M., *Ziemie Zachodnie i Północne w przemówieniach milenijnych abp. Bolesława Kominka* [w:] *Pół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski (1956–1966/1967). Studia i materiały*, red. B. Noszczak, Warszawa 2017.

537. Szumiło M. *„Żydokomuna" w aparacie władzy „Polski Ludowej". Mit czy rzeczywistość?*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 32.
538. Szumiło M., *Kobiety jako „szare eminencje" w komunistycznej elicie władzy w Polsce*, „Res Historica" 2018, nr 45.
539. Szumiło M., *Living with the Stigma of „a Traitor of the Nation". The Plight of the Families of Victims of the Stalinist Terror in Poland – the Case of Witold Pilecki's Family* [w:] *Histories (Un)Spoken. Strategies of Survival and Social-Professional Integration in Political Prisoners' Families in Communist Central and Eastern Europe in the '50s and '60s*, red. C. Budeanca, D. Bathory, Zurich 2017 (druk 2018).
540. Szumiło M., *Moskiewskie korzenie komunistycznej elity władzy w Polsce*, „Wrocławskie Studia Wschodnie" 2017, nr 21 (druk 2018).
541. Szumiło M., *Polsza i Ukrainskata Narodna Republika w perioda 1919–1920*, „Istorija" (History. Bulgarian Journal of Historical Education) 2018, nr 6.
542. Szumiło M., *Vedení Polské lidové republiky vůči normalizaci v Československu (1969–1971)* [w:] *Jaro ,68 a nástup normalizace.* Československo v letech 1968–*1971*, eds. J. Petraš, L. Svoboda, České Budějovice–Praha 2017 (druk 2018).
543. Szumski J., [recenzja] *Historyk czy szpieg? – zachodni historycy w sowieckich archiwach. [Sheila Fitzpatrick, A Spy in the Archives. A Memoir of Cold War Russia, I.B. Taurus, London–New York 2014]* „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 2018, nr 4.
544. Szumski J., *Sowietyzacja ludności polskiej BSRR. Życie kulturalne, oświatowej i religijne* [w:] *Polacy na Białorusi od końca XIX do początku XXI w. Polityka-Społeczeństwo-Kultura*, red. T. Gawin, Warszawa 2018.
545. Szyc S., [recenzja] *Mózes Csoma From North Korea to Budapest: North Korean Students in the Hungarian Revolution in 1956, Wydawnictwo Jipmoon Dang, Seoul 2016*, „Komunizm: system – ludzie – dokumentacja" 2017, nr 6.
546. Szyc S., *„Jesteśmy komunistami i przyjaciółmi". Kontakty pomiędzy Polską Zjednoczoną Partią Robotniczą a Partią Pracy Korei w latach osiemdziesiątych*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 32.
547. Szyc S., *Propagandowy obraz wojny koreańskiej w wybranych polskich utworach literackich realizmu socjalistycznego – zarys problematyki* [w:] *Wojna jako źródło inspiracji w kulturze i sztuce - literatura, propaganda, tożsamość*, red. Ł. Jureńczyk, J. Szczutkowska, W. Trempała, P. Wenderlich, Bydgoszcz 2017.
548. Szyłkiewicz S., *Wspomnienia z wojny 1918–1920 ułana 13 Pułku Ułanów Wileńskich*, oprac. D. Maksimiuk, Białystok–Warszawa 2018.
549. Świętochowska E., *Miesiące pogłębiania Przyjaźni Polsko-Radzieckiej w woj. białostockim w latach 1949–1956. Wybrane zagadnienia*, „Studia Łomżyńskie" 2017, t. XXVII.
550. *Teren wobec Powstania Warszawskiego*, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
551. *The Holocaust and Polish-Jewish Relations. Selected Issues*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, Warszawa 2018.
552. *Tobie, Polsko, na śmierć i życie! Mogiły powstańców wielkopolskich poległych i zmarłych w latach 1918–1920*, red. A. Pleskaczyński, Poznań–Warszawa 2018.
553. Toborek T., *Armia Krajowa w Łodzi i regionie* [w:] Łódź pod okupacją 1939–1945. Studia i szkice, red. T. Toborek, M. Trębacz, Łódź–Warszawa 2018.
554. Toborek T., *Oddziały Łódzkiego Okręgu AK w akcji „Burza" podczas powstania warszawskiego* [w:] *Teren wobec Powstania Warszawskiego*, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
555. Toborek T., *Tadeusz Bartosiak* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce (1944–1956). Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
556. Toborek T., *Zygmunt Markiewicz* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce (1944–1956). Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
557. Tochman K.A., *Elżbieta Magdalena Zawacka (1909–2009)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, red. K. Krajewski, t. 5, Warszawa 2018.

558. Tochman K.A., *Jan Szatowski (1907−1988)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, red. K. Krajewski, t. 5, Warszawa 2018.
559. Tochman K.A., *Maciej Kalenkiewicz (1906–1944)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, red. K. Krajewski, t. 5, Warszawa 2018.
560. Tochman K.A., *Mieczysław Józef Kwarciński (1912–1978)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, red. K. Krajewski, t. 5, Warszawa 2018.
561. Tochman K.A., *Od wzniosłości do zdrady. Przypadek kapitana Józefa Śmiecha (1915–1982) tajnego współpracownika bezpieki*, „Humanities and Social Sciences" 2018, nr 3.
562. Tochman K.A., *Porucznik łączn. rez. Henryk Śreniawa-Saganowski* [w:] *Wywiad i Kontrwywiad Wojskowy II RP. Z działalności Oddziału II SG WP*, t. 9, red. T. Dubicki, Łomianki 2018.
563. Tochman K.A., *Ppłk Stanisław Sędziak (1913–1978). W strukturach WiN-u* [w:] *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN 1945–1947*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
564. Tochman K.A., *Przemysław Michał Bystrzycki (1923–2004)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, red. K. Krajewski, t. 5, Warszawa 2018.
565. Tochman K.A., *Roman Władysław Wiszniewski (1920–1989)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, red. K. Krajewski, t. 5, Warszawa 2018.
566. Tochman K.A., *Samozwańczy rotmistrz. Zygmunt Augustowski. Tajny współpracownik komunistycznych służb specjalnych ps. „Jan", „Wiktor", „San", „Mociński", „Bross", „Civis"* [w:] *Wywiad i Kontrwywiad Wojskowy II RP. Z Działalności Oddziału II SG WP*, t. 9, red. T. Dubicki, Łomianki 2018.
567. Tochman K.A., *Tajchman Michał (1910–1944), cichociemny* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 52/1, Kraków 2018.
568. Tochman K.A., *Tarasiewicz Zenon (1911–1994), major Armii Krajowej, podpułkownik WP* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 52/2, Kraków 2018.
569. Tochman K.A., *Targowska Wilhelmina (1916–1963), łączniczka AK* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 52/2), Kraków 2018.
570. Tomasik P., *Klub „Babel" z perspektywy półwiecza* [w:] *Marzec 1968. Fakty, wydarzenia, interpretacje*, red. A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, W. Polak, Toruń 2018.
571. Tracz B., *Andrzej Kidawski (1924–1946)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. V, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
572. Tracz B., *Gliwice. Biografia miasta*, Gliwice 2018.
573. Tracz B., *Reflektor: Fragmenty codzienności* [w:] *Reflektory. Interdyscyplinarne spojrzenie na dziedzictwo architektury Górnego Śląska drugiej połowy XX wieku*, red. M. Żmudzińska-Nowak, I. Herok-Turska, Katowice 2017 (druk 2018).
574. *U polskich stali granic. W 90. rocznicę powstania Korpusu Ochrony Pogranicza*, red. A. Ochał, M. Ruczyński, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2018.
575. Urynowicz M., *Adam Czerniaków. Prezes warszawskiego Judneratu. 1880–1942* – wstęp do czeskiego wydania *Dziennika* Adama Czerniakowa 1939–1942 [w:] *Deník varšavského ghetta*, Praga 2018.
576. Urynowicz M., *Organized and individual assistance of Poles for Jewish people exterminated by the German occupants forces during World War II* [w:] *The Holocaust and Polish-Jewish Relations. Selected Issues*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Sitarek, Warszawa 2018.
577. Urynowicz M., *The Aid For The Jews During The Second World War. New Aspects*, „Istoriya – History" 2018, nr 4 (25).
578. *W kręgu kultury PRL. Poradnictwo*, red. K. Bittner, D. Skotarczak, Poznań 2018.
579. Waligóra G., *Uwarunkowania powstania zorganizowanej opozycji akademickiej w latach 1976––1980* [w:] *Studencki Komitet Solidarności w Poznaniu*, red. J. Fiećko, P. Zwiernik, Poznań 2018.
580. Wasilewski J., *Duszpasterze parafii w Wiżajnach w latach 1922–1940* [w:] *Od Vixdum Poloniae unitas do Totus tuus Polaniae populus. Wileńska prowincja kościelna w latach 1925–1992*, red. J. Wasilewski, W.F. Wilczewski, Białystok–Warszawa 2018.

581. Wasilewski W., *Przemówienie Józefa Piłsudskiego z 29 listopada 1918 r. wygłoszone z okazji wcielenia Polskiej Organizacji Wojskowej do Wojska Polskiego*, „Studia i Materiały Centralnej Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego" 2018, nr 2.
582. Wenklar M., *„Résistancialisme", czyli jak mit Wolnej Francji zdominował pamięć kolaboracji*, [w:] *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie postprawdy*, red. T.W. Grabowski, M. Lakomy, K. Oświecimski, Kraków 2018.
583. Wenklar M., *Marian Borowiec (1916–1981)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. V, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
584. Wenklar M., *Między obroną wolności a drogą do rewolucji, Strajk nauczycielski 1937 r.*, „Folia Historica Cracoviensia" 2017, nr 2, t. 23 (druk 2018).
585. Wenklar M., *Okręgi Stanisławów i Tarnopol ZWZ-AK. Stan badań i postulaty badawcze*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 46 (druk 2018).
586. Węcki M., *Rok 1919 na Górnym Śląsku na łamach „New York Times"*, „Śląski Almanach Powstańczy" 2018, nr 4.
587. Węcki M., *Wojenne i powojenne losy Ernsta Obsta – kierownika powiatowego NSDAP w Tarnowskich Górach*, „Rocznik Muzeum w Tarnowskich Górach" 2017, t. V (druk 2018).
588. Węgrzyn D., *Deportacje do ZSRS w 1945 roku. Przypadek powiatu tarnogórskiego,* „Rocznik Muzeum w Tarnowskich Górach" 2017, t. V (druk 2018).
589. Węgrzyn D., *Dzieje obozu NKWD/MWD nr 503 Kemerowo, ze szczególnym uwzględnieniem pobytu w nim osób aresztowanych w Europie Środkowo – Wschodniej w 1945 roku*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku" 2017, t. XVIII (druk 2018).
590. Węgrzyn D., *Internowania w województwie bielskim* [w:] *Internowani i uwięzieni w stanie wojennym*, red. T. Kurpierz, J. Neja, Katowice–Warszawa 2018.
591. Węgrzyn D., *Jan Przewoźnik* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. V, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
592. Węgrzyn D., *Projekt Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach „Deportacje ludności cywilnej z Europy Środkowo – Wschodniej do pracy przymusowej w ZSRS w latach 1944–1945"* [w:] *Koniec wojny na Śląsku. Rok 1945. Studia i materiały,* red. K. Jasiak, K. Kawalec, P. Stanek, Wrocław – Opole – Warszawa 2018.
593. Wicenty D., *Brudne wspólnoty wśród milicjantów i esbeków w świetle dokumentów Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW* [w:] *Brudne wspólnoty: przestępczość zorganizowana w PRL w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, red. K. Nawrocki, D. Wicenty, Gdańsk–Warszawa 2018.
594. Wicenty D., *The experience of oppression and the price of nonconformity: a brief biography of Adam Podgórecki*, „Studies in East European Thought" 2018, vol. 70, no. 1.
595. Wicenty D., *Zgniłe jabłka, zepsute skrzynki i złe powietrze. Dysfunkcje w Służbie Bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, Gdańsk–Warszawa 2018.
596. Wichert W, *Narodowy socjalizm w historiografii Republiki Federalnej Niemiec w latach 1986–2016*, Szczecin – Warszawa 2018.
597. Wichert W., [recenzja] *Maren Röger, „Wojenne związki. Polki i Niemcy podczas okupacji", tłum. Tomasz Dominiak, Świat Książki, Warszawa 2016*, „Przegląd Zachodniopomorski" 2018, z. 1.
598. Wichert W., *„Exerzierplatz des Nationalsozialismus" – der Reichsgau Wartheland in den Jahren 1939–1945*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem" 2018, t. 40, nr 2.
599. Wichert W., *National Socialism in the historiography of the Federal Republic of Germany, 1945––2005* [w:] *Reconstructing Historical Memories*, red. R. Mason, E. Zeiny, Bangi 2018.
600. *Wielkopolska i … nie tylko*, red. K. Białecki, T. Ceglarz, M. Jurek, Ł. Komorowski, Poznań 2018.
601. *Wielkopolskie drogi do niepodległości. Powstanie Wielkopolskie 1918–1919. Historie lokalne*, red. E. Wojcieszyk, O. Bergmann, Poznań–Warszawa 2018.
602. Wierzbicki M., *Człowiek z Polski. Kazimierz Aleksander Sabbat (1913–1989) i emigracja niepodległościowa Polaków*, Lublin–Warszawa 2018.

603. Wierzbicki M., *Działalność Zygmunta Lechosława Szadkowskiego (1912–1995) w Radzie Narodowej RP* [w:] *Depozyt Niepodległości. Rada Narodowa Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie (1939–1991)*, Toruń 2018.
604. Wierzbicki M., *Studenci Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i ich życie codzienne*, „Roczniki Humanistyczne" 2018, t. LXVI, z. 2 (zeszyt specjalny).
605. Wierzbicki M., *Urbanizacja oraz inne zmiany społeczno-gospodarcze a mentalność mieszkańców miast Królestwa Polskiego w latach 1864–1914* [w:] *Duchowość w kulturze wielkiego miasta*, red. ks. M. Tatar, Sandomierz 2018.
606. Wierzbicki M., *Wojenna misja hm. Zygmunta Lechosława Szadkowskiego w Rumunii (1939–1940)*, „Harcerski Rocznik Historii Harcerstwa" 2018, tom XIV.
607. Wilczewska S., Brzozowska J., *„Cudze chwalicie..." swoje poznajcie... czyli o działalności popularyzacyjno - edukacyjnej Oddziałowego Archiwum IPN w Białymstoku* [w:] *Educare necesse est – powrót do źródeł. Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. nauk. V. Urbaniak, Warszawa 2017 (publikacja 2018).
608. *Wileńska łączniczka AK. Z Danutą Szyksznian-Ossowską „Sarenką" rozmawia Magdalena Semczyszyn*, Szczecin 2018.
609. Witak R., *Realizacja postanowień traktatu ryskiego. Wybrane problemy* [w:] *Między prawdą a zwątpieniem. W poszukiwaniu obrazu przeszłości*, t. 4, red. K. Całus, R. Majzner, Częstochowa 2017 (druk 2018).
610. Witak R., *Włodzimierz Bączkowski oczami CIA. Raport informacyjny z 10 maja 1949 r.*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10 (druk 2018).
611. Witalec R., *Działalność edukacyjna archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w skali regionalnej. Przykład Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
612. Witalec R., *Franciszek Wilk. Przewodniczący Rady Narodowej RP w latach 1973–1977* [w:] *Depozyt niepodległości. Rada Narodowa Rzeczpospolitej Polskiej na uchodźstwie (1939–1991)*, red. Z. Girzyński, P. Ziętara, Toruń 2018.
613. Witalec R., *Salezjańska Szkoła Organistowska w Przemyślu 1916–1963. Działalność i likwidacja*, „Kamerton" 2016, nr 60 (druk 2018).
614. Witalec R., *Wiśniowa w okresie drugiej wojny światowej* [w:] *Wiśniowa. Z dziejów wsi i jej mieszkańców*, red. R. Witalec, G. Zamoyski, Kraków 2018.
615. Wojcieszyk E., *Musica sacra w PRL* [w:] *W kręgu kultury PRL. Muzyka-rodzaje i style*, red. K. Bittner, D. Skotarczak, Poznań 2017.
616. Wojcieszyk E., *NSZZ „Solidarność" w Wielkopolskich Zakładach Teleelektronicznych „Telkom-Teletra" im. Karola Świerczewskiego w Poznaniu 1980–1989* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław–Warszawa 2018.
617. Wojcieszyk E., *Zaczęło się od skautingu. Przyczynek do biografii gen. bryg. Jana Kąkolewskiego*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2018, nr 1.
618. *Wojna i okupacja niemiecka na ziemi wolborskiej 1939–1945*, red. P. Wąs, Tomaszów Mazowiecki 2018.
619. Wolski M., *„Zdecydowany reakcjonista". Leopold Tyrmand w dokumentach organów bezpieczeństwa z lat 1945–1962 (zarys problematyki)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2017, nr 1(15) (druk 2018).
620. Wołk G., [recenzja] *Głos niepodległości. Wybór publicystyki środowiska czasopisma „Głos" 1977––1989, teksty zebrała i oprac. J. Błażejowska, wstęp R. Terlecki, Wydawnictwo Biały Kruk, Kraków 2016,* „Komunizm. System – ludzie – dokumentacja" 2018, nr 7.
621. Wołk G., *Paszport w jedną stronę? Emigracja internowanych po wprowadzeniu stanu wojennego* [w:] *Internowani i uwięzieni w stanie wojennym*, red. T. Kurpierz, J. Neja, Katowice-Warszawa 2018.

622. Wołoszyn J., *Jednolita przestrzeń publiczna jako przyjęta zasada bezpieczeństwa wewnętrznego w PRL* [w:] *System bezpieczeństwa zbiorowego w XXI wieku*, red. B. Piskorska, A.M. Zaręba, Lublin 2018.
623. Wołoszyn J., *Konspiracyjne organizacje młodzieżowe z lat 1944/1945–1956 jako ruchy społeczne – próba interpretacji* [w:] *Ruchy społeczne w systemach demokratycznych i niedemokratycznych*, red. J.Z. Sawicki, Lublin 2018.
624. Wójcicka E., Rogowski P., *Miechów i ziemia miechowska w okresie II wojny światowej w świetle zeznań Włodzimierza Bilana*, „Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne" 2017, t. VI (druk 2018).
625. Wójcik B., *Medycyna a granice człowieczeństwa* [w:] *Człowiek w zdrowiu i chorobie. Promocja zdrowia, pielęgnowanie i rehabilitacja*, red. J.A. Pietrzyk, Tarnów 2018.
626. Wójcik B., *Przykłady działań operacyjnych organów bezpieczeństwa państwa polskiego wobec franciszkanów i pielgrzymów w Kalwarii Pacławskiej w latach 1944–1989* [w:] *Sanktuarium w Kalwarii Pacławskiej 1668–2018*, red. Z. Gogola, Wrocław 2018.
627. Wójcik B., Śmierć mózgu w kontekście kulturowym – zarys zagadnienia, „Health Promotion & Physical Activity" 2018, nr 2.
628. Wróbel J., *Cudzoziemskie żony żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie* [w:] *Studia z dziejów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (1939–1947)*, red. P. Chmielowiec, K.A. Tochman, Rzeszów 2018.
629. Wróbel J., *Franciszek Wójcicki* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
630. Wróbel J., *Geografia emigracji solidarnościowej. Zarys problemu* [w:] *Za naszą i waszą „Solidarność". Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie,* t. 1: *Państwa pozaeuropejskie,* red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
631. Wróbel J., *Książę Janusz Radziwiłł i jego internowanie w Związku Sowieckim* [w:] *Sowieckie obozy dla jeńców wojennych i internowanych 1939–1956. Przykłady wybranych narodów*, red. J. Bednarek, D. Rogut, Łódź–Warszawa 2018.
632. Wróbel J., *Przemiany demograficzne w Łodzi w latach okupacji niemieckiej 1939–1945* [w:] Łódź pod okupacją 1939-–*1945. Studia i szkice*, red. T. Toborek, M. Trębacz, Łódź–Warszawa 2018.
633. *Z badań nad strukturą i działalnością administracji państwowej na ziemi oławskiej w latach 1945––1949* [w:] *Ziemia oławska. Historia a współczesna tożsamość*, red. T. Gałwiaczek, Wrocław 2018.
634. *Z moich wspomnień Władysława z Budaszów Gogojewicz*, wstęp i opracowanie tekstu A. Małyszka, „Kronika Wielkopolski" 2018, nr 3 (167).
635. *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 1: *Państwa pozaeuropejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
636. *Za naszą i waszą Solidarność. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 2: *Państwa europejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.
637. Zagził D., *„Dąbrowszczak: przeciwko II RP"* , „Niepodległa. De Novo" 2018, nr 1, oddano do druku
638. Zagził D., *...można powiedzieć, że jest pod psem". Początki instalowania systemu władzy na Warmii i Mazurach na przykładzie powiatu mrągowskiego. Sprawozdanie z 28 lipca 1945 r.*, „Komunizm. System – ludzie – dokumentacja" 2017, nr 6.
639. Zakrzewski M. *Aleksander Bocheński i jego Memoriał w sprawie Polskiej*, „Politeja" 2018, nr 55.
640. Zakrzewski M., *Romantyzm celów, pozytywizm środków. Myśl polityczna Leszka Moczulskiego a tradycja niepodległościowa* [w:] *Szkice z historii myśli nurtu niepodległościowego*, bmw, 2018.
641. Zakrzewski M., *Wspomnienie o Władysławie Studnickim Stanisława Swianiewicza*, „Folia Historica Cracoviensa" 2018, nr 2.
642. Zamroczyńska M., *Postępowania rehabilitacyjne osób skazanych za działalność na rzecz niepodległej Polski*, Poznań 2018.
643. Zarychta M., *Kanonizacja Andrzeja Boboli i powrót jego relikwii do Polski, kwiecień–czerwiec 1938 r. Casus relacji państwo–Kościół w II RP*, „Glaukopis" 2018, nr 36.

644. Zielony P., *Archiwum otwarte dla społeczeństwa. Popularyzacja zasobu oraz działalności Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie w latach 2000–2015* [w:] *Archiwa – Historia – Pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź–Warszawa 2018.
645. *Ziemia oławska. Historia a współczesna tożsamość*, red. nauk. T. Gałwiaczek, Wrocław 2018. (dla Urzędu Miejskiego w Oławie) (tom studiów).
646. Ziobroń R. *„Cichy" bohater. Historia jednego znaleziska archiwalnego* „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2017, t. 10 (druk 2018).
647. Zygadlewicz R., *Na cichym froncie. Relacja z działalności konspiracyjnej w Łodzi 1939–1945*, oprac. T. Toborek, J. Żelazko, Warszawa–Łódź 2018.
648. Żelazko J., Łódzki Okręg Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość" [w:] *Obszar Centralny Zrzeszenia WiN 1945–1947*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2018.
649. Żelazko J., *Prof. Stanisław Gorzuchowski (1899–1948*) [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce (1944–1956). Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.

Publikacje popularne i edukacyjne

1. *„Oto nadeszła wolność". Rok Niepodległości w drukach ulotnych*, oprac. P. Kilańczyk, J. Żelazko, Łódź 2018.
2. *„Zapal Znicz bohaterowi"* (Przemyśl, Krosno, Strzyżów, Nisko, Rzeszów), J. Kudyba, G. Leszczyński, R. Sołek, P. Szopa – tekst ulotek.
3. *„Zjednoczenie" ruchu robotniczego w dokumentach Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Kielcach,* oprac. R. Piwko, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 45 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 15 XII 2018).
4. Adamów K., *Karp w wannie, choinka na balkonie. Święta Bożego Narodzenia w PRL*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 12 (67).
5. Adamów K., *Początek końca – lato 1988 r.*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 8 (63).
6. *Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Informator*, Warszawa 2018.
7. Bagieński W., *Człowiek do zadań specjalnych*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 9 (67).
8. Bagieński W., *Porywacze z PRL*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 3 (61).
9. Balbus T., *„Polski bandyta" z Zamojszczyzny*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 6 (338).
10. Balbus T., *„W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej…". Temida podziemnego Wilna*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 1 (333).
11. Banaś K., *Incydent w Makoszowach*, „Nasze Makoszowy", Zabrze 2018.
12. Banaś K., *Kopalnia Makoszowy*, „Nasze Makoszowy", Zabrze 2018.
13. Banaś K., Makoszowy. *Z dziejów parafii*, „Nasze Makoszowy" Zabrze 2018.
14. Banaś K., *O dusze Górnoślązaków. Plebiscyt i polsko-niemiecka wojna propagandowa o Górny Śląsk*, „Nasz Dziennik" (*Powstania Śląskie. Dodatek Historyczny*).
15. Banaś K., *Pod nadzorem* [w:] *Kamień, który poruszył lawinę. 40. rocznica powstania Wolnych Związków Zawodowych* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 29 kwietnia 2018).
16. Banaś K., *Spór o kopalnię Delbrück (Makoszowy)*, „Nasze Makoszowy", Zabrze 2018.
17. Banaś K., *Z dziejów szkolnictwa w Makoszowach*, „Nasze Makoszowy", Zabrze 2018.
18. Banaś K., Żołnierz Niepodległej, „Kwartalnik Fabryka Silesia" 2018, nr 4.
19. Benczew B., *Czerwone żniwa, czyli jak to z czerwonoarmistami było*, „IPA FUN" 2018, nr 2(32).
20. Benczew B., *Napad z bronią, czyli jak dogonić walizkę pieniędzy*, „IPA FUN" 2018, nr 3(33).
21. Benczew B., *Niebezpieczny humor, czyli żart o Stalinie*, „IPA FUN" 2018, nr 1(31).
22. Benczew B., *O Więźniach Polenlagru nr 97 w Rybniku*, „Nowiny Raciborskie", 28 III 2018.
23. Benczew B., *Zabawa w Czeladzi, czyli strzały nad Brynicą*, „IPA FUN" 2018, nr 4(34).

24. Benken P., *Zbędna brawura na miarę Somosierry* [w:] *Haniebna inwazja* (dodatek historyczny IPN do „Rzeczpospolitej" w 50. rocznicę interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji, 17 VIII 2018).
25. Benken P., *„Mamo, bardzo boli. Pa!" – pamiętnik sanitariuszki z Powstania Warszawskiego*, „W Sieci Historii" 2018, nr 8 (63).
26. Benken P., *Notatki z Powstania Warszawskiego*, „Pismo Grupy Historycznej Zgrupowania »Radosław«" 2018, nr 12.
27. Benken P., *Tajne misje w Czechosłowacji*, „Rakowiecka 37. Biuletyn Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL" 2018, nr 6.
28. Benken P., *Zbigniew Piasecki ps. „Czekolada" ur. 1927*, Szczecin 2018.
29. Bereza T., *Kiedy wybiliśmy się na Niepodległość?*, „Życie Podkarpackie" 7 XI 2018 (dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie).
30. Bereza T., *Oczyszczanie pogranpołosy. Roztocze, rok 1940*, „Gazeta Horyniecka" grudzień 2018, nr 51.
31. Bereza T., *Polowanie na Polaków. Kowbań, 15 lipca 1943 r.*, „Nasz Dziennik", 11 VII 2018, nr 158 (dodatek historyczny IPN).
32. Bębnik G., *Odwrót porucznika von Siegroth*, „Gazeta Mikołowska" 2018, nr 9.
33. Bębnik G., Rosenbaum S., Węcki M., *Wojciech Korfanty*, Warszawa 2018.
34. Białecki K., Łatka R., Reczek R., Wojcieszyk E., *Abp. Antoni Baraniak. Duchowny niezłomny*, „W Sieci Historii" 2018, nr 3.
35. Białek S., Dardzińska J., Kochajkiewicz A., *Niebieskie ptaki. Historie jak z filmu*, Wrocław–Warszawa 2018.
36. Biełaszko M., *Karmił owce Mozartem*, „W Sieci Historii" 2018, nr 9.
37. Blinda A., *Płeć nie wymawia od pracy. Teofila z Jabłonowskich Sapieżyna, jako konfederatka barska* [w:] *Kobieta na przestrzeni dziejów* [w druku].
38. Blinda A., *Wiek dziecinny jest najniebezpieczniejszy dla błędów. Wychowanie domowe na dworach magnackich w drugiej połowie XVIII w*. [w:] *Komunikacja w epoce staropolskiej*, red. A. Ziober, Łódź 2018.
39. Boboli A., *Partyjne dolce vita*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 4.
40. Bogaczewicz S.A., *Bóg – Honor – Ojczyz*na, „Nowe Życie" 2018, 11 (522) (temat miesiąca [miesięcznika] Niepodległość 1918–2018).
41. Bojaryn-Kazberuk B., *Rodziny nadal ich szukają*, „Polska Zbrojna–Historia" 2018, nr 4 (8).
42. Brenda W., *„…Nasze przeklinać nas będą…" czyli opór wobec kolektywizacji wsi*, „Debata" 2018, nr 1.
43. Brenda W., *Niezdrowa sytuacja w jednostkach wojskowych…*", „Debata" 2018, nr 2].
44. Brenda W., *Kto rozpowszechnia fałszywe wiadomości…*, „Martyria" 2018, nr 6.
45. Brenda W., *„Transporty przychodzące do Bemowa – Piskiego były zakryte…" O początkach wojsk rakietowych w Orzyszu i Bemowie [dokument z 1961 r. i wspomnienia]*, „Debata" 2018, nr 5.
46. Brenda W., *Komitet Narodowy Polski*, „Martyria" 2018, nr 9.
47. Brenda W., *Mokotów, 1 marca 1951*, „Martyria" 2018, nr 3.
48. Brenda W., *O Józefie Piłsudskim*, „Martyria" 2018, nr 5.
49. Brenda W., *Październik 1918: preludium niepodległości*, „Martyria" 2018, nr 10.
50. Brenda W., *Podwójny koszmar. Deportacje z Prus Wschodnich do ZSRS*, „Sybir" 2018, nr 2.
51. Brenda W., *Powstanie Wielkopolskie*, „Martyria" 2018, nr 12.
52. Brenda W., *Reforma walutowa Władysława Grabskiego*, „Martyria" 2018, nr 4.
53. Brenda W., *W listopadzie 1918 roku*, „Martyria" 2018, nr 11.
54. Brenda W., *Weterani w granatowych mundurach*, „Martyria" 2018, nr 1.
55. Brenda W., *Wiosna małych i średnich narodów. Jak rodziła się nowa Europa* [w:] *Przez krew i rację do Niepodległej* (dodatek historyczny IPN, „Nasz Dziennik", 14 XI 2018.
56. Brenda W., *Zaślubiny z morzem*, „Martyria" 2018, nr 2.

57. Brenda W., *„ …Przeprowadzono kontrolę wszystkich biur w fabryce…”. Piska Sklejka w dokumentach UB z 1950 r.*, „Debata” 2018, nr 6.
58. Brożyniak A., *Napady UPA na Cisną*, „Gazeta Tylko Bieszczady” 2018, nr 3.
59. Brożyniak A., *Trzeci napad band UPA na Birczę 6/7 stycznia 1946 r.*, „Głos znad Sanu. Kwartalnik Społeczno-Kulturalny” 2018, nr 37.
60. Brzechczyn, K., *W dwustulecie urodzin Marksa*, „Gazeta Obywatelska”, 8–21 VI 2018, nr 168.
61. Brzeziński P., *Wolne Związki Zawodowe. Powrót do postulatu z Grudnia ’70*, „Dziennik Bałtycki”, 27 IV 2018.
62. Bukała M., *Lider ludowców. Wincenty Witos (1874–1945)*, „Biuletyn IPN” 2018, nr 7–8.
63. Bukała M., *Wincenty Witos. Jeden z ojców niepodległej Polski*, „Piast z Zagrody Witosa” 2018, nr 1(46).
64. Bułhak W., *Kazimierz Leski. Niezwykły żywot oficera wywiadu i kontrwywiadu Armii Krajowej* [w:] *Bradl*, t. 3, [rysunki i scenariusz] M. Oleksicki, T.Piątkowski, Warszawa 2018.
65. Bułhak W., *Koszmar ministra Durnowo* [w:] *Odrodzenie. 100. rocznica odzyskania niepodległości* (dodatek specjalny IPN, „Gość Niedzielny”, nr 46, 18 XI 2018.
66. Busse K., *Między zawierzeniem a dezintegracją: koronacja obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Starej Błotnicy 21 VIII 1977 r.*, Lublin–Radom 2018.
67. Ceglarz T., *Kluby Inteligencji Katolickiej w PRL w latach 1956–1981. Szkic do portretu* [w:] *Wielkopolska i nie tylko*…, red. K. Białecki, T. Ceglarz, M. Jurek, Ł. Komorowski, Poznań 2018, s. 367–390.
68. Ceglarz T., *Rejonowy Komitet Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i Praw w Szczecinku 1983––1987*, „Rocznik Ziem Zachodnich” 2018, t. 2.
69. Ceran T., Mazanowska I., Tomkiewicz M., *Zbrodnia pomorska 1939*, Warszawa 2018 (broszura przetłumaczona na jęz. angielski, niemiecki i rosyjski).
70. Chmielowiec P., *Działania aparatu represji wobec bp. Ignacego Tokarczuka*, „Gazeta Codzienna Nowiny. Dodatek Historyczny IPN”, 1 II 2018.
71. Chmielowiec P., *Kalendarium historyczne do wkładki prasowej poświęconej 100-rocznicy odzyskania Niepodległości*, „Nowiny”, „Super Nowości”, „Życie Przemyskie”, 11 XI 2018.
72. Chorązki M., *Zagłada Żydów – fakty i interpretacje*, „Krzyż Luborzycki”, marzec 2018.
73. Chorązki M., *Ocaleni z Zagłady – zapomniane luborzyckie historie*, „Krzyż Luborzycki”, marzec–kwiecień 2018.
74. Chorązki M., *Polegać jak na Zawiszance*, „Krzyż Luborzycki”, kwiecień–maj 2018.
75. Chorązki M., *Ojcowie Niepodległości – prości ludzie z ziemi luborzyckiej*, „Krzyż Luborzycki”, październik 2018.
76. Chorązki M., *W szkolnej ławie podczas okupacji…*, „Krzyż Luborzycki”, wrzesień 2018.
77. Chorązki M., *W Stulecie Niepodległości: Galicja - Kraków i Lwów Semper Fidelis!*, „Krzyż Luborzycki”, listopad 2018.
78. Chorązki M., *Powstanie Wielkopolskie - zwycięskie powstanie!*, „Krzyż Luborzycki”, grudzień 2018.
79. Chorązki M., *Powstanie Styczniowe*, „Krzyż Luborzycki”, luty 2018.
80. Chorązki M., *Skazani na Zagładę*, „Dziennik Polski”, 20 II 2018 (dodatek historyczny)
81. Chorązki M., *Beliniacy – Pierwsi Ułani Rzeczypospolitej* – zbiorowe opracowanie IPN na 100. rocznicę odzyskania niepodległości dla „Dziennika Polskiego”.
82. Czerwiński B., *Nie osądzone zbrodnie niemieckie*, „Rzeczpospolita Plus Minus”, 28 VII 2018.
83. Czerwiński D., *Kilka faktów o sowieckiej administracji Pruszcza w 1945 roku*, „Neony-tożsamość. Kwartalnik Artystyczno-Historyczny” 2018, nr 2 (10).
84. Czerwiński D., *Nieco zapomniane wybory do sejmu. Głosowanie z 1952 r. w powiecie gdańskim*, „Neony-tożsamość. Kwartalnik Artystyczno-Historyczny” 2018, nr 3 (11).
85. Czerwiński D., *Wiktor Anochin – sowiecki dowódca pruszczańskich lotników*, „Neony-tożsamość. Kwartalnik Artystyczno-Historyczny” 2018, nr 4 (12).

86. Czocher A., *Jesień 1944. Pomoc wysiedlonym warszawiakom*, „Dziennik Polski", 7 VIII 2018.
87. Czocher A., *Jest Polska, Kraków jest Polski!* [w:] *100 lat niepodległości 1918–2018* (dodatek do „Gazety Krakowskiej", 10 XI 2018).
88. Czocher A., *Juliusz Leo. Przez Austrię do Polski*, „Gazeta Krakowska", 7 XI 2018.
89. Czocher A., *Kolumny i tarcze legionowe* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 3, *Naczelny Komitet Narodowy* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 2 X 2018).
90. Czocher A., *Okupacyjne żurnale mód. „Modne było wtedy to, co drogie i niedostępne"*, „Dziennik Polski", 2 I 2018.
91. Czocher A., *Pacyfikacja Woli Justowskiej*, „Dziennik Polski", 31 VII 2018.
92. Czocher A., *Polska jest naprawdę! Kraków jest Polski!* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 7, *Listopad 1918* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 30 X 2018).
93. Czocher A., *Sto lat praw wyborczych kobiet*, „Dziennik Polski", 20 XI 2018.
94. Czocher A., Życie gospodarcze Krakowa w okresie okupacji niemieckiej, strona *Polskie Tradycje Gospodarcze*, Ośrodek Myśli Politycznej, czerwiec 2018. http://tradycjegospodarcze.pl/tekst/117
95. Domański T., *Hauptmann Gerulf Mayer i pacyfikacja Skałki Polskiej*, dodatek historyczny do „Tygodnika eM", 8 VII 2018.
96. Domański T., *Próba osądzenia sprawców zbrodni na wsi polskiej po II wojnie światowej*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 42 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 11 VII 2018).
97. Drabik R., *Gorąco w sercach, chłodno na termometrze. Listopad 1918 w Polsce*, portal www. meteoprognoza.pl.
98. Drabik R., *Zimowa rocznica czyli jaka była pogoda 13 grudnia 1981*, portal www. meteoprognoza.pl.
99. Dudek J., *„Potrafiliśmy walczyć to i potrafimy pracować". Jan Turowski „Grom", „Norbert" – oficer zamojskiej konspiracji*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 6.
100. Durakiewicz M., *Międzyrzecka przestroga*, „Nasz Dziennik" 2018, nr 264.
101. Dworaczek K., *„Zaszczytów nie pragnął, karierowiczów nie rozumiał. Hubert Hanusiak (1942–1998). Człowiek Solidarności"*, Wrocław 2018.
102. Dworaczek K., *Wrocławskie uczelnie w pierwszych dniach wojny polsko-jaruzelskiej*, „Gazeta Wrocławska", 13 XII 2018.
103. Dworaczek K., *Wydawnicze imperium Solidarności Walczącej*, „W Sieci Historii", 2018, nr 9.
104. *Dzikie Pola Europy. Rozmowa z dr. hab. Henrykiem Głębockim z Uniwersytetu Jagiellońskiego, historykiem i rosjoznawcą*, „Nasz Dziennik", 6 XII 2018.
105. Dziuba A., Dziurok A., Linek B., Tracz B., Węgrzyn D., *Jerzy Ziętek, Konteksty kariery w komunistycznym państwie*, Katowice 2018.
106. Dziuba A., *Jak się Tychy zmieniały*, „Fabryka Silesia. Kwartalnik" 2018, nr 2 (20).
107. Dziuba A., Żołnierze na froncie ideologicznym. Okręg Śląski Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość" w walce propagandowej z komunistycznym reżimem, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2018, nr 1 (13).
108. Dziurok A., *„Wojny krzyżowe". Katolicy świeccy w obronie krzyża i nauki religii*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 7–8 (152-153).
109. Dziurok A., *Czerwone krawaty na mszy*, „W Sieci Historii" 2018, nr 8 (63).
110. Dziurok A., *Habemus klapam* [w:] *Habemus papam. 40. rocznica wyboru kard. Karola Wojtyły na papieża* (dodatek IPN do „Gościa Niedzielnego", 14 X 2018).
111. Dziurok A., *Po prostu bomba". Reakcje społeczne w Polsce na wybór kard. Karola Wojtyły na papieża*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 10 (155).
112. Faszcza Ł., *Przyczynek do wrześniowych walk 1 Pułku Ułanów Krechowieckich*, „Głos Katolicki", 9 IX 2018.
113. Frazik W., *Cieszyn chce do Polski* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 7, *Listopad 1918*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 30 X 2018).
114. Frazik W., *Operacja „Cezary". WiN w sieci agentów*, „Polska Zbrojna – Historia" 2018, nr 2.

115. Frazik W., *W ciężkich chwilach nigdy nie zawiodła. Helena Żurowska (1905–1949)*, „Biuletyn Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL" 2018, nr 4.
116. Frazik W., *Z Rosją? Z Austrią? A może samodzielnie walczyć o niepodległość…* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 1, *O wojnę powszechną za wolność ludów, prosimy Cię Panie…* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 18 IX 2018).
117. Gałwiaczek T., *Oławianie w polskim czynie niepodległościowym. Pamięć – Tradycja – Tożsamość. W stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości 1918–2018*, Oława 2018.
118. Gałwiaczek T., *Generał Kazimierz Raszewski-szkic do biografii*, cz. 1–3, I–II–III, cz. 2, IV–V–VI, cz. 3 VII–VII–IX, „3 S. Oławski Serwis Samorządowy", 2018.
119. Gałwiaczek T., *Oławianie w polskim czynie niepodległościowym. Pamięć – Tradycja – Tożsamość. Katalog wystawy w stulecie odzyskania przez Polskę niepodległośc*i *1918–2018*, Oława 2018.
120. Gasztold. P, *Uncovered: KGB Guidelines for Recruiting Spies within Jewish Communities*, „Raw Intelligence", 12 III 2018, (http://rawintel.org/?p=201).
121. Gąsiorowski T., *Błękitna Armia Hallera* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 4, *Nie tylko Legiony*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 9 X 2018).
122. Gąsiorowski T., *Bohaterowie krakowskiej Armii Krajowej: Jan Kanty Lasota (1899–1950), Wojciech Wayda (1897–1949)*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 5 (337).
123. Gąsiorowski T., *Od Polskiej Partii Socjalistycznej do Związku Walki Czynnej* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 1, *O wojnę powszechną za wolność ludów, prosimy Cię Panie…*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 18 IX 2018).
124. Gąsiorowski T., *Polowanie na „Bismarcka". Krakowski Oddział IPN i „Dziennik Polski" przypominają* „Dziennik Polski", 29 V 2018.
125. Gąsiorowski T., *Przedwczesne strzały na ulicy Lubicz*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 5 (337).
126. Gąsiorowski T., *Trzy rejsy niszczyciela ORP „Orkan"*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 5.
127. Gąsiorowski T., *Warszawska jesień 1918 r.* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 7, *Listopad 1918*, dodatek do „Dziennika Polskiego", 30 X 2018.
128. Gąsiorowski T., *Zlikwidować szefa SS i policji*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 5 (337).
129. Gieroń R., *Kadry przyszłego Wojska Polskiego* [w:] *100 lat niepodległości 1918–2018*, (dodatek do „Gazety Krakowskiej", 10 XI 2018).
130. Gieroń R., *Kadry przyszłego Wojska Polskiego. Z historii I Brygady Legionów Polskich* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 2, *Legiony*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 25 IX 2018).
131. Gieroń R., *Kadry przyszłego Wojska Polskiego. Z historii I Brygady Legionów Polskich* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 2, *Legiony*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 25 IX 2018).
132. Gieroń R., *Komisja Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 1, *O wojnę powszechną za wolność ludów, prosimy Cię Panie...*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 18 IX 2018).
133. Gieroń R., *Praska Wiosna i operacja „Dunaj"*, (dodatek specjalny Oddziału IPN w Krakowie *„Ręce precz od Czechów!"*, „Dziennik Polski", 17 VIII 2018).
134. Głębocki H., *Jak zburzyć polskie „przepierzenie" na drodze światowej rewolucji? Bolszewicy wobec odradzającej się Polski* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 8, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 9 XI 2018).
135. Głębocki H., *Józef Piłsudski w kronikach rosyjskiej tajnej policji (lata 1887–1917)* [w:] *Józefa Piłsudskiego pojedynek z imperium (1887–1917). Zapowiedź edycji źródłowej nieznanych dokumentów rosyjskiej Ochrany*, red. H. Głębocki, Kraków 2018.
136. Głębocki H., *Z misją do Lenina i Trockiego. Tadeusz Hołówko – tajny emisariusz obozu J. Piłsudskiego na Wschód w 1918 r.* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 6, *Dyplomacja bez państwa*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 23 X 2018).

137. Gontarczyk P., *Zapomniani bohaterowie warszawskiego getta,* 20 IV 2018; https://tygodnik.tvp.pl/36849050/zapomniani-bohaterowie-warszawskiego-getta.
138. Gontarczyk P., *Chybione uderzenie w Macierewicza*, „Sieci" 2018, nr 29.
139. Gontarczyk P., *Korona dla każdego*, „Sieci" 2018, nr 6.
140. Gontarczyk P., *Marzec urządzili nam Sowieci*, 9 III 2018. https://tygodnik.tvp.pl/36317397/marzec--urzadzili-nam-sowieci.
141. Gontarczyk P., *Mord Żydów pod Dziadkowicami, czyli o naukowej twórczości prof. Barbary Engelking*, „Sieci" 2018, nr 41.
142. Gontarczyk P., *Nie zawsze byli ofiarami*, „Sieci" 2018, nr 25.
143. Gontarczyk P., *Od brukarza do pułkownika Informacji Wojskowej*, „Sieci" 2018, nr 9.
144. Gontarczyk P., *Polscy żydowscy antykomuniści*, „Sieci" 2018, nr 20.
145. Gontarczyk P., *Szkolne kłamstewska generała*, „Sieci" 2018, nr 34.
146. Gontarczyk P., Śmierć Jankiela Libermana, „Sieci" 2018, nr 46.
147. Gontarczyk P., Świat a la Gross, „W Sieci Historii" 2018, nr 4.
148. Gontarczyk P., *Ukraińska wojna Jaruzelskiego*, „Sieci" 2018, nr 15.
149. Gorajczyk D., *Józef Herzog. Niezłomny Żołnierz Niepodległości* w ramach cyklu „Małopolscy Bohaterowie Niepodległości" prezentowanego w witrynie IPN i w Dzienniku Polskim, 1 VIII 2018
150. Grabowski W., *Komitet Transportowy w 1939 roku*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 12 (157).
151. Grabowski W., *Kontrole w konspiracji*, [w:] *100 kontroli z archiwum NIK*, red. D. Bernhardt-Kowalska, P. Chojnacki, R. Szyc, Warszawa 2018.
152. Grabowski W., *Straty osobowe II Rzeczypospolitej w latach II wojny światowej*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
153. Grądzka-Rejak M., *„We felt that it was just a drop within the vastness of human misfortune" – the Story of Józef Walaszczyk*, https://sprawiedliwi.org.pl/en/stories-of-rescue/, [listopad 2018].
154. Grądzka-Rejak M., *„Halinko, maybe you'll come to my home?". The story of the Fangrat family*, https://sprawiedliwi.org.pl/en/stories-of-rescue/, [listopad 2018].
155. Grądzka-Rejak M., *„He was always regarded as an upright, good and noble person, a great Polish patriot". The story of Józef Elsner*, https://sprawiedliwi.org.pl/en/stories-of-rescue/, [listopad 2018].
156. Grądzka-Rejak M., *„I've lived through hell on earth, but I have a clear conscience". The story of Jakub and Zofia Gargasz*, https://sprawiedliwi.org.pl/en/stories-of-rescue/, [listopad 2018].
157. Grądzka-Rejak M., *„Cieszył się zawsze opinią człowieka prawego, dobrego, szlachetnego i wielkiego patrioty polskiego". Historia Józefa Elsnera*, https://sprawiedliwi.org.pl/pl/historie-pomocy, [listopad 2018].
158. Grądzka-Rejak M., *„Czuliśmy, że to jedynie kropla w bezmiarze ludzkich nieszczęść". Historia Józefa Walaszczyka*, https://sprawiedliwi.org.pl/pl/historie-pomocy/, [listopad 2018].
159. Grądzka-Rejak M., *„Może byś ty, Halinko, pojechała do mnie?". Historia rodziny Fangratów*, https://sprawiedliwi.org.pl/pl/historie-pomocy/, [listopad 2018].
160. Grądzka-Rejak M., *„Przeżyłam piekło na tej ziemi, ale mam czyste sumienie". Historia Jakuba i Zofii Gargaszów*, https://sprawiedliwi.org.pl/pl/historie-pomocy/, [listopad 2018].
161. Grądzka-Rejak M., *„W nocy przyszli do nas. Do stodoły naszej". Historia rodziny Dębskich*, https://sprawiedliwi.org.pl/pl/historia-pomocy-rodziny-debskich, [grudzień 2018].
162. Grądzka-Rejak M., *Co za granicą wiedziano o sytuacji Żydów pod niemiecką okupacją? („Polscy Żydzi za murami nazistowskich gett" Szlomo Mendelsohn* recenzja*)*, portal internetowy TwojaHistoria.pl; data publikacji: 25 V 2018.
163. Grądzka-Rejak M., *Getto w Krakowie*, https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/k/512-krakow/116-miejsca-martyrologii/47313-getto-w-krakowie (portal Wirtualny Sztetl).
164. Grądzka-Rejak M., *Holokaust. Dzielne dziewczyny z getta*, „Dziennik Polski", 8 V 2018.

165. Grądzka-Rejak M., *Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny Auschwitz II Birkenau*, https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/b/1558-brzezinka/116-miejsca-martyrologii/45011-podoboz-birkenau-filia-auschwitz (portal Wirtualny Sztetl).
166. Grądzka-Rejak M., *Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny Krakau-Plaszow*, https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/k/512-krakow/116-miejsca-martyrologii/47222-niemiecki-nazistowski-oboz-koncentracyjny-krakau-plaszow (portal Wirtualny Sztetl).
167. Grądzka-Rejak M., *Praca czyni wolnym? Szopy w getcie warszawskim*, portal internetowy Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. W. Pileckiego, https://www.zapisyterroru.pl/dlibra/context?id=context52.
168. Grądzka-Rejak M., *Upamiętnianie ofiar czy turystyka Zagłady? „Miejsca Holocaustu w Europie" Martin Winstone (recenzja)*, portal internetowy TwojaHistoria.pl; data publikacji: 23 III 2018.
169. Grądzka-Rejak M., *Zostawili więcej niż mieli*, „Dziennik Polski", 20 III 2018.
170. Grądzka-Rejak M., Życie codzienne kobiet w okupowanej Warszawie, portal internetowy Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. W. Pileckiego, https://www.zapisyterroru.pl/dlibra/context?id=context34.
171. Grosicka M., *„Niech żyje jedność klasy robotniczej i sojusz chłopsko-robotniczy". Ludowcy wobec powstania PZPR – propaganda a rzeczywistość*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 45, (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 15 XII 2018).
172. Grosicka M., *Negatywnie oddziałuje na środowisko a zwłaszcza na młodzież szkolną", Przemysław Jerzy Witek i jego walka z komuną*, dodatek historyczny do „Tygodnika eM", 4 XI 2018.
173. Grzelczak P., *„Szamotulska Siedemnastka"*, [rozm.] Magda Prętka, „Dzień Szamotulski", 21 XII 2018.
174. Grzelczak P., *100 lat czekamy na muzeum*, [rozm.] Aneta Przysiężniuk-Parys, „Nasz Dziennik", 24–26 XII 2018.
175. Grzelczak P., *Dzieło. Dzieje Poznania pod red. prof. Jerzego Topolskiego*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS" 2018, nr 7.
176. Grzelczak P., *Gloria victoribus! Pamięć o powstaniu wielkopolskim*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS" 2018, nr 12.
177. Grzelczak P., *Grudzień '70 w Poznaniu*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 12.
178. Grzelczak P., *Kolorowy Poznań 1957*, [rozm.] Piotr Bojarski, „Gazeta Wyborcza Poznań", 13 VII 2018.
179. Grzelczak P., *Koniec balu. Zamknięcie hotelu Bazar*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS" 2018, nr 9.
180. Grzelczak P., *Mistrz powrócił. Wizyta Paderewskiego w Poznaniu w 1924 r.*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS" 2018, nr 10.
181. Grzelczak P., *Polska czeka na Dubczeka. Rocznica Operacji „Dunaj"*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS" 2018, nr 8.
182. Grzelczak P., *Rewolucja listopadowa. Sto lat temu w Poznaniu*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS" 2018, nr 11.
183. Grzelczak P., *Szkiełko i oko. Kazimierz Greger (1887–1967)* [w:] *Wielkopolska u drzwi II Rzeczpospolitej. Miedzy rozejmem w Compiegne a traktatem pokojowym w Wersalu 11 listopada 1918 – 28 czerwca 1919*, Poznań 2018.
184. Hanus W., *Por. Stefan Kobos ps. „Wrzos"*, dodatek historyczny Oddziału IPN w Rzeszowie do dziennika „Super Nowości", 1 III 2018.
185. Hańderek M., *PRL na straży pokoju w Korei*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 10.
186. Izdebski J., Dodatek historyczny IPN poświęcony Ryszardowi Siwcowi, „Obserwator Lokalny", nr 37 (941), 11 IX 2018.
187. Izdebski J., Dodatek historyczny IPN poświęcony Ryszardowi Siwcowi, „ Życie Podkarpackie", nr 37 (2626), 12 IX 2018.
188. Izdebski J., Dodatek historyczny IPN poświęcony Ryszardowi Siwcowi, „ Super Nowości", 12 IX 2018.

189. Jagodzińska A., *Lager in Konstantynow*, „W Sieci Historii", 2018, nr 8.
190. Jagodzińska A., *Niezłomni – Wierni Bogu i Ojczyźnie*, Łódź 2018.
191. Jagodzińska A., *Społeczeństwo pod niemieckim butem*, „Idziemy", 2018, nr 7.
192. Jagodzińska A., *Zapomniane polskie mogiły. Delegacja IPN w Dachau*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
193. Jagodzińska A., *Wierność Bogu i Ojczyźnie. Polscy duchowni w niemieckich obozach zagłady*, „Cywilizacja" 2018, nr 67.
194. Jakimek-Zapart E., *Życie i działalność Łukasza Cieplińskiego, Prezesa IV ZG WiN*, „Wyklęci" 2018, nr 1(9).
195. Jakimek-Zapart E., *Jestem zupełnie spokojny… Grypsy z celi śmierci Łukasza Cieplińskiego*, „Wyklęci" 2018, nr 1(9).
196. Jakimek-Zapart E., *Ostatni wykonawcy Testamentu Polski Walczącej*, „Polska Zbrojna – Historia" 2018, nr 2(6).
197. Jakimek-Zapart E., *Ty jedna wybaczysz mi wszystko… Ciche życie Jadwigi Cieplińskiej, Kwartalnik*, „Wyklęci" 2018, nr 1(9).
198. Jaźwiński P., *Derusyfikacja przestrzeni publicznej w Warszawie w latach 1918–1928*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
199. Jedynak M., *30. rocznica powrotu „Ponurego" w Góry Świętokrzyskie*, „Wykus" 2018, nr 23.
200. Jedynak M., *Jak „Ponury" wrócił w Góry Świętokrzyskie*, „Tygodnik Starachowicki", 2 V 2018.
201. Jedynak M., *Komiks o Jerzym Bartniku „Magiku"*, „Wykus" 2018, nr 23.
202. Jedynak M., *Major Henryk Dobrzański „Hubal" (1897–1940)*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 45 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 15 IX 2018).
203. Jedynak M., Nowak J., Szteleblak Ł., *Tropami żołnierzy „Ponurego"*, Końskie 2018.
204. Jedynak M., *Oddział Warszawiaków – nieznany epizod powrześniowej konspiracji*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 43 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 15–16 IX 2018).
205. Jedynak M., *Sierż. Kazimierz Czesław Rybczyński „Sokół" (1909–1943)*, „Kronika Świętokrzyska. Pismo Samorządu Gminy Nowa Słupia" 2018, nr 2.
206. Jedynak M., *Stanisław Wolff – partyzancki kronikarz* (dodatek historyczny do „Tygodnika eM", 4 III 2018).
207. Jedynak M., *Tradycja powstania styczniowego w działalności żołnierzy AK „Ponurego" i „Nurta"*, „Biuletyn Informacyjny Studium Polski Podziemnej" 2018, nr 10.
208. Jedynak M., *Ulica Józefa Czernikiewicza „Sęka" w Busku-Zdroju*, „Wykus" 2018, nr 23.
209. Jedynak M., *Wieś jako zaplecze oporu wobec Niemców*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 42 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 11 VII 2018).
210. Jończyk M., *O niepodległą – szlakami Langiewicza, Hubala i Ponurego*, „Wykus" 2018, nr 23.
211. Jończyk M., *Walki Grupy Kielce – bitwa pod Kajetanowem i Barczą w dniach 5–7 września 1939 r.*, „Kuryer Kielecki" (dodatek do „Echa Dnia", 15 IX 2018).
212. Jończyk M., *Zapomniany bohater – płk Bronisław Kowalczewski*, „eM Kielce" (Dodatek Historyczny IPN 2018/4), 16 IX 2018.
213. *Józefa Piłsudskiego pojedynek z imperium (1887–1917). Zapowiedź edycji źródłowej nieznanych dokumentów rosyjskiej Ochrany*, red. H. Głębocki, Kraków 2018.
214. Jurek M., *Wiara Powstańcom. Kibice Lecha Poznań i powstanie wielkopolskie*, „Kronika Miasta Poznania" 2018, nr 3 (342–357).
215. Jurek M., Iwanow N., *Komunizm po polsku – recenzja*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 4.
216. Kaczmarski K., *Jak słowo „Bóg" wróciło na sztandary Wojska Polskiego*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 5.
217. Kalbarczyk S., *Ewakuacja Armii Polskiej do Iranu – nowe spojrzenie*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 5.
218. Kalbarczyk S., *Proces Szesnastu we wspomnieniach oskarżyciela*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
219. Kalbarczyk S., *Wielka ewakuacja*, „Polska Zbrojna. Historia" 2018, nr 3.
220. Kapusta M., *Małkowska. Skauting plus Niepodległość, czyli jak rodziło się w Polsce harcerstwo*, „Gazeta Krakowska", 8 VI 2018.

221. Kapuściak B., *„Pochmurne lato" nad „Dunajem". Wojskowa Służba Wewnętrzna „śląskich" dywizji Wojska Polskiego w inwazji na Czechosłowację w 1968 roku*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2018, nr 1 (13).
222. Kapuściak B., *Alkohol w „odrodzonym" Wojsku Polskim*, „Fronda Lux" 2018, nr 86–87.
223. Kapuściak B., *WSW a inwazja na Czechosłowację. „Zinwigilować tysiące żołnierzy"* [w:] *Haniebna inwazja. Czechosłowacja '68* (dodatek do „Rzeczpospolitej", 17 VIII 2018).
224. Kasprzycki M., *„Nas garstka leśnych tułaczy…"*, „Dziennik Polski", 6 III 2018.
225. Kasprzycki M., *„Z pogardą dla śmierci". „Żelazna Brygada" Legionów Polskich* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 2, *Legiony* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 25 IX 2018).
226. Kasprzycki M., *Podhalańscy buntownicy, czyli o robotnikach z Nowego Targu*, „Dziennik Polski", 12 VI 2018.
227. Kasprzycki M., *Polska Organizacja Wojskowa: konspiratorzy Piłsudskiego* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 5, *Od okupacji do Królestwa Polskiego*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 16 X 2018).
228. Kasprzykowski A., *Gruchotanie kości pod Adasiem*, „Kronika Beskidzka" 2018, nr 11.
229. Kasprzykowski A., *Historyczny konkurs dla licealistów*, „Kronika Beskidzka" 2018, nr 8.
230. Kasprzykowski A., *Licealiści o Solidarności – tradycyjnie Cieszyn na czele!*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej" 2018, nr 8.
231. Kasprzykowski A., *Marzec 1968 roku. Bielskie „gruchotanie kości"*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 2(12) (druk 2018).
232. Kasprzykowski A., *Z kart naszej historii: Zimowe zwycięstwo*, „Solidarność Podbeskidzia" 2018, nr 1.
233. Kazimierczuk S., Kwaśniak M., Zielony P., Żuławnik M., *Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938*, Warszawa 2018 (katalog wystawy).
234. Kędziora-Babiński P., *Ekshumacja w Kamionce*, „Zeszyty Muzealne Muzeum Ziemi Kozielskiej w Kędzierzynie- Koźlu w organizacji" 2018, nr 1.
235. Kędziora-Babiński P., *Ekshumacje żołnierzy i policjantów poległych w 1939 r.*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
236. Kędziora-Babiński P., *Poszukiwanie ofiar zbrodni niemieckich w Forcie III w Pomiechówku – stan prac*, w ramach projektu „Odkrywamy Fort III w Pomiechówku", Pomiechówek 2018.
237. Kierski K.A., *Księża skazani w procesie „Huzara"*, „Kwartalnik Wyklęci" 2018, nr 4 (12).
238. Kierski K.A., Łączniczka niezłomna. Wiesława Tomkiewicz ps. „Psiunia", „Kwartalnik Wyklęci" 2017, nr 4 (8).
239. Kierski K.A., *SB a peregrynacja obrazu jasnogórskiego na Warmii i Mazurach (1986–1987)*, „Bez wierszówki. Dodatek specjalny" 2017, nr 12.
240. Kierski K.A., *Sfingowany proces ks. Stanisława Janusza*, „Wyklęci" 2018, nr 3 (11).
241. Kierski K.A., *Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej „Oblicza polskiego antykomunizmu w XX wieku". Olsztyn, 22–24 XI 2017 r.*, „Dzieje Najnowsze" 2018, nr 1.
242. Kierski K.A., *Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej „Oblicza polskiego antykomunizmu w XX wieku". Olsztyn, 22–24 XI 2017 r.*, „Bez Wierszówki" 2017, nr 12.
243. Kierski K.A., *Świadek historii*, „Bez Wierszówki" 2018, nr 1–3.
244. Klementowski R., *Glokalizacja historii. Uwagi na marginesie publikacji o bolesławieckim UB i SB*, „Rocznik Bolesławiecki 2017", Bolesławiec 2018.
245. Klementowski R., *Rozpad imperiów. Kształtowanie powojennego ładu w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1918–1923*, „Gazeta Wrocławska", 10 XI 2018.
246. Kluska B., *Ni to szafy, ni to półki oplątane gęstwiną kabli*, „Ale Historia" 2018, nr 30.
247. Kluska B., *Nieprędko zawali się coś wyższego*, „Ale Historia" 2018, nr 22.
248. Kluska B., *W ringo ze mną graj*, „Ale Historia" 2018, nr 3.
249. Komaniecka-Łyp M., *Cztery lata za Katyń*, „Dziennik Polski", 17 IV 2018.

250. Komaniecka-Łyp M., *Działalność zagraniczna NKN* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 6, *Dyplomacja bez państwa* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 23 X 2018).
251. Komaniecka-Łyp M., *Francuzi z krakowskiego stalagu*, „Dziennik Polski", 30 X 2018.
252. Komaniecka-Łyp M., *Gen. Józef Haller. Jeden z symboli niepodległości* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 4, *Nie tylko Legiony* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 9 X 2018).
253. Komaniecka-Łyp M., Maniewski T., Poboży R., *Pluskwy w hotelu, cień na ulicy*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 3.
254. Komaniecka-Łyp M., *Totalna inwigilacja małopolskiej opozycji*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 1–2. (przedruk: „Tydzień Polski" 2018, Londyn)
255. Komaniecka-Łyp M., *Trzynaście podsłuchów*, „Dziennik Polski", 10 VII 2018.
256. Komaniecka-Łyp, *Szpiegowska gra w Krakowie*, „Dziennik Polski", 11 IX 2018.
257. Konieczna M., *Armia Wyzwolenia*, „Dziennik Polski" 2018.
258. Konieczna M., *Ręce precz od Czechów! Reakcje Polaków na interwencję w Czechosłowacji*, „Dziennik Polski" 2018.
259. Kościański R., *Poznańska bezpieka w walce z Kościołem. Rozpoznanie sytuacji wśród duchowieństwa*, „Wiadomości Kościańskie" 2018.
260. Kozłowski T., *Pierwszy dzień rewolucji*, „Polityka", 8 VIII 2018.
261. Krajewski K., Łabuszewski T., *„Młot" – legenda Podlasia*, „Wyklęci" 2018, nr 4.
262. Krajewski K., Łabuszewski T., *5 i 6 Brygady Wileńskie AK na Podlasiu*, Warszawa–Drohiczyn 2018 (wydawnictwo towarzyszące rajdowi IPN dla młodzieży).
263. Krajewski K., Łabuszewski T., *Niezłomny z Kowieńszczyzny. Ppor. Lucjan Minkiewicz „Wiktor"*, „Wyklęci" 2018, nr 4.
264. Krajewski K., Łabuszewski T., *Podlaski komendant 6 Brygady Wileńskiej AK. Kazimierz Kamieński „Huzar"*, „Wyklęci" 2018, nr 4.
265. Krajewski K., Łabuszewski T., *Solidny, pewny. Plut./ppor. Walerian Nowacki „Bartosz"*, „Wyklęci" 2018, nr 4.
266. Krajewski K., Łabuszewski T., Wąsowski G., *Śpiewnik Pieśni i piosenki Żołnierzy Wyklętych*, Kraków–Warszawa 2018.
267. Krajewski K., Łabuszewski T., *Wierny żołnierz kpt. „Młota". Plut/ppor. Antoni Borowik „Lech"*, „Wyklęci" 2018, nr 4.
268. Krajewski K., Łabuszewski T., *Z niepodległościowych kart dziejów Podlasia*, „Wyklęci" 2018, nr 4.
269. Krajewski K., Łabuszewski T., *Zginął pod Toczyskami Podbornymi. Ppor. Józef Małczuk „Brzask"*, „Wyklęci" 2018, nr 4.
270. Krajewski K., Łabuszewski T., *Żołnierze 6 Brygady Wileńskiej AK*, „Wyklęci" 2018, nr 4.
271. Krajewski K., *Maciej Kalenkiewicz „Kotwicz"*, „Biuletyn Stowarzyszenia Łagierników" 2018, nr 1.
272. Krajewski K., *Nowogródczyzna – dwa grudnie 1939 i 1944*, „„Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 12.
273. Krajewski K., *Nowogródzki Okręg Armii Krajowej*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 1.
274. Krajewski K., *Piosenki i pieśni Żołnierzy Wyklętych. Historia wydobywania z niepamięci*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 3.
275. Krajewski K., *Zapomniany dowódca, zapomniany batalion (Stanisław Dedelis „Pal" i VI batalion 77 pp AK)*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 1.
276. Krajewski K., *Zbigniew Stypułkowski* [w:] *Młodzi w walce o niepodległość i granice państwa polskiego 1914–1920*, Warszawa 2018.
277. Krajewski K., *Życie codzienne w szeregach AK na Kresach północno-wschodnich*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 7.
278. *Kresy Wschodnie 1939. Kalendarz na rok 2019*, oprac. T. Balbus, S. Białek, J. Dardzińska.
279. Krężołek E., *Krwawa bitwa pod Broniną*, „Kuryer Kielecki" (dodatek do „Echa Dnia", 15 IX 2018).

280. *Kropla drąży skałę. O pamięci, recepcji badań historycznych i dekomunizacji rozmawiają dr hab. Adam Dziurok, dr Bernard Linek i dr Bogusław Tracz*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2018, nr 1 (13).
281. Krzysztofiński M., *Abp Ignacy Tokarczuk i jego wsparcie dla opozycji demokratycznej w okresie komunistycznej dyktatury*, „Gazeta Codzienna Nowiny. Dodatek Historyczny IPN", 1 II 2018.
282. Krzysztofiński M., *Abp Ignacy Tokarczuk i jego wsparcie dla opozycji demokratycznej w okresie komunistycznej dyktatury*, „Super Nowości. Dodatek Historyczny IPN", 1 II 2018.
283. Krzysztofiński M., *Abp Tokarczuk i antykomunizm młodzieży,* „Tygodnik Solidarność", nr 22 (1539), 22 VI 2018.
284. Krzysztofiński M., *Antoniego Tokarczuka flirty z historią*, „W Sieci Historii" 2018, nr 1.
285. Krzysztofiński M., *Arcybiskup Ignacy Tokarczuk (1918 – 2012), metropolita przemyski, nieustępliwy obrońca praw wiernych i Kościoła, orędownik prawdy, kawaler Orła Białego,* „Infoserwis Regionu Rzeszowskiego NSZZ „Solidarność", czerwiec 2018.
286. Krzysztofiński M., *Biografia niezwykła Jana Prota,* „W Sieci Historii" 2018, nr 5.
287. Krzysztofiński M., *Jan Kruczek „Nurt" (1898–1965)*, „W Sieci Historii" 2018, nr 3.
288. Krzysztofiński M., *Jubileusz kontrolowany,* „W Sieci Historii" 2018, nr 6.
289. Krzysztofiński M., *Ksiądz, który był zawsze z ludźmi,* „Przewodnik Katolicki", nr 50, 2018.
290. Krzysztofiński M., Męczennik komunizmu, „Nasz Dziennik", 20–21 I 2018.
291. Krzysztofiński M., *Moc i siła jest w nas. Słów kilka o rekolekcjach przeprowadzonych przez bp. Tokarczuka w 1979 r.*, „Tygodnik Katolicki Niedziela". Edycja łódzka, nr 38 (1329) 23 IX 2018.
292. Krzysztofiński M., *Pamięci Zadwórza,* „Tygodnik Katolicki Niedziela". Edycja ogólnopolska, 2018, nr 38.
293. Krzysztofiński M., *W roku Arcybiskupa Ignacego Tokarczuka,* „Tygodnik Katolicki Niedziela". Edycja zamojsko-lubaczowska, nr 48, 14 XI 2018.
294. Kubicki M., *„Kapitan ostatni opuszcza swój statek..." Życie i śmierć dr. Józefa Władysława Bednarza (1879–1939)*, Toruń 2018.
295. Kujawa W., *„Więzienie było moim pierwszym uniwersytetem". Irena Bellert (1919–2017)*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 1–2.
296. Kujawa W., *A miało być tak pięknie…*, „Do Rzeczy" 2018, nr 31.
297. Kujawa W., *Razem walczyli o Warszawę. Bracia Janusz i Leszek Semerau-Siemianowscy*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 7–8.
298. Kujawa W., *Tak warto żyć. Barbara Otwinowska (1924–2018)*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 4.
299. Kupczewska M., *Komitet Obrony Narodowej w Łomży podczas wojny 1920 r.*, „Głos Katolicki" 2018, nr 49.
300. Kurpierz T., *Piętnaście miesięcy wolności (1980–1981) – w relacjach członków Niezależnego Zrzeszenia Studentów,* „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 2 (12).
301. Kurpierz T., *Po zdobyciu pierwszej barykady*, „Fabryka Silesia" 2018, nr 4 (22).
302. Kurpierz T., *Sławik, śląski sprawiedliwy*, (dodatek „Narodowy Dzień Pamięci Polaków Ratujących Żydów"), „Dziennik Zachodni", 26 III 2018.
303. Kurus A., *1939. Droga ku wojnie. O podstawowych faktach oraz o szkodliwym wpływie historii alternatywnej* [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 13, „Gazeta Częstochowska", nr 36 (1383), 6–19 września 2018.
304. Kurus A., *38 Dywizja Piechoty Rezerwowa, Wielka Księga Piechoty Polskiej*, t. 31, *Korpus Ochrony Pogranicza*, Warszawa 2018.
305. Kurus A., *97. rocznica wybuchu III Powstania Śląskiego, Częstochowianie w walce o Ziemię Lubliniecką*, [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 9, „Gazeta Częstochowska", nr 21 (1368), 24 maja – 6 czerwca 2018.
306. Kurus A., *99. rocznica utworzenia 7 Dywizji Piechoty*, [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 9, „Gazeta Częstochowska", nr 21 (1368), 24 maja – 6 czerwca 2018.

307. Kurus A., *Częstochowa ofiarom zbrodni katyńskiej* [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 8, „Gazeta Częstochowska", nr 17 (1364), 26 kwietnia – 9 maja 2018.
308. Kurus A., Zawadka D., *28 Dywizja Piechoty, Wielka Księga Piechoty Polskiej*, t. 28, Warszawa 2018.
309. Kurus A., *Ku pamięci kpt. Stanisława Sojczyńskiego „Warszyca"* [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 7, „Gazeta Częstochowska", nr 9–10 (1354–1355), 1–14 marca 2018.
310. Kurus A., *Nasi Żołnierze Niezłomni. „Klinga", „Jaguar", „Mały" i inni. Żołnierze Niezłomni Ziemi Częstochowskiej. Czy znamy lokalnych bohaterów antykomunistycznego podziemia?* [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 7, „Gazeta Częstochowska", nr 9/10 (1354/1355), 1–14 marca 2018.
311. Kurus A., *Nowość wydawnicza* [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 16, „Gazeta Częstochowska", nr 49 (1396), 6–19 grudnia 2018.
312. Kurus A., *Odszedł Jan Dobrowolski, ostatni podoficer 27 Pułku Piechoty*,[w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 11, „Gazeta Częstochowska", nr 29 (1376), 19 lipca – 1 sierpnia 2018.
313. Kurus A., *Ostatni świadek. 100. urodziny Jana Dobrowolskiego, podoficera 27 Pułku Piechoty* [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 10, „Gazeta Częstochowska", nr 25 (1372), 21 czerwca – 4 lipca 2018.
314. Kurus A., *Pamięci żołnierzy Oddziału Wydzielonego „Truskolasy" 1939. Nowa tablica historyczna na cmentarzu parafialnym we Wręczycy Wielkiej* [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 15, „Gazeta Częstochowska", nr 45 (1392), 8–21 listopada 2018.
315. Kurus A., *Ulica gen. bryg. Janusza Gąsiorowskiego w Częstochowie* [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 9, „Gazeta Częstochowska", nr 21 (1368), 24 maja – 6 czerwca 2018.
316. Kurus A., *Wokół 78. rocznicy zbrodni katyńskiej. Tragiczne losy oficerów 7 Dywizji Piechoty*, [w:] *Magazyn Historyczny Nad Wartą*, nr 8, „Gazeta Częstochowska", nr 17 (1364), 26 kwietnia – 9 maja 2018.
317. Kuta C, *Głos niezwykłej wagi*, „Dziennik Polski", 24 VII 2018.
318. Kuta C, *Sprawa Chojeckiego*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 1–2.
319. Kuta C., *„Konstruktywna" opozycja*, „Dziennik Polski", 13 XI 2018.
320. Kuta C., *Drużyna Wałęsy*, „Dziennik Polski", 18 XII 2018.
321. Kuta C., *Mówić wciąż całemu światu o Polsce* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 6, *Dyplomacja bez państwa* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 23 X 2018).
322. Kuta C., *Niebezpieczny ruch społeczny* (dodatek *Kamień, który poruszył lawinę* do „Gościa Niedzielnego", 29 IV 2018).
323. Kuta C., *Niezłomny mistrz słowa*, „Dziennik Polski", 5 VI 2018.
324. Kuta C., *Ojcowie niepodległej Polski* [w:] *100 lat niepodległości 1918–2018* (dodatek do „Gazety Krakowskiej", 10 XI 2018).
325. Kuta C., *Ojcowie niepodległej Polski* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 8, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 9 XI 2018).
326. Kuta C., *Opera Szpota i wściekłość Gnoma*, „Dziennik Polski", 6 II 2018.
327. Kuta C., *Orędownicy wolności*, dodatek *Kamień, który poruszył lawinę* do „Gościa Niedzielnego", 29 IV 2018.
328. Kuta C., *Prawa człowieka nie mają granic*, „Dziennik Polski", 28 VIII 2018.
329. Kuta C., *Prawa człowieka nie mają granic*, https://plus.polskatimes.pl/prawa-czlowieka-nie-maja-granic/ar/13445393 (data publikacji: 29 IX 2018).
330. Kuta C., *Strajk, który obudził nadzieje*, „Dziennik Polski", 24 IV 2018.
331. Leszczyński G., *Krośnieńscy Ojcowie Niepodległości* dodatek historyczny dla portali: Nowiny24, Super Nowości24, Życie Podkarpackie.
332. Leśkiewicz R., *Internetowe miejsce pamięci – Portal tematyczny „Martyrologia wsi polskich"*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 42 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 11 VII 2018).
333. Libera P., *W przeciągu historii*, „Plus Minus", 14 XII 2018.
334. Ligarski S., Majchrzak G., *„Skandal i chamstwo", czyli listy w sprawie protestów z Marca '68*, „Forum Dziennikarzy" 2018, nr 1.

335. Ligarski S., Majchrzak G., *Artyści, PRL i bezpieka*, Łódź 2018.
336. Ligarski S., Majchrzak G., *Obchody pod okiem SB*, „DoRzeczy" 2018, nr 47.
337. Ligarski S., Majchrzak G., *WRON od kulis*, „Do Rzeczy" 2018, nr 15.
338. *List z przeszłości* [Mariana Świderskiego „Dzika"], oprac. M. Jedynak, „Wykus" 2018, nr 23.
339. Lubecka J., *„Auschwitz? Nigdy nie słyszałem…"*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 1–2.
340. Lubecka J., *„Ta sama krew"*, „Dziennik Polski", 13 III 2018.
341. Lubecka J., *Droga na zatracenie* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 1, *O wojnę powszechną za wolność ludów, prosimy Cię Panie…* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 18 IX 2018).
342. Lubecka J., *Królestwo z tego świata*, „Dziennik Polski", 22 V 2018, „Polska the Times", 22 V 2018.
343. Lubecka J., *Mroczna noc kryształowa*, „Dziennik Polski", 6 XI 2018.
344. Lubecka J., *Operacja „Vittles". Największy w historii most powietrzny*, „Dziennik Polski", 19 VI 2018, „Polska the Times", 20 VI 2018.
345. Lubecka J., *Osobisty więzień Hitlera*, „Dziennik Polski", 13 II 2018.
346. Lubecka J., *To piękny kraj ta Polska. Niemieckie koncepcje polityczne wobec ziem polskich* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 5, *Od okupacji do Królestwa Polskiego* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 16 X 2018).
347. Lubecka J., *Wojnę będą mieli i tak! Jak tereny Czechosłowacji przeszły pod panowanie Niemiec*, „Dziennik Polski", 25 IX 2018, „Polska the Times", 25 IX 2018.
348. Lubecka J., *Z polskich dzieci produkowano Niemców* [wywiad w:] *Teraz jesteście Niemcami. Wstrząsające losy zrabowanych polskich dzieci*, red. E. Karpińska-Morek, A. Waś-Turecka, M. Sieradzka i.in., Kraków 2018.
349. Łapiński P., *Bodaki 17 maja 1945 roku*, „Głos znad Narwi" 2018, nr 2.
350. Łapiński P., *Brzozowo Muzyły, 28 kwietnia 1946 roku*, folder, Białystok 2018.
351. Łapiński P., *Kazimierz Krasowski „Głuszec" (używał także ps. „Robak")* [w:] *Ostatni komendanci, ostatni żołnierze. 1951–1963*, Warszawa 2018.
352. Łapiński P., *Ppłk Władysław Żwański „Błękit"*, „Głos znad Narwi" 2018, nr 5.
353. Łapiński P., *Stanisław Grabowski „Szalony", „Szalony Stasiek", „Wiarus"* [w:] *Ostatni komendanci, ostatni żołnierze. 1951–1963*, Warszawa 2018.
354. Łatka R., *„Nienawidzę Rosji. Brzydzę się Rosją" (*A. Lownie, *Agent Stalina)*, „Nowe Książki" 2018, nr 5.
355. Łatka R., *Arcybiskup Antoni Baraniak najważniejszy współpracownik Prymasa Stefana Wyszyńskiego*, Myśl.pl, 2018, nr 1.
356. Łatka R., *Biskupi w obronie studentów*, „W Sieci" 2018, nr 10.
357. Łatka R., *Czy aby na pewno realista? (*S. Stomma, *Pisma wybrane 1931–1939*; *Pisma wybrane 1946–1975*; *Pisma wybrane 1976–2003*), „Nowe Książki" 2018, nr 1.
358. Łatka R., *Kardynał Franciszek Macharski (1927–2016)*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 7/8.
359. Łatka R., *Kościół był z Polakami*, „Rzeczpospolita" dodatek „Plus-Minus" 23 VI 2018.
360. Łatka R., *Najważniejsze polskie dzienniki w XX wieku (*S. Wyszyński, *Pro Memoria t. 1: 1948––1952)*, „Nowe Książki" 2018, nr 4.
361. Łatka R., Recenzja książki: Stanisław Cat- Mackiewicz, *Wunderkind. Rzecz o Adolfie Bocheńskim*, 26 I 2018 https://histmag.org/Stanislaw-Cat-Mackiewicz-Wunderkind.-Rzecz-o-Adolfie-Bochenskim-recenzja-16300.
362. Łatka R., *W Kręgu .Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 6.
363. Łatka R., W Kręgu Klio, „W Sieci Historii" 2018, nr 1.
364. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 10.
365. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 11.
366. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 12.
367. Łatka R., W Kręgu Klio, „W Sieci Historii" 2018, nr 2.
368. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 3.
369. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 4.

370. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 5.
371. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 7.
372. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 8.
373. Łatka R., *W Kręgu Klio*, „W Sieci Historii" 2018, nr 9.
374. Łukasiewicz S., *Jakie wsparcie USA dla krajów bloku sowieckiego?*, „Więź" 2018, nr 2 (672).
375. Łukasiewicz S., *Szkice z historii Towarzystw Przyjaciół KUL w USA i Kanadzie*, „Przegląd Uniwersytecki" 2018, nr 2–3 (172–173).
376. Magdoń J., *Wspólnie przeciw Rosji. Militarne aspekty wyprawy kijowskiej* [w:] *Wyprawa Kijowska* (dodatek historyczny IPN do „Naszego Dziennika", 20 IV 2018.
377. Magdoń J., Żołnierz Niepodległości. Franciszek Kolbusz (1895–*1940)* (dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie do„Nowin", 8 XI 2018).
378. Magdoń J., Żołnierz Niepodległości. Franciszek Kolbusz (1895–1940) (dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie do „Super Nowości", 8 XI 2018.
379. Majchrzak G., *„Czeskie" listy*, https://www.dzieje.pl/aktualnosci/czeskie-listy-1968.
380. Majchrzak G., *„Ginę po to, żeby nie zginęła wolność"* [w:] *Haniebna inwazja. Czechosłowacja '68*, dodatek do „Rzeczpospolitej", 17 VIII 2018.
381. Majchrzak G., *„Smutni panowie" kontra Herbert*, https://www.dzieje.pl/artykuly-historyczne/smutni-panowie-kontra-herbert.
382. Majchrzak G., *„Wojenna" cenzura*, https://www.dzieje.pl/aktualnosci/wojenna-cenzura.
383. Majchrzak G., *„Zomowiec" Nawałka, „esbek" Kapka, czyli piłkarze „funkcjonariusze"*, „W Sieci Historii" 2018, nr 1.
384. Majchrzak G., *Bo feta była zbyt huczna…*, „W Sieci Historii" 2018, nr 11.
385. Majchrzak G., *Bunt w resorcie, czyli jak milicjanci i pracownicy cywilni próbowali tworzyć niezależne związki zawodowych w MSW w 1981 r.*, „Kombatant" 2018, nr 5.
386. Majchrzak G., *Ci niedobrzy Amerykanie, czyli sprawa kryptonim „Mistrzostwa"*, „W Sieci Historii" 2018, nr 12.
387. Majchrzak G., *Dalsze drogi* [w:] *Kamień, który ruszył lawinę* (dodatek do „Gościa Niedzielnego" 29 IV 2018).
388. Majchrzak G., *Dla władzy katastrofa, dla opozycji sukces*, https://www.dzieje.pl/artykuly-historyczne/dla-wladzy-katastrofa-dla-opozycji-sukces.
389. Majchrzak G., *Internować opozycję*, „Kombatant" 2018, nr 2.
390. Majchrzak G., *Kryptonim „Calgary", czyli IO pod lupą „smutnych panów",* http://dzieje.pl/artykuly-historyczne/kryptonim-calgary-czyli-igrzyska-pod-lupa-smutnych-panow.
391. Majchrzak G., *Kryptonim „Obiekt"*, „W Sieci Historii" 2018, nr 4.
392. Majchrzak G., *Kryptonim „Podhale"*, „Do Rzeczy" 2018, nr 33.
393. Majchrzak G., *Kryptonim „Tor"*, „W Sieci Historii" 2018, nr 7.
394. Majchrzak G., Kuhn K.S., Borowik T., Juzwa J., *Grupy Oporu „Solidarni"*, Warszawa 2018.
395. Majchrzak G., *Kulisy debaty Miodowicz - Wałęsa*, „Sieci" 2018, nr 30.
396. Majchrzak G., *Kulisy wprowadzenia stanu wojennego*, „Kombatant" 2018, nr 12.
397. Majchrzak G., *Marcowe obchody 1981*, http://dzieje.pl/artykuly-historyczne/marcowe-obchody-1981.
398. Majchrzak G., *Meldunki z krypty*, „Polityka" 2018, nr 44.
399. Majchrzak G., *Moralna pomoc od esbeków znad Wisły* [w:] *Haniebna inwazja. Czechosłowacja '68*, dodatek do „Rzeczpospolitej", 17 VIII 2018.
400. Majchrzak G., *Mundial na medal. Jak SB „zabezpieczała" futbolistów w 1986 r.*, „W Sieci Historii" 2018, nr 6.
401. Majchrzak G., *Otworzyć w razie wojny z narodem*, „Forum Dziennikarzy" 2018, nr 1.
402. Majchrzak G., *Pacyfikacja niepokornej stoczni,* https://www.dzieje.pl/aktualnosci/pacyfikacja-niepokornej-stoczni.

403. Majchrzak G., *Pielgrzymka nadziei 1983*, http://www.dzieje.pl/artykuly-historyczne/pielgrzymka-nadziei.
404. Majchrzak G., *Piłkarskie jaja, czyli transfer Zenona Kasztelana*, „W Sieci Historii" 2018, nr 3.
405. Majchrzak G., *Piłkarskie przekręty*, „W Sieci Historii" 2018, nr 5.
406. Majchrzak G., *Poznański Czerwiec 1956 w listach do Polskiego Radia* , „Kombatant" 2018, nr 6.
407. Majchrzak G., *PRL: pierwsze obchody rocznicy niepodległości na ulicach polskich miast*, http://muzhp.pl/pl/c/2073/prl-pierwsze-obchody-rocznicy-niepodleglosci-na-ulicach-polskich-miast.
408. Majchrzak G., *Protesty przeciw „ohydnej agresji"* [w:] *Haniebna inwazja. Czechosłowacja '68*, dodatek do „Rzeczpospolitej", 17 VIII 2018.
409. Majchrzak G., *Prymas Tysiąclecia oczami bezpieki*, „Kombatant" 2018, nr 10.
410. Majchrzak G., *Rodzina Bieruta w rękach „Jastrzębia" i „Boruty"*, „Rakowiecka 37" 2018, nr 3.
411. Majchrzak G., *Ryszard Siwiec: „Usłyszcie mój krzyk"*, „Sieci" 2018, nr 37.
412. Majchrzak G., *SB na tropie Henryka Kasperczaka*, „W Sieci Historii" 2018, nr 8.
413. Majchrzak G., *Smutek i gniew*, „Tygodnik Powszechny" 2018, nr 34.
414. Majchrzak G., *Solidarni z Czechami*, „Kombatant" 2018, nr 9.
415. Majchrzak G., *Stan wojenny mógł zostać wprowadzony we wrześniu 1981 r.*, https://www.dzieje.pl/artykuly-historyczne/stan-wojenny-mogl-zostac-wprowadzony-we-wrzesniu-1981-r.
416. Majchrzak G., *W skarpetkach na wolność, czyli najgłośniejsze ucieczki stanu wojennego*, „Kombatant" 2018, nr 3.
417. Majchrzak G., *Wolne Związki Zawodowe na celowniku Służby Bezpieczeństwa*, http://www.dzieje.pl/artykuly-historyczne/wolne-zwiazki-zawodowe-na-celowniku-sluzby-bezpieczenstwa.
418. Majchrzak G., *WSW na tropie BMW Roberta Gadochy*, „W Sieci Historii" 2018, nr 2.
419. Majchrzak G., *Zbrodnia Katyńska w działaniach opozycji*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych" 2018, nr 4.
420. Małyszka A., *Swarzędzanie w zwycięskim Powstaniu Wielkopolski 1918–1919*, „Nasz Głos Swarzędza" 2018, nr 1 (30).
421. Małyszka A., *Zwycięskie Powstanie Wielkopolskie*, „Solidarność Wielkopolska" 2018, nr 1194.
422. Marcinkiewicz M., *Internowanych życie codzienne,* „W Sieci Historii" 2018, nr 7 (62).
423. Marcinkiewicz M., *Jerzego Urbana potyczki z MSW i Czesławem Kiszczakiem*, „Plus-Minus", 15 II 2018.
424. Marcinkiewicz M., *Ks. Witold Andrzejewski. Pielgrzym Niepodległości (1940–2015)*, Szczecin 2018.
425. Marcinkiewicz M., *Nie całkiem nieobecni. Dlaczego WZZ Pomorza Zachodniego nie stały się kolebką szczecińskiej „Solidarności"?*, „Gość Niedzielny" (dodatek historyczny z 29 IV 2018).
426. Marcinkiewicz M., *Wolne Związki Zawodowe*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych" 2018, nr 2.
427. Marcinkiewicz M., *Wywiad ze Stefanem Kozłowskim, współzałożycielem Wolnych Związków Zawodowych Pomorza Zachodniego,* „Biuletyn IPN" 2018, nr 4.
428. Marek Ł., *Biskup Jan Pietraszko – „Wujek" w akademickiej „rodzince"*, „Dziennik Polski", 27 II 2018.
429. Marek Ł., *I Legion Polski (Puławski)* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 4, *Nie tylko Legiony*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 9 X 2018).
430. Marek Ł., *Igrzyska zamiast chleba*, „Dziennik Polski", 14 VIII 2018.
431. Marek Ł., *Papież zza żelaznej kurtyny*, „Dziennik Polski", 16 X 2018.
432. Marek Ł., *Reakcja na wybór „w dalekim" kraju*, „DoRzeczy", 8–14 X 2018.
433. Marek Ł., *Teczki na księży i parafie*, „Dziennik Polski", 4 IX 2018.
434. Marek Ł., *W oczach SB* [w:] *Habemus papam* (dodatek IPN do „Gościa Niedzielnego", 14 X 2018).
435. Marek M., Bohaterowie przestworzy, „Refleksje" Zachodniopomorski Dwumiesięcznik Oświatowy, nr 3, 2018.
436. Mazanowska I., *Utworzenie Parafii Niepokalanego Serca Maryi w Sośnie* [w:] *Szkice z dziejów Sośna i Krajny*, Pelplin 2018.

437. Morawski R., *Los smardzewickich żubrów*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 9 (64).
438. Morawski R., *Przechytrzyć służbę bezpieczeństwa*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 6 (61).
439. Murzyn R., *Ignacy Jan Paderewski: Wirtuoz fortepianu i ... polityki* [w:] *Zanim nastała wolność* (dodatek IPN w „Dzienniku Polskim" z okazji 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę), „Dziennik Polski" z 23 X 2018;
440. Muszyński W., *Białe Legiony 1914–1917*, „Nasz Dziennik", 5 XII 2018.
441. Muszyński W., *Dowboria – kresowa epopeja I Korpusu Polskiego*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 11.
442. Muszyński W., *Polska w Bobrujsku,* „Nasz Dziennik", 5 XII2018.
443. Muszyński W., *Sylwetka księdza Stanisława Tworkowskiego* [w:] *Młodzież w walce o niepodległość i granice Polski 1918–1921*, Warszawa 2018.
444. Naleźniak P., *Lwów zawsze wierny*, dodatek do „Dziennika Polskiego", 30 X 2018.
445. Naleźniak P., *Lwów zawsze wierny*, dodatek do „Gazety Krakowskiej", 10 XI 2018.
446. Naleźniak P., *Polska-Ukraina. Miedzy wrogością a współpracą* (dodatek do „Dziennika Polskiego" z 9 XI 2018).
447. Namysło A., *„Moja rodzina stanęła wówczas przed wielkim ryzykiem". Historia rodziny Zięcików*, www. sprawiedliwi.org.pl.
448. Namysło A., *„Otoczyłam dziecko troskliwą matczyną opieką, wyleczyłam i ochrzciłam". Historia rodziny Chawińskich*, www. sprawiedliwi.org.pl.
449. Namysło A., *„Postanowiłem jej pomóc, ponieważ uważaliśmy, że wojna skończy się w niedługim czasie". Historia rodziny Spiołków*, www. sprawiedliwi.org.pl.
450. Namysło A., *„Ze skruszonym sercem i łzami, dziecko to przyjęłam". Historia Marii Byrczek,* www. sprawiedliwi.org.pl.
451. Namysło A., *Sprawiedliwi na Węgrzech*, www. sprawiedliwi.org.pl.
452. Neja J., *Działalność w cieniu represji. Komitet Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach* (dodatek IPN do „Gościa Niedzielnego", 26 IV 2018).
453. Neja J., *Marzec'68 w Gliwicach*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 2 (12).
454. Neja J., *Pierwsi w kraju. Komitet Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 4.
455. Niwiński P., *Edmund Bukowski – Obowiązek wobec Polski*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 1.
456. Niwiński P., *Janina Wasiłojć. Sanitariuszka „Jachna"*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 1.
457. Niwiński P., *Okręg Wileński Armii Krajowej w latach 1944–1948* , „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 1.
458. Niwiński P., *Okręg Wileński SZP-ZWZ-AK w latach 1939–1944. Zarys problematyki*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 1.
459. Niwiński P., *Rajd Szlakiem Żołnierzy mjr Łupaszki*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 5.
460. Noszczak B., *Mroczny czas prymasa*, „Tygodnik Powszechny" 2018, nr 49.
461. Noszczak B., *Pułapka samostanowienia*, „Tygodnik Powszechny" 2018, nr 39.
462. Noszczak B., *Siłaczka*, „Tygodnik Powszechny" 2018, nr 30.
463. Olaszek J, *Intelektualna przemiana Tadeusza Mazowieckiego*, wiez.pl, 28 X 2018.
464. Olaszek J., *Independence Day in the Underground*, forschungsstelle.uni-bremen.de, 1 XI 2018.
465. Olaszek J., *Niezłomność poetki lirycznej*, „Polityka", 5 XII 2018.
466. Olaszek J., *O polskich miesiącach raz jeszcze*, „Nowe Książki" 2018, nr 7–8.
467. Olaszek J., *Pamięć poza cenzurą*, „Rzeczpospolita", 17 VIII 2018.
468. Olaszek J., *Poles and independence*, „Feed. Jerónimo Martins World's Magazine" 2018, nr 5.
469. Olaszek J., *Spowiedź życia dysydenta*, „Nowe Książki" 2018, nr 4.

470. Olaszek J., *Wolny wałkowy*, wiez.pl, 22 IX 2018.
471. Olaszek J., *Wydawniczy „drugi obieg" w PRL o odzyskaniu niepodległości*, bn.org.pl, 11 XI 2018.
472. Opulski R., *„Niech żyje wolność". Marzec '68 w Krakowie*, https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/48823,Niech-zyje-wolnosc-Marzec-68-w-Krakowie.html [data ukazania 15.03.2018].
473. Opulski R., *Groźniejszy od dzikiej bestii. Sprawa Karola Kota*, „Dziennik Polski", 15 V 2018.
474. Opulski R., *Komitet Narodowy Polski* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 6, *Dyplomacja bez państwa*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 23 X 2018).
475. Opulski R., *Nowy stary ład. Traktat pokojowy w Wersalu* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 8, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 9 XI 2018).
476. Opulski R., *Polnische Wehrmacht: „marionetki Beselera" czy zalążek wojska polskiego?* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 5, *Od okupacji do Królestwa Polskiego*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 16 X 2018).
477. Opulski R., *Powrót sprawy polskiej na arenę międzynarodową* [w:] *100 lat niepodległości 1918––2018*, (dodatek do „Gazety Krakowskiej", 10 XI 2018).
478. Opulski R., *Powrót sprawy polskiej na arenę międzynarodową* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 6, *Dyplomacja bez państwa*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 23 X 2018).
479. Opulski R., *Tysiąc szkół na Tysiąclecie*, „Dziennik Polski", 2 X 2018.
480. Orzechowski P., *Najpierw słuchało się go w radiu*, „Mówią Wieki" 2018, nr 6.
481. Osiński K., *[Bydgoski marzec 1981] Aktorzy tamtych wydarzeń odegrali ważne role po upadku komuny*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 11.
482. Osiński K., *Aktywna działalność, desperacki krok*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 20.
483. Osiński K., *Błękitnego Generała bydgoszczanie witali z wielkim entuzjazmem*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 2.
484. Osiński K., *Bydgoskie puzzle. Szkice z dziejów miasta nad Brdą*, Bydgoszcz–Gdańsk 2018.
485. Osiński K., *Bydgoszczanie w hołdzie Marszałkowi*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 6.
486. Osiński K., *Honorowy TW „Kustosz". Rajmund Kuczma współpracował z SB*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 13.
487. Osiński K., *Janusz Patalong. Endek upadły*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 14.
488. Osiński K., *Leczył rannych, sam ruszał do walki. Piłsudczyk Jan Bermański*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 19.
489. Osiński K., *Marszałek w Bydgoszczy*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 5.
490. Osiński K., *Marzec, który na stałe wpisał się do kalendarza bydgoszczan*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 11.
491. Osiński K., *Na śluzy szło się, by się bawić, lub odpocząć*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 4.
492. Osiński K., *Pierwszy prezydent, tragiczny los*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 7.
493. Osiński K., *Problem Bydgoszczy z polityką historyczną*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 13.
494. Osiński K., *Rolniczy protest na Dworcowej. Władze grały na zwłokę*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 12.
495. Osiński K., *Stanisław Pałaszewski. Wierny towarzysz generała Hallera*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 16.
496. Osiński K., *Symbole pruskiej dominacji. Pomniki, które zniknęły z miasta*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 18.
497. Osiński K., *Śladami akowskich konspiratorów*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 15.
498. Osiński K., *Upokorzony prezydent miasta [Bernard Śliwiński]*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 1.
499. Osiński K., *W hołdzie pisarzowi. Pierwszy pomnik Sienkiewicza wzniesiono w Bydgoszczy*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 17.
500. Osiński K., *Walczył o Polskę. Nigdy nie ukrywał swoich poglądów politycznych*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 9.
501. Osiński K., *Według jego zegarka chodziła cała Bydgoszcz*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 3.

502. Osiński K., *Wybuchowa fabryka pod miastem*, „Tygodnik Bydgoski" 2018, nr 10.
503. Ostapiuk M., *Białorusini a podziemie niepodległościowe na Białostocczyźnie*, „Głos znad Narwi" 2018, nr 1.
504. Ostapiuk M., *Kwietniowe Boje Wileńskich Brygad,* „Wyklęci" 2018, nr 4 (12).
505. Paduchowski W., *Jeszcze nie rząd, więcej niż komitet* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 3, *Naczelny Komitet Narodowy*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 2 X 2018).
506. Paduchowski W., *Ludowiec z Nowej Huty – Władysław Ryś*, „Dziennik Polski", 9 X 2018.
507. Paduchowski W., *Nowy Sącz i Tarnów w walce o Niepodległą* [w:] *100 lat niepodległości 1918–2018*, (dodatek do „Gazety Krakowskiej", 10 XI 2018).
508. Paduchowski W., *Stal Nowej Huty*, www.polskietradycjegospodarcze.pl, 6 X 2018.
509. Paduchowski W., *Tarnów i Nowy Sącz w walce o niepodległość* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 7, *Listopad 1918*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 30 X 2018).
510. Panasiuk D., *Niezłomni Ziemi Chełmskiej (cz. I)*, „Powinność. Pismo Kulturalno-Społeczne Ziemi Chełmskiej" 2018, nr 2 (44).
511. Panasiuk D., *Niezłomni Ziemi Chełmskiej (cz. II)*, „Powinność. Pismo Kulturalno-Społeczne Ziemi Chełmskiej" 2018, nr 3 (45).
512. Panasiuk D., *Niezłomni Ziemi Chełmskiej (cz. III)*, „Powinność. Pismo Kulturalno-Społeczne Ziemi Chełmskiej" 2018, nr 4 (46).
513. Panasiuk D., *Polskie Państwo Podziemne oraz powojenne podziemie niepodległościowe w procesie odzyskiwania wolności*, „Powinność. Pismo Kulturalno-Społeczne Ziemi Chełmskiej" 2018, nr 5 (47).
514. Panfil T. *Kobiety polskie w walce o wolność i niepodległość*, „Gazeta Polska" 2018, nr 11.
515. Panfil T., *Czyń, co Ci nakazuje honor Twój. Major Andrzej Czaykowski „Garda" (1912–1953)*, „Wyklęci" 2018, nr 2.
516. Panfil T., *Dlaczego „Inka"?*, Gdańsk 2018.
517. Panfil T., *Iść do okupanta na służbę nie zamierzał. Historia majora Stanisława Ostwinda*-Zuzgi, „Gazeta Polska" 2018, nr 25.
518. Panfil T., *Jak feniks z popiołów. Odrodzenie Polski 1916–1918*, „Gazeta Polska" 2018, nr 45.
519. Panfil T., *Jak Ignacy z cesarstwem walczył. Daszyńskiego boje o wolną Polskę*, „Gazeta Polska" 2018, nr 29.
520. Panfil T., *Król Polski Stefan II*, „Gazeta Polska" 2018, nr 35.
521. Panfil T., *Ludu polski swój sztandar w górę wznieś. 100 rocznica otrzymania sztandarów przez Błękitną Armię*, „Gazeta Polska" 2018, nr 26.
522. Panfil T., *Matka Boska z żołnierzem w ramionach. Polskie ryngrafy*, „Gazeta Polska" 2018, nr 9.
523. Panfil T., *Na wschodniej rubieży. Korpus Ochrony Pogranicza w walce o Polskę*, „Gazeta Polska" 2018, nr 37.
524. Panfil T., *Obrona Przebraża. W morzu rosnącej nienawiści*, „Gazeta Polska" 2018, nr 28.
525. Panfil T., *Poeta niezgody i uporu. Zbigniew Herbert o stałości i wierności*, „Gazeta Polska" 2018, nr 30.
526. Panfil T., *Pokój chlebowy. Ostateczny koniec wiary w cesarzy*, „Gazeta Polska" 2018, nr 7.
527. Panfil T., *Polskie Orlęta. Dzieci – żołnierze wolności*, „ Gazeta Polska" 2018, nr 47.
528. Panfil T., *Rok 1863 – imię wielkości. Powstanie Styczniowe i czyn legionowy*, „Gazeta Polska" 2018, nr 3.
529. Panfil T., *Rówieśni, wolni, niezłomni: „Lew", „Aniołek", „Lipa"*, „Wyklęci" 2018, nr 3.
530. Panfil T., *Szmalcownicy byli u nas marginesem. Rozmowa z dr hab. Tomaszem Panfilem*, „Do Rzeczy" 2018, nr 6.
531. Panfil T., *Szyfr zwycięstwa. Polscy kryptolodzy w walce o niepodległość*, „Gazeta Polska" 2018, nr 34.
532. Panfil T., *Telegram Zimermanna. Jak Niemcy przegrali wojnę w 1914 r.*, „Gazeta Polska" 2018, nr 15.
533. Panfil T., *To imię i nazwisko winno znać każde dziecko. 70 rocznica śmierci Witolda Pileckiego*, „Gazeta Polska" 2018, nr 21.

534. Panfil T., *To wspólna sprawa wszystkich partii komunistycznych. Polacy wobec inwazji na Czechosłowację*, „Gazeta Polska" 2018, nr 36.
535. Panfil T., *Trzynasty punkt Wilsona. Milowy krok w stronę niepodległości*, „Gazeta Polska" 2018, nr 1.
536. Panfil T., *Wola wolności, wola niepodległości. Powstanie wielkopolskie*, „Gazeta Polska" 2018, nr 51-52.
537. Panfil T., *Wszyscy byli odwróceni. Demokracje zachodnie a wartości i zagłada*, „Gazeta Polska" 2018, nr 25.
538. Panfil T., *Zamojszczyzna 1942*, „W Sieci Historii" 2018, nr 1.
539. Panfil T., *Żadna siła, żadna burza. Pod biało-czerwoną banderą*, „Gazeta Polska" 2018, nr 39.
540. Perzyna P., *Strajki w mieście włókniarek w lutym 1971 roku*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 6.
541. Peterman R., *Niszczenie akt GZI i WSW* [w:] *Niepodległość ma jeden kształt. Księga dedykowana Antoniemu Macierewiczowi w 70. rocznicę urodzin*, Łomianki 2018.
542. Piątkowski S., *Drobne świadectwa pamięci. Zbrodnie niemieckie w dystrykcie radomskim* [w:] *Zapisy terroru*, t. 3: *Okupacja niemiecka w dystrykcie radomskim*, red. L. Zaborowski, Warszawa 2018.
543. Pielacha K., *Pod komendą Orlika*, „Polska Zbrojna" 2018, nr 3.
544. Pietrowicz A., *Jednoręki skoczek. Jan Dymek (1902–1948)*, „Wyklęci" 2018, nr 3.
545. Pietrzak M., *…nastała chwila najdonioślejsza…*, „Wspólnota Małopolska: Kwartalnik Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Małopolski" 2018, nr 61.
546. Pietrzak M., *100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości – udział mieszkańców Gminy Raba Wyżna w przywracaniu polskiej państwowości*, „Wieści Rabiańskie. Gazeta Gminy Raba Wyżna" 2018, nr 4(167).
547. Pietrzyk-Dąbrowska E., *Józef Ostafin. Legionista, żołnierz AK, który poświęcił swoje życie dla Polski*, „Gazeta Krakowska", 31 I 2018.
548. Pilarski S., *Niepokorni. Dzieje Grupy Roboczej Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność"*, „Do Rzeczy" 2018, nr 5.
549. Pilarski S., *Przyłączenie Zaolzia do Polski w 1938 r.*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 10.
550. Pilarski S., *Wybory czerwcowe 1989 roku w Łodzi*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 6.
551. Piwko R., *„Stronnictwo jest gotowe nieść pomoc klasie robotniczej w jej marszu ku socjalizmowi…". Stronnictwo Demokratyczne wobec „zjednoczenia" ruchu robotniczego*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 45, (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 15 XII 2018).
552. Piwko R., *III Sandomierska Sesja Popularnonaukowa*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 3.
553. Piwko R., *Sandomierskie pocztówki historyczne odc. 1*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 5.
554. Piwko R., *Sandomierskie pocztówki historyczne odc. 2. Młodość Stanisława Głowińskiego „Czarnego"*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 6.
555. Piwko R., *Sandomierskie pocztówki historyczne odc. 3. Obchody rocznicy akcji „Burza" w Sandomierzu – lipiec 1985 r.*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 7-8.
556. Piwko R., *Sandomierskie pocztówki historyczne odc. 4. Historia zamknięta… w dziewczęcym pamiętniku*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 9.
557. Piwko R., *Sandomierskie pocztówki historyczne odc. 5. Czym był zwrot październikowy? Wokół rozważań nad wielką i małą historią*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 10.
558. Piwko R., *Sandomierskie pocztówki historyczne odc. 6. Świętokrzyskie akcenty w konkursie na Książkę Historyczną Roku*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 11.
559. Piwko R., *Sandomierskie pocztówki historyczne odc. 7. Grudzień 1948 r. – powstanie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 7.
560. Piwko R., *Uroczystość przekazania do Archiwum Delegatury IPN w Kielcach kolekcji rodzinnych poświęconych oficerom Obwodu AK Sandomierz*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2018, nr 3.

561. Pleskot P., *„Spóźniona" ofiara stanu wojennego*, www.superhistoria.pl (25 VIII 2018).
562. Pleskot P., *Bezsilność władzy*, twojahistoria.pl (dostęp: 30 I 2018) (recenzja książki A. Friszke *Proces jedenastu*).
563. Pleskot P., *Francuskie wcielenie „seryjnego samobójcy"*, „W Sieci Historii" 2018, nr 5.
564. Pleskot P., *Ile sensu jest w serialu „1983"?* (wywiad), www.twojahistoria.pl (16 XII 2018).
565. Pleskot P., *Najmłodsza ofiara MO*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 3.
566. Pleskot P., *Śmierć na bruku*, www.superhistoria.pl (11 VII 2018).
567. Pleskot P., *Tajemnice śmierci Jaroszewicza* (wywiad), „Wprost" 2018, nr 13.
568. Pleskot P., *Tajemnicza śmierć w stanie wojennym. Co się stało ze Stanisławem Królikiem?*, www.superhistoria.pl (12 VI 2018).
569. Pleskot P., *Wywiad PRL w Australii, cz. 1. Powstanie komórek wywiadowczych w Sydney i Canberze*, „Express Australijski" 2018, nr 4.
570. Pleskot P., *Wywiad PRL w Australii, cz. 2. Zagadka tajnych współpracowników*, „Express Australijski" 2018, nr 5.
571. Pleskot P., *Wywiad PRL w Australii, cz. 3. Co wywiad wiedział i o czym chciał wiedzieć*, „Express Australijski" 2018, nr 6.
572. Pleskot P., *Za Pragę nikt umierać nie chciał*, „Rzeczpospolita", 17 VII 2018 (dodatek specjalny „Haniebna inwazja. Czechosłowacja 1968").
573. Poboży R., *Obrazy Marca 1968 r.*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN", 2018, nr 3 (58).
574. Poboży R., *Pluskwy w hotelu, cień na ulicy*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 3 (148).
575. Poboży R., *Poznałem go w Los Angeles* „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 7 (62).
576. *Polacy witajcie w sowieckim raju*, „Kurier Wileński Magazyn", 24–30 XI 2018, (wywiad I. Lewandowskiej z K. Sychowiczem).
577. Próchniak L., *„Jak się staje – to się dostaje". Strajkowy Sierpień '80 w Łódzkiem*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 6.
578. Przegiętka M., *Niemiecki obóz Soldau (Działdowo) w okresie II wojny światowej* [w:] *Niemiecki obóz śmierci KL Soldau. Pamięć i zobowiązanie*, red. A. Rutecki, Działdowo 2018.
579. Przeperski M., [recenzja] *„oświadczenie dwóch totalitaryzmów. Interpretacje*, red. P. Kaczorowski, M. Kornat, J. Lubecka, P. Madajczyk, dzieje.pl, 13 XI 2018.
580. Przeperski M., [recenzja], *Andrzej Nowak – Metamorfozy Imperium Rosyjskiego*, dzieje.pl, 23 X 2018.
581. Przeperski M., [recenzja], *Paweł Rzewuski – Filozofia Piłsudskiego*, dzieje.pl, 5 XI 2018.
582. Przeperski M., [recenzja], *Włodzimierz Mędrzecki – Kresowy kalejdoskop. Wędrówki przez Ziemie Wschodnie Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939*, dzieje.pl, 13 XI 2018.
583. Przeperski M., *Alexander Dubček. Uśmiech nie wystarczy* „Gazeta Wyborcza Ale Historia", 9 IV 2018.
584. Przeperski M., *Bieszczadzkie blizny*, „Znak" 2018, nr 760.
585. Przeperski M., *Bolesław przypadkowy*, „Znak" 2018, nr 754.
586. Przeperski M., *Honecker kontra Solidarność*, „Nowe Książki" 2018, nr 7–8.
587. Przeperski M., *Kariera Michaliny T.*, „Nowe Książki" 2018, nr 4.
588. Przeperski M., *Kronika czystego zła*, „Nowe Książki" 2018, nr 10.
589. Przeperski M., *Lament bratanka*, „Nowe Książki" 2018, nr 9.
590. Przeperski M., *Opowieść o wyrodnej macosze*, „Nowe Książki" 2018, nr 1.
591. Przeperski M., *Polska Rzeczpospolita Kartkowa*, „Nowe Książki" 2018, nr 2.
592. Przeperski M., *Rewolucja na raty*, „Znak" 2018, nr 755.
593. Przeperski M., *Socjalista nowego wzoru*, „Nowe Książki" 2018, nr 5.
594. Przeperski M., *Socjalizm głupców i jego ofiary*, „Nowe Książki" 2018, nr 3.
595. Przeperski M., *Tadeusz Kopyś – „Polityka zagraniczna Węgier w latach 1867–1945"* – recenzja, Histmag.org, 23 XII 2018.
596. Przeperski M., *Tajny reportażysta*, „Nowe Książki" 2018, nr 6.
597. Przeperski M., *Turul po przejściach*, „Nowe Książki" 2018, nr 12.

598. Przeperski M., *Wszystkie odcienie buntu*, „Znak" 2018, nr 753.
599. Pyżewska A., *Wybuch II wojny światowej i ucieczki ludności cywilnej w kierunku granic wschodnich*, „Głos Katolicki", 9 IX 2018.
600. Rogalewska E., Posłowie, Przypisy, *Mendel Balberyszski, Likwidacja getta wileńskiego, Wydanie Krytyczne Prac Centralnej Żydowskiej Komisji Historycznej*, komitet redakcyjny serii: E. Koźmińska-Frejlak, E. Bergman, R. Burek, H. Datner, B. Pindor, wyd. 2., Warszawa 2018.
601. Rogalewska E., *Status społeczny rodzin ofiar Obławy Augustowskiej w relacji świadków*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski" 2018, nr 18.
602. Romanek J., *Skrzynie amunicyjne*, cz.1, w serii „Wielki Leksykon Uzbrojenia", 2018.
603. Rosenbaum S., *Dyktator III Powstania Śląskiego. Wojciech Korfanty (1873–1939)* [w:] *Powstania Śląskie*, dodatek historyczny IPN do „Naszego Dziennika", 9 V 2018.
604. Rosenbaum S., *Przełom bez przełomu*, „Fabryka Silesia" 2018, nr 4 (22).
605. Rosenbaum S., Węcki M., *„Widzi pan, jak mi Polska zapłaciła". Śmierć i pogrzeb Wojciecha Korfantego*, „CzasyPismo. O Historii Górnego Śląska" 2018, nr 1 (13).
606. Rosenbaum S., Węcki M., Ślązak i Polak. Wojciech Korfanty (1873–*1939)*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 7–8 (152–153).
607. Rudnicki J., *60. rocznica przybycia do Wołowa Sióstr Benedyktynek ormiańskich. Koniec tułaczki*, „Nowe Życie. Miesięcznik Archidiecezji Wrocławskiej" 2018, nr 12.
608. Sawicki J., *Pokolenie JPI* [Józefa Piłsudskiego], „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2018, nr 10 (342).
609. Schabieński J., *Kontakty mieszkańców województwa suwalskiego z sowiecką Litwą i Białorusią w latach 70. XX wieku*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski" 2018, nr 18.
610. Semczyszyn M., *Grecy i Macedończycy w PRL*. Portal www.ohistorie.eu.
611. Semczyszyn M., *Operacja „Ostra Brama"* (seria: „Polska Walcząca", t. 48), Warszawa 2018.
612. Semczyszyn M., *Wileńskie Brygady AK* (seria: „Polska Walcząca", t. 49), Warszawa 2018.
613. Siedziako M., *Jeszcze jeden sierpień*, „Polityka" 2018, nr 34.
614. Siedziako M., *Tak wyglądał 11 listopada w PRL*, https://dzieje.pl/artykuly-historyczne/tak-wygladal-11-listopada-w-prl, data publikacji: 8 XI 2018.
615. Sierchuła R., *Korporanci w bitwie nad Bzurą, wrzesień 1939*, „W Sieci Historii" 2018, nr 9.
616. Sierchuła R., *Patriota do końca*, „Niezależna Gazeta Polska, Nowe Państwo" 2018, nr 11.
617. Sierchuła R., *Ze szkoły Romana Dmowskiego. Adam Misiak 1900–1967*, Leszno 2018.
618. Siwek A., *Nie tylko Monte Cassino. Polskie miejsca pamięci we Włoszech*", „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
619. Sobócki W., *Wyjątkowość poznańskiego Radia „Solidarność"*, „Biuletyn Towarzystwa Przyjaciół Nauk Historycznych" 2017, nr 1(5) (druk 2018).
620. Sołtysik Ł., *Grudniowe strajki na Dolnym Śląsku w 1981 r.*, „Gazeta Wrocławska", 13 XII 2018.
621. Soszyńska R., *Rocznica dla władzy niebezpieczna,* „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
622. Stanuch Z., *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim. Kościół rzymskokatolicki w powiecie goleniowskim (1945–1974)*, „Św. Jerzy", XI 2018.
623. Stanuch Z., *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim. Relacje państwo–Kościół w latach 1972–1978*, „Św. Jerzy", IX 2018.
624. Stanuch Z., *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim. Relacje państwo–Kościół w latach 1979–1989*, „Święty Jerzy", X 2018.
625. Stanuch Z., *Kościół katolicki a odzyskanie niepodległości*, „Święty Jerzy", X 2018.
626. Stanuch Z., *Rola Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w procesie laicyzacji społeczeństwa w Polsce Ludowej*, „Niedziela-Kościół nad Odrą i Bałtykiem", 2 XII 2018, nr 48.
627. Suleja W., Nowak A., Głębocki H., Szumski J., *Józefa Piłsudskiego pojedynek z Imperium (1887––1917). Z nieznanych dokumentów rosyjskiej Ochrany*, Kraków 2018.
628. Surdej M., *Pułkownik Łukasz Ciepliński* (1913–1951), Warszawa 2018.

629. Sychowicz K., *Niemiecki obóz dla jeńców radzieckich w Łysych* [w:] *Dzieje parafii pod wezwaniem św. Anny oraz Chrystusa Króla Wszechświata w Łysych*, red. M. Przytocka, Łyse 2018.
630. Sychowicz K., *Region łomżyński we wrześniu 1939 r.*, „Głos Katolicki", 9 IX 2018.
631. Sychowicz K., *Rzeczpospolita w obliczu II wojny światowej*, „Głos Katolicki", 9 IX 2018.
632. Sychowicz K., *Zbrodnie żandarmów niemieckich z posterunku w Łysych* [w:] *Dzieje parafii pod wezwaniem św. Anny oraz Chrystusa Króla Wszechświata w Łysych*, red. M. Przytocka, Łyse 2018.
633. Syrnyk J., Симон Матейко (1908–1989), „Український альманах" 2018.
634. Szcześniak R., *Cud przy urnie 1947,* „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 1 (56).
635. Szcześniak R., *Wywiad w walce ze śniegiem 1979*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 2 (57).
636. *Szkice z dziejów Sośna i Krajny*, red. M. Góra i in., Pelplin 2018.
637. Szopa P., *Stanisław Mikulski ps. „Żmija"*, wydawnictwo Kancelarii Prezydenta RP dot. Żołnierzy Niezłomnych.
638. Szulc P., *Polska potęga balonowa*, „Mówią Wieki" 2018, nr 10.
639. Szumiło M., *„Hiszpanie" w PRL* (wywiad), „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 9.
640. Szumiło M., *„Pogrom Lwowski"*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 12.
641. Szumiło M., *Bulba kontra Bandera*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 7.
642. Szumiło M., *Demaskator bolszewizmu. Richard Pipes (1923–2018)*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 6.
643. Szumiło M., *Pakt Piłsudski-Petlura* [w:] *Wyprawa kijowska* (dodatek IPN do „Naszego Dziennika", 20 IV 2018).
644. Szumiło M., *Sprawiedliwi Ukraińcy* [w:] *Rzeź wołyńska* (dodatek IPN do „Naszego Dziennika, 11 VII 2018.
645. Szumiło M., *Stefan Staszewski. Nawrócony komunista*, „W Sieci Historii" 2018, nr 7.
646. Ślusarski K., *Niezwykły slajd – Śmierć mjr.„Hubala"*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 4 (59).
647. Ślusarski K., *Spotkanie Brygady Świętokrzyskiej z wojskami USA w Czechach*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 5 (60).
648. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Bitwa pod Iłżą 8–9 września 1939 r.*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 45 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 15 IX 2018).
649. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Działalność podziemia niepodległościowego w warunkach narastającej totalizacji państwa i ubezwłasnowolnienia społeczeństwa*, „Kuryer Kielecki" 2018, nr 45 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 15 XII 2018).
650. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Nieznane źródła, nieznane fakty, nieznani ludzie. Świadkowie czasu wojny i Zagłady*, dodatek historyczny do „Tygodnika eM", 17 VI 2018.
651. Śreniowski J., *Łódzcy wichrzyciele z marca 1968*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 6 (151).
652. Śreniowski J., *W gąszczu tytułów* [w:] *Bibuła. XV-lecie rocznika*, red. W. Borowik i J. Strękowski, Warszawa 2017 (druk 2018).
653. Świtalska-Starzeńska B., *Zapomniane miejsca pamięci – Fort III w Pomiechówku*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
654. Toborek T., *Dwie wojny kapitana „Warszyca"*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 6.
655. Toborek T., *Szletyńscy i Wocalewscy. Historia dwóch niezwykłych łódzkich rodów*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 6.
656. Toborek T., *Wywiad i dywersja Konspiracyjnego Wojska Polskiego*, Emów 2018.
657. Tochman K.A., *Cichociemni 1941–1945*, Warszawa 2018.
658. Тоборек Т., *Рок-фестиваль в Ярощине*, „Новая Польша" 2018, No 4.
659. Tochman K.A., *Ppłk. dypl. piech. Stanisław Heilman, ps. „Tomasz", Wileńczyk", „Stanisławski", „Zatorski"*, „Super Nowości" 2018, nr 43.
660. Tochman K.A., *Przedmowa* [w:] A. Tomczyk, *Cichociemny „Frez". Eugeniusz Stanisław Chyliński 1915–1990*, Racibórz 2018.

661. Tomasik P., *Nieznana notatka Komendy Milicji Obywatelskiej m.st. Warszawy na temat spotkania w klubie „Babel" z redaktorem Mieczysławem F. Rakowskim*, „Plotkies" 2018, nr 77.
662. Tomkiewicz M., *Die Verbrechen von Piaśnica*, „Die Zeitschrift Trauma & Gewalt Forschung und Praxisfelder" 2018, t. 12, z. 1.
663. Tomkiewicz M., *Więzienie na Łukiszkach w Wilnie 1939-–1953*, Warszawa 2018.
664. Tomkiewicz M., *Zakład wychowawczy dla polskich chłopców w Wejherowie w okresie okupacji niemieckiej*, „Zapiski Historyczne" 2018, t. LXXXIII, z. 1.
665. Tracz B., *„Sztab" na generała*, „CzasyPismo. O Historii Górnego Śląska" 2018, nr 1 (13).
666. Tracz B., *Hipisi nad Rawą i Kłodnicą*, „Gazeta Wyborcza", 27 IV 2018.
667. Trębacz W., *Dwadzieścia jeden postulatów. Wprowadzić, zagwarantować, akceptować…*, „Gazeta Wrocławska", 2018.
668. Trębacz W., *Ocalamy*, „Gazeta Wrocławska", 2018.
669. Trzyna G., *Tadeusz Starzyński 1903–1970*, Warszawa 2018.
670. Urynowicz M., *Żegota. Działania Rady Pomocy Żydom*, „Dziennik Zachodni", 26 III 2018.
671. Waligóra G., *Dzień niepodległości*, „W Sieci Historii" 2018, 3, nr 11.
672. Waligóra G., *Kontrwywiad Solidarności Walczącej*, „W Sieci Historii" 2018, nr 9.
673. Waligóra G., *Regionalny Komitet Strajkowy NSZZ „Solidarność" Dolny Śląsk w stanie wojennym*, „Gazeta Wrocławska", 13 XII 2018.
674. Wasilewski J., *Powstanie sejneńskie 1919 r. – gorzkie zwycięstwo* (portal przystanek.historia.pl).
675. Wasilewski W., *Misja płk. Szymańskiego. Co Amerykanie wiedzieli o zbrodni katyńskiej*, „Nasz Dziennik", 4 IV 2018.
676. Wasilewski W., Świadkowie Zbrodni. Europejska odsłona Komisji Maddena, „Nasz Dziennik", 4 IV 2018.
677. Wasilewski W., *Walczyli i zginęli dla Polski*, „Polska Zbrojna", kwiecień 2018.
678. Wąs P., *Kapłan „wyklęty". Ks. Zdzisław Czosnykowski (1924–1996)*, „Wyklęci" 2018, nr 2.
679. Wąs P., *Oddany Polsce. Władysław Bobrowski „Jacek", „Zbyszek", „Wiktor" (1918–1994)*, „Wyklęci" 2018, nr 3.
680. Wąs P., *Stanisław Jaworski „Upiór" (1916–1998) – dowódca nieafiliowanego oddziału poakowskiego,* [w:] *Ostatni żołnierze, ostatni komendanci*, t. 2, Warszawa 2018.
681. Wenklar M., *Dwa „Mosty" i „Barbara"*, „Biuletyn Informacyjny AK" 2018, nr 5 (337).
682. Wenklar M., *Feliks Leśniowski i organizacja „Wyzwolenie"*, „Dziennik Polski", 27 III 2018.
683. Wenklar M., *Kampania bywała ostra. Ostatnie wybory odwilży 1956 roku*, „Dziennik Polski", 30 I 2018.
684. Wenklar M., *Kościół, Żydzi, jezuici*, „Ignatianum" 2018, nr 2 (21).
685. Wenklar M., *Kryzys przysięgowy* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 5, *Od okupacji do Królestwa Polskiego*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 16 X 2018).
686. Wenklar M., *Ksiądz Machay: o Polski Spisz i Orawę*, „Gazeta Krakowska", 7 III 2018.
687. Wenklar M., *Przeszłość i pamięć*, dodatek „Historia ma przyszłość" z cyklu „Humanistyka ma przyszłość", wyd. Akademia Ignatianum w Krakowie, 12 IX 2018.
688. Wenklar M., *Rewizja na Jasnej Górze*, „Dziennik Polski", 21 VIII 2018.
689. Wenklar M., *Rewolucja '56 w Olkuszu*, „Dziennik Polski", 26 VI 2018.
690. Wenklar M., *Szykując się do wojny: ruch strzelecki* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 1, *O wojnę powszechną za wolność ludów, prosimy Cię Panie…* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 18 IX 2018).
691. Wenklar M., *W Wiedniu i Berlinie* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 6, *Dyplomacja bez państwa*, (dodatek do „Dziennika Polskiego", 23 X 2018).
692. Wenklar M., *Zasadzka na Jachimka. Tak zginął „Stalin", ostatni partyzant*, „Dziennik Polski", 4 XII 2018.
693. Węcki M., *Hitler-Jugend na Górnym Śląsku*, „CzasyPismo. O Historii Górnego Śląska" 2017, nr 2 (12).

694. Węcki M., *Walka zbrojna i dyplomatyczna* [w:] *Powstania Śląskie* (dodatek historyczny IPN do „Naszego Dziennika", 9 V 2018).
695. Wichert W., *Germania Adolfa Hitlera – wizja Berlina jako stolicy świata*, https://histmag.org/Germania-Adolfa-Hitlera-wizja-Berlina-jako-stolicy-swiata-17143.
696. Wichert W., *Krótki żywot Republiki Weimarskiej, czyli garść uwag na temat przyczyn upadku pierwszej demokracji niemieckiej* cz. 1 i cz. 2, https://historia.org.pl/2018/07/20/krotki-zywot-republiki-weimarskiej-czyli-garsc-uwag-na-temat-przyczyn-upadku-pierwszej-demokracji-niemieckiej-cz-1/ ; https://historia.org.pl/2018/07/23/krotki-zywot-republiki-weimarskiej-czyli-garsc-uwag-na-temat-przyczyn-upadku-pierwszej-demokracji-niemieckiej-cz-2/.
697. Wichert W., *Telewizja w cieniu swastyki* cz. 1 i cz.2, https://historia.org.pl/2018/07/13/telewizja-w-cieniu-swastyki-cz-1-2; https://historia.org.pl/2018/07/16/telewizja-w-cieniu-swastyki-cz-2/.
698. Wołk G., *Agent do wynajęcia*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 1 (59).
699. Wołk G., J. Cierpiatka, M. Latasiewicz, M. Nowak, *Mundial historia. Od Urugwaju do Rosji* – recenzja dla histmag.org https://histmag.org/Marek-Latasiewicz-Jerzy-Cierpiatka-Miroslaw-Nowak-Mundial-historia.-Od-Urugwaju-do-Rosji-recenzja-16947.
700. Wołk G., *Komunistyczny wywiad prawie jawny* (W. Bagieński, *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, t. 1–2), „Nowe Książki" 2018, nr 5.
701. Wołk G., Lech Kowalski, *Krótsze ramię Moskwy. Historie kontrwywiadu wojskowego PRL* – recenzja dla portalu histmag.org https://histmag.org/Lech-Kowalski-Krotsze-ramie-Moskwy-recenzja-16234.
702. Wołk G., *Normalni w państwie wariatów*, „Fronda Lux" 2018, nr 87.
703. Wołk G., *Polski kamrat Che Guevary*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 4 (62).
704. Wołk G., *Śmierć Pietraszki*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 11 (69).
705. Wołk G., *Teoria bolszewickiego przewrotu* (M. Malia, *O rewolucji rosyjskiej. Wykłady paryskie*), „Nowe Książki" 2018, nr 6.
706. Wołk G., *Zapomniane przesiedlenia* (K. Potaczała, *To nie jest miejsce do życia. Stalinowskie wysiedlenia znad Bugu i Bieszczadów*), „Nowe Książki" 2018, nr 4.
707. Wołk G., Zbigniew Rokita, *Królowie strzelców. Piłka w cieniu imperium* – recenzja dla portalu histmag.org https://histmag.org/Zbigniew-Rokita-Krolowie-strzelcow.-Pilka-w-cieniu-imperium-recenzja-17015.
708. Wołk G., *Złota klatka w Arłamowie. Kulisy internowania Lecha Wałęsy* https://superhistoria.pl/prl/87110/Zlota-klatka-w-Arlamowie-Kulisy-internowania-Lecha-Walesy.html.
709. Wołk G., Życie opowiedziane przez śmierć, „Nowe Książki" 2018, nr 3 (P. Benken, *Tajemnica śmierci Jana Rodowicza „Anody"*).
710. Wójcik B., *Etos Orląt z Rudnika nad Sanem*, „Super Nowości", „Nowiny", 1 III 2018.
711. Wójcik B., *O potrzebie świętowania rocznic państwowych*, „Super Nowości", „Nowiny", 28 VI 2018.
712. Wójtowicz N., *80 lat dekretu antymasońskiego*, „Wolnomularz Polski" 2018, nr 75.
713. Wróbel J., *Argentyński rozdział epopei 2 Korpusu Polskiego*, „Kalejdoskop" (Chicago), 9 II 2018.
714. Wróbel J., *Nowe dokumenty do dziejów polsko-niemieckich konfliktów w Aleksandrowie Łódzkim 1939–1948*, „Aleksandrów Wczoraj i Dziś" 2018.
715. Wróbel J., *Polski rząd w Stanach Zjednoczonych?*, „Kalejdoskop" (Chicago), 9 XI 2018.
716. Wróbel J., *Wiec młodzieży w hali „Wimy"*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 6.
717. *Wycieczka Stowarzyszenia Wteranów Armii Polskiej w Ameryce do Ojcczyzny 1927 r.*, Warszawa 2018.
718. *Wycieczka Stowarzyszenia Wteranów Armii Polskiej w Ameryce do Ojcczyzny 1937 r.*, Warszawa 2018.
719. Zajączkowski M., *Mit 8: UPA to jedynie zbrodnia a Polakach na Wołyniu. UPA to jedynie walka z Sowietami o niepodległa Ukrainę* [w:] Polacy *Ukraińcy. Mity, plotki i fake news'y*, Lublin 2018.
720. Zajączkowski M., *W obronie Armii Krajowej*, „Historia Do Rzeczy" 2018, nr 6 (64).
721. Zakrzewski M., *„Sokół" na rozdrożu* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 1, *O wojnę powszechną za wolność ludów, prosimy Cię Panie…* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 18 IX 2018).

722. Zakrzewski M., *Dlaczego Polacy wygrali pierwszą wojnę światową* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 8 (dodatek do „Dziennika Polskiego", 9 XI 2018).
723. Zakrzewski M., *Don Kichot a Niemcy* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 5, *Od okupacji do Królestwa Polskiego* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 16 X 2018).
724. Zakrzewski M., *Józef Piłsudski a niepodległość*, „Hejnał Oświatowy" 2018, nr 5.
725. Zakrzewski M., *Kasandra bliskiego upadku*, „Dziennik Polski", 27 XI 2018.
726. Zakrzewski M., *O złudnym przeciwieństwie*, „Dziennik Polski", 17 VII 2018.
727. Zakrzewski M., *Powstanie, którego nie było* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 2, *Legiony* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 25 IX 2018).
728. Zakrzewski M., *Siła pracy organicznej*, dodatek *Odrodzenie. 100. rocznica odzyskania niepodległości*, dodatek do „Gościa Niedzielnego", 15 XI 2018.
729. Zakrzewski M., *Władysław Leopold Jaworski, zapomniany ojciec niepodległości*, „Gazeta Krakowska", 12 IX 2018.
730. Zakrzewski M., *Władysław Leopold Jaworski, zapomniany ojciec niepodległości* [w:] *Zanim nastała wolność*, cz. 3, *Naczelny Komitet Narodowy* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 2 X 2018).
731. Zarychta M., *Jan Bernard Szczygielski*, [w:] *Młodzież w walce o niepodległość i granice państwa polskiego (1914–1920)*, Warszawa 2018.
732. Zarychta M., *Warszawiacy wobec niepodległości 1914–1921*, folder okolicznościowy z okazji 100-lecia odzyskania niepodległości .
733. Zawisza M., *„Bratnie partie"? Stosunki pomiędzy PPS i PPR w woj. kieleckim w latach 1945–1948*, „Kuryer Kielecki, specjalna gazeta okolicznościowa" (dodatek do „Echa Dnia"), 14 XII 2018
734. Zechenter A., *250 lat Konfederacji Barskiej*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 4.
735. Zechenter A., *Bezbożnicy, czyli rewolucja pożera dzieci*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 1.
736. Zechenter A., *Bezpieka zabiła księdza za Katyń*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 2.
737. Zechenter A., *Czerwony marsz na Zachód*, Kraków 2018.
738. Zechenter A., *Dwie siostry z „Parasola"*, „Nasz Dziennik", 1 VIII 2018.
739. Zechenter A., *Gdyńskie tempo*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 8.
740. Zechenter A., *Geniusz kresowej sagi*, „Nasz Dziennik", 9 IV 2018.
741. Zechenter A., *Gibraltarska tragedia*, „Nasz Dziennik", 4 VII 2018.
742. Zechenter A., *Gorąca styczniowa noc*, „Nasz Dziennik", 10 I 2018.
743. Zechenter A., *Józef Dowbor-Muśnicki. Generał, który nie zaznał spokoju*, „Dziennik Polski", 9 X 2018.
744. Zechenter A., *Nieugięci przed dyktatem,* „Nasz Dziennik", 10–12 XI 2018.
745. Zechenter A., *Pierwsza zagłada kresowych Polaków*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 5.
746. Zechenter A., *Pochodnie rozpaczy zwyczajnych ludzi*, „Dziennik Polski", 17 VIII 2018.
747. Zechenter A., *Polska ich nie chciała,* „Nasz Dziennik", 12–13 V 2018.
748. Zechenter A., *Przeprowadził naród przez morze czerwone*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 3.
749. Zechenter A., *Przewodni duch Paderewskiego*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 9.
750. Zechenter A., *Szli w Rosji pod polskie barwy. Historia trzech korpusów*, „Dziennik Polski", 9 X 2018
751. Zechenter A., *W gąszczu domysłów*, „Nasz Dziennik", 4 VII 2018.
752. Zechenter A., *Wielki budowniczy Kościoła*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 25 (druk 2018).

753. Zechenter A., *Wielki powrót męczennika*, „Nasz Dziennik", 29–30 IX 2018.
754. Zechenter A., *Więc oto idzie papież słowiański…*, „Źródło. Tygodnik Rodzin Katolickich" 2018, nr 41.
755. Zechenter A., *Wszystko, co mamy, Polsce oddamy…*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 10.
756. Zechenter A., *Wyłączyć państwo*, „Nasz Dziennik", 18 VIII 2018.
757. Zechenter A., *Wyroki na księży. Świat w obronie ks. abp. Jana Cieplaka*, „Nasz Dziennik", 23 V 2018.
758. Zechenter A., *Zapomniał, jak się mówi po niemiecku*, „Źródło. Tygodnik Rodzin Katolickich" 2018, nr 43.
759. Zechenter A., *Zbrodnia na Łubiance. Ks. Konstanty Budkiewicz błogosławił kata*, „Nasz Dziennik", 23 V 2018.
760. Zechenter A., *Zemsta Stalina*, „Nasz Dziennik", 10 I 2018.
761. Zechenter A., Żegota ratuje żydowskie dzieci, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2018, nr 6.
762. Zielony P., *„Dziękujemy wam, Polacy"*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 10 (65).
763. Zielony P., *Nowy marszałek na rocznicę odzyskania niepodległości*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2018, nr 11 (66).
764. Żaboklicka E., *Opieka państwa nad cmentarzami wojennymi w II RP*, „Biuletyn IPN" 2018, nr 9.
765. Żuławnik M., *Gdzie znajdowała się spalona synagoga?*, „Mława Life" 2018, nr 2.
766. Żuławnik M., *Mława `39 na niemieckiej fotografii*, „Mława Life" 2018, nr 1.

ZAŁĄCZNIK NR 3:
WYSTAWY IPN

Wystawy powstałe w 2018 roku i miejsca ich ekspozycji

1. *Akcja „Żegota" Polski Podziemnej* – Centrala BEN – Bydgoszcz, Gdańsk, Katowice, Kraków, Poznań, Warszawa.
2. *Andrzej Pityński – ambasador historii Polski w obiektywie Czesława Czaplińskiego* – Centrala BEN – Warszawa.
3. *Białe Legiony. Polskie formacje zbrojne w Rosji w latach 1914–1918* – OBEN Warszawa – Warszawa.
4. *Ci, którzy walczyli o Niepodległą* – OAIPN Lublin – Lublin.
5. Czasowa ekspozycja poświęcona 6 odnalezionym i zidentyfikowanym Żołnierzom Niezłomnym – Centrala BPiI, Centrala BEN – Kraków.
6. *Daleko od KC... Opór społeczny w Bieszczadach* – OBEN Rzeszów, we współpracy z Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej w Przemyślu – Rzeszów.
7. *Dla Niepodległej. Tatarzy w walce o wolną Polskę w XVIII–XX w.* – OBEN Białystok – Astana (Kazachstan), Białystok.
8. *Dowody zbrodni. Przedmioty z „Łączki" w Pawilonie X więzienia na Rakowieckiej* – Centrala BEN, Centrala BPiI – Warszawa (długoterminowa wystawa w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL).
9. *Duchowni – męczennicy komunizmu* – OBEN Kraków – Kraków.
10. *Eksterminacja polskiego duchowieństwa w niemieckim obozie koncentracyjnym Dachau 1940––1945* – Centrala BUWiM – Warszawa.
11. *Groby Powstańców Wielkopolskich i żołnierzy Armii Wielkopolskiej poległych, zmarłych z ran i chorób do 8 marca 1920 r. w powiatach międzychodzkim i nowotomyskim* – OBUWiM Poznań – Poznań.
12. *Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce – historia i zbiory polskiej instytucji w Nowym Jorku* – Centrala BEN – Nowy Jork (USA), Warszawa.
13. *Kościół i Solidarność* – OBEN Szczecin, Centrala BBH – Częstochowa.
14. *Marszałek Józef Piłsudski* (ekspozycja zaprezentowana w czasie Nocy Muzeów) – OBUWiM Poznań – Poznań.
15. *Marzec'68* – AIPN Warszawa – Warszawa.
16. *Młodzi dla Niepodległej* – OBEN Rzeszów – Chmielnik, Jarosław, Łukawiec, Nowa Wieś, Rzeszów, Zaczernie.
17. *Moja Niepodległa – materiały z zasobu Archiwum IPN* – AIPN Warszawa – Warszawa.
18. *Nad granicą czuwa straż* – OIPN Katowice, we współpracy z Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach oraz Śląskim Oddziałem Straży Granicznej – Świętochłowice.
19. *„Należy stworzyć niepodległe państwo polskie* […] *z wolnym dostępem do morza". Powrót Pomorza i Kujaw do Polski 1918–1920* – OBEN Gdańsk, Delegatura Bydgoszcz – Bydgoszcz, Gdynia, Kcynia, Włocławek.

20. *Nie zawsze defilada – jak świętowano odzyskanie Niepodległości* – OBEN Rzeszów – Przemyśl, Rzeszów.
21. *Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny Dachau* – Centrala BUWiM – Warszawa.
22. *Otwórzmy drzwi do wolności. Janusz Kurtyka 1960–2010* – OIPN Kraków – Kraków.
23. *Pancerne skrzydła* – Przedstawicielstwo Rządu Flandrii w Polsce, Centrala BEN, OBEN Katowice, Muzeum II Wojny Światowej, przy współpracy Stowarzyszenia Pierwszej Polskiej Dywizji Pancernej, Muzeum Wojska Polskiego i Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONICA – Gdańsk, Warszawa.
24. *Pielgrzym Niepodległości. Ksiądz Witold Andrzejewski (1940–2015)* – OBEN Szczecin – Gorzów Wlkp.
25. *Plebiscyt 1920 r. Walka o Polskość Warmii i Mazur* – OBEN Białystok, Delegatura Olsztyn – Groszki, Rumian, Złotowo.
26. *Powrót Kapitana. Tadeusz Starzyński 1903–1970* – AIPN Warszawa – Warszawa (siedziba Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL).
27. *Powstała, by żyć* – Centrala BEN – Jarosław, Lublin, Poznań, Rzeszów, Warszawa.
28. *Prawdy Polaków. Manifestacja odwagi i wiary* – OBEN Wrocław, Delegatura Opole, we współpracy z Instytutem Śląskim i Muzeum Śląska Opolskiego – Dermbach (Niemcy), Essen (Niemcy), Katowice, Opole, Wrocław.
29. *Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938* – Archiwum IPN, we współpracy z ukraińskimi Państwowymi Archiwami Obwodowymi w Odessie, Chmielnickim i Winnicy – Chmielnicki (Ukraina), Warszawa.
30. *Semper Fidelis. Walki o Lwów 1918–1919* – OBEN Wrocław – Katowice, Warszawa.
31. *Służba alumnów w ludowym Wojsku Polskim* – OBEN Białystok, Delegatura Olsztyn – Olsztyn.
32. *Stan wojenny 1981–1983* – AIPN Warszawa – Warszawa.
33. *Sylwetki oficerów Obwodu Sandomierz AK* – Delegatura Kielce – Centrum Edukacyjne IPN „Przystanek Historia" w Kielcach.
34. Świat zgładzony w Katyniu – OBEN Szczecin – Międzyrzecz, Stargard, Szczecin.
35. *Ukradzione dzieciństwo* – OBEN Warszawa – Antwerpia (Belgia), Brunssum (Holandia), Grodzisk Maz., Pułtusk, Stare Lubiejewo, Warszawa.
36. *„W walce o lepszą przyszłość" – Wolne Związki Zawodowe 1978–1980* – OAIPN w Gdańsku – Gdańsk.
37. *Wolne Związki Zawodowe 1978–1980. W Walce o lepszą przyszłość* – OAIPN Gdańsk – Gdańsk.
38. *Wyszyńskiego i Wojtyły gramatyka życia* – Centrala BEN – Raszyn, Rybie, Warszawa.
39. *Z Wycieczki Stowarzyszenia Weteranów do Polski* – AIPN Warszawa – Warszawa (kino „Iluzjon" FINA).
40. *Ziemia Świętokrzyska: Droga do Niepodległości 1914–1918* – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Kielce.
41. Żołnierz Kościoła. Ksiądz podpułkownik Józef Zator-Przytocki „Czeremosz" 1912–*1978* – BPiI Gdańsk – Gdańsk.
42. Żołnierze Wyklęci – Centrala BEN – Rybie, Warszawa.

Wystawy powstałe przed rokiem 2018 i eksponowane w 2018 roku

1. *1956: Polska – Węgry. Historia i pamięć* – OBEN Szczecin – Ruda Śląska, Szczecin.
2. *586 dni stanu wojennego* – Centrala BEN, OBEN Białystok, OBEN Gdańsk, OBEN Katowice, OBEN Kraków, OBEN Lublin, OBEN Łódź – Białystok, Bydgoszcz, Chełm, Chojnice, Gdańsk, Kalwaria Zebrzydowska, Kijany, Lubliniec, Łapy, Łomża, Michale, Moszczenica, Ostrowiec Świętokrzyski, Przemystka, Rabka, Skarżysko-Kamienna, Sosnowiec, Włodawa, Zawiercie, Zamość, Żabno.

3. *Akcja AB na Kielecczyźnie* – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Skarżysko-Kamienna.
4. *Anna Walentynowicz – Legenda „Solidarności" 1929–2010* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Kielce, Koszalin, Radomno, Reda, Rzeszów, Słupsk.
5. *Arcybiskup Ignacy Tokarczuk – Kościół, władza, opór społeczny* – OBEN Rzeszów – Budapeszt (Węgry), Przemyśl, Tryńcza, Warszawa.
6. *Armia Błękitna pod sztandarem biało-czerwonym* – OBEN Lublin – Biłgoraj, Kłoczew, Lubartów, Lublin, Mokrelipie, Niedrzwica Duża, Świdnik Tomaszów Lubelski.
7. *Battle of Britain. To commemorate the Fight for Freedom* – Centrala BEN – Birmingham, Gloucester, Glasgow, Londyn (Wielka Brytania).
8. *„Bić się do końca". Podziemie niepodległościowe w regionie radomskim w latach 1945––1950* – OBEN Lublin, Delegatura Radom – Skarżysko-Kamienna, Jedlińsk.
9. *Bieszczady w Polsce Ludowej 1944–1989* – OBEN Rzeszów – Czarna.
10. *Błogosławiony ks. Władysław Findysz. Kapłan – męczennik (1907–1964)* – OBEN Rzeszów – Rzeszów, Strzyżów.
11. *Bunt w imperium – 40. rocznica utworzenia Studenckiego Komitetu Solidarności* – OBEN Kraków – Kalwaria Zebrzydowska.
12. *Burza. Armia Krajowa w 1944 roku* – OBEN Kraków – Wadowice.
13. *Cena odwagi. Poznański Czerwiec 1956* – OBEN Poznań – Poznań.
14. *Chłopi '78* – OBEN Rzeszów – Łowisko.
15. *Cisza przed burzą… ostatnie lato II RP* – OBEN Rzeszów – Drzonów, Mielec, Rzeszów, Wałcz.
16. *„Da mihi animas, caetera tolle" (Daj mi dusze, resztę zabierz). Arcybiskup Antoni Baraniak 1904––1977* – OBEN Poznań – Kęty, Koło, Leszno.
17. *Dla Ciebie Polsko. W stulecie czynu legionowego* – OBEN Kraków – Jerzmanowice, Kraków, Libiąż, Nowy Korczyn, Nowy Sącz, Olkusz, Ostrawa (Czechy), Sufczyn, Tarnów, Wadowice.
18. *„Dla Ciebie Polsko i dla Twojej Chwały…". Żołnierze Wyklęci Pomorza i Kujaw* – OBEN Gdańsk, Delegatura Bydgoszcz – Lubawa, Szubin.
19. *Dla Polski Walczącej* – żołnierze Okręgu Łódź Armii Krajowej „Barka" – OBEN Łódź – Sieradz.
20. *Dni Powstania – Warszawa 1944* – OBEN Warszawa – Ateny (Grecja), Biała Rawska, Dąbrowa Górnicza.
21. *Dzieje II Korpusu … inaczej!* – OAIPN Wrocław – Szczytna, Wrocław.
22. *Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie XX wieku* – OBEN Poznań – Kraków, Londyn, Piła, Wałcz.
23. *„First to Fight". Polacy na frontach II wojny światowej* – OBEN Łódź – Bolimów, Bukowska Wola, Miechów, Przygodzice, Warszawa, Waterford (Irlandia).
24. *Gdy naród do strajku wyruszył bez broni... Grudzień 1970 w Gdańsku* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Lębork.
25. *Generał Władysław Sikorski. Polityk i żołnierz* – OBEN Kraków – Sieniczno.
26. *Germanizacja dzieci polskich w okresie okupacji hitlerowskiej* – OBEN Łódź – Gomulin, Kraków, Łódź, Piotrków Trybunalski.
27. *Głową w ścianę. Stefan Kisielewski – historia intelektualnego chuligana* – OBEN Kraków – Kielce.
28. *Grudzień 1970 roku w Elblągu w dokumencie archiwalnym – OBEN Gdańsk – Elbląg, Słupsk.*
29. *Grudzień 1970 w Gdyni* – OBEN Gdańsk – Gdynia, Pobłocie.
30. *Górnośląski azyl. Pielgrzymki stanowe do Piekar Śląskich w materiałach Służby Bezpieczeństwa* – OBEN Katowice – Katowice, Rybnik.
31. *„I trzeba było żyć…" Kobiety w KL Ravensbrück* – OBEN Katowice – Ruda Śląska, Tychy.
32. *Jacek Woźniak – rysunki* – OBEN Rzeszów – Cieszanów.
33. *Kalendarium Łodzi 1939–1989. Od czterech kultur do monokultury* – OBEN Łódź – Łowicz.
34. *Kardynał Adam Stefan Sapieha: człowiek, duszpasterz, mąż stanu* – OBEN Kraków – Bieżanów, Kalwaria Zebrzydowska.
35. *Katyń. Zbrodnia, która miała być zapomniana* – OBEN Rzeszów – Warszawa.

36. *Kaźń profesorów lwowskich. Wzgórza Wuleckie 1941* – OBEN Wrocław – Mokra.
37. *Kiedy Katowice były Stalinogrodem… 1953–1956* – OBEN Katowice – Katowice.
38. *Kino i teatr pod okupacją. Polskie środowisko filmowe i teatralne w czasie II wojny światowej* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Konarzyny, Skarżysko-Kamienna.
39. *Kobiety niezłomne* – OBEN Lublin – Lublin.
40. *Komiks w PRL, PRL w komiksie* – OBEN Rzeszów – Drzonów, Ropczyce.
41. *Komunizm – La Belle Époque. Dekada lat siedemdziesiątych XX wieku w europejskich państwach bloku sowieckiego* – Centrala BEN – Koszalin, Szczecin.
42. *Koniec i początek. Rok 1945 na Górnym Śląsku* – OBEN Katowice – Bielsko-Biała, Bytom, Czeladź, Gliwice, Katowice, Lubliniec.
43. *Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939* – OBEN Białystok, Delegatura Olsztyn – Białystok, Chełm, Dęblin, Kętrzyn, Olsztyn, Szczecin, Warszawa.
44. *Kościół na ziemi* łódzkiej wobec dwóch totalitaryzmów – OBEN Łódź – Łódź, Rozprza.
45. *Krzyk szarego człowieka. Ryszard Siwiec (1909–1968)* – OBEN Rzeszów – Dynów, Przemyśl.
46. *Ksiądz* Władysław Gurgacz. Kapelan Polski Podziemnej – OBEN Kraków – Jurków, Kraków, Nowy Targ, Olkusz.
47. *Książki poza cenzurą 1976–1989* – OBEN Rzeszów – Rzeszów.
48. *Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem* – Centrala BEN, Centrala BPiI – Clark (USA), Doylestown (USA), Łochów, Łomża, Nowy Jork (USA), Ostrołęka, Ostrów Maz., Wolsztyn, Wrocław, Wyszków.
49. *Ludzie Morza. Stalinowski proces komandorów z Dowództwa Polskiej Marynarki Wojennej* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Rumia, Gdynia, Przywidz.
50. *Małopolanie w katyńskich dokumentach dr. Jana Zygmunta Robla* – OBEN Kraków – Alwernia.
51. *Marzec 1968* – OBEN Warszawa – Chmielnik, Płock, Warszawa.
52. *Miasto 2015 – Wojna 39–45* – OBEN Kraków – Kraków.
53. *Miednoje – policyjny Katyń* – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Dobromierz, Kielce, Łopuszno.
54. *Milcząc, wołają* – Centrala BEN, OBEN Gdańsk, OBEN Katowice, OBEN Łódź, OBEN Poznań, OBEN Szczecin – Dąbrowa Górnicza, Gorzyce, Kule, Łódź, Poznań, Sosnowiec.
55. *Niepodległość 1918–2018* (pokonkursowa wystawa plakatów) – Centrala BEN – Legionowo, Walencja (Hiszpania), Warszawa.
56. *Nasz duszpasterz i my. Ksiądz Jerzy Popiełuszko we wspomnieniach i fotografiach Jerzego Szóstki* – OBEN Białystok – Koronowo, Przemystka, Tuchola.
57. *„Nie jesteśmy żadną bandą. My jesteśmy z miast i wiosek polskich". 5. Wileńska Brygada Armii Krajowej na Pomorzu* – OBEN Gdańsk – Chełmno, Choczewo, Chmielno, Elbląg, Gdańsk, Gdynia, Gostycyn, Kartuzy, Kęsowo, Kwidzyn, Lubiewo, Malbork, Rumia, Suchy Dąb, Swarożyn, Śliwice, Tochola, Więcbork.
58. *Nie tylko Dywizjon 303. Polscy piloci nad Europą 1939–1945* – Centrala BEN – Chicago (USA), Gdańsk, Mount Prospect (USA), Napoleon, Norridge (USA), Nowa Dęba, Oak Lawn (USA), Park Ridge (USA), Radom, Schaumburg (USA), Słupsk, Starogard Gdański, Warszawa, Willow Springs (USA).
59. *„Niech polska ziemia utuli ich do spokojnego snu". Ekshumacje i identyfikacje ofiar terroru komunistycznego* – OBEN Szczecin – Będzin, Czeladź, Jaworzno.
60. *Niech się święci. Obchody świąt i rocznic w Polsce Ludowej* – OBEN Łódź – Burzenin, Łódź.
61. *Niedokończone msze wołyńskie* – Centrala BPiI – Bruksela.
62. *Niemiecki obóz w Płaszowie 1942–1945. Zapomniane miejsce zbrodni w Krakowie* – OBEN Kraków – Kraków, Wadowice.
63. *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1989* – OBEN Kraków – Kalwaria Zebrzydowska.
64. *Niezłomna, wyklęta, przywrócona pamięci. Danuta Siedzikówna „Inka" 1928–1946* – OBEN Gdańsk – Biała Podlaska, Busko Zdrój, Bydgoszcz, Bytom, Cedry Wielkie, Częstochowa, Dęblin,

Dobromierz, Garczegorze, Kule, Lębork, Lipinki, Lublin, Łebień, Opole Lubelskie, Ostrów Lubelski, Paniówki, Parczew, Radzyń Podlaski, Szczecin, Wąbrzeźno, Włodawa, Zawichost, Zawiercie.

65. *Niezłomny – gen. August Emil Fieldorf „Nil" 1895–1953 – OBEN Gdańsk – Elbląg, Gdańsk, Kłodawa, Konarzyny, Słupsk, Trąbki Wielkie.*
66. *NSZZ „Solidarność" i opozycja demokratyczna w Wielkopolsce 1980–1990* – OBEN Poznań – Licheń Stary, Międzychód.
67. *O Niepodległą. Rok 1914* – OBEN Wrocław – Dzierżoniów, Goszcz, Milicz, Święta Katarzyna, Twardogóra.
68. *O Orła w Koronie. Zgrupowanie partyzanckie „Błyskawica"* – OBEN Kraków – Kraków, Ryczów, Spytkowice.
69. *O wieś wolną, niezależną, samorządną… 30. rocznica wydarzeń Bydgoskiego Marca'81 i rejestracji NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność"* – OBEN Gdańsk, Delegatura Bydgoszcz – Toruń.
70. *Ocaleni z „nieludzkiej ziemi". Losy uchodźstwa polskiego z ZSRS w latach 1942–1950* – OBEN Łódź – Łódź, Sieradz, Zduńska Wola.
71. *„Ocalić od zapomnienia". Anna Jachnina, ps. „Hanna", „Hanka" (1914–1996)* – OBEN Gdańsk, Delegatura Bydgoszcz – Włocławek.
72. *Oczy i uszy bezpieki. Metody inwigilacji społeczeństwa przez Służbę Bezpieczeństwa za pomocą środków technicznych: tajnej obserwacji, dokumentacji fotograficznej, perlustracji korespondencji i podsłuchów w latach 1956–1989* – OBEN Katowice – Bytom, Częstochowa, Miasteczko Śląskie, Ruda Śląska, Rudziniec.
73. *Od wojny do zwycięstwa 1939–1989* – Centrala BEN – Warszawa.
74. *Ofiary zbrodni. Operacja antypolska NKWD 1937–1938* – Centrala BEN – Gorzów Wlkp., Katowice, Nakło nad Notecią, Słupsk.
75. *Ojcowie niepodległości* – OBEN Szczecin (kopie były prezentowane przez wszystkie oddziały IPN) – Andrzejewo, Ateny (Grecja), Aulnay-sous-Bois (Francja), Balice, Barlinek, Bąków, Belgrad (Serbia), Bełchatów, Biała Podlaska, Bielsko-Biała, Bieruń, Biłgoraj, Bobolice, Bochnia, Bolewice, Bolszewo, Borowie, Bruksela (Belgia), Brwinów, Brzeg Dolny, Brzeziny, Brzozów, Bydgoszcz, Bytów, Cambridge (Wielka Brytania), Celestynów, Chabówka, Charsznica, Chełm, Chełmek, Chełmno, Chęciny, Chicago (USA), Chmielnik, Chrzanów, Ciężkowice, Choczewo, Chojnice, Chorzów, Choszczno, Ciechanów, Cierchy, Ciężkowice, Clark (USA), Cork (Irlandia), Czarna Czeski Cieszyn (Czechy), Częstochowa, Czudec, Dąbrówka, Dębica, Dębniki, Dębno, Dębogórze, Drawsko Pomorskie, Działdowo, Dzierzgoń, Dzierżoniów, Elbląg, Eschborn (Niemcy), Footscray (Australia), Frankfurt nad Menem (Niemcy), Fredrikstad (Norwegia), Gdańsk, Gdynia, Glasgow (Wielka Brytania), Gliwice, Głogów, Głowno, Gniezno, Goleniów, Gorlice, Gorzów Wlkp., Goszcz, Gościno, Grabiny, Grodzisk Wlkp., Grójec, Gryfino, Hamburg (Niemcy), Hrubieszów, Ińsk, Jarosław, Jastarnia, Jastrzębie-Zdrój, Jedlicze, Jędrzejów, Kalwaria Zebrzydowska, Katowice, Kartuzy, Kęty, Kielce, Kluczbork, Kolonia (Niemcy), Kołbacz, Kołobrzeg, Konieczkowa, Konin, Kopnica, Koszalin, Koszyce Wielkie, Kościerzyna, Kowal, Kozienice, Kraczkowa, Kraków, Krasnystaw, Krokowa, Krosno, Krzeszowice, Krzyż Wlkp., Kule, Kurzętnik, Legnica, Leicester (Wielka Brytania), Lesko, Leszno, Leżajsk, Lębork, Lipsk (Niemcy), Lubichowo, Lublin, Lubliniec, Luborzyca, Lusówko, Łańcut, Łaszczów, Łaziska Górne, Łebień, Łęczyca, Łodygowice, Łopuszno, Łódź, Łuków, Łupków, Malbork, Michale, Michałowice, Międzyzdroje, Miechów, Międzyrzec Podlaski, Milicz, Minneapolis (USA), Minnesota (USA), Mirosławiec, Mniów, Morawica, Moszczenica, Mosina, Mrzeżyn, Myślenice, Myślibórz, Namysłów, Niedoradz, Nowa Sól, Nowogard, Nowy Sącz, Nowy Targ, Nowy Tomyśl, Oleśnica, Olkusz, Olsztyn, Oława, Opatowiec, Opoczno, Opole, Opole Lubelskie, Osiek, Ostrołęka, Ostrów, Ostrów Maz., Oświęcim, Pabianice, Paryż (Francja), Pełczyce, Piastów, Piła, Piława Górna, Piotrkowice, Piotrkowice Małe, Piotrków Trybunalski, Pliszczyn, Płock, Pływaczewo, Pobłocie, Podbrodzie (Litwa), Podjuchy, Pogódki, Police, Polkowice, Połczyn-Zdrój, Poronin, Poznań, Pruszcz Gdański, Przemyśl, Przywidz, Pszczółki, Puławy, Puszczykowo, Rabka Zdrój, Radkowice, Radlin, Radom, Radomice, Radomno,

Radomsko, Radymno, Radziejów Kujawski, Radzyń Podlaski, Raszków, Rawa Maz., Resko, Ruda Maleniecka, Ruda Śląska, Rybnik, Ryki, Rzeszów, Sanok, Serock, Sępólno Krajeńskie, Siedlce, Siemianowice Śląskie, Skarżysko-Kamienna, Skawina, Sławno, Słopnice, Słupsk, Sobków, Sofia (Bułgaria), Sopot, Sosnowiec, Spała, Stadnicka Wola, Stalowa Wola, Starachowice, Stargard, Staszów, Stojadły, Stolec, Stróża, Stryków, Strzelce Opolskie, Strzelin, Sulechów, Szczawa, Szczawnica, Szczecin, Świdnik, Świdwin, Świętochłowice, Święty Krzyż, Tczew, Tomaszów Lubelski, Tomaszów Maz., Toruń, Trzcianka, Tuchów, Twardogóra, Ustrzyki Dolne, Warszawa, Waszyngton (USA), Waśniów, Wągrowiec, Wejherowo, Węgliniec, Węgrów, Wiedeń (Austria), Wieliczka, Wieluń, Wieruszów, Wierzchosławice, Więcbork, Wiśniowa Góra, Włocławek, Włodawa, Wojkowice, Wolsztyn, Wołów, Wrocław, Września, Zagorzyce, Zakopane, Zamość, Zapora Solińska, Zawichost, Zgierz, Zgorzelec, Zielona Góra, Złoty Potok, Zułów (Litwa) Zwierzyn, Żagań, Żary, Żmigród, Żywiec i inne.

76. *Okupacja sowiecka na prawym brzegu Sanu w latach 1939–1941* – OBEN Rzeszów – Głuchów, Krzywcza, Paniówki, Sędziszów Młp.
77. *Opozycja i opór społeczny w regionie świętokrzyskim 1975–1989* – OBEN Kraków, Delegatura w Kielcach – Staszów.
78. *Ostatni 3 maja* – OBEN Kraków – Ciężkowice, Kraków.
79. *„Ostatni Leśni" – Mazowsze i Podlasie w ogniu 1948–1953* – OBEN Warszawa – Bełchatów, Opoczno, Piotrków Tryb., Radomsko, Tomaszów Maz.
80. *Pielgrzym nadziei. Jan Paweł II na Ziemi Wielkopolskiej 1979–1983–1997–1999* – OBEN Poznań – Kobylin, Obra, Wschowa.
81. *Pierwsza odsłona. Okupacja niemiecka na Kaszubach i Kociewiu w 1939 r.* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Pobłocie, Słupsk, Sychowo, Trąbki Wielkie, Warszawa, Wejherowo, Wocławy.
82. *Józef Piłsudski w Lublinie* – OBEN Lublin – Biała Podlaska, Konopnica, Lublin, Niedrzwica Duża, Tomaszów Lubelski.
83. *Plastyka niezależna 1976–1989* – OBEN Poznań – Poznań.
84. *Po nici światła...*, cz. 2 – Centrala BEN – Lubin, Popowo-Borowe.
85. *Poczta Podziemna* – OBEN Wrocław – Prudnik.
86. *Podkarpacki wrzesień 1939 r.* – OBEN Rzeszów – Dynów, Przemyśl, Ropczyce.
87. *Polacy – Ukraińcy 1939–1947* – OBEN Lublin – Parczew.
88. *Polacy na Syberii* – OBEN Kraków – Ciężkowice, Dęblin.
89. *Polacy ratujący Żydów w czasie II wojny światowej* – OBEN Rzeszów – Biecz, Brusy, Bydgoszcz, Jarosław, Ottawa (Kanada), Pustków-Osiedle, Rzeszów, Stalowa Wola, Zbydniów.
90. *Polska Armia Stalina* – OBEN Lublin – Lubartów, Skarżysko-Kamienna.
91. *Polska Walcząca* – Centrala BEN, OBEN Białystok – Delegatura w Olsztynie, OBEN Gdańsk, OBEN Kraków, OBEN Lublin, OBEN Poznań, OBEN Rzeszów – Bruksela (Belgia), Chełmno, Chojnice, Dobromierz, Elbląg, Fanianowo, Gdańsk, Gdynia, Iława, Kikół, Kołaczkowo, Kórnik, Kraków, Lublin, Łaszczów, Łomianki, Nakło nad Notecią, Olsztyn, Orzechowo, Ostrów Lubelski, Piekoszów, Poznań, Prostki, Radomyśl, Radoszyce, Ropczyce, Rzeszów, Słupsk, Starachowice, Starogard Gdański, Szlichtyngowa, Tryńcz, Wschowa, Zielona Góra, Żabno, Żnin.
92. *Polskie Państwo Podziemne na Rzeszowszczyźnie 1939–1944/45* – OBEN Rzeszów – Pustków-Osiedle, Rzeszów, Sokołów Młp., Rzeszów, Wola Zarczycka.
93. *Powstanie Warszawskie* – OBEN Poznań – Czempiń-Borowo, Koło, Licheń Stary, Orzechowo, Poznań, Szlichtyngowa.
94. *Precz z kajdanami bolszewizmu… Oddział partyzancki „Wiarusy" 1947–1949* – OBEN Kraków – Olkusz.
95. *Represje wobec wsi i ruchu ludowego w latach 1944–1956* – OBEN Rzeszów – Lublin, Tomaszów Lubelski, Warszawa.
96. *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948* – OBEN Warszawa – Biała Podlaska, Bielsko-Biała, Czeladź, Czerwionka-Leszczyny, Elbląg, Giżycko, Jarosławiec, Kęty, Kosakowo, Nowy Staw, Olsztynek,

Piotrków Trybunalski, Pobłocie, Pułtusk, Radomno, Sobowidz, Tomaszów Maz., Warszawa, Wodzisław, Zawiercie, Złoty Potok, Żywiec.

97. *Rozstrzelane miasta. Poznań – Budapeszt 1956* – OBEN Poznań – Poznań, Zielona Góra.
98. *Rzeczpospolita utracona* – OBEN Warszawa – Warszawa, Węgorzewo.
99. *Polacy–Ukraińcy 1943–1945. „Antypolska akcja" OUN i UPA Bandery / rzeź wołyńsko-galicyjska w dokumentach ukraińskich* – OBEN Lublin – Przemyśl.
100. *Samarytanie z Markowej. Ulmowie – Polacy zamordowani przez Niemców za pomoc Żydom* – Biuro Prezesa IPN, OBEN Kraków, Centralna Biblioteka Rolnicza, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego i Narodowe Centrum Kultury – *Kraków,* Lublin, Opole Lubelskie, Ostrów Lubelski, Tomaszów Lubelski, *Warszawa.*
101. *Sierpień '88. Szczeciński marsz do wolności* – OBEN Szczecin – Szczecin.
102. *Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy* – OBEN Wrocław – Mokra.
103. *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie w latach 1946–1955* – OBEN Kraków – Wadowice.
104. *Sonderlaboratorium SS. Zamojszczyzna „pierwszy teren osiedleńczy" 1942–1943* – OBEN Lublin – Stary Zamość, Szczebrzeszyn.
105. *Sowiecka agresja 17 września 1939 r. na ziemiach Polski północno-wschodniej* – OBEN Białystok, Delegatura w Olsztynie – Iława.
106. *Sowieckie piekło 1939–1956* – OBEN Poznań – Kościan, Międzychód, Piaski, Raszków, Zielona Góra.
107. *Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Pomoc Polaków dla ludności żydowskiej w Małopolsce w latach 1939–1945* – OBEN Rzeszów – Dynów, Limerick (Irlandia).
108. *Stan wojenny – spojrzenie po dwudziestu latach* – OBEN Rzeszów – Rzeszów.
109. *Stan wojenny na Dolnym Śląsku* – OBEN Wrocław – Wrocław.
110. *Stanisław Sojczyński „Warszyc" i Konspiracyjne Wojsko Polskie* – OBEN Łódź – Emów, Łódź, Sieradz.
111. *Stocznia szczecińska. Historia nie tylko polityczna* – OBEN Szczecin – Drezdenko, Szczecin.
112. *Symbole naszej historii*, cz. 1, *Godło, barwa, hymn* – OBEN Rzeszów – Alwernia, Biłgoraj, Czudec, Dynów, Głogów Małopolski, Głuchów, Grabiny, Grzybowo, Kolbuszowa, Krasne, Łańcut, Piastów, Przemyśl, Radymno, Rzeszów, Sośnica, Tomaszów Lubelski, Uherce Mineralne, Wałcz, Żurawiczki.
113. *Symbole naszej historii*, cz. 2, *II Rzeczpospolita* – OBEN Rzeszów – Konieczkowa, Łańcut, Myczkowce, Rzeszów, Sanok.
114. *Symbole naszej historii*, cz. 3, *Polska Rzeczpospolita Ludowa* – OBEN Rzeszów – Biłgoraj, Jelna.
115. *Szachownice nad Europą. Lotnicy Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1940–1947* – OAIPN Wrocław – Wrocław.
116. Śladami zbrodni komunistycznych na Rzeszowszczyźnie z lat 1944–1956 – OBEN Rzeszów – Leżajsk, Rzeszów.
117. *Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski"* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Gdynia, Kartuzy, Słupsk.
118. *Tak się wszystko zaczęło... Bł. ks. Jerzy Popiełuszko* – OBEN Białystok – Rzeszów.
119. *„Teatr jest miejscem, gdzie najtrudniej kłamać". Teatr niezależny w Lublinie w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku* – OBEN Lublin – Lubartów.
120. *„To jest nasza Ojczyzna – to jest nasze »być« i nasze »mieć«". Jan Paweł II w Trójmieście – czerwiec 1987* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Słupsk.
121. *Uciekinierzy z PRL-u* – OBEN Katowice – Bielsko Biała, Czernichów, Miasteczko Śląskie, Międzybrodzie Bialskie, Piekary Śląskie, Ruda Śląska.
122. *Upadek imperium. Czas polsko-litewskiej współpracy* – OBEN Kraków – Kraków.
123. *Utracone nadzieje. Ludność żydowska w województwie śląskim/katowickim w latach 1945–1970* – OBEN Katowice – Katowice.
124. *W cieniu jednostki. Kult Stalina na Górnym Śląsku (1945–1956)* – OBEN Katowice – Paniówki, Tychy.

125. *W obronie pamięci. Pomnik Poznańskiego Czerwca 1956 r.* – OBEN Poznań – Szlichtyngowa.
126. *W poszukiwaniu nowego domu. Migracje ludności na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1950* – OBEN Szczecin – Mieszkowice, Szczecin.
127. *Wielki głód na Ukrainie 1932–1933* – OBEN Kraków – Kielce.
128. *Wielkopolska w cieniu WRON-y* – OBEN Poznań – Kościan, Poznań, Szlichtyngowa.
129. *Więzienne lata Prymasa Wyszyńskiego 1953–1956* – OBEP Białystok, Delegatura Olsztyn przy współpracy z Centralą BEP, OBEP Gdańsk, Delegaturą Bydgoszcz, OBEP Rzeszów oraz OBEP Wrocław, Delegaturą Opole – Bydgoszcz.
130. *Władysław Koba (1914–1949)* – OBEN Rzeszów – Cieszanów, Jarosław, Łuplów, Moszczaniec, Polana.
131. *Wolności! Chleba! Poznański Czerwiec 1956 w fotografii* – OBEN Poznań – Konin, Kościan, Szlichtyngowa.
132. *Wołyń 1943* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Słupsk.
133. *Wołyń 1943. Wołają z grobów, których nie ma* – OBEN Szczecin – Bydgoszcz, Elbląg, Gdańsk, Grudziądz, Kikół, Koryta, Liszki, Międzyrzecz, Morawica, Oświęcim, Poznań, Starogard Gdański, Ścinawa, Toruń, Trzebinia, Zatorze.
134. *Wrogowie Polski Ludowej. Konspiracja antykomunistyczna na Pomorzu Zachodnim 1945–1956* – OBEN Szczecin – Szczecin.
135. *Wybory i referenda w PRL w latach 1946–1989* – OBEN Szczecin – Resko.
136. *Vertriebene 1939. Deportationen von polnischen Bürgern aus den ins Dritte Reich eingegliederten Gebieten* – OBEN Poznań – Schwedt (Niemcy).
137. *Wypędzeni, przypędzeni... Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945–1949* – OBEN Białystok, Delegatura Olsztyn – Biskupiec, Dobre Miasto, Iława, Kętrzyn, Orzysz.
138. *Z archiwum kieleckiego IPN* – Żołnierze Wyklęci – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Kielce.
139. *Z dziejów oporu społecznego w Polsce południowo-wschodniej 1956–1990* – OBEN Rzeszów – Rzeszów.
140. *Za Marksem bez Boga. Laicyzacja życia społecznego w Polsce w latach 1945–1989* – OBEN Katowice – Chorzów, Ruda Śląska, Rybnik.
141. *Za świętą sprawę – Żołnierze „Łupaszki”* – OBEN Gdańsk – Gdańsk.
142. *Zaczęło się w Lipcu. Solidarność w regionie Środkowo-Wschodnim 1980–1989* – OBEN Lublin – Lublin.
143. *Zagłada polskich elit. Akcja AB – Katyń* – Centrala BEN – Skopanie.
144. *Zagłada wielkopolskich elit 1939–1941* – OBEN Poznań – Granowo, Koryta, Granowo, Poznań, Raszków.
145. *Zagłada żydowskich miasteczek* – OBEN Łódź – Nowa Dęba.
146. *Zagłuszone nadzieje. Wydarzenia 18 listopada 1956 r. w Bydgoszczy* – OBEN Gdańsk, Delegatura Bydgoszcz – Bydgoszcz.
147. *Zagrabione dziedzictwo, utracona pamięć. Losy ziemian małopolskich* – OBEN Kraków – Alwernia, Kraków.
148. *Zaplute karły reakcji. Polskie podziemie niepodległościowe w latach 1944–1956* – OBEN Poznań – Kościan, Leszno.
149. *Zapomniani kaci Hitlera. „Samoobrona” Niemiecka na Pomorzu Gdańskim (Selbstschutz Westpreussen) w 1939 r.* – OBEN Gdańsk, Delegatura Bydgoszcz – Bydgoszcz, Kamień Krajeński, Toruń, Unisław.
150. *Zbrodnia Katyńska* – OBEN Białystok – Delegatura Olsztyn, OBEN Gdańsk, OBEN Katowice, OBEN Kraków – Delegatura Kielce, OBEN Lublin, OBEN Łódź, OBEN Poznań, OBEN Rzeszów, OBEN Szczecin, OBEN Wrocław – Biała Podlaska, Bielsko-Biała, Bledzew, Derby (Wielka Brytania), Dobromierz, Gdańsk, Gnojnik (Czechy), Iława, Kielce, Koszalin, Krzyż Wlkp., Łowicz, Mile-

jów, Mokra, Nowe Miasto Lubawskie, Oblęgorek, Olsztyn, Opole, Osieczna, Sępólno Krajeńskie, Sieradz, Snopków, Spała, Stężyca, Szubin, Trąbki Wielkie, Turawa, Wojkowice, Zendek.

151. *Zbrodnia Katyńska. Wielkopolanie w dołach śmierci Katynia, Charkowa i Miednoje* – OBEN Poznań – Kościan, Poznań, Raszków.
152. *Zbrodnie komunistyczne w Marynarce Wojennej w okresie stalinowskim* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Gdynia, Kosakowo, Warszawa.
153. *Zbrodnia i kara. Procesy niemieckich zbrodniarzy w Krakowie 1946–1948* – OBEN Kraków – Kalwaria Zebrzydowska, Kraków, Wadowice.
154. *Zbrodnie niemieckie na ziemi łódzkiej w czasie drugiej wojny światowej* – OBEN Łódź – Łódź, Radomsko.
155. *Zdawałoby się im, że go unicestwili, a to on przeszedł do nieśmiertelności* – Centrala BEN, OBEN Gdańsk, Delegatura Bydgoszcz – Bydgoszcz, Ostróda, Sompolno, Warszawa.
156. *Zesłańcy – Sybiracy – Deportowani* – OBEN Rzeszów – Dynów, Krzywcza, Leżajsk, Ropczyce, Strzyżów.
157. *Zielona Góra 30. maja 1960 r. W obronie Domu Katolickiego* – OBEN Poznań – Zielona Góra.
158. *Zima wasza, wiosna nasza! Niezależne manifestacje solidarnościowe 1 i 3 maja 1982 roku w Gdańsku* – OBEN Gdańsk – Słupsk.
159. *Zimna wojna. Krótka historia podzielonego świata 1945–1989* – OBEN Warszawa – Cluj (Rumunia), Rzeszów, Sofia (Bułgaria), Syhot Marmaroski (Rumunia).
160. *Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość w 60. rocznicę założenia organizacji* – OBEN Kraków – Kraków.
161. *„Zwyczajny" resort. Ludzie i metody „Bezpieki" 1944–1956* – OBEN Warszawa – Warszawa.
162. *„Zwycięska Dekada". Region Bydgoski NSZZ „Solidarność" w ikonografii (1980–1989)* – OBEN Gdańsk – Delegatura IPN w Bydgoszczy – Toruń.
163. *„Żądamy wypuszczenia aresztowanych kolegów z Krakowa!" Protest studentów poznańskich z 13 maja 1946 r.* – OBEN Poznań – Poznań, Zielona Góra.
164. *„Żegota" Rada Pomocy Żydom* – Centrala BEN – Baku (Azerbejdżan), Düsseldorf (Niemcy), Jabłonna, Kowno (Litwa), Lublin, Łomianki, Markowa, Nowy Jork (USA), Ostrołęka, Otwock, Pułtusk, Sered` (Słowacja), Warszawa, Wilno (Litwa).
165. *Żołnierze Niezłomni. Antykomunistyczne podziemie na Rzeszowszczyźnie po 1944 r.* – OBEN Rzeszów – Dębica, Głuchów, Niedźwiada, Nowa Sarzyna, Nowa Wieś, Ustrzyki Dolne.
166. *Życie codzienne w okupowanej Wielkopolsce 1939–1945* – OBEN Poznań – Chwalibogowo, Konin, Kościan, Lusowo, Miały, Poznań.

ZAŁĄCZNIK NR 4:
WYKAZ KONFERENCJI ORAZ SESJI NAUKOWYCH I POPULARNONAUKOWYCH

Centrala IPN

1. *Wieczór z Józefem Czapskim. W 25. rocznicę śmierci malarza, pisarza, żołnierza, więźnia Starobielska i Griazowca* – dyskusja panelowa, Warszawa, 12 stycznia 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, Oddział IPN Warszawa (dyskusja odbyła się w ramach cyklu „Dziedzictwo Drugiej Wielkiej Emigracji").
2. *Przede wszystkim Legiony…* – szósta debata historyków w Belwederze – 25 stycznia 2018 r. Organizatorzy: Kancelaria Prezydenta RP, IPN Centrala.
3. *Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski rządzonej przez komunistów* – konferencja naukowa, Warszawa, 14–15 lutego 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego.
4. *Katyń – 5 marca Dzień Pamięci* – konferencja, Warszawa, 5 marca 2018 r. Organizatorzy: Sekcja Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność" Regionu Mazowsze oraz Fundacja Golgota Wschodu, AIPN w Warszawie.
5. *Rok 1968 z perspektywy półwiecza* – dyskusja panelowa, Warszawa, 8 marca 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, Oddział IPN Warszawa.
6. *Wznoszenie zrębów państwa* – siódma debata historyków w Belwederze – 5 kwietnia 2018 r. Organizatorzy: Kancelaria Prezydenta RP, IPN Centrala.
7. *Po Marcu. Konsekwencje Marca '68 dla kultury, nauki i mediów w Polsce Ludowej* – konferencja naukowa, Warszawa, 23–24 kwietnia 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Szczecin.
8. *Sport w PRL* – konferencja naukowa, Międzyzdroje, 21–23 maja 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Szczecin.
9. *Prymas Wyszyński a Niepodległa. Ojczyzna – naród – patriotyzm w myśli i nauczaniu Prymasa Tysiąclecia* – konferencja naukowa, Warszawa, 25 maja 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, UKSW.
10. *Urząd ds. Wyznań: struktury, działalność, ludzie* – konferencja naukowa, 5–7 czerwca 2018 r. Organizator: Centrala BBH.
11. *„Educare necesse est..."* – III Ogólnopolska Konferencja Archiwistów i Historyków, Warszawa, 7–8 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Archiwum Państwowe w Warszawie, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, AIPN w Warszawie, Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli.
12. *Wkład Kościoła w odbudowę Niepodległej* – ósma debata historyków w Belwederze – 14 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Kancelaria Prezydenta RP, IPN Centrala.
13. *Zagłada ziemiaństwa polskiego na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej w latach 1939–1945. Wybrane problemy* – konferencja naukowa, Warszawa, 15–16 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Lublin.

14. *Regionalne oficyny i regionalne środowiska literackie w polityce kulturalnej PRL (1956–1989)* – konferencja naukowa, Łódź, 19 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Szczecin.
15. *Dyskusja poświęcona 80. rocznicy sprowadzenia relikwii św. Andrzeja Boboli do Polski* – Warszawa, 19 czerwca 2018 r. Organizator: Centrala BBH.
16. *Działalność wywiadowcza i dywersyjna Konspiracyjnego Wojska Polskiego* – seminarium naukowe Emów, 28–29 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centrala BBH, OBBH Łódź.
17. *„Polonijne spotkania z historią najnowszą #mojaniepodległa"* – konferencja edukacyjna, Konstancin-Jeziorna, 5 lipca 2018 r. Organizator: Centrala BEN.
18. *Poland in the Heart of European History* – konferencja edukacyjna, Jabłonna, 15–26 lipca 2018 r. Organizator: Centrala BEN.
19. *Okupanci. Interwencja wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 r.* – konferencja naukowa, Szczecin 20–22 sierpnia 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Szczecin.
20. *XII Letnia Szkoła Historii Najnowszej* – konferencja naukowa, Kazimierz Dolny nad Wisłą, 10–15 września 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Lublin.
21. *Oficjalna Prasa w Polsce 1944–1989* – konferencja naukowa, 25–27 września 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Szczecin.
22. *W cieniu paktu Ribbentrop-Mołotow. Dyskusja historyków o sytuacji ziem polskich pod okupacją niemiecką i sowiecką 1939–1941* – Warszawa, 28 września 2018 r. Organizator: Centrala BBH.
23. *Na granicy Niepodległej. Straż graniczna 1928–1939 w perspektywie 100-lecia odzyskania Niepodległości* – konferencja naukowa, Szczecin, 11 października 2018 r. Organizatorzy: Archiwum Straży Granicznej, Centrala BBH, OBBH Szczecin.
24. *Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim w latach 1979–1992* – konferencja naukowa, Szczecin, 16–17 października 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Szczecin, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego.
25. *Bilans rozbiorów. Refleksje i pytania na stulecie odzyskania niepodległości* – konferencja naukowa, Zamek Królewski w Warszawie, 18 października 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Lublin.
26. *Wiara i patriotyzm. Msze za Ojczyznę bł. ks. Jerzego Popiełuszki. W 100. lecie odzyskania niepodległości* – konferencja naukowa, Warszawa, 18 października 2018 r. Organizatorzy: BBH Centrala, UKSW.
27. *Problemy wyszukiwania informacji w polskich archiwach* – sympozjum naukowe z cyklu „Symposia Archivistica", Warszawa, 25–26 października 2018 r. Organizatorzy: AIPN w Warszawie, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie.
28. *Edward Bernard Raczyński (1891–1993): dyplomata, polityk, pisarz i mąż stanu* – konferencja naukowa, Londyn, 29 października 2018 r. Organizatorzy: Ambasada RP w Londynie, Centrala BBH.
29. *Zasób–specyfika–upowszechnianie. Film i fotografia we współczesnym archiwum* – konferencja naukowa pod patronatem UNESCO, Warszawa, 29 października 2018 r. Organizator: AIPN w Warszawie.
30. *Militarne aspekty odzyskania niepodległości* – konferencja naukowa, Warszawa, 29–30 października 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, Wojskowe Biuro Historyczne.
31. *Annus mirabilis 1918. Mocarstwa i sąsiedzi wobec odrodzenia Polski* – konferencja naukowa, Warszawa, 7–8 listopada 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Lublin, IH PAN.
32. *Sto lat z tysiąclecia. Drogi do Niepodległej* – dziewiąta Debata Belwederska – 17 listopada 2018 r., Warszawa – Zamek Królewski. Organizatorzy: Kancelaria Prezydenta RP, IPN Centrala.
33. *„Nadzieje i rozczarowania". Środowiska katolików świeckich w Polsce (1945–1956)* – konferencja naukowa, Szczecin, 21–22 listopada 2018 r. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Szczecin, Uniwersytet Szczeciński.

Oddział IPN Białystok

1. *Początki władzy ustawodawczej II RP. Fundament polskiej demokracji i niepodległości* – konferencja edukacyjna, Olsztyn, 19 lutego 2018 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Olsztynie, Warmińsko-Mazurskie Kuratorium Oświaty.
2. *Roman Dmowski i ruch narodowy. W 100. rocznicę odzyskania Niepodległości* – konferencja naukowa, Łomża, 27 lutego 2018 r. Organizatorzy: OBBH Białystok, Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży, Łomżyńskie Forum Samorządowe oraz Centrum Kultury przy Szkołach Katolickich w Łomży.
3. *Ojcowie naszej Niepodległości* – konferencja edukacyjna, Wysokie Mazowieckie, 11 kwietnia 2018 r. Organizatorzy: Oddział IPN Białystok, Starostwo Powiatowe i Zespół Szkół Ogólnokształcących i Policealnych w Wysokiem Mazowieckim.
4. *Zbrodnia Katyńska* – konferencja edukacyjna, Białystok, 24 kwietnia 2018 r. Organizatorzy: Oddział IPN Białystok, Oddział Straży Granicznej w Białymstoku.
5. *Polacy – zapomniane ofiary ludobójstwa* – konferencja edukacyjna, Olsztyn, 9 maja 2018 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Olsztynie, Warmińsko-Mazurskie Kuratorium Oświaty.
6. *Wychowanie ku wartościom jako wyzwanie i zadanie szkoły* – konferencja naukowa, Olsztyn, 14 maja 2018 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Olsztynie, Warmińsko-Mazurskie Kuratorium Oświaty.
7. *Ojcowie Niepodległości* – konferencja edukacyjna, Wasilków, 21 maja 2018 r. Organizatorzy: Oddział IPN Białystok, Urząd Miasta w Wasilkowie.
8. *Kościół wobec niepodległości Polski (1918–1989)* – konferencja naukowa, Wigry, 22–23 maja 2018 r. Organizator: OBBH Białystok.
9. *Ojcowie Niepodległości* – konferencja edukacyjna, Augustów, 14 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Oddział IPN Białystok, Urząd Miasta w Augustowie.
10. *Sytuacja ludności żydowskiej na okupowanej Białostocczyźnie* w 77. rocznicę spalenia Wielkiej Synagogi w Białymstoku – konferencja edukacyjna, Białystok, 27 czerwiec 2018 r. Organizatorzy: Oddział IPN Białystok, Książnica Podlaska.
11. *Polskość i Polacy na Warmii i Mazurach w XIX i XX wieku* – konferencja naukowa, Guzowy Piec, 28–29 czerwca 2018 r. Organizator: Delegatura IPN w Olsztynie.
12. *Ruch ludowy i polska wieś wobec Niepodległości* – konferencja naukowa, Supraśl–Nidzica, 19–21 września 2018 r. Organizatorzy: OBBH Białystok i Delegatura IPN w Olsztynie.
13. *Drogi do Niepodległości – rok 1918 w Polsce. Ziemia Łomżyńska dla Niepodległej – tożsamość bohaterów i jej dziedzictwo w regionie łomżyńskim* – konferencja naukowa Łomża, 28–30 listopada 2018 r. Organizatorzy: OBBH Białystok, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów, Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży.
14. *Dzieci i potomkowie Twórców Niepodległości* – konferencja edukacyjna, Olsztyn, 29 listopada 2018 r. Organizator: Delegatura IPN w Olsztynie.
15. *Polski wysiłek zbrojny 1914–1921* – konferencja edukacyjna, Olsztyn, 20 grudnia 2018 r., Organizator: Delegatura IPN w Olsztynie.

Oddział IPN Gdańsk

1. *Koncesjonowany kapitalizm. Gospodarka nieuspołeczniona PRL lat osiemdziesiątych: ludzie, procesy i uwarunkowania*" – konferencja naukowa, Gdańsk, 28–29 maja 2018 r. Organizator: OBBH Gdańsk.
2. *Pomorze Gdańskie w drodze do Niepodległej (1918–1920)* – konferencja naukowa, Gdańsk, 29 czerwca 2018 r. Organizatorzy: OBBH Gdańsk, UMK.

3. *W przededniu wielkiej zmiany. Rok 1988 w Polsce* – konferencja naukowa, 24–25 września 2018 r. Organizatorzy: OBBH Gdańsk, ECS.
4. *Między zniewoleniem a niepodległością. Bydgoszcz w XX wieku* – konferencja naukowa, Bydgoszcz, 10–11 października 2018 r. Organizatorzy: Oddział IPN Bydgoszcz/Gdańsk, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego.

Oddział IPN Katowice

1. Punkty zakryte w obserwacji operacyjnej Kazimierza Świtonia jako przykład inwigilacji *działaczy WZZ* – konferencja naukowa, Katowice, 21 lutego 2018 r. Organizator: OBBH Katowice.
2. *40. Rocznica powstania Komitetu Pracowniczego/Założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach* – konferencja naukowa, Katowice, 21 lutego 2018 r. Organizator: OBBH Katowice.
3. *Spotkania z historiami Żołnierzy Wyklętych* – konferencja edukacyjna, Gliwice, 14–15 marca 2018 r. Organizatorzy: OBEN Katowice, Muzeum w Gliwicach, OBBH Katowice.
4. *W walce o granice Niepodległej* – konferencja edukacyjna, Katowice, 22 marca 2018 r. Organizatorzy: Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Katowicach, OBEN Katowice.
5. *Zbrodnia Wołyńska 1943 – konteksty historyczne i edukacyjne* – konferencja popularnonaukowa, Katowice, 10 września 2018 r. Organizator: OBEN Katowice.
6. *Za drutami. Obozowe dzieje Zabrza w XX w* – konferencja popularnonaukowa, 25 września 2018 r. Organizator: OBEN Katowice.
7. Losy powstańców śląskich po 1922 roku – konferencja naukowa, Katowice, 19 października 2018 r. Organizator: OBBH Katowice.
8. *Gen. Aleksander Zawadzki – działacz komunistyczny i patron dobieszowickiej szkoły. Fakty i mity* – konferencja popularnonaukowa, Dobieszowice, 7 listopada 2018 r. Organizatorzy: OBBH Katowice, Stowarzyszenie Brynica.
9. *Losy powstańców śląskich po 1922 r.* – konferencja naukowa, Katowice, 19 października 2018 r. Organizatorzy: OBBH Katowice, Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach, Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.
10. *Górny Śląsk w Polsce Ludowej (IV). Społeczne aspekty komunistycznej industrializacji* – konferencja naukowa, Katowice, 29 października 2018 r. Organizatorzy: OBBH Katowice, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu.
11. *Rok 1918 na Górnym Śląsku* – konferencja naukowa, Gliwice, 15–16 listopada 2018 r. Organizator: Muzeum w Gliwicach oraz OBBH Katowice.
12. Represje stanu wojennego w województwie katowickim – konferencja popularnonaukowa, Katowice, 11 grudnia 2018 r. Organizator: OBEN Katowice oraz OBBH Katowice.

Oddział IPN Kraków

1. *Proces kurii krakowskiej – w 65. Rocznicę* – konferencja naukowa, Kraków, 25 stycznia 2018 r. Organizatorzy: OBBH Kraków, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.
2. *Losy żołnierzy Obwodu Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej w Sandomierzu, III Sandomierska Sesja Popularnonaukowa* – konferencja popularnonaukowa, Sandomierz, 13 lutego 2018 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Kielcach, Urząd Miasta Sandomierza.
3. *Zbrodnie sądowe w latach 1944–1989. Konformizm czy relatywizm moralny środowisk prawniczych?* – konferencja naukowa, Kielce, 22 lutego 2018 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Kielcach, Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach.
4. *Kościół, Żydzi, Jezuici. Wokół pomocy ludności żydowskiej w czasie II wojny światowej* –

konferencja naukowa, Kraków, 28 lutego 2018 r. Organizatorzy: Akademia Ignatianum w Krakowie, OBBH Kraków.

5. *Zbrodnia Katyńska* – konferencja edukacyjna, Kraków, 10 kwietnia 2018 r. Organizatorzy: Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu, OBEN Kraków.
6. *Wiosna Solidarności '88* – konferencja naukowa, Kraków, 4 czerwca 2018 r. Organizatorzy: OBBH Kraków, Polska Akademia Umiejętności, Stowarzyszenie Sieć Solidarności.
7. *Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku* – konferencja edukacyjna, Kraków, 5 czerwca 2018 r. Organizatorzy: OBEN Kraków, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Kuratorium Oświaty w Krakowie.
8. *Wieś polska podczas okupacji niemieckiej* – konferencja naukowa, Kielce, 12 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Kielcach, Muzeum Wsi Kieleckiej.
9. *Człowiek, rodzina, komunizm. 50. rocznica ogłoszenia encykliki Humanae Vitae w kontekście relacji państwo – Kościół w komunistycznej Polsce* – konferencja naukowa, Kraków, 15 czerwca 2018 r. Organizator: OBBH Kraków.
10. *Ludobójstwo na Kresach Południowo-Wschodnich 1943–1944. Aspekt eklezjalny i teologiczny* – konferencja naukowa, Kraków, 25 czerwca 2018 r. Organizatorzy: OBBH Kraków, Polska Akademia Umiejętności, Stowarzyszenie „Stanica Kresowa".
11. *Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania - kontrowersje – perspektywy. Colloquium II: Wokół pomocy Żydom na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką* – konferencja naukowa, Kielce, 3 lipca 2018 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Kielcach, Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.
12. *Pamięci Sandomierskich Kolumbów* – spotkanie popularnonaukowe, Sandomierz, 28 lipca 2018 r. Organizatorzy: Parafia św. Józefa w Sandomierzu, Delegatura IPN w Kielcach.
13. *Obserwacja w służbie SB* – konferencja naukowa, Kraków, 18 września 2018 r. Organizator: OBBH Kraków.
14. *„Do broni!" Postawy i losy ziemian w trakcie II wojny światowej* – konferencja popularnonaukowa, Kraków, 5 października 2018 r. Organizatorzy: OBEN Kraków, Polskie Towarzystwo Ziemiańskie – Oddział w Krakowie, Kuratorium Oświaty w Krakowie.
15. *Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku* – konferencja edukacyjna, Kraków, 17 października 2018 r. Organizatorzy: OBEN Kraków, OBBH Lublin, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Kuratorium Oświaty w Krakowie.
16. *Na stos rzuciliśmy nasz życia los… W setną rocznicę Niepodległości Polski* – konferencja naukowa, Kielce, 8–9 listopada 2018 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Kielcach, Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego oraz Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach.

Oddział IPN Lublin

1. *Regionalny etap Debat oksfordzkich* – konferencja popularnonaukowa, 26 marca 2018 r. Organizator: OBBH Lublin.
2. *Szpiedzy* – konferencja popularnonaukowa, Lublin, 19 kwietnia 2018 r. Organizator: OBBH Lublin.
3. *Komunistyczni marzyciele. Reformatorzy, kontestatorzy, eskapiści* – konferencja naukowa, Spała, 15–17 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Instytut Kultury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego, Interdyscyplinarny Zespół Badań Kultury Komunizmu, Stowarzyszenie „Katedra Kultury", Spółdzielnia Etnograficzna.
4. *U progu niepodległości. Lublin i Lubelszczyzna od końca XIX w. do 1921 r.* – konferencja naukowa, Lublin, 26–27 czerwca 2018 r. Organizator: OBBH Lublin.
5. *100 lat polskiego lotnictwa wojskowego* – konferencja naukowa, Dęblin, 23 sierpnia 2018 r. Organizator: OBBH Lublin, Wyższa Szkoła Wojsk Oficerskich w Dęblinie.

6. *Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939* – konferencja edukacyjna, Lublin, 20 września 2018 r. Organizator: Oddział IPN Lublin.
7. *Rzeczpospolita dla wszystkich? Mniejszości narodowe a władze odrodzonej Polski 1918–1939* – konferencja naukowa, Radom, 24–25 września 2018 r. Organizator: OBBH Lublin.
8. *Wieś w XX wieku. Wybrane problemy polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturalne* – konferencja naukowa, 26–28 września 2018 r. Organizator: OBBH Lublin.
9. *Nie było Jej, a jest* – sesja popularnonaukowa z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości, Lublin, 9 listopada 2018 r. Organizator: OAIPN Lublin.
10. *Ziemianie Lubelszczyzny w latach II Rzeczypospolitej. Aktywność gospodarcza, polityczna, społeczna i kulturalna* – konferencja naukowa, Lublin, 6 grudnia 2018 r. Organizator: OBBH Lublin.
11. *Kultury pamięci i polityka historyczna w Europie Środkowo-Wschodniej po 1989 r.* – konferencja naukowa, Lublin, 29–30 listopada 2018 r. Organizator: OBBH Lublin.
12. Cykl spotkań pt. *Lublin, Lubelszczyzna – drogi do niepodległości*, luty–grudzień 2018 r. Organizatorzy: OBBH Lublin, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie.

Oddział IPN Łódź

1. *„Żołnierze niezłomni – przywróceni pamięci". Podziemie antykomunistyczne na Ziemi Piotrkowskiej w latach 1945–1956* – konferencja naukowa, Piotrków Trybunalski, 26 marca 2018 r. Organizator: OBBH Łódź.
2. *W stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości* – konferencja naukowa, Tomaszów Mazowiecki, 18 czerwca 2018 r. Organizator: OBBH Łódź.
3. *Wkład leśników w odzyskanie niepodległości* – konferencja naukowa, Spała, 19–20 czerwca 2018 r. Organizatorzy: Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi, OBBH Łódź.
4. *Konkursy w działalności edukacyjnej archiwów – V Spotkania Forum Edukatorów Archiwalnych* – konferencja popularnonaukowa, Łódź, 17–18 września 2018 r. Organizatorzy: OAIPN Łódź, Wydział Filozoficzno-Historyczny Uniwersytetu Łódzkiego, Forum Edukatorów Archiwalnych, Sekcja Edukatorów Archiwalnych Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Archiwum Państwowe w Łodzi.
5. *Polska droga do niepodległości* – konferencja naukowa, Radomsko, 8 października 2018 r. Organizator: OBBH Łódź.
6. *Łódzkie drogi do niepodległości 1905–1918* – konferencja naukowa, Łódź, 25–26 października 2018 r. Organizator: OBBH Łódź.
7. *W 100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę* – konferencja naukowa, Bełchatów, 28–29 listopada 2018 r. Organizator: OBBH Łódź.

Oddział IPN Poznań

1. *Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1979* – konferencja popularnonaukowa, Poznań, 8 lutego 2018 r. Organizator: OBBH Poznań.
2. *Związek Polaków w Niemczech i jego członkowie w dwudziestoleciu i w czasie II wojny światowej* – konferencja popularnonaukowa, Opole, 5 marca 2018 r. Organizator: OBBH Poznań.
3. *Marzec '68 w Poznaniu* – konferencja naukowa, Poznań, 20 marca 2018 r. Organizator: OBBH Poznań.
4. *Historia spółki Święty Wojciech w świetle walki o niepodległość i zachowanie polskiej tożsamości* – konferencja popularnonaukowa, Poznań, 19 kwietnia 2018 r. Organizator: OBBH Poznań.
5. *Od solidaryzmu do niepodległości. O działalności i myśli politycznej Solidarności Walczą-*

cej w latach 1982–1990 – konferencja naukowa, Poznań, 14 września 2018 r. Organizator: OBBH Poznań.
6. Cykl imprez *Dni Otwartych Ramion* w osiemdziesiątą rocznicę „Polenaktion" – konferencja popularnonaukowa, Zbąszyń, 28 października 2018. Organizatorzy: Fundacja „Tres", OBBH Poznań.
7. *Kształty patriotyzmu a drogi odzyskania niepodległości przez Polskę w XIX–XX wieku* – konferencja naukowa, Poznań, 29 listopada 2018 r. Organizator: OBBH Poznań.
8. *Wielkopolski wschodniej drogi do niepodległości* – konferencja naukowa, Konin, 6 grudnia 2018 r. Organizator: OBBH Poznań.

Oddział IPN Rzeszów

1. *Konferencja naukowa poświęcona pamięci Księdza Arcybiskupa dr Ignacego Tokarczuka w 100. rocznicę urodzin* – konferencja naukowa, Przemyśl 13 stycznia 2018 r. Organizatorzy: Oddział IPN Rzeszów, Centrum Kulturalne w Przemyślu, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej.
2. *Stulecie* odrodzonego *Państwa Polskiego na mapie Europy i Świata. Polska myśl geopolityczna w XX wieku* – konferencja naukowa, Rzeszów, 17–19 października 2018 r. Organizator: Oddział IPN Rzeszów.
3. *Droga do Niepodległej* – konferencja, Sanok, 26 października 2018 r. Organizatorzy: Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, Oddział IPN Rzeszów, Powiat Sanocki, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sanoku.

Oddział IPN Szczecin

1. *Praca przymusowa podczas II wojny światowej, jej pamięć i konsekwencje* – konferencja naukowa, Szczecin, 8–9 maja 2018 r. Organizator: OBBH Szczecin.
2. *Okupanci. Interwencja wojsk UW w Czechosłowacji w 1968* – konferencja naukowa, Szczecin, 20–21 sierpnia 2018 r. Organizator: OBBH Szczecin.
3. *Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim w latach 1979–1989/1990* – konferencja naukowa, Szczecin, 16–17 października 2018 r. Organizator: Oddział IPN Szczecin, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego.
4. »*Nadzieje i rozczarowania«. Środowiska katolików świeckich w Polsce (1945–1956)* – konferencja naukowa, Szczecin, 21–22 listopada 2018 r. Organizator: Oddział IPN Szczecin, Wydział Humanistyczny (Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych) Uniwersytetu Szczecińskiego.
5. *Między Szczecinem a Gdańskiem – wspólne losy stoczni, wspólne dziedzictwo?* – konferencja naukowa, Szczecin, 12–13 grudnia 2018 r. Organizatorzy: ECS, OBBH Szczecin.

Oddział IPN Warszawa

1. *Wojna i okupacja w oczach dzieci 1939–1945* – konferencja edukacyjna, Warszawa, 8 maja 2018 r. Organizator: OBEN IPN w Warszawie.
2. *Warszawiacy wobec niepodległości. Działania mieszkańców Warszawy na rzecz odrodzenia się Rzeczypospolitej Polskiej 1914–1921* – konferencja naukowa, Warszawa, 12 października 2018 r. Organizator: OBBH Warszawa.
3. *Prawo i polityka historyczna po 1918 roku* – konferencja popularnonaukowa, Warszawa, 6 listopada 2018 r. Organizatorzy: OBBH Warszawa, Senat RP.

4. *Walka zbrojna w programach organizacji podziemia niepodległościowego po 1944 r.* – konferencja naukowa, Warszawa, 3 grudnia 2018 r. Organizator: OBBH Warszawa.

Oddział IPN Wrocław

1. *Marzec 1968 – Okruchy pamięci* – konferencja popularnonaukowa, Wrocław, 8 marca 2018 r. Organizator: OBBH Wrocław.
2. *Społeczno-gospodarczy bilans otwarcia polskiej niepodległości w 1918 roku* – konferencja naukowa, Lubin, 18–20 maja 2018 r. Organizator: Muzeum Zamek w Lubinie, OBBH Wrocław, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.
3. *Szlakiem Miejsc Pamięci – O Niepodległą* – konferencja edukacyjna, październik 2018 r. Organizator: OBUWiM Wrocław.
4. *Wspólna historia? Pięćdziesiąt lat doświadczeń Polaków, Czechów i Słowaków w warunkach niepodległości, okupacji i reżimów totalitarnych (1918–1968)* – konferencja naukowa, Wrocław, 4–5 października 2018 r. Organizator: OBBH Wrocław.
5. *Intelektualiści w 70 lat po Kongresie w Obronie Pokoju – historia, ciągłość i zmiana* – konferencja naukowa, Wrocław, 9 października 2018 r. Organizator: OBBH Wrocław.
6. *Dla Niepodległej* – konferencja edukacyjna, Wrocław, 29 października 2018 r. Organizatorzy: Oddział IPN Wrocław, Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Dolnośląskie Kuratorium Oświaty, Dolnośląskie Centrum Filmowe, Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu.
7. *Lotnictwo Polskie w walce o granice niepodległej 1918–1921* – konferencja naukowa, Wrocław, 6 listopada 2018 r. Organizator: OBBH Wrocław.
8. *O Wolną i niepodległą. W stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości 1918–2018* – konferencja edukacyjna, Oława, 9 listopada 2018 r. Organizatorzy: Urząd Miejski w Oławie, Oddział IPN Wrocław.
9. *Chcieli tylko wolnej Polski. 1948–2018* – konferencja naukowa, Wrocław, 3 grudnia 2018 r. Organizator: OBBH Wrocław.

ZAŁĄCZNIK NR 5:
WYKAZ WYSTĄPIEŃ PRACOWNIKÓW IPN PODCZAS MIĘDZYNARODOWYCH KONFERENCJI I SYMPOZJÓW ZA GRANICĄ

1. dr Witold Bagieński – *Declassification of the archives of the former intelligence services of Polish MIA (Scandinavian issues)* – 29 listopada 2018 r., Bodø (Norwegia) – konferencja: „Need to Know VIII: Access to Secrets: New Sources and New Interpretation of Intelligence". Organizator: IPN, Norweskie Muzeum Lotnictwa, Uniwersytet Południowej Danii w Odense.
2. dr Witold Bagieński – *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961. Inwigilacja Polonii amerykańskiej* – 18–24 kwietnia 2018 r., Nowy Jork, Linden, Garfield (New Jersey) – cykl wykładów i warsztaty metodyczne dla nauczycieli szkół polonijnych.
3. dr Jerzy Bednarek – *Kryptonim „Wrota" Przegląd archiwaliów dotyczących inwigilacji Ambasady Socjalistycznej Republiki Rumunii przez polską Służbę Bezpieczeństwa* – 9–12 maja 2018 r. Oradea (Rumunia) – konferencja: „Stosunki polsko-rumuńskie w świetle dokumentów archiwalnych". Organizator: Narodowe Archiwa Rumunii, Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Oradei.
4. dr Jerzy Bednarek – *Polsko-ukraińska grupa robocza 1996–2016* – 22 maja 2018 r., Kijów (Ukraina) wykład wygłoszony w Instytucie Badań Politycznych i Narodowościowych im. I.F. Kurasa Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie.
5. dr hab. Grzegorz Bębnik – *Demokratie Polens nach 1918 und ihre historischen Hintergründe* – 24 października 2018 r., Würzburg (Niemcy) – wykład wygłoszony w bibliotece diecezjalnej.
6. dr hab. Konrad Białecki – *L'attitude des autorités de l'après-guerre et de la société de Poznań à patrimoine culturel allemand* – 12 października 2018 r., Paryż (Francja) – konferencja: „Les marques de voisinage. L'Alsace et la Posnanie dans l'ombre des influences germaniques".
7. dr Władysław Bułhak – *Activities of Polish Foreign Intelligence Directed against the Vatican, 1962–1970* – 7 listopada 2018 r., Berlin (Niemcy) – referat wraz z dyskusją na otwartym seminarium Wydziału Edukacji i Badań Urzędu Federalnego Pełnomocnika do spraw Materiałów Państwowej Służby Bezpieczeństwa NRD (Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik, BStU). Organizator: BStU.
8. dr Władysław Bułhak – *Polskie państwo podziemne, polskie służby specjalne, polska dyplomacja i ich rola w informowaniu świata o Zagładzie Żydów* – 7 sierpnia 2018 r., Nowy Jork – referat wygłoszony w czasie panelu dyskusyjnego „O Polakach ratujących Żydów podczas zagłady – przykłady, konteksty, wspólna pamięć". Organizator: IPN, Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce Północnej.
9. dr Władysław Bułhak, dr Rafał Leśkiewicz – *Strictly controlled, or available to the public? The debate on the of archives of former communist secret services and practical solutions. The case of Poland after the transition to democracy* – 29–30 listopada 2019, Bodø (Norwegia) – konferencja:

„Need to Know VIII: Access to Secrets: New Sources and New Interpretation of Intelligence". Organizator: IPN, Norweskie Muzeum Lotnictwa, Uniwersytet Południowej Danii w Odense.

10. dr Anna Czocher – *Getto krakowskie i niemiecki nazistowski obóz Plaszow w publikowanych wspomnieniach polskich mieszkańców Krakowa. Próba analizy* – 25–26 listopada 2018 r., Wiedeń – konferencja: „Zapomniane i pamiętane. Pamięć i niepamięć o niemieckich nazistowskich miejscach represji, obozach koncentracyjnych i zagłady". Organizator: Polska Akademia Nauk Stacja Naukowa w Wiedniu, Instytut Kulturoznawstwa i Teatrologii Austriackiej Akademii Nauk.
11. Andrzej Czyżewski – *Pamięć niechciana, ale chwilami potrzebna – miejsce Zagłady łódzkich Żydów w komunistycznej polityce pamięci (1945–1989)* – 26 września 2018 r., Wiedeń – międzynarodowa konferencja naukowa: „Zapomniane i pamiętane. Pamięć i niepamięć o niemieckich nazistowskich miejscach represji, obozach koncentracyjnych i zagłady". Organizator: Polska Akademia Nauk Stacja Naukowa w Wiedniu, Instytut Kulturoznawstwa i Teatrologii Austriackiej Akademii Nauk.
12. Andrzej Czyżewski – *The Myths of March '68: Negotiating Memory in Contemporary Poland against a Comparative Background* – 16 czerwca 2018 r., Tybinga (Niemcy) – międzynarodowe warsztaty badawcze „Unsettled 1968: Origins – Myth – Impact". Organizator: Uniwersytet w Tybindze.
13. dr Dariusz Dąbrowski – *Czescy obrońcy polskiej niepodległości podczas II wojny światowej* – 2 marca 2018 r., Praga (Czechy) – konferencja: „Odkaz hrdinů: Češi a Poláci ve společném boji proti nacismu a komunismu".
14. dr Kamil Dworaczek – *Students' Protests in Poland in 1968 a Part of International Youth Movement or a National Uprising*? –13–15 kwietnia 2018 r., Cambridge – The BASEES 2018 Annual Conference.
15. dr hab. Adam Dziurok – *Reakcje na wybór Jana Pawła II w Polsce* – 25 października 2018 r. Bratysława (Słowacja) – wykład podczas dyskusyjnego wieczoru pt. „Nebojte sa! Zvolenie Jána Pavla II. za pápeža". Organizator: Ústav pamäti národa i Instytut Polski w Bratysławie.
16. Zofia Furmanek – *„Dziennik z Getta w Litzmannstadt" („Das Tagebuch aus dem Ghetto in Litzmannstadt")* – 18–19 października 2018 r., Berlin (Niemcy) – II. Konferencja Berlin – Wyszehrad (II. Berlin-Visegrád Konferenz) „Jüdische Kulturgüter sichern: Möglichkeiten neuartigen Rekonstruktions- und Digitalisierungstechnologien" (Ochrona dóbr kultury żydowskiej: możliwości wykorzystania nowatorskich technologii rekonstrukcji i digitalizacji). Organizator: Instytut Fraunhofera w Berlinie.
17. dr Przemysław Gasztold – C*odename „Balbek": Polish Military Intelligence in Lebanon, 1965–1990* – 13 września 2018 r., Coventry (Wielka Brytania) – konferencja: „The Secret Struggle for the Global South: Espionage, Covert Actions and State Security during the Cold War – a Comparative Perspective". Organizator: Uniwersytet w Warwick.
18. dr Przemysław Gasztold – *The Polish Military Intelligence Station in Oslo* – 29 listopada 2018 r., Bodø (Norwegia) – konferencja: „Need to Know VIII: Access to Secrets: New Sources and new interpretations of Intelligence". Organizator: IPN, Norweskie Muzeum Lotnictwa, Uniwersytet Południowej Danii w Odense.
19. dr Przemysław Gasztold – *Communist Poland and the Cold War in Africa* – 5 listopada 2018 r., Praga (Czechy) – konferencja: „Eastern Bloc and the Cold War in the Third World". Organizator: Instytut Światowej Historii Uniwersytetu Karola w Pradze.
20. dr Przemysław Gasztold – *Polish Military Intelligence in Austria, 1955–1990* – 8 czerwca 2018 r., Graz (Austria) – konferencja: „New Perspectives on the Role of Intelligence in Central, Eastern and Southeastern Europe". Organizator: International Intelligence History Association (IIHA), Austrian Center for Intelligence, Propaganda and Security Studies (ACIPSS) oraz Southeast European Studies (CSEES) przy Uniwersytecie w Grazu.
21. dr Przemysław Gasztold – *The Viennese Deal: Polish Military Intelligence, Monzer Al-Kassar and International Terrorism, 1983–1985* – 6 kwietnia 2018 r., Wiedeń (Austria) – konferencja: „Österreichischer Zeitgeschichtetag" (ZGT). Organizator: Institut für Zeitgeschichte na Uniwersytecie Wiedeńskim.

22. dr Przemysław Gasztold – udział w dyskusji panelowej „Soviet and Eastern European Secret Intelligence in the Global South after 1945: Art or Performance?" oraz w dyskusji panelowej poświęconej książce *Warsaw Pact Intervention in the Third World. Aid and Influence in the Cold War*, pod red. Philipa Muehlenbecka i Natali Telepnevej (Wydawnictwo I.B. Tauris, London–New York 2018) – 6–7 grudnia 2018 r., Boston (Stany Zjednoczone), w czasie 50. edycji międzynarodowej konferencji. Organizator: Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies (ASEEES).
23. dr Martyna Grądzka-Rejak – *Polish-Jewish Relations During World War II in Polish Historiography. Research Challenges* – 8 czerwca 2018 r., Nowy Jork (USA) – wykład wygłoszony podczas spotkania zorganizowanego przez PIASA i Columbia University.
24. dr Marek Hańderek – *Poland and North Korea in the 1980's. From Partnership to Stagnancy* – 9 marca 2018 r., Sofia – konferencja: „Korean Society Today".
25. Anna Jagodzińska – *Istituto Nazionale del Ricordo Polacco Polacy. Więźniowie niemieckich obozów koncentracyjnych* – 6 lutego 2018 r., Wenecja (Włochy) – konferencja „Dai luoghi agli uomini: Limportanza della Memoria". Organizator: Universita Ca Foscari Venezia.
26. Bartosz Kapuściak – *Polish Communist military intelligence and counterintelligence in Scandinavia during the Cold War. Archival documentation. Reconstruction of operational activities* – 29 listopada 2018, Bodø (Norwegia) – konferencja: „Need to Know VIII: Access to Secrets: New Sources and New Interpretation of Intelligence". Organizator: IPN, Norweskie Muzeum Lotnictwa, Uniwersytet Południowej Danii w Odense.
27. dr Stanisław Koller – *Архив оперативного учёта/Бюро „Ц" Министерства внутренных дел (MSW) органов безопасности Польской народной республики в 1944–1990 гг. Структура и функционирование* (Archiwum cywilnych organów bezpieczeństwa PRL, Archiwum Ewidencji Operacyjnej/Biuro „C" MSW w latach 1944–1990. Struktura i funkcjonowanie) – 20–22 września 2018 r., Tbilisi (Gruzja) – konferencja: „Archiwa w państwach totalitarnych w Centralnej i Wschodniej Europie". Organizator: Narodowe Archiwum Gruzji.
28. dr Stanisław Koller – *Структура и функционирование Отдела исследований и публикации документов Архива ИНП. Международное сотрудничество* (Struktura i funkcjonowanie Wydziału Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł Archiwum IPN. Współpraca międzynarodowa) – 11–14 czerwca 2018 r., Ałmaty (Kazachstan) – II Summer School for young archivists of CIS countries (II Letnia Szkoła Archiwistów Wspólnoty Niepodległych Państw) w al-Farabi Kazakh National University.
29. dr Monika Komaniecka-Łyp – *Polish Secret Service artefacts. Polish Secret Service equipment kinds and ways of its presenting* – 29–30 listopada 2019, Bodø (Norwegia) – konferencja: „Need to Know VIII: Access to Secrets: New Sources and New Interpretation of Intelligence". Organizator: IPN, Norweskie Muzeum Lotnictwa, Uniwersytet Południowej Danii w Odense.
30. Eugeniusz Korneluk – *Problematyka walki o Niepodległość w zasobie Archiwum Oddziału IPN w Białymstoku* – 18 grudnia 2018 r., Wilno (Litwa) – wykład w Domu Kultury Polskiej w Wilnie podczas spotkania z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości.
31. dr Paweł Kosiński – *Instrumentalisierung der Erinnerung am Beispiel von SS-Hauptsturmführer Karl Chmielewski, Kommandant des KZ Gusen, in den Erinnerungen polnischer Häftlinge sowie in jenen von Chmielewskis Sohn Werner* – 26 września 2018 r. Wiedeń (Austria) – konferencja: „Vergessen und Erinnert. Erinnern und Gedenken an die einstigen nationalsozialistischen Konzentrations- und Vernichtungslager". Organizator: Stacja Naukowa PAN w Wiedniu.
32. dr Elżbieta Kowalczyk – *KRPP/KPP na służbie u Komintierna i sowietskogogosudarstwa. Otdielnyje formy zawisimosti KRPP/KPP ot Komintierna i gosudarstwiennych struktur RSFSR/SSSR* – 1–2 listopada 2018 r. Moskwa (Rosja) – konferencja „Mnogopartijnost' w Rossii w XX w.: stanowlenije, dinamika, transformacija".
33. Marzena Kruk – *Cyfrowe Archiwum jako instrument zarządzania zasobem archiwalnym* – 11–13 czerwca 2018 r., Ałmaty (Kazachstan) – II Summer School for young archivists of CIS countries (II Letnia Szkoła Archiwistów Wspólnoty Niepodległych Państw) w al-Farabi Kazakh National University.

34. Marzena Kruk – *Zasady udostępniania dokumentów z Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w latach 2000–2018* – 23–24 kwietnia 2018 r., Sofia (Bułgaria) – Konferencja „Dokumenty tajnych służb. Rzeczywistość, racjonalizacja i pamięć". Organizator: Europejska Sieć Instytucji Archiwalnych Zajmujących się Aktami Tajnych Służb, Komisja ds. Odtajniania Dokumentów oraz Ujawniania Powiązań z byłymi Organami Bezpieczeństwa Państwa i Wywiadu.
35. Marzena Kruk – *Zasady udostępniania dokumentów z Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w latach 2000–2018* – 11–13 czerwca 2018 r., Ałmaty (Kazachstan) – II Summer School for young archivists of CIS countries (II Letnia Szkoła Archiwistów Wspólnoty Niepodległych Państw) w al-Farabi Kazakh National University.
36. Marzena Kruk – *Znaczenie Cyfrowego Archiwum w procesie zarządzania i dostępu do zasobów archiwalnych* – 14 czerwca 2018 r., Szymkent (Kazachstan) – sesja naukowa „Duchowe odrodzenie: otwarte społeczeństwa – otwarte archiwa". Organizator: Archiwum Prezydenta Republiki Kazachstanu.
37. dr hab. Marcin Kruszyński – 27 października 2018 r., Londyn – konferencja „Polskie siły powietrzne w okresie II RP" z okazji 100. rocznicy powstania Polskich Sił Powietrznych.
38. dr hab. Marcin Kruszyński – *Dyplomaci polscy w ZSRR wobec idei prometejskiej – lata 20. i 30.* – 12–13 marca 2018 r., Londyn (Wielka Brytania) – VIII konferencja prometejska: „Wybitne postacie prometeizmu. Tadeusz Schaetzel i Edmund Charaszkiewicz". Organizator: Studium Europy Wschodniej UW, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ambasada RP w Londynie.
39. dr hab. Marcin Kruszyński – *Romer's apprenticeship in Switzerland (1914–1917)* – 21–22 października 2018 r., Montreal (Kanada) – konferencja „The diplomatic and civic-leadership roles of Tadeusz Romer (1894–1978)".
40. dr Mariusz Krzysztofiński *Abp Ignacy Tokarczuk i jego wpływ na antykomunistyczne postawy młodzieży w PRL* – 13 kwietnia 2018 r. Szeged (Węgry) – konferencja „Opozycja akademicka w Polsce i na Węgrzech w latach 1956–1989".
41. dr Mariusz Krzysztofiński – *Abp Ignacy Tokarczuk* – 28 luty 2018 r., Rzym (Włochy) – wykład wygłoszony podczas sesji: „Wiara i odwaga. Ignacy Tokarczuk. Biskup przeciwko komunizmowi". Organizator: Instytut Polski w Rzymie, Ambasada RP przy Stolicy Apostolskiej, Zakon Kawalerów Maltańskich.
42. dr Rafał Leśkiewicz – *Działania Instytutu Pamięci Narodowej upamiętniające ofiary systemu komunistycznego* – 6 maja 2018 r., Melbourne (Australia) – wykład dla przedstawicieli Polonii australijskiej. Organizator: Federacja Organizacji Polskich Stanu Wiktoria.
43. dr Rafał Leśkiewicz – *Instytut Pamięci Narodowej jako kluczowa instytucja wspierająca politykę historyczną Państwa Polskiego* – 11 listopada 2018 r., Sydney (Australia) – wykład dla Polonii australijskiej. Organizator: Federacja Organizacji Polskich w Nowej Południowej Walii.
44. dr Paweł Libera – *Политическая эмиграция из Азербайджана в Польше (1918–1939)* – 7 listopada 2018 r., Baku (Azerbejdżan) – konferencja: „Interwar Promethean Movement towards Muslim Nations: Promethean Activity of Azerbaijan and Central Asia". Organizator: ADA University in Baku; Ambasada RP w Baku i Studium Europy Wschodniej UW.
45. dr Paweł Libera – *Badania nad stosunkami polsko-gruzińskimi w latach 1921–1939: trudności i perspektywy* – 3–4 października 2018 r., Tbilisi (Gruzja) – konferencja: „Polska–Gruzja: sto lat wzajemnych relacji 1918–2018". Organizator: Państwowy Uniwersytet im. I. Dżawachiszwili w Tbilisi, Ambasada RP w Tbilisi, IPN, Instytut Polski w Tbilisi, Stacja Kaukaska SEW UW.
46. dr Paweł Libera – *Misja dyplomatyczna Wacława Ostrowskiego w Gruzji* – 24–25 kwietnia 2018 r., Tbilisi (Gruzja) – II konferencja Polsko–Gruzińskiej Komisji Historyków w 100. rocznicę zwołania Sejmu Zakaukaskiego i powstania Zakaukaskiej Federacyjnej Republiki Demokratycznej. Organizator: Studium Europy Wschodniej UW, Państwowy Uniwersytet im. I. Dżawachiszwili w Tbilisi, Centralne Państwowe Archiwum Historyczne w Tbilisi, Ambasada RP w Tbilisi, IPN.
47. dr Paweł Libera – *Polish-Georgian Relations in the interwar period (1918–1939)* – 23 lutego 2018 r., Gori (Gruzja) – konferencja: „The Fifth International Scientific Conference dedicated to David Aghmashenebeli (David The Builder)". Organizator: Uniwersytet Państwowy w Gori.

48. dr Paweł Libera – *Działalność płk Tadeusza Schaetzela* – 11–14 marca 2018 r. Londyn (Wielka Brytania) – VIII konferencja prometejska: „Wybitne postacie prometeizmu. Tadeusz Schaetzel i Edmund Charaszkiewicz". Organizator: Studium Europy Wschodniej UW, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ambasada RP w Londynie.
49. dr Paweł Libera – udział w dyskusji polskich i litewskich historyków: „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o 1938 roku" – 14 grudnia 2018 r. Wilno (Litwa). Organizator: *Instytut Polski w Wilnie, Uniwersytet Witolda Wielkiego w Kownie, Muzeum Miasta Kowna, Litewska Narodowa Biblioteka im. Martynasa Mažvydasa, www.przeglądbaltycki.pl, Ambasada RP w Wilnie.*
50. dr Joanna Lubecka – *Auschwitz jako ćwiczenie obowiązkowe – rytualizacja pamięci o zbrodniach II wojn*y – 25–26 listopada 2018 r., Wiedeń (Austria) – konferencja: „Zapomniane i pamiętane. Pamięć i niepamięć o niemieckich nazistowskich miejscach represji, obozach koncentracyjnych i zagłady". Organizator: Polska Akademia Nauk Stacja Naukowa w Wiedniu, Instytut Kulturoznawstwa i Teatrologii Austriackiej Akademii Nauk.
51. dr hab. Sławomir Łukasiewicz – *Research on Cold War Party Politics by applying Theoretical Framework of Political Science* – 3–8 kwietnia 2018 r. Belfast (Irlandia) – konferencja: „European Social Science History Conference".
52. dr hab. Sławomir Łukasiewicz – *International Activities of Polish Christian Democratic Youth in Exile* –21–23 listopada 2018 r., Bonn (Niemcy) – konferencja: „Civitas Annual Conference Christian Democracy in Exile 1925–1989".
53. dr hab. Sławomir Łukasiewicz – *Third Europe: Polish Federalist Thought in the United States, 1940s–70.* – 4–7 stycznia 2018 r. Waszyngton – konferencja. Organizator: Polish American Historical Association / American Historical Association.
54. dr Grzegorz Majchrzak – *Reakcje Polaków na inwazję na Czechosłowację w sierpniu 1968 r.* – 27 września 2018 r., Bratysława (Słowacja) – wykład podczas dyskusyjnego wieczoru poświęcanego Praskiej Wiośnie i jej zdławieniu. Organizator: Ústav pamäti národa i Instytut Polski w Bratysławie.
55. dr Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk – *Women and War in Polish Historical Sources Through History* – 15–17 listopada 2018 r., Amsterdam (Holandia) – konferencja: „The Making of the Humanities". Organizator: Society for the History of the Humanities, Uniwersytet w Amsterdamie.
56. dr Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk – *Women in Army – Opportunities and Limitations of Female Soldiers in the Polish Armed Forces during the World War II* – 22–24 marca 2018 r., Newport News, Virginia (USA) – konferencja: „Global Status of Women and Girls. Then and Now". Organizator: Christopher Newport University.
57. dr Wojciech Muszyński – *Geneza i działania zbrojne I Korpusu Polskiego* – 29 września 2018 r., Mińsk (Białoruś) – konferencja: „Generał Józef Dowbor-Muśnicki i I Korpus Polski. Rola i znaczenie w historii Polski i Białorusi".
58. dr Aleksandra Namysło – *Poles Persecuted and Murdered for Helping Jews During World War II – Sources, Questions, Difficulties and Results of the Institute of National Remembrance Research Program to-date* – 8 czerwca 2018 r., Nowy Jork (USA) – wykład wygłoszony podczas spotkania zorganizowanego przez PIASA i Columbia University.
59. dr Aneta Nisiobęcka – *L'attitude du gouvernement français envers les retours en Pologne des immigrés polonais dans les années 1945–1949* – 23–24 listopada 2018 r., Paryż (Francja) – konferencja: „La Pologne indépendante 1918–2018". Organizator: Polska Akademia Nauk – Stacja Naukowa w Paryżu, Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego.
60. dr Radosław Peterman – *Polish Transition Experience* – 1 lutego 2018 r., Praga (Czechy) – wykład wygłoszony w ramach Transition Academy. Organizator: National Endowment for Democracy (NED).
61. dr Sebastian Pilarski – *Wydarzenia grudnia 1989 r. w Rumunii w ocenie polskiej opinii publicznej* – 10 maja 2018 r. Oradea (Rumunia) – konferencja: „Stosunki polsko–rumuńskie w świetle dokumentów archiwalnych". Organizator: Narodowe Archiwa Rumunii, Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Oradei.

62. dr hab. Patryk Pleskot – *La problématique des réactions de l'OTAN à l'invasion de la Tchécoslovaquie en 1968* – 28–29 września 2018 r., Paryż (Francja) – konferencja: „*1968 en Europe médiane/centrale*.
63. dr Marcin Przegiętka – *Komunikacja i polityka. Transport tranzytowy w stosunkach polsko-niemieckich w okresie międzywojennym* – 25 stycznia 2018 r. Frankfurt nad Odrą (Niemcy) – wykład wygłoszony na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.
64. dr Michał Przeperski – *Radical nationalist discourse in Poland in late 1930s and late l960s – anatomy of repetition* – 28 listopada – 1 grudnia 2018 r. Sztokholm, Sodertorn (Szwecja) – konferencja CBBES.
65. dr hab. Karol Sacewicz – *Antykomunizm na straży Niepodległej. Przypadki wileńskie* – 29 maja 2018 r., Wilno (Litwa) – wykład w Domu Kultury Polskiej w Wilnie – Przystanek Historia.
66. dr Paweł Sasanka – *Between June and October. The Remembrance of 1956 change in Poland* – 25 maja 2018 r., Budapeszt (Węgry) – międzynarodowe sympozjum Visegrád – „Common memory?" pod patronatem speakera węgierskiego parlamentu László Kövéra. Organizator: Węgierski Komitet Pamięci Narodowej (NEB).
67. dr Mirosław Sikora – «Ноу-хау» – отечественные и заимствованные (из истории компьютерных технологий в Польше в 1960-х — 1990-х гг. – 12–16 listopada 2018 r., Sankt Petersburg (Rosja) – konferencja: „Международные сети как фактор интерграции научного сообщества".
68. dr Mirosław Sikora – *Sicherheitsdienst, Public Opinion Research and Ethnical Identity in Upper Silesia 1933–1945* – 21–22 lutego 2018 r., Banská Bystrica (Słowacja) – konferencja: „Nazi policies against Slavic nations. International scientific conference". Organizator: Museum of the Slovak National Uprising.
69. dr Mirosław Sikora – *To share or not to share? Expectations, (mis)trust, deception and nativity in the US policy toward Polish People's Republic in the area of science and technology during the 50s – 70s.* – 11–14 października 2018 r., Saint Louis (USA) – konferencja naukowa międzynarodowej organizacji „Society for the History of Technology".
70. dr Mirosław Sikora – *Comecon's Complex-Program for Scientific-Technical Progress 1986–2000 and the Role of the Intelligence Services' Community of Warsaw Pact I* – 17–21 sierpnia 2018 r., Saint-Étienne (Francja) – 45. Symposium ICOHTEC „Technological Drive from Past to Future? 50 Years of ICOHTEC".
71. prok. Michał Skwara – *„Ślad bułgarski" i służby specjalne państw komunistycznych a zamach na Jana Pawła II"* – 12 października 2018 r., Budapeszt (Węgry) – konferencja: „Sytuacja Kościołów Chrześcijańskich w bloku sowieckim od instalacji reżimu do wyboru Jana Pawła II. Organizator: IPN i Nemzeti Emlékezet Bizottság.
72. prof. dr hab. Włodzimierz Suleja – *Józef Piłsudski – Twórca Niepodległej* – 26–29 marca 2018 r., Bułgaria – cykl wykładów na uniwersytetach w Sofii, Płowdiwie i Wielkim Tyrnowie.
73. dr hab. Jarosław Syrnyk – *Eksploatacja materialna mieszkańców wsi przez zbrojne formacje na przykładzie powiatu leskiego i sanockiego w latach 1944–1947* – 3 października 2018 r. – Stara Lesna (Słowacja) – konferencja: „Ozbrojeny protikomunistycky odpor v srednej a vychodnej Europe (1944–1953), politicke, vojenske, pravne a eticke aspekty".
74. Piotr Szopa – *Drogi Dmowskiego do niepodległości* – 29 listopada 2018 r., Lwów (Ukraina) – konferencja „Drogi Niepodległości". Organizator: Federacja Organizacji Polskich na Ukrainie oraz Stowarzyszenie Mała Garstka z Sycowa.
75. Piotr Szopa – *Miejsca pamięci II Brygady Legionów* – 9 czerwca 2018 r., Nowy Sołoniec (Rumunia) –wykład dla Polonii.
76. dr hab. Mirosław Szumiło – *„Polska to wielka rzecz". Odzyskanie niepodległości w 1918 roku* – 3 listopada 2018 r., Iwano-Frankiwsk (Ukraina) – wykład w ramach cyklu: „Spotkania z historią w 100-lecie niepodległości Polski". Organizator Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego w Iwano-Frankiwsku.
77. dr hab. Mirosław Szumiło – *An Ethnic Group or a Nation? Problems of national identity of the Lemkos in Poland* – 11–12 października 2018 r., Bukareszt (Rumunia) – konferencja: „Regional,

National and Local Identities in the Black Sea Region in the Last 100 Years". Organizator: Nicolae Iorga Institute of History.

78. dr hab. Mirosław Szumiło – *Bourgeois-nationalist deviation. The beginning of the fight against the internal enemy in the communist parties of Central and Eastern Europe in 1948* – 11–12 kwietnia 2018 r., Banska Bystrica (Słowacja) – konferencja: „Slovensko a Európa v roku 1948". Organizator: Múzeum Slovenského národného povstania (Banska Bystrica), Vojenský historický ústav (Bratysława).
79. dr hab. Mirosław Szumiło – *Czy były szanse na zwycięstwo sojuszu polsko-ukraińskiego w 1920 roku?* – 27–28 września 2018 r., Charków (Ukraina) – konferencja: „1918 рік в історії Центрально-Східної Європи: до 100-річчя проголошення незалежності УНР та 100-річчя відродження польської державності". Organizator: Narodowy Uniwersytet im. W. Karazina w Charkowie.
80. dr hab. Mirosław Szumiło – *Pamięć o Symonie Petlurze w II Rzeczypospolitej a współpraca polsko-ukraińska* – 23–24 maja 2018 r., Kijów (Ukraina) – konferencja: „Współpraca polsko-ukraińska w ramach ruchu prometejskiego: postaci, wyzwania, wydarzenia" (Польсько-українська співпраця в рамках прометеївського руху: постаті, виклики, події)". Organizator: Studium Europy Wschodniej UW; Instytut Ukrajinskoj Archoeografii i Dżerełoznawstwa im. M.S. Hruszewskiego NAN Ukrainy w Kijowie.
81. dr hab. Mirosław Szumiło – *Polacy ratujący Żydów w czasie II wojny światowej* – 28 lutego 2018 r., Praga (Czechy) – wykład wprowadzający przed projekcją filmów dokumentalnych o Irenie Sendlerowej i filmu fabularnego *Azyl* (o małżeństwie Żabińskich) w ramach Festiwalu Przeciwko Totalitaryzmom „Mene Tekel".
82. dr hab. Mirosław Szumiło – *Ryszard Siwiec a poľská spoločnosť proti invázii do Československa v roku 1968* – 20–21 września 2018 r., Bratysława (Słowacja) – konferencja: „August 68. Operacia Dunaj". Organizator: Instytut Historii Słowackiej Akademii Nauk.
83. dr hab. Mirosław Szumiło – *Vedení KSČ a polská krize v letech 1980–1981* – 30–31 maja 2018 r., České Budějovice (Czechy) – konferencja: „Československo v letech 1978–1985". Organizator: Ústav pro Studium Totalitních Režimů (USTR).
84. dr hab. Mirosław Szumiło – *1948 in Poland – the consolidation of communist power system* – 22 lutego 2018 r., Bratysława (Słowacja) – konferencja: „Nastolenie komunistického režimu v Československu vo februári 1948 a jeho dopad na spoločnosť". Organizator: Ústav Pamäti Národa.
85. dr hab. Mirosław Szumiło – *Chełmszczyzna i Podlasie w 1918 roku* – 3–5 grudnia 2018 r., Kijów (Ukraina) – posiedzenie Polsko-Ukraińskiej Komisji Historyków dla Badania Relacji w latach 1917––1921. Organizator: Studium Europy Wschodniej UW, Akademia Kijowsko-Mohylańska w Kijowie.
86. dr hab. Mirosław Szumiło – *Polityka komunistów w Polsce w 1948 r.* – 22 lutego 2018 r. Bratysława (Słowacja) – wykład podczas dyskusyjnego wieczoru UPN: „Keď moc prevzali komunisti...Február 1948" zorganizowany przez Ústav Pamäti Národa, Instytut Polski w Bratysławie.
87. dr hab. Mirosław Szumiło – *Українські органи державної влади на Холмщині і Підляшші у 1918 р.* – 24–25 maja 2018 r., Kijów (Ukraina) – konferencja: „Виборюючи незалежність", присвячена 100-літтю проголошення/відновлення незалежності країнами Централної та Східної Європи та створення національних збройних сил". Organizator: Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki w Kijowie.
88. dr hab. Jan Szumski – *Soviet „historical politics" in Eastern Bloc in the Stalinist period (by the example of Slavic countries* – 3 maja 2018 r., Berkeley (USA) – wykład otwarty wygłoszony na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley.
89. dr hab. Jan Szumski – *Mniejszość polska w ZSRR. Sowieckie eksperymenty narodowościowe* – 17 kwietnia 2018 r., Nowy Jork (USA) – wykład wygłoszony w Instytucie J. Piłsudskiego w Ameryce Północnej.
90. dr hab. Jan Szumski – *Sowietyzacja ludności polskiej BSRR. Życie kulturalne, oświatowej i religijne* – 22–24 października 2018 r., Grodno (Białoruś) – konferencja: „Polacy na Białorusi od końca XIX do początku XXI w.". Organizator: MSZ RP, Studium Europy Wschodniej UW.

91. dr Marcin Urynowicz – *Poland in historical accounts and the media: some factors shaping representations of the war* – 9 czerwca 2018 r., Nowy Jork – referat wygłoszony podczas konferencji w Polish Institute of Arts and Science of America (PIASA).
92. dr Marcin Urynowicz – *Polish-Jewish Relations in Warsaw 1918–1945* – 1 marca 2018 r., Lochamej Hagetaot (Izrael) – konferencja „Jewish Warsaw – A Story of the Human Spirit".
93. dr Marcin Urynowicz – *Żegota. The Council for Aid to Jews* – 8 czerwca 2018 r., Nowy Jork– referat wygłoszony podczas konferencji. Organizator: Polish Institute of Arts and Science of America (PIASA).
94. dr Marcin Urynowicz – „*Zegota" Jewish Council for Aid To Jews* –13 września 2018 r. – referat dla zaproszonych gości z okazji otwartej wystawy w Konsulacie RP w Nowym Jorku.
95. dr Wojciech Wichert, *Exerzierplatz des Nationalsozialismus – der Reichsgau Wartheland in den Jahren 1939–1945*" – 19 listopada 2018 r., Greifswald (Niemcy) – wykład wygłoszony na Uniwersytecie w Greifswaldzie w ramach naukowego kolokwium dot. historii Europy Wschodniej i imprezy towarzyszącej festiwalu kultury polskiej odbywającego się corocznie w listopadzie w Greifswaldzie (Polenmarkt).
96. prof. dr hab. Marek Wierzbicki – *Everyday life under communist rule. Towards a comparative history of youth in East Central Europe during the Cold War (1946–1989)* – 3–8 kwietnia 2018 r., Belfast – konferencja: „European Social Science History Conference".
97. prof. dr hab. Marek Wierzbicki – *Polish-Jewish relations during WWII* – 11 kwietnia 2018 r., Sankt Petersburg (Rosja) – konferencja: „Poles and Jews in Poland and Russia in XXth century".
98. dr Mariusz Żuławnik – *Projekt Archiwum IPN: Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej* – 16 stycznia 2018 r., Chicago – odczyt w Jezuickim Ośrodku Milenijnym.
99. dr Mariusz Żuławnik – *Projekty Archiwum IPN: Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej i Archiwum Pełne Pamięci* – 19 stycznia 2018 r., Chicago – odczyt w w Domu Podhalan.

ZAŁĄCZNIK NR 6:
WYKAZ NOTACJI ZREALIZOWANYCH PRZEZ IPN W 2018 R.

Liczba notacji ogółem: *2 099* **Liczba notacji zrealizowanych w 2018 r.:** *160*

Operacja antypolska NKWD/II wojna światowa/okupacje/ Polacy ratujący Żydów/Zbrodnia Wołyńska

1. Adamik Mieczysława – relacja o wojennych losach rodziny Staniszewskich zamieszkałej w Strzemieszycach koło Dąbrowy Górniczej; zagładzie miejscowych Żydów oraz świadczonej pomocy ukrywającym się Żydom; o życiu codziennym mieszkańców miejscowości w okresie okupacji, aresztowaniu i śmierci sąsiadek Staniszewskich w KL Auschwitz-Birkenau w wyniku donosu sąsiadki, pracy w kopalni po zakończeniu wojny, znaczeniu Edwarda Gierka dla lokalnej społeczności, stanie wojennym w Dąbrowie Górniczej.
2. Alankiewicz Leszek – wywiad z żołnierzem Armii Krajowej obwód Jarocin „Lew".
3. Anders Anna – wywiad z córką gen. Władysława Andersa: II Korpus Polski, Monte Cassino, emigracja w Londynie, Irena Bogdańska, Feliks Konarski (Ref-Ren).
4. Balint Lea – relacja urodzonej w żydowskiej rodzinie, wychowanej w Ostrowcu Świętokrzyskim, w 1942 r. uratowanej z getta ostrowieckiego i przewiezionej do siedziby Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Brwinowie k. Warszawy, gdzie przetrwała wojnę. Opisuje warunki życia w klasztorze. Po wojnie przebywała w żydowskich domach dziecka, uczyła się w szkole żydowskiej w Łodzi. W 1950 r. wyjechała z ojcem do Izraela. Studiowała w Jerozolimie, pracowała na stanowiskach menedżerskich w organizacjach charytatywnych. Zajmuje się pomocą dla osób, które utraciły tożsamość podczas II wojny światowej w okupowanej przez Niemców Polsce. Odnalazła korzenie ponad 100 osób.
5. Bander Jerzy – Żyd urodzony na gestapo w Samborze po akcji oczyszczającej przeprowadzonej przez Niemców. Ocalony przez Polaków. Stracił rodzinę w Holokauście, uratował się tylko jego ojciec. Nie wiedział o swoim pochodzeniu.
6. Bąk Joanna – relacja o dziadkach – Aleksandrze i Sabinie Smolarz, którzy na swojej posesji w Otwocku w czasie II wojny światowej ukrywali Polaka żydowskiego pochodzenia. W grudniu 2018 r. posesja była szykowana do przekazania pod budowę drogi. Podczas opróżniania stodoły została w niej odkryta wymurowana pod podłogą skrytka. Dzięki pomocy Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN oraz Żydowskiego Instytutu Historycznego udało się odszukać relację dotyczącą ukrywania się Mosha Bajtla na tej posesji i dotrzeć do żyjącego syna uratowanego – Laeibo Bajtla. Syn oświadczył, że z opowieści i opisów ojca wynika, że ukrywał się on w tym miejscu. W 2004 r. dziadkowie zostali odznaczeni Medalem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata.
7. Bąkowski Franciszek – wywiad ze świadkiem mordu dokonanego przez SS Galizien w Hucie Pieniackiej, który ocalał ukryty w zabudowaniach należących do rodziny ukraińskiej.

8. Berus Maria – relacja związana ze Zbrodnią Wołyńską.
9. Biedrzycki Józef – rozmowa przeprowadzona z byłym mieszkańcem Jedwabnego na temat popełnionej przez Niemców zbrodni w Jedwabnem.
10. Bień Krystyna – relacja o II wojnie światowej, o dziadku, Henryku Fortunacie-Ciszkiewiczu oraz o Stanisławie Ciszkiewiczu (stryjecznym bracie dziadka), ofiarach Zbrodni Katyńskiej.
11. Bieńkiewicz Henryk – relacja o życiu codziennym podczas okupacji sowieckiej i niemieckiej w Raduniu (obecna Białoruś); zagłada miejscowych Żydów i pomoc dla ukrywających się Żydów udzielona przez rodzinę Daszkiewiczów, losy rodziny Bieńkiewiczów, życie codzienne w ZSRS do 1957 r., repatriacja w 1958 r., nauka w szkołach sowieckich i polskich, studia i praca zawodowa na uczelniach polskich jako lektor języka rosyjskiego.
12. Bobowska Maria – wspomnienia mieszkanki Jedwabnego na temat okupacji niemieckiej i sowieckiej oraz popełnionej przez Niemców zbrodni w Jedwabnem.
13. Bogusławska Jadwiga – relacja o „operacji polskiej" NKWD na sowieckiej Ukrainie oraz prześladowania Polaków w latach 1936–1938, ojciec został aresztowany w listopadzie 1937 r. i rozstrzelany. Brat babci walczył w oddziałach Symona Petlury z bolszewikami, został rozstrzelany przez NKWD w Winnicy (mord w Winnicy).
14. Bomert Bogdan – relacja o ojcu Adamie Bomercie, volksdeutschu, który został zamordowany w obozie Fort III Twierdzy Modlin Pomiechówku za współpracę z AK, a jego żona wysłana do Ravensbrück. Nagranie jest reporterskim zapisem wizyty na terenie Fortu III, po którym został oprowadzony przez Piotra Oleńczaka. Następnego dnia nagrana została notacja oraz odbyła się wizyta w AIPN, gdzie Jacek Ryżko przedstawił dokumentację archiwalną związaną z losami Adama Bomerta. Przewidziana jest kontynuacja nagrań dotyczących zarówno historii Fortu III, jak i losów Adama Bomerta i jego rodziny.
15. Borcuch Alicja – relacja o losach wojennych rodziny Staniszewskich zamieszkałej w Strzemieszycach koło Dąbrowy Górniczej; zagłada miejscowych Żydów i pomoc dla ukrywających się Żydów, życie codzienne mieszkańców miejscowości w okresie okupacji, aresztowanie i śmierć matki oraz babci świadka w KL Auschwitz-Birkenau w wyniku donosu sąsiadki, los półsieroty, życie w PRL.
16. Borucińska Wacława – żołnierz 27. Wołyńskiej Dywizji AK, sanitariuszka, wywoziła z Oktawina ciało zamordowanego przez Ukraińców księdza.
17. Borysiuk Barbara – relacja mieszkanki warszawskiej Woli na temat relacji polsko-żydowskich, drastycznych obrazów z wczesnego okresu eksterminowania Żydów przez Niemców z pomocą służb żydowskich, z czasu funkcjonowania getta oraz z powstania warszawskiego na Woli. Ciotka jej męża była dozorczynią domu, w którym przez cztery lata ukrywała czterech dorosłych Żydów. Pani Barbara przez 65 lat handlowała na bazarze Różyckiego przy ulicy Targowej. Jest „żyjącą historią" tego miejsca i starej Pragi. W PRL więziona bez wyroku przez jedenaście miesięcy.
18. Bracka Regina – nagranie z mieszkanką polskich Kresów, opowiada o mordach UPA na Wołyniu w 1943 r. Uciekła z wioski wraz z całą rodziną do większej umocnionej miejscowości Kopaczówka i tam przebywała 2 lata. W 1945 r. cała rodzina została deportowana do Polski na Pomorze.
19. Brodnicki Kazimierz – uciekinier z Wołynia w 1943 r. po napaści UPA na wieś Ulaniki, schronił się wraz z rodziną w Kopaczówce, mieszkał u obcych ludzi przez 2 lata. Przewieziony transportem do Polski w 1945 r. na Pomorze.
20. Bryg Józefa – wywiad ze świadkiem ludobójstwa dokonanego przez SS Galizien w 1944 r w Palikrowach. Opowiada o wymordowaniu najpierw grupy Żydów, a potem Polaków, śmierci rodziców, swym ocaleniu na miejscu zbrodni, ukrywaniu się i sierocym losie po ucieczce do Polski centralnej.
21. Brzozowska Janina – wywiad z mieszkanką Wołynia (niedaleko Ostroga), opowiadającą o napaści wojsk sowieckich na Polskę, tragicznej śmierci ojca Witolda Dobrowolskiego i zesłaniu na Syberię, gdzie przebywała w latach 1940–1946.
22. Bzdyra Mirosław – relacji na temat pomocy udzielanej przez Polaków Żydom w Warszawie. Ojciec jako żołnierz AK i strażak jeżdżący na akcje do getta brał udział w dostarczaniu tam żywności, broni

i dokumentów. Brat ojca, żołnierz AK, samochodem przewoził Żydów z zagrożonych kryjówek w bezpieczniejsze miejsca. Świadek wraz z kolegami z podwórka wykradał chleb transportowany z funkcjonującej w kamienicy piekarni przeznaczony dla niemieckich żołnierzy i przekazywał go do getta. Opowiada o powstaniu warszawskim, o własnej historii po wojnie: edukacji, służbie w MO, pracy w milicyjnej izbie dziecka, działaniach w Komitecie Założycielskim Związku Zawodowego Funkcjonariuszy MO.

23. Chłanda Kazimierz – nagranie audio o działalności konspiracyjnej w Rzeszowie: II wojna światowa, Armia Krajowa, drukarnia konspiracyjna, nazwiska i sylwetki Niemców przebywających w Rzeszowie w czasie okupacji, umiejscowienie sztabu niemieckiego, lotnisko niemieckie koło Rzeszowa, życie pod okupacją.
24. Czajkowska Antonina – relacja dotycząca „operacji polskiej" NKWD na sowieckiej Ukrainie oraz prześladowania Polaków w latach 1937–1938, ojciec, Andrzej Czajkowski, który był stolarzem, został aresztowany w 1938 r., a potem rozstrzelany. NKWD zabrało z domu dokumenty oraz stoły wykonane przez ojca. Został zrehabilitowany w latach 60.
25. Dembińska Krystyna – relacja związana z II wojną światową. Świadek opowiada o swoim dzieciństwie i młodości spędzonych na Wołyniu, o Zbrodni Wołyńskiej, o ucieczce do Warszawy, o powstaniu warszawskim.
26. Dębski Krzesimir – relacja syna obrońców kościoła w Kisielinie w czasie „krwawej niedzieli", w 1943 r. na Wołyniu.
27. Dnistriańska Antonina – relacja dotycząca pradziadka Władysława Luckiewicza ze wsi Gawinosy (obwód odeski). Pradziadek był ofiarą „operacji polskiej" NKWD, został aresztowany w 1937 r., zamordowany w 1938 r. w Odessie, babcia była nauczycielką języka polskiego w latach 30. w jednej z polskich szkół, po likwidacji szkoły pracowała jako chemik w cukrowni.
28. Dzikowska Irena – rozmowa na temat mordu w Szpęgawsku, wydarzeniach tuż po zbrodni, sposobach zacierania śladów przez Niemców i konsekwencjach dla rodzin zamordowanych nauczycieli.
29. Elektorowicz Leszek – wywiad z mieszkańcem Lwowa, ekspatriantem, poetą, żołnierzem Armii Krajowej, świadek opowiada o życiu w przedwojennym Lwowie, rzeczywistości okupacji sowieckiej i niemieckiej, aresztowaniu ojca, który zginął w obozie koncentracyjnym w Gross Rosen.
30. Englot Henryk – wywiad z mieszkańcem Kresów (Ludwikówka). Opowiada o zbrodni popełnionej na polskich mieszkańcach wsi przez OUN-UPA w nocy z 17 na 18 lutego 1944 r. i swym ocaleniu.
31. Fik Mirosław – wywiad z mieszkańcem Włodzimierza Wołyńskiego, którego rodzice zostali zamordowani przez Niemców w nieznanych bliżej okolicznościach, a on sam ocalał w czasie ataku bandy UPA na przedmieścia miasta.
32. Filar Władysław – relacja żołnierza 27. Wołyńskiej Dywizji AK, świadka rzezi wołyńskiej, pułkownika Wojska Polskiego, profesora zwyczajny autor książek o Wołyniu, inicjatora polsko-ukraińskich seminariów historycznych.
33. Franaszek Dorota – relacja łączniczki Samodzielnego Batalionu Partyzanckiego „Skała" Armii Krajowej, uczestniczki akcji bojowych pod Zaryszynem, Moczydłem, Krzeszówką, Sadkami i Złotym Potokiem, która w sierpniu 1944 r. prowadziła rozpoznanie terenu w związku z planowanym marszem oddziału na pomoc walczącej Warszawie.
34. Fryst Henryk – relacja związana z II wojną światową, dotyczy Edmunda Frysta (ojca świadka) policjanta, ofiary Zbrodni Katyńskiej.
35. Fugiel Władysław – relacja mieszkańca wsi Markowa, gdzie za ukrywanie obywateli polskich pochodzenia żydowskiego marca w 1944 r. została zamordowana rodzina Ulmów oraz ukrywani przez nią Żydzi. Opowiada m.in. o dzieciństwie i młodości spędzonej w Markowej, o przeżyciach z września 1939 r., o Żydach mieszkających tam przed wojną, o grozie okupacji, o kontyngentach żywnościowych przekazywanych dla okupanta, o solidarności markowian i o ukrywaniu Żydów przez innych sąsiadów, o przynależności członków rodziny i sąsiadów do AK i BCh, o Józefie Ulmie – jego zajęciach i zainteresowaniach.

36. Gajda Włodzimierz – relacja związana z II wojną światową, dotyczy ojca, Zygmunta Gajdy, oficera rezerwy WP, ofiary Zbrodni Katyńskiej. Zygmunt Gajda pochodził z Jędrzejowa, ukończył Seminarium Nauczycielskie, przed II wojną światową pracował w biurze rejentalnym, jeniec obozu w Starobielsku, w marcu 1940 r. rodzina otrzymała kartkę, po wojnie jego żona została aresztowana przez UB.
37. Galanowicz Urszula – życie codzienne w Poznaniu w okresie przedwojennym oraz w trakcie okupacji, tajne nauczanie i represje niemieckie wobec ludności polskiej, walki o Poznań w styczniu 1945 r., nauka i życie codzienne w okresie stalinowskim, powołanie i praca w zakonie sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej, w tym Watykanie za pontyfikatu Jana Pawła II.
38. Gawliński Józef – relacja o dziadkach, którzy byli ofiarami „operacji polskiej" NKWD. Jan Chinciński był rolnikiem oraz organistą w kościele, został aresztowany, a następnie wywieziony na Syberię, gdzie zmarł. Drugi dziadek Jan Gawliński zginął w czasie „operacji polskiej" NKWD. Jego syn Józef – w czasie wojny był robotnikiem rolnym w Niemczech, za co po powrocie do ZSRS został wywieziony na Syberię jako zdrajca narodu, drugi syn – Wiktor służył w Ludowym Wojsku Polskim, tak samo jak ojciec pana Józefa – Stefan, który walczył pod Warszawą i uczestniczył w zdobyciu Berlina w 1945 r.
39. Gawrych Jadwiga – relacja odznaczonej Medalem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata, tytułem Honorowego Obywatela Izraela. Medal otrzymali również pośmiertnie jej rodzice Jan i Aleksandra Gawrych. Ojciec był leśniczym w Wólce Czarnińskiej k. Mińska Mazowieckiego. W zabudowaniach leśniczówki rodzina Gawrychów ukrywała Żydów. W 1943 r. na skutek donosu sąsiadki Niemcy przeprowadzili obławę. Niemcy zamordowali na miejscu ciężarną Żydówkę, reszcie udało się zbiec do lasu. Niemcy spalili leśniczówkę, ojca, Jana Gawrycha, zamordowali. Opowiada o trudnych dalszych losach rodziny w czasie wojny i po jej zakończeniu. Pani Jadwiga została zawodowym muzykiem, występowała z Mieczysławem Foggiem za granicą dla Polonii.
40. Gidlewska Jadwiga – nagranie audio dotyczące Zbrodni Wołyńskiej widzianej oczami dziecka.
41. Gravenor Shirley – urodzona i mieszkająca w Kanadzie opowiada o wojennej historii swojej rodziny. Jej dziadkowie ze strony matki – rodzina Stefana Kurasia z Sandomierza – uratowali rodzinę Taitelbaumów – obywateli polskich pochodzenia żydowskiego. Wśród nich również został uratowany urodzony w 1920 r. w Kazimierzu jej ojciec. Opowiada o powojennych losach członków swojej rodziny w Polsce, Izraelu i krajach, w których się osiedlili.
42. Gryszka Edward – relacja o życiu codziennym w czasie II wojny światowej, działalności Polskiej Organizacji Zbrojnej, aresztowaniu i śledztwie w PUBP w 1947 r., relacje o żołnierzach AK w służbie wojskowej w okresie PRL, życiu codziennym w Krakowie w okresie PRL.
43. Hurkeć Apolonia – relacja dotycząca dziadka Grigorija Krasewicza, który był represjonowany w latach 30. na sowieckiej Ukrainie (aresztowany w 1932 r.). Po aresztowaniu i wywiezieniu miejscowego księdza na Sybir opiekował się kościołem, m.in. organizował modlitwy różańcowe. Nie chciał wstąpić do kołchozu. Został zesłany na 3 lata na budowę Kanału Białomorskiego, tam zmarł. Rodzina została pozbawiona dobytku i domu, mieszkała w piwnicy u sąsiadów.
44. Hypka Genowefa – wywiad z córką więźniarki niemieckiego obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen.
45. Ignatowicz Greta – relacja o „operacji polskiej" NKWD na sowieckiej Ukrainie, (aresztowanie, rozstrzelanie ojca jako wroga narodu, wyrzucenie rodziny z domu), wojny ojczyźnianej (pacyfikacja wsi na Białorusi), pobytu w obozie w Dachau (wraz z matką), wyzwolenia obozu przez wojska amerykańskie, powrotu do ZSRS, okresu powojennego w ZSRS.
46. Iwanowna Ludmiła – relacja dotycząca ojca, dyrektora szkoły, który był represjonowany w latach 40. na sowieckiej Ukrainie (aresztowany w 1944 r.). Ojciec był Ukraińcem, synem kapłana – diakona, matka była Polką. Babcia w czasie wojny uratowała polską dziewczynkę, którą chcieli zabić banderowcy.
47. Janowicz-Sycz Kamila – relacja o życiu codziennym rodziny przed wybuchem II wojny światowej, działalności w harcerstwie w II RP, wojnie obronnej 1939 r. – obronie Brześcia i defiladzie zwycięstwa Wehrmachtu i Armii Czerwonej, konspiracji harcerskiej (Szare Szeregi) w Lublinie,

aresztowaniu przez gestapo, śledztwie, pobycie w obozie koncentracyjnym KL Ravensbrück, życiu po zakończeniu wojny.

48. Jasionowicz Maria Teresa – relacja siostry zakonnej do wybuchu II wojny mieszkającej na Kresach wschodnich. W 1940 r. została wyrzucona z domu wraz rodziną i wywieziona do Kazachstanu. Z Armią Andersa dotarła do Iranu, gdzie przebywała do 1945 r. Wraz z rodziną osiedliła się w Anglii. W 1950 r. wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu. Przeszła całą ścieżkę zakonną, aż do objęcia w 1992 r. stanowiska przełożonej generalnej. Była zaangażowana w proces beatyfikacji 11 nazaretanek męczenniczek z Nowogródka. Od 2001 r. odbywa służbę w Paryżu.
49. Kaczorowski Aleksander – relacja żołnierza AK walczącego od pierwszych dni w powstaniu warszawskim.
50. Kamola Anna – relacja urodzonej na Kresach. Uciekała przed Ukraińcami w szeregach armii niemieckiej. Przewieziona wraz z rodziną do obozu przejściowego w Lublinie.
51. Karaś Agnieszka – relacja córki zamordowanego w 1944 r. nauczyciela polskiego z Podlasia. Opowiada o życiu w II RP, o szkole polskiej pod okupacją.
52. Kłos Eleonora – relacja na temat II wojny światowej, II RP, opowiada o ojcu, który służył na statku MS Piłsudski.
53. Koniuszy Helena – relacja o życiu codziennym w trakcie okupacji na prowincji w rejonie Nowego Sącza (Czchów), zagładzie i pomocy dla ludności żydowskiej.
54. Kostecki Feliks – relacja żołnierza 27. Wołyńskiej Armii Krajowej, świadka rzezi wołyńskiej.
55. Kostiuk Emilia – relacja dotycząca ojca Piotra Tuszewskiego, który był inspektorem finansowym w Łucku, został aresztowany w 1944 r. i zesłany na Syberię na 20 lat za zdradę państwa. Przesiedział tam 9 lat. Brat ojca, Fabian Tuszewski, był ziemianinem i właścicielem restauracji, mieszkał w Czerniszówce (dawny powiat bracławski), został rozstrzelany w 1937 r., a nieruchomości zostały odebrane.
56. Kowalska Antonina – wywiad z więźniarką niemieckiego obozu koncentracyjnego w Ravensbrück.
57. Krupa Edward – wywiad z mieszkańcem polskich Kresów, w 1940 r. wywieziony przez NKWD na Wschód, skąd trafił do Armii Andersa, służył w 3. Dywizji Strzelców Karpackich, walczył pod Monte Cassino.
58. Kruszyńska-Szmuda Jolanta – relacja dotycząca życia w Gdańsku w okresie wojny i po niej, upaństwowienia aptek przez władze komunistyczne.
59. Krywko Barbara – rozmowa na temat deportacji Polaków na Syberię, życia w kołchozie, głodu, Armii Andersa, Wandy Wasilewskiej i jej działalności, Armii Berlinga, powrotu do Polski i zrujnowanego po wojnie Gdańska.
60. Kulińska Jolanta – relacja dotyczy Władysława Sulewskiego (dziadka Jolanty Kulińskiej) ofiary Zbrodni Katyńskiej. Władysław Sulewski pochodził z Białostocczyzny, ukończył 4 klasy szkoły powszechnej, w 1906 r. emigrował do Stanów Zjednoczonych. W Chicago był członkiem Związku Narodowego Polskiego, ukończył szkołę średnią i studia handlowe. Od 1914 r. w wojsku, w 1917 r. rekrutował Polonię do udziału w I wojnie światowej. W 1939 r. pracował w Komunalnej Kasie Oszczędności w Łucku, został aresztowany przez NKWD pod koniec września. Pogrzebany w Bykowni.
61. Kurek Adam – relacja na temat życia codziennego mieszkańców Zwierzyńca i Woli Justowskiej (Kraków) przed wybuchem II wojny światowej i w trakcie okupacji, pacyfikacji Woli Justowskiej 28 lipca 1943 r., wkroczenia Armii Czerwonej i życia codziennego w okresie PRL.
62. Kurpiewski Józef – historia stryja, Teofila Wójcika, który brał udział w udanej ucieczce z więzienia fortu w twierdzy Modlin w czasie okupacji niemieckiej. Został tam uwięziony za zatrudnienie Żyda.
63. Lenarczyk Walentyna – nagranie audio ze świadkiem rzezi na Wołyniu. Członkowie rodziny stracili wszystko w napadzie, udało się im uciec do Kopaczówki, gdzie mieszkali w piwnicach i na polach około 2 lat. Stamtąd przywiezieni do Polski w 1945 r. na Pomorze.
64. Lenartowicz Teofil – relacja na temat okupacji niemieckiej w Przecławiu pow. Mielec; służba w MBP w charakterze pracownika technicznego w Warszawie; łączność MBP; organizacja linii WCz na Rzeszowszczyźnie.

65. Leśniewicz Edmund – relacja mieszkańca wsi Ulaniki (powiat Łuck) na Wołyniu, uciekał wraz z rodziną do Kopaczówki po napaści UPA na wieś, świadek wielu tragicznych wydarzeń tamtego czasu, również deportowany do Polski na Pomorze w 1945 r.
66. Lewczuk Wanda – relacja urodzonej w Podhajcach córki kolejarza, pamiętała z Sokala Stanisława Dąbka – późniejszego obrońcę Wybrzeża 1939 r.
67. Leydo Lidia – relacja związana z II wojną światową, dotyczy Władysława Mariana Leydo (teścia Lidii Leydo) ofiary Zbrodni Katyńskiej. Władysław Leydo był uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej, lekarzem, jeńcem obozu w Kozielsku.
68. Lis Edmund – nagranie audio dotyczące Zbrodni Wołyńskiej, widzianej oczami dziecka.
69. Lutak Tadeusz – relacja o wojnie obronnej 1939 r., walkach odwrotowych w szeregach 10. Brygady Kawalerii Zmotoryzowanej płk. Maczka; służba w AK w strukturach dywersji Podokręgu AK Rzeszów.
70. Łakomiec Anna – relacja dotycząca Władysława Kruka (brata babki świadka) oficera WP, ofiary Zbrodni Katyńskiej. Władysław Kruk został aresztowany we wrześniu 1939 r. w Tarnopolu przez NKWD.
71. Łapacz Wiesława – relacja na temat losów rodziny. Brat matki miał żonę, której dwaj bracia ożenili się Żydówkami. Wszyscy utrzymywali dobre kontakty. Obie rodziny przetrwały, były ukrywane w centrum Warszawy. Wiosną 1942 r. brat pani Wiesławy trafił na wycieńczonego, żydowskiego chłopca ok. 16 lat, który uciekł z getta warszawskiego. Rodzina do powstania warszawskiego żywiła go i pozwalała mu przebywać w pobliżu domu. Ukrywany przeżył wojnę. Świadek opowiedział też m.in. o zdarzeniach z powstania warszawskiego na Muranowie, bestialstwie Niemców i Ukraińców.
72. Łazorczyk Ryszarda – świadek morderstw UPA na Polakach w 1943 r. we wsi Oktawin.
73. Łoniewski Stanisław – nagranie na terenie fortu w Pomiechówku. Świadek był więźniem obozu znajdującego się tam w czasie okupacji niemieckiej. Opowiada o organizacji obozu, o pobycie w nim. Następnie dołącza Władysław Nagiel jako drugi świadek, który w czasie okupacji był zmuszany przez Niemców do prac przy obsłudze obozu (dowóz zaopatrzenia, przewożenie więźniów itp.). Opowiadają o swoich wspomnieniach z okresu okupacji niemieckiej. Pan Stanisław opowiada o pobycie w obozie i o tym, jak się z niego wydostał. Pan Władysław opowiada o tym, jak musiał pracować przy obsłudze fortu, głównie jako furman. Wymienia nazwiska Niemców z kadry obozu, wspomina o egzekucji Żydów, próbach ucieczek więźniów itp. Na nagraniu znajdują się kadry z Fortu III oraz ujęcia z prac ekshumacyjnych prowadzonych na terenie fortu.
74. Łozowska Jadwiga – rozmowa z córką ofiary operacji antypolskiej NKWD z lat 1937–1938.
75. Madejewski Jerzy – relacja o życiu codziennym w powiecie dąbrowskim w okresie przedwojennym i w trakcie okupacji, działalności w AK, zagładzie i pomocy dla ludności żydowskiej.
76. Majewicz Leokadia – relacja deportowanej wraz z rodziną w głąb Rosji, gdzie pracowała przymusowo. Po układzie Sikorski–Majski wraz z rodziną podążała szlakiem żołnierzy II Korpusu gen. Andersa. Po wojnie pozostała w Wielkiej Brytanii.
77. Malkiewicz Andrzej – relacja o życiu codziennym inteligenckiej rodziny związanej z ziemiaństwem, zamieszkałej w Krakowie, w okresie przed wybuchem II wojny światowej i po jej zakończeniu, losach Adama Doboszyńskiego, aresztowaniu matki przez gestapo, a następnie po zakończeniu wojny przez UBP, nauce na tajnych kompletach, losach ojca.
78. Miedwiediewa Małgorzata – relacja dotycząca „operacji polskiej" NKWD na sowieckiej Ukrainie, mordu w Winnicy, represji wobec Polaków w latach 30. XX w. W Winnicy w 1937 r. został rozstrzelany dziadek – Henryk Godziszewski, który był inżynierem-agronomem w Barze. Brat babci – Roman Mauer – został zesłany do łagru. Relacja dotyczy ekshumacji w Winnicy w 1943 r., wojny, śmierci Stalina.
79. Mielcarek Alicja – wywiad na temat ratowania Żydów w czasie II wojny światowej.
80. Mirecka-Loryś Maria – zapis narracji biograficznej Marii Mireckiej-Loryś. Opowiada o swojej rodzinie i dzieciństwie oraz dorastaniu w na Podkarpaciu w mieście Nisko. Wspomina okres studiów we Lwowie, działalność w organizacji Młodzieży Wszechpolskiej, życie pod okupacją i pracę kon-

spiracyjną w ramach Narodowej Organizacji Wojskowej i później w NSZ. Wspomina o pracy w Narodowym Zjednoczeniu Wojskowym Kobiet, którego była komendantką. Opowiada o wkroczeniu Sowietów i represjach wobec podziemia, w tym członków jej rodziny oraz jej samej. Była zatrzymana przez UB w 1945 r. i wyszła na mocy amnestii. W 1945 r. wyemigrowała do USA.

81. Młynarski Marian – wywiad z synem Feliksa Młynarskiego – dyrektora Banku Emisyjnego w Generalnym Gubernatorstwie, harcerzem, uczestnikiem konspiracji podczas niemieckiej okupacji Krakowa w latach 1939–1945.
82. Nejranowski Ferdynand – rozmowa o II wojnie światowej, deportacjach Polaków do ZSRR, Kraju Ałtajskim, sowchozie, Armii Andersa w Rosji.
83. Nissimow Chava – relacja warszawianki o zdarzeniach z początku wojny i okupacji, o zamknięciu rodziny w warszawskim getcie, o warunkach tam panujących, o śmierci ojca i wywiezieniu części rodziny do obozu zagłady. Opowiada o tym, jak zachorowała na tyfus i jak uratował ją polski lekarz po aryjskiej stronie oraz o ucieczce z matką z getta w 1942 r. Przez 3 lata ukrywała ją w swoim domu na obrzeżu Siedlec polska rodzina. Opowiada o swoich staraniach pośmiertnego uhonorowania ich Medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata.
84. Olesińska Stanisława – wywiad z córką przedwojennego leśniczego, świadkiem mordu OUN-UPA w Wiśniowczyku, ocaliła życie wraz z matką i siostrą dzięki pomocy gajowego – Ukraińca.
85. Ordyńska Teofila – relacja dotycząca „operacji polskiej" NKWD na sowieckiej Ukrainie, ekshumacji w Winnicy w 1943 r. Dziadek, Marcin Majewski (ur. 1899 r.), był robotnikiem na kolei, został rozstrzelany w Winnicy w 1937 r. Był oskarżony o współpracę z polskim wywiadem oraz o członkostwo w kółku różańcowym. Babcia znalazła fragment ubrania dziadka w czasie ekshumacji w Winnicy.
86. Petruszka Barbara – relacja o dziadkach, Janie i Weronice Safianach, którzy wraz z trzema córkami ukrywali pięcioosobową rodzinę żydowską w piwnicy należącego do nich domu (Parczew k. Żnina), do którego dziadków przesiedlono. Razem doczekali końca wojny. Historia ta została przekazana przez mamę świadka, Wandę Kiełczewską (z domu Serafin), która wówczas miała około 15 lat.
87. Petryków Józef – nagranie audio związane ratowaniem Żydów podczas II wojny światowej.
88. Pierzchalska-Hebdzyńska Mieczysława – relacja dotyczy Polaków ratujących Żydów podczas niemieckiej okupacji.
89. Pocałujko Teresa – relacja na temat dziadków, którzy wraz z matką świadka w czasie okupacji ukrywali Żydówkę w swoim gospodarstwie w Łamciach k. Prozoroków, ok. 30 km od Wilna. Dziadek uczestniczył w przygotowaniach do powstania w getcie w Głębokich: dostarczał żywność i broń. Żydówka przeżyła wojnę i w 1998 r. złożyła w Los Angeles potwierdzone notarialnie oświadczenie, że Zofia Lipska ukrywała ją w latach 1942–1944 w Łamciach na Wileńszczyźnie. Daje to podstawę do ubiegania się o Medal Sprawiedliwego wśród Narodów Świata dla niej oraz dziadków pani Teresy.
90. Pokropek Jerzy – relacja o rodzicach, Stefanie i Eleonorze Pokropek, odznaczonych pośmiertnie Medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. W swoim mieszkaniu ukrywali żydowskie dziecko i chłopca, a w wynajętym lokalu kilka innych osób pochodzenia żydowskiego. W działaniach tych brał również udział świadek i jego dwie siostry. Ojciec uczestniczył w dostarczaniu broni i żywności do getta warszawskiego. Zadenuncjonowany przez znanego kolaboranta żydowskiego Sztumana-Pruszinskiego zginął przy próbie aresztowania przez gestapo we własnym mieszkaniu, w którym było miejsce spotkań łączników polskich i żydowskich oraz skrytka broni dla ŻOB.
91. Prusiński Jerzy – nagranie audio dotyczące okupacji niemieckiej w Bydgoszczy oraz pracy przymusowej.
92. Przytuła Anna Danuta – relacja uczestniczki powstania warszawskiego, „Koza". Córka Tadeusza Kruk-Strzeleckiego oraz Janiny z d. Żychowskiej, uczennica Gimnazjum Cecylii Plater-Zyberkówny. W powstaniu warszawskim pełniła ochotniczo od początku sierpnia 1944 r służbę w Komendzie Głównej Armii Krajowej – Wojskowym Sądzie Specjalnym, jako łączniczka. Służbę pełniła w Śródmieściu Północnym i Śródmieściu Południowym. Po zakończeniu powstania przeszła

przez Dulag 121 w Pruszkowie. Oprócz omawiania zagadnień związanych z powstaniem opowiada o ojcu, pojawia się również wątek przechowywania żydowskiego chłopca. Zmarła w 2018 r. w Minneapolis.

93. Rajchowski Ireneusz – relacja świadka II wojny światowej, okupacji niemieckiej w Warszawie, Holokaustu. Wraz z rodzicami odznaczony Medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata za ocalenie od zagłady Witolda Góry wraz z całą rodziną.
94. Rembiałkowski Feliks – notacja z przedwojennym działaczem ruchu ludowego, w okresie międzywojennym zakładał młodzieżowe koła Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici".
95. Rey Natalia – relacja siostry zakonne o życiu codziennym w Psarach, w województwie stanisławowskim do 1939 r., ucieczce z majątku, pobycie we Lwowie, przejściu przez linię demarkacyjną do GG, życiu codziennym podczas okupacji w Sieciechowicach pod Krakowem, tajnym nauczaniu we dworze, życiu codziennym po zakończeniu wojny, powołaniu i pracy w zakonie sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej.
96. Sadowska Jadwiga – relacja o rodzicach, którzy ukrywali obywateli polskich pochodzenia żydowskiego. Relacja przybliża realia okupacji niemieckiej w Polsce, opowiada o strachu przed okupantem, ale i bohaterstwie Polaków decydujących się pomagać Żydom.
97. Rogulska Zofia – relacja świadka wydarzeń wojennych, okupacji niemieckiej w Warszawie oraz powstania warszawskiego.
98. Romańczyk Jadwiga – relacja o pierwszej deportacji 1940 r. z perspektywy dziecka, warunkach bytowych na przymusowym osiedleniu.
99. Ronowska Regina – relacja o zbrodni (zabójstwie brata) z rąk sąsiadów – Ukraińców na Kresach II Rzeczypospolitej. Dzięki ostrzeżeniu części rodziny udało się uciec na Lubelszczyznę.
100. Roztropowicz-Szkubel Stanisława – relacja Sprawiedliwego wśród Narodów Świata, odznaczonej za pomoc Żydom przez Prezydenta RP Krzyżem Odrodzenia Polski (październik 2017). Opisuje m.in. realia społeczne miejsca zamieszkania – koegzystencję Polaków, Żydów

100. i Ukraińców, witanie wkraczającej Armii Czerwonej przez Ukraińców, uczestnictwo Żydów w „rozkułaczaniu" polskich gospodarzy, antypolskie działanie UPA od jesieni 1942 r. Rodzina Roztropowiczów od lipca 1943 r. ukrywała żydowską dziewczynę, Sabinę Kagan, która przeżyła wojnę. Medalem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata zostali odznaczeni również rodzice świadka oraz siostra.
101. Różalska Hanna – rozmowa na temat powstania warszawskiego oraz sytuacji w okupowanej Warszawie.
102. Rybicka Janina – wspomnienia mieszkanki Jedwabnego na temat okupacji niemieckiej i sowieckiej oraz popełnionej przez Niemców zbrodni w Jedwabnem.
103. Siudak Janusz – wywiad z mieszkańcem Lwowa na temat życia przed wojną oraz o przeżyciach wojennych.
104. Skorupińska Maria Danuta – relacja o rodzinie i o jej kresowych korzeniach, o tułaczce podczas wojny obronnej Polski w 1939 r., o zamieszkiwaniu do zakończenia powstania warszawskiego w mieszkaniu brata matki na ul. Górskiego. W mieszkaniu tym organizowano koncerty kameralne wykonywane przez ówczesne lub późniejsze sławy muzyczne, m.in. Witolda Lutosławskiego. Opowiada o przynależności rodziców i wuja do AK i pomocy udzielanej przez nich Żydom. Opowiada o okupacyjnym terrorze niemieckim, o warunkach życia, walce z głodem, o szpitaliku powstańczym zorganizowanym przez wuja w jego mieszkaniu, o wypędzeniu przez Niemców po upadku powstania, o pobycie rodziny w pruszkowskim Dulagu 121. Opowiada o powojennym zamieszkiwaniu z rodziną w Milanówku, o edukacji szkolnej i pracy 42 lata w zawodzie pielęgniarki.
105. Słomkowski Józef – relacja o rodzicach, którzy we wsi Kamionka k. Płocka podczas okupacji niemieckiej przez długi czas dawali schronienie żydowskiej rodzinie – państwu Jastrzębskim, zatrudniając ich w swoim gospodarstwie rolnym i rejestrując w niemieckiej administracji jasko „znajomych sprzed wojny". Świadek opowiada też historię zorganizowania ucieczki jego ojca z robót przymusowych w Prusach Wschodnich.

106. Sokół Helena – relacja o matce, która w Łomiankach k. Warszawy udzielała pomocy żywnościowej polskiej ludności pochodzenia żydowskiego zamkniętej w warszawskim getcie, regularnie przekazując produkty z własnego sklepu żydowskim chłopcom przybywającym z getta. Wspomagała w ten sam sposób partyzantów z Kampinosu. Helena Sokół opowiedziała m.in. o społeczności Łomianek przed wojną (Polacy, Żydzi, liczni osadnicy niemieccy), o dobrych relacjach polsko-żydowskich przed wojną i okupacją, o dwukrotnym przejściu frontu przez Łomianki w 1939 i 1944 r.
107. Stankiewicz Tadeusz – relacja odznaczonego Medalem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata, członka zarządu Polskiego Towarzystwa Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. W czasie okupacji ojciec był leśniczym pod Głodnem i tam mieszkała rodzina. Po założeniu getta w Opolu Lubelskim ojciec wystąpił do Niemców o zgodę na zatrudnienie 30 Żydów do prac leśnych. Po zakazie opuszczania gett przez Żydów (1941) ok. 60 Żydów zostało w lesie. Rodzina Stankiewiczów opiekowała się nimi do wiosny 1942 r., kiedy miał miejsce donos. Przetrwało 6 Żydów. Ojciec świadka, żołnierz AK/WiN został zamordowany w Warszawie przez UB. Medal otrzymali pośmiertnie rodzice, później świadek i pośmiertnie jego siostra.
108. Starzewski Witold – wywiad z żołnierzem Armii Krajowej, opowiada o życiu oraz edukacji w przedwojennym Krakowie i rzeczywistości okupacji niemieckiej w latach 1939–1945.
109. Staszewska-Wieczorek Anna – relacja o rodzinie i dzieciństwie przed wojną. Bardzo szczegółowo opisuje ostatnie chwile przed wybuchem wojny oraz pierwsze dni września 1939 r. Opowiada o podróży z Kresów do Bydgoszczy, o okupacji niemieckiej w Bydgoszczy, przeprowadzce do Warszawy, życiu w Warszawie w czasie okupacji niemieckiej. Wspomina powstanie warszawskie, opuszczenie miasta w październiku 1944 r. Po powstaniu znalazła się w Częstochowie. Wspomina wkroczenie wojsk sowieckich do Częstochowy w styczniu 1945 r. i pierwsze lata po okupacji, gdy wróciła do Bydgoszczy.
110. Staszewska Anna – relacja o rodzinie na podstawie informacji zasłyszanych od dziadka i od ojca. Dziadek Stanisław Domański służył w latach 1919–1920 w WP. Potem pracował jako leśnik. W lutym 1940 r. rodzina została wywieziona z Łomży do obwodu archangielskiego. Po amnestii rodzina wyjechała z łagru i została osiedlona w mieście Melekes. Ojciec rozpoczął pracę jako kierowca. W 1943 r. dziadek i inni oficerowie odmówili służby w Armii Czerwonej. 14 osób osądzono, 7 z nich, w tym dziadka, skazano na karę śmierci. W wyniku interwencji ojca w ambasadzie polskiej wyroki najwyższe zostały zamienione na wieloletnie więzienie. Ojciec wrócił do Polski ze swoją matką i siostrami. Opowiadał wiele ciekawych historii z pobytu na wchodzie. Dziadek wrócił do Polski jesienią 1955 r
111. Stępnik Mieczysław – relacja o życiu codziennym na Wołyniu, rzezi Polaków przez nacjonalistów ukraińskich, ewakuacji Polaków podczas wojny z zagrożonych terenów, życiu codziennym w PRL.
112. Szałajda Szczepan – rozmowa ze świadkiem wydarzeń okupacyjnych na Pomorzu i Kujawach, więźniem gestapo w Bydgoszczy o przebiegu śledztwa, o ucieczce, przymusowym wcieleniu do Wehrmachtu oraz o ucieczce z formacji. Rozmówca wspomniał brata, żołnierza gen. Andersa, który zaraz po bitwie zatykał flagę polską na szczycie Monte Cassino.
113. Szemioth Aleksandra – relacja o życiu codziennym w okresie wybuchu II wojny światowej na pograniczu litewsko-sowieckim, aresztowaniu matki Marii Szemioth, deportacji do Kazachstanu 10 kwietnia 1940 r., pobycie w Kazachskiej SRS do 1946 r. i powrocie do Polski.
114. Sznajder Michał – relacja mieszkańca przedwojennego Lwowa. Opowiada o przeżyciach podczas II wojnie światowej, o okupacjach niemieckiej i sowieckiej, o losach rodziny, o getcie żydowskim we Lwowie, wywózce na Syberię.
115. Szrek Stanisław – relacja dotyczy Wincentego Witolda Cedro/Cendro (brata babki Stanisława Szreka), ofiary Zbrodni Katyńskiej. W czasie I wojny światowej żołnierz Legionu Puławskiego, od 1918 r. w Wojsku Polskim. W czasie II wojny światowej dostał się do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Kozielsku.
116. Tomasik Piotr – wywiad z mieszkańcem Kresów dotyczący zbrodni popełnionych przez OUN-UPA na polskiej ludności.

117. Torchan Zdzisław – wywiad z Sybirakiem.
118. Urbankowska-Krygier Daniela – relacja o matce, Walerii Urbankowskiej, która w czasie okupacji, głównie w latach 1942–1943, wspomagała żywnościowo Żydów zatrzymujących się w zabudowaniach gospodarstwa bądź w jego pobliżu. Byli to uciekinierzy z warszawskiego getta i z transportów do niemieckiego obozu zagłady w Treblince.
119. Walaszczyk Józef – relacja odznaczonego Medalem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata, członek zarządu Polskiego Towarzystwa Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ukrywał Żydówkę, a po jej aresztowaniu wykupił ją od Niemców za złoto razem z grupą 21 zatrzymanych młodych Żydów. Od 1941 r. przez kilkanaście miesięcy, płacąc łapówki dyrektorowi Arbeitsamtu w Rawie Mazowieckiej, w fabryce mąki ziemniaczanej w Rylsku w zatrudniał grupę ok. 30 Żydów. Organizował im mieszkanie i wyżywienie. Pomimo wpadki 25 Żydów udało się bezpiecznie ewakuować do wcześniej przygotowanych kryjówek.
120. Wąs Fryderyka – relacja o życiu codziennym w Stanisławowie w okresie przed wybuchem wojny, a także podczas okupacji sowieckiej i niemieckiej, zamordowaniu rodziny świadka przez nacjonalistów ukraińskich, ewakuacji Polaków ze Stanisławowa na Ziemie Odzyskane i życiu w nowej rzeczywistości, codzienności w PRL w Łabędach.
121. Wejman Szczepan – relacja na temat środowiska dorastania, rodziny. Szczegółowo opisał okres okupacji, który spędził w rodzinnym domu w Zelowie na wschodzie Kraju Warty. Poruszył wątek pomocy Żydom przez jego rodzinę. Przedstawił losy powojenne, tj. represje komunistyczne wobec rodziny w okresie stalinowskim. Omówił okres studiów.
122. Widejka Jerzy – wywiad z żołnierzem AK z rejonu Wileńszczyzny.
123. Wilczewska Hieronima – relacja świadka historii. Przed wprowadzeniem stanu wojennego wyemigrowała do USA, gdzie przebywa do dzisiaj. Opowiada o relacjach polsko-żydowskich w miejscu swojego dzieciństwa przed wojną i w pierwszym okresie okupacji. Jako dziewięciolatka była świadkiem mordu Żydów w Jedwabnem w 1941 r. Opisuje szczegóły zdarzenia. Jako wykonawców mordu wskazuje Niemców. Opowiada o okupacji radzieckiej od 1939 r. i o przymusowym budowaniu dla Niemców umocnień przez okolicznych mieszkańców.
124. Włodarczyk Maria – relacja na temat losów ojca, Mariana Andrzeja Stanka, pomocy dla ludności żydowskiej, zdarzeń rodzinne z okresu okupacji i kariery zawodowej ojca.
125. Wojciechowski Henryk – relacja mieszkańca przedwojennych Kresów, świadka rzezi wołyńskiej 11 lipca 1943 r. i napadu UPA na kolonię Stasin na Wołyniu.
126. Wojciechowski Leszek – relacja świadka, który wyprowadził z getta w Izbicy dwie żydowskie dziewczynki. Opowiedział m.in. o funkcjonowaniu izbickiego getta, o transportach Żydów przywożonych z Czech i Holandii, o działaniach żydowskiej policji na rampie i w getcie, o okrutnej pacyfikacji przez Niemców i Ukraińców wsi Pawłów w powiecie chełmskim. W roku 1946 jako szesnastolatek został aresztowany przez poznański UB za udział w harcerskiej organizacji niepodległościowej. Więziony 6 lat m.in. we Wronkach i Rawiczu, pracował w kamieniołomach, kopalni węgla i hucie.
127. Wojdak Zbigniew – relacja świadka okupacji niemieckiej w Warszawie, pamiętającego akcje likwidacyjne AK na zdrajcach, początek powstania warszawskiego i obóz w Pruszkowie.
128. Wojtaszek Tadeusz – relacja o życiu codziennym w Zabierzowie pod Krakowem w okresie przedwojennym oraz w trakcie okupacji, zagładzie i pomocy dla ludności żydowskiej, karierze w okresie PRL.
129. Wolny Włodzimierz – wywiad z żołnierzem ZWZ i AK, świadek opowiada o obronie cmentarza Janowskiego we wrześniu 1939 r. w Lwowie. W czasie okupacji Krakowa był członkiem ZWZ-AK. Aresztowany i więziony w KL Płaszów.
130. Wójcik Irena – relacja na temat losów rodziny: wrzesień 1939 r., okupacja niemiecka, historia stryja, Teofila Wójcika, który brał udział w udanej ucieczce z niemieckiego więzienia z fortu w twierdzy Modlin. Został tam uwięziony za zatrudnienie Żyda. Wskutek jego aresztowania cała rodzina musiała uciekać przed Niemcami.

131. Wywiał Henryk – relacja na temat życia codziennego w Krakowie-Podgórzu w okresie przedwojennym i w czasie okupacji, zagłady krakowskich Żydów i pomocy dla ukrywających się Żydów.
132. Żarczyńska Janina – relacja świadka rzezi na Polakach dokonanej przez UPA we wsi Aleksandrówka. Rodzina uratowała się w ostatniej chwili, ukryła się w zbożu. Ojciec był wcześniej wywieziony na Syberię i trafił do Armii Andersa, walczył pod Monte Cassino.
133. Żelechowska-Stolzman Ewa – relacja o życiu codziennym rodziny Żelechowskich przed wybuchem wojny, ucieczka we wrześniu 1939 r., podział rodziny w wyniku paktu Ribbentrop–Mołotow, życie okupacyjne w Krakowie i w Warszawie, powstanie warszawskie, pobyt rodziny w obozach koncentracyjnych po powstaniu – KL Ravensbrück, śmierć ojca, losy po zakończeniu wojny, „piętno" obozowe w PRL.

Podziemie niepodległościowe (działalność, akcje, Żołnierze Wyklęci, represje)

1. Golik Anna – wywiad z bratanicą ks. Józefa Zator-Przytockiego o jego pobycie w więzieniu przy ul. Rakowieckiej, o służbie w AK oraz o pracy po uwolnieniu z więzienia w Gdańsku w kościele „na Czarnej" i w Bazylice Mariackiej.
2. Malanowicz Henryk – wywiad z ostatnim żyjącym członkiem tajnej organizacji wojskowej Armia Wolnej Europy, która działała w Świętokrzyskiem od 1954 r. do 23 grudnia 1959 r. Liczyła kilkudziesięciu byłych żołnierzy AK, NSZ i WiN.
3. Mroczkowski Leszek Andrzej – relacja świadka pochodzego z przedwojennej rodziny wojskowej. Matka była w konspiracji, bracia w AK. Starszy brat zginął w powstaniu warszawskim. Członkowie rodziny, którzy byli w AK, w 1948 r. zaczęli ginąć bez śladu. Dla bezpieczeństwa matka wysłała go do Jeleniej Góry, gdzie podjął naukę w gimnazjum dla dorosłych, do którego uczęszczali żołnierze IV Komendy WiN. Jako osiemnastolatek złożył przysięgę wojskową w organizacji i przeszedł do oddziału leśnego „Wilka", potem był w oddziale przerzucającym żołnierzy podziemia na Zachód. W 1952 r. ranny w obławie i wzięty do niewoli. Przeszedł ciężkie śledztwo i otrzymał karę śmierci. Opowiada o pobycie wraz z innymi skazanymi w celi śmierci. Matka wykupiła go za pośrednictwem znanego żydowskiego adwokata. Kara śmierci została zmieniona na 12 lat więzienia, którą odbywał we Wronkach. W 1957 r. objęła go amnestia. Działał w NSZZ „Solidarność". W 2009 r. odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, a w 2015 r. – Krzyżem Wolności i Solidarności.
4. Paulo Kazimierz – relacja o służbie w MO w 1945 r. (komendant posterunku MO w Węglówce pow. Krosno), dezercji i walce w szeregach partyzantki antykomunistycznej, jako żołnierz oddziału Jana Stefki „Mściciela" oraz dowódca kompanii w Zgrupowaniu Józefa Kurasia „Ognia".

PRL (opozycja, stan wojenny, funkcjonariusze, cenzura, życie społeczno-ekonomiczne, działalność opozycyjna, strajki)

1. Brojer Wojciech – relacja o działalności w NSZZ „Solidarność", pracy w „Tygodniku Solidarność" oraz internowaniu. Opisuje szczegóły konspiracyjnych technik drukarskich oraz opowiada o postaciach zaangażowanych w tę działalność.
2. Czajkowski Ryszard – relacja świadka stanu wojennego, Grudnia 70, członka „Solidarności".
3. Kaczmarek Maria – nagranie ze świadkiem na temat WZZ, „Solidarności", strajków, więzienia na Mokotowie.
4. Dąbrowski Andrzej Józef – relacja dziennikarza. Wychowywał się w Świdrze k. Warszawy. Ukończył polonistykę na Uniwersytecie Warszawskim i studia podyplomowe na wydziale reżyserii

PWST. Publikował recenzje i wywiady. Jako reżyser teatralny zadebiutował w 1977 r. Współpracował ze znanymi teatrami dramatycznymi, reżyserował prestiżowe spektakle. W stanie wojennym publikował reportaże i wywiady w podziemnej prasie, był reżyserem II programu podziemnego radia „Solidarność". W 1989 r. wyjechał do USA, zamieszkał w Nowym Jorku i był aktywny jako publicysta, redaktor, prezenter radiowy. Aktualnie pracuje dla Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce.

5. Kalinowski Tomasz – relacja o „zachwycie" „Solidarnością" i inspiracji do podjęcia działalności opozycyjnej. Jako młody człowiek jeszcze w liceum rozpoczął działalność drukarską. Był również założycielem tajnej grupy młodzieżowej. Aresztowany za swoją działalność. Represjonowany przez system komunistyczny.
6. Kędzierska Mirosława – nagranie audio z siostrą znanej gorzowskiej opozycjonistki lat 80., Grażyny Pytlak. Wspierała środowiska opozycyjne – głównie w akcjach typu socjalnego (wakacje dla dzieci opozycjonistów, zbiórki).
7. Kiciński Wacław – nagranie dotyczące stanu wojennego w Polsce oraz działalności w „Solidarności".
8. Krunin Wiktor – relacja uczestnika wydarzeń w grudniu 1970 r. w Gdańsku.
9. Łukaszewski Grzegorz – relacja świadka działalności „Solidarności" w Gdańsku, Wolnych Związków Zawodowych.
10. Łuszczek Mariusz – nagranie audio wywiad z wikarym ostatniej parafii ks. prałata Witolda Andrzejewskiego, znanej postaci, duchowego ojca gorzowskiej opozycji od lat 70.
11. Mieszkalski Mariusz – nagranie audio związane z PRL (druk wydawnictw drugoobiegowych).
12. Musiela Józef – nagranie audio z członkiem Duszpasterstwa Akademickiego w Gorzowie, świadkiem samych początków działalności DA.
13. Oćwieja Halina – nagranie audio związane z PRL (solidarność nauczycielska).
14. Oćwieja Krzysztof – nagranie audio związane z PRL (solidarność nauczycielska).
15. Oziewicz Krystyna – nagranie audio związane z PRL (działalność w Solidarności Walczącej).
16. Pierzchalski Marian – wywiad z opozycjonistą w PRL, przewodniczącym KZ „Solidarność" w Radomiu, po wprowadzeniu stanu wojennego działaczem podziemia, m.in. kolportował ulotki w radomskich zakładach pracy. W styczniu 1982 r. został aresztowany i przetrzymywany w areszcie śledczym w Radomiu. Został skazany na karę więzienia.
17. Rudnicki Marek – notacja ze współzałożycielem „Solidarności" na Dolnym Śląsku, działaczem solidarnościowym. Po pacyfikacji KWK Wujek nadał komunikat radiowy zawracający karetki z rannymi górnikami ze szpitali kontrolowanych przez MSW do cywilnego Centralnego Szpitala Klinicznego w Katowicach-Ligocie.
18. Stawiszyński Wojciech – relacja jednego z szefów Radia Solidarność o funkcjonowaniu radia.
19. Szymczuk Bogdan – relacja świadka stanu wojennego w Polsce, internowanego, więźnia więzienia w Tczewie, świadka strajków stoczniowców.
20. Węgrzyn Jan – wywiad z członkiem Solidarności, był w składzie redakcji „Biuletynu Informacyjnego NSZZ »Solidarność« FSM" w Bielsku-Białej. Po wprowadzeniu stanu wojennego był działaczem podziemia. Aresztowany i internowany w 1982 r. w obozie dla internowanych w Nowym Łupkowie.
21. Wiekiera Piotr – wywiad z członkiem NSZZ „Solidarność" w Sądzie Rejonowym w Olkuszu, wyrzuconym za przynależność do związku zawodowego po wprowadzeniu stanu wojennego.
22. Wyszkowski Krzysztof – rozmowa o utworzeniu Wolnych Związków Zawodowych w Gdańsku.
23. Żukowski Zygmunt – relacja księdza infułata o życiu w PRL, relacjach Kościoła i władzy komunistycznej w Ostrołęce w latach 70. i 80. XX wieku, narodzinach „Solidarności" oraz wprowadzeniu stanu wojennego, pomocy internowanym, a także kondycji społeczeństwa polskiego pod reżimem komunistycznym.

ZAŁĄCZNIK NR 7:
SPOTKANIA KLUBÓW IM. GEN. STEFANA ROWECKIEGO „GROTA" W ROKU 2018

Bydgoszcz			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
31 I 2018	„Mjr Józef Gruss (1897–1969). Oficer Wojska Polskiego, policjant, konspirator"	dr Marek Szymaniak	
27 III 2018	„Polskie antykomunistyczne podziemie niepodległościowe 1944–1963"	dr Przemysław Wójtowicz	
15 V 2018	„Jan Żychoń i ekspozytura polskiego wywiadu wojskowego w Bydgoszczy (1930–1939)"	prof. Wojciech Skóra	
Kalisz			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
27 II 2018	„Józef Piłsudski – Naczelnik Państwa"	dr Piotr Kilańczyk	
26 III 2018	„Wydarzenia marcowe 1968"	Magdalena Zapolska-Downar	
29 V 2018	„Kontrpochód »Solidarność« w Kaliszu 1 maja 1983 r. – w 35. rocznicę wydarzeń"	Marek Kozłowski	
8 X 2018	„Generał Władysław Anders i jego żołnierze w służbie Ojczyzny"	dr hab. Janusz Wróbel	
19 XI 2018	„Martyrologia duchowieństwa polskiego podczas II wojny światowej"	ks. dr Sławomir Kęszka	
10 XII 2018	„Jan Nowak Jeziorański, kurier z Warszawy – życie i działalność"	Grzegorz Nawrot	
Kraków			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
6 VI 2018	„Krakowska triada zamachów"	Janusz Baster	
5 IX 2018	„Wrzesień 1939. Prawdy i mity"	dr Teodor Gąsiorowski	
3 X 2018	„Operacja »Cezary«, czyli jak MBP grało z CIA fałszywą kartą WiN"	dr Wojciech Frazik	

7 XI 2018	„Od powstań śląskich do Mauthausen – bohaterskie życie Henryka Sławika”	Michał Luty	
Łódź			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
6 II 2018	Spotkanie z Andrzejem Czumą		
28 III 2018	„Marzec 1968 r. w Łodzi”	dr hab. Krzysztof Lesiakowski	
24 IV 2018	„Stanisław Kaszyński. Próby informowania opinii światowej o eksterminacji Żydów w niemieckim obozie zagłady w Chełmnie nad Nerem”	Dorota Siepracka	
29 V 2018	„Prezydenci Łodzi międzywojennej i ich wizje miasta – próba konterfektu zbiorowego”	dr hab. Przemysław Waingertner	
26 VI 2018	„Poszukiwanie nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego w regionie łódzkim”	dr Krzysztof Latocha	
25 IX 2018	„Videorewolucja lat 80. w PRL”	Bartłomiej Kluska	
30 X 2018	„Cmentarz Stary w Łodzi – miejsce spoczynku bohaterów niepodległości”	Cezary Pawlak	
17 XII 2018	„Franciszek Edward Pfeiffer – żołnierz niepodległości”	dr Tomasz Toborek	
Ostrów Wielkopolski			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
29 I 2018	Pokaz filmu *Szlakiem Pierwszej Pancernej gen. Maczka* w reż. Marcina Bradke		
26 III 2018	„Społeczność niemiecka Ostrowa Wielkopolskiego XVIII–XX w.”	Jarosław Biernaczyk	
23 IV 2018	„Stanisław Sojczyński i Konspiracyjne Wojsko Polskie”	dr Tomasz Toborek	
28 V 2018	„Obóz koncentracyjny Dachau – miejsce eksterminacji duchowieństwa polskiego”	dr Anna Jagodzińska	
18 VI 2018	„Katastrofa samolotu Halifax J.P. 154 w Nowych Skalmierzycach 14–15 września 1943 r. Okoliczności i skutki”	Tomasz Ławniczak	
1–3 XI 2018	„Zapal znicz na grobach powstańców i żołnierzy zbrojnego podziemia niepodległościowego”		
Pabianice			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
28 III 2018	„Więzienie dla kobiet przy ul. Gdańskiej jako element polityki terroru nazistowskich Niemiec wobec mieszkańców Kraju Warty”	dr Sylwia Wielichowska	

25 IV 2018	„Wokół Grupy Roboczej Komisji Krajowej NSZZ Solidarność i Porozumienia na Rzecz Przeprowadzenia Demokratycznych Wyborów w NSZZ Solidarność. Opozycja wewnątrzzwiązkowa w latach 1987–1990"	dr Sebastian Pilarski	
23 V 2018	„Poszukiwanie nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego w regionie łódzkim"	dr Krzysztof Latocha	
19 XII 2018	„Dlaczego świętujemy 11 listopada?"	dr Piotr Kilańczyk	
Piotrków Trybunalski			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
28 II 2018	„Czy walka Żołnierzy Wyklętych miała sens?"	Kajetan Rajski	
1 III 2018	IV Piotrkowski Marsz Pamięci Żołnierzy Wyklętych		
12 IV 2018	„Oddział wydzielony Wojska Polskiego mjr. Henryka Dobrzańskiego »Hubala«"	dr Tomasz Domański	
12 IV 2018	Trzecia rocznica śmierci gen. bryg. Stanisława Burzy-Karlińskiego – składanie kwiatów na mogile generała		Cmentarz parafialny w Ręcznie
19 IV 2018	„Poszukiwania mogił żołnierzy Legionów Polskich poległych w latach 1915–1916 na Wołyniu (szlak bojowy 6. pp Legionów Polskich z Rozprzy)"	Mieczysław Góra	
14 VI 2018	„Jarocin w oczach bezpieki"	dr Paweł Perzyna	
1 VIII 2018	74. rocznica wybuchu powstania warszawskiego. Złożenie kwiatów i zapalenie zniczy na mogiłach powstańców. IV Piotrkowski Marsz Pamięci Powstania Warszawskiego		
25 X 2018	„Dlaczego świętujemy 11 listopada?"	dr Piotr Kilańczyk	Opoczno
15 XI 2018	„Dlaczego świętujemy 11 listopada?"	dr Piotr Kilańczyk	
Sieradz			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
16 II 2018	„Józef Piłsudski i środowisko legionowe – wkład w tworzenie państwa polskiego 1918–1919"	dr Piotr Kilańczyk	
16 III 2018	„Działalność odczytowa s. Urszuli Ledóchowskiej w krajach skandynawskich na rzecz Polski i Polaków w okresie I wojny światowej – jej wkład w budowanie niepodległej Polski"	s. Danuta Sakowicz	
20 IV 2018	„Kalendarium POW w sieradzkim w latach 1915–1918"	Józef Szubzda	
15 VI 2018	„Videorewolucja w PRL – jak magnetofony pomogły obalić komunizm"	Bartłomiej Kluska	

1 VIII 2018	Spotkanie przy grobie ks. Apolinarego Leśniewskiego, kapelana Armii Krajowej w powstaniu warszawskim		
14 IX 2018	„O walkach i buncie w I Korpusie Polskim na Białorusi, czyli o początkach służby w armii polskiej gen. Tadeusza Kossakowskiego”	Artur Ossowski	
24 X 2018	„Polacy na frontach II wojny światowej”	dr hab. Janusz Wróbel	
7 XII 2018	„Historia niemieckiego obozu pracy dla dzieci polskich przy ul. Przemysłowej w Łodzi (1942—1945)”	Artur Ossowski	
Skierniewice			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
25 I 2018	„Skierniewice wczoraj i dziś”	Zbigniew Gradowski, Mariusz Pierzankowski	
26 III 2018	„Broń chemiczna w wojnie pozycyjnej nad Rawką – rok 1915”	Piotr Moskwa	
19 IV 2018	„Bohaterów prawdziwych poznaje się nie w powodzeniu, ale w porażce – życie i działalność Janusza Korczaka”	Magdalena Zapolska-Downar	
5 IX 2018	„Konflikt 1939 r. – wybuch II wojny światowej”	Artur Ossowski	
10 X 2018	„Skierniewice na drodze do niepodległości”	dr Anna Olczak	
21 XI 2018	„Drogi do niepodległości 1914–1918”	Artur Ossowski	
6 XII 2018	„Videorewolucja w PRL – jak magnetowidy pomogły obalić komunizm”	Bartłomiej Kluska	
Szczecin			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
15 III 2018	„Podziemie niepodległościowe na Lubelszczyźnie w latach 1944–1947”	dr Justyna Dudek	Relacje świadka historii: Bolesława Pawłowskiego – żołnierza Armii Krajowej, „Lanca” i „Miles”
22 III 2018	Pokaz filmu *Droga do wolności* w reż. Edwarda Taraszkiewicza	Rozmowa z reżyserem filmu Martą Sosidko	
19 IV 2018	„Zbrodnia w Ponarach w latach 1941–1944”	dr Magdalena Semczyszyn	
7 VI 2018	„Placówki samoobrony na Wołyniu 1943 r.”	Maciej Frycz	Relacje świadków historii: Kazimierza Lachiewicza, Stanisława Szumskiego
13 IX 2018	„Oblężenie Warszawy w filmie i fotografii Juliena Bryana”	dr Magdalena Ruczyńska	Relacje świadka historii: por. Stanisława Piszczka, weterana 27. Pułku Ułanów im. Króla Stefana Batorego z Nieświeża
16 X 2018	„Wywiad Armii Krajowej”	dr Władysław Bułhak	„Komórki legalizacyjne AK” – świadek historii Wanda Dąbrowska

Klub im. płk. Łukasza Cieplińskiego w Rzeszowie			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
12 III 2018	„Historia Aliny Wnorowskiej" – wspomnienia syna Stanisława Wnorowskiego	Katarzyna Kyc, Katarzyna Milcarek-Mróz	
18 IV 2018	„Historia i organizacja Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL w Warszawie"	Jacek Pawłowicz	
11 V 2018	„Drogi do niepodległości: 1918–2018"	prof. Andrzej Nowak	
22 V 2018	„Okręg Rzeszowski. Narodowej Organizacji Wojskowej – Narodowego Zjednoczenia Wojskowego w latach 1944–1947"	dr Mirosław Surdej	Prezentacja książki Mirosława Surdeja *Okręg Rzeszowski. Narodowej Organizacji Wojskowej – Narodowego Zjednoczenia Wojskowego w latach 1944–1947*
Trójmiasto			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
25 I 2018	„ Z dziejów obozu narodowego na Pomorzu 1920–1939"	Wojciech Turek	
2 III 2018	Pokaz filmu w reż. Sławomira Mazura *Tarzan – Ułan z Zawichostu*		
14 III 2018	„Wywiad cywilny w Polsce Ludowej"	dr Witold Bagieński	
28 VIII 2018	Teatr Nie Teraz – Spektakl „Wyklęci"		
12 IX 2018	„Generał Elżbieta Zawacka »Zo«, czyli rzecz o jedynej kobiecie wśród cichociemnych"	dr Katarzyna Minczykowska	
12 X 2018	„Wojenne losy polskich artystów teatralnych i filmowych 1939–1945"	Bartosz Januszewski	
14 XII 2018	„Pogrzebani nocą. Ofiary Grudnia 70 na Pomorzu Gdańskim"	dr Piotr Brzeziński	
Warszawa			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
25 I 2018	„Ruch prometejski 1921–1939"	dr Paweł Libera	
26 II 2018	Wykład Wacław Tokarz (1873–1937): historyk i organizator życia naukowego w armii II RP	Tomasz Siewierski	
26 III 2018	Pokaz filmu *Lawina* w reż. Jędrzeja Lipskiego, Piotra Mielecha	Jędrzej Lipski [komentarz]	
30 V 2018	Pokaz filmu *Misja Retingera*	dr Władysław Bułhak [komentarz do filmu]	
27 IX 2018	„W cieniu Hansa Franka. Wyższy dowódca SS i policji w Generalnym Gubernatorstwie Friedrich Wilhelm Krüger"	Marcin Przegiętka	

18 XII 2018	„Dzieci Zamojszczyzny 1942–1945”	dr Beata Kozaczyńska	
Wieluń			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
23 II 2018	„Wojenne losy polskiego złota”	dr hab. Janusz Wróbel	
5 IV 2018	„Marzec 1968”	Magdalena Zapolska-Downar	
25 V 2018	„Poszukiwanie tajnych miejsc grzebania ofiar represji komunistycznych na terenie Ziemi Wieluńskiej”	Iwona Chowańska	
8 VI 2018	„Józef Piłsudski – 100-lecie odzyskania niepodległości”	dr Piotr Kilańczyk	
Zgierz			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
15 II 2018	„Ideały wychowania Profesora hm. Aleksandra Kamińskiego”	dr Janina Tobera	
15 III 2018	„Wojenne losy polskiego złota”	dr hab. Janusz Wróbel	
26 IV 2018	„Zmiana modelu rodziny polskiej w XX wieku”	Magdalena Zapolska-Downar	
10 V 2018	„»Chodzący paradoks« Romantyczny realista, czyli rzecz o Józefie Piłsudskim”	prof. dr hab. Przemysław Waingertner	
7 VI 2018	„W służbie Polsce. Losy Tadeusza Romera – dyplomaty i emigranta”	dr hab. Beata Szubtarska	
11 X 2018	„Generał Stefan Rowecki »Grot«”	Artur Ossowski	

WYKAZ SKRÓTÓW

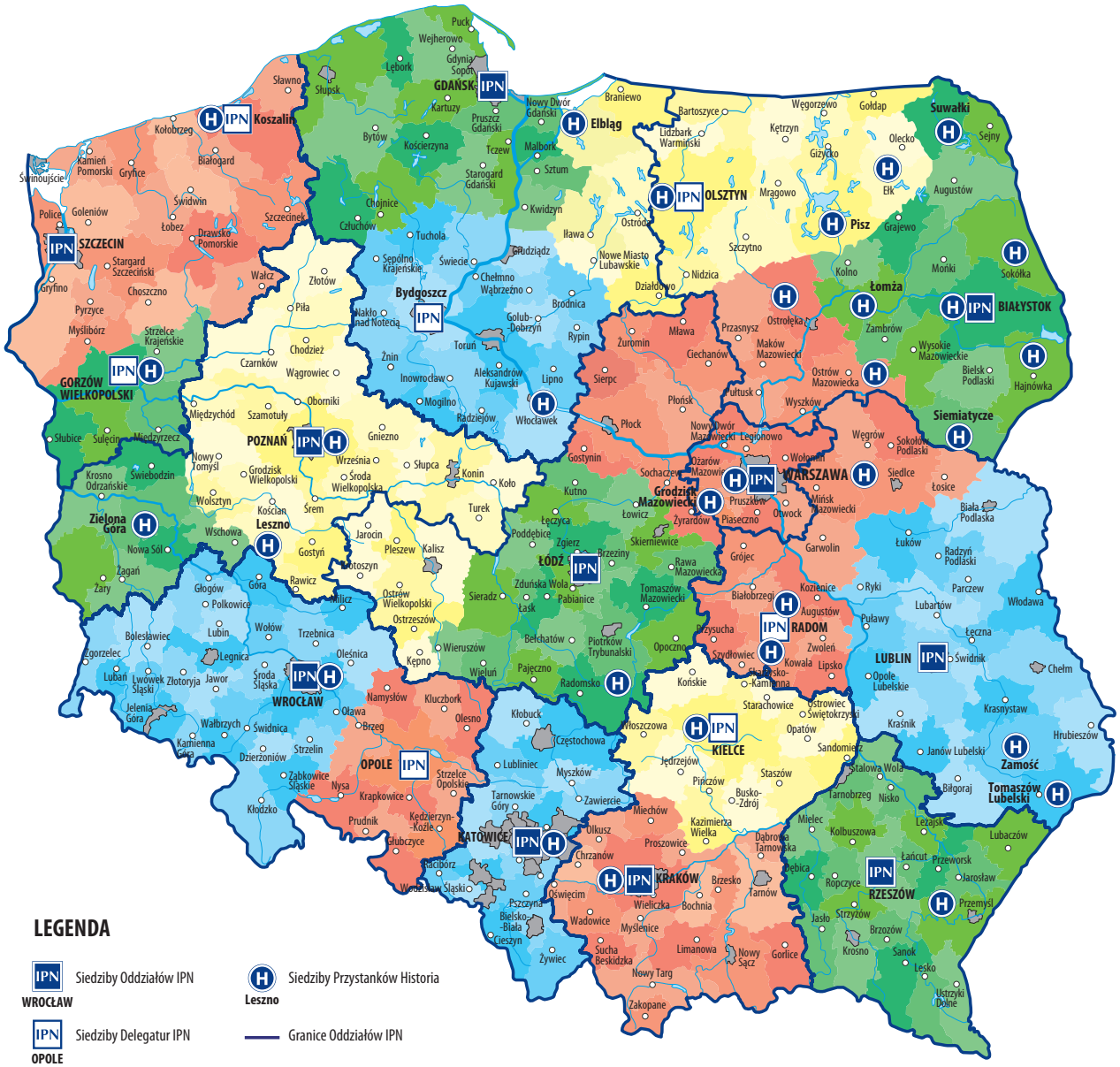
ABeL	–	Aplikacja Biura Lustracyjnego
ABW	–	Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
AIPN	–	Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AK	–	Armia Krajowa
AK-DSZ	–	Armia Krajowa – Delegatura Sił Zbrojnych
ASPJ	–	Australijskie Stowarzyszenie Polskich Żydów i ich Potomków
AW	–	Agencja Wojskowa
AWL	–	Akademia Wojsk Lądowych
AZ	–	Archiwum Zakładowe
BBC	–	British Broadcasting Company
BBH	–	Biuro Badań Historycznych
BEN	–	Biuro Edukacji Narodowej
BHP	–	bezpieczeństwo i higiena pracy
BIP	–	Biuletyn Informacji Publicznej
BL	–	Biuro Lustracyjne
BOR	–	Biuro Ochrony Rządu
BPiI	–	Biuro Poszukiwań i Identyfikacji
BPR	–	Biuro Prezesa
BSRS	–	Białoruska Socjalistyczna Republika Sowiecka
BUWiM	–	Biuro Upamiętniania Walki i Męczeństwa
CDAHOU	–	Centralne Archiwum Państwowe Organizacji Społecznych Ukrainy
CDIAU	–	Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy
CE IPN	–	Centrum Edukacyjne Instytutu Pamięci Narodowej
CIA	–	Central Intelligence Agency
CODIS	–	Combined DNA Index System (Połączony system Indeksu DNA) Bezpieczeństwa Państwa i Wywiadu
CPB	–	Centralny Projekt Badawczy
CPUSA	–	Komunistyczna Partia Stanów Zjednoczonych
CZRB	–	Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej (Ogród Botaniczny PAN w Powsinie)
DALO	–	Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego
DPAA	–	Defense POW/MIA Accounting Agency
DPAA	–	Defense Prisoner of War / Missing in Action Accounting Agency
Dz.U.	–	Dziennik Ustaw
EALG	–	sygnatura (oznaczenie cyfrowe) – akta paszportowe WUSW w Legnicy
FINA	–	Filmoteka Narodowa – Instytut Audiowizualny
FOZZ	–	Fundusz Obsługi Zadłużenia Zagranicznego
FPNP	–	Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie”
FTP	–	File Transfer Protocol (protokół transferu plików)
GB	–	gigabajt
Gestapo	–	Geheime Staatspolizei (nazistowska Tajna Policja Państwowa)
GK	–	Główna Komisja
GKBZpNP	–	Główna Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
GKBZHwP	–	Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce
GKŚZpNP	–	Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
GSRS	–	Gruzińska Socjalistyczna Republika Sowiecka
HDA SBU	–	Haluzevyĭ derz͡havnyĭ arkhiv Sluz͡hba Bezpeky Ukraïny (Wydzielone Państwowe Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy)
IC Journals Master List	–	Index Copernicus (Baza czasopism naukowych)
IH PAN	–	Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk
IPN-KŚZpNP	–	Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
j.a.	–	jednostka archiwalna
KBW	–	Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
KBZpNP	–	Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
KC RKP(b)	–	Komitet Centralny Rosyjskiej Komunistycznej Partii (bolszewików)
KG	–	Komenda Główna
KGMO	–	Komenda Główna Milicji Obywatelskiej
KGP	–	Komenda Główna Policji

kk – kodeks karny
KL – Konzentrationslager (obóz koncentracyjny)
KMMO – Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej
KOP – Korpus Ochrony Pogranicza
kpk – kodeks postępowania karnego
KPRP – Komunistyczna Partia Robotnicza Polski
KSP – Komenda Stołecznej Policji
KW – Komitet Wojewódzki
KWiS – Krzyż Wolności i Solidarności
KWMO – Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej
KWP – Komenda Wojewódzka Policji
KWP – Konspiracyjne Wojsko Polskie
KZ NSZZ – Komisja Zakładowa Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego
LCVA – Litewskie Centralne Archiwum Narodowe
LO – liceum ogólnokształcące
LOT – Polskie Linie Lotnicze
LEPL – Akademia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Gruzji
LWP – Ludowe Wojsko Polskie
mb – metr bieżący
MEN – Ministerstwo Edukacji Narodowej
MKiDN – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MNiSW – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
MO – Milicja Obywatelska
MON – Ministerstwo Obrony Narodowej
MSCDN – Małopolskie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli
MSW – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSWiA – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
MSZ – Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MUSW – Miejski Urząd Spraw Wewnętrznych
MW – Marynarka Wojenna
NARA – Amerykańskie Archiwum Narodowe
NATO – North Atlantic Treaty Organization, Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego
NBP – Narodowy Bank Polski
NEB – Nemzeti Emlékezet Bizottsága (Komitet Pamięci Narodowej)
NKHR – Citizens' Alliance for North Korean Human Rights (Obywatelski Sojusz Obrony Praw Człowieka w Korei Północnej)
NKWD – Narodnyj Komissariat Wnutriennich Dieł (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych ZSRR)
NRD – Niemiecka Republika Demokratyczna
NZS – Niezależne Zrzeszenie Studentów
NZS PŁ – Niezależne Zrzeszenie Studentów Politechniki Łódzkiej
NSZZ „Solidarność" – Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność"
NZW – Narodowe Zjednoczenie Wojskowe
NSZ – Narodowe Siły Zbrojne
OAIPN – Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
OBAG – Oddziałowe Biuro Administracyjno-Gosposdarcze
OBBH – Oddziałowe Biuro Badań Historycznych
OBEN – Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej
OBPiI – Oddziałowe Biuro Poszukiwań i Identyfikacji
OBL – Oddziałowe Biuro Lustracyjne
OBUWiM – Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa
OIPN – Oddział Instytutu Pamięci Narodowej
OKŚZpNP – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
ONT – białoruski kanał telewizyjny
ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych
OPB – Oddziałowy Projekt Badawczy
ORMO – Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
ORO – Oddziałowy Referat Ochrony
OUN-UPA – Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów-Ukraińska Armia Powstańcza
OZI – Osobowe Źródło Informacji

PAN	–	Polska Akademia Nauk
PAP	–	Polska Agencja Prasowa
PCK	–	Polski Czerwony Krzyż
PGE	–	Polska Grupa Energetyczna
PINK	–	Polski Instytut Naukowy w Kanadzie
PiS	–	Prawo i Sprawiedliwość
PKP	–	Polskie Koleje Państwowe
PKWN	–	Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego
POSK	–	Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny
Ppl	–	Przygotowawcze postępowanie lustracyjne
PPR	–	Polska Partia Robotnicza
PRL	–	Polska Rzeczpospolita Ludowa
ps.	–	pseudonim
PSED	–	Połączony System Ewidencji Danych o Przeciwniku
PTH	–	Polskie Towarzystwo Historyczne
PTTK	–	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PUBP	–	Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
PZPR	–	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
RAF	–	Royal Air Force (Królewskie Siły Lotnicze)
RDLS	–	Research and Development Life Sciences
RFN	–	Republika Federalna Niemiec
RGASPI	–	Rossijskij Gosudarstwiennij Archiw Socjalno-Politiczeskoj Istorii
RGWIA	–	Rossijskij Gosudarstwiennij Wojenno-storiczeskij Archiw
RKP(b)	–	Rosyjska Komunistyczna Partia (bolszewików)
ROAK	–	Ruch Oporu Armii Krajowej
RP	–	Rzeczpospolita Polska
RPA	–	Republika Południowej Afryki
RSFRS	–	Rossíjskaja Sovétskaja Federatívnaja Socialistíčeskaja Respublika (Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka)
RUSW	–	Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych
SB	–	Służba Bezpieczeństwa
SBU	–	Służba Bezpieczeństwa Ukrainy
SCNR	–	słoweński Ośrodek Studiów nad Narodowym Pojednaniem
SED	–	Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Socjalistyczna Partia Jedności Niemiec)
SKW	–	Służba Kontrwywiadu Wojskowego
Smiersz	–	smiert' szpionam – śmierć szpiegom; kontrwywiad wojskowy ZSRS
SP	–	Szkoła Podstawowa
SPP	–	Studium Polski Podziemnej
STASI	–	Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego Niemieckiej Republiki Demokratycznej
SS	–	Die Schutzstaffel der NSDAP (oddział ochronny NSDAP)
SUSW	–	Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych
SWAP	–	Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej w Ameryce
SWW	–	Służba Wywiadu Wojskowego
SZP	–	Służna Zwycięstwu Polski
ŚZŻAK	–	Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej
TB	–	terabajt
TVP	–	Telewizja Polska
TW	–	tajny współpracownik
UB	–	Urząd Bezpieczeństwa
UdSKiOR	–	Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
UE	–	Unia Europejska
UJ	–	Uniwersytet Jagielloński
UKSW	–	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
UKW	–	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
UMK	–	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
UNESCO	–	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UOP	–	Urząd Ochrony Państwa
UPA	–	Ukraińska Powstańcza Armia
USA	–	United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki)

USRS	–	Ukraińska Socjalistyczna Republika Sowiecka
UW	–	Uniwersytet Warszawski
UWr	–	Uniwersytet Wrocławski
WA	–	Wydział Archiwalny delegatury Instytutu Pamięci Narodowej
Wajar	–	Agencja Informacji Wojskowej
WBH	–	Wojskowe Biuro Historyczne
WIiS	–	Wydział Informacji i Sprawdzeń
WiN	–	Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
WKP(b)	–	Wszechrosyjska Komunistyczna Partia (bolszewików)
WKU	–	Wojskowa Komenda Uzupełnień
WOP	–	Wojska Ochrony Pogranicza
WP	–	Wojsko Polskie
WU	–	Wydział Udostępniania
WUBP	–	Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUdsBP	–	Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
WUSW	–	Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
WSR	–	Wojskowy Sąd Rejonowy
WZZ	–	Wolne Związki Zawodowe
ZER MSWiA	–	Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji
ZFŚS	–	Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych
ZHP	–	Związek Harcerstwa Polskiego
ZHR	–	Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej
Zi	–	zbrodnie inne
Zk	–	zbrodnie komunistyczne
Zn	–	zbrodnie niemieckie
ZNP	–	Związek Nauczycielstwa Polskiego
ZOMO	–	Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej
ZSRR	–	Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZSRS	–	Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich
ZWZ	–	Związek Walki Zbrojnej

Mapa oddziałów i delegatur IPN

GDAŃSK
Koszalin
SZCZECIN
GORZÓW WIELKOPOLSKI
Bydgoszcz
Elbląg
OLSZTYN
Pisz
Suwałki
Łomża
BIAŁYSTOK
Siemiatycze
POZNAŃ
Leszno
Zielona Góra
ŁÓDŹ
WARSZAWA
Grodzisk Mazowiecki
RADOM
LUBLIN
Zamość
Tomaszów Lubelski
WROCŁAW
OPOLE
KIELCE
KATOWICE
KRAKOW
RZESZÓW
Przemyśl
Jarosław
Przeworsk
Łańcut
Mielec
Kolbuszowa
Tarnobrzeg
Stalowa Wola
Janów Lubelski
Hrubieszów
Krasnystaw
Chełm
Włodawa
Łuków
Biała Podlaska
Siedlce
Sokołów Podlaski
Węgrów
Ostrołęka
Ostrów Mazowiecka
Wysokie Mazowieckie
Zambrów
Monki
Sokółka
Hajnówka
Bielsk Podlaski
Augustów
Ełk
Olecko
Sejny
Gołdap
Węgorzewo
Kętrzyn
Gizycko
Mrągowo
Grajewo
Szczytno
Nidzica
Działdowo
Iława
Ostróda
Braniewo
Bartoszyce
Lidzbark Warmiński
Nowy Dwór Gdański
Malbork
Sztum
Kwidzyn
Tczew
Starogard Gdański
Pruszcz Gdański
Kartuzy
Lębork
Wejherowo
Puck
Gdynia
Sopot
Słupsk
Sławno
Bytów
Kościerzyna
Chojnice
Człuchów
Tuchola
Sępólno Krajeńskie
Świecie
Grudziądz
Chełmno
Wąbrzeźno
Brodnica
Golub-Dobrzyń
Rypin
Mława
Przasnysz
Maków Mazowiecki
Ciechanów
Żuromin
Płock
Płońsk
Pułtusk
Wyszków
Nowy Dwór Mazowiecki
Legionowo
Sochaczew
Żyrardów
Otwock
Mińsk Mazowiecki
Garwolin
Grójec
Gostynin
Kutno
Łowicz
Skierniewice
Rawa Mazowiecka
Łęczyca
Zgierz
Brzeziny
Tomaszów Mazowiecki
Piotrków Trybunalski
Bełchatów
Sieradz
Zduńska Wola
Pabianice
Łask
Poddębice
Turek
Konin
Słupca
Koło
Września
Środa Wielkopolska
Gniezno
Jarocin
Pleszew
Kalisz
Ostrów Wielkopolski
Ostrzeszów
Wieruszów
Wieluń
Pajęczno
Radomsko
Kępno
Rawicz
Gostyń
Leszno
Kościan
Wschowa
Nowa Sól
Żagań
Żary
Głogów
Polkowice
Góra
Milicz
Krosno Odrzańskie
Świebodzin
Wolsztyn
Nowy Tomyśl
Grodzisk Wielkopolski
Międzyrzecz
Słubice
Sulęcin
Międzychód
Szamotuły
Oborniki
Wągrowiec
Czarnków
Chodzież
Piła
Wałcz
Złotów
Stargard Szczeciński
Gryfino
Choszczno
Pyrzyce
Myślibórz
Strzelce Krajeńskie
Police
Goleniów
Łobez
Świdwin
Drawsko Pomorskie
Szczecinek
Kołobrzeg
Białogard
Kamień Pomorski
Gryfice
Świnoujście
Inowrocław
Mogilno
Aleksandrów Kujawski
Lipno
Włocławek
Radziejów
Toruń
Żnin
Nakło nad Notecią
Lubin
Legnica
Głogów
Polkowice
Żagań
Żary
Zgorzelec
Bolesławiec
Luban
Lwówek Śląski
Złotoryja
Jawor
Jelenia Góra
Wałbrzych
Świdnica
Kamienna Góra
Dzierżoniów
Strzelin
Środa Śląska
Oleśnica
Oława
Brzeg
Namysłów
Kluczbork
Olesno
Strzelce Opolskie
Krapkowice
Prudnik
Kędzierzyn-Koźle
Głubczyce
Zabkowice Śląskie
Nysa
Kłodzko
Racibórz
Wodzisław Śląski
Rybnik
Jastrzębie-Zdrój
Pszczyna
Bielsko-Biała
Cieszyn
Żywiec
Oświęcim
Wadowice
Myślenice
Wieliczka
Bochnia
Brzesko
Tarnów
Limanowa
Nowy Sącz
Gorlice
Nowy Targ
Zakopane
Sucha Beskidzka
Częstochowa
Lubliniec
Myszków
Zawiercie
Tarnowskie Góry
Kłobuck
Włoszczowa
Jędrzejów
Pińczów
Staszów
Busko-Zdrój
Opatów
Sandomierz
Końskie
Starachowice
Ostrowiec Świętokrzyski
Skarżysko-Kamienna
Kozienice
Puławy
Ryki
Opole Lubelskie
Kraśnik
Lubartów
Łuków
Radzyń Podlaski
Parczew
Łęczna
Świdnik
Biłgoraj
Lezajsk
Nisko
Tarnobrzeg
Dębica
Łańcut
Ropczyce
Jasło
Strzyżów
Brzozów
Krosno
Sanok
Lesko
Ustrzyki Dolne
Lubaczów
Chrzanów
Olkusz
Proszowice
Miechów
Kazimierza Wielka
Dąbrowa Tarnowska
Szydłowiec
Zwoleń
Kowala
Lipsko
Przysucha
Pionki
Białobrzegi
Augustów
Grójec
Siedlce
Łosice
Otwock
Minsk Mazowiecki
Pruszków
Piaseczno
Żyrardów
Łowicz
Sochaczew
Ozarów Mazowiecki
Wołomin
Węgrów
Sokołów Podlaski
Nowy Dwór Mazowiecki
Legionowo
Pułtusk
Wyszków
Płock
Płońsk
Żuromin
Ciechanów
Maków Mazowiecki
Przasnysz
Mława
Ostrołęka
Ostrów Mazowiecka
Wysokie Mazowieckie
Zambrów
Monki
Sokółka
Hajnówka
Bielsk Podlaski
Augustów
Ełk
Olecko
Sejny
Gołdap
Węgorzewo
Kętrzyn
Gizycko
Mrągowo
Grajewo
Szczytno
Nidzica
Działdowo
Iława
Ostróda
Braniewo
Bartoszyce
Lidzbark Warmiński
Nowy Dwór Gdański
Malbork
Sztum
Kwidzyn
Tczew
Starogard Gdański
Pruszcz Gdański
Kartuzy
Lębork
Wejherowo
Puck
Gdynia
Sopot
Słupsk
Sławno
Bytów
Kościerzyna
Chojnice
Człuchów
Tuchola
Sępólno Krajeńskie
Świecie
Grudziądz
Chełmno
Wąbrzeźno
Brodnica
Golub-Dobrzyń
Rypin
Mława
Przasnysz
Maków Mazowiecki
Ciechanów
Żuromin
Płock
Płońsk
Pułtusk
Wyszków
Nowy Dwór Mazowiecki
Legionowo
Sochaczew
Ozarów Mazowiecki
Wołomin
Węgrów
Sokołów Podlaski
Siedlce
Łosice
Otwock
Minsk Mazowiecki
Pruszków
Piaseczno
Żyrardów
Łowicz
Grodzisk Mazowiecki
Gostynin
Kutno
Łęczyca
Zgierz
Brzeziny
Skierniewice
Rawa Mazowiecka
Grójec
Garwolin
Łuków
Biała Podlaska
Radzyń Podlaski
Parczew
Włodawa
Łęczna
Świdnik
Chełm
Lubartów
Puławy
Ryki
Kozienice
Białobrzegi
Tomaszów Mazowiecki
Piotrków Trybunalski
Bełchatów
Sieradz
Zduńska Wola
Pabianice
Łask
Poddębice
Turek
Konin
Słupca
Koło
Września
Środa Wielkopolska
Gniezno
Jarocin
Pleszew
Kalisz
Ostrzeszów
Ostrów Wielkopolski
Wieruszów
Wieluń
Pajęczno
Radomsko
Kępno
Rawicz
Gostyń
Leszno
Kościan
Wschowa
Nowa Sól
Żagań
Żary
Głogów
Polkowice
Góra
Milicz
Krosno Odrzańskie
Świebodzin
Wolsztyn
Nowy Tomyśl
Grodzisk Wielkopolski
Międzyrzecz
Słubice
Sulęcin
Międzychód
Szamotuły
Oborniki
Wągrowiec
Czarnków
Chodzież
Piła
Wałcz
Złotów
Stargard Szczeciński
Gryfino
Choszczno
Pyrzyce
Myślibórz
Strzelce Krajeńskie
Police
Goleniów
Łobez
Świdwin
Drawsko Pomorskie
Szczecinek
Kołobrzeg
Białogard
Kamień Pomorski
Gryfice
Świnoujście
Inowrocław
Mogilno
Aleksandrów Kujawski
Lipno
Włocławek
Radziejów
Toruń
Żnin
Nakło nad Notecią
Lubin
Legnica
Głogów
Polkowice
Żagań
Żary
Zgorzelec
Bolesławiec
Luban
Lwówek Śląski
Złotoryja
Jawor
Jelenia Góra
Wałbrzych
Świdnica
Kamienna Góra
Dzierżoniów
Strzelin
Środa Śląska
Oleśnica
Oława
Brzeg
Namysłów
Kluczbork
Olesno
Strzelce Opolskie
Krapkowice
Prudnik
Kędzierzyn-Koźle
Głubczyce
Zabkowice Śląskie
Nysa
Kłodzko
Racibórz
Wodzisław Śląski
Rybnik
Jastrzębie-Zdrój
Pszczyna
Bielsko-Biała
Cieszyn
Żywiec
Oświęcim
Wadowice
Myślenice
Wieliczka
Bochnia
Brzesko
Tarnów
Limanowa
Nowy Sącz
Gorlice
Nowy Targ
Zakopane
Sucha Beskidzka
Częstochowa
Lubliniec
Myszków
Zawiercie
Tarnowskie Góry
Kłobuck
Włoszczowa
Jędrzejów
Pińczów
Staszów
Busko-Zdrój
Opatów
Sandomierz
Końskie
Starachowice
Ostrowiec Świętokrzyski
Skarżysko-Kamienna
Kozienice
Puławy
Ryki
Opole Lubelskie
Kraśnik
Lubartów
Łuków
Radzyń Podlaski
Parczew
Łęczna
Świdnik
Biłgoraj
Lezajsk
Nisko
Tarnobrzeg
Dębica
Łańcut
Ropczyce
Jasło
Strzyżów
Brzozów
Krosno
Sanok
Lesko
Ustrzyki Dolne
Lubaczów
Chrzanów
Olkusz
Proszowice
Miechów
Kazimierza Wielka
Dąbrowa Tarnowska
Szydłowiec
Zwoleń
Kowala
Lipsko
Przysucha
Pionki
Białobrzegi
Augustów
Grójec
Siedlce
Łosice
Otwock
Minsk Mazowiecki
Pruszków
Piaseczno
Żyrardów
Łowicz
Grodzisk Mazowiecki
Gostynin
Kutno
Łęczyca
Zgierz
Brzeziny
Skierniewice
Rawa Mazowiecka

Adresy biur, oddziałów i delegatur Instytutu Pamięci Narodowej

www.ipn.gov.pl

Prezes IPN dr Jarosław Szarek	Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 85 22, fax (22) 581 85 24
Zastępca prezesa IPN dr hab. Krzysztof Szwagrzyk	Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 85 91, fax (22) 581 85 24
Zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma	Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 86 25, fax (22) 581 86 61
Zastępca prezesa IPN Jan Baster	Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 89 34, fax (22) 581 86 61
Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu dyrektor prok. Andrzej Pozorski	pl. Krasińskich 2/4/6, 00-207 Warszawa sekretariat: tel. (22) 530 86 56, fax (22) 530 90 87
Archiwum dyrektor Marzena Kruk	ul. Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 89 04, fax (22) 581 86 37
Biuro Edukacji Narodowej dyrektor Adam Hlebowicz	ul. Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 88 70, fax (22) 581 88 72
Biuro Badań Historycznych dyrektor prof. Włodzimierz Suleja	ul. Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 88 71
Biuro Poszukiwań i Identyfikacji dyrektor dr hab. Krzysztof Szwagrzyk	ul. Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 89 09
Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa dyrektor Adam Siwek	ul. Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 89 66, fax (22) 581 89 10
Biuro Lustracyjne dyrektor prok. Jarosław Skrok	ul. Wołoska 7, 02-675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 540 58 00, fax (22) 540 58 03
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku	ul. Warsztatowa 1A, 15-637 Białystok sekretariat: tel. (85) 664 57 01, fax (85) 664 57 00
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku	ul. Grunwaldzka 216, 80-266 Gdańsk sekretariat: tel. (58) 660 67 00, fax (58) 660 67 01
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach	ul. Józefowska 102, 40-145 Katowice sekretariat: tel. (32) 207 01 00, fax (32) 207 01 80
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie	ul. Reformacka 3, 31-012 Kraków sekretariat: tel. (12) 421 19 61, 426 21 35, fax (12) 421 11 00
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie	ul. Wodopojna 2, 20-086 Lublin sekretariat: tel. (81) 536 34 01, fax (81) 536 34 02
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi	ul. Orzeszkowej 31/35, 91-479 Łódź sekretariat: tel. (42) 616 27 45, fax (42) 616 27 48
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu	ul. Rolna 45a, 61-487 Poznań sekretariat: tel. (61) 835 69 00, fax (61) 835 69 03
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie	ul. Słowackiego 18, 35-060 Rzeszów sekretariat: tel. (17) 860 60 18, fax (17) 860 60 39
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie	ul. K. Janickiego 30, 71-270 Szczecin sekretariat: tel. (91) 484 98 00, fax (91) 484 98 01
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie	ul. Stawki 2, 00-193 Warszawa sekretariat: tel. (22) 860 70 10, 860 70 11 fax (22) 860 70 13

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu	ul. Długosza 48, 51-162 Wrocław sekretariat: tel. (71) 326 97 20, fax (71) 326 97 22
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Bydgoszczy	ul. Grudziądzka 9–15, 85-130 Bydgoszcz tel. (52) 325 95 00, fax (52) 325 95 01
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Gorzowie Wielkopolskim	ul. Jagiellończyka 4, 66-400 Gorzów Wielkopolski tel. (95) 718 28 62
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach	al. Na Stadion 1, 25-127 Kielce tel. (41) 340 50 50, fax (41) 340 50 96
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Koszalinie	ul. Andersa 34, 75-950 Koszalin tel./fax (94) 342 85 02
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Olsztynie	ul. Jagiellońska 46, 10-273 Olsztyn tel. (89) 521 48 00, fax (89) 521 48 01
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Opolu	ul. Piastowska 17, 45-081 Opole tel. 77 406 83 20, fax 77 406 83 22
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Radomiu	ul. Żeromskiego 53, 26-600 Radom tel. (48) 368 24 00, fax (48) 368-24-01

Krajowe Przystanki Historia IPN

Przystanek Historia Centrum Edukacyjne im. Janusza Kurtyki	ul. Marszałkowska 21/25, 00-628 Warszawa
Przystanek Historia IPN w Suwałkach	ul. T. Kościuszki 81, 16-400 Suwałki
Przystanek Historia IPN w Białymstoku	ul. Warszawska 48, 15-077 Białystok
Przystanek Historia IPN w Sokółce	ul. Grodzieńska 1, 16-100 Sokółka
Przystanek Historia IPN w Łomży	ul. Dworna 22, 18-400 Łomża
Przystanek Historia IPN w Hajnówce	ul. 3 Maja 45, 17-200 Hajnówka
Przystanek Historia IPN w Siemiatyczach	ul. Zaszkolna 1, 17-300 Siemiatycze
Przystanek Historia IPN w Ełku	ul. Grodzieńska 10, 19-300 Ełk
Przystanek Historia IPN w Olsztynie	ul. Kopernika 47, 10-512 Olsztyn
Przystanek Historia IPN w Piszu	ul. Daszyńskiego 9a, 12-200 Pisz
Przystanek Historia IPN w Elblągu	ul. Mierosławskiego 5, 82-300 Elbląg
Przystanek Historia IPN we Włocławku	ul. Łęgska 28, 87-800 Włocławek
Centrum Edukacyjne IPN „Przystanek Historia” im. Henryka Sławika w Katowicach	ul. św. Jana 10, 40-012 Katowice
Centrum Edukacyjne IPN „Przystanek Historia” w Krakowie	ul. Dunajewskiego 8, 31-133 Kraków
Centrum Edukacyjne IPN „Przystanek Historia” w Kielcach	ul. Warszawska 5, 25-512 Kielce

Przystanek Historia IPN w Izbie Pamięci Ks. Romana Kotlarza w Trablicach-Pelagowie	Trablice 29, 26-624 Kowala
Przystanek Historia IPN w Puszczy Kozienickiej	Dawna gajówka harcerska w Puszczy Kozienickiej niedaleko Augustowa
Przystanek Historia IPN w Tomaszowie Lubelskim	ul. Zamojska 2, 22-600 Tomaszów Lubelski
Przystanek Historia IPN w Zamościu	ul. Zamkowa 2, 22-400 Zamość
Przystanek Historia IPN przy Muzeum Regionalnym w Radomsku	ul. Narutowicza 1, 97-500 Radomsko
Przystanek Historia IPN w Poznaniu	pl. Wolności 19, 61-739 Poznań
Przystanek Historia IPN w Zielonej Górze	al. Wojska Polskiego 9, 65-077 Zielona Góra
Przystanek Historia IPN w Lesznie	ul. Bolesława Chrobrego 3, 64-100 Leszno
Przystanek Historia IPN przy Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej	pl. Berka Joselewicza 1, 37-700 Przemyśl
Przystanek Historia IPN w Koszalinie	pl. Polonii 1 75-415 Koszalin
Przystanek Historia IPN w Gorzowie Wlkp.	ul. Sikorskiego 107, 66-400 Gorzów Wlkp.
Przystanek Historia IPN w Ostrołęce	ul. Inwalidów Wojennych 23, 07-410 Ostrołęka
Przystanek Historia IPN w Ostrowi Mazowieckiej	ul. 3 maja 66, 07-300 Ostrów Mazowiecka
Przystanek Historia IPN Muzeum Dulag 121 w Pruszkowie	ul. 3 Maja 8A, 05-800 Pruszków
Przystanek Historia IPN w Grodzisku Mazowieckim	ul. Spółdzielcza 9, 05-825 Grodzisk Mazowiecki

Zagraniczne Przystanki Historia IPN

- Przystanek Historia IPN w Brukseli
- Przystanek Historia IPN w Chicago
- Przystanek Historia IPN w Grodnie
- Przystanek Historia IPN w Londynie
- Przystanek Historia IPN we Lwowie
- Przystanek Historia IPN w Mińsku
- Przystanek Historia IPN w Nowym Jorku
- Przystanek Historia IPN w Wilnie
- Przystanek Historia IPN na Zaolziu
- Przystanek Historia IPN w Żytomierzu

FOTOGRAFIE DOKUMENTUJĄCE DZIAŁALNOŚĆ IPN

18 stycznia 2018 r. odbyła się uroczystość otwarcia „Przystanku Historia IPN" w Chicago. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

25 stycznia 2018 r. w Belwederze odbyła się szósta debata historyków „Przede wszystkim Legiony… Czyn zbrojny 1914–1918". Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

29 stycznia 2018 r. w związku z inauguracją działalności Przystanku Historia w Mińsku (Białoruś) delegacja IPN złożyła kwiaty w Kuropatach, gdzie m.in. pogrzebane są ofiary Operacji polskiej NKWD z lat 1937/1938. Fot. Dorota Lewsza/IPN

30 stycznia 2018 r. w Bobrujsku (Białoruś) przedstawiciele IPN spotkali się z Aleksandrem Studniewem, przewodniczącym Bobrujskiego Miejskiego Komitetu Wykonawczego oraz Aleksandrem Markaczewem, zastępcą przewodniczącego Bobrujskiego Miejskiego Komitetu Wykonawczego, tematem rozmów była m.in. budowa na terenie twierdzy pomnika I Korpusu w Rosji i oddziałów WP z czasów wojny polsko-bolszewickiej. Fot. Adam Siwek/IPN

1 lutego 2018 r. w Pałacu Prezydenckim odbyło się uroczyste wręczenie not identyfikacyjnych rodzinom ofiar totalitaryzmów. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

1 lutego 2018 r. w Pałacu Prezydenckim odbyło się uroczyste wręczenie not identyfikacyjnych rodzinom ofiar totalitaryzmów. Fot. Marta Smolańska/IPN

10 lutego 2018 r. w Polskim Ośrodku Kulturalno-Oświatowym w Londynie odbyła się prelekcja Krzysztofa Drażby *Polskie Państwo Podziemne. Fenomen w okupowanej Europie* podczas otwarcia wystawy „Polska Walcząca". Fot. Barbara Męczykowska/IPN

13 lutego 2018 r. zorganizowano konferencję prasową IPN i MEN w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" w Warszawie na temat „Operacji polskiej" NKWD oraz teki edukacyjnej IPN. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

21 lutego 2018 r. Prezes IPN, delegacja IPN oraz przedstawiciele muzeum i władz miasta w Gliwicach złożyli kwiaty przy tablicy upamiętniającej Władysława Suleckiego, współtwórcę Komitetu Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach oraz na grobie założyciela WZZ Kazimierza Świtonia. Fot. Monika Kobylańska/IPN

21 lutego 2018 r. odbyła się konferencja w 40. rocznicę powstania Komitetu Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach. Fot Monika Kobylańska/IPN

23 lutego 2018 r. w Rogóźnie i Ludwinie odbyły się uroczystości upamiętniające rodzinę Marciniaków, zamordowaną za pomoc Żydom, z udziałem Heleny Kuśmierz, odznaczonej medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. Fot. Dawid Florczak/IPN

26 lutego 2018 r. odbyły się w Zespole Szkół im. Józefa Warszewicza w Prószkowie warsztaty zorganizowane w ramach konkursu „Policjanci w służbie historii". Fot. Stanisław A. Bogaczewicz/IPN

26–27 lutego 2018 r. przeprowadzono drugi etap prac poszukiwawczych na terenie dawnej katowni NKWD i WUBP w Warszawie przy ul. Strzeleckiej. Fot. Marta Smolańska/IPN

1 marca 2018 r. w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL w Warszawie odbyło się otwarcie wystawy „Dowody Zbrodni". Fot. Marta Smolańska/IPN

1 marca 2018 r. w Bydgoszczy odbył się II bydgoski test wiedzy o Żołnierzach Wyklętych.
Fot. Piotr Wiejak/IPN

6 marca 2018 r. w Szczecinie odbyło się spotkanie z cyklu „Tajemnice wywiadu”.
Fot. Magdalena Ruczyńska/IPN

10 marca 2018 r. w Teatrze Wybrzeże w Gdańsku odbył się finał I Pomorskiego Przeglądu Teatralnego „Historie Bohaterów Niezłomnych” (uczniowie Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Przodkowie). Fot. Katarzyna Underwood/IPN

12 marca 2018 r. w Hajfie wręczono Abrahamowi Segalowi, ocalonemu z Holokaustu Krzyż Kawalerski Orderu Zasługi RP za zaangażowanie w propagowanie wiedzy o udziale Polaków w ratowaniu Żydów podczas II wojny światowej. Fot IPN

12 marca 2018 r. w Warszawie odbyła się promocja albumu *Życie i śmierć dla Polski. Partyzancka epopeja Uderzeniowych Batalionów Kadrowych*. Fot. Iwona Spałek/IPN

17 marca 2018 r. „Wideoczat z Historią" – „54 lata po śmierci Józefa Franczaka ps. „Laluś". Czy walka miała sens?". Fot IPNTV

22 marca 2018 r. w Inowrocławiu odbył się finał wojewódzkiego turnieju debat oksfordzkich.
Fot. Piotr Wiejak/IPN

23 marca 2018 r. w Warszawie odbył się koncert „Panny Sprawiedliwe wśród Narodów Świata”.
Fot. Sławek Kasper/IPN

23 marca 2018 r. w gmachu Poczty Polskiej w Warszawie otwarto wystawę „»Żegota« – Rada Pomocy Żydom" oraz zaprezentowano znaczek poświęcony Irenie Sendlerowej. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

23 marca 2018 r. w Gdańsku odbył się pokaz filmów *Życie za życie oraz Stella* z okazji Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką. Fot IPNTV

5 kwietnia 2018 r. w Belwederze odbyła się siódma debata historyków „Wznoszenie zrębów państwa”.
Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

4–13 kwietnia 2018 r. przeprowadzono drugi etap prac ekshumacyjnych na terenie
byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego Gross Rosen w miejscowości Rogoźnica na Dolnym Śląsku.
Fot. Tomasz Borkowski/IPN

6 kwietnia 2018 r. miała miejsce inauguracja działalności Przystanku Historia IPN na Zaolziu w Gnojniku. Fot. Sławek Kasper/IPN

7 kwietnia 2018 r. w Pruszkowie w ramach Przystanku Historia w Muzeum Dulag 121 dr Dariusz Gałaszewski wygłosił wykład *Zbrodnia katyńska*. Fot. Muzeum Dulag 121

13 kwietnia 2018 r. w Warszawie odbyło się uroczyste otwarcie wystawy „Ukradzione dzieciństwo”. Fot. Marcin Jurkiewicz /IPN

16–18 kwietnia 2018 r. w warszawskim kinie Muranów odbyły się pokazy filmów w ramach dziewiątej edycji ogólnopolskiego przeglądu filmowego „Echa Katynia”. Fot IPNTV

19 kwietnia 2018 r. na warszawskich Powązkach przeprowadzono warsztaty edukacyjne „Ku niepodległej” w ramach cyklu „Pogrzebana pamięć”. Fot. Iwona Spałek/IPN

27 kwietnia 2018 r. wizyta wiceprezesa IPN dr. Mateusza Szpytmy w Archiwum Prezydenta Republiki Kazachstanu podczas Dni Polskich. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

27 kwietnia 2018 r. w Gdańsku odbyło się uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej działacza Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża Stanisława Kowalskiego Fot. Marcin Węgliński/IPN

10 maja 2018 r. w Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się uroczyste wręczenie nagród IPN „Kustosz Pamięci Narodowej”. Fot. Sławek Kasper/IPN

14 maja 2018 r. przeprowadzono prace poszukiwawczo-ekshumacyjne na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Fot. Krzysztof Pięciak/IPN

17 maja 2018 r. odbyła się inauguracja Przystanku Historia IPN we Lwowie. Fot. Sławek Kasper/IPN

17 maja 2018 r. delegacja IPN złożyła kwiaty na Cmentarzu Orląt we Lwowie. Fot. Sławek Kasper/IPN

19 maja 2018 r. we Wrocławiu dokonano odsłonięcia muralu #PokoleniaNiepodległej na budynku Archiwum IPN. Fot. Barbara Misiewicz/IPN

19–20 maja 2018 r. odbyła się dziesiąta Noc Muzeów w łódzkim oddziale IPN. Fot. Paweł Kowalski/IPN

21 maja 2018 r. inauguracja akcji „Biało-czerwony szlak »Moja Niepodległa«” w Węgrowie. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

21 maja 2018 r. w Nowym Tomyślu odbyła się inauguracja „Biało-czerwonego szlaku »Moja Niepodległa«”. Fot. Bartosz Rybak/IPN

21–22 maja 2018 r. odbyła się w Łodzi międzynarodowa konferencja naukowa „Niemieckie i sowieckie ustawodawstwo wobec Polaków i obywateli polskich 1939–1945”. Fot. Marzena Kumosińska/IPN

24 maja 2018 r. w Krakowie odbyła się międzynarodowa konferencja „Za waszą i naszą wolność”.
Fot. Janusz Ślęzak/IPN

25 maja 2018 r. w Warszawie odbyła się ogólnopolska konferencja „Prymas Stefan Wyszyński a Niepodległa. Naród – patriotyzm – państwo w myśli i nauczaniu Prymasa Tysiąclecia”.
Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

29 maja 2018 r. na Zamku Królewskim w Warszawie odbył się wernisaż wystawy plenerowej „Powstała, by żyć". Fot. Piotr Życieński/IPN

W maju 2018 r. przeprowadzono prace archeologiczne na terenie parku Heweliusza w Poznaniu, gdzie znajdował się obóz NKWD tzw. Specłagier. Fot. Krzysztof Szwagrzyk/IPN

30 maja 2018 r. odsłonięcie Muralu 3D z Ignacym J. Paderewskim powstałego na budynku Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych im. Ignacego J. Paderewskiego w Ciężkowicach. Fot. Janusz Ślęzak/IPN

W maju 2018 r. w lesie w okolicy wsi Rzędziany (gmina Tykocin woj. podlaskie) prowadzono prace poszukiwawcze grobu ofiary zbrodni niemieckiej z okresu II wojny światowej. Fot. Róża Dylewska/IPN

4 czerwca 2018 r. w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia" w Warszawie otwarto wystawę „Pancerne skrzydła". Fot. Sławek Kasper/IPN

8 czerwca 2018 r. w Szczecinie odbył się VIII Turniej historyczny „Szerokim Gestem". Fot. Paweł Miedziński/IPN

12 czerwca 2018 r. w Warszawie w Archiwum IPN odbyły się warsztaty edukacyjne dla gimnazjalistów ze Szkoły Podstawowej z Oddziałami Gimnazjalnymi nr 103 w Warszawie. Fot. Katarzyna Adamów/IPN

12–13 czerwca 2018 w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego odbyło się podsumowanie III Turnieju Debat Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej. Fot. Piotr Życieński/IPN

19–21 czerwca 2018 r. w Dęblinie odbył się turniej gier planszowych Gwiaździstej Eskadry. Fot. Adrian Lesiakowski/IPN

21 czerwca 2018 r. odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Magna Res Libertas" w Rapperswilu. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

26 czerwca 2018 r. odnaleziono szczątki trzech osób na cmentarzu komunalnym przy ulicy Kcyńskiej w Bydgoszczy na terenie kwatery więziennej Fot. Dominika Siemińska/IPN

26–28 czerwca 2018 r. odbyła się w Gdańsku międzynarodowa konferencja naukowa „Dąbrowszczacy w trzech odsłonach: wojna domowa, II wojna światowa, PRL”. Fot. Jan Hlebowicz/IPN

1 lipca 2018 r. w Stargardzie zainaugurowano „Biało-czerwony szlak »Moja Niepodległa«”.
Fot. Magdalena Ruczyńska/IPN

8 lipca 2018 r. w Barlinku odbył się „Biało-czerwony szlak »Moja Niepodległa«”.
Fot. Magdalena Ruczyńska/IPN

17 lipca 2018 r. wizyta parlamentarzystów z sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka w siedzibie Archiwum IPN w Warszawie. Fot. Maciej Buźniak/IPN

W lipcu 2018 r. przeprowadzono czwarty etap prac poszukiwawczych na terenie dawnego więzienia przy ulicy Rakowieckiej w Warszawie. Fot. Marta Smolańska/IPN

4–12 lipca 2018 r. odbyła się dwunasta edycja „Polonijnych Spotkań z Historią Najnowszą”. Fot. Jan Dubiel/IPN

7 lipca 2018 r. na Cmentarzu Wojskowym na warszawskich Powązkach odbył się wakacyjny spacer z historią. Fot. Edyta Gula/IPN

W lipcu 2018 r. przeprowadzono czwarty etap prac poszukiwawczych na terenie dawnego więzienia przy ulicy Rakowieckiej w Warszawie. Fot. Marta Smolańska/IPN

3 sierpnia 2018 r. w Jarosławiu otwarto wystawę „Powstała, by żyć”. Fot. Małgorzata Młynarska/IPN

3 sierpnia 2018 r. na zaporze w Solinie miała miejsce prezentacja wystawy „Ojcowie Niepodległości”.
Fot. Jacek Magdoń/IPN

4 sierpnia 2018 r. uroczystość odsłonięcia Pomnika Żołnierzy Wyklętych w Gdańsku.
Fot. Jan Hlebowicz/IPN

18 sierpnia 2018 na Cmentarzu Obrońców Lwowa odbyły się uroczystości ku czci bohaterów w 98. rocznicę bitwy pod Zadwórzem. Fot. Sławek Kasper/IPN

28 sierpnia 2018 r. na warszawskich Powązkach odsłonięto pomnik „Chwała Lotnikom Polskim". Fot. Bartłomiej Nowak/IPN

3 września 2018 r. w Brzozowie odsłonięto pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego.
Fot. Katarzyna Gajda-Bator/IPN

3 września 2018 r. inauguracja roku szkolnego w Stróży (powiat limanowski), podczas której pierwszoklasistom w ramach akcji „Mój pierwszy zeszyt" wręczono pakiety edukacyjne, a w całej Polsce IPN przekazał ponad 300 tys. zeszytów z wizerunkami „Ojców Niepodległości" dla uczniów, którzy w 2018 r. rozpoczęli naukę w szkołach podstawowych. Fot. Sławek Kasper/IPN

7 września 2018 r. w Jastrzębiu-Zdroju odbyła się uroczystość wręczenia Krzyży Wolności i Solidarności w 38. rocznicę podpisania porozumienia jastrzębskiego oraz 30. rocznicę górniczych strajków w 1988 r. Fot. Łukasz Borkowski/IPN

8 września 2018 r. w Grabowcu odbyły się uroczystości pogrzebowe żołnierzy Września ’39 poległych pod Iłżą. Fot. Dawid Florczak/IPN

12 września 2018 r. w Klużu-Napoce (Rumunia) odbył się wernisaż wystawy „Zimna wojna. Krótka historia podzielonego świata”. Fot. Narodowe Muzeum Historii Transylwanii

14–16 września 2018 r. odbyła się kolejna edycja „Przystanek Historia” Lwów. Fot. Jacek Magdoń/IPN

16 września 2018 r. w Starejwsi (gmina Liw, powiat węgrowski) odbyło się uroczyste odsłonięcie odrestaurowanych pomników na zbiorowej mogile żołnierzy poległych we wrześniu 1939 r. oraz żołnierza poległego w wojnie polsko-bolszewickiej. Fot. UG Liw

21–22 września 2018 r. odbyła się inauguracja działalności „Przystanku Historia" w Londynie. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

21–22 września 2018 r. prezes IPN złożył kwiaty na Cmentarzu Gunnersbury (Londyn) na grobie Kazimierza Sabbata, prezydenta RP na uchodźstwie (1986–1989).
Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

21–22 września 2018 r. odbyło się w Londynie spotkanie przedstawicieli IPN z Eugenią Maresch, prezesem Studium Polski Podziemnej, Kustoszem Pamięci Narodowej IPN oraz archiwistą SPP Krzysztofem Bożejewiczem. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

22 września 2018 r. w Warszawie w Archiwum IPN odbyła się wizyta uczestników Światowego Forum Nauki Polskiej poza Granicami Kraju, w ramach V Zjazdu Polonii i Polaków z Zagranicy. Fot. Maciej Buźniak/IPN

22 września 2018 r. w Londynie uroczyście otwarto Przystanek Historia IPN wspólnie z uczniami Szkoły Polskiej Przedmiotów Ojczystych im. Heleny Modrzejewskiej. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

25 września 2018 r. uroczystość sprowadzenia do Polski szczątków admirała Józefa Unruga i jego żony Zofii w Porcie Wojennym w Breście (Francja). Fot. Sławomir Kasper/IPN

27 września 2018 r. odbyła się XXIV sesja Sejmu Dzieci i Młodzieży. Fot. Sławek Kasper/IPN

27 września 2018 r. w Międzyzdrojach odbył się Dzień Kresowego Żołnierzy AK, w ramach którego promowano książkę *Wileńska Łączniczka* zawierającą wspomnienia Danuty Szykszniana. Fot. Marcin Manowski/IPN

28 września 2018 r. w Warszawie wręczono nagrody laureatom konkursu im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na Najlepszy Debiut Historyczny Roku 2017 w Dziedzinie Historii Najnowszej. Fot. Piotr Życieński/IPN

30 września 2018 r. przez Warszawę i Pruszków przeszedł Marsz Pamięci Więźniów Obozu Dulag 121 i Niosących Im Pomoc „Tędy przeszła Warszawa". Fot IPNTV

4 października 2018 r. w Pałacu Prezydenckim kolejne ofiary totalitaryzmów odzyskały swoją tożsamość. Fot. Marta Smolańska/IPN

4 października 2018 r. w Pałacu Prezydenckim kolejne ofiary totalitaryzmów odzyskały swoją tożsamość. Fot. Marta Smolańska/IPN

8 października 2018 r. odbyło się w Astanie (Kazachstan) otwarcie wystawy „Dla Niepodległej. Tatarzy w walce o wolną Polskę w XVIII–XX w.” Fot. Paweł Warot/IPN

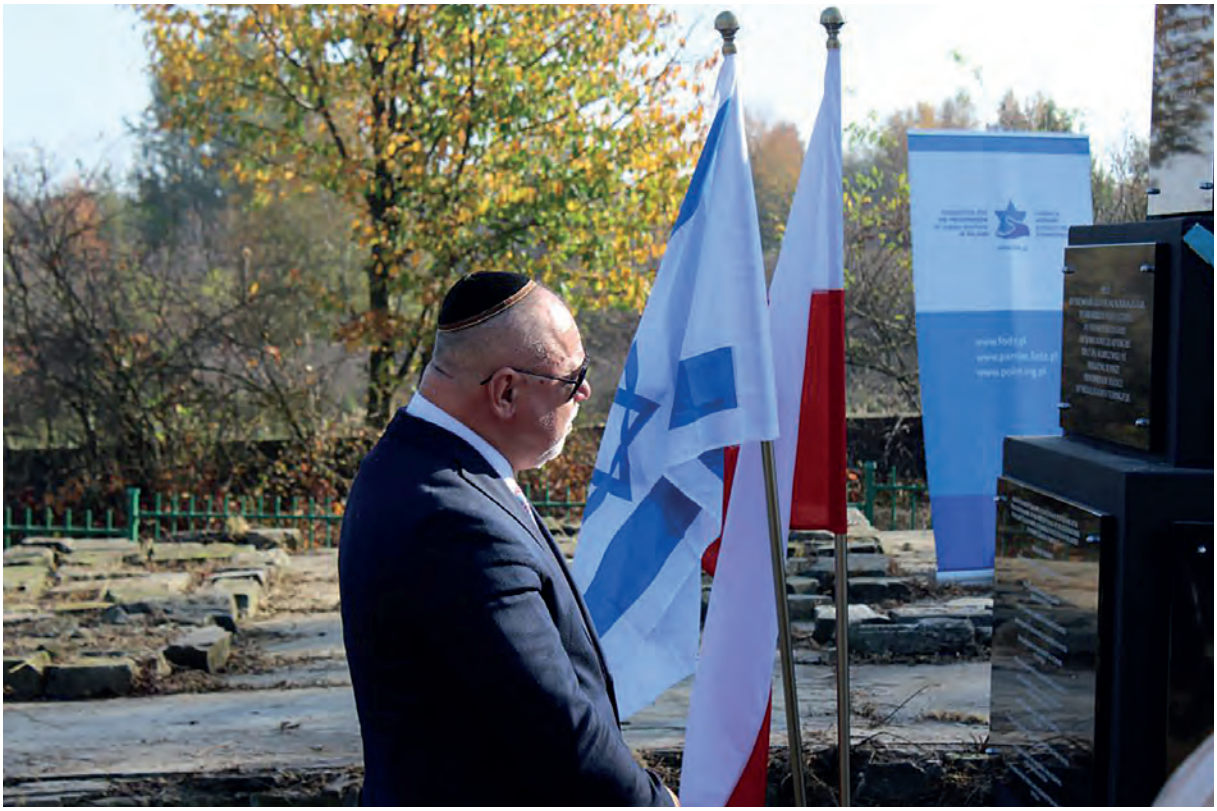
9–10 października 2018 r. w Krakowie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Papież zza żelaznej kurtyny”. Fot. Sławek Kasper/IPN

12 października 2018 r. w Budapeszcie kontynuowano międzynarodową konferencję naukową „Papież zza żelaznej kurtyny". Fot. Sławek Kasper/IPN

12 października 2018 r. na terenie Szkoły Podstawowej w Gogolicach nastąpiło odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej Helenie Grabskiej, piętnastoletniej uczennicy, która zginęła w obronie Lwowa. Fot. Marcin Manowski/IPN

18 października 2018 r. w Kraśniku Polacy i Żydzi wspólnie upamiętnili Żydów pomordowanych przez niemieckich nazistów w Kraśniku i okolicach. Fot. Dawid Florczak/IPN

19 października 2018 r. w Londynie odbyła się konferencja pt. „Edward Bernard Raczyński (1891–1993): dyplomata, polityk, pisarz i mąż stanu". Fot. Krzysztof Kapłon/IPN

24 października 2018 r. w Warszawie odbyła się inauguracja nowego cyklu spotkań „Solidarność. Spotkanie po latach". Fot. Sławek Kasper/IPN

24 października 2018 r. w Bydgoszczy odbyło się zakończenie cyklu szkoleń dla nauczycieli. Fot. Piotr Wiejak/IPN

25 października 2018 r. odbyła się uroczystość upamiętniająca powstańców śląskich pochodzących z Chorzowa Starego. Fot. Krzysztof Łojko/IPN

26 października 2018 r. w Warszawie u zbiegu ulicy Marszałkowskiej oraz Alei Jerozolimskich na fragmencie muru odsłonięto pierwszą z „Tablic Pamięci" według projektu Karola Tchorka z 1949 r. Fot. Sławek Kasper/IPN

26 października 2018 r. w Muzeum – Zamku w Łańcucie odbyło się spotkanie w ramach cyklu „Akademia Niepodległości”. Fot. Stanisław Stopyra/IPN

29 października 2018 r. w Warszawie w Muzycznym Studio Polskiego Radia im. Agnieszki Osieckiej przy ul. Myśliwieckiej odbył się koncert szlagierów z okresu II Rzeczypospolitej „Lata dwudzieste, lata trzydzieste…”. Fot. Iwona Spałek/IPN

W październiku 2018 r. odbył się w byłym Areszcie Śledczym przy ul. Rakowieckiej piąty etap prac poszukiwawczych. Fot. Marta Smolańska/IPN

3 listopada 2018 r. na Rynku Głównym w Krakowie miały miejsce V Zaduszki za Żołnierzy Wyklętych-Niezłomnych. Fot. Janusz Ślęzak/IPN

4 listopada 2018 r. przed kolumbarium Cimitero Monumentale w Turynie, w którym znajdują się prochy 138 żołnierzy polskich zmarłych we Włoszech w 1919 r., złożono wieniec. Fot. Konsulat RP w Mediolanie

4 listopada 2018 r. w Filharmonii Podkarpackiej z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości miało miejsce widowisko muzyczne „Tryptyk Niepodległa". Fot. Igor Witowicz/IPN

Od 5 do 10 listopada 2018 r. w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia” trwał „Tydzień Niepodległości”. Fot IPNTV

Od 5 do 10 listopada 2018 r. w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia” trwał „Tydzień Niepodległości”. Fot IPNTV

Od 5 do 10 listopada 2018 r. w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia” trwał „Tydzień Niepodległości”. Fot Piotr Życieński/IPN

Od 5 do 10 listopada 2018 r. w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia” trwał „Tydzień Niepodległości”. Fot. Aleksandra Wierzchowska/IPN

Od 5 do 10 listopada 2018 r. w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia” trwał „Tydzień Niepodległości”. Fot Piotr Życieński/IPN

6 listopada 2018 r. w Brukseli miało miejsce uhonorowanie Adama Siwka dyrektora Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa Złotym Krzyżem Honorowym Związku Piłsudczyków Rzeczypospolitej Polskiej, Fot. Sławomir Kasper/IPN

6 listopada 2018 r. „Wideoczat z historią" – „Jak odzyskaliśmy Niepodległość?". Fot Piotr Życieński/IPN

6 listopada 2018 r. w Brukseli odbyło się uroczyste odsłonięcie popiersia Marszałka Piłsudskiego.
Fot. Sławek Kasper/IPN

8 listopada 2018 r. prezentacja w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej w Przemyślu wystawy „Salezjańska Szkoła Organistowska w Przemyślu i jej likwidacja w roku 1963”. Fot. Igor Witowicz/IPN

9 listopada 2018 r. w Warszawie odbyła się promocja albumu *Twórca Niepodległej – Józef Piłsudski 1867–1935*. Fot. Piotr Życieński/IPN

10 listopada 2018 r. w Parku im. H. Jordana w Krakowie odsłonięto popiersie gen. Kazimierza Sosnkowskiego. Fot. Janusz Ślęzak/IPN

10 listopada 2018 r. w Warszawie na stadionie Polonii przy ul. Konwiktorskiej odbył się turniej piłkarski o Puchar PGE na 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości. Fot. Piotr Życieński/IPN

10 listopada 2018 r. odbyły się uroczyste obchody 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości w Klubie im gen. Władysława Sikorskiego w Perth (Australia) z udziałem przedstawicieli IPN oraz Związku Polaków w Melbourne i Związku Więźniów Politycznych Okresu Stanu Wojennego w Australii. Fot. Hubert Błaszczyk (prezes Związku Więźniów Politycznych Okresu Stanu Wojennego)

11 listopada 2018 r. w Warszawie przy Świątyni Opatrzności Bożej posadzono Dęby Niepodległości upamiętniające Ojców Niepodległości. Fot. Piotr Życieński/IPN

11 listopada 2018 r. mieszkańcy Lublina obchodzili Święto Niepodległości, Fot. Dawid Florczak/IPN

11 listopada 2018 r. w Szczecinie zorganizowano strefę edukacyjną IPN w ramach obchodów 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Fot. Magdalena Ruczyńska/IPN

11 listopada 2018 r. w Szczecinie dokonano uroczystego odsłonięcie pomnika „Boże chroń Polskę” z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości. Fot. Marcin Manowski/IPN

11 listopada 2018 r. w Lublinie odbył się koncert „Młodzi artyści dla Niepodległej”.
Fot. Dawid Florczak/IPN

13 listopada 2018 r. uczestnicy XII Harcerskiego Biegu Niepodległości zwiedzali Archiwum IPN w Wieliczce. Fot. Marcin Drzewiecki/IPN

14–18 listopada 2018 r. w Bari (Włochy) IPN uczestniczył w Tygodniu Kultury Polskiej. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

15 listopada 2018 r. w Warszawie odbyła się gala finałowa pierwszej edycji konkursu „Niezwyciężeni 1918. Pokolenia Niepodległej”. Fot. Piotr Życieński/IPN

16 listopada 2018 r. w Parlamencie Europejskim w Brukseli zaprezentowano wystawę „Polska Walcząca”. Fot. Aneta Nahajowska

17 listopada 2018 r. na Zamku Królewskim w Warszawie odbyła się dziewiąta debata belwederska „Sto lat z tysiąclecia. Drogi do Niepodległej”. Fot. Sławek Kasper/IPN

20 listopada 2018 r. w Warszawie odbyło się wręczenie nagród w konkursie „Książka Historyczna Roku”. Fot. Sławek Kasper/IPN

23 listopada 2018 r. w Chmielnickim (Ukraina) otwarto wystawę „Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938”. Fot. Sławek Kasper/IPN

23 listopada 2018 r. biskup pomocniczy diecezji kamienieckiej Jan Niemiec otrzymał Krzyż Wolności i Solidarności z rąk prezesa IPN Jarosława Szarka. Fot. Sławek Kasper/IPN

23 listopada 2018 r. delegacja IPN złożyła kwiaty i zapaliła znicze pod pomnikiem na skwerze w Chmielnickim, gdzie funkcjonariusze NKWD mordowali Polaków w ramach „operacji polskiej" w latach 1937–1938. Fot Sławek Kasper/IPN

24 listopada 2018 r. nastąpiło otwarcie „Przystanku Historia IPN" w Żytomierzu. Fot. Sławek Kasper/IPN

26 listopada 2018 r. w Warszawie na ul. Krakowskie Przedmieście odbyło się otwarcie wystawy „Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938". Fot. Katarzyna Adamów/IPN

26 listopada 2018 r. w Białymstoku odbyła się gala VI edycji Ogólnopolskiego Konkursu IPN na Najlepszą Audycję Historyczną Roku. Fot. Izabela Kuna/IPN

W listopadzie 2018 r. miał miejsce kolejny etap prac ekshumacyjnych na Cmentarzu Rzymskokatolickim przy ul. Unickiej w Lublinie, w trakcie którego podjęto szczątki pięciu osób. Fot. Artur Piekarz/IPN

30 listopada 2018 r. odbyło się w Rzeszowie wręczenie honorowej nagrody VII edycji „Świadek Historii” Fot. Igor Witowicz/IPN

30 listopada 2018 r. w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia” w Warszawie odbył się konkurs plastyczny „Kolorowa Niepodległa” – Spotkanie finałowe. Fot. Iwona Spałek/IPN

6–8 grudnia 2018 r. w Warszawie w trakcie XVI Dorocznej Międzynarodowej Konferencji Kaukazologicznej Pamięci św. Grigola Peradzego zaprezentowano wystawę Instytutu Pamięci Narodowej (przygotowaną przez dr. Dawida Kolbaię) poświęconą gruzińskim oficerom kontraktowym w Wojsku Polskim w latach 1918–1945. Odnalezione w archiwach zdjęcia i dokumenty opisujące stosunki Polaków i Gruzinów, opatrzone wyczerpującymi opisami, prezentują mało znaną historię współpracy obydwu narodów w burzliwym okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz II wojny światowej. Fot. Sławek Kasper/IPN

6 grudnia 2018 r. w Warszawie na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach miała miejsce uroczystość poświęcenia odnowionego pomnika nagrobnego na mogile Walerego Sławka. Fot. Mateusz Niegowski/IPN

11 grudnia 2018 r. w Szkole Podstawowej nr 11 w Warszawie-Ursusie odbyły się zajęcia dla uczniów „Historia pewnej niedźwiedzicy, czyli dzieje Baśki Murmańskiej”. Fot. Szkoła Podstawowa nr 11 w Warszawie-Ursus

12 grudnia 2018 r. w Łodzi odbyło się spotkanie z dr. hab. Sławomirem Cenckiewiczem wokół albumu o Annie Walentynowicz. Fot. Marzena Kumosińska/IPN

13 grudnia 2018 r. na pl. Piłsudskiego w Warszawie zapalono Światło Wolności. Fot. Piotr Życieński/IPN

13 grudnia 2018 r. na pl. Piłsudskiego w Warszawie zapalono Światło Wolności.
Fot. Piotr Życieński/IPN

13 grudnia 2018 r. w Warszawie w rocznicę wprowadzenia stanu wojennego zorganizowano dla młodzieży szkolnej wycieczkę zabytkowym Ikarusem z lat 80. Fot IPNTV BEN

15 grudnia 2018 r. w Pomiechówku odbył się pogrzeb szczątków ofiar niemieckich zbrodni ekshumowanych na terenie Fortu III. Fot. Mateusz Niegowski/IPN

15 grudnia 2018 r. w Katowicach odbyła się uroczystość odsłonięcia tablicy upamiętniającej strajk górników KWK „Staszic” w grudniu 1981. Fot. Krzysztof Liszka/IPN

27 grudnia 2018 r. w Poznaniu odsłonięto Tablicę Wdzięczności. Fot. Marta Sankiewicz/IPN

28 grudnia 2018 r. w Warszawie odbyła się premiera portalu edukacyjnego o powstaniu wielkopolskim. Fot. Natasza Lubik-Reczek

Wyremontowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie nagrobek gen. Aleksandra Litwinowicza oficera 1. Kompani Kadrowej. Fot. Marcin Manowski/IPN

Prace konserwatorskie nad wydaniami „Dziennika Związkowego” z 1908 r., najstarszej polskojęzycznej gazety codziennej w Stanach Zjednoczonych. Fot. Anna Włodarczyk-Sętorek/IPN

Współorganizowana ze Stowarzyszeniem Rodzin i Sympatyków 12 Pułku Ułanów Podolskich „Rodzina Podolska” prelekcja w szkole z okazji święta niepodległości. Fot. Rafał Raniowski/IPN

WYDAWNICTWA IPN
W 2018 ROKU

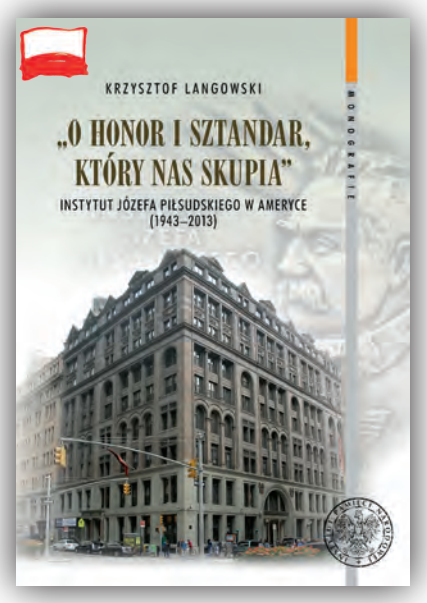
KONKURS NA NAJLEPSZY DEBIUT HISTORYCZNY ROKU

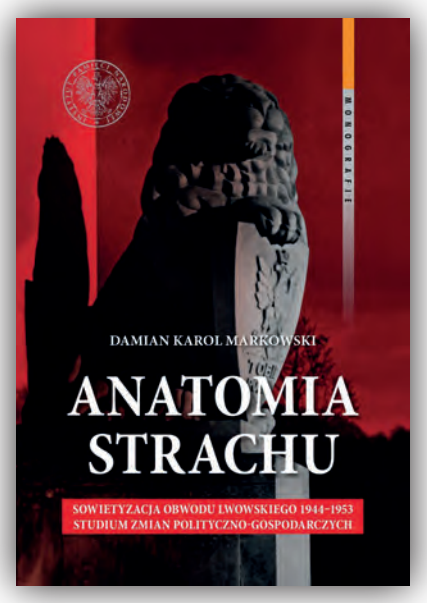
IMIENIA WŁADYSŁAWA POBÓG-MALINOWSKIEGO

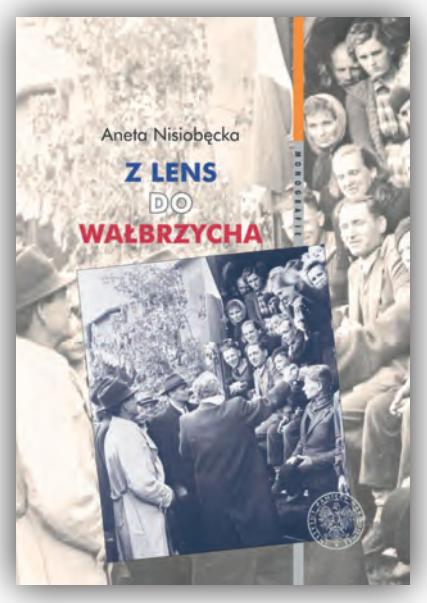

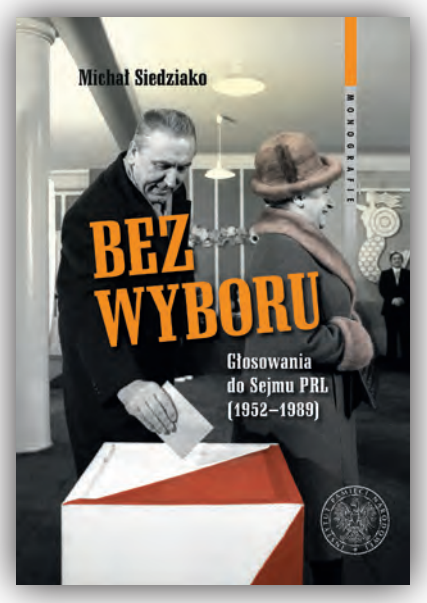
MONOGRAFIE

KRZYSZTOF LANGOWSKI
„O HONOR I SZTANDAR, KTÓRY NAS SKUPIA"
INSTYTUT JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W AMERYCE (1943–2013)
MONOGRAFIE

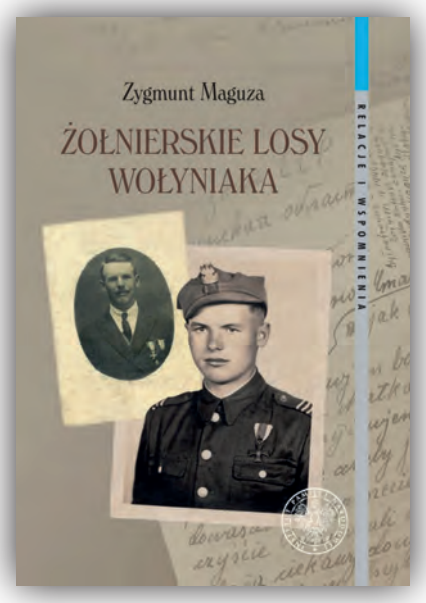

DAMIAN KAROL MARKOWSKI
ANATOMIA STRACHU
SOWIETYZACJA OBWODU LWOWSKIEGO 1944–1953
STUDIUM ZMIAN POLITYCZNO-GOSPODARCZYCH
MONOGRAFIE

Aneta Nisiobęcka
Z LENS DO WAŁBRZYCHA
MONOGRAFIE

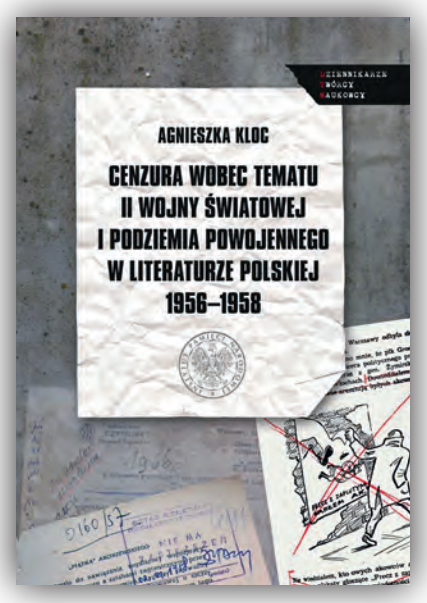

JAN OLASZEK
PODZIEMNE DZIENNIKARSTWO
MONOGRAFIE

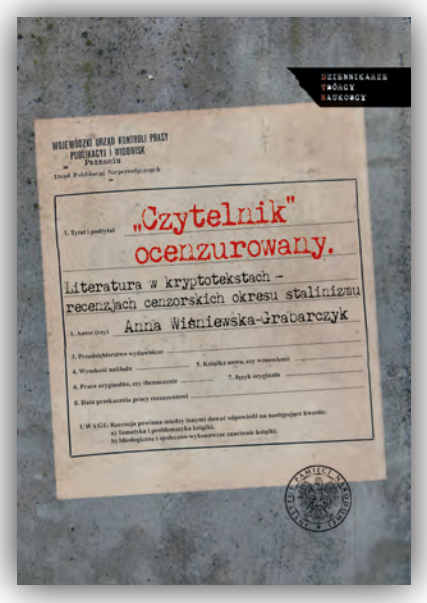

Michał Siedziako
BEZ WYBORU
Głosowania do Sejmu PRL (1952–1989)
MONOGRAFIE

RELACJE I WSPOMNIENIA

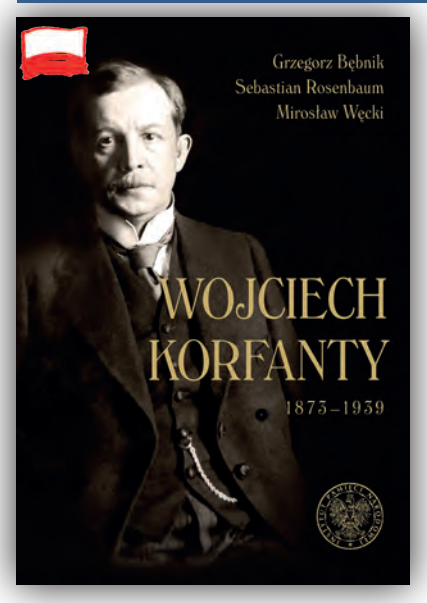

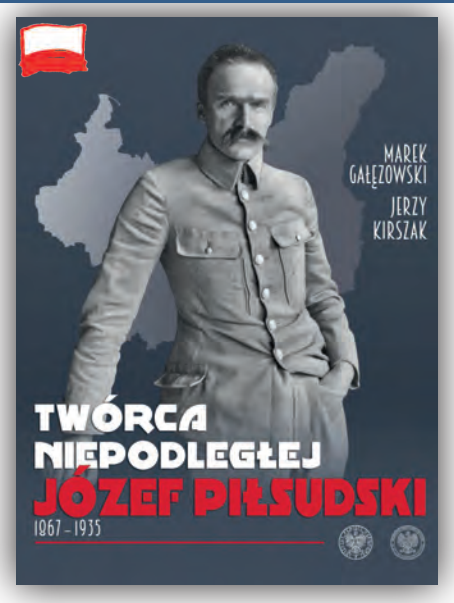
DZIENNIKARZE – TWÓRCY – NAUKOWCY

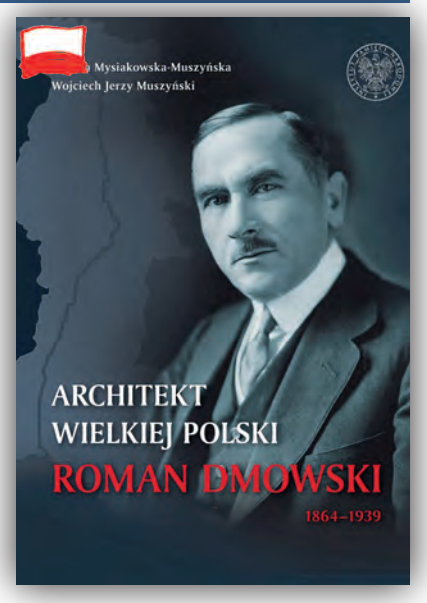

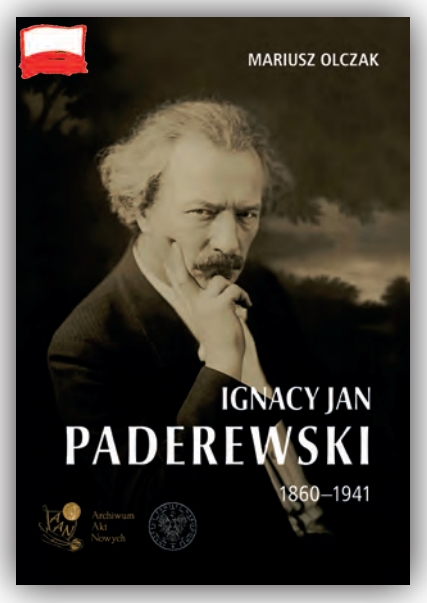
ALBUMY

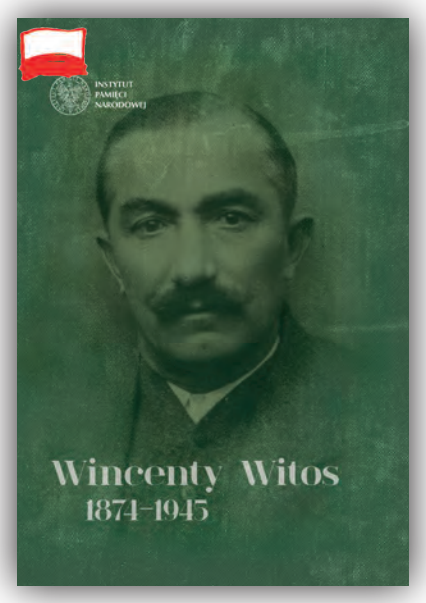

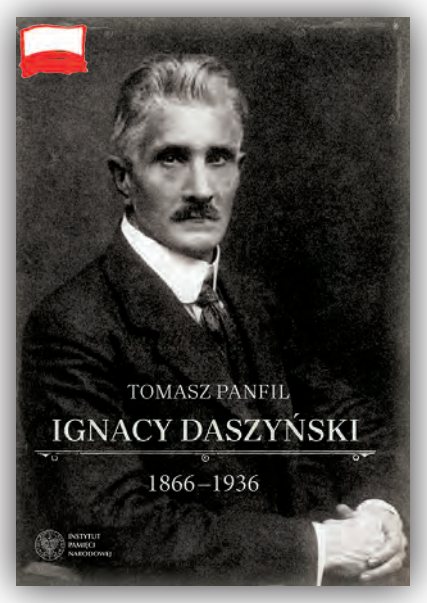

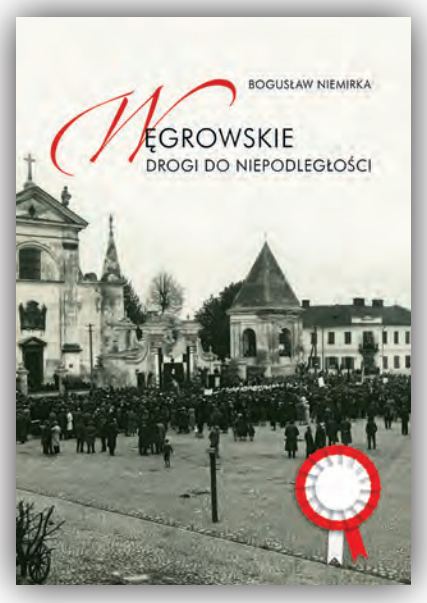

ALBUMY

MARIUSZ OLCZAK
IGNACY JAN
PADEREWSKI
1860–1941

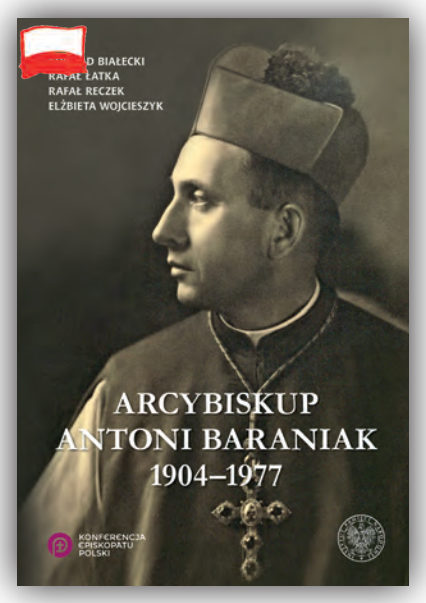

Wincenty Witos
1874–1945

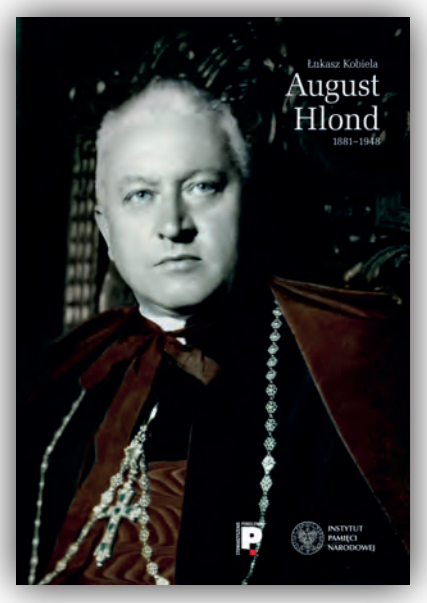

TOMASZ PANFIL
IGNACY DASZYŃSKI
1866–1936

BOGUSŁAW NIEMIRKA
WĘGROWSKIE
DROGI DO NIEPODLEGŁOŚCI

ARTUR OCHAŁ
TARCZA
II RZECZYPOSPOLITEJ
KORPUS OCHRONY POGRANICZA 1924–1939

MARCIN KRUSZYŃSKI
Generał GUSTAW
ORLICZ-DRESZER
1889–1936

RAFAŁ ŁATKA
RAFAŁ RECZEK
ELŻBIETA WOJCIESZYK
ARCYBISKUP
ANTONI BARANIAK
1904–1977

Łukasz Kobiela
August
Hlond
1881–1948

WOJCIECH KUJAWA
HISTORIA
EWY I JERZEGO
STOLARSKICH
A miało być
tak pięknie...

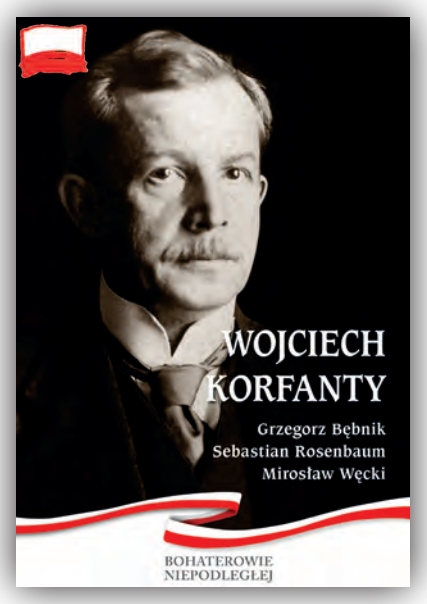
SŁOWNIKI

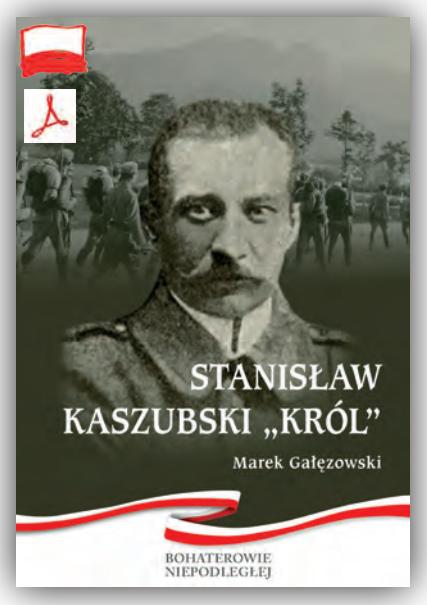
„BIBLIOTEKA AKADEMII NIEPODLEGŁOŚCI”

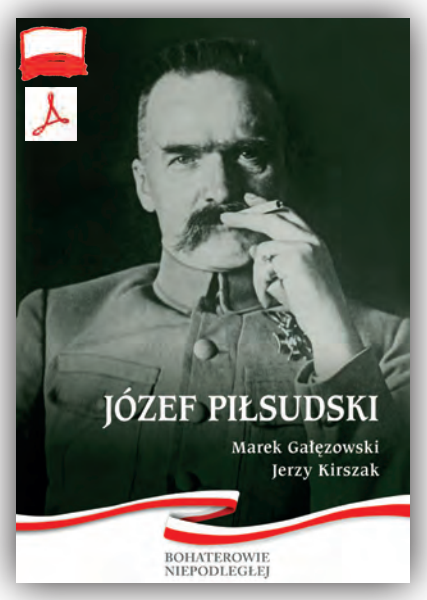
„BOHATEROWIE NIEPODLEGŁEJ”

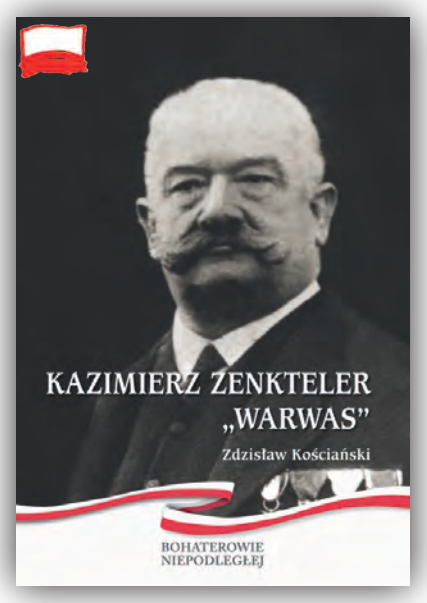

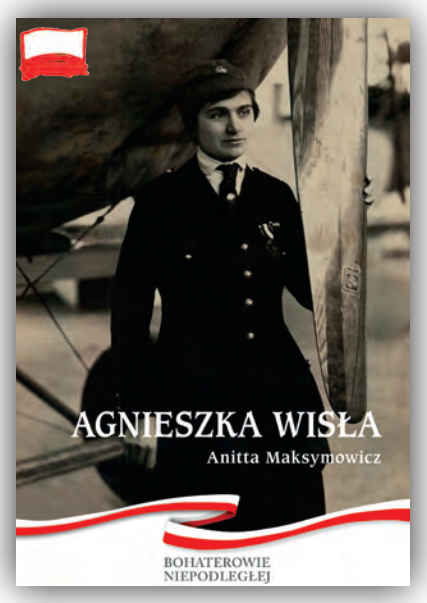

„BOHATEROWIE NIEPODLEGŁEJ”

PATRONI NASZYCH ULIC

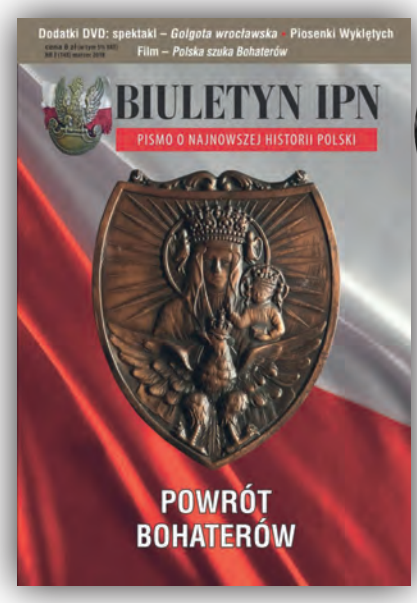

CZASOPISMA IPN

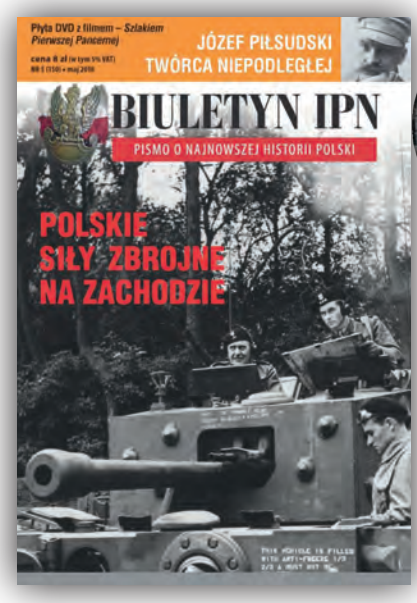

CZASOPISMA IPN

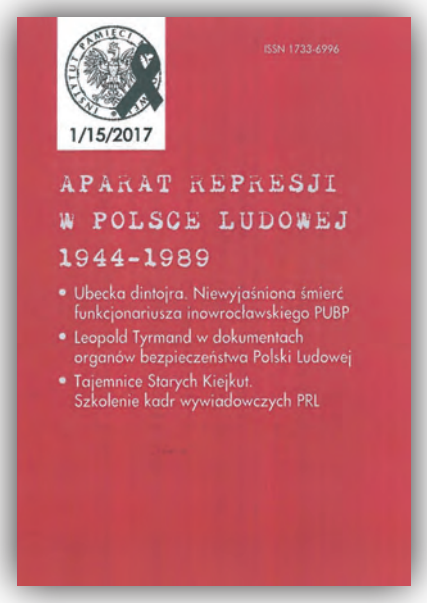

CZASOPISMA IPN

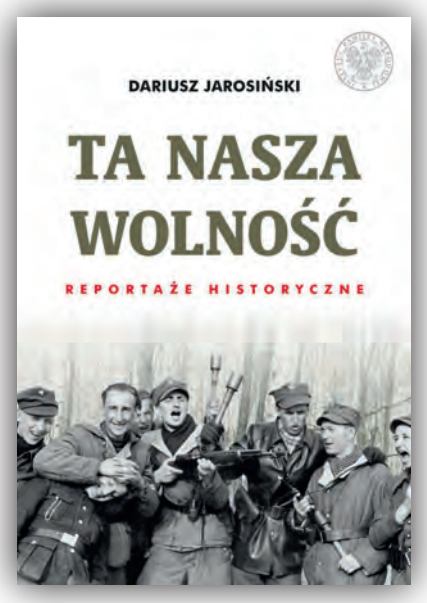

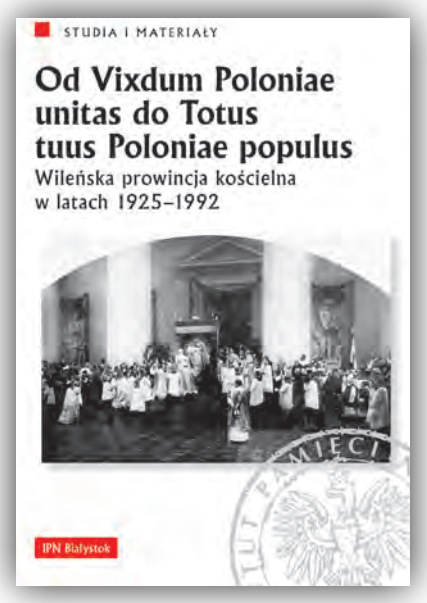

BIAŁYSTOK

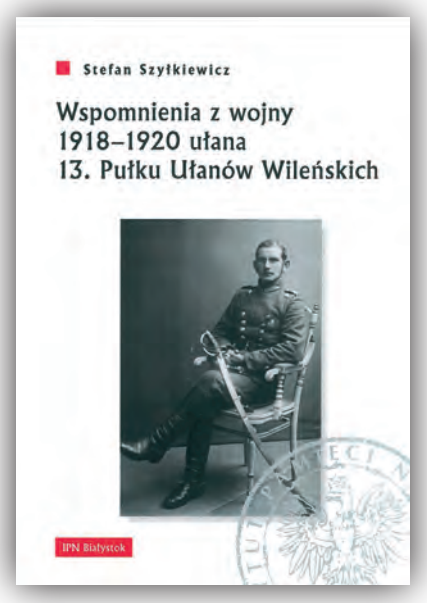

BIAŁYSTOK

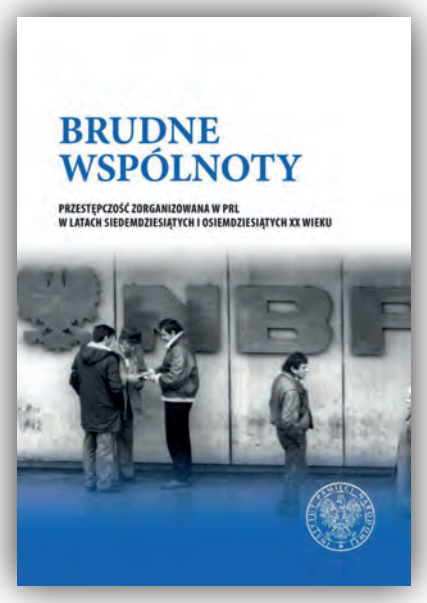

GDAŃSK

GDAŃSK

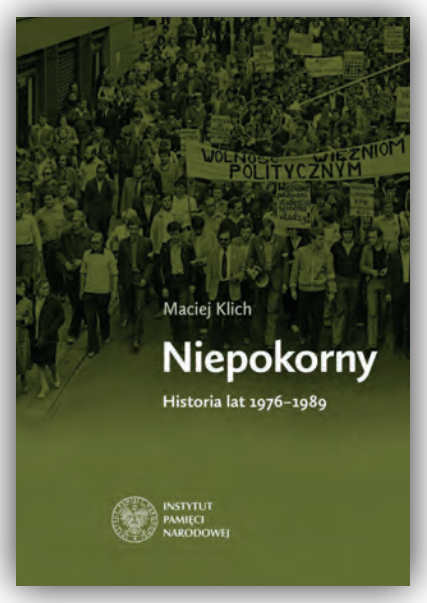

KATOWICE

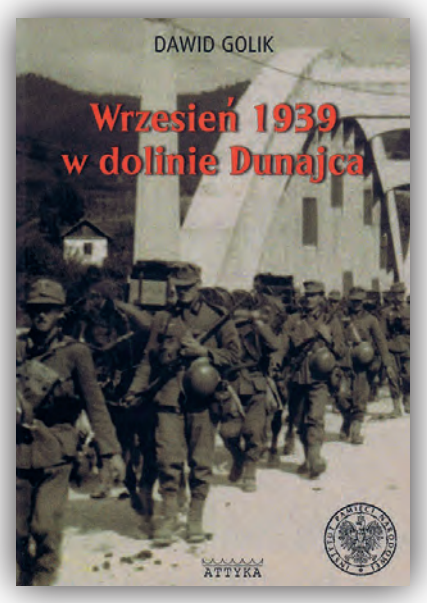

KRAKÓW

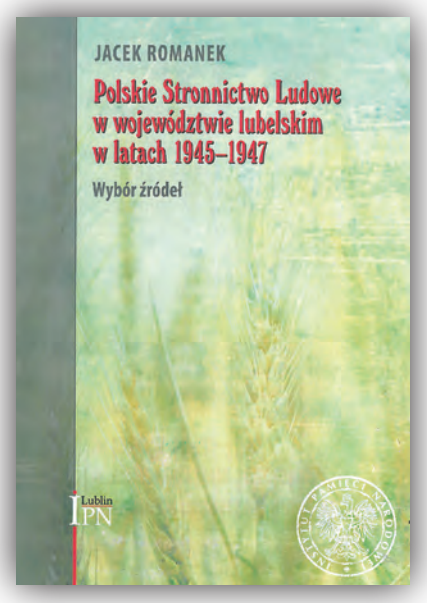

LUBLIN

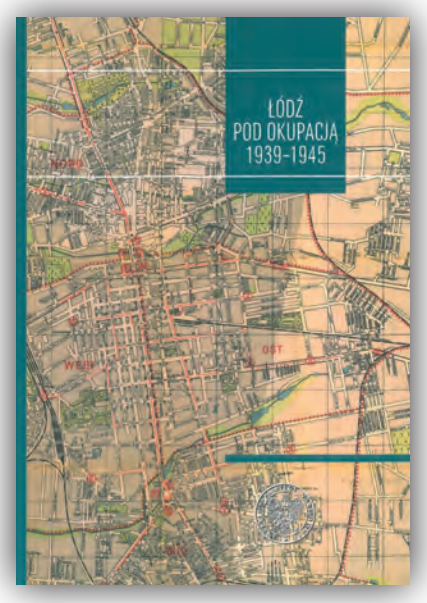

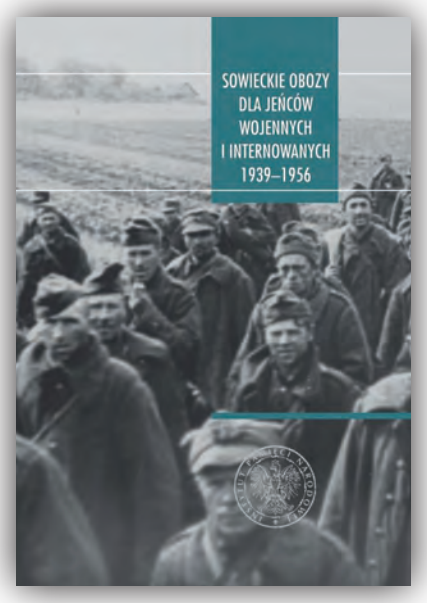

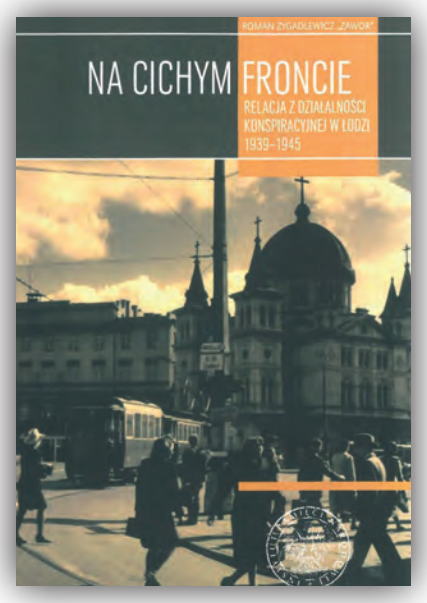

ŁÓDŹ

ARCHIWA
HISTORIA
PAMIĘĆ
BILANS 15 LAT DZIAŁALNOŚCI ARCHIWALNEJ
INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ

ŁÓDŹ
POD OKUPACJĄ
1939-1945

SOWIECKIE OBOZY
DLA JEŃCÓW
WOJENNYCH
I INTERNOWANYCH
1939–1956

ROMAN ZYGADLEWICZ „ZAWÓR"
NA CICHYM FRONCIE
RELACJA Z DZIAŁALNOŚCI
KONSPIRACYJNEJ W ŁODZI
1939–1945

POZNAŃ

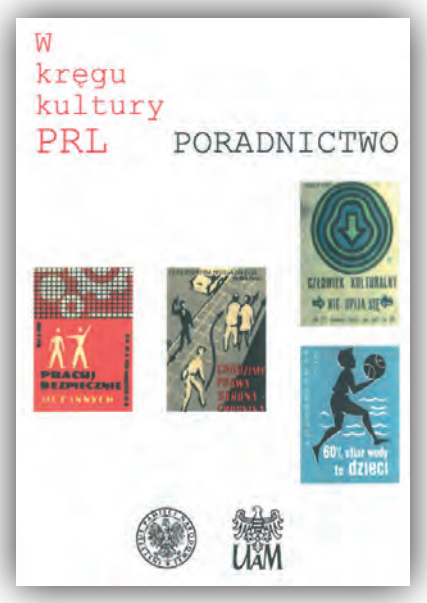

Między solidaryzmem a niepodległością.
Myśl polityczna Solidarności Walczącej
ZWYCIĘŻYĆ
SOLIDARNOŚĆ
WALCZĄCA
NR 6
144
ROK IX
ODDZIAŁ KRAKÓW
PIK
23/85

Marian Olszewski
Powstanie
Wielkopolskie
1918–1919

STUDENCKI KOMITET
SOLIDARNOŚCI W POZNANIU
spojrzenie po czterdziestu
latach
STUDIA I ŚWIADECTWA
pod redakcją
Jerzego Fiećki i Przemysława Zwiernika

POZNAŃ

RZESZÓW

SZCZECIN

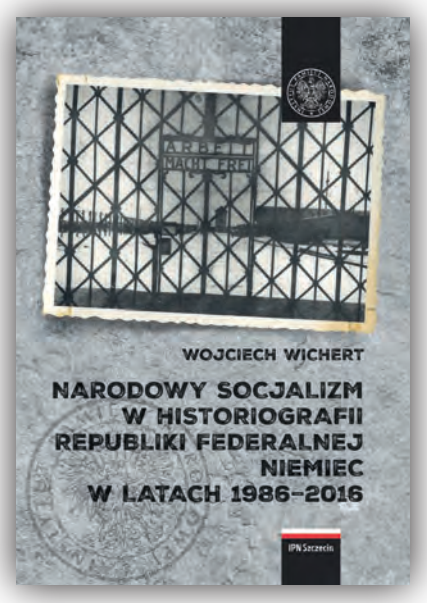

TOMASZ BUTKIEWICZ
NAPOLA.
MŁODA ELITA
ADOLFA HITLERA
IPN Szczecin

Dzieje Kościoła
katolickiego
na Pomorzu Zachodnim
Tom 3: 1972–1978
IPN Szczecin

Golgota kobiet
Relacje więźniarek Ravensbrück
i innych obozów koncentracyjnych
ze zbiorów Polskiego Instytutu
Źródłowego w Lund
Wstęp i wybór dokumentów Zbigniew Stanuch
KSIĄŻKA
ZAWIERA
PŁYTĘ
IPN Szczecin

RYSZARD STEFANIK
SPORTOWCY W KOLUMNIE
MARSZOWEJ
ORGANIZACJA SOCJALISTYCZNEJ
KULTURY FIZYCZNEJ W SZCZECINIE
W LATACH 1945–1961
IPN Szczecin

U POLSKICH STALI
GRANIC
W 90. ROCZNICĘ UTWORZENIA
KORPUSU OCHRONY POGRANICZA
IPN Szczecin

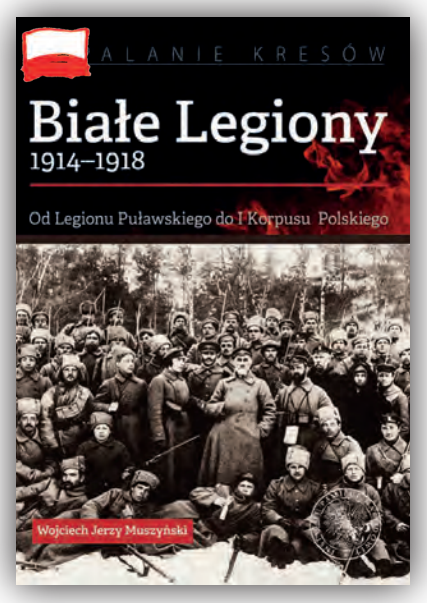

WOJCIECH WICHERT
NARODOWY SOCJALIZM
W HISTORIOGRAFII
REPUBLIKI FEDERALNEJ
NIEMIEC
W LATACH 1986–2016
IPN Szczecin

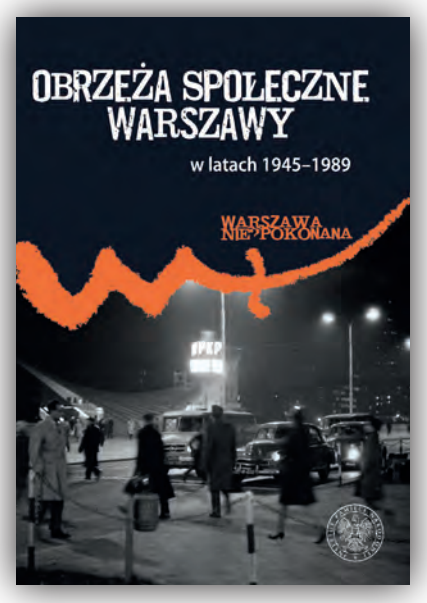

Wileńska łączniczka AK
Z Danutą Szyksznian-Ossowską „Sarenką”
rozmawia
Magdalena Semczyszyn
IPN Szczecin 2018

WARSZAWA

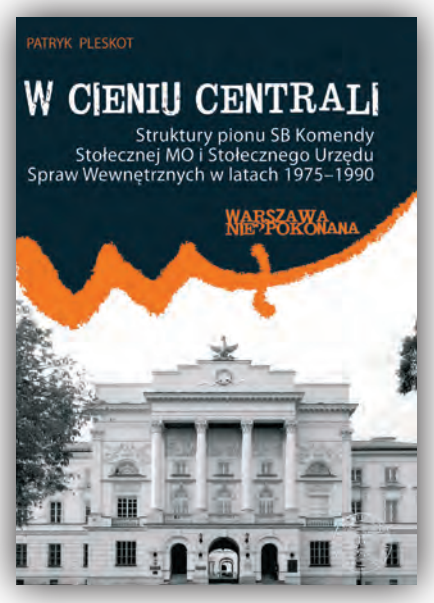

DOPALANIE KRESÓW
Kazimierz Krajewski
NOWOGRÓDCZYZNA NASZYCH OJCÓW

DOPALANIE KRESÓW
Kazimierz Krajewski
Życie i śmierć dla Polski

DOPALANIE KRESÓW
Białe Legiony
1914–1918
Od Legionu Puławskiego do I Korpusu Polskiego
Wojciech Jerzy Muszyński

OBRZEŻA SPOŁECZNE WARSZAWY
w latach 1945–1989
WARSZAWA NIEPOKONANA

Wolność i niezawisłość
OBSZAR CENTRALNY ZRZESZENIA WiN 1945-1947

PATRYK PLESKOT
W CIENIU CENTRALI
Struktury pionu SB Komendy Stołecznej MO i Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w latach 1975–1990
WARSZAWA NIEPOKONANA

PORZĄDEK PUBLICZNY I BEZPIECZEŃSTWO
W OKUPACYJNEJ WARSZAWIE
Studia historyczne pod redakcją naukową Roberta Spałka
WARSZAWA NIEPOKONANA

Konrad Rokicki
KLUBY STUDENCKIE W WARSZAWIE
1956–1980
WARSZAWA NIEPOKONANA

WARSZAWA

WROCŁAW

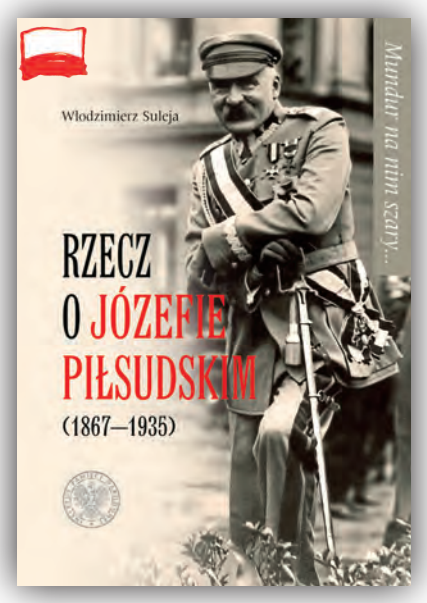

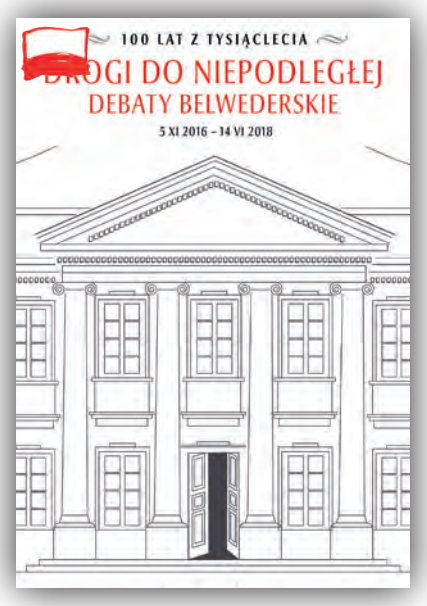

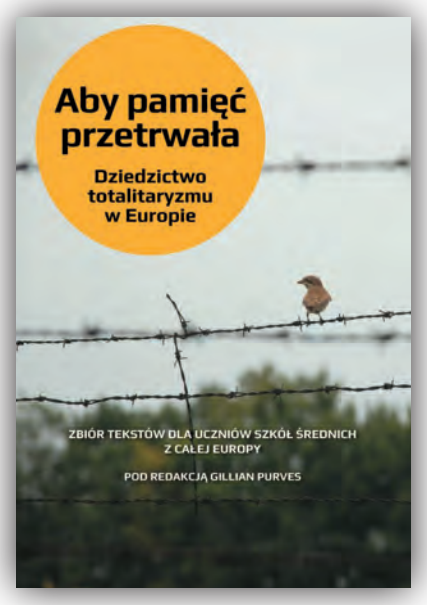

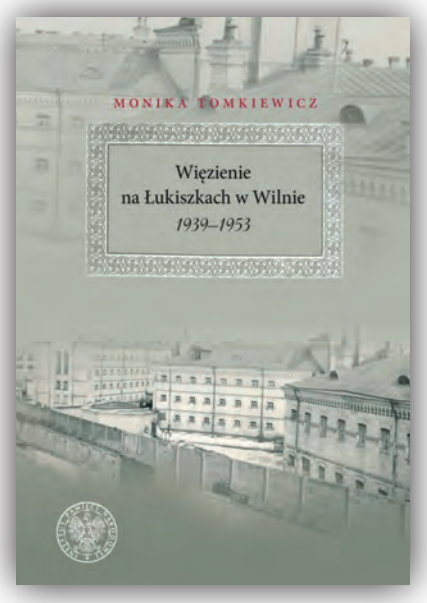

VARIA

Włodzimierz Suleja
RZECZ O JÓZEFIE PIŁSUDSKIM
(1867–1935)
Mundur na nim szary...

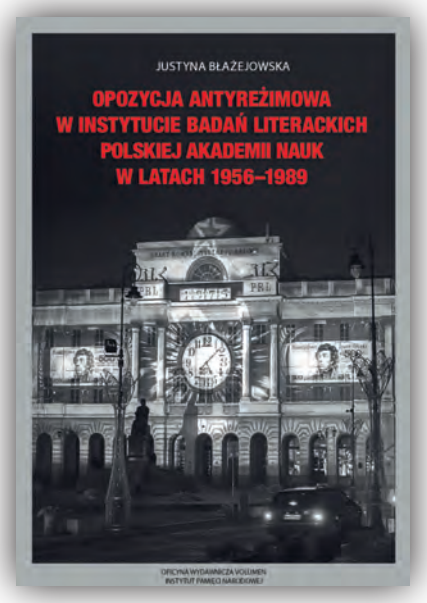

100 LAT Z TYSIĄCLECIA
DEBATY BELWEDERSKIE
5 XI 2016 – 14 VI 2018

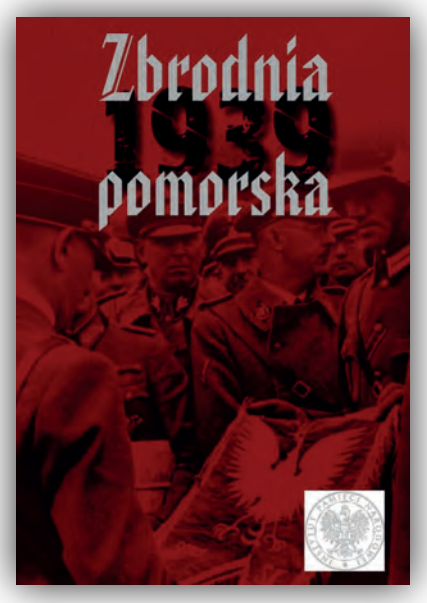

Aby pamięć przetrwała
Dziedzictwo totalitaryzmu w Europie
ZBIÓR TEKSTÓW DLA UCZNIÓW SZKÓŁ ŚREDNICH Z CAŁEJ EUROPY
POD REDAKCJĄ GILLIAN PURVES

MONIKA TOMKIEWICZ
Więzienie na Łukiszkach w Wilnie
1939–1953

Tomasz Balbus
„FAKIR”
Sergiusz Kościałkowski
Tom I: Życie i wojna na Wileńszczyźnie

BIULETYN informacyjny
STUDIUM POLSKI PODZIEMNEJ
100 lat
Niepodległej
1918 - 2018

JUSTYNA BŁAŻEJOWSKA
OPOZYCJA ANTYREŻIMOWA W INSTYTUCIE BADAŃ LITERACKICH POLSKIEJ AKADEMII NAUK W LATACH 1956–1989

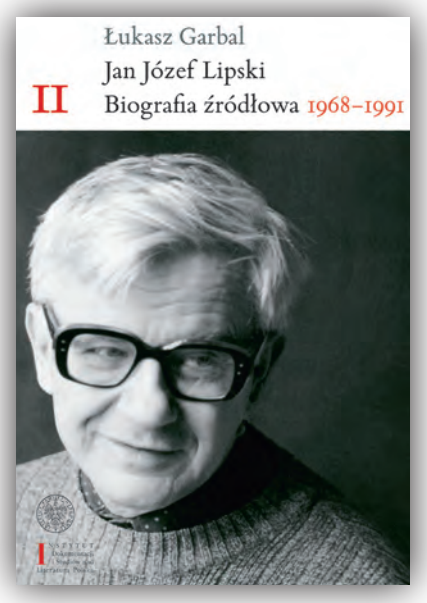

Zbrodnia 1939 pomorska

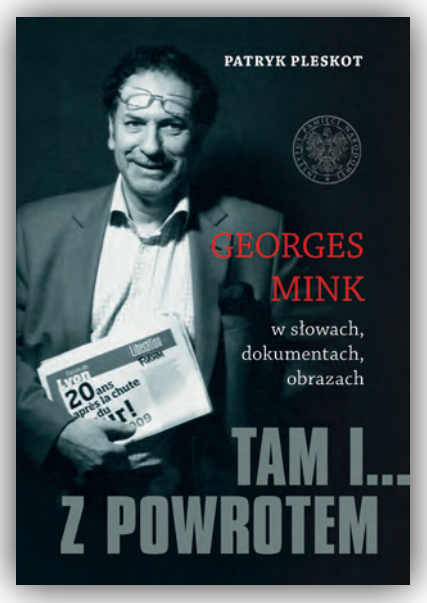

MILOŠ DOLEŽAL
Jakby nam już dzisiaj przyszło umrzeć
Dramat życia, kapłaństwa i męczeńskiej śmierci czyhoskiego proboszcza ks. Josefa Toufara

Kamil Dworaczek • Tomasz Przedpełski
STACJA SOLIDARNOŚĆ
Protest głodowy kolejarzy • 21–27 października 1980 roku

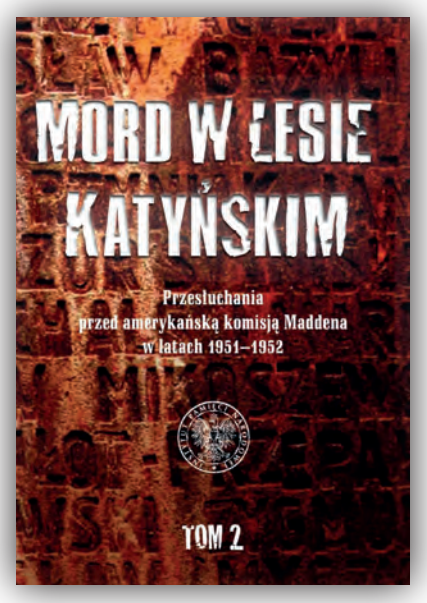

ADAM GRZYBOWSKI, JACEK TEBINKA
NA WOLNOŚĆ PRZEZ LIZBONĘ
OSTATNIE OKRĘTY POLSKICH NADZIEI

Łukasz Garbal
Jan Józef Lipski
I
Biografia źródłowa 1926–1968

Łukasz Garbal
Jan Józef Lipski
II
Biografia źródłowa 1968–1991

PATRYK PLESKOT
GEORGES MINK
w słowach, dokumentach, obrazach
TAM I... Z POWROTEM

Władysław Kołaciński "Żbik"
MIĘDZY MŁOTEM A SWASTYKĄ
Capital

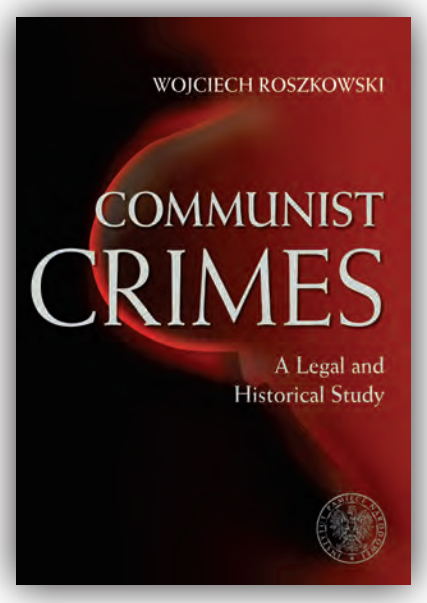

MORD W LESIE KATYŃSKIM
Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952
TOM 2

Wspomnienia Marianny Piątek z domu Wojdan, świadka mordu w Lubieszowie na Polesiu, gdzie dwustu Polaków spalono żywcem
Jacek Kiełpiński
Oni tu przyszli

PATRONI
NASZYCH
ULIC

STANISŁAW SALMONOWICZ
Ludwik Muzyczka „Benedykt" (1900–1977)
Materiały historyczne do dziejów Komendy Głównej Armii Krajowej

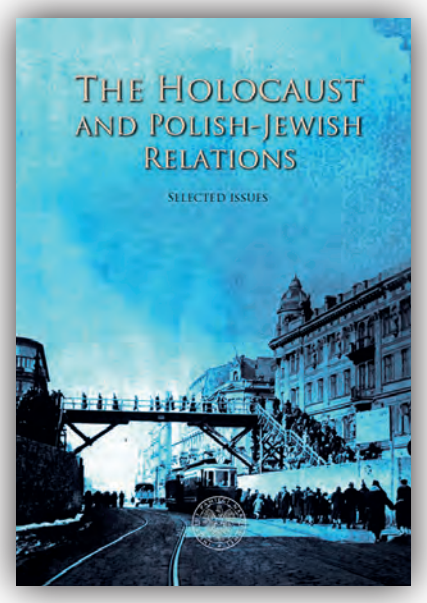

POLSKA
I UKRAINA
W LATACH
TRZYDZIESTYCH
– CZTERDZIESTYCH
XX WIEKU
ПОЛЬЩА
ТА УКРАЇНА
У ТРИДЦЯТИХ
– СОРОКОВИХ
РОКАХ XX
СТОЛІТТЯ
Dwadzieścia lat
polsko-ukraińskiego
projektu naukowego
1996–2016
Двадцять років
спільному
польсько-українському
науковому проекту

WOJCIECH ROSZKOWSKI
COMMUNIST
CRIMES
A Legal and
Historical Study

MARIAN PIOTR ROMANIUK
PRYMAS TYSIĄCLECIA
W SŁOWIE PISANYM
TOM 1

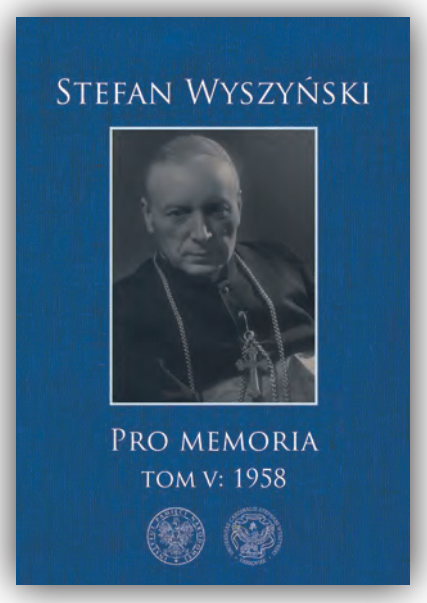

STEFAN WYSZYŃSKI
wobec oporu społecznego
i opozycji 1945-1981

STUDIA Z HISTORII
NAJNOWSZEJ POLSKI

THE HOLOCAUST
AND POLISH-JEWISH
RELATIONS
SELECTED ISSUES

UWIĘZIENIE
PRYMASA
NOWE FAKTY I DOKUMENTY

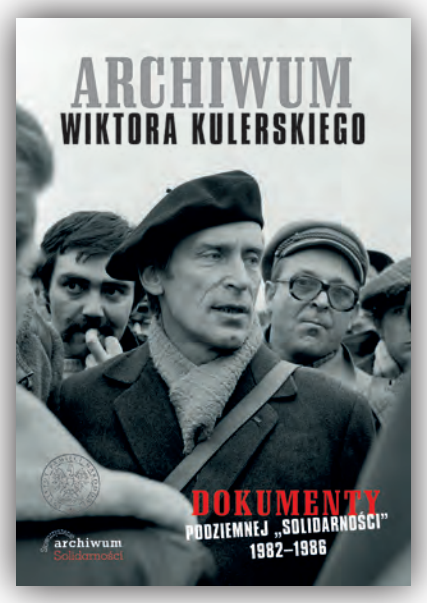

STEFAN WYSZYŃSKI
PRO MEMORIA
TOM III: 1953-1956

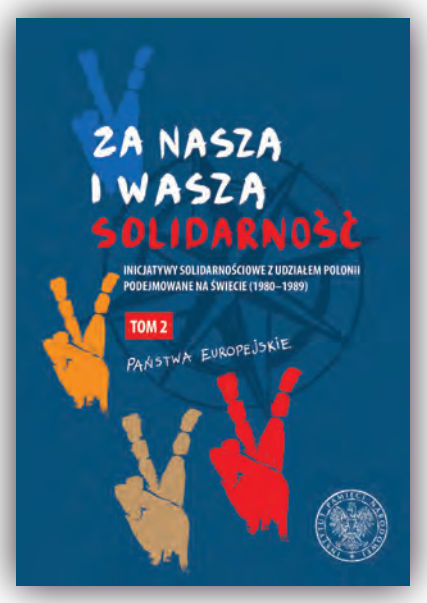

STEFAN WYSZYŃSKI
PRO MEMORIA
TOM V: 1958

Jazzowe dzieje Polski 1
Jazzowe dzieje Polski 2
Jazzowe dzieje Polski 3
Trzeskowski
Better Luck next Time
Jazzowe dzieje Polaków
Biografia wielogłosowa
Andrzej Wasylewski

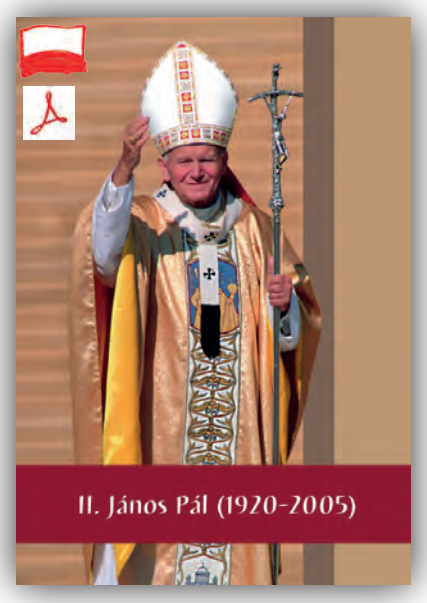

Tadeusz Wolsza
Ze sportem za pan brat, ze sportem na bakier
Pasje sportowe elit politycznych
w dwudziestoleciu międzywojennym
i w pierwszych latach Polski Ludowej
IH PAN

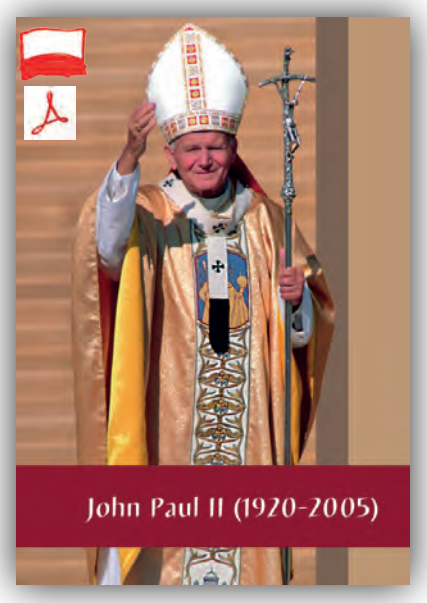
VARIA

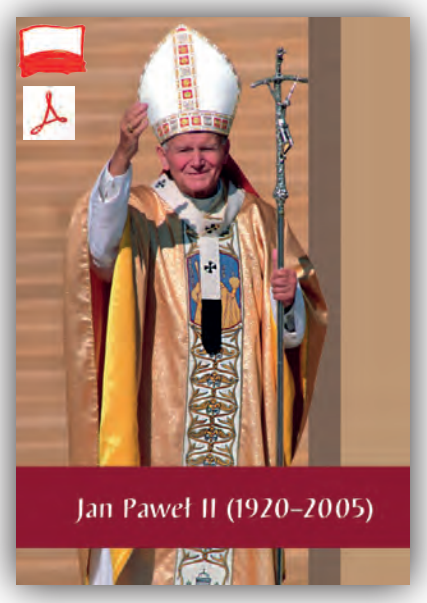

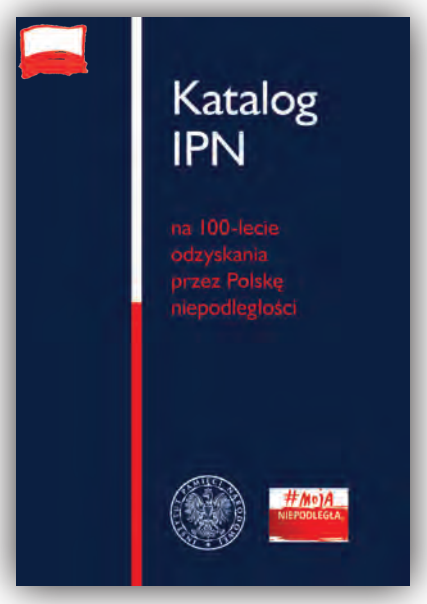
INFORMATORY

INFORMATORY

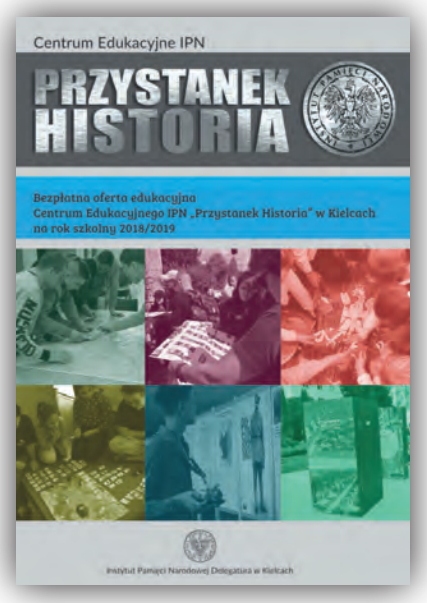

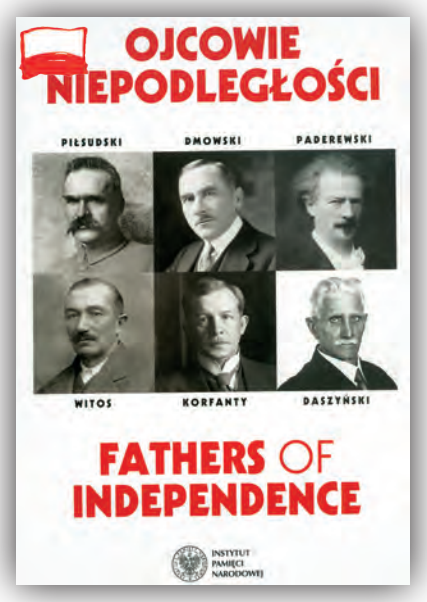

INFORMATORY

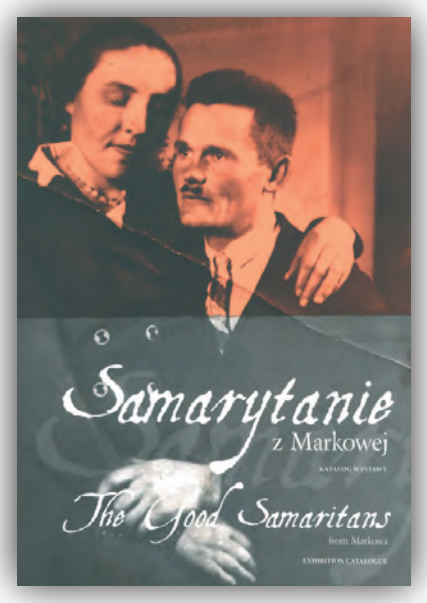

KATALOG WYSTAW

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

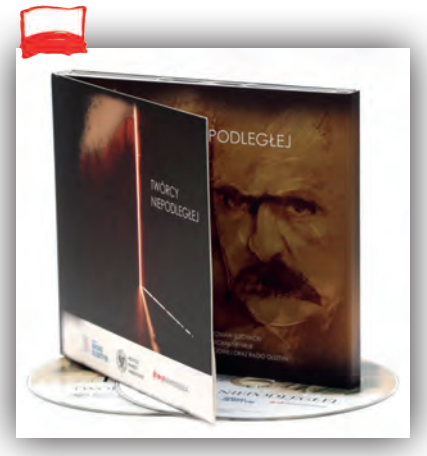

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

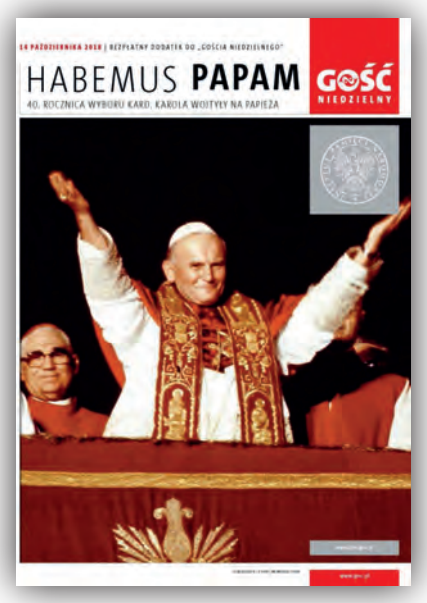

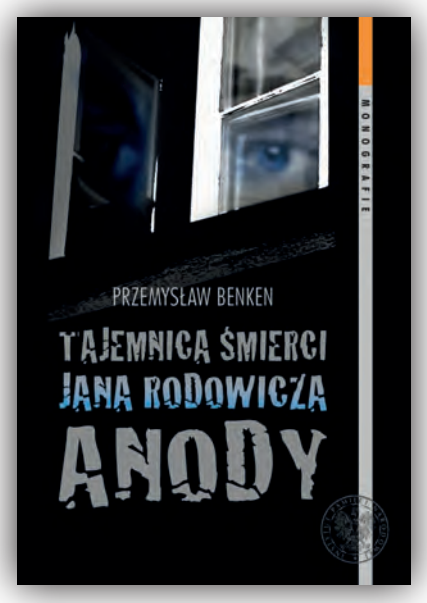

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

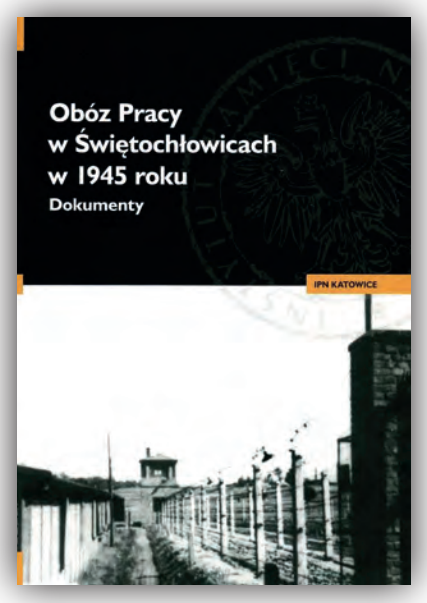

PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE

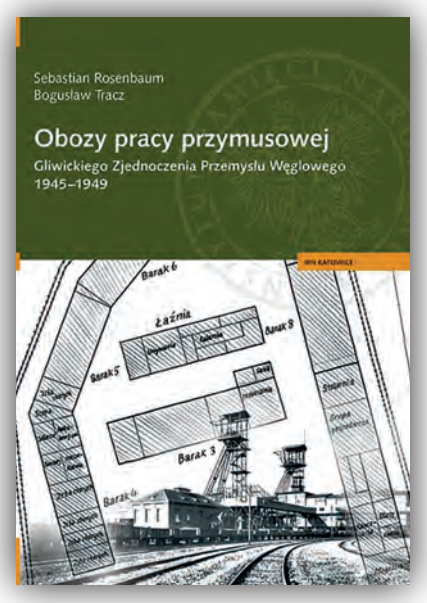

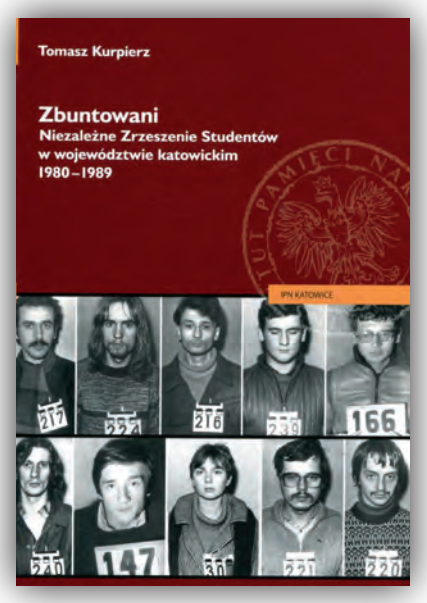

PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE

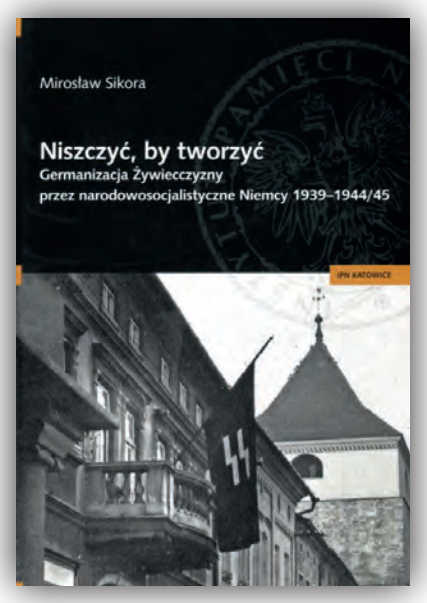

PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE

PORTALE INTERNETOWE

PORTALE INTERNETOWE

PORTALE INTERNETOWE

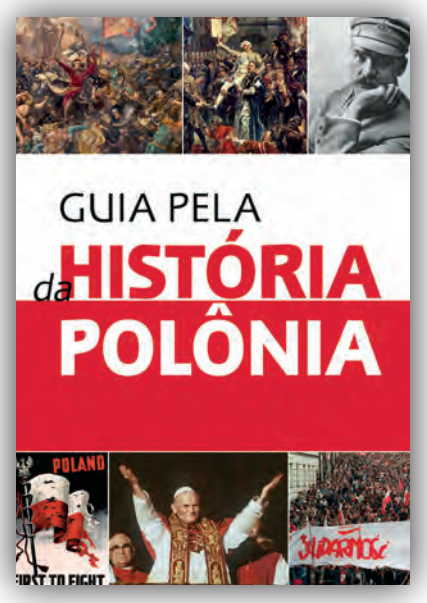

DODRUKI

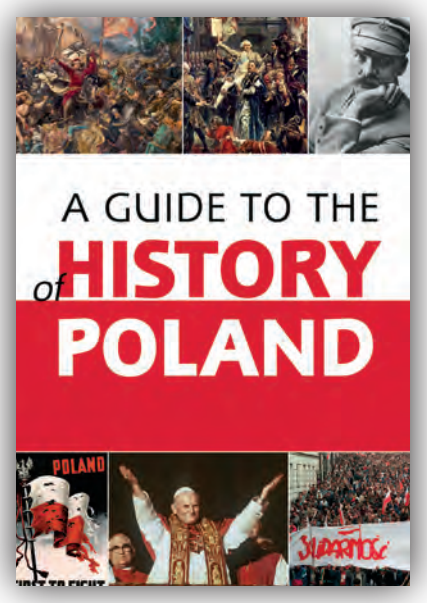

1918
OD NIEPODLEGŁOŚCI
DO NIEPODLEGŁOŚCI
HISTORIA POLSKI
1989
SOLIDARNOŚĆ

ПУТІВНИК
З ІСТОРІЇ
ПОЛЬЩІ
POLAND
FIRST TO FIGHT

PRZEWODNIK
po HISTORII
POLSKI
POLAND

GUIA PELA
da HISTÓRIA
POLÔNIA
POLAND

GESCHICHTSFÜHRER
durch
POLEN
POLAND

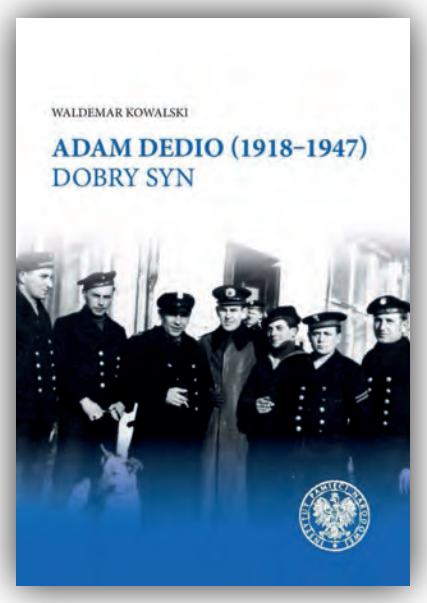

A GUIDE TO THE
of HISTORY
POLAND
POLAND

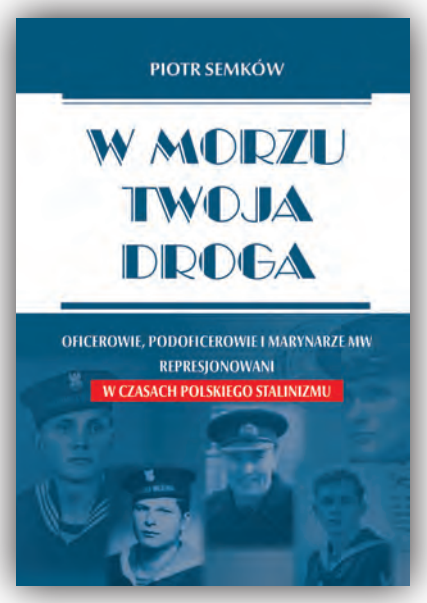

GUÍA POR
la HISTORIA DE
POLONIA
POLAND

ПУТЕВОДИТЕЛЬ
по ИСТОРИИ
ПОЛЬШИ
POLAND

DODRUKI

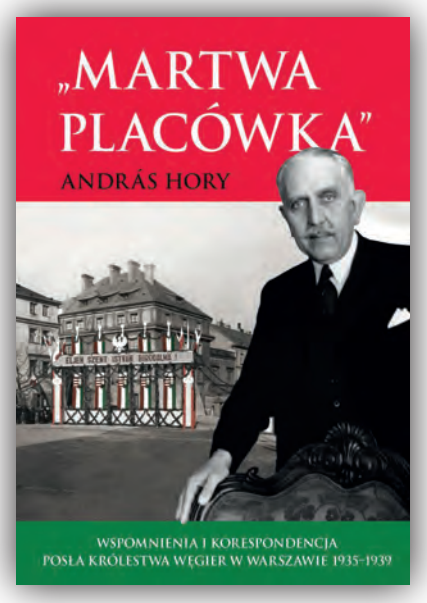

DARIUSZ NAWROT
JÓZEF WIESŁAW DYSKANT
AMOR PATRIAE NOSTRA LEX
RZECZ O KOMANDORZE STANISŁAWIE MIESZKOWSKIM

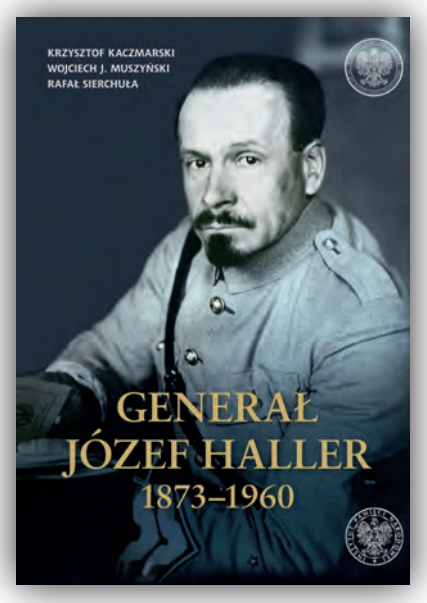

WALDEMAR KOWALSKI
ADAM DEDIO (1918–1947)
DOBRY SYN

PIOTR SEMKÓW
W MORZU TWOJA DROGA
OFICEROWIE, PODOFICEROWIE I MARYNARZE MW REPRESJONOWANI
W CZASACH POLSKIEGO STALINIZMU

PUŁKOWNIK IGNACY MATUSZEWSKI
Sławomir Cenckiewicz
1891-1946

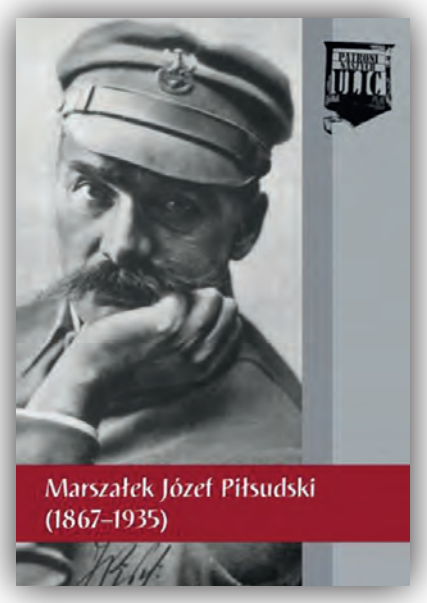

MAREK WIERZBICKI
Z Polską pod rękę
(1891-1957)
Jan Prot
i odbudowa niepodległego państwa polskiego
Lublin
IPN

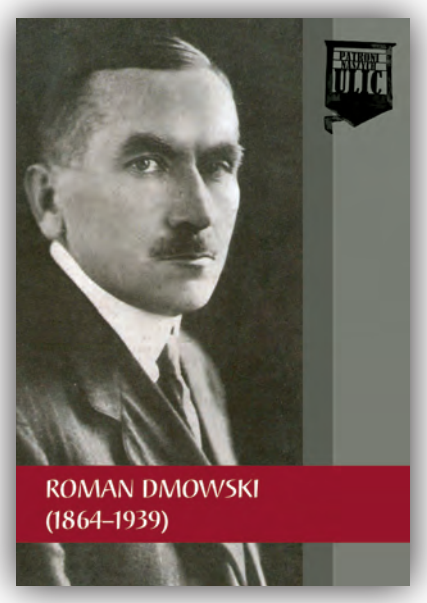

„MARTWA PLACÓWKA"
ANDRÁS HORY
WSPOMNIENIA I KORESPONDENCJA
POSŁA KRÓLESTWA WĘGIER W WARSZAWIE 1935–1939

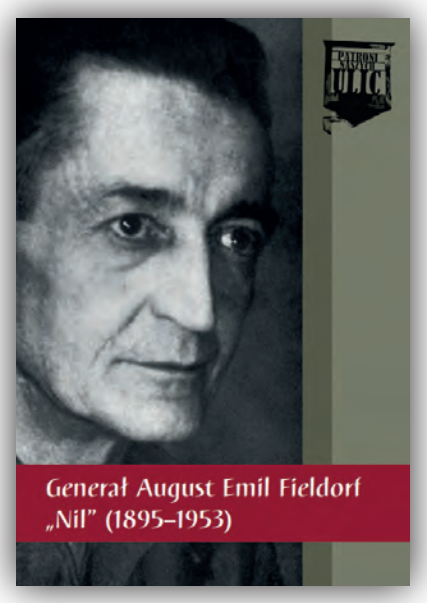

KRZYSZTOF KACZMARSKI
WOJCIECH J. MUSZYŃSKI
RAFAŁ SIERCHUŁA
GENERAŁ JÓZEF HALLER
1873–1960

Ponary
miejsce „ludzkiej rzeźni"

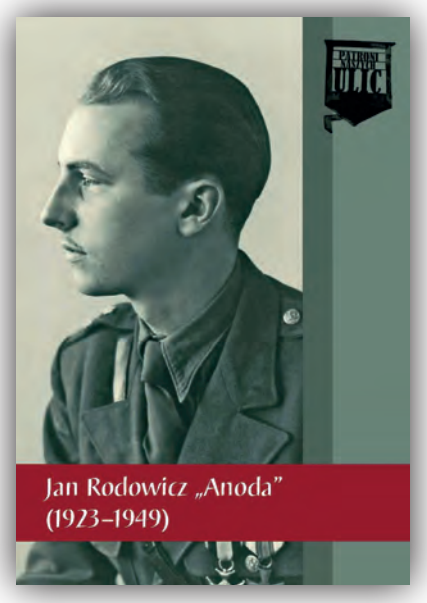
DODRUKI

Marszałek Józef Piłsudski
(1867–1935)

ROMAN DMOWSKI
(1864–1939)

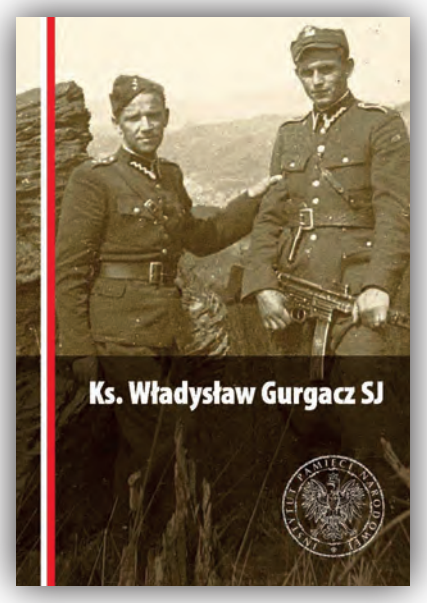

Generał August Emil Fieldorf
„Nil” (1895–1953)

Danuta Siedzikówna „Inka”
(1928–1946)

Jan Rodowicz „Anoda”
(1923–1949)

Rotmistrz Witold Pilecki
(1901–1948)

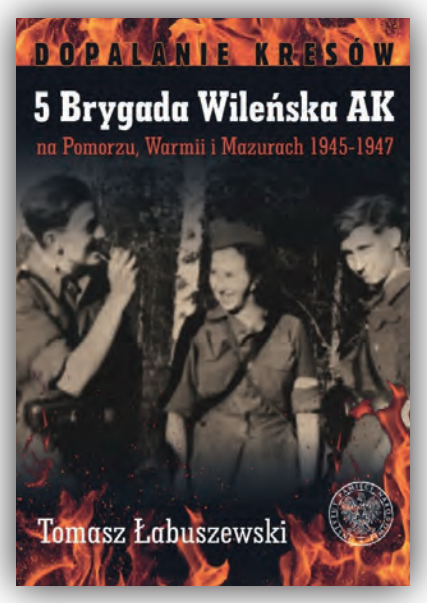

Major Hieronim Dekutowski
„Zapora” (1918–1949)

Ks. Władysław Gurgacz SJ

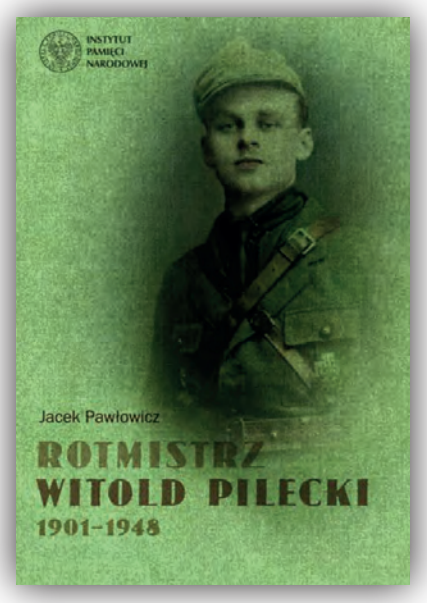

„Masz rywalkę Polskę”
Korespondencja więzienna Władysława Gałki
(1949–1956)

DODRUKI

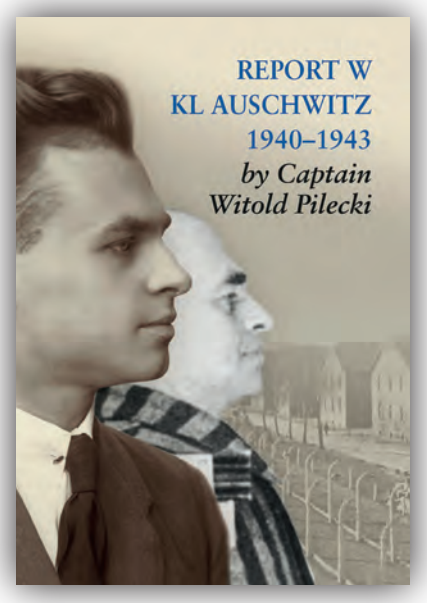

Łukasz
Borkowski
„Żelazny" od „Łupaszki"
Ppor. Zdzisław Badocha (1925–1946)

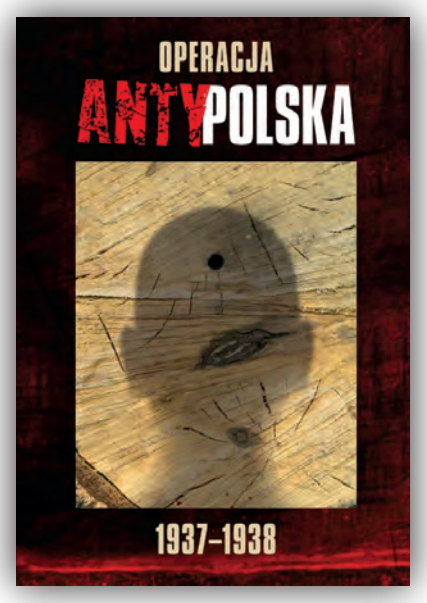

DOPALANIE KRESÓW
5 Brygada Wileńska AK
na Pomorzu, Warmii i Mazurach 1945-1947
Tomasz Łabuszewski

WILCZE TROPY
4
„ZAPORA"
HIERONIM DEKUTOWSKI

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
Jacek Pawłowicz
ROTMISTRZ WITOLD PILECKI
1901–1948

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
Maria Fieldorf
Leszek Zachuta
GENERAŁ AUGUST EMIL FIELDORF
1895–1953

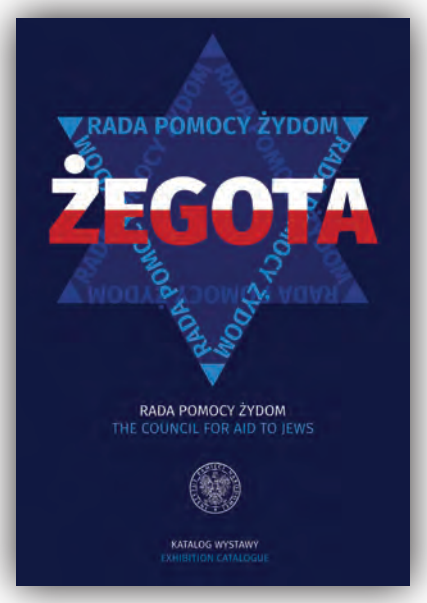

REPORT W
KL AUSCHWITZ
1940–1943
by Captain
Witold Pilecki

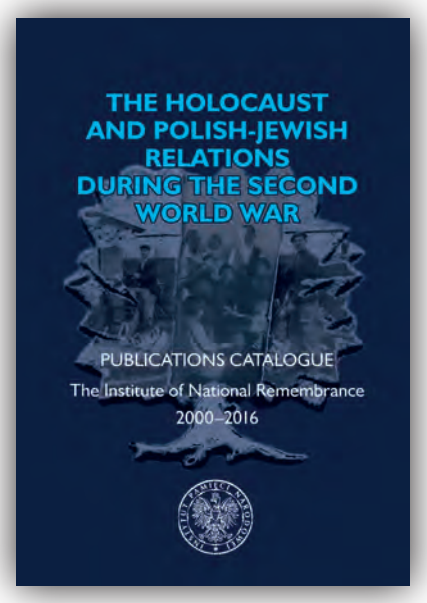

OPERACJA
ANTYPOLSKA
1937–1938

TEKI EDUKACYJNE IPN
„OPERACJA POLSKA"
NKWD 1937–1938

DOPALANIE KRESÓW
Grzegorz Rąkowski
KRESOWE REZYDENCJE
Województwo wileńskie

DODRUKI

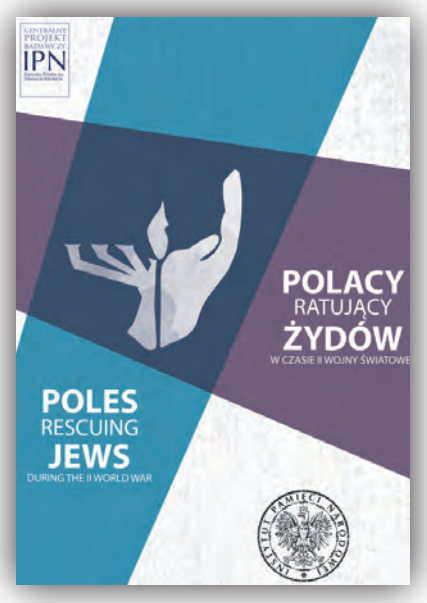

RADA POMOCY ŻYDOM
ŻEGOTA
RADA POMOCY ŻYDOM
THE COUNCIL FOR AID TO JEWS
KATALOG WYSTAWY
EXHIBITION CATALOGUE

THE HOLOCAUST AND POLISH-JEWISH RELATIONS DURING THE SECOND WORLD WAR
PUBLICATIONS CATALOGUE
The Institute of National Remembrance
2000–2016

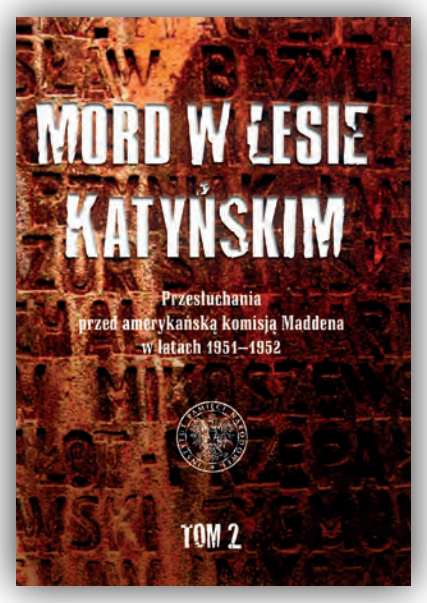

ZAGŁADA ŻYDÓW I STOSUNKI POLSKO-ŻYDOWSKIE PODCZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ
KATALOG PUBLIKACJI
Instytutu Pamięci Narodowej
2000–2018

Jürgen Stroop
ŻYDOWSKA DZIELNICA MIESZKANIOWA W WARSZAWIE JUŻ NIE ISTNIEJE!
ES GIBT KEINEN JÜDISCHEN WOHNBEZIRK – IN WARSCHAU MEHR!
WARSZAWA 2009

ELITY I PRZEDSTAWICIELE SPOŁECZNOŚCI ŻYDOWSKIEJ PODCZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ

IPN
POLACY RATUJĄCY ŻYDÓW
W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ
POLES RESCUING JEWS
DURING THE II WORLD WAR

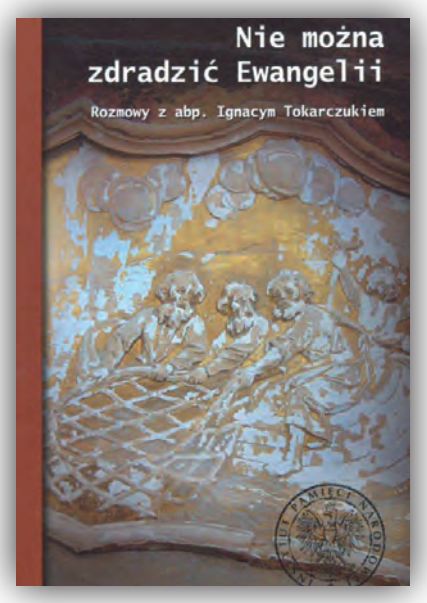

Samarytanie z Markowej
The Good Samaritans from Markowa

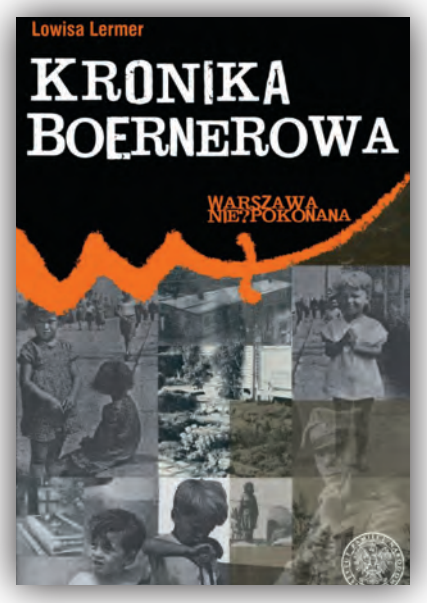

MORD W LESIE KATYŃSKIM
Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952
TOM 2

DODRUKI

Rafał Łatka
Ks. Józef Marecki
Kościół katolicki w Polsce
rządzonej przez komunistów

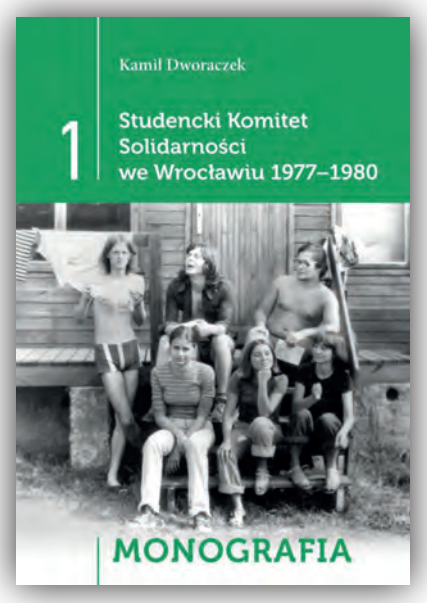

Non omnis moriar
Abp Ignacy Tokarczuk we wspomnieniach

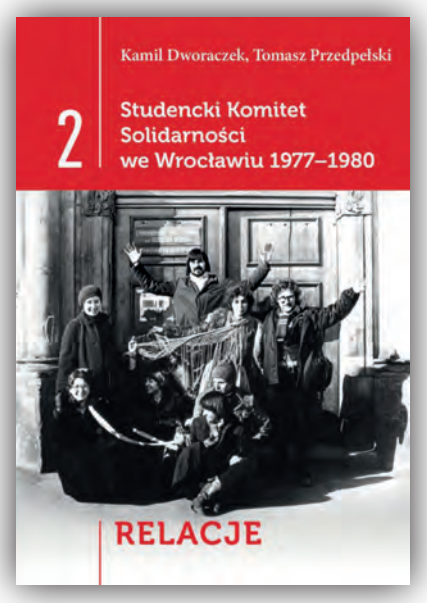

Nie można zdradzić Ewangelii
Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem

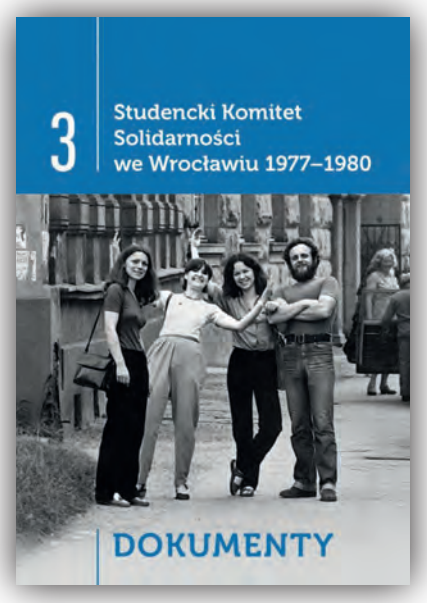

Lowisa Lermer
KRONIKA BOERNEROWA
WARSZAWA NIEPOKONANA

ANTONI TOKARCZUK
MÓJ CZAS
FLIRTY Z HISTORIĄ

Ks. Przemysław Mardyła
Opór społeczny i konspiracja proweniencji narodowej na terenie Skawiny w latach 1945–1956

Kamil Dworaczek
1
Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980
MONOGRAFIA

Kamil Dworaczek, Tomasz Przedpełski
2
Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980
RELACJE

3
Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980
DOKUMENTY

www.ipn.gov.pl

ISBN 978-83-8098-602-2

